

PR. PROR DR. ENE BRANIȘTE

«PREOȚII TĂI, DOAMNE, SE VOR  
ÎMBRĂCA ÎNTRU DREPTATE.

Studii de Teologie Pastorală,  
predici și cuvântări

Voi. IV

Ediție îngrijită de  
I.P.S. Dr. Laurentiu Streza,  
Arhiepiscopul Sibiului și Mitropolitul Ardealului,  
și Conf. Dr. Ciprian-Ioan Streza

Editura Andreiana  
Sibiu, 2014

Coperta: Adrian Stoia

Corectura: Prof. Mariana Oltean, Ionela Isailă

JNV: \_\_\_\_\_!

BJDLÎOTcCA "0! MITRU 3TÂM. • > • ;" |

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României**  
**BRANIȘTE, ENE**

**Liturghia: sufletul etern al Ortodoxiei în rugăciune: studii de teologie liturgică** / pr. prof. dr. Ene Braniște ; ed. îngrijită de ÎPS dr. Laurențiu Streza, arhiepiscopul Sibiului și mitropolitul Ardealului și conf. dr. Ciprian Streza. - Sibiu: Editura Andreiana, 2013-

4 voi.

ISBN 978-606-8106-92-2

**Voi. 4.: Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate.** - 2014. - ISBN 978-606-8602-09-7

I. Laurențiu Streza, mitropolit al Ardealului (ed.)

II. Streza, Ciprian (ed.)

264:281.95

© Editura Andreiana - 2014

Sibiu, Str. Mitropoliei, nr. 35

Tel.: 0269/217863; 0269/211584, im. 224

Fax: 0269/215521

[www.editura-andreiana.ro](http://www.editura-andreiana.ro)

[editura\\_andreiana@yahoo.com](mailto:editura_andreiana@yahoo.com)

## Prefață

Prodigioasa activitate științifică a *Pr. Prof. Dr. Ene Braniște* s-a desfășurat în toate cele trei domenii ale disciplinelor catedrei pe care o onora: *Liturgică, Pastorală și Artă creștină*, la care s-a adăugat și deosebita lucrare *omiletică și catehetică*. În volumul 4 al integralei vom grupa mai întâi studiile sale de *Teologie Pastorală*, urmate de *Panegirice, Predici la praznice și duminici, Predici tematice, Studii omileticeși diverse cuvântări*. Această lucrare teologică și științifică am prefațat-o cu formula liturgică a îmbrăcării felonului: „*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...* ”.

Din preocupările editoriale ale magistrului nostru se poate observa strânsa legătură de complementaritate dintre disciplinele Teologiei practice. Teologia Liturgică, ca slujire a lui Dumnezeu, se îngemănează cu Teologia pastorală, ca slujire a credinciosului, condus pe calea mântuirii, prin lucrarea pastorală, și luminarea lui prin vestirea Cuvântului mântuitor.

Într-adevăr, Părintele Profesor Ene Braniște a fost un *teolog acrivic și profund*, pentru că era un vrednic și neîntrecut *slujitor al Sfântului Altar*, trăind profund fiecare act liturgic, săvârșit cu o deosebită delicatețe și noblețe, și, în același timp, dovedindu-se un *predicator* de substanță și vocație. A fost un preot slujitor prin întreaga sa viață, care s-a împlinit ca o Liturghie.

Părintele Profesor, pentru a defini și explica pe deplin lucrarea liturgică și sacramentală a Bisericii, a legat-o și a întregit-o cu activitatea pastoral-misionară a acesteia. De aceea, studiile de Teologie pastorală, care formează *prima parte* a prezentului volum, urmăresc trei probleme centrale:

a) *Preotul* ca persoană liturgică, cu o chemare sau vocație specială, instituită prin hirotonie, și trimisă spre împlinirea misiunii sfinte, având o viață morală pilduitoare și plină de virtuți, ca păstor și om;

b) *Preoția*, ca instituție divină, legată direct de slujirea arhierescă a Mântuitorului Hristos, cu o profundă argumentare biblică și cu o misiune mântuitoare de împlinit, în Biserică și societate, prin „*rolul ei sacramental sau sfințitor*”;

c) *Mijloacele și metodele pastorale* necesare conducerii credincioșilor pe calea mântuirii.

Importanța slujirii preoțești este întărită prin mulțimea virtuților necesare unui preot și prin viața sa launtrică sau duhovnicească, îmbunătățită continuu prin rugăciune, reculegere, spovedanie și împărtășanie, precum și prin lecturi biblice și duhovnicești.

Autorul subliniază că „*tactulpreoțesc în sensul bun al cuvântului, nu înseamnă însă abilitate, prefăcătorie ori șiretenie, care cochetează cu moralitatea și urmăresc salvarea sau satisfacerea intereselor personale sau pământești*”.

În sprijinul împlinirii cu vrednicie și cu folos duhovnicesc și mântuitor a celei mai grele și mai sensibile dintre lucrările preoției, *duhovnicia*, prin Taina Spovedaniei, Părintele Profesor ne oferă un material despre *înțelepciunea și experiența duhovnicilor de odinioară*. Acest material ne va fi de folos tuturor, mai ales acum, când Sfântul Sinod al Bisericii noastre a declarat anul 2014 „*Anul omagial euharistic (al Sfintei Spovedanii și al Sfintei Euharistii)*” în Patriarhia Română. Pentru întregirea acestui material pastoral de bază, așteptăm reconstituirea și publicarea întregului *Curs de pastorală*, pe care l-am folosit, în formă dactilografiată, toți profesorii de Pastorală de după Părintele Braniște.

Deosebita și valoroasa activitate de propovăduire a Cuvântului dumnezeiesc, împlinită și tipărită, a *Părintelui Braniște* este cuprinsă în următoarele patru părți ale acestui volum. Mai întâi am *așezat panegiricele*, modele pentru astfel de cuvântări, închinare cu predilecție la trei sfinți, apropiați sufletului său, și anume: două Sfântului Dimitrie Basarabov, unul Sfântului Nicolae și patru Sfântului Ierarh Calinic de la Cernica, „*cel mai apropiat de vremea noastră, dintre cei opt sfinți români canonizați până acum de Sfântul Sinod al Bisericii noastre*”.

Următoarea parte cuprinde *Predicile*: la marile praznice (5) și la unele Duminici ale anului bisericesc (13). La acestea se adaugă, în partea următoare a volumului și unele *Predici tematice*, cum ar fi cele rostite în Săptămâna

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

Sfintelor Pătimiri sau la hramul Facultății de Teologie (30 ianuarie). Din dorința Părintelui Profesor de a lega întotdeauna partea practică de cea teoretică, iată că descoperim și recenzii ale sale la lucrări de omiletică sau chiar *îndrumări către preoți privitoare la datoria și modul de a predica*.

Am inclus la sfârșitul operei omiletice a magistrului nostru și trei modele de cuvântări la înmormântări sau *necrologuri*, rostite sau scrise pentru doi dintre marii profesori de Teologie de la București, adică Pr. Prof. Grigore Cristescu și Pr. Prof. Petre Vintilescu.

În încheierea acestui volum, ținând seama de implicarea deosebită a Părintelui Profesor Ene Braniște în viața religioasă internă și în cea externă a Bisericii noastre, fiind trimis pentru a reprezenta Biserica noastră peste hotare, am introdus și unele dintre *cuvântările, referatele* sau bogatele sale *cronici* la acele evenimente, sau chiar două eseuri: „*Gânduri și însemnări despre carte și citit*” și „*Răscoala din 1907 reflectată în literatura epocii*”, pe care le punem la îndemâna celor interesați.

Aflându-ne la finalizarea celor patru volume care reunesc *opera integrală*, culeasă din diferitele publicații, a mentorului și *Părintelui nostru Ene Braniște*, considerăm că ne-am îndeplinit doar o datorie de suflet, aducându-i astfel *cuvenitul omagiu*, în numele tuturor ucenicilor săi, dar și *prețuirea Bisericii noastre*, pe care a exprimat-o *Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul României*, la comemorarea a 100 de ani de la nașterea marelui teolog.

Prin această restituire oferim posterității posibilitatea redescoperirii personalității acestui mare profesor de Teologie, care a ilustrat în perioada cea mai grea a secolului al XX-lea Liturgica, Pastorală și Arta creștină românească.

**† Dr. Laurențiu Streza,  
Arhiepiscopul Sibiului și Mitropolitul Ardealului**

XII

STUDII DE  
TEOLOGIE PASTORALĂ

# PREOȚIA ȘI CHIPUL PREOTULUI DUPĂ SFÎNTA SCRIPTURĂ\*

## I. PREOȚIA ÎN RELIGIILE PĂGÂNE

În toate religiile au existat preoți, orânduți pentru îndeplinirea ceremoniilor rituale, menite să facă legătura - reală sau iluzorie, dar totdeauna dorită - a oamenilor cu Dumnezeu (cu divinitatea respectivă sau cu zeul adorat)<sup>1</sup>. Sub o formă sau alta, preoția este prezentă în absolut toate religiile pământului, începând de la formele lor cele mai primitive, mai înapoiate și mai naive de exprimare a sentimentului religios, până la religiile popoarelor creatoare de cultură și civilizație, culminând cu creștinismul, religia adevărului revelat, întemeiată de Mântuitorul Iisus Hristos. Orice nume ar fi purtat ei - leviți, arhierei, rabini (învățători), ca în iudaism; auguri, profetese sau sacrificatori, ca în religiile greco-romane; druizi, ca în religia vechilor gali, ș.a.m.d. -, preoții au fost socotiți factori indispensabili în viața religioasă și, totodată, oameni investiți cu atribuții, prerogative și puteri excepționale, în comparație cu restul oamenilor și erau deci cinstiți ca atare. Mai ales în religiile vechi, slujitorii cultului dețineau, cu exclusivitate, nu numai funcțiile și puterile sacramentale legate de treapta și de situația lor pe plan religios, ci și calitatea de reprezentanți ai culturii și științei vremii și lumii în care trăiau. Popoarele păgâne vedeau și prețuiau în preoții lor - și în chipul lor superstițios - pe inițiatorii în tainele cerului, ca la asiro-babiloneni

"în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, LXXXIII (1965), nr. 5-6, p. 483-502.

<sup>1</sup> Vezi Diac. Prof. Em. Vasilescu, *Săvârșitorii cultului în diferite religii*, în „Glasul Bisericii”, XX (1961), nr. 7-8, p. 635-656.

și la vechii egipteni; pe depozitarii științei și ai înțelepciunii supreme, ca la indieni și la egipteni; pe sacrificatorii, împlânzitorii și intermediarii sau reprezentanții autorizați ai zeilor, ca la greco-romani etc, iar unele popoare așezau pe preoții lor așa de sus, deasupra tuturor muritorilor de rând, încât făceau din ei o castă sau categorie socială deosebită de restul oamenilor, ca la evrei și indieni<sup>2</sup>.

E știut de câtă cinste se bucurau la evrei arhieriei, preoții și leviții Legii Vechi. În statul roman, împăratului însuși îi plăcea să-și atribuie prerogativa de preot suprem (pontifex maximus), pentru a-și spori prestigiul și autoritatea, omagiind astfel, în chip indirect, preoția. Fie că erau recrutați pe cale electivă, fie că moșteneau preoția pe cale ereditară, prin transmisiune neîntreruptă de la o generație la alta în sânul aceleiași caste, clase sociale sau seminții (cum era la vechii evrei), preoții au fost priviți și cinstiți totdeauna ca mijlocitori indispensabili între oameni și divinitate, reprezentanți ai zeilor în mijlocul credincioșilor, intermediari sau verigi de legătură între cer și pământ. Misiunea lor esențială și originară în toate religiile a fost aceea de a crea și întreține legătura între divinitatea adorată și credincioșii respectivi, prin îndeplinirea ceremoniilor și a riturilor religioase<sup>3</sup>. Ideea aceasta o formulează și autorul Epistolei către evrei (cap. V, 1): „Orice arhieriu, fiind luat dintre oameni, este pus pentru oameni în cele ce privesc pe Dumnezeu, ca să aducă daruri și jertfe pentru păcate”. Preoții îndeplineau o slujbă, care nu era dată decât lor și pe care alții nu și-o puteau însuși cu de la ei putere; ei făceau lucruri pe care alții nu aveau nici dreptul, nici puterea și nici știința sau priceperea de a le face.

De aici și aureola de prestigiu, de respect și de cinste, cu care au fost înconjurați totdeauna reprezentanții clerului în toate religiile și în toate vremurile, dar și răspunderile legate în chip firesc de misiunea preoțească. La toate popoarele, preoții au avut nu numai drepturi, privilegiile și beneficii, ci și obligații morale, culturale și ascetice, adesea greu de îndeplinit, care decurgeau din însăși misiunea și calitatea lor de preoți, de reprezentanți

<sup>2</sup>Cp. T. M. Popescu, *Sfințenia și răspunderile preoției*, în „Studii Teologice”, IV (1952) nr. 3-4, p. 159.

<sup>3</sup>Cp. Pr. P. Vintilescu, *Preotul în oficiul său de liturghisitor*, în „Biserica Ortodoxă Română”, 1929, nr. 6, p. 515.



«*Preoții Tai, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

ai științei și înțelepciunii sacre sau profane, de luminători, îndrumători și povățuitori ai credincioșilor în problemele vieții religioase-morale, spirituale și chiar sociale. Unii dintre preoții religiilor păgâne au jucat roluri de seamă și au înscris capitole glorioase nu numai în istoria religioasă, ci și în cea culturală sau chiar națională a popoarelor lor; amintim, de exemplu, contribuția preoților egipteni la dezvoltarea științei astronomice sau rolul jucat de Deceneu și Cornocisus, amândoi mari-preoți și conducători politici ai poporului lor, în istoria dacilor<sup>4</sup>.

Totuși, preoția tuturor religiilor păgâne era lipsită de suportul ei supranatural, de harul dumnezeiesc, care constituie temeiul, originea și puterea preoției creștine. Era un chip nedeplin, nedesăvârșit, al preoției care trebuia să vie; era o preoție, care, prin simboluri și jertfe de tot felul, se străduia să satisfacă setea și nevoile religioase ale omului decăzut și nefericit din pricina urmărilor dezastruoase ale păcatului, dar fără a izbuti. Așa se face că, în unele religii anterioare creștinismului, ca în misteriiile naturaliste sau cele orgiastice (cultul lui Mitra, al lui Bacchus sau al zeului fenician Dagon și al zeiței Astartea), preoții erau de fapt sacerdoți ai crimei, ai desfrâului și imoralității, ajungând să comită abominabile și oribile acte de cruzime, de desfrâu ritual, de pruncucidere și de orgii senzuale dezgustătoare<sup>5</sup>.

## II. PREOȚIA DUPĂ CĂRȚILE SFINTE ALE VECHIULUI TESTAMENT

O treaptă mai avansată, dar încă nedesăvârșită și nedefinitivă, spre preoția adevărată a creștinismului, o constituia *preoția Vechiului Testament*.

Cea dintâi figură de preot care se întâlnește în cărțile Sfintei Scripturi, este aceea a enigmaticului *Melchisedec*, rege al Salemului și „preot al Dumnezeului celui preaînalt”, care a întâmpinat și a binecuvântat pe Avraam, după biruința acestuia asupra lui Chedarlaomer și a aliaților lui (Fac. XIV, 18 ș.u.). Personalitatea acestuia este puțin cunoscută; el apare în istoria sfântă

<sup>4</sup>Vezi *Istoria României*, ed. Acad. R.P.R., voi. I, București, 1960, p. 282-284, 293-295.

<sup>5</sup>Pr. Prof. P. Vintilescu, *Principiile și ființa cultului creștin ortodox*. Curs (litografiat) de Liturgică Generală, București, 1939-1940, p. 32-33.

„fără tată, fără mamă, fără spiță de neam, neavând nici început al zilelor, nici sfârșit al vieții”, cum zice Sfântul Apostol Pavel (Evr. VII, 1-4), care, pentru aceasta, îl aseamănă cu Fiul lui Dumnezeu. Numele lui înseamnă în evreiește rege al păcii sau al dreptății. Sfântul Apostol Pavel vede în preoția lui prototipul preoției veșnice a Noului Testament, întemeiată de Mântuitorul și prevestită de împăratul și proorocul David, când a spus: „Tu ești preot în veac, după rânduiala lui Melchisedec” (Ps. CIX, 4; cp. Evr. VII, 11, 15, 17, 21). Sigur însă că Melchisedec era reprezentantul unui popor monoteist și închinător al adevăratului Dumnezeu, printre popoarele păgâne ale vechiului Canaan, iar ofranda omagială adusă de el lui Avraam este privită în simbolică creștină în general ca o preînchipuire a jertfei euharistice<sup>6</sup>.

Un alt preot pomenit în cartea sfântă înainte de instituirea preoției mozaice este *letro*, preotul din Madian, socrul lui Moise (Ieș. II, 15-21). Nici despre el nu știm mai mult decât că era șeful unui trib nomad (madianiții) și că era dintre păstorii „care chemau numele adevăratului Dumnezeu”<sup>7</sup>.

Preoția Legii Vechi a fost instituită de către Dumnezeu însuși, prin Moise, și organizată apoi de acesta și de Aaron, fratele său, chiar după prescripțiile divine înscrise în cărțile Vechiului Testament, îndeosebi în două dintre cărțile Pentateuhului: *Levitic* (cartea preoției și a cultului mozaic) și *Numeri* (cartea demografică și statistică a poporului evreu după ieșirea lui din Egipt). Instituirea preoției Vechiului Testament în persoana lui Aaron și a fiilor acestuia (Nadab, Abihu, Eleazar și Itamar), precum și ritualul hirotoniei, adică al consacrării și ungerii acestora în sacra lor funcție, ne sunt descrise amănunțit mai ales în capitolul VIII al cărții *Levitic*. Sunt vrednice de reținut din această descriere unele amănunte analoage CU ritualul corespunzător al hirotoniei din cultul creștin, în care se păstrează, de altfel, multe reminiscențe formale ale vechiului cult iudaic. Astfel, trebuie

<sup>6</sup>A.P. Lopuhin, *Istoria biblică. Vechiul Testament*, trad. de Patr. Nicodim, I.1, București, 1944, p. 311-316. Cp. și Pr. V. Aga, *Simbolică biblică și creștină*, Timișoara, 1936, p. 203.

<sup>7</sup>A.P. Lopuhin, *op. cit.*, t. II, p. 64. Cp. și Mitrop. Nic. Krutițki, *Învățătura Vechiului și Noului Testament despre dregătoria de păstor*, trad. de A. Zarea, în „Glasul Bisericii”, an. XXI (1962), nr. 7-8, p. 830-831 (a se compara și altă traducere a aceluiași articol, de Pr. C. Pistrui, în voi. *Omagiu I.P.S.S. Dr. Nicolae Bălan, mitropolitul Ardealului 1905-1955*, Sibiu, 1955, p. 405-412).

*«Preoții Tâi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

să subliniem că actul ungerii se săvârșește de către Moise, ca reprezentant sau organ împuternicit al lui Dumnezeu însuși, în urma mandatului expres primit de la El (Lev. VII, 1); ceremonia are loc în fața Cortului Sfânt și în prezența poporului, a întregii adunări sau comunități, care este convocată anume pentru a participa la acest act solemn (Lev. VIII, 3-4). Atât Aaron, cât și fiii săi sunt purificați mai întâi simbolic, prin spălarea cu apă de către Moise însuși (vers. 6), apoi dezbrăcați de hainele lor și îmbrăcați cu veșminte speciale - veșmintele sacerdotale -, care urmează a fi folosite în timpul exercitării funcției lor și care sunt enumerate cu exactitate atât pentru arhieriu (vers. 7-9), cât și pentru leviți (vers. 13); urmează, după aceea, ceremonia propriu-zisă a consacrării, săvârșită de Moise însuși, care unge pe cei aleși cu untdelemnul ungerii, cu care a sfințit și Cortul Sfânt și toate lucrurile din el, apoi cu sângele vițelului adus ca jertfa de ispășire cu acea ocazie (vers. 10 ș.u.).

Toate acestea aveau în vedere scopul suprem al purificării și sfințirii acestor persoane, în vederea sacrei lor misiuni: „Din untdelemnul pentru ungere (Moise) a turnat pe capul lui Aaron și l-a uns, ca să-l sfințească” (Lev. VIII, 12). Căci Dumnezeu însuși fixase mai dinainte lui Moise principiul, rămas valabil și obligatoriu și pentru preoția creștină, că în slujba lui Dumnezeu cel sfânt nu se cade să fie consacrați decât oameni sfinți sau sfințiți prin curăția vieții lor și purificați prin mijlocirea ceremoniilor sfinte cu putere sfințitoare: „Preoții, care se apropie de Dumnezeu, să se sfințească și ei, ca nu cumva să-i lovească Domnul cu moartea” (Ieș. XIX, 22). De aceea, ceremonialul esențial al ungerii e pecetluit apoi cu jertfele reglementare de ispășire și de consacrare, care au urmat. Sfânta Scriptură accentuează scopul și efectul sacramental al acestor ceremonii rituale, care urmăreau să consfințească în slujba exclusivă a lui Dumnezeu atât persoanele celor aleși, cât și veșmintele lor sacerdotale, Cortul Sfânt și toate obiectele sfinte de care trebuia să se folosească în serviciul cultului, deșteptând și întărind astfel în cei unși conștiința misiunii înalte cu care erau investiți și a răspunderilor cu care erau însărcinați: „Moise a luat din untdelemnul pentru ungere și din sângele de pe altar; a stropit cu el pe Aaron și veșmintele lui, pe fiii lui Aaron și veșmintele lor; și a sfințit astfel pe Aaron și veșmintele lui, pe fiii lui Aaron și veșmintele lor împreună cu el” (vers. 30).

După un ritual similar și cu același scop sunt consacrați și leviții în slujba Cortului Sfânt (Num. VIII, 5 ș.u.); aceștia urmau să aibă în cultul Legii Vechi aceleași sarcini și atribuții pe care le vor avea mai târziu diaconii din cultul creștin, numiți și ei multă vreme „leviți”<sup>8</sup>.

Moise caută apoi să inspire lui Aaron și fiilor lui - începătorii preoției Vechiului Testament — conștiința răspunderii misiunii lor, prin porunca pe care le-o dă după aceea, de a rămâne șapte zile și nopți în șir înăuntrul Cortului Mărturie și de a se purifica în acest timp prin întreruperea oricărei legături cu lumea dinafară și prin împlinirea neștirbită a poruncilor Domnului, înainte de a-și începe exercitarea funcției lor sacerdotale (vers. 33, 35). În această poruncă noi vedem originea datinii creștine ca preotul nou hirotonisit să slujească Sfânta Liturghie timp de cel puțin șapte zile de-a rândul, după hirotonie, datină privită de unii dintre Sfinții Părinți și scriitorii bisericești ca o obligație rituală absolută, impusă oricărui cleric<sup>9</sup>.

Inaugurarea preoției lui Aaron și a fiilor lui are loc în ziua a opta după ungerea lor, când ei aduc, înaintea bătrânilor și a poporului, jertfe de ispășire și de mulțumire pentru ei înșiși și pentru popor, și când Aaron, în calitate de mare-preot sau arhiereu, binecuvântează pentru prima oară poporul; ungerea lui Aaron și a fiilor lui este pecetluită și consfințită în chip vizibil, în fața poporului, de către Dumnezeu însuși, prin focul care s-a pogorât atunci din cer și a ars jertfele de pe altar (Lev. VIII, 22-24). Iar atunci când unii încep să murmure împotriva alegerii lui Aaron și a urmașilor lui la cinstea preoției, minunea înfloririi toiagului lui Aaron în Cortul Mărturie confirmă în fața poporului justetea acestei alegeri și curmă eventualele cărtiri ori discuții în această privință.

Cu acest prilej, Moise reînnoiește mandatul preoției lui Aaron și trasează, în termeni generali, *îndatoririle lui sacerdotale*: „Apropie de tine pe frații tăi,

<sup>8</sup> Vezi, de ex., Sf. Clement Romanul, *Epist. I Cor.*, cap. XL, 5 (P.G., I, 289); *Constituțiile Apostolice*, II, 26; Sf. Ambrozie, *De mysteriis*, II ș.u., ș.a.

<sup>9</sup> Vezi, de ex., Simeon al Tesalonicului, *Despre sfințele hirotonii*, cap. 176, în trad. rom. cu titlul *Tractat asupra tuturor dogmelor credinței noastre ortodoxe*, retip. de Toma Teodorescu, București, 1865-1866, p. 137. De remarcat, de asemenea, că ungerea, ca element principal al consacrării clericilor din ritualul iudaic, s-a păstrat în ritul catolic (latin) al hirotoniei (ungerea mâinilor).

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

seminția lui Levi, seminția tatălui tău, ca să fie legați de tine și să-ți slujească, atunci când tu și fiii tăi împreună cu tine veți fi înaintea Cortului Mărturiei. El să păzească cele ce le vei porunci tu și cele privitoare la tot cortul... Ei să se alipească de tine și să păzească tot ce privește Cortul întâlnirii pentru toată slujba Cortului. Nici un străin să nu se apropie de voi. Să păziți cele privitoare la sfântul locaș și altar, ca să nu fie mânie împotriva fiilor lui Israil... Tu și fiii tăi, împreună cu tine, să păziți slujbele preoției voastre în tot ce privește altarul și tot ce este dincolo de perdeaua dinăuntru; aceasta este slujba pe care o veți face. Vă dau în dar slujba preoției. Străinul care se va apropia va fi omorât" (Num. XVIII, 2). Cuvintele ultime subliniază strășnicia cu care era oprită apropierea și imixtiunea în lucrurile sfinte a celor ce nu făceau parte din tagma preoțească.

Moise formulează și reglementează, cu amănunțime, în cele două cărți amintite ale Vechiului Testament, tot ceea ce aveau de făcut preoții și leviții, drepturile materiale și obligațiile lor sacramentale la săvârșirea jertfelor aduse pentru popor sau pentru ei înșiși, ritualul acestor jertfe etc.<sup>10</sup>; el caută să accentueze, totodată, mai ales ideea că preotul, ca săvârșitor al cultului, este un factor indispensabil în viața religioasă a poporului și un mijlocitor indispensabil al ispășirii dorite și cerute de popor, de la Dumnezeu: „Și preotul va face pentru el (cel ce a păcătuit) ispășirea înaintea Domnului, și i se va ierta, oricare ar fi fost greșala de care se va fi făcut vinovat" (Lev. VI, 7). Se repetă, de asemenea, că ceremoniile cultului nu pot fi săvârșite decât de cei ce fac parte din cler: „Ispășirea (din ziua sărbătoririi curățirii) să fie primită de preotul care a primit ungerea și care a fost închinat slujbei Domnului, ca să urmeze tatălui său în slujba preoției" (Lev. XVI, 32).

Precum am spus, în afară de împlinirea funcțiilor cultului, care constituia îndatorirea primă și esențială a preoților Vechiului Testament, ei aveau și datoria de a învăța pe fiii lui Israil poruncile Legii date lor de Dumnezeu prin Moise (Lev. X, 10-11). În grija preoților era dată și viața de familie a conaționalilor lor; ei cercetau, de exemplu, cazurile de încercare a fidelității conjugale (Num. V, 11-31). Tot lor le revenea dreptul de judecată supremă

<sup>10</sup>Vezi, de ex., Lev. VI, 10-13 și 19-23; VII, 5-9, 14, 31-37, 19; X, 12 ș.u.; Num. XVIII, 8 ș.u.

în orice proces, ca un fel de instanță de apel, a cărei hotărâre era definitivă și executorie în chip obligatoriu (Deut. XVII, 8-13).

Ceva mai mult, preoții Vechiului Testament aveau și alte atribuții extrareligioase, ca, de exemplu, aceea de a se îngriji de sănătatea poporului; în lipsa medicilor, lor le revenea datoria și dreptul de a lua măsurile cuvenite pentru apărarea colectivității împotriva răspândirii bolilor epidemice, ca în cazul persoanelor, lucrurilor și caselor atinse de lepră, pe care ei trebuiau să le identifice după anumite semne și să le izoleze (vezi Lev. XIII), iar atunci când era cazul, să procedeze la curățirea lor rituală, prealabilă reprimirii lor în comunitate sau repunerii lor în folosință (când era vorba de lucruri și de case, vezi Lev. XIV).

Preoții și leviții erau, de asemenea, îndatorați să respecte anumite obligații impuse în chip special tagmei lor, obligații cu caracter social sau ritual, care aveau în vedere mentalitatea lumii și a vremii de atunci: să nu-și radă nimic din perii capului, sau din barbă, să nu se atingă de morți, să nu-și facă creștături pe trup etc. (Lev. XXI, 1 ș.u.), iar arhieriei nu trebuiau să-și descopere niciodată capul, să nu-și sfâșie veșmintele etc. Moise caută să amintească fiilor lui Aaron, ori de câte ori se ivea prilejul, răspunderile misiunii lor, de care erau legate nu numai drepturi și beneficii, ci și grave datorii și obligații morale: „Voi să nu ieșiți din ușa Cortului întâlnirii, ca să nu muriți; căci *untdelemnul ungerii Domnului este peste voi*" (Lev. X, 7; cp. și XXI, 12).

Pentru aceste motive, li se impun preoților Legii Vechi restricții, abțineri și înfrânări, care urmăreau menținerea lor în stare de permanentă curăție și de trezvie, cerută de calitatea lor de săvârșitori ai cultului și învățători ai Legii, abțineri privite ca recomandate de Dumnezeu însuși: „Domnul a vorbit lui Aaron și a zis: Tu și fiii tăi, împreună cu tine, să nu beți vin, nici băutură amețitoare, când veți intra în Cortul întâlnirii, ca să nu muriți. Aceasta va fi o lege veșnică printre urmașii voștri, ca să puteți deosebi ce este sfânt de ce nu este sfânt, ce este necurat de ce este curat, și să puteți învăța pe fiii lui Israel toate legile pe care vi le-a dat Dumnezeu prin Moise" (Lev. X, 9-11).

În Levitic sunt formulate uneori principii și recomandări, surprinzător de înalte pentru vremea în care au fost scrise, privitoare la sfințenia cerută preoților Legii Vechi, ca, de exemplu: „(Preoții) să fie sfinți pentru

«*Preoții Tai, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

Dumnezeul lor și să nu necinstească numele Dumnezeului lor; căci ei aduc Domnului jertfele mistuite de foc, mâncarea Dumnezeului lor; de aceea să fie sfinți!" (Lev. XXI, 6; cp. și XI, 44-45). La însușirea și păstrarea acestei sfințenii ținteau și unele obligații ce li se impuneau preoților și a căror valabilitate s-a menținut și pentru preoții creștini, ca, de pildă, aceea de a se căsători numai cu fecioare, iar nu cu femei desfrânate sau cu văduve<sup>11</sup>, să nu necinstească prin necuviințe locașul sfânt al Domnului și ungerea pe care au primit-o și care e „ca o cunună pentru ei”, să nu pângărească numele cel sfânt al Domnului (Lev. XXI, 12; XXII, 2) ș.a.

O condiție pe care trebuia s-o îndeplinească toți slujitorii Cortului Sfânt era integritatea corporală, condiție de asemenea păstrată și în canoanele bisericești pentru preoții creștini: urmașii lui Aaron, care aveau vreo meteahnă trupească, puteau consuma din cărnurile jertfelor, ca și preoții și leviții, dar nu se puteau apropia de altarul sfânt pentru a aduce jertfe, ca aceia (Lev. XXI, 16-23)<sup>12</sup>. Găsim și povățuiri menite să asigure preoților respectul poporului, ca în toate religiile: „(Pe preot) să-1 socotești sfânt, căci el aduce mâncarea Dumnezeului tău; el să fie sfânt pentru tine, căci Eu sunt Sfânt, Eu, Domnul, Care vă sfințesc” (Lev. XXI, 8). De aici asprimea pedepselor prevăzute pentru fetele de preoți care curveau, necinstind astfel pe părinții lor (Lev. XXI, 9), ca și pentru preoții și leviții care s-ar fi apropiat de lucrurile sfinte în stare de necurăție (Lev. XXII, 3 ș.u.). În general, ei erau obligați „să păstreze poruncile Mele, ca să nu-și ia pedeapsa pentru păcatul lor și să nu moară, pentru că au necinstit lucrurile sfinte. Eu sunt Domnul, Care îi sfințesc” (Lev. XXII, 9).

Neavând parte de pământ în Israil, preoții și leviții trebuiau să se întrețină și să se hrănească din părțile ce le reveneau de drept din darurile aduse la altar și din jertfe (Deut. XVIII, 1-5).

Dar, precum subliniază Sfântul Apostol Pavel, în Epistola către Evrei, toate cele privitoare la preoția și la cultul Vechiului Testament aveau rostul

<sup>11</sup> Cp. Lev. XXI, 7, 13-15 cu *Can. 18 apost.*: „Cel ce va lua văduvă, ori repudiată, ori desfrânată,... nu poate fi episcop, sau prezbiter sau diacon, sau orice din ceata preoțească”.

<sup>12</sup> Cp. *Can. 78-79 apost.* și răsp. 26 al lui Balsamon către patriarhul Marcu al Alexandriei (la G. A. Ralli și M. Podi, *Sintagma dumnezeieștilor și sfintelor canoane...*, t. IV, Atena, 1854, p. 467-468).

și caracterul unor simboluri, umbre și preînchipuiri ale celor ce trebuiau să vină și să se împlinescă sau să se desăvârșească în Legea Nouă, a Darului. Ele aveau menirea să întrețină vie, în mijlocul poporului evreu de atunci, conștiința păcatului și setea de mântuire, dorința și așteptarea unui Mântuitor, care să le readucă unirea și împăcarea cu Dumnezeu, pe care nu le-o puteau da jertfele materiale ale Legii Vechi. După cum s-a văzut din cele de până aici, aproape toate îndatoririle preoților Vechiului Testament erau concentrate în jurul Cortului Mărturie, iar mai târziu al templului din Ierusalim, fiind limitate aproape exclusiv la săvârșirea jertfelor și având deci un caracter prin excelență ritualistic, sacrificial. Tocmai în aceasta constă slăbiciunea și pricina decadentei preoției Legii Vechi; ea degenerază foarte ușor și repede într-o îndeplinire mecanică a ceremonialului jertfelor, preoții îngrijindu-se foarte mult, dacă nu chiar exclusiv, de partea ei formală, adică de ritual, și neglijând cu totul fondul, adică celelalte obligații de ordin religios-moral, social și cultural.

Se mai adaugă la aceasta și o altă cauză de decadență: caracterul ereditar al acestei preoții. Fiind rezervată exclusiv unei seminții și transmițându-se ca un drept moștenit, din tată în fiu și din neam în neam, ea revenea de multe ori și unor nevrednici și incapabili, care nu aveau alte merite decât acelea de a fi din seminția lui Aaron și nu se simțeau datori să facă eforturi pentru a o câștiga prin merite sau virtuți personale. De aceea, în ciuda înălțimii și purității principiilor morale și spirituale care stau la temelia preoției Vechiului Testament și care, dacă ar fi fost întru totul respectate, ar fi făcut din reprezentanții ei vrednici îndrumători religioși și învățători ai poporului -, preoții Legii Vechi nu s-au putut ridica niciodată la înălțimea acestor principii. Aaron însuși n-a putut fi la înălțimea situației lui și s-a făcut vinovat de păcate, pentru care, ca și Moise, nu s-a învrednicit să vadă Pământul Făgăduinței. Ritualismul caracteristic slujirii preotești iudaice a degenerat treptat într-un formalism sec, lipsit de duhul adevăratei credințe și de evlavie sinceră. Idololatria, care pătrunde treptat și printre israeliți, contaminează și pe preoți (cp. Judec. XVII și XVIII); pietatea scade, imoralitatea progresează chiar în sânul familiilor urmașilor lui Aaron la arhierie, cum a fost cazul preoților Ofni și Fineas, fiii bătrânului Elie, care îndeplinea funcția de mare-preot la sfârșitul perioadei Judecătorilor (I Sam. II). Pe măsură ce



«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbracă întru dreptate...»

ne apropiem de zorile creștinismului, preoții Vechiului Testament pierd cu totul conștiința adevăratei lor misiuni și uită obligațiile lor inițiale; ceva mai grav, ei transformă slujba lor într-un simplu izvor de câștig material și de huzur personal, exploatând și împilând fără milă poporul, pe care aveau datoria să-l conducă spre Hristos, cu ajutorul Legii.

De aceea, rolul spiritual și pedagogic al preoților îl preiau — mai ales din epoca lui Samuil înainte - *proorocii*, pe care Dumnezeu îi ridică din mijlocul poporului prin chemare instantanee (vocație extraordinară) și cu care preoții vin în conflict, deoarece proorocii osândeau și combăteau fără cruțare, în numele lui Dumnezeu, nu numai păcatele poporului, ci și pe ale preoților, muștrând, când era nevoie, chiar pe regii lui Israil pentru fărâdelegile lor, cum face proorocul Natan cu David sau Ilie cu Ahab. Umplând astfel locurile părăsite de preoți în viața religioasă și socială a poporului evreu, proorocii devin „semne minunate pentru casa lui Israil” (Iez. XII, 6) sau „străjeri pe zidurile Ierusalimului, care nu trebuie să tacă nici zi, nici noapte” (Isaia LXII, 6; Iez. III, 17).

Împotriva denaturării ritualistice a prescripțiilor privitoare la jertfe, ei accentuează că „Dumnezeu voiește nu atât jertfa, cât milă și bunătate” față de poporul asuprit și față de cei suferinzi (Osea VI, 6; cp. și Mih. VI, 8). Îndeosebi proorocul Iezechiel deplânge nenorocirile turmei lăsate în părăsire de păstorii ei sufletești, amintind acestora, cu cuvinte grave, răspunderea lor pentru oile pierdute (vezi Iez. XXXIV, 1-10). Iar proorocii Zâhâria, Miheia și Maleahi osândesc, cu cuvinte de foc, nevrednicia și neomenia preoților ritualiști și interesați, a căror viață și comportare erau în contrast flagrant cu ceea ce le porunca Legea și ceea ce aștepta poporul de la ei: „Buzele preotului trebuie să păzească știința și din gura lui se așteaptă învățătură, pentru că el este un sol al Domnului oștirilor. Dar voi v-ați abătut din cale, ați făcut din Lege un prilej de cădere pentru mulți și ați călcat legământul lui Levi, zice Domnul oștirilor. De aceea Eu vă voi face să fiți disprețuiți și înjosiți în fața întregului popor, pentru că n-ați păzit căile Mele, ci căutați la fața oamenilor, când tâlcuiți Legea”, spune proorocul Maleahi (II, 7-9). Iar proorocul Miheia adaugă: „Căpeteniile cetății judecă pentru daruri și preoții poporului îl învață pentru plată, iar proorocii (mincinoși) proorocesc pentru bani; și mai îndrăznesc apoi să se bizuie pe Domnul, zicând: «Oare,

nu este Domnul în mijlocul nostru? Nu ne poate atinge nici o nenorocire.» De aceea, din pricina voastră, Sionul va fi arat ca un ogor, Ierusalimul va ajunge un morman de pietre, iar muntele templului o înălțime acoperită de păduri..."(Mih. III, 11-12).

Absentând de la datoria de a învăța pe popor Legea, Dumnezeu îi muștră pe preoți prin gura proorocilor: „... Poporul meu nu cunoaște Legea Domnului. Cum vă vine să ziceți: Noi suntem înțelepți și avem Legea Domnului cu noi? Dar iat-o prefăcută în minciună prin a cărturarilor ademenitoare până. Înțelepții vor rămâne de ocară, înfricoșați și prinși în cursă. Ei au lepădat cuvântul Domnului, iar înțelepciunea lor la ce le folosește?" (Ier. VIII, 7-9). Osânda unor astfel de preoți este vestită și prin gura proorocului Zaharia, din partea Domnului: „împotriva păstorilor s-a aprins mânia mea și pe țapi îi voi pedepsi... Vai de păstorul de nimic, care își părăsește oile! Să cada sabia pe brațul lui și pe ochiul lui cel drept! Să i se usuce de tot brațul și să i se stingă ochiul drept!" (Zah. X, 3, 17). Totodată, prevestind venirea lui Mesia, proorocii zugrăvesc vremurile minunate, când Domnul va pune poporului Său alți păstori, vrednici de misiunea lor (Isaia LXVI, 21), și când „preoții lui Dumnezeu se vor îmbrăca întru dreptate, iar cuvioșii Lui cu bucurie se vor bucura" (Ps. CXXXI, 9).

Cât de departe erau preoții Vechiului Testament de înălțimea cerută misiunii lor, în epoca imediat premergătoare venirii lui Mesia, se vede și din exemplul preotului și levitului pe care Mântuitorul îi va da ca pildă de împietrire sufletească și neomenie față de suferința aproapelui lor căzut între tâlhari, în contrast cu omenia și bunătatea samarineanului milostiv (Luca X, 30 ș.u.). Asprimea cu care Mântuitorul osândește fățarnicia, legalismul și formalismul îngust și sterp al fariseilor și al cărturarilor poporului iudeu (Matei XXIII) privește, de asemenea, într-o bună măsură, și pe preoții și arhierii evreilor, care, de altfel, s-au și răzbunat crunt pentru aceasta, osândind pe Mântuitorul la moarte, prin arhierii Ana și Caiafa, reprezentanții cei mai cunoscuți și tipici ai acestei preoții decăzute din vrednicia și din misiunea ei adevărată de la început. Imperfecțiunea, caracterul provizoriu și decadența preoției Vechiului Testament vor fi remediate prin instituirea preoției celei adevărate și definitive, a Noului Testament, care o va înlocui, după venirea Mântuitorului.

«Preoții Tai, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

### III. PREOȚIA CREȘTINĂ. CHIPUL ADEVĂRATULUI PREOT DUPĂ SFÂNȚA SCRIPTURĂ A NOULUI TESTAMENT

Ceea ce lipsea preoției Vechiului Testament, atât în concepția, cât și în practica ei, s-a împlinit în preoția creștină, preoția Noului Așezământ, instituită de Mântuitorul. Această preoție, fundamental deosebită de cea a religiilor păgâne și de cea iudaică, este definitivă și desăvârșită, pentru că ea este de origine sau instituire divină, fiind întemeiată de Mântuitorul însuși și derivată din însăși preoția sfântă și ideală a Sa.

1. *Sacerdoțiul Mântuitorului după Epistola către Evrei.* Caracterile și prerogativele preoției Mântuitorului sunt accentuate în Noul Testament, îndeosebi în Epistola către Evrei, și anume în cunoscuta și frumoasa paralelă dintre preoția Vechiului și cea a Noului Testament, trasată în cap. IV, 14-X, 22.

Preoția Mântuitorului, care constituie originea, sursa și temelul preoției creștine, este mai întâi dumnezeiască, iar nu omenească, întrucât Hristos, Arhiereul suprem sau Marele nostru Preot, este nu numai om, ci și Dumnezeu, ceea ce n-a fost niciun întemeietor sau organizator de religie. În al doilea rând, ea este întru totul sfântă și fără prihană, așa cum a fost și divinitul ei purtător, Domnul nostru Iisus Hristos, Care n-a avut nevoie, ca alți arhierei, să aducă jertfa pentru Sine, pentru că El n-a avut păcat, deși a fost om întru toate asemenea nouă (Evr. VII, 26 ș.u.). Firea omenească, cu care El s-a întrupat și pe care a purtat-o pe pământ, a fost sfințită și ridicată de El la înălțimea și valoarea unei jertfe unice și adevărate, o jertfa eficientă și bine plăcută lui Dumnezeu, prin unirea ei ipostatică CU Firea dumnezeiască, într-una și aceeași persoană, persoana divino-umană a Mântuitorului. Prin jertfirea ei sângeroasă și dureroasă pe cruce, ea a constituit singura jertfa care putea să aducă omenirii ispășirea și mântuirea dorită, pentru că ea nu mai era o jertfa simbolică, ca în iudaism, unde viața animalelor sacrificate înlocuia sau substituia viața omenească, ci una reală, deoarece pe Golgota se jertfește însăși omenirea păcătoasă de pretutindeni, reprezentată și rezumată în exemplarul ei cel mai înalt și mai sfânt, adică în firea omenească din persoana divino-umană a Mântuitorului. Iar jertfa aceea El nu a adus-o pentru

Sine, cum făceau arhierii Vechiului Testament, ci pentru lume, pentru mântuirea oamenilor, care nu se puteau mântui pe ei înșiși și numai prin ei înșiși. Mântuirea lumii El o realizează nu prin sânge de țapi și de viței, ca în Vechiul Testament, ci prin propriul Său sânge nevinovat (Evr. IX, 12-14).

În al treilea rând, preoția Mântuitorului e veșnică, netrecătoare; El este arhierul nostru în veac, după rânduiala lui Melchisedec (Evr. VI, 20 și VII, 21 ș.u.). Mântuitorul nu are nevoie să mai aducă jertfe pentru păcatele norodului în fiecare zi, pentru că El S-a jertfit o singură dată pentru totdeauna și pentru omenirea din toate timpurile și locurile, iar efectele mântuitoare ale jertfei Sale se pun la îndemâna credincioșilor din toate vremurile prin mijlocirea preoților, prin care se continuă în lume și în veșnicie sacerdoțiul Mântuitorului (Evr. VII, 27).

Prin aceasta, El a devenit arhierul nostru suprem, Mijlocitorul nostru ceresc și veșnic pe lângă Dumnezeu; El este întemeietorul unui nou Așezământ și al unui nou cult: acela al Legii Noi, al religiei Harului și Adevărului (Evr. IX, 15; VIII, 6); totodată, El s-a făcut începătorul preoției noastre, iar trupul Său, sfințit prin unirea Lui ipostatică cu Dumnezeu, prin neprihană și prin jertfa, a fost înălțat la ceruri și a devenit altarul nostru cel ceresc sau „Cortul cel nefacut de mână”, în jurul căruia dreptii, sfinții și îngerii aduc necurmat nematerialnica Liturghie de slăvire lui Dumnezeu (cp. Apoc. IV ș.u.).

*2. Mântuitorul ca prototip ideal al păstorului creștin. Principii pastorale formulate de El în Sfintele Evanghelii.* Încă dinainte de jertfirea Sa pe Cruce - momentul culminant și central al activității Sale arhieresti și răscumpărătoare - Mântuitorul a anticipat cultul religiei pe care avea s-o întemeieze, învățând pe Sfinții Săi Apostoli să se roage și dându-le un model desăvârșit de rugăciune, care este *Tatăl nostru* sau „Rugăciunea domnească” (Matei VI, 9-13 și Luca XI, 2-4). El însuși Se roagă pentru toți cei ce vor crede într-însul etc, iar în seara Cinei celei de Taină pune temelia noului cult, instituind Sfânta Euharistie.

Ca practicant al rugăciunii, ca sfințitor și jertfitor, Mântuitorul este nu numai întemeietorul cultului religiei creștine, ci și izvorul și temelia preoției creștine, sub latura ei sacramentală, liturgică sau sfințitoare. Dar El este și modelul suprem, desăvârșit și ideal, al preotului creștin ca păstor de suflete;

«*Preoții Tdi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

este „Păstorul cel mare al oilor”, cum îl numește Sfântul Apostol Petru (I Petru V, 4). Punându-se în contrast cu păstorii dinaintea Lui, care veneau numai să fure și să profite, El însuși spunea despre Sine: „Eu sunt păstorul cel bun... Eu am venit ca oile viață să aibă și încă din belșug să aibă. Păstorul cel bun își dă viața pentru oi. Dar năimitul, care nu este păstor și ale căruia nu sunt oile, când vede lupul venind, lasă oile și fuge; și lupul le răpește și le împrăștie. Cel plătit fuge pentru că este plătit și nu are grijă de oi. Eu sunt păstorul cel bun. Eu îmi cunosc oile Mele și ele Mă cunosc pe Mine, așa cum Mă cunoaște pe Mine Tatăl și eu îmi dau viața pentru oile Mele. Mai am și alte oi, care nu sunt din staulul acesta; și pe acelea trebuie să le aduc. Ele vor asculta de glasul Meu și va fi o turmă și un păstor” (Ioan X, 11).

Trei principii fundamentale pentru preoția și pastorația creștină trebuie să reținem din aceste cuvinte ale Mântuitorului:

a) Că adevăratul preot și păstor este acela care are grijă și dragoste față de turmă, iubind-o și apărând-o împotriva celor ce o asupresc, o dezbină și o speculează. Iar suprema dovadă și formă de manifestare a iubirii păstorului pentru turmă este sacrificiul propriei vieți pentru salvarea ei; căci, după cuvântul Mântuitorului, „nimeni nu are mai mare dragoste decât aceasta, când cineva își pune sufletul său pentru semenii săi” (Ioan XV, 12-13)<sup>13</sup>.

b) Legătura strânsă dintre păstor și turmă se vede din aceea că adevăratul preot și păstor „își cunoaște turma”; el nu stă departe de viața păstoriților săi, ci se apropie de ei cu dragoste și înțelegere, cunoscându-le toate bucuriile, necazurile și nevoile, „le cheamă pe nume, merge înaintea lor și ele merg după dânsul, pentru că îi cunosc glasul” (Ioan X, 3-4). Cunoașterea parohiei și a vieții fiecăruia dintre enoriași în parte constituie într-adevăr nu numai temeiul, punctul de plecare și cheazășia succesului în activitatea pastorală, ci și condiția principală a unității sufletești și a dragostei care leagă pe păstorul cel bun de turma sa, făcând din ei o unitate de simțire și voință în Hristos.

c) Una dintre preocupările și grijile păstorului de suflete trebuie să fie regăsirea oilor pierdute, readucerea lor în staulul unic al lui Hristos, pentru a face din toți credincioșii „o turmă și un păstor”. Readunarea creștinilor

<sup>13</sup> Cp. și Ierom. Pavcl (Cercmuhin), *Pastorația după sfântul evanghelist Ioan*, trad. rom. în „Mitrop. Banatului”, an. 1958, nr. 1-3, p. 105 ș.u.

izolați și răzlețiți unii de alții în diferite Biserici, confesiuni și secte, refacerea unității Bisericii constituie astăzi idealul pentru care activează îndeosebi Consiliul Ecumenic al Bisericilor și la împlinirea căruia este îndatorat să se alătore și să contribuie orice slujitor al lui Hristos.

Una dintre obligațiile fundamentale impuse de Mântuitorul însuși Apostolilor și urmașilor acestora la păstoria Bisericii este și aceea de a fi învățători ai oamenilor, luminători și pilde vrednice de urmat ca mod de viață. Mântuitorul compară pe apostoli, din acest punct de vedere, cu sarea, care are rolul de a da gust mâncărilor și de a nu le lăsa să se strice (Matei V, 13: „Voi sunteți sarea pământului...”); îi compară, de asemenea, cu lumina făcliei, care nu se ascunde sub obroc, ci se pune în sfeșnic, ca să risipească întunericul: „Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, ca să vadă faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru cel din ceruri...” (Matei V, 16). Păstorii pot învăța, adică, pe credincioși nu numai CU cuvântul, ci și CU faptele lor, care sunt pentru credincioși un stimulent către adevărata cinstire de Dumnezeu.

Un principiu pastoral pe care îl găsim formulat de Mântuitorul însuși, în Evanghelia după Ioan, este că turma duhovnicească încredințată păstorilor de suflete nu este a lor, ci a lui Dumnezeu, Stăpânul tuturor, Care ne va și cere seamă de felul cum am păstorit-o. Conștiința acestui adevăr dă tărie pastorilor buni în lupta lor cu greutățile și necazurile inerente misiunii păstorești: „Oile Mele ascultă glasul Meu și Eu le cunosc și ele vin după Mine, și le dau viață veșnică și nu vor pieri în veac și nimeni nu le va răpi din mâna Mea. Tatăl Meu, Care Mi le-a dat, este mai mare decât toți și nimeni nu poate să le răpească din mâna Tatălui Meu” (Ioan X, 27-29).

Un alt principiu fundamental pentru pastorație a formulat Mântuitorul, când a spus: „Mâncarea Mea este să fac voia Celui ce M-a trimis și să săvârșesc lucrul Lui” (Ioan IV, 34). Aceasta înseamnă că rostul de căpetenie al slujitorilor lui Dumnezeu în lume este să facă cunoscută voia lui Dumnezeu și să ajute la împlinirea ei, în scopul suprem al mântuirii oamenilor. Dezideratul ultim al activității preotului este organizarea Bisericii după asemănarea Sfintei Treimi, adică unirea sau adunarea tuturor în împărăția lui Dumnezeu: „Și nu numai pentru aceștia (ucenici) Mă rog, ci și pentru cei care vor crede în Mine, prin cuvântul lor, ca toți să fie una; precum Tu,

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

Părinte, în Mine și Eu în Tine, așa și aceștia în Noi să fie una..." (Ioan XVII, 20-21)<sup>14</sup>.

Virtuțile principale recomandate de Mântuitorul ucenicilor Săi, iar prin aceștia slujitorilor Săi din toate timpurile și locurile, sunt: iubirea de oameni și smerenia. „Poruncă nouă vă dau vouă, ca să vă iubiți unul pe altul, precum și Eu v-am iubit pe voi... După aceasta vă vor cunoaște toți că sunteți ucenicii Mei, dacă veți avea dragoste între voi" (Ioan XIII, 34-35). Iar după ce la Cina cea de Taină a spălat picioarele ucenicilor, spre a le da pildă de smerenie, Mântuitorul le spune: „Pildă v-am dat, ca, precum v-am făcut Eu, și voi să faceți" (Ioan XIII, 15). Înainte de a-i trimite în misiune, Mântuitorul recomandă, de asemenea, ucenicilor Săi, înțelepciune, prudență și cumițenie, unită cu blândețe, nevinovăție sau curăție sufletească (Matei X, 16)<sup>15</sup>. Iar cu puțin înainte de Patimile Sale, El le dă porunca de a se menține în neconținută legătură cu El: „Rămâneți întru Mine, precum și Eu întru voi..." (Ioan XV, 4 ș.u.). Legătura aceasta trainică și necurmată cu Mântuitorul, care constituie tăria și puterea de rezistență a preoției, se menține îndeosebi prin rugăciune, pe care Mântuitorul o recomandă cu o deosebită stăruință aleșilor Săi (vezi, de exemplu, Luca XVIII, 1 ș.u.; XXI, 36; Ioan XVI, 23-24: „Cereți și veți lua..." ș.a.)<sup>16</sup>.

Nimeni n-a realizat mai bine și mai integral idealul păstorului celui bun sau chipul adevăratului preot creștin, în stare să se sacrifice pentru turma sa, decât Mântuitorul însuși. El ne-a dat pilda supremă de dragoste pentru omenire, jertfindu-Se pentru ea; S-a făcut pildă neîntrecută de smerenie și de hărnicie, muncind până la vârsta de 30 de ani ca dulgher în atelierul Sfântului Iosif, ocrotitorul tinereții Sale. Înainte de moartea Sa pe cruce, El a fost nu numai învățătorul dumnezeiesc al mulțimilor cărora le-a propovăduit fără încetare iubirea, pacea și dreptatea, ci și Părintele, ocrotitorul celor mici, slabi, sărmani și fara apărare, tămăduitorul bolilor sufletești și trupești, mângâietorul celor îndurerați, hrănitorul celor flămânzi. „Milă

<sup>14</sup> Cp. *Ibidem*, p. 111.

<sup>15</sup> „Fiți înțelepți ca șerpii și blânzi ca porumbeii". Vezi interpretarea corectă a acestei comparații la Eutimie Zigabinos, *Comentarul Sfintei Evanghelii după Matei*, trad. rom. de Pr. C. Grigore și Prof. S. Saru, voi. II, Râmnicu-Vâlcei, 1933, p. 133-138.

<sup>16</sup> Cp. Ierom. Pavel (Ceremuhin), *op. cit.*, p. 114.

îmi este de norod, căci rătăcesc ca o turmă fără păstor...", spunea El către ucenici (Marcu VIII, 2); de aceea Și-a petrecut toată viața în mijlocul norodului sărac, flămând și asuprit, bătuit de boli, de lipsuri și de neștiință, lecuind răni, hrănind pe cei flămânzi în pustie, ștergând lacrimi, sfătuind, îndrumând pe toți cei ce alergau la El. El ne-a dat, în același timp, și pilda cea mai înaltă de adevărat patriotism, iubindu-și poporul și patria și plângând cu lacrimi amare apropiata nimicire a Ierusalimului, pe care o prevedea (Matei XXIII, 36-XXIV, 2)<sup>17</sup>.

Prin toate acestea, Mântuitorul întruchipează și rămâne modelul suprem și ideal al „păstorului celui bun”, chipul desăvârșit al preotului creștin din toate timpurile și locurile.

3. *Sfântul Apostol Pavel ca îndrumător și model al păstorilor creștini.* Primii păstori creștini (episcopi, preoți și diaconi) sunt orânduți, precum se știe, de Sfinții Apostoli, care, după ce au primit ei înșiși „puterea de sus” (Luca XXIV, 49), adică hirotonia directă a harului Sfântului Duh pogorât asupra lor în ziua Cincizecimii, n-au zăbovit să așeze, prin orașe și cetăți, episcopi, ca cei doi cunoscuți și iubiți discipoli ai Sfântului Apostol Pavel: Timotei (în Efes) și Tit (în Creta), prezbiteri (preoți), ca cei din Efes și Milet, pe care Sfântul Apostol Pavel îi convoacă și le ține o frumoasă cuvântare într-una din călătoriile sale misionare (Fapte XX), și diaconi, ca cei șapte aleși la Ierusalim și hirotoniți de Sfinții Apostoli (Fapte VI). Acestor primi păstori ai celor mai vechi comunități creștine Sfinții Apostoli - și îndeosebi Sfântul Pavel - le dau cele dintâi povățuiri, sfaturi și reguli pentru comportarea și activitatea lor de păstori, începând cu cele pe care Apostolul neamurilor le dă prezbiterilor și episcopilor convocați de el în trecerea pe lângă Efes și Milet și care ne-au fost transmise de Sfântul Luca în Faptele Apostolilor (cap. XX). Acestora el le spune, între altele: „... Luați seama la voi înșivă și la toată turma peste care Duhul Sfânt v-a pus episcopi, ca să păstoriți Biserica Domnului, pe care a câștigat-o cu scump sângele Său... Singuri știți că mâinile acestea au lucrat pentru trebuințele mele și ale celor ce erau cu mine. În toate privințele v-am dat o pildă și v-am arătat că, lucrând astfel, trebuie

<sup>17</sup> Cp. Mitrop. Nic. Krutički, *op. cit.*, p. 837.



«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

să ajutați pe cei slabi și să vă aduceți aminte de cuvintele Domnului Iisus, Care însuși a zis: «Mai fericite este a da decât a lua...» (Fapte XX, 18-35).

Trei învățăminte putem desprinde din fragmentul de mai sus al cuvântării Sfântului Pavel:

a) Conștiința gravei răspunderi a sarcinii preoțești, pe care Sfântul Apostol voiește să o insufle slujitorilor bisericești din Milet și Efes, atunci când accentuează că investirea lor cu greaua sarcină a preoției nu s-a făcut de către oameni, ci de către Sfântul Duh, adică prin puterea divină a harului primit de ei la hirotonie;

b) Prețuirea muncii: munca manuală și intelectuală constituie una dintre obligațiile esențiale ale păstorilor duhovnicești, cărora Sfântul Apostol Pavel le-a și fost pildă desăvârșită în această privință, muncind, în ceasurile lui libere, ca modest împletitor sau țesător de corturi și plase, pentru a-și câștiga singur existența și a nu fi povară nimănui;

c) Pe plan social, una dintre datoriile slujitorilor Domnului este „să ajute pe cei slabi”, adică să contribuie, prin activitatea, exemplul vieții și învățătura lor, la îmbunătățirea vieții materiale, culturale și igienico-sanitare a turmei lor duhovnicești.

Dar Sfântul Apostol lasă între cărțile Noului Testament scrise de el, trei prețioase scrisori, al căror conținut principal îl constituie tocmai sfaturile, îndrumările și învățăturile date de el celor doi discipoli ai săi, așezați de el episcopi, adică lui Timotei (două scrisori) și lui Tit (o scrisoare). Acestea sunt numite îndeobște *epistole pastorale*, tocmai pentru că alcătuiesc cea mai veche chartă constituțională a preoției creștine și cel mai prețios dreptar sau ghid scripturistic pentru îndrumarea preoțimii în activitatea ei pastorală. In ele, sfântul autor schițează, pentru prima dată, chipul sufletesc al adevăratului păstor creștin, așa cum îl vede și cum îl dorește Sfântul Apostol și cum vor fi fost, probabil, cei mai mulți dintre păstorii Bisericii primare.

Trăsăturile principale ale adevăratului preot creștin sunt enumerate de marele Apostol în tabloul clasic din prima Epistolă către Timotei și din Epistola către Tit, în care el zugrăvește virtuțile și însușirile sau calitățile cerute celor ce puteau fi investiți cu marea cinste și răspundere a preoției: „Se cade episcopului (deci și preotului) să fie fără prihană, bărbat al unei femei, treaz, întreg la minte, cuviincios, primitor de străini, destoinic să învețe pe alții,

nebețiv, nedeprins să bată, neagonisitor de câștig urât, ci blând, nesfadnic, neiubitor de arginț, bine chivernisitor în casa lui, având copii ascultători întru desăvârșită bunăcuviință. Căci dacă cineva a sa casă nu știe să o pună în rânduială, cum va purta grijă de biserica lui Dumnezeu? Episcopul (și preotul<sup>18</sup>) să nu fie de curând botezat, ca nu cumva trufindu-se, să cadă în osânda diavolului. Mai trebuie să aibă mărturie bună de la cei din afară, ca să nu cadă în ocară și în cursa diavolului.

Tot așa, *diaconii* să fie cucernici, nu îndoielnici la cuvânt, nebăutori de vin mult, neagonisitori de câștig urât, păstrând taina credinței întru cuget curat. Dar și aceștia să fie mai întâi puși la încercare, apoi, dacă se dovedesc fără prihană, să se diaconească. Femeile lor, de asemenea, să fie cuviincioase, neclevetitoare, cumpătate, credincioase întru toate. Diaconii să fie bărbați ai unei femei, să-și chivernisească bine casele și pe copiii lor. Pentru că cei ce slujesc bine ca diaconi dobândesc un loc de cinste și o mare îndrăzneală în credința care este în Iisus Hristos" (I Tim. III, 2-13).

Înșușirile acestea, cerute păstorilor Bisericii primare, le repetă Sfântul Apostol Pavel și în portretul similar din Epistola sa către Tit, care completează pe cel din Epistola către Timotei: „Să așezi preoți prin cetăți, precum ți-am orânduit: de este cineva fără prihană, bărbat al unei femei, având fii credincioși, nu sub învinuire de desfrânare sau neascultători. Căci se cuvine episcopului să fie fără prihană, ca un iconom al lui Dumnezeu, neîngâmfat, negrabnic la mânie, nu dat la băutură, nebătăuș, nepoftitor de câștig urât, ci primitor de străini, iubitor de bine, drept, cuvios, înfrânat, ținându-se de cuvântul cel credincios al învățaturii, ca destoinic să fie și să îndemne la învățătura cea sănătoasă și să mustre pe cei potrivnici" (Tit I, 5-9).

Precum se vede, calitățile cerute păstorilor creștini sunt diverse: unele pur religioase, altele morale, altele sociale. Unele se referă la însăși persoana preotului, altele la familia lui; unele au în vedere condițiile speciale ale creștinismului născând, ca, de exemplu, aceea ca preotul să nu fie de curând

<sup>18</sup> Precum se va vedea chiar din textele citate aici, în epoca apostolică și încă puțin după aceea (până pe la începutul sec. al II-lea), nu se făcea încă o distincție precisă între treapta și denumirea de *episcop* și cea *deprezbiter* (preot). Vezi mai ales Prof. Iustin Moisescu, *Ierarhia bisericească în epoca apostolică*, în „Mitropolia Olteniei”, VI (1954), nr. 1-3 și 4-6 (și extras).

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

botezat, adică să aibă oarecare vechime în calitatea de creștin, pentru a i se fi putut verifica sinceritatea și trăinicia convertirii, vocația pentru preoție și calitățile de viitor păstor al turmei. Alte calități fac parte dintre cele care trebuiau să împodobească și atunci, dar și după aceea, chipul sacerdotului vrednic de totdeauna, ca, de exemplu: lipsa de prihană (adică moralitatea ireproșabilă, curăția morală și sfințenia vieții), modestia și smerenia, înfrânarea la mânie, la băutură și la altele, râvna în însușirea, propovăduirea și apărarea învățaturii creștine de credință, spiritul de cuviință și dreptate etc.

Reținem îndeosebi accentul pe care Apostolul neamurilor îl pune pe una dintre calitățile cerute preotului din epoca apostolică: aceea de a fi „destoinic să învețe pe alții”, „să îndemne la învățătura cea sănătoasă și să mustre pe cei potrivnici”; preotul trebuie să fie, adică, superior credincioșilor săi prin înțelepciunea și pregătirea sa culturală, prin cunoașterea temeinică și profundă a Sfințelor Scripturi (II Tim. III, 15) și a adevărurilor de credință și prin iscusința în propovăduirea, susținerea și apărarea lor împotriva deformărilor sectare sau eretice<sup>19</sup>.

Nu fără importanță este, de asemenea, grija cu care Sfântul Pavel subliniază și obligațiile membrilor familiei preotului, adică ale soției și copiilor lui, care, prin virtuțile și comportarea lor creștină, sunt datori să ajute pe preot în misiunea lui, colaborând cu el și fiind pilde credincioșilor, iar nu compromițându-i îndeplinirea misiunii prin purtarea lor scandaloasă sau prin faptele lor imorale. Rămâne etern valabil pentru preotul creștin care vrea să-și întemeieze o familie, îndemnul apostolic de a-și alege cu grijă, cu multă prudență și atenție, pe viitoarea lui tovarășă de viață și de a se preocupa îndeaproape de creșterea și educația odraslelor cu care Dumnezeu îi binecuvântează casa. Preotul (și chiar episcopul) creștin al epocii apostolice a fost deci un preot căsătorit, cu familie, cum este și azi preotul ortodox, iar nu celibatar, cum este preotul catolic (celibatul clerului a fost impus în Biserica Romano-Catolică într-o epocă destul de târzie).

În afară de cele două variante, citate mai sus, ale tabloului în care Sfântul Apostol Pavel zugrăvește chipul păstorului epocii sale, mai găsim în episto-

<sup>19</sup> Cp. și Pr. N. Fulga, *îndatoririle și însușirile morale ale păstorului de suflete, după Epistolele Sfântului Apostol Pavel către Timoteiși către Tit*, în „Biserica Ortodoxă Română”, 1931, nr. 10, p. 615-619.

lele pastorale și alte îndrumări disparate, sau sfaturi incidentale, menite să întregască acest tablou cu alte amănunte descriptive, și principii pastorale, rămase permanent actuale și valabile pentru orice păstor creștin. Așa, de exemplu, la calitățile enumerate până acum, Sfântul Pavel adaugă, în alte locuri, evlavia (religiozitatea), credința, dragostea, răbdarea și blândețea, adică virtuți indispensabile oricărui adevărat preot (vezi I Tim. IV, 7-8; VI, 11 și II Tim. II, 22)<sup>20</sup>. Cu o deosebită stăruință subliniază, de asemenea, Sfântul Pavel obligația preotului de a fi, prin viața și comportarea lui, un model și o pildă vrednică de imitat pentru credincioși, întruchipând întâi el însuși cele ce învață pe alții. După ce amintește, de exemplu, discipolului său Tit că, în calitatea lui de învățător al Bisericii, e dator să învețe și pe bătrâni, pe femei, pe tineri și pe robi (Tit II, 1 ș.u.), Sfântul Pavel adaugă: „Dă-te pe tine însuși pildă de fapte bune în toate privințele. Iar în învățatură dă dovadă de curăție, de vrednicie, de vorbire sănătoasă și fără cusur, ca potrivnicul să rămână de rușine și să nu poată spune nimic rău despre noi” (Tit II, 7-8). Iar lui Timotei îi poruncește: „Fă-te pildă pentru credincioși în vorbire, în purtare, în dragoste, în credință, în curăție” (I Tim. IV, 12).

Cât privește sarcinile sau obiectivele de competență ale misiunii și activității pastorale, Sfântul Apostol Pavel le enumera, incidental, atunci când povățuiește, de exemplu, pe Tit să se sârguiască la moralizarea și purificarea vieții credincioșilor (Tit III, 2 ș.u.), să se ferească de certuri, discuții și controverse zadarnice în legătură cu Legea, care sunt nefolositoare (vers. 9), să vegheze la unitatea sufletească a turmei prin combaterea celor ce bagă zădărnici și provoacă dezbinări între credincioși (vers. 10) etc. Pe Timotei îl îndeamnă să vegheze la puritatea sau ortodoxia credinței, apărând-o împotriva ereziilor (I Tim. I, 3 ș.u.; VI, 20-21 și II Tim. I, 14-15; II, 16 ș.u.; Tit I, 13 și III, 10 etc), să facă rugăciuni de cerere și de mulțumire pentru toți oamenii (I Tim. II, 1 ș.u.)<sup>21</sup>, să supravegheze ținuta bărbaților și a femeilor la rugăciune

<sup>20</sup> Vezi și art. nostru *Câteva dintre virtuțile necesare preotului ca păstor și om*, în „Glasul Bisericii”, XV (1956), nr. 8-9, p. 473-483.

<sup>21</sup> După cum tâlcuiește Sf. Ioan Gură de Aur (*Comentar la Epist. I Tim.*, în P.G. LXII, 530), aici nu e vorba de rugăciunea particulară a credincioșilor, ci de rugăciunea făcută în cadrul cultului divin al Bisericii, la care participă toți credincioșii (Cp. și S. Verzan, *Slujirea preoțească după epistolele Sfântului Apostol Pavel*, în „Mitropolia Olteniei”, VII (1965), nr. 5-6, p. 282).

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

(I Tim. II, 8 ș.u.), să păstreze cu fidelitate depozitul sacru al tradiției, adică al învățăturilor primite prin viu grai (II Tim. I, 13-14; II, 12 și III, 14), etc.

Sfântul Apostol Pavel este, totodată, cel mai mare îndrumător duhovnicesc pe care l-a avut creștinătatea, după Mântuitorul; iar legea de temelie a activității sale de îndrumare duhovnicească a fost iubirea. Prin această mare putere suflătească a izbutit să atragă la sine și să facă ucenici și colaboratori devotați, ca Timotei, Tit, Luca, Onesim, Filimon ș.a., pe care i-a crescut în așa fel ca, la rândul lor, și ei să devină îndrumători și păstori de nădejde ai Bisericii<sup>22</sup>. Om de mare sensibilitate suflătească și de o solidă cultură, înzestrat cu un remarcabil tact pedagogic și cu o voință de fier, el îndeamnă pe Timotei să se îndeletnicească cu cititul și studiul Sfintelor Scripturi — care constituie sursa principală a înțelepciunii și temelia culturii teologice a preotului (II Tim. III, 15-17) —, să propovăduiască, fără frică și fără răgaz, învățătura creștină (I Tim. IV, 13 și II Tim. I, 8 și IV, 2) etc.

Prețioase sfaturi dă Sfântul Apostol Pavel și despre adaptarea metodelor pastorale la îndrumarea diferitelor vârste și categorii de credincioși, adică despre felul în care să învățăm pe tineri și pe bătrâni, pe femei și pe văduve (I Tim. V, 1 ș.u.) și, mai ales, pe cei care au posibilitatea de a ajuta pe săraci, pe văduve și orfani etc. (I Tim. VI, 17-19). De repetate ori întâlnim, între sfaturile și îndrumările pe care Apostolul neamurilor le dă ierarhiei bisericești din vremea sa, îndemnul de a propovădui pacea, iubirea și buna înțelegere între credincioși (I Tim. I, 5; II Tim. II, 14; Tit III, 2 etc), de a se supune la prețui și a promova munca cinstită pentru agonisirea celor de trebuință pentru trai (II Tes. III, 6-12; I Tim. V, 16-18; II Tim. II, 15; Efes. IV, 28 etc), de a se supune ocârmuitorilor statului și de a fi gata de a sări oricând la tot lucrul bun, de folos obștesc (Rom. XIII, 1-7; Tit III, 1-2 etc), de a feri pe credincioși de credințe păgânești și deșarte, de superstiții, de „basmă lumești și băbești” (I Tim. IV, 7; cp. și I Tim. I, 3-4 și VI, 20) etc

Cu o grijă deosebită caută Sfântul Apostol Pavel să inspire ucenicilor săi conștiința harului dumnezeiesc cu care au fost investiți la hirotonie și de a căruia bună întrebuințare atârnă atât mântuirea personală a preotului, cât

<sup>22</sup> P. Prof. D.I. Belu, *Calitățile de îndrumător duhovnicesc ale Sfântului Apostol Pavel*, în „Studii Teologice”, VII (1955), nr. 9-10, p. 555, 559.

și aceea a credincioșilor lui: „Nu fi nepăsător față de darul care este în tine și care ți-a fost dat prin proorocie, cu punerea mâinilor, de către adunarea preoților (episcopilor) — spune el lui Timotei —; pune-ți la inimă aceste lucruri, îndeletnicește-te întru totul cu ele, pentru ca înaintarea ta să fie văzută de toți. Fii cu luare aminte asupra ta însuși și asupra învățaturii pe care o dai altora. Stăruiește în aceste lucruri, căci dacă vei face așa, te vei mântui pe tine însuși și pe cei ce te ascultă" (ITim. IV, 14-16. Cp. și IITim. I, 6). Tot pe Timotei, în calitatea lui de episcop, îl sfătuiește să aleagă și să verifice cu grijă pe cei pe care îi va hirotoni slujitori ai altarului: „Mâinile degrabă peste nimeni să nu-ți pui, ca să nu te faci părtaș la păcate străine, ci păzește-te pe tine însuși curat" (I Tim. V, 22).

Pe scurt, marele Apostol îl vrea pe păstorul creștin „desăvârșit în toate și destoinic pentru orice lucru bun" (II Tim. III, 17), „treaz în toate lucrurile, răbdând suferințele, făcând lucrul evanghelistului și împlinindu-și bine slujba" (II Tim. IV, 5).

Sfântul Pavel subliniază însă adesea și respectul pe care credincioșii îl datorează preoților și, mai ales, acelor care își împlinesc bine slujba lor. Lui Timotei, care pe atunci nu era prea înaintat în vârstă, îi spune, de pildă: „Nimeni să nu disprețuiască tinerețile tale..." (I Tim. IV, 12), iar ceva mai departe: „Preoții care cârmuiesc bine să fie învredniciți de îndoită cinste, mai ales cei ce se ostenesc cu propovăduirea și cu învățătura, pe care o dau altora" (I Tim. V, 17). Iar pentru ca preotul să fie pus la adăpost de clevetiri și intrigi nedrepte, Timotei e sfătuit să nu ia în considerație pâra adusă împotriva unui preot decât atunci când ea e susținută de mai mulți (I Tim., \* V, 19). Înalta prețuire pe care Sfântul Pavel o acordă demnității preoțești se vede și din apelativele date de el ucenicilor lui. Astfel, pe Timotei îl numește, de mai multe ori, „omul lui Dumnezeu" (I Tim. VI, 11 și II Tim. III, 17), arătând prin aceasta că preotul creștin, deși pus în slujba oamenilor, este de fapt în slujba cerului, că misiunea lui vine de la Dumnezeu, că el vorbește și activează pe plan religios în numele și cu puterea lui Dumnezeu, continuând în lume activitatea răscumpărătoare a Mântuitorului<sup>23</sup>.

<sup>23</sup> Pr. P. Vinrilescu, *Preotul în fața chemării sale depăstor alsufletelor. Capitoile de Teologie Pastorală indirectă*, București, 1934, p. 52 ș.u. Cp. și Pr. Prof. D. Belu, *art. cit.*, p. 579.

«Preoții Tai, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

Prețioasele sfaturi și îndrumări date de Sfântul Apostol Pavel slujitorilor bisericești din timpul său, precum și principiile pastorale formulate de el în diversele sale epistole își păstrează, în cea mai mare parte, până astăzi, valoarea de actualitate. Și astăzi ele sunt de folos păstorilor sufletești care își iau în serios nobila și greua sarcină a preoției, ajutându-i să-și înțeleagă mai bine misiunea și rostul lor în mijlocul lumii, cu toate datoriile și răspunderile legate de această misiune și să le îndeplinească așa cum se cuvine<sup>24</sup>.

Sfaturi și principii pastorale, mai puține și dispartate, găsim formulate și în *epistolele sobornicești*. Astfel, Sfântul Apostol Petru sfătuiește pe prezbiterii cărora se adresează în prima sa epistolă: „Păstoriți turma lui Dumnezeu, care vi s-a încredințat, veghind asupra ei, nu cu silnicie, ci de bunăvoie, după voia lui Dumnezeu, nu pentru câștig urât, ci din dragoste, nu ca stăpâni ai păstoriților, ci pilde făcându-vă turmei, pentru ca, atunci când se va arăta Păstorul cel mare, să căpătați cununa slavei celei neveștejite" (I Petru V, 2-4).

Toate aceste sfaturi și reguli pastorale, date în scris păstorilor epocii apostolice, au fost realizate cu prisosință mai întâi în viața și activitatea însăși a Sfinților Apostoli, începând cu a Sfântului Pavel, marele apostol al neamurilor<sup>25</sup>. Înzestrat cu vocație și pasiune pentru idealul evanghelic, cu puteri intelectuale deosebite, cu o inimă înflăcărată și arzând de dragostea pentru Hristos, cu o voință titanică, un simț psihologic și un tact pedagogic excepțional, cu o aleasă pregătire teologică profesională, cu un caracter puternic conturat și cu o remarcabilă cunoaștere a oamenilor și a situațiilor, Sfântul Pavel s-a făcut pildă desăvârșită păstorilor Bisericii înființate de el și a rămas modelul neîntrecut până astăzi al păstorilor creștini din toate timpurile și locurile, ca râvnă și sârguință în propovăduirea neîncetată a Evangheliei, ca sfințenie a vieții personale, ca înțelepciune și iscusință în propovăduirea și apărarea credinței, ca muncă și strădanie neîntreruptă și fără odihnă pentru binele Bisericii, ca răbdare, tărie și demnitate în îndurarea suferințelor, a greutăților și a necazurilor întâmpinate în împlinirea misiunii de apostol al lui Hristos, Căruia I-a închinat toată viața și toate puterile sale

<sup>24</sup> Cp. S. Verzan, *art. cit.*, p. 294.

<sup>25</sup> De văzut și Mitrop. Meletie de Kithyra, *Păstorul după epistolele pastorale ale Sfântului Apostol Pavel* (în grec), Atena, 1956.

fizice și sufletești, după minunata sa convertire de pe drumul Damascului<sup>26</sup>. El s-a făcut tuturor toate, ca pe toți să-i câștige pentru Hristos, îndurând, în lungile și obositoarele lui călătorii misionare, tot felul de pătămiri și piedici, lipsuri și prigoane, împotriviri și greutăți, care păreau uneori de netrecut, dar pe care el le-a biruit prin dârzenia și tenacitatea lui de neînfrânt și prin puterea iubirii lui nestinse pentru Hristos (cp. I Cor. IV, 11-16).

Cel dintâi mare teoretician al preoției creștine și în același timp organizator și îndrumător al activității pastorale, Sfântul Apostol Pavel a trăit personal preoția sau slujirea lui Hristos și a Bisericii Sale, în tot ceea ce are ea mai vrednic, mai sublim și mai ideal, rămânând până astăzi „piscul duhovnicesc al preoției creștine”, spre care trebuie să-și ațintească privirile și să năzuiască orice slujitor al Domnului<sup>27</sup>.

<sup>26</sup> Cp. și Sofron Vlad, *Un păstor model: Sfântul Apostol Pavel*, Timișoara, 1946.

<sup>27</sup> Pr. Prof. I. Coman, *Chipul preotului după Sfânta Scriptură și Sfinții Părinți*, în „Studii Teologice”, VIII (1956), nr. 3-4, p. 160.



## VOCAȚIA (CHEMAREA) PENTRU PREOȚIE

În ordinea cronologică a vieții preotului cea dintâi condiție pe care el ar trebui să o îndeplinească sau cea dintâi dintre calitățile pe care trebuie să le aibă este *vocația* sau *chemarea* pentru preoție.

În psihologie, în pedagogie, în organizarea învățământului și în tehnologia muncii contemporane se acordă astăzi o mare importanță vocației, mai ales atunci când este vorba de *diviziunea muncii*, din ce în ce mai accelerată în secolul nostru, precum și de orientarea și selecția profesională, adică îndrumarea fiecărui tânăr spre profesiunea sau ramura de muncă pe care o indică aptitudinile sale vocaționale.

1. Temeiul teologic al diversității profesiunilor și sensul religios-moral al activității profesionale. Înmulțirea crescândă a nevoilor materiale și spirituale ale vieții omului a dus treptat la diviziunea muncii și la ivirea de noi și noi profesii sau ramuri de muncă, menite să satisfacă aceste cerințe. Istoria biblică ne arată că profesiile au apărut în lume odată cu primele generații de oameni. Cei doi fii ai lui Adam - Abel, care era „păstor de oi”, și Cain, care era „lucrător de pământ” - au reprezentat, încă de la începutul omenirii, cele două profesii principale și totodată cele mai vechi, legate de traiul primilor oameni, adică agricultura și creșterea vitelor. Sfânta Scripturi ne pătsteaiă și numele unora dintre reprezentanții primelor generații de oameni, de care sunt legate începuturile unor meserii și arte, ca *Iabal*, „tatăl celor ce trăiesc în corturi la turme”, fratele său *Iubal*, care este „părintele tuturor celor ce cântă din chitară și din cimpoi”, și *Tubalcain*, „care a fost făurar de unelte

\*în rev. „Ortodoxia”, XXXI (1979), nr. 2, p. 313-332.

de aramă și fier" (Facere IV, 20-22). Este deci vorba aici de începuturile unei tehnici superioare și chiar ale artei, care sunt manifestări ale geniului creator al omului, sădit în el de Dumnezeu, încă de la creație, când Acesta a binecuvântat pe prima pereche de oameni, atribuindu-le un destin creator de cultură și civilizație, prin cuvintele: „Fiți roditori și vă înmulțiți, umpleți pământul și-l stăpâniți!" (Facere I, 28) \

Totodată Sfânta Scriptură ne arată că toate meșteșugurile și artele create de iscusința omului sunt izvorâte din rațiunea umană, care constituie un reflex al înțelepciunii divine. Așa, de exemplu, Dumnezeu este Cel care dictează lui Noe planul corăbiei cu care acesta împreună cu toți ai lui și cu viețuitoarele luate de el în corabie s-au salvat de la potop (Facere VI, 13-22). Tot Dumnezeu inspiră lui Moise planul făuririi Cortului Sfânt (Taberna-colul), prin marele meșter *Bețaleel*, ajutat de *Oholiab*, pe care Dumnezeu îi umple „de duh dumnezeiesc, de înțelepciune, de pricepere, de știință și de iscusință la tot lucrul, ca să facă obiecte de aur, de argint și de aramă, de mătase violetă, stacojie și vișinie și de in răsucit, să șlefuiască pietre scumpe pentru podoabe și să sape în lemn tot felul de lucruri" (Ieșire XXXI, 2-5). Amănuntele construcției mărețului templu din Ierusalim sunt, de asemenea, insuflăte de Dumnezeu lui David și transmise de acesta fiului său Solomon, care a realizat construcția (I Cron. XVIII, 19). Iar Isus, fiul lui Sirah, descrie, cu multă admirație și cu farmec poetic, importanța socială și noblețea muncii unor profesioniști din vremea lui, ca: plugarul, dulgherul, zidarul, gravorul (cel ce face săpăturile în peceti), făurarul (meșterul lucrului în fier), olarul ș.a. „Toți aceștia - spune el - întru mâinile lor nădăjduiesc și fiecare în meșteșugul său este iscusit. Fără de aceștia nu se zidește cetatea, nici vor locui, nici vor umbla cei din cetate;... ei întăresc zidurile veacului și plăcerea lor este lucrarea meșteșugului..." (Sirah XXXVIII, 27-45).

Toate profesiile sau modurile de muncă onorabilă, menite să făurească bunurile materiale și spirituale de care are nevoie omul și societatea, au deci nu numai o motivație și utilitate socială, ci și un sens profund moral. Căci ele asigură, mai întâi, progresul material, tehnic și spiritual al omenirii, orice

<sup>1</sup> Cp. Diac. Prof. Em. Vasilescu, *Atitudinea Bisericii Ortodoxe față de progresul cultural*, în „Studii Teologice", IV (1952), nr. 9-10, p. 517-518.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

profesie cinstită, indiferent de natura sa, fiind de fapt un „izvor de muncă creatoare și utilă pentru societatea în mijlocul căreia se exercită”<sup>2</sup>. Dar totodată profesiile pun în lucrare „talantii” de care vorbește Mântuitorul (Matei XX, 14-13), adică acele forțe, talente și înzestrări native ale ființei umane, deosebite de la om la om, care toate sunt, potrivit concepției creștine, daruri ale Duhului Sfânt (cp. Rom. XII, 6-8; I Cor. XII, 4-8) și pe care suntem datori să le punem în lucrare, să le folosim, să le dezvoltăm la maximum, prin munca și osteneala noastră, în calitate de colaboratori ai lui Dumnezeu la opera de „recreație” a făpturii, adică de supunere, de domesticire și înfrumusețare a naturii și de ridicare a ei la rangul de sălaș vrednic al „împărăției lui Dumnezeu” pe pământ. Orice profesie „trebuie deci îndeplinită cu conștiința unei îndatoriri morale”<sup>3</sup>. Actul opțiunii sau alegerii unei profesii, pe lângă motivația lui social-morală, are prin urmare și o profundă valoare etică<sup>4</sup>.

Dar una dintre condițiile fundamentale pentru valorificarea la maximum a posibilităților sale creatoare este ca fiecare tânăr capabil de muncă să cunoască mai dinainte și să-și aleagă ramura de muncă sau profesia cea mai potrivită cu aptitudinile, aspirațiile și vocația sa. Orientarea și selecția profesională devine deci din ce în ce mai necesară în alegerea îndeletnicirii, mai ales în epoca actuală de rapid progres științific, tehnic și industrial, în care tabloul complex al profesiilor se află într-o continuă diversificare, modificare și specializare (un dicționar recent al profesiilor cuprinde descrierea specificului a 20.000 de profesii)<sup>5</sup>. Acestei nevoi îi corespunde înființarea în țara noastră a unei rețele de școli tehnice și profesionale, din ce în ce mai numeroase, care au ca scop principal tocmai educarea și dezvoltarea intereselor și aptitudinilor vocaționale ale elevilor, în vederea orientării, a selecționării și a pregătirii lor temeinice pentru o gamă cât mai variată de profesii, care, pe de o parte, să satisfacă multiplele și variatele necesități ale vieții contemporane, iar pe de alta, să utilizeze, cu maximum de eficiență și randament, cât **mai multe dîil**

<sup>2</sup> Cp. și Pr. Popescu-Țintăreni, *Profesia și vocația în concepția cmtM*, în Mitropolia Olteniei”, XXIII (1971), nr. 5-6, p. 528 ș.u.

<sup>3</sup> *Op. cit.*, p. 330.

«Cp V. Țircovnicu și V. Popeangă, *Pedagogia Generala* (Manual pentru liceele pedagogice), București, 1970, p. 396.

<sup>5</sup> C. Botez, *Orientarea profesională*, în voi. *Psihologia și viața*, București, 1969, p. 95.

energiile, aptitudinile și preferințele individuale posibile<sup>6</sup>. Aceste însușiri, preferințe și aptitudini individuale, variate de la ins la ins, sunt cuprinse, de regulă, în cea ce numim, cu un singur cuvânt, *vocație*.

2. Despre vocație în general. Ce trebuie să înțelegem deci prin vocație? - Termenul acesta vine de la verbul latinesc *voco*, *vocare*, care înseamnă a *chema*. Din punct de vedere etimologic *vocație* înseamnă deci *chemare*, predispoziție, înclinare spre ceva, manifestată prin interes sau dragoste spre acel ceva. Filosoful și psihologul român C. Rădulescu-Motru (f 1957), potrivit concepției sale filosofice despre *personalismul energetic*, definea vocația ca o sinteză de însușiri care obligă la manifestări personale, originale, creatoare de valori<sup>7</sup>. De fapt, deoarece în societatea contemporană și mai ales în socialism accentul se pune pe munca producătoare de bunuri materiale de consum, în psihologia și pedagogia actuală se vorbește despre *vocație* mai mult în domeniul muncii intelectuale (științifice) și artistice, pentru rest preferându-se termenul de *aptitudini*.

În viață noi nu întâlnim „oameni în general”, ci *oameni concreți*, care se deosebesc unul de altul pentru că, în afară de trăsăturile comune tuturor oamenilor, au o seamă de însușiri particulare, diferențiatorie, care dau structurii personalității lor o coloratură specifică. Toate aceste însușiri psihice și fizice, care reprezintă particularități individuale ale oamenilor și care constituie totodată o condiție a realizării la nivel maxim a unor anumite activități, se numesc *aptitudini*. Împreună cu temperamentul și cu caracterul ele constituie factorii care contribuie - fiecare în parte, ori tustrei laolaltă, prin interacțiunea lor - la diferențierea individuală a oamenilor, cu studiul căreia se ocupă *așa-numita psihologie diferențială*<sup>8</sup>.

<sup>6</sup> Pe larg despre orientarea școlară și profesională, vezi cap. respectiv din Manualul de Pedagogie generală cit. supra., p. 394-420.

<sup>7</sup> A se vedea lucrarea sa *Vocația, factor hotărâtor în cultura popoarelor*, ed. definitivă, București, 1935, passim.

<sup>8</sup> Despre aptitudini a se vedea mai pe larg la cuv. resp. din *Dicționar de Psihologie* de Paul Popescu Neveanu, București, 1978, p. 59-62.

<sup>9</sup> M. Bejat, S. Marcus, G. Neacșu, *Formarea și dezvoltarea aptitudinilor și talentelor*, în voi. *Psihologia și viața*, p. 76, 71 și C. Botez, *op. cit.*, în același volum, p. 103.

«Preoții Tai, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

A avea *vocație* pentru o profesie oarecare înseamnă a avea acele aptitudini psihice, acele înclinații naturale sau predispoziții înnăscute, necesare pentru exercitarea în cele mai bune condiții a unei profesii, îndeletniciri sau runcții. Aceste dispoziții structurale ale ființei noastre determină, de regulă, L-dreptarea sau orientarea noastră spontană, voită și conștientă, spre acea ramură de muncă, profesie sau ocupație care este cea mai potrivită pentru ele. Vocația presupune deci anumite aptitudini speciale de inteligență, afectivitate și voință, precum și însușiri fizice, cerute pentru îndeplinirea unei anumite munci. Fiziologic este vorba mai întâi de un fond ereditar, *Dazat* pe structura straturilor neuronale din creierul subiectului<sup>10</sup>. Dar acesta nu devine determinant pentru orientarea profesională a subiectului decât prin acțiunea conștientă a lui și prin interacțiunea factorilor educaționali, culturali și sociali. În timpul nostru a fost abandonată concepția despre caracterul înnăscut și imutabil (nemodificabil) al aptitudinilor și înlocuită cu cea despre posibilitatea modificării sau modelării factorului ereditar prin condițiile mediului cultural-social. Totodată se constată că procesul de continuă dezvoltare economică și socială duce la crearea de noi aptitudini".

De aceea, vocația nu se cunoaște chiar din faza copilăriei. Copilul vine pe lume doar cu unele aptitudini individuale, dar nu cu o vocație certă și precisă, bine definită. Sunt rare cazurile de vocații precoce, certe, care să se manifeste și să se impună de timpuriu, cum s-a întâmplat, de exemplu, în domeniul artelor, cu W.A. Mozart ori cu George Enescu. După datele cercetărilor psihopedagogice, până la vârsta de 11-12 ani nu se conturează la elevi interese evidente pentru profesii. De regulă, vocațiile încep să se contureze la vârsta pubertății, vârsta crizei de creștere a omului (aproximativ între 11-15 ani) și se hotărăsc în epoca adolescenței (între 18-20 de ani), când se pun începuturile de formare a personalității<sup>12</sup>. Atunci se definesc, se cristalizează și se evidențiază mai precis înzestrările sau aptitudinile vocaționale reale, iar tânărul îmbrățișează tocmai ramura de muncă, profesia ori arta spre care deprinderile sau aptitudinile vocaționale, talentele înnăscute, precum și direcția de muncă sau de artă spre care trebuie să se îndrepte tinereii

<sup>10</sup> Paul Popescu-Neveanu, *op. cit.*, p. 776.

<sup>11</sup> C. Botez, *op. cit.*, p. 107.

<sup>12</sup> C. Ridulescu-Motru, *op. cit.*, p. 5, 107 ș.u.

în viitor. De altfel, orice om primește de la natură dispoziții vocaționale diverse și adesea multilaterale, îndreptate spre mai multe direcții, care se revarsă ca o floră luxuriantă; fondul ereditar al omului are adică, de obicei, un caracter polivalent. În copilărie predispozițiile au un caracter mai general, nediferențiat, sensul dezvoltării aptitudinilor nefiind încă de la început precis determinat; acestea reprezintă doar o forță latentă, necanalizată într-un anumit sens. De regulă, aptitudinile se dezvoltă și se recunosc în decursul activității care solicită exercitarea sau funcționarea lor<sup>13</sup>.

Fiecare dintre însușirile psihofizice, luată separat, reprezintă o *aptitudine simplă*; dar pentru desfășurarea unei activități este necesar un număr mai mic sau mai mare de aptitudini simple, care alcătuiesc o *aptitudine complexă*, în perspectivă psihosocială, în cadrul acestei aptitudini complexe se realizează, o organizare ierarhică a aptitudinilor elementare componente sau a „rolului” prin care se exprimă o personalitate, cel principal având rangul de „rol-pilot”, iar celelalte rămânând subordonate, auxiliare sau inhibate. De aceea, vocația a mai fost definită și ca „expresie sau rațiune de a fi a unei anumite structuri ierarhice a personalității orientate către atingerea unui țel”<sup>14</sup>. Când îmbinarea fericită a aptitudinilor complexe face posibilă creația de valori noi și originale, avem de-a face cu *talente*, iar forma cea mai înaltă de dezvoltare a aptitudinilor, care se traduce prin creații de importanță excepțională pentru viața societății, pentru progresul tehnic, științific și cultural al omenirii, este ceea ce numim *geniu*<sup>15</sup>.

Rolul cel mai important în canalizarea vocației îl are școala, ea constituind singurul cadru organizat care dă elevului putința de a-și cunoaște și valorifica aptitudinile pe baza cărora își va alege profesia. În școală, sarcina principală în acest sens o are psihologul, ajutat de toate cadrele didactice. Abia la sfârșitul studiilor de liceu (după 18 ani) elevul are posibilitatea alegerii ferme a căilor de specializare ulterioară, adică să facă în chip matur actul deciziei vocaționale<sup>16</sup>. Ei devin atunci conștienți de a fi în posesia unui capital de înzestrări naturale, de a cărui utilizare sunt răspunzători, ca lucrătorii din

<sup>13</sup> M. Bejat, S. Marcus, G. Neacșu, *op. cit.*, p. 79-80.

<sup>14</sup> Paul Popescu-Neveanu, *op. cit.*, p. 776.

<sup>15</sup> *Ibidem*, p. 78.

<sup>16</sup> M. Bejat, S. Marcus, G. Neacșu, *op. cit.*, p. 86, 88.

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

pilda evanghelică a talanților (Matei XXV, 14; Luca XIX, 11). De aceea, unii filosofi și psihologi contemporani definesc vocația ca o „chemare către o anumită activitate sau spre îndeplinirea unei misiuni sociale, întemeiată pe conștiința propriilor aptitudini și pe răspunderea privind valorificarea lor<sup>17</sup>. Și atunci când voința fiecăruia, posibilitățile intelectuale și materiale, condițiile de mediu și împrejurările favorabile ajută cultivarea și întărirea dispozițiilor vocaționale reale, iar tânărul îmbrățișează tocmai ramura de muncă, profesia ori arta indicată de ele, atunci el ajunge ceea ce numim în general un *om de vocație*.

Cei care s-au ocupat cu studiul psihologic al vocației descriu astfel caracterele omului de vocație, în general. Mai întâi există la aceștia o adaptare perfectă la natura și condițiile specifice ale activității profesionale; cu alte cuvinte, este necesară o corelație perfectă între personalitatea muncitorului și profesia pe care o exercită sau acordul particularităților individuale cu exigențele psihofizice ale profesiei îmbrățișate<sup>18</sup>. De aceea, după psihologia contemporană, vocația înseamnă acordul perfect al preferințelor sau intereselor manifestate de un tânăr cu aptitudinile sale individuale și ea constituie condiția optimă pentru punerea în valoare a tuturor resurselor persoanei în cauză<sup>19</sup>.

În al doilea rând, la omul de vocație se realizează consacrarea integrală, benevolă și conștientă a întregii sale personalități și a tuturor puterilor sale de lucru profesiei alese; el manifestă dezinteresare unită cu tenacitate și perseverență, originalitate unită cu stilul cerut de mediu, conștiinciozitate și sentimentul de răspundere față de viitor. Filosoful român C. Rădulescu-Motru accentua sensul social-altruist și totodată caracterul original, creator și inovator al muncii omului de vocație. Omul de vocație - spunea el - muncește oarecum sub perspectiva judecării viitorului. Pe când simplul profesionist muncește stimulat exclusiv de interesul propriu, cel de vocație se identifică întru totul cu scopul muncii sale și se gândește la cei ce îl vor judeca mai târziu. El se caracterizează prin uitare de sine și apare ca un pasionat al muncii, făcut să trudească nu numai pentru sine, ci și pentru

<sup>17</sup> Paul Popescu-Neveanu, *op. cit.*, p. 776.

<sup>18</sup> V. Țircovnicu și V. Popeangă, *op. cit.*, p. 398, 400.

<sup>19</sup> C. Botez, *op. cit.*, p. 104.

alții, pentru societate, pentru binele obștesc. Omul de vocație își desfășoară munca de obicei în cadrul unei singure profesii, persistând în ea, dar depășind și înnoind acest cadru. De cele mai multe ori el toarnă un tipar nou de profesie, potrivit aptitudinilor sale atunci când tiparele vechi ale profesiei nu i se mai potrivesc, creând noi profesii sau ramuri de muncă, cerute de progresul tehnic, cultural sau social.

Vocația înobilează deci și face să progreseze munca profesională. Omul de vocație este original și totdeauna atras spre opere de durată și de valoare, este un creator, care îmbogățește societatea cu opere originale și de valoare durabilă, folosind la maximum dispozițiile naturale cu care este înzestrat<sup>20</sup>.

În vechea orânduire burghezo-moșierească de la noi, oamenii socotiți de vocație erau, de fapt, excepții rare, deoarece societatea nu oferea condiții favorabile de dezvoltare a înzestrărilor vocaționale decât unui număr restrâns de tineri, proveniți de regulă dintre cei ce dispuneau de mijloacele materiale necesare pentru școlarizarea și educarea lor. Dar în societatea socialistă, în care învățământul a devenit general, gratuit și obligatoriu și în care asistăm la o adevărată „mutație profesională” prin apariția de noi profesii și schimbarea neconținută a profilului celor vechi, depistarea și cultivarea talentelor, a aptitudinilor și a posibilităților psihofizice ale *tuturor* tinerilor de vârstă școlară constituie unul dintre obiectivele principale ale procesului de învățământ, o sarcină de căpetenie a școlii de toate gradele, ca instituție socială chemată să valorifice potențialul creator al națiunii<sup>21</sup>. Trei sunt, în general, criteriile de care se ține seama în alegerea profesiei: a) aptitudinile de care dispune fiecare tânăr; b) cunoașterea aptitudinilor care sunt necesare pentru diferitele ramuri de muncă; c) cerințele sociale (nevoile economiei naționale, ale științei, ale culturii etc.)<sup>22</sup>.

3. Importanța vocației. Din cele spuse până acum reiese deci limpede importanța vocației în general, ca factor hotărâtor în dezvoltarea industrială, economică și spirituală a societății, în cultura popoarelor și în progresul general al omenirii. De felul în care este înțeleasă, aleasă, pregătită și exercitată

<sup>20</sup> C. Rădulescu-Motru, *op. cit.*, passim.

<sup>21</sup> V. Țircovnicu și V. Popeangă, *op. cit.*, p. 398, 418.

<sup>22</sup> M. Bejac, S. Marcus, G. Neacșu, *op. cit.*, p. 80 și C. Botez, *op. cit.*, p. 107, 109.



«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

profesia atârnă în cea mai mare măsură cantitatea și calitatea roadelor muncii profesionale. De aceea, în organizarea învățământului de toate gradele din țara noastră se pune atât de mare preț pe vocații, pe selecția și orientarea profesională, pe pregătirea adecvată a fiecăruia în vederea prestării unei anumite munci și totodată pe specializare<sup>23</sup>.

Precum am mai spus, viața omului de vocație apare ca desfășurându-se la porunca unei chemări, iar originalitatea lui constă tocmai în faptul că își înțelege chemarea<sup>24</sup>. E știut că, în orice domeniu de activitate, omul de vocație se identifică cu profesia sa; el muncește nu silit sau constrâns de cineva, ci din dragoste dezinteresată pentru munca lui, dintr-un impuls firesc spre ramura de muncă pe care și-a ales-o de bunăvoie. „Vocația este inseparabilă de muncă, iar munca intensă și entuziastă este expresia socială a vocației”<sup>25</sup>. Munca profesională devine pentru omul de vocație o necesitate vitală și un izvor de bucurii, iar randamentul muncii lui este mult superior, atât cantitativ, cât și calitativ, în comparație cu al simplilor profesioniști. Vocația aduce întregirea muncii individuale și o transformă într-o operă de valoare socială; munca desfășurată pe baza vocației este deasupra intereselor egoiste; ea răspunde unei necesități sociale, de unde rezultă, pe de o parte, mulțumirea lăuntrică a celui ce muncește, iar pe de alta, foloase incontestabile pentru colectivitate. Simplul profesionist este stimulat în muncă de regulă de interesele personale sau egoiste; mai curând sau mai târziu el ajunge la rutină, la lipsă de interes și de pasiune pentru munca lui, pentru specializare. Dimpotrivă, la omul de vocație munca este o prelungire a individului, o întregire și o desăvârșire a personalității lui; prin ea, acesta „se realizează” ca individ și totodată ea constituie un mod fericit de integrare socială. La omul de vocație munca este mai ușoară, mai plăcută și mai eficientă, adică mai rodnică în rezultate<sup>26</sup>. Marile personalități, creatorii de valori spirituale și materiale, înnoitorii și inventatorii, promotorii progresului științific, social, spiritual și tehnic al omenirii se recrutează de regulă dintre oamenii de vocație.

<sup>23</sup> Pr. Gh. Popescu-Țințăreni, *op. cit.*, p. 328.

<sup>24</sup> C. Rădulescu-Motru, *op. cit.*, p. 85.

„Pr. Pro ^ LG Coman, *Vocația ^ Pregătirea pentru preoție*, în „Studii Teologice”, VI (1954), nr. 5-6, p. 268.

<sup>26</sup> C. Rădulescu-Motru, *op. cit.*, p. 8-9, 28, cp. și C. Botez, *op. cit.*, p. 100.

4. Vocația pentru preoție și semnele ei de recunoaștere. Și pentru preoție există o vocație specială, așa cum există talente naturale sau aptitudini vocaționale înnăscute pentru alte îndeletniciri, funcții sau arte, ca, de exemplu, pentru muzică, pentru profesorat sau medicină, pentru inginerie sau arhitectură etc.<sup>27</sup>.

Pastoralistii împart de obicei vocația sau chemarea pentru preoție în două aspecte sau variante: chemarea obiectivă și chemarea subiectivă.

*Chemarea obiectivă* este chemarea exterioară, din partea lui Dumnezeu sau a Bisericii. Ea poate fi de două feluri, după modul în care se realizează:

a) Extraordinară (neobișnuită sau supranaturală), rezervată marilor personalități, designate, chemate sau indicate de-a dreptul de către Dumnezeu însuși pentru misiuni epocale din istoria religioasă a omenirii, cum au fost, de exemplu, la vremea lor, Moise și profeții Vechiului Testament, sfinții apostoli în general și în special Sfântul Apostol Pavel (Rom. I, 1: „Pavel,... chemat apostol...”).

b) Ordinară (naturală sau obișnuită), adică investirea cu darul preoției prin hirotonie, deci prin intermediul înaltei ierarhii bisericești. Hirotonia este încununarea vocației subiective, dezvoltată prin pregătire<sup>28</sup>. Despre acest fel de chemare vorbește Sfântul Apostol Pavel, când spune: „Nimeni nu-și ia lui-și singur cinstea, decât cel chemat de Dumnezeu, ca și Aaron” (Evrei V, 4)<sup>29</sup>.

Cât privește *vocația subiectivă*, psihologică sau propriu-zisă, este vocația în sensul curent al cuvântului, adică o înclinație firească sau o predispoziție lăuntrică înnăscută spre preoție, o predilecție sau atracție puternică spre slujba preoției, o înzestrare naturală de la Dumnezeu, dobândită prin naștere, care angajează întreaga noastră ființă și se dovedește prin aptitudinile cerute pentru îndeplinirea acestei sfinte misiuni. Într-o formă superioară ea se manifestă chiar ca o necesitate organică sau un impuls interior, un fel de putere mai presus de noi, care ne împinge în chip spontan și irezistibil

<sup>27</sup> Vocația pentru preoție nu este unul și același lucru cu *vocația religioasă*, așa cum o concepe și o descrie filosoful român C. Rădulescu-Motru, *op. cit.*, p. 77 s.u., nota 1.

<sup>28</sup> Pr. Prof. I.G. Coman, *op. cit.*, p. 240.

Cp. Pr. P. Vintilescu, *Preotul în fața chemării sale de păstor al sufletelor*, București, f.a., p. 71.

«*Preoții Tai, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

spre slujirea lui Hristos. Filosoful german Fichte a descris vocația ca pe o participare a omului de bunăvoință la desăvârșirea lumii nevăzute a voinței divine; ea trece peste timp, peste spațiu, peste tot ce e sensibil<sup>30</sup>. În acest sens, vocația subiectivă constituie un fel de alegere sau predestinare naturală către preoție; Dumnezeu însuși își alege și indică pe viitorii Săi slujitori, sădind în ei o scânteie, care va crește prin consimțământul celor chemați. „Vocația aparține deci voinței dumnezeiești, iar sufletul care o primește răspunde acestei inițiative, ajutat de har. Harul dezvoltă vocația și puterile sufletului până la a face din acesta un vas fericit pentru chemarea de sus. Încetul cu încetul, vocația devine conștientă, se transformă în putere personală și se manifestă prin dorințe, înclinări, cuvinte și atitudini care denotă o desăvârșită libertate de voință”<sup>31</sup>.

Care sunt *semnele vocației pentru preoție* sau cum se manifestă și cum se poate recunoaște ea? - Precum am spus, predispozițiile înnăscute sau înclinațiile vocaționale abia se pot întrezări la vârsta copilăriei. Ele apar mai distinct și se pot identifica mai precis numai la vârsta pubertății. În această epocă se manifestă deci și semnele certe ale vocației pentru preoție, ca de exemplu: o fire sentimentală plină de afectivitate și de o delicată atenție față de oameni și animale, înclinare spre meditație, interiorizare și sobrietate, religiozitate sau evlavie, tradusă în plăcerea de a se ruga, în dragostea pentru frecventarea bisericii și a sfințelilor slujbe, respectarea poruncilor morale și a practicilor religioase, interes pentru cântările bisericești, respect și atașament față de slujitorii Bisericii și față de lucrurile sfinte etc. Tânărul care dovedește astfel de însușiri, după expresia populară, „calcă” sau „trage a popă”.

Referindu-se la tinerii studenți teologi, cărora se adresa într-o cuvântare la deschiderea cursurilor Institutului Teologic din București, patriarhul de atunci al Bisericii noastre adăuga, pe lângă calitățile enumerate mai sus, și altele, ca, de exemplu: altruismul și iubirea aproapelui, stăpânirea de sine, smerenia, decența în vorbe și fapte, iubirea de părinți și cultul discret al învățătorilor și al profesorilor ș.a.m.d.<sup>32</sup>.

<sup>30</sup> C. Rădulescu-Motru, *op. cit.*, p. 4-5.

<sup>31</sup> Pr. Prof. I.G. Coman, *op. cit.*, p. 261.

<sup>32</sup> Patriarh Justinian Marina, *Apostolat Social*, voi. VI, București, 1958, p. 8-9.

«Preoții Tai, Doamne, se vor îmbrăca într-o dreptate...»

viață virtuoasă și vrednică de un adevărat păstor de suflete; seriozitatea ei se verifică atunci treptat, mai ales prin dragostea, râvna și devotamentul pus în îndeplinirea conștiințioasă a datoriei. Vocația reală face din preot un om ireproșabil, „exemplu frumos pentru toți, gata de a învăța pe oricine, iubitor de străini, mângâietor al celor întristați, milostiv cu săracii, nebețiv, nebătăuș, neiuibitor de câștig rușinos, blând” — așa cum descrie Teofan al Niceei pe preotul exemplar din vremea lui<sup>36</sup>.

**5. Importanța vocației ca criteriu pentru alegerea și promovarea candidaților la preoție.** Și în preoție, ca în toate domeniile de activitate, vocația - înțeleasă ca o atracție sau înclinație naturală, cu care omul vine pe lume, pentru slujba aceasta - este cea dintâi condiție și garanție a succesului în misiunea preoțească. Ea constituie un fel de concurs sau ajutor supranatural, adăugat de Dumnezeu însuși la puterile naturale ale omului și la eforturile lui, spre a le face roditoare, a i le întări și a i le spori. „Vrednicia noastră este de la Dumnezeu, Care ne-a și învrednicit pe noi să fim slujitori ai Legii celei Noi...”, spune Sfântul Apostol Pavel, exprimând această idee (II Cor. III, 5-6). Cine are deci această vocație, cine a *fost făcut* pentru preoție, va avea o mare șansă de succes în îndeplinirea misiunii lui; cel ce nu o are va avea mai puține șanse de izbândă. Îndeplinirea conștiințioasă a datoriei lui constituie pentru orice preot de adevărată vocație cea mai aleasă plăcere și cea mai mare fericire. În tot cazul, vocația subiectivă, în sensul ei de *chemare* din partea lui Dumnezeu, nu poate fi înlocuită cu *capacitatea* pentru preoție, cum pretind unii teologi și pastoralisti catolici<sup>37</sup>. Căci „capacitatea” înseamnă numai suma virtualităților sau posibilităților naturale de care dispune un tânăr și care vor deveni forțe reale pentru lucrarea preoțească numai prin pregătirea sau perioada de ucenicie pentru preoție, de care va fi vorba mai departe.

Ce rezultă de aici? - Rezultă că toți acei factori cărora le revine în chip natural sarcina de a selecta și a promova adevăratele vocații, adică părinții copiilor, preoții de enorie, profesorii și educatorii din școlile teologice, cât

<sup>36</sup> Teofan al Niceei, *Despre preoție*, 7, în Migne, P.G., t. CL, col. 349 C (cit. la Pr. Prof. I.G. Goman, *op. cit.*, p. 242).

\* Ca, de ex., J. Lahitton, *La vocation sacerdotale. Traite theorique et pratique* V-e ed., Paris, 1932.

și factorii de conducere și de răspundere ai Bisericii trebuie să încurajeze, să îndrume și să promoveze în preoție numai (sau în primul rând) pe acei tineri mânăți spre această misiune de un real și sincer imbold launtric și să înlăture pe cei ce nu simt această chemare și vin spre preoție mânăți doar de diverse interese sau scopuri străine de preoție. Identificarea sau descoperirea, ajutoarea și promovarea adevăratelor vocații pentru preoție ar avea o importanță fundamentală în recrutarea și selecționarea unor preoți vrednici și capabili, ceea ce ar avea consecințe incalculabile și ar fi un mare câștig, nu numai pentru Biserică, ci și pentru Patrie. De aceea, atât fișele, dosarul personal al fiecărui elev și student, cât și diploma de absolvire a actualelor școli teologice (seminare și institute) înregistrează nu numai măsura în care fiecare candidat la preoție și-a însuși cantitativ cunoștințele de ordin intelectual, necesare pentru preoție, ci și înclinarea sau vocația lui către preoție, dovedită sau constatată mai ales din comportarea candidatului sau din alte manifestări<sup>38</sup>. Căci aceasta contează uneori mai mult, în recrutarea viitorilor preoți, decât cantitatea cunoștințelor acumulate în perioada pregătirii școlare. Se întâmplă uneori că nu toți studenții care excelează la studiu și învățatură devin și cei mai buni preoți, iar unii dintre cei „slabi la carte” compensează cu prisosință această lipsă prin aptitudinile lor spre preoție, prin curăția și seriozitatea vieții lor morale, prin cumișenie și sârguința lor spre desăvârșire, prin dorința lor de a fi de folos oamenilor, prin altruismul și spiritul lor de devotament și sacrificiu etc.

Cei dintâi care greșesc când este vorba de recrutarea și selecționarea adevăratelor vocații pentru preoție sunt acei părinți care, din cine știe ce ambiții sau interese străine de acelea ale Bisericii, țin morțiș să facă din copiii lor preoți, cu toate că aceștia nu sunt nici pe departe buni pentru așa ceva. „Ținând seama de faptul că toate profesiile își au un rol egal în viața socială și că nicio profesie nu este mai valoroasă ori mai puțin valoroasă decât alta, fiecare părinte de copii ar trebui să înțeleagă, și el, că cea mai bună profesie pentru copiii lui nu este decât aceea care corespunde aptitudinilor și aspirațiilor lor, și numai spre aceea să-i orienteze, iar nu spre alta”<sup>39</sup>. Orice

<sup>38</sup> Vezi artic. 4-5 din *Regulamentul pentru numirea și transferarea clerului din parohii*, în voi. *Legiuirile Bisericii Ortodoxe Române*, București, 1953, p. 314.

<sup>39</sup> Pr. Gh. Popescu-Țințăreni, *op. cit.*, p. 334.

«Preoții Tai, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

muncă cinstită, făcută corect și conștiincios, are o funcție socială și onorează De cel care o exercită<sup>40</sup>.

În al doilea rând, o mare răspundere pentru calitatea celor admiși la preoție o poartă factorii de răspundere ai învățământului teologic, și mai ales profesorii și educatorii din școlile pentru pregătirea clerului, însărcinați să facă actul de selecție profesională a candidaților la examenul de admitere în seminare și în institutele teologice. În cursul examenelor, aceștia trebuie să ceară cu silită deasă, cu onestitate și obiectivitate, pentru a identifica și a admite numai rje candidații cei mai indicați și mai capabili pentru preoție. Presupunând că roți cei ce se prezintă la aceste examene sunt deja bine și conștiincios aleși mai dinainte de către părinți și de către preoții de parohie care i-au recomandat, le rămâne profesorilor din comisiile de examen sarcina, plină de răspundere, de a face o triere severă a candidaților, mai ales pe baza pregătirii lor școlare; având în vedere că preoția nu poate fi încredințată unor mediocrități intelectuale.

În ultima linie, factorii de conducere ai Bisericilor sunt cei ce poartă răspunderea cea mai gravă în selectarea și promovarea candidaților la preoție după meritele și pregătirea lor. Preoția nu este o slujbă ca oricare alta, sau care ar putea fi încredințată oricărui prim venit. „Vei unge pe cel care îți—l voi arăta!”, spune Dumnezeu lui Samuil, când era vorba de alegerea successorului său la conducerea poporului ales (I Imp. XVI, 5). De aceea, Sfântul Apostol Pavel făcea atent pe ucenicul său Timotei, episcop în Efes, relativ la hirotonie: „Măinile degrabă pe nimeni să nu-ți pui, ca să nu te faci părtaș la păcate străine” (I Tim. V, 22). Sfântul Ioan Gură de Aur avea cuvinte foarte aspre la adresa acelor care, la recrutarea clericilor, nu țin seama de această condiție fundamentală pentru intrarea în preoție. „... Noi suntem de vină — spunea el — noi, care pângărim preoția, atât cât atârână de noi, cu atâtea întinăciuni, încredințând-o la întâmplare unor oameni, care, fără să-și cunoască bine mai dinainte propriul suflet și fără să se uite ce lucru mare este preoția, primesc în grabă hirotonia, dar când pun în practică îndatoririle preoției, întunecați de nepriceperea lor, încarcă cu nenumărate păcate pe credincioșii încredințați lor spre păstorire”<sup>41</sup>. Alegerea și primirea la întâm-

<sup>40</sup> V. Țircovnicu și V. Poipeangă, *op. cit.*, p. 397.

plare a celor care se îmbulzesc către preoție este, după același Sfânt Părinte, cea dintâi și cea mai mare sursă de nenorociri pentru Biserica lui Hristos<sup>42</sup>.

Dar cea mai mare vină își agonisesc, în primul rând, înșiși aceia care dau buzna spre preoție fără să aibă nici vocația și nici pregătirea necesară. Nimeni nu își poate cunoaște mai bine propriul suflet și deci vocația pentru preoție decât acela care aspiră către preoție. Acesta trebuie să se examineze bine pe sine însuși și să facă din aceasta o gravă problemă de conștiință, punându-și întrebarea: Sunt eu sau nu vrednic să intru în preoție? Nici dorința de parvenire, nici tentația pentru satisfacțiile de ordin material ale preoției, nici vanitatea sau orgoliul părinților de a-și vedea copilul preot, nici constrângerea împrejurărilor externe și nimic altceva nu trebuie să determine pe cineva a îmbrățișa preoția dacă el însuși simte că nu are dragoste, înclinare sau vocație pentru această sfântă și grea misiune. Sfântul Ioan Gură de Aur spune că cei ce au intrat în preoție fără să fie vrednici de ea nu au nicio scuză, chiar dacă au fost îndemnați sau constrânși de alții să primească hirotonia. „Aceștia, după părerea mea - spune el -, nu trebuia să se uite la cei ce îi chemau sau îi sileau, de ar fi fost mii și mii, ci mai întâi să-și fi cercat sufletul lor, să fi cercetat cu de-amănuntul toate și numai după asta să fi dat ascultare celor ce îi sileau. Nimeni nu îndrăznește să spună că va zidi o casă, dacă nu-i arhitect; nimeni nu încearcă să se apropie de un bolnav, dacă nu cunoaște medicina; de i-ar împinge mulți cu sila, vor refuza și nu se vor rușina să-și mărturisească neștiința. Dar cel ce are să primească sarcina purtării de grijă de atâtea suflete nu se va cerceta mai întâi pe sine însuși? Va primi slujirea aceasta chiar dacă este cel mai nepriceput om, numai pentru că îi poruncește cutare, pentru că îl silește cutare sau pentru că să nu se supere cutare? Nu se aruncă oare, împreună cu cei ce l-au silit, într-o vădită primejdie? Înainte ar fi putut să se mântuie, dar așa pierde și pe alții împreună cu el. De unde mai poate nădăjdui mântuire? De unde mai poate dobândi iertare? Cine va mijloci pentru mine la dreapta judecată? Poate cei ce mă silesc acum și mă trag cu forța? Dar pe aceștia cine-i va mântui la vremea înfricoșătoarei judecăți? Că și ei au nevoie de alți mijlocitori, ca să scape de focul cel veșnic”<sup>43</sup>.

<sup>42</sup> *Ibidem*, 43.

<sup>43</sup> *Despre preoție*, IV, 1, în trad. rom. cit., p. 968.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

Cel ce va vrea să facă din preoție o simplă carieră sau un mijloc de existență ca oricare altul, acela nu va fi niciodată un bun păstor, ci un năimit, care nu intră în staulul oilor prin ușă, ci sare pe aiurea și nu vine cu gândul să păstorească turma, ci numai să o exploateze în beneficiul personal (cp. Ioan X, 1). Acela se va pierde nu numai pe sine, ci va fi pricină de osândă și pentru alții. În orice ramură de muncă este o mare nenorocire să fii sub nivelul sarcinii sau funcției tale sau să te simți inapt pentru ea; în astfel de condiții munca profesională este de la început ori devine cu timpul din ce în ce mai grea, mai plictisitoare și mai nerodnică sau fără spor. Această nenorocire este și mai mare atunci când este vorba de misiunea preoțească. Un preot fără vocație ocupă în ogorul Bisericii un loc care nu îi aparține de drept, pe care l-a uzurpat și care poate că se cuvenea altuia, făcut pentru slujire Domnului; dacă se va strădui, ori dacă va avea bunăvoință, el va izbuti să ajungă cel mult un bun slujbaș sau funcționar, dar nu un slujitor, un „alter Christus”<sup>44</sup>, și nu va avea niciodată elanul, însuflețirea, dragostea și entuziasmul în împlinirea datoriei, pe care le dovedește preotul de adevărată vocație.

De aceea, Sfântul Grigorie Teologul osândește și el foarte aspru pe cei care sunt atrași spre preoție numai din dorința de a face din ea un izvor de câștig și de huzur. Vorbind despre unii preoți din vremea lui, el spune că aceștia „se înghesuie și se îmbulzesc în jurul sfintei mese ca și cum ar socoti că preoția nu-i chip de virtute, ci mijloc de trai, nu-i slujire plină de răspundere, ci domnie fără îndatoriri”<sup>45</sup>. Iar Fericitul Augustin spunea că pe cei ce se înghesuie spre diaconie, preoție și episcopat, fără ungere din partea lui Dumnezeu (fără vocație), îi va ajunge aceeași pedeapsă ca și pe leviții Core, Datan și Abiron, care au fost înghițiți de vii în pământ, pentru că au îndrăznit să revendice preoția, rezervată fiilor lui Aaron (vezi Numeri, cap. XVI)<sup>46</sup>.

<sup>44</sup> Dr. N. Brînzeu, *Teologia pastorală*, voi. I: *Păstorul și turma (Hodegetica)*, Lugoj, 1930, p. 30.

<sup>45</sup> *Despre preoție (Cuvânt apologetic despre fuga sa de preoție)*, 8, trad. rom. de Pr D Feaoru, în „Bis. Ort. Rom.”, LXXXVI (1968), nr. 1-2, p. 131.

<sup>46</sup> *Sermo 98 de tempore*, Migne, P.L., t. XXXIX, col. 1804.



6. Vocație și pregătire. Factorii și mijloacele pentru promovarea și dezvoltarea vocației. Cele ce am spus până acum despre vocație ca criteriu fundamental pentru alegerea și promovarea păstorilor de suflete nu vor să spună că vocația ar fi ea singură suficientă pentru a promova sau a recomanda pe cineva în preoție. Ea constituie numai talantul dăruit de Dumnezeu omului, care trebuie fructificat și înmulțit prin adaosul strădaniei personale, iar nu îngropat în pământ, cum a făcut sluga cea leneșă din parabola evanghelică (Matei XXV, 14 ș.u.). Așa cum nici talentul nu face el singur pe artist, ci trebuie cultivat prin muncă, tot așa și vocația pentru preoție. Oricât de puternică ar fi vocația de la natură, fără pregătire ea nu este suficientă pentru asigurarea succesului în pastorație; ea este doar o sămânță, care poate crește, se poate întări sau dezvolta prin studiu, rugăciune și meditație, mai ales atunci când este ajutată și de un mediu favorabil, de adevărată trăire religioasă. „...Siliți-vă cu atât mai vârtos să faceți temeinică chemarea și alegerea voastră, căci făcând aceasta nu veți greși niciodată...”, ne îndeamnă Sfântul Apostol Petru (II Petru I, 10).

E adevărat că vocațiile puternice, excepționale, se realizează uneori și fără concursul, ba chiar în ciuda împotrivirii mediului înconjurător sau educativ<sup>47</sup>, dar asemenea cazuri sunt extrem de rare. În general, vocația, ca și sămânța semănată pe ogor, trebuie ajutată, cultivată, prin muncă și voință personală, pentru a crește și a da roade; și după cum pentru rodirea seminței este de trebuință un ogor fertil, tot așa și pentru cultivarea vocației este necesar un mediu prielnic, ea depinzând și de seriozitatea instituției de învățământ în care candidatul la preoție își va face pregătirea pentru însușirea cunoștințelor profesionale necesare și totodată educația de viitor slujitor al Domnului<sup>48</sup>. „Vocația preoțească nu poate rodi fără cultură, fără cultură integrală... Vocația precede în general pregătirea, dar ea se precizează, se clarifică și se definitivează prin pregătire. De aceea, vocația trebuie să fie echipată cu o pregătire vrednică de ea, capabilă să pună în acțiune toate forțele și manifestările ei. Pregătirea constă atât în însușirea unui ansamblu de cunoștințe și practici profesionale, cât mai ales în angajarea și orientarea tuturor puterilor spirituale în slujba vocației”<sup>49</sup>.

<sup>47</sup> C. Rădulescu-Motru, *op. cit.*, p. 6.

<sup>48</sup> *Ibidem*, p. 105.

<sup>49</sup> Pr. Prof. I.G. Coman, *op. cit.*, p. 249, 268.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

Adesea, dintr-un minimum de vocație sau înzestrări vocaționale, cultivat printr-o muncă serioasă de pregătire adecvată, putem obține maximum de randament, și invers. Sămânța vocației pentru preoție sădită de Dumnezeu în om se cere deci udată, îngrijită și cultivată, atât prin concursul factorilor educativi competenți, cât și prin efortul personal, muncă și strădanie, prin sânguință de a dezvolta și desăvârși printr-o temeinică pregătire teoretică și practică, obținută în școlile teologice, prin studiu, și apoi prin lectură asiduă și prin voința de progres și desăvârșire, care nu trebuie să ne părăsească în tot timpul vieții. Fără o pregătire serioasă și continuă, preoția încetează a fi o misiune, un apostolat și coboară la nivelul unei simple profesii, ca oricare alta. „Viața în Iisus Hristos și slujirea Sfintei Evanghelii imprimă pe fruntea și pe umerii slujitorului un sigiliu lesne de recunoscut, dar greu de agonisit”<sup>50</sup>,

în școlile teologice rolul de căpetenie în păstrarea, adâncirea și cultivarea vocației preoțești a tinerilor teologi îl au mai ales duhovnicii (îndrumătorii spirituali), acești sculptori, dăltuitori ai sufletelor de viitori preoți, de care la noi este atât de mare lipsă. Numai printr-o desăvârșită dragoste și înțelegere pentru sufletele tinere încredințate lor pot face duhovnicii aceasta. La fel și profesorii, care nu sunt numai „împărțitori de cunoștințe”, ci și educatori<sup>51</sup>,

în învățământul de stat cultivarea aptitudinilor vocaționale începe încă din primii ani ai școlii generale, prin activitățile din sânul cercurilor de studii și preocupări artistice, pe care elevii și le aleg singuri, iar mai târziu prin orele și zilele de muncă în laboratoare și ateliere școlare, prin vizitarea întreprinderilor, a fabricilor și a uzinelor cu profilul preferat de fiecare, prin convorbiri cu specialiști de înaltă competență, prin lecturi personale din domeniul specialității alese, prin formarea și cultivarea deprinderilor și a practicilor profesionale etc.<sup>52</sup>. Prin analogie, s-au recomandat, pentru cultivarea vocației preoțești, felurite mijloace, ca, de exemplu: ucenicia pe lângă preoți experimentați și de aleasă reputație profesională și morală, sub conducerea cărora tinerii teologi lucrează mai ales în perioada vacanțelor mari, vizitarea bisericilor parohiale exemplar întreținute și frecventate de

<sup>50</sup> Gala Galaction, *Jurnal*, ed. îngrijită, prefață și note de T. Virgolici, voi. II, București, 1977, p. 110.

<sup>51</sup> Pr. Prof. I.G. Coman, *op. cit.*, p. 261-262.

<sup>52</sup> Vezi și aceste mijloace enumerate la V. Țircovnicu și V. Popeangă, *op. cit.*

credincioși, vizitarea mănăstirilor cunoscute ca pepiniere de muncă și de adevărată viață duhovnicească, întâlnirile și convorbirile cu duhovnicii și cu părinții monahi îmbunătățiți, cercetarea monumentelor de istorie și de artă ale Ortodoxiei românești, pelerinaje la locurile sfinte, preocuparea constantă pentru problemele de viață religioasă și spirituală etc.<sup>53</sup>.

Contactul neîntrerupt cu duhovnicii școlilor teologice, spovedania și împărtășirea, rugăciunea deasă, fierbinte și stăruitoare, care este „plămânu vocației”<sup>54</sup>, frecventarea regulată a serviciilor „divine din biserici în zilele de sărbători, meditația și lectura cărților de pietate și de literatură cu subiecte din viața și lucrarea marilor păstori de suflete, a misionarilor celebri și a sfinților (între care și cei români) rămân însă mijloacele clasice și cele mai lesnicioase pentru cultivarea religiozității și a Vieții spirituale în general, precum și a vocației preoțești în special<sup>55</sup>.

**7. Crizele în vocația sacerdotală. Vocații tardive.** Atât în cursul pregătirii școlare din instituțiile de învățământ teologic, cât și după intrarea în cler, sub influența negativă a mediului, a contactelor cu diverși oameni, a lecturilor pe care le face întâmplător sau a unor împrejurări defavorabile, candidatul la preoție - respectiv preotul tânăr sau de curând hirotonit - poate trece adesea prin momente critice, de crize în vocație, adică de eclipsare momentană, de slăbire sau chiar de stingere aparentă a vocației ori a dragostei pentru preoție.

Aceste crize pot îmbrăca uneori forma unor îndoieli în puterile proprii; conștient de greutatea și de răspunderile misiunii preoțești, dar totodată și de lipsurile sau puținătatea puterilor sale, un tânăr scrupulos s-ar putea considera la un moment dat nevrednic sau inapt pentru preoție. Ce este de făcut atunci? Trebuie să ne lăsăm numaidecât pradă disperării ori să abandonăm preoția? - Fără îndoială că nu! Cel ce trece prin asemenea crize trebuie să aibă în vedere că lipsurile și slăbiciunile noastre omenești pot fi împlinite prin prisosința „dumnezeiescului Har, care totdeauna pe cele neputincioase

<sup>53</sup> Cp. și Pr. Prof. I.G. Coman, *op. cit.*, p. 263.

<sup>54</sup> *Ibidem*, p. 246.

<sup>55</sup> Mai pe larg despre aceste mijloace a se vedea lucrarea noastră *Viața lăuntrică a preotului. Importanța ei în pastorație și mijloace pentru cultivarea ei*, în „Bis. Ort Rom” LXXIV (1956), nr. 1-2, p. 123-138.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca intru dreptate...»

le vindecă și pe cele de lipsă le plinește"<sup>56</sup>. După cuvântul Sfântului Apostol Pavel, „Duhul vine în ajutor slăbiciunilor noastre... și însuși Duhul Se roagă pentru noi cu suspinuri negrăite” (Rom. VIII, 26). Încrederea în milostivirea și ajutorul Lui Dumnezeu va sprijini pe un asemenea tânăr ori pe preotul deja hirotonit să biruiască momentele de criză și să ajungă (ori să rămână) un bun păstor<sup>57</sup>. Așa s-a întâmplat, de ex. „cu Sfinții Ioan Gură de Aur și Grigorie Teologul; e știut că, la început, aceștia au fugit de preoție din pricina marilor ei răspunderi, temându-se că ei sunt nepregătiți și nevrednici pentru ea; ezitarea lor însemna de fapt un act de autocritică și scrupul serios de conștiință în fata măreției și a marilor răspunderi ale sarcinii preoțești<sup>58</sup>, dar intrând apoi în cler, după multe stăruințe din partea altora, au ajuns chiar episcopi și au cinstit și au ilustrat sacerdoțiul creștin cum prea puțini au făcut-o, atât înainte de ei, cât și după ei.

Sunt însă cazuri mai grave, când crizele în vocație se manifestă sub forma unor îndoieli în credință, a unei repulsii sau antipatii față de slujba preoțească ori a unei atracții spre mirajul altor cariere, mai bine plătite, mai prețuite în mentalitatea socială a timpului ori care oferă o libertate mai mare, o răspundere mai mică și satisfacții mai multe de ordin material etc. În asemenea cazuri, întreruperea studiilor teologice ori părăsirea preoției pentru astfel de motive echivalează cu o dezertare, o trădare a cauzei lui Hristos în lume. Sfântul Grigorie de Nazianz subliniază că pe cât de grea va fi răspunderea și osânda celor ce dau năvală spre preoție fără să aibă pregătirea și chemarea necesară, tot atât de aspră va fi pedeapsa celor ce fug de preoție din motive neîntemeiate, după ce s-au pregătit pentru ea. Acestora el le recomandă sumpunere, amintindu-le cuvintele lui Dumnezeu, spuse prin gura proorocului Osea: „Pentru că tu ai trecut cu vederea cunoașterea Domnului, eu te voi da la o parte din preoția mea...” (Osea IV, 6)<sup>59</sup>. Aceștia trebuie să-și amintească, de asemenea, și de cuvintele înțeleptului Solomon: „Chematu-v-am, dar voi n-ați luat aminte! Trimisu-mi-am mâna, dar n-a fost cine să ia seama... Atunci mă vor chema, dar eu nu voi răspunde, din zori mă vor căuta, dar nu mă

<sup>56</sup> Vezi *Arhieraticon*, rugăciunea arhierelui la hirotonie.

<sup>57</sup> Vezi Sf. Grigorie Teologul, *op. cit.*, 113, în trad. rom. cit., p. 162-163.

<sup>58</sup> Cp. Pr. Prof. I.G. Coman, *op. cit.*, p. 259.

<sup>59</sup> *Despre preoție*, 112-114, în trad. rom. cit., p. 162-163.

vor afla" (Proverbe I, 24, 28)<sup>60</sup>. Ca pildă avem pe Sfântul Ioan Gură de Aur, care putea ajunge un foarte bun avocat și urmaș al marelui retor Libanius, ca profesor de retorică; dar el nu s-a lăsat ademenit de mirajul succeselor și aplauzelor pe care le-ar fi putut recolta din belșug la bara de avocat, ci a ales gloria, mai modestă și împreună cu mai multă muncă și mai multe greutăți, a amvonului creștin, îmbrățișând preoția și punând calitățile sale retorice excepționale în slujba Evangheliei și a Bisericii creștine.

Momentele de criză, de îndoială, de slăbire sau eclipsare a interesului pentru preoție nu trebuie totdeauna socotite de către factorii de răspundere ai școlilor teologice ca motive de îngrijorare, de tulburare și de primejdie pentru cei în cauză. Ele pot fi trecătoare și cei în cauză revin ceva mai mult. Uneori chiar această frământare, această nevoie de lămurire și de certitudine lăuntrică, pe care o presupun fenomenele de criză și frământările sufletești împreunate cu ele, constituie o dovadă că asupra celor în cauză acționează o putere deosebită, care îi face să nu fie mulțumiți de ei înșiși și să năzuiască spre o înțelegere superioară a rosturilor preoției și la certitudini desăvârșite în materie de credință și de viață religioasă. Unii ca aceștia nu trebuie să deznădăjduiască; ei pot fi socotiți, dimpotrivă, niște privilegiați, căci frământarea este de fapt o calitate a sufletelor alese, delicate și sensibile, știut fiind că furtunile mari ating, în primul rând culmile munților și agită mai ales vârfulurile copacilor celor mai înalți. „Tu nu m-ai fi căutat, dacă nu m-ai fi găsit” - spune Dumnezeu, în chip paradoxal, unor asemenea suflete (Blaise Pascal). Cel ce caută pe Dumnezeu are toate șansele să-L și găsească; acela crede în existența Lui fără să-și dea seama și tocmai această căutare constituie lucrarea tainică a lui Dumnezeu în adâncul sufletului<sup>61</sup>.

Nu este deci de mirare și nici motiv de îngrijorare dacă astfel de cazuri se pot întâmpla și cu unii dintre cei ce au intrat în școlile teologice fără o vocație precisă pentru preoție sau fără prea multă convingere și tragere de inimă<sup>62</sup>. Pentru unii ca aceștia este foarte potrivit cuvântul Fericitului

<sup>60</sup> Cp. E Vintilescu, *op. cit.*, p. 77-78.

<sup>61</sup> Cp. Diacon Prof. Em. Vasilescu, *Meditații*, în „Glasul Bisericii” XVI (1957) nr 6-7, p. 369, 371.

<sup>62</sup> La o statistică făcută mai de mult la Institutul Teologic din Sibiu în această privință din cei 22 de tineri înscriși în primul an de studii, numai patru s-au declarat cu o vocație

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

Augustin: „Si non es vocatus, fac ut voceris!” (Dacă nu ești chemat, fă să fii :hemat!). Cu alte cuvinte: fa să fii chemat sau convertit prin voința ta, prin =:rădania ta, prin stăruința ta în muncă, în învățătură și în rugăciune, prin râvna ta de a deveni un bun preot și slujitor al lui Hristos! Și s-ar putea ca strădania ta să fie încununată de tot atâta izbândă ca și a celui cu vocație din naștere, căci, după cuvântul Mântuitorului, „Duhul suflă încotro vrea” IoanIII, 8).

În astfel de cazuri, o muncă sistematică și stăruitoare, o bună educație, inteligent dirijată, poate suplini, măcar în parte, lipsa vocației, o poate trezi și întări dacă ea preexistă în stare latentă, sau poate determina chiar o convertire, adică poate să provoace una din acele *vocații tardive*, care s-au manifestat adesea în cursul istoriei creștine. Sunt adică și cazuri când vocațiile se definesc ori se dezvăluie mai târziu, fiind stârnite sau provocate de împrejurări neobișnuite; vocațiile de acest fel apar mai ales în domeniul vieții religios-morale, după crizele de convertire<sup>63</sup>. În vatra sufletelor multor oameni, sub cenușa rece a aparențelor, zac uneori, în stare latentă sau amorțite, energii, calități și predispoziții naturale care nu așteaptă decât un semnal, o scânteie sau un prilej pentru a ieși la iveală, pentru a fi trezite sau puse în lucrare și a se manifesta. Se poate ca cineva care în tinerețea lui n-a manifestat nicio dorință de a se face preot și n-a avut nicio pregătire specială în această direcție să devină totuși un preot foarte bun la o vârstă înaintată. Aceștia sunt trimișii Domnului în vie din ceasul al unsprezecelea, care în fața lui Dumnezeu au aceleași merite și vor primi de la El aceeași plată ca și lucrătorii angajați din ceasul întâi (Matei XX, 1-16). Așa s-a întâmplat, de ex., cu Sfântul Ambrozie, ales episcop al Milanului la o vârstă destul de înaintată, după ce ilustrase cariera avocătească și pe cea politică, în calitate de guvernator consular; același este cazul cu Fericitul Augustin, convertit la vârsta de aproape patruzeci de ani și ajuns apoi preot și episcop, scriitor creștin fecund, mare teolog, predicator și apologet de o valoare inegalabilă în istoria creștinismului apusean<sup>64</sup>.

precisă și bine stabilită; 14 s-au declarat fără o vocație precisă, iar 4 fără nicio vocație sau inapți pentru preoție (Nicodim Belea, *op. cit.*, p. 6, n. 1).

<sup>63</sup> Cp. C. Rădulescu-Motru, *op. cit.*, p. 111.

<sup>64</sup> A se vedea Pr. Prof. I.G. Coman, *Patrologie*. Manual pentru studenții institutelor teologice, București.

Fără îndoială în astfel de cazuri lucrează de-a dreptul degetul Provi- denței, care face vase de cinste și își alege uneltele de lucru din vase care păreau de necinste (cp. Rom. IX, 21 ș.u.). Chemarea este atunci roadă *convertirii* în sensul larg al cuvântului, adică a unei prefaceri sufletești bruște dar fundamentale și a unei schimbări totale în viziunea și orientarea restului vieții celor în cauză. Exemplul clasic în această privință ni-l oferă Sfântul Apostol Pavel, care, din cel mai aprig și înverșunat prigonitor al creștinilor, în urma minunii de pe drumul Damascului devine, prin che- mare directă de sus, cel mai înflăcărat și zelos propovăduitor al Evangheliei și misionar al credinței creștine, umplând astfel, cu prisosință, locul gol lăsat de Iuda vânzătorul, cel chemat dintru început la apostolie și căzut apoi prin trădare. Așa orânduiește Providența: golurile ivite în posturile de lucru și de comandă ale Bisericii prin trădarea și dezertarea celor ca Iuda, Dumnezeu le umple prin chemarea extraordinară a unor personalități uriașe, de talia unui Pavel.

Pe la începutul deceniului al treilea al secolului nostru, ieșirea din Biserica Ortodoxă Română a fostului preot Tudor Popescu de la Biserica „Cuibul cu barză” din București a fost compensată cu prisosință prin apariția, în același timp, pe ogorul de lucru al Bisericii noastre a marelui scriitor Gala Galaction (Grigore Pișculescu). După multe ezitări și frământări, acesta a fost hirotonit preot (la 8 sept. 1922), punând în slujba Bisericii noastre nu numai marea sa reputație de scriitor, deja formată până atunci, ci și profunda sa convingere creștină și un zel preoțesc și misionar cu totul excepțional pentru vremea lui, purtând, cu cinste și demnitate, haina, barba și cărma preoțească chiar sub cupola Academiei Române, al cărei membru a fost.

Am vrea ca toți preoții noștri să poată spune, ca și el: „Am îmbrăcat haina preoției lui Iisus Christos dintr-o uriașă nevoie sufletească. M-am supus unei porunci atotcuprinzătoare”<sup>65</sup>.

«Preoții Tai, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

Supliment bibliografic (lucrări necitate în note):

- Capitolele respective (despre vocație) din diverse manuale de Pastorală, ie Pedagogie și de Psihologie.
- Baur Marguerite, *L'enfant qui sera pretre*, Paris (Ed. Spes).
- Bologna L., *Psihologia vieții religioase*, Cluj, 1930.
- Brachereau L., *De la vocation sacerdotale*, Paris-Lyon, 1896.
- Delbrel J., *Bibliographie de la vocation, du recrutement sacerdotal et de la formation du clerge*, Paris, 1932.
- Garrone G.M., *Aux sources de la vocation*, în rev. „Vocation”, an. 19-0, p. 157-165.
- Gibbons (le Cardinal), *Lambassadeur du Christ*, trad. fr. par L'abbe Andre, IV-e ed., Paris, f.a., p. 34-70.
- Grimaud Charles Abbe, *Futurs pretres*, IX-e ed., Paris, 1931.
- Massillon, *Discours sur la vocation a l'etat ecclesiastique*.
- Melia E., *La vocation pastorale, aupointde vue orthodoxe*, în rev. „Vocation”, an. 1968, p. 326-356.
- Mugnier Francis (L'abbe), *Le sacerdoce*, Paris, 1929, p. 63-79.
- Același, *La liberte de la vocation*, II-e ed., Paris, 1934.
- Panciera M., S.C.J., *La selezione dei candidati al sacerdotio*, Roma Sacerdotes Cordis Jesu), 1963.
- Pinault, *Discernement et culture des vocations*, Paris, 1935.
- Pire E, *De la vocation sacerdotale et religieuse*, Tangerloo, 1938.
- Prelipceanu Vlad., Pr. prof., *Vocația la profeții Testamentului Vechi* în rev. „Candela” (Cernăuți), an. 1942/43, p. 52-71.
- Rășcan G., *Chemarea divină la darul preoției*, în rev. „Bis. Ort. Rom.”, ian. 1877/78, nr. 4.
- Rigal J., *Lesjeunes, le pretre et la vocation. Pour une pastorale des vocations*, în rev. „Vocation”, an. 1968, p. 415-436.
- StockumsW., *DerBerufzum Priestertum*, Freiburg im Breisgäll, 1934.
- Van Acken Bernard, *Der Priesterberuf. Ein Beitrag zur speziellen Seelsorge*, Trier, 1931.
- Ward Bernard, *Thepriestley vocation*, New York, 1918.
- \*\*\* *Lepretre dans l'evieldes vocations sacerdotales*, 4-e ed., Paris, 1962 (Centre National des Vocations).



## **PREOTUL DE AZI CA LITURGHISITOR. LIPSURI ȘI SCĂDERI, CAUZELE LOR, MIJLOACE DE ÎNDREPTARE\***

Intitulând astfel rândurile ce vor urma, precizăm din capul locului că nu ne gândim nicidecum să facem o expunere teoretică, de caracter principial sau științific, despre rolul sau oficiul sacramental al sfinților liturghisitori. Au facut-o, înaintea noastră și cu competență, alții, pe care îi vom pomeni la vremea cuvenită. Ceea ce vrem să facem aici este, mai degrabă, o reconsiderare a problemei sub aspectul ei practic sau din punct de vedere mai mult pastoral, având, adică, în vedere în primul rând influența și importanța cultului ca mijloc și metodă de pastorație.

Îl vom examina deci mai îndeaproape pe preot, așa cum se prezintă el astăzi, privindu-l prin lumina modelului sau prototipului ideal, de liturghisitor, pe care ni l-am făurit din cunoștințele noastre teoretice despre această problemă, din puțina noastră experiență în acest domeniu, precum și din exemplele și pildele vii de buni slujitori pe care i-am cunoscut până acum, fie personal, fie din auzite.

Depart de noi ideea preconcepută că vom găsi la frații noștri de slujbă numai lipsuri, scăderi și greșeli în exercitarea acestei divine laturi a misiunii lor preoțești! Există, desigur, și azi, preoți cu evidente calități și merite în această privință. Totuși, vom prefera de astă dată să ne ocupăm numai de partea negativă a problemei abordate. Vom aminti confrăților preoți și vom denunța, cu sinceritate și curaj, unele neglijențe, greșeli și păcate pe care

\*în rev. „Studii Teologice”, II (1949), nr. 1-2, p. 97-118.

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

unii din noi le săvârșesc, cu voie sau fără voie și cu sau fără conștiință față de cea mai sfântă din datoriile noastre de sacerdoți. Preferăm astfel atitudinea cinstită de recunoaștere a propriilor noastre slăbiciuni, fără înconjur și fără menajamente, fiindcă numai astfel le putem condamna și îndrepta. Astăzi, când metoda criticii și autocriticii se aplică în toate domeniile de activitate publică și când înalta autoritate bisericească reflectează și a purces, chiar, la măsurile menite să realizeze o „reactivare” a preoțimii noastre mai ales în legătură cu îndatoririle ei misionare și sociale, se cuvine să nu uităm nici iatura sacramentală sau sfințitoare, care constituie miezul preoției propriuzise. Iată de ce ne luăm permisiunea de a nota, în cele ce urmează, câteva constatări de fapt și câteva propuneri pentru „reactivarea” preoțimii ortodoxe române și sub acest aspect.

Rândurile noastre vor avea, prin urmare, un caracter nu numai practic, fiind în strânsă legătură cu misiunea noastră de totdeauna în lume, ci și programatic, potrivit spiritului de înnoire și de refacere, care animă astăzi roate domeniile vieții omenești și care, se înțelege, n-a putut rămâne străin nici sectorului vieții religioase și bisericești.

I.

Intrând de-a dreptul în inima lucrurilor, vom pune dintru început întrebarea: este preoțimea noastră deplin conștientă despre rolul ei sacramental sau sfințitor? Este ea suficient instruită - teoretic vorbind - asupra esenței, sublimității sau sfințeniei și priorității acestei laturi a chemării preoțești, precum și asupra obligațiilor rituale, disciplinare și morale, sau de orice altă natură, ce decurg din caracterul ei sacrosanct? Cunoaște ea, bine și sigur, sensul, valoarea și interpretarea cultului divin, adică ale sfintelor slujbe pe care le oficiază?

Pusă astfel problema, se vede clar și ținem să precizăm că ea se mărginește numai la latura liturgică, sfințitoare sau ierurgică a chemării sacerdotale și că lăsăm la o parte celelalte două laturi, adică pe cea învățătoarească și cea conducătoare sau pastorală propriu-zisă. De altfel, ca să ne urcăm la origini, întrebarea s-ar putea formula și în modul următor: este, oare, suficientă, completă și mulțumitoare pregătirea teoretică și practică pe care o căpătau,

până mai ieri, candidații la preoție, în școlile clericale, din acest punct de vedere?

Răspunsul cinstit și sincer este, fără îndoială: nu! În ce constă insuficiența acestei pregătiri și cum se manifestă ea în exercițiul preoției, vom arăta ceva mai departe. Până atunci, credem de folos să amintim, în treacăt și pe scurt, numai câteva noțiuni, care se cer știute, reîmprospătate sau măcar învățate acum, în legătură cu poziția păstorului de suflete sub aspectul datoriei sau funcției lui liturghisitoare, în cadrul mai general al chemării preoțești.

1. În îndeplinirea datoriilor sale reclamate de cultul divin, preotul oficiază în numele și persoana Mântuitorului, dar totodată și ca mijlocitor al obștii credincioase către El. Sfinții Părinți și tâlcuitori ai Liturghiei afirmă că preotul liturghisitor reprezintă, pe de o parte, persoana lui Iisus Hristos, dar totodată este și reprezentant, împuternicit, delegat sau interpret al Bisericii, adică al comunității credincioșilor săi, deoarece el vorbește și se roagă nu pentru sine sau în numele său, ci pentru credincioși și în numele acestora.

Ca principiu general, preoția a fost instituită întâi de toate pentru nevoile cultului, adică pentru a mijloci legătura oamenilor cu divinitatea: pe de o parte, pentru a-I da lui Dumnezeu cinstea și mărirea ce I se cuvine din partea fapturilor, iar pe de alta, pentru a dobândi de la El și a transmite oamenilor harul Său sfințitor și toate cele ce sunt de trebuință vieții noastre spirituale. Când săvârșește deci slujbele sfinte, preotul ortodox se găsește în exercițiul chemării sau sarcinii sale primordiale, principale și caracteristice. Preotul este, adică, mai întâi de toate, un sfințitor și abia în al doilea rând un învățător și conducător al turmei sale.

Știut este că Mântuitorul întemeiază preoția creștină în primul rând în vederea menirii ei sacramentale, la Cina cea de Taină, când lasă apostolilor Săi datoria și puterea de a săvârși Sfânta Euharistie („Aceasta faceți întru pomenirea Mea...”<sup>1</sup>), completând-o apoi cu prerogativa de a lega și a dezlega și, abia mai târziu, au primit apostolii autoritatea deplină prin cuvintele de trimitere la predică, adică pentru a converti lumea întregă. De altfel, chiar în preoțiile istorice ale păgânismului, a dominat întotdeauna concepția că

<sup>1</sup>LucaXXII, 19 și I Cor. XI, 24.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

principala lor atribuție, aceea care caracteriza oficiul lor, consta tocmai în aducerea sacrificiilor cultului public, iar în Biserica creștină, purtătorii harului preoțesc sunt „ispravnici sau chivernisitori ai tainelor lui Dumnezeu” (I Cor. IV, 1).

2. Oficiul de liturghisitor al preotului creștin-ortodox constituie, deci, nu numai punctul cel mai sublim al preoției, ci și latura cea mai însemnată a misiunii sale, adică aceea de a fi, în ultima linie, organul sfințitor al vieții credincioșilor săi. Este de prisos să mai amintim că acest oficiu, din cauza sublimității sale, constituie și o sarcină de încredere, care reclamă din partea liturghisitorului un înalt grad de sfințenie în slujba sa<sup>2</sup>. Acesta este, de altfel, unul din principalele puncte deosebitoare între noi și protestanți. Se știe că, în concepția ortodoxă, în opoziție cu cea protestantă și sectară, preotul reprezintă o verigă indispensabilă de legătură între credincioșii de rând sau laici și Dumnezeu. În această calitate, el îndeplinește acea dublă funcție despre care am vorbit: pe de o parte, prezintă lui Dumnezeu ceea ce oferă credincioșii - adică darurile, închinarea și rugăciunile sau cererile lor -, iar pe de alta, transmite poporului ceea ce vine de la Dumnezeu, adică harul Său<sup>3</sup>.

De aceea preotul ortodox a fost totdeauna un organ de sfințire a turmei sale, un împuternicit și deținător al harului de sus, pe care îl pune la îndemâna credincioșilor, pe când pastorul protestant și versiunea sa modernă, predicatorul sectant, n-are nici prin pregătirea, nici prin chemarea sau instituirea lui, puterile sacerdotale cu care a fost investită preoția legal constituită, adică succesoare legitimă a sfinților apostoli și a urmașilor lor, ierarhi și preoți de pretutindeni.

De aici se vede cât de greșită este concepția acelor care, întrebuițând epitetul batjocoritor de **ritualism**, vor să coboare funcția ierurgică a preotului pe al doilea plan, punând pe primul plan datoriile extraliturghice și vrând să spună că nu preotul bun bisericaș de odinioară e idealul vremii noastre,

<sup>2</sup> Pentru cele de până aici, vezi Pr. P. Vintilescu, *Preotul în oficiul său de liturghisitor*, în rev. „Bis. Ort. Rom.”, an. 1929, nr. 6.

<sup>3</sup> Diac. Ene Braniște, *Explicarea sfintei Liturghii după Nicolae Cabasila*, Buc, 1943, p. 110.

ci preotul „activist”, adică acela care activează mai mult în latura socială, culturală și economică a parohiei sale. Fără îndoială, nici nu ne gândim să diminuăm importanța acestor laturi ale misiunii preoțești, mai ales în vremurile de azi.

3. Ceva mai mult: se uită prea adesea marea importanță a persoanei liturgice pentru realizarea și menținerea unității religioase, pentru păstrarea neștirbită a doctrinei înseși, prin respectarea unității și a uniformității cultului. De liturghisitor, în dubla lui calitate: ca interpret al preoției Mântuitorului și ca reprezentant sau mijlocitor al credincioșilor, atârnă redarea corectă sau inexactă a sensului caracteristic al fiecărei taine a Bisericii. Liturgistul este, prin aceasta, un străjer credincios pentru păstrarea neștirbită și nealterată a ființei religiei înseși, dacă el păstrează unitatea liturgică, după cum poate să fie - prin ignoranța, inconștiența sau neglijența lui - și un mijlocitor pentru insinuarea în cult a unor credințe străine sau sub nivelul moral al creștinismului.

Unitatea cultului, uniformitatea până la ultima limită a modului de închinare și a formelor rituale în iudaism, a păstrat multă vreme însăși unitatea religioasă a poporului evreu.

Tocmai pentru acest lucru, în urma încercării diferitelor erezii de a se furișa în cultul Bisericii creștine pe calea imnelor liturgice ori a formelor cultului, Biserica s-a văzut nevoită să înlătore de la o vreme și să interzică improvizația slujitorilor în exercițiul cultului și mai ales în textul sacrosanct al rugăciunilor. Dacă în cultul particular, personal sau extraliturhic, pietatea individuală a fiecărui credincios în parte se poate revărsa în toată libertatea în forme neîngrădite sau determinate numai de spontaneitatea și de avântul religios al fiecăruia, nu tot așa este în cultul public și oficial al Bisericii, unde formele externe sunt dictate și fixate de însăși natura sau spiritul doctrinei sau al religiei respective, constituind un fel de limbaj comun al societății credincioșilor și în același timp un semn distinctiv al lor față de membrii altei confesiuni sau religii<sup>4</sup>.

<sup>4</sup>Pr. P. Vintilescu, *Curs (litografiat) de Liturgică generală*, București 1939/40, 127-128.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

Chiar înlăuntrul creștinismului, fiecare confesiune are formele ei culturale caracteristice, un **modus orandi** propriu, adecvat dogmei și spiritului respectiv care îl inspiră. Astfel, cultului protestant îi sunt proprii exclamările sfâșietoare, deprimante și patetice, efect al pesimismului dogmei reformate care pune atâta distanță între omul corupt și decăzut și Dumnezeu transcendent, atât de depărtat. Catholicismul etalează în cultul său, dimpotrivă, mai ales pompă artistică, retorism verbal care fascinează, care caută să sugereze măreția lui Dumnezeu dincolo de acest paravan de forme. Ortodoxia ține calea de mijloc între pesimismul protestant și optimismul romano-catolic. Cultul ortodox nu caută să se apropie de Dumnezeu așa de îndepărtat, al protestanților, nici numai să sugereze prezența Lui, ca în catholicism, ci chiar să realizeze coborârea sau prezența însăși, a Lui, printre noi. De aici caracterul liniștit, cumpănit, familiar și echilibrat al formelor cultului ortodox<sup>5</sup>.

4. Cultul fiecărei religii sau confesiuni poartă deci pecetea proprie a înseși doctrinei care l-a inspirat sau care îl diriguiește. Iată de ce Biserica creștină n-a lăsat îndeplinirea riturilor la inspirația sau la gustul personal al Hmrghisitorilor. Ea a trebuit să prescrie, treptat-treptat, de-a lungul vremii, nu numai rugăciunile și simbolurile proprii fiecărui rit, dar a fixat chiar în amănunt mișcările liturghisitorilor. Toată această înlănțuire de norme, orânduiele și reguli care fixează în forme stabile și uniforme modul de a se ruga și a slăvi pe Dumnezeu în public, alcătuiesc ceea ce numim cu un termen general și îndeobște cunoscut: **tipic** sau **rânduială**. Cultul divin public nu poate fi lăsat drept câmp de experiență al fiecărui liturghisitor, căci atunci uniformitatea cultului și unitatea religioasă ar fi sfărâmate, iar doctrina ar rî desfigurată. Dovada o avem în confesiunea protestantă, unde lipsa unui cult substanțial și uniform a fost principala cauză care a dus la fărâmițarea acestei confesiuni în atâtea bisericețe, secte și curente religioase. Supunerea slujitorului la regulile orânduite de Biserică și îndeplinirea conștiințioasă și exactă a oficiului său liturgic constituie în primul rând o dovadă evidentă a conștiinței sale de membru, cu o menire specială și cu răspunderi deosebite,

<sup>5</sup> Pr. C. Platon, *Formele cultului în ortodoxie*, în rev. „Cronica Romanului”, an. 1940, -.: 11-12, p. 380-384.

al Bisericii sau comunității religioase din care face parte. Numai ereticii și schismaticii se răzvrătesc împotriva așezămintelor culturale consacrate de vreme și de tradiție, făcând din această răzvrătire primul semn al rupturii lor cu Biserica.

Iată de ce Biserica prescrie în canoanele și în rânduielile ei obligația pentru preot de a respecta tipicul slujbelor fixat de ea și predat în cărțile noastre liturgice sau în tradiția liturghisitorilor<sup>6</sup>. Prin aceasta, ea are în vedere însăși ființa religiei creștine - în speță a doctrinei ortodoxe -, iar nu credința oarbă care inspira vechile religii ritualistice, ca, de ex., a romanilor, pentru care eficacitatea ritului și valabilitatea lui erau privite ca atârând de recitarea și execuția fără greșală a formulelor și actelor sacramentale<sup>7</sup>.

## II.

În lumina considerațiilor de până aici, socotesc că importanța respectării tipicului slujbelor apare mai clară și mai evidentă. Iată de ce **un bilanț**, mai mult sau mai puțin complet, **al omisiunilor, erorilor și inovațiilor** comise de către unii clerici, în exercițiul funcțiunii lor liturgice, ni se pare bine-venit. În cele ce urmează, voi înșira, deci, pe scurt, câteva din încălcările, abaterile și inovațiile tipiconale, confuziile, nepreciziile și nepotrivirile mai frecvente și mai importante, de ordin liturgic, observate personal sau semnalate de alții în diferite articole și studii. În enumerarea și discutarea lor, vom avea ca dreptar cărțile de slujbă, îndeosebi *Tipicul* și *Liturghierul*, apoi tradiția liturgică bună și verificată, a liturghisitorilor mai bătrâni și cu experiență, precum și studiile liturgice de specialitate. Precum se va vedea, observațiile noastre se vor referi mai ales la serviciul Sfintei Liturghii și într-o mai mică măsură la celelalte sfinte slujbe (laude, taine și ierurgii), întrucât Sfânta Liturghie este nu numai centrul și inima cultului creștin ortodox, ci și slujba cea mai mult frecventată de popor, mai ales la țară și deci, în săvârșirea ei se impune preotului atențiunea cea mai mare.

<sup>6</sup> Vezi, de ex., can. 21 al sin. de la Cartagina, 392; can. 23, sin. Cartagina, 397; can. 15-19 și 59-60 ale sin. Laodiceea; mai multe canoane ale sin. Trulan (quinisext, 692); Povățuirile din Liturghier, și altele.

<sup>7</sup> Vezi Pr. P. Vintilescu, *Cursul* (citată) de *Liturgică generală*, p. 129-130.

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

Precum e și firesc, cele mai multe și mai mari lipsuri în materie de practică liturgică se văd mai ales la preoții tineri și începători, fără experiență. Stângăcia, uneori timiditatea, alteori nesiguranța și de cele mai multe ori necunoașterea flagrantă a tipicului și a rânduielilor liturgice sunt defecte pe care prea puțini dintre clerici nu le-au avut la debutul carierei lor pastorale. Dacă în asemenea cazuri, astfel de defecte sunt explicabile și în parte scuzabile oriin lipsa de experiență sau prin insuficiența pregătirii practice dobândite în anii de studiu, ele sunt însă mai puțin justificate la unii preoți înaintați în vârstă și deci cu o vechime mai mare în preoție. Căci, din nefericire, trebuie să o mărturisim deschis că există și asemenea cazuri regretabile. Să enumerăm mai departe câteva păcate mai frecvente împotriva tipicului și a datoriilor de liturghisitor, comise de asemenea confracți.

### 1. Lipsuri de ordin general

a) între aceste lipsuri, de care se fac vinovați majoritatea purtătorilor harului preoțesc, am putea enumera în primul rând **neglijarea pregătirii fizice și sufletești în vederea ofierii**. În exercițiul funcțiunii sale sacramentale și mai ales în cadrul Liturghiei, preotul vine în legătură imediată, apropiată, substanțială, cu însuși Mântuitorul, al Cărui sfânt Trup și Sânge este atins, pipăit, purtat în mâini și consumat de către preot. Este de la sine înțeles că pentru o astfel de înfricoșătoare împreună-petrecere a omului cu Dumnezeu, preotul nu se poate înfățișa oricum ar fi. Și dacă Pravila impune chiar credincioșilor de rând o riguroasă și îndelungată pregătire trupească și sufletească în vederea împărtășirii cu Sfintele Taine, cu atât mai mult se impune preotului o asemenea pregătire integrală și expresă a ființei sale, pe lângă curăția morală și sfințenia care trebuie să împodobească în permanență viața sa. De aceea, **Povățuirile** de la sfârșitul Liturghierului, care nu reprezintă decât sintetizarea unor îndemnuri, reguli, canoane și dispoziții patristice, sinodale și chiriarhale mai vechi, prescriu preotului, în termeni categorici, că „pentru slujirea dumnezeieștii Liturghii, dator este a fi curat, precum cu sufletul, așa și cu trupul...”<sup>8</sup>. Instrucțiunile de tipic cu care este prefațată rânduiala Proscomidiei din Liturghier și care au aceeași origine ca

Vezi, de ex., *Liturghierul*, Buc, 1937, p. 356.



și Povățuirile, amintesc, de asemenea, această elementară obligație a preotului, în termenii următori: „Având să săvârșească dumnezeiasca Liturghie, preotul dator este mai întâi să se fi mărturisit și împăcat cu toți, să nu aibă supărare cu nimeni, să-și păzească inima de gânduri rele pe cât va putea, să se înfrâneze de cu seară, să privegheze până la vremea Sfintei Liturghii și să-și citească cele rânduite de sfintele Canoane...”<sup>9</sup>.

<sup>1</sup> Să mărturisim sincer: câți dintre noi au citit, cunosc, își amintesc sau respectă întocmai Povățuirile din Liturghier, ori pe cele prescrise mai sus, la începutul Liturghiei? Spre cinstea lor, preoții mai bătrâni, deși cu mai puțină știință de carte și de teologie, păzeau cu sfințenie aceste porunci de pregătire psiho-fizică. Zugerând cu măiestrie câteva asemenea chipuri de „preoți de mir adormiți în Domnul”, părintele profesor-onorar Nic. M. Popescu spune, de exemplu, despre unul din ei, și anume popa Iordache din Săveștii Dâmboviței, trăitor în veacul trecut, că „Liturghie fără pravilă și fără lăutoare, nu se închipuia”<sup>10</sup>. Câți dintre noi, preoții cu teologie de astăzi, mai facem baie în ajunul Liturghiei, ca popa Iordache, citind în același timp slujba ceasurilor și acatistelor orânduite de Pravilă și de Liturghier, sau măcar rugăciunile pentru Sfânta Cuminecătură?

Ca să nu pomenim decât de una dintre slujbele obligatorii pe care preotul trebuie să le săvârșească în același cadru de pregătire pentru Sfânta Liturghie, să amintim de Vecernie. S-ar putea număra pe degete preoții de la țară sau de la oraș care se ostensesc să officieze Vecernia Duminicii, sâmbătă seara, sau pe cea din ajunul sărbătorilor din cursul săptămânii, cu toate dispozițiile exprese ale unora dintre chiriarhi, în acest sens. Scuza este că nu vine lumea la biserică, iar uneori nici cântărețul. Și totuși, această scuza nu este plauzibilă. Chiar de n-ai avea în biserică niciun credincios, dator ești, frate preot, să faci sâmbătă seara Vecernia în biserică, pentru că Vecernia face parte integrantă și de căpătâi din lanțul de slujbe cu care „noi trebuie să cinstim ziua cea mare a Duminicii (știut fiind că la noi ziua liturgică sau bisericească începe cu seara, iar nu cu dimineața). Și dacă vei sluji cu evlavie și în frica lui Dumnezeu, e cu neputință să nu ți se adauge și credincioșii

<sup>9</sup>Același Liturghier, p. 89.

<sup>10</sup>Pr. Nic. M. Popescu, *Preoți de mir adormiți în Domnul*, Buc, 1942, p. 125.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

unul câte unul, așa cum se întâmplă deja în multe biserici, mai ales la orașe, care sunt pline de lume la slujba Litiei, Vecerniei și Privegherilor sau a acatistelor din ajunul Duminicilor și al Sărbătorilor.

b) Multe ar mai fi de spus, în al doilea rând, cu privire la **lipsurile** în legătură **cu atitudinea fizică și sufletească a liturghisitorilor în timpul sfintei slujbe**. Este cu totul întristătoare absența oricărei evlavii și a oricărui respect la unii confrăți care intră în biserică așa cum se intră în teatru sau în orice altă casă, fără să facă măcar convenitele mătăanii și închinăciuni în fața Sfintei Mese, pe care stă veșnic Trupul și Sângele sfânt al Domnului! Ce să mai vorbim de neglijențele în înveșmântare (unii apar în veșminte rupte, vechi, mototolite sau murdare) și în felul cum se poartă în biserică, sau de atitudinea cu totul necuviincioasă și indolentă **a unora care** stau rezemați de Sfânta Masă (adesea chiar cu spatele), sau șed jos, în scaune, în momentele cele mai solemne ale slujbei, sau își găsesc de vorbă cu poporenii în timp ce cadesc prin biserică ș.a.m.d. Mai ales la slujbele în sobor, se observă **uneori** atâta nesiguranță în mișcări, atâta dezorientare asupra a ceea ce are de făcut necare, atâta confuzie, forfotă și neorânduială, încât asemenea cazuri au atras de mult atenția autorităților bisericești! Plină de întristare și de pagubă pentru sufletele credincioșilor este, de asemenea, execuția neglijentă și rapidă, grăbită, a slujbelor, când preoții se grăbesc să le termine mai repede, ne pentru că după aceea au de făcut alte slujbe (botezuri, parastase, după Liturghie), fie pentru că acasă îi așteaptă cine știe ce musafiri importanți, ne pentru alte pricini.

c) Dacă pentru toate aceste scăzăminte enumerate până acum se mai pot găsi explicații și scuze, apoi cu totul condamnat este păcatul pe care îl putem numi, cu un cuvânt, **automatismul sau formalismul ritualistic**. Ce este acesta? - Este acea totală lipsă de înțelegere pentru importanța, pentru sensul și pentru sfințenia slujbelor, lipsa de simțire și de pietate lăuntrică, de evlavie sau măcar de respectul elementar pentru cele sfinte, de adeziune sufletească la cele săvârșite și rostite, lipsă care se observă la mulți slujitori. Este atitudinea preotului care-și face Liturghia nu din dragoste și cu fiorul tainic pentru cele sacre, ci din sentimentul de obligație al unei datorii profesionale, din interes sau din obicei... a preotului care slujește mecanic, ca o morișcă sau un automat, care rostește și execută cele sfinte ca pe niște acte

și formule magice, vrăjitoarești, sau ca pe o poezie învățată pe de rost. Este preotul care „recită” molitvele și rugăciunile prescrise fără să se roage, care-și deschide numai gura, dar nu și inima, atunci când slăvește pe Dumnezeu în ecfonise, care nu plânge și nu-și zdrobește sufletul atunci când imploră mila Cerului pentru păcatele lui și ale credincioșilor, care nu se înfioară și nu se cutremură atunci când cheamă harul Sfântului Duh ca să sfințească darurile, care nu-și simte micimea și nevrednicia propriei ființe atunci când se apropie de măreția și curăția lui Dumnezeu cel prezent în înfricoșatele Taine...

Autorul unor cunoscute eseuri de psihologie religioasă aplicată la zbuçiu-mata viață a preotului, denunță și descrie păcatul acesta, pe care îl numește ispita rutinei, ca pe una din ispitele cele mai primejdioase și mai frecvente care amenință și bântuie sufletul păstorului de suflete. „Rutina este acea viață exterioară, pe care nimic n-o mai încălzește din inima noastră, când repetăm forme și rituri religioase rară să participăm cu sufletul la îndeplinirea lor. O asemenea viață este ca o casă nelocuită, care rămâne tot măreață pe dinafară, dar stând părăsită, simți un miros greu de pustietate și muçegai, când intri în ea. Așa este și viața religioasă, unde sufletul dormitează sau de unde a plecat în altă parte... În fața preotului săvârșitor al tainelor și al ierurgiilor se deschide adesea ispita rutinei, ca sufletul lui să nu mai participe cu toată concentrarea interioară, să nu se mai apropie cu frică și cu cutremur. Formele exterioare ce însoțesc Sfintele Taine, repetate atât de *des*, *când* sufletul preotului nu se identifică cu toată ființa lui, micșorează adesea participarea interioară, cu care ar trebui să fie în concordanță... Cea mai gravă ispită care pândește pe preot este când săvârșește Sfânta Liturghie: se poate întâmpla, fiind obligat să repete atât de des pregătirea Sfintei împărțășiri,... să piardă din fiorul pe care-l are creștinul de rând care se împărțășește numai o dată pe an. I se poate întâmpla să nu-și aducă aminte tot timpul de marea taină care se împlinește în fața și prin mâinile lui, și astfel să rămână absent cu sufletul, ca și cum ar repeta simple gesturi rituale”<sup>11</sup>.

Este un act de profanare a sluji Liturghia așa cum actorii își joacă rolurile la teatru sau la operă. Ba încă acolo, aceștia merg uneori așa de departe cu închipuirea și cu resursele talentului sau geniului lor artistic, încât trăiesc ei

<sup>11</sup>Pr. V. N. Popescu, *Sufletul preotului în luptă cu ispite/e*, Buc, 1943, p. 10-12.

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

înșiși, cu toată intensitatea, rolurile pe care le joacă, transpunându-se aievea în viața personajelor fictive pe care le întruchipează sau le reprezintă: plâng cu adevărat când rolul le impune să plângă, se bucură cu adevărat când trebuie și se bucură, într-un cuvânt își însușesc în chip desăvârșit afectele și gesturile r.înțelor semireale sau imaginare, create de inspirația autorului dramatic. Puțini dintre preoți se ridică până la înălțimea unor astfel de actori talentați sau geniali. Dar preotul nu trebuie să fie, în exercițiul funcțiunii lui liturgice, doar un actor, ci ceva mai mult: un om al rugăciunii, un oficiant în exercițiul celei mai nobile și mai sfinte dintre laturile misiunii lui sacerdotale: aceea de a fi mijlocitor între Dumnezeu și oameni, misiune la care trebuie să participe cu toate fibrele ființei lui lăuntrice! De aceea, chiar dacă n-are - ca actorul - talent sau geniu artistic, el are în schimb prerogativa harului dumnezeiesc,

2. După ce am văzut lipsurile cu caracter general, care afectează exercițiul funcțiunii sacerdotale a preotului în însăși esența și întregimea lui, să trecem acum la cele în legătură cu nerespectarea tipicului.

a) Cele mai frecvente abateri de la dreptarul oficial al tipicului sunt omisiunile și prescurtările. La adăpostul principiului „după cum va vrea cel mai mare”, înscris în cărțile noastre de slujbă, principiu care acordă proestoului dreptul și libertatea de a dispune în unele cazuri, unii preoți comit regretabile excese și abuzuri, permițându-și adevărate masacre ale tipicului și rânduieșilor consacrate, sub pretextul grabei, al presiunii diferitelor interese momentane, sau invocând cine știe ce scuze și motive. Așa se face, de ex., că unii scurtează Liturghia în timp de iarnă din cauza frigului, iar vara din cauza căldurii, omițând sau suprimând părți mari din ea (ca, de ex., ectenia de după Axion, care e privită ca o repetare inutilă a ecteniei de după vohodul mare), scurtând sau ciuntind alte părți, mai ales ectenia cea mare de la început (din care nu rostesc decât câteva aliniate sau cereri) și neexecutând multe din actele rituale obligatorii, prescrise formal de Liturghier, ca, de ex.: închinarea pe la icoane la intrarea în biserică sau înainte de îmbrăcarea pentru Liturghie, spălarea rituală a mâinilor de la începutul Liturghiei sau din cursul ei (la Axion, înainte de împărtășire), cădirile sau tămâierile (ca cea din timpul cântării a noua de la canonul Utreniei sau cea din timpul Binecuvântărilor învierii), ori cădesc fără tămâie (cu cădelnița goală) ș.a.

Suprimarea, de către majoritatea liturghisitorilor de la oraș, a ecteniei pentru cei chemați, ca un lucru învechit și fără rost astăzi, este iarăși de discutat.

Această ectenie face, într-adevăr, parte din acele formule și texte păstrate în cultul ortodox în virtutea așa-numitei legi de succesiune ereditară liturgică, adică fără să mai corespundă nevoii religioase sau motivelor de disciplină cultuală care le-au dat naștere și care azi nu mai există. Trebuie ea înlăturată, pentru acest motiv, așa cum se și face de fapt în multe biserici? - Credem că nu, atâta vreme cât Liturghierele o mențin și până când o dispoziție formală a autorității competente nu va hotărî contrariul. De altfel, ea trebuie menținută și numai pentru simplul fapt că reprezintă, alături de atâtea altele, resturi și mărturii venerabile care păstrează peste veacuri amintirea unui trecut glorios al Bisericii și credinței creștine, cu condițiile de viață și cu împrejurările care i-au fost proprii<sup>12</sup>. Ectenia pentru cei chemați este o mică, dar nu neînsemnată parte integrantă din acel mare tezaur de viață creștină scursă până acum, pe care îl numim tradiție și la care noi, ortodocșii, ținem cu atâta tărie, pentru că este piatra de temelie pe care se ridică și se susține edificiul actual al credinței noastre.

Unii preoți ignoră, uită sau neglijează să binecuvânteze anafura în timpul Axionului, așa cum prevede în chip expres ultima ediție a Liturghierului nostru (București, 1937, p. 158-159, 232); ei oferă astfel, poporului, bucați de prescuri nebinecuvântate sau din care nu s-a scos Agnețul și miridele.

Ce să mai vorbim apoi de parastasele și cununiile „pe scurt”, oficiate de unii preoți urbani aglomerați de mulțimea slujbelor din parohiile marginase ale Capitalei, de exemplu? Se omit sau se sar, în asemenea cazuri, părți întregi din slujbele respective, comprimându-se sau reducându-se totul la minimumul posibil.

b) Din cauza neștiinței, a neglijenței sau a pierderii bunei tradiții, se comit uneori abateri de la tipic în aparență mărunte și fără însemnătate, dar în fond de toată importanța. Așa, de ex., în multe biserici de la orașe, Litia se săvârșește în naos, în mijlocul bisericii, deși vechile Liturghiere spun răspicat că, cel puțin prima ei parte (până la binecuvântarea pâinilor), trebuie

<sup>12</sup> Comp. și Pr. P. Vintilescu, *Curs de Liturgică generală*, p. 260 seq.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

ncințată în pronaosul sau tinda bisericii, pentru motive de disciplină și de idâncă semnificație simbolică<sup>13</sup>. La fel e cazul cu slujba botezului.

Un alt amănunt: în contradicție cu prescripția expresă a tuturor edițiilor *zc Liturghiere*, care precizează că diaconul iese pentru ectenii prin ușa de miazănoapte a altarului (vezi, de ex., *Liturghierul de București*, 1937, p. ;6. 66), am văzut diaconi ieșind prin ușile împărătești, când acestea se află ochise (ca la începutul Liturghiei). Unul din ei invoca, în sprijinul acestei practici greșite, nu știu ce interpretare simbolică auzită de la un bătrân și, -e vremea lui, vestit slujitor al altarului: că diaconul iese, ca îngerul, să vestească..., etc. etc. Dar dacă la vohodul cel mic, când diaconul are în mâini Sfânta Evanghelie, și la vohodul cel mare, când el poartă înseși Cinstitele Daruri, iese totuși pe ușa de miazănoapte a altarului, atunci după care logici își ia el dreptul de a ieși prin ușile împărătești la ectenia de la începutul Liturghiei, când nu poartă nimic sfânt în mâini?

c) Abaterile de la tipic iau uneori forma și mai gravă a unor inovații liturgice. Dacă până aici a fost vorba de tendințe de prescurtare și condensare sau suprimare a unor forme vechi de cult care par să înceapă a jena psihologia, ie un ritm mai accelerat și mai frământată, a veacului nostru, acum aducem Ir. discuție unele manifestări - nu totdeauna îndreptățite — care reprezintă tendința contrarie, de dezvoltare sau lărgire a unor acte rituale. Vom enumera, dintre acestea, pe cea mai cunoscută și mai frecventă: excesul pe care li fac mulți dintre confrății preoți cu pomenirile nominale de la ieșirea cu cinstitele daruri (vohodul mare). Fie din interese materiale, fie presați de mentalitatea greșită a unor credincioși simpli, care-și vor măgulit orgoliul crin auzirea propriilor nume pomenite în chip public într-unui din cele mai solemne momente ale Liturghiei, acești confrăți citesc - mai ales la sărbători mari - pomelnice enorme cu sute de nume de vii și de morți, ținând în loc slujba, adesea câte o jumătate de oră, spre plictiseala și disperarea celorlalți credincioși prezenți, care n-au dat asemenea pomelnice<sup>14</sup>.

<sup>13</sup> Vezi Diac. Ene Braniște, *Observațiuni și propuneri pentru o nouă ediție a Liturghierului românesc*, Buc, 1945-46, p. 40-41.

<sup>14</sup> A se vedea, mai pe larg despre această chestiune, la Pr. P. Vintilescu, *Diptice sau -omelnice*, Pitești, 1926 (îndeosebi p. 28-29).

De altfel, abuzul acesta a început să se extindă, în unele biserici, și la alte părți din sfânta slujbă, unde pomenirea nominală e permisă principal în Liturghier, dar unde mulțimea numelor pomenite și felurimea „intențiilor” sau dorințelor și cererilor celor pomeniți, exprimate cu glas tare de către preot, strică echilibrul și întrerupe cursivitatea tradițională a serviciului divin. Ne gândim la ectenia întreită de după Evanghelie, în cadrul căreia unii preoți se roagă aproape în fiecare Duminică „pentru sănătatea cutăruia sau cutăruia...”, pentru „succesul și izbânda cutăruia sau cutăruia...”, pomenindu-se aici o sumedenie de nume, ca la acatiste. La fel se întâmplă cu rugăciunea pentru binecuvântarea colivei sau a prinoaselor, care se citește după rugăciunea Amvonului („Doamne, cea ce ai plinit toate cu cuvântul Tău...”), la sfârșitul căreia unii preoți intercalează pomelnice întregi cu numele celor care au adus prinoasele și ale celor pentru care s-au adus (morți), suplinind astfel trisaghionul sau parastasil pentru cei răposați.

Tot aici s-ar putea vorbi despre excesul și abuzul ce se face în unele biserici de orașe cu acatistele, săvârșite cu timp și fără timp și în oficierea cărora se observă o mare lipsă de uniformitate și o mare doză de improvizație verbală. Dar unii îndrăznesc să improvizeze nu numai aici, unde rânduiala e ceva mai fluidă și mai neconsistentă, ci chiar în textul Liturghiei: mi-a fost dat să aud preoți din Capitală care intercalează în ecteniile mari (mai ales în cea întreită, de după Evanghelie) formule de aliniat noi și cereri improvizate, cu totul străine de litera și spiritul Liturghierului. Precizez că nu ne referim la „rugăciunile pentru multe trebuințe”, prevăzute în Liturghier pentru a fi încadrate în anumite momente ale Liturghiei și în anumite împrejurări sau nevoi publice ori particulare. E vorba de formule noi, personale, în locul sau alături de cele fixe și tradiționale, prevăzute în Liturghier. Improvizația aceasta atinge, de altfel, uneori și alte texte liturgice, care, prin firea lor, sunt și mai puțin susceptibile de modificări, întrucât ele au intrat de mult în conștiința credincioșilor, repetându-se prea adesea în auzul lor. E vorba de ecfonise. Am auzit pe un preot serios și cu reputație de bun bisericaș, amplificând ecfonisul: „Cu îndurărilor Unuia-Născut Fiului Tău...”, etc. de dinaintea Simbolului Credinței, prin intercalarea adaosului „Doamne, fii cu noi!”, sau excluderea din textele molitvelor (mai ales la rânduiala Cununiei) a numelor de personaje bibli-

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

ce din istoria sfântă a Vechiului Testament și înlocuirea lor cu altele din epoca creștină ș.a.

Tot ca inovații fără rost mai amintim și alte abateri de mai puțină importanță, ca, de ex., căderea în alte momente ale Liturghiei decât cele prescrise de tipic (căderea de la doxologie sau lungirea cădirii de la Axion, ieșind și cădind și poporul, dintre ușile împărătești, sau cel puțin icoana Sfintei Fecioare), ținerea ușilor împărătești deschise în tot timpul Liturghiei, ca la Liturghia arhierască (cum se întâmplă la unele biserici de oraș)<sup>15</sup>, sau deprinderea poporului de a îngenunchea în momente nepotrivite, sau în alte momente decât cele păstrate prin tradiție (de ex., unii nu îngenunchează la ieșirea cu cinstitele daruri, dar s-au obișnuit să îngenuncheze în timpul rostirii Crezului sau la „Tatăl Nostru”).

#### **d) Manifestări profane și neortodoxe în muzica liturgică**

Vrednic de amintit e și cazul acelor clerici care, din necunoașterea sau din nerespectarea adevăratului caracter al muzicii noastre religioase, încearcă să introducă în uzul liturgic un mod de cântare și execuție cu totul străin de tradiția și spiritul ortodox. De pildă, accentele dramatice, plângătoare îi patetice, cu care unii preoți cetesc rugăciunile, sunt specifice psihologiei religioase protestante și sectare, după cum excesul de retorism și de exhibiție artistică, melodramatice, cu care unii slujitori „cu voce” rostesc ecteniile sau vosglasurile, sunt proprii catolicismului. De altfel, se observă mai ales la unii preoți tineri, tendința generală de a executa formulele liturgice nu pentru valoarea lor intrinsecă și pentru semnificația lor religioasă, ci mai mult pentru evidențierea liturghisitorului și pentru etalarea anumitor calități vocale sau artistice cu care el e înzestrat. Această cultivare a eului personal dovedește o lipsă de înțelegere despre adevăratul rost al liturghisitorului și constituie și un păcat: acela al mândriei deșarte și al iubirii de sine<sup>16</sup>.

Acești clerici, care confundă sfântul locaș cu opera, trebuie să știe că Biserica nu cultivă muzica pentru ea însăși, pentru valoarea ei estetică. Biserica ortodoxă, îndeosebi, nu îngăduie acestei forme de artă să se erijeze singură în interpret al spiritului, ca în Apus, unde muzica instrumentală s-a substituit

<sup>15</sup> Vezi Pr. P. Vintilescu, *Însemnări pentru o nouă ediție a Liturghierului*, Buc., 1947, p. 11.

<sup>16</sup> Vezi Pr. C. Platon, artic. și loc. citat.



cuvântului cântat. În ortodoxie, muzica nu urmărește efecte sonore, adică scopul de a plăcea unor anumite urechi estetic educate, ci țintește numai să însoțească și să sublinieze cuvântul sau textul imnelor și rugăciunilor<sup>17</sup>, în cult, imnul trebuie să rămână totdeauna o rugăciune cântată. Cântarea noastră trebuie să izvorască întâi din inimă, iar nu numai din coardele vocale. „Ia seama ca ceea ce cânti cu gura, să crezi cu inima, iar ceea ce crezi cu inima să o probezi (adeverești) cu faptele!” (Can. 10 al sin. IV Cartagina). În cântarea bisericească să se reliefeze nu vocea noastră cantabilă sau măiestria noastră de executanți ai melodiei muzicale care încântă și desfată urechea, ci simțirea și trăirea noastră religioasă, sufletul nostru de oameni ai rugăciunii.

De aceea, trebuie să ne ferim de excesul de muzică sau abuzul de artă care transformă unele slujbe (mai ales la orașe) în ședințe frivole de muzică pioasă, și biserica în sală de concerte, iar Liturghia în o simplă audiție muzicală<sup>18</sup>. Se și recomandă, de altfel, mai ales slujitorilor lipsiți de calități vocale sau de talente muzicale, mai bine să rostească sau să citească lecturile biblice, decât să le cânte; căci mai mult și mai profund impresionează, de ex., citirea sau dicția clară și solemnă, a Evangheliei, decât cântarea ei, chiar cu voce aleasă, dar lipsită de evlavie<sup>19</sup>.

3. Semnalăm, cu acest prilej, și unele nepotriviri sau diferențe, confuzii și neprecizii ce se observă uneori la noi, în oficierea sfințelor slujbe. Ele sunt cauzate fie de insuficiența instrucțiilor de tipic din cărțile de slujbă în unele puncte sau momente din rânduiala sfințelor slujbe, fie de lipsa de uniformitate a acestor cărți, ceea ce duce la lipsa unei uniformități chiar în executarea serviciilor divine. În uzul unor biserici sunt încă ediții destul de vechi ale cărților de slujbă - care, în general, se știe că erau mult mai sărace și mai laconice, în ceea ce privește instrucțiile tipiconale -, iar în alte biserici, slujitorii se servesc de ediții mai noi, revizuite, completate și îmbogățite cu

<sup>17</sup> Vezi Pr. Gh. Chiriac, *Muzica în biserică*, artic. în rev. „Cronica Romanului”, an. XVII, nr. 11-12 (nov.-dec. 1910), p. 368-371.

<sup>18</sup> Vezi Pr. Gh. Șoima, *Funcțiunile muzicii liturgice*, Sibiu, 1945, p. 100-101.

<sup>19</sup> Vezi I. Simionescu, *Scrisori către un preot*, p. 20 seq. - O impresie profundă producea asupra noastră, pe vremuri, P. Sf. Episcop Iosif Gafton al Râmnicului și Argeșului, care, pe când era preot la bis. Sf. Ecaterina din Capitală, nu cânta, ci totdeauna citea Sf. Evanghelie.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

indicații de tipic mai dezvoltate și mai precise (deși nu totdeauna acceptabile). De pildă, unii preoți, slujind după vechile Liturghiere, nu scot miridă pentru îngerii la proscomidie, pe când alții, care se servesc de Liturghierul cel mai nou (tipărit la București în 1937), scot această miridă, așa precum prevede Liturghierul menționat (p. 99)<sup>20</sup>.

Unii preoți, atunci când au credincioși de împărtășit, toarnă miridele în potir odată cu părțile din Sf. Trup, înainte de împărtășirea credincioșilor, fiindcă Liturghierele cele noi nu mai fac distincția necesară între Sf. Trup și restul pâinii de pe disc în acest moment, pe când alții știu că miridele trebuiesc turnate în potir abia după împărtășirea credincioșilor, așa cum bine precizează vechile Liturghiere<sup>21</sup>.

Unii liturghisitori zic încă, la ieșirea cu Sf. Evanghelie „(Cu) **înțelepciune dreaptă**”, fiindcă așa găsesc scris în unele ediții vechi de Liturghiere de care se servesc, pe când cei ce au la îndemână Liturghierul cel nou, îndreptat, sau sunt la curent cu discuțiile purtate în revistele bisericești cu privire la această chestiune, zic, așa cum e corect: „**înțelepciune, drepti!**”<sup>22</sup>.

Mulți se întreabă, de asemenea, dacă, înainte de ultimul „Sfinte Dumnezeu”, trebuie să zică: **Puternic**, sau **Puterilor**, sau **Putere** ș.a.m.d., pentru că Liturghierele de până aici nu conțin nicio precizare în acest sens. Abia Liturghierul cel nou, din 1937, prevede, așa cum și trebuie: „Puternic!”<sup>23</sup>.

În ceea ce privește felul cum se pun **troparele de la Litie** (la înconjurarea și căderea mesei), domnește încă o mare varietate<sup>24</sup>, cu toate că practica prevăzută în această privință în Liturghierul cel nou (p. 46) pare a fi cea mai fidelă regulilor de tipic din majoritatea cărților noastre liturgice vechi.

În legătură cu ecteniile **de după doxologie și apolisul de la sfârșitul Utreniei**, există iarăși deosebiri locale. Majoritatea preoților nu le mai rostesc, arunci când Liturghia urmează imediat după utrenie (cum se întâmplă de obicei în bisericile de mir); numai preoții moldoveni fac excepție în această privință, respectând întru totul litera Liturghierului.

<sup>20</sup>Vezi diac. Ene Braniște, *op. cit.*, p. 58-59.

<sup>21</sup>Vezi diac. Ene Braniște, *op. cit.*, p. 5-15.

<sup>22</sup>Vezi Pr. P. Vintilescu, *însemnări...*, p. 42-46.

<sup>23</sup>Pr. P. Vintilescu, *însemnări...*, p. 22-25.

<sup>24</sup>Comp. și Pr. D. Georgescu, *Observațiuni asupra serviciului divin*, Buc, 1911, p. 5.

Dar chiar Liturghierul cel nou a lăsat încă multe amănunte nelămurite sau neprecizate, ceea ce dă naștere la procedee și feluri deosebite de a face. Astfel: se binecuvintează cu mâna, ori cu crucea, la ecfonisul „Și să fie milele marelui Dumnezeu...”<sup>25</sup>.

Ce să mai zicem de Liturghia celor mai înainte sfințite, care se slujește și de mai puține ori pe an (sunt preoți la țară care n-o fac niciodată) și a cărei rânduială din Liturghier este foarte lipsită de multe precizări care ar fi necesare tocmai în punctele ei cele mai solemne, adică la ieșirea, cu s. *txx*. Daruri și la împărțirea liturghisitorilor<sup>26</sup>! Nedumeririle cu privire mai ales la aceasta din urmă au făcut necesare o serie de articole și controverse în revistele eparhiale de peste munți, acum câțiva ani în urmă<sup>27</sup>.

La fel stă cazul cu slujbele în sobor. Se știe câtă dezordine și câtă confuzie domnește în slujbele ocazionale săvârșite de mai mulți preoți, dar mai ales la Liturghiile cu ocazia cercurilor și conferințelor preotești. Nedumerirea începe chiar cu fixarea protiei (adică cine să fie cel mai mare sau să aibă întâietatea în sobor)<sup>28</sup> și continuă, apoi, cu determinarea atribuțiilor fiecăruia dintre clericii prezenți: care să facă proscomidia, care să zică vosglasurile sau să iasă la rugăciunea amvonului, în ce ordine să se împărțesească<sup>29</sup> etc. Cauza este că Liturghiile obișnuite nu dau niciun fel de indicație pentru astfel de cazuri, ci au în vedere rânduială Liturghiei oficiate fie de preot singur, fie de preot numai cu diacon. Doar tipicul arhieresc prevede reguli pentru Liturghia cu arhieru; iar dintre tipicele neoficiale curente, numai cel al

<sup>25</sup> Vezi Pr. P. Vintilescu, *op. cit.*, p. 10-11 și Pr. D. Georgescu, *op. cit.*, p. 13.

<sup>26</sup> Vezi Diac. Ene Braniște, *op. cit.*, p. 54-56.

<sup>27</sup> Vezi, de ex., Prot. T. Roșea, *împărțirea preoților la Liturghia celor mai înainte sfințite*, în rev. „Altarul Banatului”, an. I (1944), p. 229; Pr. N. Cimpoeș, în rev. „Biserica Bănățeană”, nr. 9 din 27.11.1944; Pr. P. Vintilescu, *într-o controversă asupra împărțirii clericilor la Liturghia darurilor mai înainte sfințite*, în rev. „Biserica și Școala” (Arad), an. 68, nr. 11 (12 Martie 1944), p. 83-84 ș.a.

<sup>28</sup> Vezi Pr. Nichifor, *întâietatea la slujbe în sobor a clericilor de rang egal*, în rev. „Altarul Banatului”, an. I, nr. 2-4 (martie-aprilie, 1944), p. 118; Prot. Dr. Gh. Cotoșman, *Contribuții la întâietatea la slujbe în sobor a protopopilor*, ibidem, an. I, nr. 11-12 (nov.-dec. 1944), p. 478-481.

<sup>29</sup> Vezi V (Iadu C), *Chestiunea împărțirii preoților la slujbele în sobor*, în rev. „Altarul Banatului”, an. I (1944), p. 229.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

on. D. Lungulescu (București, 1926) are capitole despre slujba în sobor. De aceea, autoritățile bisericești s-au văzut adesea nevoite să dea circulare și:: dispoziții anumite cu reguli precise în această privință<sup>30</sup>.

4. Încheiem lista greșelilor și lipsurilor noastre ca liturghisitori, cu unele pateri mai grave, pe care le-am putea numi **de-a dreptul impietăți de ordin liturgic**, pentru că în asemenea cazuri este vorba de o nesocotire și încălcare, ru bună știință, a tipicului și a rânduielilor sacre. Așa se poate califica, de ac., fapta acelor confrăți care, pentru menajarea intereselor sau pretențiilor mumitor credincioși, sunt în stare să întrerupă sau să amestece slujbe diferite, întâmplarea a făcut să văd odată cum un preot oarecare, într-o Duminică dimineța, a întrerupt Utrenia la „Miluiește-mă, Dumnezeu...”, pentru i oficia o cununie care „nu putea aștepta” și pentru ca apoi să continue serviciul duminical intrând direct în Liturghie.

La fel am putea spune despre preoții care, la plinirea sfântului potir, întrebuințează **apă rece în loc de „căldură”**, cu toate că povățuirile din Liturghier glăsuiesc limpede și răspicat că, „dacă preotul... în loc de apă caldă, va turna apă rece, de moarte va greși, ca un călcător de așezămintele Bisericii” (Liturghierul citat, p. 360).

Neglijarea pregătirii fizice și sufletești duce pe unii liturghisitori la o mare impietate: aceea de a sluji Sfânta Liturghie fără să se împărtășească. E cazul unor preoți care vor să împăce, printr-un compromis, slăbiciunile lor fizice cu scrupulul moral al obligațiilor sacerdotale: întârziind la vreo masă prelungită până peste miezul nopții, sau neputând să se abțină de la mâncare în dimineța zilei când trebuie să facă Liturghie, sau din diferite ilte pricini care constituie tot atâtea impedimente pentru împărtășire, asemenea confrăți speră că-și vor împăca și conștiința și vor salva și aparențele, făcând Liturghie, dar fără să se împărtășească<sup>31</sup>. În asemenea cazuri, mai ales dacă nu sunt nici credincioși de împărtășit, Sfânta Jertfa rămâne neconsumată. Hristosul euharistie, al Cărui sfânt Trup și Sânge jertfit pe Golgota pentru mântuirea noastră îl avem pe Sf. Masă, prin puterea Sf. Duh, **dar**

<sup>k</sup> Vezi, de ex., pgf. 3 din deciz. nr. 2/1940 a mitrop. Irineu al Moldovei, în rev. „M;:rop. Moldovei”, ian.-febr. 1940.

<sup>3</sup> Pr. LV. Pascu, *Liturghisire fără împărtășire*, articol în rev. „Cronica Romanului”, an. XVII, nr. 10 (oct. 1940), p. 333-338.

la chemarea și implorarea preotului, rămâne în Sf. Potir, pentru că nici măcar preotul nu s-a pregătit din vreme spre a se apropia de Dânsul. Mare păcat și mare deficiență a vieții noastre creștine! Că este așa, amintim aici dispoziția canonului al optulea apostolic, care osândește nu numai pe clericii care, slujind Sfânta Liturghie, nu s-ar fi împărtășit (așa ceva era aproape de neînchipuit în creștinătatea veche), ci pe aceia care nu s-ar fi împărtășit chiar și în cazul când doar asistau la Liturghie. De aceea și „Povățuirile” din Liturghier accentuează că „dacă un preot slujește Liturghia și nu se împărtășește cu dumnezeieștile Taine, foarte greu și de moarte greșește și sub canonul caterisirii va cădea”<sup>32</sup>.

**„PREOȚII TĂI, DOAMNE, SE VOR ÎMBRĂCA  
INTRU DREPTATE. ..” (Ps. 131,9)  
DESPRE VIAȚA MORALĂ A PREOTULUI\***

„Să fii curat și să-ți faci slujba deplin, iată două comandamente de ordin moral, fără împlinirea cărora nu e cu putință preoție adevărată, nici succes pastoral. *Curăția morală* este o condiție esențială a preoției creștine ortodoxe. Creștinii au ținut totdeauna să primească Sfintele Taine din mâini curate”.

Așa spunea Preafericitul Patriarh Justinian, în cuvântarea rostită cu prilejul sărbătoririi Sale pentru împlinirea a 30 ani în slujba Bisericii, la 14 oct. 1954. Și citând în continuare chipul adevăratului preot, descris de Sfântul Simeon Noul Teolog, Preafericirea Sa adăuga: „Mai întâi de toate el (preotul) trebuie să fie curat nu numai trupește, ci și sufletește; să nu fie părtaș la niciun păcat. Apoi el trebuie să fie smerit nu numai în afară, dar și în viețuirea lui lăuntrică. Atunci când se află în fața Sfintei Mese preotul trebuie să privească cu mintea, prin Sfintele Daruri, însăși Dumnezeu. Și nu numai atât, ci să-L câștige pe însuși Domnul și să-L aibă pururea petrecând în ființa sa, în inima sa... Numai așa, cu cugetul treaz și cu îndrăznire, va putea înălța rugile sale de preot către Dumnezeu pentru păstorii săi, pentru fiii săi duhovnicești, încredințați lui”<sup>1</sup>.

Într-adevăr, cel dintâi semn al adevăratei vocații preoțești și cea dintâi însușire prin care se distinge un adevărat preot este *curăția morală și sfințenia vieții sale*.

<sup>1</sup>În rev. „Glasul Bisericii”, XVII (1958), nr. 6-7, p. 531-542.

<sup>1</sup> *Apostolat social. Voi. V: Pentru pacea a toată lumea. Pilde și îndemnuri pentru cler*, 3uc, 1955, p. 278-281.

Moralitatea ireproșabilă și sfințenia îi este cerută preotului în primul rând *în calitatea lui de liturghisitor, de săvârșitor al celor sfinte*. Calitatea aceasta de organ sfințitor al vieții credincioșilor constituie nu numai punctul cel mai sublim al preoției ci și latura cea mai însemnată a misiunii preoțești<sup>2</sup>, în această calitate, preotul este părtaș la sacerdoțiul Mântuitorului, este împreună-jertfitor cu Hristos. Mai ales în slujba Sfintei Liturghii, preotul vine în atingere intimă, reală și substanțială, cu Sfântul Trup și Sânge al Domnului; prin limba și mâinile lui și cu puterea Sfântului Duh, Dumnezeu sfințește darurile de pâine și de vin aduse de credincioși, prefacându-le în Sfântul Trup și Sânge al Domnului, pe care preotul îl atinge, îl poartă în mâinile sale, îl consumă și îl dă și celor ce se împărtășesc. Ori lucrurile sfinte se cuvine să fie mânuite și administrate de oameni sfinți, cu inima, cu gura și cu mâinile curate.

Un oarecare grad de virtute și de curăție morală se cerea de altfel chiar și preoților și slujitorilor de cult din diferitele religii păgâne, cărora li se impuneau, de ex.: posturi rituale, abțineri sau înfrânări de la anumite mâncăruri sau fapte, cultivarea tăcerii sau felurite exerciții de asceză și de pietate etc. Preoților Legii Vechi Dumnezeu le porunca, prin Moise, „să fie sfinți ai Dumnezeului lor, căci ei aduc jertfa Domnului și pâine Dumnezeului lor, și de aceea să fie sfinți” (Lev. XXI, 6). Iar prorocul Isaia spunea slujitorilor templului: „Curățiți-vă, voi cei ce purtați vasele Domnului!” (Isaia LII, 11).

Dacă slujitorilor Legii Vechi, care era doar umbra și preînchipuirea celor viitoare, li se cerea curăție morală, cu cât mai mult vor fi îndatorați la aceasta slujitorii Legii celei Noi, a Harului și a Adevărului? Ca să fie la înălțimea înfricoșatei sale misiuni de săvârșitor al celor sfinte, ființa preotului trebuie ridicată și menținută, prin viețuire curată, prin neprihană și sfințenie, la rangul de vas ales, de organ vrednic al Harului, sau de „templu viu al Dumnezeului Celui viu și sălaș duhovnicesc al lui Hristos”, precum spunea Sfântul Grigorie Teologul<sup>3</sup>. De aceea, în Povățuirile din Liturghier

<sup>2</sup>Pr. P. Vintilescu, *Preotul înfața chemării sale de păstor al sufletelor. Capitole de Teologie Pastorală indirectă*, Buc, f.a., p. 174.

<sup>3</sup>*Cuvântarea apologetică despre fugă*, cap. 97.

«Preoții Tai, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

cirim că atât preotul, cât și diaconul care vor să săvârșească Sfânta Liturghie .sunt datori a fi curați, atât cu sufletul, cât și cu trupul"<sup>4</sup>.

Vorbind despre sacra misiune de liturghisitor a preotului, Sfântul Ioan Gură de Aur se întreba: „Ce fel de om trebuie să fie cel care se roagă pentru :or orașul..., pentru toată lumea, care se roagă ca să facă pe Dumnezeu îndurător față de păcatele tuturor, nu numai ale celor vii, dar și ale celor -ord? Eu socot că nu-i de ajuns pentru o rugămintă atât de mare nici în-crâznirea lui Moisi și a lui Ilie. Ca și cum i s-ar fi încredințat întreaga lume, ca și cum ar fi tatăl tuturor oamenilor, așa se apropie preotul de Dumnezeu, rusându-se să se stingă războaiele de pretutindeni, să înceteze tulburările și cerând, atât în rugăciunile din casă, cât și în rugăciunile din biserică, pace, în îmbeșugat, izbăvire grabnică de toate necazurile ce supără pe fiecare. Preotul trebuie să se deosebească atât de mult în toate de toți cei pentru care se roagă, cât se deosebește un conducător de supușii săi. Spune-mi, te rog, unde îl vom pune pe preot când cheamă pe Duhul cel Sfânt, când săvârșește prea înfricoșata Jertfa și când atinge neconținut pe Stăpânul obștesc al tu-ruror? Cât de mare curăție, cât de mare evlavie îi vom cere? Gândește-te, ce fel trebuie să fie mâinile acelea care slujesc, ce fel trebuie să fie limba aceea care rostește acele cuvinte? Nu trebuie să fie oare mai curat și mai sfânt decât orice sufletul care a primit atâta Duh?... Sufletul preotului trebuie să lumineze ca lumina soarelui, care luminează toată lumea... Preoții sunt sarea pământului..."<sup>5</sup>.

De asemenea, subliniind caracterul sacru al slujbei pe care o împlinește preotul mai ales când săvârșește Taina Sfintei împărtășanii, punctul culmi-nant al oficiului său liturgic, autorul vestitei cărți apusene de spiritualitate creștină, „*Urmarea lui Hristos*”( *Imitatio Christi*) se adresează astfel preotului: .Când ai avea curățenia îngerilor și sfințenia Sfântului Ioan Botezătorul, tot n-ai fi vrednic a primi, nici a săvârși taina aceasta... Deci cu frică și cu cinste să te apropii de lucrarea aceasta. Gândește-te cine ești tu și socotește cine e Acela a Căruia slujbă ți s-a încredințat prin punerea mâinilor episcopului. Iacă ești făcut preot și spre sfințirea tainelor sfințit. îngrijește-te, dar, ca cu

<sup>4</sup> *Liturghier*, Buc, 1956, p. 418.

<sup>5</sup> *Despre preoție*, cartea VI, cap. 4, trad. rom. de Pr. D. Feciorii, în rev. „Bis. Ort. Rom.”, an. 1957, nr. 10, p. 985-986.



credință și cu evlavie să aduci, la vremea sa, jertfa lui Dumnezeu și să te porți fără prihană. Că te-ai făcut preot nu s-a ușurat sarcina ta; dimpotrivă, mai grea sarcină ai pus pe umerii tăi și te-ai îndatorat spre mai mare sfințenie. Mare este chemarea preotului! El trebuie să fie împodobit cu toate virtuțile și să dea altora pildă de viață bună. Purtarea lui să nu fie ca a oamenilor de rând, să nu umble pe căile obișnuite ale poporului, ci să viețuiască ca îngerii în cer, sau în căi ca bărbații desăvârșiți pe pământ<sup>6</sup>.

Ca slujitor al celor sfinte, preotul este dator să se silească a fi curat nu numai în momentul slujirii, ci a se menține în permanentă stare de curăție, căci nevoile religioase ale credincioșilor pot face în orice moment apel la serviciile lui de organ sau de instrument al Harului divin. În orice clipă el poate fi chemat, de ex., să împărtășească pe vreun bolnav grav sau muribund și va fi nevoit să poarte în mâinile sale mărgăritarul cel de mult preț al Sfințelor Taine. De aceea, precum recomanda Sfântul Ioan Gură de Aur, „sufletul preotului trebuie să fie mai curat decât înseși razele soarelui, pentru ca Duhul cel Sfânt să nu-l părăsească niciodată și pentru ca să poată spune (Gal. II, 20): *Iar de acum nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine*”<sup>7</sup>.

Harul dumnezeiesc, pe care preotul l-a primit la hirotonie și care lucrează prin făptura lui omenească, este ca flacăra unui foc curățitor (comp. Evrei XII, 29), care purifică și întărește din ce în ce mai mult pe cei curați și vrednici, dar arde și mistuie pe cei necurați și nevrednici. Făcând aluzie la focul pedepsitor, care a mistuit pe Natan și Aviud lângă jertfelnicul Cortului Mărturiei (vezi LeviticX, 1-2), Moise spunea preoților Legii Vechi: „Preoții care se apropie de Domnul Dumnezeu să se sfințească, pentru ca să nu-i lovească Domnul” (Exod. XIX, 22). În intimitatea lui Dumnezeu, adică în preajma altarului sfânt pe care I se aduce jertfa, nu pot sta fără osândă decât cei curați, precum spune Psalmistul: „Cine se va sui în muntele Domnului sau cine va sta în locul cel sfânt al Lui? - Cel cu mâini nevinovate și cu inimă curată, care nu și-a întinat cu minciuni sufletul său și cu vicleșug nu s-a jurat vecinului său” (Ps. XXIII, 3-5. Comp. și Ps. XIV, 1-3). De aceea preoții desfrânați și păcătoși de orice fel sunt opriți de canoane și de Pravile

<sup>6</sup> *Urmarea lui Iisus Hristos*, cart. VI, cap. V, trad. rom. de G. Munteanu, Neamț, 1927, p. 362-363.

<sup>7</sup> *Despre preoție*, cart. VI, cap. 2, trad. rom. cit., p. 984.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

de a mai sluji<sup>8</sup>. Oprirea - temporară sau definitivă - de la săvârșirea celor sfinte este, de asemenea, pedeapsa cea mai aspră și cea mai frecvent prevăzută în actualul Regulament de disciplină și de judecată a clerului, pentru clericii vinovați de diferite abateri, greșeli sau păcate (furt, camătă, beție, adulter, omor, jocuri de noroc și altele), care umbresc sau desființează buna reputație și curăția morală cerută preotului<sup>9</sup>.

În al doilea rând, curăția morală și sfințenia vieții îi sunt absolut indispensabile preotului *în calitate sa de păstor, conducător și învățător al turmei sale duhovnicești*. Preotul este, prin însăși misiunea sa, un învățător al păstoriiților săi. un pedagog, un diriguitor de conștiințe. El învață însă pe credincioși nu numai prin predica și prin cateheza ținute în cadrul serviciilor divine și nu numai prin îndemnul, sfatul și povața pe care le dă ca preot, ci și prin exemplul personal al vieții sale<sup>10</sup>. Ca orice religie, creștinismul nu este un simplu sistem filosofic care se reduce la o concepție despre lume și viață, sau la profesarea unui mănunchi de adevăruri teoretice de credință; este o viață nouă, o atitudine de viață, care urmărește transformarea moral-religioasă a lumii, prin transpunerea în viață a acestor adevăruri, urmărește umanizarea omului, îmbunătățirea și desăvârșirea lui sufletească pe calea virtuților și apropierea lui de Dumnezeu, Care este modelul sau chipul suprem și ideal al perfecțiunii. „Propovăduitorul creștin nu se poate limita, nu trebuie să se limiteze numai la o simplă împărtășire de învățătură teoretică. El are marea misiune de a face din ascultători niște credincioși erudiți, ci credincioși practicanți, credincioși care să trăiască, și să aplice în viața lor de toate zilele învățăturile Mântuitorului”<sup>11</sup>. În adevăr, creștinismul s-a impus în admirația lumii vechi nu atât prin frumusețea și adevărul învățăturii lui, cât mai ales prin frumusețea vieții primilor creștini, vădită îndeosebi în iubirea dintre dâșii (a se vedea mai ales *Epistola către Diognet*).

Rolul preotului nu este doar să vorbească despre Dumnezeu sau să propovăduiască principiile evanghelice, ca un profesor de la catedră, ci să

<sup>8</sup> Vezi de ex. *Pravila de la Govora*, cap. 15, și *Pravila cea mare* (1652), cap. 79.

<sup>9</sup> Vezi, de ex., art. 33-43 din *Regulamentul de procedură al instanțelor disciplinare și de judecată ale B. O. R.*

<sup>10</sup> Vezi mai ales Pr. Prof. D. I. Belu, *Predica prin exemplul personal*, în rev. „Bis. Ort. Rom.”, an. 1954, nr. 5, p. 560-583.

<sup>11</sup> Pr. D. I. Belu, *art. cit.*, p. 562.

*trăiască* el însuși, cel dintâi, doctrina și morala creștină pe care o profesază, să dovedească frumusețea, valoarea și superioritatea ei, aplicând o și întru, chipând-o integral, în propria sa viață. „Preoții să fie adică niște făpturi cerești, care să propovăduiască Evanghelia și cu vorba, dar mai ales cu pilda lor cea bună”, spunea Sfântul Grigorie de Nazianz<sup>12</sup>; sau, precum spunea Sfântul Grigorie cel Mare: „Orice predicator să se facă auzit mai mult prin fapte decât prin vorbe”<sup>13</sup>. În nici o altă îndeletnicire, funcție sau slujbă nu se cere atâta conformitate între om și slujbă, atâta consecvență între cuvântul și fapta omului ca în preoție. De altfel, în orice slujbă omenească se impune o morală și o conștiință profesională; deci cu atât mai mult când e vorba de preoție, care e o slujbă dumnezeiască. Aici, priceperea, talentul și îndemânarea nu pot asigura ele singure succesul, ca în alte domenii de activitate. Calitățile fizice și intelectuale ale omului nu pot înlocui niciodată pe cele morale; fără acestea din urmă, celelalte n-au nicio valoare în preoție.

Preotul va învăța deci nu numai prin cuvânt, ci și prin faptă, prin propria sa viață, care trebuie să fie pildă și model concret și viu, vrednice de urmat pentru toți păstoriții lui. Căci, după cum spune proverbul latin, *verba docent, exempla trahunt* (cuvintele învață, exemplele conving, îndeamnă), învățătura teoretică poate lumina mintea și arăta adevărul; exemplele însă conving și determină voința să le urmăm. „Mă gândesc - zicea Sfântul Grigorie cel Mare - câtă grijă trebuie să acorde el (predicatorul) faptului de a fi exemplu viu prin purtarea sa și astfel, prin felul său de a fi, să arate celor ce ascultă de el calea vieții, iar turma - care e cu ochii la cuvântul și deprinderile preotului - să se poată călăuzi mai mult după exemplele decât după cuvintele lui. Căci dacă locul pe care îl ocupă îl obligă să vorbească despre adevărurile cele mai înalte, apoi același lucru îl obligă să dea și exemplele cele mai desăvârșite. E cunoscut că inima ascultătorilor o pătrunde mai ușor cuvântul care e sprijinit prin felul de viață al vorbitorului, întrucât ceea ce învață prin cuvânt, el ajută să fie transpus în practică prin pilda proprie”<sup>14</sup>. Puterea de înrâurire a exemplului se bazează pe tendința de a imita, înnăscută firii omenești. De altfel, știința Pedagogiei, prin reprezentanții ei cei mai străluciți din toate

<sup>12</sup> *Cuv. apolog, despre fugă*, cap. 69.

<sup>13</sup> *Regulapastoralis*, pars. III, cap. 40.

<sup>14</sup> *Epistole*, cart. I, epist. XXV, la D.I. Belu, *art. cit*, p. 574.

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

timpurile, confirmă rolul hotărâtor al pildei educatorului în materie de educație morală, de formare a voinței și a deprinderilor morale.

Așadar, „adevărul religios predicat din fața sfântului altar trebuie întrupat în viața personală a preotului”, precum accentua Preafericitul Patriarh Iustinian în cuvântarea rostită la 14 oct. 1954, cu prilejul sărbătoririi Sale pentru împlinirea a 30 ani în slujba Bisericii<sup>15</sup>. Predica de pe amvon trebuie adică dublată, confirmată și ilustrată prin exemplul personal al preotului. Nu este de ajuns să vorbim despre iubire, ci trebuie să fim noi înșine mărturii vii de trăire ale acestei virtuți de esență dumnezeiască. Nu putem propovădui de pe amvon ceea ce dezmințim și discredităm prin fapta noastră înainte de a fi urcat pe amvon sau după ce ieșim din biserică. Nu putem vorbi - sau vorbim zadarnic - despre virtutea milosteniei, atâta vreme cât punga, inima și cămara noastră rămân veșnic surde și încuiate la glasul mizeriei, al lipsei și al suferinței umane. Nu putem combate păcatul trufiei sau viciul beției, dacă noi înșine suntem trufași sau iubitori de băutură. Căci, a spus Mântuitorul, „mare în împărăția lui Dumnezeu va fi” nu cel care va învăța, ci „cel ce va face și va învăța” (Matei V, 19).

Despre *cuvânt și faptă în viața preotului* sau despre valoarea și puterea pedagogică a predicii prin exemplul personal vorbește cu o deosebită stăruință Preafericitul Patriarh Justinian în cuvântările adresate preoțimii noastre. ... Prin nimic altceva nu putem dovedi credincioșilor noștri adevărul credinței pe care o propovăduim, decât prin fapte concrete - spune, de ex., Preafericirea Sa în cuvântul către clerul Capitalei, la Pastele anului 1954. Credincioșii noștri sunt foarte ascultători la sfaturile noastre, la predicile noastre; dar să im convingi că o asemenea activitate predicatorială, oricât de măiestrit alcătuită, nu va putea da roade în sufletele lor, dacă nu vom dovedi prin fapte concrete adevărul a ceea ce spunem. *Credincioșii așteaptă de la preot o trăire j, vieții cu adevărat creștină, doresc să vadă în preotul lor întruparea adevăratei neți evanghelice*. Deci preotul este urmărit de credincioșii săi în gesturile și comportarea lui. Așadar, evlavia pe care preotul o cere credincioșilor trebuie si o aibă mai întâi el. Dacă nu este un om evlavios, nu are în viața o ținută r%-anghelică creștină, predica lui numai pe jumătate poate să zidească<sup>16</sup>.

<sup>15</sup>În rev. „Bis. Ort. Rom.”, an. 1954, nr. 10, p. 1025.

<sup>16</sup>*Apostolat social*, voi. V, p. 183-184.

Predica aceasta a faptei e o predică mai eficace, a cărei putere de convingere a experimentat-o Preafericitul nostru Arhipăstor însuși, în tot timpul îndelungatei și rodnicei Sale activități în slujba Bisericii lui Hristos<sup>17</sup> și de aceea o recomandă neîncetat preoțimii noastre: „Poți fi cel mai strălucit predicator, teologul cel mai valoros și celebru; dacă însă lumea din jurul tău geme de lipsuri și suferințe, iar tu numai îi predici *răbdare și așteptare, frate*, nu numai că îi jignești inima și-i sporești durerea și deznădejdea, dar îi dai toate temeiurile să te socotească un impostor de rând. Predica ta, oricât de hrisostomică, este numai o mască de prestigiu pentru lașitate și indiferență, amândouă antiumane. Ea nu va avea niciun ecou asupra lumii necăjite. *Mai este și o altă predică: a faptei, a acțiunii imediate, prompte*. Ii este foame, dă-i pâine; e dezbrăcat, dă-i haină; îi e frig, adăpostește-l și dă-i lemne; e bolnav, îngrijește-l; i-a ars casa, ajută-l să și-o facă iarăși; i-a murit vita, dă-i bani să-și cumpere alta; i-a murit soția sau copilul, fii lângă el nu numai cu lacrimile, ci și cu ajutorul trebuitor în asemenea caz”<sup>18</sup>.

Pentru a concretiza mai îndeaproape cele spuse, în cuvântul său către clerul capitalei la Pastele anului 1954, Preafericitul Patriarh dă un exemplu foarte potrivit, arătând cum poate sprijini preotul, cu fapta sa, adevărul fundamental al învierii noastre din morți, pe care el îl predica de la altar. „De felul cum fiecare preot va ști să se achite de îndatoririle sale față de morții săi, de felul cum va ști să îngrijească cimitirul satului, de felul cum face rugăciunile pentru pomenirea celor morți, de felul cum familia preotului își arată credința în înviere făcând pomenirea celor adormiți după datina străbună, de toate acestea depinde susținerea credinței în învierea morților. De felul cum preotul va rândui locul de veci al înaintașilor lui, de felul cum va ști să îngrijească mormintele preoților dinaintea lui și nu le va lăsa în părăsire, de felul acesta depinde întărirea credinței în înviere, în sufletele păstoriților noștri. Și eu pot să asigur pe preotul care se va achita de aceste mari datorii, că el a sădit lumina credinței în învierea lui Hristos din morți pe mult mai puternice și mai convingătoare temeiuri decât acelea ale cuvântului rostit cu prilejul unei comemorări de fiecare an”<sup>19</sup>.

<sup>17</sup>Comp. rev. „Bis. Ort. Rom.”, an. 1954, nr. 10, p. 1001-1002.

<sup>18</sup>Rev. „Bis. Ort. Rom.”, an. 1951, nr. 3-6, p. 168.

<sup>19</sup>*Apostolat social*, voi. V, p. 184-185.

«Preoții Tai, Doamne, se vor îmbracă întru dreptate...»

Atât de mare e influența exemplului personal al vieții preotului asupra credincioșilor, încât, după părerea unora dintre Sfinții Părinți, trăirea pilduitoare a preotului ar putea face de prisos predica lui orală. „N-ar mai fi nevoie de discursuri - scrie Sfântul Ioan Gură de Aur -, dacă viața noastră ir străluci desăvârșit. N-ar mai fi nevoie de învățători, dacă am face să fie văzute faptele noastre cele bune”<sup>20</sup>. Desigur, în vremurile noastre nu mai rurem renunța la predica prin cuvânt, dar, precum zicea Sfântul Grigorie cel Mare, preotul de azi să năzuiască a se face auzit mai mult prin fapte iscat prin vorbe. Fără predica faptei, predica prin cuvânt rămâne „aramă sunătoare și chimval răsunător”<sup>21</sup>.

Nepotrivirea, dezacordul sau contradicția, regretabilă, dintre predica noastră, de o parte, și viața noastră, de alta, fac pe credincioșii noștri să nu roată aprecia și intui în adevărata ei lumină frumusețea moralei evanghelice și ne fac răspunzători și vinovați de pedeapsă nu numai pentru propriile noastre păcate, ci și pentru ale credincioșilor. „Ucenicii se uită la viața dascălilor - spunea Sfântul Ioan Gură de Aur — și când ne văd dorind aceleași lucruri, ivind aceleași ambiții ca și ei, adică ambiția puterii, ambiția onoarei, cum ir mai putea prețui creștinismul? Ei văd vieți vrednice de muștrare, suflete telurice. Ca și ei, ba chiar mai mult ca ei, suntem lacomi de avere, tremurăm ca și ei la gândul morții, ca și ei ne temem de sărăcie, suportăm cu anevoie bolile; precum ei, așa și noi alergăm după glorie și putere, ne lăsăm chinuiți de iarghirie, cultivăm cu grijă cele ale veacului de aici. Deci, de unde și-ar mai putea lua ei credința? De la minuni? - Dar acestea nu se mai întâmplă. De la schimbarea vieții noastre? - Dar nici despre așa ceva nu poate fi vorba. De felul cum știm să ne iubim unii pe alții? - Dar nicăieri nu se mai vede nici urmă de ișa ceva. De aceea, vom da socoteală nu numai de păcatele noastre, dar și de pierderea altora”<sup>22</sup>. Preoții care una zic și alta fac au dat naștere supărătoarei c;cale populare: „Să faci ce zice popa, nu ce face popa” (comp. Matei XXIII, 3). puțin măgulitoare la adresa preoțimii; invocată uneori ca o scuză sau ca o

<sup>20</sup> Omilia X, 3 la Epist. I către Timotei.

<sup>21</sup> Comp. Prof. Dr. D.I. Belu, *Pentru opropovedanie mai rodnică*, în rev. „Mitropolia Ardealului”, an. 1956, nr. 1-2, p. 131.

<sup>22</sup> Omilia X, 3 la Epist. I către Timotei, citat la D.I. Belu, *Predica prin exemplul -frsonal*, p. 576.

indulgență acordată preotului pentru slăbiciunile sale omenești inerente, ea constituie însă, de fapt, o constatare a inconsecvenței unora dintre slujitorii Domnului, a nepotrivirii între ceea ce învață pe alții și ceea ce fac ei înșiși.

Ca slujitor al lui Dumnezeu - Care este sfințenia absolută - preotul trebuie să se deosebească deci de ceilalți oameni și să-i depășească pe toți mai întâi de toate prin viața sa curată, ireproșabilă și sfântă. Ceea ce autorul necunoscut al vechilor rânduiești disciplinare creștine, intitulate *Constituțiile Apostolice* (Așezămintele Sfinților Apostoli) prescria ca o obligație pentru episcop în Biserica veche este perfect valabil și pentru preotul din toate timpurile și locurile: „De aceea, episcop, silește-te a fi curat în faptele tale, cunoscându-ți poziția și vrednicia, ca cel ce, ținând locul lui Dumnezeu între oameni, covârșești pe toți oamenii, pe preoți, pe împărați, pe domni, pe părinți, pe fii, pe învățători și pe toți care vă sunt deopotrivă supuși”<sup>23</sup>. Viața preotului nu poate fi ca a tuturor oamenilor. Ea trebuie să fie pentru ceilalți pildă și model vrednice de urmat și de imitat. În mijlocul enoriașilor săi preotul este ca sarea, care nu numai că dă gust bucatelor, dar le și ferește de stricăre și de putrezire, sau ca făclia de lumină menită să risipească întunericul nopții: „Voi sunteți sarea pământului; și dacă sarea se va strica, cu ce se va săra?... Voi sunteți lumina lumii... Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, ca să vadă faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri” (Matei V, 13-16). Viața preotului se cuvine să fie far și călăuză pentru credincioșii săi. Influența binefăcătoare a exemplului pozitiv al vieții preotului alungă stricăciunea morală și întunericul păcatului, aducând în loc viață și lumină și contribuind astfel la propovăduirea și slăvirea lui Dumnezeu între oameni. Căci *lumina* de care vorbește Mântuitorul în cuvintele de mai sus nu înseamnă numai știința și înțelepciunea cu care trebuie să fie înzestrat preotul, ci mai ales pilda vieții care luminează și prinde în suflet mai repede și mai trainic decât știința<sup>24</sup>.

Exemplul personal al vieții preotului constituie deci cea dintâi metodă personală, o metodă intuitivă, vie și eficace, pentru răspândirea învățaturii și a duhului evanghelic în lume și totodată suprema autoritate pe care el își poate

<sup>23</sup> *Constit. Apost.*, cart. II, cap. 11.

<sup>24</sup> Comp. Prof. Diac. O. Bucevschi, *Purtarea morală a preotului*, în rev. „Mitropolia Olteniei”, an. 1955, nr. 5-6, p. 257.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

rezema și susține predica și prestigiul în societate. Că preotul trebuie să învețe mai întâi prin pilda propriei sale vieți o spune Mântuitorul însuși Sfinților Apostoli, după ce le dă exemplu de smerenie, spălându-le El însuși picioarele, ia Cina cea de Taină: „V-am dat vouă pildă, ca să faceți și voi precum v-am răcut Eu" (Ioan XIII, 15). El, Care S-a făcut pe Sine întru toate asemenea nouă oamenilor, prin întrupare, S-a deosebit totuși de noi, ca om, prin aceea ci n-a avut păcat, încât a putut înfrunta, fără posibilitate de replică, pe iudei cu întrebarea: „Oare cine dintre voi Mă va vădi (învinovăți) de păcat?" (Ioan XII, 46). Sfântul Apostol Pavel se dă adesea pe sine pildă de urmat, pentru aceia cărora le scrie: „Fiți împreună următori mie, fraților, și uitați-vă la cei ce umblă așa cum ne aveți pildă pe noi" (Filip. III, 17). Pe Timotei îl îndeamnă: „Fă-te pildă credincioșilor, cu cuvântul, *cu purtarea*, cu dragostea, cu duhul, cu credința, cu curăția" (I Tim. IV, 12). Același sfat îl repetă și lui Tit, într-o formă puțin diferită: „Arată-te pe tine în toate pildă de fapte bune..." (Tit. II, -). Iar Sfântul Apostol Petru îndeamnă pe preoții cărora le scrie să se poarte „nu ca stăpâni ai celor păstoriți, *c\pildă* făcându-se turmei" (I Petru V, 3).

Comentând cuvintele Sfântului Apostol Pavel către Tit, citate mai sus, Sfântul Ioan Gură de Aur spune, adresându-se celui ce poartă vrednicia preoțească: „Fii tu model de viață, stând înaintea credincioșilor ca o icoană vie, ca o lege însuflețită, ca un dreptar, ca un monument viu al bunei viețuirii, căci așa trebuie să fie dascălul"<sup>25</sup>. În calitatea lui de păstor, învățător și conducător al turmei duhovnicești, preotul este neconținut în vâzul și în atenția lumii. Ochii tuturor credincioșilor sunt îndreptați și ațintiți totdeauna asupra lui, pentru că ei vor să vadă în preot un om superior lor, o întruchipare a virtuții și a legii morale. În mijlocul parohiei sale, preotul este, așa cum spunea Mântuitorul Apostolilor Săi, cetate care nu se poate ascunde, fiind așezată în vârful muntelui, sau făclie care nu se pune sub obroc, ci în sfeșnic, ca să lumineze tuturor celor din casă (Matei V, 15). De aceea, cum scrie Sfântul Grigorie cel Mare, „așa cum preotul îi întrece pe ceilalți oameni prin demnitatea hirotoniei, așa trebuie să-i întrecă și prin frumusețea purtării"<sup>26</sup>. Atât virtuțile sau calitățile, cât și scăderile sau păca-

<sup>25</sup> Comentariu la Ep. I către Timotei, Migne, P.G., t. LXII, col. 565.

<sup>26</sup> *Epistole*, cart. I, epist. XXV.



tele preotului sunt și mai vizibile decât ale celorlalți și totodată mai grave prin urmările sau influența lor asupra credincioșilor. „îndeobște mulțimea păstoriților se uită la purtările conducătorilor lor, ca la un model, și caută să se asemene în purtări cu ei - zicea Sfântul Ioan Gură de Aur. Căci nu-i cu putință, nu-i cu putință să rămână ascunse păcatele preoților. Dimpotrivă, ies iute la iveală chiar cele mai mici păcate... De aceea, trebuie ca frumusețea trupului să strălucească în toate împrejurările din viața lui, pentru ca să poată în același timp și bucura, dar și lumina sufletele celor ce-l privesc. Păcatele credincioșilor de rând, ca și cum ar fi săvârșite în întuneric, pierd numai pe săvârșitorii lor, pe când păcatul unui om cu vază și cunoscut de mulți, cum este preotul, vatamă îndeobște pe toți: pe cei slabi îi face și mai slabi în ostenele pentru virtute, iar pe cei ce vor să fie mai CU luare-aminte, pe cei care săvârșesc oarecari fapte de virtute, îi face mândri. În afară de asta, păcatele credincioșilor de rând, chiar dacă sunt săvârșite în văzul lumii, nu zdruncină într-un chip deosebit sufletele oamenilor, pe când păcatele celor ce stau în fruntea acestei slujbe, mai întâi sunt cunoscute de toți, apoi, chiar de-s foarte mici, ele par mari față de păcatele mici ale celorlalți oameni. Toți măsoară păcatul nu după măsura păcatului săvârșit, ci după demnitatea (rangul) celui ce săvârșește păcatul. De aceea preotul trebuie să se întărească din toate părțile, ca și cu niște arme de oțel, cu zel mare și cu neîntreruptă supraveghere a vieții sale. Trebuie să se uite mereu în jurul său, ca nu cumva să-i găsească cineva un loc descoperit și nepăzit și să-i dea o lovitură de moarte... Deci pentru preoție trebuie să se aleagă suflete așa de tari pe cât de tari a arătat odinioară harul lui Dumnezeu în cuptorul din Vavilon trupurile celor trei tineri... Atâta vreme cât viața preotului este în toate privințele fără de cusur, clevetirile nu-l pot doborî. Dar dacă se întâmplă să săvârșească un mic păcat, cum este și firesc, căci și el este om și călătorește pe oceanul cel mai înșelător al acestei vieți, nu-i mai sunt de folos celelalte fapte bune, ca să-l poată scăpa de gurile acuzatorilor. Acel mic păcat le pune în umbră pe toate. Toți îl judecă pe preot nu ca pe un om îmbrăcat cu trup și el, cu fire omenească și el, ci ca pe un înger, slobod de orice slăbiciune omenească”<sup>27</sup>.

<sup>27</sup> *Despre preoție*, cart. III, cap. 14, trad. rom. cit., p. 954-955.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

Faptele preotului sunt privite deci cu mai multă atenție și judecate cu - ai multă asprime decât ale celorlalți oameni. Aceleași greșeli, care abia sunt ridate în seamă la credincioșii de rând, apar pentru ochii lumii în proporții piriute atunci când sunt făptuite de preot. Și pe cât de mult zidește o viață riiduitoare de preot prin influența ei binefăcătoare, pe atât strică și dărâamnă răcatele și deficiențele preotului, prin influența negativă pe care o exercită kipra moralității păstoriților săi. „După cum faptele lor cele bune au fost de *hlos* multor credincioși, pentru că i-au îndemnat și pe ei să facă fapte bune, zoz astfel și păcatele lor i-au făcut mai trândavi pentru săvârșirea virtuții și - ai molateci pentru ostenele faptelor bune”, zicea Sfântul Ioan Gură de Aur despre clericii nevrednici din vremea lui<sup>28</sup>. Păcatul este de două ori grav "3. oreot: o dată pentru că păgubește pe însuși săvârșitorul lui și a doua oară rentru că e pricină de sminteală și de pierzanie pentru alții. Și e vai de acela ?rin care vine sminteala! Căci „acela care va sminti pe unul din aceștia mici, care cred în Mine - ne previne Mântuitorul - mai de folos i-ar fi ca să-și atârne c piatră de moară de gât și să fie aruncat în fundul mării" (Matei XVIII, 6,7). Ș; dacă acest înfricoșător avertisment rostit de Mântuitorul însuși se referă la :rice om care devine pricină sau îndemn la păcat pentru alții, cu atât mai mult când e vorba de preot, de la care se așteaptă pildă bună, îndemn și stimulent spre virtute, spre desăvârșire morală. Prin situația lui de pionier al virtuții si radier al moralității și al sfințeniei, păstorul sufletesc este ca un alpinist care, -ergând în fruntea caravanei pe creasta îngustă a unui munte, dacă face un pas greșit, se prăvălește nu numai el în prăpastie, ci târăște după sine pe toți cei ce sunt legați de el prin frânghii. Când preotul greșește, spune Sfântul Ioan Gură de Aur, „se târăște nu numai pe el în prăpastia pierzării, ci târăște odată cu el pe mulți alții și-i face de nu se mai îngrijesc de loc să fie blânzi”<sup>29</sup>.

Exemplul rău al preotului smintește deopotrivă și pe credincioșii buni, și pe cei răi: pe cei buni pentru că îi descurajează și îi slăbește în lupta și strădaniile lor spre virtute, iar pe cei răi pentru că îi încurajează și mai mult spre rău, procurându-le o scuză, deși neîndreptățită, a propriilor lor păcate Î: totodată o diabolică satisfacție și consolare că nici păstorul lor nu se poate

<sup>28</sup> *Despre preoție*, cart. III, cap. 14, trad. rom. cit., p. 955.

<sup>29</sup> *Desprepreoție*, cart. III, cap. 14, trad. rom. cit., p. 954.

înălța mai presus decât ei ca viață morală. Pe cât de mult Se bucură Dumnezeu, se veselesc îngerii și se zidesc oamenii prin orice pas spre bine al preoților, pe atât de mult se bucură satan și câștigă iadul din toate căderile, greșelile, lipsurile și păcatele preoților. „Un singur preot nevrednic scandalizează mai mult decât o mie de alți oameni”<sup>30</sup>. Pilda rea a preotului este - mai ales pentru cei mai slabi de înger dintre credincioșii lui - o invitație la păcat, o îmbrâncire în gheenă. El echivalează cu o adevărată ucidere morală a fiilor duhovnicești ai preotului. „Prin preot, ca slujitor al lui Dumnezeu, se slăvește sau se defăima Dumnezeu; îl cunosc oamenii prin el sau îl tăgăduiesc din pricina lui. Prin cuvintele și prin purtarea lui el angajează pe Dumnezeu, ca unul care vorbește și lucrează în numele Lui. Dacă preotul, prin purtarea sa, se împotrivesc voii lui Dumnezeu și dezmente cuvântul Lui, lumea va face cu atât mai ușor acest lucru. Râul se imită mai ușor decât binele”<sup>31</sup>. Pe astfel de preoți îi privește aspra mustrare și osândă rostită de Mântuitorul împotriva fariseilor și a cărturarilor fățarnici, care „închid împărăția cerurilor înaintea oamenilor, căci nici ei nu intră, nici pe cei ce vor să intre nu-i lasă” (Matei XXIII, 14). Și Ia unii ca aceștia se gândește Sfântul Ioan Gură de Aur când spune că, așa precum pe mare vânturile care bat din direcții potrivnice scufundă corăbiile cu călători, tot așa se tulbură liniștea Bisericii și pier o mulțime de credincioși când intră în cler oameni stricați<sup>32</sup>.

De aceea, în vechea disciplină bisericească, păcatele clericilor erau mai sever pedepsite decât ale laicilor. „Înainte de profeți - spune Sf. Ioan Gură de Aur - pe vremea când au fost date legile pentru jertfe, voind Dumnezeu să arate că mult mai mare pedeapsă se cuvine păcatelor săvârșite de preoți decât celor săvârșite de oamenii de rând, a poruncit ca pentru păcatele preoților să se aducă o jertfa tot atât de mare cât se aduce pentru păcatele întregului popor (vezi Numeri XII, 3). Asta nu arată alta decât că păcatele preotului au nevoie de mai mult ajutor, tot atât de mare cât ajutorul întregului popor. Și n-ar avea nevoie de un ajutor mai mare dacă păcatele lui n-ar

<sup>30</sup> Prof. T.M. Popescu, *Preotul văzut de credincioși*, în rev. „Bis. Ort. Rom.”, an. 1955, nr. 10, p. 908.

<sup>31</sup> Prof. T.M. Popescu, *Sfințenia și răspunderile preoției*, în rev. „Studii Teologice”, an. 1952, nr. 34, p. 171.

<sup>32</sup> *Despre preoție*, cart. III, cap. 15, trad. rom. cit., p. 958.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

n mai grele. Și sunt mai grele nu prin natura lor, ci prin dregătoria preotului care le săvârșește... Vezi cât de lămurit îți arată Dumnezeu că pedepsește ?e preot cu mai mult decât pe credincioși?... Și pe bună dreptate, căci prin păcatul său preotul nu mărginește paguba sufletească numai la el, ci vatămă și sufletele credincioșilor mai slabi, care îl văd"<sup>33</sup>.

Nu uita deci, preotule, cuvântul Sfântului Apostol Pavel: „Să nu dăm nicio sminteală întru nimic, pentru ca slujirea noastră să nu fie defăimată, - în toate să ne înfățișăm ca slujitori ai lui Dumnezeu, în multă răbdare, în necazuri, în nevoi, în strâmtori, în bătăi, în temnițe, în tulburări, în osteneli, în privegheri, în posturi, în curăție, în cunoștință, în îndelungă-răbdare, în bunătate, în Duhul Sfânt, în dragoste nefățarnică, în cuvântul adevărului, "IX puterea lui Dumnezeu, prin armele dreptății..." etc. (II Cor. VI, 3-7). Ferice de păstorul care nu va avea să-și facă nicio remușcare de conștiință centru pierderea vreunui suflet din vina sa, ci va putea spune, ca și Sfântul Apostol Pavel: „Curat sunt eu de sângele tuturor!" (Fapte XX, 26).

\*

„In misiunea sa sacră, preotul este nu numai un liturghisitor, un propovăduitor și un talmăcitor al cuvântului lui Dumnezeu, ci și un director de conștiințe, un educator, în înțelesul cel mai înalt și mai cuprinzător al cuvântului"<sup>34</sup>. Mântuitorul spune că păstorul cel bun „merge înaintea oilor, ^r ele merg după dânsul" (Ioan X, 4). Oile urmează însă pe păstorul lor și la o:ne, și la rău. Atârnă de el să le ducă, din punct de vedere moral, la pășune Dună sau în prăpastie. Se spune adesea că turma este ca și stăpânul sau, precum scrie la proorocul Osea, „poporul va fi ca și preotul" (Osea IV, 9). Pilda s: nivelul vieții morale a preotului sunt adică determinante pentru nivelul general de moralitate al parohiei respective, prin influența imensă pe care o ire asupra vieții credincioșilor. „Poporul va realiza în moralitate proporțional cu gradul de moralitate a vieții preotului. Cu cât activitatea învățătoarească a preotului este sprijinită pe o moralitate personală mai înaltă, cu atât va reuși mai mult să promoveze pe enoriașii săi în calea virtuții"<sup>35</sup>. Viața preotului este o predică neîntreruptă, o propovăduire cu sau fără voia lui, dar cu puterea de

<sup>33</sup> *Despre preoție*, cart. VI, cap. 11, trad. rom. cit., p. 991-992.

<sup>34</sup> Prof. T.M. Popescu, *Sfințenia și răspunderile preoției*, p. 165.

<sup>35</sup> Pr. P. Vintilescu, *op. cit.*, p. 142.

învrâurire și cu efecte care depind de el și de care el este de-a dreptul răspunzător<sup>36</sup>. O viață morală ireproșabilă și pilduitoare prin curăția ei este cea mai bună pavază care îl pune pe preot la adăpostul atacurilor, al reproșurilor și al bârfelilor, asigurându-i totodată prestigiul și autoritatea față de credincioși. „Pilda personală a unei vieți neprihănite și de intensă radiație duhovnicească constituie temeiul autorității conducătorului duhovnicesc al unei parohii”<sup>37</sup>. Cu cât el va izbuti să se ridice și să se mențină mai sus în stima și considerația fiilor săi duhovnicești, prin moralitatea și sfințenia sa, cu atât cuvântul lui va cădea mai de sus, mai cu autoritate și va fi mai ascultat și urmat: și, dimpotrivă, cu cât el va cădea mai jos în mocirla păcatelor și a viciilor, cu atât va pierde în considerația și prețuirea păstoriților lui, influența exemplului său va fi mai negativă, iar cuvântul său va fi mai lipsit de autoritate și de ascultare.

Păcatele și deficiențele morale ale unui preot sunt apoi păgubitoare nu numai pentru el însuși, ci ele se răsfrâng, din nefericire, asupra întregii preoțimi, scad prestigiul întregului cler și lovesc în autoritatea și puterea de influență a Bisericii înseși. În chip firesc, oamenii vad pe toți preoții prin prisma sau în lumina chipului moral al preotului lor sau al preoților pe care ei îi cunosc mai bine și așa îi judecă pe toți. Dacă acela sau aceia au o proastă reputație, oamenii sunt înclinați să creadă că toți ceilalți preoți, pe care ei nu-i cunosc, sunt de aceeași calitate morală. Mai ales lumea simplă identifică pe preot cu Biserica și judecă instituția prin reprezentanții ei. Preotul nevrednic nu numai că nu servește deci Biserica și nu o zidește, ci - ceea ce este mai grav - o și păgubește, sapă la temelia ei. Pe astfel de preoți îi are în vedere constatarea amară a Sfântului Ioan Gură de Aur că tocmai slujitorii lui Hristos ruinează mai rău Biserica decât vrăjmașii Săi declarați<sup>38</sup>. Aproape toate religiile lumii s-au impus și s-au propagat în mare parte prin vrednicia slujitorilor lor și dimpotrivă au căzut și au pierit prin nevrednicia slujitorilor lor. Biserica creștină a pierdut și ea în trecut și ar mai putea pierde mult din cauza nevredniciei unora dintre clericii care n-au vrut, nu s-au străduit sau n-au știut să se ridice la nivelul înaltei și sfinteii lor misiuni în fața oamenilor și a lui Dumnezeu<sup>39</sup>.

<sup>36</sup> Comp. *Ibidem*, p. 144.

<sup>37</sup> Prot. Dr. D. Belu, *Pentru opropovedanie mai rodnică*, p. 129.

<sup>38</sup> *Despre preoție*, cart. III, cap. 15, trad. rom. cit., p. 958.

<sup>39</sup> Comp. Prof. T.M. Popescu, *Sfințenia și răspunderile preoției*, p. 165.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

\*

Este adevărat că preotul nu este un înger, ci un om ca oricare altul și zi nimic din cele omenești nu-i este străin, cum zice maxima latinească. Precum sublinia Sfântul Ioan Gură de Aur, preotul de mir are din punctul acesta de vedere o situație dezavantajată față de aceea a monahilor, pentru că monahii, trăind retrași de lume, ca într-un liman liniștit, pot fi scutiți de rențațiile ei, pe când preotul trăiește în mijlocul lumii și deci ispitele, prilejurile și îndemnurile la păcat, în care virtutea lui poate fi pusă la încercare, sunt mult mai dese, mai numeroase și deci și încrederea preotului mai mare, lupta lui mai grea și vigilența sporită. De aceea el are nevoie de o tărie în virtute și de o sfințenie mai mare decât cea a pustnicilor<sup>40</sup>. Harul divin pe care îl primește la hirotonie nu-i acordă imunitatea împotriva ispitelor, a înclinațiilor rele sădite în trupul nostru, a slăbiciunilor și a căderilor morale, inerente firii omenești, ci, dimpotrivă, îi mărește răspunderea, punându-l într-o situație deosebită față de ceilalți oameni. Lupta lui cu pasiunile și cu rențațiile lumii și ale vieții devine mai grea, mai dramatică, din pricina disproporției colosale dintre înălțimea misiunii lui dumnezeiești și puținătatea puterilor lui omenești, dintre greutatea sarcinii cerești pe care o poartă pe umeri și slăbiciunea firii sale pământești.

Dar constatarea aceasta nu trebuie să constituie o scuză sau o justificare pentru scăderile și slăbiciunile lui preoțești. Conștient de contradicția dintre firea sa omenească și misiunea sa duhovnicească, „este dator să continue să se ridice cât mai mult de la nivelul de jos al firii la înălțimea slujirii”<sup>41</sup>. Tocmai această imensă și tragică distanță dintre om și misiune „trebuie să constituie stimulul, imboldul, biciul, care să lovească, uneori usturător și sângerând, inima de om a preotului, pentru a-l ține continuu treaz, atent asupra sa, cu ochii și cu gândul la sfințenia, la măreția, la răspunderea slujirii lui, închinat ei. Așa cum vântul aspru și valul potrivnic biciuie față vâslașului și încordează puterile lui, așa cum întâmpinarea unui corp tare trezește și îndoiește efortul, cum rezistența unui obstacol care și provoacă o întărire de avânt, așa postulează ispitele și greutățile vieții omenești pe preot,

<sup>40</sup> *Despre preoție*, cart. VI, cap. 2, trad. rom. cit., p. 984.

<sup>41</sup> Prof. T.M. Popescu, *Preotul văzut de credincioși*, p. 909.

vigilența lui, încordarea lui, ridicarea lui mai presus de ceea ce agită, tulbură și coboară nivelul vieții noastre morale. Aceasta este situația și aceasta este datoria preotului"<sup>42</sup>.

Nu trebuie să se mulțumească însă preotul doar cu aspectul negativ al virtuții, ci să fie un luptător activ pentru virtute, pentru promovarea bine-lui. Nu e de ajuns să se ferească de păcat, ci să se și distingă prin virtute, precum zicea Psalmistul: „Depărtează-te de rău și fa binele!” (Ps. XXXVI, 27). Nu numai că trebuie să izgonească din inima sa pornirile rele ci să și sădească în locul lor pe cele bune, să se silească a progresa mereu în virtute, măsurându-și sporul creșterii morale nu cu nivelul moral al păstoriților săi, care poate fi scăzut, ci cu înălțimea treptei și datoriei sale<sup>43</sup>. Totodată virtutea preotului trebuie să fie o atitudine sinceră și de fond, pornită din adâncul inimii și al convingerilor sale intime, iar nu o cultivare abilă a aparențelor, ca aceea a fariseilor, pe care Mântuitorul îi înfieră cu cuvinte de foc (vezi Matei XXXIII)<sup>44</sup>. Ipocrizia, fățarnicia, atitudinile de complezență sau de circumstanță nu au ce căuta în ținuta și comportarea preotului. Nu o virtute falsă sau aparentă, o poză impusă pentru ochii lumii, ci o virtute adevărată, „întocmai ca aurul sau argintul, curat, fără sunet fals și fără amestec de alte metale mai tari”, precum zicea Sfântul Grigorie Teologul<sup>45</sup>. Preotul nu poate trăi cu mască sau travestit ca un actor. Dumnezeu, și adevărul evanghelic, nu poate fi slujit cu aparențe, prefăcătorii sau înșelăciuni, ci numai cu adevărul integral și cu sinceritate. Preotul este chemat și îndatorat să se comporte ca un adevărat „atlet al lui Hristos” sau campion al virtuții, ca un luptător consecvent și permanent împotriva păcatului și a viciului sub orice formă, combătându-l întâi în propria sa viață și făcându-se pildă celorlalți, prin puterea de a se stăpâni, a se înfrâna și a se birui pe sine, de a rezista ispitelor de tot felul, de a se ridica deasupra tuturor slăbiciunilor și păcatelor omenești, prin râvna de a spori și a se desăvârși în virtute, de a se asemena cât mai mult modelului nostru suprem de viață, care este și rămâne Iisus Hristos Domnul, Dumnezeu-Omul și Mântuitorul lumii.

<sup>42</sup> Prof. T.M. Popescu, *Sfințenia și răspunderile preoției*, p. 167-168.

<sup>43</sup> Comp. Sf. Grigorie Teologul, *Cuv. apolog, despre fugă*, cap. 14.

<sup>44</sup> Comp. Pr. P. Vintilescu, *op. cit*, p. 180.

<sup>45</sup> *Cuv. apolog, despre fugă*, cap. 10.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

Mai ales atunci, „când adevărul unei învățături se judecă numai după roadele și sporul de putere pe care le aduce vieții de toate zilele, cel dintâi chemat să facă dovada concretă e adevărului învățăturii evanghelice e preotul. Dacă nu este în stare să aducă asemenea dovadă, se elimină singur din demnitatea de preot al lui Hristos. Mai mult: se elimină singur de la dreptul de a trăi, ca preot, în cadrul societății celei noi”<sup>46</sup>.

<sup>46</sup> Pr. D.I. Belu, *Predica prin exemplul personal*, p. 583.



# **VIAȚA LĂUNTRICĂ A PREOTULUI. IMPORTANȚA EI ÎN PASTORAȚIE ȘI MIJLOACE PENTRU CULTIVAREA EI\***

Vrând să atragă luarea aminte asupra însemnătății vieții interioare (lăuntrice) în trăirea religioasă-morală, Mântuitorul spunea Sfinților Săi Apostoli: „...Iată, împărăția lui Dumnezeu este înlăuntru" (Luca XVII, 21). Mergând pe aceeași cale, Sfântul Apostol Pavel scria Efesenilor că el se ruga lui Dumnezeu ca Acesta să întărească, prin Duhul Lui, „omul cel dinăuntru" (Efes. III, 16), iar Corintenilor le scria că suferințele îndurate pentru Hristos nu-l descurajează, pentru că, dacă acestea slăbesc uneori chipul cel din afară al omului, totuși, avem mângâierea că, prin ele, „omul nostru cel dinlăuntru se înnoiește din zi în zi" (II Cor. IV, 16).

Despre acest „om dinăuntru" al preotului, despre importanța lui în slujirea preoțească și despre datoria noastră de a-l înnoi și a-l întări - așa precum vedem că ne povățuiește Sfântul Apostol Pavel - vom vorbi fraților noștri întru preoție, în cele ce urmează.

## **I. Despre viața lăuntrică, în general**

Orice om trăiește o viață interioară, lăuntrică, deosebită de cea pur vegetativă a trupului și superioară ei. Această viață a duhului, adică a părții celei mai intime din ființa omului, oricât ar fi ea de rudimentară și de redusă, constituie o prerogativă a omului și semnul superiorității lui asupra

\*In rev. „Biserica Ortodoxă Română", LXXIV (1956), nr. 1-2, p. 123-138.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

tuturor celorlalte viețuitoare. În esență, ea constă dintr-o anumită concepție, udecată sau părere despre lume și viață, dintr-o sumă de idei, gânduri și simțăminte moștenite prin naștere sau dobândite și cultivate prin educație și prin contactul cu mediul înconjurător, dintr-o anumită dispoziție su-etească sau afectivă, care se vede în felul cum ne purtăm față de semenii r.oștri sau cum reacționăm la lumea înconjurătoare, și așa mai departe. La unii oameni această viață este mai bogată, mai profundă și mai intensă, la alții ea este mai redusă, mai slabă și mai săracă, dacă nu cu totul ștearsă. De iici izvorăsc, în mare parte, multiplele deosebiri calitative dintre oameni, căci fiecare ins are viața sa lăuntrică proprie, care îi imprimă un anumit fel ie a fi și de a se comporta în societate și care este deosebit de al celorlalți.

La orice om, viața sa interioară constituie rezervorul și laboratorul în care se adună, se cern ca printr-o sită și se selecționează toate impresiile, bucuriile și durerile venite din afară, prefacându-se apoi în acțiuni, în atitudini și fapte, a căror calitate atârnă de aceea a izvorului din care au purces, așa cum dulceața sunetului unei viori atârnă de calitatea și sensibilitatea sau forța vibratorie a materialului din care este făcută cutia sa de rezonanță. Viața lăuntrică este camera de taină a sufletului, de unde omul cel bun scoate cele bune ale sale, precum scrie la Sfânta Carte (Matei XII, 35, și Luca VI, 45). Cu alte cuvinte, factorul lăuntric al personalității fiecăruia generează sau determină și manifestările sale exterioare, după cum felul seminței îngropate în pământ ne spune mai dinainte ce fel de plantă va încolți dintr-însa. Echilibrul și armonia dintre fondul lăuntric și manifestările exterioare fac pe omul de fond, cumpănit și stăpân pe sine.

Așadar, la orice om, calitatea manifestărilor sale exterioare se va resimți de aceea a fondului lăuntric din care ele răsar, căci orice acțiune poartă fidel pecetea factorului lăuntric care a produs-o; sau, cum spune Marcu Ascetul, aptele văzute sunt puii celor nevăzute<sup>1</sup>. O viață interioară intensă, bogată și profundă, se revarsă în chip firesc și necesar în afară, așa cum seva pământului izbucnește în muguri și în flori; căci, după cuvântul Mântuitorului, „din prisosul inimii grăiește gura” (Matei XII, 34, și Luca VI, 45).

<sup>1</sup> Citat la Pr. M. Braniște, *Viața lăuntrică a preotului, cheia succesului în pastorație*, art. *Ir. rev. „Buletinul Eparhiei Argeșului”*, martie 1947, p. 20.

## II. Viața lăuntrică a preotului și importanța ei în pastorație

Ca reprezentant și propovăduitor al unei doctrine religioase care afirmă primatul spiritului asupra materiei și întâietatea sufletului față de trup, preotul trebuie să se distingă față de credincioșii săi printr-o intensă viață lăuntrică, duhovnicească. El trebuie să fie un campion al spiritului, al acelei părți intime și superioare din ființa noastră care constituie „chipul lui Dumnezeu în om” și prin care suntem orientați către Dumnezeu și către cer.

După învățătura marilor teologi ai Bisericii creștine, spiritul sau duhul (TO 7tv£uua), adică esența cea mai lăuntrică, mai intimă și mai nobilă a ființei noastre, este sediul sau altarul Harului divin, care se dă oricărui creștin prin botez, precum și al Harului special, care se dă sfințiților slujitori, prin hirotonie. De altfel, Mântuitorul însuși accentua că „duhul este cel ce dă viață...” (Ioan VI, 63; comp. și II Cor. III, 6). El este Cel care însuflețește toată activitatea slujitorilor lui Dumnezeu în lume, Cel care alimentează tot entuziasmul, devotamentul și zelul preotului și care întreține în acesta tot focul sacru al iubirii de Dumnezeu și de oameni.

Această scânteie, sădită de Dumnezeu în ființa omului, este izvorul din care iriază toată puterea preoției. Viața lăuntrică, trăirea în duh, este absolut indispensabilă pentru preot, căci prin ea se întreține legătura lui sufletească cu Dumnezeu, de unde îi vine și chemarea și autoritatea și puterea, și spre Care preotul este dator să îndrepte nu numai privirea lui, ci și pe aceea a păstoriților săi. Ea este „împărăția lui Dumnezeu cea dinlăuntrul nostru”, de care ne vorbește Mântuitorul (Luca XVII, 21) și în care preotul află sursa și reazemul energiei sale creatoare, pentru că ea îl face să vadă totul prin prisma înaltei chemări preoțești. Ea constituie seva de viață care circulă prin toată ființa preotului și din care odrăslesc florile virtuților și roadele faptelor bune. În laboratorul sufletesc al preotului se plămădesc, rodesc și se prelungesc apoi în viața exterioară, ca niște lăstari încărcăți de rod, toate manifestările sale particulare și publice; de aici izvorăște conduita sa în familie, între prieteni și cunoscuți, în societate<sup>2</sup>.

În afară, o viață spirituală intensă se manifestă mai întâi prin pietate sau religiozitate. La temelia acesteia stau, în primul rând, cele trei

<sup>2</sup> Comp. *Ibidem*.

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

virtuți creștine de căpetenie: credința, nădejdea și dragostea, virtuți care trebuie să împodobească sufletul preotului într-o măsură mai mare decât la orice creștin. Un preot adevărat se distinge deci printr-o credință tare și neșovăieftnică în Dumnezeu, printr-o nădejde neclintită în puterea, dreptatea și bunătatea Lui, prin iubirea sa nemărginită față de Dumnezeu și de oameni.

În al doilea rând, bogăftia vieții lăuntrice a preotului se vedește în interesul său pentru tot ceea ce este înalt și superior în viață, ca și în preocuparea sa pentru tot ce poate purifica, îmbunătăfti și înnobila ființa sa proprie și pe a altora. Preotului i se adresează în primul rând sfatul Mântuitorului: „Căutați mai întâi împărăftia lui Dumnezeu și dreptatea Lui și toate celelalte se vor adăuga vouă...” (Matei VI, 33). Fără îndoială, în calitatea sa de cetățean și membru al societăftii în mijlocul căreia trăiește, preotul nu se poate dezinteresa, ci, dimpotrivă, este obligat să se îngrijească de tot ce ar putea spori și îmbunătăfti condiftiile materiale de trai ale sale proprii și Ac credincioșilor săi. Dar în calitatea lui de model și îndrumător al credincioșilor pe calea virtuftilor creștine, preotul trebuie să însoțească și să empereze alergarea și frământarea lui pentru cele pământești, printr-o necontentită preocupare pentru înfrângerea și dominarea pornirilor inferioare ale trupului, prin interesul său nedezmințit pentru mântuirea sufletelor încredințate lui, pentru luminarea minftii sale și a lor, pentru moralizarea vieftii sale și a lor. Plăcerea lecturii unei cărfti bune și ziditoare de suflet, Interesul pentru orice manifestare de cultură și de artă, bucuria pricinuită de întoarcerea unui suflet de pe calea rătăcirii, sentimentul de mulțumire pe care ft—l dă orice izbândă asupra slăbiciunilor proprii: iată bucuriile și desfătările curate și înalte pe care le caută și le gustă preotul înzestrat cu o bogată și profundă trăire lăuntrică.

Despre rolul covârșitor al vieftii lăuntrice a preotului în iconomia Bisericii vorbea de curând unul dintre înalftii noștri Ierarhi, spunând, între altele:

„Statul preotului adevărat pretinde o așezare lăuntrică, din care izvorăsc înfăftșările lui în afară. Așezarea, sau forul lăuntric, se întemeiază pe credință, ertfelnicie și tărie în încercări. Ar părea fără înfteles spusa că un preot trebuie să fie credincios, dacă n-am ști că abaterile și clătinările noastre preoțești se datorează, în cea mai mare parte, îndepărtării de **cercetarea Sfintelor Scrip-**

turi, de lecturile ziditoare de suflet, de meditație religioasă, de rugăciune și, mai ales, de deasa spovedanie la duhovnic. Fără aceste unelte, sufletul preotului se descumpănește. Cu ele, preotul se află în puterea Duhului, care «sufflă de unde voiește», se ridică deasupra tuturor încercărilor și răspunde, cu liniște, cumpătate, scumpete de cuvânt, înțelepciune și hotărâre, tuturor ispitirilor cugetului, șovăielilor voinței, amăgirilor sau atacurilor dinlăuntru sau din afară. Dispune de ceea ce se cheamă echilibru sufletesc. Numai un asemenea preot capătă însușirea de a se impune și jertfi pentru adevărurile fundamentale ale credinței sale, probând ființa lor în cele mai grele împrejurări. El stă, precum zice un mare scriitor, cu fruntea în furtuna vremelniciilor și cu rădăcinile în mătza vieții din afunduri. El liniștește pe credinciosul de toate zilele. Stampară șerpuirile lui sufletești. Cumpănește silniciile dintr-însul și întetește puterile sănătății morale. Lăuntru echilibrat al preotului mărturisește dumnezeiasca sa trimitere și înlesnește creștinului întâia pipăire a credinței.

Din această piatră unghiulară se despletesc, apoi, înfățișările preotului în afară: viața în familie, legăturile cu frații întru preoție, purtarea față de păstoriți, raportul cu cârmuirile bisericești și laice, împlinirea îndatoririlor sacerdotale și sociale" (I.P.S. Mitropolit Firmilian al Olteniei, art. *Preotul*, în rev. „Mitropolia Olteniei”, an. 1955, nr. 1-2, p. 6-7).

Cu cât viața interioară a preotului este mai bogată, mai intensă și mai profundă, cu atât posibilitățile de care dispune el vor fi mai multiple și mai variate, cu atât puterea lui de rezistență față de greutate și de piedici va fi mai mare, iar strădania și activitatea lui mai bogată în roade și în succese. Cu adevărat se poate spune despre inima unui astfel de preot că „râuri de apă vie curg dintr-însa”, precum zice Mântuitorul (Ioan VII, 38). Fără un asemenea suport lăuntric al faptelor noastre, preoția rămâne dimpotrivă neproductivă, ca un pom uscat. Neglijarea sau lăsarea în paragină a vieții interioare echivalează cu secarea izvorului de unde decurge puterea slujirii preoțești. Sărăcirea sau amortirea ei aduce după sine anchilozarea puterilor sufletești ale preotului: legătura lui cu cerul slăbește, dragostea se răcește, entuziasmul și zelul sacerdotal scad sau se sting cu totul.

De aici decurge datoria preotului de a-și cultiva, adică de a spori, a îmbogăți și a adânci neconținut viața sa duhovnicească și de a întreține

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

veșnic vie și nestinsă această flacără interioară, care iluminează și încălzește întreaga sa ființă și care fecundează întreaga sa activitate și manifestare exterioară.

Fără îndoială, temeliile sau începuturile vieții lăuntrice a preotului trebuie să le căutăm în acea înclinație firească spre meditație și interiorizare, care se poate constata de timpuriu, ca una dintre formele de manifestare ale vocației pentru preoție. Într-o măsură oarecare, ea se cultivă apoi în școală, unde deprinderile de pietate, religiozitatea și iubirea de meditație constituie una din preocupările de căpetenie în educarea și formarea personalității viitorilor preoți. Dar viața duhului se poate sufoca sau stinge mai târziu, din lipsă de exercițiu, ca orice putere sufletească rămasă în nelucrare<sup>3</sup>. De aceea, ea trebuie neconținut cultivată, adâncită și dezvoltată, pentru a nu întrerupe în noi izvorul Harului și al puterii de sus, care ne susține în împlinirea misiunii noastre. La această datorie a noastră se referea, desigur, Sfântul Apostol Pavel, când scria discipolului său Timotei: „Îți aduc aminte să reaprinzi (să îți neconținut aprins) harul lui Dumnezeu care e în tine, prin punerea mâinilor mele” (II Tim. I, 6). Căci „pentru viața duhovnicească, lipsa de progres înseamnă sărăcire, superficializare, alunecare înapoi, destrămare. Dacă nu e alimentat continuu prin învățatură și faptă mereu îmbunătățite, sufletul creștin, și deci și al preotului, se închircește sau își caută compensație în altceva, în altă direcție”<sup>4</sup>.

Eforturile spre desăvârșire ale preotului trebuie îndreptate deci mai întâi spre interiorul ființei sale: „Podoaba voastră să nu fie cea din afară..., ci omul cel tainic al inimii, în nesticăcioasa podoabă a duhului blând și liniștit, care e de mare preț înaintea lui Dumnezeu” (I Petru III, 3-4).

<sup>3</sup> După învățătura marilor teologi ai Bisericii Ortodoxe, chiar harul comun primit s. Botez rămâne nelucrător în om, adică nu își arată efectele decât dacă e pus în lucrare, ~n colaborarea sau voința personală a omului, prin fapte bune sau exerciții de pietate. Vezi mai ales la Nicolae Cabasila, *Despre viața în Hristos*, cărțile II și III, trad. rom. de Prof. T. Bodogae, Sibiu, 1946, p. 77, 173 și urm. Comp. și Marcu Ascetul, *Răspuns acelorora jxr? se îndoiesc despre dumnezeiescul botez*, în „Filocalia”, trad. rom. de D. Stăniloae, voi. I. Sibiu, 1946, p. 293-294.

<sup>4</sup> D.I. Belu, *Predica prin exemplul personal*, în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, an. 1954, nr. 5, p. 568.

### III. Mijloace pentru cultivarea vieții noastre lăuntrice (duhovnicești)

Care este deci hrana cu care putem alimenta izvorul lăuntric de energie al ființei noastre sau - cu alte cuvinte - care sunt mijloacele pentru întreținerea și promovarea trăirii noastre lăuntrice și duhovnicești? - Sunt acelea pe care le-a indicat înaltul Ierarh citat ceva mai înainte și pe care noi le vom enumera aici în altă ordine, adică: rugăciunea, reculegerea (meditația și examenul de conștiință), mărturisirea (și împărtășirea), lectura religioasă; în acestea noi adăugăm relațiile și conversațiile cu persoane avansate în viața duhovnicească, precum și exerciții ascetice, sau mijloace menite să modeleze chipul nostru duhovnicesc după cel desăvârșit, al Mântuitorului, Care este modelul nostru suprem, în această privință.

Să vorbim, pe scurt, despre fiecare în parte.

1. Rugăciunea. Rugăciunea este o convorbire cu Dumnezeu, prin înălțarea gândului și a inimii noastre spre El. Ea este hrana și respirația sufletului creștin, fără de care nu se poate concepe viața spirituală, pentru că prin ea se întreține legătura noastră cu cerul. Este de la sine înțeles că orice bun creștin trebuie să se roage. Dar cu deosebire preotul este și trebuie să fie prin excelență un om al rugăciunii. Nimeni nu este îndatorat să se roage mai des, mai mult și mai cu căldură decât el. Ca reprezentant și slujitor al lui Dumnezeu, el e dator, prin însăși natura misiunii sale, să se afle și să se mențină în necurmată și trainică legătură cu Dumnezeu, Căruia îi slujește. Și aceasta o poate face preotul mai ales prin rugăciune. În rugăciune el poate mărturisi lui Dumnezeu, ca unui tată și stăpân, adorația, respectul și iubirea sa față de El, proiectele și năzuințele sale pentru mântuirea credincioșilor, slăbiciunile, lipsurile și căderile sale, nevoile, durerile și necazurile sale în împlinirea misiunii preoțești.

a) Ca iconom al Harului dumnezeiesc și ca instrument de sfințire a lumii, preotul este dator să se roage nu numai pentru sine, ci și pentru credincioșii săi, al căror mijlocitor și reprezentant este în fața lui Dumnezeu. Ca preot, funcția și menirea lui de căpetenie este să se roage pentru Biserică, să transmită lui Dumnezeu rugăciunile și mulțumirile Bisericii, ale enoriei păstorite, după regulile și rânduielile sacre fixate de tradițiile de cult și scrise

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

in Tipic și în diferitele cărți de slujbă. În această calitate, el este crainicul, purtătorul de cuvânt, glasul comunității sau al obștii pe care o păstorește, exprimat prin formulele sacre de rugăciune, consfințite de tradiție și de Biserică. Aceasta este datoria și slujba lui de căpetenie din toate zilele: să se roage pentru credincioși; ea trebuie să rămână în centrul preocupărilor și al activității sale și să primeze asupra tuturor celorlalte laturi ale misiunii preoțești (activitatea învățătoarească și cea de conducere, lucrarea socială, culturală, gospodărească etc).

Ca slujitor de cele sfinte, preotul se cade să fie pildă și model credincioșilor săi în ceea ce privește râvna sa pentru rugăciune, pietatea și căldura cu care se roagă, motivele sau obiectul rugăciunii sale. Rugăciunea făcută de preot în cadrul slujbelor săvârșite în biserică, sau în afară de biserică, alcătuiește deci o funcție esențială a preoției. Dar preotul nu trebuie să coboare această sfântă și capitală datorie sacerdotală la nivelul unei simple obligații profesionale, îndeplinită în chip mecanic, din obișnuință, ori din dorința de câștig material. El e dator să se comporte în slujbă ca unul care se află în permanență în fața lui Dumnezeu și să-I slujească cu cuviința și pătrundere, cu evlavie și credință, cu căldură și demnitate, să pună suflet și convingere în tot ceea ce rostește și face în timpul slujirii, pentru ca să Îndemne și pe alții la rugăciune, prin exemplul său. „Datoria preotului este nu numai de a se ruga el, ci și de a învăța pe alții să se roage, dându-le deprinderea rugăciunii... Starea de har și de religiozitate a unei parohii o decide preotul. El trebuie să fie și să se arate ca un om al rugăciunii prin sceleță, atât pentru a mijloci transmiterea harului dumnezeiesc, cât și pentru a infiltra gustul, necesitatea și felul de a se ruga păstoriților săi”<sup>5</sup>. De aceea, unul din țelurile pe care trebuie să le urmărească preotul în activitatea sa sacramentală este să antreneze pe credincioși la rugăciune, asociindu-i mai ales la rugăciunea Bisericii, adică facându-i să participe în mod activ la rugăciunea liturgică a bisericii, să se roage și să cânte împreună cu preotul și cu cântăreții de profesie<sup>6</sup>.

<sup>5</sup> Pr. P. Vintilescu, *Preotul în fața chemării sa U de păstor al sufletelor*, București, 1934, r 277, 279.

<sup>6</sup> Despre aceasta a se vedea mai pe larg studiul nostru *Participarea la liturghie și metode zemru realizarea ei*, în rev. „Studii Teologice”, an. 1949, nr. 7-8.



E de la sine înțeles că preotul de enorie nu poate îndeplini zilnic, cu strictete, întreaga rânduială de rugăciune și de slujbă impusă viețuitorilor din mănăstiri, a cărora menire și îndatorire de căpetenie este tocmai să se roage în tot timpul. Totuși el e obligat la mai mult decât minimumul de rugăciune impus oricărui credincios laic seara și dimineața. El e dator să facă mai des apel la Ceaslov, acel cod al rugăciunii sacre a Bisericii, care nu trebuie lăsat numai pe seama cântăreților de strană în biserici, ci să fie un dreptar indispensabil de rugăciune, un vademecum al preotului, nelipsit din mână, din casa și din viața lui religioasă.

Îndeplinirea la timp, cu râvnă și cu conștiinciozitate, a tuturor îndatoririlor și a pravilelor impuse oricărui slujitor de cele sfinte caracterizează pe preotul adevărat, însuflețit de o înaltă conștiință pentru misiunea și răspunderea lui. Îndeosebi să se silească preotul a-și respecta rânduia pravilă de pregătire trupească și sufletească pentru slujirea Sfintei Liturghii; să facă din întreaga lui ființă locaș vrednic al Harului dumnezeiesc, care i s-a dat prin hirotonie și care sfințește și preface, prin buzele și mâinile preotului, cinstitele Daruri în Sfântul Trup și Sânge al Domnului<sup>7</sup>.

b) Fără îndoială, îndeplinirea cu sfințenie și cu pătrundere a rugăciunii oficiale a Bisericii contribuie mult la sporirea pietății personale a preotului, la îmbogățirea și aprofundarea vieții sale launtrice și duhovnicești. Dar, precum am spus, ea constituie o obligație impusă de însăși natura și misiunea preoției în lume. De aceea, preotul care vrea să progreseze în evlavie și în trăire duhovnicească, nu se poate mulțumi doar cu atât. El trebuie să cultive într-o largă măsură și rugăciunea personală, extra-liturgică. El este adică dator să se roage nu numai în biserică, în timpul sfintelor slujbe, împreună cu credincioșii lui, în zilele de sărbătoare sau cu prilejul ofierii diferitelor servicii religioase, ci și în afară de biserică: acasă, pe drum, la lucru, la masă sau, cu un cuvânt, în orice moment și în orice împrejurare. Mântuitorul însuși se ruga nu numai în fața poporului și pentru popor, ci deseori și pentru Sine, retrăgându-Se pentru aceasta în singurătate și rugându-Se uneori cu lacrimi de sânge, așa cum a făcut în grădina Ghetsimani,

<sup>7</sup> Vezi articolul nostru *Despre pregătirea preotului pentru slujirea Sfintei Liturghii*, în rev. „Mitropolia Moldovei”, an. 1954, nr. 11-12.

«*Preoții Tai, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

în noaptea dinaintea patimii și morții Sale (Luca XXII, 44). Preotului se adresează în primul rând porunca Mântuitorului: „Privegheați, rugându-vă în toată vremea...” (Luca XXI, 36), repetată de Sfântul Apostol Pavel în cuvintele: „Rugați-vă neîncetat!” (I Tes. V, 17).

Nimic de seamă nu trebuie să întreprindă preotul fără a cere mai întâi lui Dumnezeu, prin rugăciune, ajutorul și binecuvântarea Sa. „Orice întreprindere pastorală trebuie să pornească de la rugăciunea de cerere, ca să se încheie cu rugăciunea de mulțumire”<sup>8</sup>. Dar mai ales în momentele și în împrejurările grele ale vieții și ale misiunii sale, în clipele de durere, de frământare, de ispite și de îndoială, de furtună și de cumpănă sufletească, el are nevoie să recurgă la mângâierile rugăciunii; în ea va afla liniștea și pacea la vreme de furtună și de necazuri; ea îi va da tăria trebuitoare pentru suportarea și înfruntarea insucceselor, a decepțiilor și a durerilor sale de om și de preot; în ea să caute și să ceară preotul ajutorul cel de sus pentru refacerea energiei și a râvnei sale sacerdotale, hrană pentru reîmprospătarea puterilor sale de muncă și de luptă împotriva slăbiciunilor sale, împotriva păcatului și a răului material și moral din lume.

Numai prin rugăciune neconținută și stăruitoare se poate susține caracterul sacerdotal al preoției, ferindu-l pe preot de laicizare și ajutându-l să se ridice deasupra preocupărilor și a grijilor pământești, pentru a rămâne un adevărat îndrumător spiritual al credincioșilor săi. Când rugăciunea va deveni pentru preot nu numai o datorie impusă de menirea sa, ci chiar o nevoie sufletească adânc și permanent simțită, așa cum trupul simte nevoie de hrana zilnică, atunci el va putea spune, împreună cu Sfântul Apostol Pavel: „Nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine” (Gal. II, 20).

## **2. Reculegerea (meditația și examenul de conștiință)**

Un al doilea mijloc de promovare și dezvoltare a „omului nostru lăuntric” este recurgerea, adică retragerea în noi înșine prin meditație și examenul de conștiință.

Clipele de reculegere sunt ca niște oaze de singurătate interioară și de liniște în mijlocul lumii și al zgomotului ei. În timpul lor, ne smulgem

<sup>8</sup>Pr. P. Vintilescu, *op. cit.*, p. 289.

pentru scurtă vreme din vârtoarea și din frământarea neostoită a vieții de toate zilele, pentru a ne retrage în „cămara noastră de taină”, cum spune Mântuitorul (Mat. VI, 6), adică în limanul de singurătate și de liniște din lăuntru propriului nostru suflet, unde suntem numai noi înșine. Este ca o evadare momentană din lume, o izolare de gălăgia și de forfota ei veșnică, pentru a ne regăsi pe noi înșine.

În timpul reculegerii, atât mintea, cât și inima și voința noastră sunt întoarse din afară înlăuntru: mintea se concentrează asupra adevărilor divine, simțirea se umple de iubirea lui Dumnezeu și de râvna pentru slujirea Lui, iar voința se încordează în urmărirea și în realizarea binelui. „Astfel interiorizată și sporită, lucrarea sufletului produce o încălzire a inimii, o dilatare a perspectivelor, o deosebită înțelegere a lucrurilor superioare, o fericită înălțare a duhului. Lăuntru sufletului capătă starea unei cetăți străjuite de îngeri, care nu lasă să intre decât impresii netulburătoare și ziditoare, cămara în care, intrând într-ascuns, insul se desface de realitățile imediat înconjurătoare și contemplă pe cele mai înalte, în vârful cărora ochiul tihnit al sufletului vede pe Dumnezeu”<sup>9</sup>. Omul recules este ca „cel ce își astupă urechile când aude de fărădelegi și își pune vâl pe ochi ca să nu mai vadă răul; acela va locui pe înălțime și stâncile cele tari vor fi cetatea lui...; ochii lui vor privi pe împărat în toată frumusețea Lui și o țară îndepărtată va vedea” (Isaia XXXIII, 15-17).

Fără îndoială, practicarea frecventă a reculegerii este proprie și posibilă în primul rând viețuitorilor din mănăstiri sau pustnicilor, care caută și pot afla singurătatea și isihia. Dar ea nu e mai puțin necesară preotului de enorie, care trăiește în mijlocul societății și în zbuciumul vieții de toate zilele. Obligat să fie neconținut prezent în lume și să păstreze contactul strâns și permanent cu viața reală a credincioșilor săi, pentru ca să o poată cunoaște și influența în bine, preotul de enorie nu poate deveni un ins rupt de societate, un singuratic sau un meditativ, așa cum pot fi cei care caută isihia pustiului sau a schiturilor depărtate de larma vieții. Totuși, tocmai prin această situație a sa, preotul de enorie are nevoie de mai multe momente de reculegere, așa cum luptătorii din primele linii au mai multă nevoie de refacere decât

<sup>9</sup> Pr. M. Braniște, art. și loc. cit.

cei din spatele frontului. De ce? - Pentru că aceste clipe de retragere în noi :nsine, oricât ar fi de scurte, au asupra sufletului nostru același efect întări- :or pe care îl are o baie sau o cură de aer curat și de liniște asupra trupului nostru: ele liniștesc patimile, amuțesc instinctele rele, potolesc dorințele rătăcoase, înlătură din suflet orice turburare și aduc în loc liniște. In urma or ne simțim înviorați și primeniți sufletește, mai întăriți, mai conștienți de sublimitatea și de responsabilitatea misiunii noastre, mai curați și mai pregătiți pentru a reîncepe lupta și a o duce cu *succes* până la capăt. Din ele oot izvorî îndemnuri și hotărâri bune și determinante pentru tot restul vieții și al activității noastre spre binele Bisericii și al Patriei, așa cum scafandru coborât în adâncul liniștit al oceanului se întoarce la suprafață cu agonisită bogată de mărgean și mărgăritare de mult preț.

Reculegerea îmbracă de obicei două forme mai frecvente: cea de meditație și cea de examinare a conștiinței.

a) **Meditația (reflecția)** este concentrarea gândului și a minții noastre asupra unor anumite lucruri sau idei, care merită o deosebită și atentă cercetare sau examinare. În tratatele de teologie mistică și ascetică, bazate pe învățătura marilor reprezentanți ai spiritualității creștine, meditația e socotită ca unul din mijloacele de progres în calea spre desăvârșire, mult utilizat mai ales în viața monahală<sup>10</sup>.

Clipele de meditație sunt consacrate de obicei unor idei religioase sau adevăruri de credință asupra cărora vrem să ne concentrăm pentru aprofundarea sau examinarea lor amănunțită și din care rezultă îndemnuri sau hotărâri pentru orientarea purtării și a activității noastre.

Meditația se poate face în orice moment de răgaz sau în orice prilej, potrivit din timpul zilei, dar mai ales dimineața, când spiritul e mai odihnit, sau seara, când avem mai multă liniște. Ea poate însoți, de exemplu, lectura Sfintei Scripturi și a cărților de pietate, când avem de pregătit o predică sau o cuvântare religioasă, sau înainte de rostirea acesteia ș.a.m.d.

<sup>10</sup> Vezi, de ex., A. Tanquerey, *Precis de Theologie ascetique et mystique*, VIII-e ed., Paris-Tournai-Rome, 1928. O mare importanță se acordă meditației îndeosebi în Biserica Romano-Catolică, unde e privită ca baza oricărei vieți spirituale; ea este practică acolo după o anumită tehnică, prin care se reglementează amănunțit vremea și durata ei, materia, rânduiala sau componența ei, și așa mai departe.

b) Cât privește examenul de conștiință, el constituie o condiție a dezvoltării vieții sufletești și a personalității noastre. E un mijloc de control și de autoeducație, bazat pe străvechiul principiu al filozofiei și pedagogiei clasice: „cunoaște-te pe tine însuși” și recomandat cu stăruință de către toți maeștrii desăvârșirii morale creștine. Mare lucru e cunoașterea de sine, căci „cine se cunoaște pe sine, acela cunoaște și pe Dumnezeu”, spune, de exemplu, Clement Alexandrinul.

Dacă rugăciunea înseamnă, de fapt, o convorbire cu Dumnezeu, examenul de conștiință constituie o convorbire tăcută cu noi înșine. Farul luminos al atenției și al conștiinței noastre, îndreptat de obicei spre lumea din afară, se întoarce în aceste clipe și se concentrează asupra noastră înșine, în lumina lui, ne examinăm cu luare-aminte pe noi înșine, persoana noastră, cu toate realizările și insuccesele ei. Când ne facem controlul conștiinței, suntem singuri, având în fața ochilor noștri sufletești numai pe Dumnezeu însuși, pe care îl luăm ca martor și judecător al faptelor, al cugetelor și al simțirilor noastre și Căruia îi putem spune, ca Psalmistul: „...Toate căile mele înaintea Ta sunt, Doamne” (Ps. CXVIII, 168).

În asemenea clipe facem socoteala activității noastre de până atunci, recapitulând, de exemplu, tot ce am făcut într-o anumită zi sau într-o perioadă oarecare de timp. Este un fel de dare de seamă față de noi înșine și față de Dumnezeu, asupra a ceea ce am făcut și ce n-am făcut până atunci. Când ne facem examenul de conștiință, e bine să ne punem întrebări ca acestea: Sunt eu pe deplin conștient de gravitatea și de responsabilitatea înaltei sarcini ce mi-am luat? Mă străduiesc din toate puterile să fiu la înălțimea ei? Am făcut tot ce eram dator sau puteam să fac pentru îndeplinirea ei și pentru mântuirea credincioșilor mei? Pentru ce n-am izbutit în cutare împrejurare? Ce îmi mai lipsește pentru asta? Încheierea examenului de conștiință se face, de obicei, cu luarea de hotărâri pentru viitor, cu rugăciune pentru împlinirea bunelor intenții și a proiectelor de îndreptare, de îmbunătățire a activității noastre, de perfecționare a mijloacelor noastre de lucru.

O astfel de mărturie în fața lui Dumnezeu și a conștiinței proprii trebuie să facă preotul cât mai des, dacă se poate chiar zilnic. Vremea cea mai potrivită din zi pentru acest lucru este seara, odată cu rugăciunea de dinainte de culcare, când putem avea răgazul și liniștea necesare pentru concentrarea sau

*«Preoții Tai, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

reculegerea sufletească. Fiecare întreprindere sau realizare mai importantă din domeniul pastorației este bine să fie precedată și urmată de clipe de reculegere și autoexamen. E de la sine înțeles că preotul să nu neconțină seama de lucrarea lui în fața autorității bisericești aici, pe pământ; el va da seama mai ales în fața lui Dumnezeu, la dreapta și nemitarnica Judecată. Ca slujitor al Domnului, el e însă dator să-I prezinte cât mai des socoteala felului în care a întrebuințat talanții ce i s-au încredințat. Preotului conștiincios, care se sârguiește să-și facă pe deplin datoria, nu-i va fi niciodată teamă de o astfel de socoteală periodică, făcută în clipele de reculegere și de autoexamen, pe care el le dorește, le caută. Un astfel de preot va aștepta, cu încredere și fără teamă, socoteala cea mare și ultimă, pe care fiecare din noi o va da în fața tronului Judecării din Urmă. Căci, după cuvântul Sfântului Apostol Pavel, „de ne vom judeca noi singuri, nu vom mai fi judecați” (I Cor. II, 51).

### 3. Mărturisirea și împărtășirea

Oricât de curată viață ar duce preotul, totuși nici el nu e scutit de slăbiciuni, de căderi, greșeli și păcate, inerente firii omenești: „Dacă pretindem că nu avem păcat, ne amăgim pe noi înșine și adevărul nu este întru noi. Dar dacă ne mărturisim păcatele, El (Dumnezeu) este credincios și drept, ca să ne ierte păcatele și să ne curățească de orice nedreptate” (I Ioan I, 8-9). E de la sine înțeles că preotul e dator să se ridice mai presus de ceilalți prin perseverența în bine, prin voința dâră de a lupta împotriva păcatului și de a se păstra cât mai curat. Dacă totuși nici el nu se deosebește de ceilalți oameni în ceea ce privește predispoziția și posibilitatea de a păcătuți, el trebuie să alunge măcar, din suflet, efectele eventualelor păcate, folosindu-se pentru aceasta de același divin mijloc de curățire, pe care Biserica îl pune la îndemâna tuturor creștinilor: spovedania sau mărturisirea.

Într-adevăr, preotul trebuie să se spovedească și el, atât ca om, cât și ca preot. Mai întâi, pentru că și el e supus greșelii și, al doilea, pentru că lui, ca slujitor de cele sfinte, i se cere un grad mai mare de curăție trupească și sufletească, pe care, dacă nu o poate menține în permanență, o poate redobândi prin mărturisirea deasă și prin pocăință. El este totodată și duhovnicul păstoriților săi. Dar cum va putea sta el în scaunul de duhovnicie, ca judecător al altora, de nu se va judeca mai întâi pe sine însuși? Poate cineva

să spele pe altul, înainte de a-și fi curățit el însuși mâinile? Cum va putea deci preotul să lege și să dezlege păcatele oamenilor și să le fie povățuitor spre virtute, când propria sa conștiință va fi împovărată de păcate neiertate?

De aceea, Simeon, arhiepiscopul Tesalonicului (sec. XIV-XV), îndeamnă atât pe preoți, cât și pe arhierei, precum și pe cei din clerul monahal, să se spovedească des, mai ales înainte de a liturghisi<sup>11</sup>. El sfătuiește pe preoți să-și mărturisească îndeosebi păcatele și neglijențele comise în exercițiul funcțiunii lor de liturghisitori, spunându-le arhierelui, căci păcatele de acest fel sunt specifice misiunii preoțești și ele se canonisesc numai de către arhieriu<sup>12</sup>. *Povățuirile* din Liturghier prescriu preotului obligația de a se spovedi duhovnicului său, înainte de slujire, nu numai în cazul că s-a făcut vinovat de vreunul din cele șapte păcate de moarte (trufia, iubirea de arginț, desfrânarea, mânia, lăcomia, zavistia și trândăvia la faptele cele bune)<sup>13</sup>, ci chiar ori de câte ori își simte cugetul împovărat de păcate mai mici, care l-ar putea împiedeca de a sluji cu vrednicie, ca, de exemplu, atunci când e ispitit noaptea în vis din vina lui, adică din pricina gândurilor sau a vorbelor necurate de cu seara, a mâncării și a băuturii peste măsură, a prelungirii somnului, și așa mai departe<sup>14</sup>.

b) Culmea și coroana vieții spirituale a creștinului ortodox o reprezintă unirea deplină cu Hristos-Domnul, prin **împărtășirea cu Sfântul Său Trup și Sânge**. De fapt, aceasta reprezintă, în forme concrete, unirea de taină cu Dumnezeu, la care aspiră, de veacuri, marile personalități religioase ale

<sup>11</sup> *Despre Pocăință*, cap. 252, în trad. rom. cu titlul *Tractat asupra tuturor dogmelor credinței noastre ortodoxe*, tip. de T. Teodorescu, Buc, 1866, p. 166-167 (reprodus și în *Învățătura pentru spovedanie*, din *Molitfelnic*, vezi, de ex., ediția București 1937, p. 47); Același, *Despre preoție*, în aceeași trad. rom., p. 366. Comp. și *Carte folositoare de suflet*, Buc, 1899, p. 183.

<sup>12</sup> *Despre sfântul maslu*, cap. 293, în trad. rom. cit., p. 190.

<sup>13</sup> Vezi, de ex., *Dumnezeieștile Liturghii*, Buc, 1937, p. 364.

<sup>14</sup> Vezi tot acolo, p. 366: „Unul ca acela nicidecum să nu îndrăznească a liturghisi până ce nu se va mărturisi la părintele său duhovnicesc și va lua de la el canon și dezlegare”. Comp. și Diac. Gr. Marcu, *Atitudini. Și fețele bisericești trebuie să se mărturisească*, în „Revista Teologică” (Sibiu), an. 1938, nr. 11-12, p. 506-508. în Biserica Romano-Catolică, teologii (candidații la preoție) sunt obligați să se spovedească în fiecare săptămână, iar preoții cel puțin odată pe lună (vezi *Codex Juris Canonici*, can. 1367).

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

creștinismului. împărtășirea constituie, aici, pe pământ, gradul suprem al vieții în Hristos, adică al trăirii în curentul de har care izvorăște și curge din jertfa Mântuitorului și care circulă, ca o sevă dătătoare deviată, prin toate mădularele trupului mistic al Bisericii, însuflețindu-le și alimentându-le neconținut.

Sfânta împărtășanie reprezintă totodată o recompensă sau o cunună, care se cere câștigată prin luptă. Când primim un oaspete de seamă în casa noastră, ne străduim să-i facem o primire cât mai plăcută, curățind și înfrumusețând casa. Ca să putem primi cum se cuvine pe Hristos, împăratul sufletelor noastre, trebuie să transformăm întreaga noastră ființă — trup și suflet — într-un locaș vrednic de sfințenia și majestatea dumnezeiescului nostru Oaspete. Înainte de a ne împărtăși cu Sfântul Trup și Sânge al Domnului, ni se cere deci o serioasă pregătire și strădanie personală de purificare, prin post, rugăciune, meditație, mărturisire și fapte bune<sup>15</sup>.

Pentru credincioșii laici, care se împărtășesc, de obicei, destul de rar, această pregătire se realizează de fapt prin taina pocăinței, adică prin mărturisirea care precede în chip obligatoriu împărtășirea și prin care li se acordă iertarea păcatelor (atunci când e cazul). Dar preotul, în calitatea sa de săvârșitor al Sfintei Liturghii, este obligat să se împărtășească mult mai des, adică ori de câte ori slujește Sfânta Liturghie. Atât canoanele, cât și legile și regulamentele bisericești pedepsesc pe preotul care ar îndrăzni să liturghisească fără să se împărtășească<sup>16</sup>. Deoarece nu se poate spovedi de fiecare dată, el trebuie să se păstreze și să se afle în necurmată stare de curăție, ca un vas sau instrument totdeauna nespurcat al Harului dumnezeiesc, pentru a putea sluji cu vrednicie și a se împărtăși fără de osândă cu Sfintele Taine.

Dar prin deasa ei repetare, împărtășirea cu Sfântul Trup și Sânge nu trebuie să se transforme într-o simplă obligație profesională sau rituală îndeplinită mecanic, pentru că e impusă de Tipic sau de regulamentele disciplinare. Să se ferească preotul, ca de moarte, de acea rutină care îl face uneori nepăsător față de sfințenia acestei mari taine și pe care o deplânge

<sup>15</sup> Vezi mai ales la Nicolae Cabasila, *op. cit.*

<sup>16</sup> Vezi, de ex., *Pravila de la Govora*, cap. 51, 131 (ed. I.M. Bujoreanu, Buc, 1885, p. 104, 123); *Povățuirile din Liturghier* (ed. 1937, p. 365); art. 41, alin. 3 din *Regulamentul de procedură al instanțelor disciplinare și de judecată ale Bisericii Ortodoxe Române*.



autorul celebrei cărți de spiritualitate creștină, **Imitatio Christi**: „O, orbire și împietrire a inimii omului, că ne purtăm cu atâta nesimțire față de acest dar nespus și ne facem cu atât mai nebăgători de seamă față de marea cuviință a Lui, cu cât se întrebuițează mai des!”<sup>17</sup>. Oricât de des s-ar împărtăși, preotul trebuie să o facă, de fiecare dată, pe deplin conștient de adevărata și profunda semnificație religioasă a acestei mari taine. Înainte de Liturghie, el își va citi cu atenție, cu pătrundere și cu evlavie, rugăciunile pregătitoare pentru împărtășire, din Liturghier sau din Ceaslov. În cursul Liturghiei va sluji cu toată dragostea și pietatea, citind cu îndoită băgare de seamă mai ales acele rugăciuni în taină din rânduiala slujbei, în care ne rugăm pentru slujirea și împărtășirea cu vrednicie a noastră și a credincioșilor noștri (ca de exemplu, rugăciunea din timpul Trisaghionului, Rugăciunea punerii-înainte a Darurilor de după vohodul cel mare, Rugăciunea dinainte de împărtășire etc). Împărtășirea însăși se va face cu frică și cutremur. Iar după împărtășire sau după sfârșitul slujbei, preotul își va citi, cu toată cuviința necesară, rugăciunile de mulțumire din rânduiala împărtășirii. Cel puțin o zi și o noapte după aceea se va feri de tot ceea ce l-ar putea ispiti trupește sau sufletește.

Zilele în care ne împărtășim trebuie considerate și trăite ca prilejuri și motive de neîncetată pregătire, curățire și de progres în viața noastră spirituală, ca momente de adevărată întâlnire și conviețuire cu Hristos-Mântuitorul. În acele zile, inimile noastre ar trebui să ardă de iubire și de evlavie, așa cum ardeau inimile celor doi ucenici ai Domnului în drumul spre Emaus împreună cu Mântuitorul (Luca XXIV, 32). „Adevărații credincioși, care s-au hotărât a petrece toată viața lor îndreptându-se pe sine, nu se întorc niciodată deșerți de la Preasfânta Ta Masă, ci vin de acolo cu nouă putere spre evlavie și dragostea de fapte bune”, zice autorul cărții **Imitatio Christi**<sup>18</sup>. Iar în alt loc: „Ori de câte ori ne apropiem de această Sfântă Taină, primim întru noi înțelegciunea, lumina necreată, cuvântul lui Dumnezeu, cuvântul cel viu; primim pe întemeietorul Harului, pe Săvârșitorul credinței, amanetul

<sup>17</sup>Tomas a Kempis, *Urmarea lui Iisus Hristos*, trad. rom. de G. Munteanu, ed. II, Neamtu, 1927, p. 345. Comp. și Pr. V. Popescu, *Sufletul preotului în luptă cu ispitele*, Buc, 1943, p. 12 și urm.

<sup>18</sup>Trad. rom. cit., p. 344.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

remuritor al nădejzii noastre; trupul răstignit pentru noi se întrupează cu trupul nostru, Sângele care a mântuit lumea se amestecă cu sângele nostru, o fantă sărutare unește sufletul nostru cu sufletul Răscumpărătorului. Dumnezeu Sa ne pătrunde și mistuie în noi tot ce stricase păcatul; prietenul credincios se reazemă pe sânul nostru; el ne vorbește, ne spune: Pune-mă pe mine pe o pecete pe inima ta; că dragostea e mai tare ca moartea (Cânt. VIII, 6). Și atunci, înflăcărați de acea dragoste arzătoare ca și focul, nu vedem decât De Cel mult iubit, nu avem altă viață decât pe a Sa și întristarea călătoriei noastre se pierde în bucuriile cerului"<sup>19</sup>.

Ca unul care poartă și mânuiește atât de des Sfânta împărtășanie, consumând-o el însuși și împărțind-o și celor vrednici de ea, preotul este și trebuie să fie un adevărat hristofor, adică purtător de Hristos; el trebuie să poarte în continuu pe Hristos nu numai în mâinile sale, ci mai ales în inima sa, în gândurile, simțămintele și faptele sale, în întreaga sa viață. Cine crede cu adevărat în lealitatea prezenței Mântuitorului în Sfintele Daruri, cu care se împărtășește așa de des, va duce neapărat și o viață hristoformă, adică își va modela chipul trăirii sale după acela al lui Hristos, făcându-se prin aceasta pildă vie credincioșilor săi.

#### 4. Lectura religioasă

Un alt mijloc pentru îmbogățirea și îmbunătățirea vieții noastre duhovnicești este lectura religioasă și, îndeosebi, lectura cărților de pietate, adică a acelor cărți menite să hrănească pietatea sau religiozitatea noastră.

E cunoscută, în general, puternica înrâurire pe care o exercită lectura asupra spiritului nostru și marea ei contribuție la formarea caracterului și personalității noastre. Omul este, în parte, sau tinde să devină ceea ce citește. După cum trupul nostru se resimte de calitatea hranei pe care o consumăm, tot așa și sufletul nostru - sub întreitul său aspect de intelect, simțire și voință - se va resimți de calitatea lucrurilor cu care îl hrănim. Lectura cărților rele, proaste sau mediocre din punct de vedere al conținutului și al formei va forma suflete mediocre și meschine. Dimpotrivă, cărțile bune inspiră idei înalte, simțăminte alese și atitudini nobile. Ele dirijează mintea, inima

<sup>19</sup> *Ibidem.*

*SI* voința Cititorilor spre scopul sau țelul voit de autor. Lectura preferată a preotului trebuie să fie deci aceea care îl poate ține în permanentă legătură cu Dumnezeu, aceea care îi stimulează sau îi menține veșnic treaz entuziasmul și zelul pastoral, aceea care îl poate apropia cât mai mult de perfecțiunea morală. O asemenea literatură nu poate fi decât fructul sau expresia vieții interioare a marilor personalități creștine, în năzuința și lupta lor spre desăvârșire.

Citirea cărților de pietate sau ziditoare de suflet nu se face cu interesul cerebral cu care citim, de obicei, cărțile științifice sau de studiu. Întâmplător și parțial, ele ne pot îmbogăți și mintea cu cunoștințe folositoare pentru practica vieții preoțești. Dar nu acesta e esențialul într-o astfel de lectură. Ceea ce trebuie să urmărim în primul rând atunci când citim cărți cu conținut religios-moral este profitul spiritual; asemenea cărți sunt menite mai înainte de toate să ne hrănească și să ne cultive spiritul, inima și voința, înclinându-le spre bine, virtute și desăvârșire. In ele găsim îndemnuri spre o viață pioasă și morală, pilde de adevărată trăire religioasă, care ne stimulează spre imitarea lor prin încordarea voinței și atâtea alte lucruri care vorbesc inimilor noastre cu graiul Sfinților și al marilor personalități religioase ale istoriei creștine.

Momentele de lectură sunt, în general, prilejuri de convorbire cu spiritele alese ale omenirii. În cărțile acestora găsim zugrăvit sufletul marilor personalități religioase ale creștinismului, care ne vorbesc de dincolo de mormânt, prin opera lor scrisă, insuflându-ne astfel măreția caracterului lor, noblețea simțămintelor lor, înălțimea idealurilor lor, râvna lor spre desăvârșire, și așa mai departe, îndemnându-ne să le călcăm pe urme. În această privință, Sfânta Scriptură se cuvine să fie „cartea de căpătâi a preotului”<sup>20</sup>, căci ea e opera Sfântului Duh însuși, scrisă de mâini omenești. Citind-o, în ea nu trebuie să căutăm însă numai texte și argumente pentru predică sau pentru combaterea celor rătăciți de la dreapta credință, ci mai ales forțe, virtuți, inspirație pentru activitatea noastră<sup>21</sup>.

<sup>20</sup> Vezi Arhim. I. Scriban, *Biblia*, «Cartea Cărților», Buc, 1937; Pr. Prof. VI. Preliceanu, *Sfânta Scriptură, cartea de căpetenie a preotului*, în rev. „Studii Teologice”, an. 1949, nr. 7-8; Pr. Gr. T. Marcu, *Cunoașterea aprofundată a Sfintei Scripturi, îndatorire de căpetenie a preotului zilelor noastre*, în aceeași revistă, an. 1952, nr. 3-4.

<sup>21</sup> Comp. A. Vinet, *Theologie pastorale*, III-e ed., Paris, 1889, p. 118.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

În al doilea rând, nu trebuie să lipsească din biblioteca niciunui preot operele Sfinților Părinți, care se ocupă cu zugrăvirea misiunii preoțești, a sublimității, a responsabilității și a necazurilor ei, începând cu cele trei lucrări clasice despre preoție, ale Sfinților Ioan Gură de Aur<sup>22</sup>, Grigorie Teologul<sup>23</sup> și Grigorie cel Mare<sup>24</sup>. La acestea se adaugă regulile și îndemnurile scrise de marii maeștri și îndrumători ai perfecțiunii creștine, ca, de exemplu, **Cuvintele și învățăturile** Sfântului Efrem Șirul<sup>25</sup> sau **Cuvintele** Sfântului Teodor Studitul<sup>26</sup>.

În al treilea rând, mintea și inima preotului trebuie să fie hrănite cu lectura cărților de pietate propriu-zise. Între acestea, locul cel dintâi îl ocupă **Viețile Sfinților**, cu minunatele lor exemple de eroism creștin. S-ar putea planifica lectura zilnică a Vieților de Sfinți, citindu-se în fiecare zi viața (viețile) Sfântului (Sfinților) respectiv(i), din sinaxarele Mineiilor sau din diferite colecții ale Vieților Sfinților, ca acelea tipărite mai de mult în cărțile mici, de către Iorgu Dumitrescu din Podenii Dâmboviței.

Nu mai puțin folositoare și recomandabile sunt viețile pilduitoare ale marilor misionari și preoți creștini, indiferent de ce confesiune au fost, ca, de exemplu, viața preotului rus Ioan din Kronstadt<sup>27</sup>, viața preotului catolic din Ars (Fericitul Ioan de Vianney)<sup>28</sup>, viața marelui misionar Charles de Foucault<sup>29</sup> s.a.

În al patrulea rând, preotul poate citi cu folos acele cărți de origine monahală, specifice vieții călugărești, dar utile tuturor celor ce aspiră la desăvârșirea creștină, ca, de exemplu, **Patericul** (Cuvinte folositoare ale Sfinților bătrâni) cu înțelepte sfaturi și maxime duhovnicești ale marilor

<sup>22</sup> *Despre preoție*, trad. rom. mai nouă de Pr. Ar. Geamănu, Craiova, 1941.

<sup>23</sup> *Cuvântarea apologetică: Despre fugă*, trad. rom. mai nouă de Pr. N. Donos, Huși, 1931.

<sup>24</sup> *Liber regulaepastoralis*, text latin în Migne, P.L., t. LXXVII, col. 13-128.

<sup>25</sup> Trad. rom. de Isaac Schimonahul și Iosif Ieromonahul, 3 voi., Neamțu, 1819, 1823 retip. parțial pe slovă nouă, Buc., 1926).

<sup>26</sup> Trad. rom. de Filaret al Râmnicului, Râmnic, 1784, retip. pe grai îndreptat de Arhim. At. Dincă, Buc., 1940.

<sup>27</sup> Vezi Pr. N. Nicov, *Părintele Ioan Kronstadtski - Un chip de păstor misionar ortodox*, 1935.

<sup>28</sup> G. Sepieter, *Viața și doctrina spirituală a Sf. Ioan Vianney, parohul din Ars*, în rom. de Pr. I. Vultur, Blaj 1935 (Col. „Eroii vieții creștine”).

<sup>29</sup> Vezi R. Bazin, *Pustnicul din Sahara*, în Bibi. „Energia”.

călugări și pustnici<sup>30</sup>, **Filocalia**, acel minunat cod al vieții ascetice, cu îndrumările și regulile ei privitoare la progresul și desăvârșirea în virtute și în viața duhovnicească<sup>31</sup>, precum și alte scrieri de origine monahală, care formau până nu de mult lectura preferată a călugărilor noștri, ca, de exemplu, **Războiul nevăzut**, operă a cunoscutului cărturar atonit Nicodim Aghioritul<sup>32</sup>, **Hristoitia** (un fel de manual popular de etică creștină) de același autor<sup>33</sup> și altele.

La loc de cinste în lectura preotului trebuie să figureze cărțile de spiritualitate în care marii teologi sau reprezentanți ai trăirii autentic creștine ne-au transmis experiența și diferitele forme ale vieții lor religioase, ca, de exemplu, **Despre viața în Hristos**, scrisă de marele teolog tesalonician Nicolae Cabasila din sec. XIV<sup>34</sup>, **Viața mea în Hristos**, opera Părintelui Ioan din Kronstadt<sup>35</sup> și altele. De mult folos ne pot fi și cărțile de meditații religioase, scrise de marii gânditori și maeștri ai vieții spirituale din Apus, care, de altfel, sunt lipsite de pecete confesională, ca, de exemplu, celebra carte de pietate intitulată **Imitatio Christi (Urmarea lui Hristos)**, atribuită lui Toma din Kempis și socotită de unii ca „cea mai populară și mai răspândită carte după Biblie”<sup>36</sup>, apoi cunoscuta **Introduction à la vie devote** a Sf. Francois de Salles (1608)<sup>37</sup>, **Retraites spirituelles** de cunoscutul predicator Bourdaloue<sup>38</sup>, celebrele **Pensees (Cugetări)** ale lui Blaise Pascal, **Paroles d'un croyant** de Lamennais, **Meditații pentru preoți** de P.

<sup>30</sup> Trad. rom. de Pafnutie Dascălul și alții, Buc., 1828, retip. de Arh. Antim Petrescu-Botoșeneanu, Iași, 1913.

<sup>31</sup> Trad. rom. de Pr. Prof. D. Stăniloae, apărute până acum 4 volume, Sibiu, 1946-1948.

<sup>32</sup> Trad. rom. de smeriții monahi Iona și Antonie, cu titlul *Hristoitia (Bunul moral al creștinilor)*, care cuprinde 13 cuvinte..., Buc., 1937.

<sup>33</sup> Trad. rom., Neamțu 1826; ed. mai nouă publicată de Nicodim Ioniță, 1937.

<sup>34</sup> Trad. rom. de Prof. T. Bodogae, Sibiu, 1946.

<sup>35</sup> Ediție franceză: Le Pere Jean de Cronstadt, *Ma vie en Jesus-Christ*, trad. par Ant. Staerk, II-e ed. critique, Paris, 1901.

<sup>36</sup> Trad. rom. de G. Munteanu, Buc., 1845. Ed. mai nouă, Neamțu, 1927, cu titlul *Urmarea lui Iisus Hristos*. Trad. mai nouă, de Pr. D. Vișan, *Urmând pe Domnul*, Buc., 1927.

<sup>37</sup> Trad. rom. cu titlul *îndrumări la viața evlavioasă*, Iași, 1930 (Bibi. „Presa Bună”).

<sup>38</sup> Trad. rom. de Ierom. Gherman Ionescu, cu titlul *Spirituala fugire de lume*, Iași, 1864.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

Chaignon<sup>39</sup>, Meditații religioase, traduse de Gavriil Munteanu din limba germană (Buzău, 1840), și altele<sup>40</sup>.

Cât privește tehnica sau modalitatea lecturii cărților de pietate, astfel de cărți trebuie citite încet, în liniște și cu multă atenție, adăugând uneori și meditația personală asupra celor citite. Precum ploaia lină hrănește pământul, așa citirea liniștită nutrește sufletul.

5. În sfârșit, mijloace recomandabile pentru îmbogățirea vieții religioase a preotului sunt și relațiile și convorbirile, întâmplătoare ori sistematice și programate, cu persoane experimentate și avansate în viața duhovnicească: preoți mai în vârstă, cu experiență și trăire religioasă pilduitoare, călugări și duhovnici bătrâni și încercați în tainele vieții lăuntrice, ba chiar și laici cu viață curată. Astfel de personalități ne pot servi ca pilde, modele și călăuze în progresul spre virtute, așa cum erau vechii Părinți (ava) din mănăstiri pentru ucenicii lor de călugărie sau pentru fiii de duhovnicie. Tovărășia, sfatul și povața lor, ori chiar numai exemplul vieții lor îmbunătățite, care erau așa de mult căutate odinioară, pot exercita influențe determinante mai ales asupra personalității preoților tineri; admirația și respectul firesc pe care le nutrim față de ei ne împing spontan spre imitarea lor, spre modelarea chipului nostru sufletesc după al lor.

6. Preotul de enorie nu este și nici nu poate fi un călugăr. Totuși, pentru dezvoltarea vieții sale religioase, el poate folosi orice practici și exerciții ascetice, specifice vieții monahale, dar recomandabile oricui vrea să progreseze în virtute și viață evlavioasă. Așa, de exemplu, preotul își poate impune de bunăvoie anumite abțineri și înfrânări, vremelnice sau permanente, de la plăcerile obișnuite sau în general îngăduite, precum și posturi și ajunări în afară de cele prevăzute în disciplina bisericească; acestea pot fi practicate, bine înțeles, numai în măsura în care ele ajută la fortificarea voinței, la temperarea sau anihilarea instinctelor, a patimilor și a înclinațiilor păcătoase, precum și la dominarea trupului de către spirit și rațiune. Utile în acest scop sunt

<sup>39</sup>Trad. rom. de Pr. S. Chișiu, voi. I, Cluj, 1943.

<sup>40</sup>Vezi pentru paragraful privitor la lectura religioasă: Arhim. I. Scriban, *Literatura pioasă în limba românească*, în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, an. 1923, aprilie și urm.; Pr. I. Zugrav, *Literatura pioasă*, 1943 (extras din rev. „Candela”, an. 1942/1943).

și voturile sau făgăduințele făcute lui Dumnezeu sau Sfinților, cu condiția ca ele să fie respectate<sup>41</sup>.

Pe scurt, pentru înnoirea și întărirea „omului nostru cel dinăuntru”, recomandată de către Sfântul Apostol Pavel, puterile sufletești ale preotului trebuie alimentate neconținut, prin luminarea minții și întărirea credinței, prin înnobilarea inimii și înmulțirea dragostei de Dumnezeu și de oameni, prin încordarea voinței și a necurmatei râvne spre desăvârșirea religioasă-morală. Rugăciunea deasă și fierbinte, reculegerea prin meditație și examenul frecvent de conștiință, mărturisirea și împărtășirea cu vrednicie, lectura cărților ziditoare de suflet, relațiile și convorbirile cu personalitățile care se disting prin pilduitoare trăire duhovnicească, precum și orice fel de practici și exerciții ascetice ajută la atingerea acestui scop. Prin astfel de mijloace și metode, preotul progresează și se perfecționează în îndeplinirea misiunii sale pe pământ, devenind instrument din ce în ce mai potrivit al lucrării lui Dumnezeu pentru mântuirea sufletelor.

<sup>41</sup> Pentru promovarea vieții religioase a preoților ei și, mai ales, pentru a le da posibilitatea unor condiții externe favorabile reculegerii, Biserica Romano-Catolică utilizează așa numitele *Exerciții* sau *Retrageri spirituale* (retraites) periodice, adică pe perioade anumite de timp, în care preoții chemați în serii în anumite mănăstiri sau locuri de retragere favorabile reculegerii se consacră unor practici de pietate ca, de exemplu: meditații organizate în serii, după anumite sisteme și împreunate cu reflexii, rugăciuni, examen de conștiință, conferințe religioase, împărtășire în comun și alte diferite acte de devoțiune, încheindu-se totdeauna cu mărturisirea și împărtășirea în comun. S-au făcut, sporadic, și la noi, încercări de a se organiza asemenea retrageri, cu caracter ortodox, adaptate nivelului și cerințelor vieții religioase specifice preoțimii noastre, dar ele au dat, în general, roade slabe. Astăzi, exerciții similare de pietate s-ar putea introduce în cadrul conferințelor preoțești raionale, în al cărora program ar trebui să se vadă o mai accentuată preocupare pentru perfecționarea clerului nostru în această direcție.

## **CÂTEVA DIN VIRTUȚILE NECESARE PREOTULUI CA PĂSTOR ȘI OM\***

Cel dintâi semn al adevăratei vocații pentru preoție și totodată cea mai puternică dovadă a conștiinței preotului despre sublimitatea și responsabilitatea misiunii sale este curăția morală și sfințenia vieții sale. Aceasta este, de fapt, rezultanta sau suma unor virtuți sau calități creștine, care trebuie să împodobească personalitatea oricărui preot. Câteva din ele sunt enumerate, în liniile sumare, de Sfântul Apostol Pavel, care schițează discipolului său, Timotei, chipul adevăratului sacerdot: „Se cuvine deci ca episcopul să fie fără prihană, bărbat al unei singure femei, treaz, cuminte, cuviincios, iubitor de străini, destoinic să învețe pe alții, nebețiv, nedepins să bată, neagonisitor de câștig urât, ci îngăduitor, pașnic, neiubitor de argint, chivernisindu-și bine casa, având copii ascultători cu toată cuviința; căci de nu știe cineva casa sa să și-o chivernisească, cum va purta grijă de Biserica lui Dumnezeu?” (I Tim. III, 2-5. Comp. și tabloul corespunzător din Epistola către Tit, I, 5-9).

Aproape toate aceste virtuți se cer de fapt oricărui bun creștin care vrea să realizeze idealul perfecțiunii morale în lume. Dar preotul trebuie să le aibă și să le practice într-un grad superior, ca unul care trebuie să fie întruchiparea vie a desăvârșirii creștine. El trebuie să fie un fel de „campion oficial al virtuții”, cum îl numește un pastoralist apusean<sup>1</sup>. În această privință el trebuie să întrecă pe păstoriții săi, așa cum Saul întrecea prin înălțimea staturii pe toți ceilalți evrei (vezi I Imp. X, 23) sau chiar așa cum

\*în rev. „Glasul Bisericii”, XV (1956), nr. 8-9, p. 473-483.

<sup>1</sup>V. Lithard, *Precis de Theologiepastorale*, Paris, 1930, p. 34.



se deosebește păstorul, ființă rațională, de oile sale, lipsite de rațiune, precum spunea Sfântul Ioan Gură de Aur<sup>2</sup>.

Vom enumera mai departe câteva din virtuțile de căpetenie și însușirile alese care trebuie să împodobească chipul ideal al preotului ca păstor și om.

Cele dintâi virtuți care trebuie să domine, să inspire și să caracterizeze personalitatea adevăratului păstor de suflete și întreaga lui activitate sunt iubirea de oameni și devotamentul, spiritul de sacrificiu și zelul pastoral. Acestea izvorăsc mai ales din inima preotului, alcătuind latura afectivă a personalității sale și despre ele vom vorbi mai pe larg cu alt prilej. Acum vom vorbi despre alte câteva calități sau însușiri predominante care sunt de trebuință preotului pentru asigurarea succesului misiunii sale pastorale și care țin mai mult de intelect și voință.

#### 1. Stăpânirea de sine (înfrânarea, răbdarea, castitatea și cumpătarea)

Cel mai mare dușman și obstacol cu care avem de luptat și pe care trebuie să-l biruim în suișul spre perfecțiune suntem noi înșine. Putința de a ne domina pe noi înșine prin puterea voinței constituie o prerogativă a ființei omenești și totodată semnul ei de noblețe, prin care omul se ridică deasupra animalelor, stăpânite și conduse de instinctul orb. Adevăratul „supraom” nu este cel conceput de filosoful german Nietzsche, adică bestia care se ridică, prin forța brutală, călcând pe cadavrele celor mai slab înzestrați pentru viață, ci omul care a reușit să învingă fiara din el și să se ridice deasupra a tot ceea ce e animalic, josnic, rușinos și meschin în ființa umană. Oamenii robiți de patimi și de instinctele oarbe sunt rămași cei mai aproape de animalitate. Cine vrea să conducă pe alții și să le fie pildă și învățătură trebuie să se biruiască întâi pe sine însuși, adică instinctele rele, înclinațiile și impulsurile inferioare, animalice și egoiste, ale eului său. Cel ce n-a omorât în el însuși sămânța și rădăcina păcatului nu poate propovădui altora virtutea. Cine nu se poate înfrâna pe sine nu poate fi pildă de înfrânare altora, ci este trestie bătută de vânt, după cum spune Mântuitorul (Mat. XI, 7; Luca VII, 24).

„Nu-i mică primejdia, dacă primești să păstorești suflete sau să fii mijlocitor între Dumnezeu și oameni..., mai înainte de a domina cât mai

<sup>2</sup> *Despre preoție*, cartea a II-a, cap. 2.

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbracă întru dreptate...*»

mult materia, de a-ți curăți bine cugetul și a te apropia de Dumnezeu mai mult decât oamenii de rând", scrie Sfântul Grigore de Nazianz<sup>3</sup>. Așa, de ex., preotul nu trebuie să se lase biruit niciodată de patima mâniei sau de violență în raporturile sale cu enoriașii. Mai întâi pentru că el trebuie să dea pildă de răbdare și stăpânire de sine și, al doilea, pentru că mânia întunecă mintea și îl poate împinge la vorbe, acte sau atitudini necugetate și violente, care ar putea să provoace ceartă și scandal, ură și adversitate din partea enoriașilor. Mântuitorul ne avertizează că „oricine se mânie asupra fratelui său în deșert, vinovat va fi judecării. Și cine va zice fratelui său: netrebnicule, vinovat va fi soborului; iar cine va zice: nebunule, vinovat va fi de gheena focului" (Mat. V, 22). Sfântul apostol Pavel scrie: „Să nu apună soarele peste mânia voastră..." (Efes. IV, 26).

Iușimea, mânia și patima oarbă sunt totdeauna răi sfătuitori. Ele aduc proaste servicii oricărui om și cu atât mai mult preotului. „Un suflet furios aduce sieși și celor din jurul său mare nefericire", zice Sfântul Ioan Gură de Aur. Căci, continuă el, „nimic nu tulbură deplina curățire a minții și limpezime a gândurilor ca mânia neînfrânată care izbucnește cu mare furie. Căci aceasta, spune Sfântul Duh, pierde și pe cei înțelepți (Proverbe XV, 1). Ochiul sufletului este întunecat în mânie ca într-o luptă pe timp de noapte când nu mai poate deosebi pe prieteni de dușmani, nici pe cei nemerituoși dintre cei merituoși... Căci din mânie curg cu ușurință și vrăjmășiile zadarnice și ura neîntemeiată... Sub uriașa furtună a patimilor, sufletul își pierde temelie, neavând cum să-și întărească puterea de a se împotrivi unei asemenea dorințe"<sup>4</sup>.

Alături de alte calități și virtuți, îndelungă-răbdarea, o altă față a stăpânirii de sine, este tot atât de necesară preotului ca și pâinea cea de toate zilele. Ea întărește sufletul în fața necazurilor, făcându-ne să le suportăm mai ușor. Inarmându-se cu răbdarea și stăpânirea de sine, preotul trebuie să întrebuințeze totdeauna bunătatea și blândețea, evitând cu toată grija orice motiv de supărare, mânie, ceartă sau discuție care ar putea să strice și

<sup>3</sup> *Despre fugă*, cap. 91.

<sup>4</sup> *Despre preoție*, cartea a III-a, cap. 13 și 14, trad. rom. de Pr. Ar. Geamănu, Craiova, 1941, p 70.

să învenineze bunele raporturi dintre el și enoriașii săi. Preotul iubitor de ceartă, gâlceava și scandal e unealtă a diavolului, nu slujitor al lui Dumnezeu (comp. Efes. IV, 1-2 și Col. III, 12-14). El risipește turma și o dezbină, în loc să o adune și să o împace. Un adevărat creștin și cu atât mai mult preotul nu va răspunde niciodată cu cuvinte grele, cu răceală, indiferență sau ostilitate, celor ce-i fac rău. Va răspunde mai degrabă cu dragoste și blândețe la ură și violență, cu bunătate și iertare la răutate și răzbunare, cu mărinimie și noblețe la josnicie și micime. Va binecuvânta pe cei ce îl blestemă și nu se va lăsa niciodată biruit de rău, ci va birui răul cu binele, precum ne îndeamnă Sfântul Apostol Pavel (Rom. XII, 14, 21, comp. și I Petru III, 9). „Mâhnit, el nu poate da curs mâniei; lovit, el nu se răzbună, jignit, el nu insultă; când trebuie să se supere, el se supără cel din urmă și cel mai puțin; el nu poate rosti cuvinte ordinare, vulgare, înjurături, ocări, amenințări, nimic din ceea ce spurcă și compromite pe creștin și pe el ca slujitor al Domnului. El trebuie să întrecă în răbdare, înțelepciune și delicatețe pe toți oamenii”<sup>5</sup>.

## 2. Cumpătarea

Autodisciplina pe care o impune stăpânirea de sine se manifestă în fapt mai ales prin cumpătare. Preotul se cade să fie cumpătat, chibzuit și măsurat în toate: în vorbire, în ținută, în îmbrăcăminte, dar, mai ales, la mâncare și băutură. Intre altele, Sfântul Apostol Pavel cere episcopului (deci și preotului) să fie „nebețiv și înfrânat” (I Tim. I, 7, 8). Dacă lipsa de măsură sau necumpătare în mâncare și băutură sunt condamnabile la orice laic, la preot ele sunt de-a dreptul dezgustătoare. Preotul lacom și bețiv e o permanentă pricină de scandal și de sminteală pentru enoriașii săi.

Sunt, mai ales la țară, prilejuri și practici religioase, la care preotul e invitat adesea să mănânce și să bea cu enoriașii lui. Așa sunt, de ex., parastasele cu pomeni pentru cei morți, mesele de la nunți și onomastici, mersul cu botezul etc. în asemenea ocazii refuzul total al preotului poate fi interpretat ca lipsă de atenție, ca mândrie sau răceală. De aceea, unii preoți

<sup>5</sup> Prof. T.M. Popescu, *Sfințenia și răspunderile preoției*, an. în rev. „Studii Teologice”, an. 1952, nr. 3-4, p. 172.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

preferă o popularitate rău înțeleasă și deplasată, trecând măsura mai ales la băutură, gustând din toate paharele și din toate felurile de băutură care li se îmbie. „S-a făcut preotul ca și poporul”, zice proorocul Osea (IV, 9). În toate ocaziile de acest fel preotul trebuie să dea pildă de înfrânare și de cumpătare și să impună măsură înclinării spre abuz a celorlalți, „ridicând pe cei din jurul său la sine prin virtute, iar nu să alunece la dânșii în viciu”<sup>6</sup>.

### 3. înțelepciunea, tactul și prudența

Din cununa de virtuți cu care personalitatea preotului se cade să fie împodobită nu trebuie să lipsească înțelepciunea, tactul și prudența. Acestea sunt, de obicei, roadă unei maturități de cugetare sau a unei îndelungate experiențe, care vine odată cu vârsta înaintată; ele ne sunt necesare chiar de la începutul activității noastre și le putem căpăta ca învățături din experiența înaintașilor noștri sau a celor mai în vârstă ca noi, ori din simțul de prevedere și de justă cântărire a realităților, care nu trebuie să ne părăsească niciodată.

Mântuitorul însuși sfătuiește pe Sfinții Săi Apostoli: „Fiți înțelepți ca șerpilor și blânzi (simpli) ca porumbelii...” (Mat. X, 16). Iar Sfântul Ioan Gură de Aur recomandă: „Preotul trebuie să fie înțelept, isteț la minte, să fie înzestrat cu mii de ochi din toate părțile, pentru că el nu trăiește numai pentru sine, ci și pentru o atât de mare mulțime de popor”<sup>7</sup>.

Înțelepciunea, tactul și prudența îi sunt necesare preotului mai ales din pricina antagonismului veșnic dintre ideal și realități<sup>8</sup>. Nicăieri, ca în preoție, nu ne izbim mai des și mai dureros de acest conflict dramatic dintre sublimitatea idealului și asprimea sau mizeria realităților. Idealul adevăratului preot năzuiește și urcă spre sfințenia raiului, dar realitățile cu care el e nevoit să lupte coboară adesea până în străfunduri de infern. În sufletul și în misiunea preotului se întâlnește și se luptă adâncul și necurăția iadului cu înălțimea și puritatea cerului. Antinomice în sine, ideal și realitate se întâlnesc în sufletul preotului, care trebuie să lupte cu amândouă, năzuind

<sup>6</sup>Pr. P. Vintilescu, *Preotul în fața chemării sale de păstor al sufletelor*, București, 1934, p. 168.

<sup>7</sup>*Despre preoție*, III, 12, trad. rom. cit., p. 68.

<sup>8</sup>Vezi pentru aceasta Prof. T.M. Popescu, *Ideal și realități*, în rev. „Raze de lumină”, an. 1933, nr. 1, p 3-8.

a le pune de acord. „Aceasta este rațiunea și necesitatea preotului: să lupte pentru ideal cu realitățile”<sup>9</sup>. Fără să uite idealul, al cărui reprezentant și purtător este, el e dator să țină seama și de realități, de condițiile în care lucrează, de posibilitățile care îi stau la îndemână etc. Preotul trebuie să fie idealist și realist în același timp: iubirea, devotamentul și entuziasmul pentru misiunea lui îi nutresc idealismul, iar înțelepciunea, tactul și prudența îi ajută să vadă realitățile și să țină seama de ele. Cu ochii ațintiți spre azurul idealului, el nu trebuie să uite pământul pe care stă cu picioarele.

Înțelepciunea, tactul și prudența preotului sunt menite să corecteze, să atenueze și să contrabalanseze excesul de idealism, sau idealismul incorrigibil care ne-ar putea împinge la greșeli de tactică sau la acte necugetate și costisitoare, care ar putea compromite sau zădărnici definitiv idealul nostru. Suișul spre ideal este, fără îndoială, presărat cu spini, cu arșițe și cu furtuni și nu se poate face fără poticniri, căderi și sângerări. Preotul înzestrat cu înțelepciune, cu tact și prudență nici nu ignorează, nici nu subapreciază aceste greutăți, dar nici nu le exagerează, nu le supravaluează și nu se sperie de ele: le prevede, le recunoaște, nu le sfidează, ci le cântărește just; e conștient, dar nu înfricoșat și nici disperat de toate greutățile drumului pe care s-a angajat și de toate sacrificiile ce se cer până la capătul lui. El știe să păstreze totdeauna echilibrul just dintre ideal și realități; fără să sacrifice idealul, îl urmărește cu tenacitate și perseverență, dar și cu hotărâre și răbdare, fără să neglijeze sau să braveze realitățile, fără jertfe și temerități zadarnice și inutile. Căci dacă lipsa de zel face preoția neroditoare, excesul de zel poate fi adesea păgubitor, atunci când compromite succesul întrebuițând mijloace neadecvate sau activând în momente și condiții nefavorabile. Mântuitorul condamnă, de exemplu, excesul de zel al Sfântului Apostol Petru, când acesta scoate sabia în grădina Ghetsimani; căci gestul, oricât de eroic în aparență, în fond era zadarnic.

Înțelepciunea și simțul realității ne ajută să prevedem în programul nostru de activitate pastorală tot ceea ce poate contribui la atingerea idealului, ne indică măsurile, mijloacele și metodele cele mai potrivite pentru împlinirea misiunii noastre și care duc mai de-a dreptul la țintă și totodată ne ajută să ne alegem momentul cel mai nimerit pentru a acționa; iar tactul și prudența

<sup>9</sup> Prof. T.M. Popescu, art. cit. supra, p. 5.

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

ne fac să ocolim adversitățile și obstacolele, atunci când par de netrecut, și să evităm eforturile inutile și risipa zadarnică de energie. Ele ne învață să cedăm la nevoie, să așteptăm cu răbdare și încredere momente și împrejurări mai favorabile, pentru a continua lupta cu mai multe șanse, sau pentru a relua de la capăt drumul întrerupt pentru o clipă. Înțelepciunea ne învață că idealul nu se poate realiza în întregime dintr-odată, așa după cum vrem noi. Tactul și prudența ne învață ca în lupta cu realitățile să ne mulțumim cu mai puțin, dar sigur, cu biruințe și succese mici, dar din a căroră sumă se fac lucrurile mari.

Dar înțelepciunea, tactul și prudența îi sunt necesare preotului nu numai în lupta cu piedicile și greutățile ce i se pun în cale, ci și pentru a preîntâmpina și a evita, cu ajutorul lor, răutatea, viclenia și fățarnicia unora. Idealismul, zelul și entuziasmul nostru, buna noastră credință, sinceritatea și bunăvoința noastră se pot izbi și pot fi dezamăgite, decepționate sau înșelate, mai ales la începutul carierei noastre, nu numai de asprimea și mizeria realităților, de diverse obstacole și greutăți, ci și de reaua credință, duplicitatea sau fățarnicia unora dintre credincioșii noștri. Înțelepciunea și prudența ne ajută să le prevedem și să le evităm, să le combatem sau să le anihilăm.

Înțelepciunea, tactul și prudența preoțească nu sunt însă tot una cu diplomația, abilitatea, prefăcătoria sau șiretenia, care cochetează cu imoralitatea și urmăresc salvarea sau satisfacerea intereselor noastre personale sau pământești; înțelepciunea de care vorbim este cuminența creștină care are în vedere interesele supreme ale Evangheliei și ale Bisericii și care îl face pe preot, în calitatea lui de conducător în treburile religioase, să nu se vâre în mijlocul primejdiei, atunci când nu e nevoie și când interesele Bisericii și regulile strategiei duhovnicești îl cer mai degrabă în afara focului luptei. Cazul Sfântului Ciprian, episcopul Cartaginei (t 258), e grăitor în această privință. Atunci când a izbucnit persecuția împăratului Deciu împotriva creștinilor (250), el a găsit că e mai prudent să se retragă undeva până va trece focul persecuției, decât să atragă, prin prezența sa la Cartagina, atenția și furia persecutorilor asupra Bisericii sale.

#### 4. Tenacitate și stăruință

Preotul este reprezentantul și purtătorul unui ideal înalt și sublim, acela de a-i apropia pe oameni de Dumnezeu și a-i aduce pe calea perfecțiunii.

Orice ideal cere însă sacrificii pentru împlinirea lui și impune multă tărie și stăruință, tenacitate și perseverență în urmărirea lui.

Viața este un șir necurmat de căderi și de ridicări iar suișul spre perfecțiune nu este o linie dreaptă, ci un drum în zig-zag sau în serpentină, punctat nu numai de biruințe și succese, ci și de înfrângeri, îngenuncheri și poticniri. Esențial pentru preot este însă să nu se lase descurajat sau înfrânt de piedicile, greutățile și necazurile întâlnite în cale, ci să tindă mereu înainte, printre greutăți și piedici, spre ținta de atins<sup>10</sup>. „Cine a pus mana pe plug și se uită înapoi, acela nu e vrednic de împărăția lui Dumnezeu”, a spus Mântuitorul (Luca IX, 62). În această privință, Sfântul Ioan Gură de Aur ne dă ca pildă pe pescari, care - spune el - „chiar dacă și-au aruncat de mai multe ori mrejele și n-au prins nimic, nu-și părăsesc îndeletnicirea lor; cu atât mai mult trebuie să facem noi aceasta. Căci iată ce se petrece: de multe ori se întâmplă ca prin învățătura neîntreruptă, sămânța căzută să taie, așa-zicând, patima care copleșește sufletul omului; fiindcă cel ce aude același lucru de mai multe ori, până la urmă va simți o înrâurire oarecare, căci nu este om care, auzind ceva neconținut, să nu simtă și oarecare schimbare. Este posibil ca, tocmai atunci când urmează ca cineva să simtă o prefacere înspre bine, să zădărniciim toată truda noastră prin întreruperea râvnei de a da învățătură altora. Are loc același lucru care se petrece cu un cultivator nepriceput, care, răsădind o viță de vie, o sapă numai în primul an, iar în anul al doilea și al treilea, fără a o mai săpa, caută să culeagă numai roadele; și trecând trei ani fără să aibă vreun folos, în al patrulea an, adică tocmai atunci când ar fi putut obține roadele ostanelilor sale, deznădăjduit, o lasă în paragină”<sup>11</sup>.

Apostolatul preoțesc este o continuă luptă; nu trebuie deci să depunem armele de la prima piedică sau de la prima neizbândă, și să nu pierdem din vedere că victoria finală este adesea nu rezultanta unor succese în serie, ci efectul stăruinței, al perseverenței tenace și neînfrânte. Cine se dă biruit de la prima lovitură, a pierdut bătălia fără să o fi dat; cine stăruiește o poate câștiga la sfârșit, chiar în ciuda aparențelor contrarii de la început. „Războaiele se poartă uneori în istorie de generații întregi... în șir, până să se

<sup>10</sup>Comp. Pr. P. Vintilescu, *op. cit.*, p. 119.

<sup>11</sup>Corn. la Ep. II Tim., Migne, P.G., t. LXII, col. 632.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

ajungă a se defini hotărât balanța într-o parte. Aceasta, cu atât mai mult în materie de cucerirea sufletului. Natura păstoririi sufletelor reclamă uneori eforturi de o viață întreagă de preot, un eșafodaj și o înlănțuire de acțiuni și de energie, pentru a se ajunge să se recolteze un succes precis, tocmai la capătul unei vieți de om ori, poate, nici atunci"<sup>12</sup>. Preotul nu trebuie să se descurajeze de insuccese, să nu se lase înfrânt de greutăți și să nu-și piardă niciodată încrederea și speranța în biruința binelui. „Datoria celui în slujbă adevărată este să o cunoască, să o voiască și să nu dispere. Să stea cu hotărâre, cu clară vedere, cu tact și cu credință la postul său. Să fie pregătit oricând pentru furtună, să știe a lua de la cap lucrul stricat, să poată aduna iarăși cele risipite... Idealul nu este ceva ce se realizează total, global, dintr-odată. El presupune o acțiune cu durată, servită de o voință tenace și neclintită de la ceea ce se știe datoare. Orice biruință smulsă veacului, orice lucru îndreptat, orice nobilă năzuință înfăptuită valorează cât împlinirea unui ide al. Un suflet mântuit, un viciu dezrădăcinat, virtutea înmulțită, credința sporită, o faptă bună după alta dau satisfacții de o viață. În ele, idealul triumfa pas cu pas asupra realității... împrejurări potrivnice pot să zădărnicească parte din lucrul tău, te pot opri și nemulțumi pentru un timp. Nu pregeta și nu cârți. Drumul tău nu se oprește la ele, ci duce peste ele sau pe lângă ele, mai departe"<sup>13</sup>.

Conștiința clară a măreției idealului pentru care luptă, credința în noblețea luptei și a misiunii lui, încrederea neștirbită și nezdruccinată în biruința binelui prin puterea Aceluia care ne-a trimis în lume, nu trebuie să-l părăsească niciodată pe preot. „Pentru că oricine vine de la Dumnezeu biruiește lumea și aceasta este biruința care a biruit lumea: credința noastră”, zice Sfântul Ioan Evanghelistul (I Ioan V, 4). Îndeosebi preoții mai tineri nu trebuie să se lase influențați de șoaptele defetiste ale unora dintre preoții mai în vârstă și ratați, care au pierdut încrederea în ideal și vorbesc de zădărnicia strădaniilor preoțești, privind cu ironie pe cei ce-și iau în serios misiunea. Fără încredere și speranță în noblețea cauzei binelui și în biruința lui finală asupra răului nu se poate face nimic bun în lume.

<sup>12</sup> Pr. P. Vintilescu, *op. cit.*, p. 120.

<sup>13</sup> Prof. T.M. Popescu, *Ideal și realități*, în rev. cit., p. 6-7.



## 5. Seriozitate

În general este necesar, ba chiar obligatoriu, pentru preot, să-și supravegheze cu atenție conduita sa în viața civilă, socială și familială. Ținuta și comportarea preotului în manifestările sale publice și particulare trebuie să se caracterizeze întotdeauna prin seriozitate și demnitate. Bineînțeles că nu înțelegem prin aceasta o gravitate exterioară, afectată, adică acea ținută studiată și rigidă, acea poză sau mască de împrumut, care e menită să ascundă sterilitatea sau slăbiciunea spiritului și care, în general, displace sau provoacă râsul și ironia. E vorba de o seriozitate naturală, o cuviință și măsură în toate, care izvorăște dinlăuntrul ființei noastre, adică din sentimentul sincer și adânc al responsabilității preoției.

Această însușire este impusă preotului prin înseși situația și rolul său în mijlocul lumii. Un preot conștient de importanța sarcinii pe care o poartă pe umeri, conștient de gravitatea și de răspunderile ei, nu se poate comporta ca oricare dintre oameni. În tot ce face și spune, el trebuie să pună pecetea seriozității, a gravității și a demnității unui adevărat slujitor al Domnului. În toate împrejurările el trebuie să rămână reprezentant și slujitor al lui Hristos, al Aceluia pe Care nimeni nu l-a văzut vreodată râzând, dar plângând adesea, precum îl caracterizează portretul anonim atribuit lui Publius Lentulus. În orice situație și împrejurare, el trebuie să se poarte așa cum s-ar fi purtat Hristos însuși. „Preotul să nu uite niciodată că este preot, în orice situație s-ar găsi. Viața sa particulară, socială, nu poate fi detașată de calitatea lui de slujitor al sfântului altar. El este preot la săvârșirea celor sfinte și își păstrează această calitate și în familie și în orice relații sociale”<sup>14</sup>. Să nu uite niciodată preotul că el nu se poate purta ca toți ceilalți oameni; ca preot și păstor, el vorbește și acționează nu în numele său personal, ci al lui Dumnezeu, al Căruia reprezentant și slujitor este. Prin tot ceea ce face sau spune, el angajează deci pe Dumnezeu însuși și Biserica. Recomandarea făcută de Sfântul Apostol Pavel tuturor creștinilor din timpul său: „Tot ce faceți cu cuvântul sau cu lucrul, toate să le faceți întru numele Domnului Iisus...” (Col. III, 17), este cu atât mai obligatorie pentru preoții din toate timpurile.

<sup>14</sup> Prof. Diac. O. Bucevschi, *Purtarea morală a preotului*, art. în rev. „Mitropolia Olteniei”, an. 1955, nr. 5-6, p. 58.

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

Seriozitatea și demnitatea trebuie să caracterizeze deci atât vorba, cât și ținuta sau purtarea preotului, în tot timpul vieții sale. Ea este dovada și expresia respectului pe care preotul însuși îl acordă misiunii sale. De aceea, între calitățile cerute chipului model de episcop, pe care îl descrie Sfântul Apostol Pavel, este și aceea de a fi „treaz, cuminte și cuviincios” (I Tim. III, 2) sau „cuminte, drept, cuvios” (Tit I, 8), adică însușiri care se reduc la seriozitate. Afară de sfințenie, nimic nu contribuie mai mult la creșterea și menținerea prestigiului preotului în parohie decât o ținută consecvent demnă și serioasă; și, dimpotrivă, nimic nu păgubește mai mult prestigiului preoțesc decât lipsa de seriozitate. Atitudinile frivole, ușurate, de bufon sau de măscărici, glumele și vorbele neserioase nu cadrează cu gravitatea misiunii preoțești și compromit pe preot în ochii credincioșilor. Pe cât de mult e respectat și cinstit un preot care se respectă pe sine însuși, pe atât de mult e desconsiderat un preot neserios. „Respectul este datorat preotului, necondiționat, pentru harul și slujirea sa, dar pentru oameni el trebuie agonisit și meritat prin vrednicie personală. Pentru că omul din preot poate compromite pe preot; ca să fie respectat preotul, trebuie să se facă respectat și omul care este preotul”<sup>15</sup>.

E știut că preotul învață nu numai prin ceea ce propovăduiește în biserică, ci și prin viața și comportarea sa în societate. Felul de purtare și manierele preotului pot exercita o puternică înrâurire educativă asupra enoriașilor; aceștia așteaptă de la păstorul lor să le fie model și învățător chiar și în această latură. De aceea „preotul trebuie să aibă grijă ca prezența și cuvântul lui să fie totdeauna edificatoare pentru credincioși în orice loc și împrejurare s-ar găsi, fie în scop pastoral, fie în interes personal”<sup>16</sup>.

Seriozitatea preotului se manifestă nu numai prin felul de purtare, prin îmbrăcămintea și manierele lui, ci și prin **sobrietatea lui în vorbire**. Precum zice Fericitul Ieronim, slujba preoțească cere ca preotul să-și păstreze în castitate (curăție) nu numai ochii, ci și limba<sup>17</sup>. Un preot serios și demn nu vorbește mult și de prisos, nu flecărește zadarnic și nu glumește decât puțin. Cuvântul

<sup>15</sup> Prof. T.M. Popescu, *Preotul văzut de credincioși*, art. în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, an. 1955, nr. 10, p. 905.

<sup>16</sup> *Ibidem*, p. 903.

<sup>17</sup> Epist. XXIII ad \S5epot\anum.

lui e măsurat, chibzuit și, de aceea, cu greutate. „Cuvântul vostru să fie: da, da și: nu, nu; iar ce este mai mult decât acestea, de la cel rău este" (Mat. V, 37). Să nu'uite preotul că „din cuvintele tale te vei îndrepta și din cuvintele tale te vei osândi" și că „pentru orice cuvânt deșert pe care-l vor grăi oamenii vor da seamă în ziua judecății" (Mat. XII, 36-37). Cuvintele de mânie, de ocară, de batjocură sau de rușine, cuvintele cu două înțelesuri, înjurăturile sau blestemele nu au ce căuta în gura și în vocabularul preotului. „Niciun cuvânt rău să nu iasă din gura voastră, ci numai ce este bun spre zidire după trebuință...; și nici vorbe de rușine și vorbe proaste sau glume, care nu se cuvin, ci mai degrabă mulțumire" (Efes. VI, 29 și V, 4). Cum va rosti preotul cuvinte de ocară și de rușine cu gura cu care se roagă și sfințește Sfintele Daruri? Cum vor ieși blesteme și înjurături din gura care se cuvine numai să laude și să binecuvânteze pe Dumnezeu? Gura preotului trebuie să fie oracolul lui Dumnezeu, iar nu al stricăciunii și al corupției. Pentru el, mai ales, e valabil îndemnul pe care Sfântul Apostol Pavel îi adresa tuturor creștinilor: „Cuvântul lui Hristos să locuiască întru voi din belșug, învățându-vă între voi în toată înțelepciunea, cu psalmi și cu cântări de laudă și duhovnicești..." (Col. III, 16). Sau, precum zice un distins pastoralist al nostru, „preotul nu poate umbla cu două dicționare: unul în cele bisericesti și altul în relațiile sale de cetățean"<sup>18</sup>.

Preotul este deci dator să-și supravegheze bine vorbirea, pentru că orice cuvânt al lui poate, după caz, să zidească sau să dărâme, să jignească și să ofen- seze sau, dimpotrivă, să mângâie și să vindece răni, poate să înstrăineze sau, dimpotrivă, să câștige sufletele. „Cuvântul vostru să fie totdeauna plăcut, dres cu sare, ca să știți cum trebuie să răspundeți fiecăruia" (Col. IV, 6). Un singur cuvânt al preotului, spus la vreme de cumpănă sau la momentul potrivit, poate avea ecouri și consecințe incalculabile în inimile și în viața enoriașilor lui.

6. Seriozitatea și demnitatea preotului în ținută, purtare și vorbire, nu exclud însă **simplitatea și naturalețea, buna dispoziție, amabilitatea sau bunăvoința și delicatețea** în maniere. Preotul nu trebuie să adopte atitudini căutate sau studiate, forțate și artificiale, ci să se poarte cu acea simplitate și naturalețe care izbucnește din adâncul firii fiecăruia și care merge de-a dreptul la inimă. Bunătatea, blândețea și bunăvoința trebuie să transpire din

<sup>18</sup>Pr. P. Vintilescu, *op. cit.*, p. 175-176.

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

toată înfățișarea, din toate faptele și vorbele lui, precum ne sfătuiește Sfântul Apostol Pavel: „Bunătatea voastră să fie cunoscută tuturor oamenilor” (Filip. IV, 5). Pe cât de mult respinge și displace un chip mohorât și posac, o figură încruntată, o privire aspră sau înfumurată, tonul distant, indiferent sau rece, vorba răstită sau neprietenoasă, pe atât atrage și câștigă inimile o față veșnic senină și luminată de un surâs binevoitor și dulce, o atitudine prietenoasă și cordială, o vorbă caldă și blândă. Nu degeaba spune proverbul popular că „vorba dulce mult aduce”, sau, cum spune înțelepciunea orientală; „Mai repede și mai ușor câștigi ceva cu un surâs decât cu vârful spadei”.

Bunele maniere, o oarecare delicatețe și distincție în atitudine, în îmbrăcăminte și în purtarea cu toată lumea, sunt calități cerute preotului în calitatea lui de creștin model și totodată pedagog sau educator al turmei sale. Ele nu numai că ridică persoana preotului și tot corpul preoțesc în stima, considerația și respectul credincioșilor, dar pot aduce și imense foloase în pastorație, ele fiind un mijloc sigur de a câștiga simpatia, admirația și iubirea credincioșilor<sup>19</sup>.

## 7. Familiaritatea

Seriozitatea și sobrietatea în atitudine și comportare nu exclud o altă însușire care s-ar părea diametral opusă față de acestea, și anume: familiaritatea. Față de enoriașii săi, preotul nu trebuie să fie niciodată distant și rece, indiferent sau străin, ci apropiat și familiar, ca un părinte față de copiii săi. Un cuvânt potrivit la întâlnirea cu fiecare, în loc de a-l lăsa să treacă cu un simplu salut convențional; o întrebare privitoare la sănătate, la familie sau la interesele personale; un sfat sau un îndemn folositor, într-un cuvânt orice formă de relații care ar putea demonstra grija permanentă și atenția sinceră a păstorului față de păstoriții săi, sunt lucruri menite să creeze acea apropiere și legătură sufletească între păstor și turmă, care contribuie într-o largă măsură la succesul pastorației<sup>20</sup>.

<sup>19</sup> Recomandări utile în legătură cu bunele maniere preoțești în diferite cazuri și împrejurări date, se găsesc în *Călăuza preotului în viața și activitatea sa zilnică*, Prelucrare și alcătuire de Pr. Aur. Tăutu, Suceava, 1918.

<sup>20</sup> Comp. Pr. P. Vintilescu, *op. cit.*, p. 127-128.

Familiaritatea nu înseamnă însă sacrificarea demnității sau căderea în vulgaritate. Preotul nu trebuie să caute neapărat o popularitate, familiaritate sau intimitate exagerată sau rău înțeleasă cu oricine, numai pentru a fi pe placul tuturor. Se cere sfințiților slujitori oarecare discreție și rezerva față de tot ceea ce le-ar putea micșora sau scădea prestigiul în ochii lumii. Mai puțină familiaritate și intimitate cu cei ce nu știu să respecte preoția. Pentru aceasta preotul are datoria de a evita locurile sau situațiile care i-ar putea știrbi prestigiul sau l-ar compromite. El trebuie să-și aleagă cu multă băgare de seamă relațiile sociale și pe prietenii intimi, pentru că tovarășiiile rele strică și obiceiurile bune (comp. I Cor. XV, 33).

#### 8. Modestie, smerenie

Din buchetul de virtuți și calități creștine care trebuie să împodobească chipul ideal al preotului, nu poate lipsi modestia și smerenia. „Imbrăcați-vă în smerenie, pentru că Dumnezeu stă împotriva celor mândri, pe când celor smeriți le dă har. Smeriți-vă deci sub mâna cea tare a lui Dumnezeu, ca să vă înalțe la timpul cuvenit” (I Petru V, 5; comp. și Mat. XXIII, 12; Iacob IV, 6, 10). Nimic mai respingător și mai păgubitor pentru orice om și cu atât mai mult pentru preot, decât trufia, orgoliul și vanitatea. Acestea îi atrag antipatia, disprețul sau chiar ura enoriașilor. Dimpotrivă, prin modestie și smerenie, el câștigă sigur simpatia, respectul și dragostea acestora. Adevăratul preot, care vrea să fie slujitor și imitator vrednic al Păstorului celui Mare, nu poate fi decât modest și smerit, așa cum a fost și Acela: „învățați-vă de la Mine, că sunt blând și smerit cu inima...” (Mat. XI, 29).

Dar niciuna dintre virtuțile creștine nu se poate falsifica sau simula mai ușor decât smerenia. Există și o smerenie nesinceră, simulată, prefăcută, ca aceea a fariseilor pe care îi biciuia cu cuvinte de foc Mântuitorul. O asemenea smerenie aparentă sau de circumstanță este mai degrabă ipocrizie, fățărnicie și ea nu are ce căuta în viața și în ținuta preotului. De la acesta se cere o smerenie sinceră și de fond, izvorâtă din adâncul inimii și al convingerilor sale intime, o smerenie care nu exclude niciodată demnitatea persoanei umane. Ea se vede din întregul fel de a fi al preotului: din înfățișarea, din purtarea și din vorba sa. Preotul cu adevărat smerit și modest nu umblă după ranguri și onoruri când le merită, nu-i plac laudele altora, chiar când sunt

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

îndreptățite, și nici lauda de sine, nu se îngâmfa cu calitățile, realizările și meritele sale oricât ar fi ele de mari și de multe, nu se revoltă la eventualele provocări, jigniri sau ofense ce i se aduc etc.

9. Preotul trebuie să fie, în general, un om de caracter, un om de omenie, un om de atitudine hotărâtă și rectilinie. **Cinste, corectitudine și consecvența** în atitudini și purtare, ținerea sau respectarea cuvântului dat, etc. sunt însușiri care trebuie să caracterizeze pe orice bun creștin și, în primul rând, pe preot. Ele sunt necesare preotului nu numai ca om, în relațiile sale sociale, ci și ca păstor; preotul cinstit, corect și consecvent în faptele și purtările sale câștigă și păstrează stima, respectul și mai ales încrederea păstoriților săi, fără de care succesul pastorației este compromis.

# VIAȚA INTERIOARĂ ȘI TRĂIREA RELIGIOASĂ A PREOTULUI PE DRUMUL DESĂVÂRȘIRII\*

## I. Viața lăuntrică, sursă și temelie a religiozității preotului și a activității pastorale

Ca reprezentant și propovăduitor al unei doctrine religioase care afirmă valoarea spiritului în ființa omenească și în cultura universală, preotul trebuie să se distingă față de restul credincioșilor lui nu numai printr-o viață morală ireproșabilă, ci și printr-o intensă trăire lăuntrică, spirituală. Este vorba de cultivarea spiritului, a acelei părți superioare din ființa noastră, care constituie „chipul lui Dumnezeu” în om și prin care suntem orientați spre El și spre cer. Prin însăși menirea și instituirea ei, preoțimea alcătuiește „o aristocrație a duhului”<sup>1</sup>.

După învățătura marilor teologi ai Bisericii creștine, spiritul (duhul), adică esența cea mai lăuntrică, mai intimă și mai nobilă a ființei noastre, este sediul sau altarul harului divin, general sau elementar, care se dă oricărui creștin prin Botez și în virtutea căruia toți creștinii alcătuiesc, după cuvântul Sfântului Apostol Petru, „o seminție aleasă, preoție împărătească (sfântă)...” (I Petru 2, 5, 9), precum și al harului special, care se dă clericilor, prin hirotonie. După cuvântul Mântuitorului, „duhul este cel ce dă viață...” (Ioan 6, 63; comp. și II Cor. III, 6). El este cel care însuflețește toată activitatea slujitorilor lui Dumnezeu în lume, care alimentează tot entuziasmul, devotamentul și zelul preotului și care întreține în el tot focul sacru al iubirii de Dumnezeu și de oameni.

<sup>1</sup>În rev. „Biserica Ortodoxă Română”, XCIX (1981), nr. 7-8, p. 751-769.

<sup>2</sup>Prof. T.M. Popescu, *Colaboratorii preotului*, în „B.O.R.”, 73, 1955, nr. 7, p. 627.

«*Preoții Tai, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

Această scânteie divină sădită de Dumnezeu în ființa omului este izvorul din care iradiază toată puterea preoției. Viața lăuntrică a spiritului este absolut indispensabilă pentru preot, căci prin ea se întreține legătura lui sufletească cu Dumnezeu, de unde îi vine și autoritatea și puterea, de la care „vine toată darea cea bună” (Iacov 1, 17) și spre care preotul este dator să îndrepte nu numai privirea lui, ci și pe aceea a lumii. Ea este „împărăția lui Dumnezeu cea dinlăuntru”, de care vorbește Mântuitorul (Luca 17, 21), și în care preotul află sursa și reazemul energiei sale creatoare, pentru că ea îl ajută să privească totul prin prisma veșniciei și a înaltei misiuni preoțești. Ea constituie seva de viață care circulă prin toată ființa preotului și din care odrăslesc florile virtuților și roadele faptelor bune. Viața lăuntrică este camera de taină a sufletului, de unde omul cel bun scoate cele bune ale sale, precum scrie în Sfânta Scriptură (Matei 12, 35 și Luca 6, 45).

Sfântul Apostol Pavel vorbește des despre *omul cel dinlăuntru* (TOV eaco dv6pa)7tov), spre care trebuie să ne îndreptăm atenția, rugându-ne lui Dumnezeu „să-l întărească cu putere prin Duhul Lui, spre a locui Hristos prin credință în inimile voastre, fiind înrădăcinați și întemeiați cu dragoste...” (Efes. 3, 16-18). „Omul cel dinlăuntru” este, după Sfântul Pavel, temeiul și reazemul de totdeauna al ființei noastre: „De aceea nu pierdem curajul, ci chiar dacă omul cel din afară se strică, cel dinlăuntru însă se înnoiește din zi în zi” (II Cor. 4, 16)<sup>2</sup>.

Calitatea manifestărilor exterioare ale preotului se va resimți de aceea a fondului lăuntric din care ele răsar, căci „orice acțiune poartă fidel pecetea purității și a intensității factorului lăuntric care a produs-o”<sup>3</sup>; sau, cum spune Marcu Ascetul, faptele văzute sunt puii celor nevăzute. *O viață interioară intensă, bogată și profundă, se revarsă în chip firesc și necesar în afară, așa cum seva pământului izbucnește în muguri și înflori*; căci, după cuvântul Mântuitorului, „din prisosul inimii grăiește gura” (Matei 12, 64 și Luca 6, 45).

Echilibrul și armonia dintre fondul lăuntric și manifestările exterioare fac pe omul de fond și asigură succesul preoției. De altfel, *pentru orice om*,

<sup>2</sup>Pr. prof. Ene Braniște, *Viața lăuntrică a preotului. Importanța ei în pastorație și mijloace pentru cultivarea ei*, în „B.O.R.”, 74, 1956, nr. 1-2, p. 123 și următoarele.

<sup>3</sup>Pr. M. Braniște, *Viața lăuntrică a preotului, cheia succesului în pastorație*, în „Buletinul Eparhiei Argeșului”, martie 1947, p. 20.



*viața sa interioară, viața spirituală, constituie cutia de rezonanță în care se adună, se cern ca printr-o sită și se selecționează toate impresiile, cunoștințele și simțămintele venite din afară, prefacându-se apoi în reacții, în atitudini și acțiuni a căror calitate depinde de forța vibratoare a inimii fiecăruia, așa cum dulceața sunetului unei viori atârnă de calitatea materialului și de sensibilitatea cutiei sale de rezonanță. în laboratorul sufletesc al preotului se plămădesc, rodesc și se prelungesc apoi în viața exterioară, ca niște lăstari încărcăți de rod, toate manifestările sale particulare și publice; de aici izvorăște conduita sa în familie, între prieteni și cunoscuți, în societate și așa mai departe<sup>4</sup>. Cu adevărat se poate spune despre inima unui preot cu intensă trăire interioară că *râuri de apă vie curg dintr-însa*, precum zice Mântuitorul (Ioan 7, 38).*

Am putea spune că misiunea duhovnicească a preotului nu începe în sfântul altar și pe amvonul bisericii, ci chiar de la altarul interiorului săli sufletesc. „Pe scena vieții lăuntrice se dau cele mai grele lupte morale între eforturile spre bine și ispitele spre păcat; aici se câștigă cele mai strălucite biruințe morale asupra gândurilor și a înclinărilor rele, asupra ispitelor la păcat, asupra păcatului însuși. Pe altarul vieții lăuntrice se aduc cele mai grele, dar și cele mai bine plătute jertfe smulse mândriei, egoismului, lăcomiei, pornirilor instinctive minore, smulse *omului natural*.”<sup>5</sup>.

Viața duhovnicească nu e tot una cu *cultura* preotului. în componența ei intră desigur și o mare doză de cultură, dar ea nu e totul. Căci pot fi preoți foarte culți, cu o viață spirituală searbădă și rece, care nu iradiază căldură sufletească; și dimpotrivă, pot fi preoți cu mai puțină cultură, dar cu o intensă trăire lăuntrică și capabilă să stârnească și în alții scânteii de duh și entuziasm<sup>6</sup>.

### *Semnele (formele de manifestare ale) vieții interioare*

Cum se manifestă în afară o viață spirituală intensă? Mai *întâi prin pietate* (evlavie) sau religiozitate și o moralitate ireproșabilă. La temelia acesteia stau în primul rând cele trei virtuți creștine de căpetenie: credința, nădejdea

<sup>4</sup> Cf. *Ibidem*.

<sup>5</sup> Diacon prof. O. Bucevschi, *Viața lăuntrică a preotului și lucrarea lui pastorală*, în „Mitropolia Olteniei”, 7, 1955, nr. 10-12, p. 548.

<sup>6</sup> *Ibidem*, p. 551.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

și dragostea, virtuți care trebuie să împodobească sufletul preotului într-o măsură mai mare decât la orice creștin. Preotul pios trebuie să se distingă printr-o credință tare și neșovăielnică în Dumnezeu, în puterea și dreptatea Lui, printr-o nădejde' neclintită în biruința finală a creștinismului, prin iubirea sa nemărginită față de Dumnezeu și de oameni.

În al doilea rând, o viață spirituală bogată se manifestă prin *tendința de interiorizare*, înclinarea spre meditație și contemplație, iubirea de singurătate, de izolare, de tăcere și liniște (isihie), de care simțim din când în când nevoie. *Râvna pentru rugăciune și sârguința spre desăvârșire morală*, spre purificare, spre asceză și desăvârșirea în virtute sunt alte semne distinctive, prin care se manifestă și se recunoaște omul de intensă trăire lăuntrică și duhovnicească. „Luminată este treapta și haina preoției, dar numai dacă are și sufletul împreună - strălucind înlăuntru, prin curăție”<sup>7</sup>.

Cu cât viața interioară a preotului va fi mai bogată, mai intensă și mai profundă, cu atât posibilitățile de care va dispune vor fi mai variate, cu atât puterea lui de rezistență față de greutate și obstacole va fi mai mare, iar strădania și activitatea lui, mai bogate în roade și succese. Și dimpotrivă, fără un asemenea suport lăuntric al faptelor noastre, preoția rămâne steapă, ne-productivă și sterilă, ca un pom uscat. *Neglijarea vieții interioare echivalează cu secarea izvorului de unde decurge puterea preoției*. Sărăcia sau amorțirea ei aduce după sine anchilozarea puterilor sufletești ale preotului; legătura lui cu cerul slăbește, dragostea se răcește, entuziasmul și zelul sacerdotal scade sau se stinge cu totul<sup>8</sup>.

## II. Cultivarea propriei vieți duhovnicești, îndatorire a preotului

De aici decurge datoria preotului de a-și cultiva, adică de a spori, a îmbogăți și a aprofunda neconținut viața sa duhovnicească și de a întreține veșnic vie și neatinsă această flacără interioară, care iluminează și încălzește

<sup>7</sup>Teognost, în *Filocalia*, voi. IV, p. 268.

<sup>8</sup>Cf. și Prof. dr. I. Zăgrcan, *Viața interioară a preotului și importanța ei pentru apostolatul preoției*, în „M.A.”, 5, 1960, nr. 5-6, p. 393-412. Mai pe larg vezi și L. Dehon, *La vie intérieure. Ses principes. Ses voies diverses et sa pratique d'après les meilleurs ascétiques*, II-e ed., Paris, 1920.

întreaga sa ființă și care fecundează întreaga sa activitate și manifestare exterioară. *Eforturile spre desăvârșire ale preotului trebuie îndreptate deci mai întâi spre interiorul ființei sale: „Podoaba voastră să nu fie cea din afară. ..., ct omul cel tainic al inimii, în nesticăcioasa podoabă a duhului blând și liniștit, care e de mare preț înaintea lui Dumnezeu” (I Petru 3, 3-4).*

Fără îndoială, temeliile sau începuturile vieții lăuntrice a preotului trebuie să le căutăm în acea înclinație firească spre meditație și interiorizare, care se manifestă de timpuriu, ca una dintre formele de manifestare ale vocației pentru preoție. Într-o măsură oarecare ea se cultivă apoi în școală, unde deprinderile de pietate, religiozitate și meditație constituie una din preocupările de căpetenie în educarea și formarea personalității viitorilor preoți. Dar viața duhului se poate stinge sau sufoca mai târziu, din lipsă de exercițiu, ca orice putere sufletească rămasă în nelucrare<sup>9</sup>. De aceea, ea trebuie neconținut cultivată, adâncită și dezvoltată, pentru a nu întrerupe în noi izvorul harului și al puterii de sus, care ne susține neconținut în exercitarea misiunii noastre. La această datorie a noastră se referea, desigur, Sfântul Apostol Pavel, când scria discipolului său Timotei: *„îți aduc aminte să reaprinzi (să îți neconținut aprins) harul lui Dumnezeu care e în tine, prin punerea mâinilor mele” (II Tim. 1,3)*. Căci „pentru viața duhovnicească, lipsa de progres înseamnă sărăcire, superficializare, alunecare înapoi, destrămare. Dacă nu e alimentat continuu prin învățătură și faptă mereu îmbunătățite, sufletul creștin și deci, și al preotului, se închircește sau își caută compensație în altceva, în altă direcție”<sup>10</sup>. Preotul este deci dator să se înduhovnicească neconținut, modelându-și ființa spirituală după exemplul Mântuitorului, care rămâne pentru noi supremul model în această privință.

<sup>9</sup> După învățătura marilor teologi mistici ai Bisericii Ortodoxe, chiar harul comun, primit la botez, rămâne nelucrător în om, adică nu își arată efectele decât dacă e pus în lucrare, prin colaborarea sau voința personală a omului, prin fapte bune sau exerciții de pietate. Vezi mai ales Nicolae Cabasila, *Despre viața în Hristos*, cart. II și VII, trad. rom. de Prof. T. Bodogae, Sibiu, 1946, p. 77, 173 și urm. Cf. și Marcu Ascetul, *Răspuns acelorora care se îndoiesc despre dumnezeiescul Botez*, în *Filocalia*, trad. rom. de D. Stăniloae, voi. I, Sibiu, 1947, p. 293-394.

<sup>10</sup> D.I. Belu, *Predica prin exemplul personal*, în rev. „Bis. Ort. Rom.”, 72, 1954, nr. 5, p. 568.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

### III. Mijloacele pentru întreținerea și promovarea vieții spirituale a preotului

Care este deci hrana prin care putem alimenta acest izvor de energie al ființei noastre, sau - cu alte cuvinte - care sunt mijloacele pentru întreținerea și promovarea ei? Sunt: rugăciunea, mărturisirea și împărtășirea, lectura religioasă, reculegerea (meditația și examenul de conștiință), relațiile și conversațiile cu orice persoane avansate în viața duhovnicească, postul și orice exerciții ascetice sau mijloace menite să modeleze chipul nostru duhovnicesc după cel desăvârșit, al Mântuitorului.

Să vorbim, pe scurt, despre fiecare în parte, din acest punct de vedere.

#### 1. Rugăciunea

Rugăciunea este convorbire cu Dumnezeu, prin înălțarea gândului și a inimii noastre spre El, indiferent dacă aceasta se exprimă prin cuvinte (rugăciunea poate fi și tăcută). Ea este hrana și respirația sufletului creștin, fără de care nu se poate concepe viață spirituală, pentru că prin ea se întreține legătura noastră cu cerul<sup>11</sup>.

Rugăciunea, împreună cu meditația, înalță sufletul într-o atmosferă de „ozon” spiritual, făcându-l să respire aerul curat al înălțimilor în care sălășluiește Dumnezeirea: „La munți, suflete, să ne ridicăm, că de acolo va veni ajutorul...” (Ps. 120, 1). Acolo, ușurat de povara păcatelor și eliberat de zgura lumeștilor griji și preocupări, sufletul trăiește lângă Dumnezeu, „se arată dumnezeieștii Sale fețe”, cum zice Psalmistul (Ps. 41,2), și soarbe puteri noi din izvorul veșniciei. Rugăciunea „cultivă astfel duhul evlaviei și sentimentul adorației, apleacă voința către Dumnezeu, sporește credința și dragostea față de El”.

Este de la sine înțeles că orice bun creștin trebuie să se roage. Dar cu deosebire preotul este și trebuie să fie prin excelență un *om al rugăciunii*, un *maestru al rugăciunii*. Nimeni nu trebuie să se roage mai des, mai mult și mai cu căldură decât el. Ca reprezentant și slujitor al lui Dumnezeu, el

<sup>11</sup> Vezi și Diac. Prof. Em. Vasilescu, *Rugăciunea, centrul vieții religioase*, în „M.O.”, 8, 1956, nr. 1-3, p. 39-47.

e dator, prin însăși natura misiunii lui, să se afle și să se mențină în permanentă și trainică legătură cu Dumnezeu, căruia îi slujește și care este izvorul puterii și autorității sale în lume. Și aceasta o poate face el mai ales prin rugăciune. În rugăciune el poate mărturisi lui Dumnezeu, ca unui tată și stăpân, respectul și iubirea sa pentru El, dorințele și năzuințele sale pentru mântuirea credincioșilor, slăbiciunile, lipsurile și căderile sale, nevoile, durerile și necazurile sale în împlinirea misiunii.

a) Ca instrument al harului dumnezeiesc și ca organ de sfințire a lumii, preotul este dator să se roage nu numai pentru sine, ci și pentru credincioșii săi, al căror mijlocitor este. Ca preot, funcția și menirea lui primordială este să se roage pentru Biserică, să transmită lui Dumnezeu rugăciunea și omagiile Bisericii, ale enoriei sale, prin sfintele slujbe rânduite de Biserică. Viața spirituală a preotului e întreținută în primul rând de aceste sfinte reuniuni (cu credincioșii) din casa Domnului, prilejuite de serviciile religioase<sup>12</sup>. În această calitate, el este crainicul, purtătorul de cuvânt, glasul comunității rugătoare sau al obștii pe care o păstorește, exprimat prin formulele sacre de rugăciune, consacrate de tradiție și consfințite de Biserica. Aceasta este datoria și slujba lui de căpetenie din toate zilele: să se roage pentru popor; ea trebuie să rămână în centrul preocupărilor și activității sale și să primeze asupra tuturor celorlalte laturi ale misiunii preoțești (activitatea învățătoarească și cea de conducere, activitatea socială, culturală, gospodărească etc). „Preotul are printre alte meniri și pe aceea de a întreține și întehi focul rugăciunii în casa lui David, în parohia și în biserica lui. Vai de preotul care nu se roagă, care nu a luptat să-și câștige deprinderea rugăciunii, care nu vede în slujba dumnezeiască decât o povară, care a stins în sine duhul rugăciunii”<sup>13</sup>.

Ca slujitor de cele sfinte, preotul trebuie să fie pildă și model credincioșilor săi în ceea ce privește râvna sa pentru rugăciune, pietatea și căldura cu care se roagă, motivele sau obiectul rugăciunii sale, și așa mai departe. Rugăciunea făcută de preot în cadrul sfintelor slujbe, săvârșite în biserică sau în afară de biserică, constituie funcția esențială a preoției. Dar preotul

<sup>12</sup> I Justinian, „Cuvânt către clerul Capitalei la Pastile an. 1958”, în *Apostolat social*, VI, p. 389.

<sup>13</sup> Pr. D. Stăniloae, *Sublimitatea preoției*, în „Mitropolia Olteniei”, 9, 1957, nr. 5-6, p. 308.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

nu trebuie să coboare această sfântă și capitală datorie sacerdotală la nivelul unei simple obligații profesionale, îndeplinită în chip mecanic, din rutină sau obișnuință, ori din dorința de câștig material. Să nu se roage preotul „numai cu buzele”. El trebuie să se comporte ca unul care se află în permanență în fața lui Dumnezeu și să-I slujească cu cuviință și pătrundere, cu evlavie și credință, cu căldură și demnitate. Să se roage din inimă și în chip dezinteresat. Să pună suflet și convingere în tot ceea ce spune și face în timpul sfintelor slujbe, pentru ca să îndemne și pe alții la rugăciune, prin exemplul său. „Datoria preotului este nu numai de a se ruga el, ci și de a învăța pe alții să se roage, dându-le deprinderea rugăciunii. Starea de har și de religiozitate a unei parohii o decide preotul. El trebuie să fie și să se arate ca un om al rugăciunii prin excelență, atât pentru a mijloci transmiterea harului dumnezeiesc, cât și pentru a infiltra gustul, necesitatea și felul de a se ruga, păstoriților săi”<sup>14</sup>. De aceea, unul din țelurile pe care trebuie să le urmărească preotul în activitatea sa sacramentală este să antreneze credincioșii la rugăciune, asociindu-i mai ales la rugăciunea Bisericii, adică făcându-i să participe în chip activ la rugăciunea liturgică a Bisericii, să se roage și să cânte împreună cu preotul și cu cântăreții<sup>15</sup>.

E de la sine înțeles că preotul de enorie nu poate îndeplini zilnic, cu strictețe, întreaga rânduială de rugăciune și slujbe impusă viețuitorilor din mănăstiri, a căror menire, îndatorire de căpetenie, este tocmai să se roage neconținut. Totuși, el e obligat la mai mult decât minimumul de rugăciune impusă oricărui credincios laic seara și dimineața. El ar trebui să facă mai des apel la *Ceaslov*, acest cod al rugăciunii sacre a Bisericii, care n-ar trebui lăsat numai pe seama cântăreților de strană în biserici, ci să fie un dreptar indispensabil de rugăciune, un *vademecum* al preotului, nelipsit din mână, din casă și din viața lui religioasă, unde el găsește rânduială Sfintei împărățiri, Acatistele și Canoanele zilnice de rugăciune, Pavecernița etc.

<sup>14</sup> Pr, P. Vintilescu, *Preotul în fața chemării sale de păstor al sufletelor*, Buc, 1934, p. 277, 273. Cf. și Patrick Thompson (cat. englez), *The priest as teacher of prayer*, în voi. *Priesthood*, by various writers, ed. by Hubert S. Box, London 1937, p. 337-360. De văzut și Mitrop. Meletie Galanopoulos de Kitiron, *Rugăciunea și preotul (în grec)*, Atena, 1956.

<sup>15</sup> Despre aceasta vezi mai pe larg studiul nostru *Participarea la Liturghie și metode pentru realizarea ei*, în „Studii Teologice”, 1, 1949, nr. 7-8.

îndeplinirea la timp, cu dragoste și conștiinciozitate, a tuturor îndatoririlor și pravilelor impuse oricărui slujitor de cele sfinte caracterizează pe un preot însuflețit de o înaltă conștiință pentru misiunea și răspunderea lui. Îndeosebi să se silească preotul a-și respecta rânduita pravilă de pregătire trupească și sufletească pentru slujba Sfintei Liturghii; să facă din întreaga lui ființă sălaș vrednic al harului dumnezeiesc care i s-a dat prin hirotonie și care sfințește și preface, prin buzele și mâinile sale, Cinstitele Daruri în Sfântul Trup și Sânge al Domnului<sup>16</sup>.

b) Fără îndoială, îndeplinirea cu sfințenie și cu pătrundere a rugăciunii oficiale a Bisericii contribuie mult la sporirea pietății și a religiozității preotului, la îmbogățirea și aprofundarea vieții sale lăuntrice. Dar, precum am spus, ea constituie o obligație impusă de însăși natura și misiunea preoției în lume. De aceea, preotul care vrea să progreseze în evlavia și în trăirică duhovnicească nu se poate mulțumi doar cu atât. El trebuie să cultive, într-o largă măsură, și *rugăciunea personală, extraliturhică*. El este, adică, dator să se roage nu numai în biserică, în timpul sfintelor slujbe, împreună cu credincioșii lui, în zilele de sărbătoare sau cu prilejul oficiilor diferitelor servicii religioase, ci și în afară de biserică, acasă, pe drum, la lucru, la masă, într-un cuvânt, în orice moment și în orice împrejurare din viața lui particulară sau familială. Mântuitorul însuși se ruga nu numai în fața poporului și pentru popor, ci deseori și pentru Sine, retrăgându-se pentru aceasta în singurătate și rugându-se uneori cu lacrimi de sânge, așa cum a făcut în grădina Ghetsimani, în noaptea dinaintea Patimii și a morții Sale (Luca 22, 44). Preotului se adresează în primul rând porunca lăsată de Mântuitorul: „*Privegheați, rugându-vă în toată vremea...*” (Luca 21, 86) și repetată de Sfântul Apostol Pavel sub forma: *Rugați-vă neîncetat* (I Tes. 5, 17)<sup>17</sup>.

Nimic de seamă nu trebuie să întreprindă preotul fără a cere mai întâi lui Dumnezeu, prin rugăciune, ajutorul și binecuvântarea Sa. „Orice

<sup>16</sup> Vezi articolul nostru *Despre pregătirea preotului pentru slujirea Sfintei Liturghii*, în „Mitropolia Moldovei”, 30, 1954, nr. 11-12. Același, *Cuvântul unui preot către frații săi de preoție* (despre pregătirea pentru săvârșirea Sfintei Liturghii), în „B.O.R.”, 92, 1974, nr. 7-8, p. 970-974; Pr. Prof. P. Vintilescu, *Liturghierul explicat*, Buc, 1972, p. 79-113.

<sup>17</sup> De văzut și Arylas, *Viața lăuntrică a preotului. Rugăciunea necurmată* (în grec), în rev. 'O'Ecpnuepioc. (Preotul), (Atena), an. 9, nr. 5 (1 martie 1960), p. 200-203.

«*Preoții Tai, Doamne, se vor îmbrăca intru dreptate...*»

întreprindere pastorală trebuie să pornească de la rugăciunea de cerere, ca să se încheie cu rugăciunea de mulțumire"<sup>18</sup>. Dar mai ales în momentele și împrejurările grele ale vieții și ale misiunii sale, în clipele de durere, de frământare, de ispite și de îndoială, de furtună și de cumpănă sufletească, el are nevoie să recurgă la mângâierile rugăciunii. În ea va afla liniștea și pacea la vreme de furtuni și de necazuri; ea îi va da tăria trebuitoare pentru suportarea și înfruntarea insucceselor, a decepțiilor și a durerilor sale ca om și ca preot; în ea să caute și să ceară ajutorul de sus pentru refacerea energiei și a râvnei sale sacerdotale, hrană pentru reîmprospătarea puterilor sale de muncă și de luptă împotriva slăbiciunilor sale, împotriva păcatului și a răului material și moral din lume. „Mâinile ridicate spre rugăciune înfrâng mai multe batalioane decât cele ce se luptă...”, a zis Bossuet<sup>19</sup>.

Numai prin rugăciunea neconținută și stăruitoare se poate menține caracterul sacerdotal al preoției, ferindu-l pe preot de laicizare și ajutându-l să se desprindă de preocupările și de grijile pământești, pentru a se alipi numai de Dumnezeu. Când preotul va ajunge să facă din rugăciune nu numai îndeplinirea unei datorii impuse de menirea sa, ci chiar o nevoie sufletească adânc și permanent simțită, așa cum trupul simte nevoie de hrana zilnică, atunci va putea spune, împreună cu Sfântul Apostol Pavel: „Nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine” (Gal. 2, 20).

### 2-3. Mărturisirea (Spovedania) și împărtășirea

Acestea sunt tainele de bază ale vieții religioase și izvoarele de căpetenie ale spiritualității creștine, cele mai des practicate și repetate în viața creștinilor. Oricât de curată viață ar duce preotul, totuși nici el nu e scutit de slăbiciuni, căderi, greșeli și păcate, inerente firii omenești: „Dacă pretindem că nu avem păcat, ne înșelăm pe noi înșine și adevărul nu e în noi. Dar dacă ne mărturisim păcatele, El (Dumnezeu) este credincios, și drept, ca să ne ierte păcatele și să ne curățească de orice nedreptate” (I Ioan 1, 8-9). E de la sine înțeles că preotul e dator să se ridice mai presus de ceilalți prin

<sup>18</sup> Pr. P. Vintilescu, *op. cit.*, p. 289.

<sup>19</sup> Citat la I. Zăgrean, *Viața interioară a preotului...*, în „Mitropolia Ardealului”, 5, 1960, nr. 5-6, p. 400.



perseverență în bine, prin voința dârză de a lupta împotriva păcatului și de a se păstra în permanentă curăție. Dacă, totuși, nici el nu se deosebește de ceilalți oameni în ceea ce privește predispoziția și posibilitatea de a păcătui, el trebuie să alunge măcar, din suflet, efectele eventualelor păcate, folosindu-se pentru aceasta de același divin mijloc de curățire pe care Dumnezeu l-a pus la îndemâna tuturor creștinilor: mărturisirea (spovedania).

Într-adevăr, preotul trebuie să se spovedească și el, atât ca om, cât și ca preot. Mai întâi că și el este supus greșelii și al doilea pentru că lui, ca slujitor de cele sfinte, i se cere un grad mai mare de curăție trupească și sufletească, pe care dacă nu o poate menține în permanență, o poate redobândi prin mărturisirea deasă. El este, totodată, și duhovnicul păstoriților săi. Dar cum va putea sta el în scaunul de duhovnicie, ca judecător al altora, de nu se va judeca mai întâi pe sine însuși? Poate cineva să spele pe altul înainte de a-și fi curățat el însuși mâinile? Cum va putea deci preotul să lege și să dezlege păcatele oamenilor și să le fie povățuitor spre virtute, când propria lui conștiință va fi împovărată de păcate neiertate?

De aceea, Simeon, arhiepiscopul Tesalonicului (sec. XIV-XV), îndeamnă atât pe preoți cât și pe arhierii, precum și pe cei din clerul monahal, să se spovedească des, mai ales înainte de a liturghisi<sup>20</sup>. El sfătuiește pe preoți să-și mărturisească îndeosebi păcatele și neglijențele comise în exercițiul funcțiunii lor de liturghisitori, spunându-le arhierelui, căci păcatele de acest fel sunt specifice misiunii preoțești și ele trebuie canonisite numai de arhieriu<sup>21</sup>. *Povățuirile din Liturghier* prescriu pentru preot obligația de a se spovedi duhovnicului său, înainte de slujire, nu numai în cazul că s-a făcut vinovat de vreunul din cele șapte păcate de moarte (trufia, iubirea de argint, desfrânarea, mânia, lăcomia, zavistia și trândăvia la faptele cele bune)<sup>22</sup>, ci chiar ori de câte ori își simte cugetul împovărat cu păcate mai mici, care l-ar putea împiedica de a sluji cu vrednicie, ca de exemplu, atunci când e

<sup>20</sup>"*Despre pocăință*, cap. 252, în trad. rom. cu titlul *Tractat asupra tuturor dogmelor credinței noastre ortodoxe*, tip. de T. Teodorescu, Buc, 1866, p. 166-167 (reprodus și în *Învățătura pentru spovedanie, din Molitfelnic*, vezi, de ex., ed. Buc, 1937, p. 47); *Despre preoție*, în aceeași trad. rom., p. 355. Cf. și *Carte foarte folositoare de suflet*, Buc, 1899, p. 183.

<sup>21</sup> *Despre Sfântul Maslu*, cap. 295, în trad. rom. cit., p. 190.

<sup>22</sup>Vezi, de ex., *Dumnezeieștile Liturghii...*, Buc, 1937, p. 364.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

ispitit noaptea în vis din vina lui, adică din pricina vorbelor sau a gândurilor necurate de cu seară, a mâncării și a băuturii peste măsură, a prelungirii somnului, și așa mai departe<sup>23</sup>. „Preotul trebuie să se spovedească neapărat pentru orice păcat, pentru ca sufletul să-i fie neconținut curat”<sup>24</sup>.

b) Culmea și coroana vieții spirituale a creștinului ortodox o reprezintă unirea deplină cu Hristos-Domnul, prin *împărtășirea cu Sfântul Său Trup și Sânge*. De fapt, ea este, în forme concrete, unirea spirituală cu Dumnezeu, la care aspiră, de veacuri, marile personalități religioase ale creștinismului, împărtășirea reprezintă termenul ultim sau final al *vieții în Hristos*, adică gradul cel mai înalt al trăirii în curentul de har care izvorăște și curge din jertfa Mântuitorului și care circulă, ca o sevă dătătoare de viață, prin toate mădularele trupului mistic al Bisericii, însuflețindu-le și alimentându-le neconținut.

Sfânta împărtășanie constituie, totodată, o recompensă sau o cunună, care se cere câștigată prin luptă. Când primim un oaspete de seamă în casa noastră, ne străduim să-i facem o primire cât mai aleasă, plăcută, curățind și înfrumusețând casa. Ca să putem primi cum se cuvine pe Hristos, împăratul sufletelor noastre, trebuie să transformăm întreaga noastră ființă - trup și suflet - într-un sălaș vrednic de sfințenia și maiestatea dumnezeiescului nostru oaspete. Înainte de a ne împărtăși cu Sfântul Trup și Sânge al Domnului, ni se cere deci o intensă pregătire și strădanie personală de purificare, de curățire, prin post, rugăciune, meditație, mărturisire și fapte bune<sup>23</sup>.

Pentru credincioșii laici, care se împărtășesc de obicei destul de rar, această pregătire se realizează, de fapt, prin Taina Pocăinței (mărturisirii),

<sup>23</sup> Vezi tot acolo, p. 386; „Unul ca acela nicidecum să nu îndrăznească a liturghisi până ce nu se va mărturisi la părintele său duhovnicesc și va lua de la el canon și dezlegare”. în Biserica Romano-Catolică, teologii (candidații la preoție) sunt obligați să se spovedească în fiecare săptămână (vezi *Codex Juris Canonici*, can. 1367), iar preoții cel puțin o dată pe lună. Aceeași obligație pentru clericii uniți. Cf. și Diac. Gr. Marcu, *Atitudini. Și fețele bisericești trebuie să se mărturisească*, în „Rev. Teologică” (Sibiu), 1938, nr. 11-12, p. 506-508; Episcop Teofii (Herineanu), *Spovedania clericilor*, în „Mitrop. Mold. și Suc”, 31, 1955, nr. 10-11, p. 698-708.

<sup>24</sup> Arhim. Gherasim, *Calitățile religio-morale ale păstorului*, art. în „Țerkoven Vestnik” (Sofia), 29 nov. 1958, după „Jurnal Mosk. Patr.”, 1959, nr. 1, p. 52.

<sup>25</sup> Vezi mai ales Nicolae Cabasila, *Despre viața în Hristos*, în trad. rom. citată mai sus.

care precede în chip obligatoriu împărtășirea și prin care li se acordă iertarea păcatelor. Dar preotul, în calitatea sa de slujitor al celor sfinte, este obligat sa se împărtășească mult mai des, adică, ori de câte ori slujește Sfânta Liturghie. Atât canoanele, cât și legile și regulamentele bisericești pedepsesc pe preotul care ar îndrăzni să slujească fără să se împărtășească<sup>26</sup>. Deoarece nu se poate sposedi de fiecare dată, el trebuie să se păstreze și să se afle în permanenta stare de curăție, ca un vas sau organ al harului, de-a pururea neîntinat, pentru a putea sfinți cu vrednicie Sfintele Taine și a se împărtăși cu ele.

Dar prin deasa ei repetare, împărtășirea cu Sfântul Trup și Sânge nu trebuie să se transforme într-o simplă obligație profesională sau rituală îndeplinită mecanic, pentru că e impusă de tipic sau de regulamentele disciplinare. Să se ferească preotul, ca de moarte, de acea rutină care îl face uneori insensibil față de Sfânta Taină a împărtășaniei și pe care o deplângea autorul celebrei cărți de spiritualitate creștină, *Imitatio Christi*: „O, orbire și împietrire a inimii omului, că ne purtăm cu atâta nesimțire față de acest dar nespus și ne facem cu atât mai nebăgători de seamă față de marea cuviință a Lui, cu cât mai des se întrebuițează”<sup>27</sup>. Oricât de des s-ar împărtăși, preotul trebuie să o facă, de fiecare dată, pe deplin conștient de adevărata și profunda semnificație religioasă a acestei mari taine. Înainte de Liturghie, el își va citi cu atenție, cu pătrundere și cu evlavie, rugăciunile pregătitoare pentru împărtășire, din Liturghier sau din Ceaslov. În cursul Liturghiei va sluji cu toată dragostea și pietatea, citind cu îndoită atenție mai ales acele rugăciuni în taină din rânduiala slujbei, în care ne rugăm pentru slujirea și împărtășirea cu vrednicie a noastră și a credincioșilor noștri (ca, de ex., rugăciunea din timpul Trisaghionului, rugăciunea punerii-înainte a Darurilor de după vohodul cel mare, rugăciunea înainte de împărtășire și altele), împărtășirea însăși se va face cu frică și cutremur. Iar după împărtășire sau după sfârșitul slujbei, preotul își va citi cu atenție rugăciunile de mulțumire

<sup>26</sup> Vezi, de ex. *Pravila de la Govora*, cap. 51, 131 (ed. I. M. Bujoreanu, Buc, 1885, p. 104, 123); *Povățuirile din Liturghier* (ed. 1937, p. 365); art. 41, alin. 3 din *Regulamentul de procedură al instanțelor disciplinare și de judecată ale Bisericii Ortodoxe Române*.

<sup>27</sup> Toma a Kempis, *Urmarea lui Iisus Hristos*, trad. rom. de C. Munteanu, ed. II, Neamțu, 1927, p. 345. Cf. și Pr. V. Popescu, *Sufletul preotului în luptă cu ispitele*, Buc, 1943, p. 12 și urm.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

din Rânduiala împărțirii. Cel puțin o zi și o noapte după aceea se va feri de tot ce ar putea pângări ființa lui trupească sau sufletească (legătura trupeză cu soția, îmbuibarea pântecului, vorbe urâte și murdare etc).

Zilele în care ne împărțim trebuie să fie considerate și trăite ca prilejuri și motive de neîncetată pregătire, curățire și progres în viața spirituală, ca momente de adevărată întâlnire și conviețuire a noastră cu Hristos-Mântuitorul. În acele zile, inimile noastre să fie arzând de iubire și evlavie, așa cum erau ale celor doi ucenici ai Domnului în drumul spre Emaus împreună cu Mântuitorul (Luca 24,32). „Adevărații credincioși care s-au hotărât a petrece toată viața lor îndreptându-se pe sine, nu se întorc niciodată deșerti, de la preasfânta ta masă, ci vin de acolo cu nouă putere spre evlavie și dragostea de fapte bune”, zice autorul cărții *Imitatio Christi*<sup>28</sup>. Iar în alt loc: „Ori de câte ori ne apropiem de această Sfântă taină, primim întru noi înțelepciunea, lumina necreată, cuvântul lui Dumnezeu, cuvântul cel viu; primim pe întemeietorul harului, pe Săvârșitorul credinței, amanetul nemuritor al nădejzii noastre; trupul răstignit pentru noi se întrupează cu trupul nostru, Sângele care a mântuit lumea se amestecă cu sângele nostru; o sfântă sărutare unește sufletul nostru cu sufletul Răscumpărătorului. Dumnezeuia Sa ne pătrunde și mistuie întru noi tot ce stricase păcatul; prietenul credincios se reazemă pe sânul nostru, el ne vorbește, ne spune: pune-mă ca o pecete pe inima ta; că dragostea e mai tare ca moartea (Cânt. Cânt. 8, 6). Și atunci, înflăcărat de acea dragoste arzătoare ca și focul, nu vedem decât pe cel mai iubit, nu avem altă viață decât pe a Sa și întristarea călătoriei noastre se pierde în bucuria Cerului”<sup>29</sup>.

Ca unul care poartă și mânuiește atât de des Sfânta împărțășanie, consumând-o el însuși și dăruind-o și celor vrednici de ea, preotul este și trebuie să fie un adevărat *Hristofor*, adică purtător de Hristos; el trebuie să poarte continuu pe Hristos nu numai în mâinile sale și în trupul său, ci mai ales în inima sa, în gândurile, simțămintele și faptele lui, în întreaga sa viață. Cine crede cu adevărat în realitatea prezenței Mântuitorului în Sfintele Daruri, cu care se împărțășește așa de des, va duce neapărat și o viață hristoformă, adică își va modela chipul trăirii sale după aceea a lui Hristos, facându-se prin

<sup>28</sup>Trad. rom. cit., p. 344.

<sup>29</sup>*Ibidem*, p. 391-392.

aceasta pildă vie credincioșilor săi. „Cel ce slujește cu vrednicie și se împărtășește cu dumnezeieștile Taine, nu numai că dobândește iertarea păcatelor, ci se învrednicește și de sfințenie și de darul cel ales, căci se împărtășește cu Hristos, care este izvorul neîmpuținat al sfințeniei și al harului”<sup>30</sup>.

#### 4. Lectura religioasă

Un alt mijloc pentru îmbogățirea și sporirea vieții noastre spirituale este *lectura religioasă* și îndeosebi *lectura cărților de pietate*, adică a acelor cărți menite să hrănească pietatea sau religiozitatea noastră.

E cunoscută, în general, puternica înrâurire pe care o exercită lectura asupra spiritului nostru și marea ei importanță ca mijloc de cultura, precum și contribuția ei la formarea caracterului și a personalității noastre. Omul este în parte, sau tinde să devină, ceea ce citește. După cum trupul nostru se resimte de calitatea hranei pe care o consumă, tot așa și intelectul și sufletul nostru întreg se vor resimți de calitatea lecturilor cu care le hrănim. Lectura cărților rele, proaste sau mediocre va forma suflete mediocre și meschine. Cărțile bune inspiră, dimpotrivă, idei înalte, simțăminte alese și atitudini nobile (fapte de virtute). Ele dirijează mințile, inimile și voințele cititorilor spre scopul sau țelul nobil voit de autor. Lectura preferată a preotului trebuie să fie deci aceea care îl poate ține în permanentă legătură cu Dumnezeu, care îi stimulează sau îi menține veșnic treaz entuziasmul și zelul pastoral, care îl poate apropia cât mai mult de Dumnezeu, ținta finală a vieții noastre. O asemenea literatură nu poate fi decât fructul sau expresia vieții interioare a marilor personalități creștine în năzuința și lupta lor spre perfecțiune.

Citirea cărților de pietate sau ziditoare de suflet nu se face cu interesul cerebral, cu care citim de obicei cărțile științifice sau de studiu. Întâmplător și parțial, ele ne pot îmbogăți și mintea cu cunoștințe folositoare pentru practica vieții preoțești. Dar nu aceasta e esențial într-o astfel de lectură. Ceea ce trebuie să urmărim în primul rând prin lectura cărților cu conținut religios-moral este profitul spiritual; asemenea cărți sunt menite mai înainte de toate să ne cultive spiritul, inima și voința, înclinându-le spre bine, virtute

<sup>30</sup>Liturghierul, la Povățuiri, ed. 1956, p. 413. Cf. și Gala Galaction, *Piatra din capul unghiului. Scrisori teologice*, București, 1926, p. 40 și urm.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

și desăvârșire. În ele găsim îndemnuri spre o viață pioasă și morală, pilde de înaltă trăire religioasă, care ne stimulează spre imitarea lor prin încordarea voînței, și atâtea alte lucruri care vorbesc inimilor noastre cu graiul proorocilor, al apostolilor și al tuturor marilor personalități religioase ale istoriei creștine.

Ceasurile de lectură sunt în general prilejuri de convorbire cu spiritele alese ale omenirii. În cărțile lor găsim zugrăvit și imprimat sufletul marilor personalități religioase ale creștinismului, care ne vorbesc de dincolo de mormânt, prin opera lor scrisă, insuflându-ne astfel măreția caracterului lor, noblețea simțămintelor lor, înălțimea idealurilor lor, râvna lor spre perfecțiune, și așa mai departe, îndemnându-ne a le călca pe urme. În această privință, *Sfânta Scriptură* se cuvine să fie „cartea de căpetenie a preotului”, căci ea e opera Sfântului Duh însuși, scrisă de mâini omenești. Citind-o, în ea nu trebuie să căutăm însă numai răspunsuri la examene, texte și argumente pentru predică sau pentru combaterea celor rătăciți de la adevărata credință, ci mai ales forțe, virtuți, inspirație pentru activitatea noastră<sup>32</sup>.

În al doilea rând, nu trebuie să lipsească din biblioteca niciunui preot și din lectura lui preferată, operele *Sfinților Părinți care se ocupă de zugrăvirea misiunii preoțești*, a sublimității, a responsabilității și a necazurilor ei, începând cu cele trei lucrări clasice *despre preoție*, ale Sfântului Ioan Hrisostom [*Despre preoție*], Sf. Grigore Teologul (*Despre fugă*) și Sf. Grigore Dialogul (*Liber Regulae Pastoralii*). La acestea se adaugă regulile și îndemnurile scrise de marii maeștri și îndrumători ai perfecțiunii creștine, ca de ex. *Cuvintele și învățăturile Sfântului Efreem Siru*, *Cuvintele Sfântului Teodor Studitul*<sup>34</sup> și altele.

În al treilea rând, *cărțile de pietate* trebuie să hrănească mintea și inima preotului și să formeze sufletul lui. Între acestea, locul cel dintâi îl ocupă

<sup>31</sup> Vezi Pr. Prof. VI. Prelipceanu, *Sfânta Scriptură, cartea de căpetenie a preotului*, în „Studii Teologice”, 1, 1949, nr. 7-8, p. 487 și urm.; Arhim. I. Scriban, *Biblia «Cartea Carilor»*, Buc, 1937; Pr. Gr. T. Marcu, *Cunoașterea aprofundată a Sfintei Scripturi, îndatorire de căpetenie a preotului zilelor noastre*, în „Studii Teologice”, 14, 1962, nr. 3-4, p. 202 și următoarele.

<sup>32</sup> Cf. A. Vinet, *Theologie pastorale*, III-e ed., Paris, 1889, p. 118.

<sup>33</sup> Trad. rom. de Isaac Schimonahul și Iosif Ieromonahul, 3 voi., Neamt, 1818, 1819, 1823; retip. pe slovă nouă, Buc, 1926.

<sup>34</sup> Trad. rom. de Filaret al Râmnicului, Râmnic, 1784, retip. pe graiul îndreptat, de Arhim. Atanasie Dincă, Buc, 1940.

*Viețile Sfinților*, cu minunatele lor exemple de înaltă trăire religioasă-morală. S-ar putea planifica lectura zilnică a vieților de Sfinți, citindu-se în fiecare zi viața (viețile) Sfântului (Sfinților) respectiv (i), din Sinaxarele Mineiilor sau din colecții ale Vieților de Sfinți, ca cele tipărite odinioară în cărțile mici, de către negustorul Iorgu Dumitrescu din Podenii Dâmboviței, sau cele prelucrate de scriitorul Al. Lascarov-Moldovanu<sup>35</sup>.

Nu mai puțin folositoare și recomandabile sunt viețile marilor personalități religioase ale omenirii, sau viețile pilduitoare ale marilor misionari și preoți creștini, indiferent din ce confesiune au făcut parte, ca, de ex., viața preotului rus Ioan din Kronstadt<sup>36</sup>, viața preotului catolic din Ars (Fericitul Ioan de Vianney)<sup>37</sup>, viața marelui misionar Charles de Foucault<sup>38</sup> ș.a.

În al patrulea rând, preotul poate citi cu folos acele cărți de origine monahală, specifice vieții călugărești, dar utile tuturor celor ce aspiră la desăvârșirea spirituală, ca, de ex., *Patericul* (Cuvinte folositoare ale Sfinților bătrâni) cu înțeleptele sfaturi și maxime duhovnicești ale marilor călugări și pustnici<sup>39</sup>, *Filocalia*, acest cod al vieții ascetico-mistice, cu îndrumările și regulile ei privitoare la progresul și desăvârșirea în virtute și în viața duhovnicească<sup>40</sup>, *Scara Sf. Ioan Scărarul*<sup>41</sup>, precum și cărți celebre de pietate ca *Urmarea lui Hristos* (Imitatio Christi), atribuită lui Toma din Kempis, care este „cea mai populară și mai răspândită carte după Biblie”<sup>42</sup>. La acestea se pot adăuga și alte scrieri ascetico-mistice, care formau până

<sup>35</sup> Tipărite în 7 voi., Ia editura „Cugetarea” din București, 1933-1942.

<sup>36</sup> Vezi Pr. N. Nicov, *Părintele Ioan Kronstadtschi. Un chip de păstor misionar ortodox* Chișinău, 1935.

<sup>37</sup> G. Sepieter, *Viața și doctrina spirituală a Sf. Ioan Vianney, parohul din Ars*, în rom de Pr. I. Vultur, Blaj, 1935 (Col. „Eroii vieții creștine”).

<sup>38</sup> Vezi R. Bazin, *Pustnicul din Sahara*, trad. din fr. de Al. Hodoș (Bibi Enerria) București, 1934.

<sup>39</sup> Trad. rom. de Pafnutie Dascălul, Grigore Dascălul și alții, Buc, 1828, retip. de Arh. Antim Petrescu-Botoșăneanu, Iași, 1913.

<sup>40</sup> Trad. rom. de Pr. Prof. D. Stăniloae (apărute până acum 9 voi., Sibiu și București 1946-1979).

<sup>41</sup> Trad. rom. de Veniamin Costachi, Neamțu, 1814.

<sup>42</sup> Trad. rom. de G. Mumeanu, Buc, 1846 (ed. mai nouă Neamțu, 1927), cu titlul *Urmarea lui Iisus Hristos*. Trad. mai nouă de Pr. D. Vișan, *Urmând pe Domnul*, Buc, 1927.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

nu de mult lectura preferată a călugărilor noștri, ca *Războiul nevăzut*, de cunoscutul călugăr atonit Sfântul Nicodim Aghioritu<sup>F</sup>, sau *Hristoitta*, de același<sup>44</sup>, *Mântuirea păcătoșilor*, de monahul Agapie Criteanul și altele. Mai ales la astfel de cărți se gândea Fericitul Ieronim, când îndemna pe Salvina: „Cărți pioase totdeauna să-ți fie la îndemână. Citirea acestora să-ți fie totdeauna scut de apărare împotriva gândurilor rele, care lupta

••»<sup>46</sup>

contra tinereții .

” ,

La loc de cinste în lectura preotului trebuie să fie așezate cărțile de spiritualitate, în care marii teologi sau reprezentanți ai vieții călugărești ne-au transmis experiența trăirii lor religioase, ca, de «., *Ltmon* (Pajiște duhovnicească) a lui Ioan Moscos<sup>47</sup>, *Despre viața întru Hristos* dlcp1 Tffc ^v Xpicrnl) CunîO»<sup>a</sup> teologului tesalonicean Nicolae Cabasila din sec. XIV , *Viața mea în Hristos*, de Părintele Ioan din Kronstadt<sup>49</sup> ș.a. Nu de puțin folos pot fi *cărțile de meditații religioase*, scrise de marii maeștri ai vieții spirituale din Apus, care, de altfel, sunt lipsite de pecete confesională, ca de exemplu cunoscuta *Introduction ă la vie devote* a Sfântului Francois de Salles (1608)<sup>50</sup>, *Retraites spirituelles* de Bourdaloue<sup>51</sup>, celebrele *Pensees* (Cugetări) ale lui Blaise Pascal, *Paroles d'un croyant*, de Lamennais, *Meditații pentru preoți* de P. Chaignon<sup>52</sup>, *Meditații religioase*, traduse de Gavril Munteanu din lb. germană (Buzău 1840) și altele<sup>53</sup>.

<sup>43</sup> Trad. rom. de Nicodim Ioniță, 1937.

<sup>44</sup> Trad. rom. de smeriții monahi Iona și Antonie, cu titlul *Hristoitia (Bunul moral al creștinilor), care cuprinde 13 cuvinte...*, Buc, 1937.

<sup>45</sup> Trad. rom. Neamțu, 1826; ed. nouă, publicată de Nicodim Ioniță, Chișinău, 1937.

<sup>46</sup> *Lettres choisies de Saint Jerôme*, nouv. trad. fr. avec le texte par F. Lagrange, VIII-e ed., Paris, 1930, p. 329.

<sup>47</sup> *Preatum Spirituale*, P.G., t. LXXXVII, part. III, col. 2855-3112.

<sup>48</sup> Trad. rom. de Pr. Prof. T. Bodogae, Sibiu, 1946.

<sup>49</sup> Ediție franceză: *Le Pere Jean de Cronstadt. Ma vie en Jesus-Christ.*, trad. par Ant. Staerk, II-e ed. critique, Paris, 1901.

<sup>50</sup> Trad. rom. cu titlul *îndrumări la viața evlavioasă*, Iași, 1930 (Bibi. „Presa Bună”).

<sup>51</sup> Trad. rom. de Ierom. Gherman Ionescu, cu titlul *Spirituala fugire de lume*, Iași, 1864.

” Trad. de Pr. S. Chișiu, voi. I, ed. II, Cluj, 1943.

<sup>53</sup> Vezi pentru acest paragraf Arhim. I. Scriban, *Literatura pioasă în limba românească*, în „Bis. Ort. Rom.”, 1923; Pr. I. Zugravu, *Literatura pioasă*, Cernăuți, 1943 (extras din „Candela”, 1942/1943).



În ceea ce privește modul sau tehnica lecturii cărților de pietate, astfel de cărți trebuie citite încet, în liniște și cu multă atenție, adăugând uneori și meditația personală. Precum ploaia lină hrănește pământul, așa citirea liniștită nutrește sufletul<sup>54</sup>.

## 5. Reculegerea (Meditația și examenul de conștiință)

Un alt mijloc de promovare și dezvoltare a vieții noastre duhovnicești este *reculegerea*, adică retragerea în noi înșine, prin *meditație și prin examenul de conștiință*.

Clipele de reculegere sunt oaze de singurătate interioară și de liniște în mijlocul lumii și în zgomotul ei. În timpul lor, ne smulgem pentru scurtă vreme din vârtoarea și frământarea neostoită a vieții de toate zilele, pentru a *ne retrage în „cămara noastră de taina* \ cum spune Mântuitorul (Matei 6, 6), adică în limanul de singurătate și liniște dinlăuntrul propriului nostru suflet, unde suntem noi înșine. Este o evadare momentană din lume, o izolare de gălăgia și forfota ei veșnică, pentru a *ne regăsi pe noi înșine*. În timpul reculegerii, *atât mintea, cât și inima și voința noastră sunt întoarse dinafară înăuntru*: mintea se concentrează asupra adevărilor divine, simțirea se umple de iubirea lui Dumnezeu și de râvna pentru slujirea Lui, iar voința se încordează în urmărirea binelui. „Astfel interiorizată și sporită, lucrarea sufletului produce o încălzire a inimii, o dilatare a perspectivelor, o deosebită înțelegere a lucrurilor superioare, o fericită înălțare a duhului. Lăuntru sufletului capătă starea unei cetăți străjuite de îngeri, care nu lasă să intre decât impresii netulburătoare și ziditoare, *cămara* în care, intrând *într-ascuns*, insul se desface de realitățile imediat înconjurătoare și contemplă pe cele mai înalte, în vârful cărora ochiul tihnit al sufletului vede pe Dumnezeu”<sup>55</sup>. Omul recules este ca „cel ce își astupă urechile când aude de fărădelegi și își pune vâl pe ochi ca să nu mai vadă răul; acela va locui pe înălțime și stâncile cele tari vor fi cetatea lui...”,

<sup>54</sup> Scaramelli, *Călăuză spirituală*, citat la N. Brînzeu, *Hodegetica*, p. 101. Cf. și Dr. A. Stonney, cap. *Ober die priesterliche Lesung*, în voi. *Briefe an Priester*, Salzburg (Pustet), 1933, p. 11-31.

<sup>55</sup> Pr. M. Braniște, *art. și rev. cit.*, p. 20.

«Preoții Tai, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

ochii lui vor privi pe împărat în toată frumusețea lui și o țară îndepărtată vor vedea" (Isaia 33, 15-17).

Fără îndoială, practicarea frecventă a reculegerii este proprie și posibilă în primul rând viețuitorilor din mănăstiri sau pustnicilor, care caută și pot afla singurătatea și liniștea. Dar ea nu e mai puțin necesară și posibilă preotului de enorie, care trăiește în mijlocul și în zbuciumul lumii. Obligat să fie neconținut prezent în lume și să păstreze contactul strâns și permanent cu viața reală a credincioșilor săi, pentru ca să o poată cunoaște și influența în bine, preotul de enorie nu poate deveni un ins rupt de lume, un singuratic sau un meditativ, așa cum pot fi cei care caută isihia pustiului sau a schiturilor depărtate de larma vieții. Totuși, tocmai prin această situație a sa, preotul de enorie are mai multă nevoie de momente de reculegere, așa cum luptătorii din primele linii au mai multă nevoie de refacere decât cei din spatele frontului.

Căci aceste clipe de „coborâre în eul propriu”, oricât ar fi de scurte, au asupra sufletului nostru același efect tonifiant, pe care îl are o baie sau o cură de aer curat și de liniște asupra trupului nostru; ele lecuiesc rănilor primite în duhul nostru din lupta cu lumea și cu răul, liniștesc patimile, amuțesc instinctele rele, potolesc dorințele păcătoase, înlătură din suflet orice tulburare și aduc în loc liniște. În urma lor ne simțim înviorați și primeniți sufletește, mai întăriți, mai conștienți de sublimitatea și responsabilitatea misiunii noastre, mai curați și mai pregătiți pentru a reîncepe lupta și a o duce cu succes până la capăt. Din ele pot izvorî îndemnuri și hotărâri bune și determinante pentru restul vieții și al activității noastre, așa după cum scafandrul coborât în adâncul liniștit al mărilor și al oceanelor se întoarce la suprafață cu recoltă bogată de pietre scumpe și mărgăritare de mult preț.

Reculegerea îmbracă de obicei două forme mai frecvente: cea de meditație și cea de examinare a conștiinței.

a) *Meditația (reflecția) este concentrarea gândului și a minții asupra unor anumite lucruri sau idei, care merită o deosebită și atentă cercetare sau examinare.* În tratatele de teologie mistică și ascetică, bazate pe învățătura marilor reprezentanți ai spiritualității creștine, meditația e socotită ca unul din mijloacele de progres în calea spre desăvârșire, mult utilizat mai ales

în viața monahală<sup>56</sup>. în Biserica Romano-Catolică se acordă încă și azi o mare importanță meditației, fiind privită ca baza oricărei vieți spirituale; ea este practică acolo după o anumită tehnică, prin care se reglementează amănunțit vremea și durata ei, materia, rânduiala sau componența ei, și așa mai departe<sup>57</sup>.

Clipele de meditație sunt consacrate de obicei unor idei religioase, unor adevăruri de credință sau unor porunci morale (dumnezeiești), asupra cărora vrem să ne concentrăm, pentru examinarea sau aprofundarea lor amănunțită și din care rezultă pentru noi îndemnuri sau hotărâri pentru orientarea purtării și a activității noastre. Meditația este strâns și indispensabil unită cu rugăciunea; acestea sunt cele două forțe religio-morale care constituie temelia desăvârșirii spirituale și fără de care nu se poate concepe trăire, creștere și progres duhovnicesc. Meditația întărește paza inimii și a minții împotriva ispitelor și a păcatelor, ne ajută să închidem drumul păcatelor față de Dumnezeu, de aproapele și de noi înșine.

Meditația se poate face în orice moment de răgaz sau în orice prilej potrivit din timpul zilei, dar mai ales dimineața, când spiritul e mai odihnit, sau seara, când avem mai multă liniște. Ea trebuie să însoțească, de exemplu, lectura Sfintei Scripturi sau a cărților de pietate, mai ales când avem de pregătit o predică sau o cuvântare religioasă, sau înainte de rostirea acesteia, și așa mai departe. Ea se încheie și culminează de obicei prin rugăciune. „Fericit bărbatul care n-a umblat în sfatul necredincioșilor și în calea păcătoșilor nu a stat, și pe scaunul hulitorilor n-a șezut. Ci în legea Domnului e voia lui și la legea Lui va cugeta ziua și noaptea. Și va fi ca un pom, răsădit lângă izvoarele apelor, care rodul său va da la vremea sa; și frunza lui nu va cădea, ci toate câte va face vor spori” (Ps. 1, 1-3). Preotul trebuie să practice des meditația, deoarece ea îl ajută să-și sporească și să-și cultive viața lăuntrică a

<sup>56</sup> Vezi de ex. A. Tanquerey, *Precis de Theologie ascetique et mystique*, VIII-e ed., Paris-Tournai-Rome, 1928; N. Crainic, *Curs de teologie mistică* (dact.), Buc, 1936, p. 32 și urm. De văzut și Alfons Rodriguez, *Calea desăvârșirii creștine*, trad. de Alois Tăutu, voi. I, Oradea, 1933.

<sup>57</sup> Vezi, de ex., *Metod practic de a medita*, din cartea *Compendiul desăvârșirii preoțești*, de Schoupe, anexă la *Meditații* de Verduyze, trad. de A. Nicolaescu (citată la N. Brînzeu, *Teologia Pastorală*, voi. I. *Păstorul și turma (Hodegetica)*, Lugoj, 1930, p. 98-99).

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbracă întru dreptate...»

spiritului, să se convertească de la preocupările exterioare la cele interioare, să se concentreze asupra sa însuși, să se interiorizeze și să se apropie astfel mai mult de Dumnezeu, „răscolind chemările transcendente ale sufletului omenesc și punându-l pe preot față în față cu veșnicia”<sup>58</sup>, întânându-l și sprijinindu-l în lupta cu păcatul și cu necazurile. „De n-ar fi fost legea Ta gândirea mea, atunci aș fi pierit întru necazul meu. În veci nu voi uita îndreptările Tale, că într-însele m-ai făcut să viez, Doamne” (Ps. 18, 92-93).

b) Cât privește *examenul de conștiință*, el constituie o condiție esențială a dezvoltării vieții sufletești și a personalității noastre. E un mijloc de control și de autoeducație, bazat pe străvechiul principiu al filosofiei și al pedagogiei clasice: *γινώσκω τον εαυτόν* (Cunoaște-te pe tine Însuși) și recomandat cu insistență de către toți marii maeștri ai desăvârșirii morale creștine. Mare lucru este cunoașterea de sine, căci „cine se cunoaște pe sine, acela cunoaște și pe Dumnezeu”, spune, de exemplu, Clement Alexandrinul<sup>59</sup>. Principiul acesta pedagogic este întrebuițat astăzi, într-o largă măsură, pentru educarea maselor, nu numai în școală, ci și în activitatea profesională, sub forma *autocriticii*.

Păstorul trebuie să se cunoască just pe sine, ca să știe cu ce slăbiciuni din sine are de luptat și de ce să se păzească; să se îngrijească neconținut de mântuirea sa, luminându-și mintea cu adevărurile credinței, nutrind în el simțăminte înalte și curate și formându-și o voință puternică, pentru a se putea împotrivi păcatului<sup>60</sup>.

Dacă rugăciunea este o convorbire cu Dumnezeu, examenul de conștiință constituie un tainic solilocviu, o convorbire tăcută cu noi înșine. Farul luminos al atenției și al conștiinței noastre, îndreptat de obicei spre lumea dinafară, se întoarce în aceste clipe și se concentrează asupra noastră înșine, pătrundem în intimitatea conștiinței noastre. În lumina lui, ne examinăm

<sup>58</sup> Preot dr. S. Radu, *Rostul meditației în viața preotului*, în „Mitrop. Ard.”, 5, 1960, nr. 1-3, p. 97; Același, *Reculegerea și trezvia - mijloace pentru înduhovnicirea preotului*, în „Glas. Bis.”, 36, 1977, nr. 1-3, p. 107-120.

<sup>59</sup> Citat la Pr. M. Ionescu, *Secerișul este mult și secerătorii puțini*, predici, Buc, 1927, p. 245.

<sup>60</sup> Arhim. Gherasim, *Calitățile religios-morale ale păstorului*, în „Tserkoven Vestnik” (Sofia), 29 nov. 1958 (reprodus după extrasele din „Jurnal Mosk. Patr.”, 1959, nr. 1, p. 52).

cu atenție pe noi înșine, persoana noastră, cu toate virtuțile și scăderile sau lipsurile ei, misiunea și activitatea noastră, cu toate realizările și insuccesele ei. Când ne facem controlul conștiinței, suntem singuri, având în fața ochilor noștri numai pe Dumnezeu însuși, pe care îl luăm ca martor și judecător al faptelor, al cugetelor și al simțurilor noastre și căruia îi putem spune ca Psalmistul- „...Toate căile mele înaintea Ta sunt, Doamne (Ps. 118, 188j.

În asemenea clipe facem socoteala și încheiem bilanțul activității noastre de până atunci, recapitulând, de exemplu, tot ce am făcut într-o anumită zi sau într-o perioadă oarecare de timp. Este un fel de dare de seamă față de noi înșine și față de Dumnezeu asupra a ceea ce am făcut și ce n-am făcut până atunci, asupra a ceea ce mai avem încă de făcut, și așa mai departe. Când ne facem examenul de conștiință, e bine să ne punem întrebări ca acestea: Sunt eu pe deplin conștient de gravitatea și responsabilitatea înaltei misiuni ce mi s-a încredințat? Mă străduiesc din toate puterile să fiu la înălțimea ei? Am făcut tot ce eram dator sau puteam să fac pentru îndeplinirea ei și pentru mântuirea credincioșilor mei? Pentru ce n-am izbutit în cutare împrejurare? Ce îmi mai lipsește pentru asta? și așa mai departe. Încheierea examenului de conștiință se face de obicei cu luarea de hotărâri pentru viitor și cu rugăciune pentru împlinirea bunelor intenții și proiecte de îndreptare, de îmbunătățire a activității noastre, de perfecționare a personalității noastre etc. Meditația și examenul de conștiință ne ajută astfel să ne verificăm vocația pentru preoție, să ținem trează conștiința datoriei, să ne formăm și întărim simțul responsabilității pentru felul cum ne îndeplinim misiunea, ne sporește dragostea și râvna de a fi la înălțimea datoriei.

O astfel de contabilitate în fața lui Dumnezeu și a conștiinței proprii trebuie să facă preotul cât mai des, dacă se poate chiar zilnic. Iar vremea cea mai potrivită din zi pentru acest lucru este seara, odată cu rugăciunea de dinainte de culcare, când putem avea răgazul și liniștea necesară pentru concentrarea sau reculegerea sufletească. Fiecare întreprindere sau realizare mai importantă din domeniul pastorației este bine să fie precedată și urmată de clipe de reculegere și autoexamen. E de la sine înțeles că preotul dă neconținut seama de activitatea lui și aici pe pământ, în fața autorității bisericești, dar el va da seama mai ales în fața lui Dumnezeu, la dreapta și nemitarnica judecată. Ca slujitor al Domnului, el e însă dator să-I prezinte cât mai des

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

socoteala felului în care a întrebuițat talanții ce i s-au încredințat. Preotului conștiincios, care și-a făcut pe deplin datoria, nu-i va fi niciodată teamă de o astfel de socoteală periodică, făcută în clipele de reculegere și autoexamen, pe care el le dorește, le caută. Un astfel de preot va aștepta, cu încredere și fără teamă, și socoteala cea mare și ultimă, pe care fiecare din noi o va da în fața tronului Judecării din Urmă. Căci, după cuvântul Sfântului Apostol Pavel, „de ne vom judeca noi singuri, nu vom mai fi judecați (de alții și de Dumnezeu)” (I Cor. 11, 31)<sup>61</sup>.

Pentru promovarea vieții religioase a preoților ei și, mai ales, pentru a le da posibilitatea unor condiții externe favorabile reculegerii, Biserica Romano-Catolică utilizează așa-numitele *Exerciții* sau *Retrageri spirituale* (retraites) periodice, adică perioade anumite de timp, în care preoții chemați în serii în anumite mănăstiri sau locuri de retragere, favorabile reculegerii, se consacră unor practici de pietate, ca, de exemplu, meditații organizate în serii, după anumite sisteme și împreunate cu reflexii, rugăciuni, examen de conștiință, conferințe religioase, împărtășire în comun și alte diferite acte de devoțiune, încheindu-se totdeauna cu mărturisire și împărtășirea în comun<sup>62</sup>. S-au făcut sporadic și la noi, încercări de a organiza asemenea retrageri, cu caracter ortodox, adaptate nivelului și cerințelor preoțimii noastre, dar ele au dat în general roade slabe. Astăzi, exerciții similare de pietate s-ar putea introduce în cadrul *conferințelor preoțești de orientare* (trimestriale) în al căror program ar putea să se prevadă o mai accentuată preocupare a conducerii bisericești pentru progresul clerului nostru în această direcție.

6. În sfârșit, mijloace recomandabile pentru îmbogățirea vieții religioase a preotului sunt *relațiile și convorbirile*, întâmplătoare sau sistematice și programate, cu *persoane experimentate și avansate în viața duhovnicească*: preoții mai în vârstă, cu experiență și trăire religioasă intensă, călugări și duhovnici bătrâni și încercați în tainele vieții duhovnicești, ba chiar și laici cu viață curată și morală. Astfel de personalități ne pot servi ca pilde, modele și călăuze în progresul spre virtute, așa cum erau vechii *Părinți* (awa) din mănăstiri pentru ucenicii lor de călugărie sau fiii de duhovnicie. Tovărășia,

<sup>61</sup> De văzut și Pr. G. Sepieter, *Examenul de conștiință în viața spirituală*, 1934.

<sup>62</sup> Vezi N. Brînzeu, op. cit., p. 104 și urm.

sfatul și povața lor, sau chiar însuși exemplul vieții lor îmbunătățite, care erau așa de căutate odinioară, pot exercita influențe determinante mai ales asupra personalității preoților tineri; admirația și respectul firesc pe care le nutrim față de ei ne împing spontan spre imitarea lor, spre modelarea chipului nostru sufletesc după al lor<sup>63</sup>.

Preotul de enorie nu este și nu poate fi un călugăr. Totuși, pentru dezvoltarea vieții sale religioase, ei poate folosi orice *practici și exerciții ascetice*, specifice vieții monahale, dar recomandabile oricui vrea să progreseze în virtute și în viața evlavioasă. Așa, de exemplu, preotul își poate impune de bunăvoie anumite *abțineri și înfrânări*, vremelnice sau permanente, de la plăcerile obișnuite sau, în general, îngăduite, *posturi și ajunări* în afară de cele prevăzute de disciplina bisericească, în măsura în care ele ajută la fortificarea voinței, la temperarea sau la anihilarea instinctelor, a impulsurilor rele și a patimilor, precum și la dominarea trupului de către spirit și rațiune. Utile în acest scop sunt și *voturile sau făgăduințele* făcute lui Dumnezeu sau Sfinților, cu condiția ca ele să fie respectate, vizitele și pelerinajele la locuri sfinte (moaște de sfinți, icoane făcătoare de minuni, hramuri de biserici, mănăstiri cu viață religioasă exemplară etc).

În concluzie, puterile sufletești ale preotului trebuie alimentate prin luminarea minții și întărirea credinței, prin înnobilarea inimii și înmulțirea dragostei, prin întărirea voinței și a nădejzii ațintite continuu spre cer și așa mai departe. Rugăciunea deasă și fierbinte, mărturisirea și împărtășirea cu vrednicie, reculegerea prin meditație și examenul frecvent de conștiință, relațiile și convorbirile cu personalitățile de excepțională și înaltă trăire duhovnicească și orice fel de practici și exerciții ascetice ajută la aceasta. Prin toate aceste mijloace și metode, preotul progresează și se perfecționează în îndeplinirea misiunii sale pe pământ, devenind instrument din ce în ce mai bun și mai potrivit al lucrării lui Dumnezeu pentru mântuirea sufletelor.

<sup>63</sup> Vezi, de ex., Pr. Prof. D.I. Belu, *Calitățile de îndrumător duhovnicesc ale Sf. apostol Pavel*, în „Studii Teologice”, 6, 1955, nr. 9-10, p. 555-581.

## **DATORIILE PREOȚIMII ÎN LUCRAREA DE CONSOLIDARE A REÎNTREGIRII BISERICII ORTODOXE ROMÂNE ȘI MIJLOACE PENTRU ÎMPLINIREA LOR\***

În curând se vor împlini opt ani de la marele act al reîntregirii Bisericii noastre strămoșești din Ardeal, reîntregire realizată în octombrie 1948 prin voința clerului și a credincioșilor fostei Biserici Greco-Catolice de a se reîntoarce la vatră părintească a Bisericii Ortodoxe, de care fuseseră despărțiți prin vicleșug și silnicie, cu două veacuri și jumătate mai înainte. După acest istoric act, conducerea Bisericii Ortodoxe Române și-a făcut din consolidarea reîntregirii noastre bisericești una dintre preocupările sale de căpetenie. Unificarea religioasă, formală, de ordin administrativ, proclamată acum opt ani în urmă, se cerea întărită, lărgită și adâncită, prin unificarea sufletească, prin stabilirea unei atmosfere de sinceră și desăvârșită apropiere a inimilor, de cunoaștere și iubire reciprocă, de pace, conlucrare și frățească armonie, în toate domeniile de activitate a fraților celor două „străni”, dezbinată până mai ieri, prin așa-zisa „Unire” religioasă cu Roma catolică, încheiată între anii 1698-1700.

Fără îndoială, datorită muncii neprecupețite, înțelepciunii și patriotismului clerului și credincioșilor Bisericii ardelenne — atât cei reveniți, cât și cei vechi-ortodocși — s-a realizat destul de mult în această privință în scurtul răstimp de opt ani care s-a scurs de la desființarea Uniației: în acest timp ne-am cunoscut mai bine unii pe alții, s-a spart pojghița de gheață a

\*In rev. „Biserica Ortodoxă Română”, LXXIV (1956), nr. 10-11, p. 1088-1100.



neînțelegerilor și a părutelor deosebiri care ne despărțeau artificial, am văzut că suntem frați și că, în fond, nimic serios nu ne desparte; iar la suflarea caldă a iubirii frățești s-au sfărâmat prejudecăți și păreri greșite, care existau atât de o parte, cât și de alta, s-au topit resentimente, s-au întins punți de apropiere și de legătură între inimi pe degeaba învrăjbite, s-au spulberat zizanii și zvonuri tendențioase și dușmănoase despre șubrezenia revenim, s-au înlăturat neîncredere, șovăieli și atitudini de echivoc ale unora, față de importanța marelui act săvârșit în octombrie 1948, s-au căutat și s-au experimentat mijloace potrivite pentru surparea peretelui vrajbei despărțitoare de frați, s-au cernut și s-au dat de o parte răuvoitorii, împotrivorii și adversarii reîntregirii, pentru ca să-i putem cunoaște.

Totuși, spărturile produse în unitatea religioasă și sufletească a poporului român din Ardeal timp de aproape un sfert de veac, nu sunt cu desăvârșire umplute pretutindeni în scurtul răstimp de opt ani cât s-a scurs de la reîntregirea Bisericii noastre.

Aceasta necesită o deosebită atenție din partea factorilor de răspundere ai Bisericii noastre și îi obligă să facă din consolidarea unificării noastre religioase unul dintre obiectivele și țelurile de competenție ale activității noastre la ora actuală. De aceea, în cele ce urmează, vom încerca să trasăm, în mod succint, datoriile preoțimii ortodoxe în legătură cu consolidarea reîntregirii bisericesti și să enumerăm, într-o ordine cât mai sistematică, o serie de mijloace și metode menite să ducă la îndeplinirea cu succes a acestor datorii, mijloace și metode dintre care multe au fost deja experimentate cu folos în acești opt ani din urmă de unii dintre preoții noștri din Ardeal.

Este aproape inutil să mai stăruim asupra rolului de competenție al preotului în viața religioasă a credincioșilor noștri. În Ortodoxie nu se poate concepe trăire religioasă fără preot, după cum nu se poate închipui turmă fără păstor. Preotul este un factor indispensabil al parohiei, adică al obștii religioase pe care o păstorește. El este părintele, conducătorul în cele religioase, sfințitorul, povățuitorul și luminătorul enoriașilor lui. Mersul și nivelul vieții religioase-morale din parohie atârnă de personalitatea preotului, de pregătirea și capacitatea sa, de râvna și de înțelepciunea sa, de iubirea sa pentru turmă, de direcția pe care i-o imprimă felul lui de a fi și de a lucra. El este ochiul, sufletul și cârmaciul corăbiei sufletești a credincioșilor săi,

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

pe care o poate sfărâma de stânci prin nepriceperea sa de vâslaș sau - dimpotrivă - o poate duce cu bine la limanul cel lin al mântuirii, atunci când știe să o conducă bine. Din mâinile lui se vor cere, la judecata cea din urmă, sufletele păstoriților săi; căci, dacă preotul este încununat cu neasemuită cinste, e împovărat și cu covârșitoare răspundere; răspundere nu numai în fața lui Dumnezeu, în numele și cu puterea Căruia el lucrează, ci și în fața oamenilor, dintre care el e ales și pentru care este rânduit. Căci dacă slujba lui e cerească, lucrarea lui se desfășoară pe pământ și între oameni, pentru a-i desăvârși, a-i sfinți și a-i mântui.

Dar izbânda misiunii și a strădaniilor preoțești este legată de rezolvarea cu succes a problemelor mari, de ordin nu numai sufletesc și spiritual, ci și material, cultural sau social, care frământă nu numai o parohie izolată, ci întreaga obște sau familie religioasă din care facem parte, la anumite momente de răscruce ale istoriei. De felul cum știe fiecare preot să rezolve în parohia lui aceste probleme de moment, atârnă rezolvarea generală și integrală a acestora pe întreaga Biserică, și invers. Iată de ce întreaga preoțime 2. Bisericii Ortodoxe Române este îndatorată să pună umărul și să contribuie la soluționarea problemelor vitale ale Bisericii noastre, dintre care una de frunte este astăzi aceea a consolidării unificării religioase.

Fără îndoială, această unificare a fost dorită și făcută cu voia și consimțământul maselor largi ale credincioșilor noștri, dar pentru aceasta a trebuit inițiativa și conlucrarea clerului, care a rămas totdeauna alături de popor și a mers în fruntea lui la toate inițiativele bune și ori de câte ori a fost vorba de împlinirea vrierilor și a aspirațiilor lui. De aceea, și în acest moment de seamă al istoriei noastre religioase și naționale, preotul ortodox trebuie să rămână și să se dovedească ceea ce a fost și în trecut, adică îndrumătorul și înainte-mergătorul credincioșilor lui nu numai în cele sufletești și religioase, ci și sfătuitoarea și ajutorul acestora întru împlinirea dreptelor lor năzuințe pe plan social și patriotic. Iar una din aceste năzuințe ale poporului românesc din Ardeal în momentul de față este sudarea unității lui sufletești, care nu e posibilă fără o deplină unificare pe plan religios.

1. Care este deci *prima datorie* a preoțimii ardelenice când e vorba de perfectarea unității noastre religioase? - Este, credem, una de ordin cultural:

să se documenteze și să cunoască, temeinic și amănunțit, atât istoricul Unirii religioase cu Roma, cât și al anulării ei din 1948. E nevoie să se cunoască bine originea Unirii din 1700, împrejurările istorice și politice care au dus la încheierea ei, motivele și scopurile urmărite de făuritorii ei din ambele părți, evoluția și urmările ei nefaste pentru poporul românesc din Ardeal, subrezenia și inutilitatea ei, metodele necreștine întrebuițate de cei interesați la menținerea ei, și așa mai departe. De ce e nevoie să cunoaștem toate acestea? — Pentru că partizanii Uniației o prezintă într-o lumină favorabilă, exagerându-i importanța și pretensele foloase pentru români, dar mai ales denaturând și falsificând istoria ei. Prin falsificarea documentelor și a izvoarelor, începând cu actul de unire însuși<sup>1</sup>. Dar istoricii noștri imparțiali au scris istoria adevărată, obiectivă și nepărtinitoare, a Unirii religioase de la 1700, prezentând-o în adevărata ei lumină și demonstrând cu destule argumente și dovezi, inutilitatea și rolul nefast al acestui regretabil act istoric în viața poporului român din Ardeal. S-a scris, începând mai ales din 1918, o bogată literatură asupra acestei chestiuni, publicându-se documente și izvoare încă necunoscute. Amintim, de ex., lucrările de acest gen ale marilor noștri istorici și cărturari, ca Silviu Dragomir<sup>2</sup>, N. Iorga<sup>3</sup>, Pr. Gh. Ciuhandu<sup>4</sup>, Prof. I. Lupaș<sup>5</sup>, Dr. Șt. Lupșa<sup>6</sup> și, mai ales, studiile din nr. 4 al revistei *Ortodoxia* pe anul 1949, cu titlul general „Adevărul asupra unirii religioase de la 1700”<sup>7</sup>. Cine citește mai ales monumentală carte a profesorului Silviu Dragomir,

<sup>1</sup> Vezi, de ex.: G. Fireza, *Unirea de la 1700 și cum s-au învrăjbit iarăși Români?*, ed. a II-a, Lugoj, 1921.

<sup>2</sup> *Istoria dezrobirii religioase a Românilor din Ardeal în sec. XV-VII, 2vo*, Sibiu, 1920, 1930.

<sup>3</sup> *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a Românilor*, ed. a II-a, 2 voi., Buc., 1929, 1932.

<sup>4</sup> *Dezbinarea religioasă a Românilor ardeleni*, Arad, 1927; *Românii ortodocși și Uniții români...*, Arad, 1922; *Papism și Ortodoxism în Ardeal sau porfira și cununa de spini*, p. a.

<sup>5</sup> *Contribuții la istoria Românilor ardeleni 1780-1792*, Buc., 1915; *Istoria bisericească a Românilor ardeleni*, Sibiu, 1918; *Contribuțiuni documentare la istoria satelor transilvane*, Sibiu, 1944.

<sup>6</sup> *Biserica ardeleană și „Unirea” în anii 1697-1701*, studiu în rev. „Bis. Ort. Rom.”, an. 1948, nr. 9-10, 11-12 și an. 1949, nr. 1-2.

<sup>7</sup> Vezi acolo îndeosebi: Prof. T. M. Popescu, *Uniația în lumina adevărului istoric*, și Pr. Dr. L. Pădureanu, *Adevărul asupra „Unirii” religioase de la 1700*.

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbracă întru dreptate...*»

*Istoria dezrobirii religioase a Românilor din Ardeal în sec. XVIII*, cine cunoaște cum s-a făcut Unirea religioasă cu Roma, ce mare dezamăgire și pacoste a însemnat ea pentru populația românească din Ardeal, metodele și mijloacele brutale și neomenoase întrebuintate de susținătorii ei pentru zdrobirea rezistenței, imensul șir de lacrimi, suferințe, umiliri și victime pe care ea le-a cășunat îndeosebi celor rămași credincioși legii străbune, acela nu se poate să nu condamne Unirea și să nu recunoască justetea istorică, importanța și foloasele actului memorabil al desființării acestei Uniri în 1948.

2. Cunoscând bine cele de mai sus, preoțimea are, în al doilea rând, datoria să le popularizeze, adică să le facă cunoscute și credincioșilor noștri, care încă nu cunosc aceste lucruri și mai ales intelectualilor care se interesează de asemenea probleme. Când și cum o putem face, aceasta e o chestiune de timp și de loc: prin predici, cuvântări și conferințe publice la prilejuri festive, cum ar fi, de ex., la aniversarea anuală a Reîntregirii (21 octombrie), în convorbiri și discuții individuale sau în grupuri, prin punerea lucrărilor istorice de felul celor de mai sus la îndemâna doritorilor, prin combaterea afirmațiilor false și a expunerilor denaturate ale istoricului Unirii etc.

Următoarele lucruri trebuie îndeosebi reținute și subliniate în această privință, pentru ca să lămurim și să convingem pe cei necunoscători sau induși în eroare:

a) Nedreptatea și inutilitatea Unirii religioase cu Roma din 1700, care a fost făcută nu din motive religioase, ci materiale și politice și nu de bunăvoie, ci prin amăgire și constrângere și fără să fi adus măcar beneficiile de ordin politic și material care au fost sperate de români și promise de patronii catolici și austrieci ai Unirii;

b) Urmările nenorocite ale Unirii pentru românii din Ardeal, adică sfârșirea unității sufletești (religioase și naționale) a poporului român din Ardeal, anularea independenței lui religioase, izolarea lui politică și sufletească de restul românilor de peste munți, pentru a face imposibilă organizarea lui într-un stat unitar, nenumăratele lacrimi, suferințe și prigoane dezlanțuite împotriva românilor neuniți, și altele;

c) Justetea, importanța și foloasele reîntregirii Bisericii străbune din 1948, pe plan religios și patriotic, adică:

- realizarea ei firească, fără zguduiri, violențe, silnicii și fără victime;
- refacerea unității religioase și suflatești a poporului nostru;
- salvarea de la catolicizarea lentă, treptată și persistentă, a unei părți a credincioșilor noștri din Ardeal, prin mijlocirea ierarhiei fostei Biserici greco-catolice;
- întărirea capacității și a forțelor noastre unite de acțiune<sup>A</sup> în folosul Bisericii și al Patriei;
- Viabilitatea și durabilitatea actului din oct. 1948: fiind o expresie spontană a vrierilor poporului și un act săvârșit de el de bunăvoie, reîntregirea nu mai poate fi anulată, mai ales pentru motivul de mai jos.

3. Căci un lucru pe care se cuvine să-l accentuăm cu deosebită stăruință și pe care este util să-l popularizăm în predicile, convorbirile și discuțiile noastre cu credincioșii, mai ales în parohiile mixte, când vorbim despre unificarea religioasă, este marele adevăr că *nu există, de fapt, nicio deosebire de ordin religios între frații celor două strane*. E perfect știut de toată lumea că, în ciuda eforturilor de catolicizare făcute de Roma prin mijlocirea ierarhiei și a teologilor catolicizanți ai fostei Biserici greco-catolice din Ardeal, preoții și credincioșii acestei Biserici și-au păstrat neschimbată „legea strămoșească”, adică credința ortodoxă, datinile și orânduielile de cult, pe care le avuseseră dinainte de Unire.

Dintre cele patru puncte de doctrină, pe care catolicii le-au impus românilor la 1700 drept condiție a Unirii și pe care, de altfel, uniții nu le-au acceptat niciodată — adică recunoașterea primatului papal, Filioque, purgatoriul și împărtășirea cu azimă - nu s-a putut impune decât recunoașterea primatului papal, sub forma pomenirii Papei la sfintele slujbe, dar și aceasta s-a făcut destul de tardiv (abia în ultimele două ediții ale Liturghierului Uniților, tipărite la Blaj în 1905 și 1931), având valoare mai mult pentru cler decât pentru popor, căci în afară de câțiva teologi și clerici uniți, crescuți și educați în duhul catolicizant al „Propagandei” de la Roma - marea majoritate a clerului și a credincioșilor fostei Biserici greco-catolice nu aveau nici în clin nici în mână cu Suveranul Pontif. *Filioque* - adică pretenția că Sfântul Duh ar purcede și de la Fiul - nu s-a putut introduce niciodată în rostirea Crezului nici măcar în catedrala mitropoliei Uniților de la Blaj;

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

in povestea focului curățitor dintre rai și iad n-a crezut nimeni dintre foștii uniți, iar Sfânta împărtășanie (Cuminecare) s-a făcut totdeauna și peste tot la ei cu pâine dospită, ca la ortodocși, iar nu cu azimă și oblate, ca la catolici.

Trebuie deci subliniat că avem toți, reveniți și vechi și totuși, aceeași credință, același cult, același calendar cu aceleași sărbători, aceeași organizație bisericească, aceeași limbă întrebuințată în serviciul religios. De catolici ne desparte totul și nu ne apropie nimic. N-avem comun cu ei nici naționalitatea, nici credința, nici cultul, nici organizația, nici limba întrebuințată în biserici, nici datinile, sărbătorile și obiceiurile religioase. Pe când, dimpotrivă, între noi, vechi-ortodocși și reveniți, totul e comun, suntem în toate una. Părutele deosebiri dintre noi le-au născocit și le întrețin cei ce au interesul să ne țină învrăjbiți, căci ele, de fapt, nu există sau nu trebuie luate în considerație. Se dă de către unii mare însemnătate faptului că, în unele părți, reveniții întrebuințează încă la sfintele slujbe anumiți termeni de origine latină, în locul altora, mai vechi, de origine slavonă, cu care suntem obișnuiți, ca de ex.: „Doamne, *îndură-te spre noi*”, în loc de „Doamne, *miluiește*”, „Sfântul *Spirit*”, în loc de „Sfântul *Duh*”, sau „*catolică* Biserică”, în loc de „*sobornicească* Biserică” (la Credeu sau Simbolul credinței). Aceștia și alți termeni de acest fel sunt singurele rezultate pozitive ale eforturilor de latinizare forțată a limbii noastre bisericești, depuse de catolici, în speranța de a ne depărta de Ortodoxia românească și a ne apropia sufletește de Roma; ele sunt, de altfel, tardive (nu sunt introduse în cărțile de cult ale Uniților decât de la 1865 încoace)<sup>8</sup> și nici nu și-au făcut efectul peste tot. Sigur că idealul este să avem toți aceeași limbă de cult, așa cum am avut până acum aproape o sută de ani în urmă. Dar puținele deosebiri de această natură vor dispărea cu timpul, iar până atunci nu avem nici un motiv serios să ne certăm pentru că unii spun „Doamne, *miluiește*” și „Sfântul *Duh*”, iar alții „Doamne, *îndură-te spre noi*” și „Sfântul *Spirit*”, după cum nu trebuie să ne certăm românii din diferitele părți ale țării din pricina deosebirilor dialectale în vocabularul nebisericesc. Căci, de fapt, vorbim toți aceeași limbă, spunem același lucru, doar în cuvinte de origine diferită. E o simplă deosebire de

<sup>8</sup>vez > Pr - p. prof. Sp. Căndea, *Limba veche liturgică și inovațiile introduse în ea de fosta Biserica Unită*, în rev. „Studii Teologice”, an. 1952, nr. 9-10.

formă, de mod de exprimare. Zică deci mai departe fiecare cum vrea, căci Dumnezeu, Care înțelege toate limbile, primește și rugăciunea unora și pe a altora. Condamnabil este numai abuzul sau întrebuițarea ostentativă a termenilor latinizanți, adică rostirea lor *cu intenția* precisă de a marca și a întreține ideea de deosebire între reveniți și vechii-ortodocși.

4. *În viața de toate zilele*, unitatea de credință și de cult dintre credincioșii celor două foste strane trebuie mereu popularizată și valorificată practic pe teren, chiar *prin atitudinea și purtarea noastră*. În tot ceea ce facem și vorbim, în relațiile reciproce dintre clericii și credincioșii celor două strane, *să accentuăm și să promovăm totdeauna nu ceea ce ne-ar mai putea despărți, ci ceea ce ne apropie, ceea ce ne e comun, ceea ce ne unește*. Toate să se întemeieze pe legătura de nezdruccinat a dragostei creștine și frățești, care - după cuvântul Sfântului Apostol Pavel - pe toate le îndură, pe toate le crede, pe toate le nădăjduiește, pe toate le rabdă (I Cor. XIII, 7). Să acționăm în așa fel ca să nu mai zgândărim patimi, ambiții și resentimente, ci să înlăturăm tot ce ne-a despărțit în trecut, să ștergem din suflete orice urmă și amintire a dezbinării care ne-a făcut atâta rău; să punem în loc pacea, armonia și dragostea, pentru ca unitatea noastră în Dumnezeu să fie totală, deplină, desăvârșită, să nu mai fie „noi” și „voi”, să nu mai existe două „strane”, ci toți să fim una în cuget, în simțire, în voință și faptă, sau precum spune Sfântul Apostol Pavel, „să păzim unitatea Duhului în legătura păcii”, pentru ca să avem „un Domn, o credință, un botez” (Efes. IV, 3,5).

5. *Intensificarea acțiunii de consolidare a reîntregirii bisericești*, în toate domeniile de activitate pastorală și socială, este deci pentru noi una dintre datoriile de căpetenie ale ceasului de față. Cum o putem face?

a) Prin variate mijloace și metode, care trebuie să țintească, mai întâi de toate, la *cunoașterea și apropierea reciprocă a fraților celor două strane*, despărțiți până mai ieri. Să continuăm, de ex., strădaniile întru spulberarea prejudecăților și a ideilor false ce ar mai putea dăinui la unii despre ceilalți. Unii dintre frații reveniți trebuie să lepede, de ex., ultimele reminiscențe ale spiritului întreținut de conducerea fostei Biserici Unite, ca, de ex., atitudinea de ignorare și desconsiderare față de Biserica Ortodoxă Română, socotită

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

inferioară față de Biserica Romano-Catolică, atât ca organizare și prestigiu, cât și ca nivel de viață religioasă, morală și culturală, ignorându-se marile ei merite pe tărâm patriotic și cultural în viața poporului nostru. Unii ca aceștia au datoria morală elementară de a-și da osteneala să ne cunoască mai bine înainte de a ne disprețui. Și aceasta o pot face prin studiul atent și obiectiv al istoriei noastre bisericești și naționale, prin lectura revistelor noastre teologice care se trimit de la centru tuturor parohiilor, prin participarea benevolă, sinceră și activă la cursurile de îndrumare ținute pe lângă Institutele noastre teologice și la conferințele preoțești raionale, prin convorbiri și discuții sincere și deschise cu vechii-ortodocși, prin corespondență cu teologii și reprezentanții de seamă ai vieții noastre bisericești etc. Cei ce nu se cunosc nu se iubesc, deoarece iubirea vine prin cunoaștere; cunoscându-ne mai bine unii pe alții, vom ajunge să ne înțelegem și să ne iubim mai mult.

Să nu cruțăm niciun efort în *lupta pentru înlăturarea ultimelor rămășițe ale dezbinării dintre frați* și pentru deplina împăciuire a spiritelor. Legăturile frățești dintre preoții reveniți și vechii-ortodocși se cer strânse cât mai mult, mai ales în parohiile mixte, pentru ca ei cei dintâi să fie pentru credincioșii lor pilde vii de trăire a dragostei creștine<sup>9</sup>. Căci, precum spune Mântuitorul, „după aceasta vă vor cunoaște toți că sunteți ucenicii Mei, de veți avea dragoste între voi” (Ioan XIII, 35). Strângerea legăturilor și apropierea sufletească se poate face prin cunoașterea reciprocă, prin împreună-slujire la aceleași sfinte altare sau la aceleași servicii bisericești, prin timpul petrecut la cursurile de îndrumare și la conferințele preoțești raionale, care trebuiesc considerate și folosite și ca prilejuri de înfrățire între preoți, prin vizite personale și familiale reciproce, prin schimb de cărți și de experiențe pastorale etc.

b) *în domeniul organizației și al administrației bisericești*, nu trebuie să facem nici un fel de distincție între reveniți și vechii-ortodocși. Mai ales în parohiile mixte, toți membrii acestor parohii trebuie tratați la fel, cu aceeași dragoste, cu egală atenție și considerație, fără preferințe și discriminări. Acolo

<sup>9</sup> Vezi exemple concrete, în acest sens, citate de Pr. Prof. N. Mladin, *Rolul preoțimii în reîntregirea bisericască*, în rev. „Bis Ort Rom.”, an. 1953, nr. 9-10, p. 86.



unde parohiile sunt împărțite pe sectoare, împărțirea nu trebuie să corespundă cu vechea delimitare geografică sau numerică dintre fostele parohii ortodoxe și greco-catolice, ci trebuie făcută în așa fel ca unul și același sector să cuprindă și vechi-ortodocși, și reveniți, în alcătuirea organelor reprezentative ale parohiei (consiliul parohial, epitropia și comitetele parohiale) să intre de asemenea membri din ambele strane, dându-li-se astfel posibilitatea de a conlucra frățește pe tărâm administrativ gospodăresc și social-cultural sau economic în cadrul fiecărei parohii.

*c) Dar atenția noastră trebuie îndreptată cu deosebire asupra cultului, în vederea realizării și menținerii unei depline uniformități în săvârșirea serviciilor divine.*

Este îndeobște știută și recunoscută marea importanță a cultului, a formelor și a ceremoniilor religioase, ca factor de unitate și de coeziune religioasă și sufletească între credincioșii unei religii sau confesiuni. Unitatea religioasă, sentimentul și conștiința apartenenței la aceeași obște religioasă (religie, confesiune, cult sau asociație religioasă) se trăiește și se manifestă mai întâi de toate și în chipul cel mai vizibil prin participarea la cultul respectiv, adică prin frecventarea aceluiași locaș de cult, prin practicarea și păzirea aceluiași forme și ceremonii religioase. Și această constatare este valabilă cu deosebire pentru Ortodoxie.

Cultul Bisericii noastre constituie într-adevăr nu numai zestrea cea mai de preț a creștinătății ortodoxe, ci și titlul ei de glorie și totodată stindardul sau semnul unității ei, în jurul căruia s-au strâns și s-au grupat în trecut toți cei ce au simțit, au gândit și au trăit după dreptarul credinței celei pravoslavnice. Popoarele ortodoxe au intuit și au trăit Ortodoxia prin cultul ei, prin participarea la slujbele, orânduielele și tradițiile ei de cult, care constituie pentru marea majoritate a credincioșilor noștri, cea dintâi și cea mai de seamă formă de manifestare a vieții lor religioase. Pentru credincioșii noștri, *Ortodoxia*, adică dreapta credință sau „lege” stămoșească, înseamnă de fapt: botezul pruncilor în apa sfințită din cristelniță, cununiele puse pe capetele mirilor în biserică, îngenuncherea cucernică sub epitrahilul duhovnicului pentru spovedanie sau în fața icoanelor pentru smerită rugă, „Pastele” primit cu frică și cutremur la marea sărbătoare a învierii, aghiazma de la Bobotează, grija mamelor pentru îndeplinirea soroacelor

«*Preoții Tâi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

tradiționale de pomenire a morților, participarea la slujbele impresionante din săptămâna sfântă a Patimilor culminând cu Prohodul Domnului nostru Iisus Hristos etc.<sup>10</sup>.

Așa se și explică profundul atașament al maselor populare de credincioși față de cultul Bisericii noastre. Am văzut cum, datorită în primul rând cultului ortodox, pe care foștii Uniți l-au păstrat neschimbat, catolicizarea lor n-a fost posibilă, cu toate încercările în acest sens făcute de papalitate timp de un sfert de mileniu. Formele de exprimare ale cultului nostru, așa de frumoase, de instructive și de impresionante, au alcătuit un fel de citadelă nebiruită, de care s-au izbit zadarnic valurile furioase ale asalturilor catolicizante; ele au făcut pe foștii Uniți să se simtă în continuare cu inima tot lângă frații ortodocși, iar nu lângă catolici și să realizeze atât de ușor și de integral revenirea administrativă la staulul Bisericii străbune. Dacă ei și-ar fi pierdut sau schimbat cultul, legătura care îi ținea strânși de frații lor s-ar fi slăbit și rupt, făcând posibilă catolicizarea și deznaționalizarea lor, iar în acest caz reîntregirea Bisericii străbune ar fi devenit mult mai anevoioasă, dacă nu chiar cu totul imposibilă.

Iată deci pentru ce avem obligația de a cultiva mai departe această neprețuită comoară a credinței noastre cu aceeași scumpătate și grijă cu care au păstrat-o și înaintașii noștri. Dar pentru ca el să-și păstreze valoarea de adevărat mijloc de legătură și de unitate sufletească între toți credincioșii noștri, cultul nostru trebuie să-și păstreze unitatea. Nu ne putem unifica deplin în domeniul religios și deci pe plan mai larg sufletesc, până când nu vom ajunge să realizăm o perfectă uniformizare a tipicului și o desăvârșită uniformitate în modul de săvârșire a tuturor serviciilor divine. Ori aceasta nu e cu putință fără înlăturarea acelor mici particularități locale, regionale sau personale, care diferențiază modul de a sluji de la slujitor la slujitor, de la parohie la parohie sau de la o regiune la alta.

E adevărat că, privit în general sau în liniile lui mari și esențiale, cultul Bisericii ardelenne a păstrat unitatea cu celelalte parohii ortodoxe de peste munți. Dar în amănuntele lui secundare și periferice, el a fost supus presiunii

<sup>10</sup> Vezi studiul nostru *Cultul Ortodox ca mijloc de întărire a dreptei credințe, a dragostei, a păcii și a buneî-nțelegeri între oameni*, în rev. „Studii Teologice”, an. 1953, nr. 9-10, p. 632-635.

unor încercări de influențe și infiltrații străine, venite fie din partea altor Biserici ortodoxe (rusă și sârbă), fie chiar din partea celorlalte confesiuni existente pe pământul Ardealului (catolicism și protestantism). Influențele acestea, care au lăsat oarecare urme atât în cultul fostei Biserici greco-catolice, cât și în al celei vechi-ortodoxe din Ardeal, împrumută cultului Bisericii românești din Ardeal o pecete și un stil propriu, în comparație cu al celei din eparhiile de peste munți, rămas mai fidel față de tipicul constantinopolitan și cel atonit și totodată mult mai uniform.

Idealul uniformizării impune înlăturarea treptată a tuturor acestor urme de influențe lăaturalnice, precum și a tendințelor inovatoare sau centrifugale, care tind la sfărâmarea unității cultului și la desfigurarea caracterului său original. Pentru exemplificare, amintim astfel câteva din ele, care reprezintă urme ale culturii teologice căpătate de unii dintre clerici veniți, în școlile catolicizante de la Blaj sau de la Roma:

- Valoarea sfințitoare atribuită cuvintelor rostite de Mântuitorul la Cina cea de taină („Luați, mâncați...” și: „Beți dintr-aceasta toți...”), în prefacerea Sfintelor Daruri la Liturghie;

- Concepția că și miridele de pe sfântul disc se prefac în Sfântul Trup, ca și Sf. Agneț<sup>11</sup>;

- Practicarea împărtășirii frecvente, fără pregătirea adecvată (fără spovedanie);

- Cinstirea unor Sfinți care nu figurează în calendarul ortodox, ca, de ex., Sf. Anton de Padova sau cultul Inimii lui Iisus<sup>12</sup>;

- Săvârșirea mai multor Liturghii într-o zi la același altar sau de același preot (binația Liturghiei)<sup>13</sup>;

- Desconsiderarea posturilor orânduite de Pravila ortodoxă și înlocuirea lor cu postul de marți;

- Săvârșirea botezului prin turnare sau stropire, ca la catolici;

<sup>11</sup> Vezi Pr. Prof. Sp. Cîndea, *Agnețul și miridele în cadrul Sfintei Liturghii*, art. în rev. „Studii Teologice”, an. 1953, nr. 7-8, p. 482 și urm.

<sup>12</sup> Vezi și Pr. Prof. P. Rezuș, *Practici romano-catolice de cult folosite ca mijloace de prozelitism*, în rev. „Ortodoxia”, an. 1954, nr. 1, p. 64 și urm.

<sup>13</sup> Vezi Pr. Prof. P. Vintilescu, *Binația Liturghiei*, art. în rev. „Studii Teologice”, an. 1950, nr. 3-6, p. 125 și urm.

«*Preoții Tai, Doamne, se vor îmbracă întru dreptate...*»

— Amânarea împărțirii copiilor cu mult după botez, conform modei catolice;

- Tendința de prescurtare a unor sfinte slujbe (ca Utrenia) și nerespectarea regulilor și rânduielilor Tipicului bisericesc;

- Preferința pentru anumiți termeni de rezonanță latină în vocabularul liturgic, ca, de ex., *Vegurâ*, în loc de *Fecioară*, *Vesperă*, în loc de *Vecernie*, *Mărire*, în loc de *Slavă*, etc.

Toate aceste infiltrații neortodoxe trebuie înlăturate încetul cu încetul, cu tact și cu prudență, acolo unde au pătruns în practica preoțească sau în pietatea populară, fără a brusca sau a jigni evlavia și simțimintele religioase sincere ale credincioșilor noștri care le practică, fără să-și dea seama de obârșia lor. În locul acestora putem cultiva și promova altele, din tezaurul - atât de bogat și de variat — al formelor de manifestare a cultului nostru, care se cer reînviolate sau intensificate, ca, de ex.: oficierea acatistelor, a paracliselor și a canoanelor de rugăciune din Ceaslov, a slujbelor de seară ca Privegherea și Litia, a sfeștaniilor prin case la anumite date din cursul anului bisericesc, a maslului și a diferitelor ierurgii, menite să promoveze, să intensifice și să adâncească viața religioasă și evlavia autentic ortodoxă a credincioșilor noștri.

Mai ales cultul Sfinților catolici poate fi foarte bine înlocuit prin popularizarea cultului Sfinților români (îndeosebi a celor ardeleni) de curând canonizați de Sfântul Sinod al Bisericii noastre: sfinții ierarhi Iorest și Sava (Brancovici), mitropoliții Ardealului din secolul XVII (cu zi de pomenire la 24 aprilie, cuvioșii mărturisitori Visarion (Sărai) și Sofronie (de la Cioara) dimpreună cu mucenicul Oprea (Miclăuș), mari luptători pentru apărarea Ortodoxiei ardeleni în sec. XVIII (cu zi de pomenire la 21 octombrie), sfântul ierarh Iosif cel Nou de la Partoș, mitropolitul Banatului, din sec. XVII (cu zi de pomenire la 16 septembrie) și ceilalți. Toți aceștia au luptat și au suferit pentru Biserica și legea noastră strămoșească, sunt Sfinți ridicați din sânul neamului nostru, se roagă în cer pentru noi și duc faima și meritele Ortodoxiei românești în tot cuprinsul creștinătății ortodoxe. Ei reprezintă, pentru viața noastră religioasă și patriotică, mult mai mult decât alți Sfinți străini, iar din cinstirea lor evlavia noastră are de câștigat mult mai mult decât din cinstirea sfinților catolici, cu care credincioșii noștri n-au nimic comun. Popularizarea venerării lor se poate face prin zugrăvirea și instalarea icoanelor cu chipurile

lor în biserici și în case, prin sărbătorirea cu fastul convenit a zilelor lor de pomenire anuală, prin punerea bisericilor și a caselor noastre sub hramul și ocrotirea lor, prin răspândirea cărților cu viața și slujbele lor, care vor fi în curând tipărite de Sfântul Sinod și trimise tuturor eparhiilor din țară etc.

Un mijloc sigur pentru a sesiza și a lua măsuri împotriva diferențelor de tipic și de practică liturgică este mai ales conlitudhisirea sau slujirea în sobor a mai multor preoți vechi-ortodocși și reveniți, laolaltă, fie la Sfânta Liturghie, fie la alte servicii bisericești, ca, de ex., masluri, cununii și înmormântări, sfeștani sau procesiuni etc.<sup>14</sup>, precum și slujirea prin rotație, sau alternativ, a preoților din aceeași parohie sau localitate, la biserici diferite. Toate acestea au fost experimentate deja cu mult succes și au darul de a întări unitatea nu numai între preoții conslujitori, ci și între credincioșii participanți la sfintele slujbe.

În sfârșit, putem promova unitatea cultului nostru și spori puterea lui de atracție și de înrâurire asupra sufletelor credincioșilor, prin săvârșirea atentă, conștiincioasă, corectă, cu pătrundere și evlavie, a sfintelor slujbe, prin înzestrarea și împodobirea bisericilor cu icoane, preșuri și covoare, cu odoare, veșminte și cărți de slujbă - operă la care trebuie să cointeresăm din ce în ce mai mult pe toți enoriașii noștri -, prin înlocuirea cărților de cult tipărite la Blaj de la 1865 încoace (acolo unde ele mai sunt încă folosite), prin respectarea și executarea întocmai a rânduielilor de slujbă, prin cultivarea cântării obștești a credincioșilor în biserici, a cărei importanță unificatoare, edificatoare și catehetică a fost îndeajuns subliniată<sup>15</sup> și așa mai departe.

6. Nu este lipsită de importanță, în problema care ne preocupă, nici *comportarea noastră, ca preoți și ca cetățeni, în parohie*. Trebuie să recunoaștem că, de multe ori, atitudinea de neîncredere și de rezervă a unora dintre credincioși față de preoții lor se datorează, în mare parte, incapacității sau relelor exemple date în trecut de unii din înaintașii noștri la conducerea turmei. Trebuie să ne purtăm în așa fel încât să câștigăm încrederea, respectul și dragostea enoriașilor noștri și să strângem cât mai mult legăturile

<sup>14</sup> Vezi exemple și cazuri concrete, citate la Pr. Prof. N. Mladin, *art. cit.*

<sup>15</sup> Vezi mai ales Pr. P. Vintilescu, *Cântarea poporului în biserică, în lumina Liturghiei*, în rev. „Bis. Ort. Rom.”, an. 1945, nr. 9, p. 865-866.

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

sufletești cu ei, ceea ce nu e posibil decât atunci când preotul are o purtare ireproșabilă din punct de vedere moral, când știe să-și mențină prestigiul și autoritatea, când își face conștiincios și integral datoria și slujba sa de preot, satisfăcând cu bunăvoință și dezinteres material nevoile religioase ale păstoriților săi, predicând și învățând cu vorba, cu sfatul și cu exemplul propriei vieți, activând pentru moralizarea și purificarea vieții religioase a păstoriților etc. În toată purtarea noastră față de enoriași se cuvine să primeze și să se facă simțită dragostea sinceră și dezinteresată, care zidește și unește, păstrând cu toții cele mai frățești și corecte raporturi și tratându-i pe toți cu egală atenție, grijă și considerație.

Cu un cuvânt, preoții români de orice fel sunt datori să se străduiască a fi totdeauna la înălțimea mării lor misiuni, constituind pilde vii de buni creștini și cetățeni. Căci toate acestea contribuie nu numai la sporul prestigiului clerului nostru, ci și la câștigarea încrederii desăvârșite a enoriașilor și deci implicit la strângerea legăturilor dintre păstori și turmă, care este condiția indispensabilă și chezașia cimentării unității noastre religioase și sufletești.

*7. Pe plan administrativ, menținerea neîntreruptă a legăturii cuprotoieria și cu centrul eparhial* constituie una dintre îndatoririle fundamentale ale oricărui preot disciplinat și conștiincios și, totodată, o condiție fără de care nu putem asigura succesul cauzei despre care ne este vorba. Noi, preoții, suntem lucrătorii din prima linie de activitate a Bisericii din care facem parte, dar succesul unei idei și al unei cauze este condiționat și garantat nu numai de vrednicia și capacitatea personală a celor ce luptă pentru ea, ci și de legătura strânsă sau de unitatea dintre ei, care se menține prin respectarea dispozițiilor celor ce ne conduc. Tot așa, nici noi, preoții, nu putem lucra dispart sau fără legătură între noi. În locurile noastre de muncă și de răspundere, noi nu lucrăm, de altfel, în numele nostru personal, ci din încredințarea episcopului nostru, care este comandantul nostru și care reprezintă unitatea Bisericii, menținând legătura dintre toți slujitorii ei. Stând la cârma eparhiei sale, episcopul vede, ca de pe o înălțime, mai bine și mai departe decât noi, valurile și furtunile care amenință corabia Bisericii și limanurile spre care trebuie să o îndrepte. El este acela care, cu ajutorul colaboratorilor de la centrul eparhial, alcătuiește planul de activitate pe întreaga eparhie, în

funcție de realitățile și de cerințele vieții religioase din eparhie, îndrumând și coordonând activitatea noastră, armonizând nevoile și interesele locale ale diferitelor parohii cu cele generale ale eparhiei și ale Bisericii întregi și indicându-ne căile cele mai potrivite pentru împlinirea lor.

De aceea suntem datori cu supunere, dragoste și respect față de episcopul eparhiei noastre și față de Sfântul Sinod, forul suprem de conducere al Bisericii Ortodoxe Române, în frunte cu Întâi-Stătătorul ei, Prea Fericitul Părinte Justinian, Patriarhul României. Iar hotărârile, îndrumările și dispozițiile acestora, venite prin centrul eparhial și apoi prin protoierie, trebuie îndeplinite sau aplicate la timp, conștiincios și integral, căci ele se dau spre binele și folosul Bisericii întregi și al nostru, al fiecăruia. Trebuie achitate la timp contribuțiile bănești față de centrul eparhial, mitropolitan sau patriarhal, ca, de ex., abonamentele la revistele și tipăriturile bisericești, căci din ele se susține întreaga noastră Biserică și se satisfac nevoile ei materiale cele mai urgente și mai presante. Ca niște luptători conștiincioși și disciplinați, să răspundem cu bunăvoință și grabă la toate apelurile și chemările venite de la centru, participând cu drag și în chip activ la cursurile de îndrumare menite să ridice nivelul pregătirii noastre profesionale, la conferințele preoțești menite să strângă rândurile noastre și să sporească eficiența lucrării noastre pastorale, precum și la adunările și consfăturile interconfesionale inițiate de conducerea Bisericii sau a Statului, să informăm, în sfârșit, la timp, cinstit și obiectiv, organele administrative superioare asupra situației, a nevoilor și lipsurilor locale ale parohiilor noastre, lucru necesar pentru luarea de măsuri adecvate.

Menținând astfel legătura cu organele administrative superioare, strângem implicit legătura cu întreaga Biserică din care facem parte și contribuim la consolidarea unității ei pe plan organizatoric și administrativ, întărind astfel și unitatea ei sufletească și făcând din ea un monolit care lucrează unitar în toate elementele ei componente și în toate domeniile ei de activitate. Cine nu face așa, se înstrăinează și se izolează de trupul cel mare al Bisericii căreia aparține, se rupe din unitatea ei, slăbindu-i puterea de rezistență și se pierde ca un luptător rătăcit sau rămâne mlădiță uscată și moartă, în care seva de viață a butucului viței nu mai circulă. Ca și Hristos, întemeietorul, Mântuitorul și Capul nevăzut al Bisericii noastre, ea vă spune deci „Rămâneți întru Mine și Eu întru voi, căci fără de Mine nu puteți face nimic...” (Ioan XV, 4).

*«Preoții Tai, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

8. *Pe plan cetățenesc și patriotic*, consolidarea unității bisericești cere *colaborarea noastră activă, sinceră și neprecupețită, cu organele locale, ale putem de Stat*, la toate acțiunile nobile de folos obștesc, care țintesc la progresul și înflorirea Patriei, ca, de ex., lucrarea de alfabetizare și de luminare a poporului, de ridicare a nivelului stării lui culturale, materiale, economice și sanitare, lupta pentru apărarea păcii interne și externe și pentru stabilirea unor raporturi frățești de armonie, conlucrare și bună înțelegere între toate cultele și confesiunile existente pe pământul Patriei și între toate popoarele ei conlocuitoare.

9. Toate cele înșirate până acum reprezintă latura pozitivă a îndatoririlor și a muncii noastre, adică mijloacele, metodele și căile prin care putem contribui la consolidarea unității sufletești a Bisericii noastre, cultivând și promovând tot ceea ce ar putea să o înlesnească, să o favorizeze și să o desăvârșească. Dar există și un aspect negativ al activității noastre în acest scop, și anume acele măsuri care sunt necesare pentru înlăturarea piedicilor care mai stau încă în calea înfăptuirii depline a reîntregirii bisericești, frânând sau încetinind progresul ei.

Dreptul sfânt de apărare ne obligă să fim vigilenți, să identificăm și să demascăm pe toți aceia care, la adăpostul largii libertăți religioase din țara noastră, de care ei abuzează, sapă la temelia unității sufletești a poporului nostru și la dezbinarea Bisericii strămoșești, răspândind zvonuri false, tendințioase și ofensatoare la adresa Bisericii noastre, ca, de ex., afirmația absurdă că slujbele săvârșite de clerul ortodox n-ar avea valabilitate, deoarece în Biserica Ortodoxă n-ar exista succesiunea apostolică a Harului. Aceștia rătăcesc pe la altare străine, îndemnând pe credincioșii nereveniți, la rezistența pasivă, insuflându-le speranța zadarnică a reînființării fostei Biserici greco-catolice sau îndemnându-i să treacă la catholicism. Unii ca aceștia lucrează, cu sau fără știință, la dezbinarea noastră, la fărâmițarea și la slăbirea puterii noastre de rezistență împotriva uneltirilor vrăjmașe Bisericii și Patriei. De urât nu îi putem urî, căci în sufletul adevăratului creștin ortodox nu poate încăpea ura, care e de la diavolul. Avem pentru ei doar compătimire și durere de inimă pentru lipsa lor de înțelegere și de patriotism, pentru că n-au înțeles care le este chemarea și unde le este locul.



Ne rugăm pentru ei ca Dumnezeu să le lumineze mintea și inimile și să nu încetăm de a-i chema cu dragoste să revină acolo de unde au plecat, adică alături de noi.

Cu un cuvânt, să stăm neclintiți de veghe la intrările și ieșirile turmei noastre duhovnicești, pe care Dumnezeu și Biserica ne-au încredințat-o spre păstorire, pentru ca „niciunul dintre dâșii să nu se piardă” (Ioan XVII, 12), ci să-i ducem pe toți la mântuire.

Iată, în câteva linii sumare, un program de lucru, în cadrul activității noastre pastorale de fiecare zi, merit să sprijine, să întărească, să adâncească și să desăvârșească actul istoric al reîntregirii noastre bisericesti din oct. 1948. N-avem pretenția că am fi epuizat aici toate metodele, căile sau procedeele posibile, care pot fi folosite spre împlinirea acestui nobil scop. Se pot găsi, desigur, și altele, potrivite locului, timpului sau situațiilor și împrejurărilor speciale din fiecare parohie.

Esential de reținut este că trebuie să facem din desăvârșirea unității noastre bisericesti și suflați datoria noastră de căpetenie în ceasul de față și una dintre preocupările de frunte ale activității noastre pastorale. Cine absentează de la împlinirea acestei datorii, acela dintre noi care privește cu indiferență, nepăsare sau pasivitate această problemă existențială pentru viitorul și destinele Bisericii noastre și al Ortodoxiei întregi, acela e un dezertor de la o elementară datorie religioasă și patriotică.

Să punem deci în locul cel mai de cinste al inimilor noastre această datorie și să lucrăm pentru împlinirea ei, din toate puterile noastre, cu toată râvna și priceperea noastră, dar, mai ales, cu convingerea că punem astfel o puternică piatră de temelie la zidirea viitorului Bisericii strămoșești și al Patriei. Ne obligă la aceasta nu numai calitatea noastră spirituală de păstori cu răspundere ai turmei drept-credincioase, ci și datoria cetățenească de fii credincioși și loiali ai Patriei, care se cere întărită prin unitatea desăvârșită dintre frați, iar nu prin dezbinarea și învrăjbirea lor.

## **PREOTUL SI PREOȚIA CREȘTINĂ ÎN GÂNDIREA ȘI TRĂIREA PRAEFERICITULUI PATRIARH JUSTINIAN\***

Arta pastorației, a conducerii sufletelor la mântuire, se învață din viața și activitatea marilor păstori duhovnicești ai Ortodoxiei. Felul cum aceștia și-au înțeles misiunea și au realizat-o în viața și lucrarea lor pe teren ramane pilduitor, normativ și vrednic de imitat pentru toți păstorii de suflete.

Preafericitul Patriarh Justinian s-a dovedit a fi, CU prisosință, unul dintre deschizătorii de drumuri și creatori de orizonturi largi în rosturile preoțimii noastre. Atât ca preot de țară și, apoi, de oraș, cât și ca arhieru-vicar, mitropolit și, în sfârșit, patriarh, Preafericirea Sa s-a străduit să se apropie cât mai mult cu puțință de chipul desăvârșit al „Păstorului celui Bun”, cerut de vremurile și de credincioșii pe care i-a păstorit și îi păstorește. E adevărat că Preafericirea Sa este, în primul rând, un om de acțiune, un om al faptelor, iar nu al vorbelor; a mobilizat, a organizat și a pus la lucru preoțimea noastră mai ales prin energia Sa creatoare, prin înălțătorul exemplu al activității Sale neobosite, ca și prin dinamismul înnăscut, cuceritor și molipsitor, al firii și personalității Sale excepționale. Faptele și realizările cele mai importante ale Preafericirii Sale, din domeniul pastorației în diferitele ei etape, au fost arătate în articolele omagiale scrise cu prilejul diferitelor comemorări și sărbătoriri de până acum<sup>1</sup>, și de aceea nu mai revenim asupra lor.

\*în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, LXXXVI (1958), nr. 5-6, p. 443-464.

<sup>1</sup>Vezi mai ales articolele din rev. „Glasul Bisericii”, an. 1951, nr. 6-7, și „Biserica Ortodoxă Română”, an. 1951, nr. 3-6 (trei ani de patriarhat); „Glasul Bisericii”, an. 1953, nr. 5-7, și „Biserica Ortodoxă Română”, an. 1953, nr. 5-6 (cinci ani de patriarhat); „Glasul Bisericii”, an. 1954, nr. 9-10, și „Biserica Ortodoxă Română”, an. 1954 nr. 10,

Totuși, în cuvântările ținute cu diferite prilejuri, înaltul nostru Arhipăstor a formulat, deși incidental și provocat de împrejurări, unele prețioase gânduri, păreri și idei cu caracter programatic și normativ în legătură cu misiunea preoțească. Adunate la un loc, acestea ne ajută să schițăm, în trăsăturile lui fundamentale, chipul ideal al preotului creștin cerut de vremurile noastre. De aceea, în rândurile care urmează, vrem să prezentăm, într-o relativă ordine sau sistemă, câteva din laturile sau aspectele concepției înalte despre preot și preoție a Preafericitului Patriarh Justinian.

Frânturi de gânduri despre preoție se găsesc presărate în mai toate cuvântările Preafericitului Patriarh Justinian, adresate clerului, în diferite împrejurări. Dintre acestea, o deosebită importanță, din punctul nostru de vedere, au două cuvântări de răspuns la felicitările primite din partea preoțimii bucureștene la Pastele anilor 1954 și 1958<sup>2</sup>. Dar o viziune de ansamblu, mai completă și mai sistematică, asupra rosturilor și misiunii preoțești o aflăm expusă, în chip magistral, mai ales în frumoasa cuvântare rostită cu prilejul sărbătoririi Preafericirii Sale pentru împlinirea a 60 de ani în slujba Bisericii, la 14 octombrie 1954<sup>3</sup>. Această cuvântare, în care vorbitorul a formulat câteva din „gândurile, năzuințele și idealurile cărora a izbutit să le dea rost și împlinire” până la acea dată, poate fi socotită, pe drept cuvânt, o adevărată constituție a preoției creștine ortodoxe, așa cum a văzut-o în liniile ei mari și cum a realizat-o în chip practic Preafericitul nostru Arhipăstor în îndelungata și fericita Sa slujire preoțească și arhierască de până acum. „Vorbind despre preoția Sa, Patriarhul Justinian a conturat liniile mari ale adevăratei preoții creștine, privită dintr-un întreg punct de vedere: haric, sacramental sau liturgic, didactic și pastoral-social”<sup>4</sup>. Folosind cuvântările menționate, ca principale izvoare ale expunerii noastre, precum

p. 997 și urm. (30 ani în slujba Bisericii); „Biserica Ortodoxă Română”, an 1955, nr. 8-9 (zece ani de slujire arhierască).

<sup>2</sup> Prima e tipărită în voi. *Apostolat social (V), Pentru pacea a toată lumea. Pilde și îndemnuri pentru cler*, București, 1955, p. 182-186, iar a doua, în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, an. 1956, nr. 5, p. 450 și urm.

<sup>3</sup> Vezi rev. „Biserica Ortodoxă Română”, an. 1954, nr. 10, p. 1049-1053, și *Apostolat social*, voi. V, p. 273-284.

<sup>4</sup> Pr. St. Dimancea, în rev. „Glasul Bisericii”, an. 1954, nr. 11-12, p. 579.

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

și fragmente din alte cuvântări, redăm mai departe vederile Preafericirii Sale asupra câtorva din laturile sau aspectele misiunii preoțești și din îndatoririle de căpetenie ale preoțimii de azi. Vom reproduce, pentru aceasta, cât mai mult și mai fidel, înseși cuvintele Preafericirii Sale, pentru a reda, odată cu ideea, și calitățile de spontaneitate, naturalețe și vigoare, caracteristice stilului oamenilor de voință și acțiune.

\*

1. întreaga zidire a concepției Patriarhului nostru despre preoție are la temelie *ideea originii dumnezeiești a preoției*, idee atât de familiară în vechea literatură creștină consacrată acestui subiect: cei investiți cu harul sacru al preoției sunt reprezentanții, trimișii sau slujitorii lui Dumnezeu între oameni, iar misiunea lor este încărcată cu o înfricoșătoare și grea răspundere. „Să vă respectați *preoții ca trimiși de Dumnezeu*, de la care Dumnezeu va cere socoteală de sufletul fiecăruia”, îndeamnă Preafericitul nostru Patriarh pe credincioșii din Băbeni, în cuvântarea rostită acolo, la 21 iunie 1948<sup>5</sup>. Pe această solidă și neclintită temelie a obârșiei divine se reazemă și *sublimitatea sau înalta demnitate a misiunii preoțești*, pe care Patriarhul nostru o afirmă atât de răspicat și de convingător. Cităm în această privință un fragment mai lung din magistrala cuvântare rostită la 14 oct. 1954, fragment în care găsim trasate, în chip pregnant, fundamentul, esența și marea vrednicie și importanță a misiunii preoțești în Biserica creștină:

„Nu poate fi vrednicie mai înaltă pe pământ decât aceea de a sluji lui Dumnezeu ca preot. Și dacă pentru religia tuturor timpurilor preoția a jucat un rol esențial și decisiv, credința noastră nici nu poate fi concepută fără preoția creștină, instituție divină, creată prin harul lui Iisus Hristos, căci fără ea nu poate exista nici propovăduire infailibilă a cuvântului dumnezeiesc, nici săvârșirea dumnezeieștii Euharistii și a celorlalte Sfinte Taine, nici conducere a comunității creștine în Duhul Sfânt pe calea mântuirii.

Preoția creștină vine din preoția lui Iisus Hristos; ea este prelungirea și perpetuarea misiunii sfinților apostoli în lume, este un mandat încredințat de Mântuitorul slujitorilor Săi din toate timpurile. Mai mult, preoția este, într-un fel, continuarea de către oameni a slujirii lui Hristos însuși, pentru

<sup>5</sup> *Apostolat social (V), Pilde și îndemnuri în lupta pentru pace*, București, 1952, p. 36.

mântuirea lumii. Modelul desăvârșit al preotului creștin este Iisus Hristos însuși, *preot în veac după rânduiala lui Melchisedec*, care a unit în ființa Sa divin-omenească o întreită demnitate: profetică, arhierescă și împărătească. Ca profet El a descoperit oamenilor pe Dumnezeu și i-a învățat doctrina adevărului: *Nimeni n-a vorbit vreodată ca Omul acesta, Care avea cuvintele Vieții veșnice*. Ca arhieru, El S-a jertfit pentru păcatele oamenilor, pătimind și murind pe Crucea de pe Golgota. El este arhierul etern, care a împăcat pe Dumnezeu cu omul, pe Ziditor cu creatura Sa. Ca împărat, El este întemeietorul unei împărății, noi, nepieritoare, stăpânind și conducând Biserica: una, sfântă, sobornicească și apostolească. Iar Biserica ființează și se menține prin preoție. Preoția este condiția existenței Bisericii, stâlpul și puterea ei.

Cunoscând toate acestea, nimeni nu mai poate rămâne nedumerit când aude rostind u-se: «dintre toate vredniciile omenești, cea mai înaltă este aceea de a sluji lui Dumnezeu ca preot»<sup>6</sup>.

Fiorul sfânt pe care îl dă misiunea preoțească purtătorilor și vrednici și conștiinți de înălțimea și responsabilitatea gravă a unei asemenea sarcini împrumută uneori stilului Preafericitului Patriarh Justinian accente de vibrație patristică: „O, minune a slavei! —Vom striga cu Sfântul Efreim (Șirul). O, putere unică! O, mister de neînțeles al sfințeniei și măreției preoției, a acestui sacerdoțiu venerabil și fără pată, cu care Iisus Hristos a coborât pe pământ, a binevoit să îmbrace pe nevrednicele Sale creaturi!”<sup>7</sup>.

Având în vedere greaua răspundere, care constituie reversul sublimității preoției, să nu uităm că nu rămâne nicio faptă a preotului, cât de mică, nepedepsită de Dumnezeu, chiar în lumea aceasta (vezi *Apostolat social*, voi. IV: *Pilde și îndemnuri în lupta pentru pace*, București, 1952, p. 372). De aici și datoria preotului de a-și face cât mai des examenul de conștiință. Ca și credinciosul simplu, care vine la scaunul de spovedanie cu cutremurare sufletească și frământare de cuget, și preotul trebuie să-și pună această problemă de conștiință și să dea răspuns la întrebarea cea înfricoșată: Am slujit eu cu adevărată conștiință preoțească și curăție sufletească pe Mântuitorul Iisus Hristos? (*Ibidem*, p. 367. Vezi și alte îndemnuri către preoți pentru a-și face examenul de conștiință, tot acolo, p. 371).

<sup>6</sup> *Apostolat social*, voi. V, p. 244-247.

<sup>7</sup> *Ibidem*, p. 284.

«*Preoții Tai, Doamne, se vor îmbracă întru dreptate...*»

2. Privitor la *scopul sau rosturile preoției* — mai ales în latura lor pur spirituală sau sufletească -, iată ce spunea Preafericitul Patriarh Justinian în programul sumar de lucru, schițat în cuvântul rostit cu prilejul înscăunării Sale ca mitropolit al Moldovei, la 28 dec. 1947: „Avem multe de înfăptuit. Ținta noastră de seamă trebuie să fie însă păstoria spirituală, diriguirea și vindecarea sufletească, luminarea conștiințelor, prin înlăturarea confuziei care domnește în lume, împăciuirea oamenilor prin dezvoltarea spiritului de solidaritate socială, prin stimularea sentimentelor nobile și prin dezvoltarea dragostei de aproapele nostru”<sup>8</sup>.

Dar cuvinte cu adevărat întraripe despre rosturile și misiunea socială a preoției pe pământ a grăit Patriarhul Justinian mai ales cu prilejul hirotoniei Sale în arhierie, la Iași (12 august 1945). Țelurile de căpetenie ale misiunii arhieriești, pe care și le impunea în legământul făcut atunci, rămân de fapt și obiectivele veșnice și sacre ale preoției în mijlocul lumii: „Acolo unde este îndoială, eu să semăn credință! Acolo unde este întristare, eu să semăn bucurie! Acolo unde este disperare, eu să semăn nădejde! Acolo unde este ceartă, eu să semăn pace! Acolo unde este ură, eu să semăn iubire! Acolo unde este întuneric, eu să semăn lumină!”<sup>9</sup>.

3. Preoția presupune și necesită *vocație*, adică chemare de la Dumnezeu și înclinație, moștenită de la natură, spre acest oficiu sfânt. Iată ce spune Patriarhul Justinian în această privință: „Preoția este o chemare de la Dumnezeu. Sfântul Apostol Pavel spune despre sarcinile preoției ca ele nu sînt de la sine, ci prin chemare. Mulți tineri urmează cursurile noastre, dar nu toți vor putea primi preoția, din lipsă de chemare”<sup>10</sup>.

Într-o frumoasă cuvântare ținută la 18 octombrie 1954, cu prilejul deschiderii cursurilor Institutului Teologic din București, Arhipăstorul nostru arata pe larg în ce constă adevărata vocație pentru preoție și enumera calitățile sau însușirile înnăscute prin care se distinge și se recunoaște tânărul chemat să fie preot: „Este știut de toți că nu orice tânăr, cu orice aptitudini e potrivit pentru preoție. Pentru preoție se cer în primul rând

<sup>8</sup> *Apostolat social(III). Pilde și îndemnuri pentru cler*, ed. a II-a, București, 1949, p. 79

<sup>9</sup> *Ibidem*, p. 32.

<sup>10</sup> *Apostolat social*, voi. V, p. 139.

unele calități înnăscute, din care nu trebuie să lipsească: cucernicia, altruismul, iubirea aproapelui, stăpânirea de sine, smerenia, decența în vorbe și fapte, noblețea, generozitatea. Tânărul orgolios, pizmătăreț, gâlcevitor, necumpătat, leneș, vicios, lipsit de demnitate, mincinos, gata de răzvrătire sau de răzbunare, nu are chemare pentru preoție, chiar dacă ar avea cele mai remarcabile daruri intelectuale. Tinerii cu chemare de sus aduc din familie simțăminte alese, ca: frica de Dumnezeu, iubirea de părinți și un cult discret pentru învățătorul și profesorul neuitat, pentru prietenul sincer, distins prin calități morale, râvna în cercetarea cuvântului dumnezeiesc al Sfintei Scripturi și lectura oricăror lucrări în legătură cu idealul ce arde în sufletul lui pentru preoție și identificarea cu ucenicii lui Hristos. Un tânăr cu chemare de sus aude în fiecare clipă cuvintele Mântuitorului: *Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, încât, văzând ei faptele voastre cele bune, să preamărească pe Tatăl vostru Cel din ceruri* (Matei V, 16) și trăind în toată virtutea împlinește îndemnul Sfântului Apostol Pavel, care zice: „Ori de bem, ori de mâncăm, ori altceva de facem, toate spre mărirea lui Dumnezeu să le facem” (I Cor. X, 31)<sup>n</sup>.

Cu alt prilej, Patriarhul Justinian vorbește despre importanța atmosferei din familie pentru formarea copiilor meniți să ajungă preoți, amintind cu duioșie îndeosebi influența fericită pe care a exercitat-o asupra-i în copilărie, buna sa mamă, căreia fiul îi datorează atât de mult. Părinții Preafericirii Sale și-au făcut un titlu de mândrie din aceea că Dumnezeu le-a ajutat să adauge încă o verigă la lanțul nesfârșit al slujitorilor Domnului ce se întindea cu sute de ani în trecutul familiei lor<sup>12</sup>. „Să mă fac preot a fost visul sfânt al mamei mele și primii mei pași pe drumul adevăratei înțelegeri a slujirii lui Dumnezeu printre oameni i-am făcut sub călăuzirea ei curată și evlavioasă”, mărturisește Preafericitul Patriarh, la aniversarea a 30 de ani' de preoție<sup>13</sup>! Evlavia, moștenită de la dânsa, constituie pentru Patriarhul nostru cea mai prețioasă zestre duhovnicească, spune Preafericirea Sa cu alt prilej<sup>14</sup>. „Am avut prilejul rar să respir în casa părinților mei duhul unui creștinism autentic,

<sup>11</sup> Revista „Biserica Ortodoxă Română”, an. 1954, nr. 11-12, p. 1280.

<sup>12</sup> Cuvânt la hirotonia în arhieru, Iași, 12 august 1945, în *Apostolat social*, voi. III, p. 31.

<sup>13</sup> Revista „Biserica Ortodoxă Română”, an. 1954, nr. 10, p. 1049.

<sup>14</sup> *Apostolat social*, voi. IV, p. 27.

«*Preoții Tai, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

întemeiat pe faptele iubirii lui Dumnezeu și a aproapelui. Mireasma acestui duh din căminul copilăriei mele, moștenit de la bunicii, moșii și strămoșii mei, vrednici slujitori ai Bisericii și ai Patriei - pomeniți totdeauna la mari praznice de credincioasa mea mamă, cu evocări despre trecutul lor religios și patriotic - nu s-a dezlipit de mine niciodată"<sup>15</sup>.

4. Vocația sau chemarea către preoție, vădită în înzestrările naturale care alcătuiesc zestrea sufletească înnăscută a viitorului preot, trebuie cultivată, întărită și dublată mai târziu de o *cultură* bogată, temeinică și multilaterală, dobândită în școlile de învățământ teologic.

În câteva rânduri, Preafericitul Patriarh Justinian vorbește incidental *despre cultura preotului*, subliniind necesitatea unei pregătiri intelectuale, cât mai temeinice și mai solide, a preoților de azi. Pentru credincioșii Bisericii noastre, zice Preafericirea Sa, „preoții sunt *sarea pământului... și lumina lumii*, cei trimiși să *învețe toate neamurile*, ca să păstreze cele ce Mântuitorul a poruncit apostolilor Săi”.

Aspectul didactic al slujirii preoțești — spune mai departe Preafericirea Sa — implică preoților noștri îndatoriri tot așa de mari și sfinte ca și acelea pe care le-am schițat pe plan liturgic și social. Continuând slujirea profetică a Mântuitorului, preotul creștin este dator să *învețe* pe credincioșii lui și să-i călăuzească pe căile luminoase ale virtuților, ca unul care este *lumina lumii*.

Nu poți însă învăța pe alții ceea ce tu nu cunoști, sau cunoști insuficient. În această privință, Sfântul Grigorie Teologul ne spune: *A-ți propune să înveți pe alții, câtă vreme tu însuși nu ești destul de învățat... mi se pare că este un lucru nebunesc și semeț; nebunesc, fiindcă nu-ți dai seama de neștiința ta, și semeț, pentru că te apuci de un lucru pe care abia îl pricepi*.

Precum au învățat la vremea lor preoții creștini din epoca patristică, tot așa „preoții zilelor noastre trebuie să stăpânească desăvârșit cunoștințele meșteșugului lor teologic și să aibă o orientare din cele mai bogate în toate domeniile de activitate filosofică și realist-științifică.

Preotul va învăța norodul prin predică și cateheză. El se va folosi de aceste două instrumente didactice în cadrul oricărui serviciu liturgic. O cere

m

<sup>15</sup> Revista „Biserica Ortodoxă Română”, an. 1954, nr. 10, p. 1049.



aceasta tradiția de două ori milenară a creștinismului, o cere timpul actual pe care-l străbatem, căci credința trebuie slujită de luminile rațiunii, iar balastul de superstiții care s-a țesut în jurul fenomenului religios autentic trebuie înlăturat cu toată vigoarea<sup>16</sup>.

Adresându-se studenților teologi, cu prilejul deschiderii cursurilor Institutului Teologic în oct. 1953, Patriarhul Justinian sublinia îndeosebi necesitatea studiului și a cunoașterii cât mai profunde a Sfintei Scripturi, care trebuie să constituie fundamentul culturii profesionale a oricărui slujitor al Domnului: „Căutați să aprofundați Sfânta Scriptură; fără învățătura Sfintei Scripturi, un preot nu înseamnă nimic. Poți să ai toată știința lumii, dar dacă nu cunoști Sfânta Scriptură, nu poți fi preot cu adevărat. Să nu lipsească Sfânta Scriptură din fața voastră. Un student teolog, care nu are în geanta lui permanent Sfânta Scriptură, nu are ce căuta în Institutul nostru. Folosiți toate îndrumările care privesc aprofundarea Sfintei Scripturi; acolo veți găsi toate dezlegările pentru toate problemele care se pun sufletelor voastre...”. Înșirând apoi rostul și importanța disciplinelor principale care alcătuiesc programa de învățământ a școlilor teologice de azi, adaugă: „Toate aceste studii trebuie aprofundate, pentru a întări credința voastră, ca să o puteți apoi propovădui și altora. Cine nu e pătruns de credință nu va putea convinge pe altul de puterea credinței”<sup>17</sup>.

5. Credința este deci cea dintâi virtute a adevăratului preot și fundamentul preoției creștine: credința în Dumnezeu și în puterea Lui, în vrednicia și noblețea misiunii tale, în valoarea și prețul infinit al sufletelor încredințate ție spre păstorire. Iar a doua virtute de căpetenie a adevăratului preot este *iubirea de Dumnezeu și de oameni*. Ea este suportul devotamentului său neprecupețit pentru turmă. Iubirea aceasta, sub forma ei supremă: spiritul de sacrificiu, dăruirea totală de sine pentru binele și fericirea credincioșilor păstoriți, este nu numai semnul adevăratei chemări pentru preoție, ci și inspiratoarea ei de toate zilele și suportul de rezistență cel mai sigur și neclintit al preotului în

<sup>16</sup> Cuvânt la împlinirea a 30 de ani în slujba Bisericii, 14. oct. 1954, în *Apostolat social*, voi. IV, p. 282.

<sup>17</sup> *Apostolat social*, voi. V, p. 140.

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

fața greutăților, a problemelor adesea insolubile, a necazurilor și a durerilor cu care este împreunată inseparabil slujirea preoțească.

Iată ce spunea în legătură cu aceasta Patriarhul Justinian, cu prilejul sărbătoririi Preafericirii Sale pentru împlinirea a 30 de ani în slujba Bisericii: „Primind taina hirotoniei în preot acum treizeci de ani, nu greșesc dacă afirm că aveam deplin conturată imaginea adevăratului preot în slujba lui Iisus Hristos. Modelul desăvârșit al preotului creștin ortodox constituia pentru mine o obsesie, încă de pe băncile seminarului și rețineam ca esențial în ființa Mântuitorului iubirea Sa nemărginită pentru ființa omenească, izvor și cheie a înțelegerii sacrificiului Său. Întruparea, viața cu lipsuri și privațiuni, învățătura și minunile, patimile și moartea Sa pe cruce, toate acestea căpătau sens pentru mine numai dacă le raportam la nemărginita dragoste a Mântuitorului pentru om. «*Dumnezeu așa a iubit lumea, încât a dat pe Fiul Său Unul-Născut, pentru ca oricine crede într-însul să nu piară, ci să aibă viață veșnică... Mai mare dragoste decât aceasta nimeni nu are, ca sufletul său să și-l dea pentru prieteni... Fiul Omului n-a venit ca să fie servit, ci Ca Să servească și să-și dea sufletul Său răscumpărare pentru mulți...*». Iubirea pentru semenii, spiritul de sacrificiu pentru aproapele și zdrobirea egoismului, iată virtuțile care trebuie să împodobească ființa morală a adevăratului preot. Așa gândeam atunci (când m-am preoțit), așa gândesc și astăzi, iar strădaniile celor pe care i-am păstorit la Băbeni, Râmnicul Vâlcii sau la Iași, trebuie înțelese numai ca o întrupare a acestor gânduri”<sup>18</sup>.

În cuvântarea rostită la hirotonia în arhieru (Iași, 12 aug. 1945), Preafericitul Patriarh preciza: „... Apostolia înseamnă spirit de sacrificiu, după îndemnul Apostolului: *Priveghează în toate, pătimește răul, fă lucrul Evanghelistului, slujba ta fă-o deplin* (II Tim. IV, 5)”<sup>19</sup>. Slujirea preoțească cere într-adevăr totală dăruire de sine cauzei sfinte căreia te-ai dedicat și desăvârșita abnegație. Ceea ce Patriarhul Justinian spunea despre slujba de arhieru, în ziua când era hirotonit ca arhieru-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor, este perfect valabil și pentru misiunea preoțească: „Nu mai ești al tău, pentru că ești soțul Bisericii, nu mai ești stăpân, pentru că ești serv al lui Iisus, nu

<sup>18</sup> *Ibidem*, p. 277.

<sup>19</sup> *Apostolatsocial*, voi. III, p. 30.

trăiești pentru tine, pentru că tu ești un nimic, când te socotești pe tine însuși și totuși nu ești totul, când privești la Cel pe Care II reprezinți și în numele Căruia lucrezi"<sup>20</sup>. Subliniind că preoția nu înseamnă boierie, huzur și goană după câștig material, ci jertfelnicie în slujirea semenilor, înaltul nostru Arhipăstor spunea clerului Capitalei, la Pastele anului 1956, referindu-se la Mântuitorul Hristos, modelul nostru suprem în această privință: „«Eu sunt în mijlocul vostru ca Cel ce slujește... Căci Fiul Omului n-a venit ca să I se slujească, ci ca să slujească El și să-Și dea sufletul pentru răscumpărarea multora» (Luca XXII, 27 și Marcu X, 45). Iată sensul adevăratei preoții creștine, definită astfel de însuși Mântuitorul nostru Iisus Hristos. Doresc ca preoții sfințelor noastre biserici să înțeleagă sublimul preoției creștine și s-o trăiască în duhul slujirii dezinteresate, al uitării de sine, și al iubirii de oameni. *Iubirea pentru semeni, spiritul de sacrificiu pentru aproapele și zdrobirea egoismului, iată virtuțile care trebuie să împodobească ființa morală a adevăratului preot...* Misiunea preoțească cere muncă susținută, spirit de sacrificiu și disciplină. Ea se definește printr-o totală dăruire de sine față de comunitatea unde ești chemat să slujești un ideal atât de înalt, cum este acela al mântuirii sufletelor și al cuceririi împărăției cerurilor. Cei interesați, profesioniștii, carieriştii sau indolenții n-au ce căuta în rândurile preoțimii. Asemenea mod de a gândi și a întrupa slujirea preoțească îi face nevrednici să mai rămână în cler"<sup>21</sup>.

6. O stăruință deosebită pune Preafericitul nostru Patriarh, în vorbirile Sale, asupra *curăției morale* cerute vieții preotului și impuse de însăși sfințenia slujbei sale, privită mai ales din latura ei sacramentală sau sfințitoare. Cităm, de ex., din cuvântul rostit la sărbătorirea pentru 30 ani de slujire a Bisericii: „Adevărul religios predicat în fața sfântului altar trebuie întrupat în viața personală a preotului. Să fii curat și să-ți faci slujba deplin, iată două comandamente de ordin moral, fără împlinirea cărora nu e cu putință preoție adevărată, nici succes pastoral. Curăția morală este o condiție esențială a preoției creștine ortodoxe. Creștinii au ținut totdeauna să primească Sfintele

<sup>20</sup> *Ibidem*, p. 29.

<sup>21</sup> Revista „Biserica Ortodoxă Română”, an. 1956, nr. 5, p. 457.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

Taine din mâini curate. Sfântul Simeon (Noul Teolog) descrie astfel chipul adevăratului preot: Mai întâi de toate el trebuie să fie curat nu numai trupește, ci și sufletește; să nu fie părtaș la niciun păcat. Apoi el trebuie să fie smerit nu numai în afară, dar și în viețuirea lui lăuntrică. Atunci când se află în fața Sfintei Mese, preotul trebuie să privească cu mintea, prin Sfintele Daruri, însăși Dumnezeirea. Și nu numai atât, ci să-L câștige pe însuși Domnul și să-L aibă pururea petrecând în ființa sa, în inima sa... Numai așa, cu cugetul treaz și cu îndrăznire, va putea înălța rugile sale de preot către Dumnezeu pentru păstoriții săi, pentru fiii săi duhovnicești, încredințați lui"<sup>22</sup>.

Dar moralitatea ireproșabilă a vieții îi este impusă preotului nu numai de caracterul sfânt al slujbei sale sacerdotale, ci și de situația sa față de credincioșii săi, cărora el trebuie să le fie pildă, învățător și model de virtute, prin exemplul propriei lui vieți, vrednică de a fi urmată și imitată. „Mulțimile credincioase au o sensibilitate foarte ascuțită când este vorba să aprecieze și să pună în cumpăna dreptei judecăți persoana morală a preotului lor. Acestea cer de la preot un stil de viață fără pată, fără umbre și alunecări, o înveșmântare luminoasă în virtute, în înțelepciune și în dragoste"<sup>23</sup>.

Gradul de credință, evlavie, dragoste și râvnă, care însuflețesc pe preot în îndeplinirea misiunii și pe care el le propovăduiește credincioșilor, se vede în faptele lui. Preotul propovăduiește Evanghelia și virtutea nu numai prin predicile ținute în biserică, ci și prin exemplul personal al vieții lui. Cuvânt și faptă trebuie deci puse de acord în viața preotului; între ele nu trebuie să fie nicio nepotrivire, ci trebuie să se sprijine una pe alta. Ca om prin excelență al faptelor și al împlinirilor, iar nu al vorbelor goale, Patriarhul Justinian accentuează cu o deosebită amplitudine, stăruință și vigoare, necesitatea împlinirii și ilustrării vorbelor prin fapte, în slujirea preoțească: „... Prin nimic altceva nu putem dovedi credincioșilor noștri adevărul credinței pe care o propovăduim decât prin fapte concrete. Credincioșii noștri sunt foarte ascultători la sfaturile noastre, la predicile noastre; dar să fim convinși ca o asemenea activitate predicatorială, oricât de măiestrit alcătuită, nu va

<sup>22</sup> *Apostolat social*, voi. V, p. 278-281.

<sup>23</sup> i

putea da roade în sufletele lor, dacă nu vom dovedi prin fapte concrete adevărul a ceea ce spunem. *Credincioșii așteaptă de la preot o trăire cu adevărat creștină, doresc să vadă în preotul lor întruparea adevăratei vieți evanghelice.* Deci preotul este urmărit de credincioșii săi în gesturile și în comportarea lui. Așadar, evlavia pe care preotul o cere credincioșilor trebuie să o aibă mai întâi el. Dacă nu este un om evlavios, nu are în viață o ținută evanghelică creștină, predica lui numai pe jumătate poate să zidească<sup>24</sup>.

Predica aceasta a faptei, o predică mai eficace și mai convingătoare, pe care Patriarhul nostru a folosit-o în tot timpul îndelungatei slujiri a Bisericii lui Hristos,<sup>25</sup> străbate ca un crez de viață și ca un adevărat leit-motiv mai toate paginile din scrisul Preafericirii Sale. „Poți fi cel mai strălucit predicator, teologul cel mai valoros și celebru, dacă însă lumea din jurul tău geme de lipsuri și de suferințe, iar tu numai îi predici: Răbdare și așteptare, frate! — Nu numai că îi jignești inima și îi sporești durerea și deznădejdea, dar îi dai toate temeiurile să te socotească un impostor de rând. Predica ta, oricât de hrisostomică, este numai o mască de prestigiu pentru lașitate și indiferență, amândouă antiumane. Ea nu va avea niciun ecou asupra lumii necăjite. *Mai este și altă predică: a faptei, a acțiunii imediate, prompte.* îi este foame, dă-i pâine; e dezbrăcat, dă-i haină; îi e frig, adăpostește-l și dă-i lemne; e bolnav, îngrijește-l; i-a ars casa, ajută-l să și-o facă iarăși; i-a murit vita, dă-i bani să-și cumpere alta; i-a murit copilul sau soția, fii lângă el nu numai cu lacrimile, ci și cu ajutorul trebuitor în asemenea caz”<sup>26</sup>.

Pentru a concretiza mai îndeaproape cele spuse, în cuvântul Său către clerul Capitalei la Pastele anului 1954 Preafericitul Patriarh dă un exemplu foarte potrivit, arătând cum poate sprijini preotul, cu fapta sa, adevărul fundamental al învierii noastre din morți, pe care el îl predică de la altar. „De felul cum fiecare preot va ști să se achite de îndatoririle sale față de morții săi, de felul cum va ști să îngrijească cimitirul satului, de felul cum face rugăciunile pentru pomenirea celor morți, de felul cum familia preotului își arată credința în înviere făcând pomenirea celor adormiți după

<sup>24</sup> Către clerul Capitalei, la Pastele anului 1954, în *Apostolat social*, voi. V, p. 183-184.

<sup>25</sup> Comp. rev. „Biserica Ortodoxă Română”, an. 1954, nr. 10, p. 1001-1002.

<sup>26</sup> Rev. „Biserica Ortodoxă Română”, an. 1951, nr. 3-6, p. 168.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

datina străbună, de toate acestea depinde susținerea credinței în învierea morților. De felul cum preotul va rânduie locul de veci al înaintașilor săi, de felul cum va ști să îngrijească mormintele preoților dinaintea lui și nu le va lăsa în părăsire, de felul acesta depinde întărirea credinței în înviere, în sufletele păstoriților noștri. Și eu pot să asigur pe preotul care se va achita de aceste mari datorii, că el a sădit lumina credinței în învierea lui Hristos din morți, pe mult mai puternice și mai convingătoare temeuri decât acelea ale Cuvântului rostit cu prilejul unei comemorări de fiecare an"<sup>27</sup>.

La acțiunea aceasta de propovăduire prin fapte a virtuților și a modului creștin de viață e obligată nu numai persoana preotului, ci e îndatorată să colaboreze întreaga sa familie, care se cuvine să fie model concret și viu de viețuire cu adevărat creștinească pentru toate familiile din parohie, constituind astfel un prețios auxiliar al preotului în strădaniile sale pentru înălțarea nivelului vieții religioase-morale din parohia sa. „Credincioșii noștri privesc cu multă atenție spre pilda vieții din familia preotului. Preoții noștri trebuie să fie atenți asupra vieții pe care o duce întreaga lor familie, care trebuie să fie o pildă vie de trăire evanghelică. Prin pilda aceasta, învățătura și predica prind complet sufletele credincioșilor noștri"<sup>28</sup>. Spiritul de devotament, jertfelnicie și dăruire de sine pentru binele semenilor, care trebuie să caracterizeze persoana preotului, trebuie să inspire și pe toți membrii familiei lui. „Soția și copiii preotului vor trebui să fie alături de el, în toate curatele lui străduințe pentru întruparea adevăratei slujiri jertfelnice a sfintei sale misiuni. Fără răsunet în conștiințele credincioșilor vor rămâne cele mai bine studiate predici și cateheze ale preotului, dacă soția și copiii lui nu vor întări, prin exemplul vieții lor, adevărurile de credință și morală tâlcuite de acesta din fața altarului. Oriunde s-ar afla, soția și copiii preotului trebuie să facă simțită prezența lor printr-un stil de afirmare propriu învățăturii noastre creștine. Ei se vor caracteriza totdeauna prin modestie și seriozitate, printr-o ținută demnă, care să fie manifestarea exterioară a unui fond lăuntric ales, adăpat din izvoarele mereu proaspete și vii ale Sfintei Evanghelii"<sup>29</sup>.

<sup>27</sup> *Apostolat social*, voi. V, p. 184-185.

<sup>28</sup> Către clerul Capitalei, la Pastele anului 1954, în *Apostolat social*, voi. V, p. 183-184.

<sup>29</sup> Către clerul Capitalei, la Pastele anului 1956, în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, an. 1956, nr. 5, p. 457.

7. Tema principală a cuvântării rostite de Preafericitul Patriarh Justinian către clerul Capitalei, la Pastele din anul 1956, a fost: *preotul ca „părinte duhovnicesc’ al parohiei*. Am găsit necesar să redăm, în expunere liberă, cele spuse atunci de Preafericirea Sa în această privință, cu atât mai mult cu cât aceste lucruri, deși privesc inima însăși a preoției nu se găsesc scrise în niciun tratat sau manual didactic de Pastorală.

Raportul adevărat dintre un preot și enoriașii săi pe plan creștin — spune Preafericitul Părinte - este acela dintre părinte și fiii săi. De ce? Pentru că preotul naște - prin harul lui Dumnezeu, dat lui la hirotonie - făpturi sufletești noi, vrednice de împărăția cerurilor. Preotul este părintele spiritual al tuturor celor născuți de el spre viața creștină prin botez, al celor renăscuți de el prin taina pocăinței și binecuvântați de el prin Taina Nunții. Dar mai ales în latura misiunii sale de duhovnic își exercită preotul rolul acesta de părinte spiritual al credincioșilor săi; ca duhovnic, el încearcă, pentru penitenții săi, sentimentul sfâșietor al părintelui părăsit de fiul risipitor, îl așteaptă cu grijă și iubire să se întoarcă la sânul Bisericii, îi ascultă mărturisirea inimii zdrobite de păcate și îi dă, cu dragoste, leacurile trebuitoare pentru tămăduirea rănilor pricinuite de păcat. Trăind împreună cu penitentul întreg procesul acesta psihologic al zbuciumului renașterii spre o viață nouă, curățită prin Harul dumnezeiesc, preotul devine *părintele sufletesc* al celui pocăit; fapta lui se poate asemăna cu aceea a Creatorului, Care a zidit pe om din țărâna pământului și el poate spune fiului său duhovnicesc: *Fiul meu ești tu, eu astăzi te-am născut*. Preotul e îndreptățit la sentimentul de bucurie și de mândrie cu care Sfântul Apostol Pavel scria Corintenilor, renăscuți de el la viața cea nouă, în Hristos: „Căci de ați avea zece mii de învățători în Hristos, dar totuși nu aveți mulți *părinți*, pentru că eu v-am născut prin Evanghelie în Iisus Hristos" (I. Cor. IV, 15).

Poporul credincios, conștient de rolul acesta supranatural al preotului, îl exprimă în modul său de adresare către preot, căruia îi spune, simplu: *Părinte*, sau *Taică Părinte*, după cum soției preotului îi spune *Maică preoteasă*, asociind-o și pe ea la cinstea și prețuirea acordată preotului. Este în acest apelativ cinstitor, o afirmare și o recunoaștere sinceră și benevolă a rostului și a poziției preotului față de păstoriții săi, pe planul vieții religioase.

Dar precum niciun părinte nu dă fiilor săi piatră, dacă aceștia îi cer pâine, și nici șarpe, dacă aceștia îi cer pește (comp. Luca XI, 11-12), tot așa

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

și preotul, ca adevărat *părinte* al enoriașilor săi, trebuie să poarte sinceră grijă pentru viața lor sufletească, povățuindu-i cu iubire pe drumul binelui, al luminii și al fericirii, bucurându-se împreună cu ei pentru progresul lor pe calea virtuților și întristându-se pentru căderile, păcatele și durerile lor. Prin toate faptele, prin atitudinea și purtarea lui, el e îndatorat să se străduiască a dobândi și a merita pe drept atributul omagial de *părinte*, cu care îl cinstește norodul drept-credincios, să se jertfească din iubire pentru enoriașii săi, așa cum Dumnezeu, din iubire față de oameni, a dat pe singurul Său Fiu ca să fie jertfit, pentru ca lumea printr-însul să aibă viață (comp. Ioan III, 16).

Nimic nu poate egala în frumusețe morală rolul preotului de *părinte*, în lupta fiilor săi duhovnicești spre progresul vieții lor spirituale. De aceea, „acolo unde credincioșii văd în preot pe *părintele* lor, iar în soția preotului pe *maica preoteasă*, se zidește o cetate spirituală, pe care nimic nu o poate clătina”<sup>30</sup>.

Pentru aceste motive, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române se ridică împotriva unor termeni nepotrivți cu rolul preotului de părinte spiritual al credincioșilor, termeni întrebuințați de unii credincioși în modul de adresare către preoți și arhieriei, ca, de ex., „Preasfințite *Stăpâne*” (pentru arhieriei) sau „*Domnule Părinte*” (pentru preoți). Cel dintâi a rămas în terminologia noastră oficială ca o reminiscență străveche a limbajului religios precreștin, când atât raportul dintre divinitate și om, cât și cel dintre conducătorii religioși și credincioșii lor era conceput ca de la *stăpân* la *slugă*, de la *domn* la *rob*. Ori creștinismul a adus în lume un spirit nou, după care în fața lui Dumnezeu nimeni nu mai e rob sau stăpân, ci toți sunt una în Iisus Hristos. Cel de al doilea termen, obișnuit în unele părți ale țării (Ardeal), s-a infiltrat sub influența duhului laic al concepției de odinioară din împărăția Habsburgilor, care situa pe preot printre *domni* sau boieri, distanțându-l de credincioșii lui țărani sau iobagi. De aceea, acești termeni - vestigii ale unui trecut apus - trebuie înlăturați din vorbirea noastră curentă. Căci - spune Patriarhul nostru, referindu-se la bucuriile duhovnicești trăite de clerici în fiecare an, de săptămâna Patimilor, - „preoții, episcopii și mitropoliții Bisericii noastre, Patriarhul însuși, n-au trăit în aceste zile sentimente religioase din cele mai înalte pentru că au fost „domni și stăpâni”, ci pentru că au

<sup>30</sup> Către clerul Capitalei, la Pastele anului 1956, *Ibidem*, p. 452-456.



putut să fie *părinți* ai păstoriților lor. Mai frumos și mai creștinește sună: *Taică Părinte Episcop, Părinte Mitropolit sau Părinte Patriarh, decât Domnule Părinte, Domnule Episcop sau înalt Preasfințite Stăpâne*"<sup>^</sup>.

Dar nu e de ajuns numai îndepărtarea acestor termeni nepotrivți din limbajul nostru, ci trebuie înlăturat și spiritul învechit și retrograd, care le-a dat naștere. E necesar să fie înlăturată, adică, orice distanță sufletească dintre preoți și credincioșii lor, precum și dintre arhierii și preoți; între unii și alții să se stabilească acel raport firesc de familiaritate, în care părinții își ajută și îndrumă pe copiii lor cu dragoste, abnegație și dezinteres, iar fiii îi ascultă din dragoste, cu supunere și cu respectul sincer, pe care I—1 poartă<sup>32</sup>.

8. Despre latura sacramentală sau sfințitoare a preoției, adică *despre preot ca săvârșitor de cele sfinte*, Patriarhul țării vorbește mai rar și mai puțin, dar totdeauna cu sfiala, respectul, evlavia și cutremurarea de care e pătruns atunci când slujește Preafericirea Sa însuși<sup>33</sup>. Cităm, de pildă: „Oficiul liturgic este sfânt. Preotul este dator să se apropie de Sfântul Jertfelnic *cu frică de Dumnezeu, cu credință și cu dragoste*, curățindu-se mai întâi de orice întinare care l-ar face nevrednic de acest dumnezeiesc oficiu. În săvârșirea oricărei taine sau ierurgii, preotul adevărat pune căldură, participare sufletească, convingere, adeziune interioară, fior sfânt, știind că numai astfel va putea să comunice cu Dumnezeu, pentru sine și pentru păstoriții săi...” (*Apostolat social*, voi. V, p. 281).

9. Ca un vrednic și distins gospodar ce s-a dovedit a fi în via Domnului, din ceasul hirotoniei Sale în preot și până la piscul cel mai înalt al demnității bisericești pe care o deține de zece ani, Patriarhul Bisericii noastre nu uită nici latura îndatoririlor gospodărești ale preotului de enorie. E de la sine înțeles că râvna și iubirea preotului pentru îndeplinirea misiunii sale se cunoaște și se măsoară, în primul rând, după grija și interesul pe care le poartă locașului sfânt în care slujește, precum și celorlalte clădiri și instituții care fac parte

<sup>31</sup> *Ibidem*, p. 456.

<sup>32</sup> *Comp. Ibidem*.

<sup>33</sup> Despre Patriarhul Justinian ca slujitor, vezi rev. „Biserica Ortodoxa Româna”, an. 1956, nr. 1-2, p. 51-52. *Comp. aceeași revistă* an. 1954, nr. 10 p. 1000.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

din patrimoniul parohiei păstorite de el (casa parohială, cimitir, muzeu religios, etc). În cuvântarea ținută la sărbătorirea Sa pentru 30 de ani în slujba Bisericii, Preafericitul Patriarh Justinian spunea, în această privință: „Este deasupra oricărei îndoieli ca grija preotului pentru biserica în care liturghisește vădește fiorul sfânt de care se simte cuprins când pășește pragul dumnezeiescului locaș..”<sup>34</sup>. Iar în cuvântul ținut clerului Capitalei la Pastele anului 1954, Preafericirea Sa preciza: „Preotul care și-a gospodărit frumos casa Domnului, altarul sfânt unde el săvârșește dumnezeiasca Liturghie, preotul care s-a îngrijit de această casă a Domnului să fie cât mai frumos împodobită, trezește în sufletul credincioșilor evlavie, dragostea către Dumnezeu și întărește credința în Hristos. El poate fi sigur că Mântuitorul Hristos îl va binecuvânta pentru aceste frumoase roade ale activității lui și îl va socoti cu adevărat ucenic al Său... Primul care trebuie să dea pildă credincioșilor de contribuție pentru buna chivernisire a bisericii, pentru zidirea, pictarea sau restaurarea ei este preotul. Credincioșii se interesează unii de la alții despre activitatea filantropică a preotului lor. Când preotul ajută personal pe cei săraci, credincioșii vor strânge rândurile în jurul său, convinși că ajutoarele date preotului merg cu adevărat la cei săraci. De aceea, zic, acolo unde preotul nu este o pildă vie în activitatea lui filantropică, începând cu biserica lui și apoi cu cei lipsiți, în sufletele credincioșilor sentimentul acesta al datoriei pe care îl au față de casa Domnului e sortit morții și nu trăirii..”<sup>35</sup>.

10. Dar ideea asupra căreia revine mai des, mai stăruitor și mai îndelung Patriarhul nostru în cuvântările Sale este *rolul social alpreoțimii noastre de azi*. Este preocuparea de căpetenie, înscrisă și urmărită de Preafericirea Sa cu perseverență, în programul pregătirii și orientării clerului român ortodox de astăzi. Atât de multe și de substanțiale sunt referințele la diferitele laturi ale acestei probleme în scrierile de până acum ale Arhipăstorului nostru, încât s-ar putea spune că ele alcătuiesc cea mai mare parte a conținutului acestora și ar umple mai multe volume întregi. Dar întrucât asupra acestei teme s-a scris până acum cel mai mult de către cei ce au contabilizat, au analizat și au

<sup>34</sup> *Apostolat social*, voi. V, p. 281-282.

<sup>35</sup> *Ibidem*, p. 183-184.

omagiat activitatea și realizările de până acum ale întâi-stătătorului Bisericii noastre, amintim aici numai liniile principale ale gândirii Sale despre rolul social al preoțimii de azi.

E adevărat că țința de căpetenie a strădaniilor preoțești este, în ultimă instanță, partea spirituală din ființa noastră: sufletul omenesc și mântuirea lui. Dar preotul nu se poate dezinteresa nici de latura materială a vieții credincioșilor săi, pentru că aceasta constituie temelia indispensabilă a vieții lor sufletești, iar de bunăstarea, mulțumirea și fericirea omului atârnă în bună parte și progresul său cultural, moral și religios. Nu poți propovădui pe Dumnezeu și Evanghelia lui Hristos asistând nepăsător la suferințele, lipsurile și mizeria materială a credincioșilor tăi. Nu poți să spui că iubești pe Dumnezeu și pe oameni — care sunt fiii Lui — dacă tolerezi sau rămâi pasiv în fața urii care învrăjbește și desparte pe oameni, a lăcomiei și a asupririi, care împarte pe oameni în bogați și săraci, în stăpâni și robi, în exploatare și exploatați, în fața războiului care amenință lumea cu cortegiul lui de distrugeri, barbarii, lacrimi și sânge.

Preoțimea noastră, care în majoritatea ei a fost recrutată din mijlocul poporului e datoare deci să împărtășească și azi, din toată inima, dreptele năzuințe ale poporului muncitor spre o viață mai bună și să se alăture la strădaniile acestuia spre împlinirea lor. Idealurile veșnice de dreptate socială, de pace și de iubire între toți oamenii și toate popoarele de pe fața pământului, egal îndreptățite la viață sunt, în definitiv, și ale Bisericii creștine, ele fiind înscrise în învățătura Mântuitorului și în Sfânta Scriptură încă de acum două mii de ani. Și dacă ele, din diferite pricini, nu s-au putut înfăptui până acum decât parțial, slujitorii Bisericii rămân mai departe datori să colaboreze cu cei ce au pornit acum, într-un iureș de nestăvilire, la împlinirea lor integrală, chiar dacă aceștia o fac în numele altor principii. Căci „împărăția lui Dumnezeu”, pe care Mântuitorul voiește s-o întemeieze pe pământ și pentru a cărei venire ne rugăm în Rugăciunea Domnească („Vie împărăția Ta!”), nu este alta decât lumea cea nouă, pe care visăm să o construim cu toții, o lume din care să dispară cu totul ura și robia, exploatarea și mizeria și în care să domnească numai dreptatea, iubirea, pacea și bunăstarea materială.

Cum ar putea lipsi tocmai preoții, dintre făurarii binecuvântați ai acestui mult dorit paradis terestru? Ei, care și în trecutul poporului nostru au stat

tot timpul alături de el, împărtășindu-i și munca și bucuriile puține și suferințele nenumărate? - „Ierarhia bisericească, de la Vlădică până la opincă, este ridicată din masele largi ale poporului. Din acest considerent moral preoțimea se cuvine a fi permanent alătura de poporul în mijlocul căruia s-a ridicat.. „<sup>36</sup>. Iată de ce aproape că nu există prilej la care să nu fi răsunat apelul Patriarhului nostru pentru mobilizarea preoțimii ortodoxe române la apostolatul cel nou. Cerut de vremurile pe care le trăim, la încadrarea ei în luptă și eforturile poporului muncitor spre crearea unei vieți mai bune, mai drepte și mai fericite.

„Biserica este tot mai mult chemată — de vremuri și de oameni - să purifice, să înnoiască și să înnobileze viața omenească, să aducă în viața socială și în viața poporului duhul păcii și al înfrățirii, duhul servirii și al jertfelniciei, propovăduind tuturor dreptatea și omenia, muncă pașnică, cinste și ordine: este chemată să împuternicească sufletul românesc cu tăria iubirii, a solidarității și a unirii... Să ieșim din zidurile bisericii văzute și să mergem în largul vieții și să lucrăm în adâncul ei spre bogată rodire. Obiectul misiunii noastre este omul, temelie Patriei și a societății. Formarea și înălțarea omului condiționează îmbunătățirea tuturor celorlalte realități ale vieții omenești, căci în fiecare om sălășluiește o lume, o patrie, o umanitate... Formarea omului nou nu-i numai un proces doctrinar, abstract, ci un contact viu experimentat cu realitatea unui model întrupat, care a sălășluit între noi. Cine fuge de această muncă gigantică, nu poate fi un apostol al lui Iisus Hristos”<sup>37</sup>.

Preoția creștină de azi nu mai poate deci rămâne una exclusiv ritualistă, mărginită adică la îndeplinirea îndatoririlor rituale prevăzute în Molitfelnic, cum o înțelegeau unii până nu de mult, ci trebuie să iasă pe șantierul larg al vieții sociale actuale, să se alinieze în rândurile luptătorilor pentru îndeplinirea idealurilor de progres și dreptate socială. „Trebuie creat omul nou și cu el o Biserică socială, vie și activă”, spunea Preafericitul Patriarh Justinian mai de mult<sup>38</sup>. Fără să neglijeze, desigur, îndatoririle ei primordiale și esențiale

<sup>36</sup> Cuvânt rostit la Piatra-Neamț, 2 noiembrie 1945, în *Apostolat social*, voi. III p. 48,49.

<sup>37</sup> La înscăunarea de mitropolit al Moldovei, 28 dec. 1947, în *Apostolat social*, voi III, p. 77-79 și 86-91. \*

<sup>38</sup> *Apostolat social*, voi. III, p. 91.

- acelea care o leagă de sfintele altare - preoțimea trebuie să slujească nu numai lui Dumnezeu, ci și oamenilor, să se considere nu numai în slujba Bisericii, ci și a Patriei. Cuvântul care caracterizează cel mai bine misiunea ei din acest punct de vedere, potrivit nevoilor ceasului de față, este cel de „*Apostolat social*”, așa cum și-a intitulat însuși Preafericitul Patriarh, toate scrierile Sale de până acum. „Preoților Bisericii noastre le revine sarcina de a sta mereu în mijlocul păstoriților lor, pentru a le fi pilduitori și sfătuitori și în cele sfinte și în celelalte trebuințe ale lor, căci *noi ne sârguim pentru bine nu numai față de Dumnezeu, ci și față de oameni* (II Cor. VIII, 21), cum ne învață slăvitul apostol Pavel”<sup>39</sup>.

Lupta pentru întronarea dreptății sociale, pentru ridicarea nivelului de trai, pentru răspândirea culturii, pentru promovarea și progresul științei, dar mai ales pentru înlăturarea urii și pentru stabilirea păcii între popoare, constituie principalele forme ale acestui apostolat social și țeluri care trebuie înscrise în programul de lucru al întregii noastre preoțimi și urmărite cu strășnicie în activitatea ei de fiecare zi. Îndatorirea preoților de azi e „să devină apostoli ai Domnului și ai tuturor poruncilor Sale: apostoli ai dragostei și ai păcii între oameni, apostoli ai libertății oamenilor, apostoli ai dreptății în lume, să sprijine cu toate puterile lor pe toți cei ce se ostensesc întru înfăptuirea acestor năzuințe milenare, ale creștinilor și ale tuturor oamenilor. Să lupte, cu dârzenia cu care Sfinții au luptat împotriva ispitirilor celui rău, împotriva celor ce zdrobesc libertatea noroadelor, împotriva celor ce nesocotesc nedreptatea celor slabi”<sup>40</sup>.

Adevărata chemare a preoților e să fie apostoli ai iubirii și ai păcii<sup>41</sup>. „Suntem împotriva urii și a vrajbei, fiindcă ea vine de la diavol, așa cum scrie Cartea noastră Sfântă. Un preot care propovăduiește și seamănă ura și vrajba nu este un slujitor al lui Hristos, ci al satanei”<sup>42</sup>. De aceea, „preotul trebuie să trăiască în iubire de popor, să muncească și să lupte lângă popor, mai ales în Comitetele de luptă pentru pace, de unde preotul nu poate lip-

<sup>39</sup> *Apostolat social*, voi. IV, p. 425.

<sup>40</sup> La deschiderea cursurilor Institutului Teologic, oct. 1950, în *Apostolat social*, voi. I, p. 138.

<sup>41</sup> *Ibidem*, p. 362.

#

<sup>42</sup> Către preoții cursiști, în *Apostolat social*, voi. V, p. 137.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

și, fiindcă acolo îl îndatorează însăși misiunea lui. Exemple de încadrare și jertfa a preoților pentru năzuințele și aspirațiile poporului muncitor avem destule în decursul istoriei noastre"<sup>43</sup>.

A sluji Bisericii și, totodată, Patriei este deci menirea preoțimii noastre în ceasul de față: „Preoțimea adevărată trebuie să se încadreze în munca poporului, care dorește preoți închinați numai misiunii lor sacerdotale, preoți care să aducă darul și binecuvântarea lui Dumnezeu peste viața și munca acestui popor, în aspirațiile lui către mai bine"<sup>44</sup>. Rezumând în câteva cuvinte această nobilă chemare a preoțimii ortodoxe române de azi, Preafericitul nostru Arhipăstor spunea că Sfântul Sinod cere preoților să fie în altare preoți conștienți de misiunea noastră sfântă, iar în societate cetățeni devotați Patriei și poporului<sup>45</sup>. Sau, și mai concis: „A sluji Bisericii lui Dumnezeu și Patriei noastre, este una din cele mai mari și sfinte misiuni"<sup>46</sup>.

Cel dintâi care a îndeplinit integral acest comandament este, desigur, Patriarhul Țării însuși, care a făcut din preoția și arhieria Sa de până acum pildă de necurmată și jertfelnică muncă și strădanie în slujba Bisericii și a Patriei. Atâția alți sfințiți slujitori ai altarelor străbune l-au urmat în zilele noastre sau făcuseră la fel, în măsura în care au putut, înaintea Preafericitului Sale. Pe cei mai de demult, înaltul nostru Arhipăstor i-a imitat, i-a cinstit și i-a elogiat; pe cei de azi îi încurajează, îi stimulează și îi dinamizează cu exemplul propriei vieți și activități, răsplătindu-i cu dragostea și prețuirea

<sup>43</sup> *Apostolat social*, voi. IV, p. 375. - Comp. și *Apostolat social*, voi. V, p. 185, 200, 212. Despre aceasta vezi mai pe larg următoarele articole: Diac. Prof. O. Bucevschi, *I.P.S. Patriarhul Justinian, luptător pentru pace*, în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, an. 1951, nr. 3-6, p. 111-120; Mitrop. Sebastian al Moldovei, *Îndrumător al strădaniei Bisericii Ortodoxe Române în slujba păcii*, în aceeași rev., an. 1953, nr. 5-6, p. 463 și urm.; Pr. Gr. Marcu, *Lupta pentru pace și preocupările actuale ale Bisericii Ortodoxe Române oglindite în scrierile I.P.S. Patriarh Justinian — însemnări pe marginea cărții Apostolat social: Pilde și îndemnuri la lupta pentru pace*, în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, an. 1953, nr. 9-10, p. 982-1000.

<sup>44</sup> Către preoțimea de la cursurile de îndrumare misionară de la Curtea de Argeș, 20 oct. 1951, în *Apostolat social*, voi. IV, p. 372.

<sup>45</sup> *Apostolat social*, voi. V, p. 16. Comp. și *Apostolat social*, voi. III, p. 164-165 și voi IV, p. 81.

<sup>46</sup> *Apostolat social*, voi. V, p. 139.

Preafericirii Sale. Unul dintre aceștia este marele nostru scriitor și venerabilul profesor universitar onorar, Părintele Gala Galaction. Vorbind despre strădania preoțească a acestuia pe calea scrisului, cu prilejul ultimei lui sărbătoriri, Intâi-Stătătorul Bisericii noastre arată că Părintele Gala Galaction a înțeles slujirea lui Hristos ca pe o permanentă slujire a semenilor noștri, a acestor frați mai mici ai Domnului. Preoția lui nu s-a manifestat numai de la altar, din amvon, sau din scaunul duhovniciei... Ea s-a manifestat în largul vieții, între necazurile și suferințele oamenilor, în marele vârtej al luptei celor mulți, pentru dreptate, pentru libertate, pentru demnitate umană. Cu scrisul său, cu graiul și cu fapta - oriunde și oricând - el a fost grabnic să alunge înnourarea unui necaz, să ștergă lacrima și amărăciunea unei suferințe, să sprijine și să se alătore strădaniilor obștești pentru mai bine<sup>47</sup>.

Iată deci, în linii sumare, portretul ideal al preotului de azi, așa cum îl vede și îl dorește Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu virtuțile și însușirile de căpetenie care trebuie; să-l caracterizeze și cu principalele îndatoriri ale misiunii sale în lumina vremurilor și nevoilor actuale. După dreptarul unor astfel de principii și obiective se face pregătirea și formarea preoțimii în școlile teologice de azi, pregătire care constituie una dintre preocupările și grijile de frunte ale Patriarhului nostru. Idealurile sfinte ale Bisericii nu se pot realiza decât printr-un „cler pregătit, plin de demnitate și ascultător”, devotat cu sufletul și cu mintea chemării sale sfinte, un cler cu dragoste pentru ridicarea poporului și cu zel în câștigarea sufletului poporului, sufletul enoriei, un cler cu drag de muncă pentru propășirea Bisericii și a Patriei" (*Apostolat Social*, voi. III, p. 131). Preotul care *slujește semenilor pentru Iisus Hristos*, care se face părtaș la strădaniile credincioșilor săi pentru o viață pașnică și prosperă, preotul înflăcărat de o puternică dragoste de oamenii pe care-i ajută și-i slujește în avântările lor spre fericire și lumină..., „acesta este preotul pe care îl cer predaniile Ortodoxiei, pe care l-au dorit mereu între ei credincioșii și pe care îl formează astăzi așezămintele noastre de învățământ teologic, readuse, în sfârșit, sub privegherea și conducerea Bisericii... Este preotul pe care îl avem, astăzi, la tot mai multe altare și pe

<sup>47</sup>*Ibidem*, p. 188.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

care îl vom avea mâine lângă toate jertfelnicele Bisericii noastre" (*Apostolat Social*, voi. V, p. 189).

Bucuria cea mai mare și mai curată a adevăratului preot este gândul și conștiința că și-a îndeplinit bine menirea sa pe pământ, că a putut aduce, prin munca și silințele sale zi de zi, măcar un strop de bine, de mângâiere, de lumină și de fericire în sufletul oamenilor. „Desigur, preotul, care în activitatea lui a fost doctorul sufletesc al credincioșilor săi, mângâietorul și ziditorul sufletelor lor, un asemenea preot poate să se bucure cu adevărat că a slujit lui Hristos după rânduială...” (Cuvânt către clerul Capitalei, la Pastele anului 1954, în *Apostolat social*, voi. V, p. 182).

Modelul suprem al preoției noastre, spre care trebuie să năzuim neconținut, rămâne, precum s-a văzut și din cele spuse până acum, Mântuitorul Iisus Hristos, „Păstorul cel Bun”, cum S-a numit El însuși (Ioan X, 11, 14), sau „Păstorul cel mare al oilor”, cum L-a numit unul dintre Sfinții Săi apostoli (I Petru V, 4). El este și izvorul preoției creștine, El rămâne temeiul și puterea preoției noastre. Gândul că suntem în slujba Lui trebuie să ne inspire și pe viitor tărie și încredere în strădaniile spre împlinirea slujbei ce ni s-a încredințat. În legătură cu aceasta nu ne putem abține de a cita un frumos fragment din cuvântarea ținută de Întâi-Stătătorul Bisericii noastre la sărbătorirea Sa pentru împlinirea a 30 de ani în slujba Bisericii: „Mântuitorul Hristos a spus despre Sine: Eu sunt calea, adevărul și viața. Vorbind deci despre preoția creștină, despre răspunderile și chemările ei, ar fi un păcat de moarte să pierdem din vedere o singură clipă pe preotul desăvârșit și etern, Iisus Hristos - Calea, adevărul și viața. Raportată neconținut la Iisus Hristos, preoția creștină capătă sensul și valoarea ei divină... Furtuni nenumărate au zguduit sufletul meu timp de 30 de ani. Ele vor zgudui totdeauna sufletul preotului lui Iisus Hristos. Dar conștiința că ești chemat în această lume să întinzi punți de lumină între pământ și cer..., gândul că prin lucrarea ta oamenii pot să dobândească mântuirea și să devină fii ai paradisiului îți dă curajul. În lupta aceasta tu nu ești singur pe lume, căci lângă fiecare preot care trudește pentru Biserica lui Dumnezeu stă nevăzut Iisus Hristos, Care a spus: „*Eu sunt cu voi până la sfârșitul veacurilor*”<sup>48</sup>.\*

<sup>48</sup>Rev. „Biserica Ortodoxă Română”, an. 1954, nr. 10, p. 1053.



Pe scurt, deci, în concepția Preafericitului Patriarh Justinian, preoția creștină ortodoxă este o misiune sublimă, o mare demnitate și o mare putere spirituală; această înaltă conștiință a misiunii sale sacerdotale constituie izvorul strădaniilor și al jertfelor Sale<sup>49</sup>. Această înaltă concepție despre preoție a fost integral aplicată și realizată în trăirea preoțească a Preafericitului Patriarh Justinian. Ea a inspirat și a călăuzit întreaga Sa activitate în slujba Bisericii, în toate etapele ei de până acum, pornind de la treapta modestă de preot de țară până la piscul cel mai înalt al vredniciei și al răspunderii de cârmaci al corăbiei Bisericii noastre, pe care îl deține de zece ani.

Care sunt *izvoarele concepției despre preoție* a Preafericitului Patriarh Justinian? După propriile-i mărturisiri, acestea sunt trei:

- a) Sfânta Scriptură,
- b) Scrierile Sfinților Părinți și
- c) Propria sa experiență preoțească.

Să le luăm pe fiecare în parte:

A. Preotul adevărat - spune Preafericirea Sa, în cuvântarea ținută la sărbătorirea Părintelui Gala Galaction - stă mereu lângă apa limpede și răcoritoare a Evangheliei lui Hristos, vestește pretutindeni adâncă ei înțelepciune și trăiește cu intensitate toate frământările, toate înfrângerile vremelnice și întreaga biruință, ce sunt hărăzite celor care au primit greaua sarcină a apostolatului creștin<sup>50</sup>. „Păstorul cel Bun”, descrisele Sfânta Evanghelie, a fost prototipul ideal al preotului, pe care Patriarhul nostru L-a avut ca dreptar și model suprem, iar călăuza vieții sale a fost porunca cea mai mare din Lege: „Să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău din toată inima ta, din tot sufletul tău și din tot cugetul tău, iar pe aproapele tău ca pe tine însuși” (Matei XXII, 37-39); aceste două porunci, în care se cuprinde chintesența Legii și a Proorocilor, au fost „cele două table ale Legii adânc săpate pe lespeda inimii Sale”<sup>51</sup>.

Nu mai puțin i-a slujit ca model vrednic de imitat portretul păstorului creștin din epoca apostolică, zugrăvit în contururi simple, dar viguroase,

<sup>49</sup> Comp. Pr. Dr. D. Cristescu, *Treizeci de ani în slujba Bisericii*, art. în rev. „Glasul Bisericii”, an. 1954, nr. 9-10, p. 487.

<sup>50</sup> „*Apostolat social*, voi. V, p. 188.

<sup>51</sup> Cuv. la hirotonia în arhieru, Iași, 12 aug. 1945, în *Apostolat social*, voi. III, p. 31-32.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

mai ales de Sfântul Apostol Pavel, în epistolele sale pastorale. „în calea îndatoririlor harice-sacramentale sau liturgice ale slujirii preoțești, m-a urmărit totdeauna cuvântul apostolului, care zice: *Slujba ta fa-o deplin, cât și sfătuirea dată ucenicului său Timotei, episcopul Efesului: Silește-te să te arăți pe tine însuși lămurit înaintea lui Dumnezeu, lucrător cu fața curată, drept îndreptând cuvântul adevărului..., de poftele tinereților fugi și urmează dreptatea, credința, dragostea, pacea cu toți cei ce cheamă pe Domnul din inimă curată, cât și sfatul dat lui Tit: întru toate arată-te pe tine pildă de fapte bune, dovedind întru învățătură nestrăciune, cinste, cuvânt sănătos și fură prihană, pentru ca împotrivorul să se rușineze, neavând de zis nimic rău despre noi*”<sup>53</sup>.

B. Din literatura Sfinților Părinți, Arhipăstorul Bisericii noastre a cunoscut și a folosit, în formularea concepției sale despre preoție, mai ales scrierile despre preoție, ale Sfinților Ioan Gură de Aur, Efrem Șirul, Grigore de Nazianz și Grigore cel Mare, din care citează des. Dintre acestea, o deosebită preferință a avut pentru opera neîntrecută a Sfântului Ioan Gură de Aur. „Nu mi-au rămas străine nici cuvintele de foc ale marelui Ioan Gură de Aur din cărțile despre preoție, în care se arată: Preoția se săvârșește aici pe pământ, dar ea are rang între dregătoriile cerești. Și pe foarte bună dreptate. Nici om, nici înger, nici arhanghel, nici o altă putere creată, ci însuși... a întemeiat această servire. El a stabilit ca în timp ce suntem încă în trup să facem servire îngerească. De aceea trebuie ca cel ce e hirotonit preot să fie curat ca și când s-ar afla în ceruri, în mijlocul puterilor îngerești”<sup>53</sup>.

Dar nu numai scrierile despre preoție ale Sfinților Părinți au fructificat gândirea și strădania preoțească a Patriarhului nostru, ci și viața și activitatea acestora și, mai ales, pilda neîntrecută a celor trei Sfinți Ierarhi: Vasile cel Mare, Grigore de Nazianz și Ioan Gură de Aur, patronii școlilor noastre teologice, chipuri desăvârșite ale preotului creștin despre care Preafericirea Sa vorbește cu multă admirație: „Istoria bisericească nu cunoaște între ierarhii Bisericii creștine minți mai luminate, voințe mai hotărâte și inimi mai plecate spre învățarea, apărarea și practicarea adevărilor creștine - adică

"Rev. „Biserica Ortodoxă Română”, an. 1954, nr. 10, p. 1051

<sup>53</sup> *Ibidem.*

modele de preoți și ierarhi - decât pe ei... Știința laică și teologică, elocvența și tactul pastoral sunt calitățile activității celor trei ierarhi, prin care ei au ajuns tipul preoției ideale"<sup>54</sup>.

Din această întreită cunună de ierarhi și păstori creștini, acela pe care Patriarhul nostru l-a admirat și a căutat să-l imite mai mult este Sfântul Vasile cel Mare. Ca om de voință, energie și acțiune, puse în serviciul aproapelui, Preafericitul Justinian găsea în acel lucefăr al faptei creștine din epoca patristică, un emul și model desăvârșit, spre care se simțea atras și prin însușirile sufletești asemănătoare, ca și prin râvna de a înfăptui, în condițiile vremii noastre, măcar o parte din uriașa operă filantropică și socială a Sfântului Vasile cel Mare. „...O influență hotărâtoare a exercitat asupra mea una din gloriile veacului de aur al epocii patristice: Sfântul Vasile cel Mare. Modul său de a înțelege și rezolva preoția a pus pecete grea peste gândurile și hotărârile mele. Modul acesta nu se găsea descris în tratate *despre preoție*, cum au făcut-o în vremea lui și ceva mai târziu Sfinții: Grigore de Nazianz, Ioan Gură de Aur, Ambrozie și Grigore cel Mare. Spirit cultivat la marile școli teologice și filosofice ale timpului său, acest geniu al faptei și desăvârșita întrupare a spiritului de sacrificiu pentru semeni, deschizător de drumuri pentru lucrarea socială a preoțimii creștine din toate timpurile, Sfântul Vasile cel Mare a inspirat în mare măsură toate inițiativele mele preoțești și lui îi datorez orientarea mea către „Apostolat social”. „Vasiliada” acestui neîntrecut geniu al faptei creatoare, în care și-au dat întâlnire spitalul cu azilul și orfelinatul, casele de educație cu școlile și atelierile, mila pentru cel căzut în nevoie de prețuirea muncii și cultul demnității omenești, într-un cuvânt, *chipul* preoției pe care a trăit-o Sfântul Vasile cel Mare a exercitat asupra mea o influență hotărâtoare. Ar fi o impietate să apropii inițiativele și înfăptuirile mele preoțești și arhieriești de acelea ale marelui ierarh. Dacă numele lui l-am pomenit acum, am făcut aceasta numai pentru a arăta izvoarele de inspirație ale trudei mele sacerdotale pe plan social, mânat de gândul curat de a-i atribui lui tot ceea ce Providența mi-a ajutat să plănuiesc și să înfăptuiesc”<sup>55</sup>.

<sup>54</sup> Din cuv. ținută ca director al Sem. din Râmnicu-Vâlcea, la 30 ian. 1933, în *Apostolat social*, voi. III, p. 4, 5, 6, 11, 29.

<sup>55</sup> Rev. „Biserica Ortodoxă Română”, an. 1954, nr. 10, p. 1050-1051.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

C. În sfârșit, înalta concepție despre preoție a Preafericitului nostru Arhipăstor este și o roadă a propriei Sale experiențe pastorale și trăiri preoțești. Preafericirea Sa nu cunoaște preoția doar din auzite sau din cărți, ci a trăit-o însuși, în îndelungata și rodnică Sa activitate din timpul celor 34 de ani cât a slujit până acum Bisericii Ortodoxe Române, mai întâi ca preot și apoi ca arhiepiscop. Adresându-se preoților din Capitală, la Pastele din anul 1956, Patriarhul Justinian le spunea: „Mai bine de douăzeci de ani am fost preot ca voi. Cunosc, prin urmare, nu din cărți sau din povestirile altora, greutățile misiunii voastre - și pentru aceea inima mea arde de dorul ca voi să fiți conștienți de toate și să vă străduiți pentru slujirea în viață a idealului de preoție creștină întrupat de Mântuitorul Hristos...”<sup>56</sup>. Într-adevăr, Patriarhul nostru a iubit preoția, cum puțini dintre slujitorii Domnului au iubit-o, au prețuit-o și au cinstit-o. A îmbrățișat-o din adevărată chemare și convingere, a trăit-o cu demnitate și cu cinste, a împlinit-o cu drag și cu râvnă, ca orice om de adevărată vocație, făcând din ea altar de slujire dezinteresată a Bisericii și a Patriei. Mai ales cei opt ani de preoție la țară, în Băbenii Vâlcei, alcătuiesc „cea mai aleasă filadă din hronograful său personal”, cum s-a exprimat I.P.S. Mitropolit Firmilian al Olteniei<sup>57</sup>. Când vorbește despre vremea aceea, grăiește cu nostalgie și cu aprindere, ca unul care și-a lăsat acolo cea mai frumoasă parte a vieții sale. „...Cele mai frumoase amintiri din viața mea le am de pe vremea păstoriei mele în mijlocul credincioșilor; iar acestea sunt totodată și cele mai odihnitoare clipe în ceasurile de oboseală”<sup>58</sup>.

Atât ca preot, cât și ca arhiepiscop, Întâi-Stătătorul Bisericii noastre a pus aievea în practică înalta sa concepție despre preoție, sânguindu-se să se apropie cât mai mult de chipul preotului desăvârșit, pe care îl cer Sfânta Scriptură, Sfânta Tradiție și nevoile ceasului de față. Precum îl caracterizează unul dintre condeiele omagiale la împlinirea a 30 de ani în slujba Bisericii, Părintele Ioan Marina a fost „un slujitor al altarului și ai semenilor săi, care constituie modelul cel mai perfect al adevăratului preot ortodox: apostol al

<sup>56</sup> Rev. „Biserica Ortodoxă Română”, an. 1956, nr. 5, p. 457.

<sup>57</sup> Cuv. la împlinirea a 30 de ani de slujire a Bisericii, la 14 oct. 1954, în rev. Biserica Ortodoxă Română”, an. 1954, nr. 10, p. 1045.

<sup>58</sup> *Apostolat social*, voi. IV, p. 122.

lui Hristos și cetățean - pururea prezent lângă Sfântul Jertfelnic, dar și în mijlocul vieții păstoriților săi, gata să răspundă unei nedumeriri, să aline o suferință, să sprijine sau să inițieze o acțiune de folos obștesc. Același a rămas din 1945 până acum și Arhiepiscopul, Mitropolitul și Patriarhul nostru Justinian: pildă vie de slujire și de arhipăstorie în duhul Evangheliei și al Ortodoxiei străbune"<sup>59</sup>.

Cunoscându-i concepția despre preoție, viața și activitatea, preoțimea ortodoxă română de azi va găsi în ele un dreptar de mult preț despre felul cum trebuie înțeleasă și trăită preoția. Voința și sârguința noastră de a pune în aplicare cele ce Patriarhul nostru gândește despre preoție și de a ne apropia cât mai mult de pilda trăirii sale preoțești, ar fi cel mai nimerit omagiu pe care i l-am putea aduce cu prilejul sărbătoririi Sale pentru împlinirea a 10 ani de patriarhat. Din dorința de a pune la îndemâna fraților mei de preoție un ghid și model viu și negreșelnic, vrednic de a fi imitat în strădaniile noastre sacerdotale, au și izvorât rândurile de față, ca un pios și smerit omagiu la acest memorabil popas sărbătoresc din curgerea vieții Preafericitului nostru Arhipăstor.

<sup>59</sup> Rev. „Biserica Ortodoxă Română, an. 1954, nr. 10, p. 1005-1006.

## MIJLOACE ȘI METODE DE LUCRU ÎN ACTIVITATEA PASTORALĂ ȘI MISIONARĂ A PREGĂTIRII DE AZI\*

În general, manualele de Teologie Pastorală nu conțin capitole speciale despre metode pastorale, procedee, mijloace de lucru, rețete sau soluții de-a gata pentru rezolvarea fiecărui caz în parte dintre cele ce pot surveni în activitatea pastorală a preotului. Ele ne oferă numai rezultatul unor experiențe verificate de veacuri, sau, cel mult, principii fundamentale și directive generale pentru o bună păstorire; iar pe baza acestora, păstorul alege sau găsește metoda, mijlocul sau soluția cea mai potrivită, cerută de împrejurările sau de situațiile speciale în care el se poate afla de fiecare dată și care diferă de la caz la caz.

Mai toți pastoralistii împart, de obicei, mijloacele de pastorație în două mari categorii:

A. *Mijloacele sau metodele de pastorație colectivă*, adică acelea prin care urmărim și rafinăm pastorația sau conducerea sufletească a *tuturor* enoriașilor din parohie, sau a marii lor majorități, indiferent de vârstă, sex, nivelul moral sau intelectual ori profesiunea și îndeletnicirile lor ș.a.m.d.; cele mai des folosite dintre acestea sunt: cultul divin (slujbele săvârșite în biserici), predica și cateheza, la care se adaugă cuvântul tipărit, sub diferitele lui forme (carte sau volum, revistă, ziar, album, foaie volantă etc);

B. *Mijloacele pastorației individuale*, care se adresează fiecărui credincios în parte, prin contactul de la om la om, prin sfat, îndemn sau povăț, prin vizitele pastorale și prin tainele și ierurgiile cu destinație

\*în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, XCIX (1981), nr. 1-2, p. 47-58.

individuală, dintre care cea mai mult folosită și mai eficace este taina pocăinței (spovedania).

C. La cele două categorii, unii pastorațiști mai adaugă și pe a treia, și anume mijloacele de lucru pentru *pastorația intermediară*, adică cele care se adresează grupurilor de credincioși constituite, în cadrul parohiei, pe bază de sex (bărbați și femei), de vârstă (copii, tineri, maturi, bătrâni), de profesie sau îndeletnicire (intelectuali, muncitori agricoli ori industriali) etc.

Încă de la început, păstorii de suflete au folosit, după nevoile de moment și loc, când pe unele, când pe altele dintre aceste mijloace.

Astfel, Mântuitorul, care este „Păstorul cel Bun”, cum s-a numit El însuși (Ioan 10, 11), „Păstorul cel mare al oilor” sau „Mai-marele păstorilor”, cum L-au numit Sfinții Apostoli (Evrei 13, 20 și 1 Petru 5, 4), a întrebuițat atât predica adresată mulțimilor de pe munte (Matei 5, 1 și urm., Luca 6, 17 și urm.), grupului apostolilor (Matei 18) sau compatrioților adunați în sinagogi (Luca 4, 15 și urm.), cât și metode ale pastorației individuale, cum a procedat, de ex., în convorbirea nocturnă cu Nicodim fariseul (Ioan 3, 1-21), la întâlnirea și convorbirea cu femeia samarineancă (Ioan 4, 7 și urm.), sau cu Zaheu vameșul (Luca 19, 1 și urm.).

La fel au făcut și Sfinții Apostoli, care, după nevoie, se adresau mulțimilor, vorbindu-le despre Iisus, cum face Sf. Petru în ziua pogorării Sf. Duh (Fapte 2, 14 și urm.), sau „se făceau tuturor toate”, ca Sf. Pavel (I Cor. 9, 19-22), ca să câștige la Evanghelia și să mântuiască pe fiecare în parte<sup>1</sup>.

Păstorii Bisericilor locale din epoca apostolică și post-apostolică își axau eforturile și lucrarea pastorală pe țelurile misionare ale creștinismului de atunci, care se cerea vestit în lume, răspândit și făcut cunoscut neamurilor, pentru a face din păgâni oameni noi, prin transformarea lor morală. Ei se adresau, pe de o parte, iudeilor și păgânilor, care nu cunoșteau încă pe Hristos și Evanghelia Lui, iar pe de alta, celor deja convertiți, care formau nucleul Bisericilor locale de atunci, când încă nu existau *parohii* sau *enorii* în înțelesul, întinderea și organizarea lor de mai târziu. Pentru cei dintâi, păstorii, însuflețiți de zel misionar, foloseau în primul rând predica *kerigma-*

<sup>1</sup> Cf. și Pr. Prof. Dr. Al. Moisiu, *Mântuitorul și pastorația individuală*, în „Mitrop. Banatului”, XXIX (1979), nr. 10-12, p. 663-666.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

*tică* (de vestire sau propovăduire), așa cum face, de ex., Sf. diacon Ștefan la Ierusalim (Fapte 7, 1 și urm.). Pentru cei de al doilea, se folosea atât predica și cateheza cu conținut exegetic și moralizator, cât și diferitele modalități ale pastorației individuale, din care Sf. Apostol Pavel făcea deviza de căpetenie a îndemnurilor și îndrumărilor din epistolele sale pastorale: „Propovăduiește cuvântul, stăruiește cu timp și fără de timp, muștră, ceartă, îndeamnă, cu toată îndelunga-răbdare și învățătură”, scrie el, între altele, ucenicului său iubit Timotei, pe care îl așezase episcop în Efes (II Tim. 4, 2).

În epoca prigoanelor, tânăra religie creștină trebuia să înfrunte nu numai forța uriașă a aparatului represiv de care dispuneau „divinii” și cruzii imperatori, cu tot cortegiul lor de călăi iscusiți în arta de a asupra și a chinui pe oameni, ci și pe aceea a faimoasei filosofii păgâne, pusă în slujba apărării zeilor și a idolilor, de către un Porfiriu, Celsus, Libanius și alții; nevoia supremă era atunci pentru creștini apărarea existenței lor ca religie nouă, fundamental deosebită de păgânism, și justificarea doctrinei și a modului de viață creștin. Predica defensivă și polemică sau apologetică, ilustrată în scrierile marilor apolegeți ai epocii - un Athenagora, Tațian Asirianul, Tertulian, Minuciu Felix ș.a., a fost, fără îndoială, atunci, și metoda de lucru preferată a anonimilor păstori ai Bisericilor locale din acea vreme, din a căror predică orală nu ne-a rămas nimic scris.

A venit apoi, după încetarea persecuțiilor (313), o altă epocă, de mare progres și strălucire în organizarea Bisericii și în cultura creștină (epoca de aur a literaturii patristice), dar și de mari lupte, de frământări și grave răspunderi pentru pacea internă a Bisericii și pentru curăția doctrinei sale; apariția și dezvoltarea ereziile\* și a schismelor mărunte și cu existență efemeră, care a necesitat înțelegerea sinoadelor, a impus nevoia adâncirii învățăturii ortodoxe de credință și apărarea ei împotriva deformărilor și denaturărilor eretice și sectare. În panoplia armelor de luptă ale marilor păstori și teologi ai Bisericii, a devenit necesară folosirea unor noi mijloace și metode de lucru, adecvate acestor nevoi, și anume *predica teologică*, dusă la strălucire de geniu speculativ al unui Grigore de Nazianz, *omilia exegetică*, reprezentată cu atâta bogăție și variație tematică de un Ioan Gură de Aur, precum și *poezia și cântarea religioasă, sub forma imnului liturgic*, folosit cu atâta succes împotriva ereziilor de către preoții Diodor și Flavian la Antiohia, de Sf. Efreem Șirul la Edessa și



Sf. Ambrozie la Milan, recomandat cu căldură de Sf. Nichita de Remesiana, „apostolul daco-romanilor” (*De bonopsalmodiae*) și apoi dezvoltat și dus la apogeu de către marii poeți și imnografi creștini de mai târziu, de talia și de faima unui Roman Melodul, Ioan Damaschinul, Andrei Criteanu s.a.<sup>2</sup>.

Rând pe rând, epocile următoare din istoria creștinismului au adus pe arena ei de luptă și în obiectivul principal al lucrării păstorilor Bisericii mereu alte și alte aspecte, condiții de viață, nevoi și situații noi, cărora aceștia trebuia să le facă față și pentru soluționarea cărora au intrat în joc alte mijloace și metode de lucru, cum este, de ex., cuvântul tipărit, a cărui formidabilă putere de răspândire a ideilor și de convingere, Biserica a pus-o în lucru după apariția tiparului (sec. XV), contribuind într-o largă măsură la formarea limbii literare și la crearea literaturilor naționale la mai toate popoarele europene<sup>3</sup>.

Al Doilea Război Mondial a provocat nu numai o uriașă revoluție în ordinea social-politică a popoarelor din această parte a lumii, ci a pus și premisele unei rapide transformări în ordinea economică și cea culturală, care a determinat profunde modificări structurale în mentalitatea, modul și condițiile de viață ale credincioșilor noștri, precum și în viața lor religioasă. Limitându-ne numai la Biserica Ortodoxă Română, au ieșit astăzi la iveală și se impun atenției și grijii conducerii Bisericii și slujitorilor ei noi probleme, situații și nevoi în viața religioasă din parohii, pentru soluționarea cărora mijloacele și metodele de lucru din trecut nu mai sunt suficiente, ci trebuie căutate și folosite altele, dintre care unele mai vechi, dar abandonate și meritând să fie reactualizate, iar altele mai noi, impuse de specificul epocii. Se pare că problema cea mai urgentă și mai presantă, în jurul căreia trebuie să se concentreze la ora actuală toate energiile și toată atenția noastră, este stăvilirea prozelitismului cultelor neoprotestante și al sectelor, care „rup unitatea ortodoxă a satelor și orașelor, descumpănesc mintea credincioșilor

<sup>2</sup> Vezi Pr. P. Vintilescu, *Poezia imnografică din cărțile de ritual*, București, 1937, p. 37 și urm.

<sup>3</sup> Pentru români, vezi mai ales Episcop dr. Antonie Plămădeală, *Clerici ortodocși cititori de limbă și cultură românească*, București, 1977 (Supliment la rev. „Ortodoxia”, an. 1977, nr. 1), cu bogata bibliografie citată în note. Cf. și Pr. V. Coman, *Cartea în slujba păstoririi creștine*, Sibiu, 1947.

«*Preoții Tai, Doamne, se vor îmbrăca. întru dreptate...*»

cu stâlciri scripturistice, vatămă liniștea duhovnicească a păstoriților încă-ierându-i în dispute teologice, sfâșie unitatea căminelor, slăbesc strângerea noastră a tuturor în jurul scumpei noastre patrii, apărării și năzuințelor sale de propășire. Unul din scopurile imediate ale acestor înnoiri și neghine religioase este încordarea sufletească a păstoriților noștri, pentru a nimici văzduhul de liniște atât de necesar sforțarilor și zidirilor obștești..."<sup>4</sup>. Ele tind să fărâmițeze unitatea religioasă a Bisericii și pe cea sufletească a Neamului. Se adaugă la aceasta și nevoia readucerii celor două grupuri dizidente - stilismul și „Oastea Domnului” - sub ascultarea canonică și în unitatea organizatorică a Bisericii.

E necesar deci să enumerăm, în cele ce urmează, câteva dintre obiectivele principale vrednice de urmărit în activitatea noastră pastorală de azi, precum și măsurile, mijloacele și metodele de lucru cele mai potrivite pentru rezolvarea problemelor celor mai presante ale ceasului de față.

#### I. începem cu cele privind *pastorația colectivă*.

1. Se impune, mai întâi, o atenție sporită a preoților asupra acțiunilor prozelitiste ale sectarilor, ținându-se o evidență clară și raportându-se periodic și obiectiv la Centrul Eparhial (prin protoierii respective) situația exactă a numărului celor trecuți la secte din fiecare parohie, acțiunile și mijloacele lor de lucru pentru apărarea dreptei credințe.

E necesară pentru aceasta prezența continuă și activă a preotului, precum și stabilitatea lui în parohie; navetismul, dese transferări de la o parohie la alta, ori absența, mai îndelungată sau mai scurtă, a preotului din mijlocul credincioșilor se soldează totdeauna cu rezultate funeste pentru viața religioasă din parohiile respective.

2. O obligație elementară a preotului contemporan, în condițiile actualei explozii culturale din țara noastră, este aceea a completării și adâncirii pregătirii sale teologice și culturale, în general<sup>5</sup>. Cunoașterea temeinică a învățăturii ortodoxe de credință, lectura zilnică și mânuirea cu dexteritate a Sfintei Scripturi cu interpretarea corectă a textelor biblice

<sup>4</sup> Firmilian, Mitrop. Olteniei, *Pastorația*, în „Mitrop. Olt”, IX(1957), nr. 1-2, p.7-8.

<sup>5</sup> In afară de studii și articole mai vechi, a se vedea mai ales Diac. prof. Em. Vasilescu, *Cultura preotului de azi*, în „Bis. Ort. Rom.”, LXXIII (1955), nr. 7, p. 642-646.

folosite de sectari, cunoașterea învățăturilor sectarilor, precum și a metodelor lor de lucru, cunoașterea exactă a tuturor așezămintelor ortodoxe de cult, de viață morală și de organizare a Bisericii, constituie nu numai o datorie de conștiință a fiecărui preot, ci și mijlocul cel mai indicat pentru ridicarea nivelului și îmbogățirea orizontului său cultural+^eologic, pentru îmbunătățirea metodelor de lucru și pentru asigurarea eficienței muncii sale pastorale și misionare. Îndeosebi preoții mai tineri, hirotoniți pe baza diplomei de seminar, sunt datori să-și umple lipsurile din cultura lor teologică, urmând cu sârguință cursurile Institutelor Teologice și profitând la maximum din tezaurul bogat pe care școlile noastre teologice de nivelul cel mai înalt l-au pus la dispoziție.

Bineînțeles că obligația aceasta se impune și preoților licențiați sau mai vârstnici, a căror cultură trebuie neîncetat sporită, aprofundată și îmbogățită prin lectură personală asiduă, prin frecventarea cu conștiinciozitate a cursurilor periodice de îndrumare misionară și pastorală a clerului, prin participarea activă la studierea și dezbaterăa temelor care constituie obiectul conferințelor de orientare și de organizare ținute la protoierii, prin lectura regulată și atentă a revistelor centrale și mitropolitane, precum și a tuturor tipăriturilor editate de Institutul nostru biblic și menite acestui scop.

3. Întrucât este știut că unul dintre pretextele invocate uneori de cei care părăsesc credința noastră și se alătură sectelor se referă și la viața morală deficitară, ca și la comportarea necorespunzătoare a unor preoți, este necesară din partea celor în cauză o autoreflexie mai profundă și mai serioasă asupra urmărilor nefaste ale conduitei lor deficitare în viața religioasă a Bisericii. Ei înșiși ar trebui să-și impună singuri, stimulați și de măsuri disciplinare ale autorității bisericești, revenirea la linia unei vieți și comportări cși adevărat preoțești sub toate aspectele: liniște și armonie în viața de familie, corectitudine ireproșabilă în chivernisirea și gestionarea bunurilor materiale ale parohiei, hărnicie în munca profesională, o ținută exterioară cuviincioasă și comportare pilduitoare în viața socială, purtarea în permanență a costumului preoțesc ș.a.m.d.

În aceeași măsură își va îndrepta preotul atenția spre o activitate mai susținută de combatere a păcatelor și viciilor care desfigurează și urătesc viața

morală a unora dintre credincioșii noștri și care constituie adesea motive și pretexte ale unora de a părăsi Biserica sau de a o ponegri<sup>6</sup>.

4. Se impune îndeplinirea conștiincioasă și integrală a sarcinilor impuse de cele două laturi sau aspecte ale misiunii de totdeauna a preotului: cea învățătoarească, exercitată mai ales prin predică și cateheză, și cea sfințitoare sau sacramentală, adusă la îndeplinire prin săvârșirea cultului divin, adică a sfințelor slujbe, care transmit credincioșilor, prin preot, harul divin depozitat în Biserica și necesar pentru sfințirea vieții și muncii lor și pentru dobândirea mântuirii. Săvârșirea la timp a tuturor sfințelor slujbe din pravila de cult a Bisericii - Vecernia de sâmbătă seara și în ajunul tuturor sărbătorilor, Utrenia și Liturghia din duminici și din zilele de sărbătoare de peste săptămână, precum și toate Sfintele Taine și ierurgiile solicitate de credincioși și oficiate atât în biserici, cât și la casele lor - constituie nu numai o obligație profesională și cea mai sfântă dintre datorii dregătoriei preoțești, ci și unul dintre semnele unei adevărate vocații și vrednicii sacerdotale; aceasta îi asigură preotului stimă și prețuirea enoriașilor săi, căci credincioșii au căutat totdeauna și au prețuit pe preoții buni „bisericași”. Totodată, rugăciunea din biserică, unită cu cea personală, de acasă, și cu lectura zilnică din Sf. Scriptură, din Sfinții Părinți și din orice carte de teologie constituie laolaltă temeiul vieții noastre spirituale și asigură ceea ce unii au numit, pe drept cuvânt, „igiena noastră spirituală”<sup>7</sup>.

Având în vedere bogăția doctrinei și frumusețea poetică (literară) a imnelor și rugăciunilor din rânduiala sfințelor slujbe, în care este formulată pe înțelesul tuturor întreaga teologie ortodoxă, având în vedere valoarea lor catehetică și edificatoare<sup>8</sup>, noi trebuie să valorificăm, prin modul nostru de slujire, acest tezaur inestimabil al Bisericii, care este cultul nostru divin,

<sup>6</sup> Vezi mai pe larg Pr. Prof. Ene Braniște, „*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*” (Ps. CXXXI, 9). *Despre viața morală a preotului*, în „Glasul Bis.”, XVII (1958), nr. 6-7, p. 531 -542; Același, *Câteva din virtuțile necesare preotului ca păstor și om*, în aceeași revistă, XVI (1956), nr. 8-9, p. 473-483.

<sup>7</sup> Episcopul Antim Angelescu al Buzăului, *Metoda în pastorație*, în „Glasul Bisericii” XVI (1956), nr. 12, p. 705.

<sup>8</sup> Amănunte la Pr. Prof. Ene Braniște, *Cultul ortodox ca mijloc de propovăduire a dreptei-crednțe, a dragostei, a păcii și buneii înțelegeri între oameni*, în „Studii teologice” V(1953), nr. 9-10, p. 626-642.

pentru ca el să redevină sau să rămână ceea ce a fost și în trecut, adică nu numai un mijloc sacru de împărtășire a harului divin și de sfințire a vieții și muncii poporului nostru drept-credincios, ci și o adevărată școală și pedagogie creștină, prin care credincioșii români au învățat ce să creadă și cum să trăiască creștinește. Respectând, deci, tipicul bisericesc și așezămintele de cult consfințite de practică și tradiția îndelungată a Bisericii și ferindu-se de inovații și practici personale, care produc de obicei tulburări în conștiința religioasă a credincioșilor și dezbinări între ei și între preoți, să slujim cu dragoste, cu frica lui Dumnezeu și în duh de evlavie, cu simțire religioasă profundă, cu credință și convingere în utilitatea și sfințenia celor ce rostim și facem, pentru a trezi și susține în sufletele credincioșilor noștri interesul și plăcerea de a participa la serviciile divine și de a le urmări cu atenție. Să năzuim, adică, a ajunge la *o participare efectivă, reală și activă a credincioșilor noștri la cultul divin* și, îndeosebi, la Sfânta Liturghie<sup>9</sup>, căci aceasta constituie unul dintre mijloacele cele mai indicate pentru a spori frecvența la biserică, pentru a ține pe credincioși în staulul și unitatea Bisericii, pentru a promova educația lor religioasă și morală și pentru a stăvili prozelitismul neortodocsilor.

5. Idealul acesta se poate atinge pe mai multe căi și metode de lucru, dintre care — o știm cu toții — cea mai eficace și mai la îndemână *este cultivarea și promovarea cântării comune — omofonice sau chiar corale — a credincioșilor în biserici*, alături de slujitorii ei permanenți, preoți și cântăreții de profesie.

Despre utilitatea și despre foloasele catehetice, misionare și pastorale ale acestei metode am vorbit, mai pe larg, într-unele din studiile mele mai vechi<sup>10</sup>. Să o generalizăm, deci, peste tot, introducând-o acolo unde nu este încă folosită până acum și promovând-o sau intensificând-o acolo unde ea a devenit deja îndătinată, în așa fel încât să ajungem ca *toți* credincioșii prezenți la sfintele slujbe, sau măcar marea lor majoritate, să cânte, numai din cântările consacrate de tradiția și cărțile de slujbă ale Bisericii, sub conducerea și îndrumarea preoților și a cântăreților de

<sup>9</sup> A se vedea, de același, *Participarea la Liturghie și metoda pentru realizarea ei*, București, 1949 (extras din rev. „Studii teologice”, I (1949), nr. 7-8).

<sup>10</sup> Același, *Temeiuri biblice și tradiționale pentru cântarea în comun a credincioșilor*, în „Studii teologice”, VI (1954), nr. 1-2, p. 17-38.

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

strană, așa cum a fost regula și practica unanimă în primele cinci-șase veacuri ale istoriei creștine<sup>11</sup>.

6. Cultul divin constituie pentru noi nu numai mijlocul principal pentru sfințirea credincioșilor, ci și cel mai potrivit mijloc și prilej de pastorație colectivă sau individuală a lor. Să folosim sfintele slujbe ca prilejuri bine-venite pentru catehizarea credincioșilor și pentru întărirea credinței ortodoxe. Să nu lipsească deci cuvântul de învățătură al preotului, de la niciunul dintre serviciile bisericești oficiate de el în biserică sau în afară de biserică. Accentul principal se va pune, fără îndoială, pe *predica sau cateheza rostită de preot la Sfânta Liturghie*, slujbă la care, de regulă, credincioșii noștri participă de cele mai multe ori și în numărul cel mai mare. Aici, simpla citire a Cazaniei nu mai poate suplini, ca odinioară, predica personală a preotului, pe care condițiile actuale o fac din ce în ce mai necesară. Ea trebuie însă din vreme, bine și cu grijă pregătită, pentru ca să aibă ecourile dorite în sufletele și inimile ascultătorilor. Temele predicilor și catehezelor duminicale vor fi alese din învățătura de credință a Bisericii, din morală creștină, din tezaurul cultului ortodox și din istoria bimilenară a Bisericii, tratându-se de preferință, dar în chipul cel mai irenic posibil, acele aspecte și laturi ale doctrinei și vieții religioase ortodoxe atacate de grupări anarhice sectare, ferindu-ne de orice spirit polemic și de orice aluzii sau cuvinte ofensatoare la adresa lor și mărginindu-ne a susține, justifica și apăra punctul de vedere și practica Bisericii noastre în subiectele tratate<sup>12</sup>.

Se va stăruii mai ales asupra datoriei creștinilor de a respecta disciplina bisericească, asupra dragostei și legăturilor frățești dintre credincioși ca temelie a păcii și a unității sufletești și a coeziunii morale a poporului nostru din trecut, arătându-se urmările nefaste ale ereziilor și schismelor, precum și pagubele imense pentru unitatea Bisericii, pricinuite de dezbinările și tendințele separatiste și centrifuge. Se vor folosi pentru aceasta mai ales slujbele din domeniul cultului morților, prin care s-a întreținut în trecut legătura

<sup>11</sup> Cf. și Pr. Prof. P. Vintilescu, *Cântarea poporului în biserică în lumina Liturghierului*, București, 1945 (extras din rev. „B.O.R.”, LXV (1945), nr. 9).

<sup>12</sup> Pr. Prof. Ene Braniște, *Îndrumări către preoți privitoare la datoria și modul de a predica*, în „Mitropolia Olteniei”, XXIX (1977), nr. 7-9, p. 539-554.

dintre generațiile creștine succesive și iubirea de patrie și de pământul țării, hrănit cu sângele, oasele și țărâna părinților și strămoșilor noștri.

Scurte cuvântări de învățătură, sfaturi și îndemnuri adresate de preor credincioșilor vor însoți totdeauna și celelalte slujbe oficiate în biserică (vecernie, privegheri și litii, acatiste, cununii, botezuri și înmormântări) sau în afară de biserică (masluri, parastase și pomenirile de morți de prin case și din cimitire, sfeștaniile și mersul cu „botezul” caselor, etc). Acestea vor fi, în general, scurte și vor urmări mai ales explicarea rostului și folosului tainelor și ierurgiilor în viața noastră religioasă, precum și cultivarea atașamentului credincioșilor față de Biserică și de parohia din care fac parte<sup>13</sup>.

Bun lucru este, așa cum s-a recomandat de către unele eparhii, ca fiecare preot să aibă și să țină la curent caiete cu activitatea sa omiletică și catehetică, în care să transcrie textul predicilor și catehezelor duminicale dinainte pregătite sau reconstituindu-l după rostire, predicile și cuvântările ocazionale (pareneze), materiale omiletice diverse, planuri și schițe de predici, pilde, istorioare și texte biblice de folosit în predică ș.a.m.d., precum și fapte mai importante din activitatea noastră pastorală zilnică<sup>14</sup>.

7. *Să activăm organele reprezentative și executive ale parohiei* — adică pe membrii consiliului parohial și mai ales ai comitetelor parohiale - antrenându-i în acțiunea de preîntâmpinare și combatere a prozelitismului sectar, sub îndrumarea și supravegherea preotului. În același mod putem apela și la serviciile *apostolatului laic*<sup>15</sup>, adică angajarea unei elite de credincioși bine verificați, cu autoritate și influență, care să devină colaboratori ai noștri în activitatea misionară, utilizându-i cu toată prudența și dându-li-se sarcini și răspunderi precise, pe care ei să le îndeplinească sub călăuzirea îndeaproape a preoților. S-a recomandat, la unele eparhii, ca acolo unde este posibil, să se înființeze, în cadrul comitetelor parohiale, *cercuri misionare*, care să funcționeze sub stricta supraveghere a preoților.

8. *Să întreținem raporturi frățești sau măcar normale nu numai cu toți colaboratorii noștri și organele auxiliare din parohie* (clerici, cântăreți, paracli-

<sup>13</sup> Același, *Liturgica Specială pentru Institutele teologice*, 1980, p. 445 (pgf. *Săvânțierurgiilor*).

<sup>14</sup> Episcop dr. Antim al Buzăului, *op. și rev. cit.*, p. 705.

<sup>15</sup> Pr. Sp. Cândea, *Apostolatul laic*, Sibiu, 1944 și L. Stan, *Mirenii în Biserică*, Sibiu, 19...

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

sieri, consilieri și epitropi etc), ci și cu toți credincioșii, ferindu-ne cu grijă de orice motiv sau prilej de disensiune, de ceartă sau înăsprire a relațiilor normale dintre noi și ei, care se soldează totdeauna cu pagube incalculabile pentru coeziunea sufletească a parohiei, pentru unitatea ei de acțiune și pentru tăria ei de rezistență în fața factorilor dizolvanți și distructivi ai vitalității Bisericii<sup>16</sup>.

9. O grijă deosebită trebuie să acordăm *atitudinii noastre față de credincioșii și slujitorii celorlalte culte religioase din țară*. Chiar când unii dintre aceștia manifestă lipsă de respect față de Biserica noastră și de slujitorii ei, noi trebuie să păstrăm față de toți o atitudine ecumenistă, cu adevărat creștinească și plină de atenție și de înțelegere. Pe membrii sectelor, pe stilști și pe aderenții „Oastei Domnului” nu îi vom trata nicidecum ca pe adversari sau vrăjmași ai Bisericii, ci ca pe niște membri ai ei, vremelnice despărțiți din unitatea trupului lui Hristos, sau ca pe niște oi răzlețite de turma Sa duhovnicească. Față de aceștia să aplicăm sfatul înțelept al Sf. Apostol Pavel: „Nu răsplățiți nimănui răul cu rău. Purtați grijă de cele bune înaintea tuturor oamenilor. Dacă se poate, pe cât stă în puterea noastră, trăiți în bună pace cu toți oamenii... Deci, dacă vrăjmașul tău este flămând, dă-i de mâncare; dacă îi este sete, dă-i să bea, căci făcând aceasta, vei grămădi cărbuni de foc pe capul lui. Nu te lăsa biruit de rău, ci biruiește răul cu binele” (Rom. 12, 17-18, 20-21).

Să nu desconsiderăm deci ecoul favorabil pe care îl au totdeauna în suflete faptele de milă, de dragoste și ajutorare, de care nu trebuie să lipsim nici pe frații noștri ortodocși, și nici pe neortodocși, la nevoie, căci operele de caritate creștină rămân pe mai departe între sarcinile și datoriile cele mai elementare ale preoțimii.

Nu vom face discriminări la înmormântări în cimitirul parohial; vom primi și pe cei de alte credințe, solicitându-se eventual și contribuția lor materială la îngrijirea și înfrumusețarea cimitirelor în care au și ei morți îngropați.

10. Toate măsurile și metodele recomandate până aici fac parte, mai mult sau mai puțin, dintre mijloacele de lucru pentru pastorația colectivă sau generală a parohiei.

<sup>16</sup> Pr. Prof. Ene Braniște, *Legăturile preotului cu credincioșii*, în „B.O.R.”, XC (1972), nr. 3-4, p. 349-357.



Aplicarea lor însă nu se va face în mod stereotip și uniform peste tot, ci prin adaptarea perfectă la situația și nevoile specifice ale fiecărei parohii. Căci în orice parohie sunt și stări generale, comune tuturor parohiilor, dar și situații speciale, locale. Ca orice grupă sau colectivitate socială, fiecare parohie are, adică, individualitatea sau fizionomia ei proprie, nu numai din punct de vedere al așezării și al configurației geografice, al numărului credincioșilor, al condițiilor lor de trai și al posibilităților materiale etc, ci și din punct de vedere al vieții sufletești și religioase a credincioșilor. În aceeași eparhie sau regiune pot fi mai multe parohii, apropiate ca distanță, dar foarte deosebite între ele ca nivel de viață religioasă-morală. Așezarea și configurația geografică, apropierea sau depărtarea de oraș, componența umană a parohiei, firea și îndeletnicirile enoriașilor, condițiile lor materiale de viață și de muncă, tradițiile și obiceiurile locale, activitatea și influența - pozitivă ori negativă - a înaintașilor noștri la conducerea sau păstoria parohiei și diferiți alți factori, imprimă fiecărei parohii un anumit nivel și stil sau fel specific de viață religioasă, deosebit de al credincioșilor din alte parohii. Într-un fel se desfășoară trăirea religioasă în parohiile din orașe, în alt fel în parohiile de la țară; cu un anumit material uman lucrează păstorul de suflete în parohiile din mediul muncitorilor industriali și alt fel de material are la dispoziție preotul care activează în parohiile alcătuite din muncitori agricoli; într-un fel se prezintă o parohie în care a activat o viață întreagă un păstor vrednic și într-alt fel o parohie păstorită înaintea noastră de un preot incapabil sau nevrednic.

Fiecare parohie reprezintă, deci, o entitate colectivă, având specificul sau caracterele ei deosebite, particulare. Temelia activității preotului o constituie realitățile vieții din parohie, pe care preotul trebuie să le cunoască bine și de ele trebuie să țină seama, în funcție de ele își va alcătui și programul de lucru, ele vor determina și metodele, rețetele și formulele sau procedeele de lucru, care urmează să fie folosite și care se cer adaptate sau potrivite la condițiile specifice sau locale ale parohiei, la nevoile religioase de moment ale credincioșilor s.a.m.d.

II. Dar în afară de măsurile și metodele pastorației colective, indicate mai-nainte, și cu valoare mai mult sau mai puțin generală pentru toate parohiile, nu trebuie să uităm pe acelea *ale pastorației individuale*, adică diferitele forme

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

și modalități ale muncii de lămurire și îndrumare de la om la om, dusă de preot cu răbdare și stăruință, pe calea contactelor personale, a convorbirilor și a discuțiilor purtate îndeosebi cu cei ademeniți de propaganda sectară sau cei care manifestă tendințe izolaționiste și centrifuge. În aceste convorbiri se va stăruii mai ales asupra faptului că numai în sânul Bisericii se află adevărata credință și se poate dobândi mântuirea, folosindu-se pentru aceasta atât textele din Sf. Scriptură — singura autoritate în materie de credință recunoscută de sectari —, cât și exemple din viața înaintașilor noștri, a căror fidelitate față de Biserică și de patrie a fost și rămâne pilduitoare și pentru generațiile de azi.

Cât privește pe credincioșii statornici ai parohiei, viața lor religios-morală trebuie mereu supravegheată, îndrumată și ajutată pentru a se ridica la un nivel cât mai înalt de spiritualitate și trăire cu adevărat creștină și pentru menținerea credincioșilor respectivi în cadrele vieții parohiale și în unitatea Bisericii. Pe lângă *exemplul vieții personale a preotului însuși*, metoda cea mai bună pentru aceasta este *sfânta taină a spovedaniei*, sau arta duhovniciei, care a fost și în trecut și trebuie să rămână și de aici înainte mijlocul clasic al pastorației individuale; căci nevoia psihologică pe care o simt credincioșii de a veni la preotul-duhovnic spre a-și ușura sufletul de povara păcatelor, reprezintă cel dintâi, cel mai la îndemână și cel mai eficace prilej pentru păstorul de suflete, de a-și exercita misiunea lui de învățător și îndrumător spiritual, adică de a sta de vorbă cu fiecare credincios în parte, de a-i cunoaște exact viața și personalitatea religios-morală, cu virtuțile și calitățile, scăderile și lipsurile ei, și oferindu-i posibilitatea de a da povața, îndemnul și învățătura cea mai potrivită pentru fiecare<sup>17</sup>.

În desfășurarea acestei munci de îndrumare duhovnicească a sufletelor și de pedagogie creștină, preotul nu trebuie să aplice rețete și procedee uniforme pentru toți penitenții săi, ci să țină seama de individualitatea fiecăruia, de vârstă, temperamentul său, firea, cultura și gradul de pricepere, nivelul vieții lui religios-morale, condițiile de viață și posibilitățile lui sufletești și materiale ș.a.m.d.<sup>18</sup>. Tratarea penitenților în scaunul de spovedanie va fi deci și ea

<sup>17</sup> A se vedea Pr. P. Vintilescu, *Spovedania, prilej depastorație individuală*, în rev. „Studii teologice”, I (1949), nr. 9-10, p. 695-712.

<sup>18</sup> Călăuza clasică în Ortodoxie pentru duhovnici și pentru penitenți a fost *Cartea foarte folositoare de suflet* a Sf. Nicodim Aghioritul (ed. I, Veneția, 1794), tipărită și sub

adaptată fiecărui caz în parte, atât în ceea ce privește metoda de investigație sau cercetare a conștiinței și vieții morale a penitentului (de ex. formularea întrebărilor) și ajutorarea lui spre a face o spovedanie completă, obiectivă și sinceră, cât și atunci când e vorba de sfaturile sau îndrumările pe care i le vom da după spovedanie, ca și de *epitimiile* (canoanele de spovedanie) pe care i le vom prescrie pentru ispășirea păcatelor și pentru redresarea lui pe căile virtuților creștine<sup>19</sup>.

Îndeosebi epitimiile pe care le dăm credincioșilor noștri nu mai pot fi exclusiv cele pe care obișnuiau să le dea până nu de mult mai ales unii dintre părinții duhovnicești din mănăstiri (ca, de ex., sute de metanii pe zi, recitarea de zeci de ori a unei anumite rugăciuni ș.a.); epitimiile trebuie să fie adaptate și ele la spiritul, felul de viață, posibilitățile și condițiile de trai ale lumii de astăzi și, îndeosebi, ale fiecărei parohii și ale fiecărui credincios în parte. Așa cum procedează deja mulți dintre duhovnicii buni ai preoțimii noastre de enorie, să dăm credincioșilor noștri mai mult epitimii cu scop și caracter nu numai pedagogic-educativ (moralizator), ci și practic și social, adică opere în folosul colectivității, care să tindă deci la îmbunătățirea generală a nivelului și a condițiilor de trai din parohie, ori la ridicarea stării economice și materiale a satului, la care penitentul să contribuie prin efortul și munca lui personală sau prin folosirea posibilităților lui materiale, ca, de ex.: ajutorarea efectivă a văduvelor și a orfanilor din parohie, înzestrarea unei fete sărace, întreținerea în școală a unui copil sărac sau crearea de burse în acest scop, contribuția cu munca la lucrările de interes obștesc (de ex.: la săparea de șanțuri pe marginea șoselelor, înfrumusețarea comunei, construcția de localuri pentru instituții culturale sau sanitare, reparația și împodobirea bisericii, îngrijirea cimitirului și a curții bisericii etc).

Pe scurt, spovedania nu trebuie făcută la întâmplare și oricum. În tratarea diferitelor categorii de penitenți, duhovnicul este dator să procedeze cu foarte multă grijă, cu tact și cu prudență, cu înțelepciune, măsură și echilibru, pentru ca nici să nu încurajeze sau să promoveze păcatul printr-o blândețe și îngăduință excesivă, dar nici să descurajeze pe penitent sau să-l

titlul de *Manual de spovedanie* și tradusă în rom. de monahii Gherontie și Grigorie (ed. I, București, 1799, ed. a X-a la București, 1928).

<sup>19</sup> A se vedea Pr. P. Vintilescu, *Spovedania si duhovnicia*, București, 1937.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

îndepărteze de Biserică printr-o prea mare asprime și severitate, ori prin impunerea unor epitimii nepotrivite și greu de îndeplinit, ci să aibă în vedere numai și numai îndreptarea penitentului și orientarea lui progresivă spre virtute. Această nobilă dar grea sarcină a preotului-duhovnic este minunat de bine formulată în *canonul 102 al Sinodului Trulan* (quinisext, 691-692)<sup>20</sup>.

Așadar, mai multă atenție și grijă din partea preoților-duhovnici, pentru felul în care își îndeplinesc nobila lor misiune de pedagogie duhovnicească a credincioșilor lor, prin care ei „leagă și dezleagă” între oameni cele ce rămân „legate și dezlegate” și în ceruri. Să nu bagatelizăm rolul nostru de judecători și îndrumători ai conștiințelor creștine, făcând spovedania de mântuială și în grabă, ca pe o simplă formalitate, așa cum procedează, din nefericire, mulți preoți de enorie, mai ales în ajunul sărbătorilor mari, când au multă lume de spovedit. Ci, dimpotrivă, să facem din sfânta Taină a Spovedaniei un mijloc eficace pentru îndreptarea, purificarea și progresul vieții religios-morale a credincioșilor noștri. Atunci vom fi cu adevărat niște buni „slujitori ai lui Hristos și iconomi ai tainelor lui Dumnezeu”, precum spunea Sf. Apostol Pavel (I Cor. 4, 1; cf. și I Petru 4, 10).

\*

încheind, deci, cele spuse cu privire la metodele de lucru în activitatea noastră pastorală, adăugăm că acestea ne pot fi sugerate uneori și de lectura manualelor de Teologie Pastorală, altele ne pot fi indicate și de autoritatea bisericească superioară. Dar nu trebuie să așteptăm să ne vină, gata formulate, numai din afară. Ele trebuie căutate mai întâi în noi înșine și în realitățile din parohie, pe care trebuie să le avem în vedere și cărora suntem datori să le facem față. Parafrazând celebra maximă a naturalistului francez Buffon: „Le style est l'homme merae”, am putea spune că *metoda este omul însuși*, în cazul nostru este personalitatea preotului-păstor de suflete, care „trebuie mereu supravegheată și reînnoită spiritual și intelectual”<sup>21</sup>. Dacă acesta are sădită de la Dumnezeu în inima lui vocația pentru preoție și dragostea pentru ea, dacă s-a trudit să și-o întregască și să și-o cultive neconținut printr-o cultură temeinică, dacă la acestea se adaugă și simțul de observație

<sup>20</sup> La Nicolae Milaș, *Canoanele Bisericii Ortodoxe, însoțite de comentarii*, trad. rom. de Dr. Nic. Popovici și Uroș Kovincici, voi. I, part. 2, Arad, 1931, p. 488.

<sup>21</sup> Episcop dr. Antim Angelescu, *op. și rev. cit.*, p. 705.

și de justă cântărire a realităților și nevoilor religioase din parohie, precum și râvna pastorală unită cu conștiința răspunderii față de Dumnezeu pentru sufletele încredințate păstoririi sale, atunci metodele de pastorație și mijloacele de lucru cele mai potrivite vor veni de la sine sau vor fi găsite ușor. Căci, precum zice Scriptura Sfântă, „omul bun, din vistieria cea bună a inimii sale, scoate cele bune... Căci din prisosul inimii grăiește gura lui” (Luca 6, 45; Matei 12,35).

Fără de acestea, nici metodele pastorale cele mai bune nu pot face minuni; ele vor rămâne zadarnice și nelucrătoare, ca o casă zidită pe temelie de nisip (Matei 7, 26-27; Luca 6, 49).

## LEGĂTURILE PREOTULUI CU CREDINCIOȘII\*

Legătura sufletească dintre preot și credincioșii săi constituie fundamentul moral al pastorației și totodată o condiție esențială a succesului activității preotului în parohie. În cele ce urmează vom arăta, pe scurt, cum se înfiripează, cum se pot menține și consolida aceste legături, care sunt temeiurile și care este natura lor, precum și importanța lor în activitatea pastorală.

Este îndeobște cunoscut că în Biserică, preotul are în mijlocul credincioșilor săi, pe plan religios, o situație deosebită, o misiune și o autoritate spirituală care se întemeiază pe darul special al preoției, primit la hirotonie. Preotul, este în parohia sa, un slujitor al lui Dumnezeu, un reprezentant sau delegat al Mântuitorului pentru continuarea lucrării Sale de mântuire a sufletelor, un organ al Sfântului Duh pentru sfințirea și conducerea credincioșilor pe căile mântuirii. Datorită acestei misiuni de origine divină, primită de la Biserică prin episcop și întărită canonic de acesta, preotul este, în parohia pe care o păstorește, un *învățător* al credincioșilor săi, un *povățuitor* sau conducător sufletesc și totodată *sfințitor* al lor. El îi învață cuvântul Evangheliei, îndeosebi prin predică și cateheză, îi călăuzește pe cărările mântuirii, împărtășindu-le învățătura creștină de credință și de viață creștină, sfatuindu-i, încurajându-i pe calea virtuților morale,ustrându-i sau certându-i la nevoie, și totodată sfințește viața lor, punându-le la îndemână harul, binecuvântarea și ajutorul lui Dumnezeu, prin sfintele slujbe săvârșite de el.

\* în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, XC (1972), nr. 3-4, p. 349-357.

## Legăturile de ordin religios dintre preot și credincioși

Această calitate a preotului este cea dintâi sursă a legăturilor care se creează între el și credincioșii săi. Relația firească dintre păstor și turmă este temelia pe care se înalță, încetul cu încetul, legăturile de ordin religios dintre preot și credincioși, care sunt cele dintâi și cele mai trainice și care derivă din însăși misiunea preotului, care este aceea de a mijloci legătura credincioșilor cu Dumnezeu și de a lucra pentru mântuirea sufletelor lor. Misiunea aceasta îl situează pe preot într-o poziție superioară față de credincioșii săi; în calitatea sa de „om al lui Dumnezeu” - cum îl numea Sfântul Apostol Pavel pe Timotei (I Tim. VI, 11), el *devine părintele* sufletesc (spiritual) al parohiei sale, iar credincioșii sunt fiii săi spirituali. Datorită harului special al preoției, dobândit prin hirotonie, preotul este acela care naște sau renaște pe credincioșii săi pentru viața spirituală, supranaturală, *viață în Hristos*, cum o numea marele teolog bizantin Nicolae Cabasila (sec. XIV) într-o celebră carte a sa cu acest titlu, tradusă și în românește (de Pr. T. Bodogae, Sibiu, 1946). El poate spune, ca Sfântul Apostol Pavel corintenilor: „Eu v-am născut, prin Evanghelie, pentru Iisus Hristos” (I Cor. IV, 15). Preotul botează pe credincioșii săi, introducându-i astfel, prin Botez și Mirungere, în Biserică; prin el, aceștia se integrează deci în Biserică, în această mare familie duhovnicească, încheată prin unitatea de credință, de cult și de organizare (conducere). El binecuvântează nu numai leagănul, ci și căminul vieții familiale prin Taina Cununiei, care sfințește cu binecuvântarea lui Dumnezeu și a Bisericii legătura dintre bărbat și femeie spre nașterea de fii și creșterea lor ca viitori membri utili ai organismului social. Tot prin preot, cu ajutorul Tainei Pocăinței, se reface legătura credincioșilor cu Biserica, atunci când aceasta a fost slăbită ori întreruptă prin păcat. Și tot preotul este acela care binecuvântează pe credincioșii săi pe ultimul lor drum, acela către mormânt, și întreține printre cei vii amintirea celor decedați, prin slujbele făcute pentru iertarea, pomenirea și veșnica lor odihnă.

Iată deci atâtea ocazii, situații, momente și împrejurări din viața religioasă a credincioșilor, care îl aduc pe preot în contact cu păstoriții săi și în care el își exercită misiunea sa de „părinte” spiritual al parohiei sale, menținând legătura lor cu cerul. Credincioșii înșiși recunosc și onorează în preotul lor această calitate, atunci când i se adresează cu apelativul cinstitor

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

de „părinte”. El are, față de fiii săi duhovnicești, tot atâtea drepturi, datorii și răspunderi în ordinea religioasă cât și părinții lor după trup, pe plan material și social. El are dreptul să-i învețe, să-i binecuvânteze și să-i sfințească, să-i îndrume, să-i certe și să-i mustre, să-i pedepsească chiar, la nevoie, cu mijloacele care îi stau la dispoziție și spre binele lor spiritual. Toți laolaltă, fără nici o deosebire, alcătuiesc marea familie duhovnicească a preotului; toți îi sunt datori cu ascultare, datorată preotului nu ca om, ci ca reprezentant al lui Dumnezeu, și pentru toți el e îndatorat cu aceeași grijă și cu aceeași răspundere față de Dumnezeu.

Iată deci o primă categorie de legături care se înfiripează între preot și credincioșii săi și care rezultă din însăși funcția sau misiunea religioasă a preotului: aceea de a satisface nevoile de ordin spiritual-moral ale credincioșilor săi. Mulțimea, varietatea, frecvența și trăinicia acestor legături depinde, fără îndoială, de bogăția și nivelul vieții religioase a preotului și a parohiei sale. Cu cât viața religioasă a păstorului și a credincioșilor unei parohii va fi mai bogată, cu atât și legăturile de ordin spiritual dintre ei și păstorul lor vor fi mai numeroase, mai dese și mai trainice. Slujbele religioase pe care preotul le oficiază în biserică și la care credincioșii participă (Sfânta Liturghie, laudele bisericești și Sfintele Taine), ori cele săvârșite în afară de biserică, la cererea credincioșilor (ierurgii, ca, de exemplu, sfeștaniile sau sfințirile de ape, parastasele și alte slujbe pentru morți, „botezul” caselor la anumite date din cursul anului, Taina Sfântului Maslu), sunt tot atâtea ocazii care îl aduc pe preot în legătură cu credincioșii săi și care îl ajută să-i cunoască pe fiecare în parte și să-și cunoască astfel parohia, în general, mai ales la începutul activității sale.

În toate aceste ocazii, relațiile dintre păstor și credincioși se bazează pe caracterul sacramental al preoției, pe misiunea preotului de deținător și împărțitor al harului divin, de sfințitor al principalelor momente și împrejurări din viața fiecăruia și al lucrurilor de care are nevoie pentru viața sa religioasă. În această calitate, preotul se află în inima misiunii sale, el exercită latura cea mai sfântă a sacerdoțiului cu care este investit din partea lui Dumnezeu și a Bisericii. De aici, mai ales, rezultă și aureola de sfințenie, de prestigiu și de autoritate care s-a acordat întotdeauna preoției, în care credincioșii înșiși îl situează pe preotul lor și care, în Biserica veche, mergea uneori până la venerație, mai ales atunci



când harul hirotoniei pecetluia personalități distinse, adăugându-se la vrednicia omului, ca în cazul Sfântului Ioan Gură de Aur, al Sfântului Vasile ș.a.

Depinde deci de preot ca, în relațiile sale de această natură cu păstoriții săi, să-și păstreze neștirbite prestigiul, autoritatea și stima pe care credincioșii sunt din fire dispuși să i le acorde. Cu cât preotul va ști și se va strădui să-și îndeplinească mai bine, mai conștiincios și mai dezinteresat latura sacramentală a misiunii sale și să satisfacă nevoile religioase ale credincioșilor săi, cu atât va crește și numărul contactelor lui cu credincioșii, precum și respectul, încrederea și dragostea acestora față de el. îndeplinindu-și cu competență, cu bunăvoință și cu râvnă datoria sa de liturghisitor, slujind cu credință, cu respectul cuvenit rânduielilor tradiționale de cult, cu pătrundere și sinceritate, stând neconținut și binevoitor la dispoziția tuturor credincioșilor săi pentru satisfacerea nevoilor lor religioase, preotul își va asigura nu numai stima și dragostea enoriașilor săi, ci și temelia cea mai durabilă a autorității și succesului său în activitatea pastorală.

Două primejdii mai mari îl pândesc pe preot și îl abat de la îndeplinirea ideală a acestei laturi a misiunii sale: rutina sau îndeplinirea mecanică și fără convingere a datoriei sale de liturghisitor și arghirofilia. Aceste două mari păcate, de care se fac vinovați unii dintre preoți, nu numai că pun o pată pe aureola preoției, în general, dar primejduiesc și legăturile sufletești dintre preot și păstoriții lui. Credincioșii nu aleargă bucuroși la preoții care-și fac slujba „de mântuială”, care slujesc fără convingere și fără pătrundere, care se grăbesc să termine mai repede slujba. Cu atât mai mult se vor răci legăturile dintre preot și credincioși atunci când preotul va da dovadă de păcatul arghirofiliei, când va lăsa să se vadă că slujește pentru bani sau când va pretinde de la credincioși mai mult decât aceștia obișnuiesc sau pot să-i ofere ca recompensă pentru munca lui. Nici nu mai este nevoie să stăruim asupra gravității acestui din urmă păcat și a urmărilor lui nefaste atât pentru raportul dintre preoții în cauză și păstoriții lor, cât și pentru prestigiul și reputația preoțimii în general. El constituie una dintre cauzele de căpetenie care sapă la temelia legăturilor dintre păstor și turmă, care fac ca aceste legături să slăbească treptat și să ducă la răceală sau chiar la conflicte între slujitorii Bisericii și credincioșii laici, soldate uneori, din nefericire, chiar cu părăsirea de către aceștia a Bisericii.

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbracă întru dreptate...*»

### Legăturile de ordin social dintre preot și credincioși

Dar în afară de această primă categorie de relații dintre preot și credincioși, preotul își poate crea și relații de altă natură cu credincioșii săi: cele impuse de viața socială. Preotul ortodox este și el un membru al societății în care trăiește și în care a fost angrenat întotdeauna cu fibre puternice, care îl obligă să vină în contact cu membrii parohiei sale în calitatea lor comună de cetățeni. El ia deci parte la viața socială, gospodărească și cetățenească a parohiei sale, participă la toate momentele ei solemne, la bucuriile, durerile, necazurile și păsurile ei. Chiar în timpul exercitării misiunii sale strict preoțești i se oferă preotului numeroase ocazii de a lega cu credincioșii săi și altfel de relații decât cele pur religioase sau profesionale. Ierurgiile săvârșite în casele credincioșilor - ca, de exemplu, botezul caselor la Bobotează sau la alte zile îndătinat din cursul anului bisericesc - reprezintă prilejuri potrivite ca preotul să cunoască îndeaproape viața familială și gospodărească a credincioșilor lui, să afle nevoile, lipsurile și trebuințele lor, să intervină astfel cu sfatul, ajutorul sau autoritatea sa acolo unde este nevoie și astfel să se apropie de enoriașii săi nu numai ca preot, ci și ca simplu om.

El se leagă de parohia sa mai ales prin casa și familia sa. Spre deosebire de alte confesiuni, unde preotul e celibatar, preotul ortodox este - cum a fost pretutindeni în Biserica veche - un om căsătorit, un părinte de familie. Prin familie el se integrează în viața socială a parohiei. De altfel, însăși concepția ecleziologică a Ortodoxiei îl situează pe preot nu *deasupra* Bisericii sau a credincioșilor, ci *în* Biserică, alături de credincioși. Păstorii și credincioșii alcătuiesc o familie duhovnicească, în care distincția se face nu ca între conducător și conduși, ci ca între părinți și fii, care sunt toți laolaltă „frați”, ca fii ai aceluiași Dumnezeu. De aceea și Sfântul Apostol Pavel, ca și toți Sfinții Părinți, se adresează nu numai clerului, ci și credincioșilor cu apelativul de „frați (prea) iubiți”, care s-a păstrat până astăzi ca mod consacrat de adresare la începutul pericopelor din Apostol, citite la sfintele slujbe, precum și în predicile sau în sfaturile și îndemnulurile adresate de preot credincioșilor în biserici.

Membrii familiei preotului sunt, de obicei, factori care, prin legăturile lor personale, îl țin și pe preot legat mai strâns de parohie, oferindu-i adesea

prilejuri de contact, utile mai ales când e vorba de aceia dintre membrii parohiei sale care nu frecventează biserica sau care nu-l solicită pe preot pentru servicii religioase. Relațiile de rudenie, de vecinătate, de comunitate de interese sau de preocupări cu intelectualii din parohie, participarea preotului la evenimentele importante din viața familială a credincioșilor lui (botezuri, nunți, înmormântări, aniversări etc.) sau la cele din viața lor socială și națională (sărbători naționale, ședințe ale organismelor colective la care este invitat, serbări sau festivități culturale și artistice etc.) — iată atâtea prilejuri care îl ajută pe preot să cunoască mai bine viața enoriașilor lui sub toate aspectele ei și să se integreze și mai trainic în viața obștească a acestora.

Fără îndoială că toate aceste legături, multiple și variate, pe care preotul și le creează cu credincioșii săi, sunt de o importanță covârșitoare pentru îndeplinirea misiunii lui, cu condiția ca el să folosească toate aceste legături nu în interesul său personal, ci în interesul Bisericii și al patriei, punând în toate relațiile sale cu credincioșii pecetea specifică a misiunii preoțești și păstrându-se întotdeauna la înălțimea și demnitatea cerută de această misiune. Legăturile acestea trebuie să rămână totdeauna întemeiate pe dragostea adevărată a păstorului pentru obștea sa, pe respect reciproc, pe sinceritate și atitudine dezinteresată din partea preotului. În toate raporturile sale cu credincioșii preotul trebuie să păstreze acea ținută demnă și serioasă care poate să-i mențină autoritatea spirituală față de credincioși și respectul pe care aceștia i-l datorează.

### **Importanța legăturilor dintre preot și credincioși**

E aproape inutil să mai vorbim de importanța legăturilor dintre preot și credincioși în pastorație și în viața Bisericii. *Biserica* sau *parohie* — unitatea cea mai mică a trupului ecumenic al Bisericii - înseamnă, de fapt, o comunitate de credincioși strâns uniți în jurul păstorului lor sufletesc. Cu cât această legătură dintre păstor și turmă este mai vie, mai reală și mai puternică, cu atât ecourile ei în viața religioasă și socială a credincioșilor vor fi mai puternice și cu urmări mai fericite.

Legătura credinciosului cu preotul este, de fapt, expresia și semnul legăturii lui cu Biserica, al apartenenței lui la o parohie. Și, dimpotrivă,

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

Înteruperea legăturii cu preotul înseamnă, de fapt, ruperea legăturilor cu Biserica, ieșirea din comunitatea bisericească și situarea în afara parohiei, adică la periferia Bisericii sau în afara ei. Iată de ce este atât de important pentru destinul Bisericii însăși ca preotul să se străduiască — pe de o parte - a-și crea, menține și întări cât mai mult legăturile sale sufletești cu credincioșii, pentru a-i ține strâns uniți în jurul său, iar, pe de alta, să se ferească de tot ceea ce ar putea contribui la slăbirea, întreruperea și compromiterea acestor legături, care reprezintă fundamentul și condiția de căpetenie a succesului activității pastorale.

Aceasta presupune însă din partea preotului un atașament sincer și profund pentru parohia sa, iar din partea credincioșilor încredere desăvârșită în preot. Precum știm, legătura dintre Hristos și Biserica Sa este asemănată de Sfântul Apostol Pavel cu legătura pe care o stabilește Taina Cununiei între soți (Efeseni, cap. V). Ori, preotul este reprezentantul și slujitorul lui Hristos într-o parte componentă a Bisericii Sale, între el și Biserică sau parohia respectivă se stabilesc deci, pe plan religios, aceleași raporturi ca între Hristos și Biserică. Hirotonia leagă pe păstor de enoriașii săi, ca printr-o căsătorie tainică, cu aceeași legătură indestructibilă, de dragoste, de solidaritate și de fidelitate, ca între soț și soție. Această legătură de dragoste, de solidaritate și de comuniune spirituală, care trebuie să unească pe preot și păstoriți, constituie fundamentul și condiția de căpetenie a trăinicieii, a vitalității și a progresului parohiei pe căile vieții creștine. De aceea, vechile canoane și rânduieli bisericești interziceau atât episcopului, cât și preotului să ocupe două parohii (eparhii) în același timp, sau să se mute succesiv de la o eparhie (parohie) la alta (vezi de exemplu canoanele 14 și 15 apostolice, canonul 15 al Sinodului I Ecumenic, 21 Antiohia, 5 al Sinodului IV Ecumenic ș.a. Comp. și Nic. Milaș, *Dreptul bisericesc...*, trad. rom. de I. Mihălcescu și D. Cornilescu, p. 300-301).

Fără îndoială, situațiile sunt, astăzi, mult deosebite față de cele din trecut, fără să justifice însă întru totul transferarea neîncetată a preoților dintr-o parohie într-alta, căci nestabilitatea păstorului în parohie este spre paguba Bisericii. Legătura strânsă a preotului cu păstoriții și permanența lui în parohie reprezintă și un mijloc pentru întărirea ideii și a conștiinței de parohie în sufletele credincioșilor, un mijloc pentru apărarea unității de

credință, o stavilă împotriva propagandei sectare și o măsură practică pentru preîntâmpinarea ruperii enoriașilor de preot și de parohie, care echivalează - precum am văzut - cu ieșirea lor din Biserică, dincolo de care nu există mântuire, cum zice Sfântul Ciprian („Extra Ecclesiam nulla salus”).

La iubirea preotului față de păstoriții săi, aceștia răspund tot cu iubire și vin în jurul păstorului lor, la apelul acestuia. Sfântul Ioan Gură de Aur era atât de iubit de popor la Antiohia încât atunci când urma să fie promovat pe scaunul patriarhal din Constantinopol a trebuit să fie răpit, pur și simplu, dintre ei, printr-un vicleșug al guvernatorului Asterie din Antiohia, din ordinul împăratului Arcadie și al lui Eutropiu. Și tot el exprima, într-un chip magistral, în cuvântarea ținută credincioșilor săi din Constantinopol, înainte de a pleca în exil, strânsa legătură sufletească ce se creează între păstorul cel bun și credincioși: „Vă îndemn azi să vă mângâiați, pentru că nimeni nu mă poate despărți de voi: *Ceea ce Dumnezeu a unit, omul nu poate să despartă* (Matei XIX, 6)... Măine voi fi cu voi la ceasul rugăciunii, pentru că unde sunt eu, sunteți și voi, și unde sunteți voi, sunt și eu. Noi suntem un singur corp și corpul nu se va lăsa despărțit de cap, nici capul de corp. Chiar dacă suntem despărțiți prin spațiu, suntem uniți prin dragoste. Nici moartea nu ne poate despărți. Dacă trupul meu va muri, sufletul va trăi și va păstra amintirea credincioșilor săi. Sunt gata să-mi dau de o mie de ori viața pentru voi și nu trebuie să-mi mulțumiți pentru aceasta. Nu-mi fac decât datoria, pentru că un bun păstor își dă viața pentru oile sale” (Citat la T.M. Popescu, *Sfinții Trei Ierarhi în slujba Bisericii*, în „Biserica Ortodoxă Română”, LXX (1952), nr. 1-3, p. 72).

### **Tactul în pastorație și importanța lui**

Dar închegarea, menținerea și consolidarea legăturilor sufletești dintre păstoriți și păstor atârnă în mare parte și de tactul și înțelepciunea preotului, despre care vom adăuga acum câteva cuvinte.

Tactul, adică priceperea de a ne purta înțelepțește cu oamenii, este de obicei roadă unei maturități de cugetare sau a unei îndelungate experiențe, care vine odată cu înaintarea în vârstă; această calitate ne este însă necesară chiar de la începutul activității noastre și o putem dobândi ca pe o învăță-

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

tură din experiența înaintașilor noștri sau a celor mai în vârstă ca noi, ori din simțul de prevedere și de justă cântărire a realităților, care nu trebuie să ne părăsească niciodată.

Tactul constituie o calitate — o virtute am putea să o numim — dintre cele mai necesare preotului, care în activitatea sa are de-a face cu oameni de cele mai diverse caractere și temperamente sau firi. Mântuitorul însuși sfătuiește pe Sfinții Săi Apostoli: „Fiți înțelepți ca șerpii și blânzi (curați) ca porumbeii...” (Matei X, 16).

Această însușire este menită să corecteze, să atenueze și să contracbalanseze excesul de idealism și idealismul incorigibil, care l-ar putea împinge pe preot la greșeli de tactică sau la acte necugetate și costisitoare, ce ar putea compromite sau zădărnici definitiv misiunea și activitatea lui. Suișul spre împlinirea misiunii preoțești este, de cele mai multe ori, presărat cu spini, cu arșițe și furtuni și nu se poate parcurge fără poticniri, căderi și sângerări. Preotul înzestrat cu înțelepciune, cu tact și prudență, nu exagerează obstacolele și greutățile ivite în cale, nu le supravaluează și nici nu se sperie de ele; el le prevede, le recunoaște și nu le sfidează, ci le cântărește just; e conștient, dar nu înfricoșat și nici nu disperă în lupta cu greutățile drumului și cu toate sacrificiile care i se cer până la capăt. El știe să păstreze întotdeauna echilibrul just dintre ceea ce i se cere ca preot, pe de o parte, și dintre realitățile existente în care îi este dat să lucreze, de altă parte. Fără să sacrifice idealul evanghelic sau să renunțe la el, îl urmărește cu răbdare, fără să neglijeze sau să braveze realitățile. Căci dacă lipsa de zel și de idealism face preoția neroditoare, excesul de zel poate fi adesea păgubitor, atunci când compromite succesul întrebuițând mijloace neadecvate. Mântuitorul condamnă, de exemplu, excesul de zel al Sfântului Apostol Petru, când acesta scoate sabia în grădina Ghetsimani, ca să-și apere pe învățătorul iubit; gestul, oricât de spectaculos și eroic în aparență, în fond era zadarnic.

Înțelepciunea și simțul realității ne ajută să prevedem în programul nostru de activitate pastorală tot ceea ce poate contribui la atingerea scopurilor indicate de misiunea noastră, ne indică măsurile, mijloacele și metodele cele mai potrivite pentru împlinirea datoriilor noastre sacerdotale și ne ajută, totodată, să ne alegem momentul cel mai nimerit pentru a acționa. Tactul

și prudența ne învață că, în lupta cu realitățile, trebuie să ne mulțumim uneori cu mai puțin dar sigur, cu biruințe, câștiguri și succese mai mici, dar din a căror sumă se fac lucrurile mari.

Înțelepciunea, tactul și prudența îi sunt necesare preotului în relațiile sale de toate zilele cu oamenii. El vine în contact cu fel de fel de oameni, de temperamente, firi și caractere dintre cele mai diverse. Sufletul fiecărui om în parte reprezintă o lume proprie, deosebită de a altora. Preotul trebuie să fie deci un bun psiholog, un cunoscător de suflete; el e dator să cunoască pe oameni în toate manifestările și cutele lor sufletești, să prevadă, să evite și să îndrepte înclinările rele ale credincioșilor săi sau atitudinile lor determinate de neștiință, de pasiuni sau de interese meschine. Preotul înzestrat cu tact, înțelepciune și simț psihologic nu tratează pe toți credincioșii la fel, ci procedează ca grădinarul care știe că unei plante îi trebuie mai mult soare, alta are nevoie de umbră, alta se dezvoltă la umiditate, alteia îi priște un teren mai uscat ș.a.m.d. După cuvântul Sfântului Apostol Pavel, preotul destoinic și cu râvnă pentru mântuirea credincioșilor se face tuturor toate, ca măcar pe unii să-i mântuiască (I Cor. IX, 19-20).

Tactul preoțesc, în sensul bun al cuvântului, nu înseamnă însă abilitate, prefăcătorie ori șiretenie, care cochetează cu imoralitatea și urmăresc salvarea sau satisfacerea intereselor personale sau pământești; tactul și înțelepciunea de care vorbim este *cumințenia creștină*, care are în vedere interesele supreme ale Bisericii și ale Patriei pe care le slujim.

Tact personal înseamnă, de asemenea, stăruință în urmărirea împlinirii datoriei noastre. Viața este un șir necurmat de căderi și de ridicări, iar în împlinirea datoriei nu trebuie să ne așteptăm numai la biruințe și succese, ci, câteodată, și la înfrângeri, stagnări ori poticniri. „Cine a pus mâna pe plug și se uită înapoi, acela nu e vrednic de împărăția lui Dumnezeu”, a spus Mântuitorul (Luca IX, 62). În această privință Sfântul Ioan Gură de Aur dă ca pildă pe pescari, care — spune el — „chiar dacă și-au aruncat de mai multe ori mrejele și n-au prins nimic, nu-și părăsesc îndeletnicirea lor; cu atât mai mult trebuie să facem noi aceasta...” {*Comentar la II Tim.*, în Migne, P.G., LXII, 632).

Tactul, înțelepciunea, prudența, răbdarea și statornicia dau preotului acea calitate complexă sau îmbinare de virtuți căreia i se spune, de obicei,

«Preoții Tai, Doamne, se vor îmbracă întru dreptate...»

*echilibru sufletesc* și care caracterizează în general pe oamenii de bun-simț și de caracter. „Echilibrul sufletesc îl ajută (pe preot) să fie egal cu sine în toate împrejurările, să fie consecvent în acțiuni și la înălțimea misiunii lui sfinte. Un astfel de preot nu este o dată plin de zel, altădată descurajat și apatic. Nu este uneori prea sever cu credincioșii, iar alteori prea îngăduitor cu greșelile lor. Linia activității lui nu se compune din frânturi, ci urmărește o ținută înaltă și lucrează pentru realizarea ei cu stăruință. El nu face nimic superficial, ori din ambiții deșarte. Nu se predică pe sine, ci pe Hristos. Nu vorbește despre presupusele sale „taumaturgii”, ci despre minunile Mântuitorului. Nu face teatru în săvârșirea serviciului divin și nici nu-l săvârșește în grabă sau de mântuială” (Pr. Dr. V. Coman, *Echilibrul sufletesc al preotului*, în „Mitropolia Banatului”, VIII (1958), 1-3, p. 53).

Când însă lipsește acest echilibru, slujitori buni și plini de zel își pierd busola, se cred mai mult decât sunt, devin plini de sine și de un orgoliu nepreoteșc, încep să propovăduiască învățături personale, să întrebuițeze metode pastorale excepționale, curioase și bizare, cu pretenții de a înlocui practica și metoda de două ori milenară a Bisericii.

În general, e necesar pentru preot să-și controleze întotdeauna cu atenție ținuta și comportarea în relațiile sale cu credincioșii, păstrând în permanență o atitudine de seriozitate și demnitate, care să le impună respect, căci niciun act al preotului nu poate fi indiferent în ceea ce privește efectele lui asupra credincioșilor. Seriozitatea și demnitatea preotului în ținută, purtare și vorbire nu exclud însă simplitatea și naturalitatea, buna dispoziție, amabilitatea, bunăvoința și delicatețea la maniere, ori familiaritatea. Față de enoriașii săi preotul nu trebuie să fie niciodată distant și rece, indiferent sau străin, ci apropiat și familiar, ca un adevărat părinte față de copiii săi. Bineînțeles că familiaritatea nu înseamnă sacrificarea demnității sacerdotale ori căderea în vulgaritate. Preotul nu trebuie să caute neapărat o popularitate, familiaritate sau intimitate exagerată sau rău înțeleasă cu oricine, numai pentru a fi pe placul tuturor. Se cere sfințiților slujitori o oarecare discreție și rezervă față de tot ceea ce le-ar putea micșora sau compromite prestigiul în ochii lumii; se recomandă, îndeosebi, mai puțină familiaritate și intimitate cu cei ce nu știu să respecte preoția, precum și evitarea prezenței preotului în locuri sau situații care i-ar putea compromite autoritatea și prestigiul.



O deosebită importanță are, din punctul de vedere al tactului pastoral, și al legăturilor preotului cu credincioșii, Taina Pocăinței, în care preotul își exercită calitatea sa de duhovnic, de îndrumător spiritual al sufletelor. Este cel mai frecvent mijloc de pastorație individuală, care stă la îndemâna oricărui preot și în care acesta vine în contact direct cu fiecare dintre credincioșii săi, în parte, care vin la scaunul de spovedanie ca să-și descarce sufletul și conștiința de povara păcatelor și să dobândească de la preotul-duhovnic iertarea lui Dumnezeu și a Bisericii.

Dacă preotul va ști să-și îndeplinească aici misiunea sa de confident al penitentului, să-i administreze sfaturile și îndrumările necesare spre a-l smulge din păcat și a-l readuce pe cărările virtuții, să aplice canonul sau epitimia cea mai potrivită fiecăruia, să urmărească ulterior îndreptarea lui morală, va reuși să facă din această sfântă taină un adevărat mijloc de redresare morală a enoriașilor săi și de menținere a lor pe calea virtuților creștine.

Mai ales în scaunul de spovedanie trebuie să facă preotul uz de tactul său pastoral, procedând cu foarte multă grijă, cu înțelepciune, măsură și echilibru, pentru ca nici să nu încurajeze sau să promoveze păcatul printr-o blândețe sau îngăduință excesivă, dar nici să nu descurajeze pe penitent sau să-l depărteze de Biserică printr-o prea mare asprime și severitate, ci să aibă în vedere numai și numai îndreptarea penitentului și desăvârșirea lui progresivă în virtute. Această grea sarcină a preotului-duhovnic este minunat de bine formulată în canonul 102 al Sinodului Trulan (quini-sext, 691-692): „Cei ce au primit de la Dumnezeu puterea de a lega și a dezlega trebuie să țină seama de calitatea păcatului și de aplecarea spre întoarcere a celui ce a păcătuit și astfel să dea bolii tratament potrivit, ca nu cumva aplicând (tratamentul) în chip disproporționat pentru fiecare din cele două, să greșescă în privința mântuirii celui bolnav. Căci boala păcatului nu este simplă, ci de multe feluri și deosebiri și odrăslește multe vlăstare ale pierzaniei, din care răul mult se revarsă și se lățește mai departe, până când se oprește prin puterea medicului. Drept aceea, cel ce dovedește pricepere medicală în privința sufletului, mai întâi trebuie să cerceteze dispoziția celui ce a păcătuit și dacă (acela) înclină spre sănătate, sau dimpotrivă (dacă) prin moravurile sale provoacă asupra-și boala, să supravegheze în ce chip se îngrijește el între timp de întoarcerea sa, și de nu se împotrivesc medicului și de nu

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

crește rana sufletului prin întrebuițarea doftoriilor puse asupra ei, și așa se măsoară milostivirea după vrednicie. Căci toată grija lui Dumnezeu și a celui ce i s-a încredințat puterea pastorală este de a întoarce oaia cea rătăcită și de a tămădui pe cea rănită de șarpe, și nici spre prăpastia deznădejdiei a o împinge, nici frânele a le slăbi spre renunțarea la viață și spre disprețuirea ei; ci la orice caz să stea într-un chip împotriva patimii, ori prin doftoriile cele mai amare și astringente, ori prin cele mai delicate și blânde, și să se nevoiască spre cicatrizarea răni, cercetând roadele pocăinței și îndreptând înțelepțește pe omul cel chemat către strălucirea cea de sus. Deci se cuvine nouă să le știm pe amândouă, și pe cele ale stricteții, și pe ale obiceiului, și la cei ce nu primesc pe cele extreme, să urmărim felul cel predanisit, precum ne învață Sfântul Vasile" (la Nic. Milaș, *Canoanele Bisericii ortodoxe*, trad. rom., voi. I, partea I, p. 488).

## BIBLIOGRAFIE SUMARĂ

- Sfântul Ioan Gură de Aur, *Despre preoție*, trad. rom. de Pr. Dr. D. Fecioru, în „Biserica Ortodoxă Română”, LXXV (1957), nr. 10-11, p. 928-1011.
- Sfântul Grigore de Nazianz, *Despre preoție* (Cuvânt apologetic despre fugă), trad. rom. de același în rev. cit., LXXXVI (1968), nr. 1-2, p. 127-164.
- Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Apostolat Social*, diverse volume.
- V. Lithard, *Precis de Theologie Pastorale*, Paris, 1930.
- Cărd Dubois, *Pratique du zele ecclesiastique*, în *CEuvres completes*, t. IV, Paris, 1903.
- Episcop Antim (Angelescu) al Buzăului, *Metoda în pastorație*, în rev. „Glasul Bisericii”, an. 1956, nr. 12.
- Pr. Prof. P. Vintilescu, *Preotul în fața chemării sale de păstor al sufletelor. Capitoale de Teologie Pastorală indirectă*, București, 1934.
- Același, *Spovedania prilej de pastorație individuală*, în „Studii Teologice”, I (1949), nr. 9-10.
- Același, *Spovedania și duhovnicia*, București, 1937.
- Prof. T.M. Popescu, *Sfinții Trei Ierarhi în slujba Bisericii*, în „Biserica Ortodoxă Română”, LXX (1952), nr. 1-3.

- Prof. T.M. Popescu, *Cler și popor în primele trei secole*, în „Studii Teologice”, I (1949), nr. 9-10, p. 713-738.

- Același, *Ideal și realități*, în „Raze de lumină”, nr. 1, 1933, p. 3-8.

- Pr. Prof. Ene Braniște, *Curs de Teologie Pastorală* (în manuscris).

- Același, *Câteva dintre virtuțile necesare preotului ca păstor și om*, în „Glasul Bisericii”, XV (1956), nr. 8-9, p. 473-483.

- Diac. Prof. O. Bucevschi, *Purtarea morală a preotului*, în „Mitropolia Olteniei”, VII (1955), p. 5-6.

- Pr. Prof. Gr. Marcu, *Sfântul Apostol Pavel despre personalitatea religio-morală a păstorului de suflete*, în „Studii Teologice”, VII (1955), nr. 3-4, p. 197-216.

- Pr. Dr. V. Coman, *Echilibrul sufletesc al preotului*, în „Mitropolia Banatului”, VIII (1958), nr. 1-3.

—Același, *Viața parohiei*, în „Mitropolia Ardealului”, III (1958), nr. 1-2.

- Pr. Prof. Spiridon Câdea, *Sfântul han Gură de Aur ca păstor de suflete*, în „Biserica Ortodoxă Română”, LXXV (1957), nr. 10.

- Pr. Victor N. Popescu, *Sufletul preotului în luptă cu ispitele*, București, 1943.

- *Convorbiri asupra legăturilor Bisericii cu credincioșii pe baza Molitfelnicului*, studiu din domeniul Teologiei Pastorale, prelucrare din limba franceză de LI. Beleuți, Sibiu, 1922.

- Pr. Prof. P. Rezuș, *Experiență și măiestrie pastorală*, în „Mitropolia Olteniei”, XVIII (1966), nr. 1-3, p. 3-8.

- Pr. Gh. I. Ghia, *Tactul preotului*, în „Renașterea” (Craiova), an. XII, nr. 10 (oct. 1933), p. 342-346.

## SFATURI ȘI ÎNDRUMĂRI PENTRU DUHOVNICI ÎN VECHILE CĂRȚI ROMÂNEȘTI DE ÎNVĂȚĂTURĂ PENTRU PREOȚI\*

E știut că, până spre mijlocul veacului trecut, cultura preoțimii noastre de mir era destul de modestă. Atât condițiile istorice vitrege în care își duc viața țările românești până în acea vreme, cât și întrebuintarea în cultul bisericesc, până prin sec. al XVIII-lea, a limbii slavone - o limbă moartă, neînțeleasă nici de popor și nici de majoritatea preoților - au făcut ca preoțimea noastră să nu-și poată crea și însuși o cultură profesională completă și sistematică<sup>1</sup>. Până la înființarea celor dintâi seminarii sau școli speciale pentru instrucția și formarea clericilor (Socola la 1804, București, Buzău și Curtea de Argeș la 1836), ba chiar o bucată de vreme după aceea, preoții se mulțumeau cu puținele cunoștințe de cărturărie pe care le căpătau prin școlile catehetice (de grămătică), care funcționau, destul de anemic și neregulat, pe lângă centrele episcopale sau pe la mănăstirile mai de seamă, iar cunoștințele necesare de tipic și slujire le deprindeau în chip practic de pe la vreun dascăl sau călugăr mai vârstnic și mai priceput<sup>2</sup>. Până la mijlocul veacului trecut n-au existat în literatura noastră bisericească nici tratate sau manuale complete și sistematice de Pastorală, care să călăuzească pe preoții noștri în activitatea lor de păstori sufletești ai poporului.

<sup>1</sup>în rev. „Mitropolia Olteniei”, VIII (1956), nr. 10-12, p. 616-627.

<sup>2</sup>Vezi Pr. D. Furtună, *Preoțimea românească în sec. XVIII*, Vălenii de Munte, 1915.

<sup>3</sup>Vezi N. Dobrescu, *Istoria Bisericii române*, București, 1923, p. 165-166.

De aceea, ca să umple această lipsă, unii dintre ierarhii mai cărturari din *sec. XVIII și XIX* au tipărit câteva modeste cărți, dintre care unele alcătuirii originale, altele traduceri sau prelucrări din limba grecească sau din cea slavă, menite să amintească clericilor îndatoririle lor pastorale de căpetenie și să le dea povățuirile necesare pentru îndeplinirea lor corectă și conștiințioasă<sup>3</sup>. Aceste tipărituri, pe care noi le numim, cu un termen general, „cărți de învățătură pentru preoți”, cuprind sfaturi și îndrumări din cele mai variate: pastorale, liturgice, canonice, administrative, disciplinare și morale etc. Cele mai multe din ele se ocupă cu sfintele taine, dând noțiuni elementare despre învățătura de credință în legătură cu ele precum și norme pentru corecta lor administrare din punct de vedere liturgic, pastoral și canonic. O atenție deosebită se acordă însă *mărturisirii* sau *spovedaniei*, taină care, precum se știe, este cea mai importantă din punct de vedere pastoral, întrucât ea a constituit dintotdeauna cel mai nimerit și eficace mijloc și prilej de pastorație individuală<sup>4</sup>.

Aceste cărți de învățătură pentru preoții români de odinioară reprezintă cele dintâi începuturi și încercări de literatură pastorală la români. Răsfoindu-le, găsim în ele prețioase sfaturi, reguli și îndrumări adresate duhovnicilor, în legătură cu buna administrare a Tainei Mărturisirii, atât din punct de vedere liturgic (ritual), cât și, mai ales, pastoral. Luată din cărți mai vechi, din practica tradițională sau din experiența pastorală a autorilor (alcătuitoarelor), multe din aceste sfaturi și îndrumări sunt încă valabile și pot fi utile pentru duhovnicii noștri de azi.

De aceea, în dorința de a fi de folos nu numai iubitorilor de carte bisericească veche, ci și tuturor preoților doritori de a-și îmbunătăți și desăvârși arta sfintei lor misiuni de duhovnici și „doctori ai sufletelor”, reproducem mai departe câteva din sfaturile și îndrumările cuprinse în vechile cărți românești de învățătură pentru preoți și privitoare la unele laturi, aspecte și amănunte ale duhovniciei, asupra cărora s-a stăruit mai

<sup>3</sup> Comp. N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 138.

<sup>4</sup> Vezi îndeosebi: Pr. P. Vintilescu, *Spovedania, mijloc de pastorație individuală*, art. în rev. „Studii Teologice”, an. 1949, nr. 9-11, p. 695-712 și Pr. Sp. Cândea, *Taina Sfintei Mărturisiri ca mijloc de pastorație individuală*, în rev. „Mitropolia Olteniei”, an. 1956, nr. 6-7, p. 315-323.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

puțin în instructivele articole și studii despre duhovnic și duhovnicie, scrise în numerele de până acum ale acestei reviste pe anul curent<sup>5</sup>. Pentru aceasta, înșirăm mai întâi — în ordinea cronologică și cu datele bibliografice necesare asupra autorilor, locului și datelor tipăririi - câteva din aceste cărți, care ne-au fost accesibile și pe care le vom cita apoi cu titluri prescurtate, pentru economie de spațiu.

1. *Învățătura preoților pe scurt de [spre] șapte taine ale Bisericii, cu drept dovediri din Pravila Sfinților Părinți*, tipărită de mitropolitul Teodosie al Țării Românești, la Buzău în 1702 (retipărită, cu același titlu, dar cu altă prefață, de către mitropolitul Antonie al Moldovei, la Iași, 1732).

2. *Învățătură besericească foarte folositoare obștei preotești și a tot creștinului norod...*, tipărită de mitropolitul Antim Ivireanul, la Târgoviște, 1710 (retipărită la București în 1741 și în 1774 de mitropolitul Grigorie, precum și la Râmnic în 1746, cu titlul *Învățătură besericească pe scurt pentru șapte taine*)<sup>6</sup>.

3. *Preoția [sau] în ce chip are datorie preotul și diaconul să săvârșească tainele bisericești*, tipărită de episcopul Grigorie al Râmnicului, la Râmnic în 1749.

4. *Sinopsis adecă adunarea a celor șapte tainiși a celor șapte laude*, tipărită de mitropolitul Iacov Putneanul al Moldovei, la Iași în 1751 (una din cele mai bune cărți de acest fel tipărite în vechea noastră literatură bisericească)<sup>7</sup>.

5. *Îndreptarea păcătosului cu duhul blândețe lor precum dohtorilor celor duhovnicești așa și celor ce să dohtoresc de la dânșii păcătoșilor celor ce sâpo-*

<sup>5</sup> Vezi: I.P.S. Mitropolit Firmilian, *Duhovnicul*, în nr. 1-3, p. 4-5; Pr. Prof. D. Stăniloae, *Mărturisirea, mijloc de creștere duhovnicească*, în nr. 4-5, p. 168-176; Pr. Prof. Sp. Căndea, *art. cit.*, la nota 4; Pr. Seb. Chilea, *Doctor al sufletelor*, în nr. 6-7, p. 332-342.

<sup>6</sup> Partea a doua a acestei cărți, cu titlul *Învățătură pentru ispovedanie*, a fost retipărită și aparte, de mitropolitul Grigorie al Țării Românești, la București în 1781, sub titlul de *Prăvilioară cu învățătură besericească de taina ispovedaniei*, iar mai târziu de episcopul Galaction al Râmnicului, la Râmnic în 1813, cu titlul *Învățătura pentru ispovedanie, împreună și cu alte molitve și canoane, aleasă din Pravila Sfinților Părinți*.

<sup>7</sup> *Învățătura pentru ispovedanie*, care alcătuiește partea a doua a acestei cărți (f. 19 și urm.), e tot cea din *Învățătură besericească* a lui Antim Ivireanul, dar aici e urmată de o dezvoltată *Învățătura pentru canoane, cum să cade a da pentru fieștecare păcat, din canoanele Sfintei PraviliiL 57A7*).

*căesc întru folos așezată...*, tipărită de episcopul Vichentie Ioanovici Vidac al Timișoarei și Lipovei (cu text slavo-român), la Iași în 1765.

6. *Scurtă învățătură părinților duhovnicești*, tipărită la Beciu (Viena) în 1787 (fără nicio indicație asupra autorului sau alcătuitorului).

7. *Detorințele presviterilor parohialnici* (traducere din rusește a cărții *Kniga o dolnostiah presviterov prihodskih*, scrisă de episcopul Partenie Soncovschi al Smolenscului), tipărită la Buda în 1817 și retipărită la Chișinău în 1823, cu titlul *Pentru datoriile presviterilor de popor*, apoi la Iași în 1838, cu titlul *Datoriile preoților de popor*. Traducere mai nouă, de C. Mavrula, cu titlul *Datoriile preoților, compuse din cuvântul lui Dumnezeu, din canoanele Soboarelor și de la învățătorii Bisericii...*, București, 1852, retipărită de Sf. Calinic al Râmnicului, la Râmnic în 1861 (pe aceasta din urmă o folosim aici).

8. *Epistolii sau scrisori, despre datoriile sfințitei dregătoriipreunăști*, scrise în rusește de boierul moldovean Alexandru Sturza și traduse în românește de arhimandritul Filaret Scriban, la Iași în 1843 (2 volume).

9. *Canonicele îndatoriri ale preoților*, de arhimandritul Visarion, București, 1865/66.

Toate aceste cărți de învățătură se ocupă de preferință cu Taina Mărturisirii și cu îndatoririle duhovnicilor. Astfel, în cea de la nr. 7 cel mai mare capitol este consacrat Tainei Pocăinței (în ediția Râmnic, 1861, p. 131-200), iar cea de la nr. 8 are o întregă secțiune închinată mărturisirii și anume 12 scrisori, care alcătuiesc cartea a treia a volumului I (p. 110-200). Ceva mai mult, precum se vede chiar din titlu, unele din ele sunt consacrate exclusiv Spovedaniei și duhovniciei, cum sunt cele de la nr. 5 și 6; îndeosebi prima din acestea două e un adevărat manual de spovedanie, mai dezvoltat decât toate cele de mai înainte, tratând în chip destul de amănunțit — deși nu prea sistematic — despre tehnica spovedaniei și terapeutica duhovnicească a păcătoșilor prin duhovnic.

Aceste cărți, ca și altele pe care nu le-am menționat aici, au fost de un real folos pentru instrucția clerului nostru de odinioară cu privire la îndatoririle lor pastorale și îndeosebi la aceea a pastorației prin duhovnicie; unele din ele și-au păstrat utilitatea practică, valoarea și puterea de circulație chiar după traducerea în românește a *Exomologhitarului* (Manualului de spovedanie) scris de Sfântul Nicodim Aghioritul, cu titlul *Carte (foarte) folositoare de*

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

*suflet* (București 1799), care reprezintă cel dintâi tratat complet și sistematic despre spovedanie și duhovnicie, scris în Ortodoxie, dar care nu intră în preocuparea noastră aici.

1. Ceea ce ne izbește în primul rând la autorii sau alcătuitoarii acestor cărți de învățătură este înalta lor conștiință despre *importanța și greutatea misiunii de duhovnic a preotului*: „Taina Pocăinței este lucrul cel mai greu pentru preot din toate celelalte lucrări ale tainelor: pentru că cere osebită iscusință, prea mare luare-aminte și stăruință. Și aceasta pentru că aici acest doctor duhovnicesc are de lucru cu bolnavi, și (încă) cu acest fel de bolnavi, a căror boale sunt de multe feluri. Adeseori într-un suflet multe răni îmbătrânite împutrezindu-se au vătămat toate părțile ființei și toate sucurile vieții. Dar încă oamenii ce pătimesc din nenorocirea lor acest fel de boale, sau nu simt aceste grele boale, sau le ascund înaintea doctorului, sau în sfârșit dându-se la doctor ca să se vindece, nu suferă leacurile” (*Datoriile preoților...*, Râmnic, 1861, p. 131).

2. Unul dintre pericolele care pândesc mai des *persoana duhovnicului* este păcatul mândriei. Într-adevăr, sunt duhovnici care, conștienți de marea putere și autoritate morală pe care le-o conferă harul acestei înalte demnități spirituale, sunt tentați să facă din aceasta un temel de orgoliu personal și să trateze cu mândrie pe penitenți. Împotriva unei astfel de primejdii previne pe duhovnicii de odinioară autorul uneia din vechile cărți românești de învățătură pentru preoți, care definește minunat de bine adevărata poziție a duhovnicului în planul mântuirii: „Preotul să nu se mândrească în fața celor ce mărturisesc păcatele, știind că el nu este judecător celui ce să ispoveduiește, ci numai martor pocăinței lui și slujitor într-adins orânduit să slujească la mântuirea oamenilor. Omul când greșește, lui Dumnezeu greșește. Și cel ce se pocăiește, de la Dumnezeu primește iertare, iar preotul este numai mijlocitor, prin care Dumnezeu lucrează” (*Datoriile preoților*, ed. cit., p. 159-160).

Era mai ales necesar în vremurile trecute ca să se amintească preotului obligația aceasta de a-și întrebuița puterea lui de duhovnic cu toată smerenia, înțelepciunea și blândețea, spre zidire, iar nu spre dărâmare, spre folosul spiritual al credincioșilor, iar nu spre satisfacerea orgoliului personal.

3. Una dintre *obligațiile elementare ale duhovnicului* este și aceea de a cuprinde în rugăciunea sa personală și pe penitenții săi. Despre cererea,



prin rugăciune, a ajutorului de sus pentru buna reușită a misiunii noastre de duhovnici, ajutor la care duhovnicii de azi ar trebui să apeleze mai des, iată ce găsim într-una din vechile cărți românești de învățătură: „Afară de rugăciunea cea de obște unul pentru altul, dator este părintele cel duhovnicesc și însuși în taină să se roage des lui Dumnezeu pentru fiii săi cei duhovnicești, ca să-i întărească Dumnezeu într-o pocăință și să-i îngrădească cu darul Său, ca să nu mai cază în păcate grele...” (*Îndreptareapăcătoșului cu duhulblândețelor...*, Iași, 1765, p. 105).

După cum păstorul cel bun nu are liniște până când nu vede lecuite rănilor făcute oilor sale de colții lupilor răpitori sau de diferitele boli, tot așa și păstorul cel duhovnicesc compătimizește cu fiii săi de duhovnicie, întristându-se pentru păcatele și căderile lor și bucurându-se pentru virtuțile și progresul lor în viața religioasă-morală. Ei sunt veșnic prezenți, ca o datorie care îl apasă, în mintea, în gândurile și preocupările lui, dar mai ales în rugăciunile lui către Dumnezeu: „Dator e preotul a se ruga pentru cei păcătoși, a simți durere ziua și noaptea pentru păcatele lor. Să nu se mânie pe păcătoși, ci pe păcat” (*Datoriilepreoților...*, ed. cit., p. 160-161).

Același sentiment de răspundere pe care îl încearcă duhovnicul conștiincios pentru păcatele penitenților săi îl recomandă și o altă carte veche de învățătură preotească: „Și așa să socotești păcatele celor ce să mărturisesc către tine ca cum ar fi ale tale, și să te întristezi ca cum ai avea a da seama lui Dumnezeu pentru dânșii; iară de nu te vor asculta ca să se părăsească, nu te rușina de dânșii, că el însuși va da seamă de păcatul său” (*Prăvălioară cu învățătură beserecească de taina ispovedaniei*, București, 1781, foaia 25).

Solicitarea ajutorului dumnezeiesc în rugăciunile noastre pentru fiii noștri de duhovnicie este necesară mai ales pentru că ceea ce nu putem face noi cu slabele noastre puteri omenești o face adesea „dumnezeiescul Har, care pe cele neputincioase le vindecă și pe cele de lipsă le plinește”. Tocmai aceasta accentuează, în cuvinte minunate, autorul *Epistoliilor despre dregătoria preotească*: „Înarmează-te cu rugăciunea și adu-ți aminte că înțelepciunea omenească fără de ajutorul Harului de sus nu este de ajuns. Când nu înțelegi și nu pricepi ceva, să te rogi și să cazi la Păstorul cel bun și cercetătorul sufletelor, sărută cu mintea vindecătoarele Lui rane și foarte ades vei mijloci de la El vindecare sufletetești tale turme... Noi semănăm

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

înțelegere în inimile păcătoșilor, după porunca și puterea dată nouă; dar numai singură privirea Domnului Hristos poate face să răsară în suflet neputrezitoarea roadă a pocăinței. Cu dulcele Lui grai cheamă pe Magdalena pe nume: Mărie! Și sufletul ei cel înnourat de întristare îndată cunoaște pe Mântuitorul Său" (Alexandru Sturza, *Epistolii sau scrisori, despre datoriile sfintei dregătorii preuțești*, voi. I, p. 141-142).

4. Este știut că, între *calitățile cerute bunului duhovnic* cea dintâi este moralitatea ireproșabilă, viața curată și pilduitoare pentru păstoriții săi; fără aceasta, autoritatea și încrederea pe care duhovnicul trebuie să le inspire credincioșilor săi sunt anihilate, iar succesul misiunii sale este dinainte compromis<sup>8</sup>. Iată ce grăiește în această privință introducerea la capitolul despre duhovnicie, din unele vechi cărți de îndrumare pentru preoți, introducere intitulată „Cuvânt de învățatură către preotul ce va să fie duhovnic, și cum va învăța fără sfială pre cei ce vin către dânsul”:

„Cela ce va să ia asupra-și sarcina cea grea a duhovniciei, unul ca acela iaste datoriu să fie pildă și chip tuturor bunătăților, cu înfrânare smerită, lucrătoriu de fapte bune, în tot ceasul rugându-să către Dumnezeu, ca să i se dea lui cuvântul priceperii și al cunoștinței, ca să poată îndrepta pre cei ce năzuiesc către dânsul. Și mai nainte de toate datoriu iaste să postească întâi el miercurea și vinerea și celelalte posturi ce sunt așăzate de Sfinții Părinți peste an, după cum poruncește dumnezeiasca Pravilă, ca din cele ce are el bune fapte să poată porunci și altora să le facă. Iară de va fi el însuși fără de învățatură și neînfrânat și iubitoriu de dezmierdări, cum va putea învăța pre alții faptele cele bune? Sau cine ar fi atâta de nepriceput ca să-l poată asculta, la cele ce zice el, văzându-l fără de rânduială și bețiv fiind el, să învețe pe alții a nu să îmbăta. Și pre alții învățând și îndemnând ca să petreacă cu oarecare fapte bune, care fapte el însuși nu să ispitește a le face, zice dumnezeiasca Scriptură că mai crezută iaste vederea decât auzul. Drept aceia, te ia aminte pe tine, o duhovnice, ca să nu piară vreo oaie pentru nepurtarea ta de grijă, că din mâna ta să va cere, că iarăși zice Scriptura: Blestemat cel ce face lucrurile Domnului cu nepurtare de grijă...” {*Sinopsis*

<sup>8</sup> Vezi Pr P. Vintilescu, *Spovedania și duhovnicia*, București, 1939, p. 48-50; I.P.S. Mitropolit Firmilian, *art. și loc cit*; Pr. Sp. Cândea, *art. cit.*, p. 317-318.

*adecă adunarea a celor șapte taini...*, Iași 1751, foaia 23 și urm.; *învățătura besericească...*, București, 1774, f. 26 și *Prăvilioară cu inv. besericească de taina șpovedaniei*, București 1781, f. 15).

O altă însușire care trebuie să caracterizeze pe duhovnicul ideal este *înțelepciunea, tactul și prudența*-\ Iată, de ex., ce spune în această privință autorul uneia din vechile cărți românești de învățătură pentru preoți, care accentuează că, pe lângă *iscușință și chibzuință*, cea mai bună metodă pedagogică pentru îndreptarea păcătoșilor este muștrarea cu duhul blândeții, în locul certării cu toiagul, pe care duhovnicii vremurilor de odinioară o întrebuițau mai des: „Duhovnicescul părinte, carele primește descoperirea cugetelor de la acei oameni care vin la dânsul ca să să pocăiască cu ispovedirea păcatelor lor, trebuiește să fie foarte iscusit și chibzuitor. Iscusit să fie pentru ca să poată aduce pre păcătosul cel rătăcit întru cea desăvârșită priceperea și cunoașterea păcatului, și ca să să facă însuși pre sine vinovat înaintea lui Dumnezeu; iară chibzuitor (să fie) ca pe cel ce slăbește să nu-l lapede, pre cel îndărătnic să nu-l amărăscă și pre cel ce ascunde păcatele sale să nu-l treacă cu vederea.

În tot chipul dator iaste el pre păcătosul cel rănit cu păcate să-l îndrepteze și să-l aducă la calea pocăinței cu duhul blândețelor, iară nu cu sila și cu toiagul să-l nevoiască, după cum sfătuiește Apostolul (Galateni VI, 1), căci blândețea totdeauna biruiește puterea. Într-acest chip dator iaste el a lua pre sine cele trei mai mari chemări, și a să purta după ele cu cei ce vin la dânsul, adecă să urmeze ca un *tată*, ca un *doftor șl* ca un *judecător*" (*Scurtă învățătură părinților duhovnicești*, Beciu, 1787, p. 3-4).

5. O obligație pe care vechii duhovnici o respectau cu mai multă grijă decât cei de azi era *pregătirea sufletească personală* înainte de a se așeza în scaunul de spovedanie, mai ales la soroacele generale (obștești) de spovedanie, din cele patru posturi de peste an, când vin la mărturisire mulți creștini. Despre această pregătire a duhovnicilor vorbesc în chip deosebit de stăruitor autorii vechilor cărți de spovedanie. Așa, de ex., unul din ei o sistematizează în următoarele trei lucruri:

a) pocăință personală, prin mărturisirea în prealabil a păcatelor noastre însine;

<sup>9</sup>Vezi, de ex., Pr. P. Vintilescu, *op. cit.*, p. 48, 50 și Pr. Sp. Cândea, *art. cit.*, p. 319.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

b) credință tare în puterea lucrătoare a tainei ce vrem să săvârșim;

c) rugăciune către Dumnezeu pentru a ne ajuta să ne îndeplinim cu vrednicie slujba și mai ales pentru ca să putem fi imparțiali și să nu căutăm la fața omului (vezi Al. Sturza, *Scrisori sau epistolii...*, voi. I, p. 117).

Obligația preotului-duhovnic de a se spovedi el însuși atunci când își simte cugetul împovărat de păcate e în afară de orice discuție și ea a fost des accentuată, atât în vechime, cât și în timpul mai nou<sup>10</sup>. Reproducem mai departe câteva rânduri adresate unui duhovnic în legătură cu aceasta, din scrierea menționată mai sus: „Cea dintâi a mea întrebare este: Te pocăiești oare tu singur, mărturisești oare păcatele tale precum se cade? Doftorul al sufletelor, te îngrijești oare mai întâi a te vindeca pe sine, dupre cum este a ta îndatorire?...

.Apoi spune-mi, de unde vei lua înțelepciune și iubire, darul privirei și al răbdării, fără de care este cu neputință de a duce pe păcătoși la nefațarnica mărturisire a păcatelor, la sfarmarea inimii și la începutul Unei Vieți nouă?... O! crede mie, în răspunsul la această întrebare se cuprinde pricina nevredniciei și a ostinelei fără de roduri în mareața lucrare a mărturisirii! Noi nu suntem căpitenii a oștilor, pentru că nu suntem ostași! Ce fel de păstor și învățător va fi acela care niciodată nu au fost școlar și nu au primit muștrare? Putem noi oare a pătrunde toată puterea și dulceața, toată deplinătatea și lucrarea puterii date nouă de a ierta păcatele, dacă noi singuri nu vom cerca în sine adevărul cuvintelor Psalmistului ce zice: «Fericiți căroră li s-au iertat fărădelegile și căroră s-au acoperit păcatele» (Ps. XXXI, 1)?

Mai nainte de a gusta această fericire în adâncul sufletului, noi nu putem să primim vrednicia de a pătrunde în nevoile și neputințele sufletelor încredințate nouă. Dimpotrivă, până când noi nu vom îngriji de mărturisirea noastră înșine, până atunce în zădar și fără vreun folos vor fi silințele

<sup>10</sup> Vezi, de ex.: Simeon al Tesalonicului, *Despre pocăință*, cap. 252, *Despre Maslu*, cap. 293 și *Despre preoție*, în trad. rom., Buc, 1865, p. 166-167, 190, 355; *Molitfelnic*, ed. Buc, 1937, p. 47; *Povățuirile* din Liturghier, ed. 1937, p. 364, 366; Nicodim Aghioritul, *Carte foarte folositoare de suflet*, trad. rom., ed. Buc, 1898, p. 183; *Preoția...*, Râmnic, 1749, f. 3; *Sinopsis...*, Iași, 1751, f. 15 v; Pr. Ene Branîște, *Despre pregătirea preotului pentru slujirea Sfintei Liturghii*, art. în rev. „Mitropolia Moldovei”, an. 1954, nr. 12, p. 13-21; P.S. Episcop Teorii (Herineanu), *Spovedania clericilor*, în aceeași rev., an. 1955, nr. 10-11, p. 698-702.

noastre de a îndrepta pe cei de asemenea nouă păcătoși. Până atunce, zic sfaturile noastre vor fi răci, întrebările nepotrivite, povățuirile cu greu de îndeplinit, compătimirea cătră cel ce să pocăiește va fi silită, pentru că nu este consimțire acolo unde nu au fost niceodinioară o adâncă și deopotrivă simțire. Noi judecăm duple sine, prin urmare duple sine osândim sau iertăm.

Drept aceasta, fiul meu, mai întâi te apucă însuși de sine: pocăiește-te singur și să se apropie mai întâi de tine împărăția cerurilor cu toate visteriile minței și a științei tainelor Harului... Grăbește cătră părintele sufletesc, pică înaintea lui, mărturisește-i toate ascunsurile sufletului tău, curățește-l, gustă mai întâi singur toată dulceața milostivirei și a împăcării cu Răscumpărătorul; smerește cu post sufletul tău, și atunce numai vei putea fără primejdie și cu folos a vindeca neputințele altora.

Deci, *temelia păstoreștei tale îndatoriri întru fapta mărturisirei să fie pocăința ta însuși" (Epistoliei..., voi. I, p. 110-112).*

Precum se vede, îndeplinirea de către duhovnic a obligației de a fi el însuși un practicant al mărturisirii îi înlesnește nu numai starea de curăție personală cuvenită unui „judecător și îndreptător al păcătoșilor”, ci totodată îl pune în situația de a fi el însuși din când în când un penitent și de a experimenta personal toată gama stărilor sufletești pe care le încearcă penitenții lui, ceea ce îl face să reflecteze mai serios la metodele cele mai potrivite pentru tratarea fiilor săi de duhovnicie. Un comandant care a trecut el însuși prin toate gradele inferioare, pornind de la treapta de simplu soldat, cunoaște mai bine nevoile și trebuințele soldaților săi decât unul care s-ar fi pomenit dintr-odată general; tot așa și duhovnicul care cunoaște din proprie experiență întregul proces psihologic prin care trece un penitent înainte de spovedanie și în timpul ei, va ști, mai bine decât altul care n-a făcut această experiență, să găsească și atitudinea cea mai firească față de penitenți, și întrebările cele mai potrivite pe care va trebui să le pună pentru ca să scoată de la ei o mărturisire sinceră și deplină, și sfaturile cele mai înțelepte pentru îndreptarea și susținerea lor pe căile virtuții etc. Psihologia spovedaniei și deci arta duhovniciei se învață punându-te tu însuși în locul penitentului care vine să ți se mărturisească: „Dupre cunoașterea inimii tale învață-te de a găci și a cunoaște inimile poporanilor tăi...” (*Epistoliei..., voi. I, p. 112*).

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

Despre cea de doua treaptă din procesul de pregătire sufletească a duhovnicului înainte de a se așeza în scaunul de spovedanie, adică încredere tare în puterea lucrătoare a tainei ce vrea să săvârșească (vezi în urmă), același autor citat până aici grăiește în continuare: „După aceasta, cercetează-te singur pe tine: Tare și vie este oare credința ta întru adevărul tainei ce voiești a săvârși? Trimisul ce nu este încredințat în puterea trimiterii sale, firesc lucru este că va lucra cu molătate, cu îndoială și fără a întrebuița toată puterea sufletului și a minții... Eu am văzut pre mulți părinți sufletești, cari îndelung vorbind cu sufleteștii lor fii, în sfârșit storcând toată avuția dovezilor omenești și a îndemnurilor către fapta cea bună, întru închiere au cetit asupra lor rugăciunea dezlegării cu un grai neînțeleș, fără luare aminte, fără cea mai mică simțire și insuflare. Când, dimpotrivă, mărețele cuvinte: *Iar eu, nevrednicul iereu, cu puterea Lui dată mie, te iert și te dezleg*, și celelalte, sună cu o putere nepământească, cad drept din cer și trebuie a insufla un cutremur mântuitor, precum în părintele sufletesc de asemenea și în păcătosul ce se pocăiește” (*Epistoli...*, voi. I, p. 112-113).

Pentru întărirea convingerii în puterea lucrătoare a tainei, același autor sfătuiește pe duhovnic să folosească ajutorul lecturilor, citind, între altele, *Cuvintele Sfântului han Gură de Aur despre pocăința și cele doua Pareneze adresate lui Teodor cel căzut*<sup>12</sup>. „în ele vei afla mulțime de gânduri înalte, învățătoare și pătrunzătoare lămuriri a cuvântului lui Dumnezeu”. Dar același autor constată că „nu tot ce se află în ele se poate împlini în timpul răcelei și a neîngrijirii întru care noi viețuim” (*Epistoli...*, voi. I, p. 114). Căci odinioară duhovnicii aveau de luptat cu deznădăjduirea păcătoșilor, azi mai mult cu neîngrijirea (nepăsarea) lor (*Ibidem*, p. 114-115).

Cât privește cea de a treia treaptă a pregătirii sufletești a duhovnicului înainte de a se așeza în scaunul de spovedanie, adică rugăciunea către Dumnezeu pentru îndeplinirea cu imparțialitate a slujbei, autorul *Epistoliilor* continuă: „Gătindu-te pentru vindecarea neputințelor păcatelor, fereste-te, fiul meu, de căutarea la față; tare te hotărăște să nu arăți un nepotrivit hatâr,

<sup>11</sup> Text grecesc la J.P. Migne, în Patr. Gr., t. XLIX, col. 277-350. Trad. rom. de Prof. Șt. Bezdechii, *Predici despre pocăință și despre Sf. Vavila*, Sibiu, 1938.

<sup>12</sup> *Paraenesis ad Theodorum lapsum*, text grecesc la J.P. Migne, în Patr. Gr. t. XLVII col. 277-308.

nici stării, nici boieriei, nici avuției, nici însăși vredniciei păcătosului ce să mărturisăște. Acea ce să zice la începutul mărturisirii pentru fiii sufletești: *Iată, fiule, Hristosstă nevăzut...*, ia-o mai întâi singur pentru sine în băgare de seamă. Dinaintea feței Judecătorului viilor și al morților, nu să iau în băgare de seamă fețele! Noi toți suntem săraci și cerem ajutor de la Cel ce au sărăcit pentru noi, Domnul nostru Iisus Hristos, și ne spălăm de tot păcatul, prin Preacuratul Lui sânge..." (*Epistolie...*, I, p. 113-114). Iar ceva mai departe, același adaugă: „Ascultă, de asemenea, precum pre sluga, de asemenea și pre pruncul, precum pre învățatul, de asemenea și pre neînvățatul. Amar prezviterului ce pune deosebire între înavușitul ce moare și între cel sărac!" (*Epistolie...*, I, p. 179).

Asupra greșelii de a căuta la fața omului, ceea ce se putea întâmpla mai ușor vechilor duhovnici, îi previn și alte cărți de învățătură, amintindu-le sfatul enunțat de Sfântul Vasile cel Mare: „Așijderea și Marele Vasile zice: Să nu te temi de om pentru căderea lui, ca nu cumva să dai pe Fiul lui Dumnezeu în mâinile celor nevrednici, nici să te rușinezi de vreunul din cei slăviți ai pământului. Ci măcar de ar fi domn sau împărat, nefiind vrednic să nu cutezi a-l priceștii cu Sfintele..." (*Sinopsis...*, Iași, 1751, f. 24; *învățătura besericească...*, ed. 1774 și *Prăvălioară...*, București, 1781, f. 15 v.)<sup>13</sup>.

6. Norme mai mult sau mai puțin precise dau cărțile de învățătură pentru preoți în legătură cu *timpul sau termenele pentru spovedanie* (de câte ori pe an și anume când trebuie să ne spovedim). In această privință, alcătuitoarii acestor cărți mențin concepția și practica veche și tradițională a Ortodoxiei, conducându-se de regulile fixate de arhiepiscopul Simeon al Tesalonicului (sec. XIV-XV), tradus la noi încă din 1765, precum și de *Mărturisirea Ortodoxă*, tradusă în românește încă din 1691. Astfel, mitropolitul Teodosie al Ungro-Vlahiei recomandă spovedania de patru ori pe an „sau pentru neputință și (numai) o dată în Postul Mare..." (*învățătura preoților pe scurt...*, Buzău, 1702, f. 15).

<sup>13</sup> Cuvintele de mai sus sunt luate din *Cuvântul de sfătuire către preot*, care se tipărea la începutul vechilor liturghiere slave (ca, de ex., ed. tip. de Macarie la Târgoviște în 1508) și care figurează încă în cuprinsul liturghierelor grecești mai noi (ca, de ex., ed. Atena, 1924, p. 100). Text grecesc în *Sintagma ateniană* a canoanelor, voi. IV, p. 391-392 și trad. rom. la Nic. Mihaș, *Canoanele...*, trad. rom., voi. II, part. 2, p. 259-260.

«Preoții Tai, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

Mitropolitul Iacov Putneanul al Moldovei precizează mai pe larg că „să cuvine... a ne ispovedui păcatele noastre de patru ori într-un an în vreme de post, înaintea părintelui celui duhovnicesc, carele va fi hirotontit pre lege creștinește. Cei mai cu evlavie de 12 ori (adică o dată pe lună), iară cei mai proști (mai puțin evlavioși) măcar o dată într-un an. Și cari vor fi bolnavi să să ispoveduiască mai adesea, făcându-și și maslu și să să cuminece adesea, și așa să vor face părtași vieții cei de veci" (*Sinopsis...*, p. 17)<sup>14</sup>.

O povăț înțeleaptă, pe care o dau vechilor duhovnici mai toți îndrumătorii lor din sec. XVIII, este cea menită să preîntâmpine și să combată spovedania făcută la repezeală și de mântuială, din pricina aglomerației penitenților în ultimele zile din Postul Mare (așa cum se întâmplă de altfel și astăzi, mai ales la țară). Duhovnicii sunt datori să învețe din vreme pe cei ce obișnuiesc să amâne spovedania până în ultimele zile din Păresimi „ca în toate posturile și sărbătorile și mai ales în Postul cel Mare, în săptămâna dintâi și peste tot postul să meargă la besearecă, precum să cade creștinilor. Și preste tot postul să aibă toți a să ispovedi, până la săptămâna cea de apoi a Sfințelor Patimi, curățindu-să prin mărturisire și gătindu-să pre sineși de la mic până la mare. Ca să aibă și când a-și plini canonul cel dat de la părintele lor cel duhovnicesc. Iară nimenea să nu să lase neispoveduit până la săptămâna cea de lângă Paști; că întru aceea să cade lor a fi gătiți. Iară nu atuncea să facă gătirea, că foarte necuvios lucru iaste și afară din orânduiala Sfintei Besearici..." (*Sinopsis...*, Iași 1751, f. 22-23; *învățătură besericească*, ed. 1774, f. 25 și *Prăvilioară...*, București, 1781, p. 14 v.).

7. Ceea ce e pilduitor și vrednic de reținut pentru astăzi de la alcătuitoarii vechilor călăuze pentru preoții români de odinioară este înalta lor conștiință despre *adevăratul rost și sens al spovedaniei*. Învățând pe preoții lor că nu trebuie să se mulțumească cu o simplă mărturisire de formă și cu dezlegarea formală de păcate a celor ce vin la scaunul de spovedanie, ei subliniază că mărturisirea este nu numai o simplă taină, care se reduce pentru duhovnic la îndeplinirea ritualului ei sacru - fie ea oricât de corectă și conștiincioasă - ci și o instituție de pedagogie divină, care urmărește edificarea religioasă-morală

<sup>14</sup> Comp. *Mărturisirea Ortodoxă*, partea I-a, răsp. la întreb. 90.



a fiilor noștri de spovedanie și desăvârșirea vieții lor creștine<sup>15</sup>. De aceea, ei amintesc cu o deosebită stăruință despre rolul duhovnicului ca *învățător* și *pedagoga!* fiilor săi de duhovnicie: „... Duhovnicul iaste dator fiului său celui duhovnicesc să-i pună viu înaintea ochilor urâciunea păcatului, carele trage după sine perirea veșnică, mânia și iuțimea lui Dumnezeu. Așijderea să-i arate frumusețea faptelor celor bune, a cărora plată iaste viața veșnică. Și pentru aceasta să sârguiască duhovnicul a desrădăcina păcatul și a sădi fapta bună întru inima lui. într-acesta chip să deștepte adică mintea lui spre adevărata dragoste către Dumnezeu și către aproapele, și să-l abată de cătră dragostea lumii aceștia...” (*Scurtă învățătură părinților duhovnicești...*, p. 10).

8. Când și cum își poate îndeplini duhovnicul rolul acesta? Numai în momentul spovedaniei? - Hotărât că nu! în vederea obținerii unei adevărate mărturisiri și a unei înrâuriri binefăcătoare asupra penitenților respectivi, duhovnicul e dator să pregătească din timp pe credincioșii săi, printr-o amănunțită și prealabilă catehizare, învățându-i, prin predici, cateheze, convorbiri întâmplătoare sau sfaturi individuale, tot ce aceștia ar trebui să știe în legătură cu spovedania (rostul ei, când și cum trebuie făcută, efectele ei, ce trebuie să facem după spovedanie etc.)<sup>16</sup>.

Cam care ar fi obiectivele principale ale acestei pregătiri a penitentului în vederea spovedaniei, după vechile cărți românești de învățătură? - Iată, de ex., recomandările care se dădeau duhovnicilor de odinioară în cartea *Datoriile preoților* (ed. Râmnic, 1861, p. 132 și urm.): Ispovedania la noi se face de obicei în posturi. Atunci preotul e dator a învăța pe poporarii săi toate cele în legătură cu pocăința, ce trebuie să facă pentru a se pocăi cu adevărat:

- a) să-și aducă aminte de toate păcatele, cu gândul, cu fapta, cu voia sau cu știința și să le recunoască;
- b) să se pocăiască pentru ele, pentru că a mâniat pe Dumnezeu;
- c) să le mărturisească lui Dumnezeu pururea în rugăciuni, iar preotului la vremea cuvenită;

<sup>15</sup> Vezi Pr. P. Vintilescu, *Spovedania și duhovnicia*, p. 23 și urm.

<sup>16</sup> Asupra acestei datorii a preoților duhovnici stăruiește și Preafer. Patriarh Justinian în multe din cuvintele de învățătură pe care le rostește la aproape fiecare serie de preoți de la cursurile de îndrumare misionară și socială, ținute la Institutul Teologic din București.

«*Preoții Tai, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

d) să nădăjduiască în iertarea păcatelor;

e) să facă hotărâre nestrămutată că nu va mai păcătui.

Păcatele se recunosc confruntându-se cu Decalogul. Preotul să tâlcuiască poporanilor ce să gătesc de ispovedanie povățuirile Decalogului și ei să se privească în ele; să arate și urmările păcatelor.

„Lacrămile sunt ca sângele sufletului celui rănit” (p. 135). Ele sunt semnele pocăinței adevărate, care se naște din înfrânarea trupului prin post și xirofagie.

Preotul să-i învețe pe credincioși cum să se spovedească: să nu tainuiască nimic, nici păcatele, nici împrejurările care agravează păcatele, să nu se dezvinovățească sau să se îngreuieze, să nu descarce păcatele lor asupra altora (comp. Facere III, 12, 13), să nu divulge pe părtașii la păcat și nici preotul să nu întrebe despre ei. Să aibă credință în milostivirea lui Dumnezeu, căci fără ea spovedania e zadarnică; să nu facem ca Iuda, care și-a mărturisit păcatul în public, dar în loc să creadă și să alerge la îndurarea lui Dumnezeu, cum a făcut Petru după întreita lepădare de Hristos, a alergat și și-a pus ștreangul de gât. Să-i învețe preotul pe credincioși că fără statornică hotărâre de îndreptare nu e adevărată pocăință. Cei vițioși (cu păcate îndatinate), chiar dacă nu se lasă dintr-odată, cel puțin să dovedească bună intenție și hotărâre, slăbind-o cu păcatul repetat, împotrivire la păcatul stăpânitor, luptă între duh și trup, între poftă și minte. Cel ce nu începe să se dezlege singur din lanțurile păcatului, nu poate fi dezlegat nici de preot. Să-i învețe să se împace cu cei învrăjbiți; cei ce au furat să întoarcă dinainte lucrul furat sau răpit, să repare paguba făcută altuia. Pe cei îndărătnici sau care nu se îngrijesc de pocăință, să-i înfricoșeze cu mânia lui Dumnezeu care se adună asupra lor, să le aducă aminte că sfârșitul poate veni fără de veste. Pocăința să nu fie prelungită, ci, greșind, îndată să ne pocăim.

Pe lângă această pregătire mai îndepărtată, pe care duhovnicul e dator să o facă din vreme tuturor credincioșilor săi în biserică și în legătură cu serviciul divin, el trebuie să pregătească sufletește pe penitent chiar și în clipa îngenuncherii sub epitrahil, deșteptându-i conștiința asupra importanței actului pe care vine să-l facă. Iată, de ex., cam ce lucruri trebuie să amintească duhovnicul penitentului, după o carte scrisă acum aproape o sută de ani în urmă:

a) Dacă penitentul are conștiința pedepsei divine cuvenite pentru păcatele cu care a mâniat pe Dumnezeu?

b) E hotărât tare ca pe viitor să nu mai păcătuiască?

c) E împăcat cu toți?

d) Nădăjduiește în milostivirea lui Dumnezeu pentru iertarea păcatelor?

e) Pe cel ce vedește puțină căință pentru păcate să-i amintești de judecata dumnezeiască și de pedepsele pentru păcate, iar pe cel ce e deznădăjduit să-l întărești insufându-i încrederea în mila lui Dumnezeu (*Canonicile îndatoriri ale preoților*, București, 1866, p. 23-24).

9. Un principiu prețios, pe care îndrumătorii de odinioară ai duhovnicilor noștri îl afirmă mai mult sau mai puțin direct, este acela că *spovedania trebuie făcută după o metodă*, după o regulă anumită: „Ispovedania nu să cade să să facă prost și fieștecum, ci precum ne-au arătat noao Mântuitorul când au chemat pe Zacheu și pre desfrânata. Că acela cu bună umilință le spuse toate și să făgădui a-și îndrepta nedreptățile sale, și a spune luiși începutul dumnezeieștilor fapte. Iară aceea luând vas cu mir de mult preț, și stând dinapoia picioarelor Lui, că dinainte nu cuteza, cu lacrimi uda picioarele Lui și cu părul ei ștergându-le și plângând, le ungea cu mir; pentru care și Hristos au zis ei: Lasă-ți-se ție păcatele tale. Iară lui Zacheu i-au zis: Astăzi mântuire s-au făcut casei aceștia. Vezi aicea că pentru călduroasa și adevărata pocăință a lor, și lăsarea păcatelor dimpreună cu mântuirea le-au dăruit...” (*Sinopsis...*, f. 19 v.; *înv. besericească*, 1774, f. 19 și *Prăvălioară...*, București, 1781, f. 11 v.).

În ce constă mai îndeaproape metoda spovedaniei și cum se aplică ea de la caz la caz o arată amănunțit alte îndrumări de acest fel din vechile cărți românești de învățătură pentru preoți. Ele conțin încă multe și prețioase norme și povățuiri despre alte aspecte și laturi ale duhovniciei, ca de ex.: tratarea individuală a penitenților, fixarea canonului (epitimiilor) de spovedanie, tratarea specială a unor anumite categorii de penitenți (ca, de ex., a celor deznădăjduiți de mântuirea lor, a vizionarilor, a bolnavilor și a muribunzilor etc), păstrarea secretului spovedaniei, comportarea penitentului după spovedanie și altele. Spațiul restrâns al unui articol de revistă ne obligă însă să ne oprim aici.

## DIN ÎNȚELEPCIUNEA ȘI EXPERIENȚA DUHOVNICILOR DE ODINIOARĂ\*

Într-un număr mai vechi al revistei *Mitropolia Olteniei* (an. 1956, nr. 10-12, p. 616-627), am prezentat câteva *Sfaturi și îndrumări pentru duhovnici*, cuprinse în *vechile cărți românești de învățătură pentru preoți*, tipărite la noi în secolele XVIII și XIX, ca, de exemplu: *Învățătură pre scurt pentru tainapocâințiiși învățătură bisericească...*, ambele tipărite de Antim Ivireanul (Râmnic, 1705 și Târgoviște, 1710), *Preoția...*, de episcopul Grigorie al Râmnicului (Râmnic, 1749), *Sinopsis* de mitropolitul Iacov Putneanul al Moldovei (Iași, 1751), *îndreptarea păcătosului cu duhul blândețelor...*, de Episcopul Vichentie Ioanovici Vidac al Timișoarei și Lipovei (Iași, 1765), *Scurtă învățătură părinților duhovnicești...* (anonimă, tipărită la Beciu, 1787), *Datoriile preoților de parohie* (mult folosită carte a episcopului rus Partenie Soncovschi, de mai multe ori tradusă și prelucrată în românește, în diverse locuri și sub diverse titluri) și altele de acest fel. Acele sfaturi și îndrumări constituiau mai mult un ghid introductiv la problema duhovniciei, privind unele aspecte exterioare ale Tainei Spovedaniei, ca, de exemplu: calitățile cerute bunului duhovnic, timpul sau termenele pentru spovedanie, pregătirea credincioșilor pentru spovedanie și altele.

În articolul de față vom continua, prezentând, într-o ordine sistematică, o altă serie de vechi povățuiri și îndrumări pentru duhovnici, extrase din aceleași cărți de învățătură și privitoare, de astă dată, la actul spovedaniei înseși și mai ales la *metoda* ei. Urmărind cursul firesc al spovedaniei, din

\* în rev. „Biserica Ortodoxă Pvomână”, LXXVIII (1960), nr. 1-2, p. 141-161.

clipa când penitentul pășește în fața duhovnicului și până când se ridică de sub epitrahilul acestuia, vom arăta sfaturile și îndrumările care se dădeau duhovnicilor de odinioară și care sunt valabile și pentru cei de astăzi, cu privire la felul în care trebuie să se comporte ei în fiecare din momentele succesive sau treptele spovedaniei și ce metode trebuie să folosească pentru îndeplinirea cu folos a acestei sfinte taine.

1. Începem cu indicațiile pe care le dau vechile cărți de învățătură cu privire *opoziția duhovnicului și a penitentului în timpul spovedaniei*.

E de la sine înțeles că atitudinea penitentului în fața scaunului de spovedanie nu poate fi decât una de smerenie. Când se înfățișează înaintea duhovnicului, penitentul știe că vine în fața unui reprezentant sau mijlocitor autorizat al Mântuitorului, pentru a primi de la el ușurarea sufletului împovărat de greutatea păcatelor, sfat și iertare de păcate. Atitudinea lui nu poate fi deci alta decât aceea a unui vinovat care vine la judecată, deci una de desăvârșită smerenie. Iată ce spun în această privință unele din vechile cărți românești de învățătură pentru duhovnici, care reflectă probabil practica din vremurile de demult: „Când va veni înaintea lui (a duhovnicului) cel ce va să să ispoveduiască, să stea amândoi în picioare înaintea icoanei lui Hristos. Și să facă duhovnicul *Blagosloven Bog naș (Binecuvântat este Dumnezeuul nostru...)*, și să zică: împărate ceresc, Sfinte Dumnezeule, Tatăl nostru, și Psalmul 50. Apoi duhovnicul să șază cu cinste, că cum aduce închipuire lui Hristos. Iară cel ce să ispoveduiaște să stea cu capul gol, cu mâinile *legate*<sup>1</sup> la piept, plecându-și capul în jos cu cucerie și cu frica lui Dumnezeu...” (Antim Ivireanul, *învățătură pre scurt pentru taina pocăinței*, Râmnic, 1705, foaia 18. Comp. și *învățătură bisericească*, de același, ed. București, 1774, f. 28, și *Prăvilioară cu învățătură besericească de taina ispovedaniei*, tipărită de mitropolitul Grigorie al Țării Românești, București, 1781, f. 16).

2. În general, duhovnicii de odinioară erau sfătuiți să nu primească la spovedanie oameni străini, care fugeau de la păstoria lor legiuïți și care alergau din duhovnic în duhovnic, căutând epitimisire mai ușoară pentru

<sup>1</sup> Adică împreunate.

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

păcate grele (vezi, de exemplu, *Datoriile preoților...*, trad. de C. Mavrula, Râmnic 1861, p. 142). În astfel de cazuri, primul contact al penitentului cu duhovnicul, mai ales atunci când e vorba de penitenți cu totul necunoscuți sau care vin pentru prima oară la spovedanie, va fi consacrat, firește, identificării penitentului. Primele întrebări vor ținti deci la conturarea, oricât de aproximativă, a personalității civile, religioase și morale a penitentului, pentru ca duhovnicul să știe cu cine stă de vorbă.

Iată, de exemplu, cam ce obiective trebuie să atingă această „ispitire” de început a penitentului, după Antim Ivireanul: „...Duhovnicul să-l întrebe întâi (pe penitent) când s-au ispovedit și s-au cumenecat și de-au păzit acele ce i-au zis duhovnicul lui și de au făcut canonul ce i-au dat. Și după aceea să-l întrebe de iaste însurat, au neînsurat. Și ce meștersug știe, au ce boierie are, pentru ca să înțâleagă dentr-aceste cum îl va întreba și la celelalte, și cum să-l îndirepteze...” *{învățătură pre scurt pentru taina pocăinții, f. 18}*).

De ce este necesară această investigație preliminară? (Căci la o primă privire ea ar părea o scormonire indiscretă în viața particulară și socială a penitentului, mai ales dacă o considerăm în contrast cu practica romano-catolică a spovedaniei, în care duhovnicul nici nu vede pe penitent.) Pentru că ea va indica duhovnicului și *metoda de urmat* în spovedania penitentului respectiv. Atât scopul pedagogic al spovedaniei înseși, cât și principiile generale ale psihologiei și ale pedagogiei ne arată că spovedania nu se poate face după același șablon la toți credincioșii care vin înaintea duhovnicului, deoarece nu toți sunt la fel. Sunt penitenți și penitenți, deosebindu-se unul de altul în atâtea privințe: ca vârstă, ca situație socială, ca nivel religios-moral, ca temperament și caracter, ca nivel cultural și așa mai departe. Duhovnicul va trebui deci să țină seama, atât în metoda spovedaniei, cât și în tratarea penitenților, de personalitatea sau caracterele individuale ale fiecărui penitent, adică de acele însușiri specifice care fac din el o individualitate umană aparte, cu eul lui propriu și unic, deosebit de al celorlalți oameni<sup>2</sup>. Cu cât duhovnicul știe să intuiască mai bine, mai repede și mai exact aceste trăsături particulare externe ale „omului” îngenunchiat în fața

<sup>2</sup> Vezi mai pe larg despre acestea, la Pr. P. Vintilescu, *Spovedania și duhovnicia*, București, 1939, p. 192 și urm., 311 și urm.

sa, cu atât el va pătrunde mai ușor, cu ochii și antenele sufletului, în adâncul necercat al ființei acestuia, găsind totodată și metoda cea mai potrivită de urmat în spovedanie, cât și leacul cel mai eficace pe care urmează să-l recomande penitentului.

„Toată știința lui (a duhovnicului), ca a unui *doftor*, întru aceasta să cuprindă, că cu ochii cei binevăzători să caute și oarecum tocmai în taina cugetului aceluia ce să ispoveduiaște la dânsul, să vază. Iară aceasta poate el lesne ajunge, de va socoti cinul, dregătoria, slujba, meșteșugul, vârsta și alte împrejurări ale păcătosului care stă înaintea lui. Căci, în câte feluri sunt împrejurările vieții omenești, într-atâtea feluri fieștecăruia să întâmplează a păcătui. Drept aceasta datoriu este el a ispiti și a lecui cugetele într-alt feliu pre episcopul, într-alt feliu pre preotul, într-alt feliu pre călugărul, într-alt feliu pre mireanul, într-alt feliu pre bătrânul și într-alt feliu pre tânărul, într-alt feliu pre domnul și într-alt fel slugă, într-alt fel pre cel învățat și într-alt fel pre cel cu meșteșugul, într-alt fel pre bărbatul și într-alt fel pre muierea, încă și întru aceasta să cuprindă meșteșugul lui cel doftoricesc, ca pre tot insul el singur bine ispitind, *flașterul cel cuvios*’, după cum va socoti starea vremii, locului și a feții, pre rane să pună, că nu cumva pre cel neputincios să arunce mult, și cu aceasta însărcinându-l să-l aducă întru slăbire, sau pre cel puternic să arunce puțin și întru aceasta să-l aducă întru nebăgare de seamă și să-i dea prilej cătră mai mari păcate. Cade-să dara lui a lua seama, ca nici acela să vină întru deznădăjduire, nici acesta întru nepurtare de grijă, ci pre amândoi să-i aducă spre tămăduire...” (*Scurtă învățătura părinților duhovnicești...*, Beciu (Viena), 1787, p. 6-7-8).

3. în ceea ce privește *modul în care să se facă mărturisirea păcatelor de către penitent*, iată ce ne spune, de pildă, Antim Ivireanul, vorbind despre penitenții mături și conștienți, capabili de a face singuri spovedania, neajutorați de întrebările duhovnicului: „Și să zică înaintea duhovnicului cu evlavie și smerenie păcatele lui, să *nu pricinuiască*\* pre un om și pre altul, au pre diavolul că au fost vina, ci pre sine să se facă vinovat. Să spue toate

<sup>3</sup> Adică *leacul cuvenit* (de la germ. *pflaster* - plasture, balsam, leac).

<sup>4</sup> Adică *să nu învinovățească* (acuze).

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

păcatele lui neascunzând niceunul, că numai unul de ascunde, toate sunt neiertate; și de va uita vreun păcat și își va aduce aminte pre urmă, să meargă să-l spue..." *Învățătură pre scurt pentru taina pocăinții*, f. 14).

Așadar, două condiții principale trebuie să îndeplinească penitentul la spovedanie, după sfaturile lui Antim Ivireanul:

a) mărturisirea lui trebuie să fie completă;

b) să nu dea vina pe alții, pentru a se scuza pe sine sau pentru a-și ușura propria vinovăție.

Se înțelege de la sine că acest fel de spovedanie va fi folosit de către penitenții bine cunoscuți duhovnicului, de către fiii lui duhovnicești, care n-au să-și înșire decât păcatele făcute în intervalul de timp de la o mărturisire la alta. Când însă este vorba de penitenți necunoscuți, duhovnicul nu se va mulțumi numai cu simpla relatare expozitivă a penitentului, ci va întreprinde o cercetare mai amănunțită și mai profundă a fizionomiei religioase-morale a penitentului, după o anumită metodă. Cercetarea aceasta va viza mai întâi integritatea, ortodoxia și tăria *credinței* penitentului, începând adică prin întrebări menite să ne informeze în ce măsură acesta cunoaște adevărurile principale și fundamentale ale credinței ortodoxe și în ce măsură le acceptă sau e convins de adevărul lor. „Apoi să-l întrebe (duhovnicul pe penitent) de crede fără de prepus dogmele sfintei Bisericii noastre a Răsăritului. Și cele 12 alcătuirii (articole) ce cuprinde în sine Sfântul Simbol, adecă *Veruiu...* (Cred într-unui Dumnezeu...). Și de-au păzit acele 10 porunci ale lui Dumnezeu, au de-au greșit într-însele" *Învățătură pre scurt pentru taina pocăinții*, f. 19).

Mai departe, Antim Ivireanul înșiră pe larg cele 10 porunci ale Bisericii, cu scurte explicări asupra fiecăreia din ele (ff. 19-21). Această informație asupra credinței penitentului este necesară pentru duhovnic, deoarece credința este temelia vieții religioase a credinciosului, iar corectitudinea, profunzimea și soliditatea sau temeinicia ei determină în mare parte și religiozitatea, evlavia și moralitatea penitentului respectiv. Înainte de a cerceta deci calitatea morală a *faptelor*, care sunt rezultatul *dragostei* creștine, e firesc să ispitim mai întâi tăria *credinței*, pe care se întemeiază și din care izvorăște aceasta dragoste. În lumina aceluiași dreptar al credinței se recomandă, și în alte cărți vechi de învățătură pentru duhovnici, să se facă *cercetarea vieții morale a penitentului*, la care duhovnicul va purcede după verificarea credinței



acestui (vezi, de exemplu, *îndreptarea păcătosului cu duhul blândețelor*, de episcopul Ioanovici Vidac al Timișoarei și Lipovei, Iași, 1765, p. 22).

Pentru cercetarea vieții morale a penitentului, Molitfelnicul ortodox a pus la îndemâna duhovnicilor un vast chestionar menit să descoase, în chipul cel mai amănunțit, cele mai ascunse cute ale cugetului și inimii penitentului. Acest chestionar, integrat în însăși rânduiala mărturisirii și menținut încă în edițiile actuale ale Molitfelnicului<sup>5</sup>, în practică este inaplicabil astăzi, atât pentru că este prea amănunțit și dezvoltat, cât și pentru că autorii lui au avut în vedere oameni și situații de altădată, care nu mai corespund cu cele de astăzi, iar lista păcatelor înșirate de ei aici cuprinde și unele păcate grave și oribile, care, dacă altădată și aiurea vor fi fost posibile, în etapa actuală a evoluției morale a credincioșilor noștri nu sunt de conceput și ne-ar fi „și rușine a le grăi”, după cuvântul Sfintei Scripturi; ar fi deci imprudent chiar și numai să le pomenim, riscând prin aceasta să le sugerăm unor credincioși care nici nu s-au gândit măcar la ele. De aceea, acest chestionar e păstrat în scris mai mult ca un ghid aproximativ pentru preot, dar în practică a fost înlocuit și rezumat, încă de secole, prin îndrumări date duhovnicilor de odinioară de către autorii unor vechi cărți de învățătură.

Iată, de exemplu, cam ce ar trebui să cuprindă un asemenea chestionar, recomandat de Antim Ivireanul, pentru cercetarea vieții morale a marii majorități a credincioșilor maturi: „Afară dintr-aceste porunci (vezi mai înainte) să întrebe duhovnicul pre cel ce să ispoveduiască și alte ale lui păcate, sau de moarte, sau mai ușoare, adecă de va fi hulit la Dumnezeu, sau la Sfinți, sau la taine, sau altă hulă, sau de va fi dat dracului pre cineva, sau au anatemisit pre cineva au viu, au mort. Sau de au făcut farmece, sau au pus pre alții să le facă, sau crede farmecile, sau de poartă pre sine advâre (băere) sau face legături și alte lucruri diavolești, carele i să cade foarte greu să să canonească, pentru că să leapadă de Dumnezău cu farmecile și crede pre dracul. Sau de iubește paguba și stricăciunea și necinstea altuia. Sau vreo greșală ascunsă a vreunui om au scos la iveală pentru ca să-l rușineze. Sau de nu ș-au păzit jurământul, sau de au făgăduit vreo milostenie și nu

<sup>5</sup> Vezi, de exemplu, *Molitfelnicul românesc*, ed. București, 1950, p. 60-68; *Trebnicul slavo-rus*, ed. Moscova, 1956, ff. 4\ și urm.

«*Preoții Tai, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

o au dat. Sau au clevetit oamenii... nu-ș face la casa sa rugăciunea ce i s-ar cuveni sară și dimineața... Sau de s-au sfădit și are vrajbă cu cineva. Sau de va fi scos taina ce-i va fi spus cineva. Sau de gândește cu dulceață la lucruri grozave și patimi trupești. Sau de s-au mândrit și s-au lăudat. Sau de batjocorește pre cei săraci, sau de au hulit la boala lui, sau la sărăcia lui, sau la altă nevoie și n-au mulțumit lui Dumnezeu. Sau de crede visele... Sau de au fost putincios ca să ajute vreunui ce au fost la nevoie să-l mântuiască și n-au vrut. Și altele asemenea cu acestea să Cade să întrebe duhovnicul pre cel ce să ispoveduiască. Și cel ce să ispoveduiască să zică cu evlavie și cu frica lui Dumnezeu toate câte au făcut deplin fără nicio pricină" *{învățătură pre scurt pentru taina pocăinții, fF. 21-23}*).

Cercetarea conștiinței penitentului de către duhovnic trebuie făcută însă cu discreție, delicatețe și prudență. Ea nu este o anchetă judiciară și nu se face cu spirit de iscodire, pentru aflarea unor lucruri și amănunte periferice, menite să satisfacă doar o curiozitate bolnavă. Întrebările puse de duhovnic penitentului trebuie să urmărească doar fixarea gradului de gravitate a păcatului și de vinovăție a penitentului. De aceea, o veche carte de învățătură pentru preoți, de origine rusească *{Datoriile preoților, trad. de C. Mavrula, Râmnic, 1861, p. 142 și urm.}*, recomandă duhovnicului, pe de o parte, să nu enumere penitentului „felurile și osebirile păcatelor”, pentru că nu cumva să învețe pe penitent păcate pe care acesta nu le-a săvârșit, iar pe de alta, să nu fie iscoditor la cercetarea împrejurărilor păcatului, care n-au nicio însemnătate, ci mai degrabă să afle pricinile de unde s-a născut păcatul, adică obârșia și cauza lui, pentru ca să știe să învețe pe păcătos a omorî păcatul în chiar rădăcina sa.

Firește că metoda interogativă folosită de duhovnic, indispensabilă în cercetarea penitenților nevârstnici, a celor neinstruiți sau a celor care vin pentru prima oară la spovedanie, va fi înlocuită, după caz, cu cea expozitivă, după care penitentul e lăsat să-și spună singur păcatele, sau cu una mixtă, în care adică duhovnicul intervine numai din când în când, atunci când e nevoie, pentru a ajuta, a corecta sau a dirija cursul expunerii făcute de penitent. Așa, de exemplu, se recomandă ca, după pregătitoarele povățuiri (avertismente), duhovnicul să asculte cu luare-aminte mărturisirea celui ce se pocăiește, fără a-l întrerupe prin întrebări, ci numai adăugind, după

fiecare păcat mărturisit, urmările lui sau osândirea lui în Sfânta Scriptură. De pildă, la desfrânare: „Au nu știți că trupul vostru este biserica Duhului Sfânt, Carele locuiește întru voi? De va strica cineva casa lui Dumnezeu, strica-l-va pe acela Dumnezeu”<sup>6</sup> (Alexandru Sturza, *Epistoliile sau scrisorile despre datoriile sfințitei dregătoriipreuțăști...*, trad. din rusește de arhim. Filaret Scriban, voi. 1, Iași, 1843, p. 122 și următoarele.)

4. După ascultarea mărturisirii păcatelor făcute de penitent, sau chiar concomitent cu ea, intervine faza judecării critice a păcatelor. Până aici duhovnicul a fost *confidentul* penitentului; de acum încolo devine *judecătorul* lui, apreciind gravitatea păcatelor mărturisite, căci în funcție de aceasta se va stabili canonul sau epitimia convenită. Duhovnicul să judece între păcat și păcat - recomandă cartea despre *Datoriile preoților* (trad. și ed. cit., p. 148 și urm.) - și să vadă: Cât de primejdios este? Cât de adânc a pătruns în adâncul sufletului? L-a cuprins de tot? A pierdut harul Sfântului Duh? Căci sunt păcate mici (făcute din neștiință și fără voie) și păcate mari (făcute cu voie și cu știință). Unele sunt predominante, adică îl stăpânesc pe om, altele incidentale, adică provocate sau favorizate de împrejurări vremelnice. Duhovnicul să nu dezlege până la o vreme pe cei cu păcate mai mari, a căror pocăință e îndoielnică, sau dacă-l dezleagă, să-l oprească neapărat de la împărtășire.

Cât privește criteriile de care trebuie să ne conducem pentru judecarea penitentului sau pentru aprecierea gravității faptelor lui, alcătuirii vechilor cărți de învățătură pentru preoți ne previn însă să nu judecăm pe penitenți numai după vârsta, ci și după inteligența, cultura și puterea de pricepere a fiecărui penitent, care nu sunt totdeauna în raport cu vârsta. „Pentru ispovedanie, să iai seama, preote, că după priceperea și înțelegere! ce are fieștecarele așa să judecă, iar nu într-alt fel; și pricina îaste că de vei cerca, vei afla copii de 12 ani care pot să aibă minte mai multă decât bărbatul ce! de 50 ani. Și iarăși vei afla om de 25 ani, de 30 și de mai mulți, care poate să aibă minte și pricepere mai puțină decât copilul acela. Socotește dară că Dumnezeu nu judecă după vârsta, ci după mîntea și priceperea lor, precum

<sup>6</sup> ICor. VI, 19.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

s-au zis" (*Sinopsis*, de mitropolitul Moldovei, Iacov Putneanul, Iași, 1751, ff. 21-22; *învățătură besericească*, de Antim Ivireanul, ed. București, 1774, f. 23, și *Prăvilioară...*, București, 1781, f. 13).

În judecarea gravității păcatelor și a vinovăției penitentului se recomandă duhovnicilor de odinioară nu asprimea judecătorului implacabil, care de multe ori îndârjește pe păcătos și îl face și mai rău în loc să-l îndrepte, ci compătimirea, blândețea și iubirea, adică atitudinea părintelui care se întristează amar pentru păcatele fiilor săi, dar care nu voiește osândirea și moartea, ci îndreptarea și mântuirea lor. „...Datoriu este el (duhovnicul) ca un tată fiilor și fiicelor sale celor duhovnicești milă și bună primire să le arate, cu bune și adulate cuvinte să plece și să umilească inimile lor, iară nu să-i întărâte cu iușimea și cu cuvinte înfruntătoare, ci mai vârtos să urmeze tatălui celui iubitoriu de oameni din Sfânta Evanghelie, carele pre fiul său cel curvar și mult păcătos nu numai nu l-au lăpădat, nici l-au ocărât pentru cele ce au făcut, ci încă numai cât l-au văzut de departe mergând, i s-au făcut milă, și singur au alergat cătră dânsul și căzând pre grumajii lui l-au sărutat, și toate bunătățile care mai nainte el ca un fiu au avut, iarăși i-au dăruit, ca un îndurat și milostiv. Căci cuvântul cel iute turbură spre mânie, iară limba celui înțelept toate câte sunt bune le știe răspunde<sup>7</sup> și cuvântul bun iaste mai mult decât darul cel bun”<sup>8</sup> (*Scurtă învățătură părinților duhovnicești*, Beciu, 1787, p. 5).

5. După cântărirea gravității păcatelor mărturisite, începe *cea de a treia fază în desfășurarea procesului spovedaniei* și totodată cea mai grea și mai gîngășă dintre laturile duhovniciei: *aceea de îndrumător sau învățător*. După ce a fost mai întâi *confident* z\ penitentului, primind mărturisirea lui secretă, și ^o\ *judecător* al faptelor acestuia după dreptarul învățăturii morale creștine, duhovnicul devine acum *învățătorul*, călăuză sau îndrumătorul acestuia pe calea virtuții. I-a ascultat destăinuirea, a înțeles în ce măsură penitentul s-a depărtat de calea cea dreaptă și s-a făcut vinovat de osândă sau cât de greu este el atins de microbul păcatului; acum, ca un pedagog și doctor iscusit

<sup>7</sup> Pilde XV, 1-2.

<sup>8</sup> Iisus Sirah XVIII, 16, 17.

în cele ale sufletului, trebuie să-l ia pe penitent de mână și să-l readucă pe drumul cel drept, să-l tămăduiască de rănilor pricinuite de păcat, indicându-i leacul și calea cea mai potrivită pentru a-și recăpăta sănătatea morală pierdută sau compromisă, liniștea cugetului și împăcarea cu Dumnezeu. Din tribunal de judecată, scaunul de duhovnicie se transformă acum în școală a virtuții creștine și sacră instituție de medicină pastorală, spital pentru vindecarea și regenerarea sufletelor pustiite de furtunile păcatului și ale viciilor. Acum e momentul ca duhovnicul să combată păcatul, arătând păcătosului imensele pagube și nenorociri sufletești și trupești pricinuite de păcat și nefastele sale urmări asupra ființei umane, să inspire penitentului *teama*, dezgustul și ura față de păcat și totodată dorința și voința neînfrântă de a o rupe cu păcatul, de a se desprinde din mrejele lui, să-l învețe cum poate ajunge la aceasta, ce trebuie să facă pentru a evita păcatul, pentru a nu mai păcătui.

De altfel, noi socotim că tocmai în acest punct constă, în primul rând, valoarea pedagogică și salvatoare a misiunii duhovnicului, și că acesta constituie momentul cel mai hotărâtor din cursul spovedaniei pentru însănătoșirea vieții reigiioase-morale a enoriașilor noștri. Numai măsura în care duhovnicul știe să-și îndeplinească cu succes acest delicat și important rol de învățător în scaunul de spovedanie, vorbește despre iscusința și înțelepciunea, râvna și tactul său de îndrumător spiritual al sufletelor ce i se destăinuie. Dacă el uită, neglijează sau bagatelizează această latură esențială a misiunii sale, compromite tocmai scopul fundamental al acestei sfinte taine: smulgerea sufletelor din ghearele păcatelor și ale viciilor și reîntoarcerea lor pe cărările virtuților și ale adevăratei viețuiri creștine, fără de care nu se poate nădăjdui mântuire. Fără aceasta, spovedania nu mai este decât o simplă formalitate rituală, goală de conținut real și lipsită de orice efect asupra sufletului, ca atâtea altele, pe care le îndeplinim în chip mecanic, în virtutea tradiției sau a obișnuinței.

Așa se explică de ce alcătuitoarii vechilor cărți românești de învățătură pentru preoți și duhovnici, conștienți de importanța psihologică, pedagogică și soteriologică a acestui moment din cursul spovedaniei, stăruiesc atât de mult asupra lui. Spicuim ce spune, de exemplu, mitropolitul Antim Ivi-reanul în legătură cu aceasta: „Apoi, după ce (penitentul) le va spune toate (păcatele), duhovnicul trebuie să-l învețe binișor ca să nu mai păcătuiască, ci să urască păcatele lui și să le lase, și să alerge cătră Domnul nostru Iisus

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

Hristos să-L roage noaptea și ziua, cu umilință și cu lacrimi fierbinți, să-i iarte păcatele lui, și să-l păzască să nu mai greșescă de-acia înainte. Și să-l învrednicească împărăției ceriului, pentru ca să nu-l urgisească milostivul și drept-Judecătorul Dumnezeu, și îi va veni moartea degrabă, și va merge neîndireptat, și să va osândi ticălosul" *{învățătură pre scurt pentru taina pocăinții, f. 23}*).

Tot așa, autorul unei cărți bănațene de învățătură pentru duhovnici, din sec. XVIII, după ce recomandă duhovnicului „să cerce și să ispitească cugetul științii celui ce să ispoveduiește, după cele 10 porunci ale Legii, ca să vadă pe care o au călcat...”, continuă astfel: „După destulă cercare a cugetului celui ce să pocăiaște, să arate puterea și răutatea păcatului, întărind cu Sfintele Scripturi, spre a păcatului mai bună defăimare și să-i arate următoare zdrobire a inimii cu pocăință" *{îndreptarea păcătosului cu duhul blândețelor, Iași, 1765, p. 22}*).

Cum își va exercita duhovnicul menirea lui de învățător în scaunul de spovedanie? Cu alte cuvinte, cum va proceda el, în practică, sau ce metode și mijloace va folosi pentru a face pe penitent să urască păcatul și să urmeze virtutea? Acum este momentul ca duhovnicul să-și dovedească și să pună în aplicare toată arta, iscusința și experiența lui de învățător al virtuții, de îndrumător spiritual al sufletelor, de pedagog creștin și părinte duhovnicesc, conștient de menirea și de răspunderea lui și totodată cu durere de inimă pentru pagubele pricinuite de păcat fiilor săi duhovnicești. Mai ales în acest punct este el obligat să se ferească de metode și formule-șablon și să aplice rețeta și leacul cel mai potrivit, cerut de natura bolii și de situația Speciala a bolnavului. În fața lui se perindă credincioși de cele mai variate grade de păcătoșenie sau de curăție morală; variate vor fi deci și mijloacele pe care le va întrebuința el pentru folosul sufletesc al fiecăruia'. Unii suferă de boala neștiinței, dovedind o desăvârșită ignoranță în cele sufletești și morale și au deci nevoie, în primul rând, de luminarea minții, de învățătură religioasă; alții suferă de slăbiciunea voinței și caută sprijinul necesar pentru fortificarea ei și pentru stăpânirea instinctelor telurice, a poftelor și a patimilor; alții, cu inima prea mult lipită de lumeștile griji și de bunurile trecătoare ale pământului, au nevoie de leacuri mai dure, de muștrare sau dojana și așa mai departe.

De aceea, îndrumătorii duhovnicilor de odinioară accentuează că atârna de „înțeleaptă socotință și de iscusința” duhovnicului, care e și doctor, să procedeze de la caz la caz: celor cu inimă moale, nefățarnică, și care de la sine se zdrobesc cu inima pentru păcatele săvârșite, să le vestească iertarea păcatelor; pe cei cu inimă împietrită să-i înfricoșeze cu amenințările pedepsei Legii. Să nu se mire când aude păcate mari și neobișnuite, și să nu alunge pe păcătos, ci să-i insuflă încrederea în marea bunătate și îndelunga milostivire a lui Dumnezeu, ungând cu untdelemnul Evangheliei rănile sufletului lui, aducându-i aminte că Dumnezeu nu voiește moartea păcătosului, ci îndreptarea și mântuirea lui, și că acolo unde s-a înmulțit păcatul, a prisosit și darul lui Dumnezeu (Romani V, 20), că Hristos a venit pe pământ ca să cheme pe cei păcătoși la pocăință, iar nu pe cei dreپți (Matei XIX, 13 și Marcu II, 17), că mare bucurie se face în cer pentru un păcătos ce se pocăiește (Luca XV, 10). În asemenea cazuri, duhovnicul să aducă din Scriptură pilde de păcătoși care s-au pocăit, ca David, tâlharul de pe cruce, samarineanca, chiar pe Petru, care s-a lepădat de Hristos, dar s-a îndreptat, pe Pavel, cel care înainte era prigonitorul creștinilor, pe fiul risipitor, căci poate chiar și Iuda vânzătorul s-ar fi putut mântui, dacă s-ar fi căit de fapta lui. Peste toate, duhovnicul să insuflă păcătosului deznădăjduit de starea sa credință în puterea și bunătatea lui Dumnezeu; iar la credință penitentul să adauge dragoste, vădită prin fapte (vezi *îndreptarea păcătosului cu duhul blândetelor*, p. 75 și urm.).

Părintele duhovnic să-l învețe pe păcătos cum să se roage, ca Dumnezeu să-i dea pocăință și inimă zdrobită. În cartea citată mai sus (p. 105) găsim și un formular de rugăciune recomandată păcătosului spre rostire: „Doamne, Dumnezeul meu, nu mă lăsa pre mine în piericiunea păcatului, ci mă întoarce către tine și-mi dăruiește adevărată pocăință și mă învață să fac voia Ta. Și toate milele Tale dă-le mie. Pentru sângele și moartea Unuia-Născut, Hristos, Mântuitorul meu”. Dar de va fi cărturar cel ce să pocăiește, duhovnicul să-i dea lui și alte rugăciuni potrivite pentru pocăință, pe lângă Rugăciunea domnească și psalmii pocăinței, recomandă autorul aceleiași cărți (*ibidem*).

Pentru a deștepta în penitent conștiința gravității păcatelor săvârșite, duhovnicul îi va aduce aminte de vremelnicia vieții, de sfârșitul neprevăzut

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

al vieții, de judecata de după moarte *{îndreptareapăcătosului cu duhul blândelor}*, p. 27). Poate adăuga și neajunsurile vremelnice pricinuite de păcat: pagubele materiale (trupești), judecata și disprețul oamenilor, necinstea și ocară și altele (*ibidem*, p. 30-31). Așa, de exemplu, dacă e vorba de păcatul curviei, duhovnicul va descrie groaznicele lui urmări, combătându-l cu argumente scripturistice (ca, de exemplu: Romani II, 6; I Cor. VI, 18) și logice sau raționale: desfrânarea strică puterile sufletului și ale trupului, tulbură liniștea sufletului, spurcă trupul, pricinuieste boli, ocară, ruinează sănătatea, ne lipsește de împărăția lui Dumnezeu și așa mai departe (*Ibidem*, p. 37 și urm.).

Duhovnicul va învăța pe păcătoși că adevărata pocăință nu stă în simpla mărturisire, ci e formată din următoarele patru lucruri:

- a) cercarea cugetului;
- b) zdrobirea inimii;
- c) mărturisirea cu gura;
- d) îndreptarea vieții prin fapte.

Fără aceste însușiri, pocăința este nedeplină și ineficace *{Epistolii sau scrisori despre datoriile sfințitei dregătorii preoțăști}*, voi. I, p. 125).

Dator este, de asemenea, duhovnicul să instruiască pe penitent asupra învățăturilor elementare ale moralei creștine-ortodoxe, atunci când acestea sunt călcate pentru că sunt ignorate: „Nu te lenevi a arăta în scurt penitentului datoriile sale creștinești: către Dumnezeu, către aproapele și către sine însuși...” *{Epistolii..., voi. cit., p. 127}*).

6. După administrarea învățaturii, a sfaturilor și a îndrumărilor necesare pentru îndreptarea penitentului urmează un ultim moment din procesul psihologic al spovedaniei, înainte de acordarea dezlegării sacramentale: *fixarea tradiționalei epitimii sau a canonului de pocăință*. Nu stăruim aici asupra a ceea ce este canonul de pocăință, cum trebuie înțeles și aplicat, care este rolul lui pedagogic și importanța lui în procesul îndreptării morale a penitentului<sup>9</sup>. Socotim necesar să reproducem numai câteva din cele ce spun în această privință vechii îndrumători ai duhovnicilor noștri de odinioară.

<sup>9</sup> Despre aceasta vezi pe larg la Pr. P. Vintilescu, *op. cit.*, p. 289 și urm.



Marele învățător și practicant al virtuții, care a fost mitropolitul Antim Ivireanul, citat de atâtea ori până acum, consacră acestui moment final din cursul spovedaniei un paragraf special din cartea sa pentru duhovnici, intitulat „Pentru facerea canonicității”, în care el fixează pe scurt ce este canonul și care este utilitatea sau rostul lui: „Facerea dară a canonicității iaste a face neștine fapte vrea din cele ale pocăinței, precum zice Sfântul Ioan Botezătorul prorocul și Înainte-Mergătorul: Faceți voao roduri vrednice ale pocăinței. Au și cu alt mijloc facerea canonicității iaste să facă canonul ce-i dă duhovnicul pentru păcatele lui. Care canon de nu-l va face cel ce să ispoveduiască, își pierde plata ispovedanii și precum un bolnav nu-i folosească de-și va arăta numai boala lui la dohtor, ce să mănânce și iarbă de-i va da, așa și păcătosul nu să iartă numai cu ispovedania, ce să facă și canonul ce-i va da duhovnicul lui, carele iaste pierzătoriu păcatului și mijlocitor al îndreptării” (*Învățătură pre scurt pentru taina pocăinții*, f. 15).

Combătând doctrina catolică, după care epitiimiile sunt socotite pedepse pentru păcat și mijloace de ispășire sau de satisfacție a dreptății dumnezeiești ofensate prin păcat, unii îndrumători ai duhovnicilor români de odinioară accentuează punctul de vedere ortodox asupra adevăratului rost al epitiimiilor, privite ca expresii concrete ale pocăinței și îndreptării penitentului, ca mijloace pedagogice și auxiliare în procesul regenerării sufletești, ca exerciții și forme de practicare a virtuții etc. „Aceasta este tocmai pricina canonului care să dă celui ce să ispoveduiască. Că nu doară cu acel canon să răscumpere sufletul din păcatele cele făcute (pentru că ce va da omul în schimb pentru sufletul său?), ci pentru ca să *iscusească*^*imit-zcti*^ ca să fie pocăința adevărată și dinlăuntru părere de rău și ură față de păcat” (*Îndreptarea păcătosului...*, p. 113).

Același lucru îl găsim și într-altă carte similară, de largă circulație în Biserica noastră din secolul trecut: „Nu pentru îndestularea lui Dumnezeu pentru păcate..., ci ca să arătăm prin acele epitimii (fapte bune, rugăciune, post, milostenie) roduri vrednice de pocăință și să punem începuturi de o viață virtuoasă și mai cu seamă să dezrădăcinăm cu toată puterea rămășițele păcatului cel mărturisit, adică pricinile care nasc păcatul și mai presus de

<sup>10</sup> Adică să lucreze cu înțelepciune (de la slav. *iskusiti* = a cerca, a ispiți, a se înțelepți).

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

toate obiceiul de va fi fost încă" *{Datoriile preoților...*, trad. rom. și ed. cit., p. 154 și urm.). Ele se dau tocmai într-acest scop: se propune virtutea opusă păcatului săvârșit. De exemplu, iubitoriului de argint i să dă milostenie, curvarului înfrânare, celui cu credință slabă rugăciune etc. (*ibidem*).

Fixarea epitimiei de pocăință, oricât de mică și de ușoară ar fi aceasta, constituie pentru vechii duhovnici un element indispensabil chiar când e vorba de spovedania credincioșilor înaintați în virtute și curăție morală. La întrebarea: Poate fi spovedanie fără canon?, iată ce răspuns găsim în *Prăvilioara* tipărită de mitropolitul Grigorie al Ungrovlahiei din sec. XVIII: „Pre nimeni să nu lași să ducă fără canon, măcar de i-ar fi păcatele lui cât de mici, căci pocăința cea desăvârșită întru aceste trei părți să săvârșește: întru zdrobirea inimii, întru ispovedania păcatelor înaintea duhovnicului și întru facerea canonului. Iară lipsind una dintru acestea trei, nu poate fi taina pocăinții desăvârșită, și pentru aceia nici iertare păcatelor va fi. Drept aceia și pentru păcatele cele mici ce să fac preste zi, cu cuvântul și cu gândul, în loc de canon îi dă să citească pre zi: *Tatăl nostru* de cinci sau de zece ori, sau *Crez* (într-unui Dumnezeu...), sau Psalmul 50 sau de 100 ori rugăciunea „Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pre mine, păcătosul” *{Prăvilioară cu învățătură bisericească de taina ispovedanii*, București 1781, ff. 24-25).

Cu atât este mai necesară fixarea epitimiei, când e vorba de penitenți cu păcate mai mari. În astfel de cazuri, duhovnicii trebuie să țină calea de mijloc, ferindu-se deopotrivă de ambele extreme, adică să evite atât asprimea prea mare în acordarea epitimiei, cât și indulgența dusă la extrem. Nici canon prea mare, dar nici să lăsăm pe vreun păcătos fără niciun canon, „pentru că nepedepsit să va sălbătici și nu va purta de grijă nici pentru păcatul ce l-au făcut, nici pentru pocăință și se va întoarce la păcatul său ca cânele la borătura sa și ca porcul în noroiul tinii...” *{Îndreptare păcătosului...*, p. 163-165).

Variind canonul sau epitimia de la caz la caz, după natura și gravitatea păcatelor, duhovnicul va aplica mai întâi vechiul principiu educativ:

*Contraria contrariis curantur*, adică vindecarea de patimi și de vicii prin recomandarea virtuților opuse păcatelor respective: „După cum dohtorul cel iscusit nu aplică același leac tuturor bolilor, tot așa duhovnicul înțelept nu poate da același canon sau același sfat tuturor păcătoșilor. Cine va tămădui

pe bețiv cu vin? Sau pe iubitoriul de arginți cu camătă? Ci, dimpotrivă, pe cel dintâi cu înfrânarea, pe al doilea cu îndurarea către cei streini și bolnavi și săraci și cu milostenii către frații cei lipsiți. Cel mândru va sfărâma coar-nele înălțării minții sale cu smerenia, zavistia se stinge și se usucă la flacăra dragostei vecinului, lenea cu rucodelia (lucru manual) și rugăciunea și așa mai departe" *{îndreptareapăcătoșului..., p. 107 și urm.}*).

#### 7. Care sunt criteriile, normele sau regulile după care se fixează canonul?

Epitimiile sau canoanele de pocăință se fixează, în primul rând, în raport direct cu gravitatea păcatelor săvârșite: pentru păcatele mari se dau epitimii mai grele, pentru cele mai mici și mai ușoare se dau epitimii mai ușoare. Pe lângă acest principiu fundamental, duhovnicul însă să mai țină seama de încă alte multe elemente, care agravează sau ușurează vina sau gravitatea păcatului, după caz, ca, de pildă: vârsta penitentului, nivelul lui de cultură și de pricepere, situația lui socială, posibilitățile fizice și materiale de care dispune pentru împlinirea canonului, împrejurările în care a fost săvârșit păcatul, gradul de pocăință al păcătoșului, de notorietate al păcatului săvârșit și ecourile lui în obștea creștină etc. E de la sine înțeles că, de exemplu, pentru același păcat mai greu va fi certat un păcătoș în vârstă decât unul nevârșit, unul învățat decât unul neînvățat, unul cu răspundere în viața socială decât unul fără nicio dregătorie sau cu o răspundere mai mică. De asemenea, nu se va da penitentului sărac sau bolnav un canon care necesită cheltuială de energie fizică sau de resurse materiale. Pe un păcătoș care se pocăiește sincer de păcatul lui îl vom epitimisi mai ușor decât pe unul care nu dă dovadă de pocăință; când păcatul săvârșit a ajuns de notorietate publică (scandal, tulburare etc.) sau când are implicații sociale grave (adulter cunoscut de toți, bârfire sau clevetire în public, învinuiri pe nedrept și altele) el va fi pedepsit mai aspru decât atunci când a rămas tănuit sau nu a păgubit pe nimeni și așa mai departe.

Cu o deosebită limpezime vorbește despre toate acestea mai ales mitropolitul Antim Ivireanul, în finalul cărții sale adresate duhovnicilor din vremea lui: „Și după ce-l va învăța (duhovnicul pe penitent), să socotească să-i dea și canon după cum să va cuveni, nice foarte greu, nice foarte ușor, ci să socotească vârsta lui, tânără iaste au bătrână, însurat iaste, au neînsu-

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

rat, bogat sau sărac, preot au mirean, au monah, cărturar au necărturar. Și să-l întrebe de câte ori au făcut păcatul, sau câtă vreme au păcătuit și pă ce vreme: în post, au zile slobode; în ce loc: fățiș, au în ascuns, cu vro față a vrunei rudenii, au cu străin și altele ca acestea. Căci cu aceste mijloace să fac păcatele mai ușoare au mai grele, și așa urmează și canonul. Și încă să socotească păcatele celui ce s-au ispoveduit și carele va fi mai mare, pentru acel păcat să-i dea canonul. Adecă să zicem: un om au făcut curvie și ucidere; uciderea este mai mare păcat.

Și să-i dea canonul uciderii pentru toate. Și să-i dea învățătură (ca) făcându-și canonul, în toată viața lui să-și aducă aminte de păcatele lui, și să să întristeze cu suspinare și cu lacrimi, și să să roage lui Dumnezeu să-l iarte. Precum au făcut și proorocul David, și în toate nopțile își uda așternutul cu lacrimi de pocăință; și de șapte ori în zi și în noapte să ruga" *învățătură pre scurt pentru taina pocăinții*, ff. 24-25. Comp. și *învățătură bisericească*, ed. 1774, f. 40, și *Prăvilioară*, București, 1781, f. 20).

Despre diversele considerații de care trebuie să țină seama duhovnicii în fixarea epitimiilor vorbesc și alți îndrumători spirituali de după Antim Ivireanul, accentuând când pe unele, când pe altele. „Datoriu iaste el (duhovnicul) a lua păcatele cele arătate pre cumpăna buneii socotințe și pre acelea ca cum ar fi cu o cumpănă a le măsura și a osăbi cele de moarte de cele iertătoare și după a lor greutate să arunce canonul. Iară osăbit este datoriu a socoti, și a judeca înfrângerea celuia ce să căiaște, sau negrijirea, și lenevirea lui, și după acelea a rânduii vremea și sarcina canonului... încă mai iaste datoriu părintele duhovnicesc foarte bine să socotească de poate împlini cel ce să căiaște canonul care i să va da; deci cele ce sunt CU puțința să-i dea. Și de nu va putea împlini ceva, sau pentru slăbiciunea sănătății, sau pentru bătrânețe, sau pentru alte oarecare pricini, atunci nici să cade să arunce acestea. De pildă: Cum va îndemna pre bolnavul și neputinciosul ca să mănânce uscat și să facă ades metanii? într-acest chip cel ce să căiaște, neputând împlini canonul, ar putea veni întru îndoială, de-i sunt iertate păcatele, încă poate fi că s-ar și deznădăjdui. Deci fieștecăruia cel mai bun canon poate fără grijă arunca, ca de aici nainte să să oprească de păcatul care l-au obișnuit a face și ce iaste păcatului aceleia împotrivă, aceia să facă" (*Scurtă învățătură părinților duhovnicești*, p. 8. Comp. și *îndreptarea*

*păcătosului cu duhul blândețelor*, p. 115 și *Datoriile preoților...*, ed. cit., p. 155-156)<sup>11</sup>.

Canonul se dă mai ușor sau mai aspru, după măsura păcatului, a pricinilor și a împrejurărilor în care a fost (făptuit), după vârsta celui ce să ispoveduiaște și după gradul de pocăință. De pildă, cel pocăit se poate slobozi și fără certare, dacă el din inimă se făgăduiește cu lacrimi de a nu se întoarce niciodată la păcat (*Datoriile preoților...*, ed. cit., p. 158). Canonul dat celor ce au greșit în taină trebuie să fie de așa fel încât să poată fi împlinit în taină, ca să nu se vădească păcatul prin certare publică (vezi Canonul 34 al *Sf. Vasile cel Mare*). Dar păcătoșilor învederați, ale căror păcate sunt notorii (curvarii, fermecătorii, cămătarii, bețivii și alții), să le dea certare în public spre satisfacția obștii scandalizate (*ibidem*, p. 156-157).

În general, toți autorii vechilor pravile penitențiale recomandă duhovnicilor multă înțelepciune, măsură și echilibru în fixarea epitimii. „Întru pedepsirea și întru îndreptarea cea duhovnicească a omului ce să pocăiește, părintele cel duhovnicesc să fie blând și la toate cu măsură, iar nu cum este obiceiul unora: gâlcevitor, aspru și iute... Întru acest chip, miluind cu certare și certând cu milă, va închipui întru sine pe doftorul cel milostiv, pre Hristos Mântuitorul. Și va împlini această învățătură apostolicească: Fraților, de va și cădea vreun om în vreo greșală, voi cei duhovnicești îndreptați pre unul ca acela cu duhul blândețelor, păzindu-te pre tine, ca să nu cazi și tu întru ispită (Galateni VI, 1). Și cu aceasta și cel ce tămăduiește, și cel ce să tămăduiește, mântuire veșnică va câștiga, întru Hristos Iisus Domnul nostru. (*îndreptareapăcătosului cu duhul blândețelor*, p. 165-167).

8. Cam ce canoane sau epimii găsim recomandate duhovnicilor de odinioară, în cărțile citate până acum? În această privință, să vedem ce spune de exemplu, mitropolitul Antim Ivireanul, care combate unele epimii nepotrivite, bizare și absurde, pe care unii dintre duhovnicii timpului le dădeau penitenților lor și care nu contribuiau cu nimic la îndreptarea morală

<sup>11</sup> Comp. și *Canonicile îndatoriri ale preoților*, trad. din lb. slavă de Arhim. Visarion București, 1866, p. 8: „Pre fiii duhovnicești îi învață și-i îndreptează după pravilele Sfinților 1 anți. Și după măsura păcatelor îi oprește cu băgare de seamă și canonul să-i dai dupe puterea celui ce se pocăiește”.

«Preoții Tăi, Doamne, se VOT îmbrăca întru dreptate...»

a acestora: „Canonul să-l facă (penitentul) cu mijlocul ce au rânduit Părinții Bisericii noastre, adecă cu post, cu rugăciune și cu milostenie și cu alte fapte plăcute lui Dumnezeu. Nu să îndemneze pe creștini să mănânce pământ, și cărbuni, și oarecare mojicești învățături, ca nește neînvățați îi învață” (*învățătură pre scurt pentru tainapocăinții*, f. 25; la fel în *învățătură besericească*, de același, ed. București, 1774, f. 41 și *Prâvilioară*, București, 1781, f. 23).

Mai toți autorii vechilor povățuiri pentru duhovnici accentuează că atât postul și omorârea trupului, cât și metaniile sau orice alte epitimii obișnuite în trecut nu sunt de niciun folos dacă nu sunt împreunate cu adevărată pocăință, adică cu părere de rău și sfărâmarea inimii pentru păcate. Așa, de exemplu, cartea *îndreptarea păcătosului* (Iași, 1765) povățuiește pe duhovnici să nu dea păcătoșilor notorii asceză aspră, adică omorârea trupului cu mâncare uscată în toată viața, pentru că e ceva care „pare a fi nesuferit firii omenești”. Și fără credință și adevărată pocăință, ea nu valorează nimic; ci la pocăința adevărată duc „credința cu nădejdea cea tare în Dumnezeu, cu postul și cu rugăciunea înfrumusețată și cu viața îmbunătățită...” (p. 159-161).'

Pentru păcătoșii al căror păcat a pricinuit pagube materiale sau morale altora, canonul constă de fapt, în primul rând, în restituirea lucrului furat, în repararea greșelii sau recompensarea celui păgubit sau lezat. „Canon să-i dați (penitentului) după măsura păcatelor, însă nu îngreindu-l: sau milostenie să facă, sau post, sau alte rugăciuni, după socoteala voastră. Iară de au făcut cuiva vreo strâmbătate, să o întoarcă. Că alt canon nu să dă pentru strâmbătate, fără numai întoarcerea” (*învățătura preoților pe SCUTt*, Buzău, 1702, f. 15).

În cărțile de învățătură pentru preoți găsim și soluții pentru unele cazuri speciale, mai grele, care vin la duhovnic. Așa, de pildă, pentru cumul de păcate de grade diferite se dă pentru toate canonul convenit pentru păcatul cel mai mare (vezi, de exemplu, *învățătura bisericească*, f. 41, și *Prâvilioară...*, f. 20). Penitenților recidivist! li se dă canonul de la început, adică pe cel pe care duhovnicul l-a fixat pentru prima dată penitentului, pentru păcatul repetat. Dacă în timpul împlinirii canonului penitentul cade în alt păcat, i se dă canonul convenit pentru păcatul cel mai mare (vezi *Sinopsis*, Iași, 1751, f. 35). În cazuri mai neobișnuite, în care duhovnicul nu știe cum să procedeze sau

ce canon să dea, poate întreba pe arhiereul său, fie personal, fie prin scrisoare, descriindu-i păcatul, dar „iară arătarea feții”, adică fără divulgarea penitentului (vezi *îndreptarea păcătosului cu duhul blândețelor*, p. 137); dar dacă acela e pe moarte, să nu mai aștepte dezlegarea arhiereului, ci să îl pricestuiască cu Sfintele Taine, iar în caz că se face bine, să-i dea canonul cuvenit.

Oricare ar fi însă natura sau felul epitiimiilor pe care le dăm credincioșilor veniți la spovedanie, ele trebuie să ajute pe aceștia să se descătușeze din lanțurile păcatului, să le înlesnească evitarea păcatului. Prin epitiimiile date, să urmărim a înlătura prilejurile sau împrejurările care îl îndeamnă pe penitent la păcat sau care favorizează săvârșirea păcatului; să-l facem să le ocolească, să se ferească de ele. Căci cum să nu te arzi, dacă pui foc în sân? Cum nu va preacurvi păcătosul, dacă se întâlnește zilnic cu femeie? Să îndreptăm căile sale cele strâmbe și să i le facem netede (vezi *îndreptarea păcătosului...*, p. 121).

În ceea ce privește *oprirea de la Sfânta împărtășanie*, care e privită în general ca cea mai grea epitimie, aceeași carte (p. 155-157) recomandă nici prea mare îngăduință, nici prea mare asprime, ci cădea de mijloc: să nu împărtășim pe păcătos nici îndată, dar nici să nu-l oprim prea mulți ani, ca să nu-l îndepărtăm, ci să-i dăm un răstimp mai scurt, de câteva luni sau de un an, în care penitentul să petreacă în învățătură neîncetată, certare duhovnicească, post și rugăciune, supravegheat îndeaproape de duhovnic. Când acesta va observa la penitent adevărate roade de pocăință, să-l împărtășească, legându-l însă să-și facă și mai departe canonul și să trăiască în pocăință și în curăție, pentru a se vindeca și ierta desăvârșit de păcatul făcut. „Dar ca necurmat să săvârșească el o pocăință ca aceea, părintele cel duhovnicesc dator iaste a avea grije și des a-l cerceta și a-l mângâia cu învățătură, ca nu cândva să cadă el într-o trândăvire sau să slăbească în roadele pocăinței” (*îndreptareapăcătosului...*, p. 157-159). În acest sens, autorul cărții dă pildă din istoria Bisericii creștine pe Sf. Ambrozie și pe împăratul Teodosie I; acesta din urmă, după masacrul poruncit de el la Tesalonic, opt luni în casa sa a plinit canonul, ceea ce văzând Sf. Ambrozie, l-au miluit și l-au cuminecat cu Sfintele Taine.

Canoanele prevăzute pentru păcate în diferitele cărți de învățătură sunt în general destul de aspre, deoarece autorii acestor cărți se ghidează de obicei

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

după normele disciplinare și canonice fixate în vechile pravile sau legiuiri bisericești (ca *Pravila cea mare* sau *îndreptarea Legii*, tipărită la Târgoviște în 1652), care au la temelie canoanele marilor canoniști din epoca patristică și în primul rând ale Sfântului Vasile cel Mare<sup>12</sup> și ale Sfântului Ioan Ajunătorul (Postitorul), patriarhul Constantinopolului<sup>13</sup>, canoane colecționate și sistematizate mai târziu în unele cărți penitențiale ortodoxe sau Călăuze pentru duhovnici (Exomologhitarii), cum este cunoscuta *Carte foarte folosite de suflet* a Sfântului Nicodim Aghioritul<sup>14</sup>; o mică parte din ele sunt tipărite, de altfel, până azi, în edițiile românești ale Molitfelnicului, ca anexă la Rânduiala Mărturisirii<sup>15</sup>. O listă destul de mare a epitimiiilor ce se dădeau odinioară pentru diverse păcate găsim în acea *învățătură pentru canoane, cum să cade a da pentru fieștecare păcat, din canoanele Sfintei Pravili*, adăugată ca urmare la *învățătura pentru ispovedanie*, care alcătuiește partea a doua a cărții *Sinopsis*, tipărită de mitropolitul Iacov Putneanul al Moldovei, la Iași, în 1751 (foile 37-47). Dăm, cu titlu de curiozitate, câteva exemple de epitimii, prevăzute pentru unele păcate mai curențe, din veacurile trecute, de exemplu, în *învățătura besericească* a lui Antim Ivireanul (ff. 47 și urm.) și în *Prăvilioară* (București, 1781, f. 28):

Pentru mărturie mincinoasă: oprire de la împărtășire 6 ani; pentru jurământ strâmb: oprire de la împărtășire 10 ani; pentru credința în strigoi: caterisire pentru clerici și oprire de la împărtășire 20 de ani pentru laici; pentru bârfirea aproapelui: câte 100 de metanii zilnic, timp de 6 luni, și așa mai departe.

„De va avea cineva vrajbă asupra cuiva și să va tâmpla de va muri unul dintru aceia, se va canoniși cel viu pentru cel mort un an și osebit de plinirea canonului, 40 de zile să meargă la mormântul celui mort, zicând întru sineși: Iartă-mă, frate, și Dumnezeu să te ierte!” (Antim Ivireanul, *învățătura besericească*, ed. 1774, f. 54).

<sup>12</sup> Vezi canoanele lui traduse la Nic. Milaș, *Canoanele Bisericii Ortodoxe însoțite de comentarii* trad. rom. de dr. Nic. Popovici și Uros Kovincici, voi. II, partea a II-a, Arad, 1936, p. 39-149.

<sup>13</sup> Vezi canoanele lui în colecția citată în nota precedentă, voi. II, part. II, p. 205-226.

<sup>14</sup> Partea I, cap. 9, în prima ed. a trad. rom. (București, 1799), ff. 45 și urm.

<sup>15</sup> Vezi, de exemplu, ed. cit. a *Molitfelnicului român*, p. 72-73.



Se prevăd și *ușurări sau scăderi ale epitițiilor mai grele*, în unele cazuri, și anume: celor cucernici, care își iau obligația să facă în fiecare zi metanii după putință, li se scade un an din termenul opririi de la împărtășanie; celor ce se angajează să facă milostenii după putere, să le mai ierți încă un an; de va posti în toate miercurile și vinerile, potrivit canoanelor, să-i reduci încă un an, iar de va posti luna de carne, încă un an; dacă are mai puțin de 30 de ani de vârstă, încă un an să-i ierți, iar dacă are mai puțin de 20 de ani, să-l canonisești mai ușor; de va vrea să se facă călugăr și să se pocăiască de păcate, să-i ierți o treime din pedeapsă; de merge în mănăstire să-i ierți pe jumătate, iar de cade din nou după ce s-a călugărit, să-și facă tot canonul *{învățătură bisericească*, ed. 1774, ff. 46 și urm.; *Sinopsis*, Iași, 1751, f. 36, și *Prăvilioară*, București, 1781, f. 24). Din canonul care trebuie dat penitentului i se scad anii de când s-a lăsat de păcatul canonisit. De pildă, pentru ucidere sau pentru preacurvie se dă 10 ani oprire de la Sfânta împărtășanie, dar dacă penitentul s-a lăsat de acest păcat de doi ani, i se scad și i se dau numai 8 ani oprire, și așa mai departe (*Sinopsis*, f. 35).

9. Găsim în vechile cărți românești de învățătură și *Sfaturi prețioase pentru îndrumarea duhovnicilor în unele cazuri mai dificile de duhovnitie*, pentru care se cere duhovnicilor o știință și o atenție deosebită: e vorba de tratarea specială, în scaunul de spovedanie, a penitenților bolnavi, a celor scrupuloși și deznădăjduiți de mântuirea lor, a celor slabi în credință, a vizionarilor s.a.m.d.

a) Iată, de exemplu, ce recomandă îndrumătorii vechilor duhovnici în legătură cu *spovedania bolnavilor*: De vreme ce mulți bolnavi nu cheamă pe preot decât aproape de moarte, când nu se mai pot spovedi ca lumea, „să căutați dară să vă fie grijă de aceasta, și când vor bolnăvi vreunul din *noriasii* voștri, să nu așteptați, nici să-l lăsați pe unul ca acela până la cea de apoi slăbiciune, și pierirea limbii lui, ci să sarguiti apucând vreme, și să-l îndreptați sufletește după toată rânduiala sfintei noastre Bisearici și întărindu-l în credință, să-i aduceți aminte de nădejdea ce avem, să-l ispoveduiți să-l îndreptați și așa să-l pricestuiți cu Sfintele Taine, dându-i aminte a avea!

<sup>16</sup>Adică *enoriașii* (arhaism).

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

precum am zis, nădejdea vieții de veci" (*Sinopsis*, Iași, 1751, p. 22; *învățătură bisericească*, ed. 1774, ff. 23-24, și *Prăvilioară*, București, 1781, ff. 13-14).

îndrumări bogate și amănunțite privitoare la spovedania bolnavilor găsim mai ales în cartea cu titlul *Epistoliei sau scrisori despre datoriile sfințitei dregătorii preuțăști* (trad. din rusă, voi. I, Iași, 1843, p. 181 și urm.), din care spicuim cele ce urmează: „Dacă se cade ca preotul să fie mijlocitor la Cel ce vede inimile, apoi fără îndoială acesta să cuvine a să arăta atunci când trebuie a întovărăși pe cei ce zac, în calea purcederii lor din această viață" (p. 182-183). Atâta importanță dă Biserica îngrijirii duhovnicești a bolnavilor, încât pentru împlinirea acestei datorii îl scutește pe preot și de mergerea la biserică, ba îl obligă chiar să întreprindă Liturghia pentru a merge să pricestuiască pe cel ce să gătește de moarte (p. 179. Comp. Povățuirile din Liturghier). Și dacă e vorba de un păcătos care s-a înstreinat de Biserică, dar se pocăiește, atunci râvna ta, preotule - continuă autorul aceleiași cărți - poate să întoarcă rătăcitului *clironomia*<sup>17</sup> acelor neputrezitoare bunuri, pe care ochiul nu le-a văzut, urechea nu le-a auzit și la inima omului nu s-au suit (I Cor. II, 9). Iar dacă e vorba de un virtuos, prezența ta lângă el în ceasul suprem îi va ușura durerile morții, îl vom întări în răbdare și-i vom înălța gândurile către cer... Tu ești sprijinul de pe urmă al celui ce călătorește spre veșnicie, mijlocitorul Harului și al fericirii lui după moarte (*ibidem*).

Autorul cărții citate mai sus împarte acțiunea de cercetare sufletească a celor suferinzi, de către preot, în trei părți sau momente:

- pregătirea lor către pocăință;
- curățirea cugetului prin spovedanie;
- împărtășirea cu Sfintele Taine (voi. I, p. 181 și urm.).

îndată ce auzi că unul din poporeni e grav bolnav, nu aștepta poftire, ci cercetează-l ca un părinte sufletesc. Căci spovedania bolnavilor trebuie făcută atâta timp cât cel bolnav se află în întregimea minții. Mai greu e cu pătimășii, al căror cuget e împietrit de molipsirea păcatelor. De la aceștia trebuie să te aștepți chiar la defăimări împotriva dregătoriei preoțești. Dar nu te depărta nici de aceștia, ci biruiește răul cu binele, învață-i, roagă-te pentru ei, vorbește-le despre mângâierile pe care ni le dă credința pentru

<sup>17</sup> Adică moștenirea, dobândirea (grecism).

viața de dincolo. Lasă-le timp de gândire. Nu o dată Duhul Sfânt a plinit ceea ce începuse strădania duhovnicilor.

Dacă ai ajuns la mărturisirea unuia dintre aceștia, ia seama la următoarele: ajută-l să facă o mărturisire deplină, cu întrebări: nu cumva a făcut odinioară vreun păcat greu, încă nemărturisit? Nu stăpânește vreun lucru ce nu e al lui? A răsplătit pe cei nedreptățiți de el? Nu poartă ură în suflet împotriva cuiva? Este gata a trăi și a muri ca un adevărat fiu al Bisericii? Dar nu pretinde prea multe amănunte. Nu-l forța să vorbească de prisos. Ferește-te de a-i spori greutatea durerilor, ci mai degrabă sârguiește-te să aprinzi în el zdrobirea inimii prin pocăință și nădejdea iertării în Hristos. Dacă a pierdut graiul, mulțumește-te cu semne care arată simțirea și gândurile lui. La fel dacă a pierdut auzul, dar poate vorbi.

Acei care, în ceasul morții, înainte de sosirea preotului au arătat celor din jur pocăința lor, pot fi dezlegați, dar e mai bine să te sfătuiești cu cei mai mari și mai bătrâni decât tine (p. 188). Dacă însă muribundul a trăit în păcate vădite, nu-i dai dezlegare și cuminecare decât dacă dă învederate semne de pocăință.

Dacă păcătosul muribund e lipsit de minte, nu poți să-l mai dezlegi, dar nici să nu-l părăsești, căci poate să-și vină în fire și să se pocăiască. La fel dacă e vorba de vreun apoplectic sau accidentat mortal.

Când păcătosul bolnav se îndărătnicește a nu renunța la păcatul său (însoțire nelegiuită, vrăjmășie asupra cuiva etc), după ce ai sfârșit toate mijloacele posibile pentru a-l îndupleca, lasă-l nedelegat și neîmpărtașit.

Celui bolnav ușor, care își recunoaște singur păcatele, dă-i epitimie ușoară, după pocăința lui: câteva rugăciuni, fapte de milostenie etc, iar dacă se face sănătos, îi mai adaugi un canon pe măsura păcatelor mărturisite.

Dacă muribundul mărturisește că a luat ceva cu nedrept, înduplecă-l să întoarcă lucrul străin, cât e încă în viață, sau să o facă rudele lui, care supraviețuiesc.

.Adesea să te afli lângă patul celor ce zac; căpătâiul celui ce moare îți va descoperi multe ascunsuri ale inimii, dezvăluite de către mâna morții" (p. 200).  
\*

E îngăduit preotului să spovedească și să împărtașească, la nevoie, chiar pe bolnavii străini de parohia lui, cu condiția ca, dacă aceștia se însănătoșesc,

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

să-și facă canonul dat de duhovnicul lor legiuit (*Datoriile preoților*, ed. Râmnic, 1861, p. 161-163). Pentru cazuri cu totul excepționale, când preotul, pentru motive binecuvântate, nu se poate deplasa la căpătâiul celor bolnavi de moarte, mitropolitul Teodosie al Ungrovlahiei recomandă chiar spovedania indirectă, prin mijlocitor, al duhovnicului; în felul următor: „Când iaste temere ca să nu moară bolnavul neispoveduit și preotul nu poate să meargă, pentru că iaste bolnav, sau iaste în Liturghie, poate să trimită și pe diacon iscusit, sau de nu iaste diacon, și pre alt om iscusit, ca să asculte ispovedania lui; și de va vedea că nu va trăi până va veni preotul, poate să-l și cuminece, precum învață la Pravilă<sup>18</sup>, cap. 153. Și apoi acel diacon, sau mireanul, datoriu iaste să spuie preotului tainele mortului. Și preotul, după bună socoteala sa, să dea învățatură celora cu mortul, să facă pentru dânsul ce va socoti; și molitva de iertăciune îi va ceti la pogrebanie după obicei" (*Învățătură preoților pe scurt*, Buzău, 1702, f. 15). Firește, azi, când preotul-duhovnic legiuit al unui muribund poate fi înlocuit de altul, recomandarea de mai sus nu mai e aplicabilă; un asemenea procedeu, utilizat odinioară *in extremis*, valorează pentru noi mai mult ca o dovadă pentru marea grijă pe care vechii duhovnici erau obligați să o poarte asistenței religioase a enoriașilor lor în ceasul ultim al vieții.

b) *Sfaturi privitoare la tratarea specială, în scaunul de spovedanie, a celor deznădăjduiți de mântuirea lor* găsim în *Epistolii sau scrisori despre datoriile sfințitei dregătorii preuțăști* (voi. I, p. 138 și urm.) și în *Datoriile preoților* (ed. Râmnic, 1861, p. 147 și urm.). În asemenea cazuri, tu, duhovnicule - spun autorii acestor cărți -, întrebuințează toate mijloacele posibile ca penitentul să mărturisească cu de-amănuntul toate fărădelegile care îl fac să se îndoiască de îndurarea lui Dumnezeu. Dacă un astfel de păcătos a venit la tine, înseamnă că în el nu s-a stins ultima scânteie a nădejzii, n-a atins încă starea de disperare a lui Iuda, care a aruncat argintii în biserică și apoi s-a dus de s-a spânzurat. Adu-i aminte că Dumnezeu nu voiește moartea păcătosului, ci îndreptarea lui (Iezechiel XXXIII, 11).

Cunoscând pricinile stării lui, caută să-i insuflă credință din credința ta, arătându-i că Iisus a venit în lume să caute și să mântuiască pe cel pierdut

<sup>18</sup> E vorba de *Pravila cea mare sau îndreptarea Legii*, Târgoviște, 1652; vezi ed. I.M. Bujoreanu, în *Colecțiune de Legiurile României vechi și cele noi*, voi. III, partea I Bucu-rești, 1885, p. 191.

(Matei XVIII, 11). Amintește-i de cazul lui David, al 1 ui .Mânase, al tâlharului celui drept, al Sfintei Măria Egipteanca sau al Fericitului Augustin. Întreabă-I apoi: *Voiești să te faci sănătos?* Căci harul lui Dumnezeu nu lucrează împotriva voinței omului, ci așteaptă voia și consimțământul lui. Apoi arată-i chipul pocăinței, potrivit cu persoana, timpul și locul. Pătrunde toate puterile pătimășului suflet; gătește hrană pentru inima, mintea, închipuirea și faptele celui rătăcit. Apoi priveghează neconținut asupra lui, urmărește-l, roagă-te pentru el și vei răpi din ghearele iadului un suflet pentru care a murit Hristos. Veghează mai ales ca el să nu cadă în împietrire și defăimare a Sfântului Duh.

c) Privitor la *tratarea celor ce se îndoiesc în credință*, autorul cărții *Epistoliile sau scrisori...* (voi. I, p. 143 și urm.) recomandă duhovnicului să cerceteze mai întâi pricinile îndoielilor penitentului respectiv: Provin ele din lectura unor cărți potrivnice religiei sau din molipsirea inimii cu păcate și vicii? Nu cumva prin păcat a alunecat și mintea, căutând dovezi împotriva dogmelor și a legilor morale, spre a justifica păcatul? (aceasta se întâmpla mai des).

Duhovnicul va îndupleca pe penitent să-și plece voia și mintea sub jugul ușor al credinței și al legilor morale; ea îl va duce spre pătrunderea și înțelegerea adevărului, ea va lumina ochii minții, în măsura în care se va curăți inima și cugetul. Apoi îi va lăsa un răstimp de gândire și frământare înainte de mărturisirea propriu-zisă. Dar să nu-l lase în voia sorții, ci să aibă grijă de el, ca să nu se întărească vrăjmașul asupra lui. Îndeamnă pe păcătos la deplina mărturisire a faptelor și a împrejurărilor, înfațișează-i ceasul înfricoșat al luptei cu moartea, neputința tuturor științelor lumești de a-i ajuta în ceasul acela, mângâierea pe care o dă atunci puterea credinței în Mântuitorul. Îndeamnă-l să citească acele cărți ziditoare de suflet, potrivite cu nivelul, gustul și posibilitățile lui. În cele din urmă, înduplecă-l la rugăciune și citirea Sfintei Scripturi; numai atunci vei stoarce deplin veninul îndoielilor din sufletul încredințat ție. Abia atunci va dori el vindecare și va alerga singur către tine, căutându-te.

La nevoie, cere și sfatul celor mai învățați și mai cercați decât tine (p. 155). Nu deznădăjdui și nu te grăbi. Căci și faptele Harului cu timpul se măsoară; ele nu înving dintr-odată împietrirea inimilor, nu prefac în clipeală pe omul dinlăuntru, ci puțin câte puțin sfărâmă în noi idolii minții, ai inimii și ai închipuirii.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

10. Ultima obligație, pe care duhovnicul trebuie să o respecte cu strășnicie după terminarea spovedaniei, este *păstrarea secretului spovedaniei*. În această privință, autorul cărții *Îndreptarea păcătosului cu duhul blândețelor* (p. 125 și urm.) amintește că, chiar pentru păcatele mari, pasibile de pedepse din partea justiției civile (uciderea, tâlhăria, sodomia etc.) - și cu atât mai mult când e vorba de cele mai mici -, duhovnicul este dator să păstreze „pecetea spovedaniei”, care este tăcerea, ca pe lumina ochilor sau pe mântuirea sa. Si chiar dacă ar fi silit de stăpânire să dezvăluie păcatul, mai bine să sufere moarte mucenicească decât să trădeze secretul mărturisirii. Nici părintelui său duhovnicesc nu-i poate dezvălui duhovnicul păcatele mărturisite lui, și nici chiar arhiereului.

În plus, autorul cărții *Datoriile preoților* (ed. Râmnic, 1861, p. 159) precizează că nu este îngăduit duhovnicului nici să însemneze sau să scrie undeva păcatele mărturisite.

11. Încheiem cu câteva *sfaturi diverse* în legătură cu duhovnicia, spicuite din vechile cărți de învățătură pentru preoți. Astfel, *Scurtă învățătură părinților duhovnicești* (Beciu, 1787, p. 16), sfătuiește pe duhovnici să țină evidența celor ce se spovedesc, înscriindu-le numele într-un „protocol” (adică registru sau tabel) deosebit, pe care, la vremea vizitei protopopului sau a episcopului, poate să-l arate<sup>19</sup>. Iar autorul cărții *Epistoliei sau scrisori...* (voi. I, p. 200) recomandă ca, spre vindecarea durerilor sufletești ale unor penitenți, duhovnicul să propună câteodată, celor ce suferă, și un mijloc adesea recomandat de doftorii cei trupești: o singurătate de câteva zile. „Căci nimica nu ne poate dezlega mai ușor din lanțurile lumii decât depărtarea din mijlocul scandalelor și a amărăciunilor ei”. Iar în altă parte, povățuiește: „Se cade dintâi a făptui asupra tuturor, a învăța îndeobște, a înțelepți, a se ruga pentru cei păcătoși și împreună cu ei, ca să se coboare asupra lor duhul umilirii și al zdrobirii de inimi, prin care odinioară s-a mântuit de la pierzare și David și Manassia și Ninivitenii... Punând în așa fel temeliea mărturisirii, rugăciunea cu o inimă și cu o gură și o iubire din ambele părți, începe deci a vindeca sufletele” (p. 120-121).

<sup>19</sup> Asemenea liste vechi cu numele celor spovediți la diferite date am găsit în Arhiva fostei Mănăstiri Apostolache (azi biserică de enorie), din comuna cu același nume, raionul Cricov, regiunea Ploiești).

XIII

PANEGIRICE

## LA SFÂNTUL DIMITRIE BASARABOV<sup>41</sup>

*„Lăudați pre Domnul întru Sfinții Lui”...*

Prăznuim astăzi pomenirea cea de peste an a Sfântului Dimitrie cel Nou sau Basarabov, ale cărui sfinte moaște odihnesc aici, în Catedrala Patriarhiei noastre. Cine a fost acest sfânt? Când și cum a trăit? Ce fapte de seamă a Pacut, pentru a fi cinstit astăzi de milioanele de credincioși de pe întinsul țării noastre și al Bulgariei vecine? Răspunsul îl vom avea dacă vom asculta istoria vieții lui, din care vom desprinde și învățătura cea de folos pentru sufletele noastre.

De mult, acum vreo 6-7 sute de ani în urmă, pe vremea când românii și bulgarii alcătuiau o singură împărăție, într-un sat mic și sărac de dincolo de Dunăre, numit Basarabov, trăia un tânăr cu numele de Dimitrie. Era fiul unor părinți sărmani, dar încă de mic strălucea prin smerenia, curăția sufletească, nevinovăția, bunătatea și blândețea lui. Crescând cu anii, s-a făcut păzitor de vite: păzea pe câmp vitele satului, ducându-le la pășune. În liniștea câmpului, pe malurile înverzite ale râului Lom care curgea pe acolo, tânărul Dimitrie se gândea des la Dumnezeu, Făcătorul a toate, și la cuvintele Sfintei Evanghelii pe care le auzea citindu-se Duminica în biserica satului. Avea un suflet blând, delicat și plin de gingașe simțiri. Era bun și milostiv și cu oamenii, și cu vitele pe care le păzea. Nu le suduia, nu le bătea niciodată. Ca un bun păstor, le ducea totdeauna la pășunea cea mai grasă și la apa cea mai limpede, mânăndu-le din urmă cu vorbe blânde. Dacă vreuna se

\*în rev. „Glasul Bisericii”, XVII (1958), nr. 9, p. 820-823.



răzlețea din turmă, o readucea înapoi cu dragoste și răbdare. Aducea uneori în sat și vitele rătăcite ale altora, care nu-i fuseseră încredințate spre pază.

Umblând însă odată cu vitele prin iarba deasă a câmpului a călcat cu piciorul, din nebagare de seamă, un cuib de păsărele, strivind puișorii dintr-însul. Atât de mâhnit a rămas tânărul Dimitrie pentru moartea acestor nevinovate făpturi ale lui Dumnezeu, încât a hotărât să pedepsească piciorul vinovat pentru omorul fără voie: trei ani l-a ținut desculț, iarna și vara, târându-l prin arșița verii și zăpada iernii, prin buruieni și colțuri de stânci și facându-l să sângereze adesea din cauza rănilor și a bătăturilor. Mai târziu, dorind să se desăvârșească pe sine în viața cea după Dumnezeu, a lăsat îndeletnicirea de păzitor de vite și, căutând singurătatea, s-a retras la o mănăstire ce era într-o peșteră, pe malurile de piatră ale râului Lom, nu departe de satul Basarabov. Acolo s-a desăvârșit și s-a sfințit prin ascultare și smerenie în toate și și-a strunit corpul prin postirea îndelungată și aspră, prin rugăciune neînteruptă și prin nesomnul privegherii. Pentru aceasta, s-a învrednicit, încă din viață, de darul facerii de minuni. Între altele, Dumnezeu i-a hărăzit să-și cunoască dinainte sfârșitul vieții. Iar apropiindu-se clipa în care trebuia să-și dea sfântul său suflet, Sfântul a ieșit din mănăstire, s-a dus și-a așezat truditul-i trup între două pietre dintr-o scorbură de pe malul stâncos al râului Lom și acolo și-a dat sfârșitul.

> > >

A rămas acolo trupul sfințit al Sfântului - între cele două pietre - multă vreme, neștiut de nimeni. Dar, umflându-se odată râul din cauza ploilor multe, apa lui s-a revărsat peste maluri; valurile înfuriate s-au înălțat până la cele două pietre de pe stânca pe care odihnea trupul Sfântului, și, luându-le în curgerea lor, le-au prăvălit până jos în albia râului, cu trup cu tot. Și iarăși au rămas acolo osemintele Sfântului, multă vreme, ascunse sub apa râului care curgea peste ele. De albe și curate ce erau, deoarece fuseseră înzestrate cu darul neputrezirii, ele străluceau în lumina soarelui, ca aurul. În locul acela, oamenii din sat vedeau adesea jucând o vâlvătaie de lumină și credeau că acolo se află o comoară. Dar, fiind voia lui Dumnezeu ca ele să nu rămână multă vreme tănuite, Sfântul s-a arătat în vis unei copile din satul Basarabov, care pătimea de epilepsie, și i-a arătat locul unde se aflau, spunându-i: „Dacă vei spune părinților tăi și mă vor scoate de aici, eu te voi tămădui”. Și fata a spus părinților săi, iar aceștia, luând oameni din sat și preoți, au venit cu

*«Preoții Tâi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate.»*

lumini și au scos moaștele Sfântului din apă. Și străluceau acestea ca aurul și ca mărgăritarele. Iar ei, cunoscând că sunt ale unui sfânt și că într-însele sălășluiește puterea lui Dumnezeu, le-au luat cu multă cinste și, ducându-le, le-au așezat în bisericuța din satul lor, ca pe o comoară scumpă.

Și, ducându-se vestea despre ele, au început a veni oameni mulți din toate părțile și de pe cele două maluri ale Dunării, ca să se închine moaștelor Sfântului. Însuși domnul de pe atunci al Țării Românești a trimis bani și meșteri de au racut în satul Basarabov o biserică mai mare și mai frumoasă decât cea dinainte, și au așezat într-însa moaștele Sfântului. Și multe minuni au făcut ele cât au stat acolo, tămăduind pe mulți bolnavi și alinând multe suferințe. Unele din ele au fost însemnate în scris, de oameni pricepuți, care le-au văzut, și ele pot fi citite în cărțile noastre bisericești. Voi pomeni numai câteva din ele acum. Astfel, fata aceea, care suferea de epilepsie și căreia i s-a arătat Sfântul, s-a tămăduit de boala cumplită de care zăcea, îndată ce moaștele Sfântului au fost scoase din apă. Un iubitor de Dumnezeu, episcop al Presiavului, cu numele de Ioanichie, căzând într-o boală foarte grea, încât nu putea fi purtat decât pe o targa, și neputându-se vindeca defel, a fost adus de patru inși în biserică Sfântului Dimitrie și l-au pus cu așternutul lui lângă sicriul cu moaștele Sfântului. Și slujindu-se Sfânta Liturghie pentru el, după trei ceasuri s-a sculat sănătos și umbla pe picioarele sale, laudând pe Dumnezeu și mulțumind Sfântului.

Iar între anii de la Hristos 1769 și 1774, iscându-se război între ruși și turci, care stăpâneau pe atunci și țara vecină a bulgarilor, generalul rus Petru Salticov a trecut Dunărea și a cucerit de la turci mai multe sate românești și bulgărești de pe cele două maluri ale Dunării, între care și Basarabov. Generalul a luat atunci, ca pradă de război, și moaștele Sfântului, voind să le ducă în Rusia. Dar, întâmplându-se pe lângă el un bine-credincios român cu multă trecere, numit Hagi Dimitrie, l-a rugat pe general să lase românilor sfintele moaște, ca răsplată a ajutorului pe care ei îl dăduseră armatelor rusești și ca despăgubire pentru stricăciunile suferite de satele românești din pricina războiului. Și îndurându-se conducătorul oștilor rusești, a dat sfintele moaște românilor, care, cu multă bucurie le-au adus și le-au așezat cu cinste în biserică Sfintei Mitropolii din București, Catedrala Patriarhală de astăzi, în care stau până acum.

Așa au ajuns moaștele Sfântului Dimitrie Basarabov, cu voia lui Dumnezeu și a Sfântului în țara noastră, adăugându-se la cele aduse de mai înainte pe meleagurile românești (Sfânta Filoftea, de la Argeș, Sfântul Ioan cel Nou, de la Suceava, Sfânta Parascheva, de la Iași). De atunci - 1775 - Mitropolia Țării Românești și-a avut pe patronul și ocrotitorul său, a cărui pomenire o săvârșim astăzi. La racla lui au îngenunchiat, de aproape două sute de ani, șiruri de strămoși și credincioși ai noștri, căutând la el ajutor, alinare de necazuri și suferințe, izbăvire din nevoi, așa cum căutăm și noi astăzi. Și nu numai o dată și-a arătat Sfântul puterea și mila sa.

Pe la sfârșitul secolului trecut, o fată s-a vindecat de paralizie, după îndelungate rugăciuni lângă racla cu moaștele Sfântului. Căci în aceste sfinte moaște sălășluiește sfințenia și puterea pe care Dumnezeu le-a hărăzit Sfântului încă pe când era în viață și care dau osemintelor sale darul neputezirii și al nesticăciunii. De aceea, ele sunt pentru noi izvor pururea curgător de daruri minunate, de sfințenie, de binecuvântare, de ajutor și vindecare mai presus de fire, din care sorb cu folos toți cei ce aleargă la el cu credință.

Care este taina acestor puteri minunate? Cum se explică mărirea cu care sunt încununăți sfinții în ceruri și cu care sunt cinstiți pe pământ? Ce minune a făcut dintr-un umil păzitor de vite, nebăgat în seamă de nimeni, unul dintre sfinții cei mai cinstiți în aceste părți? Cu Sfântul Dimitrie cel Nou s-a întâmplat cu adevărat cele ce a spus odinioară Sfântul Apostol Pavel: că Dumnezeu a ales pe cele slabe ale lumii ca să biruiască pe cele tari, a ales pe cele de jos ale lumii, ca să rușineze pe cele de cinste. Sfântul Dimitrie a fost un simplu păzitor de vite, un umil păstor, așa cum fusese odinioară și David însuși, înainte de a ajunge împărat, și Sfântul Prooroc Amos și Sfântul Simion Stâlpnicul, înainte de a se retrage în pustie și Sfântul Martir Sozont (la 7 septembrie). Ori, ce putea fi mai disprețuit și mai nebăgat în seamă, în lumea de atunci, decât un păzitor de vite? Dar în sufletul acestui umil păzitor de vite sălășluiau atâtea alese însușiri și virtuți, care au făcut din el vas ales al lui Dumnezeu. Care erau acestea? Le-ați auzit încă din istorisirea vieții lui; erau, mai ales, smerenia, simplitatea și nevinovăția inimii, bunătatea și mila față de toate fapăturile lui Dumnezeu, iubirea față de oameni și de viețuitoarele lipsite de grai și de apărare. Nu și-a iertat toată viața greșeala de a fi curmat fără voie viața scurtă a unor sărmani pușori de pasăre. Cât

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

respect față de viață, de cel mai mare bun pe care l-a dat Dumnezeu făpturilor Sale celor mai mici și mai neînsemnate, câtă delicată simțire și gingășie în sufletul acestui simplu păzitor de vite! Iată doar una din trăsăturile firii lui, care a făcut din el unul dintre sfinții bineplăcuți lui Dumnezeu. Ce frumoasă lecție ne dă Sfântul prin aceasta, nouă, celor care adesea ne purtăm atât de sălbatic, nu numai cu animalele, dar ofensăm, jignim și adesea rănim de moarte sufletele semenilor noștri, prin cuvinte și purtări aspre și nesăbuite, lipsite de atenție, de delicatețe și de iubire!

„Smerit, fără de răutate, blând și fără vicleșug, pașnic (lin) fiind, părinte, mai presus de om, cu adevărat, în trup stricăcios fără stricăciune, locaș vrednic lui Dumnezeu te-ai făcut, luând de la Dânsul daruri de tămăduiri și nouă izvorându-le”; așa zugrăvește chipul sufletesc al Sfântului Dimitrie cel Nou una din cântările sfintei slujbe de astăzi (Mineiul oct., ziua 27, stihira 3 de la Laude, comp. și stihira 4 de la „Doamne, strigat-am...” și stihira 1 de la Litie, ibidem). Bunătate, blândețe, compătimire și iubire nesfârșită față de toți oamenii și față de toate făpturile lui Dumnezeu sunt virtuțile care au ridicat pe un umil păzitor de vite pe treptele sfințeniei și au făcut din el un sfânt încununat cu slavă în ceruri și cinstit de milioane de credincioși pe pământ. Căci ele sunt rupte de-a dreptul din ființa lui Dumnezeu însuși; pe ele se întemeiază armonia și pacea dintru început a Paradisului în care trăiau primii oameni, înainte de a fi căzut în păcat și numai pe ele se va reconstrui pe pământ, în viața noastră și a popoarelor, pacea, buna înțelegere și armonia dintru început, tulburată de păcat, de ură și de vrăjmășia dintre oameni.

*Aceasta* este mai ales lecția pe care ne-o dă Dumnezeu prin viața minunată a Sfântului pe care-l prăznuim astăzi. A fost ca și Sfântul apusean Francisc din Assisi, un sfânt al smereniei, al bunătății și al milostivirii, virtuți care au fost totdeauna în mare cinste la bine-credincioșii români și prin care a strălucit și un alt sfânt al nostru, născut între noi: Sfântul Ierarh Calinic, episcopul Râmnicului și al Noului Severin, ale cărui sfinte moaște odihnesc în Sfânta Mănăstire Cernica. Poate și de aceea este Sfântul Dimitrie cel Nou atât de mult un sfânt „al nostru”, un sfânt atât de mult cinstit și iubit.

Cinstiți închinători, care ați alergat astăzi din toate colțurile pământului românesc ca să luați parte la sărbătorirea Sfântului nostru scump, dacă vreți să aduceți Sfântului Dimitrie cinstire vrednică și bineplăcută lui însuși și lui

Dumnezeu, care l-a preamărit pre dânsul, străduiți-vă să vă asemănați lui, împodobindu-vă sufletul cu aceleași virtuți prin care a strălucit el: smerenie desăvârșită, dragoste nesfârșită față de Dumnezeu și de oameni, bunătate și blândețe. Să facem din inimile și din faptele noastre izvor necurmat de mângâiere, de căldură și de mulțumire pentru toți cei din jurul nostru, înecând răutatea noastră și a altora în noianul iubirii noastre. O rază din lumina lui Dumnezeu, o părticică din pacea și armonia divină a cerului în care sălășluiesc sfinții se va coborî atunci și în colțul nostru de viață și-l va lumina, arzând toată necurăția, toată urâtenia păcatelor și toată nefericirea.

Așa să ne apropiem apoi, cu credință și evlavie, de racla sfințitelor moaște ale Sfântului sărbătorit astăzi și să fim încredințați că ne vom întoarce, mai îndreptați, mai ușurați, mai întăriți, mai mângâiați. Mâna ocrotitoare a sfântului, care a mângâiat în viață toiagul păstoresc, se va coborî nevăzută, și asupra capetelor noastre, ne va mângâia dulce frunțile.

Cu inimi și glasuri curate, să zicem deci Sfântului Dimitrie: „Bucură-te, odrasla cea minunată a Basarabovului! Bucură-te, podoaba sihastrilor și lauda cuvioșilor! Bucură-te, chip al smereniei și al blândeții! Bucură-te, ocrotitorule puternic al cetății noastre de scaun! Bucură-te, preacuvioase Părintele nostru Dimitrie!” (Comp. Icosul din slujba Sfântului). Dumnezeu, pentru rugăciunile Sfântului să ajute tuturor cu marea Sa iubire și îndurare, să ocrotească pe cei ce cu vrednicie poartă cinstitul nume de Dimitrie, pe toți cei ce i se roagă cu credință pe tot poporul românesc cel drept-credincios, care cinstește astăzi pomenirea cea de peste an a Sfântului Dimitrie cel Nou. Amin!

## LA SFÂNTUL DIMITRIE BASARABOV\*

Sfânta Biserică ne învață că Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos primește cu bunătate toate rugăciunile pe care creștinii I le adresează cu credință, cu nădejde și cu stăruință. Ea ne învață că Domnul Hristos ia aminte cu osebire și la rugăciunile ce-I sunt adresate pentru noi de către Preacurata Sa Maică și de către toți sfinții. Sfinții au fost oameni ca și noi, dar ei au dus o viață creștinească atât de curată, încât au dobândit de la Domnul Hristos odată cu fericirea cea veșnică și harul de a petrece împreună cu El lângă tronul Părintelui Ceresc și de a-I înfățișa zi și noapte, ca din niște cădelnițe de aur, cu tămâie frumos mirositoare, ecoul rugăciunilor noastre. De aceea, în rugăciunile noastre către Părintele Ceresc, noi apelăm cu încredere și fără sfială atât la mijlocirile Maicii Domnului, cât și la rugăciunile sfinților, deoarece știm că ei, mai înainte de a se fi ridicat la treapta de slavă la care se găsesc acum, au împărtășit toate bucuriile, suferințele și chiar slăbiciunile noastre.

Bunul Dumnezeu a voit ca unii dintre sfinți să ne fi lăsat, ca pe scumpe comori duhovnicești, nu numai amintirea vieții lor, ci și sfintele lor moaște. Printre aceștia se numără, la loc de aleasă cinstire, și Sfântul Dimitriecel Nou, zis Basarabov, a cărui sfântă pomenire o prăznuim la 27 octombrie și ale cărui moaște se păstrează în Catedrala Sfintei Patriarhii. Se cuvine deci ca, de lângă racla în care odihnesc cinstitele sale moaște, să ne ducem cu gândul la viața și la faptele lui pilduitoare, spre a cunoaște mai îndeaproape calea care l-a condus la desăvârșire, adică virtuțile care l-au deosebit de

\*În rev. „Glasul Bisericii”, XXV (1966), nr. 9-10, p. 800-804.

Ceilalți creștini din vremea sa și l-au trecut în ceata sfinților celor din veac bineplăcuți lui Dumnezeu.

Sfântul Dimitrie cel Nou, pe care-l prăznuim și pe care-l cinstim ca al doilea hram al Catedralei Patriarhale din București, a trăit acum aproape șapte sute de ani. El s-a născut și a trăit într-un sat numit Basarabov, pe pământul Bulgariei.

Părinții lui erau oameni evlavioși și i-au dat de mic o aleasă educație creștină. Ei îl iubeau foarte mult, dar, fiind săraci, nu l-au putut da la școală sau la o meserie, cum îl îndreptățeau cumiștenia, inteligența și hărnicia lui. Neavând posibilitatea de a-l ajuta să-și croiască un viitor mai bun, ei l-au sfătuit ca, pentru câștigarea celor necesare traiului, să se facă păzitor de vite și să rămână în sat, ca să le fie și lor sprijin la bătrânețe.

Dimitrie era un fiu bun și ascultător. Acceptând, fără să se rușineze, această modestă îndeletnicire, pe care alții o disprețuiau, el se simțea chiar mulțumit de munca pe care o făcea, deoarece clipele trăite lângă turmă, pe islazul satului sau în lunca râului Lom din apropiere, îl fereau de deșertăciuni și-i dădeau prilejul să se gândească în liniște la Dumnezeu, la suflet, la viața viitoare.

Dimitrie iubea animalele și frumusețea naturii. El nu muncea doar pentru oameni sau gândindu-se la simbrie, ca atâția alții, ci își făcea datoria ca pentru Dumnezeu și pentru viața veșnică, așa cum sunt datori creștinii să-și îndeplinească munca ce li se cere. Lângă viețuitoarele necuvântătoare pe care le păstora în timpul zilei și în liniștea nopților înstelate, când sta de veghe lângă turmă, el admira înțelepciunea și bunătatea lui Dumnezeu, creatorul, stăpânul și proniatorul a toate, și medita într-una la Evanghelia lui Hristos și la sfintele slujbe pe care le asculta cu luare-aminte de când era copil, în bisericuța satului, de sărbători.

Dimitrie se caracteriza printr-o minte echilibrată, printr-o simțire delicată și printr-o voință înclinată din fire spre săvârșirea binelui. Era atent și bun cu toți oamenii pe care-i întâlnea. Era bun și milostiv și cu vitele ce-i erau încredințate spre îngrijire, căci niciodată nu le vorbea cu asprime, nu le bătea și nu le lăsa fără atentă și caldă ocrotire. Dimpotrivă, le vorbea totdeauna cu bunătate și le ducea cu grijă la iarba cea mai grasă și la apa cea mai bună, fără să evite oboseala sau să pretindă pentru aceasta vreun supliment

*«Preoții Tai, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

de simbrie din partea consătenilor în slujba cărora se afla. Dacă vreo vită se rătăcea de turmă, el o căuta cu răbdare și o aducea înapoi cu blândețe. Dacă afla rătăcite vite de ale altora, care nu-i fuseseră încredințate spre pază și îngrijire, nu pregeta să le aducă în sat și să le dea în primire celor în drept.

Sfântul Dimitrie se mulțumea pentru sine cu foarte puțină hrană și oferea săracilor și călătorilor nevoiași mai toată mâncarea pe care o primea din sat pentru munca ce făcea. Toată simbria ce primea o împărțea, de asemenea, săracilor. Era atât de milos cu alții și necruțător cu sine însuși, încât călcând odată, din nebăgare de seamă, peste un cuib de păsărică și strivind pușorii care se aflau într-însul, și-a pedepsit fără cruțare piciorul vinovat: trei ani l-a ținut desculț, purtându-l așa sub arșița verii și în gerul iernii, prin mărăcini și pe cărări stâncoase, ca să ispășească după dreptate această vărsare de sânge nevinovat.

După o vreme, când părinții săi se mutaseră la cele veșnice, el și-a găsit un înlocuitor la paza vitelor și s-a despărțit de această îndeletnicire. Fiind iubitor de singurătate și dorind o viață duhovnicească mai înaltă, s-a retras într-o mănăstire și s-a făcut călugăr. Mănăstirea în care și-a petrecut restul zilelor era adăpostită într-o peșteră de pe malul râului Lom, nu prea departe de satul Basarabov. Aici, ferit de griji și deșertăciuni, și-a strunit trupul prin aspră postire și și-a întărit sufletul cu harul rugăciunii neîntrerupte. Drept răsplată, Dumnezeu i-a dăruit harisma facerii de minuni și i-a vestit dinainte ziua morții.

Drept aceea, când i s-a apropiat sfârșitul vieții pământești, el a ieșit din chilia sa, și-a ales un loc retras pe malul râului Lom, pe care nu-l mai văzuse de mulți ani și s-a așezat ca într-un sicriu între două pietre. În acest loc aspru și ferit de privirile trecătorilor, și-a încheiat el liniștit viața trupului, ca un adevărat pustnic.

Trupul Sfântului Dimitrie a rămas multă vreme între aceste pietre, neștiut de nimeni, dar fără să putrezească, ci, umflându-se odată râul din cauza ploilor multe, apele s-au revărsat peste maluri și l-au prăvălit în vâltoare în loc să fie dus la vale de valuri, trupul Sfântului s-a lăsat la fund și a rămas acolo, în apropierea satului în care trăise.

După mulți ani, voind Dumnezeu să-i descopere moaștele, spre mângâierea credincioșilor, Sfântul s-a arătat în vis unei fete din sat, care era chinuită



de o boală cumplită, și i-a spus că dacă trupul său va fi scos din apă și ea se va atinge de el, îndată se va face sănătoasă. Înștiințați de acest vis neobișnuit, părinții fetei s-au dus la râu, au scos din adânc moaștele Sfântului și le-au așezat cu multă cinstire în bisericuța satului Basarabov. Aici, venind bolnava și sărutându-le, a aflat îndată deplină însănătoșire.

Și s-a răspândit curând vestea despre aflarea moaștelor Sfântului și despre această minunată vindecare. Au început deci a veni la Basarabov, pentru rugăciune și ajutor, credincioși mulți din toate părțile. Însuși domnitorul de atunci al Țării Românești a trimis de la București bani și meșteri de au făcut în satul Basarabov o biserică mai mare și mai frumoasă decât cea dinainte și au așezat acolo sfintele moaște. Și minuni nu puține s-au săvârșit de Dumnezeu prin mijlocirea lui cât a stat acolo, alinând felurite suferințe și mângâind nenumărate inimi. Chiar Ioanichie, episcopul cetății Preslavului, care căzuse într-o foarte grea boală, a fost adus pe targa în biserică Sfântului Dimitrie, ca odinioară slăbănogul vindecat de Mântuitorul în Capernaum, și după ce s-a oficiat Sfânta Liturghie și s-au făcut rugăciuni pentru el lângă racla în care se aflau sfintele moaște, s-a făcut pe loc sănătos. Altă dată, în timpul unei slujbe oficiate acolo de mitropolitul Nichifor din Târnova și de un sobor de episcopi și preoți, o nouă minune s-a săvârșit asupra unui călugăr.

Mai pe urmă, spre sfârșitul războiului dintre ruși și turci din anii 1769-1774, moaștele Sfântului Dimitrie cel Nou, spre a nu fi lăsate să cadă în mâinile osmanlâilor păgâni, au fost luate de generalul rus Petru Saltikov și pornite spre Rusia. La rugămintea mitropolitului Grigorie al Țării Românești și la stăruința lui Hagi Dimitrie, un negustor bucureștean care avea trecere pe lângă căpetenia oastei rusești, ele au fost însă dăruite românilor, ca mângâiere pentru pagubele pricinuite de război. Moaștele Sfântului au fost astfel aduse în țara noastră și au fost așezate cu mare cinste în Catedrala Mitropolitană din București, unde se află până astăzi.

Așa au ajuns în București, cu voia lui Dumnezeu, acum aproape două sute de ani, moaștele Sfântului Dimitrie Basarabov. De atunci, nesfârșite șiruri de strămoși de ai noștri s-au perindat cu osârdie pe dinaintea lor, căutând alinare în suferințe, izbăvire de întristări și întărire în lupta cu ispitele, iar Sfântul și-a arătat de nenumărate ori mila și ajutorul.

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

Viața Sfântului Dimitrie Basarabov, ca și a multor sfinți și îndeosebi a sfinților cu moaște în țara noastră, ilustrează adevărul exprimat odinioară de marele Apostol Pavel prin cuvintele: „Dumnezeu a ales pe cei nebăgați în seamă ai lumii acesteia, ca să biruiască pe cei tari; a ales pe cei de jos, ca să rușineze pe cei trufași... (I Cor. I, 27-28), căci puterea Lui în slăbiciune se desăvârșește” (II Cor. XII, 9). Smerit păzitor de vite a fost în tinerețe și regele psalmist David, tatăl înțeleptului Solomon de odinioară. Păstor a fost la evrei și slăvitul prooroc Amos. însuși Domnul Hristos Și-a ales apostolii nu dintre bogații, puternicii sau învățații lumii, ci dintre pescarii smeriți și harnici din regiunea lacului Ghenizaret din Galileea. Din aceeași smerită, dar vrednică de cinstire stare socială a fost chemat și Dimitrie Basarabov să urmeze pe Hristos și să devină un sfânt al Bisericii.

Sfântul Dimitrie cel Nou a vărsat multe lacrimi de părere de rău și s-a pedepsit cu asprime pentru greșeala de a fi curmat fără voie viața plăpândă a unor mici ființe necuvântătoare. Cât respect față de viață și câtă gingășie sufletească ne arată această faptă! Câtă bunătate și omenie ne arată ea nouă care adesea suntem răi și nedrești cu viețuitoarele care ne înconjoară, nouă care uneori suntem nepăsători și nedrești chiar cu rudeniile și prietenii noștri, nouă care mai totdeauna ne preocupăm doar de interesele noastre egoiste!

Sfântul Dimitrie cel Nou, trăind în totală sărăcie, în deplină ascultare și în neprihănită curăție trupească, și-a mântuit sufletul de ispite, și-a ferit trupul de păcat și a dobândit de la Hristos cununa cea neveștejită a sfințeniei. Cât de frumos strălucește pilda vieții sale, în raport cu viața noastră, a creștinilor care ne gândim atât de rar și atât de puțin la Dumnezeu, la suflet, la viața viitoare, la mântuire! Și câte alte învățături aducătoare de mântuire nu se desprind din exemplele pe care ni le oferă viața Sfântului Dimitrie Basarabov!

Toate ne arată că nici agonisirea de avere, nici dobândirea de putere și slavă omenească nu prețuiesc înaintea lui Dumnezeu cât munca harnică și cinstită, cât inima curată și bună, cât vorbirea cu blândețe și binefacere față de aproapele. Iată trăsăturile morale și năzuințele religioase care din orice creștin pot face un sfânt al Bisericii. Iată calea pe care în timpul vieții lor pământești au străbătut-o toți sfinții, cuvioși și dreștii. Iată virtuțile pe care Părintele Ceresc le așteaptă și de la noi, creștinii de astăzi.

Puterile noastre sufletești nu sunt, desigur, atât de mari ca cele ale sfinților, dar, dacă ne hotărâm a trăi după exemplul vieții lor, Dumnezeu nu ne lasă singuri și neajutorați în efortul ce ne așteaptă. El ne vine în ajutor cu lumina Sfintei Evanghelii, cu harul Sfințelor Taine, cu binecuvântarea Sa cea cerească. Ne stau la îndemână în fiecare împrejurare mijloacele duhovnicești: postul, rugăciunea și milostenia.

Ne vin în ajutor și sfinții, prin exemplul cel bun pe care ni-l pun înaintea și prin rugăciunile pe care neîncetat le adresează lui Dumnezeu pentru noi. Cu ajutorul harului dumnezeiesc, cu puterea postului, a rugăciunii și a milosteniei și cu mijlocirile sfinților, putem învinge și noi asalturile ispitelor, ne putem ridica și noi pe culmile virtuții, putem atinge și noi măsura de sfințenie la care ne-a chemat Hristos. Pentru aceasta să iubim din toate puterile pe Dumnezeu și pe semenii noștri, să păstrăm legătura cu sfânta Biserică și să ne străduim a săvârși numai fapte vrednice de numele de creștin. Să implorăm apoi și pe Sfântul Dimitrie Basarabov a ne sta în ajutor, cu rugăciunile lui către Domnul, Căruia I se cuvine cinstea, slava și puterea, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin!

## LA SFÂNTUL NICOLAE\*

*„Minunat este Dumnezeu întru sfinții Săi”*

(Ps. LXVII, 36)

Ne-am adunat astăzi ca să prăznuim - cu laude, cu cântări și cu rugăciuni - pomenirea din fiecare an a unuia din cei mai mari luceferi ai carului creștinătății: Sfântul Nicolae, arhiepiscopul Mirelor Lichiei și făcătorul de minuni, podoaba ierarhilor, miluitorul săracilor, ocrotitorul celor fără ajutor, mângâietorul celor fără bucurie și nădejdea celor întristați.

Și pentru că nimeni nu trece pe lângă izvor cu apă curată și bună de băut fără să soarbă dintr-însul, să ne scuturăm și noi, pentru o clipă, de povara lumeștilor griji și preocupări, pentru a zăbovi puțin în apropierea acestui mare sfânt și a sorbi din viața lui minunată învățătură și îndemn pentru viața noastră.

Sfântul Nicolae s-a născut spre sfârșitul veacului al II-lea, în orașul Patara din Lichia (Asia Mică), din părinți creștini și de bun neam, cu numele de Teofan și Nona. Aceștia și-au crescut copilul în frica lui Dumnezeu și l-au dat la școală să învețe carte. De mic, Sfântul dovedea o râvnă și dragoste spre învățătură. De aceea, un unchi al său, care era pe atunci episcop, îl luă pe lângă sine și-i ajută să se adâncească în cunoașterea învățaturii creștine. Pentru înțelepciunea și virtuțile lui, Nicolae, rămas orfan încă de tânăr, fu făcut preot. Apoi, a îmbrățișat viața călugărească, fiind chemat și așezat stareț la o mănăstire, cu numele de Sion, întemeiată de unchiul său. Aici, el introduse buna rânduială a vieții călugărești de obște.

\*în rev. „Glasul Bisericii”, XVII (1958), nr. 11, p. 1030-1034.

După puțin timp, dorind cu înfocare să vadă Locurile Sfinte și să se închine la Mormântul Domnului nostru Iisus Hristos, a cerut binecuvântare de la unchiul său și a plecat în Țara Sfântă, unde a rămas mai multă vreme

între timp, murind unchiul său, care era episcop al cetății Mira, Nicolae a fost ales episcop de către poporul din cetate. Ca episcop, el a fost un adevărat păstor al turmei sale. S-a făcut pe sine pildă credincioșilor, cu viața sa curată și sfântă.

A rămas tot atât de modest și de smerit, ca și înainte de a fi ales episcop, ducând o viață cu adevărat călugărească, plină de curăție, de smerenie și de simplitate. Umbla îmbrăcat ca un călugăr sărac, mânca puțin — aproape numai legume —, dormind tot atât de puțin, pe un pat sărăcăcios de scânduri goale și se nevoia tot timpul cu postul, cu rugăciunea și cu privegherea. Torce-i era de prisos dăruia săracilor; ba, se lipsea și de unele lucruri care i-a: fi fost de trebuință, numai ca să poată face bine și să umple lipsurile altora. Alergau la el toți sărmanii și flămânzii, bolnavii și necăjiți din cetate și din împrejurimi, cerându-i ajutor, povață, sprijin sau mângâiere; niciunu! n-a ieșit de la el neajutat, nemângâiat, neîntărit sau nemulțumit. De la o vreme, s-a abătut asupra creștinilor din vremea aceea, prigoană cumplită, pornită din porunca păgânilor împărați, Dioclețian și Maximilian. Tiranii prigonitori l-au luat atunci și pe Sfântul Nicolae, l-au bătut și l-au pus la grele cazne, silindu-l să se lepede de credința creștină și să jertfească idolilor păgâni. Sfântul a răbdat toate, cu seninătate și tărie, dar de Hristos nu s-a lepădat și a fost aruncat în temniță. S-a îndurat însă Bunul Dumnezeu de a ridicat la cârma împărăției romane pe Sfântul împărat Constantin, care a dat libertate creștinilor. S-a întors atunci și Sfântul Nicolae în mijlocul turmei sale dragi. A pus să se rezidească sfintele locașuri dărmate de păgâni și a făcut totul pentru a șterge cât mai curând urmele prigoanei îndurate de creștini. La anul de la Hristos 325, când s-a adunat la Niceea cel dintâi sobor al episcopilor din toată creștinătatea de atunci, s-a dus acolo și Sfântul Nicolae și a apărat cu dârzenie dreapta credință împotriva rătăcirilor ereticului Arie. A păstorit apoi turma, cu aceeași grijă și dragoste părintească, până la adânci bătrâneți. Când și-a simțit sfârșitul aproape, s-a retras în Mănăstirea Sion, unde în tinerețe fusese stareț și acolo, slăbit de muncă și de nevoințele pustnicești cu care-și strunise toată viața trupul firav, s-a stins

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

ca o lumânare, trecând la Domnul, în ziua de 6 decembrie, cu cuvintele: Doamne, în mâinile Tale încredințez duhul meu! Era cam prin anul 350.

\*

Mulți, ca stelele de pe cer, sunt sfinții care au strălucit în cursul istoriei creștine și care împodobesc azi cu numele lor calendarul nostru. Unii au strălucit prin tăria cu care au propovăduit, au mărturisit și au apărat credința creștină - uneori până la jertfa; alții, prin înțelepciunea și știința lor, alții, prin iscusința lor de întemeietori și organizatori ai vieții creștine, mai toți, prin curăția și sfințenia vieții lor.

Sfântul Nicolae strălucește însă între ceilalți sfinți creștini, ca un luceafăr între stele. El este unul dintre sfinții cei mai mult cinstiți de toată creștinătatea. Dar care este virtutea principală prin care a strălucit acest mare sfânt și pentru care noi creștinii îl cinstim atât de mult? Este marea sa iubire pentru credincioșii simpli, săraci și trudiți, pe care i-a păstorit cu grijă, cu credință și cu durere de inimă. Sfântul Nicolae este chipul desăvârșit al păstorului celui bun, care - după cuvântul Mântuitorului - și-a pus sufletul său pentru oi (Ioan X, 11, 15 - vezi și condacul din slujba Sfântului, în Mineiul pe decembrie). Ca episcop, Sfântul Ierarh Nicolae s-a purtat nu ca un stăpân, ci ca un părinte, povătuitor, ajutător, mângâietor și sfințitor al turmei încredințate lui spre păstorire. Avea o inimă de aur, plină de bunătate, de blândețe, de milă și de iubire. Încă de mic îi plăcea să facă numai bine în jurul său. S-a jertfit pe sine, pentru ca să ferească și să mântuiască pe credincioșii săi. A trăit în sărăcie, ca să umple cu prisosul său lipsa altora; s-a lipsit pe sine, ca să dea altora; s-a smerit pe sine, ca să fie pildă tuturor. S-a uitat cu desăvârșire pe sine însuși, fiindcă neconținut s-a gândit numai la alții și le-a purtat de grijă. A fost pentru turma lui un părinte bun, blând și blajin.

A împlinit cuvintele Mântuitorului: „Milă îmi este de norod...” (Matei XV, 42 și Marcu VIII, 2). De aceea, toată viața lui a fost o continuă jertfire și dăruire de sine pentru binele și mântuirea credincioșilor lui dragi. Și casa, și masa, și punga, și inima i-au fost veșnic deschise la suferința, la necazurile altora. Ca atâția alți sfinți, și Sfântul Nicolae a înțeles cuvântul Mântuitorului, că „mai fericit este a da decât a lua” (Fapte XX, 35); a știut că nu este alt mijloc de a câștiga iubirea, încrederea și cinstirea poporului

decât acela de a te apropia de inima lui prin fapte concrete de iubire, de milă și de ajutorare.

Multe sunt faptele de iubire și de milostenie creștină săvârșite de Sfântul Nicolae. Iată numai câteva din ele: Când a plecat la Ierusalim, Sfântul a împărțit săracilor toată averea moștenită de la părinți. Odată, neavând ce să dea celor ce veneau la el după ajutor, și-a vândut o parte din cărțile de care avea nevoie, precum și odăjdiile cu care slujea, iar banii i-a împărțit săracilor. Altădată, a auzit că un prieten sărac, cu trei fete de măritat, nu le putea căsători, neavând ce să le dea zestre și, de aceea, se hotărâse să le facă desfrânate. Sfântul l-a muștrat cu asprime, dar în prima noapte s-a dus pe furiș la casa nefericitului părinte și i-a lăsat pe fereastră o pungă plină de bani, ca zestre pentru prima fată; în noaptea următoare, a dus a doua pungă, iar a treia noapte, a făcut la fel, smulgând astfel din ghearele mizeriei și ale pierzării pe cele trei fecioare. Când o secetă s-a abătut peste eparhia lui, Sfântul Nicolae a salvat-o de la foamete, cumpărând grâu și împărțindu-l el însuși populației nevoiașe și celor flămânzi. Altădată, prinzând de veste că trei tineri de bun neam, dintre credincioșii lui, au fost întemnițați pe nedrept și osândiți la moarte, Sfântul Nicolae s-a dus la guvernatorul locului și la însuși împăratul Constantin cel Mare și nu s-a lăsat până când nu i-a salvat de la osânda nedreaptă.

Pe scurt, Sfântul Nicolae a fost ajutorul celor sărmani, mângâietorul celor necăjiți, ocrotitorul și sprijinitorul celor nedreptățiți, izbăvitorul celor în primejdii, tuturor părinte și pildă de urmat (Comp. Acatistul Sfântului Nicolae în Ceaslov).

De aceea, și credincioșii l-au răsplătit cu iubirea lor, cu admirația și cu cinstirea lor, pe care i-au dovedit-o cu prisosință nu numai o dată. Când Sfântul s-a întors de la Ierusalim, clerul și căpeteniile orașului Mira nu erau hotărâți pe cine să aleagă ca episcop după ce scaunul rămăsese vacant, dar poporul simplu, căruia Sfântul Nicolae îi făcuse atâta bine chiar până atunci, l-a aclamat într-un glas ca episcop, încât ceilalți n-au avut decât să confirme alegerea făcută de popor. Când s-a dezlănțuit prigoana împotriva creștinilor prigonitorii l-ar fi ucis pe Sfântul-episcop, dacă nu s-ar fi temut de mânia norodului care și-a însoțit păstorul cu dragoste și nu l-a părăsit nici la ușile temniței. Iar când Sfântul și-a dat obștescul sfârșit, a fost plâns

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

și regretat nu numai de toți credincioșii săi, ci și de puținii păgâni care mai rămăseseră prin părțile acelea. Și la scurtă vreme după moartea lui, au început să-l cinstească după cuviință, ca pe un sfânt, iar pomenirea lui s-a întins și a rămas neștersă în sufletele și amintirea creștinilor din toate locurile și din toate timpurile. Dar Sfântul Nicolae a fost răsplătit pentru bunătatea, iubirea și blândețea lui, nu numai cu dragostea și cinstirea oamenilor aici pe pământ, ci și cu fericirea veșnică în ceruri, după moartea sa. Căci „Dumnezeu este iubire”, precum spune Sfântul Evanghelist Ioan (I Ioan VI, 16), și de El ne apropiem mai întâi de toate prin iubire. Iubind pe oameni, ne apropiem de Dumnezeu. Și Sfântul Nicolae este unul dintre cei ce s-au apropiat mai mult de Dumnezeu, tocmai pentru că a iubit mult pe semenii săi. Iar iubirea lui față de oameni a fost atât de mare, încât ea se prelungește dincolo de limitele vieții sale pământești. De acolo din ceruri, cu trecerea de care se bucură în fața lui Dumnezeu, Sfântul Nicolae ajută încă pe aceia care i-au fost atât de dragi în viață; pe toți cei săraci, bolnavi și suferinzi, umiliți și asupriți, în care el a văzut totdeauna pe niște frați mai mici ai lui Hristos însuși (Comp: Matei XX, 40, 45) și care cinstesc pomenirea lui rugându-i-se cu credință și inimă curată.

Într-adevăr, fraților, pentru marile virtuți, Sfântul Nicolae s-a învrednicit de darul facerilor de minuni; creștinătatea ortodoxă îl pomenește și-l cinstește ca pe un mare făcător de minuni. Dintre multele minuni făcute de el, după moarte, voi pomeni doar una, scrisă și în cărțile noastre bisericești. Un creștin din Constantinopol, vrând să plece într-o călătorie îndelungată pe mare, s-a dus mai întâi într-o biserică cu hramul Sfântului Nicolae, rugându-se fierbinte Sfântului să-i fie într-ajutor spre săvârșirea cu bine a călătoriei. Și-a luat apoi rămas bun de la rude și prieteni și s-a suit în corabie. Peste noapte s-a iscat o furtună înfricoșătoare. Marea s-a învăluit de valuri înfuriate și corabia era în primejdie să se înece. În învălmășeala care s-a produs printre călători, creștinul nostru a alunecat din nebagare de seamă și a căzut în valuri; nimeni nu i-a putut da niciun ajutor. Simțind cum se afunda în adâncul apelor, doar atât a putut striga nefericitul: „Sfinte Nicolae, ajută-mi!” Și atunci — o, minune! — furtuna s-a potolit ca prin farmec, iar omul nostru s-a pomenit dintr-odată în mijlocul casei lui. Apa îi curgea șiroaie de pe haine, iar cei din casă au rămas nedumeriți de mirare și groază,



știindu-l plecat pe mare. El însuși nu știa ce se petrecuse cu sine, până ce nu s-a dezmeticit și a putut povesti ce i se întâmplase. S-a dus vestea despre această minune în tot ținutul. Împăratul însuși și patriarhul au chemat la ei pe creștinul acela de au auzit din gura lui însuși minunea.

De atunci, corăbierii l-au luat pe Sfântul Nicolae ca ocrotitor și păzitor al lor. Câți dintre ei nu l-au chemat în ajutor, atunci când s-au aflat în primejdie de înec!

\*

Sfântul Nicolae a lăsat peste veacuri, amintirea frumoasă, trainică și durabilă a unui mare păstor, părinte, ocrotitor și binefăcător al turmei încredințate lui spre păstorire, vajnic mărturisitor al lui Hristos, apărător al dreptei credințe și mare făcător de minuni. Viața lui minunată ne învață mai ales un mare adevăr, care nu trebuie uitat: cu cât ne vom smeri mai mult pe noi înșine și vom face din viața noastră un altar de jertfa pentru binele și fericirea semenilor noștri, cu atât ne vom înălța mai sus în prețuirea și în iubirea semenilor pe pământ și cu atâta vom plăcea mai mult lui Dumnezeu, sus în ceruri. Precum spune una din cântările bisericești alcătuite în cinstea lui: Sfântul Nicolae „a câștigat cu smerenia cele înalte și cu sărăcia, cele bogate” (Troparul Sfântului Nicolae).

Suntem aici pentru ca să cinstim pomenirea lui. Dar cel mai bun chip de a cinsti cu adevărat pe sfinți este să le urmăm pilda și să ne sârguim a fi ca ei. Cea mai mare și mai curată bucurie pe care le-o putem face sfinților este aceea de a le imita viața, împodobindu-ne cu virtuțile lor și făcând faptele lor. Vreți deci să împlățiți o cunună de laudă măritului sfânt de astăzi? Fiți buni și blânzi ca el; fiți dreپți și smeriți cum a fost el; risipiți în jurul vostru numai bine, ajutor, mângâiere și bucurie, așa cum a făcut el. Căci, dacă toți cei ce au purtat și poartă numele de creștini ar fi făcut așa, ar fi pierit de mult din lume nedreptatea și asuprirea dintre oameni, ura și războaiele care aduc cu ele atâta distrugere și pustiire, nenorocire și suferință. Cu asemenea creștini s-ar fi statornicit de mult pe pământ împărăția lui Dumnezeu, adică domnia dreptății sociale, a iubirii și a păcii, pentru care au luptat sfinții în viața lor și pentru care luptăm și noi astăzi, cu atâta însuflețire.

Mărite Sfinte Nicolae, cu puterea și harul pe care le-ai câștigat înaintea feței lui Dumnezeu, ascultă glasul celor care îți poartă cu vrednicie

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

sfînțitul tău nume! Ajută și ocrotește pe toți acei care s-au adunat astăzi în sfintele biserici pentru a-ți aduce prinos de laudă și ți se roagă cu credință! Ferește țara aceasta și lumea toată de pustiirea războaielor, de foamete, de boli și de tot răul! Fă să se aprindă în sufletele tuturor oamenilor virtuțile tale și harul lui Dumnezeu, pentru ca astfel să se stingă vrăjmășia și neînțelegerile dintre oameni și popoare și să se realizeze împărăția păcii, a înțelegerii și a iubirii.

## **LA O SUTĂ DE ANI DE LA MOARTEA SFÂNTULUI CALINIC CERNICANUL (t 11 aprilie 1868- 11 aprilie 1968)\***

*„Spre sfinții din pământul tău  
și spre cei cuviosi ai tăi zboară dorirea mea”  
(Ps.XV,3).*

Se împlinesc anul acesta, la 11 aprilie, o sută de ani de când, într-o chilie modestă și săracăcioasă de călugăr de la Mănăstirea Cernica, trecea la cele veșnice floarea cea mai aleasă care a răsărit și a crescut în grădinile Sfântului Antonie din ostrovul acelei mănăstiri: Sfântul Ierarh Calinic Cernicanul. își încheia atunci viața pământească acela care, născut în cetatea de scaun a țării (1787) și botezat cu numele de Constantin, a venit de tânăr la Cernica (1807), unde, luând numele călugăresc de Calinic și continuând strădaniile duhovnicești și gospodărești ale pururea-pomeniților săi înaintași, stareții Gheorghe și Timotei, a ridicat așezământul mănăstiresc al Cernicăi pe culmea cea mai înaltă pe care a atins-o de la întemeierea lui; chemat, în cele din urmă, la greaua sarcină a conducerii Eparhiei Olteniei din veacul trecut (1850), și-a cheltuit puterile ultimilor ani din viață facându-și datoria de păstor.

Alăturându-ne deci la cetele celor ce fac cinstita pomenire a acestui sfânt român, să amintim aici câteva pilde, învățături și îndemnuri de folos pentru noi, cei de azi, din viața și lucrarea sa, cea atât de bogată și de pilduitoare.

\*

\*în rev. „Glasul Bisericii”, XVII (1968), nr. 3-4, p. 369-376.

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

Când eram copii și priveam chipurile Sfinților zugrăviți pe pereții sfintelor locașuri, ni-i închipuiam ca pe niște ființe așezate de Dumnezeu dintru început în slava cerească și cu totul inaccesibile pentru noi. Ei erau pentru noi atât de sus, încât abia îndrăzneam să-i atingem cu privirea; nu cutezam să gândim la putința vreunei apropieri de ei sau a imitării lor. Intre ei și noi ni se părea că s-a pus hotar de netrecut.

Dar crescând cu vârsta și cu priceperea, o nouă înțelegere a vieții ne-a făcut să ne schimbăm din temelie vechile închipuiri despre Sfinți și sfințenie. Distanța incomensurabilă, pe care inocența copilăriei o puneă între cer și pământ, între paradisul intangibil al Sfinților și lumea oamenilor vii, a început să se micșoreze treptat, fără ca respectul nostru pentru Sfinți să descrească cu ceva. Am aflat că Sfinții, pe care noi suntem obișnuiți să-i vedem numai în fericirea netulburată a răului, au fost și ei oameni muritori și neputincioși ca și noi, dar au biruit slăbiciunile trupului și puterea morții, câștigând fericirea cerească și viața veșnică prin încordarea supremă a voinței lor, prin virtute ori prin pocăință, prin iubirea de Dumnezeu și de oameni, prin efortul lor supraomenesc de a se asemena lui Dumnezeu și cu ajutorul Harului dumnezeiesc. Acum știm că Sfinții se proslăvesc și se încununează în ceruri, dar pentru meritele câștigate pe pământ, în lupta lor cu păcatul și cu răul din ei înșiși și din lume. Ceva mai mult, am înțeles că Sfinții nu aparțin numai trecutului îndepărtat și pierdut într-o aureolă de legendă și că adumbrirea continuă a harului Duhului Sfânt, pogorât peste Biserica începuturilor la Cincizecime, a odrăslit și Sfinți foarte apropiați de vremurile noastre și poate ridica încă și acum, ca și în viitor, Sfinți dintre noi sau dintre cei ce vor veni după noi.

Tocmai acest lucru ni-l dovedește Sfântul Ierarh Calinic Cernicanul, pe care-l prăznuim astăzi. Dintre Sfinții care s-au născut, s-au nevoit și s-au proslăvit pe pământul românesc, Sfântul Calinic Cernicanul este cel „din urmă în timp și, deci, cel mai apropiat de noi. Abia o sută de ani ne despart de fericita lui adormire în Domnul. Pe la începutul veacului nostru trăiau încă mulți dintre cei ce îl cunoscuseră în tinerețea lor sau chiar trăiseră în preajma lui. Ceva mai mult, el este încă prezent nu numai cu duhul între noi, ci chiar trupește, prin sfintele sale oseminte, care ne-au rămas la Cernica, după mutarea sa cu duhul în corturile cerești. Acolo, la Cernica, totul

ne aduce aminte de el. Mănăstirea aceea este, în mare parte, opera mâinilor și a sufletului său. Rareori o mare personalitate s-a identificat atât de mult cu instituția pe care a creat-o sau a slujit-o. Acolo a venit el de la vârsta de douăzeci de ani, acolo a trăit și s-a nevoit 43 de ani în șir, acolo și-a trăit ultimul an din viață, după retragerea de la conducerea Eparhiei Olteniei, acolo și-a dorit și și-a pregătit sălașul de veci al trupului. Acolo, călugării și credincioșii se închină în biserica zidită de el, iar lângă ea se vede chilia modestă de călugăr în care a trăit, în care și-a dat duhul și în care s-au adunat și se păstrează astăzi puținele lucruri rămase de la el. Sfântul Calinic spune copiilor sfioși de odinioară, din noi cei de acum, ca oarecând Mântuitorul puțin credinciosului Toma: Aproiați-vă și puneți degetele voastre, atingeți trupul meu și vă veți încredința că nu sunt nălucă și închipuire, ci am fost om adevărat, ca și voi.

Da! Sfântul Calinic a fost om, slab și muritor, ca și noi. Dar cum s-a ridicat el pe culmile sfințeniei? Mai întâi prin curăția fără pată a vieții sale, dobândită printr-o voință neclintită, prin supunerea fără cârtire voii lui Dumnezeu și prin necurmatele sale nevoițe pustnicești: rugăciune neîncetată, post aspru și înfrânare. Ne minunăm astăzi de simplitatea și asprimea vieții cu adevărat suprafirești, pe care o trăia acest strașnic păzitor al pravilelor și nevoițelor monahale. Îmbrăcămintea lui? - A purtat toată viața o rasă groasă de șiac călugăresc și se încingea cu o curea lată de piele, pe care nu le-a lepădat nici după ce a ajuns episcop. Mâncarea lui? - Începând de la 1820 și până la sfârșitul vieții (f 11 aprilie 1868) n-a pus în gura lui carne, nici pește, ci numai verdețuri și legume fără untdelemn și acestea o singură dată pe zi; numai sâmbăta gusta câte puțin lapte, unt sau brânză. Și asta numai ca să-și înfrângă mândria, după cum zicea el. Uneori prelungea posturile până peste limitele puterilor omenești; într-un an n-a mâncat nimic tot timpul postului Paștilor, decât o jumătate de prescură în Joia canonului celui mare. Într-o vară n-a mâncat, timp de 30 de zile, nimic altceva decât seara câte o felie de pepene sau câteva poame, ca să-și astâmpere setea. Odihna lui? - Toată viața a muncit neconținut ziua, îndeplinind cu voie bună ostenele monahale cele mai grele la început, apoi îndatoririle multiple ale stăreției și în cele din urmă pe cele, și mai multe și mai grele, ale conducerii eparhiei. N-a lipsit niciodată de la rugăciunea zilnică din biserică

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

a obștii; noaptea se ruga singur în chilia sa și citea, odihnindu-și truditul trup doar câte două sau cel mult trei ceasuri pe noapte, dar fără să se culce în pat ca alții, ci numai șezând îmbrăcat și rezemat cu mâinile pe brațele unui jeț tare de lemn. În ultimul an al vieții, când puterile slăbite nu-i mai îngăduiau să-și facă singur pravila rugăciunii zilnice, puneă pe alții să i-o citească lângă patul zăcerii. Din pricina atâtor nevoințe și înfrânări, trupul său, și așa destul de firav, era subțiat și slăbit, fața îi era totdeauna galbenă și ochii duși în orbite. Părinții din mănăstire îi duceau veșnic grija să nu se îmbolnăvească, dar el nu s-a văitat niciodată de greutatea ostanelilor pe care și le lua singur și le îndeplina totdeauna cu voie bună. Fața lui era veșnic deschisă și senină, luminată de strălucirea ochilor și de focul lăuntric al sufletului eliberat și întărit de flacăra duhului, care susținea firavul său trup și-l ajuta să biruiască greutatea ostanelilor, somnul și boala.

Om prin naștere, el s-a făcut astfel „înger în trup” prin chipul trăirii sale. A urât păcatul și s-a ferit de el, făcând din trupul său muritor sălaş luminat al Duhului și arc din care săgeata sufletului său a țâșnit drept spre cerul sfințeniei.

Am greși însă dacă ni l-am închipui pe Sfântul Calinic izolat de lume, în mănăstirea lui dragă, ca într-un turn de fildeș și îndeletnicindu-se acolo numai cu asceza, contemplația și rugăciunea, prin care râvnea la desăvârșirea sa duhovnicească. Nu! Spiritul contemplativ, dorul desăvârșirii duhovnicești și iubirea de singurătate au fost admirabil unite la el cu un puternic spirit practic și gospodăresc, cu iscusința sa. La el, rugăciunea și gândirea la cele înalte, preocuparea pentru desăvârșirea duhovnicească și pentru mântuirea sufletului, care sunt îndeletnicirile de căpetenie ale monahilor, s-au îmbinat în chip minunat cu munca manuală și intelectuală. Așa se și explică alegerea lui mai întâi ca stareț la Cernica și apoi ca episcop la Craiova-Râmnic, într-una dintre eparhiile cele mai lăsate în paragină. A fost un bun gospodar, spirit întreprinzător și practic, un iscusit organizator, animator și ctitor. Din aceste însușiri au ieșit numeroasele sale înfăptuiri și ctitorii presărate prin toate locurile pe unde a trecut: terminarea picturii de la Biserica „Sfântul Nicolae” din ostrovul mare al Cernicăi, zidirea Bisericii „Sfântul Gheorghe”, a chiliilor înconjurătoare, a bolniței și atelierelor mănăstirești, biserica de la Mănăstirea Pasărea și la Ghighiu, două biserici și două școli în Câmpina,

bisericile din satele Cernica, Buiești pe Bărăgan și Brănești, rezidirea bisericii catedrale, a caselor episcopale, a bolniței și a seminarului de Ia Râmnic, biserica Mănăstirii Frăsinei, restaurarea Schitului Popânzălești din Vâlcea, și atâtea altele. La Cernica a mărit obștea monahală până la numărul de 354 de viețuitori, câți a lăsat când a plecat la Craiova, a mărit și a înflorit gospodăria mănăstirii, a întărit disciplina monahală și a făcut din această mănăstire o vatră de spiritualitate, ale cărei raze și ecouri s-au răsfrânt peste întreaga viață religioasă a Ortodoxiei românești din veacul trecut. Ca episcop a străbătut, pe jos sau în trăsură și adesea pe drumuri impracticabile, toată „Mica Valahie” care alcătua pe atunci Episcopia Râmnicului (despărțită azi în două eparhii) și peste tot a îndreptat, a zidit și a răspândit numai mângâiere, cu sfatul, cu îndemnul, cu învățătura și cu ajutorul material; a așezat preoți prin parohii și i-a îndemnat la învățătură, la muncă și la viețuire curată; a vegheat la zidirea de noi biserici și la repararea sau întreținerea în bună stare a celor vechi și lăsate în părăsire; a reorganizat și a readus la Râmnic seminarul pentru pregătirea preoților, care pribegea vegetând prin diverse locuri, și i-a făcut local nou; a reînființat la Râmnic tipografia și a dat la lumină cărți de slujbă și de învățătură pentru luminarea preoțimii, continuând astfel lucrarea nobilă a vestiților săi înaintași, Antim Ivireanul, Damaschin, Inochentie și Filaret.

Era un mare iubitor și cititor de cărți bune. Și la Cernica și la Râmnic a adunat cărți, cu care a pus bazele bibliotecilor din aceste două așezăminte. Era plin de talente. La Cernica, înainte de a fi ales stareț, în puținul său timp liber făcea iconițe săpate în lemn; ca stareț a înființat apoi ateliere mănăstirești de postav și de potcape călugărești, formând meșteri-ucenici pe care i-a trimis, la cerere, și la Neamț, în Moldova. A întocmit singur planurile celor mai multe dintre bisericile ctitorite de el și obișnuia ca pietrele sau cărămizile de la cheile de boltă din vârful turlelor să le pună el însuși, îmbrăcând șorțul de zidar și suindu-se pe schele cu mistria în mână, cum a făcut, de pildă, la Sfântul Gheorghe de la Cernica, la biserica Mănăstirii Pasărea, ca și la catedrala episcopală din Râmnic.

Această neobosită și rodnică activitate gospodărească și organizatorică, pusă în serviciul obștii, alcătuieste una dintre trăsăturile distinctive ale monahismului cernican din școala starețului Gheorghe, prin care el se

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbracă întru dreptate...*»

deosebește, de pildă, de cel sinaitic, preocupat exclusiv de contemplație și de desăvârșirea spirituală, și îl apropie pe Sfântul Calinic de Sfântul Vasile cel Mare și de Sfântul Nicodim de la Tismana. Prin opera sa constructivă, amintită aici numai pe scurt, Sfântul Calinic pune în lumină și o a doua latură caracteristică a monahismului românesc. El arată că viața călugărească nu înseamnă numai decît retragerea în singurătate, fuga de lume și izolarea în pustie, și că sfințenia se câștigă mai degrabă prin păstrarea legăturilor cu lumea, oferindu-i pentru aceasta pilda propriei sale vieți de virtute, de muncă și de jertfelnicie în slujba oamenilor. Sfinții nu sunt niște persoane ideale și abstracte, cu un chip și mod de viață uniform în eternitate și peste tot, ci personalități vii și reale, care se încadrează perfect în vremea și în locul în care au trăit. Sfântul Calinic și-a împletit viața atât de strâns cu lumea și cu vremea lui, încât cu greu ni l-am putut închipui trăind și activând în altă lume și în alt veac; el este un *sfânt român, al veacului alXIX-lea*. E născut din glia noastră, a purtat chipul și firea noastră, a vorbit dulcea limbă românească, a trăit, a muncit și s-a pristăvit între străbunicii și bunicii noștri și este atât de apropiat de vremea și de lumea noastră, încât n-a avut încă timpul necesar spre a trece în legendă, ca alți sfinți. Viața lui, atât de bine cunoscută, este o bucată de istorie. El vede mai întâi, cu bucurie, sfârșitul umiltoarelor domnii fanariote și începutul domniilor pământene; este, îndată după aceea, martorul revoluției lui Tudor Vladimirescu, când salvează de la prăpăd, datorită prestigiului și rugăciunilor lui, Mănăstirea Cernica și toată populația refugiată din București, pe care o mângâie, o încurajează și o hrănește; vede mai târziu revoluția din 1848 și participă activ, în calitate de deputat al poporului, la unirea Principatelor, bucurându-se de venirea lui Vodă Cuza la cârma Țării unite, pentru ca apoi să se întristeze pentru detronarea acestuia. Starețul de la Cernica și episcopul de la Râmnic a fost nu numai un sfânt, ci a fost totodată și un mare patriot, care și-a iubit Țara și neamul, a împărțit speranțele, bucuriile și durerile poporului său, luptând pentru idealurile sale naționale și mergând astfel pe urmele altor călugări și sfinți români din trecut, ca Daniil Sihastrul, în chilia căruia Ștefan Vodă al Moldovei găsea nu numai refugiu și consolare în vreme de înfrângeri, ci și îndemn și puteri pentru continuarea luptei împotriva cotropitorilor țării sale; sau ca sfinții din Ardealul românesc și ortodox din veacul al XVII-lea



și al XVIII-lea, care au pierit ca martiri și mărturisitori ai luptei pentru libertatea națională și pentru apărarea credinței fraților lor asupriți.

Sfântul Calinic a fost un sfânt al timpului și al neamului său, un sfânt al muncii și al datoriei împlinite, al virtuții și al omeniei creștine și românești. Acum o sută de ani în urmă, când va fi intrat în Panteonul Bisericii triumfătoare din ceruri, unde sălășluiesc în lumina cea pururea fiitoare sfinți din toate neamurile pământului și din toate epocile istoriei universale, el s-a adăugat înaintașilor lui din același neam - ierarhului misionar Nichita Romanul, asprului pustnic Daniil Sihastrul, făcătorului de minuni Vasile de la Rădăuți, blândului mitropolit Iosifcel Nou de la Partoșul Banatului, tânărului și frumosului mucenic Ioan Valahul și atâtor altora -, aducând cu sine, în grădinile pururea înverzite ale raiului, mireasma livezilor înflorite din ostrovul Cernicăi.

El a putut spune atunci Dreptului Judecător, cu conștiința împăcată: „Iată, eu și frații (pruncii) pe care mi i-ai dat (să-i păstoresc)!” - Da! Pe frații aceștia ai lui, fiii lui de păstorie (călugării din obștea Cernicăi și credincioșii din Eparhia Râmnicului), Sfântul i-a iubit ca nimeni altul. El a prețuit omul, din convingerea adâncă și creștină că omul este coroana creației, făptura mâinilor lui Dumnezeu și că el și fericirea lui trebuie să fie țelul ultim al tuturor strădaniilor noastre. Având pururea în minte cuvintele Sfântului Ioan Evanghelistul că Dumnezeu este iubire și că nu putem spune că iubim pe Dumnezeu dacă nu iubim pe oameni (I Ioan IV, 7 ș.u.), marele stareț a iubit pe Dumnezeu slujind pe oameni, făcându-se tuturor pildă de smerenie, de dăruire, de frățietate și de omenie creștină. Se străduia să imite în această privință mai ales pe Sfântul Nicolae, marele prieten al săracilor din Mira Lichiei, pe care l-a avut totdeauna ca model și ocrotitor. N-a ieșit nimeni de la el vreodată nemângâiat, nepovățuit, neajutorat; casa, inima și punga i-au fost veșnic deschise la suferința, nevoile și lipsurile altora. Una dintre marile lui mâhniri era aceea de a nu fi avut atât cât i-ar fi trebuit ca să ajute pe toți cei ce îi cereau ajutor. Din tot ce a câștigat ca stareț și ca episcop n-a păstrat nimic pentru sine, ci a împărțit totul altora, până și modestul său salariu de episcop.

Așa a îndeplinit el acea obligație impusă celor ce îmbrățișează viața călugărească: sărăcia de bunăvoie. Aceasta este una dintre trăsăturile caracteristice

«*Preoții Tai, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

ale chipului marelui ierarh, prin care el se apropie și mai mult de idealurile omenirii din vremea noastră. A fost și a vrut să rămână pururea un sărac, care a îmbogățit pe alții, nu pentru că ar fi disprețuit bunurile pământești, ci din convingerea că acestea ne-au fost date de Bunul Dumnezeu nu ca să le strângem cu lăcomie pentru huzurul personal, ci pentru ca toți să se bucure de ele, așa cum ne bucurăm de aerul pe care îl respirăm, de apa, de căldura și de lumina soarelui. „Cred eu că este mai plăcut lui Dumnezeu să nu las nimic după mine, decât să se împartă săracilor mare strânsură după moartea mea”, zicea el în diata sa. A murit atât de sărac, încât și cheltuielile de înmormântare, în sumă de 80 de lei, a trebuit să fie susținute de Stat, prin Departamentul de atunci al Credinței.

Așa se explică marea admirație și prețuire de care s-a bucurat Sfântul Calinic încă din timpul vieții lui. El a dobândit, ca și Sfântul Nicolae, „cu smerenia pe cele înalte și cu sărăcia pe cele bogate (din ceruri)”. Era iubit de toți cei ce l-au cunoscut, mari și mici, pentru curăția vieții lui, pentru modestia și virtuțile lui, pentru marea lui iubire față de oameni, pentru munca lui, pusă în slujba Bisericii și a Neamului. Pentru toate acestea Dumnezeu l-a răsplătit, încă din viața aceasta, cu darul proorociei și al facerii de minuni, iar contemporanii și urmașii l-au venerat *CI* pe un sfânt; până și turcii păgâni l-au respectat și l-au cinstit în felul lor, Sfântul știind adesea să prefacă cruzimea și urgia lor în priință pentru mănăstirea și țara lui, precum stă mărturie până astăzi fântâna numită „a turcului” de lângă Mănăstirea Cernica. De aceea, ucenicul său Atanasie Baldovin, care i-a scris și viața, scrie despre el: „îi cunoșteam de aproape viața sa cea sfântă, deși eram călugăr tânăr, mă minunam de așa viață supranaturală, mă minunam, zic, mai mult, pentru că citisem viețile tuturor Sfinților Părinți, și acum vedeam că *servec un sfânt viu înființa*”. Și tot el spunea că „toți chiriachii Bisericii române îl aveau și-l stimau ca pe un om extraordinar, ca pe un sfânt” (*Istoria Mănăstirii Cernica*, în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, an. XXII, 1898-1899, p. 1024, 1018). Iar marele nostru istoric N. Iorga încheie astfel portretul pe care i-l face, încă din 1909: „Trăind în sfințenia muncii și a înfrânării..., socotit ca sfânt de credincioșii din eparhie..., venerat pentru o vârstă ca a sa și pentru o astfel de viață, el încheie cu vrednicie șirul curaților călugări fără arginți, al ctitorilor de cărți și clădiri de închinare, al sufletelor

de arhieriei care o clipă nu și-au închipuit că fapta ori gândul lor scapă de sub ochiul privighetor al lui Dumnezeu" (*Istoria Bisericii române...*, ed. a II-a, voi. 2, p. 237-238).

În conștiința și pietatea poporului drept-credincios starețul și arhierul Calinic Cernicanul trecuse deci în rândul sfinților îndreptățiți la cinstire, fiind venerat ca atare cu mult înainte de vremea noastră. Pe piatra mormântului său de la Cernica, astăzi gol, mâini pioase scriau adesea: „Sfinte Ierarhe Calinic, roagă-te lui Dumnezeu pentru noi!", iar pomenirea lui se făcea de multă vreme la Cernica în fiecare an la ziua de astăzi (vezi rev. „Biserica Ortodoxă Română", 1954, nr. 5, p. 529, 530). Așa încât, acum 13 ani în urmă, adică în octombrie 1955, când Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, sub conducerea Preafericitului Patriarh Justinian, cel născut pe plaiurile oltene păstorite altădată de Sfântul Calinic, a făcut începutul cinstirii publice a Sfântului Calinic ca și a altor sfinți români, pe temeiul hotărârii din 28 februarie 1950, conducerea Bisericii noastre nu făcea decât să recunoască oficial un fapt deja împlinit și să consfințească vrerea credincioșilor, mai dinainte exprimată.

Cernica, mănăstirea cea atât de dragă Sfântului Calinic, în lăcașurile căreia el și-a zidit sufletul și inima ca odinioară neîntrecutul meșter Manole în mănăstirea cea fără seamăn de frumoasă de la Argeș, îmbracă în zilele noastre straie noi de sărbătoare. În eparhia de odinioară a Olteniei, pe care Sfântul a păstorit-o timp de 17 ani, păstoresc astăzi ierarhi vrednici, care se străduiesc cu râvnă pentru mântuirea turmei lor duhovnicești. Iar Țara, pe care Sfântul a iubit-o atât de mult și la a cărei înflorire el și-a dat obolul neprecupețit, a crescut și a propășit mereu după mutarea sa la ceruri, izbăvindu-se mai întâi de robia turcească, întregindu-se apoi după marele război, iar acum, la o sută de ani după ce Sfântul a închis ochii, fiii ei muncesc în liniște și libertate pentru propășirea și înflorirea ei.

Din cerul în care sălășluiești, tu le vezi pe toate, Preasfinte Ierarhe Calinic! Ajută cu rugăciunile tale către Dumnezeu tuturor celor ce se ostensesc pentru mai binele Bisericii și al Patriei noastre dragi, pe care și tu le-ai slujit cu atâta credință și râvnă! Pe Hristos-Dumnezeu roagă-L să păzească în pace sfințele tale mănăstiri, Biserica și Țara noastră și lumea întreagă! Tinde mână de ajutor tuturor celor ce îngenunchează cu credință la sicriul Sfințelor tale

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

moaște de la Cernica. Ajută-ne pe toți să fim curați cu trupul și cu sufletul, să fim buni și harnici ca tine, să iubim și noi și să slujim pe Dumnezeu, pe oameni, pacea și adevărul! Pentru ca toți să dobândim, împreună cu cine, răsplata lucrătorilor celor buni și să intrăm, la vremea sfârșitului nostru, întru bucuria Domnului tuturor. Amin.

## **DIN ACTIVITATEA SFÂNTULUI CALINIC CERNICANUL, EPISCOPUL RÂMNICULUI-NOULUI SEVERIN (1850-1868) ÎN PERIOADA UNIRII PRINCIPATELOR\***

Sfântul Ierarh Calinic de la Cernica este cel mai apropiat de vremea noastră dintre cei opt sfinți români canonizați până acum de Sfântul Sinod al Bisericii noastre. El s-a născut la 1787 și a murit la 11 aprilie 1868.

Cei peste 80 de ani ai vieții sale coincid cu una dintre epocile cele mai importante ale istoriei noastre naționale. Este epoca evenimentelor hotărâtoare, care marchează sfârșitul feudalismului în țările românești și stau la temelia României moderne: sfârșitul domniilor fanariote, revoluția lui Tudor Vladimirescu și începutul domniilor pământene (1821), revoluția de la 1848 și unirea Principatelor (1859).

Ce atitudine a avut Sfântul Calinic față de aceste evenimente de răscruce de la temelia României moderne, cu care el a fost contemporan? A asistat el ca un simplu martor ocular și pasiv la asemenea acte istorice, care angajau viitorul și destinul Patriei sale? Sau, dimpotrivă, a participat la ele și la evoluția social-politică a neamului său, care își căuta atunci, în vâltoarea istoriei mult frământatului secol al XIX-lea, noi forme de viață și de organizare printre popoarele Europei?

Nu avem documente din care să vedem mai precis ce atitudine a avut Sfântul Calinic față de revoluția lui Tudor Vladimirescu, precum și

\*În rev. „Glasul Bisericii”, XXVII (1968), nr. 11-12, p. 1158-1164.

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

față de *Revoluția din 1848*, și nici dacă a avut legături cu conducătorii acestora<sup>1</sup>.

În schimb, după numirea sa ca episcop al Râmnicului-Noului Severin (1850), el va juca un rol dintre cele mai active și mai importante în cel de al treilea mare act istoric din viața poporului român, care se petrece în timpul vieții Sfântului: *Unirea Principatelor*, la care el ia o parte activă, consemnată în documentele vremii.

După încetarea domniei lui Barbu Știrbei în Muntenia și a lui Grigorie Ghica în Moldova (1856), s-a publicat, la 27 febr. 1857, firmanul Porții pentru alegerile de deputați în Divanurile ad-hoc, care, conform hotărârii tratatului de la Paris, trebuia să se constituie în ambele Principate, spre a exprima voința națiunii și a decide asupra viitoarei lor organizări. În aceste adunări reprezentative trebuia să fie și delegați ai clerului (câte 9 în fiecare Divan), ele urmând chiar să fie prezidate de mitropoliții celor două țări<sup>2</sup>, împreună cu ceilalți ierarhi din Țara Românească, în frunte cu mitropolitul Nifon, episcopul de Râmnic a întocmit listele alegătorilor care trebuiau să desemneze pe membrii clerici ai viitoarelor Divanuri. În calitatea sa de episcop, Calinic era membru de drept al Divanului ad-hoc pentru Valahia; din partea eparhiei Râmnicului, alături de el, a fost ales ca deputat al clerului protopopul Constantin, „protonotariul” (adică șeful cancelariei) Episcopiei Râmnicului, un partizan convins al Unirii, ca și episcopul său.

După constituirea Comitetului Unionist din București (3/15 martie 1857), Sfântul Calinic dispune să se facă în toate bisericile din eparhia sa rugăciuni pentru Unire. Iată textul pastoralei (scrisorii circulare) adresate de el în acest scop tuturor protoiereilor din eparhia sa, la 15/27 aprilie 1857:

„Religia ortodoxă fu păstrată cu sângele părinților noștri; românii își vărsară sângele pentru credința lui Christos, pentru lățirea adevărului Evangheliei, care a fost și este mântuirea patriei noastre.

<sup>1</sup> Cp. și Pr. N. Șerbănescu, *Sfântul Ierarh Calinic de la Cernica, episcopul Râmnicului*, în rev. „Bis. Ort. Rom.”, an. 1968, nr. 3-5, p. 38-39.

<sup>2</sup> Amănunte în *Istoria României*, publ. de Acad. R.P.R., voi. IV, București, 1964, p. 267. Cp. și A.I. Gonța, *Firmanul pentru convocarea Divanurilor ad-hoc și problema Unirii Principatelor Române*, în voi. *Studii privind Unirea Principatelor*, publ. de Acad. R.P.R., București, 1960, p. 289, 290 și 296.

Astăzi Dumnezeu, prin tainele Sale cele nepătrunse, chiamă pe Români ca să-și ceară pe cale legiuită coroana luptelor și a sângelui vărsat pentru cruce, pentru apărarea Patriei, a bisericilor și a mănăstirilor noastre, de a nu se întemeia, pe sfintele altare, biserici de altă credință.

Astăzi se împlinește cu poporul nostru una din sfintele făgăduieli ale Providenței: *Bate și ți se va deschide, cere și ți se va da?*

Poporul român n-are decât să ceară pe cale legiuită *viața politică și națională, făgăduită creștinilor prin glasul Evangheliei*; și spre a cere viața *trebuie a se uni într-un cuget și voință. Crucea a fost semnul unirii și înfrățirii Românilor, simbolul libertății Românilor și nădejdea lor în toate primejdiile politice, religioase și naționale.*

Drept aceea, *una din datoriile ce reclamă a noastră poziție în asemenea serioasă împrejurare, fiind de a se înălța rugăciuni Părintelui Ceresc pentru unirea Românilor, într-o singură voință și cuget ca să ceară pe cale legiuită viața Patriei lor.* - Scriem dar cucerniciei voastre, ca îndată după primirea acesteia să obstesci<sup>4</sup> preoților de pe la toate bisericile din cuprinsul plașilor cucerniciei voastre, precum și tuturor cuvioșilor egumeni de pe la monastiri și schituri, ca să se ție Te-Deum și privigheri prin biserici, citindu-se rugăciunile și moliftele prevăzute în S-ta Leturghie pentru vrăjmași, care în înțeleșul lor se cunosc ca foarte potrivite cu împrejurarea de care ne este vorba.

Iar de primirea acesteia întocmai urmare adăstăm fără zăbavă răspunsul cucerniciei voastre"<sup>5</sup>.

Cu toată stângăcia exprimării sale, patriotismul luminat al semnatarului pastoralei se vede limpede din această împrejurare<sup>6</sup>. Sfântul Calinic afirmă aici, destul de clar, următoarele trei lucruri, demne de reținut:

a) dreptul firesc și legitim la libertate și independență al românilor, care a fost propovăduit creștinilor prin însuși „glasul Evangheliei”;

<sup>3</sup> Cp. Matei VII, 7 și Luca XI, 9.

<sup>4</sup> Adică să comunicî (în trad.yr. a textului = *communiquer*).

<sup>5</sup> Textul publicat întâi în ziarul „Concordia” din 7/19 mai 1857, nr. 26 și reprodus în *Acte și documente relative la Istoria renascerei României*, editate de Episc. Ghenadie Petrescu al Argeșului, Dim. A. Sturdza și Dim. C. Sturdza, voi. IV, București, 1889, p. 445-446.

<sup>6</sup> Cp. și N. Dobrescu, *Studii de Istoria Bisericii Române contimporane, I. Istoria Bisericii din România (1850-1895)*, București, 1905, p. 32.

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

b) datoria românilor de a se înfrăți și de a fi una în momentele de răscruce ale istoriei lor naționale;

c) datoria sa, în calitate de ierarh și deputat totodată, de a se înălța rugăciuni, „într-o asemenea *serioasă* împrejurare, pentru unirea românilor într-o singură voință și un singur cuget, ca să ceară pe cale legiuită viața patriei lor”.

Pastorală episcopului de Râmnic a avut, ca și cea similară a lui Filotei al Buzăului<sup>7</sup>, un puternic răsunet în rândurile luptătorilor pentru Unire și a sporit prestigiul și simpatia de care Sfântul Ierarh se bucura și până atunci în ochii contemporanilor săi. Comitetul Unionist din Craiova îi adresează, la 29 aprilie/11 mai 1857, următoarea scrisoare de laudă și de mulțumire pentru actul său:

„Prea Sântă Părinte!

Religiunea și Patria sunt cele mai vechi instituțiuni pe pământ. Dacă cea dintâi ne leagă, prin credință, cu cerul, cea de a doua ne leagă, prin existența noastră și prin instinctul de dragoste și de simpatie, cu toate generațiile cele mai dinainte de noi și ne arată celor ce vor veni după noi. Ce glorie de a putea zice și următorii despre noi aceea ce noi zicem despre strămoșii noștri: Ei au fost mari pentru că s-au iubit în același Dumnezeu! Au fost tari pentru că toate puterile lumii au căzut dinaintea lor.

Noi cunoaștem misiunea strămoșilor noștri: ei n-aveau nimic mai sânt și mai prețios decât legea și patria. Când ziceau ei: *Pentru Lege și pentru Țară*, tot românul dorea a fi un martir, tot românul era un erou. Altarele și vetrele le-am primit pecetluite cu scump sângele lor. Istoria stă martură și ne arată cum mâna lui Dumnezeu, drept răsplătire a jertfelor noastre, ne-a scos deasupra relelor și a necazurilor ce au venit peste noi.

În scurt, Prea Sântă, pietatea și patriotismul sunt două virtuți nedespărțite: cel ce iubesc pe Dumnezeu, iubesc și pe aproapele său; pentru că cel ce n-ar iubi pe aproapele său, pe care îl vede și cu care trăiesce, cum ar putea zice că iubesc pe Dumnezeu, pe Care nu l-a văzut? Însuflețit de

<sup>7</sup> Publicată la Ec. Gh. Ionescu, *Viața și activitatea lui Filotei, episcopul Buzăului*, ed. a II-a, București, 1941, p. 139-140 și reprodusă la Pr. G. Cocora, *Episcopul Filotei al Buzăului, luptător pentru Unirea Țărilor Române*, în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, an. 1959, nr. 1, p. 45-46.



aceste nobile simțiminte ați binevoit, Prea Sântele, ca, în marea operă de regenerare a poporului român, să dați ordine în toată eparchia ca să se facă rugăciuni și privegheri, ca duhul luminii, al dragostei și al tăriei să unească inimile tuturor românilor în aceeași dorință și voință pentru binele și fericirea scumpei noastre Patrii. Aceste dorințe sunt cunoscute. Ele sunt simbolul credinței politice a tuturor Românilor.

În numele tuturor compatrioților noștri, vă rugăm, Prea Sântele, ca să primiți recunoștința și respectul turmei ce păstoriți. Ca unui vrednic următor al acelor cu care se falesce Biserica și națiunea română, noi n-avem să-i aducem laude; cartea nemuririi va înscrie și numele său între unșii și aleșii Domnului, între păstorii cei adevărați, care se pun pentru turma lor, între aceia pentru care Evanghelia zice: *Cel ce va face și va învăța, acela mare se va chema în împărăția cerului*' (urmează semnăturile președintelui și membrilor Comitetului electoral, printre care și aceea a lui Barbu Bălcescu, fratele lui Nicolae Bălcescu)<sup>8</sup>.

Aceleași frumoase aprecieri la adresa ierarhului-patriot le exprimă, peste puțin timp, și Comitetul Central al Unirii din București, în următoarea scrisoare:

„Prea Sfinte Părinte,

Religiunea creștină a exercitat cel mai mare imperiu asupra inimilor și minunile ei au făcut admirarea secolilor. Această religiune s-a născut în coliba păcătoșilor, și s-a propagat în mijlocul goanelor. Propagarea Evangheliei a gonit barbaria de pe fața pământului, căci doctrina ei este curată ca lumina, înaltă și profundă ca adevărul, simplă și universală ca dânsul. Rătăcirea, Prea Sfinte Părinte, s-a propagat totdeauna mai iute decât adevărul, și de aceia, în această epocă însemnată de regenerație a românilor, numai niște frumoase fapte ca acelea ce ați săvârșit Prea Sfinția Voastră, care sunteți păstor adevărat și cu conștiință de sacră misiune ce Dumnezeu v-a încredințat, pot aduce la cunoștință oile rătăcite din turma Mântuitorului. Rugăciunile ce Prea Sf. Voastră ați poruncit a se face în toate bisericile eparchiei de Râmnic, pentru isbutirea cauzei naționale, fericirea Țării, este dovada cea

<sup>8</sup> Textul în ziarul „Concordia”, nr. 26 din 7 mai 1857, reprodus în col. cit. *de Acte și documente...*, voi. IV, p. 548-519.

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbracă întru dreptate...*»

mai netăgăduită, că sciți prețui sfințenia misiunii ce aveți a împlini aci pe pământ, ca credincios apostol al lui Christos, și că nu pierdeți niciodată din vedere binele ce doresc Românilor. Din timpii cei mai depărtați, Prea Sfinte Părinte, rugăciunea către Dumnezeu în altarele Sale a fost privită ca un mijloc puternic de a înălța sufletul, de a-l întări în bună hotărâre și de a-l mântui în nenorociri. Amorul patriei mele este un sentiment adânc întipărit în inima omului. Patria noastră amar chinuită de atâtea rele, ce au trecut peste dânsa, se află în ajunul unui viitor mare, după care a suspinat foarte îndelungat. Prin credința către Dumnezeu, a scăpat de toate nevoile, ce au năpădit asupra-i; tot prin credința către Dumnezeu va ajunge la limanul dorit. Ispitele și duhul răului ce vrăjmașii binelui și fiii vitregi se silesc a strecura în inimile Românilor, prin această credință tare se vor înfrunta și prin adevărul ce strălucește ca lumina soarelui. Comitetul Central al Unirei se socotește fericit de a-și arăta via sa mărturisire către Prea Sfinția Voastră, bunul și adevăratul păstor al turmei lui Christos, pentru frumoasa faptă ce ați săvârșit, îmbrățișând cu căldură cauza națională<sup>9</sup>.

Lucrările Divanului ad-hoc, care au pregătit Unirea, au avut loc în Muntenia între 30 sept. - 22 dec. 1857. În tot acest interval, Sf. Calinic și-a împărțit grija și timpul între conducerea Eparhiei și lucrările divanului, făcând parte din diferitele lui comisii. Astfel, la 2 oct. îl găsim făcând parte, împreună cu Filotei al Buzăului și cu Climent al Argeșului, din comisia celor 42 de membri care aveau sarcina de a redacta regulamentul intern al Divanului<sup>10</sup>, iar la 8 oct. este ales președinte al deputaților clerici din Divan<sup>11</sup>.

Cu deosebire grăitoare pentru sentimentele unioniste ale episcopului de Râmnic este o scrisoare a sa din 2 nov. 1857, adresată „Cinstitei Adunări a Divanului ad-hoc al României”, al căreia început îl reproducem aici:

„Prea cinstiților Părinți și cinstiților domni ai Adunării, eu smeritul, din zioa care am auzit că milostivul Dumnezeu, prin slăvitele Puteri ale

<sup>9</sup>Textul în ziarul „Concordia”, nr. 34 din 11/23 iunie 1857, reprodus în aceeași col. de *Acte documente...* voi. IV, p. 930-931.

<sup>10</sup>Vezi *Documente privind Unirea Principatelor*, publicate de Acad. R.P.R., voi. I: *Documente interne*, București, 1961, p. 583 (docum. nr. 727).

<sup>11</sup>*Acte și documente...*, voi. VI, part. 2, p. 27 și *Documente privind Unirea Principatelor*, voi. I, p. 588 (docum. nr. 735).

Evropei, au binevoit de a-și întinde și cătră noi mila Sa, ca să ne ușureze de multele suferințe care le-am pățimit, și a ne bucura pe viitor de vechile noastre drepturi recunoscute prin tractatul de Paris; de atunci - zic - și până acum *nu am. încetat a ruga pe milostivul Dumnezeu*, atât (eu) însumi cât și toate bisericile din eparhia noastră, ca să-și săvârșească această milă a Sa, *pentru împreunarea într-un singur stat a Moldo-României și sub un singur guvern, după cum se cuprinde în cele patru puncturi ale programului național, ca unii ce suntem uniți în credința cea către Dumnezeu, drepti slăvitori, fii ai Bisericii Răsăritului, de aceeași limbă și același neam...*"

în continuare, Sfântul Calinic cere Adunării să se reglementeze ca domnitorii viitorului stat românesc unit să fie creștini-ortodocși. Apoi, luând atitudine împotriva obișnuinței cosmopolite a deputaților boierimii care vorbeau de obicei franțuzește, el cere ca în cadrul Adunării să se vorbească și să se scrie numai „în înțelesul popular”, adică în românește, dând ca exemplu pentru aceasta pe „frații noștri moldoveni”, care „scriu curat în limba Patriei”. Se scuză, totodată, că, în ciuda dorinței sale de a fi prezent la toate ședințele, va fi nevoit să mai lipsească uneori, din pricina bătrânețelor și a sănătății sale șubrede<sup>12</sup>.

La 10 decembrie episcopul de Râmnic a fost ales într-o altă Comisie a Divanului, care avea să se ocupe cu problema activității pe viitor a acestei Adunări<sup>13</sup>, iar la 12 dec. 1857, îl găsim printre primii semnatori ai memoriului celor 35 de deputați din Divan, adresat Președintelui Adunării (mitropolitul Nifon), prin care se cerea să nu se treacă la discutarea reformelor interne, semnatarii declarând că nu vor mai participa la viitoarele ședințe ale Adunării (care urma să-și reia activitatea la 10 ian. 1858), până ce dorințele Națiunii, formulate de Comisia instituită de Adunare, nu vor fi admise de Marile Puteri<sup>14</sup>.

După dizolvarea Divanului ad-hoc, episcopul Calinic face parte, alături de mitropolitul Nifon și de ceilalți doi episcopi ai eparhiilor mun-

<sup>12</sup> Textul scrisorii în *Documente privind Unirea Principatelor*, I, p. XXXVIII și 600-601 (docum. nr. 751).

<sup>13</sup> *Documente privind Unirea Principatelor*, I, p. 663.

<sup>14</sup> Textul memoriului și numele semnatarilor în *Documente privind Unirea Principatelor*, I, p. 664-666.

«*Preoții Tai, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

tene (Filotei al Buzăului și Climent al Argeșului), din *Adunarea electivă* care trebuia să aleagă pe viitorul domn al Munteniei și care și-a început lucrările la 22 ian./3 febr. 1859<sup>15</sup>. În această calitate el participă mai întâi, în dimineața memorabilei zile de 24 ian. 1859, la ședința secretă a membrilor Adunării, în care aceștia se obligă, sub prestare de jurământ, să voteze pentru colonelul Cuza, ales mai dinainte domn al Moldovei; pe actul care consemna în scris acest legământ solemn numele lui Calinic ocupă locul al doilea, după cel al mitropolitului Nifon, președintele Adunării<sup>16</sup>. În după-amiaza aceleiași zile Sfântul Calinic este prezent și la ședința publică, în care alegerea lui Cuza este realizată și prin votul formal al unanimității deputaților<sup>17</sup>; iar a doua zi, 25 ian. 1859, Sfântul își pune din nou semnătura pe mesajul prin care Adunarea Electivă din Muntenia vestea pe Alexandru Ioan I. Cuza, domnul Moldovei, că fusese ales domn și al Țării Românești<sup>18</sup>.

Prin alegerea lui Cuza ca domn al ambelor țări românești, care de aici înainte trebuiau să constituie unul și același stat, se realizează astfel de fapt Unirea Principatelor; împlinirea acestei sfinte năzuințe a românilor a bucurat și pe Sfântul Calinic, care, precum am văzut, participase activ la ea. Iar mai târziu, dintre cuvântările prin care clerul român exprima bucuria sa cu prilejul pecetluirii definitive a Unirii, prin recunoașterea ei de către Marile Puteri și prin proclamarea ei de către Cuza, în dec. 1861<sup>19</sup>, ni s-a păstrat, de

<sup>15</sup> Cp. și Mircea Păcurariu, *Atitudinea slujitorilor Bisericii Ortodoxe Române față de actul Unirii Principatelor*, în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, an. 1967, nr. 1-2, p. 92.

<sup>16</sup> Textul actului la Pr. N. Șerbănescu, *op. și rev. cit.*, p. 384.

<sup>17</sup> În această zi, după slujba de mulțumire oficiată la catedrala episcopiei Râmnicului pentru alegerea lui Cuza, elevii seminarului au cântat un imn închinat Unirii (publicat în periodicul „Biserica”, editat de Pr. Gr. Musculeanu, an. II (1863), nr. 11, p. 83-84. De acest imn amintește și bătrânul preot Vasile Constantinescu de la Biserica Negustori din Capitală, fost elev al seminarului din Vâlcea (1842-1935), în amintirile relatate de el preotului Nic. M. Popescu și consemnate de acesta în voi. *Preoți de mir adormiți în Domnul*, Buc., 1942, p. 203).

<sup>18</sup> Cp. Pr. N. Șerbănescu, *op. și rev. cit.*, p. 385.

<sup>19</sup> Amănunte în *Istoria României*, edit. de Acad. R.P.R., voi. IV, p. 331-333 și la Dan Berindei, *Lupta diplomatică a Principatelor Unite pentru desăvârșirea Unirii*, în voi. *Studii privind Unirea Principatelor*, p. 413.

ex., cea rostită la episcopia de Râmnic, din inițiativa și cu binecuvântarea episcopului Calinic<sup>20</sup>.

Episcopul de Râmnic își dovedește, și după realizarea Unirii, sentimentele patriotice și interesul pentru marile idealuri de libertate, de progres și de lumină ale compatrioților săi, contribuind cum putea mai bine la împlinirea lor și la consolidarea Unirii politice și administrative<sup>21</sup>.

<sup>20</sup> Cuvântarea ținută de preotul D. Brănescu, prof. la seminar, a fost publicată în periodicalul „Biserica”, an. II (1863), nr. 10 din 3 martie, p. 75-76 și nr. 11 din 10 martie, p. 81-83.

<sup>21</sup> Alte acțiuni patriotice ale Sfântului Calinic vezi la Pr. N. Șerbănescu, *op. și rev. cit.*, p. 382-385.

## LA SF. IERARH CALINIC CERNICANUL (11 aprilie)\*

*„Prin Sfinții care sunt pe pământul Lui,  
minunată a făcut Domnul toată voia întru ei”  
(Ps. XV, 3)*

Anul acesta (1976), Duminica de astăzi, a cincea din Postul Sfințelor Paști, în care sfânta noastră Biserică face pomenirea Cuvioasei Măria Egipteanca, pe care ne-o pune înaintea ca pildă de pocăință, s-a întâmplat să cadă în ziua de 11 aprilie, când Biserica Ortodoxă Română pomenește și cinstește pe Sfântul Ierarh Calinic Cernicanul, unul dintre sfinții români pe care Sfântul Sinod al Bisericii noastre i-a canonizat de curând (1955), adică i-a trecut în rândul sfinților care merită să fie cinstiți alături de sfinții mai vechi. Ziua de 11 aprilie este ziua trecerii lui la cele veșnice, în anul 1868. Așadar, se împlinesc astăzi o sută opt ani de când, într-o chilie modestă și sărăcăcioasă de călugăr de la Mănăstirea Cernica își încheia viața pământească floarea cea mai aleasă care a răsărit și a crescut în grădinile Sfântului Antonie din ostrovul acelei mănăstiri: Sfântul Ierarh Calinic Cernicanul se născuse în cetatea de scaun a țării în anul 1787, fiind botezat cu numele de Constantin; a venit de tânăr la Mănăstirea Cernica (1807), unde, luând numele călugăresc de Calinic și continuând strădaniile duhovnicești și gospodărești ale pururea pomeniților săi înaintași, stareții Gheorghe și Timotei, a ridicat așezământul acesta călugăresc pe culmea cea mai înaltă

\*în rev. „Glasul Bisericii”, XXXV (1976), nr. 3-4, p. 293-298.

pe care a atins-o de la întemeierea lui. Chemat în cele din urmă la greaua sarcină a conducerii eparhiei Olteniei din veacul trecut (la 1850), și-a cheltuit puterile ultimilor ani din viață facându-și datoria de păstor. Spre sfârșitul vieții s-a retras din nou la Cernica, unde și-a dat obștescul sfârșit și unde i se păstrează până astăzi sfintele oseminte, în Biserica „Sfântului Gheorghe”, zidită de el.

Astăzi, mulți credincioși se îndreaptă spre racla cu sfintele sale moaște, spre a-i aduce smerit prinos de închinare și cinstire. Alăturându-ne deci, acestora, cu gândul și cu duhul, să amintim aici câteva fapte, învățături și îndemnuri de folos pentru noi cei de azi, din viața și lucrarea sa, cea atât de bogată și de pilduitoare.

Sfinții sunt proslăviți și încununăți în ceruri, dar pentru meritele câștigate pe pământ, în lupta lor cu păcatul și cu răul din ei înșiși și din lume. Ceva mai mult, Sfinții nu aparțin numai trecutului îndepărtat și pierdut într-o aureolă de legendă; dimpotrivă, adumbrirea continuă a harului Duhului Sfânt, pogorât peste Biserica începuturilor la Cincizecime, a odrăslit și sfinți foarte apropiați de vremurile noastre și poate ridica încă și acum, ca și în viitor, sfinți dintre noi sau dintre cei ce vor veni după noi.

Tocmai acest lucru ni-l dovedește Sfântul Ierarh Calinic Cernicanul, pe care îl prăznuim astăzi.

Dintre sfinții care s-au născut, s-au nevoit și s-au proslăvit în aria ortodoxiei române, Sfântul Calinic Cernicanul este cel din urmă în timp și deci cel mai apropiat de noi. Abia o sută opt ani ne despart de fericita lui adormire în Domnul și pe la începutul veacului nostru trăiau încă mulți dintre cei ce îl cunoscuseră în tinerețea lor sau chiar trăiseră în preajma lui. Ceva mai mult, el este încă prezent nu numai cu duhul între noi, ci chiar trupește, prin sfintele sale oseminte, care ne-au rămas la Cernica, după mutarea sa cu duhul în corturile dreptilor. Aici, la Cernica, lângă București, totul ne aduce aminte de el. Mănăstirea aceea este, în mare parte, opera mâinilor și a sufletului său. Acolo a venit el de la vârsta de douăzeci de ani, acolo a trăit și s-a nevoit 43 ani în șir, acolo și-a trăit ultimul an de viață, după retragerea sa de la conducerea Eparhiei Olteniei, acolo și-a dorit și și-a pregătit locașul de veci al trupului. Acolo, călugării și credincioșii se închină în biserica zidită de el, iar lângă ea se vede chilia modestă de călugăr, în

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

care a trăit, în care și-a dat duhul și în care s-au adunat și se păstrează astăzi puținele lucruri rămase de la el.

Sfântul Calinic a fost om, slab și muritor, ca și noi. Dar cum s-a ridicat el pe culmile sfințeniei? - Mai întâi prin curăția fără pată a vieții sale, dobândită printr-o voință neclintită, prin supunerea fără cârtire voii lui Dumnezeu și prin necurmatele sale nevoițe pustnicești: rugăciune neîncetată, prin care ne păstrăm în necurmată legătură cu Dumnezeu, post aspru și înfrânare, prin care se strunește trupul cu pornirile lui păcătoase. Ne minunăm astăzi de simplitatea și asprimea vieții cu adevărat suprafirești, pe care o trăia acest strașnic păzitor al pravilelor și nevoițelor călugărești. Îmbrăcămintea lui? - A purtat toată viața o rasă groasă de șiac călugăresc și se încingea cu o curea lată de piele, pe care nu le-a lepădat nici după ce a ajuns episcop. Mâncarea lui? - Începând de la 1820 și până la sfârșitul vieții (t 11 aprilie 1868) n-a pus în gura lui carne, nici pește, ci numai verdețuri și legume fără untdelemn și acestea o singură dată pe zi; numai sâmbăta gusta câte puțin lapte, unt sau brânză, și asta numai „ca să-și înfrângă mândria”, cum zicea el însuși. Uneori prelungea postul până peste limitele puterilor omenești; într-un an n-a mâncat nimic tot timpul postului Paștilor, decât o jumătate de prescură în Joia canonului celui mare. Într-o vară n-a mâncat, timp de 30 de zile, nimic altceva decât seara câte o felie de pepene sau câteva poame, ca să-și astâmpere setea. Odihna lui? - Toată viața a muncit neconținut ziua, îndeplinind cu voie bună ostenele monahale cele mai grele la început, apoi îndatoririle multiple ale stăreției și în cele din urmă pe acelea, și mai multe și mai grele, ale conducerii eparhiei pe care a păstorit-o. N-a lipsit niciodată de la rugăciunea zilnică din biserică a obștii; noaptea se ruga singur în chilia sa și citea, odihnindu-și truditru doar câte două sau cel mult trei ceasuri pe noapte, dar fără să se culce în pat ca alții, ci numai șezând îmbrăcat și rezemat cu mâinile pe brațele unui jeț tare de lemn. În ultimul an al vieții, când puterile slăbite nu-i mai îngăduiau să-și facă singur pravila rugăciunii zilnice, pune pe alții să i-o citească lângă patul zăcerii. Din pricina atâtor nevoițe și înfrânări, trupul său, și așa destul de firav, era subțiat și slăbit, fața îi era totdeauna galbenă și ochii duși în orbite. Părinții din mănăstire îi duceau veșnic grijă să nu se îmbolnăvească, dar el nu s-a văitat niciodată de greutatea ostenelelor pe care și le impunea singur



și le îndeplinea totdeauna cu dăruire. Fața lui era veșnic deschisă și senină, luminată de strălucirea ochilor și de focul lăuntric al sufletului eliberat și întărit de flacăra duhului, care susținea firavul său trup și-l ajuta să biruiască greutatea ostenelilor, somnul și boala.

Om prin naștere, el s-a făcut astfel „înger în trup” prin chipul trăirii sale. A urât păcatul și s-a ferit de el, făcând din trupul său muritor sălaş luminat al duhului și arc din care săgeata sufletului său a țâșnit drept spre cerul sfințeniei.

Am greși însă dacă ni l-am închipui pe Sfântul Calinic izolat de lume, în mănăstirea lui dragă, ca într-un turn de fildeș și îndeletnicindu-se acolo numai cu asceza, contemplația și rugăciunea, prin care râvnea la desăvârșirea sa duhovnicească, așa cum făceau odinioară schivnicii din pusturile Tebaidei sau Sinaiului. Nu! Spiritul contemplativ, dorul după desăvârșirea duhovnicească și pentru mântuirea sufletului, care sunt îndeletnicirile de căpetenie ale monahilor s-au îmbinat în chip minunat cu munca manuală și intelectuală. Așa se și explică alegerea sa mai întâi ca stareț la Cernica și apoi ca episcop la Craiova-Râmnic, într-una din eparhiile cele mai lăsate în paragină pe vremea aceea. A fost un bun gospodar, spirit întreprinzător și practic, un iscusit organizator, animator și ctitor. Din aceste însușiri au izvodit numeroasele sale înfăptuiri și ctitorii presărate prin toate locurile pe unde a trecut: terminarea picturii de la Biserica „Sfântul Nicolae” din ostrovul mare al Cernicăi, zidirea bisericii Sfântului Gheorghe, a chiliilor înconjurătoare, a bolniței și atelierelor mănăstirești, bisericilor mari de la Mănăstirile Pasărea și Ghighiu, două biserici și două școli în Câmpina, bisericile de enorie din satele Cernica, Buiești pe Bărăgan și Brănești, rezidirea bisericii catedrale, a caselor episcopale, a bolniței și a seminarului de la Râmnic, biserica Mănăstirii Frăsinei, restaurarea Schitului Popânzălești din județul Vâlcea și atâtea altele. La Cernica a mărit obștea monahală până la numărul de 354 de viețuitori, câți a lăsat când a plecat la Craiova (unde era atunci reședința Episcopiei Râmnicului), a mărit și a înflorit gospodăria mănăstirii, a întărit disciplina în mănăstire și a făcut din ea o vatră de spiritualitate, ale cărei raze și ecouri s-au răsfrânt peste întreaga viață religioasă a Ortodoxiei românești din veacul trecut. Ca episcop a străbătut, pe jos sau în trăsură și adesea pe drumuri impracticabile, toată „Mica Valahie” care alcătuia pe atunci epi-

*«Preoții Tai, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

scopia Râmnicului (despărțită azi în două eparhii) și peste tot a îndreptat, a zidit sufletește și a răspândit numai mângâiere, cu sfatul, cu îndemnul, cu învățătura și cu ajutorul material; a așezat preoți prin parohii și i-a îndemnat la muncă, la învățătură și la viețuire curată; s-a îngrijit de zidirea de noi biserici și de repararea sau întreținerea în bună stare a celor vechi și lăsate în părăsire; a reorganizat și a readus la Râmnic seminarul pentru pregătirea preoților, care pribegea vegetând prin diverse locuri și i-a făcut local nou; a reînființat la Râmnic tipografia și a dat la lumină cărți de slujbă și de învățătură pentru luminarea preoțimii, continuând astfel lucrarea nobilă a vestiților săi înaintași, Antim Ivireanul, Damaschin, Inochentie și Filaret.

Era un mare iubitor și cititor de cărți bune. Și la Cernica, și la Râmnic a adunat cărți, cu care a pus bazele bibliotecilor din aceste două așezăminte. Era plin de talente. La Cernica, înainte de a fi ales stareț în puținul sau timp liber făcea iconițe săpate în lemn, ca stareț a înființat apoi ateliere mănăstirești de postav și de potcape călugărești, formând meșteri-ucenici, pe care i-a trimis, la cerere, și la Neamț, în Moldova. A întocmit singur planurile celor mai multe dintre bisericile ctitorite de el și obișnuia ca pietrele sau cărămizile de la cheile de boltă din vârful turlelor să le pună el însuși, îmbrăcând șorțul de zidar și suindu-se pe schele cu mistria în mână, cum a făcut, de pildă, la Sfântul Gheorghe de la Cernica, la biserica Mănăstirii Pasărea, ca și la catedrala episcopiei din Râmnic.

Tocmai această neobosită și rodnică activitate gospodărească și organizatorică, pusă în serviciul obștii, alcătuiește una dintre trăsăturile caracteristice ale monahismului ortodox român în general și mai ales ale celui cemican, din școala starețului Gheorghe, prin care el se deosebește, de pildă, de cel sinaitic, preocupat exclusiv de contemplație și de desăvârșirea spirituală, apropiindu-1 pe Sfântul Calinic de Sfântul Vasile cel Mare și de Sfântul Nicodim de la Tismana. Prin opera sa constructivă, amintită aici numai pe scurt, Sfântul Calinic pune în lumină și a doua latură caracteristică a monahismului românesc. El arată că viața călugărească nu înseamnă numai decît retragerea în singurătate, fuga de lume și izolarea în pustie, ci sfințenia se câștigă mai degrabă prin păstrarea legăturilor cu lumea, oferindu-i pentru aceasta pilda propriei sale vieți de virtute, de muncă și de jertfelnicie în slujba oamenilor. Sfinții nu sunt niște persoane ideale și abstracte, cu un chip

și mod de viață uniform în eternitate și peste tot, ci personalități vii și reale, care se încadrează perfect în vremea și în locul în care au trăit. Sfântul Calinic și-a împletit viața atât de strâns cu lumea și cu vremea lui, încât cu greu ni l-am putea închipui trăind și activând în altă lume și în alt veac; el este *un sfânt român al veacului alXIX-lea*. E născut din glia noastră, a purtat chipul și firea noastră, a vorbit dulcea limbă românească, a trăit, a muncit și s-a pristăvit între străbunicii și bunicii noștri și este atât de apropiat de noi credincioșii de astăzi, încât n-a avut încă timpul necesar spre a trece în legendă, cum s-a întâmplat cu sfinții mai de demult.

Viața lui, atât de bine cunoscută, este o bucată din istoria noastră bisericească. El a văzut mai întâi, cu bucurie, sfârșitul umilitoarelor domnii fanariote și începutul domniilor pământene; este, îndată după aceea, martorul revoluției lui Tudor Vladimirescu, când salvează de la prăpăd, datorită prestigiului și rugăciunilor lui, Mănăstirea Cernica și toată populația refugiată din București, pe care o mângâie, o încurajează și o hrănește; vede mai târziu revoluția din 1848 și participă activ, în calitate de deputat al poporului, la Unirea Principatelor, bucurându-se de venirea lui Vodă Cuza la cârma Țării unite, pentru ca apoi să se întristeze pentru detronarea acestuia.

Starețul de la Cernica și episcopul de la Râmnic a fost, prin urmare, nu numai un sfânt, ci a fost totodată și un mare patriot, care și-a iubit Țara și neamul, a împărtășit bucuriile, speranțele și durerile poporului său, luptând pentru idealurile sale naționale și mergând astfel pe urmele altor călugări și sfinți români din trecut, ca Daniil Sihastrul, în chilia căruia marele Ștefan Vodă al Moldovei găsea nu numai refugiu și consolare în vreme de înfrângeri, ci și îndemn și puteri noi pentru continuarea luptei împotriva cotropitorilor țării sale, sau ca sfinții din Ardealul românesc și ortodox din veacurile XVII și XVIII, care au pierit ca martiri și mărturisitori ai luptei pentru libertatea națională și pentru apărarea credinței fraților lor asuprași.

Așa se și explică marea admirație și prețuire de care s-a bucurat Sfântul Calinic încă din timpul vieții lui. El a dobândit, ca și Sfântul Nicolae, „cu smerenia pe cele înalte și cu sărăcia pe cele bogate (din ceruri)". Era iubit de toți cei ce l-au cunoscut, mari și mici, pentru curăția vieții lui sfinte, pentru modestia și omenia lui, pentru marea lui iubire față de cei umili și asuprași, pentru munca lui uriașă, pusă în slujba Bisericii și a neamului. Pentru toate

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

acestea Dumnezeu l-a răsplătit, încă din viața aceasta, cu darul proorociei și al făcerii de minuni, iar contemporanii și urmașii l-au venerat ca pe un sfânt; până și turcii păgâni l-au respectat și l-au cinstit în felul lor, Sfântul știind adesea să prefacă cruzimea și urgia lor în priință pentru mănăstirea și țara lui, precum stă mărturie până astăzi fântâna numită „a turcului” de lângă Mănăstirea Cernica. În conștiința și pietatea poporului drept-credincios starețul și arhierul Calinic Cernicanul trecuse deci în rândul sfinților îndreptățiți la cinstire cu mult înainte de vremea noastră, încât canonizarea lui oficială prin hotărârea Sf. Sinod al Bisericii noastre (1950 și 1955) n-a făcut altceva decât să consfințească vrerea credincioșilor mai dinainte exprimată.

Mănăstirea Cernica, cea atât de dragă Sfântului Calinic, în locașurile căreia el și-a zidit sufletul și inima ca odinioară legendarul meșter Manole în mănăstirea cea fără seamăn de frumoasă de la Argeș, a îmbrăcat în zilele noastre straie noi de sărbătoare, prin purtarea de grijă a conducerii Statului și Bisericii noastre. În eparhia de odinioară a Olteniei, pe care Sfântul a păstorit-o timp de 17 ani, păstoresc astăzi ierarhi vrednici, care continuă cu râvnă lucrarea desfășurată acolo de Sfântul Calinic. Iar Țara, pe care Sfântul a iubit-o atât de mult și la a cărei înflorire el și-a dat obolul neprecupețit, a crescut și a propășit mereu după mutarea sa la ceruri, izbăvind-se mai întâi de robia turcească, întregindu-se apoi după Primul mare Război Mondial, iar acum, la o sută opt ani după ce Sfântul a închis ochii săi trupești, fiii ei muncesc în liniște și libertate pentru propășirea și înflorirea ei.

Din cerul în care sălășluiești împreună cu toți Sfinții, tu le vezi pe toate, Preasfinte Ierarhe Calinic! Ajută cu rugăciunile tale către Dumnezeu, tuturor celor ce se ostenesc pentru mai binele Bisericii și al Patriei noastre dragi, pe care și tu le-ai slujit cu atâta credință și râvnă! Pe Hristos-Dumnezeu roagă-L să păzească în netulburată pace sfințele tale mănăstiri, Biserica Ortodoxă Română și Țara noastră și lumea întregă! Tinde mână de ajutor tuturor celor ce îngenunchează cu credință la sicriul sfințelor tale moaște de la Cernica. Ajută-ne pe toți să ne păstrăm curați cu trupul și cu sufletul, să fim buni și harnici ca tine, să iubim și să slujim pe Dumnezeu și oamenii, pacea și adevărul! Pentru ca toți să dobândim, împreună cu tine, răsplata lucrătorilor celor buni și să intrăm, la vremea sfârșitului nostru, întru bucuria Domnului tuturor! Amin.

## ASPECTE SI MOMENTE DIN ACTIVITATEA SFÂNTULUI IERARH CALINIC DE LA CERNICA\*

Sfântul Ierarh Calinic de la Cernica este cel mai apropiat de vremea noastră, dintre cei opt sfinți români canonizați până acum de Sfântul Sinod al Bisericii noastre. El s-a născut la 1787 și a murit la 11 aprilie 1868. Latura pur religioasă și bisericească a personalității și activității sale este în general bine cunoscută. Despre calitățile, meritele și realizările lui ca simplu călugăr, ca stareț la Cernica și apoi ca episcop al Olteniei, precum și despre sfințenia sa s-a scris destul de mult până acum<sup>1</sup>. Mai puțin cunoscute sunt însă activitatea și meritele lui pe teren social-patriotic<sup>2</sup>. A participat în vreun

\*în rev. „Glasul Bisericii”, XXVIII (1969), nr. 1-2, p. 61-73.

<sup>1</sup>A se vedea îndeosebi: Monahul Cassian Cernicanul, *Istoriile sfintelor monastiri Cernica și Căldărușani*, București, 1870; Arhim. Atanasie Baldovin, *Istoria Mănăstirii Cernica*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an. XXII (1898-1899), p. 1008-1046 (publicată de C. Erbiceanu); Episc. Athanasie al Râmnicului-Noului Severin, *Istoricul Eparhiei Râmnicului-Noului Severin*, Râmnic, 1906; Athanasie Mironescu, *Istoria Mănăstirii Cernica*, Cernica, 1930 (mai ales de la p. 172 înainte); Econ. D. Furtună, *Ucenicii starețului Paisie în mănăstirile Cernica și Căldărușani*, București, 1927; Ic. D. Lungulescu, *Viața și minunile episcopului „Calinic cel Sfânt” al Râmnicului-Noului Severin*, Craiova, 1930; Pr. Prof. Al. Ciurea, *Sfântul ierarh Calinic de la Cernica, episcop al Râmnicului și Noului Severin*, în „Mitropolia Olteniei”, an. 1963, nr. 9-10, p. 667-685; Natalia Dinu, *Viața și activitatea Sfântului ierarh Calinic de la Cernica*, în „Glasul Bisericii”, an. 1968, nr. 3-4, p. 297-336; articolele din „Biserica Ortodoxă Română”, an. 1968, nr. 3-5, p. 347-415, scrise cu prilejul comemorării a 100 de ani de la moartea Sfântului; Prof. T.G. Bulat, *Un secol de la moartea Sfântului ierarh Calinic, episcop de Râmnic-Noul Severin*, în rev. „Mitropolia Olteniei”, an. 1968, nr. 3-4, p. 230-240.

<sup>2</sup> Despre aceasta scurte indicații la Pr. Prof. Al. Ciurea. *op. și rev. cit.*, p. 683 (*Sfântul Calinic și Unirea Principatelor*) și la Pr. N. Șerbănescu, *Sfântul ierarh Calinic de la Cerni-*

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

fel marele stareț și episcop, în calitatea sa de român, la evenimentele mai importante din istoria poporului român, căruia el aparține? Prin rândurile care urmează ne străduim să răspundem la această întrebare.

Cei peste 80 de ani ai vieții Sfântului Calinic (1787-1868) coincid cu una dintre epocile cele mai importante ale istoriei noastre naționale. Este epoca evenimentelor hotărâtoare, care marchează sfârșitul feudalismului în țările românești și stau la temelia României moderne: sfârșitul domniilor fanariote, revoluția lui Tudor Vladimirescu și începutul domnilor pământene (1821), revoluția de la 1848 și unirea Principatelor (1859).

Ce atitudine a avut Sfântul Calinic față de aceste evenimente de răscruce de la temelia României moderne, cu care el a fost contemporan? A asistat el ca un simplu martor ocular și pasiv la asemenea acte istorice, care angajau viitorul și destinul Patriei sale? Sau, dimpotrivă, a participat la ele și la evoluția social-politică a neamului său, care își căuta atunci, în vârtoarea istoriei mult frământatului secol al XIX-lea, noi forme de viață și de organizare printre popoarele Europei?

Sfântul Calinic s-a distins mai întâi ca un călugăr preocupat de progresul vieții sale duhovnicești, apoi ca stareț iscusit în gospodărirea unei mari mănăstiri și în cele din urmă ca episcop al uneia din cele mai întinse **eparhii. Dar bogata și variata sa activitate și numeroasele sale realizări pe** tărâm practic sau gospodăresc ne arată că acestui sfânt cu ochii ațintiți veșnic spre cer nu i-au fost indiferente aspectele vieții materiale și sociale a celor din jurul său<sup>3</sup> și că strădaniile sale pentru îmbunătățirea acestei vieți nu s-au mărginit de loc la mănăstirea pe care a stărețit-o ori la eparhia pe care a păstorit-o, ci s-au întins mult mai departe.

Fără îndoială, activitatea patriotică a Sfântului Calinic este cunoscută mai ales cu prilejul luptei pentru realizarea Unirii Principatelor. Dar, înainte de aceasta, vom aminti câteva fapte din viața Sfântului anterioare Unirii, din care se vede tot atât de bine iubirea lui de Patrie.

*ca, episcopul Râmnicului, în „Biserica Ortodoxă Română”, an. 1968, nr. 3-5, p. 382-385 (paragrafele: Sf. Calinic, patriot și Sf. Calinic fi evenimentele politice ale vremii).*

<sup>3</sup> Această trăsătură caracteristică a monahismului românesc, reprezentat îndeosebi prin Sf. Calinic, a fost zugrăvită mai ales la Pr. Dimitrie (Stăniloae), *Viața Sfântului ierarh Calinic dreptar Vieții noastre*, în „Glasul Bisericii”, an. 1955, nr. 10-11, p. 603-607.

1. Intre altele, adevăratul patriotism se manifestă și prin iubirea adâncă pentru compatrioți, iubire dovedită mai ales în momentele de cumpănă din viața lor, când ți se cere să faci tot ce e cu putință pentru salvarea lor din primejdii și din moarte. Judecat după acest criteriu, Sfântul Calinic a fost unul dintre cei mai buni patrioți români din vremea sa. Iubirea sa pentru popor și spiritul său jertfelnic pentru mai binele fraților de neam se ilustrează prima dată în împrejurările dramatice ale *revoluției din 1821*, care îl găsește pe Sfântul Calinic stareț, de trei ani, la Cernica. În luna mai din acel an, când turcii se îndreptau spre București, el salvează de la pieire nu numai pe viețuitorii chinoviei sale, ci și pe miile de băjenari din capitala țării și din împrejurimi, refugiați aici mai dinainte, în căutare de adăpost și de siguranță. În seara memorabilă de 15 mai, când turcii din tabăra de la Cățelu îndreptaseră tunurile spre mănăstire, unde li se spusese că se ascund zavergii și revoluționarii, tânărul stareț, prin autoritatea sfințeniei lui, potolește groaza celor refugiați, rugându-se fierbinte lui Dumnezeu împreună cu ei; iar a doua zi, scrisoarea trimisă de el pașei de la Cățelu prin monahul Pimen izbuteste să-l convingă că în mănăstire nu sunt răsculați, ci numai oameni nevoiași și lipsiți de apărare, între care mulți bătrâni, bolnavi, copii și multe femei, încât comandantul turcesc nu numai că renunță la planul său de a distruge mănăstirea, ci trimite și o gardă de ostași turci, care s-o ocrotească de aici înainte de alte atacuri<sup>4</sup>.

„De-a lungul vieții sale, Sf. Calinic s-a aflat de multe ori alături de norod în luptele și aspirațiile sale, dar pare că niciodată sufletul său nu a vibrat atât de puternic, la unison cu sufletul mulțimii necăjite, ca în acea seară de mai, când s-a arătat o dată mai mult puterea fără de margini a rugăciunii..”<sup>5</sup>. Si dacă pentru biografia Sfântului Calinic fapta sa de atunci este socotită mai mult ca o minune datorită Providenței dumnezeiești și puterii excepționale a sfântului stareț, privită pe plan istoric ea se ridică, fără îndoială, la valoarea unui înalt act de patriotism. Și tot acte de patriotism pot fi socotite și alte fapte din această epocă tulbure, amintite în viața Sfântului, ca intervenția

<sup>4</sup> Amănunte la Athan. Mironescu, *op. cit.*, p. 176-179.

<sup>5</sup> Natalia Dinu, *art. și rev. cit.*, p. 306.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

sa energică și curajoasă pentru apărarea celor slabi și lipsiți de ocrotire împotriva abuzurilor comise de pașa turc de la Pantelimon; el face aceasta nu atât în numele moralei creștine, cât în calitatea sa de român, cu durere de suflet pentru nenorocirile compatrioților săi lăsați de izbeliște. Prin rugăciunile sale, el salvează atunci pentru a doua oară Mănăstirea Cernica de la răzbunarea pașei, iar cu banii pe care acesta voia să-i dea atunci mănăstirii, starețul îl povățuiește să facă fântâna numită „a turcului”, care se vede până azi lângă intrarea în mănăstire<sup>6</sup>.

2. Nu avem documente din care să vedem mai precis ce atitudine a avut Sfântul Calinic față de cel de al doilea mare eveniment din istoria Țării Românești, petrecut în timpul vieții sale, adică *revoluția din 1848*, și nici dacă a avut legături cu conducătorii ei<sup>7</sup>. Doar unul dintre biografii și ucenicii săi apropiați, și anume arhimandritul Baldovin, ne spune că starețul său și-ar fi exprimat presimțirea că anul 1848 va fi începutul unei noi epoci<sup>8</sup>. Precum vom vedea, Sfântul Calinic și-a însușit idealurile revoluției, care aveau să ducă, între altele, la Unirea Principatelor, dar preocupările și îndatoririle sale multiple și grele de cârmuitor al celei mai mari mănăstiri de călugări din Țara Românească de pe acea vreme, precum și temperamentul său blând, doritor de liniște și de reculegere interioară, nu-i permiteau să ducă o luptă activă pe baricadele revoluției, cum au făcut alți clerici români contemporani, cu temperamente mai explozive, ca vestitul Popa Șapca sau ca monahul Iosafat Snagoveanu.

3. Dacă în timpul revoluției de la 1848 Sfântul Calinic nu și-a putut manifesta sentimentele patriotice sau n-a avut prilejul s-o facă, în schimb, după numirea sa ca episcop al Râmnicului-Noului Severin (1850), el va juca un rol dintre cele mai active și mai importante în cel de al treilea mare act istoric din viața poporului român: *Unirea Principatelor*, la care el ia de astă dată o parte activă, consemnată în documentele vremii.

<sup>6</sup> împrejurările istorisite la Athan. Mironescu, *op. cit.*, p. 179-180.

<sup>7</sup> Cp. și Pr. N. Șerbănescu, *Sfântul ierarh Calinic de la Cernica, episcopul Râmnicului*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an. 1968, nr. 3-5, p. 383.

<sup>8</sup> Arhim. Atan. Baldovin, *op. și rev. cit.*, p. 1019-1020.



Însăși alegerea sa la scaunul episcopal vacant al Eparhiei Olteniei constituia o dovadă despre marele prestigiu de care se bucura Sfântul Calinic în ochii contemporanilor și îndeosebi ai domnitorului Barbu Știrbei, care la cinstit toată viața cu prețuirea și prietenia sa, fiind convins că el va face față onorabilă îndatoririlor cerute de reorganizarea și conducerea unei întinse eparhii, unde activitatea sa pe teren bisericesc trebuia să aibă, în chip firesc, ecouri și urmări și în domeniul vieții sociale din acea parte a țării. Ceva mai mult, îndată după alegerea lui Nifon, a lui Calinic și a lui Climent ca viitori titulari ai celor trei scaune episcopale vacante la 1850 (București, Râmnic și Argeș), când Adunarea electivă urma ca dintre cei trei aleși să desemneze prin voturi pe viitorul mitropolit al țării, Calinic a întrunit același număr de voturi ca și Nifon și abia la a doua votare Nifon a dobândit un număr mai mare de „glasuri”, fiind deci ales mitropolit, iar Calinic a fost numit episcop la Râmnic.

Un prim prilej în care noul episcop își dovedește încă o dată patriotismul prin caldă sa iubire pentru popor, este punerea în practică a legii învoielilor agricole din anul 1851, când el militează cu tot dinadinsul pentru aplicarea corectă a prevederilor ei, menite să îmbunătățească situația deplorabilă de pe atunci a țăranilor clăcași<sup>9</sup>.

După încetarea domniei lui Barbu Știrbei în Muntenia și a lui Grigorie Ghica în Moldova (1856), s-a publicat, la 27 febr. 1857, firmanul Porții pentru alegerile de deputați în Divanurile ad-hoc, care, conform hotărârii tratatului de la Paris, trebuia să se constituie în ambele Principate, spre a exprima voința națiunii și a decide asupra viitoarei lor organizări. În aceste adunări reprezentative trebuia să fie și delegați ai clerului (câte 9 în fiecare Divan), ele urmând chiar să fie prezidate de mitropoliții celor două țări<sup>10</sup>, împreună cu ceilalți ierarhi din Țara Românească, în frunte cu mitropolitul Nifon, episcopul de Râmnic a întocmit listele alegătorilor care trebuiau să

<sup>9</sup> Vezi T.G. Bulat, *Din corespondența episcopului Calinic al Râmnicului*, Râmnicu-Vâlci, 1927, p. 50-53.

<sup>10</sup> Amănunte în *Istoria României*, publ. de Acad. R.P.R., voi. IV, București, 1964, p. 267. Cp. și A.I. Gonța, *Firmanul pentru convocarea Divanurilor ad-hoc și problema Unirii Principatelor Române*, în voi. *Studii privind Unirea Principatelor*, publ. de Acad. R.P.R., București, 1960 p. 289, 290 și 296.

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

desemneze pe membrii clerici ai viitoarelor Divanuri. În calitatea sa de episcop, Calinic era membru de drept al Divanului ad-hoc pentru Valahia; din partea Eparhiei Râmnicului, alături de el, a fost ales ca deputat al clerului protopopul Constantin, „protonotariul” (adică șeful cancelariei) Episcopiei Râmnicului, un partizan convins al Unirii, ca și episcopul său.

După constituirea Comitetului Unionist din București (3/15 martie 1857), Sfântul Calinic dispune să se facă în toate bisericile din eparhia sa rugăciuni pentru Unire. Iată textul *pastoralei* (scrisorii circulare) adresată de el în acest scop tuturor protoiereilor din eparhia sa, la 15/27 aprilie 1857:

„Religia ortodoxă fu păstrată cu sângele părinților noștri; românii își vărsară sângele pentru credința lui Christos, pentru lășirea adevărului Evangheliei, care a fost și este mântuirea patriei noastre.

Astăzi Dumnezeu, prin tainele Sale cele nepătrunse, chiamă pe Români ca să-și ceară pe cale legiuită coroana luptelor și a sângelui vărsat pentru cruce, pentru apărarea Patriei, a bisericilor și a mănăstirilor noastre, de a nu se întemeia, pe sfintele altare, biserici de altă credință.

Astăzi se împlinește cu poporul nostru una din sfintele făgăduieli ale Providenței: *Bate și țig se va deschide, cere și țig se va da.*

Poporul român n-are decât să ceară pe cale legiuită *viața politică și națională, făgăduită creștinilor prin glasul Evangheliei*; și spre a cere *viața trebuie a se uni într-un cuget și voință. Crucea a fost semnul unirii și înfrățirii Românilor, simbolul libertății Românilor și nădejdea lor în toate primejdiile politice, religioase și naționale.*

Drept aceea, *una din datoriile ce reclamă a noastră poziție în asemenea serioasă împrejurare, fiind de a se înălța rugăciuni Părintelui Ceresc pentru unirea Românilor, într-o singură voință și cuget ca să ceară pe cale legiuită viața Patriei lor.* - Scriem dar cucernicieii voastre, ca îndată după primirea acesteia să obstesci<sup>11</sup> preoților de pe la toate bisericile din cuprinsul plășilor cucernicieii voastre, precum și tuturor cuvioșilor egumeni de pe la monastiri și schituri, ca să se ție Te-Deum și privigheri prin biserici, citindu-se rugăciunile și moliftele prevăzute în S-ta Leturghie pentru vrăjmași, care în înțelesul lor se cunosc ca foarte potrivite cu împrejurarea de care ne este vorba.

<sup>11</sup>Adică să comunici (în trad. fr. a textului = *communiquer*).

Iar de primirea acesteia întocmai urmare adăstăm fără zăbavă răspunsul cucerniciei voastre"<sup>12</sup>.

Cu toată stângăcia exprimării sale, patriotismul luminat al semnatarului pastoralei se vede și din această împrejurare<sup>13</sup>. Sf. Calinic afirmă aici, destul de clar, următoarele trei lucruri, demne de reținut:

a) dreptul firesc și legitim la libertate și independență al românilor, care a fost propovăduit creștinilor prin însuși „glasul Evangheliei”;

b) datoria românilor de a se înfrăți și de a fi una în momentele de răscruce ale istoriei lor naționale;

c) datoria sa, în calitate de ierarh și deputat totodată, de a înălța rugăciuni, „într-o asemenea *serioasă* împrejurare, pentru unirea românilor într-o singură voință și un singur cuget, ca să ceară pe cale legiuită viața patriei lor”.

Pastorala episcopului de Râmnic a avut, ca și cea similară, a lui Filotei al Buzăului<sup>14</sup>, un puternic răsunet în rândurile luptătorilor pentru Unire și a sporit prestigiul și simpatia de care Sfântul Ierarh se bucura și până atunci în ochii contemporanilor săi. Comitetul Unionist din Craiova îi adresează la 29 aprilie/11 mai 1857 următoarea scrisoare de laudă și de mulțumire pentru actul său:

„Prea Sânte Părinte!

Religiunea și Patria sunt cele mai vechi instituțiuni pe pământ. Dacă cea dintâi ne leagă, prin credință, cu cerul, cea de a doua ne leagă, prin existența noastră și prin instinctul de dragoste și de simpatie, cu toate generațiile cele mai dinainte de noi și ne arată celor ce vor veni după noi. Ce glorie de a putea zice și următorii despre noi aceea ce noi zicem despre strămoșii noștri: Ei au fost mari pentru că s-au iubit în același Dumnezeu! Au fost tari pentru că toate puterile lumii au căzut dinaintea lor.

<sup>12</sup>Textul publicat întâi în ziarul „Concordia” din 7/19 mai 1857, nr. 26 și reprodus în *Acte și documente relative la Istoria renascerei României*, editate de Episc. Ghenadie Petrescu al Argeșului, Dim. A. Sturdza și Dim. C. Sturdza, voi. IV, București, 1889, p. 445-446.

<sup>13</sup>Cp. și N. Dobrescu, *Studii de Istoria Bisericii Române contemporane, I, Istoria Bisericii din România (1850-1895)*, București, 1905, p. 32.

<sup>14</sup>Publicată la Ec. Gh. Ionescu, *Viața și activitatea lui Filotei episcopul Buzăului*, ed. a II-a, București, 1941, p. 139-140 și reprodusă la Pr. G. Cocora, *Episcopul Filotei al Buzăului, luptător pentru Unirea țărilor române*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an. 1959, nr. 1, p. 45-46.

«*Preoții Tai, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

Noi cunoaștem misiunea strămoșilor noștri: ei n-aveau nimic mai sânt și mai prețios decât legea și patria. Când ziceau ei: *Pentru Lege și pentru Țară*, tot românul dorea a fi un martir, tot românul era un erou. Altarele și vetrele le-am primit pecetluite cu scump sângele lor. Istoria stă martură și ne arată cum mâna lui Dumnezeu, drept răsplătire a jertfelor noastre, ne-a scos deasupra relelor și a necazurilor ce au venit peste noi.

În scurt, Prea Sânt, pietatea și patriotismul sunt două virtuți nedespărțite: cel ce iubesc pe Dumnezeu, iubesc și pe aproapele său; pentru că cel ce n-ar iubi pe aproapele său, pe care îl vede și cu care trăiesc, cum ar putea zice că iubesc pe Dumnezeu, pe Care nu L-a văzut? Însuflețit de aceste nobile simțăminte ați binevoit, Prea Sânt, ca, în marea operă de regenerare a poporului român, să dați ordine în toată eparchia ca să se facă rugăciuni și privegheri, ca duhul luminii, al dragostei și al tăriei să unească inimile tuturor românilor în aceeași dorință și voință pentru binele și fericirea scumpei noastre Patrii. Aceste dorințe sunt cunoscute. Ele sunt simbolul credinței politice a tuturor Românilor.

În numele tuturor compatrioților noștri, vă rugăm, Prea Sânt, ca să primiți recunoștința și respectul turmei ce păstoriți. Ca unui vrednic următor al acelor cu care se faleză Biserica și națiunea română, noi n-avem să-i aducem laude; cartea nemuririi va înscrie și numele său între unșii și aleșii Domnului, între păstorii cei adevărați, care se pun pentru turma lor, între aceia pentru care Evanghelia zice: *Cel ce va face și va învăța, acela mare se va chema în împărăția cerului*" (urmează semnăturile președintelui și membrilor Comitetului electoral, printre care și aceea a lui Barbu Bălcescu, fratele lui Nicolae Bălcescu)<sup>15</sup>.

Aceleași frumoase aprecieri la adresa ierarhului-patriot le exprimă, peste puțin timp, și Comitetul Central al Unirii din București, în următoarea scrisoare:

„Prea Sfinte Părinte,

Religiunea creștină a exercitat cel mai mare imperiu asupra inimilor și minunile ei au făcut admirarea secolilor. Această religiune s-a născut în coliba păcătoșilor și s-a propagat în mijlocul goanelor. Propagarea Evangheliei a

<sup>15</sup>Textul în ziarul „Concordia”, nr. 26 din 7 mai 1857, reprodus în *col. cit. de Acte și documente...*, voi. IV, p. 548-549.

gonit barbaria de pe fața pământului, căci doctrina ei este curată ca lumina, înaltă și profundă ca adevărul, simplă și universală ca dânsul. Rătăcirea, Prea Sfinte Părinte, s-a propagat totdeauna mai iute decât adevărul, și de aceea, în această epocă însemnată de regenerație a românilor, numai niște frumoase fapte ca acelea ce ați săvârșit Prea Sfinția Voastră, care sunteți păstor adevărat și cu conștiință de sacra misiune ce Dumnezeu v-a încredințat, pot aduce la cunoștință oile rătăcite din turma Mântuitorului. Rugăciunile ce prea Sf. Voastră ați poruncit a se face în toate bisericile eparchiei de Râmnic, pentru isbutirea cauzei naționale, fericirea Țării, este dovada cea mai netăgăduită, că știți prețui sfințenia misiunii ce aveți a împlini aci pe pământ, ca credincios apostol al lui Christos, și că nu pierdeți niciodată din vedere binele ce doresc Românilor. Din timpii cei mai depărtați, Prea Sfinte Părinte, rugăciunea către Dumnezeu în altarele Sale a fost privită ca un mijloc puternic de a înălța sufletul, de a-l întări în bună hotărâre și de a-l mântui în nenorociri. Amorul patriei mele este un sentiment adânc întipărit în inima omului. Patria noastră amar chinuită de atâtea rele, ce au trecut peste dânsa, se află în ajunul unui viitor mare, după care a suspinat foarte îndelungat. Prin credința către Dumnezeu, a scăpat de toate nevoile, ce au năpădit asupra-i; tot prin credința către Dumnezeu va ajunge la limanul dorit. Ispitele și duhul răului ce vrăjmașii binelui și fiii vitregi se silesc a strecura în inimile Românilor, prin această credință tare se vor înfrunța și prin adevărul ce strălucește ca lumina soarelui. Comitetul Central al Unirei se socotește fericit de a-și arăta via sa mărturisire către Prea Sfinția Voastră, bunul și adevăratul păstor al turmei lui Christos, pentru frumoasa faptă ce ați săvârșit, îmbrățișând cu căldură cauza națională<sup>16</sup>.

Lucrările Divanului ad-hoc, care au pregătit Unirea, au avut loc în Muntenia între 30 sept. și 22 dec. 1857. în acest interval, Sfântul Calinic și-a împărțit grija și timpul între conducerea Eparhiei și lucrările Divanului, făcând parte din diferitele lui comisii. Astfel, la 2 oct. îl găsim făcând parte, împreună cu Filotei al Buzăului și cu Climent al Argeșului, din comisia celor 42 de membri care aveau sarcina de a redacta regulamentul

<sup>16</sup>Textul în ziarul „Concordia”, nr. 34 din 11/23 iunie 1857, reprodus în aceeași col. de *Acte și documente...*, voi. IV, p. 930 -931.

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

intern al Divanului<sup>17</sup>, iar la 8 oct. este ales președinte al deputațiilor clerici din Divan<sup>18</sup>.

Cu deosebire grăitoare pentru sentimentele unioniste ale episcopului de Râmnic este o scrisoare a sa din 2 nov. 1857, adresată „Cinstitei Adunări a Divanului ad-hoc al României”, al căreia început îl reproducem aici:

„Prea cinstiților Părinți și cinstiților domni ai Adunării, eu smeritul, din zioa care am auzit că milostivul Dumnezeu, prin slăvitele Puteri ale Evropei, au binevoit de a-și întinde și cătră noi mila Sa, ca să ne ușureze de multele suferințe care le-am pățimit, și a ne bucura pe viitor de vechile noastre drepturi recunoscute prin tractatul de Paris; de atunci - zic - și până acum *nu am încetat a ruga pe milostivul Dumnezeu*, atât (eu) însumi cât și toate bisericile din eparhia noastră, ca să-și săvârșească această milă a Sa, *pentru împreunarea într-un singur stat a Moldo-României și sub un singur guvern, după cum se cuprinde în cele patru puncturi ale programului național, ca unii ce suntem uniți în credința cea către Dumnezeu, drepti slăvitori, fii ai Bisericii Răsăritului, de aceeași limbă și același neam...*”.

În continuare, Sfântul Calinic cere Adunării să se reglementeze ca domnitorii viitorului stat românesc unit să fie creștini ortodocși. Apoi, luând atitudine împotriva obișnuinței cosmopolite a deputațiilor boierimii care vorbeau de obicei franțuzește, el cere ca în cadrul Adunării să se vorbească și să se scrie numai „în înțelesul popular”, adică în românește, dând ca exemplu pentru aceasta pe „frații noștri moldoveni”, care „scriu curat în limba Patriei”. Se scuză, totodată, că, în ciuda dorinței sale de a fi prezent la toate ședințele, va fi nevoit să mai lipsească uneori, din pricina bătrânețelor și a sănătății sale șubrede<sup>19</sup>.

<sup>17</sup> Vezi *Documente privind Unirea Principatelor*, publicate de Acad. R.P.R., voi. I: *Documente interne*, București, 1961, p. 583 (docum. nr. 727).

<sup>18</sup> *Acte și documente...*, voi. VI, part. 2, p. 27 și *Documente privind Unirea Principatelor*, voi. I, p. 588 (doc. nr. 735).

<sup>19</sup> Textul scrisorii în *Documente privind Unirea Principatelor*, I, p. XXXVIII și 600-601 (doc. nr. 751). Preocuparea Sfântului Calinic pentru întrebuintarea unei limbi neoaș românești în corespondența și actele de interes public se vede și dintr-o scrisoare a sa din 6 iulie 1853, adresată protosinghelului Pafnutie, administratorul metohului din București al Episcopiei Râmnicului (Arhiva Episc. Râmnicului și Argeșului, dosar nr. 2189, f. 10,

La 10 decembrie episcopul de Râmnic a fost ales într-o altă Comisie a Divanului, care avea să se ocupe cu problema activității pe viitor a acestei Adunări<sup>20</sup>, iar la 12 dec. 1857, îl găsim printre primii semnatori ai memoriului celor 35 de deputați din Divan, adresat Președintelui Adunării (mitropolitul Nifon), prin care se cerea să nu se treacă la discutarea reformelor interne, semnarii declarând că nu vor mai participa la viitoarele ședințe ale Adunării (care urma să-și reia activitatea la 10 ian. 1858), până ce dorințele Națiunii, formulate de Comisia instituită de Adunare, nu vor fi admise de Marile Puteri<sup>21</sup>.

După dizolvarea Divanului ad-hoc, episcopul Calinic face parte, alături de mitropolitul Nifon și de ceilalți doi episcopi ai eparhiilor muntene (Filotei al Buzăului și Climent al Argeșului), din *Adunarea electivă* care trebuia să aleagă pe viitorul domn al Munteniei și care și-a început lucrările la 22 ian./3 febr. 1859<sup>22</sup>. În această calitate el participă mai întâi, în dimineața memorabilei zile de 24 ian. 1859, la ședința secretă a membrilor Adunării, în care aceștia se obligă, sub prestare de jurământ, să voteze pentru colonelul Cuza, ales mai dinainte domn al Moldovei; pe actul care consemna în scris acest legământ solemn numele lui Calinic ocupă locul al doilea, după cel al mitropolitului Nifon, președintele Adunării<sup>23</sup>. În după-amiaza aceleiași zile Sfântul Calinic este prezent și la ședința publică, în care alegerea lui Cuza este realizată și prin votul formal al unanimității deputaților<sup>24</sup>; iar a doua zi, 25 ian. 1859, Sfântul își pune din nou semnătura pe mesajul prin care Adunarea electivă din Muntenia

textul citat la Pr. N. Șerbănescu, *Sfântul Ierarh Calinic de la Cernica, episcopul Râmnicului*, în „Biserica Ortodoxă Română”, LXXXVI (1968), nr. 3-5, p. 383.

<sup>20</sup> *Documente privind Unirea Principatelor*, I, p. 663.

<sup>21</sup> Textul memoriului și numele semnatarilor în *Documente privind Unirea Principatelor*, I, p. 664-666.

<sup>22</sup> Cp. și Mircea Păcurariu, *Atitudinea slujitorilor Bisericii Ortodoxe Române față de actul Unirii Principatelor*, în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, an. 1967, nr. 1-2, p. 92.

<sup>23</sup> Textul actului la Pr. N. Șerbănescu, *op. și rev. cit.*, p. 384.

<sup>24</sup> În această zi, după slujba de mulțumire oficiată la catedrala episcopiei Râmnicului pentru alegerea lui Cuza, elevii seminarului au cântat un imn închinat Unirii (publicat în periodicul „Biserica”, editat de Pr. Gr. Musculeanu, an. II (1863), nr. 11, p. 83-84. De acest imn amintește și bătrânul preot Vasile Constantinescu de la Biserica Negustori din Capitală, fost elev al seminarului din Vâlcea (1842-1935), în amintirile relatate de

«*Preoții Tai, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

vestea pe Alexandru Ioan I Cuza, domnul Moldovei, că fusese ales domn și al Țării Românești<sup>25</sup>.

Prin alegerea lui Cuza ca domn al ambelor țări românești, care de aici înainte trebuiau să constituie unul și același stat, se realizează astfel de fapt Unirea Principatelor; împlinirea acestei sfinte năzuințe a românilor a bucurat și pe Sfântul Calinic, care, precum am văzut, participase activ la ea. Iar mai târziu, dintre cuvântările prin care clerul român exprima bucuria sa cu prilejul pecetluirii definitive a Unirii, prin recunoașterea ei de către Marile Puteri și prin proclamarea ei de către Cuza, în dec. 1861<sup>26</sup>, ni s-a păstrat, de ex., cea rostită la episcopia de Râmnic, din inițiativa și cu binecuvântarea episcopului Calinic<sup>27</sup>.

4. *După Unire. Alte acte de patriotism ale Sfântului Calinic.*

În ciuda divergențelor care au avut loc mai târziu între Cuza și înalta ierarhie în cursul cunoscutei „lupte pentru canonicitate”<sup>28</sup>, Sfântul Calinic a continuat să păstreze o atitudine de perfectă lealitate față de domnitorul țării și de guvernul său; atitudinea aceasta, dovedită public și consemnată în documentele vremii<sup>29</sup>, se explică, fără îndoială, prin adeziunea sinceră și deplină a Sfântului la reformele democratice și progresiste patronate de **Cuza în timpul scurtei sale domnii. La rândul său, episcopul de la Râmnic** a continuat să se bucure și el de același prestigiu și aceeași stimă ca și până aici din partea domnitorului, fapt dovedit mai ales în 1864, cu prilejul

el preotului Nic. M. Popescu și consemnate de acesta în voi. *Preoți de mir adormiți în Domnul*, Buc, 1942, p. 203).

<sup>25</sup> Cp. Pr. N. Șerbănescu, *op. și rev. cit.*, p. 385.

<sup>26</sup> Amănunte în *Istoria României*, edit. de Acad. R.P.R., voi. IV, p. 331-333 și la Dan Berindei, *Lupta diplomatică a Principatelor Unite pentru desăvârșirea Unirii*, în voi. *Studii privind Unirea Principatelor*, p. 413.

<sup>27</sup> Cuvântarea ținută de preotul D. Brănescu, prof. la seminar, a fost publicată în periodicul „Biserica”, an. II (1863), nr. 10 din 3 martie, p. 75-76 și nr. 11 din 10 martie p. 81-83.

<sup>28</sup> Amănunte în *Istoria Bisericii Române*, manual pentru Institutele teologice, voi. II, București, 1968, p. 499.

<sup>29</sup> Vezi la Pr. Prof. Al. Ciurea, *op. și rev. cit.*, p. 677 și la Nat. Dinu, *op. și rev. cit.*, p. 328.



exceptării Schitului Frăsinei, ctitoria lui Calinic, de la legea exproprierii averilor mănăstirești, exceptare aprobată de domn, la intervenția lui Calinic<sup>30</sup>.

Episcopul de Râmnic își dovedește și după realizarea Unirii, sentimentele patriotice și interesul pentru marile idealuri de libertate, de progres și de lumină, ale compatrioților săi, contribuind cum putea mai bine la împlinirea lor și la consolidarea Unirii politice și administrative. Grăitoare din acest punct de vedere este mai ales o lungă și frumoasă pastorală, imprimată în tipografia lui de la Vâlcea și adresată „duhovniceștilor fii ai smereniei noastre, ... preoți de orașe și de sate”, la 28 ian. 1863. Aici, Sfântul Calinic îndeamnă pe preoți să se facă pildă credincioșilor în cele religioase și apoi le amintește și datoriile lor patriotice, sfatuindu-i să respecte Patria și pe conducătorii ei (p. 8), să sacrifice orice interes particular pentru binele obștesc (p. 12) și să „dovedească jertfelnicie pentru dreptate și patriotism” (p. 13).

„Datori suntem dar - zicea el - să nu cruțăm nici un interes particular pentru binele obștesc, care este și al fiecăruia în parte. *Când frații noștri cei de o credință și de sânge (...) ne cer ajutor, când Patria, care se compune din frații noștri, ne cere jertfa noastră, datori suntem a o da.* Dumnezeu a poruncit: *Nimeni n-are mai mare dragoste alta, decât a-și pune sufletul sau pentru prietenii săi - Neamul și Patria, se înțelege -, a zis însuși Mântuitorul Hristos*<sup>31</sup>.

Duhovniceștilor fii și frați preoți! *A învăța pe oameni să se iubească între dânșii, să-și iubească Patria, să jertfească orice interes pentru fericirea ei viitoare, care este pentru voi și copiii voștri, este datoria noastră, sau, mai bine să zic, a voastră.* A voastră zic, pentru că trăiți în popor, voi sunteți sufletul soțietății, voi primiți pre om din pânțelele maicii sale și călătoriți împreună pe calea acestei vieți spinoase, până îl duceți în sânul pământului, care este maica noastră a tuturor. Voi dar, cunoașteți mai bine ce o apasă, ce duh rău o ispitește pe nație. Mântuirea ei într-adevăr atârnă de dânsa, dar atârnă și de voi, pentru că voi sunteți datori a-i arăta pe lupii care prin vicleșug vor să o sfâșie în credință și să o împrăștie”.

<sup>30</sup> Vezi scrisoarea lui Cuza către Sfântul Calinic, publicată de Episc. Athanasie, în *Istoricul Eparhiei Râmnicului-Noului Severin*, p. 164, n. 1.

<sup>31</sup> Cp. IoanXV, 13.

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

Mai departe, Sfântul Calinic îi îndeamnă pe preoți să fie și buni patrioți, căci „cine este bun creștin este și bun patriot” (p. 14), să se îndeletnicească cu cititul cărților spre a-și lumina mintea (p. 14) și să fie „liniștiți fii ai păcii”<sup>32</sup>.

Grija aceasta patriotică pentru binele obștesc se manifesta la Sfântul Calinic și prin intensa lui activitate tipografică, prin care continua opera culturală a ilustrațiilor săi înaintași de pe scaunul episcopal al Râmnicului (Antim Ivireanul, Damaschin, Chesarie și Filaret). În tiparnița reorganizată de el la Râmnic tipărește numeroase cărți pentru luminarea clerului<sup>33</sup>, contribuind astfel, indirect, la răspândirea învățaturii de carte în părțile Olteniei, deoarece preoții și cântăreții erau, încă și atunci, în mare parte, singurii învățători ai satelor. „Prețuirea sa pentru carte s-a concretizat și în biblioteca organizată de el la Cernica, precum și în prețioasa colecție personală de cărți adunate de el și dăruite apoi Episcopiei din Râmnic. Iar interesul său pentru răspândirea învățaturii de carte în mediul sătesc și-o dovedise mai dinainte, prin școala înființată de el în satul *Moara Cernicăi*, într-o clădire a mănăstirii, în 1847, pe când era încă stareț la Cernica”<sup>34</sup>. Nu mai puțin ne spune, în aceasta privință, și actul de donație, descoperit de curând, prin care el își exprima dorința ca tipografia înființată de el la Episcopia Râmnicului să fie trecută, după moartea lui, în stăpânirea orașului Râmnicu Vâlcea, urmând ca jumătate din veniturile ei să fie destinate ajutorării, cu bani și cărți, a tinerimii studioase, lipsite de mijloace, din acel oraș, „fără deosebire de clasă sau condițiune”<sup>35</sup>.

Tot ca un act cultural și patriotic poate fi considerată și grija Sfântului Calinic pentru păstrarea în bună stare a monumentelor religioase ale Țării,

<sup>32</sup> Am redat citatele din textul Pastoralii în ortografia actuală, pentru ca ideile exprimate aici să fie mai limpezi. Cp. și extrasele citate la Prof. Pr. Al. Ciurea, *op. și rev. cit.*, p. 676, la Pr. N. Șerbănescu, *op. și rev. cit.*, p. 382-383 și la Prof. T.G. Bulat, *Tipografia și tipăriturile Sfântului ierarh Kallinik de la Cernica*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an. 1968, nr. 1-3, p. 403-404.

<sup>33</sup> Amănunte despre activ, tipografică a Sfântului Calinic vezi la: Prof. Pr. Al. Ciurea, *op. și rev. cit.*, p. 678; Pr. N. Șerbănescu, *op. și rev. cit.*, p. 379-381 și 385; Prof. T.G. Bulat, *Tipografia și tipăriturile sfântului ierarh Kallinik de la Cernica*, în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, an. 1968, nr. 3-5, p. 398-409.

<sup>34</sup> Vezi G.D. Iscriu, *O facere de bine a sfântului ierarh Calinic de la Cernica*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an. 1968, nr. 3-5, p. 396-397.

<sup>35</sup> Textul actului de donațiune la Prof. T.G. Bulat, *Tipografia...*, p. 407-409.

a căror însemnătate pentru studiul trecutului nostru istoric și cultural este atât de mult apreciată azi. Mănăstirea Frăsinei, rectitorită de el, Schitul Popânzăleștii din Vâlcea (metoh al Episcopiei Râmnicului), reparat de el la 1853, refacerea complexului de clădiri ale Episcopiei Râmnicului (1852-1856), reparațiile de la Schiturile Lainici, Sărăcinești, Ezerul, Slătioarele și Flămânda din Argeș, grija sa pentru Mănăstirea Ghighiu de lângă Ploiești ca și pentru mănăstirile istorice din eparhia sa, restaurate în timpul păstoririi lui (Arnota, Bistrița, Jidanul, Tismana și altele) sunt dovezi în acest sens.

Tot din iubirea sa de țară a izvorât gândul de a reproduce, în ediția Mineielor tipărite de el la Râmnic în 1862, prefetele Mineielor tipărite cu aproape o sută de ani mai înainte, de Chesarie și Filaret, prefete în care se vorbește despre strămoșii noștri daci și romani, despre primii voievozi români și despre diferite momente și figuri strălucite ale istoriei noastre naționale, menite să trezească în cititori sentimentul patriotic și mândria de a fi român<sup>36</sup>.

\*

În ultimii ani ai vieții Sfântului Calinic se petrece și ultimul eveniment important din istoria noastră națională, la care el este martor, un eveniment cu efecte negative pentru viitorul țării: detronarea lui Cuza și înlocuirea lui cu un domnitor străin (1866). Judecând după simpatia pe care Sfântul a nutrit-o față de popularul domnitor și de reformele lui democratice și progresiste, evenimentul acesta nu l-a putut bucura. De altfel, la puțin timp după aceasta (1867), încărcat de ani și cu puterile slăbite de muncă intensă desfășurată continuu la Cernica și la Râmnic timp de peste 50 de ani, Sfântul Calinic își dă demisia din scaunul episcopal de la Vâlcea (demisie care însă nu i-a fost aprobată de guvern), retrăgându-se la chinovia sa dragă de la Cernica, de unde continuă să se îngrijească de treburile episcopiei; aici, peste puțin timp, se va și stinge din viață și va fi înmormântat (f 11 apr. 1868).

„Trăind până departe, în timpuri nouă, pe care el nu le mai înțelegea nici măcar pentru a le combate, precum ar fi fost datoria sa, cruțat de dănsese, venerat pentru o vârstă ca a sa și pentru o astfel de viață, chiar și de cei mai antireligioși din noul curent apusean, care stăpânea Statul cel nou, el

«Preoții Tai, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

încheie cu vrednicie șirul curăților călugări fără arginți, al ctitorilor de cărți și clădiri de închinare, al sufletelor de arhieriei cari o clipă nu și-au închipuit că fapta ori gândul lor scapă de supt ochiul privighetor al lui Dumnezeu"<sup>37</sup>.

\*

Recapitulând activitatea patriotica a Sfântului Calinic și îndeosebi contribuția lui la realizarea Unirii Principatelor, am putea spune că el este cel mai reprezentativ sfânt român dintre cei canonizați până acum. Prin tot ce a făcut, el s-a integrat perfect timpului și neamului său, dând contemporanilor și urmașilor un înălțător exemplu de muncă și de împlinire a datoriei, de virtute, de omenie și de patriotism. El și-a împletit viața și lucrarea atât de strâns cu societatea și cu vremea în care a trăit, încât cu greu ni l-am putea închipui trăind și activând în altă lume și în alt veac; el este un sfânt român al veacului al XX-lea. Ne despart numai o sută de ani de la moartea lui, încât peste viața lui, care ne este atât de bine cunoscută, nu s-a așternut încă atmosfera de legendă, care aureolează de multe ori biografiile sfinților mai vechi. Viața aceasta se proiectează, luminoasă, pe fundalul uneia dintre epocile cele mai zbuciumate dar și cele mai glorioase din istoria noastră națională.

Era deja bărbat în floarea vârstei și stareț al Cernicăi, când trăiește mai întâi, cu bucurie, sfârșitul umilitoarelor domnii fanariote și începutul domniilor pământene, fiind un martor ocular al revoluției lui Tudor Vladimirescu și salvând de la prăpăd, prin prestigiul, rugăciunile și abilitatea sa politică, nu numai chinovia sa, ci și populația refugiată din București, pe care o încurajează, o mângâie și o hrănește; ceva mai târziu vede revoluția din 1848 și apoi participă activ, în calitate de deputat al Bisericii, la Unirea Principatelor, bucurându-se de venirea lui Cuza Vodă la cârma țării unite; în cele din urmă, la o vârstă înaintată, vede cu mâhnire și detronarea domnitorului iubit de popor și înlocuirea lui cu un domn străin.

Starețul ascet de la Cernica și episcopul înțelept și gospodar de la Râmnic a fost nu numai un sfânt venerat încă din timpul vieții lui și recunoscut ca atare prin canonizarea lui oficială de către Biserica noastră (1955), ci și un

<sup>37</sup> N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a Românilor*, ed. a II-a, București, 1930, p. 237-238.

adevărat patriot, care și-a iubit profund țara și neamul, a împărtășit speranțele, bucuriile și durerile poporului său, luptând pentru idealurile sale naționale. El a mers astfel pe urmele altor călugări, ierarhi și sfinți români din trecut, ca Daniil Sisastrul, în chilia căruia Ștefan cel Mare găsea nu numai refugiu și consolare în vremuri de înfrângeri, ci și îndemnuri și puteri noi pentru continuarea luptei împotriva cotropitorilor țării sale, sau ca sfinții Ardealului românesc din secolul al XVII-lea și al XVIII-lea, care au pierit ca martiri și mărturisitori ai luptei pentru apărarea nu numai a credinței strămoșești, ci și a libertății naționale a fraților lor de credință<sup>38</sup>

<sup>38</sup> Pr. Prof. Ene Branîște, *La o sută de ani de la moartea Sfântului Calinic Cernicanul*, în „Glasul Bisericii”, an. 1968, nr. 3-4, p. 373.

**XIV**

**PREDICI**

## **PREDICĂ LA ANUL NOU\***

Prăznuim zi de întreită sărbătoare!

I. Sărbătorim astăzi *marele praznic împărătesc al Tăierii împrejur a Domnului nostru Iisus Hristos*, al zilei în care dumnezeiescul Prunc, potrivit o rânduielilor Legii Vechi, a fost adus de sfânta Sa Maică la templu, unde a fost tăiat împrejur și a primit numele de *Iisus*, care înseamnă *Mântuitor* (Luca II, 22 și urm.).

II. In al doilea rând, în ziua de 1 ianuarie Biserica creștină Ortodoxă sărbătorește *amintirea Sfântului Vasile*, marele arhiepiscop al Cezareei Capadociei, mort la 1 ianuarie în anul 379. A fost unul din cei mai mari sfinți ierarhi pe care i-a avut creștinătatea: un adevărat episcop, un iscusit organizator al vieții bisericești și călugărești, un neînfricat mărturisitor și apărător al credinței celei adevărate, un nobil prieten și ajutor al săracilor cîn vremea lui, un venerabil ascet și sfânt, un vestit cărturar și cuvântător. Diferesc și unul dintre cei mai mari teologi ai Bisericii din toate timpurile, care a fixat, în scrierile lui nepieritoare, cele mai de frunte și mai adânci adevăruri de credință ale Ortodoxiei.

III. Potrivit unei vechi tradiții, Biserica Ortodoxă a fixat începutul anului bisericesc la 1 septembrie, adică odată cu începutul toamnei. Dar cupă tradiții și mai vechi, care vin dinainte de nașterea și de încreștinarea neamului nostru, atât la noi, cât și la alte popoare, se serbează tot astăzi și *începutul anului civil*. Măsurătoarea aceasta a anilor, întrebuițată din cele mai vechi timpuri în viața de stat, se întemeiază pe mersul soarelui, care reglementează anotimpurile și îndeletnicirile oamenilor, mai ales pe cele

\*în rev. „Glasul Bisericii”, XV (1956), nr. 1-2, p. 13-16.

în legătură cu lucrarea pământului. Încă de acum o săptămână în urmă, când am avut solstițiul de iarnă, adică noaptea cea mai lungă și ziua cea mai scurtă din tot timpul anului, zilele au început să crească, iar nopțile să se micșoreze. Ieșit biruitor din lupta cu frigul și întunericul iernii, soarele începe de acum un nou an, și sub lumina și căldura lui pământul și tot ce trăiește pe el renaște la o viață nouă... Cu toate că Biserica Ortodoxă nu împărtășește oficial această datină străveche și atât de mult înrădăcinată de a socoti începutul anului la 1 ianuarie, a tolerat-o și a căutat să încreștineze cel puțin unele străvechi obiceiuri păgâne legate de această dată, binecuvântând cu harul ei sfințitor începutul fiecărui an nou din viața noastră.

Trebuie să recunoaștem, cu oarecare părere de rău, că pentru cei mai mulți dintre noi accentul nu se pune în sărbătoarea de astăzi pe marele praznic împărătesc al Tăierii împrejur sau pe pomenirea Sfântului Vasile cel Mare, ci mai mult pe Anul Nou, adică pe o sărbătoare de origine necreștină și încă neconsfințită de către Biserică. La Anul Nou ne gândim cel mai mult, pe el îl așteptăm și pentru întâmpinarea lui ne-am pregătit mai cu înfrigurare, de el ne legăm toți atâtea nădejdi, visuri și planuri de viitor! De aceea și cuvântul nostru de astăzi va stăruii mai mult asupra acestui punct. Să vedem deci *cu ce gânduri trebuie să întâmpinăm noi creștinii începutul unui nou an din Viața noastră.*

Viața noastră se scurge ca apele unui râu, între două țărături, termene sau hotare din care nu poate ieși: nașterea și moartea, leagănul și mormântul. Iar anii nu sunt decât simple verigi sau inele din lanțul care leagă aceste hotare și care la unii e mai lung, la alții mai scurt... Cu fiecare an noi înaintăm de fapt tot mai mult către sfârșitul inevitabil, de care nimeni nu poate scăpa. Cu fiecare an ne depărtăm tot mai mult de leagăn și ne apropiem tot mai mult de mormânt. Și toți dorim să trăim cât mai mult, să adăugăm cât mai mulți ani la vârsta noastră. De aceea și urarea cea mai obișnuită pe care ne-o facem astăzi unii altora este să trăim mult: „La mulți ani!”.

Bun și firesc lucru este această dorință și această urare de viață lungă, căci doar de aceea ne-a dăruit Dumnezeu viața: ca s-o trăim. Dar să nu uităm că vrednicia omului nu stă în numărul anilor pe care i-a trăit, iar valoarea vieții noastre nu se măsoară după lungimea ei, ci după felul în care am trăit-o. „Că bătrânețile cinstite nu sunt cele ce se măsoară după



*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

lungimea anilor; adevărata cărunțețe e înțelepciunea oamenilor și vârsta bătrâneților înseamnă o viață nespurcată" (înțelepciunea lui Solomon IV, 8-9). La înfricoșata judecată nu ne va întreba Domnul câți ani am trăit aici pe pământ, ci câte fapte bune am făcut. Nu ne va cere socoteala cât am trăit, ci cum am trăit în lume...

Au fost oameni care au trăit ani mulți și au atins vârste matusalemice, dar au trăit degeaba, au făcut zadarnic umbră pământului; n-au lăsat nimic de seamă pe urma lor, nicio faptă mare, niciun nume bun, niciun regret, nicio amintire! Și, dimpotrivă, au fost oameni care au trăit puțin, dar viața lor scurtă a strălucit în lume ca fulgerul în beznă, uimind pe contemporani și pe urmași cu înțelepciunea lor adâncă, cu pilda muncii lor neistovite, cu virtuțile lor fără de seamăn, cu isprăvile lor pomenite cu admirație de cei de după ei. Să ne gândim, de pildă, la Sfântul Vasile cel Mare, pe care îl sărbătorim astăzi. El a murit înainte de a împlini 50 ani. Dar ce viață sfântă și bogată în înfăptuiri mărețe! Ce viață pilduitoare prin curăția și sfințenia ei feciorească, prin grija pe care Sfântul a purtat-o săracilor, orfanilor, bătrânilor și bolnavilor din vremea lui, prin jertfelnicia sa în slujba aproapelui și a Bisericii creștine, prin curajul și bărbăția cu care a apărat dreapta credință în fața puternicilor veacului! Ce operă măreață a lăsat în urma lui și ce amintire trainică și venerată! Iată, pomenirea lui se face astăzi cu cinste în toate Bisericile Ortodoxe și numele lui este de-a pururea slăvit și binecuvântat în întreaga lume creștină.

E cea mai minunată pildă și cea mai fericită întruchipare a unei vieți cu adevărat creștine, pe care Biserica putea să ne-o așeze astăzi, în pragul unui an nou, ca model și dreptar de urmat pentru viața noastră de aici înainte, ca și când ar fi vrut să ne spună: așa se intră în veșnicie!

Căci cu prețul unei vieți scurte, dar plină de osteneli rodnice și de înfăptuiri mărețe, Sfântul Vasile cel Mare și-a agonisit pe pământ amintire și cinstire nepieritoare din partea oamenilor, iar de la Dumnezeu viața cea fericită și veșnică. Moartea sa după trup a însemnat nu sfârșitul vieții, ci începutul vieții celei adevărate și veșnice. Odată cu începutul unui nou an, sufletul său sfânt, eliberat din cătușele timpului, a intrat pe porțile veșniciei, iar numele său a intrat în istorie, pentru a nu fi uitat niciodată, adevărind cuvântul Sfintei Scripturi, care spune: „Dreptii în veci vor fi vii. (înțelepciunea lui Solomon V, 15).

Așadar, să năzuim nu numai să trăim *mult*, ci să trăim și *frumos*, si viețuim creștinește. Nu numai să adăugăm la vârsta noastră cât mai mult: ani trăiți zadarnic, ci să și folosim cât mai bine și cât mai înțelept fiecare an, fiecare zi pe care Dumnezeu ne-o dă de trăit. „Vedeți cum să umblat; bine, nu ca niște neînțelepți, ci ca niște înțelepți, *răscumpărând vremea, căc-zilele sunt rele*”, ne îndeamnă Sfântul Apostol Pavel (Efes. V, 15, 16). Zilele noastre sunt adică bune sau rele, după cum le facem sau le trăim noi. Zilele petrecute în lene și în trândăvie, în ticăloșii și răutăți sunt *zile rele*, zile goale, zile pierdute, zile trăite zadarnic. Și, dimpotrivă, zilele trăite în împlinirea datoriei, în muncă neprecupețită pentru binele nostru și al Patriei, în fapte bune și în împlinirea poruncilor lui Dumnezeu sunt *zile bune*, adică zile pline, îmbelșugate și rodnice, zile câștigate pentru veșnicie, pietre de temelie la zidirea unei lumi mai bune aici pe pământ și a fericirii noastre în ceruri. Și cum sunt zilele noastre, așa ne vor fi și anii. Un an poate fi o clipă și o veșnicie în același timp: o clipă trecătoare când îl trăiești zadarnic, o veșnicie când îl trăiești cum se cuvine.

Să nu lăsăm deci zilele să se scurgă zadarnic, căci timpul nu se mai întoarce și odată va trebui să dăm seama de felul cum l-am întrebuințat. Fiecare an din viața noastră să fie un pas în plus pe calea desăvârșirii noastre, pe calea sporirii în virtute și în înțelepciune. Fiecare an din viața noastră să fie o treaptă mai sus pe scara nevăzută care ne înalță spre cer... Anul nou trebuie să ne prindă deci cu hotărârea nestrămutată de a întrebuința și mai cu folos și mai înțelept anii și zilele pe care le mai avem de trăit. Să ne găsească însuflețiți de dorința de a munci cât mai mult și mai bine, de a trăi cât mai creștinește, de a fi din ce în ce mai buni, mai dreپți și mai înțelepți, mai plini de iubire, de omenie și de bunătate, sârguindu-ne să ne asemănăm cât mai mult cu putință marelui Sfânt pe care îl sărbătorim astăzi.

Acum, la încheierea anului care s-a dus și la porțile anului care începe, să o rupem cu păcatele și cu greșelile trecutului și să începem o viață nouă, virtuoașă și sfântă. „Lepădați deci pe omul cel vechi după viețuirea de mai înainte... înnoiți-vă iarăși cu duhul minții voastre și să vă îmbrăcați în omul cel nou, cel zidit după Dumnezeu întru dreptate și întru sfințenia adevărului” (Efes. IV, 22-24). E obiceiul ca în noaptea anului nou să se stingă o clipă luminile, pentru ca să închipuim întunericul trecutului în care a intrat anul

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

ce s-a scurs și să întâmpinăm întru lumină anul care începe. Să lepădăm deci și noi lucrurile întunericului și să îmbrăcăm armele luminii, după cum ne îndeamnă Sfântul Apostol Pavel (Rom. XIII, 12-14).

În scurgerea nesfârșită a timpului, omenirea a încrestat pe răbojul amintirii ei ani nenumărați, dar nu toți de aceeași însemnătate în fața istoriei și a veșniciei. Au fost ani și epoci întregi care s-au scurs în negura trecutului fără să lase în amintirea omenirii niciun fapt de seamă pentru viitorul și progresul ei; oamenii acelor vremuri au pierit și ei fără nicio urmă în bezna uitării. Au fost, dimpotrivă, ani și vremuri de răscruce, care au lăsat urme neșterse în amintirea omenirii, prin faptele de neuitat pe care oamenii acelor vremuri le-au scris în cartea istoriei. Dintre acestea din urmă face parte și vremea noastră. Ne-a fost dat să trăim în anii din urmă evenimente epocale pentru destinul omenirii. Trăim vremuri de adânci și universale prefaceri și înnoiri. O lume veche, bătrână și putredă, plină de nedreptăți, de păcate și de suferințe, se prăbușește sub ochii noștri și pe ruinele ei se ridică o alta mai bună, mai dreaptă și mai fericită, zidită de oamenii muncii din această parte a lumii.

Să ne dovedim vrednici de însemnătatea istorică a anilor de răscruce pe care îi trăim! Să nu rămânem simpli martori sau asistenți pasivi la cele ce se întâmplă sub ochii noștri, ci să fim făurari activi ai vremurilor ce vin! Să contribuim și noi, cu munca și cu strădania noastră, la făurirea unei lumi mai bune, mai drept întocmite și mai fericite, întemeiată pe dreptate, pe frățietate și bună înțelegere între oameni și popoare. Iată, în planul de reconstrucție a firii noastre, anul care începe astăzi este și cel dintâi din al doilea plan cincinal, menit să organizeze, să rânduiască și să îndrume strădaniile mulțimilor de muncitori din toate domeniile, în acest scop. Să ne încadrăm și noi, cu tot elanul și cu toate puterile noastre de muncă, în marele efort colectiv pentru împlinirea acestui plan, făcându-ne fiecare cu prisosință și fără preget datoria, în locul nostru de muncă și de răspundere. Numai așa vom dovedi că știm să fim la înălțimea vremurilor pe care le trăim. Așa rie vom face și datoria de buni creștini și pe cea de buni cetățeni. Căci muncind pentru binele, propășirea și fericirea Patriei pământești, ne vom asigura și viața cea veșnică și fericită după moarte, care se dobândește prin muncă și strădanie, prin întrebuițarea cu folos a zilelor și a anilor vieții noastre celei

pământești, așa precum ne învață înălțătoarea pildă a Sfântului Vasile cel Mare, pe care îl prăznuim astăzi...

\*

Cu astfel de gânduri și de hotărâri se cuvine deci să întâmpinăm noul an. Înălțându-ne cugetele la Dumnezeu, Stăpânul cel veșnic al lumii și al veacurilor, în mâna Căruia stau vremurile și viața noastră, să-I mulțumim pentru cele ce am putut înfăptui în anul ce a trecut și să-L rugăm să ne ajute a trece cu bine și anul ce începe. Dea Domnul mai ales ca anul 1956 de la nașterea Mântuitorului nostru să vină cu darul cel mai de preț pe care El îl poate face întregii omeniri de astăzi: pacea, acea pace dreaptă, trainică și definitivă, pe care toți o dorim și pentru înfăptuirea căreia toți avem datoria să luptăm. Să punem deci viața noastră sub scutul lui Dumnezeu și al Sfântului Vasile cel Mare, pe care îl pomenim și îl cinstim astăzi și întrarmându-ne cu semnul Sfintei Cruci, să zicem și noi cu nădejde, așa cum făceau strămoșii noștri, ori de câte ori începeau un lucru nou: „Doamne, ajută!”. Amin!

## LA PRAZNICUL NAȘTERII MAICII DOMNULUI (8 septembrie)\*

*„Nașterea ta, de Dumnezeu Născătoare Fecioară, bucurie a vestit la toată lumea; că din tine a răsărit Soarele dreptății, Hristos Dumnezeul nostru; și, dezlegând blestemul, a dat binecuvântare și, stricând moartea, ne-a dăruit viață veșnică”* (Troparul zilei, în Mineiul pe septembrie).

Potrivit unei vechi tradiții, moștenită din cultul Legii vechi, Biserica Ortodoxă socotește începutul anului din viața noastră religioasă la 1 septembrie, iar cea dintâi sărbătoare mare a anului bisericesc este cea de azi - ziua de 8 septembrie -, în care se amintește și se prăznuiește Nașterea Maicii Domnului. Acest praznic împărătesc este, în ordine cronologică, primul luceafăr care strălucește pe cerul anului nostru bisericesc, după cum în istoria sfântă evenimentul nașterii Maicii Domnului este primul pas spre împlinirea planului dumnezeiesc al mântuirii oamenilor. „Astăzi este începătura bucuriei a toată lumea...” (din cântările slujbei, în *Minei*). De aceea, se cuvine să zăbovim o clipă asupra acestui eveniment și să încercăm a ne aminti, din negura trecutului îndepărtat, cum a fost nașterea Maicii Domnului și ce însemnătate a avut ea în iconomia mântuirii noastre.

Acum aproape două mii de ani în urmă, departe spre răsărit, în orașelul Nazaret din Țara Sfântă, trăia o pereche de bătrâni, cu numele de Ioachim și Ana; bărbatul cobora din neamul împărătesc al lui David, iar soția lui din seminția arhierelui Aaron, fratele lui Moise. Erau amândoi cinstiți, harnici,

\*În rev. „Glasul Bisericii”, XXIII (1964), nr. 9-10, p. 760-764.

drepti și înstăriți, ducând o viață pașnică neprihănită și îndeplinind cu sfințenie poruncile Legii. Aveau însă o mare mâhnire: cu toată sfințenia vieriilor, nu aveau niciun copil, deși ajunseseră la adânci bătrâneți. Lipsa de copii era socotită pe atunci la evrei ca un semn de ocară, de necinste și de blestem din partea lui Dumnezeu, iar părinții sterpi erau disprețuiți de oameni. Nici măcar darurile lor de jertfa nu erau primite la templu, la rând cu ale celorlalți. De aceea, când Ioachim s-a dus să aducă el însuși daruri lui Dumnezeu la templul din Ierusalim, marele preot Isachar, care slujea atunci, i le-a respins, spunându-i că Dumnezeu le refuză din pricina cine știe căror păcate tănuite.

De rușine și mâhnire, bătrânul nici nu s-a mai întors acasă, ci s-a schivnicit într-un munte, postind și rugându-se acolo, cu lacrimi, ca Dumnezeu să ridice ocară de deasupra lui și să nu-i lase neamul să se piardă din lipsă de urmași. Același lucru făcea, în grădina casei sale, soția sa Ana, rămasă singură acasă; rugându-se, ea a făgăduit să închine lui Dumnezeu roada pântecelui ei, ori fecior, ori fată de va fi. Rugăciunile lor fierbinți au străbătut cerul și aii schimbat întristarea lor în bucurie; după multe zile, Arhanghelul Gavriil i-a vestit în chip minunat, pe amândoi în aceeași zi, că binecuvântarea Domnului va coborî asupra lor și că vor naște o fiică, prin care va veni mântuirea lumii și care se va numi Măria.

Într-adevăr, întorcându-se Ioachim acasă, soția lui a zămislit și peste nouă luni a născut o fiică, aceea care avea să devină Maica după trup a Mântuitorului lumii; la opt zile după naștere, copila a primit numele de *Măria*, care înseamnă *împărăteasă*.

\*

Prăznuim deci astăzi, iubiți frați, nașterea aceleia care, din fiică a Tatălui, avea să fie Mireasa preacurată a Duhului și Maica Fiului lui Dumnezeu<sup>1</sup>, vasul curat și încăpător al dumnezeirii, templu sfințit, sălaș pământesc și tron luminat al împăratului slavei, scarăuitoare către cer și punte de legătură între Dumnezeu și oameni. Precum vedeți nașterea ei, spre deosebire de aceea a Fiului său, s-a făcut într-un tot după legile firii, Sfânta Fecioară fiind zămislită din sămânța bărbătească. Minunat și suprafiresc a fost numai faptul că această naștere a avut loc la bătrânețile adânci ale sfinților ei

<sup>1</sup> Ilie Miniati, *Didahi și predici*, trad. rom. de Pr. D. Fecioru, p. 590.

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

părinți, într-o vreme când nimeni n-ar mai fi crezut și sperat că o bătrână stearpă ar mai putea zămisli și naște copii, în condiții naturale. Așa cum, tot la adânci bătrâneți, Sara, soția lui Avraam, a născut pe Isaac, Ana pe proorocul Samuil și Sfânta Elisabeta pe Sfântul Ioan Botezătorul, tot așa și Sfânta Ana, la vârsta când a născut pe Sfânta Fecioară, nu era decât un trunchi uscat, din care a odrăslit mlădița ce a odrăslit floarea, pe Hristos Mântuitorul sufletelor noastre<sup>2</sup>. În acest lucru vedem noi degetul și voința lui Dumnezeu; nașterea Sfintei Fecioare este un rod binecuvântat al vieții sfințite a părinților ei și mai ales al postirii și al rugăciunilor lor fierbinți din timpul din urmă, întemeiate pe o credință și o nădejde aproape supraomenești, în puterea și în milostivirea lui Dumnezeu. Am putea spune deci că Sfânta Fecioară este un dar al lui Dumnezeu și o răsplată a virtuților sfinților ei născători, Ioachim și Ana, prin care întreaga omenire implora pe Dumnezeu să trimită mai degrabă pe Mântuitorul ei.

Dar, deși născută din oameni și pe căile obișnuite ale firii, Sfânta Fecioară purta, încă de la zămisirea și nașterea ei, semnele unei deosebite alegeri dumnezeiești în vederea misiunii înalte și sfinte pe care ea avea să o îndeplinească în iconomia mântuirii noastre. Această „fiică a lui David”, care fusese „așteptarea și lauda proorocilor” trebuia să devină „biserica însuflețită a lui Dumnezeu”; în preacuratele ei sânuri Fiul lui Dumnezeu urma să primească trup omenesc pentru mântuirea lumii. Ea era menită să fie „îndreptarea Evei” și pierzătoarea blestemului celui dintâi; căci printr-o femeie a intrat păcatul în lume și tot printr-o femeie se cuvenea să vină mântuirea. Prin această „nouă Evă” neamul omenesc însuși, în întregimea lui, va fi din nou așezat în cinstea cea dintâi, căci ființa ei omenească va fi ridicată la rangul înalt de sălaș vrednic și sfânt al Dumnezeirii<sup>3</sup>. Copila care se naștea atunci avea să fie „frumusețea firii omenești, lauda fecioarelor și podoaba maicilor”<sup>4</sup>, adică cea mai aleasă, cea mai curată, cea mai sfântă și cea mai mult cinstită dintre toate fiicele pământului, nu numai prin sfințenia părinților ei după trup și prin modul minunat în care s-a întâmplat nașterea ei, ci mai ales prin tot ce a urmat după aceea.

<sup>2</sup> Din cântările slujbei (*Mineiulpe septembrie*).

<sup>3</sup> *Mineiulpe septembrie*, București, 1891, p. 113.

<sup>4</sup> *Prolog, adecă Adunare în scurt din Viețile Sfinților*, voi. I, Neamț, 1854, f. 16 v.

Făgăduită de însăși maica ei și închinată lui Dumnezeu încă dinainte de zămislire, Sfânta Fecioară *este* dusă din pruncie la templul *din* Ierusalim - locașul *cei* mai sfânt al evreilor de atunci -, unde ea avea să-și petreacă toată tinerețea în rugăciune necurmată, în slujirea lui Dumnezeu, în curăție deplină și în ascultarea slujitorilor templului, înțelepțindu-se prin cunoașterea și împlinirea poruncilor Legii Sfinte. Acolo ea devine pildă de jertfa și închinare totală lui Dumnezeu, model desăvârșit de feciorie și curăție trupească și sufletească, de evlavie, de bunătate, de răbdare, de blândețe și de sfințenie. După ieșirea din templu, a primit cu desăvârșita supunere, ascultare și bucurie, vestea adusă de Arhanghelul Gavriil că ea va deveni „cămara Luminii” și „Maică a Celui Preaînalt”. A născut în dureri, ca orice maică, în simplitate și în sărăcie... Au urmat bârfele lumii, prigoana lui Irod, lipsurile, greutățile și ostenele fugii în Egipt, grijile și temerile pe care orice maică le trăiește pentru fiii ei; dar mai ales durerea pe care a simțit-o Sfânta Fecioară la răstignirea și moartea dumnezeiescului ei Fiul, cine o va înțelege? Căci atunci „săbie a trecut prin sufletul ei”; Maica și Fecioara s-a făcut, prin aceasta, părtașă la negrăitele patimi prin care Fiul ei *a mântuit* lumea. Viața ei, desăvârșită prin toate virtuțile, jertfele și renunțările, s-a sfințit și prin suferința cu care a împărtășit durerile nespuse ale calvarului.

Așa a devenit copila Măria „vas încăpător al dumnezeirii și tron luminat al împăratului slavei”<sup>5</sup>. Iată pentru ce neamul omenesc îi datorează cinste și pentru ce Biserica Ortodoxă proslăvește în cultul ei pe ceea ce s-a născut astăzi ca pe „cea mai cinstită decât heruvimii și mai slăvită fără de asemănare decât serafimii...”. Căci cinstirea adusă Maicii pricinuieste bucurie Fiului. Care fiu nu se bucură atunci când vede pe mama lui înconjurată cu atenție, cinste, respect și dragoste? Cinstind pe Maică, noi cinstim deci, indirect, pe însuși Fiul lui Dumnezeu, Care din preacuratele ei sânziuri si-a tocmit trup omenesc, a supt la sânul ei neprihănit și a crescut, ca om, sub ochii ei ocrotitori și plini de dragoste. Iată de ce cinstirea Maicii Domnului în cultul creștin este nedespărțită de cinstirea Mântuitorului însuși; și nu poate pretinde că cinstește cu adevărat pe Fiul acela care nu cinstește pe Maică.

<sup>5</sup>Ilie Miniati, *op. cit.*, trad. rom. cit., p. 590.



*«Preoții Tai, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

Din cele spuse până acum vom înțelege deci mai bine însemnătatea marelui praznic pe care îl sărbătorim astăzi. Sfânta Fecioară a fost un instrument indispensabil al mântuirii noastre. Nașterea ei a fost prima verigă din lanțul faptelor sfinte care aveau să ducă treptat la împlinirea planului divin și a lucrării de răscumpărare și mântuire a lumii. Ziua aceasta înseamnă deci zorile mântuirii noastre. Căci dacă nu se năștea Fecioara, nu se năștea nici Fiul, care avea să aducă mântuirea. De aceea cântă astăzi Biserica Ortodoxă: „Astăzi cea stearpă naște pe Născătoarea de Dumnezeu și hrănitorea vieții noastre. Astăzi este începătura bucuriei a toată lumea... ”<sup>6</sup>. Pricină de bucurie este nașterea Fecioarei mai întâi pentru fericiții ei părinți, Sfinții Ioachim și Ana, care mai-nainte erau sterpi și în necinste, iar acum îi slăvește toată creștinătatea căci au născut pe Născătoarea de Dumnezeu... Se bucură acum cerul, cu toți sfinții îngeri, căci s-a născut aceea căreia Sfântul Arhanghel Gavriil îi va aduce mai târziu vestea cea bună, cu salutarea: „Bucură-te, cea plină de dar, Domnul este cu tine. Binecuvântată ești tu între femei!” (Luca I, 28). Bucură-se pământul, cu oamenii toți, pentru că „din rădăcină neroditoare, sad de viață purtător ne-a odrăslit nouă pre Maica Sa, Dumnezeu minunilor... ”<sup>7</sup>. S-au bucurat morții cei din veac, patriarhii, proorocii și dreptii Legii vechi, care au așteptat și au nădăjduit cu credință tare pe Cel ce avea să vină printr-înșea, ca să-i libereze din robia iadului...

Cu toți aceștia ne bucurăm și noi astăzi, fraților iubitori de serbare, care ne-am adunat acum să prăznuim după cuviință slăvită pomenire de peste an a nașterii Maicii lui Dumnezeu.

Citim la Sfântul Evanghelist Ioan că, în ziua cumplită a răstignirii, Mântuitorul răstignit pe cruce a spus Sfintei Sale Maici, arătând către ucenicul Său cel mai tânăr și mai iubit, care era însuși viitorul evanghelist: „Femeie, iată fiul tău!”. Iar ucenicului i-a spus, arătându-i pe Sfânta Fecioară, covârșită de durere și îngenunchiată la picioarele crucii: „Iată pe mama ta!” Și de atunci ucenicul a luat-o pe Maica Domnului întru ale sale (Ioan XIX, 26-27). De atunci, noi, cei ce credem și ne botezăm în numele lui Iisus, împreună cu Sfântul Apostol Ioan am devenit toți „/«Sfintei Fecioare, iar ea a rămas

<sup>6</sup> *Mineiulpe septembrie...*, p. 110, 114, 120, 121.

<sup>7</sup> *Mineiulpe septembrie...*, p. 110.

Maica noastră iubită, a tuturor celor ce cinstesc pe Fiul ei. După trecerea ei la cele cerești, ea sade în slavă de-a dreapta Fiului său iubit, precum a proorocit David: „Stătut-a împărăteasa de-a dreapta Ta, în haină aurită îmbrăcată și prea înfrumusețată...” (Ps. XLIV, 11). Ea este femeia minunată pe care Sfântul Ioan Evanghelistul a văzut-o mai târziu în ceruri, în Viziunea lui minunată: „Și semn mare s-a arătat pe cer, femeie îmbrăcată cu soarele, și luna sub picioarele ei, iar pe capul ei o cunună de douăsprezece stele” (Apoc. XII, 1), așa cum o vedem adesea zugrăvită în unele tablouri și icoane. Ea este „împărăteasa îngerilor” și mijlocitoarea noastră, bună și milostivă, către Fiul, scut fecioarelor, pildă și întărire mamelor, ocrotitoare pruncilor, tuturor bună păzitoare și ajutătoare. În toate bisericile creștine, risipite pe întreg pământul, piatra și podeaua de sub icoanele ei sfinte au fost cel mai mult tocite de genunchii celor plecați sub acoperământul ei. Sub ochii ei buni și blânzi s-au plecat și se pleacă, de veacuri, milioane de credincioși, aducându-i prinosul lor de cinstire în toate limbile pământului și încredințându-i durerile, suferințele, greșelile și căderile, biruințele, nădejtile, bucuriile și suspinările lor. Spre ea se îndreaptă spovedaniile celor împovărați de păcate, visurile și dorurile fecioarelor, rugăciunile cu lacrimi ale mamelor pentru fiii și soții lor, plânsul văduvelor și al orfanilor, durerile celor năpăstuiți și asupriți, gândul din urmă al celor de pe patul morții... Și toți cei ce i se roagă cu căldură și cu credință găsesc la ea îndurare și iertare, ajutor și mângâiere, sprijin și alinare...

Fericind deci și noi pe Sfinții Ioachim și Ana, părinții binecuvântați ai Născătoarei de Dumnezeu, să aducem cuvenitul și smeritul prinos de cinstire, de rugăciune și de laudă aceleia a cărei slăvită naștere o serbăm astăzi. Și punându-ne sub scutul ocrotirii ei, ca și părinții și străbunii noștri, să cerem cu credință ca, prin mijlocirile ei pe lângă dumnezeiescul său Fiu, să dăruiască tot binele și ajutorul celor ce poartă cinstitul ei nume, să împlinească rugăciunile noastre ale tuturor, să apere de tot răul și de toată primejdia Biserica și Patria noastră scumpă și să aducă lumii întregi pacea atât de mult dorită, pentru ca să-i putem cânta în veci: „Luminează-ne pe noi, ceea ce ai născut Lumina, pre cei ce serbăm cu duhul nașterea ta cea purtătoare de lumină, Născătoare de Dumnezeu! Și luminii celei viitoare ne fa părtași, Curată; pace dăruiește-ne și izbăvire de cele rele, cu rugăciunile cele de Maică!”<sup>8</sup>. Amin.

<sup>8</sup> *Mineiulpe septembrie...* la ziua 7, stihira Născătoarei de la cântarea a noua a Canonului.

## LA DUMINICA RUSALIILOR\*

*„Să luăm toți Duhul înțelepciunii, Duhul înțelegerii, Duhul temerii de Dumnezeu...” (Molitfelnic, Cântările din slujba Aghiazmei mari)*

Cu cincizeci de zile mai înainte am trăit cu toții din plin marea bucurie duhovnicească a praznicului învierii Domnului. Acum zece zile, am sărbătorit slăvită Lui înălțare cu trupul la ceruri, iar astăzi serbăm Pogorârea Sfântului Duh, Rusaliile sau Cincizecimea, cum i se mai spune, pentru că acest mărit praznic cade totdeauna la cincizeci de zile după Paști. Este ultimul și cel mai mare dintre praznicele împărătești legate de Sfintele Paști prin data lor schimbătoare sau variabilă de la an la an: „Praznicul cel după praznice, care este cel mai de pe urmă...”, cum este numit în cântările noastre bisericești. Este totodată una dintre sărbătorile cele mai scumpe ale creștinătății ortodoxe, nu numai prin însemnătatea ei, ci și prin pomenirea morților din sâmbăta precedentă sau sâmbăta „Moșilor”, de care se leagă atâtea datini populare, frumoase și străvechi. Cu praznicul Rusaliilor se încheie șirul celor cincizeci de zile ale serbărilor pascale sau perioada numită a *Penticostarului*, din cursul fiecărui an bisericesc. O ultimă rază din marea lumină a soarelui învierii își aruncă astăzi peste sufletele noastre strălucirea de rămas-bun, înainte de a apune, pentru a răsări din nou în anul viitor. Astăzi, „lumina Mângâietorului a venit și lumea a luminat”. Întristarea, care cuprinsese inimile ucenicilor și ale credincioșilor după depărtarea de la ei a Iubitului lor învățător, se preschimbă în bucurie, prin încrederea și tăria pe care o toarnă în sufletele lor razele de foc ale Harului dumnezeiesc, revărsat peste ei prin pogorârea Sfântului Duh.

\*în rev. „Glasul Bisericii”, XXIX (1970), nr. 5-6, p. 453-457.

Pogorârea Sfântului Duh fusese proorocită cu sute de ani înainte de venirea Mântuitorului, mai întâi de către Dumnezeu însuși, prin gura și condeiul Sfântului Prooroc Ioil, care spune: „După aceea voi turna Duhul Meu peste tot trupul și vor prooroci feciorii voștri și fetele voastre și bătrânii voștri vor visa, iar tinerii voștri vedenii vor avea. Și peste robii Mei și peste roabele Mele voi turna în zilele acelea din Duhul Meu și vor prooroci. Și voi face minuni în cer sus și semne pe pământ” (Ioil III, 1-3). Aceeași pogorâre fusese prevestită și de Sfântul Ioan Botezătorul, care spunea celor botezați de dânsul în Iordan: „Eu vă botez cu apă spre pocăință; dar Cel ce vine după mine... vă va boteza cu Duh Sfânt și cu foc...” (Matei III, 11; Luca III, 16 și Fapte I, 5). Mântuitorul însuși o prevestise cu puțin înainte de patima Sa mântuitoare, adică în seara Cinei celei de Taină; prevenind pe sfinții Săi ucenici că El va fi dat morții, că va învia și apoi Se va înălța la Tatăl, le făgăduiește, între altele: „Și Eu voi ruga pe Tatăl și alt Mângâietor va da vouă, ca să fie pururea cu voi: Duhul Adevărului..., Care va fi în voi... Iar Mângâietorul, Duhul cel Sfânt, pe care îl va trimite Tatăl în numele Meu, Acela vă va învăța toate și vă va aduce aminte toate cele ce v-am grăit vouă... Iar când va veni Acela, Duhul Adevărului, vă va călăuzi la tot adevărul, căci nu va vorbi de la Sine, ci câte va auzi va vorbi și cele viitoare vă va vesti” (Ioan XIV, 16-17, 26 și XVI, 13-14). Imediat înainte de înălțarea Sa la ceruri, Mântuitorul a reînnoit această făgăduință, poruncind Sfinților Apostoli să rămână la Ierusalim, până când se vor îmbrăca cu putere de sus (Luca XXIV, 49 și Fapte I, 4-5).

Și dumnezeiasca făgăduință s-a împlinit, într-adevăr, la cincizeci de zile după înviere și după zece de la înălțare, adică în luminatul praznic pe care îl sărbătorim astăzi. Același Duh, Care, înainte de Zidirea lumii, plutea pe deasupra apelor (Facere I, 2) și Care Se pogorâse apoi asupra Mântuitorului la Botezul Său în Iordan sub chipul unui porumbel, S-a pogorât în această zi și peste Sfinții Săi Apostoli, sub chipul limbilor de foc, preschimbând întristarea lor în bucurie, slăbiciunea în tărie, îndoiala în încredere, frica în entuziasm și râvnă nepotolită pentru predicarea cuvântului Evangheliei. A fost ca o vâlvătaie de lumină supranaturală, care a zguduit puternic sufletele lor, punându-le în mișcare și insuflându-le un duh nou. În lumina orbitoare a limbilor de foc revărsate peste capetele lor, ei simțeau prezența mângâie-

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

roare a învățătorului lor iubit, care le insufla înțelepciune, bărbăție și curaj pentru îndeplinirea până la jertfa a misiunii sfinte care li se încredințase. Prin pogorârea Sfântului Duh peste ei, pescarii aceia galileeni, oameni simpli, smeriți și neînvățați, cu fețele arse de soare și cu mâinile crăpate de muncă, se umplu de lumină, de înțelepciune, de tărie și de o îndrăzneală supraomenească, împotriva căreia nu va mai putea sta nicio piedică.

Iar cel dintâi semn al acestei îmbeșugate revărsări peste ei a comorilor cerului, a fost darul minunat al grăirii în limbi; fiecare din ei a început a grăi în limbi străine, încât mulțimea evreilor veniți din toate laturile lumii la Ierusalim, cu prilejul mării sărbători a Cincizecimii, se mirau auzind pe acești smeriți ucenici ai Galileanului cum vorbeau în limbile fiecăruia dintre ei (Fapte II, 7-11). Nedumerirea compatrioților din străinătate a fost atunci risipită de Sfântul Apostol Petru, care, ca cel mai în vârstă dintre apostoli și ca unul dintre cei mai apropiați ucenici ai Domnului, s-a ridicat și, luând cuvântul, a rostit o însuflețită cuvântare, vorbind despre Iisus celor ce nu auziseră până atunci despre Dânsul (Fapte II, 14-40). Incheindu-și cuvântarea Sfântul Petru îi îndemna astfel: „Pocăiți-vă și să se boteze fiecare dintre voi în numele lui Iisus Hristos, spre iertarea păcatelor și veți lua darul Sfântului Duh; căci pentru voi este făgăduința și pentru copiii voștri și pentru toți cei de departe, pe oricâți va chema Domnul Dumnezeuul nostru” (Fapte II, 38-39).

În urma acestei cuvântări s-au convertit la credința creștină și s-au botezat ca la trei mii de suflete, care s-au adăugat la ceata ucenicilor și a celor dintâi următori ai lui Iisus, formând astfel cea dintâi obște creștină, numită de obicei „Maica tuturor Bisericilor”, adică sâmburele Bisericii Universale de mai târziu. De aceea, Duminica Pogorârii Sfântului Duh este socotită de unii și ca ziua întemeierii Bisericii creștine sau, mai bine zis, a botezului ei, direct de către Sfântul Duh, revărsat de sus în chipul limbilor de foc. Ca o ploaie venită la timp peste un ogor de curând brăzdat și însetat de apă a fost atunci revărsarea aceasta a Duhului peste frageda Biserică a lui Hristos. Ea a făcut preînțelepți pe neînvățații ucenici, a făcut din simpli pescari apostoli sau vânători de oameni și din păgâni pe viitorii mucenici, însuflețiți și întăriți de puterea Duhului, Sfinții Apostoli s-au răspândit după aceea în toată lumea, săvârșind minuni, întorcând pe păgâni de la

închinarea idolilor, semănând pretutindeni sămânța credinței celei adevărate și înfruntând toate împotririile, toate necazurile și toate suferințele. Căci Domnul însuși le făgăduise: „Nu vă îngrijiți de ce veți grăi sau ce veți răspunde în adunări și înaintea dregătorilor, căci Duhul Sfânt vă va învăța în acel ceas ce trebuie să grăiți” (Luca XII, 12). Prin cuvântul Evangheliei răspândit de Sfinții Apostoli și de primii propovăduitori creștini, însuflețiți de harul apostoliei și al grăirii în limbi, Biserica creștină s-a întins în scurtă vreme peste tot pământul și la toate seminiile lumii cunoscute pe atunci.

A părăsit, oare, Sfântul Duh lumea după ce S-a pogorât asupra Sfinților Apostoli? - Fără îndoială că nu! Ci El a rămas pentru totdeauna prezent, viu și activ (lucrător) în Biserica Sa, întemeiată și botezată în ziua Cincizecimii, așa cum făgăduise Mântuitorul însuși: „...Alt Mângâietor va trimite (Tatăl) vouă, *ca să rămână pururea cu voi*” (Ioan XIV, 16). Biserica este torța sfântă prin care Duhul întreține veșnic nestinse limbile Sale de foc din ziua Cincizecimii; ea este fântâna nesecată a darurilor Duhului, revărsate din belșug la Cincizecime. Puterea de viață dătătoare care de atunci încoace însuflețește, ocrotește și întărește neconținut Biserica văzută este Sfântul Duh. El a „plinit” lucrarea răscumpărătoare a Mântuitorului în lume, continuând-o în Biserică. După cuvântul Domnului însuși, „Duhul este Cel ce dă viață (face viu)” (Ioan VI, 13 și II Corinteni III, 6). „Prin Sfântul Duh tot sufletul viază și cu curăție se înalță, se luminează în unimea Treimii, cu sfințenie de taină” (*Octoih*, Antif. înv., gl. 4). Sfântul Duh este puterea divină care ridică din moarte pe cei căzuți și scoate viața din neființă: „Trimite-vei Duhul Tău și toate se vor zidi și vei înnoi fața pământului...” (Ps. CUI, 31). El este „Vistierul bunătăților”, adică vistieria sau comoara tuturor darurilor celor bune, care se dau oamenilor de sus: viață, sănătate, putere de muncă și de creație, virtute, sfințenie, talente și diferite înzestrări deosebite etc. „Prin Sfântul Duh izvorăsc izvoarele Darului care adapă toată făptura spre rodire de viață...” (*Octoih*, Antif. înv., glas 4). Prin El ne naștem din nou în baia Botezului, pentru viața lui Hristos și fără El nu putem intra nici în Biserică și nici în împărăția cerurilor (Ioan III, 5 și Tit III, 5-6). El inspiră toate gândurile și intențiile noastre cele bune, El ne învață adevărul și ne călăuzește voința și pașii spre tot ceea ce este bun și plăcut lui Dumnezeu. „Iar roadele Duhului Sfânt sunt: dragostea, bucuria, pacea, îndelunga-răbdare, bunătatea, facerea

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

de bine, credința, bucuria, cumpătarea" (Galateni V, 22; cp. și Efeseni V, 9). Sub adumbrirea Duhului zămislește, rodește și crește tot ceea ce e bun și de preț în Biserica lui Hristos și în lume. El prefăce și înnoiește sufletele oamenilor, ridicând eroi și sfinți din netrebnici și păcătoși.

Căci nu numai Sfinții Apostoli și ceilalți fericiți, martori și beneficiari ai harurilor Cincizecimii s-au adăpat din ploaia îmbelșugată a Duhului; atingerea aripilor nevăzute ale Mângâietorului au simțit-o și au experimentat-o, de atunci încolo, și alți privilegiați ai Harului, care au devenit prin aceasta „temple ale Duhului” și instrumente ale lui Dumnezeu spre împlinirea voii Lui, a adevărului, a binelui și a frumosului în lume. A simțit-o, pe drumul Damascului, dumnezeiescul Pavel, care, din cel mai cumplit prigonitor al creștinilor, a devenit cel mai dârz și mai fecund apostol al lui Hristos și propovăduitor al Evangheliei Lui. Au simțit-o, după aceea, milioanele de martiri din vremea prigoanelor, care au uimit pe prigonitori cu eroismul muceniei lor. Au simțit-o, mai târziu, toți aceia prin care Biserica creștină a crescut și a propășit: sfințiții ierarhi, care au organizat-o, au condus-o și au împodobit-o cu înțelepciunea, cu faptele și cu scrierile lor nepieritoare; cuvioșii pustnici, călugări și sihastri, care au năzuit să urce cât mai aproape de cer pe scara desăvârșirii în curăție și în sfințenia vieții; apărătorii luminați ai dreptei credințe, care au înfrânt ereziile și s-au ridicat cu agerimea minții lor până la vederea luminii necreate a Taborului. Puterea Duhului a insuflat pe Sfinții Evangheliști și pe ceilalți sfinți autori ai cărților Sfintei Scripturi; ea a grăit în predica de foc a Sfântului Ioan cel cu gura de aur, a ridicat din tina păcatelor sfinți ca Măria Egipteanca și Fericitul Augustin, a întărit brațul și spada voievozilor creștini, ca Ștefan cel Mare și Mihai cel Viteaz, întru apărarea legii străbune și a țării, a călăuzit mâna și ochiul iscușiților meșteri ziditori, cioplitori în piatră și în lemn și a zugrăvitorilor, care au dat lumii acele frumuseți ale artei creștine, ca Sfânta Sofia din Țarigrad, mănăstirea lui Neagoe de la Argeș, Trisfetitele din Iași și atâtea altele.

Dar puterea Duhului, Care sălășluiește pururea în Biserică, se împarte credincioșilor și lucrează mai cu seamă prin harul deosebit dat la hirotonie sfinților slujitori - arhieriei, preoți și diaconi - și prin sfintele slujbe săvârșite de aceștia. Sfântul Duh este Acela Care, prin mâinile și rugăciunile preoților, sfințește apa Botezului, untdelemnul Mirungerii și darurile de pâine și de

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

bătoare a Duhului Sfânt, ca și aceștia să se învrednicească, cât mai curând, de baia curățitoare și întăritoare a Botezului și de intrarea în marea familie duhovnicească a închinătorilor lui Hristos, care este Biserica. Să ne rugăm apoi și noi, alături de creștinii din lumea întreagă, ca să dispară cearta, ura și dezbinarea dintre creștini și dintre Biserici, pentru ca toți cei ce cred în Hristos „să fie una” întru El. Noi toți, care am primit puterea Duhului prin Botez, să ajutăm darul acesta dumnezeiesc să rodească și să se înmulțească în noi prin faptele cele bune; căci prin faptele cele rele „întristăm Duhul Cel Sfânt al lui Dumnezeu, în care am fost pecetluiți pentru ziua răscumpărării” (Efeseni IV, 30). Așadar, „Duhul să nu-L lăsați să se stingă întru voi” (I Tes. V, 19); căci „dacă prin Duhul viem, întru Duhul să și umblăm!” (Gal. V, 25). Poporul nostru a fost încercat în acest început de primăvară cu unul dintre cele mai pustiitoare dezastre pricinuite de puhoaiile apelor dezlănțuite. Să dăm, ca și până acum, ajutorul și darul nostru, cu toată inima, fiind totdeauna prezenți acolo unde este o nevoie sau o lipsă de împlinit, o suferință de alinat, un ajutor de dat. Făcând așa, vom dovedi că suntem sălasuri vrednice ale Duhului Care ni s-a dat la Botez, iar „Dumnezeul nădejzii ne va umple de toată bucuria și pacea în credință, spre a prisosi noi în nădejde, cu puterea Sfântului Duh” (Romani XV, 13). Cu această hotărâre și încredințare, să ne rugăm: „Doamne, Cela ce pe Preasfântul Tău Duh L-ai trimis Sfinților Tăi Apostoli, pe Acela, Bunule, nu-L lua acum de la noi, ci înnoiește-L întru noi, cei ce ne rugăm Ție!” Amin.



## LA SFÂNTA TREIME (în Lunea Rusaliilor)\*

*„Nădejdea mea este Tatăl, scăparea mea este Fiul acoperământul meu este Duhul Sfânt. Treime Sfântă, slavă Ție!”*

Acum 11 zile în urmă am prăznuit înălțarea Domnului la cer; ieri am sărbătorit Pogorârea Sfântului Duh peste Sfinții Apostoli, adunați în foisorul Cinei. Astăzi, adică a doua zi după Rusalii, sărbătorim pe însăși Preasfânta și dumnezeiasca Treime, adică pe toate cele trei fețe ale Dumnezeirii: pe Dumnezeu-Tatăl, ziditorul lumii, pe Dumnezeu-Fiul, Mântuitorul ei, și pe Dumnezeu-Duhul Sfânt, sfințitorul ei. Ziua aceasta ar trebui să fie cea mai mare sărbătoare din tot cursul anului bisericesc, căci ea este o sărbătoare a lui Dumnezeu însuși, în treimea persoanelor Sale. Slăvim astăzi nu numai pe Dumnezeu-Tatăl, care a făcut lumea din nimic, ci și pe Dumnezeu-Fiul, Care a mântuit-o din păcat și din moarte, și pe Dumnezeu-Sfântul Duh, Care a sfințit lumea, încheind și încununând lucrarea dumnezeiască a Mântuitorului în lume, prin pogorârea Sa asupra sfinților apostoli, cărora le-a împărtășit harul Său sfințitor, puterea de a propovădui Evanghelia lui Hristos și de a săvârși Sfintele Taine, putere pe care ei au transmis-o urmașilor lor la conducerea Bisericii.

Sărbătoarea Sfintei Treimi este, astfel, o încununare a sărbătorilor creștine care ne amintesc în fiecare an despre cele ce a făcut Dumnezeu pentru noi, de la începutul lumii și până astăzi.

\*

\*în rev. „Glasul Bisericii”, XXXVII (1978), nr. 5-6, p. 472-476.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

Credința în Sfânta Treime este temeiul învățaturii creștine și începătura mântuirii noastre. Atunci când preotul ne-a afundat în apă sfințită din cristelniță, ne-a botezat în numele Sfintei Treimi: „...în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh”. Când mamele noastre ne-au ajutat să facem pentru prima oară semnul Sfintei Cruci, ne-au învățat să-l facem tot în numele Sfintei Treimi. Cu mărturisirea și slăvirea Sfintei Treimi se încep toate sfintele slujbe săvârșite în biserici, ca, de ex.: „Bindecuvântată este împărăția Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh...”, cum zice părintele când începe Sfânta Liturghie. În numele Sfintei Treimi ne începem și ne încheiem noi, smeriții slujitori ai Domnului, predicile și cuvântările de învățătură ținute în biserici, așa cum au făcut, încă de la început, toți marii păstori, învățători și cuvântători ai creștinătății. Și tot pe Sfânta Treime o mărturisim și o chemăm într-ajutor ori de câte ori ne facem semnul Sfintei Cruci; cu numele ei pe buze trebuie să începem și să încheiem orice lucru bun pe care vrem să-l facem. Căci de Dumnezeu Cel în Treime închinat și laudat atârnă întreaga viață, lucrarea și soarta noastră, a tuturor: „în El viem, ne mișcăm și suntem” (Fapte XVII, 28) și „toată darea cea bună de sus vine, de la Părintele luminilor” (Iacob I, 17). Tot ce e bun, mare și sfânt pe acest pământ s-a tăcut în numele, cu vrerea și cu ajutorul Sfintei Treimi: „Cu vrerea (voia) Tatălui și cu ajutorul Fiului și cu plinirea (săvârșirea) Duhului Sfânt...”, precum citim în pisaniile de pe vechile noastre troițe și biserici.

Că Dumnezeu este în trei fețe sau persoane ne-o arată cartea de temeii a credinței noastre, adică Sfânta Scriptură, nu numai a Noului Testament, ci chiar și a Vechiului Testament. Din ea vedem cum taina Sfintei Treimi s-a descoperit oamenilor treptat, pe măsura puterii lor de înțelegere: la început mai nelămurit și apoi din ce în ce mai lămurit. Astfel, în cartea Facerii citim că, la facerea lumii, Dumnezeu, deși unul singur, atunci când face pe om vorbește despre Sine ca despre mai mulți: „*Să facem om după chipul și asemănarea Noastră!*” (Facere I, 26). Nu se vede de aici nici numărul, nici numele persoanelor dumnezeiești. Dar mergând mai departe, vedem cum Dumnezeu se arată patriarhului Avraam sub chipul a trei bărbați (îngeri), care stau la masa lui (Facere XVII, 1 și urm.), așa cum îi vedem zugrăviți uneori, pe pereții unor biserici sau pe unele icoane. Aflăm deci de aici că persoanele dumnezeiești sunt trei. Numele lor nu ni-l spune scriptura Ve-

chiului Testament, dar îl spune răspicat Mântuitorul, atunci când trimite p 7 Sfinții Săi Apostoli în lume, ca să răspândească învățătura Lui: „Mergânc învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și a Sfântului Duh...” (Matei XXVIII, 19). De altfel, Sfânta Treime se arătase încă mai dinainte, în chip văzut și lămurit, la botezul Domnului, așa cum o vedem zugrăvită pe icoanele botezului: Dumnezeu-Fiul se botează în apa Iordanului, Dumnezeu-Sfântul Duh se coboară asupra Lui în chip de porumbel, iar Dumnezeu-Tatăl mărturisește dumnezeirea Mântuitorului și calitatea Lui de Fiu al Tatălui: „Acesta (Care Se botează) este Fiul Meu Cel iubit, întru Care am binevoit” (Matei III, 16-17; Marcu I, 9-11; Luca 111,21-22).

Pe temeiul acestor cuvinte dumnezeiești, Sfinții Părinți și marii învățatori ai Bisericii, adunați la primele două soboare a toată lumea, de la Niceea (325) și Constantinopol (381), au stabilit învățătura despre Sfânta Treime, așa cum o mărturisim în Crezul pe care îl rostim la slujba Botezului, la Sfânta Liturghie și la alte sfinte slujbe: „Cred într-unui Dumnezeu, Tatăl Atotțiitorul, Făcătorul cerului și al pământului...; și într-unui Domn Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Unul-Născut, Care din Tatăl S-a născut mai înainte de toți vecii...; și întru Duhul Sfânt, Domnul de viață făcătorul, Care din Tatăl purcede, Cel ce împreună cu Tatăl și cu Fiul este închinat și slăvit, Care a grăit prin prooroci...”.

Astfel, deci, sfânta noastră Biserică ne învață că *Dumnezeu-Tatăl este obârșia Dumnezeirii*. El este fără început și fără cauză. El nu S-a născut și nici nu a purces din nimeni, ci a fost mai înainte de toate câte sunt. El a făcut toate din neființă, iar din ființa Sa, înainte de începutul timpului, S-a născut Fiul și a purces Sfântul Duh, așa precum se aprinde o lumină din altă lumină, fără ca cea de a doua să o împuțineze pe cea dintâi și fără ca să fie mai mică decât ea.

*Dumnezeu-Fiul S-a născut*, ca Dumnezeu, din Tatăl, încă dintru început, din vecie, iar ca om S-a născut, în timp, din Sfânta Fecioară Măria și din Duhul Sfânt; printr-însul s-a săvârșit mântuirea lumii.

*Dumnezeu-Sfântul Duh* a purces din Tatăl, mai înainte de veci. El este de viață făcător; El însufleștește și sfințește toate și prin El se revarsă asupra lumii toate darurile dumnezeiești trebuitoare pentru mântuirea noastră:

«Preoții Tâi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

lumina minții, cu care omul descoperă legile firii și o supune; puterea voinței de a face binele, talentele creatoare ale frumuseților de artă care ne încântă ochiul, bunătatea și curăția inimii, dar, mai presus de toate, harul dumnezeiesc care ni se dă prin Sfintele Taine, începând chiar de la botezul nostru. Sfântul Duh este Acela Care, prin mâinile și la rugăciunile preoților, sfințește Sfintele Daruri la Liturghie, ne dă iertarea păcatelor prin Taina Spovedaniei, ne binecuvintează, ne sfințește și ne întărește spre tot lucrul bun.

Precum vedem, trei sunt persoanele sau fețele dumnezeiești: Tatăl, Fiul și Sfântul Duh. Dar prin aceasta nu trebuie să înțelegem că ar exista trei dumnezei. Deși întreit în persoane, Dumnezeu este unul singur după ființa Sa. Ne-o spune lămurit Sfânta Scriptură, prin pana inspirată a Sfântului Ioan Evanghelistul: „Trei sunt Care mărturisesc în ceruri: Tatăl, Cuvântul și Sfântul Duh, iar acești trei Una sunt” (I Ioan V, 7). Trei sunt persoanele sau fețele Sfintei Treimi; și totuși, acestea trei sunt una în ființa lor, neamestecate, dar și nedespărțite una de alta, alcătuind o singură Dumnezeire, o singură putere și voință, o singură strălucire și slavă!

Atâta poate spune Biserica despre Sfânta Treime, fără ca prin aceasta să aibă pretenția că a spus totul despre Dumnezeu sau că ar fi înțeles cum poate fi aceasta. Au încercat unii să explice această mare taină a credinței noastre, prin unele comparații și asemănări din lumea văzută. Așa, de ex., Sfântul Spiridon, episcopul Trimitunde din insula Creta (*sec. IV*), care a luat parte la Sinodul întâi a toată lumea (Niceea, 325), a asemănat Dumnezeirea cu o cărămidă, alcătuită din cele trei elemente: pământul din care e frământată, apa cu care a fost frământat pământul și focul sau căldura cu care a fost arsă.

Alții au asemănat-o cu sufletul omului, care, de altfel, poartă în sine pecetea chipului lui Dumnezeu. Sufletul nostru e unul singur, dar el se manifestă sub forma celor trei facultăți sau puteri sufletești: mintea sau înțelegerea, inima sau simțirea și voința. Aceste însușiri ale sufletului sunt deosebite una de alta; dar cine le-a putut despărți vreodată în sufletul sau în viața omului? Nu rămâne sufletul nostru unul și același în toată scurgerea timpului? Tot așa și cele trei fețe sau persoane dumnezeiești sunt deosebite, dar totuși rămân nedespărțite în Dumnezeire, Care e una singură.

Dar toate aceste asemănări sau comparații ne dau abia o slabă închipuire despre ceea ce este în realitate Sfânta Treime. Adevărul despre Sfânta

Treime rămâne mai departe cea mai mare taină a credinței creștine, un adevăr mai presus de puterea de pricepere a minții omenești. Au încercat mulți să înțeleagă și să explice și altora cum poate fi Dumnezeu unul în ființă și totuși întreit în persoane, dar n-au izbutit ori au rătăcit, ceea ce e și mai rău. Căci totuna e a încerca să te uiți cu ochii la soare sau să pătrunzi cu mintea tainele Dumnezeirii; nici ochii noștri nu pot suferi strălucirea orbitoare a razelor soarelui și nici mintea noastră nu poate cuprinde adâncul Dumnezeirii. Și după cum lumina soarelui te orbește, tot așa strălucirea negrăită a Dumnezeirii covârșește puterea de înțelegere a minții noastre. De aceea au greșit toți ereticii care au cutezat să ispитеască taina Dumnezeirii: Arie, Macedonie, Sabelie ș.a. Căci aceștia ori amestecau persoanele, făcând din toate trei una singură, ori le despărțeau prea tare, făcând din ele trei dumnezei deosebiți. Ei greșeau și într-un caz și în celălalt. Și așa greșesc și azi toți aceia care cutează să pătrundă adâncul insondabil al Dumnezeirii, înarmați doar cu luminile rațiunii omenești.

Căci dacă soarele ne orbește când încercăm să-I privim cu ochii liberi, avem în schimb ocheanul și telescopul, acele minunate instrumente care nu numai că apropie de noi imaginea soarelui, dar în același timp potolesc și strălucirea razelor lui, pentru ca să nu ne vatăm ochiul. Ei bine, ocheanul sau telescopul prin care noi putem contempla lumina Dumnezeirii fără ca să orbim este credința, prin care primim descoperirea dumnezeiască, adică ceea ce ne-a spus Dumnezeu însuși despre Sine, prin gura sfinților prooroci, a sfinților apostoli și evangheliști, care au fost insuflați de Duhul Sfânt. Ea *este* puterea prin care înțelegem și acceptăm cuvântul lui Dumnezeu, scris în Sfânta Scriptură și păstrat în învățătura Bisericii, pe care am înfațșat-o aici pe scurt.

\*

În această viață noi vedem și simțim pe Dumnezeu „ca în oglindă și în ghicitură” (I Cor. XIII, 12), adică mai mult în chip indirect, din lucrarea Lui în lume și prin binefacerile pe care El le-a revărsat din belșug asupra noastră în tot cursul istoriei sfinte a mântuirii și pe care ni le dăruiește tuturor neconținut. Abia la sfârșitul veacurilor, când toți vom îmbrăca trupuri noi, nemateriale, îl vom vedea „față către față”, adică așa cum este El în realitate, în toată strălucirea slavei Sale. Dar, ca să ajungem acolo, suntem

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

aatori să credem, mai întâi, cu tărie că El există și să păstrăm neschimbată învățătura sfintei noastre Biserici despre Sfânta Treime și, al doilea, să iubim pe Dumnezeu din toată inima și din tot sufletul nostru. Iar iubirea aceasta vom dovedi-o împlinind voia și poruncile Lui, dintre care cea mai mare a fost și este, mai ales acum, iubirea semenilor noștri, pacea și bună învoirea dintre oameni. Să iubim pacea, pentru că „Dumnezeu este al păcii, iar nu al neorânduiei”, precum zice Sf. Apostol Pavel.

Să ne rugăm, deci și astăzi, pentru „pacea a toată lumea”, să o dorim din toate puterile sufletului nostru și să luptăm pentru ea cu toate mijloacele care ne stau la îndemână, alături de acei luminați și înțelepți conducători de popoare și luptători ai păcii de pretutindeni. Făcând așa, vom contribui și noi la realizarea împărăției lui Dumnezeu pe pământ, care nu poate fi decât o împărăție a iubirii dintre oameni și popoare, a păcii, a bune înțelegeri și a colaborării spre binele general al omenirii. Și numai așa ne vom învrednici și de vederea nemijlocită a strălucirii Sfintei Treimi, pe Care o sărbătorim astăzi.

Punându-ne sub scutul și ocrotirea Ei, să ne rugăm ca „Darul Domnului nostru Iisus Hristos și dragostea lui Dumnezeu-Tatăl și împărtășirea Sfântului Duh să fie cu noi, cu toții!”. Amin.

## LA ÎNĂLȚAREA SFINTEI CRUCI (14 septembrie)\*

*„Crucii Tale ne închinăm, Hristoase,  
fi sfântă învierea Ta o lăudăm și o slăvim.”*

Astăzi prăznuim înălțarea Sfintei și de viață dătătoarei Crucii; a Crucii pe care Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos a pățimit pentru mântuirea noastră... Crucea, care, din unealtă netrebnică de rușinoasă tortură și osândă, cum era mai înainte, s-a făcut după aceea semnul sfânt al izbăvirii noastre din osânda păcatului, al biruinței asupra morții, sfințită fiind prin neprețuitul sânge care s-a prelins pe dânsa din mâinile și picioarele Celui străpuns cu piroane și împuns cu sulița. Iată, astăzi, mii și milioane de cruci, asemenea celei de pe Golgota, au fost purtate cu evlavie și cu frică de către slujitorii sfințelor biserici, iar credincioșii s-au închinat și le-au sărutat cu smerenie și cu credință. Și așa am făcut și noi astăzi, în această măreață catedrală a Patriarhiei noastre.

Dar celor mai mulți dintre noi cuvintele „înălțarea Crucii” nu ne trezesc nimic în minte, fiindcă nu cunosc obârșia și rostul praznicului sărbătorit astăzi. De aceea, vă voi istorisi în puține cuvinte cum s-a petrecut „înălțarea” Sfintei Crucii a Domnului, pe care o prăznuim astăzi.

Trecuseră aproape 300 de ani de la răstignirea Domnului pe culmea Golgotei. În acest răstimp Biserica creștină avusese de luptat din greu cu puterile vrăjmașe ale prigonitorilor păgâni, care i se împotriveau cu deznă-

\* *La înălțarea Sfintei Crucii (14septembrie)*, în rev. „Glasul Bisericii”, XXXVII (1978), nr. 9-12, p. 992-996.

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

dej dea morții. Mii și mii de sfinți mucenici, începând cu Sfinții Apostoli, au murit pentru credința lor în Hristos, mulți dintre aceștia fiind spânzurați, ca și El, pe cruce. Timp de aproape 300 de ani tot întinsul vastei împărății romane, a cărei conducere era păgână, a fost ca o nesfârșită Golgotă plină de cruci, sfințite și ele de sângele martirilor creștini. Din jertfa acestora a răsărit, în cele din urmă, steaua biruinței creștine împotriva păgânătății, care a fost pentru totdeauna înfrântă. Venise atunci la cârma împărăției romane împăratul Constantin, care a fost întâiul împărat creștin și pe care, pentru aceasta, Biserica l-a cinstit după moarte ca sfânt.

Dar domnia lui Constantin, la început, nu era deloc sigură. Un alt împărat, păgân, cu numele de Maxentie, poftea pe atunci scaunul împărătesc al Romei. Cu acesta trebuia să se războiască deci Constantin. El era însă tare îngrijorat, fiindcă oastea lui era puțină la număr, pe când vrăjmașul său, Maxentie, avea oaste multă și bine întrarmată spre luptă. Dacă lucrurile s-ar fi întâmplat după socotelile noastre omenești, biruința ar fi trebuit să fie, desigur, de partea păgânului Maxentie. Dar, cu voia lui Dumnezeu, s-a întâmplat că, într-una din zile, spre amiază, cum stătea Constantin și se frământa cu duhul cum să facă spre a dobândi victoria, a avut o vedenie minunată. Deodată, i s-a arătat pe cer semnul Sfintei Cruci făcut din stele mai strălucitoare decât lumina soarelui. Și tot din stele era scris pe acea cruce: „Cu aceasta vei birui”. S-a cutremurat atunci împăratul, căci el nu cunoscuse încă puterea aceluia semn. Dar noaptea în vis un înger i-a poruncit să pună semnul acela pe toate scuturile și steagurile ostașilor săi și numai după aceea să înceapă lupta. Așa a și făcut împăratul, dând poruncă să se coasă pe toate steagurile și pavezele ostașilor săi semnul Sfintei Cruci din purpură scumpă. Pornind, apoi, cu toată nădejdea la luptă, s-a lovit cu Maxentie și cu ajutorul Sfintei Cruci l-a biruit pe el, scăpând pe creștini pentru totdeauna de groaza prigoanelor de până aici.

Mai târziu, și-a adus aminte împăratul de Crucea pe care Domnul își vărsase sângele pentru mântuirea oamenilor și a rugat pe sfânta sa maică, împărăteasa Elena, să meargă în cetatea Ierusalimului și s-o caute. Dar nimeni nu mai știa unde și dacă se mai păstra. Că să se șteargă orice urmă despre moartea și învierea lui Hristos, cei ce îl răstigniseră au ras vârful dealului Căpățânei și au nivelat locul, iar mai târziu unul dintre împăra-



ții păgâni a construit acolo un templu, pe care împăratul Constantin cel Mare a pus să-l dărâme pentru a construi o biserică creștină. Săpându-se sub temelile fostului templu păgân pentru a se înlătura dărâmăturile, s-au aflat acolo trei cruci, ba și piroanele cu care cei trei crucificați fuseseră pironiți pe ele. Greutatea era acum să se afle care dintre aceste trei cruci era cea pe care fusese răstignit Iisus. S-a întâmplat că tocmai atunci murise în cetate o fată de bun neam; și i-a dat prin gând episcopului Macarie al Ierusalimului să atingă trupul moartei de fiecare din cele trei cruci, ca să le cerce astfel puterea. Și numai cât s-a apropiat crucea Domnului de acea fată moartă, ea a înviat și a început a umbla și a mulțumit cu glas mare, slăvind pe Dumnezeu.

Între timp, slăvitul împărat Constantin terminase de zidit marea biserică ctitorită de el pe Golgota întru amintirea Patimilor și învierii Domnului. A poftit pentru aceasta sobor mare de episcopi din toate laturile creștine ca să săvârșească slujba sfințirii bisericii, iar serbările sfintei târnosiri au ținut zile în șir. S-a adunat, de aceea, mulțime mare de creștini în cetatea sfântă, doritori să vadă și să admire măreția și frumusețea vestitei ctitorii împărătești. Toți aceștia doreau să vadă și lemnul Sfintei Cruci a Răstignirii Domnului, care fusese descoperită mai înainte. De aceea, episcopul Macarie s-a suit pe amvonul cel înalt al bisericii și ținând cu brațele sale Sfânta Cruce, a înălțat-o în văzul tuturor. Iar dacă au văzut-o, toți s-au închinat și se rugau, zicând: „Doamne, miluiește-ne!”. Era în ziua aceea chiar patrusprezece ale lunii lui septembrie din anul 335, zi care a rămas de atunci închinată înălțării Sfintei Cruci și pe care o prăznuim și noi astăzi.

Lemnul sfânt al Crucii Domnului a fost apoi depus în altarul bisericii celei noi, zidite de Constantin. Dar peste vreo trei sute de ani s-a iscat un război între împărăția romanilor și perșii păgâni de la marginea de răsărit a Imperiului Roman. Și îngăduind Dumnezeu păgânilor să biruiască pe romani, perșii au intrat în Ierusalim și au luat cu ei, printre alte trofee și prăzi de război și Crucea Domnului. Dar peste puțină vreme, a izbutit creștinul împărat Heraclie să biruiască pe păgâni și să aducă înapoi la Ierusalim sfânta relicvă. Și din nou patriarhul de atunci al cetății sfinte a trebuit să înalțe Sfânta Cruce în văzul mulțimilor care se adunaseră ca să o vadă, bucurându-se de întoarcerea ei. Era tot în 14 septembrie, din anul 629.

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

După ce a mai stat o vreme în Biserica Sfintei învieri din Ierusalim, cea mai mare parte a lemnului Sfintei Cruci a fost luată și dusă la Constantinopol, capitala imperiului, pentru a fi pusă la adăpost de pericolul invaziei arabe, care devenea din ce în ce mai amenințător; iar după căderea cetății împărătești sub turci (1453), lemnul sfânt a fost dus într-una din mănăstirile Sfântului Munte. De aici, bucăți din el s-au răspândit, rând pe rând, în mai toată lumea creștină, unele din ele ajungând până în țara noastră.

Iată cum, de la Ierusalim, din locul Pătimirii Domnului, Sfânta Cruce a atins, cu lemnul ei, purtat prin diferite locuri și împărțit apoi în bucăți mici, toate laturile creștinătății. Brațele ei ocrotitoare s-au întins de-a lungul anilor atât de mult, încât au umbrit, ca niște aripi uriașe, întreg pământul, ocrotindu-l de puterile rele ale văzduhului. Iar sus, în înălțime, crucea luminoasă, care s-a arătat împăratului Constantin la vreme de cumpănă, s-a arătat mai pe urmă tuturor aceluia care au nădăjduit în puterea ei și s-au însemnat cu semnul ei sfânt. Ca și sfântul împărat, și aceștia au biruit în lupta grea a vieții. De aceea, Sfânta Cruce s-a înălțat de atunci pretutindeni unde s-a auzit cuvântul Evangheliei lui Iisus; la răscruce de drumuri, ca un semn al Celui ce a spus despre Sine: „Eu sunt Calea, Adevărul și Viața” (Ioan XIV, 6); în cimitire, la căpătâiul morților, ca o chezășie că cei morți întru Hristos vor învia, ca și El, pentru viața cea veșnică; pe sfintele altare și pe turlele bisericilor, înălțându-se în văzduh, ca o năzuință a sufletelor noastre către cer. Pe brațele Crucii s-au odihnit frunți plecate de durere, iar la picioarele ei au îngenunchiat atâtea suflete cernite de întristare, cerând lui Dumnezeu îndurare și ajutor întru necazuri. Căci numai plecând de la picioarele Crucii, adică de la durerile Celui ce a pățimit pe dânsa, se poate ajunge la lumină și bucuria cerului; prin lacrimile și durerile jertfei la bucuria și biruința învierii fiecăruia dintre noi. De aceea spune Scriptura Sfântă că tot Crucea, acest „semn al Fiului Omului”, se va arăta pe cer atunci când El va veni cu slavă ca să judece viii și morții (Matei XXIV, 30). Va fi semnul după care se vor recunoaște atunci toți cei ce în viața aceasta au crezut și au urmat lui Hristos Cel răstignit. De aceea, dorința de pe urmă a tot celui ce moare creștinește este ca după moarte să i se pună la căpătâi o cruce, cum spune poetul prin gura celui rănit de moarte în război: „Cu douăzeci deodată-n car/La groapă se vor duce/Și bun e Domnul de-om avea/La cap

o cruce..." (G. Coșbuc, *Rugămintea din urmă*, după Lermontov). Îndeosebi poporul nostru, creștin din însuși leagănul nașterii sale ca popor, a însemnat prin cruci, semănate la margini de drumuri, lângă fântâni sau în țarini, locurile unde s-au întâmplat fapte care nu trebuie uitate și mai ales unde unii creștini au murit de moarte neașteptată sau cruntă. Aproape de Sibiu, la Șelimber, străjuiește și azi crucea care arată locul luptei lui Mihai Viteazul cu principele ungar Andrei Bathory al Ardealului. Tot o cruce a rămas să însemne și locul unde a căzut trupul viteazului domn, ucis mișelește într-o noapte de august (1601), de cei ce nu vedeau cu ochi buni unirea tuturor românilor sub un singur sceptru politic, pentru care el luptase. La Curtea de Argeș tot o cruce din curtea vestitei mănăstiri a lui Neagoe de acolo amintește locul unde, după legendă, s-a frânt trupul genialului meșter, acel legendar Manole, care, după ce ridicase minunea de la Argeș, plătea cu viața greșeala de a se fi lăudat față de domnitorul-ctitor că el ar putea face și altă biserică, mai mândră decât cea pe care o făcuse. Dar câte nu ne spun aceste nenumărate cruci și troițe de lemn sau din piatră, risipite pe toate plaiurile țării noastre și mai ales în Transilvania, unde până și porțile curților și casele fraților noștri români sunt însemnate cu semnul Sfintei Cruci. Multe dintre ele constituie opere admirabile ale artei noastre populare, mărturii strălucite ale talentului artistic al oamenilor din popor. Dar ele cuprind în sine o istorie întregă a poporului nostru creștin și ortodox, amintindu-ne de oameni și fapte din trecutul nostru istoric, grăindu-ne despre luptele și zbuciumul lor întru apărarea țării, de credința lor creștină, de nădejdiile și aspirațiile lor spre o viață mai bună și mai ferită de primejdii.

După zisa Apostolului, „cuvântul *cruce* pentru cei ce pier înseamnă nebunie, dar pentru noi, cei ce ne mântuim, este puterea lui Dumnezeu" (I Cor. I, 18). De câte ori sărutăm cu evlavie crucea Domnului, noi nu cinstim doar lemnul din care este făcută și care putrezește, ci pe Hristos însuși, Cel ce s-a răstignit pe dânsa pentru păcatele noastre. Când vedem crucea noi ne gândim, fără să vrem, la patimile mântuitoare ale Celui răstignit pe dânsa pentru izbăvirea noastră din blestemul legii. Ea este pentru noi semnul prezenței și al puterii dumnezeiești a lui Iisus, care alungă pe diavolul și înfrânge puterea morții. De aceea, cântăm cu încredere, astăzi, cântările din slujba bisericească a zilei: „Doamne, armă asupra diavolului

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

Crucea Ta ai dat-o nouă..." și: „Crucea Ta, Doamne, viață și înviere poporului Tău este...". Ea este temelul mândriei și al laudei noastre de creștini ortodocși, cum zice Apostolul: „Iar mie să nu-mi fie a mă lăuda decât în Crucea Domnului nostru Iisus Hristos..." (Gal. VI, 14).

Un pictor genial a zugrăvit într-un tablou celebru imaginea a ceea ce înseamnă crucea pentru noi creștinii: în mijlocul unei mări învolburate de furtuni năprasnice se înalță, maiestuoasă și neclintită, o cruce, de piciorul căreia se agață cu disperare și cu ultimele puteri brațele unui naufragiat. Valurile vor să-l smulgă și să-l scufunde în adâncuri, dar el ține strâns brațul vertical al crucii, în așteptarea unei corăbii salvatoare, care se ivește la orizont, îndreptându-se către el.

În clipele noastre de cumpănă, de furtuni și de necazuri, să îngenunchem și noi, cu smerenie și evlavie, la picioarele crucii, ca acel naufragiat, să mărturisim Celui răstignit pe dânsa toate păcatele, căderile și slăbiciunile noastre, cerându-i cu credință iertare, mângâiere și ajutor întru necazuri și nevoi. Și însemnându-ne cu semnul ei sfânt, să ne rugăm, zicând: „Mântuiește, Doamne, poporul Tău și binecuvintează moștenirea Ta. Biruință asupra celor potrivnici, binecredincioșilor creștini le dăruiește și cu Crucea Ta păzește pe poporul Tău!". Amin.

**La duminici:**

## **LA DUMINICA A XVII-A DUPĂ RUSALII (A CANANEENCEI)\***

*„...Slobozește-ope dânsa, că strigă în urma noastră”  
(Matei XV, 23).*

*Sfânta Evanghelie (Matei XV, 21-28) istorisește una dintre minuni/e săvârșite de Mântuitorul dincolo de granițele Palestinei, printre păgâni, și anume vindecarea fiicei, chinuite de demon, a unei femei cananeence. Din purtarea acestei femei păgâne, dar plină de credință în puterea dumnezeiască a Mântuitorului, învățăm, mai întâi, marea putere a credinței pentru care Mântuitorul a și împlinit rugăciunea femeii, care nu făcea parte dintre oile casei lui Israel. În al doilea rând, întrucât femeia nu se rugase pentru sine, ci pentru fiica ei, atât prin rugăciunea ei stăruitoare, cât și prin mijlocirea pe care Sfinții Apostoli o fac pentru ea („Slobozește-o, că strigă în urma noastră”), Mântuitorul a vrut să ne arate cât de mare și de folositoare este puterea rugăciunii stăruitoare pentru binele și pentru mântuirea semenilor noștri, atunci când ea e izvorâtă din dragoste sinceră și e făcută cu credință tare în puterea lui Dumnezeu. Sau, cu alte cuvinte, că una dintre datoriile noastre creștinești este să ne îngrijim și să stăruim nu numai pentru mântuirea noastră înșine, ci și pentru a aproapelui nostru.*

Fără îndoială, ceea ce o făcea pe femeia cananeeancă să caute pe Mântuitorul și să-L implore cu atâta stăruință era iubirea ei firească, de mamă îndurerată pentru chinurile fiicei sale, muncită de diavol. Dar datoria aceasta

\*în rev. „Glasul Bisericii”, XXVI (1967), nr. 1-2, p. 34-38.

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

de a ne îngriji de mântuirea altora nu se limitează numai la cei dragi ai noștri, la rude, la prieteni și la cunoscuți, ci trebuie să cuprindă pe toți cei din cercul nostru de viață, pe toți cei cu care venim în atingere, pe aproapele nostru în general, adică pe toți oamenii, căci toți sunt fii ai aceluiași Dumnezeu și frați ai noștri, chiar când sunt de alt neam și de altă credință, precum ne-a învățat Mântuitorul în frumoasa parabolă a samarineanului milostiv, prin care El a lămurit pe învățătorul de lege cine este aproapele nostru (LucaX, 25 ș.u.).

Datoria de a ne îngriji nu numai de propria noastră mântuire, ci și de a semenilor noștri și de a stăruii pentru ea este o urmare firească sau o formă de manifestare a iubirii creștine, care este cea mai înaltă poruncă morală și legea de temelie a vieții sociale creștine. Și dacă ne iubim unii pe alții, așa cum ne îndeamnă Mântuitorul (Ioan XIII, 34) și Sfinții Apostoli (vezi, de exemplu, I Cor. XIII, 4-7), am putea să ne dezinteresăm unul de altul? Celui pe care îl iubim cu adevărat nu-i putem dori decât bine; iar supremul bine pe care îl putem dori atât nouă, cât și altora, este mântuirea sufletului. Putem noi să lăsăm în ghearele păcatului, ale morții și ale pierzării, sufletul aproapelui nostru, pe care îl iubim și pentru care S-a răstignit Hristos? Nu facem noi tot ce ne stă în putință pentru salvarea lui, atunci când se află în primejdie, dacă îl iubim cu adevărat? A te interesa numai de propria ta mântuire este o dovadă de egoism, iar egoismul, adică iubirea exclusivă de sine însuși și lipsa de interes pentru soarta și binele altora este, de fapt, lipsă de iubire, este un păcat, asemenea celui al lui Cain, care, întrebat de Dumnezeu unde este fratele său Abel, răspunde: „Nu știu. Sunt eu păzitorul fratelui meu?” (Gen. IV. 9). Osânda lui Cain așteaptă pe cei ce vor răspunde ca el la ziua Judecății.

A ne îngriji de binele și de fericirea altora este nu numai o datorie creștină, ci și o obligație firească a vieții sociale. Noi nu ne putem izola de semenii noștri. Trăim în societate, alături de semenii noștri, avem nevoie de ei și ei de noi. Ne întâlnim, ne sfătuim, ne ajutăm, ne sprijinim reciproc. Luăm parte la viața comună a tuturor, mângâindu-ne unii pe alții în necazuri și în dureri și împărtășindu-ne unii altora bucuriile. Alcătuim, împreună cu frații noștri de credință, o societate umană și religioasă, o obște cu același destin și cu aceleași idealuri sfinte. Binele și fericirea fiecăruia dintre noi se răsfrânge și asupra celorlalți; și dimpotrivă, suntem în mare parte toți

răspunzători de căderea și de osânda fiecăruia dintre noi. De aceea, un mare teolog a spus că putem păcătui și putem să fim osândiți singuri, adică fiecare în parte, dar nu ne putem mântui singuri. Calea mântuirii noastre trece prin aproapele nostru: ne mântuim laolaltă cu frații noștri de credință, unii cu alții și unii prin alții. Ajutând pe alții să se mântuiască, ne mântuim pe noi înșine, pentru că săvârșim cel mai mare bine pe care îl putem face cuiva, sporim numărul faptelor bune și al meritelor personale care ne îndreptățesc la mântuire. Orice bine făcut semenilor noștri, dar mai ales fapta bună care contribuie la mântuirea sufletului lor, se scrie în Cartea Vieții și va atârna înspre partea noastră în cumpăna dreptății de la Judecata de Apoi.

Dar cum putem ajuta pe frații noștri de credință să dobândească mântuirea? În mai multe chipuri sau pe mai multe căi. Astfel, putem ajuta pe semenii noștri în primul rând *rugându-ne pentru ei*. Rugăciunea pentru alții este o datorie creștinească impusă deseori în Sfânta Scriptură: „Vă îndemn, deci, mai înainte de toate, *să faceți cereri, rugăciuni, mijlociri, mulțumiri pentru toți oamenii*, pentru conducători și pentru toți cei ce sunt în dregătorii, ca să trăim viață pașnică și liniștită, în toată cuvioșia și buna-cuviință. *Căci aceasta este lucru bun și primit înaintea lui Dumnezeu, Mântuitorului nostru, Care voiește ca toți oamenii să se mântuiască și la cunoașterea adevărului să vină*" (I Tim. II, 1-4). Sfântul Apostol Pavel scrie filipenilor că se bucură de propovăduirea Evangheliei, „căci știu că aceasta va duce la mântuirea mea, prin rugăciunea voastră" (Filip. I, 19); iar pe coloseni îi îndemna: „Stăruieți în rugăciune..., rugându-vă totodată și pentru noi" (Col. IV, 2-3).

Dumnezeu ascultă și ne împlinește rugăciunile pe care le facem pentru alții, cu mai multă grabă și bucurie decât atunci când ne rugăm pentru noi înșine, pentru că rugăciunea pentru alții este semn de adevărată iubire a aproapelui, dovadă de mărinimie și altruism, de generozitate creștină. În viața de toate zilele, dacă la rugămintea adresată de noi înșine celor de care avem nevoie se adaugă și mijlocirea altora, rugămintea noastră are mai mulți sorți de izbândă. Tot așa e și cu rugăciunile pe care le înălțăm lui Dumnezeu pentru bunurile spirituale pe care I le cerem; ele capătă mai multă putere atunci când sunt unite și întărite cu rugăciunile semenilor noștri pentru noi. Fiecare dintre noi poate și trebuie să fie, deci, un mijlocitor pe lângă Dumnezeu, pentru binele sufletesc și pentru mântuirea fraților săi. Ei se

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

roagă pentru noi, iar noi pentru ei. „...Rugați-vă unul pentru altul, ca să vă vindecați, că mult poate rugăciunea stăruitoare a dreptului” (Iacov V, 16).

Biserica însăși, prin porunca ei a cincea, ne îndatorează să ne rugăm unii pentru alții; de aceea, în ecteniile din rânduiala sfințelilor slujbe, ne rugăm pentru toți oamenii, pentru pacea a toată lumea, pentru conducătorii statului și ai Bisericii, pentru cei bolnavi, pentru cei ce călătoresc, pentru cei bântuiți de necazuri, de nevoi și de suferințe, și mai ales pentru cei morți, cărora nimic nu le ajută mai mult ca rugăciunile făcute de cei vii pentru ei, prin mijlocirea Bisericii, la jertfa Sfintei Liturghii, la slujba înmormântării și a parastasului și în toate sfințele slujbe în care pomenim și pe cei adormiți întru dreapta credință.

În al doilea rând, putem să ajutăm pe semenii noștri în strădaniile lor pentru dobândirea mântuirii, *prin pilda cea bună*, pe care suntem îndatorați să le-o dăm, adică prin trăirea noastră creștinească, prin comportarea exemplară, prin practicarea virtuților creștine: prin iubirea de Dumnezeu și de oameni, prin dragostea noastră pentru muncă, prin iubirea de pace, de cinste și dreptate ș.a.m.d. Căci toate acestea sunt nu numai trepte ale suirii noastre proprii spre desăvârșire, ci și un îndemn pentru alții, un sprijin, un ajutor spre propria lor îndreptare și mântuire: „Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, ca să vadă lucrurile voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri” (Matei V, 16). De aceea trebuie să avem atâta grijă pentru exemplul pe care-l dăm oamenilor prin purtarea noastră, căci el poate fi îndemn spre virtute și pricină de mântuire pentru semenii noștri atunci când este bun și, dimpotrivă, poate fi pricină de sminteală, adică îndemn spre păcat, atunci când este rău, aducând nu numai osânda noastră, dar și pierzarea altora. „Aceasta mai vârtos chibzuiți, ca să nu puneți fratelui piedică sau sminteală” (Rom. XIV, 13). Căci „oricine va sminti pe unul din aceștia mici, care crede în Mine, mai bine ar fi pentru el să-și lege o piatră de moară de grumaz și să se arunce în mare” (Marcu IX, 42). Să ne ferim, deci, de orice faptă care ar putea fi pricină de sminteală, adică de cădere în păcat pentru alții (cp. și Rom. XIV, 14-15, 19).

În al treilea rând, putem ajuta pe frații noștri spre dobândirea mântuirii, *prin povățuire și îndemn la virtute*, prin îndreptarea lor pe cărările adevăratei viețuiri creștine: „Să vă sfătuiți unii pe alții!” (Rom. XV, 14); iar la nevoie,



să-i mustram pentru greșeli și păcate: „De va greși fratele tău, mergi și-l muștră între tine și el singur. Și dacă te va asculta, ai câștigat pe fratele tău” (Matei XVIII. 15). Întoarcerea celor rătăciți la calea adevărului, și a celor păcătoși la căile virtuții este cea dintâi și cea mai de valoare dintre faptele bune pe care învățătura de credință a Bisericii noastre le numește „faptele milosteniei sufletești față de aproapele”: „*De se va rătăci cineva dintre voi de la adevăr și-l va întoarce cineva, să știe că cel ce a întors pe păcătos de la rătăcirea căii lui, își va mântui sufletul de moarte și-și va acoperi mulțime de păcate*” (Iacov V, 19-20). (cp. și I Ioan V, 16: „Dacă vede cineva pe fratele său păcătuind să se roage și Dumnezeu îi va da viață...”).

Dintre aceleași fapte ale milosteniei sufletești, prin care ne mântuim și pe noi înșine și ajutam și pe alții să se mântuiască fac parte: învățarea celor neștiutori și nepricepuți (Cp. Fapte VIII, 31), sfatul celor ce au trebuință de povață și de îndemn spre bine („Indemnați-vă unul pe altul și zidiți-vă unul pe altul...”, I Tes. V, 11), mângâierea celor întristați (I Tes. IV, 8 și V, 11; Rom. I, 12; II Cor. I, 4 ș.a.), iertarea greșelilor altora față de noi înșine (Luca XVII, 3-4) și răsplătirea răului cu bine (Matei V, 44-48; Luca VI, 28 și Rom. XII, 19-21). Pe toate acestea le cuprinde Sfântul Apostol Pavel, când îndeamnă astfel pe tesaloniceni: „Și vă rugăm, fraților, muștrați pe cei fără rânduială, mângâiați pe cei slabi de înger, sprijiniți pe cei neputincioși, fiți îndelung-răbdători față de toți. Vedeți să nu răsplătească cineva cuiva rău pentru rău, ci urmăriți totdeauna binele și unii față de alții și față de toți...” (ITes.V, 14-15).

Cea mai mare pildă de stăruință pentru mântuirea aproapelui ne-a dat-o Mântuitorul însuși, Care „n-a venit în lume ca să I se slujească, ci ca El să slujească și să-Și dea sufletul răscumpărare pentru mulți” (Marcu X, 45). Cât de grăitoare este rugăciunea Lui pentru Sfinții Apostoli și pentru toți creștinii de mai târziu, cu puțin înainte de răstignirea Lui! (Vezi Ioan XVII, 9 ș.u.). Pildă de stăruință și rugăciune neîncetată pentru mântuirea fraților ne dau Sfinții Apostoli, în frunte cu Sfântul Apostol Pavel, care, în mai toate scrisorile lui, nu uită să spună cititorilor săi că se roagă neîncetat pentru ei și îi îndeamnă să se roage și ei pentru el și unii pentru alții. Așa au făcut și toți sfinții și cei mai buni creștini din toate timpurile și locurile. Rugăciunile stăruitoare ale Sfintei Monica, mama Fericitului Augustin, și

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

pilda măreață a vieții Sfântului Ambrozie, episcopul Milanului, au făcut pe Augustin să se convertească la creștinism și să devină astfel unul dintre cei sui mari episcopi, teologi și scriitori ai creștinătății apusene.

Să stăruim, deci, a ne îngriji nu numai de mântuirea noastră, ci și de a fraților noștri, ajutându-i prin rugăciunile noastre pentru ei, povățuindu-i și îndemnându-i spre bine și spre virtute, muștrându-i și îndreptându-i pe calea binelui, mângâindu-i și întărindu-i atunci când sunt împresurați de necazuri și când voința lor spre bine slăbește, sprijinindu-i prin pilda bună a propriei noastre vieți.

Nu de mult, un tânăr voinic, dar egoist, s-a desprins din grupul unor excursioniști care urcau din greu spre vârful unui munte înalt; voia să ajungă singur înaintea celorlalți. Deodată s-a iscat o furtună puternică și viforniță cu zăpadă. Înaintând cu greu, dar călăuzindu-se și îmbărbătându-se unii pe alții cu bunăvoință și dragoste, grupul celor rămași în urmă a ajuns cu bine la țintă; dar cel ce o luase înainte singur a rătăcit drumul și a fost găsit mai târziu înghețat și mort. Așa e și cu urcușul nostru spre piscurile cerului: cel ce crede că le va atinge pornind într-acolo de unul singur riscă să piară în vârtejul furtunilor și al piedicilor de tot felul; numai mergând spre țintă mână în mână cu frații noștri de credință, ajutându-ne și susținându-ne unii pe alții, vom ajunge cu toții acolo sus și vom câștiga împărăția cerurilor. Amin!

## LA DUMINICA VAMEȘULUI SI A FARISEULUI Despre mândrie și smerenie\*

„*Tot cel ce se înalță pe sine se va smeri,  
iar cel ce se smerește se va înălța*’ (Luca XVIII, 14).

Aceia dintre noi care au putut să fie astăzi mai de dimineață în biserică au putut auzi, pentru prima dată pe anul acesta, frumoasa cântare „Ușile pocăinței deschide-mi mie, Dătătorule de viață...”. Această cântare este, pentru noi, ca un semnal de vestire. Începem astăzi *Triodul*, adică acea parte a anului bisericesc în care cade Postul Păresimilor. Peste trei săptămâni vom începe, cu ajutorul lui Dumnezeu, Postul cel Mare, vremea rânduită de sfânta noastră Biserică pentru curățirea sufletelor prin rugăciune, înfrânare, pocăință și plângere pentru păcatele noastre și pentru patimile Celui răstignit pentru mântuirea noastră. Începând de astăzi, prin cântările și rugăciunile din rânduiala slujbelor ei sfinte, Biserica ne pregătește treptat pentru întâmpinarea cu cuviință a asprimii și a nevoițelor postului. Și cea dintâi piedică pe care trebuie s-o înlăturăm din calea mântuirii noastre este păcatul mândriei, după cum cea dintâi treaptă a urcușului nostru duhovnicesc spre desăvârșire este virtutea aleasă a smereniei. Despre acestea ne vorbește Mântuitorul în Pilda vameșului și a fariseului, care s-a citit la Sfânta Evanghelie de astăzi (Luca XVIII, 10-14).

Să zăbovim puțin asupra acestei pilde, pentru ca să tragem dintr-însa învățătura cea de folos pentru sufletele noastre.

\*În rev. „Glasul Bisericii”, XVIII (1959), nr. 1-2 , p. 15-19.

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

\*

Mântuitorul voia să mustre odată mândria unor oameni care, crezându-se drepti, disprețuiau pe ceilalți (vezi Luca XVIII, 9); și, pentru ca să arate că lui Dumnezeu îi plac mai mult oamenii smeriți decât cei mândri, Domnul le vorbește, ca totdeauna, într-o pildă.

Doi oameni, spune El, s-au suit la templu ca să se roage; unul din ei era fariseu, iar celălalt vameș. Sunt doi oameni care întruchipează două feluri deosebite de a fi, atât față de Dumnezeu, cât și față de oameni: fariseul înfățișează păcatul mândriei de care trebuie să ne ferim, vameșul reprezintă virtutea smereniei, pe care trebuie să ne-o însușim. *Fariseii* erau socotiți și cinstiți, în general, ca oamenii cei mai drepti pentru că ei cunoșteau Legea Sfântă și îndeplineau cu sfințenie poruncile ei, dar numai de ochii lumii; *vameșii*, adică acei modești slujbași care încasau birurile și vămile de la cetățeni, treceau, dimpotrivă, drept oamenii cei mai păcătoși, pentru că adesea încasau de la popor mai mult decât se cuvenea, și nici nu cunoșteau atât de bine poruncile Legii ca fariseii. Și totuși, Mântuitorul ne spune că mai îndreptat a ieșit din templu vameșul cel păcătos decât fariseul cel „drept”.

De ce rugăciunea vameșului a plăcut lui Dumnezeu mai mult decât aceea a fariseului? - Pentru că fariseul, deși împlinitor al formelor Legii, era mândru, pe când vameșul, deși păcătos, era smerit. Fariseul era mândru nu numai față de oameni, ci și față de Dumnezeu însuși. El nu intră în templu ca să se roage, ci ca să se laude cu bilanțul faptelor sale bune, înălțându-se pe sine: „Dumnezeule, zicea el rugându-se, mulțumescu-ți că nu sunt ca ceilalți oameni, răpitori, nedrepti, desfrânați, sau ca vameșul de colo; postesc de două ori pe săptămână, dau zeciuală din toate câte câștig”. Adică, în loc să vadă ce îi mai lipsește, fariseul se compară cu cei socotiți mai păcătoși ca el, pe care îi disprețuiește, tocmai pentru a-și pune în lumină superioritatea. Dar vameșul, dimpotrivă, în clipa când pășește în templu, își dă seama că se află ca la o judecată, în fața lui Dumnezeu însuși: se retrage în ungherul cel mai întunecos și mai ferit, și acolo cu capul adânc plecat, abia îndrăznește să-și ridice ochii spre cer. El se gândește numai la păcatele sale, se judecă pe sine cu asprime, și se osândește singur, ca unul care abia dacă mai are dreptul să apeleze nu la dreptatea lui Dumnezeu, ci la milostivirea Lui, cerând iertare: „Dumnezeule, ai milă de mine, păcătosul!”.

Smerenia vameșului a făcut pe Dumnezeu să uite păcatele acestuia și să i le ierte, pe când mândria fariseului a făcut zadarnice toate faptele dreptății de suprafață cu care se lăuda el: nici postul lui, nici zeciuiala pe care o dădea, nici faptul că era deosebit de cei pe care îi osândea, nu i-au ajutat cu nimic în fața lui Dumnezeu, pentru că toate acestea izvorau din aceeași rădăcină otrăvită, adică din mândrie; fariseul le făcea nu pentru ca să placă lui Dumnezeu, ci pentru ca să capete laudă de la oameni. De aceea adaugă Mântuitorul că tot cel ce se înalță pe sine se va smeri (fără voie), pe când cel ce se smerește (de bunăvoie) va fi înălțat.

Pe cât de mult place lui Dumnezeu smerenia, pe atâta de nesuferită îi este mândria. De aceea este atât de mult lăudată și recomandată virtutea smereniei în Sfânta Scriptură, pe cât de mult este disprețuit păcatul mândriei. „Orice inimă trufașă este urâciune înaintea Domnului”, scrie în cartea Proverbelor (XVI, 5), și, dimpotrivă, „duhul umilit, inimă înfrântă și smerită Dumnezeu nu o va urgisi”, ne spune Psalmistul (Ps. L, 18). Mândria este nesuferită lui Dumnezeu, pentru că ea izvorăște din prea multă prețuire și iubire față de sine însuși și pentru că din ea se nasc o mulțime de alte păcate, ca, de pildă: ambiția, invidia, neascultarea, ura și răzbunarea etc. Omul mândru nu suferă să vadă pe altul mai bun, mai învățat, mai drept sau mai cinstit ca el; nu primește mai niciodată sfatul altuia, se încapățânează în părerea lui chiar când e greșită, nu se supune bucuros altora atunci când e nevoie și așa mai departe. Omul mândru, în loc să-și vadă propriile păcate, vede numai pe ale altora; se socotește pe sine desăvârșit sau măcar mai bun decât alții și, crezând că nu-i mai trebuie nimic, nici nu se mai ostenește să înainteze pe calea desăvârșirii. Mândria este ca o perdea de întuneric, care, când se așterne pe ochii sufletului nostru, nu ne mai lasă să ne vedem praful și murdăria propriilor păcate, greșeli, scăderi și lipsuri.

De aceea am spus că mândria este cea dintâi și cea mai mare piedică în calea desăvârșirii și a mântuirii noastre. Cine, dacă nu mândria, a prăbușit pe Lucifer și pe îngerii lui, din slava cerului în prăpastia iadului, prefacându-i din îngeri luminați în diavoli întunecați? Din ce pricină a pierdut Adam fericirea raiului? - Din pricina mândriei; pentru că șarpele amăgitor i-a strecurat în inimă otrava dorinței de a deveni asemenea cu Dumnezeu. Mândria, dorința de slavă și de stăpânire a întunecat mintea atâtor împărați și mari cuceritori

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

de popoare, ducându-i la pieire, ca pe Nabucodonosor al Babilonului (Daniil V, 20), Alexandru cel Mare, Cezar August sau Napoleon. Se știe, de ex., cât de trist a sfârșit acesta din urmă, exilat pe insula Sfânta Elena.

Iată cât de adevărat e cuvântul Scripturii că „Dumnezeu celor mândri le stă împotriva, pe când celor smeriți le dă har” (Iacov IV, 6 și I Petru V, 5). El coboară pe cei puternici de pe scaune și înalță pe cei smeriți (Luca I, 52. Comp. și II Samuel XXII, 28). El e totdeauna alături de cei smeriți și umili, precum ne spune însuși, prin gura proorocului Isaia: „Eu sălășluiesc în loc înalt și sfânt, dar sunt cu omul smerit și zdrobit, ca să înviorez duhurile smerite și să îmbărbătez inimile zdrobite” (Isaia LVII, 15). Atât de nesuferit îi este lui Dumnezeu păcatul mândriei, încât un sfânt Părinte a spus că mai mult îi place lui Dumnezeu un păcătos smerit decât un drept mândru (vezi *Patericul*, ed. Iași, 1913, p. 289, 347).

Smerenia, dimpotrivă, ne deschide ușile raiului. Este, desigur, și o smerenie prefăcută, nesinceră; sunt, adică, oameni care în inima lor nu sunt deloc smeriți, dar se prefac că sunt, pentru a câștiga atenția și bunăvoința celor mai mari sau a celor de care au nevoie, fiind slugarnici cu cei mari și mândri față de cei mai mici decât ei. Această falsă modestie sau umilință nu este desigur o virtute, ci dimpotrivă un mare păcat, de care trebuie să ne ferim. Adevărata smerenie, aceea care pornește din adâncul inimii și din convingerea sinceră a neputințelor și a păcătoșeniei noastre, este începutul și chezașia desăvârșirii. De ce? - Pentru că omul cu adevărat smerit se gândește mereu numai la păcatele, la lipsurile și cusururile lui, străduindu-se să și le îndrepteze. Smerenia este ca o rază de lumină care, pătrunzând în tainița inimii noastre, ne ajută să vedem praful și necurăția păcatelor și să le dăm afară prin pocăință. Smerenia este, totodată, cea mai tare pavază și armă de luptă împotriva păcatului și a uneltirilor diavolului. Unul din cei mai mari pustnici ai creștinătății, Sfântul Macarie Egipteanul, a fost întrebat odată de diavol: „Pentru ce nu am eu nici o putere asupra ta, Macarie? Căci tot ce faci tu, fac și eu: postești tu, dar eu nu mănânc mai nimic; tu priveghezi, dar eu nu dorm deloc, alergând după suflete. Numai un lucru ai tu, pe care noi, diavolii, nu îl avem și cu care tu ne biruești.” „Care este acela?”, a întrebat Macarie. „Smerenia ta, a răspuns diavolul, și de aceea nu pot nimic asupra ta” (*Pateric*, ed. cit., p. 139).

Cu un cuvânt, pe când mândria este moartea virtuților și viața păcatelor, smerenia este, dimpotrivă, moartea păcatelor și viața virtuților (*învățătura de credință creștină ortodoxă* ^ Buc. 1952, p. 412). De aceea, atunci când un mare teolog al Bisericii a fost întrebat care este drumul cel mai sigur care duce la cer, a răspuns: „Acest drum e mai întâi smerenia, al doilea smerenia, al treilea smerenia. Și de câte ori mă vei întreba, tot așa îți voi răspunde”. Cea mai înaltă pildă de smerenie ne-a dat-o Mântuitorul însuși, Care, deși este Fiul lui Dumnezeu, S-a smerit pe Sine, făcându-Se om pentru mântuirea noastră, luând chip de rob și ascultător făcându-Se până la moarte și încă moarte umilitoare, pe cruce (comp. Filip. II, 5-8). El ne îndeamnă: „Învățați-vă de la mine că sunt blând și smerit cu inima și veți afla odihna sufletelor voastre” (Matei XI, 29). Prin smerenie, Sfânta Fecioară a dobândit cinstea de a fi Maica Domnului, precum a spus ea însăși: „Că a căutat spre smerenia roabei Sale, că, iată, de acum mă vor ferici toate neamurile” (Luca I, 48). Pilde de smerenie desăvârșită ne-au dat primii creștini, Sfinții și toți marii pustnici, care, prin înfrângerea voii lor, și-au agonisit mărire în ceruri și cinstire veșnică în lume.

Dar prin smerenie plăcem nu numai lui Dumnezeu, ci și oamenilor. Pe cât de nesuferit și de antipatic este omul mândru, care se bate cu pumnii în piept, care privește de sus pe ceilalți, care se înghesuie în toate împrejurările spre locurile cele mai de cinste și care se laudă veșnic cu meritele și cu calitățile lui reale sau închipuite, pe atât de plăcut și de simpatice ne este la toți omul modest și smerit, care își vede tăcut de treaba lui, fără să se laude vreodată cu ceva, care își recunoaște bucuros lipsurile și slăbiciunile, care dă tuturor cinstea cuvenită, care nu bârfește, nu disprețuiește și nu osândește niciodată pe alții. Ce bine ar fi dacă toți am fi împodobiți cu virtutea aleasă a smereniei, care s-a sădit așa de bine nu numai oricărui bun creștin, ci și oricărui bun cetățean. De câte neplăceri, necazuri și dureri am fi scutiți dacă n-ar exista pe lume oameni mândri și înfumurați! Câte pricini de nemulțumire, de gâlceava și de suferință n-ar dispărea, dacă toți oamenii ar fi modești și smeriți!

Să ne smerim deci înaintea lui Dumnezeu și El ne va înălța, precum ne îndeamnă Sfântul Apostol Iacov (IV, 10). Să facem ca păunul, pasărea cu cele mai frumoase pene: acesta se umflă de mândrie când își admiră penele, dar îndată ce își vede picioarele negre și urâte, își pleacă ochii în jos de rușine

*«Preoții Tai, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

și se dezumflă. Când suntem adică ispitiți să ne mândrim și să ne lăudăm cu calitățile și cu virtuțile noastre, să ne aducem aminte de păcatele și de lipsurile noastre, ca să ne smerim.

Însușindu-ne astfel virtutea smereniei, vom fi făcut primul pas sigur pe calea desăvârșirii și a mântuirii. Cine o are, poate nădăjdui și la îndurarea lui Dumnezeu, și la simpatia oamenilor. Dar fără ea, toate celelalte merite ale noastre vor fi zadarnice; nici rugăciunea, nici pocăința, nici postul, pe care îi vom începe în curând, nu ne vor folosi la nimic, dacă inimile noastre vor rămâne stăpânite de păcatul trufiei. Iată de ce în această sfântă duminică, zi care este poarta de intrare pe calea sușului nostru duhovnicesc din vremea Marelui Post, Sfânta Biserică ne spune, prin pilda vameșului și a fariseului: ca să ajungeți la Hristos și la slava cerului, porniți pe calea aceasta numai după ce veți fi lepădat povara mândriei fariseilor și veți fi îmbrăcat podoaba smereniei vameșului. Altfel, zadarnică vă va fi osteneala.

Să ascultăm deci și să îndeplinim sfatul Sfântului Apostol Petru: „Imbrăcați-vă în smerenie unii față de alții, pentru că Dumnezeu celor mândri le stă împotrivă, dar celor smeriți le dă har. Smeriți-vă deci sub mâna cea tare a lui Dumnezeu, ca El să vă înalțe la timpul cuvenit!” (I Petru V, 5-6). Amin!



## LA DUMINICA A DOUA DIN POSTUL MARE\*

*„...Casă știți că putere are Fiul Omului a ierta păcatele pe pământ,  
...zicție: Scoală-te, ia-ți patul și mergi la casa ta!”(Marcu II, 10-11).*

Sfânta Evanghelie (Marcu II, 1-12), ne istorisește una dintre minunile făcute de Mântuitorul, și anume vindecarea unui slăbănog la Capernaum. Cu puterea Sa dumnezeiască, prin care El vedea adânc, la obârșia lucrurilor, Mântuitorul vindecă pe slăbănog nu prin meșteșugurile doctoricești cunoscute pe atunci, ci doar spunându-i: „Fiule, iertate îți sunt păcatele tale!”. Prin aceasta Mântuitorul a vrut să ne arate, ca, de altfel, și în alte împrejurări că între parat, de o parte, și suferința trupească, de alta, există de multe ori o nevăzută, dar strânsă și netăgăduită legătură.

Prin minunea săvârșită la Capernaum, Mântuitorul ne dă a înțelege că originea îndepărtată a bolii de care era țintuit trupul paralticului pe patul suferinței sale era un păcat. Sfânta Evanghelie nu ne precizează ce anume păcat va fi fost acela. Dar din cuvintele Domnului reiese limpede că ceea ce ruinase încetul cu încetul sănătatea trupească a slăbănogului și făcuse din trupul tânăr și sprinten de altădată un fel de cadavru viu, un om pe jumătate mort, era un păcat, un abuz sau vreun viciu al lui sau, poate, al părinților lui. Omul acela, care nu se putea mișca nicidecum singur, care trebuia târât sau transportat de alții, ca un lucru fără viață, este icoana cea mai vie și mai fidelă a urmărilor grave ale păcatului asupra ființei noastre trupești și sufletești. Lucrul se explică, de altfel, prin însăși natura păcatului.

\*în rev. „Glasul Bisericii”, XXXIII (1974), nr. 3-4, p. 229-231.

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

Căci ce e păcatul? Este călcarea legilor morale, adică abaterea de la poruncile lui Dumnezeu, porunci care nu urmăresc altceva decât binele nostru, conservarea ființei noastre și ferirea ei de răul fizic și moral. Neascultarea de Dumnezeu duce mai întâi la îmbolnăvirea sufletului, care atrage după sine și pe cea a trupului; știută fiind legătura de nedesfacut dintre suflet și crup, cele două părți nedezlipite ale ființei noastre își vor lua răsplata nu numai în viața de dincolo, ci ele își primesc pedeapsa, într-un fel sau altul, începând chiar de aici de pe pământ.

Într-adevăr, păcatul păgubește uneori nu numai sufletul, ci și trupul; pe unul îl duce la iad, pe celălalt îl dă suferinței și morții mai devreme decât trebuie. Dulceața lui amăgitoare de la început este urmată mai târziu de scârbă și necaz, de regrete amare, de durere și suferință, de boală și mizerie. Tentația păcatului, sub toate formele lui, este mare. Numai că, din nefericire, noi nu ne dăm totdeauna seama de unde ne vine răul, ori uităm sau nu vrem să recunoaștem care e adevărata pricină a suferințelor noastre. Odată, un pictor vestit a început să picteze un mare tablou al Cinei celei de Taină. Îi trebuia pentru aceasta un chip omenesc plin de frumusețe și de curăție, care să-i servească drept model pentru zugrăvirea chipului Mântuitorului. A ieșit deci în piață și a găsit un tânăr de o frumusețe feciorelnică, pe care l-a luat în atelier punând trăsăturile fine ale feții lui în chipul Domnului. Tabloul a fost lăsat apoi în părăsire multă vreme; când și-a reluat munca la el, pictorul avea nevoie de un alt model uman, pentru redarea chipului lui Iuda vânzătorul, care trebuia să exprime urâțenie, viclenie și răutate. A ieșit, deci, iar în piață și a găsit acolo exact ceea ce îi trebuia: un vagabond zdrențăros, cu chipul desfigurat de vicii, de mizerie și de boli. Când l-a adus în atelier, acesta a zărit, pe tabloul neterminat, chipul plin de dulceață și de frumusețe al Mântuitorului și a izbucnit în plâns.

- De ce plângi?, l-a întrebat atunci pictorul.
- Pentru că tot eu am fost cel care, acum câțiva ani în urmă, v-am servit ca model pentru chipul acela frumos de pe pânză, a răspuns nefericitul.
- Dar atunci cum de ai ajuns în halul acesta?, l-a întrebat mirat, pictorul.
- Pe atunci eram încă un tânăr nevinovat și curat, dar după aceea m-am bălăcit în mocirla tuturor păcatelor, ca fiul cel risipitor, a răspuns modelul lui Iuda.

Dar câte asemenea pilde avem în lume, din care se vede cum uneori păcatul îmbolnăvește, desfigurează și ucide nu numai sufletul, ci și trupul. Acum îl înțelegem mai bine pe proorocul Iezechiel, la care citim că „sufletul care păcătuiește va pieri” (XVIII, 4, 20). De aceea Sfântul Apostol Pavel scrie, în scrisoarea sa către Romani (V, 12), că „printr-un om (adică prin Adam) a intrat păcatul în lume și prin păcat moartea”. În paradis primii oameni nu cunoșteau suferința și durerea tocmai pentru că nu cunoscuseră încă păcatul. De asemenea, Sfânta Evanghelie nu-L înfățișează niciodată pe Mântuitorul bolnav, fiindcă El n-a păcătuit niciodată (vezi Ioan VIII, 46). Dar prin păcatul omului, adică prin neascultarea lui Adam a intrat în lume răul, urâtenia și nefericirea, care izvorăsc tot din păcatele oamenilor și care aduc în lume multe suferințe. Odată cu păcatul s-au întins în lume și urmările lui, adică boala, suferința și moartea. „Și astfel, moartea a trecut asupra tuturor oamenilor, pentru că toți au păcătuit” (Romani V, 12). „Pofta, când a zămislit, dă naștere păcatului, iar păcatul, odată făptuit, aduce moartea” (Iacob I, 15).

Tot așa, dacă vom căuta cu atenție, vom afla că la rădăcina multora dintre bolile sufletești de care suferim, stă un păcat sau un viciu oarecare; sau, cum spune proorocul de demult, „fiecare va muri pentru fărădelegea sa” (Ieremia XXXI, 30). De pildă, bolile de stomac nu izvorăsc ele, de cele mai multe ori, din păcatul lăcomiei, din îmbuibare, din nesațiu sau din nerespectarea prescripțiilor igienice și medicale privitoare la alimentație? Dar păcatul beției și al desfrânării la câte boli nu dă el naștere? (Comp. și *Paraclisul Maicii Domnului*, în Ceaslov: „Pentru păcatele mele cele multe mi se îmbolnăvește trupul, slăbește și sufletul”).

Ceva mai mult: sunt păcate care îmbolnăvesc și fac să sufere nu numai pe aceia care le săvârșesc, ci și pe urmașii lor, generații de-a rândul. Cine nu cunoaște, de pildă, slăbiciunile și defectele fizice ale celor născuți din părinți vicioși? De aceea, Sfinții Apostoli întrebau pe Domnul, când Acesta voia să vindece pe un orb din naștere: „învățătorule, cine a păcătuit: acesta ori părinții lui, de s-a născut orb?” (Ioan IX, 2). Iată, prin urmare, cum păcătosul este de două ori vinovat înaintea lui Dumnezeu și vrednic de pedeapsă: o dată pentru sine însuși și altă dată pentru urmașii lui, nevinovați, cărora el le transmite, odată cu carnea și cu sângele lui, sămânța bolii, adică urmările

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

nefericite ale viciului ori ale păcatului făptuit. De aceea, atunci când evreeii se plângeau pentru suferințele lor Dumnezeu îi muștra prin glasul proorocului Ieremia: „De ce te plângi de rana ta, de durerea pe care ți-o pricinuieste rana ta? Pentru mulțimea nelegiuirilor tale, pentru marele număr al păcatelor tale, re-am făcut să suferi aceste lucruri" (Ieremia XXX, 15). Iar Sfântul Apostol Pavel scria corintenilor că una dintre pricinile pentru care erau între ei mulți neputincioși și bolnavi era faptul că se împărtășeau cu nevrednicie din Cina Domnului (vezi I Corinteni XI, 30).

Sunt, de pildă, oameni bolnavi și suferinzi din pricină că nu au ce îmbrăca și ce mânca, nu au cu ce să-și îngrijească sănătatea, oameni care se istovesc muncind pentru o plată mizeră ș.a.m.d., cum se întâmplă astăzi în statele slab dezvoltate și exploatare de colonialiști, în alte continente. În astfel de cazuri, pricina este tot un păcat: acela al lăcomiei, al exploatare și împietririi inimii celor bogați și nemilostivi, al celor care strâng totul numai pentru ei și rămân surzi la glasul suferinței din jurul lor. Păcat cu atât mai mare, pentru că lăcomia, zgârcenia și neomenia lor aduc după ele mizeria, suferința și moartea celor lipsiți de drepturi și de apărare.

Dacă, deci, boala și suferința sunt de cele mai multe ori roadă și plata greșelilor și a păcatelor noastre sau ale altora, urmează negreșit că nu e cu putință vindecare deplină de boli fără curățirea de păcate, atunci când știm că păcatele noastre proprii sunt cauza suferințelor noastre. Dacă vrem să ne vindecăm, în cazul bolilor sufletești pricinuite de păcat, trebuie să smulgem mai întâi rădăcina bolii, adică păcatul sau viciul din sufletul nostru. Mântuitorul, cu prilejul minunii amintite în Evanghelia de astăzi - vindecarea paralizicului din Capernaum -, i-a spus mai întâi: „Fiule, iartă-ți-se păcatele tale..." și abia după aceea: „Scoală-te, ia-ți patul și mergi la casa ta!" (Marcu II, 5,11). De asemenea, când a vindecat pe un alt paralizic, la lacul Vitezda, după vindecare îi spune, și mai lămurit : „Iată că te-ai făcut sănătos. De acum să nu mai păcătuiești, ca să nu ți se întâmple ceva și mai rău" (Ioan V, 14). De aceea, atunci când, potrivit sfatului din epistola Sfântului Apostol Iacob (V, 13-16), facem maslu unui bolnav, rugându-ne pentru sănătatea lui, acesta e obligat mai întâi să se spovedească, dacă este posibil, pentru a se curăți de păcate. Iar la sfârșitul slujbei preoții slujitori fac bolnavului urarea: „Dumnezeu să te ierte, să te binecuvânteze și sănătate să-ți dăruias-

că!", arătând astfel că redobândirea sănătății e precedată și condiționată de iertarea păcatelor, pe care Dumnezeu o acordă bolnavului prin mijlocirea rugăciunii preoților.

Ce trebuie să reținem, ca creștini, din cele spuse până aici? Că împruținarea răului și micșorarea suferințelor din lume este condiționată, între altele, și de împruținarea și înlăturarea răului moral, a păcatului. Atunci când nu ne vom mai urî și nu ne vom mai dușmăni, când nu ne vom mai minți și înșela, când nu vom mai fi nedrepti, unii cu alții, ci cinstiți și buni, când nu ne vom mai otrăvi trupul cu băuturi alcoolice și nu ne vom mai bălăci în mocirla desfrânării și necumpătării atunci vor dispărea și suferințele pricinuite de toate aceste păcate. În raiul ceresc, în care sălășluiesc îngerii și sfinții, nu există suferință pentru că acolo nu este nici păcat. Viețuirea în virtute, curăție și dreptate ne asigură nu numai liniștea, pacea și mulțumirea sufletului în viața aceasta și mântuirea lui în cealaltă, ci și sănătatea și vigoarea trupului și prelungirea vieții aici pe pământ, precum spune înțeleptul Solomon: „Cel ce umblă întru dreptate va afla viața, iar cel ce caută răul va ajunge la moarte" (Pilde XI, 19); sau: „... .Eu știu că fericirea este a celor ce se tem de Dumnezeu și au frică de El; dar cel rău nu este fericit și nu-și va lungi zilele, ca și umbra, neavând frică de Dumnezeu" (Eclesiast VIII, 12-13). Voim să ne asigurăm bunăstarea, sănătatea și fericirea trupezască și sufletească? Atunci, să muncim pentru binele nostru și al semenilor noștri și să ne ferim de păcat! Să alungăm, cât putem mai mult, păcatul de orice fel din viața noastră! Dar dacă, totuși, am păcătuit, să căutăm întâi la Dumnezeu scăparea, cerându-I iertarea păcatelor. Să ne pocăim! Să scurmăm în adâncul sufletelor noastre și să smulgem de acolo toată rădăcina păcatului și a suferinței, alungând-o prin pocăință și mărturisire, căci așa ne vom asigura și sănătatea trupului și a sufletului nostru. Iar odată vindecați, să ne ferim cu hotărâre de păcat pe viitor, căci păcatul repetat sporește și agravează durerea feteasca și suferința. Dacă vom ști să ne păzim cu sufletul curat, atunci nici suferința și boala nu se vor încuiba în trupul nostru

Făcând așa, ne vom mântui nu numai sufletul de osânda iadului, ci ne vom izbăvi și trupul din ghearele suferinței și ale morții celei mai înainte de vreme. Amin!

## **LA DUMINICA A TREIA DIN POST (a Sfintei Cruci)\***

*„Crucea Ta, Doamne, viață și înviere poporului Tău este...”*  
(Din cântările Sfintei Cruci).

Popasul cel mare de la mijlocul drumului dintre începutul Postului Mare și sfârșitul lui este Duminica aceasta, a treia din Păresimi, închinată cinstirii deosebite a Sfintei Cruci. Aici Mântuitorul a așezat semnul Lui, adică Sfânta Cruce, pe care El a purtat-o pe umeri până sus, în vârful muntelui Golgota. Cu prețul suferințelor Crucii a biruit El păcatul și moartea, deschizându-ne tuturor drumul care duce din întunericul patimilor și al suferinței la lumina cea neînserată a împărăției Lui. Și tot cu ajutorul ei vom izbuti și noi să străbatem restul urcușului, adică cealaltă jumătate a postului, care a mai rămas până la bucuria din fiecare an a Sfințelor Paști, precum și restul vieții noastre până la trecerea în cealaltă lume unde ne așteaptă Iisus. Căci prin glasul Evangheliei, El ne spune: „Tot cel ce voiește să vină după Mine să-și ia crucea sa, să se lepede de sine și să-Mi urmeze Mie” (Marcu VIII, 34).

Să vedem, deci, cum ne poate ajuta la aceasta Sfânta Cruce? Cum poate fi ea pentru noi izvor de îmbărbătare în mijlocul nevoințelor postului?

Sfânta Cruce este pentru noi, creștinii, mai întâi semnul lui Hristos, simbolul Patimilor, al durerilor fără număr și fără asemănare îndurate de El pentru mântuirea noastră. Ori de câte ori vedem Crucea, noi vedem și pe Hristos Cel răstignit pe dânsa: vedem cununa Lui de spini și biciul cu

\*În rev. „Glasul Bisericii”, XXXI (1972), nr. 3-4, p. 257-259.

care a fost biciuit, auzim loviturile ciocanelor izbind în piroanele cu care l-au străpuns mâinile și picioarele, vedem sângele prelins din rănilor Lui și simțim plânsul îndurerat al Sfintei Sale Maici, îngenunchiate la picioarele Crucii. Dar nu numai atât; Crucea ne amintește viața Lui întreagă, care, de la leagănul din Vitelem și până la mormântul de pe Golgota, a fost un nesfârșit lanț de suferințe, El fiind cu adevărat „om al durerilor și cunoscător al suferințelor”, cum îl descriese mai de mult Isaia în proorocia sa (Isaia LIII, 3). Mântuitorul n-a fost niciodată prieten ori tovarăș al celor bogați, puternici și fericiți și nici nu le-a căutat tovarășia. Căci nu pentru aceia venise El, ci pentru cei săraci, simpli, umili și necăjiți: pentru muncitorii care trudeau din greu pe ogoarele Palestinei, pentru pescarii de pe malurile Ghenizaretului, dintre care și-a și ales pe primii ucenici, dar mai ales pentru mulțimea bolnavilor și suferinșilor care-L împresurau pretutindeni, așteptând de la El alinare și tămăduire. Pe aceștia i-a iubit mai mult, printre ei și-a trăit toată viața pământească și pentru suferințele lor s-a înduioșat, ca atunci când, văzând mulțimile flămânde, spunea: „Milă îmi este de popor, căci sunt ca o turmă fără de păstor...” (Matei IX, 36 ; Marcu VI, 34 și VIII, 2).

Dar Hristos a fost nu numai atunci, ci a rămas de-a pururi un prieten și ocrotitor al celor sărmani și suferinși. Si ieri, și azi și mâine, El a fost, este și va fi nu al celor ce huzuresc în belșug și plăceri, căci aceștia rar își aduc aminte de Dumnezeu, ci al celor lipsiți, înfomețați și necăjiți, al celor suferinși. Și cine nu suferă în lumea aceasta? Doar El însuși ne-a spus-o: „în lume necazuri veți avea...” (Ioan XVI, 33).

De aceea ne spune Mântuitorul prin glasul Evangheliei de astăzi: „Tot cel ce voiește să vină după Mine să-și ia *crucea sa*, să se lepede de sine și să-Mi urmeze Mie”. Va să zică, fiecare dintre noi are *crucea sa*, crucea suferințelor proprii, mai mari ori mai mici, pe care trebuie să și-o poarte. Si pentru ca sa nu cădem sub povara crucii noastre, Biserica ne așază în cale crucea lui Iisus. Ea ne aduce aminte că Hristos, Cel răstignit pe Cruce, a suferit mai mult și mai amarnic decât oricare dintre noi și că crucea noastră, oricât ni s-ar părea de grea, nu este niciodată atât de dureroasă ca aceea pe care El a purtat-o pe umeri și sub greutatea căreia a căzut pe urcușul Golgotei, căci pe brațele ei era grămădită povara tuturor păcatelor lumii, care trebuiau spălate și ispășite prin sângele Său scump (Isaia LIII, 4, 6, 12). Vederea

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

Crucii lui Hristos ne face deci propria noastră cruce mai ușor de purtat și suferința mai blândă și mai dulce, știind că Hristos însuși suferă împreună cu noi, că El e și acum cu noi. El e cu fiecare din cei ce credem, dacă ne gândim la El și dacă ne punem nădejdea în El: cu lucrătorul harnic, care trudește din zori până în noapte în fabrici, în Uzine, în ateliere, în birouri și pe ogoare; cu părinții îngrijorați, care își frământă mintea cum să asigure hrana, îmbrăcămintea și educația copiilor, cu mamele și cu soțiile îndurerate, care și-au pierdut fiii ori soții pe câmpurile de război; cu toți cei ținuiți pe patul durerii de boli necruțătoare ș.a.m.d.

Iar pentru ca să ne ajute, El nu ne cere să ne răstignim în chip dureros ca El, ci să ne lepădăm de noi înșine, de voia noastră, de egoismul nostru, lăsând să se facă cu noi voia lui Dumnezeu, să omoram păcatul din noi, care este, de cele mai multe ori, și pricina suferințelor din lume (Rom. VI, 6). „Hristos a purtat păcatele noastre în trupul Său pe cruce, pentru ca noi, murind față de păcate, să viețuim dreptății...” (I Petru II, 24). Așa vom ajunge cu El la limanul izbăvirii, căci, precum spunea Sfântul Apostol Pavel, „pe toate le pot întru Hristos, Cel ce mă întărește”(Filip. IV, 13). Și Crucea este nu numai simbolul patimilor și al durerii de pe Golgota, ci și semnul biruinței și al învierii. Ea ne vorbește nu numai despre patimile lui Hristos, ci și de biruința câștigată de El prin Cruce, împotriva păcatului, a suferinței și a morții. De aceea, în cântările Bisericii noastre cuvântul *cruce* este aproape totdeauna nedezlipit de cel de *înviere*, așa precum am auzit cântându-se astăzi: „Crucii Tale ne închinăm, Stăpâne, și sfântă învierea Ta o laudăm și o slăvim”.

În aceasta stă tăria Crucii. După cuvântul Sfântului Apostol Pavel, dacă pentru cei necredincioși și neînțelegători Crucea este o nebunie, pentru noi, creștinii, ea este „puterea lui Dumnezeu” (I Corinteni 1,18). Ea ne mângâie și ne întărește cu raza binefăcătoare a speranței, așa cum pe câmpul de război ostașii Sfântului împărat Constantin cel Mare s-au îmbărbătat văzând semnul ei pe cer și au biruit pe păgânul prigonitor Maxentie. Ea ne spune că la capătul suferințelor noastre ne așteaptă El, Cel încununat cu spini, ca să încununeze și răbdarea noastră cu bucuria, lumina și slava învierii, a izbăvirii definitive din suferință și din moarte. Pentru că Hristos Cel răstignit pe Cruce nu a fost un simplu om ca oricare altul, ci este Fiul lui Dumnezeu



însuși, Care are putere să înfrângă și durerea și moartea și care „va schimba întristarea noastră în bucurie”, precum însuși a făgăduit (Ioan XVI, 20).

Iată, deci, pentru ce Biserica a închinat cinstirii deosebite a Sfintei Cruci Duminica aceasta de la jumătatea postului. Ea vrea să ne spună: Acesta este semnul că pe aici trece drumul către Hristos și către mântuire; mergând pe el, nu veți rătăci. Luați-l ca sprijin, ca îndemn și ca ajutor în drumul vostru, căci Crucea a fost sfințită prin sângele scump prelinș pe brațele ei, din rănilor Celui răstignit pe dânsa. Iată pentru ce am cinstit și noi astăzi Sfânta Cruce, îngenunchind în fața ei ca în fața lui Hristos însuși, închinându-ne Celui răstignit pe ea, sărutând-o și împodobind-o cu flori. Așa ne vom face vrednici și de fericirea cerului, unde nu este nici durere, nici întristare, nici suspin.

Să ne întrarmăm deci cu semnul Crucii, rugându-ne lui Dumnezeu să ne ajute ca să străbatem cu bine și restul drumului și al nevoițelor postului și să înfrângem toate încercările vieții, ca să ajungem cu bine la limanul de lumină și de bucurie al Sfințelor Paști. „Mântuiește, Dumnezeule, poporul Tău și binecuvântează moștenirea Ta. Biruință bine-credincioșilor creștini asupra celui potrivit dăruiește și cu Crucea Ta păzește pe poporul Tău!”

## **PREDICĂ LA DUMINICA A V-A DUPĂ PAȘTI (ASAMARINENCEI)(IoanIV,5-42)\***

Demult, acum aproape două mii de ani în urmă, pe vremea când Mântuitorul trăia între oameni, Pământul Sfânt era împărțit în trei ținuturi deosebite: Galileea la nord, Iudeea la sud, iar la mijloc, între acestea, Samaria. Între locuitorii iudeii, de o parte, și între samarineni, de alta, era o veche și aprigă dușmănie. Vechii locuitori ai Samariei fuseseră duși în robie, iar în locul lor au fost aduși străini de toate națiunile, din împrejurimi. Din amestecul evreilor băștinași cu aceste neamuri s-a născut cu timpul o populație împestrițată, care pierduse încetul cu încetul legătura religioasă cu evreii din restul Palestinei. Religia lor se amestecase cu tot felul de superstiții și practici păgânești, idololatre, aduse de străinii așezați aici.

Aceasta era pricina de căpetenie a prăpastiei adânci care dăinuia între locuitorii iudei și samarineni. Cu toate că și unii și alții vorbeau aceeași limbă și aveau aceeași credință, ei se urau de moarte. Îndeosebi locuitorii Iudeii erau aceia care ocoleau pe samarineni ca pe neamul cel mai blestemat din lume. Atât de departe mergea această vrăjmășie, încât un locuitor din Iudeea nu voia să calce nici măcar pământul Samariei; când avea să meargă din Iudeea în Galileea sau invers, de obicei el nu trecea prin Samaria, deși pe acolo era drumul cel mai scurt, ci ocolea pe departe, prin alt ținut.

Dar iată că Cineva a cutezat să calce tradiția aceasta a urii dintre cele două neamuri. Era Același Care a înfrânt și alte tradiții și obiceiuri statornicite de o lume întemeiată pe prejudecăți de neam și de rasă și pe privilegiile de clase

\*În rev. „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, XXXI (1955), nr. 5-6, p. 313-318.

sociale, înfruntând ceea ce numim de obicei „opinia publică” a lumii din timpul Său. Acesta nu se sfia să prânzească cu vameșii, să stea de vorbă cu cei socotiți păcătoși și să se apropie cu inimă iubitoare de toți cei sărmani și disprețuiți: era Mântuitorul!

Întâmplarea minunată pe care ne-o istorisește Sfânta Evanghelie de astăzi ne arată nu numai purtarea Sa pilduitoare, plină de iubire și înțelegere față de cei socotiți și tratați ca străini și păgâni, ci și roadele minunate ale acestei purtări, din punct de vedere social și religios. Să amintim, pe scurt, acea întâmplare, pentru ca să desprindem dintr-însa măcar câteva din multele învățături pe care ea le cuprinde și care să fie de folos pentru propășirea noastră în adevărata viață creștinească.

\*

Mântuitorul nu putea să urască pe samarineni, după cum n-a urât nici odată pe nimeni. El venise doar pentru împăcare și înfrățire, iar nu pentru învrăjbit. Trebuind, așadar, să meargă odată din Iudeea în Galileea, El nu ocolește Samaria, așa cum făceau îndeobște compatrioții Săi. Dimpotrivă, El trece de-a dreptul prin Samaria și, pe la vremea amiezii, poposește lângă o fântână de la marginea unui străvechi oraș, pentru a răsufla o clipă de oboseala drumului. Era singur. Ucenicii plecaseră toți în oraș, ca să târguiască de ale mâncării și să-și astâmpere foamea. La un moment dat, iată că apare o femeie samarineancă să scoată apă din fântână. Ea nu știa cine este străinul poposit lângă fântână; vedea numai că este un străin. Se aștepta, deci, din partea lui, la aceeași atitudine de mândrie și de dispreț cu care locuitorii Iudeii tratau de obicei pe samarineni.

Dar, spre marea ei mirare, necunoscutul îi cere apă să bea. Din vorbă în vorbă, Mântuitorul constrânge pe femeie să-și recunoască starea de păcătoșenie în care trăia. În mintea ei începu să încolțească atunci bănuiala că tainicul ei Convorbitor, Care cunoaște cele ascunse ale oamenilor și Care citește așa de bine în inimile lor, s-ar putea să fie chiar Mesia, Cel prezis de proroci. Și când se încredințează din însăși gura Lui că, într-adevăr, El este, bucuria și fericirea ei n-au mai cunoscut margini: fără să mai stea la gânduri, uitându-și și de apă și de toate, a dat fuga într-un suflet în cetate, ca să spună și celorlalți minunata veste că ea L-a aflat pe Mesia și că El e aici, la un pas de loc lângă ei.

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

Între timp, sosiră și ucenicii cu de ale mâncării și poșteau pe învățătorul să mănânce. Dar El le-a grăit: „Eu am de mâncat o mâncare pe care voi nu o știți... Mâncarea Mea este să fac voia Celui ce M-a trimis și să săvârșesc lucrul Lui. Nu ziceți voi că mai e puțin și vine secerișul? Dar Eu vă zic: Iată, ridicați ochii voștri și priviți câmpiile, că sunt albe pentru seceriș. Iar cel ce seceră primește plata și adună roadă pentru viața de veci, ca să se bucure împreună și cel ce seamănă și cel ce seceră. Căci aici se adeverește proverbul: Unul este semănătorul și altul secerătorul. Eu v-am trimis să secerăți ce n-ați muncit voi; alții au muncit și voi ați intrat în munca lor...” (Ioan IV, 34-38).

Ca și alte dați, Mântuitorul vorbește și acum sfinților Săi ucenici în pilde și asemănări. Se vedeau venind din depărtare samarinenii, puși în mișcare de vestea neașteptată adusă de femeie. Îi atrăgea către fântână curiozitatea de a-L vedea pe Mesia și dorința de a-L asculta. Ei erau acea imensă holdă albă, gata de seceriș, despre care vorbea Mântuitorul ucenicilor Săi. Proorocii de demult semănaseră cu trudă — și adesea cu jertfa propriei lor vieți - sămânța așteptării și a dorinței lui Mesia, în ogorul acelor suflete. Sămânța aceea crescuse încetul cu încetul, mai întâi în strămoșii, apoi în părinții lor, iar acum își pârguia rodul în văpaia soarelui pogorât de Mesia însuși pe meleagurile Samariei. Era deci rândul secerătorilor — adică al sfinților ucenici — să aleagă rodul acelor spice pline și coapte. Pe urmele profeților și ale Mântuitorului, ei trebuiau să strângă acum, cu secera învățaturii și a propovăduirii lor, roadele coapte ale acelor suflete.

Și, într-adevăr, secerișul a fost atunci bogat și spornic. Căci, ne spune mai departe Sfânta Evanghelie, „mulți dintre locuitorii aceluia oraș au crezut în Mesia, pentru cuvântul femeii care mărturisea: Mi-a spus mie toate câte am făcut...”. Deci, după ce au venit la El samarinenii, L-au rugat să rămână la ei. Și el a rămas acolo două zile. Dar mult mai mulți au crezut pentru cuvântul Lui însuși, iar femeii îi ziceau: „Credem nu numai din pricina spuselor tale, ci și fiindcă noi înșine am auzit și știm că Acesta este cu adevărat Hristos, Mântuitorul lumii...” (Ioan IV, 39-42).

\*

Oare ce găsim vrednic de luat ca pildă din purtarea femeii samarince din Evanghelia de azi? Iată: în miezul zilei în arșița soarelui și în ciuda atâtor treburi și griji care poate că o așteptau acasă, ca pe orice gospodină, ea nu

pregetă să stea de vorbă cu tainicul Drumeț, despre lucruri care interesau credința și mântuirea sufletului ei. Cât de laudabilă apare o asemenea înaltă și nobilă preocupare la o femeie! Minunată pildă pentru noi toți!

Apoi, când Mântuitorul dezvăluie păcatul samarinencei, ea nu-l tăgăduiește. Dimpotrivă, cu o sinceritate și cu o umilință pilduitoare pentru noi, care ne supărăm așa de tare când ni se amintesc lipsurile și păcatele proprii, ea recunoaște, fără înconjur, nu numai păcatul în care trăia, ci și puterea neobișnuită a Celui cu care vorbea: „Doamne, văd că Tu ești prooroc!” Și să nu vi se pară neînsemnat lucrul acesta; căci, în acest chip, ea se dovedea vrednică și dornică de îndreptare, deoarece recunoașterea păcatelor proprii este începutul pocăinței și prima treaptă spre mântuire.

În sfârșit, atunci când a aflat că Cel cu care stătea de vorbă e însuși Mesia, ea n-a mai stat o clipă la îndoială, ci crezând, a dat fuga în cetate, să-L vestească și altora. Iată cum femeia samarineancă și-a răscumpărat păcatele, aducând pe concetățenii ei la picioarele lui Mesia, în urma convorbirii minunate cu Acesta. Pentru astfel de merite, ea este pomenită în Biserica creștină, în această duminică, sub numele grecesc de Fotinia, care se tâlcuiește *luminătoare*, ca una care s-a luminat mai întâi pe sine aflând adevărul și apoi a vestit și altora pe Hristos, Lumina cea adevărată.

În al doilea rând, ce pildă putem lua din purtarea samarinenilor de care ne vorbește Sfânta Evanghelie de azi? Ceea ce se cade să învățăm de la ei e mai ales marea lor credință în Mântuitorul. Pentru ei, a fost de ajuns mărturia unei femei, ca să creadă fără șovăială într-însul. Locuitorii Iudeii, care ar fi trebuit să fie cei dintâi și cei mai devotați următori ai Domnului, căutau oricând să scape de Dânsul: odată au vrut să-L arunce în prăpastie; altă dată să-L ucidă cu pietre;... Altă dată L-au rugat să plece din hotarele lor, pentru că puterea Lui îi înfricoșa și le pricinuia pagube materiale (Matei VIII, 28 și urm.). Samarinenii, dimpotrivă, fără să fi văzut măcar o minune a Mântuitorului, L-au primit cu brațele deschise și au crezut într-însul fără întârziere și fără să ceară semne. Iar în loc să-L îndeapărteze, ei L-au rugat cu stăruință să rămână la dânșii. Și, fără îndoială, ei L-ar fi ținut și mai mult, dar Mântuitorul n-a rămas decât două zile. Destul timp însă ca atâția dintre ei să creadă într-însul, iar credința lor era tare și nezdruccinată. „... Noi știm *ci Acesta este cu adevărat Hristos, Mântuitorul lumii*”.

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

Astfel, samarinenii au deschis, cei dintâi, ușile mântuirii.

Ferice de cei ce au credința samarinencei!... Despre unii ca aceștia se poate spune pe bună dreptate cuvântul: „Fericiți cei ce n-au văzut și au crezut!” (Ioan XX, 29).

Dar în al treilea rând, și mai presus de toate, ce trebuie să învățăm din purtarea Mântuitorului în împrejurarea aceasta? Că Mântuitorul n-a ținut niciodată socoteală de prejudecățile rasiale sau naționale ale timpului Său. Căci ceea ce prețuia El nu era nici neamul cuiva, nici noblețea obârșiei, nici bogăția sau rangul lui, ci bunătatea și curăția inimii. Iată de ce îl vedem pe Mântuitorul preferând societatea și tovărășia acelor care erau considerați păgâni sau păcătoși; pentru că El știa că în inimile acestora sălășluiește mai multă curăție, mai multă bunătate, mai multă sinceritate și credință (vezi și Luca X, 30-37 și XVII). Iată de ce Evanghelia de azi ni-l înfățișează pe Domnul ca prieten nu numai al vameșilor și al păcătoșilor, ci și al samarinenilor celor huliți și disprețuiți pentru credința lor. Departe de a-i ocoli, Mântuitorul a venit la ei, le-a deschis inima Sa plină de iubire și a făcut dintr-înșii cei mai zeloși credincioși ai Săi. Din o femeie păcătoasă, El a făcut o vestitoare a Evangheliei Sale.

O, cât de mult ar câștiga Biserica lui Hristos, dacă și noi, slujitorii și credincioșii Lui, ne-am apropia, cu aceeași dragoste și înțelegere, de toți cei disprețuiți, de cei oropsiți de soartă și de orice semen al nostru, fie el creștin sau necreștin, ortodox sau neortodox. Să nu ocolim pe unii ca aceștia, ci mai vârtos să le deschidem inima noastră plină de iubire, ca să o câștigăm pe a lor! Să ne purtăm față de ei în așa fel încât să nu adâncim prăpăstiile care deosebesc și despart pe oameni, ci, dimpotrivă, să le nivelăm și să aruncăm peste ele punțile de legătură ale buneii înțelegeri și ale iubirii care trebuie să unească pe toți oamenii, pe deasupra deosebirilor de neam, de credință, de limbă, sau de orice alt fel. Așa vom contribui la înfăptuirea pe pământ a păcii universale, pentru care se roagă neîncetat Biserica Ortodoxă și pentru care luptă astăzi toată omenirea muncitoare și cinstită...

\*

Facă Domnul ca El să îndrepte și pașii noștri ca pe aceia ai samarinencei spre fântână unde L-am putea afla pe Izvorul vieții, pe Mântuitorul, ca să stăm și noi de vorbă cu Dânsul. Acea fântână este sfânta Lui biserică, unde

PR. PROF. DR. ENE BRANIȘTE

Îl găsim totdeauna prezent sub chipul Sfințelor Daruri și unde Îl putem auzi cuvintele pline de înțelepciune.

Iar când L-am aflat, să ne rugăm: Ajută-ne, Doamne, să Te vestim și altora, cu graba și cu bucuria samarinencei... Dă-ne nouă credința cea simplă și tare a samarinenilor, care au crezut în Tine fără preget și fără îndoială... Ca și aceia, Te rugăm și noi astăzi, Doamne, să nu ne ocolești, ci să intri și la noi și să rămâi în casa sufletelor noastre nu numai două zile, ca la ei, ci totdeauna! Amin.

în locul Făcătorului, cum spune Sfântul Apostol Pavel (Romani I, 25). Și tot o minciună era și cinstirea pe care ei o dădeau acelor zei, cărora le aduceau jertfe sângeroase, de animale, iar uneori chiar de oameni, pentru a-i împlânzi și a-i face îndurători spre oameni. Ba chiar și cultul iudaic, adică cinstirea pe care poporul „ales” o aducea Dumnezeului adevărat, degenerase într-un cult formalist, care se reducea mai ales la jertfele de tot felul aduse la templul din Ierusalim sau consta în diferite practici formaliste, care nu făceau nici lui Dumnezeu vreo bucurie, și nici închinătorilor Lui nu le aduceau vreun folos, pentru că sufletele lor rămâneau tot întinate de mulțimea păcatelor.

De aceea Mântuitorul a osândit adesea formalismul acesta al cultului iudaic, amintind iudeilor cuvintele proorocilor prin care aceștia arătaseră, încă mai de mult, că Dumnezeu prețuiește mai mult dreptatea, mila și pacea decât jertfele sângeroase și arderile de tot: „Milă voiesc, iar nu jertfa și cunoașterea Lui Dumnezeu mai mult decât arderile de tot” (Osea VI, 6; Miheia VI, 6-8; cp. și Matei XII, 7). Domnul izgonește cu biciul de funie pe neguțătorii din templu, care transformaseră casa lui Dumnezeu în casă de negoț, iar pe cărturarii și fariseii fățarnici, care dădeau zeciuală din izmă, din mărar și din chimen, dar erau plini de răutate, de nedreptate și fățarnicie, îi aseamănă cu mormintele frumos văruite pe dinafară, dar pe dinăuntru pline de oase de morți și de toată necurăția (Matei XXIII, 23 ș.u.).

Mântuitorul înființează o religie nouă, religia creștină, în care legătura dintre Dumnezeu și oameni nu se mai întemeiază pe frică sau teamă pe care zeii păgâni o inspirau oamenilor, ci pe sentimentul superior al iubirii, care leagă pe părinți de copiii lor buni. El întemeiază și cultul cel nou al acestei religii, adică chipul adevărat de a cinsti pe Dumnezeu: cultul *în duh și în adevăr*. Căci ce este „cultul”? - Sunt formele și mijloacele prin care omul caută să se pună în legătură cu Dumnezeu, să-I simtă prezența, atotputernicia și bunătatea, să-L cinstească, să-L slăvească și să-I mulțumească, să-L roage și să dobândească de la El ajutorul și bunătățile pe care numai El ni le poate da. Cultul acesta trebuie să fie însă mai întâi *spiritual*, căci Dumnezeu nu are trup material; El este duh sau spirit. Dumnezeu nu este aici sau acolo; El nu sălășluiește nici în templul din Ierusalim, cum credeau iudeii, nici pe muntele Ebal sau Garizim, cum pretindeau samarinenii, nici în idoli cu chipuri de oameni sau de monștri, pe care îi adorau păgânii. El este veșnic



«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

și pretutindeni prezent și poate fi găsit oriunde și oricând ne gândim la El sau îl chemăm.

Dar pentru a-L descoperi pe Dumnezeu, pentru a-I simți prezența, nu trebuie să plecăm dinafară eului nostru, ci dinlăuntrul nostru, din partea pusă de El însuși în ființa noastră, adică din sufletul sau duhul nostru, în care se află chipul și asemănarea Lui. Acestea sunt cele două mari adevăruri pe care Mântuitorul le formulează în cuvintele rostite de El către samarienească, amintite aici: *spiritualitatea* ființei lui Dumnezeu și *interiorizarea* legăturii noastre cu El, a cultului sau a închinării pe care se cuvine să I-o dăm. „împărăția lui Dumnezeu este înlăuntrul vostru...”, spune Mântuitorul, cu alt prilej. Dacă nu-L vom găsi pe Dumnezeu mai întâi aici, în noi înșine, nu-L vom găsi nicăieri. Și de aici trebuie să pornească tot ceea ce ne simțim datori să-I aducem, adică prinosul nostru umil de cuvenită închinare sau cinstire. „Primul altar și primul tron al Dumnezeirii este inima omului” (Pr. II. V. Felea, *Religia iubirii*, Arad, 1946, p. 459). Numai ceea ce țâșnește din inimă ajunge la Dumnezeu și îl cinstește cu adevărat. Numai rugăciunea pornită din inima curată și smerită e primită de Dumnezeu.

De aceea, lungile bolboroseli și poliloghii ale păgânilor și iudeilor sunt înlocuite de Mântuitorul cu rugăciunea simplă și firească a fiilor pământești către Părintele lor ceresc: „Tatăl nostru...”; rugăciune scurtă, dar atotcuprinzătoare, și atât de minunată, care va rămâne de-a pururea modelul neîntrecut și dumnezeiesc al rugăciunii creștine. Și nu sacrificiile de țapi și de viței vor spăla de aici înaintea conștiințele încărcate de păcate, ci smerenia și pocăința izvorâtă din inimă, ajutată de harul sfințitor al Sfântului Duh, Care S-a pogorât peste Biserică în ziua Cincizecimii și Care lucrează prin apa sfințită a Botezului, prin puterea Sfântului Mir și prin Taina Mărturisirii.

Iată, deci, fraților, adevărul fundamental pus de Mântuitorul însuși la temelie Bisericii Sale și pe care apoi Biserica a clădit întreg cultul creștin de astăzi, prin care noi cinstim cu adevărat pe Dumnezeu și dobândim harurile Sale. Pe teme ca aceasta, pusă de Domnul însuși, Biserica a întocmit rânduiala de rugăciuni, de cântări, de citiri și de acte sfinte din slujbele celor șapte Laude, prin care noi cinstim în fiecare zi pe Dumnezeu (Vecernia, Utrenia, ș.a.), a alcătuit slujbele sfintelor taine (Botezul, Mirungerea, Mărturisirea și celelalte) și celelalte slujbe prin care Biserica binecuvântează și sfințește

viața omului în momentele și împrejurările ei mai de seamă, precum și lucrurile de care el are nevoie pentru viața sa casnică și gospodărească, socială și religioasă, în întregimea lui, cultul acesta alcătuiește una dintre comorii: cele mai de preț ale credinței noastre creștine-ortodoxe.

Dar unora li se pare cultul acesta prea încărcat de forme și de lucruri materiale și ca fiind în contradicție cu *închinarea „în duh și adevăr”*, de care vorbește Mântuitorul. Aceștia uită însă că, dacă Dumnezeu este duh (*spirit: pur*), noi, în schimb, suntem făcuți *din trup și din suflet*. Suntem deci dator: să cinstim pe Dumnezeu, să ne închinăm Lui în întregimea ființei noastre, adică și cu sufletul, dar și cu trupul, precum ne îndeamnă Sf. Apostol Pavel: „Preamăriți pe Dumnezeu în *trupul vostru și în duhul vostru*, ca unele care sunt ale lui Dumnezeu” (I Cor. VI, 20). Închinarea pe care o aducem lui Dumnezeu cel nevăzut izvorăște din duhul nostru, adică din inima și din mintea noastră; dar ea trebuie însoțită de închinarea din afară, care o exprimă sau o face văzută prin mișcări ale trupului (îngenuncheri, facerea semnului crucii, înălțarea mâinilor și a ochilor spre cer etc.) sau prin lucruri materiale (apa, untdelemnul, pâinea, vasele și veșmintele sfinte etc). Mântuitorul însuși vorbește de această unitate strânsă dintre spirit și materie (formă văzută) în cult: „De nu se va naște cineva *din apă și din duh*, nu va putea să intre în împărăția cerurilor” (Ioan III, 5). Puterea spirituală, nevăzută, a Duhului lucrează, deci, prin apa văzută a Botezului. Și așa este cu toate tainele și lucrările sfinte săvârșite de Sf. Duh în Biserică prin slujitorii ei sfințiți. Totul în cultul nostru ne duce cu mintea la cele cerești și tinde să ne apropie de cele spirituale.

Astfel, când ne adunăm pentru rugăciune în sfintele biserici, îl avem aici prezent pe însuși Domnul, căci El însuși a spus: „Unde sunt doi sau trei adunați în numele Meu, acolo voi fi și Eu în mijlocul lor” (Matei XVIII, 20). Biserica aceasta văzută este icoana celei nevăzute, este casa lui Dumnezeu sau cerul pe pământ: „Intra-voi în casa Ta, închina-mă-voi la sfântă Biserică Ta, întru frica Ta, Doamne...” (Ps. V, 7). În ea suntem împreună-locuitori cu sfinții: „în lăcașul slavei Tale stând, în cer ni se pare că stăm, Născătoare de Dumnezeu...” (*Triod*, slujba Utreniei de luni din prima săptămână a Postului Mare). Când intrăm aici „toată grija cea lumească (trebuie) să o lepădăm” și „Sus să avem inimile!”

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

Tot ceea ce se săvârșește aici de către sfinții slujitori, toate formele externe ale cultului sunt semne văzute ale acelei închinări în duh și în adevăr, sunt expresii ale unor stări sufletești, ale unor simțăminte religioase, ale creinței noastre în Dumnezeu, ale iubirii noastre față de El și așa mai departe.

Așa, de exemplu, când facem semnul crucii noi ne aducem aminte de ratimile de pe Cruce ale Domnului, prin care El ne-a mântuit; când înger.unchem la rugăciune sau ne prosternăm la pământ prin metanii, arătăm smerenia noastră față de atotputernicia lui Dumnezeu, precum și pocăința pentru păcatele săvârșite. Când ne ridicăm ochii sau mâinile spre cer, ne înălțăm odată cu ele și cugetul nostru la Dumnezeu, „de unde va veni tot ajutorul nostru”. Prin toate acestea, trupul nostru se asociază cu sufletul nostru, ia și el parte la preamărirea lui Dumnezeu, împlinind astfel sfatul Sf. Apostol Pavel, care ne îndeamnă „să înfățișăm *trupurile noastre* ca pe o ertfa vie, sfântă, bine-plăcută lui Dumnezeu, *ca o închinare duhovnicească a noastră*” (Romani XII, 1-2).

Ceva mai mult, semnele văzute ale cultului nu numai că exprimă credința noastră în Dumnezeu și iubirea noastră față de El, dar adesea o și inspiră, o întăresc și o cultivă, așa după cum exercițiul fizic întărește mușchii crupului nostru și mărește forța noastră fizică.

Tot așa este și cu lucrurile (elementele materiale) pe care le întrebuințăm în cultul divin. Toate sunt simboluri sau închipuiri ale unor fapte din istoria sfântă a mântuirii noastre, sunt semne văzute ale unor lucruri cerești, nevăzute, ori sunt chiar purtătoare ale unor daruri spirituale, reale, care ni se comunică de sus prin ele. Așa e cu apa Botezului, în care lucrează puterea curățitoare a lui Dumnezeu, așa e cu Sf. Mir, care ne împărtășește darurile Sfântului Duh, așa e cu pâinea și vinul sfințite la Liturghie, care devin însuși Trupul și Sângele Mântuitorului, ce ni se dă prin taina Sfintei împărtășanii. De asemenea, cinstirea pe care o dăm sfintelor icoane se suie la persoanele sfinte zugrăvite pe dânsle, așa cum zice Sf. Vasile cel Mare, ș.a.m.d.

Totul în cult are deci o bogată și înaltă semnificație spirituală. Cele văzute ne înalță cu gândul la cele nevăzute, lucrurile materiale ne descoperă pe cele nemateriale, cele naturale ne conduc spre cele supranaturale. Prin ele, omul asociază și natura neînsuflețită la cultul divin, facând-o să ia parte la cinstirea adusă de noi lui Dumnezeu. Astfel, om și natură se purifică îm-

preună, se luminează, se sfințesc și se transfigurează, căutând să se apropie de Dumnezeu și să se unească cu El, să recapete desăvârșirea și frumusețea pe care o aveau înainte de păcatul primilor oameni și să se transforme în acel „cer nou și pământ nou, pe care îl așteptăm potrivit făgăduinței și în care locuiește dreptatea”, după cum scrie Sfântul Apostol Petru (II, III, 18).

Iată, fraților, ce înseamnă „a ne închina lui Dumnezeu cu duhul și cu adevărul”. Așadar, închinarea pe care noi, creștinii ortodocși, o aducem lui Dumnezeu prin cultul Bisericii noastre este o adevărată cinstire a lui Dumnezeu; este o închinare „în duh și în adevăr”, pentru că toate formele văzute din care e alcătuit cultul acesta au un înțeles și caracter profund spiritual, izvorând din acea rădăcină nevăzută care este *în duhul&u* în sufletul nostru și despre care vorbea și Mântuitorul în convorbirea Sa cu samarineanca. Inima, cugetul, duhul sau lăuntru nostru sunt rădăcina pomului; formele externe ale cultului sunt ramurile, frunzele, florile și roadele care lăstăresc dintr-înșă și care sunt cu atât mai bogate, cu cât rădăcina este mai puternică și mai plină de sevă. Primejdie este numai atunci când se întrerupe legătura aceasta continuă, care trebuie să existe între rădăcină și ramuri, adică între duhul nostru și formele externe ale cultului. Când formele acestea nu se mai sprijină pe curăția inimii, pe iubirea de Dumnezeu și de oameni, pe smerenia și iubirea de dreptate, din care ele trebuie să izvorască, atunci ele devin goale, lipsite de sens și de conținut, ca ramurile uscate ale arborelui în care nu mai circulă seva de viață din rădăcină. Atunci semnele văzute sunt zadarnice, fără folos pentru mântuire și nu au mai multă valoare decât ale păgânilor. Atunci nici semnul crucii, oricât de des l-am face, nici meta-niile și îngenuncherile, nici postul și nici altele nu au nici un preț înaintea lui Dumnezeu, dacă sufletul nostru este plin de întinăciunea păcatelor. O asemenea închinare a osândit-o Mântuitorul, când a spus despre evreii formalști și fățarnici: „Poporul acesta se apropie de Mine numai cu gura și Mă cinstește doar cu buzele, dar cu inima este departe de Mine” (Matei XV, 8).

Să nu fim deci dintre cei ce cinstesc pe Dumnezeu numai cu gura și cu buzele, ci dintre aceia care îl cinstesc cu adevărat, adică și cu gura, dar și cu inima lor, îndeplinind poruncile lui Dumnezeu. Căci adevărata cinstire de Dumnezeu se întemeiază pe împlinirea voii Lui, pe credința în El, pe iubirea de Dumnezeu și de oameni, pe iubirea dreptății și a păcii, pe smerenie și pe

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

ricerea de bine; prin acestea și actele noastre de cult, prin care ne închinăm lui Dumnezeu, își capătă valoarea lor, devin rodnice, plăcute lui Dumnezeu și folositoare pentru mântuire. Să îndeplinim deci sfatul Sfântului Apostol Pavel: „Prin El (adică prin Hristos) să aducem lui Dumnezeu totdeauna srtfa de laudă, adică roadă buzelor care mărturisesc numele Lui. Și să nu uitați facerea de bine și dărnicia, pentru că în jertfe ca acestea găsește plăcere Dumnezeu” (Evrei XIII, 15-16). Amin.

»

## LA DUMINICA A XXVI-A DUPĂ RUSALII

### Despre altruism și egoism\*

„Să nu caute nimeni numai pe ale sale, ci și pe ale altora”  
(Filip. II, 4).

Precum ați auzit, Sfânta Evanghelie (Luca XII, 16-21) ne pune înaintea pilda bogatului căruia îi rodise țarina și care, în loc să dea și celor lipsiți din prisosul recoltei sale, se frământa cu gândul cum să facă pentru a strânge și a păstra numai pentru sine belșugul bunătăților pământeste, din care își închipuia, sărmanul, că se va înfrupta mulți ani. Numai că, în planul lui Dumnezeu, lucrurile trebuie să se întâmple altfel, pentru că bogatul avea să-și dea în curând sufletul, fără măcar să guste nimic din cele ce voia să strângă numai pentru sine cu atâta grijă. Căci acesta este sfârșitul tuturor celor „care își adună comori, iar în Dumnezeu nu se îmbogățesc” (Luca XII, 21).

Prin dezgustătoarea lui lăcomie, bogatul acesta este o întruchipare vie a viciului pe care îl numim de obicei *egoism*, adică exagerata iubire de sine; aceasta ne dă prilejul să spunem în cele ce urmează câteva cuvinte despre *egoism* și virtutea opusă, adică *altruism* sau dăruirea de sine.

Dumnezeu însuși a spus că nu e bine ca omul să fie singur (Geneză II, 18), iar un mare filozof din antichitate a definit omul ca pe „o ființă socială” (Aristotel). Om fără om nu poate trăi și trebuie să se ajute reciproc, căci viața socială se aseamănă cu o boltă de pietre legate între ele, care s-ar nărui dacă fiecare piatră nu s-ar susține prin celelalte (Seneca). Omul care se izolează de societate și vede numai de ale sale, fără să-i pese de ce este în

\* în rev. „Glasul Bisericii”, XXXII (1973), nr. 9-10, p. 864-868.

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

urul său, este un egoist; el se iubește numai pe sine. Dimpotrivă, cel care se .r.tegrează în viața obștii ca o piatră vie, interesându-se și de alții, iubindu-i și ajutându-i la nevoie, dăruind semenilor din rodul agonisirii sale materiale sau intelectuale și făcând tot binele de care este capabil, acela este un *altruist*. Iar societatea umană a progresat numai prin astfel de oameni. Progresul social se reazemă pe iubirea de aproapele, pe puterea de dăruire a oamenilor, pe sacrificiul marilor altruști; de aceea, în toate epocile de strălucire și de progres material și spiritual din istoria omenirii, omul se întoarce spre lumea din afară, pe când în cele de scădere și de regres, sufletele se preocupă numai de ele însele (Goethe).

Iată de ce în religia creștină virtutea aceasta a altruismului este atât de mult recomandată, pe când viciul opus, al egoismului, este combătut și osândit. De ce? Pentru că iubirea, care este suprema virtute creștină, se traduce în viață prin altruism, prin dăruire de sine. Iubirea de Dumnezeu și de aproapele, care este cea dintâi datorie a fiecărui creștin, este, de fapt, slujirea aproapelui în duh de dragoste, de smerenie, de colaborare și de pace. Iar dăruirea aceasta poate să meargă uneori până la jertfa, adică până la sacrificiul de sine. Pilda cea mai înaltă în această privință ne-a dat-o Mântuitorul însuși, Care ne-a mântuit prin jertfirea Sa pe cruce, acceptată de bunăvoie. Când Sfântul Petru voia să-L sfătuiască pe învățătorul său iubit să nu se lase dus la moarte, Acesta i-a dat același răspuns pe care îl dăduse diavolului care încercase să-L ispitească în pustie: „Mergi înapoia Mea, satano! Că nu cugeti cele ce sunt ale lui Dumnezeu” (Marcu VIII, 31-33). Iar când fiii lui Zevedeu au cerut Mântuitorului locurile cele mai de cinste în viitoarea Lui împărăție, Acesta, de asemenea, i-a dojenit și le-a spus: „Știți că cei ce se socotesc ocârmuitorii neamurilor domnesc peste ele și cei mari le stăpânesc. Dar între voi nu trebuie să fie așa! Ci cel ce vrea să fie mai mare între voi, acela să fie slujitor al vostru și care va vrea să fie întâiul între voi, să fie tuturor slugă. Căci și Fiul Omului n-a venit ca să I se slujească, ci ca El să slujească și să-și dea sufletul răscumpărare pentru mulți” (Marcu X, 42-45 și Luca XXII, 26, 27; comp. și Matei XX, 26).

Așadar, nu stăpânirea oamenilor, nu înrobirea, dominarea și exploatarea lor, ci slujirea în dragoste a semenilor noștri este legea de aur care trebuie să fie respectată în obștea celor ce cred în Hristos. Slujindu-i pe oameni, îl

slujim de fapt pe Hristos, Care S-a jertfit pentru mântuirea lor. La judecata viitoare El ne va întreba dacă am săturat pe cei flămânzi, am adăpat pe cei însetați, am îmbrăcat pe cei goi, am cercetat și am mângâiat pe cei bolnavi și pe cei din temnițe ș.a.m.d.; căci, spune El, tot ce ați făcut unuia dintre aceștia, Mie însumi Mi-ați făcut (Matei XXV, 44). Prin aceasta, oamenii imită și pe îngeri, care au fost făcuți ca să slujească lui Dumnezeu și oamenilor. Când Sfântul Apostol Pavel vrea să definească pe îngeri, el nu spune altceva despre ei decât că „sunt duhuri slujitoare, trimise ca să slujească celor ce vor să dobândească mântuirea” (Evrei I, 14).

Iată de ce adevăratul creștin nu poate fi decât altruist. El nu se gândește numai la sine, ci și la cei din jurul său, se interesează de lipsurile și de nevoile lor, caută să-i ajute și niciodată nu urmărește interesul său în paguba celorlalți. El urmează sfatul Sfântului Apostol Pavel: „Nimeni să nu caute numai pe ale sale, ci și pe ale altuia!” (Filip. II, 14; comp. și I Cor. X, 24). Adevăratul creștin se poartă totdeauna ca un frate bun al tuturor; el compătimește cu semenii săi, participă și la bucuriile, dar și la suferințele și necazurile lor: „Faceți-vă părtași la trebuințele sfinților, iubirea de străini urmând. Bucurați-vă cu cei ce se bucură, plângeți cu cei ce plâng. Cugetați același lucru unii pentru alții. Purtați grijă de cele bune pentru toți oamenii...” (Roman XII, 13, 15, 16,17). Împlinim legea lui Hristos purtându-ne sarcinile unii altora (Gal. VI, 2). De aceea suntem datori „să slujim unul altuia prin iubire. Căci toată legea se cuprinde într-un singur cuvânt, adică: Iubește pe aproapele tău ca pe tine însuși!” (Gal. V, 13-14). În viața socială, „datori suntem noi cei tari să purtăm slăbiciunile celor neputincioși și să nu căutăm plăcerea noastră, ci fiecare dintre noi să caute să placă aproapelui său, la ce este bine, spre zidire. Că și Hristos n-a căutat plăcerea Sa...” (Romani XV, 1-3), dimpotrivă, „în aceasta am cunoscut iubirea (Lui): că El Și-a pus sufletul pentru noi. Și noi suntem deci datori să ne punem sufletul pentru frați” (I Ioan III, 16).

De aceea s-a spus că, dacă putem păcătui singuri, de mântuit nu ne putem mântui decât prin alții, adică împreună cu frații noștri de credință. Drumul care ne urcă la cer pe fiecare, în parte, nu urcă direct la Dumnezeu, ci trece prin alții, prin aproapele nostru, prin frații în mijlocul cărora ne-a fost dat să trăim, de care suntem legați prin numeroasele fibre ale vieții



«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbracă întru dreptate...»

sociale, a căror viață nu ne poate fi indiferentă și de soarta cărora suntem fiecare răspunzători, într-un fel sau altul. Ca model de purtare față de aceștia Mântuitorul ne-a dat pe samarineanul milostiv, care se apleacă cu grijă și dragoste asupra rănilor celui căzut între tâlhari, iar nu pe cei ce mai înainte trecuseră nepăsători pe lângă acesta, văzându-și liniștiți de drumul și de interesele lor (Luca X, 30-37).

Egoistul se crede pe sine centrul lumii și ultimul scop al creației; egoiștilor li se pare că lumea a fost făcută numai pentru ei sau că începe cu ei și se va sfârși cu ei (N. Iorga). Astfel de oameni văd și cântăresc totul în lume numai prin prisma îngustă a propriei persoane și a propriilor interese, dincolo de care ei nu mai văd nimic. Acest tip de om e, fără îndoială, o speță inferioară a omenirii, o supraviețuire a bestiei primare, care vedea în orice străin un dușman (H. Turck). În fruntea păcatelor, numeroase și felurite, de care vor fi plini oamenii din „vremurile de pe urmă”, descriși de Sfântul Apostol Pavel, stă iubirea de sine, adică egoismul: „Că (atunci) vor fi oamenii *iubitori de sine*, iubitori de argint, lăudăroși, trufași, hulitori, neascultători de părinți, nemulțumitori, fără cucernicie, lipsiți de dragoste, neînduplecați, clevetitori, neînfrânați, cruzi...” etc. (II Tim. III, 1-4).

De fapt, dacă ne gândim bine, toate păcatele și urmările lor nefaste în domeniul vieții sociale izvorăsc din egoism (Th. Carlyle), după cum toate virtuțile decurg din altruism, încât un mare filozof și pedagog a putut spune că nu există decât un singur viciu: egoismul, și nu există decât o virtute: lepădarea de sine (Fichte); iar un alt înțelept a spus că „acela care, în mijlocul semenilor săi, nu trăiește decât pentru el, luând totul de la alții și nedând nimănui nimic, este un monstru social” (Livry).

Sunt egoiștii prin aceasta mai fericiți decât ceilalți oameni? - Sigur că nu! Ei sunt un fel de celule moarte sau bolnave și purtătoare de otrăvă, ale organismului social. În izolarea sa, egoistul nu poate fi decât un nefericit căci dacă el nu iubește pe nimeni, nici pe el nu îl poate iubi nimeni. Sufletul rece și întunecat al egoiștilor e ca o pivniță unde nu poate răsări floarea delicată a fericirii, care are nevoie de lumina iubirii (Vlahuță). E o mare tristețe să fii inutil, să nu fii folositor nimănui (Descartes), să nu fi făcut nimănui vreun bine în viață și să nu te regrete sau să te plângă nimeni după moarte. Adevărata fericire e a voi și a putea să faci fericiți pe alții, dându-le tot

ce ai mai bun în tine. „Mai fericit este a da decât a lua...” (Fapte XX, 35). De aceea egoiștii au fost întotdeauna odioși și urâți. Nedatorându-le nimic, omenirea nu păstrează amintirea acestor monștri sociali decât ca exemple negative pentru viitorime și ea nu înalță altare de pomenire și de cinstire decât celor ce s-au dăruit lumii, sufletelor generoase, nobile și altruiste, singurele în care pot încolți ideile geniale și faptele de eroism, de devotament și de jertfa, care au dus omenirea pe căile progresului material, social și spiritual.

Izolarea și uitarea sau cel mult disprețul și ura din partea oamenilor este soarta egoiștilor în această viață. Cât privește răsplata lor din cealaltă lume, ne-a arătat-o Mântuitorul însuși, ori de câte ori a vorbit despre astfel de oameni: bogatul lacom, din pilda evanghelică de astăzi, își va da sufletul în mâinile diavolilor, care „îl vor cere de la el” înainte de a apuca să-și strice jitițele neîncăpătoare și să-și facă altele mai mari (Luca XII, 20); bogatul nemilostiv, care se desfătă zilnic la ospete îmbelșugate, în timp ce sărmanul Lazăr nu putea căpăta nici măcar firimiturile ce cădeau de la mese, după moarte se chinuie în văpăile iadului (Luca XII, 19-31); datornicul nemilostiv, care, după ce stăpânul generos îi iertase o datorie mare, aleargă și sugrumă pe fratele său pentru o sumă mult mai mică pe care acesta i-o datora, va fi dat chinuitorilor, până ce va plăti datoria ce i se iertase (Matei XVIII, 23-35); iar toți cei care nu vor fi avut milă față de săraci, de bolnavi și de cei oropsiți, vor merge „în focul cel veșnic, care este gătit diavolului și slujitorilor lui” (Matei XXV, 41).

Iată pentru ce „toți sfinții au gonit departe de la dânșii patima iubirii de sine” (*Cazania nouă*, p. 610). Și ca ei au făcut toți adevărații creștini. Și dacă astăzi, ca în toate epocile, suntem uneori martorii unor acte de sălbatic egoism, care ne mâhnesc și adesea ne îngrozesc, în schimb ne bucură și ne mângâie fapte de nobil altruism, de generoasă și dezinteresată dăruire de sine în slujba omului și a societății: oameni care se aruncă în valuri sau în flăcări ca să scape pe alții de la moarte, cu riscul propriei lor vieți; familii de muncitori săraci, care, pe lângă numeroșii lor copii, mai primesc și pe alții, orfani, ca să-i crească împreună cu ai lor; medici care își primejdiesc sănătatea și viața lucrând împotriva bolilor molipsitoare; misionari care răspândesc cuvântul Evangheliei printre păgâni; ostași care își apără patria, jertfindu-se pentru ea la nevoie ș.a.m.d. Asemenea oameni sunt mândria

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

societății noastre. Le datorăm stimă, admirație, recunoștință și cinstire. Să le urmăm pilda, făcând și noi semenilor noștri tot binele de care suntem capabili. Este pentru noi, creștinii, nu numai o datorie socială, ci și una dintre cele dintâi îndatoriri religioase. Căci numai așa vom împlini porunca „Iubiți-vă unii pe alții!” (Ioan XV, 12), pe care Domnul ne-a lăsat-o ca pe un testament, cu glas de moarte, înainte de pătimirea și moartea Lui pe cruce, pentru mântuirea noastră. Amin!

## LA DUMINICA A XXIV-A DUPĂ RUSALII\*

„Nuplângeți, n-a murit, ci doarme” (Luca VIII, 52).

Sfânta Evanghelie (Luca VIII, 41-56) amintește una dintre minunile săvârșite de Mântuitorul, și anume *învierea fiicei lui Iair*, mai-marele unei sinagogi. Încă de pe când acea copilă, de vreo 12 ani, se lupta cu moartea, tatăl ei alergase în întâmpinarea lui Iisus, Care vindecase până atunci mulți bolnavi, și L-a rugat să vină și să o tămăduiască, scăpând-o de moarte. Dar până să ajungă Domnul la casa lui Iair, fata murise. Cu puterea Sa dumnezeiască, Mântuitorul a readus-o însă la viață, prefacând astfel întristarea lui Iair și a casei lui în bucurie.

Minunea aceasta ne dă prilejul potrivit să ne aducem aminte de unele lucrări din învățătura creștină despre viață și despre moarte.

Moartea este o lege generală a tot ceea ce este viu, în afară de Dumnezeu, Care - singur - este deasupra timpului, este nemuritor, fără început și fără sfârșit, El fiind izvorul vieții înseși. Moartea și viața sunt nedezlipite una de alta, ca cele două fețe ale unei medalii (monede). Moartea este reversul nelipsit al vieții. Ca tot ceea ce este în natură, omul se naște, trăiește și după aceea moare. De toate ne putem îndoi, dar de adevărul acesta, general și inexorabil, nu ne putem îndoi. Toți vom muri, mai curând sau mai târziu. „Care este omul care să trăiască și să nu vadă moartea?” - se întreba Psalmistul (XXXVIII, 48). „Este rânduit oamenilor să moară odată și apoi vine judecata” (Evrei IX, 27).

\* în rev. „Glasul Bisericii”, XV (1956), nr. 11, p. 612-616.

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

Fuga noastră de moarte, dorința de a ne prelungi cât mai mult viața, tîte o dovadă că nu suntem făcuți pentru moarte, ci pentru viață și nemurire, pe care o dorim atîta. „Simțim și experimentăm că noi suntem creați pentru veșnicie” (Spinoza). Trebuie să existe o viață viitoare. Fără suportul credinței și al speranței într-o altă viață, întreaga noastră existență ar fi o glumă absurdă a hazardului.

Într-adevăr, Sfânta Scriptură ne încredințează că moartea nu aparține ființei omenești de la zidirea ei, ci este urmarea păcatului. „*Dumnezeu n-a făcut moartea și nu se bucură de pieirea celor vii*” (Înțelepciunea lui Solomon 1, 13); căci „*El nu este un Dumnezeu al morților, ci al celor vii*” (Matei XXII, 32 și Luca XX, 38). Dumnezeu a zidit pe om spre nestricăciune, făcându-l după chipul ființei Sale, Care este Viață și izvor al Vieții. Dar prin păcatul neascultării de porunca lui Dumnezeu, primii oameni au fost pedepsiți cu moartea (Facere II, 17), fiind izgoșiți din rai, în mijlocul căruia era tocmai pomul vieții, al nemuririi (Facere 22, 24). Căci ce însemna, de fapt, izgonirea din rai? - alungarea de lângă Dumnezeu, de lângă izvorul vieții, coborârea în moarte. Păcatul a pricinuit întinarea purității (nevinovăției) primilor oameni și știrbirea desăvârșirii cu care aceștia fuseseră înzestrați, ca și natura, la creație, când toate cele ce făcuse Dumnezeu „erau bune foarte” (Geneză I, 31); el a adus stricarea echilibrului și a armoniei primordiale a firii create, a introdus în lume dezordinea și urâtenia, iar în viața omului răutatea și egoismul, cu tot cortegiul lor de suferințe care macină și secătuesc încet puterea de viață, aducându-i moartea fizică. De aceea, „*printr-un om a intrat păcatul în lume, și prin păcat moartea, iar moartea a trecut la toți oamenii, prin acela în care toți au păcătuit (adică prin Adam)*” (Rom. V, 12).

O slabă credință și nădejde într-o altă existență, de după moarte, nutreau și dreptii de dinainte de venirea Mântuitorului: „*Că nu vei lăsa sufletul meu în iad, nici nu vei da pe cel cuvios al Tău să vadă stricăciunea*” (Ps. XV, 10. Cp. și Fapte II, 31). Dar ceea ce era atunci abia o slabă întrezărire, a devenit o certitudine prin venirea Mântuitorului în lume. Căci „întru El era viață” (Ioan II, 4) și El a venit în lume „pentru ca lumea viață să aibă și cât mai mult să aibă” și pentru ca „*tot cel ce crede întru Dânsul să nu piară, ci să aibă viață veșnică*” (Ioan III, 15, 16). Cu puterea Sa dumnezeiască, în trupul omenesc nesupus morții, pentru că era fără păcat, El a biruit moartea; a înviat pe

fiica lui Iair, sculând-o de pe patul morții; a înviat pe fiul văduvei din Nain, întorcându-l de pe calea mormântului; a înviat apoi pe prietenul Său, Lazăr din Betania, cel mort de patru zile, scoțându-l din putreziciunea mormântului și redându-l vieții; în cele din urmă a înviat El însuși din mormânt, biruind cu moartea Sa pe moarte, făcându-Se pe Sine „pârgă sau începătură a învierii celor adormiți” (I Cor. XV, 20) și deschizând oamenilor muritori porțile învierii din morți și ale nemuririi celei de după moarte. Prin învierea Sa, „*Hristos-Dumnezeu ne-a trecut pe noi din moarte la viață și de pe pământ la cer*” (Penticostar, *Cântările învierii*). „*Căci de vreme ce printr-un om a venit moartea, tot printr-un om și învierea morților. Și precum întru Adam toți mor, așa și întru Hristos toți vor învia*” (I Cor. XV, 21-22). Pentru ca, „*așaprecum păcatul a stăpânit spre moarte, tot astfel să stăpânească harul, prin dreptate, spre viață veșnică, prin Iisus Hristos, Domnul nostru*” (Rom. V, 21).

Hristos-Domnul ne-a arătat și calea prin care noi putem birui moartea și dobândi viața veșnică. Cum? Prin luptă continuă împotriva păcatului, care este pricina suferinței și a morții. Astfel, cea dintâi condiție pentru izbăvirea de moarte este să rămânem întotdeauna alături de Iisus, adică să credem cu tărie în El, căci El este biruitorul morții și izvorul vieții și al nemuririi. „*Eu sunt învierea și viața; cel ce crede în Mine va fi viu, chiar dacă va muri*” (Ioan XI, 23-25). Ați auzit din Evanghelia de astăzi, cum, atunci când copila lui Iair murise, Iisus a căutat să trezească mai întâi în tatăl copilei nădejdea și credința că Iisus poate să o readucă la viață: „*Crede numai, și (copila) se va mântui*”. Credința tatălui era deci o condiție a reînvierii fiicei sale. De aceea s-a spus că „*credința este în noi sămânță și începutul vieții veșnice*” (Toma de Aquino). Sămânța aceasta, care este o garanție a nemuririi, o sădește Hristos în noi încă de la botezul nostru prin care ne îngropăm împreună cu El în moarte, pentru a reînvia cu El spre viața veșnică: „*Au nu știți că toți câți ne-am botezat întru Hristos, întru moartea Lui ne-am botezat? Deci ne-am îngropat cu El, în moarte, prin botez, iar dacă am murit împreună cu Hristos, credem că vom și viețui împreună cu El, știind că Hristos, după ce a înviat din morți, nu mai moare căci moartea nu mai are stăpânire peste El*” (Rom. VI, 3-5, 8-9, cp. și Col. II, 12: „*îngropați fiind împreună cu El prin botez, cu El ați și înviat prin credința în puterea lui Dumnezeu, Cel ce L-a înviat pe El din morți*”).

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

Iată de ce ne este atât de necesar botezul. Prin botez, Hristos sădește în noi sămânța și arvuna nemuririi; fără botez sufletul rămâne lipsit de puterea și harul lui Hristos, deci în neputința de a câștiga viața veșnică.

Dar o chezășie și mai sigură împotriva stricăciunii morții este Sfântul Trup și Sânge al Domnului, care ni se dau prin taina Sfintei împărtășanii, căci ele sunt izvor de viață și de nemurire: „*Eu sunt pâinea cea vie, care s-a pogorât din cer. Cine mănâncă din pâinea aceasta, viu va fi în veci. Iar pâinea pe care Eu o voi da pentru viața lumii este trupul Meu... Adevărat, adevărat zic vouă; dacă nu veți mânca trupul Fiului Omului și nu veți bea sângele Lui, nu veți avea viață în voi. Cel ce mănâncă trupul Meu și bea sângele Meu are viață veșnică și Eu îl voi învia în ziua cea de apoi... Precum M-a trimis pe Mine Tatăl cel viu și Eu viez pentru Tatăl, și cel ce Mă mănâncă pe Mine va trăi prin Mine...*” (Ioan VI, 47-57).

Iată, deci, de ce este atât de trebuitoare pentru noi creștinii împărtășirea cu Sfintele Taine, care sunt izvor de sănătate, de putere, de luptă împotriva morții, după ce ne-am curățit de păcate prin Taina Spovedaniei. De aici grija pe care o depunem toți ca cei dragi ai noștri să nu plece în veșnicie neîmpărtășiți, „fără grijanie”, adică fără această „merinde a vieții veșnice” și „chezășie a nemuririi”, cum este numită Sfânta împărtășanie.

Pe lângă acestea, nemurirea sufletului și viața veșnică se asigură prin ascultarea cuvântului lui Iisus, adică prin împlinirea poruncilor Lui: „Amin, amin, grăiesc vouă: *Cel ce ascultă cuvintele Mele și crede în Cel ce M-a trimis pe Mine, are viață veșnică și la judecată nu va veni, ci s-a mutat din moarte la viață*” (Ioan V, 28). Mai ales cel ce împlinește porunca iubirii de Dumnezeu și de oameni, care este „plinirea Legii” și semnul distinctiv al adevăraților ucenici ai lui Iisus (Rom. XIII, 8 și Ioan XIII, 35), pentru că din ea izvorăsc toate virtuțile și toate faptele cele bune, acela s-a apropiat de Dumnezeu, Care este iubire (I Ioan III, 8) și izvor al vieții. De aceea zice<sup>^</sup>a Sfântul Evanghelist Ioan: „*Noi știm că ne-am strămutat din moarte la viață, pentru că iubim pe frați; cine nu iubește pe fratele său, rămâne în moarte*” (I Ioan III, 14).

Viața este bunul cel mai de preț pe care Dumnezeu l-a dăruit omului și a cărui chivernisire sau întrebuintare implică o mare răspundere. Ea este, pentru fiecare dintre noi, una și nerepetabilă. Nimic mai adevărat decât faptul că „o viață avem”, cum zic unii; dar viața aceasta este un talant, este un tezaur care

ni s-a încredințat de Ziditorul lumii, nu pentru ca să-l cheltuim nebunește, în fapte necugetate, în beție și desfrâu, în minciună și tot felul de fărădelegi, ci ca să ne asigurăm prin el veșnicia, trăind după dreptarul cel negreșelnic al poruncilor lui Dumnezeu, adică în iubire, pace și bună înțelegere cu toți oamenii, muncind, iubind dreptatea și adevărul, făcând numai binele și ferindu-ne de rău, luptând pentru tot ceea ce poate face viața omului mai bună, mai curată, mai înțeleaptă și mai fericită. Căci dacă după moarte trupul nostru cel pieritor se desface în țărâna din care a fost zidit (Facere III, 19), sufletul, care este nemuritor, supraviețuiește, trecând într-o altă viață, care nu va mai fi însă aceeași pentru toți: pentru unii ea va fi lumină și bucurie veșnică, pentru alții întuneric și osânda veșnică (vezi Daniel XII, 2-3), iar aceasta atârnă de felul cum își va fi trăit fiecare viața de aici. Viața trăită în păcat este o viață pierdută, căci păcatul duce la moarte și agonisește osânda iadului: „*Viața nebunului este mai rea decât moartea*” (Iisus Sirah XXII, 10). Cei netrebnci și mișei sunt „morți” înainte de a muri cu adevărat; și numai cei netrebnci de viață se tem de moarte. „*Moartea păcătoșilor este cumplită*” (Ps. XXXIV, 20), deoarece pentru ei veșnicia de după moarte nu înseamnă bucurie și desfătare, ci judecată și osândă, regret amar, suferință și chinuri veșnice.

Cu totul altfel privește, așteaptă și întâmpină moartea adevăratul creștin; *cel ce a murit pentru păcat înainte de a muri cu trupul, acela nu va putrezi după moarte* (Iacob Bohne). Cel care și-a făcut pe deplin datoria față de Dumnezeu, față de oameni și față de propriul său suflet nu are de ce să se teamă de moarte. El este pregătit pentru ea; unul ca acela și-a asigurat și recunoștința și neuitarea de la oameni aici pe pământ, dar și răsplata vieții celei veșnice în ceruri, după moarte. Moartea nu mai este pentru noi, creștinii, izvor de teamă și de groază, ci doar pragul sau puntea prin care trecem către o altă existență, de unde a fugit toată durerea, întristarea și suspinarea; iar mormântul nu mai este loc de putrezire și neființă, ci patul pe care „așteptăm învierea morților și viața veacului ce va să fie”, precum mărturisim la sfârșitul Simbolului de credință. Pentru cei ce cred în Hristos, moartea este lin somn; ei nu mor, ci numai „adorm în Domnul”, iar trecerea lor din Viață este tot atât de ușoară ca și trecerea de la starea de trezire la cea de somn. De aceea zicea Mântuitorul, celor ce plângeau pe fiica cea moartă a lui Iair: „*Nu plângeți, n-a murit, ci doarme*” (cp și Ioan XI, 11: „*Lazăr, prietenul nostru, a adormit, dar Eu merg*



«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

;â-l trezesc"). De aceea nu trebuie să ne întristăm pentru cei adormiți, adică să nu plângem pe cei morți, căci pe toți ne așteaptă la sfârșitul veacurilor. Învierea cea de obște, despre care vorbea Sfântul Apostol Pavel, în rândurile care se citesc și acum la Apostolul din slujba înmormântării: „*Fraților, nu : reau să nu știți voi despre cei ce au adormit...* ” (vezi I Tes. IV, 13-17).

„*Scumpă este înaintea Domnului moartea cuvioșilor Lui*” (Ps. CXV, 6); căci „*sufletele dreptilor sunt în mâna lui Dumnezeu și chinul nu se va atinge de ele*” (Sirah III, 1), iar după învierea de obște ele „*vorfi pururea cu Domnul*” (I Tes. IV, 17). Cine îl are pe Hristos prin botez, prin împărțășirea deasă cu Sfintele Taine și prin împlinirea poruncilor Lui nu se teme de moarte, căci „El este învierea și viața și odihna sufletelor celor adormiți”. La capătul vieții fiecărui bun creștin așteaptă Hristos, biruitorul morții, Care ne spune: „*Nu vă temeți! Eu sunt Cel dintâi și Cel depeurmă, și Cel ce sunt viu. Am fost mort și, iată, sunt viu în vecii vecilor, și am cheile morții și ale iadului*” (Apoc. 1, 17-18). Credința în nemurirea sufletului și în viața viitoare constituie una dintre învățăturile fundamentale de credință ale creștinismului și este cea mai puternică pârghie de rezistență, care ne ajută să biruim necazurile, greutățile și suferințele vieții.

Să ne trăim cumpătat viața și să ne bucurăm de ea, căci de aceea ne-a dăruit-o Dumnezeu, dar să nu uităm că suntem muritori și că „nu avem aici cetate stătătoare, ci așteptăm pe aceea care va să fie” (Evrei XII, 14). Să facem din viața noastră anticameră a cerului și talant înmulțit prin munca și prin vrednicia noastră, spre întinderea împărăției lui Dumnezeu și pe pământ. Știind că viața noastră este, de fapt, o pregătire pentru moarte și veșnicie, trebuie să trăim așa ca și cum fiecare zi a vieții noastre ar fi cea de pe urmă (Marc Aureliu) și atunci nu vom mai păcătui și nu ne vom mai teme de moarte și nici de judecată, oricât de neașteptat ar veni sfârșitul nostru, el nu ne va mai surprinde, ci ne va găsi pregătiți, deoarece plecăm din viață cu credința neclintită că „*Dumnezeu, Care a înviat pe Domnul, ne va învia și pe noi, prin puterea Sa*” (I Cor. VI, 14). Ca niște fii buni ai lui Dumnezeu, vom închide atunci ochii, împăcați și netemători, zicând, ca și Mântuitorul pe Cruce: „Părinte, în mâinile Tale încredințez duhul Meu” (Luca XXIII, 46). Amin.

## LA DUMINICA A XXVIII-A DUPĂ RUSALII\*

În tot timpul viețuind bine pe pământ ca om, Domnul nostru Iisus Hristos a trăit în mijlocul oamenilor, împărtășind cu ei bucuriile și necazurile obișnuite ale acestei vieți. Îl găsim, însoțind pe Sfânta Sa Maică, printre nuntașii veseli din Cana Galileii; Îl vedem prânzind cu vameșii și păcătoșii în casa lui Zaheu; îl întâlnim de cele mai multe ori în mijlocul mulțimilor fără număr, oriunde și oricând găsind prilej potrivit pentru a alina sufletele lor flămânde de dreptate și însetate după învățătura cea mântuitoare.

Dar iată că, „într-o zi de sâmbătă - precum ne spune Sfântul Evanghelist Luca (XIV, 1 și urm.) - Mântuitorul a intrat în casa unuia dintre frunțașii fariseilor, ca să prânzească”. Iisus în casa unui fariseu? Iisus mâncând în casa unuia dintre vrăjmașii Săi de moarte? Aproape că nici nu ne vine să credem, că, într-adevăr, Fiul Omului n-a avut alți potrivnici și vrăjmași mai înverșunați decât fariseii aceia mândri, egoiști, disprețuitori și fățarnici, care făceau parte din protipendada neamului ales. De aceea, chiar sfântul evanghelist are grijă să ne și înștiințeze imediat că, și de astă dată, „fariseii îl pândeau de aproape”. Totuși, chiar aici, ca pretutindeni și totdeauna, Mântuitorul și-a îndeplinit chemarea și a propovăduit celor ce prânzeau cu Dânsul. Cuvintele Sale simple, adânci și pornite din adâncul unui suflet fără răutate, fără ascunzișuri și fără prihană, au mișcat până și inimile greoaie și îmbuibate de grăsime ale luminaților oaspeți, încât unul dintre ei, mai entuziasmat, a ridicat glasul și a grăit: „Ferice de cel ce va prânzi în împărăția lui Dumnezeu!”. Atunci Mântuitorul, ca să arate cine sunt cei ce vor avea fericirea să prânzească în împărăția lui Dumnezeu, a rostit pilda pe care ați

\* în rev. „Glasul Bisericii”, XVI (1957), nr. 10-11, p. 668-672.

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

auzit-o citindu-se la Sfânta Evanghelie azi și pe care - cu ajutorul Celui de sus - vom încerca să o lămurim acum, verset cu verset.

*„ Un om oarecare a făcut cină mare și a poftit pe mulți ”*

Ați băgat de seamă cu câtă mulțumire și pace în suflet se așează omul ia cină. Adică la masa de seară, după alergarea și frământarea unei zile de muncă? De aceea poftirea cuiva la cină a fost dintotdeauna și este încă și azi un semn de cinste, de atenție și de dragoste față de cel poftit, pentru că așa ceva nu-i poate face decât bucurie și plăcere. Iar omul care a gătit cină este însuși Dumnezeu cel bun și mare, Părintele nostru al tuturor, Care ne voiește numai binele. Cina pregătită de El era fericirea mântuirii din păcat și din suferință, fericire la care El poftise *mulți*, adică pe toți oamenii, ca unul Care voiește ca toți oamenii să se mântuiască și să vină la cunoștința adevărului (I Tim. II, 4). Cina aceasta era „împărăția lui Dumnezeu”, despre care de atâtea ori vorbește Mântuitorul, adică o lume a dreptății, a frățietății, a iubirii și a păcii între oameni și popoare, pe care Dumnezeu voia să o întemeieze pe pământ, după modelul celei din ceruri. Iar casa în care trebuia să aibă loc cina era Biserica creștină, întemeiată de însuși Fiul Său, coborât din slava Dumnezeirii și din crugurile cerești pentru pregătirea acestei cine, adică pentru izbăvirea lumii. Casa aceasta a fost de la început croită largă și încăpătoare, încât să cuprindă într-însa toate neamurile de pe pământ, pe toți cei dornici de mântuire.

Dar cei ce trebuiau să șadă în fruntea mesei la această cină a Domnului erau evreii, și în primul rând conducătorii și învățătorii lor, cărturarii, fariseii și învățătorii Legii. Aceștia avuseseră deosebita cinste de a fi fost chemați cei dintâi la slăvitul ospăț pregătit cu atâta dragoste, cu atâta osteneală și cu atâta jertfa de către Fiul lui Dumnezeu însuși, pentru bucuria și fericirea tuturor oamenilor și noroadelor. Ei se bucuraseră, încă de la începutul lor ca neam, de o deosebită atenție și purtare de grijă din partea lui Dumnezeu; fuseseră vestiți cu mult înainte de ceasul cinei, pentru ca la vremea convenită să nu poată avea cuvânt de scuză și refuz. Dumnezeu a trimis la ei pe slujitorii Săi, adică pe prooroci, ca să-i vestească din când în când și le-a trimis chiar poftire scrisă, care este Legea Veche.

*Jar la ceasul cinei - zice mai departe Sfânta Evanghelie - a trimis pe slujitorul său ca să spună celor chemați: Veniți, că, iată, gata sunt toate!” \n*

adevăr, atunci când a fost plinirea vremii, Dumnezeu a trimis oaspeților pe cel din urmă vestitor al Său: pe Sfântul Ioan Botezătorul și Înainte-Mergătorul Domnului, care să le aducă aminte de vechea lor chemare și să-i pregătească pentru întâmpinarea și primirea după cuviință a lui Mesia, Care venise deja pe pământ, pentru mântuirea lor. „Pocățiți-vă, căci s-a apropiat împărăția cerurilor... și faceți roade vrednice de pocăință!”, propovăduia Ioan în pustia Iordanului. Sau, cu alte cuvinte, ceasul cinei este aproape, îmbrăcați straie vrednice de slava gazdei și lăsați toată grija cea lumească, pentru ca să puteți sta cu El la masă!

Dar ce au făcut cei poftiți? În loc să primească bucuria pe Acela care era așteptarea lui Israel mai întâi și a neamurilor mai pe urmă, „*ei au început toți, într-un glas, să se lepede*”, precum spune Sfânta Evanghelie. Coborâse în mijlocul lor însuși Fiul lui Dumnezeu, pentru ca cu dragostea și milostivirea Sa cea mare să-i scoată din întunericul păcatului, al necunoștinței și al suferințelor de tot felul și să le arate calea spre mântuire, spre bine și fericire. Iar ei, în loc să-L întâmpine cu iubire, cu bucurie și cu recunoștință, ca pe un binefăcător, și-au văzut fiecare de ale sale, preferând să trăiască și mai departe în întunericul păcatelor și al grijilor mărunte de tot felul. Ce îndărătnicie și nerecunoștința mai mare decât aceasta? „El între ai Săi a venit și ai Săi pe Dânsul nu L-au primit” (Ioan I, 11). Magii din îndepărtatul răsărit veniseră să aducă la picioarele dumnezeiescului Prunc din ieslea Vitelemului prinosul de închinare al păgânătății, al neamurilor, pe când fiii lui Israel nu l-au îngăduit nici cel puțin să Se nască într-una din casele lor. Disprețuit și urât în patria Sa, Blandul Mântuitor, Care venise „pentru oile cele pierdute ale casei lui Israel”, n-avea nici unde să-și plece capul, precum singur spune. Iar ei, ca și cum și-ar fi astupat urechile, au rămas surzi la glasul Celui ce a propovăduit „în pustiu”.

Dar cum încercau ei să se scuze în fața vestitorilor cinei? „*Mi-am cumpărat moșie și trebuie să mă ducs-o văd*”, a răspuns cel dintâi dintre cei chemați. Și ca acesta vor fi răspuns mulți, atunci ca și acum; sunt toți acei ce și-au pus întreg sufletul și toată nădejdea lor în pământ, în ogorul pe care vor să-l vadă cât mai întins, deci în avuția lor, mică sau mare. Ochii acestora nu se mai dezlipesc de pe lutul pe care li se pare că îl stăpânesc, pentru ca să-i mai ridice către ceruri, către Stăpânul a toate. Sunt asemenea tânărului bogat

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

din Evanghelie, care „a plecat întristat, căci avea agonisită multă”, atunci când Mântuitorul i-a spus că nu va putea căpăta desăvârșirea decât cu prețul iepădării sale de avuție. Cugetul unora ca aceștia este așa de întunecat de patima avuției, încât în orbirea lor disprețuiesc, pentru ea, glasul celor ce îi cheamă la bunul cel mai de preț, al fericirii veșnice.

„*Mi-am cumpărat cinci perechi de boi și vreau să-i încerc. Rogu-te să mă ierți!*”, s-a scuzat altul dintre invitații la marea cină. Acesta și atâția alții ca dânsul sunt atât de nechibzuiți încât se lipsesc de fericirea cinei celei dumnezeiești pentru dobitoacele lor și pentru tot felul de lucruri de puțin preț, de care se grijesc mai mult decât de mântuirea sufletului lor. Nimicurile mărunte ale vieții de toate zilele îi prind în rețeaua lor, coborându-le și lipindu-le inima mai mult de făpturile cele necuvântătoare decât de Cel ce a făcut toate.

Ce altceva ar mai fi putut împiedica pe oamenii noștri să răspundă la cinstita chemare ce li se făcea? „*Tocmai acum m-am însurat și nu pot veni*”, a zis al treilea, către vestitorul cinei. Pofta cea trupească și desfrânarea, pentru care lumea a fost înecată cu potop de ape (vezi cartea Facerii, cap. 6 și 7), iar Sodoma și Gomora cu foc și pucioasă, reține și pe acesta lângă femeia sa. Mulțimea celor ce fac ca dânsul caută totdeauna dulceața păcătoasă a dezmierdării simțurilor; patimile de tot soiul și, îndeosebi, nelegiuirea curviei îi stăpânește așa de tare, încât nu mai au timpul necesar să se gândească și la mântuirea sufletelor lor. Tina poftelor spurcate, în care se tăvălesc, îi atrage ca noroiul pe ramatori.

Și altele multe vor fi fost pricinile care au împiedicat pe oaspeți să răspundă la chemarea de cinste ce li se făcea. „*Iar slujitorul a venit și a spus domnului său acestea*”, zice mai departe Sfânta Evanghelie. Cu durere a ascultat stăpânul veștile aduse de trimisul său și va fi plâns, ca Mântuitorul, în preajma răstignirii Sale: „*Ierusalime, Ierusalime!, care omori pe prooroci și cu pietre ucizi pe cei trimiși la tine; de câte ori n-am vrut să adun pe fiii tăi, precum adună pasărea puii ei sub aripi, dar nu ați vrut!...*” (Matei XXIII, 37). N-ați văzut înșivă ce rău îi pare unei gazde atunci când musafirii poftiți nu vin la masă, disprețuind astfel osteneala, cheltuiala și dragostea gazdei față de ei? Gestul nepolitic al unor astfel de oameni constituie o ofensă și o jignire pentru gazdă. N-are ea dreptul să se mânie și să se supere, mai ales atunci când musafirii n-au avut motive serioase pentru a lipsi?

Înțelegem deci mâniarea și supărarea stăpânului cinei din pilda rostită de Mântuitorul: „*Atunci, mâniindu-se stăpânul casei, a rostit către slujitor: Ieși degrabă pe străzile și ulițele cetății și adu aici pe săraci și betegi, și orbi, și ologi*”. Nerecunoștința și orbirea neamului ales au mâniat pe Domnul Dumnezeu, cum era și firesc; căci conducătorii de atunci ai evreilor, fariseii, cărturarii și învățătorii Legii, nu numai că au rămas nepăsători la glasul proorocilor și al lui Mesia însuși, dar i-au și prigonit și i-au ucis: Sfântului Ioan Botezătorul i-au tăiat capul la cererea desfrânatei Irodiada, pe Mântuitorul L-au răstignit pe cruce între doi tâlhari, pe ucenicii Săi iubiți i-au întemnițat și i-au prigonit; au ucis cu pietre pe Sfântul Ștefan arhidiaconul, care se rugă pentru iertarea lor în clipa morții și apoi pe Sfântul Iacob, episcopul Ierusalimului.

Sângele nevinovat al acestora și îndărătnicia evreilor au întors fața lui Dumnezeu de la ei și au îndreptat-o către celelalte neamuri, către păgânii de atunci. „Vouă vi se cădea să vă grăim mai întâi cuvântul lui Dumnezeu, dar de vreme ce îl lepădați și nevrednici vă judecați pe voi înșivă de viața cea veșnică, iată, ne întoarcem către neamuri, căci așa ne-a poruncit nouă Domnul, îi mustră Sfântul Apostol Pavel pe evrei (Fapte XIII, 48). Dacă cei cu mintea luminată, ca fariseii și cărturarii, cei cu trupul întreg și sănătos, cei bogați și aleși nu vin la cina Mea, a zis Domnul trimișilor Săi, îndreptați-vă spre săracii, orbii și ologii de care sunt pline ulițele cetății și care vor veni negreșit. Dacă cei chemați și numărați, dacă cunoscătorii Legii nu răspund, adresați-vă celor nechemați, care sunt nenumărați și care abia așteaptă chemarea voastră. Dacă fariseii, cărturarii și mai-marii poporului disprețuiesc vestea voastră cea bună, grații vameșilor, păcătoșilor, celor simpli și neștiutori, celor lipsiți și suferinzi, care au fost ținuți în întuneric și în umbră, dar al căror suflet e dornic de lumină, de mai bine și de mântuire! Dacă cei tăiați împrejur și cunoscători ai Legii nu ascultă cuvântul Evangheliei mele, îndreptați-vă către samarinenii și păgânii cei disprețuiți și ocoliți, către „neamuri”, către elinii și „barbarii” cei din afara Legii, către închinătorii la idoli și la stele și cu ei voi umple sala cinei, adică Biserica pe care voi întemeia-o pe pământ.

„*Dar, vă spun, niciunul din acei oameni care au fost poftiți nu vor gusta din cina mea!*”, continuă stăpânul cinei. Ce au câștigat deci cei care de bună-voie s-au lipsit de bucuria și fericirea cinei celei dumnezeiești? Pentru un strop de lumească și trecătoare desfătare au pierdut lucrul cei mai de preț:

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

virtuțioasă la ospățul împărăției lui Dumnezeu, slava celor veșnice, mântuirea înrăditului. Au repetat fapta nesocotită a strămoșului lor Esau, care pentru un molid de linte și-a pierdut dreptul de întâi născut (vezi Facerea XXV, 27-34). Osânda celor ce au răspuns și răspund cu nepăsare și cu refuz la chemarea stăruitoare bine și fericire ce le-o face Dumnezeu neîncetat, a fost rostită lămurit izvoarele însuși Acela Care este Stăpânul a tot binele și al fericirii oamenilor; ei nu vor intra în împărăția lui Dumnezeu și nu vor gusta nici din fericirea cinei celei de sus pe care din veac a gătit-o Mântuitorul aleșilor Săi și despre care le vorbește sfinților Săi ucenici, atunci când le spune: „Iată, Eu voi găti vouă împărăție, ca să mâncați și să beți întru împărăția Mea, la cina Mea” Luca XXII, 29-30).

Dacă Mântuitorul S-ar mai pogori pe pământ în zilele noastre, și ar mai rosti încă o dată pilda aceasta, prin ea n-ar mai muștra pe fariseii și cărturarii neamului ales din timpul Său, ci pe noi, creștinii de azi, care îi purtăm numele și facem parte, numai de formă, din Biserica Lui, dar care rugim de El prin faptele noastre. Într-adevăr, fraților, nu ne cheamă El la cina dumnezeiască a Sfintei împărtășanii, la „Ospățul Stăpânului”, prin șlasul clopotelor, în fiecare sărbătoare? Nu trimite El la noi pe slujitorii Săi sfințiți, ca să ne aducă aminte neîncetat de chemarea ce ni s-a făcut, chiar de la botez și de datoriile noastre de creștini? Dar, uitați-vă bine: câți din cei poftiți la Ospățul Stăpânului răspund astăzi chemării ce li se face neîncetat? Câți din cei ce au devenit „neam ales și preoție împărătească” prin botez, sunt într-adevăr vrednici de a purta numele lui Hristos și de a lua parte la cina dumnezeiască a Sfintei împărtășanii? Sunt mai ales astăzi adevărate cuvintele de dureroasă constatare făcută de Mântuitorul că mulți au fost chemați, dar puțini aleși (Matei XXII, 14). Ca și evreii din vremea Mântuitorului, cei mai mulți din creștinii noștri de azi se scuză că nu pot veni la Cină, pentru că sunt ocupați, fiecare în felul lui: unii cu grija pentru saturarea pântecelui, alții cu dulceața odihnei și a trândăviei, alții cu desfătările trupești și dezmierdările înșelătoare ale simțurilor, și așa mai departe. Iar casa sfântă a Cinei - Biserica Domnului - rămâne uneori deșartă în zile de sărbătoare. Misionarii creștini, vestitorii cuvântului dumnezeiesc, propovăduitorii Evangheliei se îndreaptă acum către „neamuri”, către închinătorii la idoli, către popoarele necreștine din alte părți ale lumii, care aud acum pentru prima

oară cuvântul Evangheliei și care îl primesc și îl păzesc cu mai multă bucurie și dragoste decât noi. Cu aceștia va umple Dumnezeu locurile rămase goale prin absența noastră din sala cinei fericirii celei veșnice.

Plecând de aici, să spunem deci și celor care, pentru pricini binecuvântate sau nu, ocolesc casa Domnului: „Veniți la cină... Căci loc mai este!” (Luca XIV, 22). Veniți să întâmpinăm pe Hristos, a Căruia naștere cu trupul pentru mântuirea noastră o vom sărbători în curând! Veniți să ne astâmpărăm foamea și setea sufletului cu învățătura Celui ce a propovăduit iubirea, dreptatea și pacea între oameni! Veniți să ne săturăm trupul și sufletul cu hrana cea mai sfântă și cea mai de preț pe care a pus-o Dumnezeu la îndemâna noastră: Trupul și Sângele Domnului din Sfânta împărtășanie!

Să nu lipsim niciunul de la această dumnezeiască Cină!... Ci mai vârtos să aducem la ea și pe alții, pregătindu-ne din vreme pentru a lua parte cu vrednicie la ospățul sărbătoresc al Crăciunului și împărtășindu-ne cu Sfântul Trup și Sânge la sfârșitul postului! Ca gustând cu vrednicie din ospățul cel de aici al Sfintei împărtășanii, să putem cina cu Domnul și în împărăția Lui ce va să fie. Căci cei primiți la acea cină cerească nu vor fi cei poftitori de bucate bune și de vin ales, ci toți cei ce „flămânzesc și însetoșează de dreptate”, luptând pentru realizarea ei în lumea aceasta, cei ce se vor face vrednici de ea prin viața lor curată și prin nevoințele lor în lupta cu păcatul, cu răutatea și cu nedreptățile de tot felul, care întunecă și amărăsc viața omului pe pământ.

Dea deci Domnul să fim și noi dintre aceia despre care glasul anonim de la ospățul fariseului a spus: „Fericțiți cei ce vor prânzi în împărăția lui Dumnezeu!” Amin.



## **PREDICĂ LA DUMINICA A 29-A DUPĂ RUSALII SAU A LEPROȘILOR (Luca XVII, 12-19)\***

*„Oare nu zece s-au curățit? Dar cei nouă unde sunt?”  
(Luca XVII, 17)*

În Sfânta Evanghelie care s-a citit astăzi ni se amintește una dintre minunile săvârșite de Mântuitorul: vindecarea a zece leproși. Poruncindu-le să meargă spre a se arăta preoților, potrivit orânduielilor Legii Vechi, aceștia s-au vindecat pe drum de boala grozavă de care pătimeau. Dar unul singur din cei zece și-a amintit de Cel Căruia îi datora vindecarea și încă și acela era samaritean; numai acesta s-a întors slăvind pe Dumnezeu și, căzând la picioarele lui Iisus, i-a mulțumit. Pe cât l-a bucurat gestul de recunoștință al acestuia, pe atât l-a contrariat pe Mântuitorul ingratitudea celorlalți. De aceea a zis: „Oare nu zece s-au curățit? Dar ceilalți nouă unde sunt? Nu s-a găsit să se întoarcă să dea slavă lui Dumnezeu decât numai acesta, care încă este și de alt neam?”.

Cuvintele acestea ale Mântuitorului ne îndeamnă să reflectăm mai adânc la una dintre datoriile noastre de căpetenie: aceea de a mulțumi celor care ne-au făcut bine, adică de a fi recunoscători. Cu alte cuvinte, ni se recomandă aici virtutea creștină a recunoștinței, despre care vom grăi acum pe scurt.

Plecând de la constatarea tristă că numai puțini oameni nutresc sentimentul acesta nobil, al recunoștinței față de binefăcătorii lor, filosofii și pedagogii spun, în general, că recunoștința e o floare rară, considerând-o ca pe o simplă formă a politeții, a bunei creșteri sau a bunelor maniere menite să împodobească pe adevăratul gentilom și să înfrumusețeze relațiile sociale

\* In rev. „Glasul Bisericii”, XXXVI (1977), nr. 1-3, p. 72-77.

dintre oameni. Dar pentru noi, creștinii, recunoștința este ceva mai mult: este o virtute morală cu bază religioasă, o trăsătură a caracterului creștin și una dintre manifestările cele mai nobile ale personalității umane. De aceea, Mântuitorul, condamnăm ingratitudea celor nouă și laudând gestul de recunoștință al leprosului îngenunchiat în fața Lui pentru a-I mulțumi, îi spune: „Scoală-te și du-te! Credința ta te-a mântuit!”. Prin aceasta El voia să spună că cei nouă nerecunoscători se vindecaseră de boala lor trupească, dar cel de al zecelea, mânat înapoi de virtutea recunoștinței, dobândise prin gestul său nu numai sănătatea trupului, ci și mântuirea sufletului.

Virtutea recunoștinței este deci o datorie religioasă recomandată de Dumnezeu însuși, o virtute morală care nu este indiferentă pentru destinul religios al credinciosului. Și cel dintâi Căruia avem obligația de a-I mulțumi pentru binefacerile Sale către lume este Dumnezeu însuși, pentru că El este Ziditorul și Stăpânul nostru; de la El avem viața, sănătatea, puterile sufletești și trupești de lucru, agonisirea noastră, toate frumusețile lumii și bucuriile vieții. „Că toată darea cea bună și tot darul desăvârșit de sus este, pogorând de la Tine, Părintele luminilor...” *{Liturghier, Rugăciunea amvonului}*. Sau, cum spune Sf. Pavel: „Ce (lucru) ai, pe care să nu-l fi primit (de la Dumnezeu)? Iar dacă l-ai primit, de ce te fălești, ca și cum nu l-ai fi primit?” (I Cor. IV, 7).

De aceea, adevăratul creștin nu uită niciodată îndemnul psalmistului: „Binecuvintează, suflete al meu, pre Domnul și nu uita toate binefacerile Lui...” (Ps. Cil, 2). El face din întreaga lui viață un imn de mulțumire și de slavă adus lui Dumnezeu pentru toate câte îi datorăm, „mulțumind pururea pentru toate, în numele Domnului nostru Iisus Hristos, lui Dumnezeu-Tatăl...” (Efes. V, 20, cp. și I Tes. V, 18: „Dați mulțumită pentru toate căci aceasta este voia lui Dumnezeu pentru voi, în Iisus Hristos”).

Încă de la început oamenii și-au îndeplinit această datorie. Abel aduce, de ex., jertfa de mulțumire lui Dumnezeu din turmele sale și Dumnezeu, bucurându-Se pentru aceasta, „a căutat cu bunăvoință spre el și darurile sale” (Gen. IV, 4). De asemenea, Noe, după potop, a înălțat jertfelnic pe care a adus lui Dumnezeu jertfa din toate animalele curate pe care le salvase de la potop, iar Dumnezeu a făcut atunci legământ față de Noe că nu va mai pedepsi pământul și oamenii cu urgia potopului pentru păcatele lor (Gen.

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

MII, 20 și urm.). Dumnezeu nu avea nevoie nici de jertfa lui Noe, nici de cea a lui Abel! Dar prin aceasta, atât unul, cât și celălalt, mărturiseau și recunoșteau că Dumnezeu este stăpânul de fapt al tuturor bogățiilor lor, că de la El aveau toate și că ei erau numai chivernisitori vremelnici ai acestora. Darurile lor erau deci o formă a închinării convenite lui Dumnezeu, a cultului pe care i-L datorăm toți omenii, ca fapte ale Lui.

Mântuitorul însuși ne-a dat pildă de împlinirea acestei datorii, căci El, ca om, la săvârșirea minunilor, își înălța ochii către Dumnezeu-Tatăl și Ii mulțumea, cum a făcut, de ex., la învierea lui Lazăr, zicând: „Părinte, mulțumescu-Ți, că M-ai ascultat!” (Ioan XI, 41). În sufletul creștinilor ortodocși, mai ales la poporul nostru, sentimentul acesta al recunoștinței față de Dumnezeu era adânc înrădăcinat. Îmi este și acum vie în memorie imaginea din copilărie a unui bătrân plugar însetat, care, după ce și-a astâmpărat setea bând din apa răcoritoare a fântânii de la marginea drumului de pe câmpul ars de soarele verii, și-a scos pălăria și ridicându-și ochii spre cer, și-a făcut, cucernic, semnul crucii, mulțumind lui Dumnezeu și rugându-se pentru odihna sufletelor celor ce săpaseră fântâna de la margine de drum.

Ceva mai mult, pe Dumnezeu trebuie să-L laudăm și să-I mulțumim nu numai pentru binefacerile pe care le primim de la El, nu numai pentru bucuriile, succesele și izbânzile noastre, ci și în lipsurile, necazurile și suferințele noastre; căci acestea ni se dau nu numai ca pedepse pentru păcatele și greșelile noastre, ci și ca leacuri pentru îndreptarea și însănătoșirea noastră sufletească, așa cum medicii sunt siliți uneori să ne administreze și leacuri amare sau operații dureroase, pentru a ne face sănătoși. Dreptul Iov aducea zilnic jertfe de mulțumire lui Dumnezeu nu numai când era bogat și fericit, ci și după ce năpasta a dat peste el, pierzând totul și ajungând să zacă, uitat și părăsit, pe o grămadă de gunoi. Căci și atunci spunea: „Domnul a dat, Domnul a luat. Fie numele Domnului binecuvântat!” De aceea Dumnezeu Și-a întors din nou fața către el, i-a redat și averea, i-a dat și alți copii, trăind în pace și fericire anii din urmă ai vieții lui.

Pilde strălucite de mulțumire adusă lui Dumnezeu în necazuri și suferințe avem pe mucenicii din vremea prigoanelor, care, înainte de a primi cununa muceniei prin moartea pentru Hristos și credința creștină, își înălțau ochii la cer și mulțumeau lui Dumnezeu că, în chipul acesta, El îi ajută să ajungă

mai repede la El. Sf. Ioan Gură de Aur spunea, în celebrele sale predici, că „nimic nu este mai bineplăcut lui Dumnezeu decât un suflet recunoscător, care aduce prinos de mulțumire”. Iar când acest mare predicator creștin se stingea în exil, pe țărmurile pustii și aspre ale Mării Negre, ultimele sale cuvinte au fost: „Slavă lui Dumnezeu pentru toate!”.

Dar nu numai față de Dumnezeu trebuie să fim recunoscători, ci și față de oameni; în primul rând față de părinții care ne-au dat viață și care ne-au crescut, adesea cu imense jertfe și greutate; apoi suntem datori învățătorilor și educatorilor noștri, care ne-au deschis ochii minții, învățându-ne carte și ajutându-ne să ne formăm ca oameni vrednici și ca membri activi și folositori ai societății, ai Patriei și ai omenirii. În sfârșit, suntem datori cu recunoștința tuturor celor ce ne-au făcut bine, ne-au dat o mână de ajutor la nevoie. Ingratitudinea, adică uitarea sau nerecunoașterea binelui care ni s-a făcut, este, de fapt, o sfidare a binefacerii, o disprețuire a ei, care înseamnă, de fapt, o lipsă a dragostei creștine. Este adevărat că cel ce face binele nu trebuie să aștepte răsplată pentru el de la oameni, ci numai de la Dumnezeu. „Fă binele și îl scrie pe apă!”, zice un proverb românesc. Și totuși, ingratitudinea celor ce le-am făcut bine ne doare, ne mâhnește și ne descurajează în elanul nostru de a face mereu bine. Și dimpotrivă, recunoștința oamenilor ne bucură, ne mângâie și ne stimulează în stăruința de a face mai departe binele. Chiar când răsplata aceasta firească, la care ne așteptăm, nu constă dintr-un dar material, și oricât de platonic ar fi exprimată, ea constituie un întăritor al încrederii noastre în utilitatea și noblețea actului de binefacere pe care l-am săvârșit. Celui recunoscător te îndeamnă inima să-i mai faci bine și altădată, să-l ajuți și a doua oară, pe când pe cel nerecunoscător toată lumea îl ocolește și îl refuză.

Virtutea recunoștinței are deci largi ecouri în viața socială; ea întinde punți de legătură între oameni, înfrumusețează și înobilează viața noastră, promovând săvârșirea binelui. Recunoștința față de oameni este, de fapt, un reflex al recunoștinței față de Dumnezeu. Cine este recunoscător față de Dumnezeu, acela este și față de oameni și invers. Exprimarea recunoștinței față de binefăcătorii noștri este un semn de delicatețe și noblețe sufletească; dimpotrivă, nerecunoștința este o boală sau infirmitate a sufletului. Omul de caracter este totdeauna recunoscător (Goethe).

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

Cei nerecunoscători calcă nu numai legile firii cuvântătoare, ci și pe cele ale firii necuvântătoare; pentru că și animalele, lipsite de grai și de rațiune, își arată și ele, pe cât pot, recunoștința lor față de oamenii care le-au făcut bine. Pe vremea prigoanelor împotriva creștinilor, un bătrân care se refugiase în pustie spre a-și salva viața, a văzut odată venind către peștera unde sihăstrea, un leu șchiopătând de un picior și scheunând de durere. Pustnicul nu s-a speriat; înduioșat de suferința leului, l-a mângâiat, i-a scos ghimpele din picior și l-a pansat cu grijă. Fericit, leul s-a dus în sălbăcia lui, dar din când în când venea la pustnic ca să-l vadă și stătea pe lângă el, ca pentru a-i mulțumi. Pustnicul a fost însă prins de prigonitori și pedepsit la moarte, fiind aruncat la fiarele din circ, care sfâșiau pe creștini. Așteptându-și sfârșitul, pustnicul a văzut repezindu-se spre el un leu furios, care însă, când s-a apropiat, s-a oprit deodată, ca vrăjit, apoi s-a culcat la picioarele pustnicului și a început să i le lingă, gudurându-se. Era tocmai leul rănit, căruia pustnicul îi tămăduise rana. De aceea Dumnezeu mustra pe poporul ales pentru nerecunoștința lui punând-o în contrast cu recunoștința necuvântătoarelor: „Boul își cunoaște pe stăpânul său și asinul ieslea domnului său; dar Israil nu Mă cunoaște, poporul Meu e nerecunoscător față de Mine" (Isaia I, 3).

Ceva mai mult: datoria noastră de recunoștință nu se limitează numai la părinții, educatorii și binefăcătorii noștri personali, ci trebuie să se extindă la toți aceia care au făcut bine societății umane, Patriei și Umanității. Trebuie să păstrăm adică în sufletul nostru respect, admirație și recunoștință față de toate acele personalități de seamă care, prin geniul, munca și, adesea, prin jertfa vieții lor proprii, au îmbogățit patrimoniul cultural, artistic și spiritual al Patriei sau chiar al Omenirii. Biserica noastră pomenește pe eroii Neamului și ne îndeamnă prin glasul Sfintei Scripturi: „Aduceți-vă aminte de mai-marii voștri... priviți cu luare-aminte cum și-au încheiat viața și urmați-le credința!" (Evrei XIII, 7). Laurii admirației și ai cinstirii pe care le-o aducem noi, care suntem beneficiarii rezultatelor muncii lor, constituie singura răsplată, postumă, a acestor eroi ai muncii și ai datoriei, dar ea ne stimulează, în același timp, să le urmăm pilda. Îmi stăruie și acum în amintire imaginea unui copil pe care l-am văzut acum câțiva ani în cimitirul Belu, în ziua de 8 noiembrie (Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil). În

fața mormântului lui Mihai Eminescu, unde ne aflăm, a apărut deodată un copil, care a îngenunchiat înaintea mormântului și cu glasul său cristalin și limpede a recitat, în întregime, poezia marelui nostru bard:

„Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie,  
Țara mea de visuri, țara mea de dor?”

Gestul spontan al copilului a înduioșat până la lacrimi pe toți cei de față. A fost cea mai minunată lecție de patriotism, care ne-a întărit încrederea că, atâta vreme cât se va sădi în sufletele copiilor noștri cultul oamenilor mari ai Neamului, vom putea spune că „viitor de aur țara noastră are”.

Intr-o legendă (consemnată de marele scriitor rus Turgheniev) se spune că Dumnezeu, când a creat virtuțile morale, a făcut pe Binefacere soră bună cu Recunoștința, legându-le strâns pe amândouă. Dar după ce le-a dat drumul în lume și ele s-au risipit printre oameni, aceste două surori au devenit așa de străine una față de alta încât, atunci când le-a adunat din nou la un ospăț, Binefacerea stătea într-un colț, iar Recunoștința într-altul, ca două străine, care nici nu s-ar fi cunoscut vreodată. Este, fără îndoială, o legendă, dar care conține, exprimat într-un chip plastic, un adevăr: că în lume există mulți oameni care nu sunt totdeauna recunoscători pentru binele care li s-a făcut. Cei mai mulți dintre noi nu se socotesc ascultători față de nimeni, deși nu există om care să nu datoreze semenilor absolut nimic. Poate că procentul celor cu adevărat recunoscători nu este nici azi mai mare decât în vremea Mântuitorului, adică de unu la zece. Aproape toți greșim, mai mult sau mai puțin, în această privință: copiii față de părinții lor, elevii și ucenicii față de profesorii și educatorii lor, credincioșii față de Dumnezeu, de care cei mai mulți ne aducem aminte doar atunci când suntem în strâmtori, în necazuri și suferințe și când îi cerem ajutor, dar rareori ne aducem aminte de El când trebuie să-I mulțumim pentru cele ce ne dă necurmat.

De aceea, am putea spune cu filosoful roman Seneca: „Te superi că există nerecunoscători? Dar întreabă-ți cugetul propriu și vezi dacă toți cei care te-au îndatorat te-au găsit recunoscător”. Dar această constatare, că ingratitudea este mai mult sau mai puțin generală printre oameni, nu trebuie să ne consoleze; ingratitudea constituie, precum am văzut, un păcat față de Dumnezeu și de oameni, o călcare a unei porunci dumnezeiești, a virtuții

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

dragostei și bunelor raporturi dintre oameni. Uitarea binefacerilor primite nu-și află sălaș în sufletul celor aleși (Sofocle).

Ca buni creștini să nu uităm, deci, niciodată binele ce ni s-a făcut, pentru că „recunoștința nu se prescrie niciodată, dacă avem memorie bună și inimă dreaptă” (Lamartine). Un dar, cât de modest, făcut părinților din când în când, atâta cât sunt în viață; o purtare respectuoasă față de profesorii și educatorii noștri; un zâmbet, o floare sau măcar un cuvânt cald de mulțumire către prietenii sau cunoscuții cărora le datorăm un serviciu, sau o mână de ajutor la vreme de nevoie; din când în când măcar un „Mulțumescu-Ți, Doamne!” pentru cele ce primim neconținut de la Dumnezeu - iată atâtea forme de exprimare a recunoștinței, care, fără să fie costisitoare, ne asigură iubirea oamenilor și binecuvântarea lui Dumnezeu, promovând astfel săvârșirea binelui pe pământ și asigurându-ne fericirea în ceruri.

Să nu fim deci din ceata celor nouă din Evanghelia de astăzi, ci ca acel samaritean recunoscător, care, văzând că s-a vindecat de lepră, s-a întors ca să dea slavă lui Dumnezeu și să mulțumească Binefăcătorului său. Făcând așa, ne vom agonisi, ca și acela, nu numai sănătatea trupului, ci și mântuirea sufletului și ni se va spune și nouă: „Scoală-te și mergi în pace! Credița ta te-a mântuit”. Amin.

## LA DUMINICA A XXX-A DUPĂ RUSALII\*

Sfânta Evanghelie de astăzi ne istorisește cum un tânăr bogat a venit odată la Mântuitorul și L-a întrebat ce ar putea face el ca să câștige viața veșnică. Precum mărturisește el însuși, era un tânăr care cunoștea și respecta încă din pruncie toate poruncile de căpetenie ale Legii: nu era desfrânat, nu fura, nu depunea mărturie mincinoasă, cinstea pe părinții săi, și așa mai departe. Dar când Mântuitorul îi spune că, pentru a fi desăvârșit, trebuie să-și vândă averile, să le împartă la săraci și apoi să-L urmeze pe El, tânărul pleacă întristat, căci - spune Sfânta Evanghelie - „era bogat foarte” și îi venea greu să se despartă de avuția sa. Aceasta dă prilej Mântuitorului să rostească adevărul amar că mai lesne este să treacă o funie prin urechile acului decât să intre un bogat în împărăția cerurilor. Iar cei de față, auzind această grea sentință, au întrebat îngrijorați: Atunci cine poate să se mântuiască, dacă nici bogații, care au și pot toate cu averea lor, nu pot să-și asigure mântuirea?

Să scrutăm puțin această întâmplare și să vedem dacă și în ce fel bogăția poate fi o piedică în calea mântuirii omului?

De dorit ar fi ca toți oamenii să fie înstăriți, astfel ca nimeni să nu ducă lipsă de nimic și să nu existe săraci, căci sărăcia este, în general, o piedică în calea spre mai bine a omenirii și izvor de suferință. Dar aceasta era cu neputință mai ales în lumea veche, cu cumplitele ei inegalități sociale. Erau adică, și pe vremea Mântuitorului, cum sunt, din nefericire, încă și *zz\pe* . o mare parte a globului pământesc, unii oameni foarte bogați, deși puțini, care nu mai știau ce să facă cu averile lor, și alții foarte săraci, deși foarte mulți, care nu mai știau cum să-și ducă zilele de azi pe mâine.



*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

Dumnezeu n-a osândit însă pe bogați pentru că erau bogați, după cum n-a fericit nici pe cei săraci, anume pentru că erau săraci, căci bogăția nu e un rău în sine, deoarece toate bunătățile și darurile pământului au fost date de Dumnezeu omului ca să se bucure de ele. Osânda sau fericirea bogaților atârnă de felul cum și-au agonisit și cum își întrebuițează averile. Și ei pot să se mântuiască, atunci când prisosul avuției lor e strâns prin muncă cinstită și când e întrebuițat spre binele tuturor. De aceea, raiul nu e plin numai cu săraci, după cum nici iadul numai cu bogați. Sfânta Scriptură ne înfățișează adesea bogați buni și milostivi, care, prin înțeleaptă folosire a avuției lor, au dobândit fericirea raiului. De exemplu, Patriarhul Avraam, care a fost un om foarte bogat, stă în rai alături cu săracul Lazăr (Luca XVI, 19 sq.). Bogăția proverbială a dreptului Iov nu l-a împiedicat să fie pomenit cu cinste în calendarul creștin alături de alți dreپți ai Vechiului și Noului Testament, mai puțin bogați ca el. Iar lângă ieslea sfântă a Nașterii Domnului găsim îngenunchiați atât pe sărmanii păstori din preajma Vitleemului, cât și pe bogații crai din îndepărtatul Răsărit.

Așadar, putea să se mântuiască și tânărul bogat, de care e vorba în Sfânta Evanghelie de astăzi? Fără îndoială că da! Și cum? I-o arată foarte bine Mântuitorul: „Vinde-ți averea și împarte-o săracilor și vei avea comoară în cer...”. Observați, iubiți frați, că Mântuitorul nu spune: „Vinde-ți averea, transform-o în bani și pune-o în pungă, căci vei avea astfel mai puține griji și îți vei asigura o viață tihnită...”. El spune clar: „Vinde și împarte săracilor...”. Banii rezultați din vânzarea averii tale pune-i nu în pungă sau la casa de păstrare sau în afaceri, ci în mâinile săracilor. Împarte acești bani nu rudelor sau prietenilor tăi, ci celor ce duc lipsă, celor neputincioși, sărmani și suferinzi. Alină cu ei suferințele celor bolnavi, umple cu ei lipsurile celor săraci, îmbracă pe cei goi, hrănește pe cei flămânzi, găzduiește și adăpostește pe cei fără adăpost... Dar cât bine nu poți face pe pământ cu banii tăi! Câtă mulțumire, câtă bucurie și câtă fericire mi poți procura altora cu avuția ta!

Nu-ți fie teamă că vei săraci tu însuși! Bogăția astfel cheltuită îți va aduce ceea ce nu-ți poate da atunci când e strânsă la chimir sau păstrată în lăzi: îți va aduce fericirea! Căci niciuna dintre bucuriile omenești nu e mai curată, mai adâncă și mai aleasă decât mulțumirea pe care o simți tu însuși atunci când cu banul tău, cu fapta sau cu vorba ta, ai alinat o suferință,

ai descreeșit o frunte întunecată de grija zilei de mâine, ai adus îndestulare într-un cămin împovărat cu copii mulți, dezbrăcați și flămânzi ș.a.m.d. Nu există răsplată mai mare și mai curată decât bucuria și recunoștința pe care o citești în ochii celui pe care l-ai ajutat la nevoie! Doar nu în zadar spune Mântuitorul: „Mai fericit este a da decât a lua!” (Fapte XX, 35).

Dar ceva mai mult: cu banii cheltuiți astfel, vei simți adevărata fericire nu numai aici pe pământ, ci îți vei agonisi și comoară în cer: comoară neîmpuștinată, neamenințată de furi și nestrictată, de molii și de rugină (Luca XII, 33-34). Căci săracii pe care îi vei fi ajutat, bolnavii pe care i-ai tămăduit, nefericiții pe care i-ai bucurat cu darul tău generos sunt, toți, prieteni și frați mai mici ai lui Iisus. A spus-o El însuși: „Oricâte veți fi făcut unuia dintre acești frați mai mici ai Mei, Mie însumi Mi-ați făcut!” (Matei XXV, 26). O spune și înțelepciunea bătrânească a poporului, împrumutată din Sfânta Scriptură: Cine pe săraci ajută, pe Dumnezeu împrumută (comp. Prov. XIX, 17). Precum spune un mare Părinte al Bisericii noastre, săracul întinde mâna, dar Dumnezeu e cel ce primește. Pe cât de mult suferă Mântuitorul împreună cu săracii, când aceștia duc lipsă, pe atât de mult se bucură El de ei, atunci când primesc darul tău. El îți rămâne dator și îți va răsplăti însutit și înmiit, în împărăția Lui cea cerească în care vor intra toți cei ce l-au făcut bucurie și în care nu este nici durere, nici întristare, nici suspin. De aceea spune Psalmistul: „Ferice de cel ce poartă grijă de săraci, căci la vreme de necaz îl va izbăvi pe el Domnul!” (Ps. XL, 1).

Astfel de bogați au intrat și vor mai intra în împărăția cerurilor. Căci unii ca aceștia împlinesc sfatul dat de Sfântul Apostol Pavel prin ucenicul său Timotei: „Celor bogați în veacul de acum poruncește-le să nu se semețească în nestatornicia bogăției, ci în Dumnezeu cel viu, care ne dă din belșug toate spre folosință; să facă bine, să se îmbogățească în fapte bune, să fie darnici, cu inimă largă, agonisindu-și temelie bună în (veacul) viitor, ca să dobândească viață veșnică” (ITim. VI, 17-19). % \*

Dar bogăția este ca o sabie cu două tăișuri: dacă pe unii ea îi ajută să se mântuiască, în schimb pe cei mai mulți îi duce la pierzare. De ce? Mai întâi pentru că, după învățătura Sfinților Părinți ai Bisericii noastre Ortodoxe la baza tuturor avuțiilor mari stă o nedreptate, un furt din necesarul altora- tot ceea ce ne prisosește nouă este tocmai ceea ce lipsește altora. Bogăția este o

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

crimă atunci când este agonisită pe căi nedrepte și necinstite, prin înșelăciune, jaf și asuprire, prin furtul și exploatarea muncii și a sudorii altora. În al doilea rând, bogăția, chiar dacă am admite că este agonisită în chip cinstit, începe să devină foarte ușor o piedică în calea mântuirii atunci când pune stăpânire pe sufletul nostru, când ne robește patima ei, când ne lipim inima de ea și când ochii noștri, orbiți de strălucirea aurului, încep să nu mai vadă lipsurile celor din jur, când urechile noastre devin surde la glasul suferinței altora, când inima noastră, subjugată de patima avuției, rămâne împietrită și nesimțitoare la mizeria și suferința aproapelui nostru neputincios, sărac sau bolnav (Comp. I Ioan III, 17). Bogăția devine un păcat strigător la cer atunci când punga noastră este doldora de bani, iar vecinul nostru n-are nici măcar cu ce să-și plătească impozitele la stat, când cămărilor și pivnițele noastre sunt pline cu bunătați de tot felul, iar văduva săracă de peste drum n-are nici cu ce să astâmpere foamea copilașilor ei flămânzi, când scrinurile și lăzile noastre gem de haine scumpe și nefolositoare, iar sârmanul tăietor de lemne de pe stradă tremură de frig.

Așadar, iubiți frați, când o strângem pe căi necinstite și numai pentru noi înșine, bogăția este pricină de osândă și pierzare; ea este atunci ca un plumb pe aripile sufletului, o povară care ne trage în jos și pe care trebuie s-o aruncăm ca să ne putem înălța spre Dumnezeu, așa cum Sfântul Ilie proorocul și-a aruncat cojocul pe pământ, atunci când a fost ridicat la cer (IV împ., cap. 2). Dacă, dimpotrivă, facem din prisosul nostru izvor de sprijin, ajutor și mângâiere pentru cei ce duc lipsă, el devine pentru noi unealtă de mântuire și scară către cer. Și ca să înțelegem mai bine cum unii bogați se pot mântui iar alții nu, am să vă spun o întâmplare adevărată, din vremurile de demult.

Era pe vremurile de bejenie, când bieții români abia își puteau salva viața și puținul avut fugind în munți, de frica turcilor și a tătarilor, care pârjoleau totul în calea lor. Pe cărarea strimță dintre doi munți, un convoi de băjenari trebuia să treacă pe o punte îngustă, dedesubtul căreia se căsca o prăpastie adâncă. Din convoi făceau parte și doi gospodari mai înstăriți, purtând în spate boccele mari și grele, în care înghesuiră tot ce aveau mai de preț în casă. Unul din ei, mai înțelept, dându-și mai dinainte seama că nu va putea trece puntea cu atâta greutate în spate și că nici nu avea unde

s-o ascundă, a împărțit-o băjenarilor mai săraci, care aveau mâinile goale, dăruind fiecăruia câte ceva: unuia o pâine, altuia o haină, altuia o iconă scumpă ș.a.m.d. Acesta a trecut puntea ușor și s-a salvat de la pieire. Celălalt, mai lacom și mai zgârcit, a rămas la urmă și se încapățâna zadarnic să treacă puntea cu povara pe care voia s-o ducă întreagă cu sine. Căci tot cumpănindu-se pe punte, l-au ajuns următorii și de spaimă s-a prăbușit cu povară cu tot în adâncul prăpastiei de sub punte.

Cei doi gospodari avuți, din această veche întâmplare, sunt și bogații în fața porților cerului: cei care cred că pot intra prin ele cu povara bogățiilor în spate, se înșeală amarnic; dar cei care vor avea prudența să împartă din vreme și altora din această povară, vor putea trece ușor. „Strâmtă este ușa și îngustă calea care duce la mântuire...” (Matei VII, 14). Îngustă este ușa raiului și prin ea nu se poate intra cu sacii bogăției în spate.

Lipindu-și inima de avuție, tânărul bogat din Sfânta Evanghelie de astăzi a preferat să piardă viața veșnică decât să-și sacrifice averea. El făcea parte dintr-o lume întemeiată pe cumplite inegalități și nedreptăți sociale, ca și alți bogați pe care ni-i înfățișează Sfânta Evanghelie, ca, de exemplu, bogatul nemilostiv, care se veselea în toate zilele la mese îmbelșugate și nesfârșite, în timp ce la porțile casei lui sărmanul Lazăr, ros de bube și de foame, nu putea căpăta nici măcar firimiturile ce cădeau de la mesele bogatului (Luca XVI, 19-31); sau ca bogatul fără minte, căruia, dacă i-a rodit țarina, nemaiavând unde să-și pună strânsura, plănuia să-și strice vechile hambare și jitițe, devenite neîncăpătoare, pentru a-și face altele mai mari, fără să bănuiască măcar că în cea mai apropiată noapte își va da sufletul (Luca XII, 15-21). În acea lume existau, de altfel, bogați și mai nebuni, ca Xerxes, împăratul perșilor, care, fiindcă îi era drag un platan din grădina lui, îi uda rădăcinile cu parfumuri și îi împodobeau ramurile cu mărgăritare, în timp ce milioane de oameni din întinsa lui împărăție piereau de foame. Cum s-ar fi putut mântui astfel de bogați? Astfel de bogați n-au putut și nu vor putea intra în împărăția lui Dumnezeu. Pe unii ca aceștia îi plânge și îi muștră cu cuvinte de foc Sfântul Evanghelist Luca (VI, 25) și Sfântul Apostol Iacov: „Vai vouă bogaților, plângeți și vă tânguiri de necazurile ce vor să vină asupra voastră...!” (Iacov V, 1).

Dar adevăratul creștin știe că bunăstarea materială este cu totul altceva decât bogăția, care nu aduce nici fericirea pământească, nici pe cea

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca intru dreptate...»*

cerească. De aceea el nici nu dorește avuția, nici nu regretă dacă a avut-o și a pierdut-o și nici nu aleargă după ea, ci se mulțumește cu atâta cât îi trebuie pentru îndeplinirea nevoilor sale, iar dacă îi prisosește ceva, oricât de puțin ar fi, împarte și celor mai săraci ca el, după sfatul Sfântului Apostol Pavel: „Prisosința voastră să îplinească lipsa altora..., pentru ca nici celui cu mult să nu-i prisosească, nici celui cu puțin să nu-i lipsească” (II Cor. VIII, 14-15).

## LA DUMINICA A XXXI-A DUPĂ RUSALII'

Sfânta Evanghelie care s-a citit astăzi ne istorisește una din uluitoarele minuni săvârșite de Mântuitorul: vindecarea orbului din Ierihon.

Urmat de ceata însoțitorilor Săi și de mulțime mare, Mântuitorul merge spre orașul Ierihon. Pe cale, aproape de oraș, un orb sade cerșind. El nu vede, dar freamătul mulțimii care trece pe alături îi spune că se petrece ceva neobișnuit, și întreabă: Ce este? Cine trece, oare? Cineva din mulțime îi răspunde: Trece Iisus Nazarineanul. Ce face atunci orbul? Ceva tainic îi șoptește că Acesta este omul care i-ar putea reda vederea. Și atunci el începe să strige din răspuțeri: „Iisuse, fiul lui David, ai milă de mine!”. Trecătorii, crezând că el poate cerșește ca de obicei, adică cere de pomană lui Iisus, îl ceartă și îi poruncesc să tacă. Dar orbul stăruie și, în loc să tacă, strigă și mai tare: „Miluiește-mă, fiul lui David!”. Stăruința orbului îl impresionează pe Domnul. Se oprește și îl întreabă ce anume vrea. Orbul precizează: „Doamne, vreau să văd!”.

Si minunea s-a făcut: orbul vede, se alătură următorilor lui Iisus și merge după El, plin de recunoștință față de binefăcătorul său și slăvind pe Dumnezeu.

Ce ne înfățișează orbul de pe drumul Ierihonului, înainte de a trece Mântuitorul pe lângă el? Icoana cea mai tristă a unei îndoite mizerii și nefericiri: trupească și sufletească, sau morală. Orbul acesta era de două ori nefericit: întâi, pentru că era un orb, și al doilea, pentru că era și cerșetor. Trupește, el era lipsit de vedere. Și știți, iubiții mei frați, ce mare nenorocire e sa fi orb? Să bâjbâi într-un veșnic întuneric? Să nu poți vedea calea pe

\* în rev. „Glasul Bisericii”, XIII (1954), nr. 1-2, p. 31-33.

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

care trebuie să mergi, să nu te poți bucura de lumina soarelui, de frumusețile naturii, de culorile minunate ale florilor și de vederea chipurilor celor dragi!... Nu spunem noi, oare, despre ceva care ne e deosebit de scump, că ne este drag „ca ochii din cap” sau „ca lumina ochilor”? Ei bine, această lumină a ochilor, la care noi ținem așa de mult, îi lipsește orbului. În ființa și în jurul lui e o noapte veșnică; nicio rază de lumină nu străbate în bezna nepătrunsă și fără de sfârșit care împresoară pe astfel de nefericiți.

Dar orbul nostru e și cerșetor. La nenorocirea lui trupească se adaugă și mizeria morală: durerea și umilința de a cerși, de a întinde mâna la mila trecătorilor. O! V-ați închipuit vreodată, iubiți frați, cât de dureros și de umilitor e pentru un om, care se respectă, să fie nevoit să cerșească? Este, într-adevăr, mare nefericire să fii orb; dar este una și mai mare să fii nevoit să cerșești. Pune-te în locul orbului pe care-l miluiești la ușa bisericii, frate creștine, și poate numai așa îți vei putea da seama, măcar pe departe, cât de umilitor și de dureros este să întinzi mâna. Căci, să o spunem deschis, cine oare simte stimă sau considerație pentru cerșetorii de la marginea drumurilor? Pentru astfel de nefericiți, oamenii n-au decât cel mult milă, compătimire, dar niciodată respect sau considerație! Un astfel de om a trebuit să renunțe, voit sau silit, la demnitatea lui de om, s-a coborât atât în ochii lui, cât și ai altora, a decăzut din rândul semenilor vrednici de prețuirea și de cinstirea noastră.

Ei bine, fraților, cu orbul acesta - de două ori nefericit - se întâmplă minunea pe care numai Domnul o putea face: el devine dintr-odată un om nou, cu totul altul decât cel de până aici. Un om de două ori fericit și vrednic de prețuirea și de admirația noastră: pe deoparte pentru că de aici înainte vede, și pe de alta pentru că, dintr-un fost cerșetor la margini de drumuri, devine un închinător și un următor al lui Iisus.

Cui se datorează această minunată transformare? Fără îndoială, lui Iisus, singurul Care putea să facă o astfel de minune. El, Care este „lumina lumii” (Ioan IX, 5), face din orbul cerșetor un om care, odată cu ochii cei trupești, și-a deschis și ochii cei sufletești, un om care vede nu numai lumina soarelui, dar care a început să simtă și să vadă și „lumina cea neapropiată”, aceea care vine de la „Părintele luminilor” (Iacob I, 17).

Dar să vedem acum, fraților, ce îl determină pe Mântuitorul să se oprească din drum, ca să se plece asupra orbului și să-i dea lumina ochilor?

lisus simte că în ființa orbului acestuia umilit și nefericit se află ceva de preț. Trebuie să recunoaștem că sunt unii orbi care se complac în orbia lor și preferă să cerșească; ba noi vedem uneori și șarlatani care au ochi și văd, dar pentru a înduioșa lumea fac pe orbii, adică închid ochii, ies la marginea drumului și exploatează mila publică, fiindu-le mai comod să cerșească decât să muncească. Un astfel de orb n-ar fi meritat, desigur, atenția și interesul lui lisus, după cum nu merită nici mila și considerația noastră. Dar orbul din Evanghelia de azi se dovedește a fi întru totul vrednic de marea minune pe care Domnul o face asupra lui. Când trece pe lângă el lisus, orbul încetează de a mai cerși, ca de obicei; nu-I cere de pomană, ca la orice trecător. El nu vrea de la lisus nici bănuțul, nici bucățița de pâine cu care îl miluiau alții, ci îl roagă să-i dea altceva, mult mai de preț, ceva ce niciunul dintre ceilalți trecători nu putea să-i dea: îi cere lumina ochilor; îl roagă să-i dea puțința de a vedea și - prin urmare - de a-și agonisi, prin muncă cinstită, pâinea cea de toate zilele. El vrea să reintre în rândul oamenilor și să recapete prețuirea semenilor săi; vrea să scape de umiliința de a cerși.

Și ce mai dovedește purtarea orbului? O credință pilduitoare, pe care atâția dintre noi n-o avem! El are neclintita încredere că lisus Nazarineanul, despre ale Cărui minuni va fi auzit poate mai de mult, este „Fiul lui David”, adică Mesia cel așteptat și că are puterea să-l vindece și de nefericirea orbirii și de umiliința cerșetoriei. Din această credință puternică izvorăște și stăruința lui în rugăciune, încăpățânarea cu care imploră mila lui lisus și cu care el înfrânge chiar împotrivirea celor ce voiau să-l facă să tacă. Rugăciunea aceea stăruitoare pătrunde printre cei ce puneau barieră între el și lisus, ajunge până la urechile Acestuia și îl face să se aplece cu interes și dragoste asupra lui, și să-i spună cuvintele izbăvitoare: „Vezi! Credința ta te-a mântuit!”.

Și, în sfârșit, fraților, vrednică de admirația noastră este ușurința cu care orbul devine un adorator al Mântuitorului. Îndată ce el leapădă de pe ochii lui cei trupești solzii care-i acopereau vederea, se deschid și ochii cei sufletești: plin de admirație și de recunoștință față de Dumnezeuiescul său Binefăcător, în loc să se ducă într-ale sale - cum au făcut atâția alții din cei vindecați de lisus - el I se alătură și-L urmează împreună cu ceilalți, dând slavă lui Dumnezeu. Prin aceasta, fostul orb devine un om de două,ori fericit. Căci dacă este scumpă, într-adevăr, lumina ochilor, apoi cu mult mai de preț este



*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

lumina credinței în Dumnezeu, turnată de Domnul în sufletul orbului odată cu lumina ochilor; cu ochii vedem numai până la hotarele lumii văzute, dar cu credința vedem prin descoperirea de sus, dincolo de aceste hotare, și pătrundem în tainele cele mai presus de fire. Lumina ochilor ne călăuzește pașii numai pe cărările acestei vieți, stingându-se la poarta ei; dar lumina credinței ne luminează, de departe, ca un reflector uriaș, drumurile care duc dincolo de pragul mormântului, în împărăția cea veșnică a lui Dumnezeu.

\*

În vremea noastră, orbii nu mai zac în pulberea drumului, cerșind, ca pe vremea Mântuitorului. Așa a făcut și Mântuitorul, care nu s-a grăbit să dea de pomană orbului, ci i-a dat lumina ochilor, scăpându-l astfel și de orbire și de cerșetorie. Să facem și noi ca El, dându-le orbilor din zilele noastre măcar puțința de a scăpa de rușinea și umiliința cerșetoriei, căci nu stă în puterea noastră de a le da și lumina ochilor.

Dacă noi n-avem, ca Mântuitorul, puterea de a tămădui pe orbi, El ne-a dat în schimb puțința de a risipi orbirea neștiinței, a inculturii și a superstițiilor. Căci orbirea aceasta este tot atât de grea și de primejdioasă ca și aceea a ochilor și ea pricinuieste oamenilor multe neazuri și suferințe. Cei lipsiți de lumina științei de carte sunt ca orbii sufletești despre care Mântuitorul spune că au ochi, dar nu văd. Să luptăm deci din toate puterile noastre împotriva întunericului neștiinței; să agonisim noi înșine și să răspândim în jurul nostru cât mai mult din lumina învățaturii de carte, a științei și a culturii, care ne ajută să vedem mai bine, mai departe și mai adânc, cu ochii minții și ai priceperii. Lumina aceasta a minții și a inimii este tot atât de prețioasă ca și aceea a credinței și a cunoștinței de Dumnezeu. Căci și ea vine tot de la Dumnezeu, Care este „Părintele luminilor”, cum îl numește Sfânta Scriptură (Iacob I, 17).

## LA DUMINICA DINAINTEA NAȘTERII DOMNULUI Despre pregătirea venirii Mântuitorului

*„în multe rânduri și în multe chipuri grăind Dumnezeu odinioară părinților noștri prin prooroci, în zilele acestea din urmă, a grăit nouă prin Fiul, pe Care L-apus moștenitor al tuturor, prin Care a făcut și veacurile... ” (Evr. I, 1 -2).*

Astăzi, în ultima duminică dinainte de marea sărbătoare a Nașterii Domnului, am ascultat, ca în fiecare an, Evanghelia care cuprinde „Cartea neamului lui Iisus Hristos...” (Matei I, 1 și urm.), adică șirul neîntrerupt al strămoșilor după trup ai Domnului, începând de la Avraam, părintele neamului evreiesc, și până la dreptul Iosif, bătrânul logodnic și ocrotitor al Sfintei Fecioare Măria, din care Mântuitorul S-a născut cu trup. Din punct de vedere religios, strămoșii aceștia sunt reprezentanții cei mai de seamă ai omenirii dinainte de venirea Mântuitorului pe pământ, care n-a avut fericirea să-L vadă și să-L audă vorbind, dar care știa că El va veni, îl dorea cu înfocare, îl aștepta. De unde știa ei lucrul acesta? Din pregătirea lumii de către Dumnezeu pentru primirea Mântuitorului. Căci Acela Care era „Așteptarea neamurilor” și Care, cu venirea Lui pe pământ, a despicat în două istoria religioasă, n-a venit între oameni pe neașteptate, ci atunci „când a venit plinirea vremii” (Gal. IV, 4), adică într-un moment al istoriei când lumea era prevenită și bine'pregătită sufletește pentru venirea Lui și pentru primirea cuvântului Evangheliei Sale.

\* în rev. „Glasul Bisericii”, XXV (1966), nr. 11-12, p. 996-1000.

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

De ce era trebuincioasă această pregătire pentru primirea Mântuitorului? Cum s-a făcut ea? Prin ce mijloace? Iată întrebări la care încercă să dea răspuns cuvântul nostru de învățătură de astăzi.

În înțelepciunea Sa nesfârșită, Dumnezeu, Care este mai presus de timp și pentru Care nu există nici trecut, nici viitor, ci numai un veșnic prezent, a prevăzut dintru început căderea omului, fapta Sa cea mai aleasă. De aceea, El a urzit mai dinainte întreaga „iconomie a mântuirii”, care avea să se desfășoare în timp, adică planul pentru mântuirea omului din robia păcatului și a morții. Dumnezeu știa că omul, odată căzut în prăpastia pierzării, nu se va mai putea ridica singur, nu se va putea izbăvi prin propriile sale puteri, ci trebuia ajutat de o putere mai presus de el, adică de Dumnezeu însuși. De aceea, El a făgăduit primilor oameni un mântuitor, încă din clipa căderii lor, prin proorocia adresată diavolului, cel ce, sub chipul șarpelui, amăgise pe protopărinții neamului omenesc și-i îndemnase să păcătuiască: „Vrăjmășie voi pune între tine și între femeie, între urmașii tăi și urmașii ei; *Acela* va zdrobi capul tău și tu vei păzi călcâiul lui” (Facere III, 15).

Această „protoevanghelie” sau primă făgăduință despre venirea Celui ce avea să sfărâme capul șarpelui, adică puterea diavolului, s-a păstrat, într-o formă sau alta, în amintirea tuturor popoarelor care s-au tras din primii oameni și au umplut, în cursul veacurilor, fața pământului. Dar la cele mai multe dintre ele amintirea acestei făgăduințe s-a întunecat treptat, ca și ideea de Dumnezeu, din pricina întinderii păcatului și a stricăciunii. De aceea, Dumnezeu a ales un popor, în sânul căruia trebuia să se păstreze, curată, atât ideea despre un singur Dumnezeu („monoteismul”), cât și ideea mesianică, adică nădejdea venirii lui Mesia-Izbăvitorul.

Făgăduința aceasta a reînnoit-o Dumnezeu chiar patriarhului Avraam, începătorul neamului evreiesc, atunci când l-a scos din Haran, pentru a-l aduce în Canaan, și când i-a spus: „...întru tine se vor binecuvânta toate neamurile pământului” (Facere XII, 3)/Au păstrat-o apoi cu „cumpătare toți urmașii lui Avraam, generație cu generație, transmitându-și-o din tată în fiu, cum a făcut, de pildă, Iacov care, la moartea sa, a spus fiului său, Iuda: „Nu va lipsi sceptrul din Iuda, nici toiag de cârmuire din coapsele lui, până ce va veni împăciuitorul (Șilo-Mesia) și *Acela* este așteptarea neamurilor” (Facere XLIX, 10).

Dar mai ales prin glasul proorocilor a întreținut Dumnezeu nădejdea venirii unui mântuitor; datorită darului dumnezeiesc al proorociei, ei au văzut și au proorocit lumii din timpul lor chiar amănunte în legătură cu persoana și cu lucrarea Mântuitorului, cu sute de ani mai înainte de venirea Lui. Unii din ei, ca Daniil, au proorocit timpul exact al venirii Lui (vezi Daniil IX, 24-25); alții, ca Miheia, au precizat locul nașterii Lui („Iar tu, Vitileeme, casa lui Efrata, nu ești mai mic între miile Iudeii, căci din tine va ieși povățuitor peste Israil, iar obârșia lui este de la început, din veacul veacului” (Mih. V, 1); alții, ca Zaharia, au proorocit smerenia Lui și intrarea în Ierusalim înainte de patimi („Bucură-te foarte, fiică a Sionului, strigă fiică a Ierusalimului, căci, iată, împăratul tău vine la tine drept și însuși mântuitor, blând și călare pe asin, pe mânz tânăr”, Zaharia IX, 9). Dar mai ales proorocul Isaia, numit pentru aceasta și „Evanghelistul Legii Vechi”, a proorocit, cu șapte-opt sute de ani mai înainte, venirea Domnului, descriind cu limpezime nașterea Lui minunată dintr-o fecioară (VII, 14: „Iată, Fecioara va lua în pântece și va naște fiu și vor chema numele lui Emanuil”), precum și misiunea și patimile Lui mântuitoare („... Acesta păcatele noastre le-a luat asupra-și și a pățimit pentru fărădelegile noastre... și prin rana lui noi toți ne-am vindecat... Ca un miel spre junghiere S-a adus...” etc, LIII, 2-8).

Dar pregătirea poporului evreu pentru „plinirea vremii” nu s-a făcut numai pe calea proorocirilor directe despre Mesia, care aveau menirea să păstreze speranța și siguranța venirii Lui în lume, ci și pe calea indirectă, a experienței păcatului. Afundându-se din ce în ce mai mult în mocirla fărădelegilor de tot felul și depărtându-se uneori de Dumnezeu chiar prin căderea temporară în idolatrie, poporul iudeu trebuia să ajungă, prin aceasta, mai întâi la conștiința vinovăției lui, a păcătoșeniei și a nefericirii aduse de păcat în viața lui, iar în al doilea rând, la convingerea că el singur nu se mai putea mântui, ci avea nevoie de ajutorul lui Dumnezeu. Legea pe care i-o dăduse Dumnezeu îi arăta ce este bine și ce este rău, dar nu îl și ajuta să se spele de necurăția păcatului. De'aici trebuia să se nască în sufletele oamenilor *dorința* arzătoare după Mântuitorul făgăduit, pentru a cărui venire ei\*aveau să se roage fierbinte lui Dumnezeu, îndeosebi David împăratul și proorocul exprimă, în cuvinte înduioșătoare, conștiința aceasta a decăderii totale a omului vechi-testamenta'r, starea lui de deznădejde în întunericul rătăcirilor și al suferințelor din care nu mai putea

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

ieși, dar și rugăciunea fierbinte către Dumnezeu, pentru mântuire: „Dintru adâncuri am strigat către Tine, Doamne! Doamne, auzi glasul meu!...” (Ps. CXXXIX, 1). „Cine va da din Sion mântuirea?”, se întreabă psalmistul (Ps. XIII, 7). „Doamne, pleacă cerurile și Te pogoară!”, se roagă el apoi (Ps. CXLIII, 6). Cafiulcel risipitor, care și-a cheltuit printre străini toată zestrea cea bună a darurilor și a virtuților moștenite de la părintele său, poporul evreu striga, prin glasul psalmistului: „Rătăcit-am ca o oaie pierdută, caută pe robul Tău!...” (Ps. CXVIII, 176) și: „Sufletul meu așteaptă pe Domnul, mai mult decât străjerii zorile!” (Ps. CXXIX, 6).

Nădejdea venirii unui izbăvitor a fost ca un fir de aur care străbate întreaga istorie a poporului evreu, ca un luceafăr care i-a luminat cărările în întunericul rătăcirii, al păcatelor și al nenorocirilor de tot felul, care l-au împresurat de-a lungul vremii. Așa se face că, în preajma nașterii Domnului, mulți erau „așteptând mângâierea lui Israil” și „mântuire în Ierusalim” (Luca II, 25, 38), ca bătrânul Simeon, proorocită Ana sau păstorii, care, în noaptea nașterii, nu s-au mirat de vestea auzită de la îngerii, ci au alergat îndată și s-au închinat Pruncului de curând născut.

Dar popoarele celelalte? Au rămas ele în afara acestei pregătiri a lumii de către Dumnezeu pentru primirea Mântuitorului? - Fără îndoială că nu! Căci, precum spune Sfântul Apostol Pavel, Dumnezeu nu este numai al iudeilor, ci și al păgânilor (Rom. III, 29). Poporul evreu nu era, în mijlocul omenirii de atunci, decât o pepinieră, o grădină, care trebuia să ofere condiții mai prielnice pentru încolțirea și creșterea marilor adevăruri religioase descoperite de Dumnezeu oamenilor - printre care și ideea mesianică - și care trebuiau apoi răsădite în ogorul tuturor popoarelor, atunci când acestea vor fi în stare să le primească și să le înțeleagă. Nădejdea venirii lui Mesia a fost răspândită și printre „neamuri”, prin împrăștierea evreilor în toată lumea după exilul babilonic, prin traducerea cărților sfinte ale Vechiului Testament în limba greacă, precum și prin prozeliții (adeptii) făcuți de evrei printre păgâni. Datorită acestor înrâuriri, luminilor naturale ale rațiunii sădite de Dumnezeu în om, ca și palidelor amintiri despre protoevanghelie, păstrate printre păgâni, unii dintre aceștia - poeți, filozofi și istorici - s-au ridicat la ideea înaltă a existenței unui singur Dumnezeu și au întrezărit necesitatea venirii unui mântuitor. „Vino, fiu scump al zeilor - cânta unul dintre

aceștia (poetul roman Virgiliu), privește înaintea ta: pământul ți se închină și te salută; pământul, marea întinsă și cerul înalt. Privește, totul se bucură la apropierea veacului ce vine". Magii de la răsărituri, care aduc Pruncului dumnezeiesc omagiul lumii și al înțelepciunii păgâne, sunt o dovadă că și păgânii aveau cunoștință despre Acela Care era „așteptarea neamurilor".

Dumnezeu a pregătit însă lumea păgână pentru venirea Mântuitorului mai ales prin aceea că a făcut din ea un teren prielnic pentru propovăduirea și răspândirea Evangheliei pe care Mesia o va aduce. În preajma venirii Sale, mai toată lumea cunoscută pe atunci din istorie se găsea organizată într-un stat unic, sub forma celui mai întins imperiu pe care l-a cunoscut vreodată istoria: Imperiul Roman, care atinsese în acea vreme culmea întinderii și a puterii sale politice și militare. Ordinea și liniștea dinlăuntrul acestui vast imperiu, din care făcea parte și Țara Sfântă, erau asigurate de funcționari, de legi și de cohorțele armatelor romane; căi de comunicație lesnicioase îl străbăteau de-a lungul și de-a latul, iar o limbă comună (greaca populară) înlesnea înțelegerea între cetățeni pe tot întinsul lui, oferind deci condiții favorabile pentru circulația fără greutate a oamenilor și a ideilor și ușurând astfel lucrarea celor ce aveau să răspândească, la vreme, cuvântul Evangheliei în toată lumea.

Iată, deci, în cât de multe și de felurite chipuri „a vorbit Dumnezeu odinioară părinților noștri" (Evr. 1,1), pregătind astfel lumea pentru venirea lui Mesia. Când toate condițiile de mai sus fuseseră împlinite, întreaga omenire aștepta pe Mesia așa cum așteaptă pământul ars de secetă ploaia binefăcătoare. Iar când s-a împlinit și condiția ultimă, adică ivirea celei din care avea să Se nască cu trup Mesia - adică Sfânta Fecioară Măria, atunci putem spune că venise cu adevărat „plinirea vremii". Și atunci „Cuvântul trup S-a făcut și S-a sălăsluit între noi" (Ioan I, 14).

Odată cu venirea Mântuitorului Hristos, o eră nouă începe în istorie. „Noaptea a trecut, iar ziua s-a apropiat" (Rom. XIII, 12). Noaptea de dinainte de venirea Mântuitorului este și acum amintită și închipuită simbolic prin Postul Nașterii Domnului, în care încă ne aflăm. De aceea am făcut astăzi pomenirea strămoșilor după trup ai Domnului și, odată cu ei, a tuturor dreptilor și a proorocilor care L-au așteptat, L-au dorit, L-au proorocit și au păstrat cu scumpătate nădejdea neclintită în venirea Lui. Asemenea lui Moise, care a văzut doar de departe pământul făgăduinței, Pară ca să aibă

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

parte de a păși în el, așa și aceștia au crezut în Mesia, dar n-au apucat să-L vadă. Spre deosebire de ei, noi avem fericirea să-L vedem pe Iisus, căci îl avem neconținut în Biserica întemeiată și condusă de El, din care facem parte. Peste O săptămână vom sărbători nașterea Lui, ne vom împărtăși cu Trupul și cu Sângele Său. Vom cânta din nou, împreună cu corurile de îngeri, „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu...” (Luca II, 14). Vom trăi încă o dată bucuria adusă odinioară de îngeri prin păstori „la tot poporul” (Luca II, 10) și reînnoită în fiecare an de glasurile limpezi ale copiilor, care ne vor cânta la ferestre colindele străbune:

„O! Ce veste minunată  
Din Vitleem ni s-arată!  
Că a născut prunc,  
Prunc din Duhul Sfânt,  
Fecioara Măria!”

„Feriți sunt ochii voștri că văd și urechile voastre că aud! Adevărat grăiesc vouă, că mulți prooroci și drepti au dorit să vadă cele ce vedeți voi și să audă cele ce auziți voi și n-au auzit!” (Matei XIII, 16-17). Câți dintre noi știm să prețuim fericirea aceasta pe care n-au avut-o cei dinaintea de nașterea Mântuitorului? Suntem noi pregătiți să întâmpinăm după cuviință marea sărbătoare care se apropie? îl așteptăm noi pe Mesia cu ardoarea cu care îl doreau dreptii și proorocii Vechiului Testament?

Să mulțumim deci lui Dumnezeu pentru că ne-a învrednicit să fim dintre cei care îl au pe Iisus și să stăruim în Biserica Lui, ca niște adevărați creștini, postind măcar această ultimă săptămână a Postului Nașterii și pregătindu-ne să întâmpinăm după cuviință marea sărbătoare anuală a Nașterii Domnului, cu toate bucuriile datinilor străbune, creștinești și românești, legate de ea. Iar după ce îl vom vedea pe dumnezeiescul Prunc în ieslea săracă a nașterii, să ne întoarcem, ca magii, pe altă cale; să nu mai apucăm pe calea păcatelor dinaintea, ci pe aceea a virtuților creștine, a iubirii de Dumnezeu și de oameni, a păcii, a armoniei și a bunești înțelegeri, pe care au cântat-o îngerii la venirea pe pământ a lui Mesia. Căci numai așa vom putea retrăi cu adevărat bucuria creștină pe care ne-o aduce în fiecare an sărbătoarea Nașterii Lui și pe care fie ca noi toți să o gustăm în pace, în toți anii, până la sfârșitul vieții noastre. Amin!

**XV**

**PREDICI TEMATICE  
SI STUDI OMILETICE**



## IISUS PLÂNGE\*

*„întristat este sufletul Meu până la moarte” (Matei XVI, 28)*

Am văzut odată un tablou celebru, care m-a impresionat profund. Tabloul e intitulat: *După două mii de ani de creștinism* și înfățișează pe Iisus plângând. Da! Iisus plânge în vârful unui munte înalt, de pe care privirea Lui îndurerată cuprinde toată lumea. Capul îi este încins cu aceeași cunună de spini care I-a sângerat fruntea la Răstignire. Căci jos, la poalele muntelui, se răsfață în diferitele ei înfățișări răutatea omenească: într-un colț al tabloului, se văd doi frați încăierăți pentru o brazdă de pământ; într-altul, este zugrăvit un palat, în care stăpânii huzuresc în belșug, risipă, lux și îmbuibare, alături de un bordei sărac, în care se sting de foame și de mizerie pruncii mărunți ai unei văduve sărmene; într-un colț se văd oameni cu chipuri îndobitocite de păcat și de vicii: bețivi, desfrânați, hoți și ucigași, bârfitori și ticăloși de tot felul; iar într-altul se văd popoare ce se pretind creștine, războindu-se între ele în numele lui Iisus Hristos și semănând în juru-le, sânge, moarte, ruine și distrugere.

Și toate acestea după aproape două mii de ani de creștinism. De aceea, ochii lui Iisus lăcrimează amarnic și parcă ar vrea să Și-i acopere cu mâinile, de groază, de rușine, durere și dezgust, pentru a nu mai vede atâta ticăloșie. Din toate unghiurile și scenele tabloului, spini ascuțiți și sulițe subțiri se îndreaptă spre Iisus, înfigându-se drept în fruntea și în inima Lui însângerată.

Viziunea grandioasă a acestui genial pictor; deși cam sumbră și pesimistă, exprima totuși în chip plastic un mare și crud adevăr, de care nu totdeauna

\* în rev. „Glasul Bisericii”, XIII (1954), nr. 1-2, p. 57-58.

ne dăm seama: că prin faptele noastre cele necugetate și rele îl răstignim a doua oară pe Mântuitorul. Într-adevăr, greșelile și păcatele noastre, ale creștinilor din cel de al 20-lea veac de creștinism, sunt spini și sulițe care se înfig în carnea lui Iisus. Și ele îl dor mai mult decât scuipările, ocările, piroanele crucii și patimile îndurate acum două mii de ani în urmă, pe Crucea de pe Golgota, pentru mântuirea noastră.

Iubiților! Ochii blânzi și îndurerați ai lui Iisus caută zadarnic în juru-I pe samarinenii milostivi care să-I smulgă spinii și săgețile înveninate ale păcatelor noastre din fruntea și din inima Lui însângerată și care să toarne balsamul alinător pe rănilor Lui. Să fim noi aceia! Să răspundem fără zăbavă și cu toată hotărârea la chemarea lui Iisus! Să ne smulgem mai întâi din rândul acelor care îl răstignesc a doua oară și-L fac să pătimească din nou prin greșelile și păcatele lor. Căci există oare copii atât de cruzi și nesimțitori încât să nu regrete și să nu se îndrepte atunci când văd pe tatăl lor suferind și plângând pentru greșelile și neascultarea lor?

E vremea postului și a pocăinței.

Să plângem pentru păcatele noastre, rugându-L pe Mântuitorul să ne ierte și să trecem apoi pentru totdeauna în ceata slujitorilor Lui. Să-I smulgem din răni spinii, să-I spălăm sângele sfânt și să turnăm peste ele balsamul alinător al gândurilor curate și al faptelor noastre bune: al credinței neclintite în El, al dragostei nețârmurite față de oameni, al stăruinței neîncetate pe calea faptelor bune, a virtuților și a desăvârșirii creștine.

Să nu uităm că fiecare faptă bună a noastră anulează un spin din coroana lui Iisus și șterge o lacrimă din ochii Lui buni.

O, de am trăi așa încât să schimbăm cu totul durerea și plânsul lui Iisus în bucurie și zâmbet de lumină și fericire pe veci netulburată.

Atunci vom merita să purtăm pe drept numele de creștini - adică următori ai lui Hristos - și vom fi cu adevărat preoții, adică reprezentanții și slujitorii Lui pe pământ. Amin!

## CREDIȚA PRIN FAPTE\*

*„Eu îți voi arăta credința mea din faptele mele... ” (Iacob II, 18).*

Acum vreo 30-40 de ani în urmă, un scriitor și filozof indian, care fără să fie creștin nutrea o mare admirație față de religia creștină, a întreprins o călătorie în Apusul Europei, pentru a vedea cu ochii proprii câteva țări de veche tradiție creștină. Mare i-a fost însă dezamăgirea, când a văzut că sufletul unora dintre europeni era mult mai puțin creștin decât se aștepta el. S-a înapoiat în patria lui cu convingerea că creștinii nu sunt la înălțimea creștinismului.

Aceeași tristă constatare făcea și pe un teolog rus din veacul trecut să vorbească, într-o scrisoare a lui, despre „vrednicia creștinismului și nevrednicia creștinilor”, adică despre marea nepotrivire care există adesea între frumusețea și superioritatea învățăturii morale creștine, de o parte, și lipsurile morale din viața unor creștini, de alta.

Din nefericire, trebuie să recunoaștem că așa stau lucrurile și cu unii dintre noi.

Plecând de la această constatare, ne vom strădui să arătăm în cuvântul nostru de astăzi cât de necesar este pentru adevăratul creștin să-și dovedească credința lui prin fapte.

\*

După învățătura creștină ortodoxă, trei lucruri sunt de trebuință pentru dobândirea mântuirii: harul dumnezeiesc, credința dreaptă și faptele bune. Harul îl dă Dumnezeu tuturor credincioșilor, prin sfânta Sa Biserică și prin

\* în rev. „Glasul Bisericii”, XXV (1966), nr. 3-4, p. 209-213.

slujitorii ei sfințiți; creștinul este îndatorat să adauge la el credința și faptele lui. Fără unul din aceste trei lucruri nu este cu putință să ne mântuim. Fără harul de sus, adică fără puterea și ajutorul lui Dumnezeu, omul nu se poate mântui pe sine însuși, adică prin propriile sale puteri slăbite de păcat (cf. Ioan XV, 5). Dar nici harul singur nu ne poate mântui fără voința, colaborarea și strădania noastră, după cum nu poate încălzi focul un trup mort; lumina harului ceresc lucrează asupra noastră numai când găsește în noi căldura credinței, iar din acestea două lăstăresc roadele faptelor bune.

Rezultă de aici deci un adevăr pe care îl uităm adesea: că credința singură, oricât ar fi ea de tare, de dreaptă și de luminată, nu ne mântuiește, dacă nu este însoțită și de roadele ei firești, adică de fapte bune. De atâtea ori ni se spune lucrul acesta în Sfânta Scriptură. Cel mai lămurit și mai stăruitor spune Sfântul Apostol Iacob: „Ce folos, fraților, dacă zice cineva că are credință, dar fapte nu are? Oare, credința (singură) poate să-l mântuiască? Căci dacă ar fi un frate sau o soră dezbrăcați și lipsiți de hrana cea de toate zilele, iar cineva din voi i-ar spune (doar): Mergeți în pace, încălziți-vă și vă saturați, dar nu le-ar da cele de trebuință trupului, la ce ar folosi? Așa și credința: dacă nu are fapte, este moartă în ea însăși.

Dar va zice cineva: Tu ai credință, iar eu am fapte!

- (Ei bine) arată-mi credința ta fără fapte, iar eu îți voi arăta credința mea din faptele mele.

Tu crezi că Dumnezeu este Unul; bine faci; dar și demonii cred și se cutremură. Voiești doar să înțelegi (...) că credința fără fapte este moartă? Avraam, părintele nostru, au nu din fapte s-a îndreptat, punând pe Isaac, fiul său, pe jertfelnic? Vezi că credința lucra împreună cu faptele lui și din fapte s-a desăvârșit credința... Vedeți deci, că din fapte se îndreptățește omul, iar nu numai din credință. Asemenea și păcătoasa Rahav, care nu din fapte s-a îndreptățit, primind pe vestitori și scoțându-i pe altă cale? Căci precum trupul fără suflet este mort, tot așa și credința fără fapte este moartă" (Iacob II, 14-26).

Iată, deci, cât de limpede și de categoric afirmă Sfântul Apostol Iacob necesitatea și însemnătatea faptelor bune pentru mântuire. Credința adevărată se dovedește prin fapte: „Arată-mi credința ta cea fără fapte și eu îți voi arăta credința mea din faptele mele". Căci faptele sunt nu numai o dovadă

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

a credinței, ci și roadele ei necesare, care o împlinesc, o desăvârșesc: „Credința lucrează împreună cu faptele și se desăvârșește prin fapte”. Credința cu adevărat vie, lucrătoare, se manifestă în fapte de credință; o credință nelucrătoare, lipsită de faptele credinței, este moartă, ca trupul rară suflet și ca pomul fără roade.

Între credința adevărată și faptele bune este o legătură strânsă, de nedesfăcut, ca între cauză și efect, ca între soiul pomului și calitatea roadelor lui. Creștinul adevărat nu se cunoaște deci numai după credința lui, căci aceasta nu se vede, ci și după calitatea faptelor lui, căci acestea se văd și după acestea îl judecă lumea. „După roadele lor îi veți cunoaște — spune Mântuitorul. *Au doară se culeg struguri din spini, sau smochine din ciulini? Așa, orice pom bun face roade bune, iar pomul rău face roade rele. Nu poate pomul bun să facă roade rele, nici pomul rău să facă roade bune. Orice pom care nu face roadă bună se taie și se aruncă în foc. Pentru aceea, după roadele lor îi veți cunoaște*” (Matei VII, 16-20).

Cineva a asemănat credința și faptele cu două aripi cu care ne putem înălța în sus, spre culmile desăvârșirii. Dar, ca să putem zbura cu ele, trebuie să le mișcăm pe amândouă deodată. Amândouă trebuie să bată la fel, în același sens și în același timp. Îndată ce una din ele încetează de a mai bate, nu mai putem zbura, ci ne prăbușim. Fără îndoială, credința este una dintre cele trei virtuți creștine fundamentale și una din condițiile necesare ale mântuirii, căci cel ce vrea să se apropie de Dumnezeu trebuie mai întâi să creadă că El există (Evrei XI, 6). Dar ea singură nu este suficientă pentru a face pe adevăratul creștin și pentru a ne asigura mântuirea. Căci, ce folos că mă laud cu credința mea creștină, dacă în viață mă port mai rău ca un păgân? La ce îmi poate folosi numele de creștin, dacă sunt rău, netrebnic și ticălos? De ce mai cred în Dumnezeu, dacă îmi aduc aminte de El și îl chem în ajutor numai în nenorociri și neazuri, iar în restul timpului îl uit, îl defaim și îl supăr prin faptele rele și cuvinte de ocară? La ce îmi mai fac semnul crucii și mă laud cu credința mea în Dumnezeu, când „Dumnezeu este iubire” (I Ioan IV, 16), iar eu urăsc, asupresc și nedreptățesc pe fratele meu?

Căci nimic nu este mai necesar pentru dovedirea și desăvârșirea credinței decât iubirea; iubirea de Dumnezeu și de oameni este corolarul de nelipsit

al credinței. „De aş avea toată credința, încât să mut și munții, dar nu am (și) dragostea, nimic nu sunt" (I Cor. XII, 2). Iar dovada cea mai deplină a dragostei este plinirea poruncilor lui Dumnezeu, adică faptele iubirii, faptele cele bune. „Cel ce are (cunoaște) poruncile Mele și le păzește (le împlinește), acela este care Mă iubește..." - precizează Mântuitorul (Ioan XIV, 21, 24). Și tot El spune că împărăția Lui nu va fi a celor care îl mărturisesc numai cu buzele, ci a celor ce împlinesc cu adevărat poruncile Lui: „Nu oricine îmi va zice Mie: Doamne, Doamne, va intra în împărăția cerurilor, ci cel ce face voia Tatălui Meu care este în ceruri" (Matei VII, 21). Semnul după care se cunosc adevărații Lui închinători este dragostea: „După aceasta vă vor cunoaște toți că sunteți ucenicii Mei, dacă veți avea dragoste între voi" (Ioan XIII, 35). Iar la Judecata de Apoi, Dreptul Judecător nu ne va întreba dacă am crezut în El, ci dacă ne-am dovedit credința aceasta prin faptele iubirii creștine, adică dacă am dat de mâncare celor flămânzi, dacă am îmbrăcat pe cei goi, dacă am găzduit pe străini, dacă am vizitat și am îngrijit pe cei bolnavi, dacă am ajutat pe cei mici, sărmani, lipsiți și suferinzi, care sunt „frații lui Iisus", dar și ai noștri (comp. Matei XXV, 31 și urm.). Vor fi în ziua cea înfricoșătoare a judecății - spune Domnul - și din aceia care vor încerca să se îndreptățească numai prin credința lor, adică se vor lăuda că în numele lui Iisus au proorocit, au scos demoni și au săvârșit multe și felurite minuni, dar, în schimb, au făcut numai fărădelegi. Tuturor acestora, Dreptul Judecător le va spune: „Niciodată nu v-am cunoscut. Depărtați-vă de la Mine, cei ce lucrați fărădelegea" (Matei VII, 23).

Și pe drept cuvânt se pune atâta temei pe faptele iubirii creștine, pe milă, pe înțelegere, pe iertare, pe dreptate și pe bunătatea sufletului, căci numai acestea pot preschimba societatea omenească într-o frățietate a bunei înțelegeri, a dreptății și a păcii, și tot ele ne agonisesc și răsplata eternă după moarte, precum am văzut. Ca să fie vie și lucrătoare, ca să fie cu adevărat mijloc de dobândire a mântuirii, credința trebuie deci dovedită prin faptele iubirii. „Pentru că în Hristos nici tăierea împrejur nu poate ceva, nici netăierea împrejur, ci credința care lucrează prin dragoste" - zice Sfântul Apostol Pavel (Gal. V, 6). Iar Sfântul Apostol Petru enumera una câte una virtuțile creștine și faptele bune care trebuie adăugate la credința noastră, pentru ca aceasta să devină mântuitoare: „Pentru aceasta, punând toată sârguința,

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

adăugați la credința voastră facerea de bine, iar la facerea de bine cunoștința, la cunoștință înfrânarea, la înfrânare răbdarea, la răbdare evlavie, la evlavie frățietatea, la frățietate dragostea... Căci cine nu are acestea este orb... Dar dacă aveți acestea și sporesc în voi, ele nu vă vor lăsa nici trândavi, nici sterpi în cunoașterea Domnului nostru Iisus Hristos" (II Petru I, 5-7, 8, 9).

Fără faptele iubirii creștine suntem ca aceia pe care îi muștra Mântuitorul când spunea: „Poporul acesta se apropie de Mine cu gura, dar cu inima este departe de Mine...” (Matei XV, 8), sau ca cei despre care Sfântul Apostol Pavel scria lui Tit: „Ei mărturisesc că îl cunosc pe Dumnezeu, dar cu faptele îl tăgăduiesc, fiind urâcioși și nesupuși și netrebniți pentru orice lucru bun” (Tit I, 16).

Creștinul adevărat trăiește și se poartă așa cum este credința creștină; între credința și faptele lui nu este nicio contradicție, nicio nepotrivire. El își potrivește viața după poruncile lui Dumnezeu și nu face nimic care ar dezminți credința și calitatea lui de creștin. El știe că de calitatea faptelor lui atârnă nu numai mântuirea lui personală, ci și cinstirea lui Dumnezeu în lume; căci prin faptele bune contribuie la slăvirea lui Dumnezeu, pe când prin cele rele contribuie la împușinarea credinței, la defăimarea ei și a lui Dumnezeu însuși în fața necredincioșilor: „Tu, cel ce te lauzi cu legea (credința), necinstești pe Dumnezeu prin călcarea legii? Căci din pricina voastră este hulit numele lui Dumnezeu între neamuri” (Romani III, 23-24). De aceea, poruncește Mântuitorul: „Așa. să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, ca văzând faptele voastre cele bune, să slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri” (Matei V, 16).

Pe Dumnezeu îl putem cinsti deci, cu adevărat, numai prin credință dreaptă (ortodoxă), unită cu fapte bune. Ca să avem dreptul de a purta după vrednicie numele de creștini, numele lui Hristos, să facem și fapte de adevărați creștini, să ne sârguim a fi „popor ales, râvnitor de fapte bune” (Tit II, 14). Fără faptele adevăratei credințe nu vom avea dreptul la împărțirea lui Dumnezeu. „Căci nu auzitorii Legii sunt drepecți la Dumnezeu, ci împlinatorii Legii se vor îndreptăci” (Romani II, 13).

Se spune că în oastea lui Alexandru cel Mare se afla și un soldat, cu numele tot de Alexandru, care era însă nedisciplinat, leneș și codaș la luptă. Chemat la răspundere de către superiorul lui pentru aceste lipsuri, el a pretins

că numai împăratul îl poate judeca, fiindcă poartă numele lui. Ajungând aceasta la urechile împăratului, acesta a chemat pe soldatul cel îndărătnic și, muștrându-l aspru pentru purtarea lui, i-a spus: „Că porți numele meu, aceasta nu îți folosește la nimic. Dacă vrei să fii vrednic de el, atunci caută să fii ca mine, căci altfel vei fi dat afară din oastea mea”.

Așa se va întâmpla la judecata viitoare și cu cei care cred că se vor putea mântui numai prin credința lor, numai cu calitatea de creștini. Căci dacă am pângărit numele lui Hristos și Botezul creștin prin faptele noastre nevrednice, vom fi aruncați afară din împărăția lui Hristos în locul de osândă merit celor ce au făcut faptele diavolului. Noi, creștinii, avem o credință religioasă și frumusețea ei trebuie însă dovedită prin felul nostru de viață și prin purtarea noastră în lume. Să trăim deci în armonie cu credința noastră. Să fim creștini nu numai cu credința, ci și cu faptele. Să păstrăm credința noastră prin rugăciune, prin frecventarea bisericii și prin împlinirea poruncilor lui Dumnezeu, dar mai ales prin iubirea noastră de Dumnezeu și de oameni, dovedind prin fapte de iubire, de smerenie, de pace și de dreptate. Unită cu faptele cele bune, credința aceasta scumpă ne va fi un adevărat sprijin și ajutor, un izvor de alese bucurii duhovnicești în această viață și totodată vistierie neîmpuținată, cu care vom agonisi și împărăția cerurilor, împreună cu toți sfinții și dreptii. Amin.



## SFINȚIREA VIEȚII NOASTRE\*<sup>1</sup>

Sf. Grigorie de Dumnezeu grăitorul - patronul nostru - este pentru noi, studenții teologi, cel mai nimerit prilej pentru o amănunțită și sinceră verificare a conștiințelor, a crezului, și a rostului nostru în mijlocul lumii de astăzi. Pentru că, la urma urmei, un „*patron*” nu este altceva decât un model și un dreptar totdeauna viu în noi, care trebuie să călăuzească și să inspire viața noastră de fiecă clipă și de care, mai ales, ar trebui să năzuim de-a pururea a ne apropia cât mai mult cu putință.

Pentru că un patron este de obicei, nu numai pentru noi, teologii, ci și pentru profani, un sfânt, așa cum e și Sf. Grigorie al nostru: iar „*sfinții*” sunt exemplele de culme ale omenirii, personalitățile ei cele mai de elită, care au izbutit să realizeze și să întrupeze în viața lor tot ce poate fi mai bun, mai frumos și mai desăvârșit în firea noastră omenească, atunci când se trăiește cu privirea ațintită spre Dumnezeu. Dacă ne-am închipui omenirea aceasta în totalitatea ei spațială și temporală, lumea din toate timpurile și din toate laturile, ca o imensă mulțime ce năzuiește să urce toată o aceeași culme care ar duce spre Dumnezeu, apoi în fruntea tuturor merg sfinții și ei sunt cei mai de sus și mai aproape de Dumnezeu.

În copilăria mea mi-i închipuiam pe sfinți așa de sus încât n-aș fi cutezat niciodată să-i desprind din sfera celor de-a dreptul dumnezeiești pentru a-i coborî cumva în umanitate: pentru mine sfinții erau atunci prea aproape de Dumnezeu și de îngerii cerurilor pentru a se coborî ei la noi sau pentru a îndrăzni să ne urcăm noi la ei.

\*În „Tinerimea creștină”, 1938, nr. 3, p. 7-8.

<sup>1</sup> Cuvântare rostită la sărbătoarea patronului Facultății de Teologie și al Internatului Teologic.

Cu timpul însă, m-am deprins să umanizez din ce în ce mai mult pe sfinți și să învăț că înainte de a fi fost sfinți, ei au fost oameni asemenea nouă, având doar în plus năzuința aceasta necurmată de „sfințire” care ne lipsește nouă. Am cunoscut de atunci încoace - din viață mai puțin, mai mult din cărți - încă alte multe nobile exemple ale omenirii cărora se cuvine respect, admirație sau recunoștință: sunt *geniile* — aceste glorii ale minții omenești — și *eroii*, marile glorii ale voinței și înfăptuirii omenești. Mai mult decât geniile și eroii - care sunt și rămân oameni - omenirea cinstește însă pe sfinți, care, depășind omenescul din ei, s-au integrat lumii celor dumnezeiești.

Și într-adevăr, sfinții au fost în același timp genii, prin marea lor înțelepciune, eroi, prin neînfrânta lor voință de a învinge răul din ei înșiși întâi și apoi pe cel de afară, dar au fost ceva mai mult decât atât: au fost adică „sfinți” prin marea lor iubire de Dumnezeu și de oameni. Căci nimic nu apropie mai mult de Dumnezeu decât iubirea și aceasta, pentru că, după cuvântul Scripturii, „Dumnezeu este iubire”. Iar iubirea sfinților s-a îndreptat mai ales spre lumea aceea a celor mici, sărmani și suferinzi, care au fost și vor fi totdeauna - ca și azi - atât de mulți, atât de necunoscuți și atât de uitați de nepăsarea și de lipsa noastră de iubire.

De aceea au iubit sfinții atât de mult suferința, suferința aceasta care subțiază și mobilează ființa omenească, facând-o mai transparentă, mai înțelegătoare și mai primitoare pentru cele dumnezeiești. Toți sfinții au iubit mult pe Dumnezeu și lumea, au suferit și mai mult pentru adevăr și dreptate și mai ales - ceea ce îi înalță mai mult deasupra noastră - ei s-au jertfit fără șovăire, la nevoie, pentru biruința adevărului și binelui în lume. *Fericiți cei care prin iubire, muncă, suferință și jertfa s-au învins pe sine și au dus omenirea cu un pas mai departe pe căile de lumină, adevăr și dreptate, către Dumnezeu...* Căci lor se cuvine toată recunoștința, iubirea și închinarea noastră... Și altă formă de închinare mai cinstitoare pentru ei nu este decât strădania noastră de a călca pe urmele lor...

Să ne oprim puțin într-o zi ca aceasta și să alungăm de la noi măcar o clipă toate grijile cele lumești cu care - din păcate - ne irosim de obicei toată tinerețea noastră! Și gândindu-ne - măcar azi - la sfântul nostru Patron, să cugetăm drept și sincer dacă și întrucât îl poate bucura și îl poate

Să nu uităm că, dintre toate formele de înălțare și de înnobilare omească, sfințenia vieții e aceea care a impus totdeauna omenirii, influențând-o și transformând-o mai mult ca orice.

„Să nu uităm că *noi suntem pe lume nu pentru ca să fim ca lumea, ci pentru ca lumea să fie ca noi*. Asemenea sfinților, noi trebuie să fim cei dintâi dintre oameni în drumul acela de urcuș spre culmea pe care stă Dumnezeu, chiar de-ar fi să rămânem câteodată și singuri, ca Mântuitorul, în suișul spre Golgota. Vom reuși să învingem lumea și s-o readucem pe căile lui Dumnezeu numai prin superioritatea pe care o dă sfințenia vieții, virtutea... Pe aceasta să ne străduim a o realiza în viața și ființa noastră proprie mai întâi, ca după aceea - și numai așa - să avem dreptul a o propovădui și a o pretinde și altora.

Căci în lucrarea aceasta de sfințire a lumii, trebuie să ne înfrângem întâi și întâi pe noi înșine, adică trupul și sufletul nostru cu toate patimile și păcatele lui... Și să nu uităm că această sfințire nu e ceva ce se poate câștiga numai în singurătatea și în contemplația pustiului, ci că este o sfințenie cu mult mai de preț care se poate câștiga în mijlocul lumii, în lupta cu ea și cu răul din ea, prin o strădanie necurmată de a viețui și a lucra creștinește în viața aceasta mărunță și obișnuită, de toate zilele, viața noastră de fiecare clipă, din familie, de pe stradă, de la școală, de zi și de noapte, de aici și de pretutindeni, de acum și de oricând... *Și numai așa, fiind cei dintâi dintre oameni prin înțelepciunea, prin munca, dar mai cu seamă prin virtutea și jertfa noastră, ne vom fi îndeplinit adevăratul nostru rost pe lume*. Acela dintre noi care va uita măcar o clipă adevărul acesta, va fi renunțat la singurul sens de a fi al vieții sale și va fi un trădător al menirii și al slujbei sale. Și de i se va părea cuiva greu acest lucru, acesta să-și aducă aminte de cuvintele Mântuitorului: In lume știți că necazuri veți avea, dar îndrăzniți, Eu am biruit lumea!".

## GÂNDURI DESPRE VIAȚĂ, MOARTE ȘI NEMURIRE, ÎN LUMINA SFINTEI SCRIPTURI\*

*„Iată, am pus înaintea voastră calea vieții și calea morții...  
Alege viața, ca să trăiești, tu și urmașii tăi... (Deut. XXX, 19)*

„Plâng și mă tânguiesc când gândesc la moarte”, așa începe una din cântările slujbei înmormântării. Într-adevăr, ideea și gândul morții ne întristează și ne înspăimântă, căci moartea este opusul vieții, adică al bunului cel mai de preț pe care Dumnezeu l-a dat omului. Viața pământească a fiecăruia dintre noi constituie însă doar o clipă în noianul veșniciei dinainte de ea și de după ea.

Moartea este o lege generală căreia se supune tot ceea ce este viu, în afară de Dumnezeu, Care, singur, este deasupra timpului, este nemuritor, fără început și fără sfârșit, El fiind izvorul vieții înseși. Viața și moartea sunt nedezlipite una de alta, ca cele două fețe ale unei monede. Moartea este reversul inexorabil al vieții. Ca tot ceea ce este în natură, omul se naște, trăiește și după aceea moare. De toate ne putem îndoi, dar de faptul că toți vom muri nu ne putem îndoi. Mai curând sau mai târziu acesta este sfârșitul inevitabil care ne așteaptă pe fiecare. „*Care este omul care să trăiască și să nu vadă moartea?*”, se întreba psalmistul (Ps. LXXXVIII, 48). Fiecare clipă trăită este un pas în plus spre termenul fatal și ireversibil al vieții, care este moartea. „*Este rânduit oamenilor să moară odată și apoi vine judecata*” (Evrei IX, 27).

Dar facutu-ne-a, oare, Dumnezeu ori ne-a osândit ca să fim pe vecie hrană viermilor din morminte? Fără îndoială că nu! Spiritele cele mai alese

In „AJmanahul Parohiei Ortodoxe Române din Viena” (1975). p. 62-68.

ale omenirii nu s-au împăcat niciodată cu ideea că suntem meniți putrejunii și pieirii în neant. „Moartea nu poate fi punctul final și fatal al vieții”, spune cunoscutul teolog și pastor elvețian Frank Thomas. Însăși fuga noastră de moarte, dorința de a ne prelungi cât mai mult viața este o dovadă că nu suntem făcuți pentru moarte, ci pentru viață și nemurire, pe care o dorim atâta. „Simțim și experimentăm că noi suntem creați pentru veșnicie”, zicea și ilustrul filozof Spinoza. Trebuie să existe o viață viitoare; fără suportul credinței și speranței într-o altă viață, întreaga existență a omului ar fi ori o cumplită tragedie, ori o glumă absurdă a hazardului (E. Renan).

Dar, mai presus de toate, adevărul revelat, depozitat în Sfânta Scriptură, ne încredințează că moartea nu aparține ființei omenești de la zidirea ei, ci este urmarea păcatului. „*Dumnezeu n-a făcut moartea și nu se bucură de pieirea celor vii*” (înțelepciunea lui Solomon I, 13); căci *El nu este un Dumnezeu al morților, ci al celor vii* (Matei XXII, 32 și Luca XX, 38). Dumnezeu a zidit pe om spre nestrăciune, făcându-l după chipul ființei Sale, Care este viață și izvor al vieții. Dar prin păcatul neascultării de porunca lui Dumnezeu, primii oameni au fost pedepsiți cu moartea (Facere II, 17), fiind izgoniți din rai, în mijlocul căruia era tocmai pomul vieții, al nemuririi (Facere III, 22, 24). Căci ce însemna, de fapt, izgonirea din rai? - Alungarea de lângă Dumnezeu, de lângă izvorul vieții, coborârea în moarte. Păcatul a întinat puritatea primilor oameni și a știrbit desăvârșirea cu care Dumnezeu înzestrase atât pe om, cât și natura, la creație, când toate cele ce făcuse Dumnezeu „erau bune foarte” (Facere I, 31); el a tulburat echilibrul și armonia primordială a firii create, a introdus în lume dezordinea și urâtenia, iar în viața omului răutatea și egoismul, cu tot cortegiul lor de consecințe morale, necazuri, boli, suferințe și dureri, care macină și secătuiesc pe încetul puterea de viață a omului, aducându-i moartea fizică. Precum spune Sf. Apostol Pavel, „*printr-un om a intrat păcatul în lume, și prin păcat moartea, iar moartea a trecut la toți oamenii, prin acela în care toți au păcătuit*” (adică prin Adam), (Rom. V, 12).

O slabă credință și nădejde într-o altă existență, de după moarte, nutreau și dreptii de dinainte de venirea Mântuitorului, care se exprimau astfel prin glasul psalmistului: „*Nu vei lăsa sufletul meu în iad, nici nu vei da pe cel cuvios al tău să vadă stricăciunea*” (Ps. XV, 10. Cp. și Fapte II, 31).

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

Uneori credința aceasta exploda în accente puternice, de adevărat imn al bucuriei, ca, de exemplu, la proorocul Isaia: „*Morții tăi vor trăi și trupurile lor vor învia! Deșteptați-vă, cântați de bucurie, voi cei ce sălășluiți în pulbere! Căci rana ta este rouă de lumină și din sânul pământului umbrele vor învia*” (Isaia XXVI, 19).

Dar ceea ce era pe atunci abia o slabă întrezărire, a devenit o certitudine prin venirea Mântuitorului în lume. Căci „*întru El era viață*” (Ioan I, 1,4) și El a venit în lume „*pentru ca lumea viață să aibă și mai mult să aibă*” și pentru ca „*tot cel ce crede întru Dânsul să nu piară, ci să aibă viață veșnică*” (Ioan III, 15, 16). Cu puterea Sa dumnezeiască, în trupul omenesc cel nesupus morții pentru că era fără păcat, El a biruit moartea. A înviat pe fiica lui Iair, sculând-o de pe patul morții; a înviat pe fiul văduvei din Nain, întorcându-l de pe calea mormântului; a înviat apoi pe prietenul Său Lazăr din Betania, cel mort de patru zile, scoțându-l din putreziciunea mormântului și redându-l vieții; în cele din urmă, a înviat El însuși din mormânt, biruind cu moartea Sa pe moarte, făcându-Se pe Sine „*pârgă sau începătură a învierii celor adormiți*” (I Cor. XV, 20) și deschizând oamenilor muritori porțile învierii din morți și ale nemuririi celei de după moarte. Prin învierea Sa, „*Hristos-Dumnezeu ne-a trecut pe noi din moarte la viață și de pe pământ la cer*” (Penticostar, Cântările învierii). „*Căci de vreme ce printr-un om a venit moartea, tot printr-un om și învierea morților. Și precum întru Adam toți mor, așa și întru Hristos toți vor învia. Căci vrăjmașul cel de pe urmă care va fi nimicit va fi moartea*” (I Cor. XV, 21-22). Pentru ca, „*asa precum păcatul a stăpânit spre moarte, tot astfel să stăpânească Harul, prin dreptate spre viață veșnică, prin Iisus Hristos, Domnul nostru*” (Rom. V, 21).

Privită astfel prin prisma concepției creștine, însăși ideea morții devine mai puțin îngrozitoare, iar viața capătă consistență și valoare, prin lupta pentru dobândirea vieții de veci. Moartea nu mai este pentru creștin abisul și neantul înfricoșător, în care se prăbușesc toate viețile, toate visele și toate nădejțile noastre, ci este punte obligatorie către o nouă existență, un ogor în care trupurile noastre, putrezind, rodesc crinul nemuririi spre unirea de taină cu Hristos, „*Dumnezeul sufletelor și al trupurilor, Carele a călcat moartea și a dăruit viață lumii Sale...*”, precum auzim într-una din rugăciunile citite de preot la slujba înmormântării. Putem deci spune ca într-unele

din frumoasele imne și rugăciuni ale Bisericii din slujba învierii: „Nu mă mai tem de acum de întoarcerea în pământ, Stăpâne Hristoase, că Tu, prin marea milostivire, m-ai ridicat pe mine, cel uitat, din pământ la înălțimea nestrăicării, cu învierea Ta" (*Penticostar*, București, 1954, p. 318). Sau „că nu este, Doamne, pentru robii Tăi moarte când ieșim din trup și venim la Tine, Dumnezeu nostru, ci mutare de la cele mai triste la cele mai bune și mai vesele, este odihnă și bucurie" (*Penticostar*, ed. cit., p. 386).

Dar în lumina învierii lui Hristos vedem mai lămurit și calea pe care noi, muritorii, putem birui moartea și dobândi viața veșnică. În ce fel? Prin lupta continuă împotriva păcatului, care este pricina suferinței și a morții. Astfel, cea dintâi condiție pentru izbăvirea de moarte este să rămânem totdeauna alături de Iisus, adică să credem cu tărie în El, Care este biruitorul morții și izvorul vieții și al nemuririi, precum însuși a spus: „*Eu sunt învierea și viața; cel ce crede în Mine va fi viu, chiar dacă va muri*" (Ioan XI, 23-25). Și „*pentru aceasta a murit și a înviat Hristos, ca să aibă stăpânire și peste morți și peste viață*" (Rom. XIV, 9). Atunci când copila lui Iair murise, Iisus a căutat să trezească mai întâi în tatăl copilei nădejdea și credința că El poate să o readucă la viață: „*Crede numai, și (copila) se va mântui*" (Luca VIII, 50). Credința tatălui era deci o condiție a reînvierii fiicei sale. De aceea spun teologii că „*credința este în noi sămânța și începutul vieții veșnice*" (Toma d'Aquino). Sămânța aceasta, care este o garanție a nemuririi, o sădește Hristos în noi încă de la Botezul nostru, prin care ne îngropăm împreună cu El în moarte, pentru a învia cu El spre viața veșnică: „*Au nu știți că toți câți ne-am botezat întru Hristos, întru moartea Lui ne-am botezat? Deci ne-am îngropat cu El în moarte, prin botez... Iar dacă am murit împreună cu Hristos, credem că vom și viețui împreună cu El, știind că Hristos, după ce a înviat din morți nu mai moare, căci moartea nu mai are stăpânire peste El*" (Rom. VI, 3-5, 8-9). De aceea creștinul adevărat crede cu tărie că, „*îngropați fiind împreună cu El prin botez, cu El am și înviat prin credința în puterea lui Dumnezeu, Cel ce L-a înviat pe El din morți*" (Col. II, 12).

Iată de ce este atât de necesar Botezul copiilor noștri. Prin Botez, Hristos sădește în noi sămânța și arvuna nemuririi; fără Botez sufletul rămâne lipsit de puterea și harul lui Dumnezeu, deci în neputință de a câștiga viața veșnică.

«Preoții Tai, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

Dar o chezășie și mai sigură împotriva stricăciunii morții este Sfântul Trup și Sânge al Domnului, care ni se dau prin Taina Sfintei împărtășanii, căci ele sunt izvor de viață și de nemurire: „*Eu sunt pâinea cea vie, care s-a pogorât din cer. Cine mănâncă din pâinea aceasta, viu va fi în veci. Iar pâinea pe care Eu o voi da pentru viața lumii este trupul Meu... Adevărat, adevărat zic vouă: Dacă nu veți mânca trupul Fiului Omului și nu veți bea sângele Lui, nu veți avea viață în voi. Cel ce mănâncă trupul Meu și bea sângele Meu are viață veșnică și Eu îl voi învia în ziua cea de apoi... Precum M-a trimis pe Mine Tatăl cel viu și Eu viez pentru Tatăl, și cel ce Mă mănâncă pe Mine, va trăi prin Mine...*” (Ioan VI, 47-57). De aceea, când preotul dă Sfânta împărtășanie credincioșilor spune: „Se împărtășește robul (roaba) lui Dumnezeu X... spre iertarea păcatelor // spre viața de veci”.

Înțelegem, deci, de ce este atât de trebuitoare pentru noi creștinii împărtășirea cu Sfintele Taine, care sunt izvor de sănătate, de putere, de luptă împotriva morții, după ce ne-am curățit de păcate prin Taina Spovedaniei. De aici grija pe care o avem toți ca cei dragi ai noștri să nu plece în veșnicie neîmpărtășiți, „fără grijanie”, adică fără această „merinde a vieții veșnice” și „chezășie a nemuririi”, grijă despre care ne amintesc și Sfinții Părinți de la Sinodul I Ecumenic, prin hotărârea din al 13-lea canon al acestui sfânt sinod: „Iar pentru cei ce pleacă (din viață), să se păzească și acum legea veche și canonicească, adică dacă moare cineva, să nu fie lipsit de merindea cea mai de pe urmă și cea mai de trebuință...” (cp. și can. 5 al Sf. Grigorie de Nissa, can. 7 al sinodului din Cartagina și can. 9 al Sf. Nichifor Mărturisorul).

Pe lângă acestea, nemurirea sufletului și viața veșnică se asigură prin ascultarea cuvântului lui Iisus, adică prin împlinirea poruncilor Lui. „*Amin, amin, grăiesc vouă: Cel ce ascultă cuvintele Mele și crede în Cel ce M-a trimis pe Mine, are viața veșnică și la judecată nu va veni, ci s-a mutat din moarte la viață*” (Ioan V, 28). Noi știm că Dumnezeu este iubire (Ioan IV, 8) și izvor al vieții, iar iubirea de Dumnezeu și de oameni este „plinirea Legii și semnul distinctiv al adevăraților ucenici ai lui Iisus (cp. Ioan XIII, 35 și Rom. XIII, 8), pentru că din ea izvorăsc toate virtuțile și toate faptele cele bune; de aceea, cel care împlinește porunca iubirii se apropie de Dumnezeu, de izvorul vieții, precum ne asigură Sf. Evanghelist Ioan: „*Noi știm că ne-*



*am strămutat din moarte la viață, pentru că iubim pe frați; cine nu iubește pe fratele său, rămâne în moarte" (I Ioan III, 14).*

Dacă viața este bunul cel mai de preț pe care Dumnezeu l-a dăruit omului, chivernisirea sau întrebuințarea ei, adică modul în care o trăim, implică o gravă răspundere. Ea este, pentru fiecare dintre noi, unică și nerepetabilă. De aceea, cel mai mare păcat față de viață și de Creatorul ei este să ți-o irosești în zadar. Ce trist este să mori fără să lași în urma ta nicio amintire, nicio urmă și niciun regret în gândul și sufletul celor ce rămân după tine. Asistăm astăzi, mai ales în rândurile tineretului, la o explozie formidabilă și fără precedent a setei de viață, la o exaltare a bucuriei de a trăi, de a gusta din plin toate înlesnirile, plăcerile și satisfacțiile pe care viața ni le poate oferi în condițiile imensului progres tehnic și industrial de care beneficiază omul contemporan. Creștinismul nu osândește această bucurie de a trăi; ea devine însă condamnată când se reduce la o simplă goană după plăcerile carnale, la risipirea puterilor noastre fizice și sufletești în noroiul păcatelor de tot felul. Nimic mai adevărat decât că o viață avem, cum zic unii; dar viața aceasta reprezintă un talant, un tezaur care ni s-a încredințat de către Ziditorul lumii nu pentru ca să-l cheltuim nebunește în trândăvie, în fapte necugetate și rele, în petreceri deșănțate, în minciună și în tot felul de fărădelegi, ci ca să ne asigurăm veșnicia prin buna lui neguțătoare (vezi pilda talanților, Matei XXV, 14-30 și Luca XIX, 12-26); să trăim deci după dreptarul cel negreșelnic al poruncilor lui Dumnezeu, adică în iubire, pace și bună înțelegere cu toți oamenii, muncind cu tragere de inimă, iubind dreptatea și adevărul, făcând numai binele și ferindu-ne de rău, luptând pentru tot ceea ce face viața omului mai bună, mai curată, mai înțeleaptă și mai fericită. Căci dacă după moarte trupul nostru cel pieritor se desface în țarină, din care a fost zidit (cp. Facere III, 19), sufletul, care este nemuritor, supraviețuiește, trecând într-o altă viață, care însă nu va mai fi aceeași pentru toți; pentru unii ea va fi lumină și bucurie veșnică, pentru alții întuneric și osânda veșnică (cp. Daniel XII, 2-3 și Matei XXV, 31-46), iar aceasta atârnă de felul cum își va fi trăit fiecare viața de aici. Viața trăită în păcat este o viață pierdută, căci, precum am văzut, păcatul duce la moarte; moartea este plata sau urmarea păcatului (Rom. VI, 23), căci, păcatul, odată făptuit, aduce moarte (Iacov I, 15). De aceea spune

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

Scriptura că „*viața nebunului este mai rea decât moartea*” (Iisus Sirah XXII, 10). Cei netrebnici și mișei sunt „morți” înainte de a muri cu adevărat; și numai cei netrebnici în viață se tem de moarte. „*Moartea păcătosului este cumplită*” (Ps. XXXIV, 20), deoarece pentru el veșnicia de după moarte nu înseamnă bucurie și desfătare, ci judecată și osândă, regret amar, suferință și chinuri veșnice.

Cu totul altfel privește, așteaptă și întâmpină moartea adevăratul creștin; cel ce a murit pentru păcat înainte de a muri cu trupul, acela nu va putezi după moarte (Jakob Bohme). Cel ce și-a făcut pe deplin datoria față de Dumnezeu, față de oameni și față de propriul său suflet nu are de ce să se teamă de moarte. El este pregătit pentru ea; unul ca acela și-a asigurat și recunoștința și neuitarea de la oameni aici pe pământ, dar și răsplata vieții celei veșnice din ceruri, după moarte. Marele geniu care a fost Leonardo da Vinci obișnuia să spună, către sfârșitul vieții lui agitate, că, precum o zi de muncă îți asigură o noapte cu somn bun, tot așa o viață plină se încheie cu un sfârșit senin. Mai ales pentru cei ce cred, moartea nu mai este risipire în neant, izvor de teamă și de groază, ci doar pragul sau puntea de trecere spre o altă existență, de unde a fugit toată durerea, întristarea și suspinarea; iar mormântul nu mai este loc de putrezire și neființă, ci patul pe care „așteptăm învierea morților și viața veacului ce va să fie”, precum mărturisim la sfârșitul Simbolului de credință. Pentru cei ce cred în Hristos, moartea este un somn; ei nu mor, ci numai adorm în Domnul, iar trecerea lor din viață este tot atât de ușoară ca și trecerea de la starea de trezvie la cea de somn. De aceea zicea

>  
»

Mântuitorul celor ce plângeau pe fiica cea moartă a lui Iair: „*Nu plângeți, n-a murit, ci doarme*”(Luca VIII, 52). Iar când primește vestea că Lazăr din Betania era mort, Iisus spune ucenicilor: „*Lazăr, prietenul nostru, a adormit, dar Eu merg să-l trezesc*” (Ioan XI, 11). Și tot așa se exprimă și Sf. Apostol Pavel, când scrie tesalonicenilor, frământați de destinul sufletului omenesc după moarte: „*Fraților, nu vreau să nu știți voi despre cei ce au adormit, ca să nu vă întristați, ca ceilalți, care n-au nădejde...*” (vezi I Tes. IV, 13-17). Este firesc să plângem pe cei morți, căci plecarea lor dintre noi ne pricinuieste întristare și jale; la căpătâiul lor plângem adesea propria noastră moarte, de care ne aducem aminte atunci și de care ne dăm seama că nu vom scăpa nici noi. Durerea aceasta se ușurează însă la gândul că pe toți ne așteaptă

la sfârșitul veacurilor învierea cea de obște, despre care ne vorbește atât de frumos Sf. Apostol Pavel în partea din epistola lui citată mai înainte, care se citește și acum la Apostolul din slujba înmormântării; după cea de a doua venire a Domnului și judecată universală, ne spune el aici, cei dreپți „*vorfi pururea cu Domnul*”. De aceea, cei ce și-au făcut datoria în viață nu se tem de moarte, ci o așteaptă cu seninătate, în liniște și cu încredere, știind că „*scumpa este înaintea Domnului moartea cuviosilor Lui*” (Ps. CXV, 6) și că „*sufletele dreptilor sunt în mâna lui Dumnezeu și chinul nu se va atinge de ele*” (Sirah III, 1). Cine îl are pe Hristos prin botez, prin împărțășirea deasă cu Sfintele Taine și prin împlinirea poruncilor Lui, nu se teme de moarte, căci El este învierea și viața și odihna sufletelor celor adormiți.

Viața pământească a creștinului, începută cu Hristos prin Botez, se sfârșește tot cu El prin „Grijania” din clipa supremă, pentru a se prelungi în ceruri lângă El, alături de dreپții și de sfinții cei bineplăcuți Lui și de fecioarele cele înțelepte, care L-au întâmpinat cu candelile aprinse și pline de uleiul înmiresmat al faptelor bune. La capătul vieții fiecărui bun creștin așteaptă Hristos, biruitorul morții, Care ne spune: „*Nu vă temeți! Eu sunt cel dintâi și cel de pe urmă, și Cel ce sunt viu. Am fost mort, și iată, sunt viu în vecii vecilor, și am cheile morții și ale iadului*” (Apoc. I, 17-18). Credința în nemurirea sufletului și în viața viitoare constituie unul dintre adevărurile fundamentale ale creștinismului și este cea mai puternică pârghie de rezistență, care ne ajută să biruim necazurile, greutățile și suferințele vieții, precum glăsuiește poetul: „Credința-n zilele de-apoi / E singura tărie-n noi” (G. Coșbuc, *Moartea lui Fulger*).

Iată pentru ce Biserica ne îndeamnă să cerem lui Dumnezeu, între altele, un „sfârșit creștinesc vieții noastre, fără de durere, fără de rușine, în pace și răspuns bun la înfricoșătoarea judecată a lui Hristos”. Să ne trăim, așadar, viața și să ne bucurăm de ea, căci pentru aceasta ne-a dăruit-o Dumnezeu, dar să nu uităm că suntem muritori și că „*nu avem aici cetate stătătoare, ci așteptăm pe aceea care va săfie*” (Erti XIII, 14). Să facem din viața noastră anticameră a cerului și talant înmulțit prin munca și prin vrednicia noastră spre întinderea împărăției lui Dumnezeu pe pământ. Știind că viața pământească este de fapt pregătire pentru moarte și doar o clipă din veșnicie, se cuvine să trăim așa ca și cum fiecare zi a vieții noastre ar fi cea de pe urmă

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

(Marc Aureliu); atunci nu vom mai păcătui și nu ne vom mai teme de moarte și nici de judecată, căci, după cuvântul Sfântului Apostol Pavel, „*de ne vom judeca noi singuri, nu vom mai fi judecați*” (I Cor. XI, 31-32). Și oricât de neașteptat ar veni sfârșitul nostru, el nu ne va mai surprinde, ci ne va găsi pregătiți, deoarece plecăm din viață cu credința neclintită că „*Dumnezeu, Care a înviat pe Domnul, ne va învia și pe noi, prin puterea Sa*” (I Cor. VI, 14). Ca niște fii buni ai lui Dumnezeu, vom închide atunci ochii, împăcați și netemători, zicând, ca și Mântuitorul pe Cruce: „*Părinte, în mâinile Tale încredințez duhul Meu!*” (Luca XXIII, 46).

•

## ÎNVĂȚĂMINTE DIN PREDICA PATRISTICĂ PENTRU PREDICA DE AZI. ÎNSEMNĂRI PE MARGINEA UNEI CĂRȚI\*

[Asterie al Amasiei, *Omilii și predici*, traducere cu un cuvânt înainte și o introducere de Pr. D. Fecioru, Buc, 1946 (Editura Inst. Biblic), 304 p. în Col. *Izvoarele Ortodoxiei*, No. 8)]

Neobosita și rodnică muncă de traducător a părintelui dr. D. Fecioru s-a aplicat cu preferință, încă de la începutul ei, la operele Sfinților Părinți care se încadrează în domeniul Cateheticii și al Omileticii. Ca să vorbim numai de lucrările de Omiletică, păr. Fecioru ne dă acum, în traducere românească, al treilea mare volum de predici dintr-o vastă colecție a operei predicatōriale a Sfinților Părinți și a scriitorilor bisericești ortodoși, plănuită de Cucernicia Sa mai de mult. După *Cuvântările la praznice împărătești* ale Sfântului Ioan Gură de Aur, care alcătuiesc numărul 5 al „Izvoarelor Ortodoxiei” (Buc, 1942), și după *Didahii și Predici* de Ilie Miniati, tipărite într-un volum separat (Buc, 1945), părintele Fecioru ne-a pus la îndemână, de curând, un alt neprețuit izvor al predicii ortodoxe, și anume *Omiliile și Predicile* episcopului Asterie al Amasiei.

Acest proaspăt rod al strădaniei de tălmăcitor depuse de păr Fecioru constituie volumul al optulea - și ultimul din cele apărute până acum - al colecției „Izvoarele Ortodoxiei”. Cartea se deschide cu un *Cuvânt înainte* (p. 9-13), în care traducătorul arată pentru ce preferă să traducă în loc să scrie predici originale și enumera, în ordinea alfabetică, pe cei 53 mari predicatori

\* In „Biserica Ortodoxă Română”, 1947, p. 50-62.

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

ai Ortodoxiei, a căror operă va forma materialul vastei colecții de predici și cuvântări, proiectată de Cucernicia Sa.

Urmează o *Introducere* (p. 15-36), care este de fapt un stadiu introductiv asupra vieții și operei lui Asterie al Amasiei.

Utilizând metoda strict științifică, traducătorul ne dă aici cea mai completă listă a izvoarelor și a lucrărilor ajutoare cuprinzând material privitor la această chestiune și reconstituie, pe baza puținelor date documentare sigure, viața lui Asterie, folosind pentru aceasta mai ales izvoarele interne, adică informațiile pe care le găsim în însăși opera scrisă a acestui mare orator bisericesc. De altfel, toate aceste informații biobibliografice reprezintă doar un rezumat din lucrarea anterioară, mai dezvoltată, a păr. Fecioru, consacrată aceluiași subiect (*Asterie, episcopul Amasiei*, Buc, 1938).

Urmează apoi traducerea românească a operei lui Asterie, făcută, precum ne avertizează traducătorul însuși (p. 6), după textul original grecesc din ediția abatelui Migne, P.G., voi. XL (Paris, 1863), și din lucrarea, mai recentă, a lui A. Bretz, *Studieri und Texte zu Asterios von Amasea* (Leipzig, 1914). Cele 16 cuvântări bisericești rămase de la Asterie al Amasiei, înșirate în traducerea românească în aceeași ordine ca în ediția Migne, reprezintă cele trei genuri omiletice cultivate de preferință în epoca patristică: omilia, predica propriu-zisă (sintetică) și panegiricul sau cuvântarea encomiastică (de laudă). Sunt, astfel, patru omilii (la evanghelia despre bogat și săracul Lazăr, la pericopa despre economul cel nedrept, la parabola fiului risipitor, la pilda vameșului și a fariseului), șapte predici (contra lăcomiei, împotriva sărbătorii calendelor, la textul din Ev. Matei, cap. XIX, vers. 3, despre profetul Daniil și Suzana, la orbul din naștere, îndemn la pocăință, cuvânt la începutul postului) și patru cuvântări de laudă (la Sfinții Apostoli Petru și Pavel, la Sf. Mucenic Foca, la Sfinții Mucenici, la Sfântul Ștefan). La acestea se adaugă o *ecfrasă*, gen specific omileticii patristice: este de fapt o descriere retorică a unei picturi bisericești din vremea lui Asterie, înfățișând istoria pătimirii Sfintei Mucenițe Eufimia (p. 217-220).

Deși mai puțin cunoscut și celebru decât mulți dintre marii reprezentanți ai amvonului patristic, Asterie al Amasiei este totuși un predicator care se aseamănă, în multe privințe, cu Sfântul Ioan Gură de Aur. Opera sa scrisă este, firește, infinit mai redusă ca proporții, dar valoarea ei nu este

mai mică decât aceea a vastei opere hrisostomice. Orator format și instruit în școlile retorice ale *sec. IV*, trăind în aceeași epocă și predicând unei lumi cu aceleași gusturi, concepții de viață, păcate și tendințe ca și Sfântul Ioan Gură de Aur — căci Amasia Pontului nu era prea departe nici de Antiohia și nici de Bizanț -, Asterie întrebuințează, de obicei, aceeași manieră și aceleași procedee predicatoriale ca și Sfântul Ioan Hrisostom, însă în proporții mai reduse, mai în mic și cu adaptările necesare, impuse de cerințele locale ale mediului său propriu. Îndeosebi, precum precizează traducătorul însuși, omiliile și predicile lui Asterie se apropie de cele hrisostomice prin stilul lor, prin bogăția de imagini și comparații, dar mai cu seamă prin pronunțata lor tendință etică (p. 15-16). Asterie descrie și combate păcatele și toate scăderile morale ale societății timpului său, dezvăluindu-le toată absurditatea, urâciunea, zădărnicia și urmările lor dezastruoase. El se dovedește un maestru al zugrăvirii vieții sociale și morale a timpului. Descriind plastic și fidel moravurile, credințele și întreg felul de a fi al lumii în care a trăit autorul, opera lui Asterie al Amasiei are astfel, în primul rând, o mare valoare istorică, documentară. Oglindă fidelă a epocii sale, această operă conține chiar unele aluzii și referințe la evenimente istorice care constituie singurele indicii și izvoare pentru stabilirea exactă a vremii în care a trăit și a activat autorul (vezi, de ex., *Cuvânt împotriva sărbătorii calendelor*, p. 101-104; comp. și p. 21-28).

Dar osebuit de valoarea lor istorică, au predicile și omiliile lui Asterie al Amasiei și o valoare omiletică de actualitate? Privite adică nu ca documente și vestigii ale unei lumi și unor vremuri de mult apuse, ci ca izvoare și călăuze ale predicii care ne trebuie azi, au ele vreo importanță oarecare? Ce poate învăța și ce trebuie să rețină sau să imite predicatorul contemporan din opera unui mare înaintaș care a trăit și a vorbit în jurul anului 400? Cu această întrebare ridicăm și rezolvăm, totodată, și problema valorii și a importanței traducerii însăși a părintelui Fecioru.

Este un adevăr incontestabil, subliniat și de traducător (p. 9-10) că în predica noastră de azi nu mai viază duhul și puterea de convingere a cuvântului marilor predicatori creștini de odinioară. Lozinca: *înapoi la Sfințit Părinți!*, valabilă în general pentru toată teologia ortodoxă, ar trebui aplicată în primul rând la predică. Par cum vom putea reînsofla predicii

«Preoții Tai, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

noastre duhul și pecetea Sfinților Părinți, dacă nu le vom cunoaște opera? De aceea, vrem să accentuăm, cu acest prilej, pe scurt, câteva din notele sau caracterele principale ale predicii lui Asterie, care sunt de altfel ale predicii patristice în general și care lipsesc predicii noastre de azi.

Astfel, în primul rând, predica patristică ne izbește prin multiplicitatea și varietatea, foarte pronunțată și distinctă, a genurilor sau a formelor omiletice pe care ea le îmbracă. Ca să nu mai vorbim de *ecfrasă*, gen specific cuvântării bisericești din epoca patristică, și, în afară de predica sintetică, opera lui Asterie ne oferă modele clasice ale unor genuri omiletice astăzi foarte puțin cultivate sau cu totul dispărute, ca *omilia și panegiricul*. Astfel, omilia sau predica exegetică e reprezentată în toate cele trei variante ale ei posibile: 1. *Omilia mare*, a cărei realizare desăvârșită se poate considera splendida *Omilie la evanghelia despre economul nedrept* (p. 56-70) sau acel *Cuvânt la Duminica vameșului și a fariseului* (p. 293-303); 2. *Omilia mică*, admirabil reprezentată mai ales de *Omilia la Duminica fiului risipitor* (p. 278-292); 3. *Omilia de gen hrisostomic*, ca aceea la pericopa *despre bogatul nemilostiv și săracul Lazăr* (p. 39-55), mult mai valoroasă prin scurtimea și concizia ei decât predicile similare, de proporții inaccesibile veacului nostru, ale Sfântului Ioan Gură de Aur (care consacră aceleași pericope un ciclu de nu mai puțin de șapte omilii). Bogat și strălucit este, de asemenea, reprezentat la Asterie *panegiricul* sau *encomiul*, prin cele patru cuvântări de laudă la diverși Sfinți, dintre care cel mai concis și mai izbutit ni se pare a fi cel *Li Sfântul Mucenic Foca* (p. 185-195). Credem că nu puțin ar avea de câștigat predicatorii noștri de azi din cunoașterea, reînvierea și cultivarea mai insistentă a acestor genuri omiletice care au format gloria oratoriei bisericești de altădată, în locul predicii noastre de azi, care tinde să se uniformizeze și să se înțepenească într-un gen stereotip, pestriț și incolor, foarte greu de definit din acest punct de vedere.

Al doilea lucru pe care trebuie să-l învățăm din predica lui Asterie al Amasiei, este substanța ei curat și exclusiv teologică și bisericească. Fie omilie, fie panegiric, fie predică în sens obișnuit, predica lui Asterie nu ne vorbește decât despre lucruri din sfera religioasă. Nimic din digresiunile sau din divagațiile științifice, sociologice, politice, filosofice sau economice care umplu predica zilelor noastre și care îi dau un colorit așa de laic!



Nici o altă preocupare finală decât mântuirea sufletelor celor încredințați păstoririi predicatorului!

De aici și caracterul profund biblic al predicii patristice în general: Sfânta Scriptură este cel dintâi și aproape unicul ei izvor de inspirație și rezervor de material, pentru că ea ne vorbește cel mai bine despre Dumnezeu și despre mântuirea sufletelor. Când Asterie vrea, de pildă, să illustreze urmările nefericite ale păcatului lăcomiei, nu aleargă la o istorioară mai mult sau mai puțin verosimilă, cum procedăm îndeobște noi cei de azi, ci ne pune înaintea pildele pe care ni le oferă în această privință Sfânta Scriptură: Faraonul Egiptului, lovit de pedeapsa cruntă a celor zece plăgi, pentru lăcomia de a fi vrut să țină un popor străin în robie; Ghiezi, ucenicul lui Elisei, care s-a îmbolnăvit de lepră pentru că începuse să speculeze, din lăcomie, puterea vindecărilor minunate, primită în dar de la învățătorul său (IV Imp. V, 20-27); Iuda, care a vândut pe Mântuitorul pentru lăcomia iubirii de arginți ș.a.m.d. (vezi *Predica despre lăcomie*, p. 74-76).

Este adevărat că nu în toate predicile lui, Asterie face apel la Sfânta Scriptură (vezi, de ex., *Cuvânt împotriva sărbătorii calendelor*, p. 93 seq.). Dacă însă din unele lipsesc citatele biblice directe sau indirecte și aluziile sau referințele la personajii scripturistice, în schimb toate sunt străbătute de un netăgăduit spirit biblic, adică de acel mod de a gândi și de a vorbi care se însușește numai prin citirea, studierea și meditarea neconținută a Sfintei Scripturi și pe care teologii de altădată îl posedau în cel mai înalt grad.

Un al treilea caracter, care - precum am spus - apropie foarte mult opera lui Asterie de cea a Sfântului Ioan Gură de Aur, este preocuparea ei etică sau moralizatoare, foarte pronunțată. Ca și la Sfântul Ioan, țelul principal și ultim al oricăreia dintre predicile lui Asterie este îndreptarea și progresul vieții morale a ascultătorilor. Păcatul și viciul, sub toate formele și înfățișările sale cele mai disimulate, mai amăgitoare și mai înșelătoare, este urmărit și combătut cu o tenacitate și dârzenie paulină, fără menajamente și fără ocoluri. Luxul și îmbuibarea sfidătoare a celor bogați, în contrast cu mizeria materială a celor săraci, lăcomia cu diferitele ei variante, urmele de păgânism rămase sub forma atașamentului față de unele vechi sărbători păgânești și a iubirii exagerate de jocuri, teatre, circuri și spectacole, în sfârșit desfrânarea, adulterul și divorțul par să fi fost păcatele cele mai frecvente ale contemporanilor lui Asterie și

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

cele asupra cărora el stăruie și revine cel mai mult. Pentru a le nimici sau a le împrăști, Asterie nu se pierde însă în considerații dogmatice, sau în speculații și definiții filosofico-morale asupra păcatului, ci, utilizând cu dibăcie toate resursele sale retorice și literare, îi descrie toate urmările nefaste, în culorile cele mai negre. *Predica despre lăcomie* este tipică în această privință. Efectele dezastruoase ale acestui păcat asupra vieții sociale îndeosebi sunt zugrăvite cu măiestria, cu vigoarea și cu durerea de inimă a unui adevărat profet al înnoirilor sociale care frământă astăzi omenirea.

Nu ne putem abține de a cita de aici un scurt pasaj asupra inegalității sociale, impresionant atât prin eterna lui actualitate, cât și prin frumusețea neîntrecută a traducerii: „*Lăcomia este mama inegalității; este fără de milă, neumană, crudă. Din pricina ei viața oamenilor este plină de inegalități: unii oameni din pricina prea multei recolte aruncă în mare prisosul, iar alții sunt în primejdie de moarte constrânși de foame și lipsă. Unii dorm sub acoperișuri de aur, locuiesc în case ce sunt adevărate orașe în miniatură, cu băi, cu felurite camere, cu galerii nesfârșite, împodobite cu tot felul de obiecte de lux, iar alții n-au două bârne să-șifacă un acoperiș... Și omul, ființă înzestrată cu egală cinste, are o purtare atât de deosebită față de semenul său. Nimic altceva n-a introdus această neorânduială și această inegalitate între oameni decât lăcomia. Unul este prost îmbrăcat și cu mădularele goale, iar altul are nenumărate haine, și-și îmbracă și pereții cu plăci de purpură. Săracul n-are pâine ca să și-o frângă pe masa sa de lemn, pe când bogatul întinde masă de argint și-i încântat de strălucirea materialului. Cu cât mai dreptar fi ca bogatul să se mulțumească să mănânce pe altă masă, iar prețul mesei sale de argint să servească drept hrană la cei lipsiți... Unuia îi lipsește untdelemnul ca să aprindă candela, în timp ce altul poate să se socotească bogat numai cu mulțimea candelabrelor. Unul se culcă pe pământul gol, în timp ce acela care strânge zadarnic bogății are pături ce strălucesc de podoabă, cu sfere și lanțuri de argint în loc de sfori. Acestea sunt consecințele lăcomiei fără de saț. Dacă nu s-ar fi introdus în viață inegalitatea, n-ar fi în lume anomalii atât de mari și de profunde și nici feluritele nenorociri n-ar mai fi făcut viața noastră de nesuferit și plină de lacrimi.*

*Din pricina lăcomiei oamenii au pierdut dragostea firească a unora față de alții, își ascut săbiile, strâng trupe de luptă și se mănâncă între ei ca fiarele cu multă cruzime. Cum ar putea cineva să explice toate relele ce decurg de aici?*

*Ziduri puternice sunt dărâmate cu mașini de război, orașe subjuate, femeile luate și copiii duși în robie. Pământul este tăiat și pustiit, se poartă război împotriva copacilor, întocmai ca unor oameni care au făcut nedreptăți. Uciderea este în floare, râurile de sânge duc la vale nenumărate trupuri, iar bogăția celor învinși este recompensă pentru învingători. Pe lângă acestea plângerile văduvelor, lacrimile orfanilor, care-și plâng în același timp și pe părinți și libertatea... Dar nu-i cu putință să enumer nenumăratele rele pe care le îngrămădește din belșug lăcomia. Iar începutul, cauza și rădăcina tuturor acestor rele este dorința de a avea mai mult, dragostea nedreaptă de a stăpâni averi străine. Dacă cineva ar tăia această patimă din oameni, nimic n-ar împiedica să domnească pace adâncă în lume, să pună pe fugă războaiele și tulburările dintre oameni și să întoarcă pe toți la dragostea și prietenia firească" (p. 86-88).*

Păcatul este descris de Asterie nu în abstract, ci în exemple vii și concrete de păcătoși, din viața reală și obișnuită. În această privință, Asterie izbutește să ne dea adevărate tipuri și întruchipări eterne și universale ale păcatelor combătute de el. Iată, de pildă, ce adevărat, ce pitoresc și sugestiv este admirabilul portret anonim al lacomului, zugrăvit în *Predica despre lăcomie* (vezi p. 77 și urm.), care ar putea rivaliza cu tipurile similare cele mai celebre create în literatura universală, ca *Avarul* lui Moliere sau *Hagi Tudose* al lui Delavrancea. Descrierea, plină de realism, de plasticitate și de pitoresc, presărată uneori cu ironie și sarcasm (vezi, de ex., p. 76), e așa de izbutită, de vie și de mișcătoare, încât, înfațișându-l pe lacom ca pe un individ anormal, smintit, ticălos, caraghios și odios, combaterea propriu-zisă a păcatului lăcomiei devine aproape de prisos.

Și dimpotrivă, urrnările virtuții sunt zugrăvite în culori așa de plăcute și de atrăgătoare, încât apologia ei devine de prisos. Iată, de pildă, efectele fizice, sufletești și morale ale postului, înfațișate cu precizia și exactitatea unui medic și cu puterea de observație și de analiză a unui fin psiholog și ascet:

*„Postul face atât de mult bine sufletului, dar nu mai puțin folosește și trupului. împuținează materiile grase din corp, scade greutatea trupului, îmbunătățește starea venelor pe cale de a se rupe din pricina prea multului sânge, le mai lărgește puțin, ca să nu se întâmple cu ele ceea ce se întâmplă cu canalele; căci acestea, dacă primesc mai multă apă decât capacitatea lor, se sparg, nemalezistând din pricina prea multei cantități de apă vârată cu sila pe ele.*

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

*Prin post, capul se bucură de o stare pașnică și liniștită; nu i se zbat arterele și nici creierul nu se întunecă prin ridicarea în sus a aburilor.*

*Infrânarea este libertatea stomacului. în post scapă și stomacul de silnica robie de a fierbe ca un cazan în vederea mistuirii. Ochii văd limpede și neîntunecați; este îndepărtată ceața pe care sațiul obișnuia s-o întindă peste ochi. Picioarele calcă sănătos, iar puterea mâinilor e nezdruncinată. Respirația regulată și măsurată, nesilită de niciunul din duhurile turburătoare dinlăuntru trupului. Gândirea celui ce postește este clară și deslușită, mintea curată; și într-adevăr în post sufletul are chipul lui Dumnezeu, când își îndeplinește nesupărat și netulburat propriile lui juneții, ca și cum n-ar fi în trup, deși este în trup. Somnul este liniștit și fără năluciri. Și ca să trec sub tăcere pe cele mai multe, spun că postul este pacea deobște a sufletului și a trupului, viață netulburată, trai echilibrat, viețuire ce veselește pe Dumnezeu și întristează pe diavol...*

*Pentru aceasta află, omule, că îngerii sunt păzitori și paznici apropiați ai casei celui ce postește; iar ai casei celui ce petrece în desfătări, în postul acesta de patruzeci de zile, păzitori sunt dracii, prietenii mirosului de carne friptă, îndrăgostiții de sânge, tovarășii de beție... Nici un om care trăiește în desfătări nu ajunge virtuos; nici un om care-și petrece vremea în ospete nu este ucenic al virtuții; nici un om iubitor de plăceri nu este sfânt; nici un om care trăiește pentru trup nu este părtaș al împărăției cerurilor" (p. 258-261). Nu putem, de asemenea, să nu subliniem elogiul pe care Asterie îl face virtuților, jertfelniciei tăcute și devotamentului bunelor soții față de bărbații lor (vezi *Predica la cuvântul din Ev. Matei XIX, 3*, p. 111-112) și care este comparabil, în frumusețe, celui similar din cartea înțelepciunii lui Iisus Sirah (cap. XXVI și XXXVI).*

Asterie este un fin psiholog, cunoscător al sufletului omenesc în cele mai ascunse și mai tainice cute ale lui. Observațiile și constatările lui în acest domeniu se ridică la înălțimea unor adevăruri științifice verificate și etern valabile, ca aceea despre superioritatea instrucției prin faptă sau exemplu asupra celei prin cuvânt, adevăr atât de des repetat în psihologia și pedagogia contemporană: „*Instrucția prin cuvânt este un dascăl mai neputincios și mai slab decât instrucția prin faptă. Cu cât vederea este mai exactă decât auzul, pe atât fapta trebuie să depășească instrucția*" (*Cuvânt de laudă la Sfântul Mucenic Foca*, p. 185). Unele reflexii ale sale ar putea figura cu cinste într-o antologie

a maximelor sau aforismelor teologico-morale, pentru profunzimea, justețea și adevărul lor, ca, de pildă: „...*Păcătosul când cade la început în păcate trage prin acest început, caprin o funie, și alte fărădelegi. Faptele bune dau naștere la fapte bune, iar cele rele la cele asemenea*” (*Predică la profetul Daniil și la Susana*, p. 127). Sau: „*Nici un leac nu este așa de potrivit pentru potolirea mâniei și a revoltei ca o vorbă dulce și măsurată*” (*Cuvânt de laudă la Sfântul Ștefan cel dintâi mucenic*, p. 225).

Dar Asterie se dovedește înzestrat nu numai cu o minte plină de bătrânească înțelepciune, ci și cu un spirit de observație și de analiză, de pătrundere adâncă și cu o mare putere de imaginație, care-l ajută să cântărească și să judece just oamenii și faptele, să reconstituie, să reînvie și să întregească, cu farmec fapte apuse din domeniul istoriei. Toate aceste calități fac dintr-însul unul din cei mai mari exegeți care au făcut din explicarea Scripturii motiv și subiect al predicii lor. Nu ne putem închipui, de pildă, o mai justă, mai sugestivă, mai pătrunzătoare și mai minunată expunere și interpretare a unui fapt biblic, cu toată bogăția de învățăminte ce se desprind din el pentru viața creștină, decât aceea pe care o face episcopul Amasiei în *Predica la profetul Daniil și la Susana* (p. 122 și urm.), un splendid elogiu al castității femeiești și al tinereții înțelepte.

Al patrulea lucru pe care îl învățăm de la predicatorii din epoca de glorie a Bisericii - Asterie este unul dintre ei - este, ca să zicem așa, *clasicismul format* al operei lor. Uităm prea adesea un adevăr istoric elementar: Sfinții Părinți erau, în majoritatea lor, nu numai campioni neînfricați ai virtuții și ai sfințeniei, ci și depozitarii unei admirabile culturi, de nuanță clasică. Unii dintre ei au fost cei mai străluciți reprezentanți ai științei și ai culturii timpului lor. Formația lor filosofico-literară și oratorică le dădea un remarcabil bun gust, un fin simț al artei scrisului și o superioară înțelegere pentru frumusețea și eleganța expresiei. De aceea, ei nu se mulțumesc numai cu bogăția și seriozitatea fondului alimentat din belșug de adâncă și variata lor cultură profană și teologică, ci dovedesc și o grijă deosebită pentru calitățile literare ale stilului lor. Eleganța și farmecul formei, bogăția de imagini, comparata și figuri de stil caracterizează opera lor predicatorială. Le-o impunea aceasta nu numai gustul, în general fin și cultivat, al contemporanilor, ci și convingerea că vorbirea noastră capătă mult în forța de cucerire și în sorții

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

de izbândă, atunci când, la valoarea și la importanța ideilor, a gândurilor și a simțămintelor noastre, se adaugă podoaba și strălucirea exterioară a veșmântului de grai în care le îmbrăcăm.

În această privință, Asterie știe să se ridice uneori la înălțimea marelui său contemporan, care propovăduia la Antiohia și apoi la Bizanț. El rămâne însă în general la un stil mai simplu, mai natural și mai popular, evitând cu îngrijire abuzul de retorism, ca unul care nu predica în capitala imperiului, ci în provincie. Totuși, frumusețea inspirată a graiului său se ridică uneori până la accente de sublim și de majestate, mai ales prin folosirea deasă și meșteșugită a apostrofei și a invectivei (vezi de ex. *Predică la profetul Daniil și la Susana*, p. 122 și urm., care îmbracă aproape în întregime această formă stilistică). Frumoasele imagini și comparații din natură, care plasticizează și ilustrează ideile sale, dovedesc un bun gust superior și o remarcabilă cultură literară. De pildă, boala lăcomiei este asemănată cu iedera, pentru forța cu care pune stăpânire pe suflet (*Cuvânt împotriva lăcomiei*, p. 77); fariseul cel mândru, care se compară cu vameșul cel păcătos în loc să se compare cu cei superiori lui în virtute, este „*întocmai ca o gaiță care se crede vultur când zboară alături de un liliac, sau ca o vulpe care-și închipuie că este leu, pentru că este mai mare decât șoarecii de câmp*” (*Cuvânt la Duminica vameșului și a fariseului*, p. 302). Întâlnim apoi în scrisul lui Asterie superbe accente de lirism, care dezvăluie o înțelegere și o dragoste față de frumusețile și farmecul naturii, surprinzătoare pentru epoca lui, ca splendidul fragment despre minunăția alcătuirii ochiului omenesc:

„*Vrednic de admirat este deci dintre toate creațiile ochiul. El îmi tâlmăcește despre Dumnezeu, învățându-mă să iau cunoștință exactă despre toată natura, iar din lucrare îmi arată pe meșter. El tâlmăcește sufletului pe cele nevăzute din cele văzute. Prin el am cunoștință despre soare; el m-a învățat frumusețea cerului, el mi-a descris frumusețea stelelor, esența pământului, natura mării, deosebirea semințelor, varietatea plantelor, felurimea culorilor, întunecimea întunericului, strălucirea luminii și într-un cuvânt pe toate pe care însuși Dumnezeu, după ce le-a creat, le-a lăudat. Dacă n-ar exista ochiul, natura ar fi îmbătrânit fără martori; nimeni n-ar fi privit în natură înțelepciunea și puterea lui Dumnezeu*” (*Predică la orbul din naștere*, p. 138-139. Comp. și *Omilia despre economul nedrept*, p. 61).

Analiza și studiul literar al predicilor lui Asterie nu pot deci decât să folosească predicii noastre de azi, care lasă atât de mult de dorit în această latură.

În sfârșit, o ultimă trăsătură a predicii lui Asterie, asupra căreia găsim de folos să atragem atenția, este ceea ce am putea numi cu un cuvânt *combativismul* ei, adică nota polemică și apologetică, lupta neîncetată și îndârjită împotriva neadevărului, sub toate formele lui. Această proprietate este, de altfel, expresia exterioară a unei mari puteri lăuntrice a marilor predicatori de altădată: credința lor adâncă, nezdruncinată, fanatică, am putea spune. Ea constituie vulcanul din a cărui flacără iradiază în cuvântul lor căldură și energie, încredere și siguranță, măreție și forță de convingere. Această credință neclintită și sinceră, care nu admite nici îndoială, șovăială sau târ-guiala și nici compromisurile, concesiile sau rezervele mintale ale moleșitului suflet modern, constituie temelia de granit pe care se înalță predica Sfinților Părinți. Ea străbate și predica lui Asterie, de la un capăt la altul. Așa se face că Asterie poate fi considerat un spirit polemic și combativ. Convingerea adâncă și neșrămutată că este deținător și campion al adevărului suprem al Ortodoxiei, îl făcea să combată tot ce se opunea dreptei credințe: păgânismul, iudaismul și erezia.

Astfel, în *Cuvânt împotriva sărbătorii calendelor* (p. 93 seq.) demonstrează, cu ironie și sarcasm, absurditatea sărbătorilor păgânești în contrast cu cele creștine, iar în *Cuvânt de laudă la sfinții mucenici* (p. 196 seq.) dovedește superioritatea cultului creștin al martirilor față de misterele păgâne, a căror imoralitate o denunță fățiș și aspru. Tot aici (p. 206 seq.) combate pe ereticii timpului, „iudeii noii scoale”, care împărtășesc doctrina asemănării lui Hristos cu Tatăl (*omeieni*) și care necinstesc pe mucenici și mormintele lor. Pe iudei îi combate pretutindeni, adresându-le invectivele cele mai vehemente și epitetele cele mai disprețuitoare, mai aspre și mai violente. Astfel, întreaga *Predică la orbul din naștere* (p. 132 seq.) este în fond o diatribă! un usturător rechizitoriu împotriva necredinței, a răutății și a împietririi iudeilor, care - în ciuda evidențelor - nu vor să creadă în dumnezeirea lui Iisus, ci caută să tăgăduiască în toate prilejurile și în toate chipurile posibile, atotputernicia și misiunea Lui cerească.

Iată deci numai câteva din calitățile care caracterizează predica lui Asterie și pe care preoțimea noastră trebuie să le rețină, spre reînvierea și

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

regenerarea predicii de azi în duhul ortodox al Sfinților Părinți din perioada de strălucire a Bisericii creștine. Evident, nu voim să spunem că predicile și omiliile lui Asterie constituie pentru noi nu numai *izvoare* omiletice, ci și *modele* desăvârșite pentru predica noastră, care ar putea fi rostite și azi aidoma ca pe timpul lui Asterie. Nu! Să nu uităm că între noi și el stă o depărtare de 1500 ani și că acest mare predicator bisericesc aparținea unei lumi cu alte concepții, alte gusturi, alte cerințe și alt mod de viață decât cea în care ne este dat să trăim. De aceea, predicatorul prevenit și inteligent va ști să evite unele însușiri ale predicii lui Asterie, care pot fi privite azi ca defecte, deși nu puteau fi numite așa în vremea de atunci. Bunăoară, nu putem sfătui pe predicatori să imite lungimea uneori excesivă a predicilor lui Asterie. Lumea de azi n-ar mai avea nici gustul, nici deprinderea și nici răbdarea de a asculta până la sfârșit *Cuvântul de laudă la Sfinții Apostoli Petru și Pavel* care se întinde pe aproape 40 de pagini (p. 147-184), chiar dacă l-ar rosti un predicator de resurse oratorice hrisostomiene! Un slujitor contemporan al amvonului nu și-ar putea îngădui, de asemenea, fără o reală pagubă, licențele sau abaterile de la normele oratorice și omiletice fundamentale, pe care și le permite uneori Asterie, ca mai toți predicatorii de geniu. Așa de pildă, scurtimea disproporționată, sau chiar lipsa totală, a încheierilor și sfârșitul brusc și neașteptat al mai tuturor predicilor sale lasă impresia că aceste predici - cel puțin în forma în care le avem astăzi - sunt neterminate. De altfel, la omilii, lipsa încheierii sau a concluziei obișnuite predicilor noastre nu trebuie să ne mire, întrucât convenitele aplicații morale, sfaturi și îndemnuri, care formează de fapt materialul acestor concluzii, sunt presărate de Asterie în chiar cursul tratării, după explicarea fiecărui verset (la omilia mică) sau după expunerea fiecărei părți sau subdiviziuni a temei generale (la omilia mare).

Lipsa de spațiu ne impune să ne oprim aici cu cele câteva considerații din bogatul izvor de idei, învățăminte și sugestii pe care ni le-a trezit lectura operei predicatormale a lui Asterie al Amasiei. Și sunt încă atâtea alte lucruri pe care preoțimea noastră ar putea să le învețe și să le rețină, spre folosul ei, dintr-o asemenea carte. Odată cu aceasta am demonstrat, cred, suficient, valoarea de actualitate a predicii lui Asterie, precum și importanța și utilitatea traducerii părintelui dr. Fecioru. Izvor omiletic de primul rang, opera lui



Asterie, tradusă acum pentru prima oară în românește, va fi nu numai un neîntrecut model și un neprețuit ghid predicatorial pentru orice slujitor al amvonului de azi, ci și o școală și temelie de piatră pentru formarea gustului, a orizontului și a duhului autentic ortodox al predicatorului român de mâine, pe care îl așteptăm. Nu-i dorim acelu predicator decât să ajungă să vorbească, de pildă, împotriva divorțului sau în favoarea indisolubității legăturii sfinte a căsătoriei tot atât de substanțial, de frumos, de mișcător și de convingător, cum o face Asterie al Amasiei în splendida sa *Predică la textul din Evanghelia după Matei (XIX, 3)*: „*Dacă este îngăduit omului să-și lase femeia lui pentru orice pricină*”(p. 106 și urm.).

Cât despre calitățile traducerii înseși, e de prisos să le mai amintim. Exactitatea și fidelitatea față de textul original grecesc, scrupulozitatea metodei științifice, farmecul și meritele literare ale limbii românești folosite - însușiri prin care se disting toate lucrările de până acum ale părintelui Fecioru - ies cu prisosință la iveală și în traducerea prezentată aici. Puținele fragmente citate pentru ilustrarea afirmațiilor noastre sunt destul de concludente în această privință. O asemenea traducere se citește de către oricine cu încredere, cu plăcere și cu folos: cu încredere deplină, pentru că ești sigur că teologul învățat, care a tradus, a știut bine atât grecește, cât și românește și că deci ai în față însăși gândirea și simțirea nesmintită a lui Asterie, dată pe graiul tău, fără pic de schimbare, adăugire sau împruținare; cu plăcere, pentru că limba românească a talmăcitorului este fără cusururi și ascunzișuri, dreaptă și limpede ca izvorul de munte, sobră și elegantă ca graiul unui adevărat cărturar; cu folos, pentru că ai în mână o carte din a cărei lectură sufletul tău nu poate ieși decât mai îmbogățit și mai luminat, iar credința ta mai întărită și mai îndrăgită.

Tipărint astfel de cărți, Institutul nostru biblic își dovedește, cu prisosință, utilitatea în opera de răspândire și promovare a culturii și a teologiei ortodoxe în masele românești.

# ÎNDRUMĂRI CĂTRE PREOȚI PRIVITOARE LA DATORIA SI MODUL DE A PREDICA\*

## INTRODUCERE

### **Datoria preotului de a predica și importanța predicii ca mijloc de pastorație**

Condițiile de viață ale credincioșilor fac din ce în ce mai necesară predica preotului în biserică. E adevărat că, până la o vreme, funcția predicii a putut fi suplinită în Biserica noastră prin Cazanie și prin frumusețea cultului divin, cu inepuizabilul său tezaur biblic, dogmatic și catehetic și cu incontestabila sa valoare și eficiență educativă, pedagogică și formativă<sup>1</sup>. Astăzi însă la aceste valori intrinseci ale tezaurului nostru de credință și cult trebuie să se adauge, să se rostească și să se audă, din ce în ce mai mult, cuvântul de lămurire, de sfat și îndemn al preotului, în calitatea sa de îndrumător sufletesc al credincioșilor săi în domeniul vieții religioase. Viața religioasă a credincioșilor noștri îl cere pe preot neconținut prezent, veghetor și activ în mijlocul autorizat și sfințit al Bisericii.

Știut este că datoria preotului de a predica a fost înscrisă, încă de la început, atât în Sfânta Scriptură, cât și în canoane și în regulamentele bisericești.

"în rev. „Mitropolia Olteniei”, XXIX (1977), nr. 7-9, p. 539-554.

<sup>1</sup>A se vedea: Pr. Prof. P. Vintilescu, *Funcțiunea catehetică a Liturghiei*, în rev. „Studii Teologice”, an. 1949, nr. 1-2, p. 17-33; Pr. Ene Braniște, *Cultul ortodox ca mijloc de propovăduire a dreptei credințe, a dragostei, a păcii și a bune înțelegeri între oameni*, în aceeași rev., an. 1953, nr. 9-10, p. 626-642; Diac. Prof. N. Balca, *Importanța catehetică a Sfintei Liturghii*, în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, an. 1958, nr. 1-2, p. 194-213.

Când Mântuitorul trimite pe ucenicii Săi în lume, înainte de înălțarea la cer, le spune, între altele: „Mergeți în toată lumea și propovăduiți *Evanghelia la toată făptura...*” (Marcu XVI, 15 și Matei XXVIII, 19-20). Sf. Apostol Pavel recomandă, de asemenea, bunului său ucenic Timotei, pe care îl rânduisese episcop la Efes: „*Propovăduiește cuvântul* (Evangheliei), stăruiește cu timp și fără de timp, muștră, ceartă, îndeamnă, cu toată îndelunga-răbdare și învățătura” (II Tim. IV, 2). Și tot el accentuează necesitatea propovăduirii pentru răspândirea credinței, spunând: „Cum vor chema (neamurile) numele Aceluia în care încă n-au crezut? Și cum vor crede în Acela de care n-au auzit? Și cum vor auzi, fără propovăduitor?” (Rom. X, 14).

De aceea, canoanele numite „apostolice” prescriu cea mai aspră pedeapsă pentru episcopul și preotul care își neglijează datoria de a predica și a învăța pe credincioși dreapta credință: afurisirea (excomunicarea) ori chiar caterisirea, dacă cel vinovat stăruiește în nepăsare și lenevie<sup>2</sup>. Și mai explicit este canonul 19 al Sinodului al VI-lea Ecumenic, care nu numai că formulează din nou datoria preotului de a rosti cuvânt de învățătură în toate sărbătorile, ci indică și sursele din care el trebuie să-și culeagă materialul predicii și care sunt normative în materie de exegeză, adică Sfânta Scriptură și scrierile Sfinților Părinți<sup>3</sup>.

Regulamentele noastre bisericești enumera neglijarea sau neîmplinirea datoriei de a predica în biserică printre abaterile care îl fac pe preot pasibil de pedepse până la transferare (a se vedea, de ex., *Regulamentul de procedură*, art. 27).

Pentru aplicarea acestor orânduiri biblice, patristice și canonice s-au făcut la noi, în ultima vreme, eforturi laudabile din partea conducerii bise-

<sup>2</sup>Can. 58 apostolic: „Episcopul sau presbiterul care nu poartă grijă de cler sau de popor, neînvățându-i pe ei dreapta credință, să se afurisească; iar persistând în nepurtare de grijă și lenevie, să se caterisească” (la Nic. Milaș, *Canoanele Bisericii Ortodoxe însoțite de comentarii*, trad. rom. de N. Popoviciu și U. Kovincici, voi. I, part. I, p. 272).

<sup>3</sup>„Înaintestătătorii bisericilor trebuie să învețe în toate zilele și mai ales în duminici întreg clerul și poporul în cuvintele dreptei credințe, culegând ideile și judecățile adevărului din dumnezeiasca Scriptură și fără să treacă peste hotarele puse deja sau peste tradiția de Dumnezeu purtătorilor Părinți. Și dacă s-ar întâmpla vreo controversă în privința celor scrise, aceasta să nu se interpreteze altfel decât așa cum au expus luminătorii și învățătorii Bisericii în scrisorile lor...” (la Nic. Milaș, *op. cit.*, voi. I, part. 2, p. 371).

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

ricești de a reabilita funcția predicii în activitatea pastorală a preoților noștri și de a promova și îmbunătăți îndeplinirea misiunii lor învățătoarești prin cultivarea mai insistentă și regulată a predicii și a catehezei. S-au dat din partea Sfântului Sinod reguli precise pentru programarea acestei activități în cadrul cultului, s-au pus la îndemâna preoților materiale omiletice bogate, variate și prețioase, sub forma de cuvântări, predici și cateheze finite, de planuri dezvoltate și schițe, de texte patristice și biblice bune de folosit în predici etc, publicate în volume compacte<sup>4</sup> ori în cadrul rubricilor speciale, cu această destinație, din toate revistele noastre bisericești mitropolitane. De aceea, la ora actuală ne putem mândri cu mulți preoți buni, care își îndeplinesc conștiincios această sfântă datorie, în toate eparhiile Bisericii noastre; unii dintre ei excelează chiar prin calitățile lor de predicatori, în fruntea lor situându-se, la loc de cinste, însisi membrii Sfântului Sinod, care toți, fără excepție, sunt pilduitori pentru clerul nostru în ceea ce privește râvna, activitatea și competența predicatorială.

Mai sunt totuși multe de făcut în această privință. Există, din nefericire, și preoți care nu iau în serios sau neglijează această latură a misiunii preoțești, ori și-o fac de mântuială, fie din neștiință, fie din nepăsare, din lipsă de timp sau din alte motive, care explică absența lor de pe amvonul bisericilor respective, dar nu o justifică<sup>5</sup>. Consecințele acestei carențe se cunosc. Căci „acolo unde amvonul de iluminare și de conversiune tace, biserica e moartă. Nici o biserică n-a fost vie prin ritualul și aurul ctitorilor dăruitori și restauratori, ci prin flacăra și zelul predicatorilor, prin fiorul pe care cuvântătorii bisericii l-au trecut prin sufletul mulțimilor îndoite”<sup>6</sup>. O mare forță de înrâurire și de cucerire stă în cuvântul predicatorului, atunci când el este rostit cu focul

<sup>4</sup> A se vedea, de ex., predicile și cuvântările Preafericitului Patriarh Justinian din cele 11 voi. apărute până acum în col. *Apostolat social*, precum și voi. menționate în studiul nostru *Tiparul și cartea bisericească în cei cincizeci de ani de patriarhat (1925-1975)*, în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, an. 1975, nr. 11-12, p. 1447-1448.

<sup>5</sup> Vezi și art. *Mai multă preocupare pentru activitatea noastră omiletică*, datorat I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului (pe atunci diacon), în rev. „Mitropolia Banatului”, an. 1955, nr. 10-12, p. 1-2.

<sup>6</sup> Gh. Mugur, *Scrisori către un purtător de sutană și de cruce*, în voi. *Florile. Note și impresii*, București, 1928, p. 96.

convingerii lăuntrice și e iluminat de flacăra științei și a adevăratei iubiri de Dumnezeu și de oameni. Un astfel de cuvânt așteaptă de la preoții lor și credincioșii zilelor noastre; căci, alături de cultul divin, predica rămâne unul dintre mijloacele de căpetenie pentru pastorația generală a parohiei, adică cel prin care păstorul de suflete se adresează tuturor credincioșilor săi, indiferent de vârsta, ocupația sau nivelul lor cultural.

Iată pentru ce, în rândurile care urmează, vom da câteva sfaturi și îndrumări menite să impulsioneze și să îmbunătățească activitatea predicatorială a preoților noștri. Ele nu se vor ocupa de tehnica predicii, adică de regulile alcătuirii ei, cu care se ocupă disciplina teologică a Omileticii<sup>7</sup>, și nu vor avea un caracter sistematic și metodic, ci unul mai mult practic, atrăgând atenția confrăților noștri asupra unor principii generale care se cer respectate pentru ca predica noastră să devină un instrument pastoral de lucru din ce în ce mai eficace și mai rodnic în rezultatele pe care sfânta noastră Biserică le așteaptă de la ea.

## 1. PE CINE TREBUIE SĂ LUĂM CA MODEL DESĂVÂRȘIT DE

PREDICATOR? Cel dintâi și cel mai mare predicator al tuturor timpurilor și totodată modelul nostru suprem de cuvântător a fost, incontestabil, Mântuitorul însuși. La baza propovăduirii Sale a stat profunda dragoste de oameni, pentru care S-a întrupat și care a făcut ca învățătura Sa să pătrundă adânc în inimile oamenilor. Iisus Hristos a fost genialul artist al cuvântului, poetul divin, grăitor printre oameni. El a creat cea mai fermecătoare formă de pătrundere a cuvântului în sufletele și conștiințele celor simpli și neînvățați: parabola. Amvonul Său de predicator a fost marele templu al naturii și al vieții de toate zilele a oamenilor simpli și necăjiți, printre care a trăit și cărora le-a vorbit cu simplitate și putere: un vârf de colină (vezi Predica de pe „munte”), o punte de luntre pescărească trasă la malul lacului Ghenizaret, drumurile însoțite și prăfuite din satele pe care le străbătea fără odihnă însoțit de ucenici și de gloatele însetate de cuvântul Său, casele vameșilor și păcătoșilor în care intra ca să-i mântuiască, o sală modestă de sinagogă, ca

<sup>7</sup> Vezi, de ex., Pr. Prof. Dr. D. Călugăru, *Treptele predicii și catehezei*, în rev. „Mitropolia Banatului”, an. 1975, nr. 4-6, p. 205-208.

«*Preoții Tai, Doamne, se vor îmbracă întru dreptate...*»

cele din Capernaum sau din Nazaret etc. în pildele Lui, pe care un scriitor român le-a numit „cele mai pure poeme ale umanității”<sup>8</sup>, apar pescarii din Galileea, dintre care Și-a recrutat ucenicii, semănătorii truditori pe țarinele cu lanuri și flori, animalele prietene și tovarășe de muncă ale omului, păsările cerului, crinii câmpurilor pe care i-a dat pildă de frumusețe, munții, grăunțele de muștar, aluatul care dospește pâinea, mărgăritarele mării ș.a.m.d. Cu un cuvânt, o lume întreagă a creației, în mijlocul căreia omul își ducea și atunci viața și pe care el este dator să o desăvârșească și să o sfințească prin munca și rugăciunea sa.

Întreaga viață pământească a lui Iisus a fost o predică necurmată, țâșnind din inima Lui arzând pe altarul iubirii de oameni, începută încă de la vârsta de 12 ani, între cărturarii și învățătorii Legii, în templul din Ierusalim și terminată, după înviere, pe muntele cu flori al înălțării. Divinul predicator a propovăduit pretutindeni, nu numai cu cuvântul Său dumnezeiesc, ci și prin exemplul vieții Sale ireproșabile, încât a putut să înfrunte cu curaj și fără putință de replică pe potrivnicii Săi: „Cine Mă poate vădi de păcat?” (Ioan VIII, 46). De aceea nimeni nu L-a întrecut în simplitatea cuceritoare a cuvântului Său, care răscolea inimile și care entuziasma mulțimile, încât, după o astfel de cuvântare, o femeie din popor a ridicat glasul și și-a exprimat admirația în felul ei simplu: „Fericit este pântecul care te-a purtat și fericiți sunt sânii pe care i-ai supt!” (Luca XI, 27). Iar altă dată, când fariseii și cărturarii și-au trimis slujitorii ca să-L prindă pe Iisus, aceștia s-au întors fără să fi îndrăznit a-și pune mâinile pe El, explicând stăpânilor lor că „niciodată n-a vorbit vreun om așa cum vorbește Acesta” (Ioan VII, 46). De aceea, atunci când unii dintre ucenici se depărtează de Domnul înainte de patima Sa și când El întreabă pe cei 12 apostoli dacă nu vor și ei să-L părăsească, Petru răspunde în numele lor: „Doamne, la cine ne vom duce? Tu ai cuvintele vieții celei veșnice” (Ioan VI, 68).

Așa se explică, printre altele, puterea fascinantă de înrâurire a personalității și predicii lui Iisus asupra ucenicilor Săi, care L-au urmat până la moarte, au împlinit porunca Lui, propovăduind Evanghelia și au pus temelile Bisericii de mai târziu. Iar Sf. Pavel, care nici măcar nu L-a văzut pe Domnul

<sup>8</sup>Gh. Mugur, *op. cit.*, p. 97.

în viață, ci numai în viziunea minunată de pe drumul Damascului și care a fost cel mai zelos predicator al Evangheliei, făcea din aceasta misiunea de căpetenie a vieții lui, pentru a cărei împlinire îndura toate suferințele și toate necazurile (vezi Fapte XX, 24).

Pe urmele lui și ale celorlalți sfinți apostoli au continuat apoi activitatea de propovăduire a Evangheliei marii predicatori și maeștri ai amvonului creștin din diferite timpuri și locuri. În Răsărit, Sf. Vasile cel Mare, Sf. Ioan Gură de Aur și Sf. Grigore de Nazianz, mai târziu un Ilie Miniat la greci, Antim Ivireanul la români, Nichifor Theotoke sau Inocențiu al Odesei la ruși; în Apus, Sf. Ambrozie al Milanului și Fericitul Augustin ori Petru Chrisologul al Ravanei, iar mai târziu Ioan Huss și Savonarola, un Bossuet și Massillon, John Wesley și G. Whitefield<sup>9</sup> și alții ca ei au răspândit învățătura lui Iisus, au creat Biserici și le-au ridicat prestigiul, au dărâmat de pe soclurile lor idoli falși, au risipit îndoieli, prejudecăți și păcate, au semănat încredere și speranțe, au determinat convertiri, reforme și renașteri spirituale, scutind omenirea de multe nenorociri<sup>10</sup>.

Aceștia rămân pentru noi modele și culmi neîntrecute în ceea ce privește pasiunea lor pentru răspândirea Evangheliei, zelul lor predicatorial, ardoarea și arta predicării lor, pe care o admirăm și azi în cuvântările scrise pe care ni le-au lăsat.

2. SCOPUL URMĂRIT PRIN PREDICĂ este bine precizat în manualele de Omiletică, dar am socotit că este bine să-l amintim și aici, pe scurt. Predica țintește un întreg scop: a) să lumineze cugetele ascultătorilor, b) să miște inima lor și c) să le înduplece voința spre acțiune, spre luarea de atitudine ori spre orientarea vieții lor duhovnicești în sensul indicat de predicator, care nu este altul decât idealul evanghelic.

Rostul predicatorului este, cu alte cuvinte, să propovăduiască adevărul, aducând în mințile credincioșilor săi lumina Evangheliei lui Iisus, să umple

<sup>9</sup> Ultimii doi sunt predicatori englezi, metodiști, din sec. al XVIII-lea. Ii menționăm aici pentru faima lor de mari predicatori, pe care nu o anulează apartenența lor confesională. Despre ei a se vedea *The Oxford Dictionary of the Christian Church*, ed. by E.L. Cross, London, 1966, p. 1446 și 1456.

<sup>10</sup>Cp. Gh. Mugur, *op. cit.*, p. 96.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca intru dreptate...»

inimile lor de speranțe, să le mângâie la vremuri de durere, să le îndrume în momente de cumpănă și dezorientare, să toarne în ele balsamul încrederii în frumusețile vieții, al iubirii de Dumnezeu și de oameni și să determine voința lor spre cultivarea acelor valori permanente care le pot asigura și fericirea în această viață, și mântuirea sufletelor: prețuirea muncii, respectul față de om, iubirea păcii, a adevărului și a dreptății. Este zadarnică și inutilă acea predică prin care n-am izbutit să atingem și să facă să vibreze măcar una din cele trei strune ale sufletului omenesc: mintea sau inteligența, inima sau simțirea și voința sau acțiunea. Predica noastră rămâne simplu „chimval răsunător” dacă ea nu aduce măcar o licărire de lumină în bezna neștiinței noastre, dacă nu aprinde flacăra entuziasmului și adeziunii sufletești la adevărul evanghelic, dacă nu determină o cât de slabă convertire, adică acea cutremurare a sufletului care aduce după sine dorința de ieșire din noroiul păcatelor și pășire pe cărările virtuților creștine. „Vânt și văzduh rămâne orice predică dacă nu se leagă de lucruri și de fapte, dacă nu țâșnește din adevărul și poezia vieții și dacă, nesuținută prin sufletul și prin munca ta, nu răscolește sau determină”<sup>11</sup>.

3. PREGĂTIREA PREDICII. IMPROVIZAȚIE ȘI PREGĂTIRE. PREDICA CITITĂ ORI ROSTITĂ LIBER? O bună parte din insuccesul și ineficacitatea predicilor noastre se datorează faptului că nu totdeauna acestea sunt bine pregătite. Ne hazardăm prea adesea, din comoditate și superficialitate, bizuindu-ne pe improvizația de moment a predicilor pe care le rostim și din care rezultă toate insuficiențele firești ale unor asemenea forme de a transmite credincioșilor mesajul evanghelic.

Improvizația este permisă numai predicatorilor cu o îndelungată și bogată activitate și experiență predicatorială, care au acumulat în „cămara de taină” a personalității lor lăuntrice un bogat tezaur de cunoștințe și idei, constatări și observații, gânduri și sentimente, sedimentate pe încetul în suflet și din care vorbitorul își poate țese, la nevoie, fără o pregătire prealabilă, haina verbală a predicii lui, ca albina care depune în stup, fără greș și cu instinctul infailibil al speciei, mierea culeasă în timpul zilei prin alergarea

<sup>11</sup> Același, *op. cit.*, p. 103.



neobosită din floare în floare. În aceste fericite cazuri, gura vorbitorului grăiește „din prisosul inimii” și din comoara cea bună a sufletului său scoate numai lucruri bune, de care are nevoie în predică (Matei XII, 34-35 și Luca VI, 45). Pregătirea îndelungată și permanentă, de o viață întregă, a omului care a trecut prin viață adunând și învățând neconținut, prin lectură și studiu, prin observație și experiență, prin practicarea neconținută a datoriei de propovăduitor, ține aici locul pregătirii imediate a fiecărei predici în parte.

Predicatorii tineri și începători în preoție, lipsiți de cultura și maturitatea necesară, de practică și de experiență în materie de predicare, nu pot recurge la hazardul inspirației de moment, adică al improvizării predicii. La începutul activității sale pastorale orice preot, oricât de bine pregătit s-ar socoti de pe băncile școlilor de învățământ teologic, este obligat să-și pregătească din vreme și cu toată grija predicile pe care le va rosti în biserică, asigurându-și pentru aceasta răgazul necesar, consultând cu atenție izvoarele din care își poate scoate materialele de informație (începând, obligatoriu, cu Sfânta Scriptură), reflectând în liniște la ideile pe care le va enunța în cursul predicii și argumentele pe care le va folosi, orânduindu-le cu răbdare în planul cel mai logic și mai firesc cu putință, conform regulilor clasice ale retoricii bisericești învățate în școală și, în sfârșit, stilizându-le sau înveșmântându-le în haina verbală cuvenită, adică scriind în întregime predica. Aceasta va fi revăzută după aceea ori recită, de este nevoie, de mai multe ori, iar la vremea cuvenită va fi rostită în biserică, în modul cel mai expresiv cu putință, fie că o citim, fie că o rostim liber.

Nu este permis și nici pedagogic pentru formarea viitorului predicator să vină cu predici scrise de alții și copiate din cărți — oricât de bune ar fi acestea - și mulțumindu-se doar să le citească în biserică. Numai efortul sistematic și susținut, la care ne obligă o pregătire conștiințioasă a predicilor, va ajuta pe preotul tânăr și începător să se formeze treptat și sigur ca predicator, să-și îmbunătățească neconținut procedeele și arta predicatorială și să ajungă, după un interval mai mic sau mai mare de timp, la etapa când va putea să recurgă la improvizarea, măcar parțială, dacă nu totală, a predicilor sale. Continuând să-și pregătească în întregime predicile, adică să le și scrie, de la o vreme el poate renunța mai întâi la citirea lor în biserică. Se va folosi de textul scris doar ca de un sprijin al memoriei (aide-memoire), la care va

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

apela din când în când, până când va ajunge să se dispenseze cu totul de el. Abia după aceea poate cuteza să purceadă a improviza în predică.

„Improvizație” nu înseamnă însă a te prezenta în fața credincioșilor fără niciun fel de pregătire. La început este absolut necesară o pregătire mintală, cât de sumară, a predicii, prin fixarea precisă a subiectului, prin redeşeptarea în minte a ideilor din fondul aperceptiv al credincioșilor, cu ajutorul cărora vom putea transmite cunoștințele noi, prin rememorarea anticipată a textelor biblice sau patristice de care vom face uz, eventual chiar prin stilizarea parțială a unor secțiuni mai importante ori mai pretențioase din predică, asupra cărora se cere o atenție deosebită (introducerea, idei din tratare, încheierea etc).

„Improvizată” astfel, predica va fi rostită în întregime liber, lucru spre care trebuie să năzuim chiar de la începutul activității noastre omiletice. Când citești, chiar dacă este vorba de o elaborare absolut personală așternută în scris, ochii tăi sunt ațintiți nu spre ascultători, ci spre foile textului, care se interpun astfel ca o barieră între tine și ei. Dar când rostești liber predica - chiar dacă în prealabil ți-ai așternut-o întregă în scris -, ochii tăi se îndreaptă spre privirile ascultătorilor și între ei și tine se stabilește astfel acel fluid de comunicare spirituală care leagă și apropie îndeobște pe interlocutori; cuvintele predicatorului nu mai sunt legate atunci de foaia de hârtie, ci țâșnesc mai spontan din inima vorbitorului și pătrund mai direct în sufletele ascultătorilor, predica noastră câștigând în spontaneitate, naturalețe și vioiciune, calități care îi asigură efecte psihologice sporite.

O predică citită, chiar dacă este bine alcătuită cu respectul tuturor normelor omiletice, își pierde mult din valoarea și forța ei de convingere și de înrăurire asupra sufletelor. Și dimpotrivă, o predică bine rostită în chip liber poate fi mult mai eficientă chiar decât o predică mai de calitate, dar citită.

Pentru a încheia cu considerațiile noastre pe marginea problemei pregătirii predicii, am putea spune că, de fapt, o improvizație integrală a predicii, adică rostirea ei fără nicio pregătire prealabilă, nu este posibilă, un asemenea procedeu constituind un pericol și un risc chiar pentru predicatorii cei mai competenți și mai experimentați și cu atât mai mult pentru cei tineri și începători. Aceștia sunt obligați să-și pregătească predicile, scriindu-le la început în întregime, dar străduindu-se să le rostească, totuși, cât mai liber

cu putință și mai degajați de textul așternut pe hârtie. Pregătirea aceasta poate fi redusă ca volum de muncă pe măsură ce facem progrese reale în arta predicării; de la o pregătire intermediară, cu caracter parțial, putem trece cu timpul la o pregătire în minte a predicii, pregătire de care nu ne putem dispensa niciodată.

Dar chiar și atunci este de dorit ca orice predicator, oricât de erudit, de talentat și de exersat, să-și aștearnă în scris toate predicile, dacă nu este posibil înainte de rostirea lor, cel puțin după rostire; în acest din urmă caz, predica scrisă va câștiga în maturitate și valoare, dacă autorul ei va ști să-i redea și pe hârtie spontaneitatea și naturalețea cuvântului vorbit. Și dacă rodul unor astfel de osteneli nu va mai folosi pe viitor predicatorului însuși, ele pot fi utile altora, mai ales când sunt publicate, servind ca modele, ca izvoare de inspirație ori ca materiale bune de folosit pentru predicatorii tineri și începători care le vor citi.

**4. ALEGEREA TEMEI (SUBIECTULUI) PREDICII.** Un amănunt căruia avem impresia că predicatorii noștri nu-i acordă importanța cuvenită, lucru care se răsfrânge negativ asupra calității predicilor lor, este alegerea temei (subiectului) predicii.

Alegerea temei constituie de fapt primul moment în procesul de elaborare a predicii, moment de care atârână, în mare parte, reușita sau succesul predicii noastre. Când predicăm nu ne este îngăduit să vorbim nici *oricum*, dar nici *despre orice*. Trebuie, adică, să știm să ne alegem tema sau subiectul cel mai potrivit despre care putem vorbi în fiecare predică și care trebuie să fie potrivit cu momentul (ziua, data), cu împrejurarea și cu locul în care vorbim de fiecare dată. Tema cuvântării noastre trebuie să suscite interesul ascultătorilor, să fie potrivită și cu scopul general în activitatea noastră omiletică, dar și cu obiectivele de moment care se cer urmărite prin fiecare predică. Subiectul trebuie să fie interesant și util, adică să contribuie de fiecare dată la realizarea unui plus, a unui progres sau adaos în instruirea creștină a credincioșilor noștri, în orientarea lor pe căile virtuților morale și spirituale, în formarea lor ca membri ai Bisericii și cetățeni ai Patriei.

Știind bine, de la început, *despre ce* vom vorbi, vom ști *cum* să vorbim la vremea cuvenită. Tema predicilor noastre poate fi furnizată sau determinată

«*Preoții Tai, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

de împrejurările de moment, mai ales când e vorba de predicile ocazionale (parenezele). În asemenea cazuri, caracterul și conținutul predicilor noastre vor fi indicate de însăși natura împrejurării în care vorbim. Așa, de ex., la o cununie, vom vorbi, pe scurt, despre scopul căsătoriei, despre importanța religioasă a acestei taine, despre datoriile reciproce ale soților în cadrul căminului conjugal etc. La o înmormântare, pe lângă datele biografice și elogiul decedaților, nelipsite în general din predicile funebre (necrologuri), vom vorbi despre concepția creștină, despre viață și moarte, ori despre pregătirea pentru moarte ca datorie generală a creștinilor, ori despre datoriile celor vii față de cei morți ș.a.m.d.<sup>12</sup>.

O deosebită atenție va trebui să avem la alegerea temelor predicilor noastre din zilele de sărbătoare, îndeosebi cele din duminici. În duminicile din cursul anului liturgic predicile noastre se vor axa pe teme în strânsă legătură cu textul pericopelor respective din Apostol ori din Evanghelie, așa cum sunt orânduite predicile din actuala Cazanie<sup>13</sup>, ori pe teme independente de pericopele biblice din ziua respectivă, dar înlănțuite într-o serie sau un ciclu întreg de predici, care urmărește instruirea credincioșilor noștri în anumite probleme de doctrină ori de morală creștină și care vor fi ținute pe intervale mai mari de timp. Se pot ține, de exemplu, cicluri de predici cu caracter moral în jurul temei centrale a familiei creștine<sup>14</sup>, cicluri de predici cu teme liturgice<sup>15</sup>, care sunt foarte mult cerute și gustate de credincioși, predici dogmatice și apologetice<sup>16</sup>, exegetice<sup>17</sup> etc. Astfel de cicluri de predici pot fi

<sup>12</sup> Vezi și Pr. Prof. Dr. D. Belu, *Cu privire la necrolog*, în rev. „Mitropolia Banatului”, an. 1956, nr. 4-6, p. 348-370.

<sup>13</sup> Vezi și ciclurile de predici duminicale scrise de diverși predicatori, ca, de ex., cele din voi. cu titlul *Popasuri duhovnicești*, de Pr. St. Slevoacă, Craiova, 1945.

<sup>14</sup> Vezi, de ex., voi. de predici cu titlul *Hristos în familie*, de Pr. V. Coman (episcopul Oradiei), Brașov, 1945.

<sup>15</sup> Ca cele de Episcopul Vasile (Coman) al Oradiei, *Cuvântări liturgice*, Oradea, 1974 sau cele mai vechi, de Pr. Demian Tudor, *Mila păcii, jertfa laudei. Predici liturgice*, Arad, 1940.

<sup>16</sup> Ca cele de Pr. Ilarion Felea, *Duhul Adevărului* (predici dogmatice rânduie pe duminicile din întreg anul bisericesc), ed. a Ii-a, Arad, 1943; Același, *Religia iubirii* (predici apologetice), Arad, 1946.

<sup>17</sup> Ca, de ex., cele de Pr. I. Goron, *Noua Lege. Cuvântări despre Fericirile evanghelice*, Cluj, 1930.

ținute mai ales în parohiile cu credincioși stabili, care frecventează regulat serviciul divin din sărbători.

În asemenea cazuri, va trebui să fim atenți la întocmirea inițială a programului predicatorial (lista temelor), care trebuie să realizeze o ordine pedagogică și logică, adică o tratare treptată, ascendentă, a subdiviziunilor temei generale (centrale), în așa fel încât ideile sau cunoștințele comunicate în fiecare predică să se bazeze pe cele din predicile anterioare, să aibă legătură cu ele și să ușureze primirea sau receptarea celor din predica următoare. Când este nevoie, ciclul poate fi întrerupt, pentru intercalarea unei predici cu temă specială sau ocazională, cerută de nevoile momentului: evenimente petrecute sau așteptate, din viața socială ori religioasă a parohiei, pregătirea psihologică a credincioșilor în vederea unor acte sau inițiative de ordin obștesc din viitorul apropiat etc.

La predicile din sărbătorile sfinților, care au în general forma de *encomioane* (cuvântări de laudă) sau *panegirice*, se va vorbi de regulă despre viața și faptele sau meritele sfinților respectivi, evidențiindu-se virtuțile specifice ale fiecăruia din ei, cele prin care ei au excelat sau care constituie meritele lor de căpetenie la istoria vieții creștine și care pot fi date ca modele vrednice de urmat mai ales în condițiile vieții de azi. E cu totul nepotrivit să vorbim despre lucruri care nu au nici o legătură cu viața sau meritele sfântului sărbătorit în ziua respectivă<sup>18</sup>.

O regulă generală de observat în activitatea noastră predicatorială este variația temelor (conținutului) predicilor. Să ținem, adică, predici cât mai variate ca teme (subiecte) și conținut: predici dogmatice sau catehetice (înlănțuite în serie ori izolate), morale, exegetice, liturgice, teme din domeniul vieții sociale actuale etc. Accentul însă trebuie pus în vremea noastră pe predicile cu conținut doctrinar (catehetic), prin care să instrum pe credincioși în învățătura de credință a Bisericii noastre, în spiritul păstrării unității de credință, întărind în sufletele lor atașamentul pentru dreapta credință și pentru unitatea morală a poporului român.

<sup>18</sup> Ne surprinde, de ex., că renumitul predicator care a fost Arhimandritul Prof. Iuliu Scriban, în voi. său de *Predici pentru popor* (ed. a IV-a, București, 1944), în predica la ziua Sfântului Gheorghe vorbește despre păcatul beției.

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

La alegerea temei se cere ca aceasta să îndeplinească următoarele condiții generale:

a) Unitatea: cuvântarea noastră trebuie să cuprindă sau să trateze un singur subiect, să graviteze în jurul unei singure idei centrale, unui adevăr de credință etc.

b) Formularea temei să fie categorică, clar exprimată și precisă, să excludă confuzia și neprecizia în formulare și tratare, în așa fel ca ascultătorii să poată prevedea de la început despre ce li se va vorbi.

c) Utilitatea: tema trebuie să prezinte utilitate, să fie de folos ascultătorilor și să țină seama de nivelul intelectual și puterea de înțelegere a credincioșilor. Ar fi absurd, de exemplu, să vorbim despre „chenoză” sau despre „isihasm” unor credincioși lipsiți de orice cultură teologică, ori să facem elogiul sărăciei în fața unor oameni săraci.

d) Actualitatea: tema să fie actuală, adică să corespundă nevoilor religioase ale ascultătorilor din vremea noastră. Astăzi, de ex., atunci când abordăm în predicile noastre subiecte din domeniul moralei, e nevoie să subliniem și să urmărim promovarea virtuților cu caracter social, ca, de ex.: iubirea, colaborarea și întrajutorarea dintre oameni și popoare, respectul avutului obștesc, iubirea de Patrie, prețuirea muncii și a valorilor produse de ea etc.

**5. CONDIȚII GENERALE ALE ORICĂREI PREDICI.** Câteva din condițiile generale ale oricărei predici bune sunt, după părerea noastră, următoarele:

a) Stăpânirea temeinică a temei și tratarea ei cu competență, ceea ce, evident, presupune pregătirea serioasă a predicii, despre care am vorbit mai înainte.

b) Urmărirea sistematică și cu tenacitate a temei fixate; să nu ne pierdem în digresiuni lungi și inutile, care ne abat de la subiect ori de la țelul urmărit.

c) Claritatea în tratarea temei și în exprimarea ideilor, care este legată de simplitatea și accesibilitatea în forma de exprimare, asupra căreia vom reveni puțin mai târziu.

d) Crearea și întreținerea legăturii sufletești permanente între predicator și ascultători, prin atitudinea de dragoste față de ei, prin familiaritate și apropiere de sufletele lor. Acestea sunt posibile numai atunci când rostim

## *«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

La alegerea temei se cere ca aceasta să îndeplinească următoarele condiții generale:

a) Unitatea: cuvântarea noastră trebuie să cuprindă sau să trateze un singur subiect, să graviteze în jurul unei singure idei centrale, unui adevăr de credință etc.

b) Formularea temei să fie categorică, clar exprimată și precisă, să excludă confuzia și neprecizia în formulare și tratare, în așa fel ca ascultătorii să poată prevedea de la început despre ce li se va vorbi.

c) Utilitatea: tema trebuie să prezinte utilitate, să fie de folos ascultătorilor și să țină seama de nivelul intelectual și puterea de înțelegere a credincioșilor. Ar fi absurd, de exemplu, să vorbim despre „chenoză” sau despre „isihasm” unor credincioși lipsiți de orice cultură teologică, ori să facem elogiul sărăciei în fața unor oameni săraci.

d) Actualitatea: tema să fie actuală, adică să corespundă nevoilor religioase ale ascultătorilor din vremea noastră. Astăzi, de ex., atunci când abordăm în predicile noastre subiecte din domeniul moralei, e nevoie să subliniem și să urmărim promovarea virtuților cu caracter social, ca, de ex.: iubirea, colaborarea și întrajutorarea dintre oameni și popoare, respectul avutului obștesc, iubirea de Patrie, prețuirea muncii și a valorilor produse de ea etc.

**5. CONDIȚII GENERALE ALE ORICĂREI PREDICI.** Câteva din condițiile generale ale oricărei predici bune sunt, după părerea noastră, următoarele:

a) Stăpânirea temeinică a temei și tratarea ei cu competență, ceea ce, evident, presupune pregătirea serioasă a predicii, despre care am vorbit mai înainte.

b) Urmărirea sistematică și cu tenacitate a temei fixate; să nu ne pierdem în digresiuni lungi și inutile, care ne abat de la subiect ori de la țelul urmărit.

c) Claritatea în tratarea temei și în exprimarea ideilor, care este legată de simplitatea și accesibilitatea în forma de exprimare, asupra căreia vom reveni puțin mai târziu.

d) Crearea și întreținerea legăturii sufletești permanente între predicator și ascultători, prin atitudinea de dragoste față de ei, prin familiaritate și apropiere de sufletele lor. Acestea sunt posibile numai atunci când rostim

liber predica noastră, precum am spus deja mai înainte. Numai așa vom izbuti să trezim și să susținem permanent interesul ascultătorilor, care nu se poate susține decât prin idei interesante, bine și clar exprimate, prin întrebuințarea elementului intuitiv<sup>19</sup>, prin grija pentru tonalitatea rostirii, care dă vioiciune predicii numai atunci când vorbitorul știe să pună în glasul său căldură, entuziasm și însuflețire, pe care să le comunice și auditorilor săi.

e) Caracterul bisericesc (religios) al predicii: să păstrăm caracterul religios al predicilor chiar când vorbim în biserică despre teme indiferente din punct de vedere religios, ca: munca, datoriile față de patrie, purtarea în societate etc. Să vorbim totdeauna ca preoți, ca reprezentanți ai Bisericii, ca slujitori ai lui Dumnezeu, păstrând astfel caracterul sacerdotal al misiunii și activității noastre pastorale și omiletice.

6. CARACTERUL BIBLIC. O condiție de ordin general pe care ar trebui să o îndeplinească orice predică este și caracterul biblic. O predică va fi cu atât mai bisericească și mai creștină cu cât se va apropia mai mult de felul de a vorbi al profeților Vechiului Testament, al Mântuitorului și al Sfinților Apostoli, care ne-au lăsat cărțile Noului Testament. Sfânta Scriptură trebuie să rămână, adică, izvorul de inspirație fundamental și permanent al predicilor noastre, depozitul sacru și inepuizabil al ideilor și argumentelor de folosit în cuvântările noastre și totodată modelul sau dreptarul sigur și negreșenic al formei de exprimare în predica noastră. Înainte de a vedea ce spun alte izvoare — patristice ori laice — despre tema pe care o vom trata, vom căuta să vedem ce spune despre aceasta Sfânta Scriptură.

Dar nu e de ajuns să presărăm câteva texte (versete) biblice de-a lungul unei predici, pentru a-i asigura caracterul biblic; e nevoie ca predica noastră să fie impregnată, pătrunsă adânc și substanțial, de *duhul biblic*, de acel suflu caracteristic cuvântului inspirat din paginile Sfintei Scripturi, care nu se poate dobândi decât printr-o îndelungată și perseverentă lectură și folosire

<sup>19</sup> Despre aceasta vezi, de ex., Prof. Pr. D. Belu, *Cu privire la ilustrația în predică*, în rev. „Mitropolia Ardealului”, an. 1962, nr. 7-9, p. 529 și urm. Cp. și Ch. Spurgeon, *Ilustrațiuni în predică*, trad. de Pr. Gh. Petrașcu, în rev. „Tomis” (Constanța), iunie-august 1945, p. 30-37; Același, *Știința ca izvor al ilustrațiunii*, trad. de Pr. Gh. Petrașcu, în aceeași rev., ian.-martie 1946, p. 16-24.



«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

a Sfintei Scripturi, prin meditația asupra textelor ei, prin însușirea graiului și a vocabularului specific vorbirii Mântuitorului și Sfinților Apostoli. Spiritul acesta și l-au însușit toți marii predicatori din epoca patristică, pe ale căror buze era mereu prezent cuvântul Sfintei Scripturi, sub forma de idei, de sentințe, de texte citate exact ori parafrazate, de aluzii, de expresii și formule etc.<sup>20</sup>.

În Sfânta Scriptură trebuie să căutăm, deci, nu numai argumente pentru susținerea justificarea și documentarea biblică a ideilor noastre, ci și procedee și metode predicatoriale, ca cele oferite de parabolele sau pildele folosite de Mântuitorul în cuvântările Lui, precum și modele sau exemple de limbă, stil și expresie verbală. Lucrul acesta e necesar mai ales la predicile cu caracter misionar, apologetic și dogmatic, menite să consolideze convingerile religioase ale credincioșilor noștri, iar acestea să păstreze învățătura de credință creștină-ortodoxă. De aceea este necesar să cunoaștem bine Sfânta Scriptură, cunoaștere la care putem ajunge prin lectură permanentă, atentă și asiduă, pentru ca să o putem folosi la nevoie, cu ușurință, cu îndemănare și eficiență combativă.

**7. ACTUALITATE ȘI ORIGINALITATE.** O altă condiție de ordin general impusă predicilor noastre este actualitatea și originalitatea.

Să predicăm, adică, pentru vremea noastră și pentru credincioșii pe care îi păstoriim, în condițiile lor de viață, cu nevoile și cerințele vieții lor religioase ș.a.m.d. Predica noastră trebuie să corespundă nevoilor vremii în care trăim, locului unde ne aflăm și situației credincioșilor cărora ne adresăm. Precum am mai spus, nu ne este îngăduit să ne prezentăm la amvonul predicatorial cu predici de șablon, copiate de prin cărți ori învățate pe de rost în școală, nici cu sarbede compoziții teologice, întocmite după regulile invariabile ale retoricii, dar fără nicio priză la realitățile vremii și la sufletele credincioșilor. Aceștia așteaptă de la noi predici vii, țâșnite din mintea și din inima noastră, care să meargă drept la mintea și inimile lor, să-i lumineze, să le insuflă dorul și năzuința spre o viață mai bună și mai

<sup>20</sup> A se vedea Diac. Ene Braniște, *Învățămintele din predica patristică pentru predicatorii de azi*, București, 1946 (extras din rev. „Biserica Ortodoxă Română”, an. 1947, nr. 1-3, p. 50-62).

curată, să-i ajute în căutările lor după drumul cel mai drept spre împlinirea datoriei și spre fericire<sup>21</sup>.

E de la sine înțeles că nu vom izbuti să facem aceasta decât printr-o predică absolut *personală*. Nu au acest dar decât acele predici care reprezintă o creație a noastră, o elaborare mai mult sau puțin originală. Putere de înrâurire nu au decât acele predici cu o profundă pecete personală, izvorâte din ființa predicatorului, din mintea și din inima lui, care sunt o prelungire sau emanație a personalității proprii, cu toate caracterele ei specifice și unice. Mântuitorul spune: „Din prisosul inimii grăiește gura” (Matei XII, 34 și Luca VI, 45); de aceea, adevărata predică, aceea care poate trezi ecouri și rezonanțe adânci și efecte durabile în sufletele ascultătorilor, nu este decât o prefirare spontană și firească a învățaturii, a sufletului și a inimii preotului pulsând de iubire și bunătate, care se transmite și cade ca o ploaie binefăcătoare peste sufletul și inimile însetate de lumină, de adevăr și de dreptate, ale credincioșilor.

Fără îndoială, predica personală (originală) nu exclude folosirea de izvoare și materiale auxiliare la alcătuirea ei. Dimpotrivă, ea le presupune, le cere, îi sunt indispensabile. Precum spune proverbul antic, „ex nihilo nihil” (din nimic nu iese decât nimic), dintr-o minte și o inimă nehrănite de învățătură și iubire, necultivate prin lectură, observație, studiu și experiență, prin cunoașterea oamenilor și apropierea sufletească de ei, nu poate răsări nici floarea cuvântului celui bun și roditor în suflete. Aceasta germinează și încolțește numai în țarina acelor suflete pline de suc hrănitor al iubirii de oameni, de umezeala culturii bogate și variate și încălzite de flacăra entuziasmului și a râvnei pentru îndeplinirea datoriei. Cu cât vom acumula deci în interiorul ființei noastre mai multă bogăție de idei și cunoștințe, de imagini, constatări, observații și experiențe, cu atât vor crește în calitate și eficiență predicile noastre.

Este deci nu numai bine și folositor, dar chiar obligatoriu să consultăm orice fel de surse și materiale care pot ridica în calitate fondul predicilor noastre și în primul rând literatura omiletică, adică predicile altora, înce-

<sup>21</sup> Mai pe larg despre aceasta vezi la Pr. Prof. Gr. Cristescu, *Predică și predicator în vremea noastră*, în rev. „Studii Teologice”, an. 1950, nr. 3-6, p. 137-158; Același, *Predică pentru vremea ta!*, în rev. „Glasul Bisericii” (București), an. 1950, nr. 7-8, p. 47-48.

«*Preoții Tai, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

pând cu acelea ale Sfinților Părinți din epoca de glorie a Bisericii creștine<sup>22</sup> și continuând cu cele ale marilor predicatori aparținând diferitelor confesiuni creștine, din vremurile mai noi și ale celor contemporani. Vom vedea astfel cum au vorbit aceștia în împrejurări identice ori cum au tratat ei același subiect despre care avem de vorbit etc.

Dar *folosirea* sau *consultarea* nu înseamnă și *copierea* lucrului altora, ci asimilarea organică și firească a ceea ce găsim bun de folosit în opera lor. Putem lua din creațiile altora, de ex., idei și sugestii de valoare și actualitate, procedee stilistice, expresii de figuri de stil, comparații și asemănări, pilde și exemple și chiar termeni de vocabular; dar toate aceste bunuri străine se cer asimilate în chip inteligent, adică prefăcute și trecute prin sita propriei noastre personalități, contopite acolo în fondul nostru apercetiv, de unde apoi vor fi redade, adică exprimate în forme de expresie personală, într-un stil care să ne fie propriu.

Mai ales la începutul activității noastre predicatoriale se recomandă consultarea și folosirea unor predici bune, care pot fi socotite ca modele, atât în fond, cât și în formă, pe canavaua cărora vom putea broda propria noastră contribuție, cu modificările și adaptările impuse de temă, de moment sau de împrejurarea în care vom vorbi. Acestea vor fi însă pentru noi simple auxiliare, puncte de sprijin pentru perioada de pionierat predicatorial, așa cum sunt scaunele sau alte mobile de care se agață copiii mici pentru a se susține până ce se voinicesc să meargă pe propriile lor picioare. Căci idealul este să ajungem a fi noi înșine în predică, adică să rostim predici originale, vorbind nu din ceea ce au spus alții, ci din comoara minții și a inimii noastre, din experiența noastră personală, din contactul nostru direct cu viața și cu lumea în care trăim, din lecturile și observațiile noastre, depuse treptat în ființa noastră, topite, coapte și maturizate acolo în vederea utilizării lor la vremea convenită; așa vom putea vorbi și din ceea ce este *al nostru* și *nu imitând sau copiind pe alții*, ci în stilul personalității noastre proprii, pentru nevoile religioase-morale ale credincioșilor noștri, care sunt deosebite de la o parohie la alta și de la o epocă la alta.

<sup>22</sup> Vezi, de ex., Pr. Prof. D. Belu, *Sfinții Părinți ca materialomiletic*, în rev. „Mitropolia Ardealului”, an. 1959, nr. 7-8, p. 548-561.

Dacă este o elaborare personală, predica noastră, chiar mai modestă în fond și formă, poate fi mult mai eficientă, adică poate avea efecte mult mai puternice și rezonanțe mult mai adânci în sufletele credincioșilor noștri decât una copiată după predicatori de talia unui Hrisostom, Bossuet, Miniati sau alții. Adevărata predică, predica misionară, spontană și reformatoare, este aceea „care de dimineață până seara zvâcnește viu din gândurile inspirate ale preotului, din inima lui” și ale cărei surse de inspirație preotul le-a cules de pe toate drumurile sale de învățătură din cursul întregii sale vieți<sup>23</sup>. Ea rezultă din contactul viu al predicatorului cu realitățile vremii, după un studiu îndelungat, atent și amănunțit al vieții și nevoilor turmei noastre duhovnicești. „După ce cu grijă și cu sfâșiere ai cercetat îndelung și răbdător, casa, traiul, prietenii, ura, știința ori neștiința, slăbiciunile și puterile omului și l-ai văzut apoi pretutindeni, în zarva și oboseala gospodăriei, la muncă, pe drumul necazurilor, în zi de odihnă, pe câmpul de pâine, în durerile vieții sociale ori în biserica credinței lui, atunci numai deschizi din inima ta, care trebuie să fie fântână adâncă de lumină, cuvântul predicii spontane. Curat, ca firul de aur pe care îl spală pârâul repede din munți, astfel trebuie să fie pentru mulțimea de oameni cuvântul îndemnului și al ridicării către împărăția fără de schimbare a lui Iisus Hristos”<sup>24</sup>.

8. PREDICA PERSONALĂ ȘI CAZANIA. În ultima vreme s-a pus la dispoziția preoțimii noastre o nouă Cazanie: cea din *Kiriacodromionul* lui Nichifor Theotoke (episcop al Astrahanului, sec. XVII-XVIII), tradus în românește încă din secolul trecut și dat pe grai nou de Preafericitul Părinte Patriarh Justinian; această nouă Cazanie a fost tipărită de două ori până acum (București, 1960 și 1973). Este ea menită să înlocuiască predica personală a preotului? Citirea ei în biserici, cu incontestabile foloase, dispensează pe preoți de a mai predica?

Fără îndoială că nu! Citirea Cazaniei este indicată, chiar prin instrucțiunile Sfântului Sinod, mai ales îndată după citirea Evangheliei, când este foarte bine-venită explicarea (tâlcuirea) pericopei respective, din Cazanie

<sup>23</sup> Gh. Mugur, *op. cit.*, p. 101.

<sup>24</sup> *Ibidem*, p. 104.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

(prima din cele două predici de la fiecare duminică). Predica personală a preotului va fi ținută fie îndată după împărtășirea lui, fie la sfârșitul Liturghiei, având subiect și conținut catehetic, care poate fi pus în corelație cu pericopa evanghelică a duminicii respective ori cu cea a Apostolului, dar care poate fi și independent de acestea.

9. FORMA PREDICII. Stilul și vocabularul predicii, adică forma ei de exprimare în general, vor fi cât mai simple și accesibile tuturor ascultătorilor, indiferent de gradul lor de cultură ori de nivelul lor intelectual. Să urmărim mai ales claritatea în exprimare și ușurința de a fi urmăriți și înțeleși dintr-o dată și fără eforturi, de către oricine ne ascultă. Pentru aceasta trebuie însă să ne străduim a gândi limpede și a ne exprima clar și în chip direct ideile, gândurile și sentimentele, fără ocolișuri inutile, fără complicații și fără cuvinte ori fraze pretențioase și greu de înțeles sau care trebuie traduse cu dicționarul de neologisme sau de curiozități lexicale și stilistice. Să ne ferim de balastul vorbelor și frazelor fără rost, de repetiții inutile, care lungesc vorbirea noastră, răpesc timpul prețios al auditorilor și nu adaugă nimic la progresul temei tratate ori la sporul înțelegerii ei de către ascultători.

Ar trebui să ne însușim, pe cât este cu putință, concizia graiului popular din proverbele noastre, adică darul de a spune mult în cuvinte puține, de a folosi exact acele vorbe care merg drept la țintă, ca săgeata slobozită din strânsoarea coardei de arc.

Vorbeam mai înainte de *duhul biblic* s\ predicilor noastre; acesta trebuie să răzbată însă nu numai din fondul predicii, adică din ideile și argumentele temei, ci și din forma noastră de exprimare în predică. Limba Sfintei Scripturi este cea mai aleasă limbă românească, deoarece traducătorii și diortositorii ei din toate timpurile s-au sârguit să redea cuvântul Domnului, din respect pentru el, în cel mai frumos grai românesc al epocii respective, făcând astfel conținutul Bibliei accesibil cititorilor și ascultătorilor ei și contribuind totodată la formarea limbii noastre literare. Nu există deci un alt model mai bun de imitat pentru limba și forma de exprimare a predicării noastre decât cele ale ultimei traduceri a Bibliei românești, realizată de patriarhul Nicodim, profesorul Vasile Radu și scriitorul Gala Galaction (profesorul Grigore Pișculescu) și ținută acum la curent, mereu îmbunătățită, în ulți-

mele două ediții tipărite în timpul păstoririi Preafericitului Părinte Patriarh Justinian (1968 și 1975). Limba aceasta întrunește simplitatea, naturalitatea și pitorescul limbii curate a poporului, cu suplețea, noblețea și eleganța limbii literare (culte) a scriitorilor noștri clasici cei mai buni.

Citind deci zilnic Sfânta Scriptură, ne vom însuși nu numai conținutul ei de cunoștințe și idei, ci și felul de a vorbi al sfinților scriitori, inspirați de puterea Duhului Sfânt și care este cel mai potrivit pentru slujitorii Domnului și ai sfintei Sale Biserici. Biblia ne va fi astfel profesor nu numai de doctrină, ci și de limbă. „în zadar căutăm aiurea modelele cuvântărilor noastre. Ele rămân veșnic în Iisus”<sup>25</sup>. Alte cărți care ne-ar putea sluji ca model în această privință sunt uneori mai greu de procurat, ori nu le putem avea totdeauna la îndemână atunci când ne trebuie. Dar Biblia, fie întregă, fie măcar în a doua ei parte (Noul Testament), o avem totdeauna, căci ea nu trebuie să lipsească din casa și biblioteca niciunui preot, fiind nu numai „carte de căpătâi” și îndreptar normativ în activitatea noastră misionară, ci și un indispensabil mijloc de lucru pentru activitatea noastră intelectuală în general. Studiul ei atent și lectura ei zilnică și asiduă, însoțită de meditație, ne va ajuta să găsim într-însa și să ne însușim nu numai arsenalul duhovnicesc al temeiurilor și țelurilor misiunii noastre, stimulul necesar al zelului nostru pastoral<sup>26</sup>, ci și haina verbală cea mai potrivită pentru predicile noastre, care nu fac altceva decât să vehiculeze mesajul sacru al Evangheliei către mințile și inimile ascultătorilor noștri.

Mesajul acesta se cuvine să fie îmbrăcat într-o haină vrednică de sfințenia lui, care nu poate fi decât stilul înflăcărat al proorocilor Vechiului Testament, graiul fermecător al parabolilor lui Iisus ori stilul familiar și sfânt al epistolelor Sfântului Apostol Pavel, plin de adâncă înțelepciune în fond și atât de limpede și concis în formă: „Binecuvântați pe cei ce vă prigonesc, binecuvântați-i și nu-i blestemați. Bucurați-vă cu cei ce se bucură; plângeți

<sup>25</sup> *Ibidem*, p. 97.

<sup>26</sup> Vezi Pr. Prof. Vladimir Prelipceanu, *Sfânta Scriptură, cartea de căpetenie a preotului*, în rev. „Studii Teologice”, an. 1949, nr. 7-8, p. 487 și urm.; Arhim. I. Scriban, *Biblia, «Cartea Cărilor»*, București, 1937; Pr. Prof. Gr. T. Marcu, *Cunoașterea aprofundată a Sfintei Scripturi, datorie de căpetenie a preotului zilelor noastre*, în rev. „Studii Teologice”, an. 1952, nr. 3-4, p. 202 și urm.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

cu cei ce plâng... Nu răsplățiți nimănui răul cu rău. Purtați grijă de cele bune înaintea tuturor oamenilor. Dacă se poate, pe cât stă în puterea voastră, trăiți în bună pace cu toți oamenii... Dacă vrăjmașul tău este flămând, dă-i de mâncare; dacă îi este sete, dă-i să bea, căci, făcând aceasta, vei grămădi cărbuni pe capul lui. Nu te lăsa biruit de rău, ci biruiește răul cu binele" (Romani XII, 14-21).

Așa se adresau Sfinții Apostoli primilor creștini din comunitățile evanghelizate și organizate de ei și de colaboratorii lor. Felul lor de a vorbi, stilul și vocabularul lor, rămân pentru noi, predicatorii creștini de azi, un ideal spre a cărui însușire avem datoria de a năzui neconținut în vorbirea și în predica noastră.

10. CÂTEVA CUVINTE DESPRE RAPORTUL DINTRE VIAȚA MORALĂ A PREOTULUI ȘI PREDICA LUI. Abia la sfârșitul rândurilor de față ne îngăduim să amintim fraților preoți un principiu general, de a cărui împlinire atârână în cea mai mare parte succesul activității noastre predicatoriale, dar care, prin importanța lui, primează de fapt asupra tuturor celorlalte enumerate până aici.

Trebuie, adică, să ajutăm și să ilustrăm cele ce spunem prin vorbe în predica noastră cu exemplul moral al vieții noastre. Căci preotul este, prin însăși misiunea sa, un învățător al păstoriților săi, un pedagog, un îndrumător de conștiințe. El învață însă pe enoriașii săi nu numai prin predica și cateheza ținute în cadrul serviciilor divine și nu numai prin îndemnul, sfatul și poavața pe care le dă ca preot, ci și prin exemplul personal al vieții sale<sup>27</sup>. Viața clericilor este Evanghelia laicilor.

Rolul preotului nu este doar să vorbească despre Dumnezeu sau să propovăduiască principiile evanghelice, ca un profesor de la catedră, ci să trăiască el însuși, cel dintâi, doctrina și morala creștină pe care o profesază, să dovedească frumusețea, valoarea și superioritatea ei, aplicând-o și întruchi-

<sup>27</sup> Vezi, de ex., Pr. Prof. D. Belu, *Predica prin exemplul personal*, în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, an. 1954, nr. 5, p. 560-583; Același, *A propovădui ce înțeles are*, în rev. „Mitropolia Ardealului”, an. 1959, nr. 3-4, p. 263-276; Arhim. Gherasim, *Calitățile religioase-morale ale păstorului* (în lb. bg.), în rev. „Тărcoven Vestnik”, Sofia, 29 nov. 1950 (extrase în lb. rusă în „Jurnal Mosk. Patriarhii”, 1959, nr. 1).

pând-o integral în propria sa viață. „Preoții să fie adică niște fapte cerești, care să propovăduiască Evanghelia și cu vorba, dar mai ales cu pilda lor cea bună”, spunea Sf. Grigorie de Nazianz<sup>28</sup>; sau, precum spunea Sf. Grigorie cel Mare: „Orice predicator să se facă auzit mai mult prin fapte decât prin vorbe”<sup>29</sup>. În nici o altă îndeletnicire, funcție sau slujbă nu se cere atâta conformitate între cuvântul și fapta omului ca în preoție. „Dacă preotul și-ar arăta înțelepciunea numai prin cuvinte, iar prin fapte ar dovedi tocmai contrariul, el ar înceta de a mai fi învățător. A fi un înțelept cu vorba este un lucru ușor și pentru discipol. Este necesar ca, la cuvânt, dascălul să adauge lecția și îndemnul faptelor corespunzătoare. Faptele singure fac respectat pe dascăl și înduplecă pe discipol să-l asculte”, spunea Sf. Ioan Gură de Aur<sup>30</sup>. Căci, „de obicei, învățătura prin cuvânt nu răzbate în suflet așa cum răzbate învățătura cu fapta. Dacă nu ai fapte, nu numai că nu aduci niciun folos prin vorbe, dar mai degrabă faci rău. Mai bine să taci... E mai mare pagubă atunci când cineva dă prin vorbe învățatură bună, dar cu faptele combate această învățatură”<sup>31</sup>.

Preotul va învăța deci nu numai prin cuvinte, ci și prin fapte, prin propria sa viață, care trebuie să fie pildă și model concret și viu, vrednice de urmat pentru toți păstoriții lui. Căci, după cum spune proverbul latin, *verba docent, exempla trahunt* (Cuvintele învață sau instruiesc, exemplele conving, atrag, îndeamnă). Învățătura teoretică poate lumina mintea și arăta adevărul; exemplele însă conving și determină voința să-l urmărim. „Mă gândesc — zicea Sf. Grigorie cel Mare — câtă grijă trebuie să acorde el (predicatorul) faptului că este exemplul viu prin purtarea sa și astfel, prin felul său de a fi, să arate celor ce ascultă de el calea vieții, iar turma - care e cu ochii ațintiți la cuvântul și purtările preotului — să se poată călăuzi mai mult după exemplele decât după cuvintele lui. Căci dacă locul pe care îl ocupă îl obligă să vorbească despre adevărurile cele mai înalte, apoi același

<sup>28</sup> *Cuvânt apologetic despre fugă*, cap. 69, în trad. rom. de Pr. N. Donos (Sf. Grigorie de Nazianz, *Apologia și Elogiul Sfântului Vasile*, Huși, 1931, p. 91).

<sup>29</sup> *Regulapastoralis*, pars III, cap. 40.

<sup>30</sup> *Omilia XII, 3 la Epistola către Filipeni și Omilia VIII, 4 la Epistola a Ii-a către Corinteni*.

<sup>31</sup> Același, *Omilia XXX, 3 la Fapte*.



«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

motiv îl obligă să dea și exemplele cele mai desăvârșite. E cunoscut că inima ascultătorilor o pătrunde mai ușor cuvântul care e sprijinit prin felul de viață al vorbitorului, întrucât ceea ce învață prin cuvânt, el ajută să fie transpus în practică prin pilda proprie"<sup>32</sup>.

Prin urmare, „adevărul religios predicat din fața sfântului altar trebuie întrupat în viața personală a preotului”, precum accentua Preafericitul Părinte Patriarh Justinian, în cuvântarea rostită la 14 oct. 1954, cu prilejul sărbătoririi sale pentru împlinirea a 30 ani în slujba Bisericii<sup>33</sup>. Predica de pe amvon trebuie adică dublată, confirmată și ilustrată prin exemplul personal al preotului. Au avem dreptul să propovăduim de pe amvon ceea ce dezmințim și discredităm prin fapta noastră înainte de a fi urcat pe amvon sau după ce ieșim din biserică<sup>34</sup>? Nu este de ajuns să vorbim despre iubire, ci trebuie să fim noi înșine mărturii vii de trăire ale acestei virtuți de esență dumnezeiască. Nu putem vorbi, sau dacă vorbim, vorbim zadarnic, despre virtutea milosteniei, atâta vreme cât punga, inima și cămara noastră rămân veșnic surde și încuiate față de mizeria, lipsa și suferința umană. Nu putem combate păcatul trufiei sau viciul beției, dacă noi înșine suntem trufași sau iubitori de băutură. Căci în împărăția lui Dumnezeu va fi mare nu cel care va învăța numai, ci „cel care va face și va învăța” (Matei V, 19).

Predica faptei este o predică mai eficace, a cărei putere de convingere se bazează pe ceea ce văd ochii, nu numai pe ceea ce aud urechile. Atât de mare este influența exemplului personal al vieții preotului asupra credincioșilor, încât, după părerea unora dintre Sfinții Părinți, trăirea pilduitoare a preoților ar putea face de prisos predica lor orală. „N-ar mai fi nevoie de discursuri - scria Sfântul Ioan Gură de Aur -, dacă viața noastră ar străluci desăvârșit. N-ar mai fi nevoie de învățători, dacă am face să fie văzute faptele noastre cele

<sup>32</sup> *Epistole, cart. I, Epist. XXV*, cit. la Pr. Prof. D. Belu, *Predica prin exemplul personal*, în rev. cit., p. 574.

<sup>33</sup> In rev. „Biserica Ortodoxă Română”, an. 1954, nr. 10, p. 1052.

<sup>34</sup> C.H. Spurgeon (mare predicator baptist englez din veacul trecut) relatează cazul unui predicator care vorbea frumos, dar ducea o viață scandaloasă și despre care se spunea în general: „Acest om, odată suit pe amvon, ar trebui să nu mai coboare de acolo niciodată; iar dacă totuși coboară, ar trebui să nu se mai urce niciodată pe amvon”.

bune. N-ar mai exista nici un păgân, dacă noi am fi creștini adevărați"<sup>35</sup>. Fără îndoială, în vremurile noastre nu mai putem renunța la predica prin cuvânt, dar, precum zicea Sf. Grigorie cel Mare, preotul de azi să se străduiască a se face auzit mai mult prin fapte decât prin vorbe. Fără predica faptei, predica prin cuvânt rămâne „aramă sunătoare și chimval răsunător"<sup>36</sup>.

11. PENTRU AJUNGE BUNI PREDICATORI. Și acum, un ultim sfat și îndemn pentru frații preoți. Pentru ca să ajungem buni predicatori ne trebuie o muncă încordată și susținută, de pregătire, de îmbogățire a culturii noastre, de observație atentă și asiduă a oamenilor și a vieții, de pregătire și elaborare serioasă și temeinică a predicilor noastre, prin respectarea legilor oratoriei și a principiilor omiletice învățate în școală, dintre care câteva au fost rememorate în rândurile noastre. Dar mai presus de toate, *trebuie să predicăm mereu*, cât mai mult, străduindu-ne totodată ca să predicăm din ce în ce mai bine.

S-ar putea ca la început să predicăm mai slab. Teama, timiditatea, lipsa de experiență și de exercițiu sunt greutăți cu care are de luptat orice predicator începător. Dar acestea trebuie combătute și învinse treptat, căci și aici e valabil dictonul „errando discimus" (învățăm din greșeli). Insuccesele de la început nu trebuie niciodată să ne împiedice de la continuarea împlinirii datoriei noastre de propovăduitori ai cuvântului lui Dumnezeu. Nu ne este îngăduit să absentăm vreodată de la această sfântă datorie. Să nu lăsăm nicio sărbătoare fără predici și nicio împrejurare importantă din viața religioasă a parohiei noastre fără să ne fi spus cuvântul și să nu fi exprimat opinia ori atitudinea noastră în calitatea de păstori de suflete. Cu fiecare predică și cateheză bine pregătită și susținută (rostită) ne vom dezbăra de câte unul din defectele inițiale, vom câștiga o experiență în plus, un spor de dexteritate și siguranță, cu un cuvânt, vom progresa în arta predicatorială.

E știut că orice meșteșugar, orice dexteritate și orice artă se deprinde prin exercițiu, prin practică neîntreruptă. Tot așa și arta de a predica se învață

<sup>35</sup> Omilia X, 3 la Epistola I către Timotei.

<sup>36</sup> Comp. Prof. Dr. D. Belu, *Pentru o propovedanie mai rodnică*, în rev. „Mitropolia Ardealului", an. 1956, nr. 1-2, p. 131.

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

predicând mereu și totodată cu preocuparea și silința de a predica din ce în ce mai bine. In acest scop este bine să ne facem examenul autocritic după fiecare predică; să o recapitulăm, să o recitim, să vedem ce efecte a avut, ce greutate și defecte am întâmpinat de fiecare dată și ce ar trebui să mai facem pe viitor, pentru ca să predicăm din ce în ce mai bine etc. Numai așa vom ajunge, încetul cu încetul, să devenim buni predicatori, îndeplinindu-ne astfel, în chip conștiincios și cu cel mai viu simț al răspunderii noastre ca purtători de cuvânt ai Domnului, una dintre datoriile noastre sacerdotale cele mai sfinte: aceea de a fi „bucium al dumnezeiescului grai”.

## **TRADUCERI ROMÂNEȘTI DIN SCRIERILE OMILETICE ALE SFÂNTULUI VASILE CE MARE\***

Prezentând aceste modeste contribuții la cunoașterea circulației operelor Sfântului Vasile în cultura și spiritualitatea românească, nu ne ocupăm aici decât de traducerea omiliilor și a predicilor lui, lăsând la o parte operele lui de altă natură (dogmatice, exegetice, polemice, disciplinare, epistole ș.a.). Fără îndoială, opera omiletică a Sf. Vasile nu se poate compara, ca volum, cu cea a Sfântului Ioan Gură de Aur, doar că a fost până acum tradusă aproape în întregime în românește. Unele dintre omiliile și predicile lui au conținut exegetic, ocupându-se cu tâlcuirea unor texte sau versete izolate din Sfânta Scriptură (ca cele indicate la nr. 1, 2, 4, 7 din lista traducerilor tipărite); cele mai multe au caracter de exhortații, tratând probleme de viață socială și morală (ca, de ex., cele de la nr. 3, 5, 8, 9, 11 ș.a. din lista traducerilor tipărite); câteva tratează teme dogmatice (ca cele de la nr. 10, 16, 23-24 din listă), iar alte câteva sunt cuvântări de laudă (panegirice) în cinstea unor sfinți mucenici, gen omiletic în care Sf. Vasile a excelat, alături de alți mari predicatori ai epocii lui, ca Sf. Grigorie de Nazianz, Sf. Grigorie de Nyssa și Ioan Gură de Aur, episcopul Asterie al Amasiei ș.a.

În enumerarea omiliilor și predicilor Sfântului Vasile traduse în românește am menționat mai întâi câteva manuscrise care cuprind asemenea traduceri; în partea a doua a lucrării noastre am enumerat operele traduse și tipărite, adoptând ordinea în care lucrările Sf. Vasile editate în cunoscuta colecție de texte patristice a abatelui J.P. Migne (P.G., t. XXIX-XXXII) sunt

\* în rev. „Mitropolia Banatului”, XXIX (1979), nr. 4-6, p. 397-404.

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

înșirate în *Indicele* lui Ferd. Cavallera {*Patrologiae Cursus Completus accurante J.P. Migne, Series Graeca, Indices*, Paris, 1912, col. 23-25).

La fiecare titlu de omilie (predică) am indicat textul grecesc din P.G. și apoi traduceri succesive în românește ale omiliei respective, în ordinea cronologică a apariției lor, atunci când sunt mai multe. Precum se va vedea, traduceri acestea încep cu cele ale lui Samuil Micu (Klein), în a doua jumătate a sec. XVIII (rămase din nefericire în manuscris); ele continuă cu cele făcute și tipărite de ucenicii lui Paisie de la Neamț (Grigorie Dascălușul, Ilarion Dascălușul, Ștefan Ierodiaconul ș.a.), la începutul sec. al XIX-lea, care sunt cele mai numeroase. Interesul cărturarilor și teologilor români pentru opera omiletică a Sf. Vasile cel Mare s-a menținut până azi, când se constată o intensificare a lui, prin osteneala unor traducători contemporani, între care locul de frunte îl deține, cantitativ și calitativ, cunoscutul profesor de teologie (azi pensionar) Pr. Dr. D. Fecioru.

Aproape fiecare dintre cele peste 30 de omilii și predici enumerate în bibliografia de față a fost tradusă nu o singură dată, ci de mai multe ori, de către traducători diferiți, uneori distanțați mult în timp, alții chiar contemporani și deseori fără ca să aibă cunoștință de traduceri anterioare.

Nu mi-am îngăduit însă să fac aprecieri critice sau comparative asupra calității diferitelor traduceri, decât în câteva cazuri, când acestea nu au fost făcute pe baza textului original (grecesc) sau reprezintă mai mult prelucrări și parafrazări decât traduceri exacte ale textului original respectiv.

#### *Prescurtări folosite*

- *Cuvinte ale Sf. Vasile = Cuvinte puține oarecare, din cele multe ale celor întru Sfinți Părinților noștri: Vasile cel Mare și Grigorie Cuvântătorul de Dumnezeu*. Tălmăcite din limba elinească și acum întâi tipărite..., București, 1826.

- P.G. = J.P. Migne, *Patrologiae Cursus completus. Series graeca*.

- *Sfântul Vasile arhiep. Kesariei Kapadokiei = Sfântul Vasile arhiepiscopul Kesariei Kapadokiei (329-379)*. Traducere de Iosif (Gheorghian), mitropolit primat, București, 1898.

A. Traduceri în manuscrise.

I. în biblioteca Mănăstirii Neamț st aflau, pe la 1800-1825, între altele:

I. un izvod, adică un manuscris original cu traducerea a *30 de cuvinte ale Sfântului Vasile cel Mare* în limba moldovenească, făcută de un oarecare ieromonah Macarie și scrisă de el însuși;

aceiași cuprins, probabil copii ale celui dinainte, dintre care una scrisă de Ștefan Dascălul (Ștefan Ierodiaconul);

4. un alt izvod, cuprinzând *Cuvinte alese ale Sf. Vasile cel Mare*, traduse și transcrise de însuși „Părintele nostru Paisie stareț”;

5. în aceeași bibliotecă se află pe la 1843, alt izvod (manuscris original) cuprinzând *Cinci cuvinte ale Sfântului Vasilie celui Mare*, fără nici o indicație despre persoane tălmăcitorului sau a traducătorului;

6. în aceeași bibliotecă se aflau pe la 1800-1825 nu mai puțin de patru manuscrise cu *traducerea lui Ilarion Dascălul la Exaimeronul Sf. Vasile*<sup>1</sup> (două având și *Cuvântul despre raiu, al aceluiași*<sup>1</sup>). Dintre acestea, unul era chiar izvodul traducerii, adică manuscrisul original al lui Ilarion (în două volume), altul era scris de Gheorghie Ieroshimonahul, altul de Nestor Eclisiarhul<sup>3</sup>.

II. *In Biblioteca fostului seminar Veniamin din Iași*, se află:

7. Alt manuscris cuprinzând aceeași *traducere a lui Ilarion Dascălul la Exaimeron*, copiat între 1816-1817 de monahul Platon Craioveanul (Munteanul sau Olteanul) din Mănăstirea Neamț<sup>4</sup>.

III. *In Biblioteca Academiei Române*, se află:

8. Ms. rom. nr. 3094, copiat de monahul Teofan Eșanul, la 1782, cuprinzând aceeași *traducere la Exaimeron*<sup>5</sup>.

<sup>1</sup> *Exaimeron* = Comentariu sub formă de (nouă) omilii la referatul biblic despre cele șase zile ale creației lumii (Facerea I, 1 și urm.), una dintre operele cele mai populare ale Sfântului Vasile. Text grecesc în P.G., t. XXIX, col. 3-208.

<sup>2</sup> Text grecesc în P.G., t. XXX, col. 61-72.

<sup>3</sup> Pentru manuscrisele enumerate până acum, vezi pr. D. Fecioru, *Un catalog vechi de manuscrise și cărți al bibliotecii mănăstirii Neamțului*, în rev. „Bis. Ort. Rom”, an. 1941, nr. 7-8, p. 420-422, 439.

<sup>4</sup> Vezi pr. N. Donos, *Un călugăr, meșter caligraf, și o carte minunată*, în rev. „Mitropolia Moldovei”, ian.-febr. 1940, p. 38 -47. Comp. și pr. D. Fecioru, în *Introducerea la Catehezele Sf. Chirii al Ierusalimului*, partea I, București, 1943, p. 16-17.

<sup>5</sup> Vezi pr. D. Fecioru, *op. și loc. cit.*, la nota 3.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

9. Ms. rom. nr. 896 (229 foi în folio) scrise de un copist nesemnat, în Mănăstirea Neamț la 1789, cuprinzând<sup>6</sup>:

- Cele „9 voroave (omilii) a celui întru sfinți părintelui nostru Vasilie arhiepiscopul Kesariei Kappadokiei, la cele șase zile pentru facerea lumii, tâlcuire” (ff. 5-192).

- Cuvânt pentru facerea omului (ff. 192-209).

- Al doilea cuvânt pentru facerea omului (ff. 209-223).

- Cuvânt pentru raiu (ff. 223-228)<sup>7</sup>.

IV. In Biblioteca fostei Episcopii unite (greco-catolice) din Oradea, Ms. nr. 163/a (voi. în 4, de 597 p.) cuprinzând:

10. „A celui dintru Sfinți Părintelui nostru Vasilie cel Mare Arhiepiscopul de la Chesarea cea din Capadochia Cuvinte, acum întâiu tălmăcite pre românie de Samoil cel Mic de la Sad. In anul 1788... în Bălgrad în mănăstire de mai sus pomenitul Samoil Clain de la Sad Ieromonah” (pe prima pagină are titlul latinesc: *Sandi Basilii Magni Homiliae, 1778 anno versae ac scriptae per me Samuelem Clein de Sad, monasterio Alba-Carolinensi existens*).

Cuprinde 21 „Cuvinte” sau Omilii traduse din Sf. Vasile cel Mare. La unele este însemnată și ziua în care trebuie zise sau citite<sup>8</sup>.

11. In aceeași bibliotecă, ms. nr. 221 cuprinzând: „A celui dintre Sfinți Părintelui nostru Vasilie cel Mare Arhiepiscopul Cesariei din Capadochia cuvinte către norod zise”. S-au tălmăcit și acum a doua oară s-au scris de mine Samoil Clain de la Sad Ieromonah din mănăstirea Sfintei Troiță din Blaju, 1805. Ms. autograf al lui Samuil Micu (voi. în 4; de 598 p.); cuprinde 22 de omilii (probabil aceleași din numărul anterior)<sup>9</sup>.

<sup>6</sup> Vezi I. Bianu și G. Nicolăiasa, *Catalogul manuscriptelor românești* (din Bibi. Acad. Rom.), t. III, Craiova, 1931, p. 115-116.

<sup>7</sup> Textul grecesc al ultimelor trei Cuvinte se află în P.G., t. XXX, col. 9-38, 37-62 și 61-72 (între operele de autenticitate îndoielnică ale Sf. Vasile).

<sup>8</sup> Vezi dr. Iacob Radu, *Manuscriptele Episcopiei Greco-Catolice Române din Oradea-Mare*, Buc., 1923, p. 29-30. Comp. și Gh. Cornișa, *Ist. predicei la români, la biblio... și Gh. Adamescu, Contribuțiune la bibliografia românească*, fasc. I, p. 31, unde sunt menționate cu titlul: *Ale Sf. Vasile cel Mare, Cuvinte*, trad. 1788.

<sup>9</sup> Vezi dr. Iacob Radu, *op. cit.*, p. 37. Nu știm unde se află astăzi aceste două manuscrise.

B. Traduceri tipărite.

1. *Cele noua omilii la Exaimeron*<sup>10</sup>:

- trad. de Grigorie Dascălul<sup>11</sup>, în voi. *Cuvinte... ale Sf. Vasile...* ff. 1346 sub titlul: *Voroave 9, la cele șase zile*<sup>12</sup>;

- o expunere sistematică a cuprinsului acestor omilii, cu traducerea câtorva fragmente din unele din ele, în voi. *Sfântul Vasilie arhiep. Kesariei Kapadokiei*, p. 407-447;

- scurt fragment din Omilia a VI-a, cu titlul *Sf. Vasile cel Mare despre frumusețea lumii*, trad. de Ilie Frăcea, în „Almanahul Parohiei Ortodoxe Române din Viena” pe 1976, p. 221-222.

2. *Omilii lapsalmi* (13 omilii, dintre care una dublă), text grec. în P.G., t. XXIX, col. 209-404:

- o expunere sistematică a comentariilor Sf. Vasile la psalmi cu fragmente de texte traduse în românește, în voi. *Sfântul Vasilie, arhiep. Kesariei Kapadokiei*, p. 247-263;

- trad. integrală a tuturor celor 13 omilii la psalmi<sup>13</sup>, de Pr. Dr. Ol. N. Căciulă, în voi. *Sf. Vasile cel Mare, Comentariu la psalmi* (cu o introducere despre viața și opera Sfântului), București, 1939 (Col. „Izvoarele Ortodoxiei”, nr. 2), ed. a II-a, *Ibidem*, 1943. Cuprinde:

Omilia I, la ps. 1, p. 23-42.

Omilia II, la ps. 7, p. 43-65.

Omilia III, la ps. 14, p. 65-79.

Omilia IV, la o parte a ps. 14 și despre cei ce dau cu camătă, p. 79-95.

Omilia V, la ps. 28, p. 95-120.

<sup>10</sup> Vezi în urmă, nota 1.

<sup>11</sup> De fapt, traducerea a fost făcută de Ilarion Dascălul din Mănăstirea Neamțului pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea și a fost numai revizuită și tipărită de Grigorie Dascălul (cf. D. Fecioru, *Bibliografia traducerilor în românește din literatura patristică*, în rev. „Studii Teologice” (seria veche), an. VI (1937), voi. I, p. 127).

<sup>12</sup> în traducerea, lui Grigorie Dascălul, cuvântul slavonesc *vorovă*, care înseamnă de fapt *convorbire, dialog*, traduce termenul grecesc omilia = *omilie*, adică *predică* sau *cuvântare familiară*.

<sup>13</sup> De fapt, numărul total al omiliilor este de 14, deoarece la ps. 14 sunt două omilii diferite, dintre care cea de a doua a fost cunoscută și publicată mai mult sub titlul *Omilia împotriva cămătarilor*.



«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

Omilia VI, la ps. 29, p. 212-138.

Omilia VII, laps. 32, p. 139-165.

Omilia VIII, la ps. 33, p. 165-203.

Omilia IX, la ps. 44, p. 203-231.

Omilia X, la ps. 45, p. 231-248.

Omilia XI, la ps. 48, p. 248-275.

Omilia XII, la ps. 59, p. 275-285.

Omilia XIII, la ps. 61, p. 285-299.

Omilia XIV, la ps. 114, p. 299-311.

Două dintre aceste omilii, și anume cele numerotate aici cu I și IV, au fost traduse și publicate și separat, precum urmează:

- *Omilie la partea întâia a psalmului întâiu* (trad. de Arhim. Theoctist Scriban, în rev. „Vocea Bisericei”, an. II, Nr. 6 (dum. 25 iunie 1872), p. 45-48, nr. 8, p. 57-64 și nr. 9, p. 65-72.

- *Voroavă la o parte a psalmului al patrusprezecelea și împotriva celor ce iau dobândă*<sup>14</sup>, trad. de Grigorie Dascălul, în voi. *Cuvinte... ale Sf. Vasile...* fi. 71-74.

- Omilia la o parte a ps. XIV va fi retrădusă ulterior sub titlul *Omilia împotriva cămătarilor*, de Pr. Gh. Ioanițescu, în voi. *Sf. Grigorie de la Nissa și Sf. Vasile cel Mare, două discursuri contra cămătarilor*, trad. și analiză, Ploiești, 1907 (teză de licență), p. 55-72.

- Altă trad. de N. D. (Pr. Nic. Donos) sub titlul *Sf. Vasile cel Mare contra cămătarilor*, în „Bulet. Episc. Hușilor”, an. IV, nr. 2 (ian. 1928), p. 15-19.

- Altă trad. de Prof. P. I. Papadopol, în voi. *Sf. Vasile cel Mare și Sf. Grigorie din Nissa, Omiliile împotriva cămătarilor*. Trad. din lb. elină, însoțită de câte un studiu asupra vieții și operei autorilor, Râmnicu Vâlcea, 1939, p. 7-20.

- Tradusă din nou, de Pr. Dr. Ol. N. Căciulă, sub titlul *La o parte a psalmului XIV și despre cei ce dau cu camătă*, în voi. *Comentar la psalmi* (cit. supra), p. 79-95:

3. *Două omilii despre post* (text grec. în P.G., t. XXXI, col. 163-184 și 185-198):

- Traducerea nesemnată, probabil de Ilarion Dascălul și revăzută de Grigorie Dascălul, sub titlul: *Cuvânt pentru post și iarăși pentru post. Cuvânt*

<sup>14</sup>Text grecesc în P.G., t. XXIX, col. 264-280.

2, în voi. *Viețile Sfinților din luna februarie*, trad. de Ștefan Ierodiaconul, Mănăstirea Neamț, 1812, ff. 178-182 și 182-186<sup>15</sup>.

- Traduse din nou, de Grigorie Dascălul, sub titlul *Voroavă 1 pentru post și Voroavă 2 pentru post*, în voi. *Cuvinte ale Sf. Vasile*, ff. 82-86 și 86-89.

- Trad. nouă, de Pr. N. Donos, sub titlul: *Sf Vasile cel Mare, Postul* (predică ținută probabil la Vecernia din Duminica lăsatului sec de brânză), în rev. „Mitropolia Moldovei” (Iași), ian. IX, nr. 2-3 (febr.-martie 1933), p. 45-56.

- Fragmente, trad. de același, în aceeași rev., an. 1954, nr. 3-4, p. 26-30.

- Altă trad., de Pr. Dr. D. Fecioru, în broșura *Sf Vasile cel Mare, Despre Post*, București, 1941, ed. a III-a, 1943 (Col. „Pagini alese din Sfinții Părinți”, Nr. 8).

- Același a retipărit *Cuvântul întâi despre post*, în rev. „Mitrop. Olt.”, an. 1973, nr. 9-10, p. 775-783 și *Cuvântul al doilea*, în aceeași rev., an. 1973, nr. 11-12, p. 965-970.

- Altă trad., de Pr. Prof. C. Cornițescu, *Cuvânt I și II despre post*, în rev. „Glasul Bis.”, an. 1978, nr. 3-4, p. 249-256 și 256-261.

- O expunere a ideilor Sf. Vasile din omiliile sale despre post în general, sub titlul *Omilie asupra postului și necumpătării*, în voi. *Sf Vasilie cel Mare, arhiep. Kesariei Kapadokiei*, p. 211 și urm.

- Fragmente, trad. de Pr. I.N., în „Bulet. Episc. Hușilor”, an. III, nr. 4 (apr. 1927), p. 31-32 (după trad. fr. din Jean Riviere, *Saint Basile, eveque de Cesaree*, Paris, 1925).

4. *Omiliile la cuvintele „Ia aminte (ia seama) la tine însuși”* (A doua Lege, XV, 9), text grec. în P.G., t. XXXII, col. 197-218:

- Trad. de Grigorie Dascălul, sub titlul *Voroavă la cuvântul ce zice: Ia aminte de sine*, în voi. *Cuvinte... ale Sf. Vasile*, f. 139-143.

- Altă trad., sub titlul *A celui întru sfinți părintelui nostru Vasilie cel Mare..., Asupra învățaturii din Scriptura Veche „Ia aminte de tine însuși”*, în voi. „Elocuență bisericească sau Cuvinte ale celor dintru Sfinți Atanasie cel Mare, Vasilie cel Mare și Ioan Gură de Aur”, traduse din limba grecească

<sup>15</sup> Cf. și D. Fecioru, *Bibliografia traducerilor în românește din literatura patristică*, în rev. „Studii Teologice” (serie veche), an. VI (1937), voi. I, p. 94.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

veche, de Medelnicerul I. Papazoglu, București, 1837 (aXV-a Colecție din autorii clasici), p. 11-33.

-Alta, de Prot. V.G. Alexe, în broșura cu titlul *Omilia Sfântului Vasile cel Mare respectiv laperceptul biblic „Ia seama”*, Târgoviște, 1912, 18 p.

-Alta, de N.D. (Pr. Nic. Donos), cu titlul *Sf. Vasile cel Mare, Ia seama la tine însuși*, în „Bulet. Episc. Hușilor”, an. VI, nr. 7 (iulie 1929), p. 111-114 și nr. 8 (aug. 1929), p. 124-426.

- Alta, în broșura cu titlul *Sf Vasile cel Mare, Ia seama la tine însuși!* Trad. din grec, însoțită de o scriere a vieții acestui mare dascăl al lumii și ierarh, de Pr. Matei Pâslaru, Râmnicu Vâlcea, 1937, 40 p. (Bibi. Părinților bis. pentru popor, nr. 2).

-Alta, de Pr. D. Fecioru, *Omilie la cuvintele: „Ia aminte de tine însuși”*, în rev. „Mitrop. Olt.”, an. 1974, nr. 1-2, p. 55-63.

- O bună prezentare liberă a conținutului acestei omilii, în voi. *Sf Vasilie, arhiep. Kesariei Kapadokiei*, p. 174-182.

5. *Omilia despre aducerea de mulțumire (exprimarea recunoștinței)*, text grec. în P.G., t. XXXI, col. 217-237:

-Trad. de Grigorie Dascălul, cu titlul *Voroavă pentru mulțumire*, în voi. *Cuvinte... ale Sf Vasile cel Mare*, f. 120-123.

- Trad. nouă, de Pr. Prof. C. Cornițescu, *Cuvânt despre mulțumire*, în rev. „Glasul Bis.”, an. 1977, nr. 7-9, p. 651-657.

6. *Omilie (predică) la Sfânta Mucenița Iulita*<sup>16</sup>, text grec. în P.G., t. XXXI, col. 237-262:

-Trad. de Grigorie Dascălul, în voi. *Cuvinte... ale Sf Vasile cel Mare*, ff. 123-128, cu titlul *Voroavă la mucenița Iulita și la cele ce lipsesc din voroava ce s-au zis mai nainte pentru mulțămire*.

-Trad. nouă, de Pr. Dr. D. Fecioru, cu titlul *Cuvânt la mucenița Iulita și completare la omilia rostită mai nainte, despre mulțumire*, în rev. „Mitrop. Olt.”, an. 1974, nr. 9-10, p. 814-823.

<sup>16</sup> Martiră din Cezareea Capadociei, moartă în persecuția lui Dioclețian (303) și pomenită atât în sinaxarul ortodox, cât și în Martirologiul catolic la 30 iulie (vezi *Mineul rom. pe iulie*, la această zi). Viața și pătimirea ei, la dr. Gherasim Timus, *Dicționar aghiografic*, București, 1398, p. 477.

- Scurt rezumat al cuprinsului acestei predici, în voi. *Sfântul Vasilie, arhiepiscopul Kesariei Kapadokiei*, p. 186-189.

7. *Omilie la cuvintele „Strica-voi jitnițele mele...”* (Luca XII, 18), text grec. în P. G., t. XXXI, col. 261-278:

-Trad. de Grigorie Dascălul, cu titlul *Voroavă la cuvântul Evangheliei cel de la Luca: „Strica-voi jitnițele mele” și mari le voi zidi. Și pentru lăcomie*, în voi. *Cuvinte... ale Sf. Vasile cel Mare*, ff. 68-71.

-Trad. nouă, de Prof. T.M. Popescu, cu titlul *Omilia Sfântului Vasile cel Mare la cuvintele Evangheliei după Luca: „Strica-voi jitnițele mele și mai mari le voi zidi” și despre lăcomie*, în rev. „Studii Teologice” (serie veche), an. V (1934-1936), p. 90-98 și în broșura tip. de Același, cu titlul *Sfântul Vasile cel Mare. Două omilii*, București, 1936, p. 3-11.

-Traducerea Prof. T.M. Popescu a fost prelucrată și „dată pe înțelesul tuturor”, de Pr. Vasile Ionescu, în broșura cu nr. 2 din col. de scrieri alese „Mărgăritarele lumii”, la București (mai multe ediții, fără indicarea anilor de tipărire).

- Altă trad., de Pr. D. Fecioru, cu titlul: *Sfântul Vasile cel Mare despre lăcomie*, în rev. „Bis Ort. Rom.”, an. LXIII, nr. 4-5 (apr.-mai 1945), p. 126-136 (trad. mai liberă și mai cursivă decât cea precedentă).

- Retradusă de Același: *Omilie la cuvintele Evangheliei, după Luca: „Strica-voi jitnițele mele și mai mari le voi zidi” și despre lăcomie*, în rev. „Mitrop. Olt.”, an. 1974, nr. 11-12, p. 965-972.

- Fragmente trad. de Ștefan Ierod., în *Prolog adică Adunarea în scurt din Viețile Sfînților*, Neamț, 1854, voi. II, la 8 ian.

- *Sf Vasile cel Mare, Despre lăcomie*, Cluj, 16 p. (fără indicația anului și a traducătorului), în col. de broșuri „Biblioteca Cartea Bună”. Este o traducere foarte liberă, diferită de cele anterioare, mai mult o prelucrare a acestora.

-Altă trad. de Arhim. Serafim Popescu, sub titlul: *Sf. Vasile cel Mare împotriva lăcomiei*, în rev. „Mitrop. Mold. și Sucevei”, an. 1964, nr. 3-4, p. 117-125.

- Scurt fragment (pgf. 3), sub titlul *împotriva avariției*, trad. de pr. I. Iliescu, în voi. „Gânduri în liniște”, Râmnicu Vâlcea, 1931, p. 37-40.

8. *Omilie împotriva bogaților* (text grecesc în P.G., t. XXXI, col. 277-304.

- Trad. de Grigorie Dascălul: *Voroavă către cei bogați*, în voi. *Cuvinte ale Sf Vasile cel Mare*, ff. 74-79.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

-Altă trad. foarte liberă și fără respectarea ordinii ideilor din original, de Pr. Nic. D. Tănăsescu, sub titlul *Sf. Vasile cel Mare despre iubirea aproapei*, în rev. „Glasul Bis.”, an. 1961, nr. 1-2, p. 57-64.

- Altă trad. (corectă și completă), sub titlul *Cuvânt la Duminica a XII-a după Rusalii*, de Pr. Dr. D. Fecioru, în rev. „Mitrop. Olt.”, an. 1968, nr. 9-40, p. 784-794.

-Trad. nouă de Pr. Prof. C. Cornițescu, în rev. „Glasul Bis.”, an. 1978, nr. 5-6, p. 489-497, sub titlul *Cuvânt către cei bogați*.

- Expunere asupra situației sociale din sec. IV, care a determinat rostirea acestei omilii, în voi. *Sf. Vasilie, arhiep. Chesariei Kapadokiei*, p. 268 și urm.

9. *Omilia (rostită) în vreme de foamete și de secetă*, text grec. în P.G., t. XXXI, col. 303-328:

- Trad. de Grigorie Dascălul, sub titlul *Voroavă carea s-au grăit în vremea foametei și a secetii*, în voi. *Cuvinte ale Sf. Vasile cel Mare*, ff. 143-147.

-Trad. nouă, de Pr. Prof. N. Donos, sub titlu *Cuvântare cu prilejul unei secete, urmată de foamete*, în „Bulet. Episc. Hușilor”, an. III, nr. 5 (mai 1927), p. 45-49 și nr. 6 (iunie 1927), p. 72-73, retip. în voi. *Modele de cuvântări bisericești*, Huși, 1927, p. 1-23 (traducerea a avut la bază textul publicat într-o Crestomație greacă, de A. Coromila, Atena, 1844).

- Altă trad., de Pr. Dr. D. Fecioru, în broșura cu titlul: *Sfântul Vasile cel Mare, Cuvânt rostit în timp de foamete și secetă*, București, 1946, 16 p. în 8 (Edit. Institutului Biblic).

- O expunere asupra împrejurărilor în care s-a rostit omilia și un rezumat al cuprinsului ei, în voi. *Sf. Vasilie, arhiep. Kesariei Kapadokiei*, p. 264 și urm.

10. *Omilie (cu tema) că Dumnezeu nu este autorul răului*, text grec. în P.G., t. XXXI, col. 329-354:

-Trad. de Grigorie Dascălul, cu titlul *Voroavă cum că nu iaste Dumnezeu pricinuitoarea răului*, în voi. *Cuvinte... ale Sfântului Vasile*, ff. 112-117.

-Altă trad., de Ion Mălăescu, cu titlu *Din Sf. Vasile cel Mare Omilia că Dumnezeu nu este autorul răului*, în rev. „Bis. Ort. Rom.”, an. XXIII (1899-1900), nr. 1, p. 103-112 și nr. 2, p. 218-227.

- Altă trad., de Gh. Tițu, cu titlul *Omilia „Dumnezeu nu este autorul răului”*, în rev. „Cronica Romanului”, ian. 1934, p. 17-29.

11. *Cuvânt împotriva celor ce se mânie*, text grec. în P.G., t. XXXI, col. 353-372:

- Trad. de Grigorie Dascălul, cu titlul *Voroavâ împotriva celor ce se mânie*, în voi. *Cuvinte... ale Sf. Vasile*, ff. 131-134.

- Altă trad., de Pr. Dr. D. Fecioru, *Omilie împotriva mâniei*, în rev. „Mitrop. Olt.”, an. 1975, nr. 7-8, p. 547-553.

- Alta, de Pr. Prof. C. Cornițescu, *Cuvânt împotriva celor ce se mânie*, în rev. „Glasul Bis.”, an. 1978, nr. 1-2, p. 44-50.

- Rezumat al cuprinsului omiliei, în voi. *Sf. Vasilie, arhiepiscopul Kesariei Kapadokiei*, p. 194-196.

12. *Omilia despre invidie*, text grec. în P.G., t. XXXI, col. 371-386.

- Trad. de Grigorie Dascălul, cu titlul *Voroavâ pentru zavistie*, în voi. *Cuvinte... ale Sf. Vasile*, ff. 117-120.

- Trad. nouă, de Prof. T.M. Popescu, cu titlul *Omilia Sfântului Vasile cel Mare despre invidie*, în rev. „Studii Teol.” (serie veche), an. V (1934-1936), p. 99-106 și în extras, împreună cu *Omilia despre lăcomie*, în broșura *Sf. Vasile cel Mare, Două omilii*, București, 1936, p. 12-19.

- Altă trad., de Pr. Dr. D. Fecioru, în rev. „Mitrop. Olt.”, ian. 1975, nr. 5-6, p. 409-415.

- Alta, de Pr. Prof. C. Cornițescu, *Cuvânt despre invidie*, în rev. „Glasul Bis.”, an. 1977, nr. 10-12, p. 905-909.

- Un rezumat al cuprinsului omiliei, în voi. *Sf. Vasilie, arhiep. Kesariei Kapadokiei*, p. 191-194.

13. *Omilie la începutul proverbelor*, text grec. în P.G., t. XXXI, col. 385-424:

- Trad. de Pr. Dr. D. Fecioru, în rev., Mitrop. Olt.”, ian. 1975, nr. 9-10, p. 718-733.

14. *Omilia despre (îndemn la) botez*, text grec. în P.G., t. XXXI, col. 423-444:

- Trad. de Pr. Prof. C. Cornițescu, cu titlul *Cuvânt de îndemn pentru Sfântul Botez*, în rev. „Glasul Bis.”, an. 1978, nr. 5-6, p. 497-604.

- Expunere liberă a cuprinsului omiliei în voi. *Sf. Vasilie, arhiep. Kesariei Kapadokiei*, p. 148-170.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

15. *Omilia împotriva celor ce se îmbată*, text grec. în P.G., t. XXXI, col. 443-464:

- Trad. de Grigorie Dascălul, cu titlul *Voroavă asupra celor ce se îmbată*, în voi. *Cuvinte... ale Sf. Vasile*, ff. 79-82.

- Trad. nouă, de Pr. Prof. C. Cornițescu, cu titlul *împotriva celor ce se îmbată*, în rev. „Glasul Bis.”, ian. 1978, nr. 1-2, p. 50-56.

- Fragmente, în Prolog, adică *Adunare în scurt din Viețile Sfinților*, trad. din rus. de Ierom. Ștefan de la Neamț, Neamț, 1854, t. II, la 8 ianuarie.

16. *Omilia despre credință*, text grec. în P.G., t. XXXI, col. 463-472:

- Trad. de D. (Pr. N. Donos), în „Bulet. Episc. Hușilor”, an. IV, nr. 17-18, p. 166-168.

- Altă trad., de Pr. Prof. N. Petrescu (Craiova), cu titlul *Omilia XV despre credință*. Cuvânt pentru praznicele: Pogorârea Sfântului Duh și Sfânta Treime, în rev. „Mitrop. Banat.”, an. 1967, nr. 7-9, p. 488-492.

17. *Omilie la cuvintele „La început era cuvântul...”* (Ioan I, 1), text grec. în P.G., t. XXXI, col. 471-482:

- Trad. de Pr. V. Gheorghiu, cu titlul *Omilia XVI, „La început era Cuvântul*, în rev. „Candela” (Cernăuți), an. 1912, p. 457-462.

- Alta, de Pr. Prof. Nic. Petrescu (Craiova), *Omilie la textul „La început era Cuvântul”* (Ioan I, 1), în rev. „Mitrop. Olt”, an. 1969, nr. 3-4, p. 279-284.

18. *Cuvânt de laudă (panegiric) la Sf. Mucenic Varlaam*<sup>17</sup>, text grec. în P.G., t. XXXI, col. 483-490:

—Trad. nesemnată (probabil de Ilarion Dascălul sau Grigorie Dascălul), sub titlul *Cuvânt de laudă la Sf. Mucenic Varlaam*, în „Viețile Sfinților din luna Noiembrie”, trad. după Dimitrie al Rostovului, Mănăstirea Neamț, 1811, ff. 160-161.

19. *Cuvânt de laudă (panegiric) la Sf. Mucenic Gordian (Gordie)*<sup>18</sup>, text grec. în P.G., t. XXXI, col. 489-508:

<sup>17</sup> Mucenic din părțile Antiohiei, martirizat în persecuția lui Dioclețian (t 19 nov. 304). Pomenirea lui în calendarul ortodox și în Martirologiul roman, la 19 nov. Viața și pătımirea lui la dr. Gherasim Timus, *op. cit.*, p. 841.

<sup>18</sup> Martir militar (sutaș) din Cezareea Capadociei, mort în persecuția lui Liciniu (314), pomenit în sinaxarul ortodox la 3 ian. (vezi *Mineiul* rom. pe ian. la această zi). Viața și pătımirea lui la dr. Gherasim Timus, *op. cit.*, p. 322.

- Expunerea liberă a cuprinsului, în voi. *Sfântul Vasilie, arhiep. Kesariei Kapadokiei*, p. 236-240.

20. *Cuvânt de laudă (panegiric) la Sf. 40 de Mucenici*<sup>19</sup>, text grec. în P.G. t. XXXI, col. 507-526.

- Trad. nesemnată (probabili de Ilarion Dascălul ori Grigorie Dascălul), sub titlul *Cuvânt de laudă la Sfinții patruzeci de mucenici*, în „Viețile Sfinților din luna martie”, trad. după Dimitrie al Rostovului, de Ștefan Ierodiaconul, Mănăstirea Neamț, 1813, ff. 71-75.

- Trad. de Grigorie Dascălul, sub titlul *Voroavă la cei patruzeci de mucenici*, în voi. *Cuvinte al Sf Vasile...*, ff. 65-68.

-Altă trad., de Pr. Prof. V. Gheorghiu: *Omilia XIX la cei 40 de martiri*, în rev. „Candela” (Cernăuți), an. 1912, p. 356-359 și 404-408.

-Trad. nouă, de Pr. Dr. D. Fecioru, sub titlul *Cuvânt de laudă laprăznuirea celor 40 de mucenici*, în rev. „Fântâna Darurilor” (București), ian. VI, nr. 7 (sept. 1934).

- Expunere liberă a cuprinsului panegiricului, în voi. *Sfântul Vasilie, arhiep. Kesariei Kapadokiei*, p. 240-244.

21. *Omilia despre smerenie (umilință)*, text în P.G., t. XXXI, col. 525-540:

-Trad. de Grigorie Dascălul, sub titlul *Voroavă pentru smerita cugetare*, în voi. *Cuvinte ale Sfântului Vasile. ..*, ff. 128-131.

-Trad. nouă, de Pr. Prof. C. Cornițescu, *Cuvânt despre smerenie*, în rev. „Glasul Bisericii”, an. 1977, nr. 10-12, p. 901-905.

- Expunere liberă a cuprinsului omiliei, în voi. *Sfântul Vasilie, arhiep. Kesariei Kapadokiei*, p. 182-186.

21. *Omilie (cu tema) că nu trebuie să ne lipim de lucrurile lumii acesteia*, text grec. în P.G., t. XXXI, col. 539-564.

- Trad. de Grigorie Dascălul, sub titlul *Voroavă pentru a nu ne pironi la lucrurile vieții aceștia și pentru arderea ce s-au făcut afară de biserică*, în voi. *Cuvinte... ale Sf Vasile*, ff. 134-139.

- Un fragment (pgf. 3), cu titlul *Motivele pomenii*, trad. de I. Iii eseu, în voi. său *Gânduri în liniște*, Râmnicu Vâlcea, 1931, p. 37-40.

"Este vorba de cei patruzeci de mucenici condamnați la moarte prin îngheț în apele lacului din Sevastia Armeniei, în persecuția lui Liciniu, pomeniți atât în sinaxarul ortodox, cât și în Martirologiu roman la 9 martie (vezi *Mineiulrom*. pe luna martie, la această zi).



«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

23. *Omilia despre cum trebuie citite scrierile păgânilor (omilia către tineri)*, text grec. în P.G., t. XXXI, col. 563-590:

- Trad. de I. Zahariad, în broșura cu titlul *Sf. Vasile cel Mare, Consultare către tineri*, București, 1852, 36 p.

- Alta, de Constantin D. Vasilescu, în voi. *Sf. Vasile cel Mare, Logos pros tous neous. Cuvânt către tineri*, Ploiești, 1907, 50 p. (teză de licență).

- Alta, de Al. Horhoianu, în voi. *Sf. Vasile cel Mare, Cuvânt către tineri sau despre folosul ce-l putem trage din citirea scriitorilor profani*, Râmnicu Vâlcea, 1938, 36 p.

- Alta, de Pr. Prof. Petre Procopopoviciu, în broșura *Vasile Arhiepiscopul Kesareei Kapadociei, Cuvânt către tineri, cum pot avea folos din scrierile păgânilor*, Cernăuți, 1939, 23 p.

- Alta, de Pr. Dr. D. Fecioru, cu titlul *Cum trebuie să citim literatura profană*, în rev. „Ortodoxia” (București), ian. X, nr. 2 (1941), p. 3-4; de Același, cu titlul *Cuvânt către tineri sau cum poți întrebuința cu folos literatura păgână*, în rev. „Tinerimea creștină” (București), an. V, nr. 1 și 2.

- Trad. de Pr. Dr. D. Fecioru a fost publicată și cu titlul *Povață către tineri*, de Pr. Vasile Ionescu, într-o broșură din col. de scrieri alese „Mărgăritarele lumii”, nr. 24, la București (mai multe ediții, fără indicarea anilor de tipărire).

24. *Cuvinte (două) despre facerea omului*, text grec. în P.G., t. XXX, col. 9-37 și 37-61 (între lucrările neautentice sau îndoielnice ale Sf. Vasile):

- Trad. de Grigorie Dascălul, sub titlul *Pentru facerea omului. Cuvânt 1 și Cuvânt 2*, în voi. *Cuvinte... ale Sf. Vasile*, ff. 47-53 și 54-59.

25. *Omilia (a treia) despre rai (paradis)*, text grec. în P.G., t. XXX, col. 61-72 (între scrierile de autenticitate îndoielnică ale Sf. Vasile):

- Trad. de Grigorie Dascălul, cu titlul *Cuvânt pentru raiu*, în voi. *Cuvinte ale Sf. Vasile*, ff. 59-62.

26. *Cuvânt de laudă (panegiric) la Sfânta Naștere a lui Hristos*, text grec. în P.G., t. XXXI, col. 1457-1476 (între scrierile neautentice atribuite Sf. Vasile):

- Trad. de Grigorie Dascălul, sub titlul *Voroavă la Sfânta Naștere a lui Hristos*, în voi. *Cuvinte ale Sf. Vasile*, ff. 62-65.

- Alta, de Pr. Prof. Nic. Petrescu (Craiova), cu titlul *Omilie la Sfânta Naștere a Domnului Hristos*, în rev. „Mitrop. Olteniei”, an. 1968, nr. 11-12, p. 970-979.

27. *Despre pocăință*, text grec. în P.G., t. XXXI, col. 1475-1488 (între scrierile de autenticitate îndoielnică).

- Expunere liberă și sumară a cuprinsului, în voi. *Sfântul Vasile, arhiep. Kesariei Kapadokiei*, p. 196-198.

28. *Cuvânt (al treilea) despre post*, text grec. în P.G., t. XXXI, col. 1507-1510 (între scrierile de autenticitate îndoielnică):

- Trad. de Grigorie Dascălul: *Voroavă a treia pentru post*, în voi. *Cuvinte ale Sf. Vasile*, f. 89, ambele pagini.

29. *Cuvânt de sfatuire către preot*, text grec. în P.G. t. XXXI, col. 1685-1688 (între scrierile de autenticitate nesigură).

- Trad. mai veche, în diferite manuscrise, ca, de ex., Ms. rom. (miscelaneu) nr. 22 din Bibl. Patriarhiei Române (încep. sec. XIX), f. 87, cu titlul *Poruncă către preot*<sup>20</sup>.

- Trad. mai nouă, la Ghenadie, *Liturgică*, București, 1877, p. 194.

- Alta, la Nic. Milaș, *Canoanele Bisericii Ortodoxe, însoțite de comentarii*, trad. rom. de Dr. N. Popovici și U. Kovincici, voi. II, part. 2, Arad, 1936, p. 259-260.

- Alta, de Pr. Prof. N. Petrescu (Craiova), sub titlul *Cuvânt pentru instalarea preoților*, în rev. „Mitrop. Olteniei”, an. 1967, nr. 5-6, p. 468-469.

30. *Omilia a V-a despre moravuri*, text grec. în P.G., t. XXXII, col. 1168-1181:

- Trad. de Pr. N. Tănăsescu sub titlul *Despre înțeleaptă folosire a bunurilor materiale*, în rev. „Glasul Bis.”, an. 1969, nr. 11-12, p. 1264-1268.

1. *Cuvânt despre ieșirea sufletului*, tradus de preotul Samuil Micu (Klein) de la Sadu (Ardeal), în voi. său de predici funebre, cu titlul *Propovedanii sau învățături la îngropăciunea oamenilor morți*, Blaj, 1784<sup>21</sup> (retipărit la Sibiu și Arad, 1907). Între scrierile Sfântului Vasile cel Mare nu aflăm o astfel de predică. Poate să fie a Sf. Chirii al Alexandriei, *Despre ieșirea sufletului și a doua venire*, P.G., t. LXXVII, col. 1071-1090.

<sup>20</sup> Vezi Pr. Dr. D. Fecioru, *Catalogul manuscriselor din Biblioteca Patriarhiei Române*, în rev. „Studii teologice”, an. 1960, nr. 5-6, p. 454.

<sup>21</sup> Vezi și Gh. Comșa, *Istoria predicii la români*, București, 1921, p. 113.

**XVI**

**NECROLOGURI**

## **PREOTUL PROF. GRIGORIE CRISTESCU (necrolog)\***

În ziua de 28 martie 1961 s-a stins din viață, la locuința sa din București, după o scurtă și grea suferință, Preotul Grigorie Cristescu, profesor onorar al Institutului Teologic din Capitală. Trupul neînsuflețit a fost depus în Biserica Sfântă Ecaterina, paraclis al Institutului Teologic, unde, în ziua de joi, 30 martie, orele 14, s-a făcut slujba înmormântării de către un numeros sobor de preoți și diaconi, în frunte cu P.C. Pr. Alexandru Ionescu, vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, P.C. prof. I. Coman, rectorul Institutului Teologic, P.C. Pr. I. Gagiu, directorul Administrației Patriarhale, P.C. Pr. St. Dimancea, consilier arhiepiscopal, Pr. I.C. Petrescu, profesori și preoți din Capitală. Răspunsurile au fost date de Corala Institutului, condusă de prof. N. Lungu. Au fost de față, pe lângă familia ilustrului dispărut, profesorii și studenții Institutului Teologic, numeroși preoți din Capitală, prieteni și cunoscuți. Cuvântul funebru a fost rostit de Preotul profesor Ene Braniște de la Institutul Teologic.

Trupul neînsuflețit al Preotului prof. Grigorie Cristescu a fost apoi transportat la cimitirul „Reînvierea” Colentina, unde a fost înmormântat, alături de acela al soției sale, decedată încă din anul 1957.

Amănuntele asupra vieții și activității mult regretatului răposat sunt incluse în cuvântarea funebă rostită de Pr. prof. Ene Braniște, al cărei text îl reproducem mai departe, în întregime:

„Pentru a doua oară în primăvara acestui an, Institutul nostru arborează flamura cernită. Nu s-a scurs nici o lună de când am petrecut la locul de veșnică odihnă pe ilustrul profesor de teologie și scriitor, Părintele Gala

\* în rev. „Glasul Bisericii”, XX (1961), nr. 5-6, p. 559-563.

Galaction; astăzi chemarea morții ne-a adunat din nou lângă sicriul unui alt ostenitor pe același tărâm al Sfintei Teologii: Părintele profesor Grigorie Cristescu, pornit astăzi pe drumul fără de întoarcere al eternității. S-a stins o făclie care s-a consumat pe altarul sacrei științe despre Dumnezeu, încălzind și luminând, cu strălucirea ei jertfelnică și generoasă, atâtea suflete tinere de ucenici, zeci de ani de-a rândul.

Zăbovind deci o clipă în jurul rămășițelor pământești ce vor coborî în curând din dulcea lumină a soarelui în întunericul rece al mormântului, aici, la hotarul dintre viață și moarte, să aducem cuvenitul și îndătinatul omagiu pe care cei rămași îl aduc celor plecați pentru totdeauna.

Firul vieții Părintelui profesor Grigorie Cristescu a început să se toarcă între cele două veșnicii - cea a neființei dinainte de naștere și cea a veșniciei de după moarte - la 24 aprilie 1895, în orașul Craiova, din părinții Ioan Cristescu, de profesiune greșier, și Paraschiva, casnică, de la care a moștenit, între alte multe daruri naturale, o puternică religiozitate și dragoste față de Biserică. Copilul Grigorie și-a început învățătura de carte într-o școală elementară din orașul natal, pentru a o continua la Seminarul Central din București. Înzestrat cu o minte ageră și cu o excepțională pasiune pentru lectură și sete de a cunoaște cât mai mult, tânărul Grigorie s-a înscris apoi la cursurile Facultății de Teologie din București, urmând, totodată, și pe cele ale Facultății de Litere și Filozofie de pe atunci; luându-și licența și la una și la cealaltă, a fost hirotonit diacon la Sfânta Episcopie a Buzăului în anul 1919, împlinind totodată și funcția de pedagog la Seminarul acelei Episcopii și pe cea de profesor de limbile clasice (greaca și latina) la liceul de fete din localitate. Distingându-se prin cunoștințele sale multilaterale și prin râvna de a studia mai departe, a dobândit o bursă de studii și a plecat la Paris, unde, între anii 1921 și 1923 și-a trecut doctoratul în teologie. Întors în țară, a fost numit, pe data de 1 septembrie 1924, profesor la fosta Academie Teologică din Sibiu, unde a îndeplinit o vreme și sarcina de predicator al catedralei mitropolitane și unde a funcționat până la 1 octombrie 1929, când a fost transferat, prin concurs, la catedra de Catehetică și Omiletică de la Facultatea de Teologie din București. A fost numit totodată preot la Biserica Sf. Spiridon-Nou din Capitală (azi catedrală a Patriarhiei), de unde a fost mai târziu transferat la Biserica Pitar-Moș. Cu mici întreruperi, a

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

funcționat ca profesor la fosta Facultate de Teologie din București și apoi la actualul Institut Teologic, unde, pe lângă cursurile de Catehetică și de Omiletică, a predat, în ultimii ani, și pe cele de Pastorală, activând în același timp și la cursurile de îndrumare misionară a clerului. La 1 octombrie 1955 a fost trecut la pensie pentru limită de vârstă. După doi ani (oct. 1957) a încercat marea durere de a pierde pe devotata și vrednica sa soție, d-na Eleonora, care a fost nu numai o distinsă soție și mamă, ci și o bună tovarășă, sfătuitoare și sprijinitoare morală a soțului ei. Simțindu-se din ce în ce mai stingher după această ireparabilă pierdere, anii din urmă i-au fost umbriți de durerea încercată și de o boală necruțătoare de inimă, care s-a agravat brusc din vara trecută, curmându-i acum firul vieții pământeste, la vârsta nu prea înaintată de 66 de ani neîmpliniți.

Astfel, numărul celor înscriși în pomelnicul permanent al Institutului nostru scade cu unul la cei vii și crește cu încă unul la cei morți. Rândurile noastre se răresc și, îndurerați, ne uităm cu grijă în jur, să vedem dacă, în locul luminilor ce se sting din timp în timp, se vor aprinde altele tot atât de strălucitoare și de vii. Căci cele câteva sumare date biografice înșirate până aici nu epuizează și nu contabilizează întreaga viață care a clocotit în ele și bogata zestre duhovnicească și culturală, cu care ilustrul dispărut a îmbogățit patrimoniul Bisericii și al teologiei noastre.

Să încercăm a contura, în câteva linii chipul sufletesc al celui ce pășește acum pragul veșniciei.

Părintele profesor Grigorie Cristescu lasă în urmă amintirea unui om *de omenie* și de nobilă atitudine creștină. Sub aparențele înșelătoare ale chipului sever și rece, care speria pe unii, se ascundea un suflet plin de bunătate, de largă înțelegere și de iertare pentru slăbiciunile și păcatele oamenilor. Ajuta, fără alegere, cu poava sau cu osteneala, pe toți cei ce apelau la ajutorul său. Mi-a povestit, nu o dată, cum dădea celor care-l solicitau, ultimul ban pe care îl avea în buzunar, pentru ca după aceea să facă pe jos drumul de la Institut către casă, sau invers.

În ciuda micilor și trecătoarelor inconsecvențe, a fost și a rămas până la urmă un om de caracter și cu un simț al demnității, care îl făcea să deteste pe slugarnici și lingușitori și să nu-și plece capul nici chiar atunci când îl știa amenințat de sabie. Spirit activ, combativ și polemic, a iubit adevărul

și a denunțat totdeauna, cu curaj și sinceritate, minciuna, prefăcătoria și scăderile oamenilor, din dorința de a-i îndrepta, atrăgându-și prin aceasta, <sup>scai</sup> <sup>ui</sup> de puține ori, neprietenia lor și neplăceri. A prețuit, în schimb, prietenia <sup>nu</sup> devărată și nefațarnică, cinstind cu prietenia sa statornică și credincioasă pe mulți dintre noi.

<sup>A</sup>  
*Ca preot*, Părintele Grigorie a cinstit, ca puțini, preoția, aducând în serviciul ei luminile unei agonisiri culturale puțin obișnuite și punând-o în slujba fără greș a lui Dumnezeu și a oamenilor. Disponând de un remarcabil talent literar și oratoric, a desfășurat, la cele două biserici bucureștene la care a slujit mai mult, o bogată și rodnică activitate omiletică și catehetică; răposatul a fost nu numai un iscusit dascăl de știința predicării, ci și unul dintre cei mai reputați predicatori ai vremii sale. Stăpânind, ca un adevărat maestru al retoricii sfinte, meșteșugul cuvântului, vorbea rar și răspicat, cu o dicție exemplară, avântat și entuziast ca un misionar, cu o rară siguranță de sine și un simț deosebit al sensului și al valorii fiecărui cuvânt pe care îl rostea; de aceea, din cuvântările sale iradia o mare forță de convingere, care, din nefericire, nu se poate transmite și cuvântului tipărit. Ca slujitor de cele sfinte, Părintele Grigorie a fost unul dintre puținii preoți care simțeau cu adevărat focul sacru al misterelor dumnezeiești, săvârșite la sfintele altare; cei care l-au văzut slujind sau au slujit împreună cu dânsul păstrează vie în minte imaginea profunde concentrări interioare, cu care sfinția sa se apropia de Sfânta Masă, când slujea Sf. Liturghie, desprins aproape cu totul de cele pământești și rostind ecteniile și rugăciunile rar și impresionant.

Dar Părintele Grigorie va trăi durabil în amintirea noastră și a celor care vor veni după noi, mai ales *ca profesor de teologie*. A fost unul din pleiada strălucită a dascălilor care au ilustrat, cu marea lor știință și înțelepciune, templul teologiei românești în vremea studenției mele și dintre care puțini mai sunt astăzi în viață. Mulți dintre cei de aici i-am fost studenți și ca noi mulți preoți răspândiți pe tot întinsul patriei, care l-au audiat la cursurile de la Facultate și de la Institut, sau la cele pentru îndrumarea misionară a clerului. Pe toți ne-a luminat și ne-a încălzit, nu numai prin erudiția vastă și prin talentul oratoric pe care le aducea în slujba specialității sale, ci și prin sufletul și căldura pe care le împrumuta ideilor și convingerilor sale. În afară de cunoașterea profundă a specialității sale (Catehetică și

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

Omiletica), ca licențiat al unei Facultăți de Litere și Filozofie, dispunea de întinse cunoștințe de literatură, filologie și filozofie; în plus, poseda o cultură generală multilaterală, cu cunoștințe bogate și variate din toate domeniile. Pe lângă limbile clasice, pe care le învățase în Facultate, cunoștea și folosea câteva limbi moderne (franceza, germana, italiana și engleză). Era un pasionat bibliofil și colecționar de cărți: și-a agonisit, cu mari sacrificii materiale, o vastă bibliotecă personală, din care și-a făurit un prețios auxiliar și instrument de lucru în activitatea sa profesională. Era înzestrat cu o minte vioaie, o inteligență ascuțită și spontană, o memorie fidelă și un spirit critic deosebit. Cuvântul vorbit îi era înaripat și tumultuos, expresie a temperamentului său vulcanic, iar cuvântul scris împrumuta calitățile sale orale: concis, pregnant, sobru și lapidar. A înzestrat specialitatea cu studii și lucrări de valoare, tipărite în volume separate, sau în revista „*Studii Teologice*”, a fostei Facultăți de Teologie din București, ca: *Activitatea omiletică, teoretică și practică a Fericitului Augustin*; *Un capitol de pimenică ortodoxă*; Opera „*De catechizandibus rudibus*” a Fer. Augustin; *Un catehet din veacul al XV-lea* (Jean Gerson); *Sfântul Grigorie Teologul*; *Ilustrația în predică* ș.a. Numeroase sunt însă scrierile din tinerețe, de teologie practică, scrise mai ales la Sibiu și menite să învioreze duhul și entuziasmul pastoral al preoțimii noastre, ca de exemplu: *Teologie și Sacerdoțiu*; *Pentru înviorearea entuziasmului pastoral*; *Fă lucrul evanghelistului*; *Mie a vieții este Hristos*; *Imperativul creștin*; *Propovăduiți Evanghelia!*; *Perspective sociale și culturale în lumina Evangheliei* ș.a. A excelat mai ales în domeniul meditației și al scrisorilor pastorale, lăsându-ne cele două cărți minunate: *Vino și vezi!* și *Mai aproape de Tine, Doamne!* - *Meditațiile unui pelerin*. A scris apoi o mulțime de articole, cronici, recenzii și note bibliografice, risipite prin revistele noastre bisericești („*Renașterea*”, „*Revista Teologică*”, „*Biserica Ortodoxă Română*”, „*Studii Teologice*”, „*Glasul Bisericii*” ș.a.), precum și o seamă de lucrări netipărite, rămase în manuscris, dintre care un *Manual complet de Omiletica* pentru Institutele Teologice și mai multe volume de predici nepublicate.

Cu un cuvânt, Părintele profesor Grigorie Cristescu a fost un om de adevărată cultură creștină, în sensul cel mai bun al cuvântului, un eminent profesor la catedră, un neîntrecut predicator la amvon și un abil mânuitor al



condeiului, iar în intimitate un admirabil interlocutor, care știa să-și etaleze erudiția-i vastă și variată, în chip natural, Tară efort, fără ostentație și Para să plictisească vreodată.

În plus, a fost unul dintre dascălii noștri cei mai apropiați sufletește de ucenici; iar când unii dintre foștii săi studenți am avut cinstea și norocul să promovăm și noi la treapta cinstită a dăscăliei, fostul profesor s-a bucurat sincer și ne-â primit alături de sine cu neprefacută dragoste, ca un adevărat coleg. Este și aceasta dovada unei mărinimii sufletești, la care nu toți pot să se ridice, și care l-a înălțat și mai sus în stima, dragostea și prețuirea noastră.

Acesta a fost Părintele Grigorie Cristescu, omul, preotul și profesorul; așa l-au cunoscut toți aceia care au izbutit să se apropie de sufletul său cald și nobil. Văzut mai de departe, poate că răposatul va fi avut, ca oricare dintre noi, și unele părți de umbră. Dar, în fața misterului indescifrabil și înfricoșător al morții, măruntele patimi și scăderi, în chip fatal legate de pumnul de țarină care suntem, se sting, se iartă și se uită și la Dumnezeu, și la oameni. Pentru puținul care i-a lipsit, răposatul a compensat prin aceea ce a avut cu prisosință.

Astăzi, sufletul aprig și în continuu frământat al celui ce până mai ieri vorbea cu noi și-a aflat odihna și împăcarea statornică și netulburată cu sine însuși și cu toate, iar trupul se va da pământului în care toți vom merge, într-o așteptarea învierii și a Judecării celei de pe urmă. Toți aceia care l-am cunoscut, l-am ascultat, l-am prețuit și l-am iubit - rude, prieteni, colegi, studenți și cunoscuți — îl regretăm și îl plângem.

Întristați pentru plecarea timpurie dintre noi a celui care pornește acum pe drumul său cel din urmă, ne mângâiem doar cu nădejdea creștină că toți cei ce murim în Hristos vom și învia odată cu El, Cel care este Stăpânul vieții și al morții și Care S-a făcut pe Sine începătură și chezășie tare a învierii celor adormiți. Pe Acela să-L rugăm pentru iertarea și odihna veșnică a celui care ne părăsește acum.

În numele foștilor săi studenți, al colegilor și al tuturor ostenitorilor de la Institutul Teologic, unde adormitul în Domnul și-a desfășurat ultimii ani de activitate, prezentăm îndureratei familii sincere condoleanțe și asigurarea că vom păstra ilustrului dispărut o trainică și frumoasă amintire și că îl vom pomeni necurmat în rugăciunile noastre.

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

Și acum, scumpe Părinte Grigorie, profesorul nostru iubit de altădată și colegul respectat de mai târziu, înainte de a ne despărți pentru totdeauna, foștii studenți îți mulțumesc, prin glasul meu, pentru lumina, credința și convingerile creștine pe care le-ai semănat în sufletele noastre. Îți cerem iertare pentru tot ceea ce îți vom fi greșit ca oameni. Ți-a fost dorința să nu vorbească nimeni lângă sicriu; și pentru aceasta îți cerem iertare dacă, împlinindu-ne această sfântă datorie, ți-am călcat dorința, fără ca, totuși, cuvântul nostru să fie la înălțimea celui despre care am vorbit.

Vei trăi în sufletele noastre cât vom fi și noi, iar cei care vor veni de aici înainte, te vor găsi în filele cărților pe care le-ai scris. Și peste secole, oricând se va face o istorie a învățământului nostru teologic, numele sfinției tale va fi pomenit cu cinste alături de al marilor înaintași și iluștri dascăli de teologie, din ceata cărora ai făcut parte în viață, și pe care îi urmezi acum, prin moarte. Cel care ai venit odinioară aici, încărcat de belșugul darurilor tinereții harnice și generoase, te întorci acum, împăcat, în împărăția eternei liniști, unde nu este nici întristare, nici durere, nici suspin. În umbra florilor ce vor crește pe mormântul proaspăt deschis și sub scutul crucii ce-ți va străjui la căpătâi, dormi în pace!

## PREOT PROFESOR PETRE VINTILESCU (necrolog)\*

*1. Date biografice.* Unul dintre iluștrii reprezentanți ai strălucitei pleiade de profesori din epoca de glorie a fostei Facultăți de Teologie a Universității din București, transformată (din 1949) în actualul Institut Teologic Universitar din București, a fost și Pr. Prof. Petre Vintilescu, de curând trecut în lumea dreptilor (12 iunie 1974).

Acesta a văzut lumina zilei la 25 septembrie 1887, în comuna Căteasca, din sudul județului Argeș (la 17 km sud-est de Pitești), ca al doilea dintre cei șase copii ai preotului Marin Vintilescu, coborâtor și el dintr-o veche familie preoțească. Copilul Petre s-a distins de timpuriu prin râvna sa la învățătură, printr-o seriozitate prematură, ca și prin voința și ambiția sa de a învăța carte. După ce a început școala primară în comuna natală, continuând-o într-o comună apropiată și sfârșind-o în orașul Pitești, unde tatăl său căuta pe cei mai buni învățători, a intrat în seminarul preoțesc de trei ani de la Curtea de Argeș în anul 1900, iar după desființarea acestuia a trecut la Seminarul Central din București, pe care l-a absolvit în 1907, distingându-se, îndeosebi, la studiul limbilor clasice. Inscriindu-se la Facultatea de Teologie din București, a terminat-o în 1911, obținând titlul de licențiat în teologie. În același an se căsătorește cu Stana-Elena, fiică de preot, și este numit preot la o modestă parohie de țară din sudul județului Argeș (Rătești-Furduiești), unde se distinge de la început prin activitatea sa pe teren religios și social, înființând, între altele, o bine organizată și prosperă bancă populară, menită să îmbunătățească nivelul de viață și condițiile de muncă ale enoriașilor și

\* în rev. „Studii Teologice”, XXVI (1974), nr. 7-8, p. 592-298.

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

care era vestita pe regiune. Meritele sale în activitatea pastorală îl avansează peste trei ani (1 aprilie 1914) ca preot ajutor la Biserica „Maica Precista” din Pitești, de unde, peste alți trei ani, este transferat ca paroh al Bisericii „Sf. Ioan Botezătorul” din aceeași localitate (1 octombrie 1917). Încă din 1915 i se încredințează diferite sarcini în administrația fostei Episcopii a Argeșului; este, rând pe rând, membru și apoi președinte al Consistoriului eparhial, revizor eclesiastic, protoiereu al Argeșului de Jos, consilier cultural al episcopiei, dând suflet și prestigiu, prin scrisul său, revistelor eparhiale „Adevărul bisericesc” și „Păstorul ortodox”. Concomitent, funcționează și ca profesor de religie în învățământul particular, apoi în învățământul mediu și profesional de stat, la Școala Normală și Liceul de fete din Pitești (între 1919 și 1928), îndeplinind temporar și sarcina de director al Internatului de elevi al Societății clerului „Frăția” din Eparhia Argeșului și pe cea de director al Școlii Normale de Băieți din Pitești.

Sarcinile numeroase pe care le îndeplinește în această vreme nu îi slăbesc însă avântul spre cultură. În puținele ceasuri libere, pe care i le îngăduie activitatea de preot-paroh, cea de profesor și cele din administrația bisericească, preotul P. Vintilescu citește cu nesaț, sacrificându-și din odihna nopții și din răgazul legitim al zilelor de sărbătoare, pregătindu-și lucrările de la cursurile de doctorat în Teologie, pe care le urmează între 1924-1926, și obținând titlul de doctor în Teologie al Universității din București, la 30 iunie 1926 (nota „magna cum laude”), cu teza intitulată *Cultul și ereziile* (Pitești, 1926, 180 p. în 8).

Apreciat mai ales de cei doi corifei ai învățământului nostru teologic de atunci - Pr. I. Popescu-Mălăiești și Pr. I. Mihălcescu - cărora ucenicul și apoi colegul le-a păstrat o adâncă recunoștință în tot restul vieții, proaspătul doctor a fost numit profesor agregat la catedra de Liturgică și Pastorală de la Facultatea de Teologie din București, la 1 februarie 1928, pe baza concursului susținut mai înainte (dec. 1927), iar la 1 aprilie 1931 a fost avansat titular. Concomitent cu numirea ca profesor universitar este transferat și cu postul de preot la Biserica „Sf. Voievozi” din București, unde și-a continuat, până la 1 decembrie 1940, activitatea pastorală cu strălucite roade, în mijlocul unei parohii formate în cea mai mare parte din intelectuali. Între 1 ianuarie 1932 și 1 august 1933, având concediu de la catedră, a îndeplinit și funcția de su-

perior al Capelei române din Paris. A fost membru al Senatului Universității: din București (1937-1939), prodecan al Facultății de Teologie, apoi decan al ei în două rânduri (1 decembrie 1938-1 octombrie 1940 și septembrie 1946-decembrie 1948), păstrând această demnitate și după transformarea facultății în actualul institut teologic (până la 21 ianuarie 1949).

În iunie 1935 a fost membru al delegației Bisericii Ortodoxe Române la Conferința româno-ortodoxă-anglicană, care a avut loc atunci, la București, iar în iulie 1948 a făcut parte din delegația Bisericii noastre, condusă de Preafericitul Patriarh Justinian, la Conferința interortodoxă de la Moscova, unde a avut cuvânt hotărâtor în formularea hotărârii acestei Conferințe în legătură cu problema calendarului și a datei sărbătoririi Paștilor în Ortodoxie.

În 1950 a fost pensionat de la catedră, pentru limită de vârstă, dar a continuat să activeze ca președinte al Consistoriului Central Bisericesc, din 1954 până în 1966, fiind ales și numit de trei ori la rând în această funcție. Continuă totodată să scrie studii serioase în domeniul specialității sale teologice, nedepunând condeiul până în ultimele zile de viață.

Inima sa de părinte și de soț a fost străpunsă de sabia durerii pentru dispariția timpurie a singurului său fiu, Petre, mort în 1969 în vârstă de numai 49 de ani, iar de curând prin decesul distinsei și vrednicei sale soții, preoteasa Stana-Elena, care i-a fost tovarășă credincioasă de o viață, scutindu-l de grijile gospodăriei și ajutându-l să-și consacre toate puterile sale de muncă activității didactice de la catedră și scrisului teologic. Îndeosebi această grea pierdere l-a afectat profund, grăbindu-i sfârșitul; s-a stins din viață în noaptea de 11 spre 12 iunie 1974. A fost prohodit în Biserica „Sf. Elefterie” și apoi îngropat în cripta familiei din Cimitirul Sf. Vineri-Grivița din Capitală, în ziua de 13 iunie 1974.

2. *Personalitatea și opera.* Ridicat de la țară, Pr. Petre Vintilescu a urcat, treaptă cu treaptă, până la culmile cele mai înalte ale vredniciilor preoțești și ale învățământului nostru teologic, impunându-se numai prin muncă neconținută și prin merite proprii și onorând în chip exemplar toate funcțiile și sarcinile care i s-au încredințat, prin împlinirea conștiințioasă a datoriei. Se pare însă că, dintre toate acestea, aceea pe care a iubit-o cel mai mult și căreia i-a închinat cea mai mare parte a puterilor sale de lucru și a talente-

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

lor cu care a fost înzestrat, a fost cea de profesor și de ostenitor pe tărâmul științei noastre teologice.

Venirea sa la catedra de Liturgică și Pastorală a fostei Facultăți de Teologie din București a inaugurat o etapă nouă în evoluția literaturii noastre liturgice de după Primul Război Mondial. Însăși teza sa de doctorat - *Cultul și ereziile* (Pitești, 1926) - recomandă pe tânărul ei autor ca pe un liturgist înzestrat cu apreciable calități de om de studiu: pasiune pentru cercetare, bogăție de informații și documentare, obiectivitate și spirit critic, scrupulozitate și meticulozitate în cercetarea izvoarelor și în mânăuirea metodei științifice de lucru, sobrietate și nivel academic în forma de expunere. La curent cu tot ceea ce apăruse până atunci mai bun în literatura liturgică apuseană (îndeosebi franceză și germană), titularul acestei catedre a ridicat teologia liturgică românească la un înalt nivel științific. Bun cunoscător al limbilor clasice (greaca și latina), Pr. Prof. Petre Vintilescu a dat o atenție specială studiului izvoarelor patristice ale istoriei cultului creștin, dezvoltând - atât în prelegerile de la catedră, cât și în publicațiile sale — latura cea mai deficitară de până atunci a studiului nostru liturgic: cea istorică. Dar numeroasele sale lucrări ating toate domeniile de investigație ale disciplinei liturgice: bibliografia și izvoarele ei, rânduiala serviciilor divine (probleme de practică liturgică și de tipic), istoria și explicarea cultului creștin, filologia liturgică, arta religioasă din serviciul cultului, viața liturgică a Bisericii și diferitele aspecte ale vieții sociale ș.a.m.d.

Studiile de specialitate (Liturgica și Pastorală) sunt numeroase. Vom aminti aici numai pe cele principale. Seria lor începe cu volumul, deja amintit, *Cultul și ereziile* (Pitești, 1926, 180 p. în 8), care constituie teza de doctorat a autorului; e o temeinică demonstrare a raportului strâns care există între învățătura de credință (dogmă sau doctrină), de o parte, și formele externe ale cultului religios, de alta, și care s-a văzut mai ales în încercările ereziarhilor de a-și strecura învățăturile greșite în cultul bisericesc, determinând reacția conducerii Bisericii pentru apărarea dreptei credințe, îndeosebi prin bogata și splendidă imnografie introdusă treptat în serviciul cultului ortodox.

În 1927 s-a tipărit *Sacrificiul religios ca principiu al Liturghiei. Studiu dogmatico-liturgic* (78 p.), o luminoasă expunere apologetică a poziției doc-

trinare ortodoxe în ceea ce privește caracterul de jertfa al slujbei liturgice și valoarea ei religioasă și soteriologică, în opoziție cu doctrinele protestante. *Diptice sau pomelnice* (Pitești, 1926, 34 p.) și *Două imne îngerești în Liturghie: imnulheruvimic și imnulserafimic* (Pitești, 1927, IA p.) sunt alte doua studii de istorie a cultului, apărute în această epocă, de mai mici proporții, dar remarcabile prin valoarea lor științifică.

În 1929 a apărut *Misterul liturgic* (120 p.), lucrare în care sunt combătute tezele protestante extremiste, care susțineau descendența tainelor creștine (îndeosebi Botezul și Euharistia) din misterele religioase păgâne. Peste un an au apărut *Încercări de istoria Liturghiei, I. Liturghia creștină în primele trei veacuri* (București, 1930, 136 p. în 8, extras din revista „Studii Teologice”), în care autorul urmărește, pe baza izvoarelor de informație oferite de literatura patristică din primele trei veacuri, evoluția cultului creștin în general și, îndeosebi, a Liturghiei din această perioadă, până la apariția riturilor liturgice.

*Preotul în fața chemării sale de păstor al sufletelor. Capitole de Teologie Pastorală indirectă* (București, 1934, 295 p.) este prima parte a cursului de Pastorală ținut de autor la Facultatea de Teologie, în primii săi ani de profesorat. Cuprinde o introducere despre noțiunea, materia Pastoralii și împărțirea ei, disciplinele înrudite și auxiliare, după care urmează capitole privitoare la preoție și la persoana preotului, cu toate calitățile care i se cer spre a fi un bun păstor de suflete (vocație, viață religioasă, cultură, moralitate, viață familială normală etc). Nedepășit până astăzi, acest util manual de Pimenică ortodoxă a fost continuat, puțin mai târziu, cu lucrarea despre *Parohia ca teren de dezvoltare a spiritualității creștine* (București, 1937, 32 p. în 8, extras din revista „Studii Teologice”), un savant studiu despre parohie ca teren de activitate pastorală a preotului și despre importanța ei pentru vitalitatea și destinul Bisericii în general.

*Despre poezia imnografică din cărțile de ritual și cântarea bisericească* (București, 1937, 490 p.), una dintre lucrările fundamentale ale autorului, reprezintă cea mai bună sinteză despre formele poeziei imnografice întrebuințate în cărțile noastre de cult, ca text al cântării bisericești, sub diverse denumiri (tropare, stihiri, canoane, condace etc); ea depășește cu mult, ca bogăție de informație și ca nivel științific, monografia similară mai veche a

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbracă întru dreptate...*»

cardinalului catolic J. B. Pitra (*Hymnographie de l'Eglise grecque*), care apăruse exact cu 70 de ani mai înainte.

*Spovedania și duhovnicia* (București, 1939) este cea mai voluminoasă dintre monografiile de specialitate publicate de Părintele Prof. Petre Vintilescu (423 p.) și totodată una dintre cărțile cele mai utile pentru activitatea pastorală a preoților de enorii și a părinților duhovnici din mănăstiri. Prezentând sistematic diferitele laturi ale sarcinii de duhovnic a preotului, ea cuprinde prețioase îndrumări despre modul cum trebuie să procedeze acesta pentru a face din taina spovedaniei mijlocul cel mai eficace de pastorație individuală a credincioșilor. Scrisă pe baza vechiului exomologhitar (manual de spovedanie) grecesc al Sfântului Nicodim Aghioritul, intitulat *Carte foarte folositoare de suflet* (tradus și tipărit și la noi, în numeroase ediții), dar utilizând și toată literatura teologică ortodoxă și apuseană, mai veche și mai nouă, asupra subiectului, lucrarea aceasta rămâne un manual clasic în materie, scris la un înalt nivel științific, dar util și lesne de consultat pentru toți cei răspunzători de îndrumarea duhovnicească a sufletelor creștine pe cărările virtuții și ale mântuirii.

*Liturghiile bizantine privite istoric în structura și rânduiala lor* (București, 1943, 156 p. în 8, resume français en appendice) reprezintă una dintre lucrările de maturitate didactică și științifică a autorului. Urmărind, pe bază de manuscrise și ediții critice, textul și rânduiala (ritualul) Liturghiei ortodoxe, cu evoluția și variantele lor de la origini până la forma definitivă din Liturghierul de astăzi, acest studiu este mult superior, ca valoare și metodă științifică de lucru, celui similar al liturgistului apusean Placide de Meester (*Genese, sources et developpements du texte grec de la liturgie de Saint Jean Chrysostome*, Roma, 1908), mai ales că utilizează în plus noile materiale de informație, publicate între timp de profesorul grec P. N. Trembela, în prețioasa sa lucrare *Dumnezeiasca Liturghie după manuscrisele din Atena* (în grecește, Atena, 1935).

În sfârșit, *Liturghierul explicat* (București, 1972, 384 p. în 8) este, în ordinea cronologică, ultima mare lucrare a savantului liturgist, publicată sub formă de volum și totodată o încununare de culme a studiilor închinete de el cărții principale a slujbei preoțești. Reluând o parte din materialele privitoare la istoria Liturghiei, publicate mai înainte în volumul *Liturghiile bizantine*



*privite istoric* și adăugând explicarea simbolică și doctrinară (dogmatică) din operele mistagogilor clasici, greci și bizantini, ai Liturghiei (Sfântul Chirii al Ierusalimului, Sfântul Maxim Mărturisorul, Teodor de Andida, Gherman al Constantinopolului, Simeon al Tesalonicului, Nicolae Cabasila s a) studiul acesta, impunător prin erudiția și scrupulozitatea metodei de lucru a autorului, a fost publicat mai întâi parțial, în capitole separate, în diferite numere ale revistei „Biserica Ortodoxă Română”, ulterior reunite în volum, cu unele adaosuri și prelucrări. Osebit de valoarea ei teologică, opera aceasta de apogeu a ilustrului nostru liturgist prezintă și o mare utilitate practică, putând servi ca izvor de informație pentru preoți în predicile și catehezele lor pentru explicarea Liturghiei ortodoxe, care devin din ce în ce mai necesare și mai dorite de credincioșii noștri.

> > >

Au rămas, din nefericire, nestrânse în volum, capitolele unui Curs de Istoria artei creștine, publicate, sub titlul general: *Elemente de istoria artei creștine. Partea întâia: Arhitectura religioasă creștină*, în mai multe numere din revista „Biserica Ortodoxă Română” (an. 1966, nr. 1-2, 3-4 și 5-6; an. 1967, nr. 1-2, 9-10 și 11-12; an. 1968, nr. 1-2). Deși redactat mai de mult și pe temeiul unei bibliografii astăzi învechite, totuși, cursul acesta constituie încă și azi o sinteză utilă pentru doritorii de a cunoaște istoria locașurilor de cult și stilurile arhitecturii bisericești răsăritene și apusene.

Dintre cursurile ținute la catedră au rămas netipărite, dar fiind multiplicare prin opalografiere, două volume: a) *Principiile și ființa cultului creștin-ortodox. Curs de Liturgică Generală sau Introducere în studiul Liturgicii* (litografiat în 1940 de asistentul Ene Braniște, 269 p. în 8) și b) *Istoria Liturghiei* (litografiat în două ediții: una de același, în 1940, alta în 1948, 343 p.).

O mare parte dintre studiile de Teologie practică, cu conținut liturgic, pastoral, omiletic și canonic, au fost publicate sub forma de articole izolate, prin diferitele reviste bisericești, la care autorul a colaborat, atât înainte de 1950 (data ieșirii sale la pensie), cât și după aceea, unele dintre ele apărând și sub forma de extrase. Spicuum dintre acestea doar câteva titluri, și anume pe cele mai interesante pentru preoți: *Taina pocăinței* (în „Păstorul ortodox”, Pitești, 1911, nr. 8-9 și 10-11); *Preotul în literatura noastră* (în revista „Adevărul bisericesc”, 1916, nr. 23-24 și în broșură separată); *Improvizația în*

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

*predică* (în „Buletinul Eparhiei Argeșului”, 1927, nr. 5-6); *Păstrarea Sfintei împărtășanii pentru cei bolnavi* (în „Biserica Ortodoxă Română”, 1928, nr. 6); *Sacerdoțiul creștin. Pregătirea și rolul său social* (în „Adevărul bisericesc”, Pitești, 1923, nr. 1); *Valoarea socială a Liturghiei* (în „Studii Teologice” s.v., 1931, nr. 1); *Troparul Ceasului al treilea în rânduiala epiclesei* (în „Biserica Ortodoxă Română”, 1937, nr. 1-2); *Trupul și Sângele Domnului din Sfânta împărtășanie* (extras din aceeași revistă, 1937, nr. 5-6); *Culoarea vinului pentru Sfânta Euharistie* (în *Ibidem*, 1941, nr. 1-2); *Liturghia în viața românească* (*Ibidem*, 1943, nr. 4-6); *Cântarea poporului în biserică în lumina Liturghierului* (*Ibidem*, 1945, nr. 9); *Funcțiunea eclesiologică sau comunitară a Liturghiei* (*Ibidem*, 1946, nr. 1-3); *Preotul în oficiul său de liturghisitor* (*Ibidem*, 1929, nr. 6); *Darurile de jertfa ale creștinului* (în „Duminica ortodoxă”, nr. 22 din 25 ianuarie 1931); *Primirea și oprirea de la Sfânta împărtășire* (în „Biserica Ortodoxă Română”, 1938, nr. 11-12); *Considerațiuni în legătură cu îndreptarea calendarului* (în „Ortodoxia”, 1949, nr. 1); *Funcțiunea catehetică a Liturghiei* (în „Studii Teologice”, 1949, nr. 1-2); *Spovedania, mijloc de pastorație individuală* (*Ibidem*, 1949, nr. 9-10); *Binația Liturghiei* (*Ibidem*, 1950, nr. 3-6); *Ora sau vremea din zi pentru săvârșirea Liturghiei Darurilor mai înainte sfințite* (*Ibidem*, 1952, nr. 1-2); *Sfânta împărtășire în spiritualitatea creștină* (*Ibidem*, 1953, nr. 5-6); *Conferința română ortodoxă-anglicană de la București în iunie 1935, privită în cadrul temelor ei sacramental-liturgice* (în „Biserica Ortodoxă Română”, 1959, nr. 2) ș.a.

Intre publicații merită să fie amintite și manualele pentru învățământul religios din școlile secundare de odinioară, printre care *Morala creștină* (cinci ediții, la Pitești între 1923 și 1928) și *Istoria Bisericii Ortodoxe Române* (în colaborare, București, 1930).

La acestea se adaugă un mare număr de articole ocazionale, cuvântări și predici, recenzii și note bibliografice, însemnări ș.a., risipite prin diferite reviste bisericești eparhiale, mai ales în epoca dintre cele două războaie mondiale.

Netipărite au rămas numeroase studii, comunicări, referate, predici, cuvântări ocazionale, articole omagiale și însemnări memoriale autobiografice, care însumează laolaltă multe sute de pagini mari și pe care autorul le-a strâns cu mare grijă, în ultimii ani ai vieții, le-a pus în ordine, le-a

broșat și le-a dăruit bibliotecii Institutului Teologic din București, împreună cu exemplare din volumele și extrasele tipărite. Dintre acestea menta să fie amintite: *Combaterea superstițiilor de către preot* (35 p. caiet, 1927); *Problema națională și rezolvarea ei democratică în țara noastră* (conferința pentru cursurile de îndrumare a preoților, 1949); *Lectura preotului și cărțile religioase ca instrument pastoral* (1949, 31 p. coală dact.) și *Chestiunea validității hirotoniilor anglicane* (60 p. coală dact., studiu întocmit la cererea Preafericitului Patriarh Justinian).

Între strădaniile fecunde și realizările multiple din activitatea, așa de variată și de bogată, desfășurată de Pr. Prof. Petre Vintilescu în slujba Bisericii Ortodoxe Române timp de peste o jumătate de veac, se înscrie la loc de frunte *revizuirea Liturghierului românesc*, cartea de slujbă cea mai necesară preoțimii noastre în oficiul din biserici. Această revizuire, care rămâne exemplară pentru toți diortositorii cărților noastre de ritual, a fost pregătită cu grijă, ani de-a rândul, încă de la începutul activității didactice de la catedră, prin cercetarea amănunțită a variantelor de texte din vechile ediții ale Liturghierului românesc, consemnate în lucrarea *Contribuții la revizuirea Liturghierului românesc. Proscomidia și Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur. Studiu și text* (București, 1931, 157 p. în 8), lucrare urmată apoi de altele, cuprinzând studiul critic al variantelor locale (regionale) din ritualul liturgic, ca, de ex., cea intitulată *Însemnări pentru o nouă ediție a Liturghierului* (București, 1947, 56 p. în 8). Pe baza unor astfel de lucrări preliminare, ca și a celorlalte studii științifice ale textului și ritualului Liturghiei ortodoxe, menționate mai înainte, Pr. Prof. Petre Vintilescu a întreprins, în colaborare cu Preafericitul Patriarh Justinian, revizuirea fundamentală și integrală a Liturghierului românesc; prima ediție revizuită a apărut în anul 1965 și a fost retipărită de două ori până acum (1967 și 1974). Îmbunătățirea traducerii românești a textului s-a făcut pe baza celor mai bune ediții critice ale textului original (F. E. Brightman, *Eastern Liturgies*, Oxford, 1896, și P. Trembela, *Cele trei Liturghii, după manuscrisele din Atena*, Atena, 1935), luându-se totodată în considerare și versiunile intermediare, în paleoslavă, din Liturghierele diferitelor Biserici ortodoxe ale popoarelor neoslave (Slujebnicul rusesc, bulgăresc, sârbesc etc), precum și variantele cele mai bune din traduceri și edițiile vechi ale Liturghierului românesc. Totodată, for-

*«Preoții Tai, Doamne, se vor îmbracă întru ireptâtL.»*

mularul liturgic a fost completat cu îndrumări noi și bogate de tipic, clare și precise, care lipseau din edițiile anterioare și care indică mai ales preoților începători cum să procedeze în unele amănunte de ritual lăsate până aici în seama practicii și a rutinei (momentele și rânduiala cădirilor, ritualul vohodurilor, închiderea și deschiderea ușilor împărătești și a dverei, variația unor imne și rugăciuni în cursul anului liturgic, rânduiala slujbelor în sobor și a slujbei oficiate de preot singur, fără diacon etc). S-a adoptat, de asemenea, o nouă orânduire a cuprinsului acestei cărți, mai sistematică și mai logică, cu titluri noi, mai clare și mai bine plasate decât în edițiile anterioare. Toate acestea fac din noul Liturghier românesc — rezultat al unei fericite colaborări dintre experiența și practica de fost preot de enorie a Preafericitului Patriarh Justinian, de o parte, și erudiția savantului liturgist, de alta — cel mai îngrijit, complet și mai bine pus la punct dintre toate Liturghierele aflate astăzi în uz în diferitele Biserici ortodoxe naționale.

Rareori un profesor a fost mai profund atașat de specialitatea sa și mai devotat muncii profesionale de la catedră, pe care a servit-o cu pasiune, consacându-i tot timpul disponibil și toate puterile de lucru. Pr. Prof. Petre Vintilescu a fost la vremea sa și va rămâne încă mult timp de aici înainte cel mai reputat liturgist ortodox, iar lucrările sale științifice vor rămâne exemple de erudiție și de competență în materie.

Ca om, cel prezentat în această sumară schiță bio-bibliografică a fost și a rămas toată viața sa un exemplu de cinste și corectitudine ireproșabilă, un om al muncii și al datoriei, un caracter integru și inflexibil, care a suferit poate câteodată susceptibilitatea unora sau a păgubit interesele altora dintre contemporani, dar n-a pactizat niciodată cu necinstea, minciuna și inconsecvența.

Ca profesor, a avut reputația unui magistru sever și riguros nu numai cu alții, ci în primul rând cu sine însuși, câteodată aspru cu unii dintre studenții săi, dar totdeauna drept, obiectiv în aprecieri, de o ireproșabilă ținută academică în comportare și de o exigență exemplară în împlinirea datoriei. Dar aceia dintre foștii săi studenți care am avut privilegiul de a trăi mai mult în preajma sa, de a munci alături de dânsul și de a ne apropia mai mult sufletește de dânsul, am gustat deseori bucuria de a descoperi, cu surprindere, ce comoară de sensibilitate discretă, de bunătate și delicatețe

sufletească, de înțelepciune și de distincție se ascundea sub chipul atât de serios și de grav în aparență. Clipele acelea, scurte și rare, erau pentru noi ca acele zile însorite și calde, care te consolează și te răsplătesc cu prisosință pentru anotimpuri întregi cu cerul acoperit de nori.

Personalitatea și opera scrisă a Părintelui Prof. Petre Vintilescu vor rămâne înscrise pentru totdeauna, la Ioc de frunte, în galeria reprezentanților celor mai aleși ai clerului Bisericii Ortodoxe Române, ai învățământului religios din țara noastră și ai științei teologice ortodoxe, cărora le datorăm admirație, respect și cinstitie și a căror muncă trebuie să o continuăm cu aceeași râvnă ca și ei, spre progresul și prestigiul Bisericii și al Patriei.

## **PREOTUL PROFESOR DR. PETRE VINTILESCU\***

În noaptea de 11 spre 12 iunie 1974 s-a stins din viață Pr. Prof. Petre Vintilescu, ultimul din pleiada de mari dascăli ai fostei Facultăți de Teologie a Universității din București, transformată (din 1949) în actualul Institut Teologic de grad universitar.

Născut la 25 septembrie 1887 în comună Căteasca din sudul județului Argeș, dintr-o veche familie preotească, s-a distins de timpuriu prin râvna sa la învățătură și printr-o seriozitate puțin obișnuită la vârsta copilăriei. După absolvirea școlii primare, a urmat primul an la vechiul seminar preoteșc de trei ani din Curtea de Argeș (1900-1901), după a cărui desființare a fost transferat la Seminarul Central din București, pe care l-a absolvit în 1907. Inscriindu-se apoi la Facultatea de Teologie din București, a obținut titlul de licențiat în 1911, după care, căsătorindu-se, a fost hirotonit preot al unei modeste parohii din apropierea comunei sale natale, unde s-a distins repede printr-o intensă și rodnică activitate pastorală, contribuind și la îmbunătățirea condițiilor de trai ale enoriașilor săi. Remarcat de episcopul de atunci al fostei Episcopii a Argeșului, a fost transferat la parohia „Maica Precista” din orașul Pitești (1914), apoi la Biserica „Sf. Ioan Botezătorul” din același oraș (1917), încredințându-i-se totodată diferite sarcini în administrația eparhiei și fiind, rând pe rând, redactor al revistelor bisericești eparhiale „Adevărul bisericesc” și „Păstorul ortodox”, cărora le-a dat viață și prestigiu prin scrisul său, protoiereu de județ, membru și apoi președinte al Consistoriului eparhial și consilier episcopal la secția culturală.

\* în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, nr. 5-6, XCII (1974), p. 630-634.

Între 1924 și 1926 a făcut cursurile de doctorat la Facultatea de Teologie din București, obținând titlul de doctor în Teologie la 30 iunie 1926, cu teza intitulată *Cultul și ereziile*. Pe baza concursului depus, a fost numit profesor agregat la catedra de Liturgică și Pastorală de la acea Facultate, fiind apoi titularizat la 1 aprilie 1931. Transferat și cu postul de preot, la Biserica „Sfinții Voievozi” din București, a continuat să activeze aici ca preot până în 1940. Între 1 ianuarie 1932 și 1 august 1933 a fost trimis ca preot slujitor al Capelei ortodoxe române din Paris, cu concediu de la catedră. A îndeplinit, de asemenea, în mai multe rânduri, sarcina de prodecan și pe cea de decan al Facultății de Teologie și o vreme chiar după transformarea acesteia în actualul Institut.

În 1935 a fost membru al delegației Bisericii Ortodoxe Române la dialogul cu Biserica Anglicană, ținut la București în iunie din acel an, iar în iulie 1948 a făcut parte din delegația Bisericii noastre, condusă de Preafericitul Patriarh Justinian, la Consfătuirea interortodoxă de la Moscova, unde a avut un cuvânt important în formularea hotărârii acestei Consfătuiri cu privire la problema calendarului și a datei sărbătoririi Paștilor în Ortodoxie.

Pensionat pentru limită de vârstă la 1 martie 1950, a continuat să activeze, totuși, neobosit, în domeniul scrisului teologic publicând, în revistele noastre bisericești, părți din cursurile de la catedră netipărite până atunci, precum și o mulțime de studii din domeniul Liturgicii și Pastoralii și articole privitoare la diferite probleme de actualitate din viața Bisericii noastre. Între 1954 și 1966 a avut și funcția de președinte al Consistoriului Central Bisericesc.

Precum se vede din scurta schiță biografică de până aici, Părintele Prof. Petre Vintilescu a fost prezent, cu personalitatea și contribuția sa de muncă în mai toate sectoarele de lucru ale Bisericii noastre timp de peste 60 de ani. Activitatea principală a desfășurat-o încă în cadrul funcției sale de profesor, căreia i-a închinat cea mai mare parte din timpul său disponibil și din puterile sale de lucru, îndeplinindu-și în chip exemplar sarcinile didactice ale catedrei și îmbogățind literatura noastră teologică prin tipărirea unei mari părți din cursurile ținute la Facultatea de Teologie și a unor numeroase studii din specialitatea catedrei.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

Fiind profesor de Liturgică și Pastorală, adică două dintre disciplinele teologice cele mai intim legate de misiunea sacerdotală, Părintele Petre Vințilescu a format atâtea generații de studenți ai fostei Facultăți și actualului Institut Teologic din Capitală, inspirându-le dragostea și respectul pentru preoție și împărtășindu-le cunoștințele teoretice necesare pentru îndeplinirea conștiințioasă a misiunii lor de păstori de suflete și slujitori ai sfințelor altare. În afară de aceasta, a lăsat în urma lui o bogată și variată operă scrisă, formată din lucrări care îmbogățesc nu numai literatura de specialitate a catedrei, ci și alte domenii ale scrisului nostru bisericesc.

Dintre cursurile ținute la Facultate amintim, de exemplu, pe cel de *Liturgică generală*, cu subtitlul *Principiile și ființa cultului creștin-ortodox* (apărut până acum numai în ediții litografiate pentru uzul studenților) și pe cel de *Istoria Liturghiei. Liturghia creștină în primele trei veacuri* (București, 1930, extras din rev.: „Studii Teologice”).

Dintre studiile monografice mai vechi, asupra diferitelor probleme de cult, se cuvine să fie amintite aici măcar trei: *Contribuții la revizuirea Liturghierului român* (București, 1931), *Despre poezia imnografică din cărțile de ritual și cântarea bisericească* (București, 1937) și *Liturghiile bizantine privite istoric în structura și rânduiala lor* (București, 1943).

Din domeniul studiului pastoral se impun atenției noastre cele două volume, atât de cunoscute și folositoare preoțimii ortodoxe: *Preotul în fața chemării sale de păstor al sufletelor*, care constituie prima parte a unui curs universitar de Pastorală sau Pimenică (București, 1934), și *Spovedania și duhovnicia* (București, 1939), care înmănușează sistematic o vastă și prețioasă experiență a autorului pe terenul activității sale pastorale din acest domeniu.

Activitatea sa teologică acoperă aproape tot câmpul literaturii noastre liturgice din perioada dintre cele două războaie mondiale, continuându-se și după ieșirea sa la pensie (1950) până în ultimele zile din viață, alături de aceea a foștilor săi ucenici, formați ca specialiști sub îndrumarea sa directă. Multe dintre ultimele sale studii au apărut, după 1948, în revistele noastre bisericești. Dar opera sa, pe care o considerăm de culme, a fost scrisă și publicată abia în ultimii ani din viață (1972): este vorba despre *Liturghierul explicat*, atât de repede epuizat după apariția sa. Prin aceasta, autorul a pus



la îndemâna preoțimii noastre încă un prețios mijloc de informare și auxiliar în activitatea ei omiletică și catehetică.

Astfel de studii, la care se adaugă și altele (ca, de exemplu: *însemnau pentru o nouă ediție a Liturghiului*, București, 1947, % p.), au constituit baza unei alte realizări, de mare utilitate pentru întreaga noastră Biserică, și anume *Revizuirea Liturghierului românesc* (edițiile din 1956, 1967 și 1974), lucrare la care a colaborat alături de Preafericitul Patriarh Justinian, care a adăugat experiența și practica sa îndelungată de slujitor al altarului, dându-ne astfel, incontestabil, cea mai bună și mai completă dintre toate edițiile de până acum ale acestei cărți de slujbă.

Pe lângă volumele și articolele tipărite în revistele noastre bisericești asupra celor mai variate probleme din câmpul studiului teologic și al vieții noastre bisericești din ultimii 60 de ani, Părintele Petre Vintilescu a lăsat un mare număr de studii, articole, însemnări, recenzii și note bibliografice, predici și cuvântări ocazionale, memorii autobiografice, toate rămase în manuscrise netipărite, pe care le-a strâns și le-a clasificat cu grijă în ultimii ani din viață, dăruindu-le bibliotecii Institutului Teologic din București, împreună cu exemplare din lucrările sale tipărite.

Dar viața, activitatea și personalitatea Părintelui Profesor Petre Vintilescu au lăsat urme trainice nu numai în domeniul învățământului nostru religios și al științei teologice, ci în mai toate sectoarele vieții noastre religioase și bisericești din ultimii cincizeci de ani. Nu se va putea vorbi niciodată despre această perioadă, fiindcă P.C. Pr. Prof. Petre Vintilescu ar fi putut spune, ca și poetul din antichitate: *Non omnis moriar* (nu voi muri cu totul)! Dacă trupul său a coborât de curând în pacea mormântului, numele și amintirea sa vor supraviețui printre noi, aceia care l-am cunoscut, l-am auzit ca profesor și ne-am împărtășit din comoara înțelepciunii și a științei lui. O parte din ființa sa va trăi totdeauna în ființa noastră și a urmașilor noștri, prin ceea ce ne-a dăruit din sufletul, din mintea și din inima lui, din exemplul vieții sale și, mai ales, prin aportul operei sale teologice scrise, cu care a îmbogățit patrimoniul cultural și spiritual al Bisericii noastre și în care generațiile viitoare de teologi și clerici vor găsi totdeauna hrană pentru setea lor de cunoaștere și îndrumare pentru munca lor de îndrumători sufletești ai credincioșilor. S-a stins la o vârstă venerabilă (87 ani), după o viață de muncă încordată și

«Preoții Tai, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

fecundă în roade și realizări, facându-și pe deplin datoria de om, de cetățean al Patriei, de tată de familie, de preot și de profesor. De aceea, la ieșirea sa din viața pământească, venerabilul magistrul poate spune, ca apostolul: Vremea despărțirii mele s-a apropiat. Lupta cea bună m-am luptat, călătoria am săvârșit, credința am păzit. De acum mi s-a gătit cununa dreptății, pe care Domnul mi-o va da în ziua aceea, El, Dreptul Judecător, și nu numai mie, ci și tuturor celor care au iubit arătarea Lui" (II Tim. IV, 6-8).

Slujba prohodirii s-a oficiat în Biserica „Sfântul Elefterie" din Capitală, de către un sobor de clerici, prezidat de I.P.S. Mitropolit Teoctist al Olteniei, ca delegat al P.F. Patriarh Justinian, și de P.S. Episcop-Vicar patriarhal Roman Stanciu. Din sobor au făcut parte profesori ai Institutului Teologic din București, în frunte cu P.C. Pr. Prof. M. Chialda, rectorul Institutului, P.C. Pr. Traian Ghica, directorul Casei de Pensii, P.C. Pr. I. Brătan, consilier al Arhiepiscopiei Craiovei, P.C. Pr. M. Bulacu, parohul Bisericii „Sfântul Elefterie", și alți preoți și diaconi, în majoritate foști studenți ai dispărutului.

După slujbă a luat cuvântul I.P.S. Mitropolit Teoctist al Olteniei, dând citire următoarei telegrame de condoleanțe, trimisă familiei de către Preafericitul Părinte Patriarh Justinian: *încetarea din viață a venerabilului Părinte Profesor universitar Petre Vintilescu m-a întristat adânc. Evocând îndelungata și prodigioasa sa activitate didactică în cadrul învățământului teologic secundar și universitar, valoroasele sale scrieri, cu care a îmbogățit patrimoniul liturgic și pastoral al teologiei ortodoxe românești, prețioasele sale servicii aduse Bisericii în administrația superioară bisericească, cu o rară competență și o înaltă conștiință preoțească, exprimăm îndureratei familii patriarhicești condoleanțe și rugăm pe milostivul Dumnezeu să primească sufletul său în rândurile celor aleși în împărăția cerurilor.*

În calitate de fost student al celui prohodit, I.P.S. Mitropolit Teoctist a adăugat, din partea I.P.S. Sale personal, frumoase cuvinte de prețuire și omagiu pentru personalitatea, activitatea și opera scrisă a profesorului atâtor generații de studenți, azi preoți, călugări, profesori de teologie, iar unii dintre ei chiar membri ai înaltei ierarhii a Bisericii noastre.

În numele profesorilor și al studenților Institutului Teologic a vorbit apoi Pr. Prof. Ene Braniște, succesorul la catedră al ilustrului dispărut, făcând bibliografia și elogiul magistrului.

Cuvinte de prețuire și regret pentru cel trecut în lumea dreptilor a rostit și P.C. Pr. M. Bulacu, în numele slujitorilor Bisericii „Sfântul Elefterie”, unde răposatul s-a îmbisericit și unde sluja uneori și se împărtășea în ultimii ani.

După ce o parte din preoții prezenți au ocolit biserica purtând sicriul cu trupul adormitului întru Domnul, acesta a fost transportat și depus în cripta familiei din Cimitirul Sf. Vineri-Grivița din Capitală.

În numele tuturor foștilor săi studenți, risipiți astăzi pe întinsul Ogor de muncă al Patriei și al Bisericii noastre strămoșești, aducem, prin aceste rânduri, odată cu lacrimile de tristețe ale despărțirii, cuvenitul nostru prinos de respect, de iubire și recunoștință pentru tot ceea ce datorăm ilustrului dispărut, pentru sporul de lumină, adevăr și frumos, pe care l-a semănat în mințile și în inimile noastre, ca și pentru întreaga sa viață de muncă încordată și neobosită, care ne va fi totdeauna pildă, stimulent și dreptar de urmat în propria noastră viață.

Dumnezeu să-l odihnească împreună cu dreptii și veșnică să-i fie poimenirea!

**XVII**

**ACTIVITATEA INTERNĂ ȘI EXTERNĂ  
A BISERICII ORTODOXE ROMÂNE**

## **CUVÂNT LA CENTENARUL INSTITUTULUI TEOLOGIC UNIVERSITAR DIN BUCUREȘTI (24 NOV. 1981)**

La 12 noiembrie 1981 s-au împlinit 100 de ani de la deschiderea cursurilor Facultății de Teologie din București care, din 1948, a fost transformată în actualul Institut Teologic Universitar.

Este știut că, până la începutul secolului XIX, cultura, puțină și modestă, a preoților noștri din Muntenia și Moldova, se căpăta în așa-numitele „școli de catiheți” sau „de grămăticii”, care funcționau pe lângă mănăstiri, pe lângă scaunele episcopale sau prin unele orașe; într-o astfel de școală - cea de la Fălticeni - a învățat, de pildă, Ion Creangă, înainte de a trece la Socola. Dar la începutul secolului trecut se înființează școli teologice de nivel mediu pentru cultura preoțimii din Muntenia și Moldova, sub forma seminariilor, începând cu cel de la Socola-Iași (1803-1804), ctitorit de marele mitropolit Veniamin Costachi, și continuând cu cele eparhiale de la București, Buzău și Curtea de Argeș (toate înființate în 1836, prin prevederile Regulamentului organic), Râmnic (1837), Huși (1852), Roman (1858), Galați (1879) ș.a.

Dar când a fost vorba de Facultățile de Teologie, care să satisfacă nevoile unei culturi superioare a clerului, conducerea celor două state românești de atunci (Muntenia și Moldova), precum și cea de după unirea acestora într-un singur stat (Principatele Unite) s-a lăsat greu. Mai bine stăteau, din punctul acesta de vedere, românii aflați în vremea aceea sub stăpânirea habsburgilor, care, cu toate condițiile politice vitrege și apăsătoare în care

' în rev. „Studii Teologice”, XXXIV (1982), nr. 3-4, p. 289-296.

trăiau, au avut învățământ teologic organizat încă din sec. <sup>TM</sup> } \ ^ c ^ nordul Moldovei (Bucovina) aveau în a doua jumătate a secolului XVIII cunoscuta *Academie Teologică de la Putna*, înființată de mitropohtu Iacoy Putneanul, la care a activat vestitul cărturar Vartolomeu Măzăreanul. La 1 octombrie 1768 se înființează Institutul Teologic Catehetic, de trei ani, în clădirile mitropoliei vechi de la Suceava. Se predau acolo Citirea și Cântarea bisericească, Tipicul liturgic, Catehismul mare. Primul dascăl a fost Danul Vlahovici (viitor episcop de Cernăuți). La 1789 acest Institut este mutat la Cernăuți, unde avea ca obiecte de predare: Teologia Dogmatică, Morala, Pastorală, Cântarea Bisericească, Tipicul pedagogic și Filosofia practică. În 1818 această școală capătă denumirea de Institut Teologic sistematic, iar din 1826 devine Institut Teologic de patru ani.

În sfârșit, la 1875, Institutul se transformă în *Facultate de Teologie*, încadrată în Universitatea de Stat din Cernăuți, înființată tot atunci; la ea funcționează profesori de mare prestigiu, printre care amintim pe Pr. Vasile Mitrofanovici (Teologia Practică), T. Tarnavschi (Liturgica), Eusebiu Popovici (Istoria Bisericească Universală), Pr. V. Gheorghiu (Studiul Noului Testament), Dr. V. Tarnavschi (Studiul Vechiului Testament), V. Găină (Dogmatica), S. Reli (Istoria Bisericii Române), Dr. Valerian Șesan (Dreptul Bisericesc) ș.a.

Cât privește pe frații din Transilvania, și ei aveau o școală de învățământ teologic superior în vechea *Academie Teologică Andreiană* din Sibiu, înființată încă din 1811, care își continuă și azi existența sub forma Institutului Teologic sibian (în 1981 împlinește 170 de ani).

În Principatele Unite, cea dintâi Facultate de Teologie s-a înființat la 1860, în cadrul Universității din Iași, care lua atunci ființă, dar ea a avut o existență efemeră și anemică, de numai patru ani (1860-1864), după care s-a desființat. Cât privește înființarea Facultății de Teologie din București, inițiativa au avut-o luminații ierarhi ai Bisericii noastre din ultimul sfert al veacului trecut, în frunte cu mitropolitul primat Calinic Miclescu (1875-1886) și cu eruditul episcop Melchisedec Ștefanescu de la Roman (1879-1892); este drept că în Legea din 1864, pentru înființarea Universității din București, s-a prevăzut între Facultățile acesteia, și una de Teologie, care, pentru diferite pricini, va începe să funcționeze abia mai târziu.

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

Un proiect de lege alcătuit în 1880 de Prof. V.A. Urechia, ministrul de atunci al Instrucțiunii Publice, propunea din nou înființarea Facultății, dar el a rămas nevotesat sau, mai degrabă, nefinanțat. De aceea, la 12 noiembrie 1881, un grup de șapte clerici și profesori, pionieri generoși și idealști ai teologiei bucureștene de atunci, adevărați „doctori fără de arginți”, începeau, într-una dintre sălile Universității bucureștene, cursuri de Teologie. Erau, printre ei, renumitul pedagog și animator al școlii românești, Barbu Constantinescu (primul decan), învățatul arhimandrit Ghenadie Enăceanu (mai târziu episcop al Râmnicului), Doctorul Nicolae Nitzulescu și arhiereul Silvestru Bălănescu, viitorul episcop al Hușilor. Se înscriuseră, în anul I, 50 de studenți, printre care se aflau viitori profesori C. Chiricescu, Badea Cireșeanu și Alexandru Mironescu (viitorul Mitropolit Primat al României). Deși avea o bază legală, Facultatea inaugurată de aceștia, nefiind susținută financiar de Stat, a funcționat la început în condiții foarte grele. Ea nu avea local; cursurile se țineau numai în două ceasuri pe zi, după-amiază, în sălile libere ale altor Facultăți, profesorii prestau muncă fără salarii; nu existau burse pentru studenți și nici funcționarii necesari pentru lucrările de secretariat și cancelarie.

›

Din pricina acestor condiții improprii, cursurile s-au întrerupt în al doilea an de funcționare (la 25 ianuarie 1883) și se reiau după aproape doi ani (la 4 noiembrie 1884), cu 43 studenți, de astă dată primind sprijin material de la Stat. Numărul profesorilor crește cu șase cadre noi, printre care Arhim. Gherasim Timus (mai târziu episcop al Argeșului), Constantin Erbiceanu (viitor membru al Academiei) și Pr. Alexandru Mironescu, mai târziu episcop al Râmnicului și apoi Mitropolit Primat al României, cu numele de Athanasie. În anul școlar 1887-1888, când se completează ciclul de patru ani de studii al Facultății, erau înscriși 98 studenți și a fost promovată prima serie de absolvenți.

Abia în 1890, legea nouă a învățământului superior ia în bugetul Statului și Facultatea de Teologie, încadrând-o în învățământul de Stat; ea face parte din Universitatea bucureșteană, alături de celelalte patru facultăți dinainte existente, dându-i-se aceleași drepturi și prerogative și având aceleași îndatoriri ca și acelea. Se începe astfel o fază nouă, mai bună, în istoria Facultății, prin completarea și umplerea lipsurilor de până acum:

se acordă o sală anume destinată pentru cursurile Facultății (sala mare din etajul de jos al vechii clădiri a Universității), cancelarie pentru profesori și pentru secretariat, se redactează un regulament propriu (pană aici se aplicau normele din Regulamentul Facultății de Litere), se încropește un început de bibliotecă, se găsește un local pentru internatul studenților (la început în casele bisericii Sf. Gheorghe Vechi, mutat apoi în str. Văcărești nr. 4), se îmbunătățește salarizarea profesorilor, prin recunoașterea lor, deocamdată cu titlu provizoriu, se adaugă în programa de învățământ noi discipline de studiu ș.a.m.d.

Prin generozitatea bunilor creștini și vrednicilor de pomenirea Măria Schiopescu și fratele ei, Ioan Scorțescu, se construiește un local propriu pentru internatul teologic, pe lângă biserica fostei mănăstiri Radu-Vodă, internat care a adăpostit și în care au învățat carte și s-au format pentru preoție mulți dintre cei mai buni studenți ai Facultății. Încep să se acorde din partea Statului burse de studii în străinătate; printre primii studenți beneficiari ai acestor burse se numără și viitori profesori ai Facultății: Ioan Mihălcescu (1904), Pr. Ioan Popescu-Mălăești și Nicolae Dobrescu (1907), acesta din urmă ajungând mai târziu membru corespondent al Academiei Române. Aceștia trei inaugurează în istoria Facultății o etapă de strălucire, caracterizată prin prestigiul cărturăresc, pregătirea și competența profesorilor, prin ridicarea nivelului cursurilor și seminariilor, prin instaurarea unei atmosfere de emulație pentru studiu printre studenți și prin adaptarea metodei științifice de lucru în munca de elaborare a lucrărilor publicate de profesori și de studenți (până la 1927, tezele de licență ale candidaților se tipăreau obligatoriu).

Greutățile aduse de intrarea României în Primul Război Mondial (15 august 1916) provoacă o scurtă întrerupere a activității Facultății de Teologie. După reluarea regulată a cursurilor (la 22 aprilie 1918) începe a treia fază din istoria acestei prestigioase instituții de învățământ superior, în plin progres de aici înainte. Crește neîncetat numărul studenților (după 1921 sunt peste 400), se mărește numărul cadrelor și al posturilor didactice și se ridică mereu nivelul cultural de pregătire a studenților, recrutați, de regulă, dintre absolvenții celor 9 Seminarii teologice și mai puțin dintre liceeni, încă din 1918, Facultatea începe să acorde și titlul de doctor în Teologie



*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbracă întru dreptate...»*

(prevăzut în Regulamentul din 1915), primul doctor promovat fiind tânărul Vasile G. Ispir (11 iulie 1919), viitor profesor. Pe lângă profesorii mai vechi, amintiți mai înainte, se adaugă cei recrutați după război, printre care se remarcă: Pr. Nic. M. Popescu (ajuns membru al Academiei), Pr. H. Rovența, T.M. Popescu, Pr. P. Vintilescu, Pr. Gr. Cristescu, Șerban Ionescu ș.a., figuri reprezentative ale învățământului nostru teologic superior dintre cele două războaie mondiale.

Începând din decembrie 1929, Facultatea a funcționat mai confortabil, în sălile de la etajul II al noului local al Universității din Capitală, puse la dispoziție de rectorul ei de atunci, profesorul Nicolae Iorga. Din același an, profesorii încep să editeze revista „Studii Teologice”, iar studenții, prin asociația lor, dinainte constituită (1887), revista „Raze de lumină”. Din 1923 s-au primit, printre studenții Facultății, și fete.

În 1940, prin desființarea Facultății de Teologie de la Iași (Chișinău), o parte dintre profesorii și studenții ei sunt transferați la Facultatea de la București, printre ei aflându-se și Pr. Grigore Pișculescu, reputat scriitor (sub numele de Gala Galaction), devenit apoi membru al Academiei Române. În noiembrie 1946 sunt aduși, prin chemare, profesorii Iustin Moiescu (actualul Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române) de la Facultatea de Teologie din Suceava, și Pr. Dumitru Stăniloae de la Institutul Teologic Andreian din Sibiu.

În anul 1948, Facultatea de Teologie împlinea 67 de ani de existență în cadrul Universității; ea promovase 3.159 licențiați și 72 doctori în Teologie.

Cu toate meritele ei de până atunci pe tărâmul culturii teologice, vechea Facultate de Teologie nu corespundea nevoilor Bisericii; profesorii ei veneau, uneori, în conflict cu autoritatea bisericească, neținând seama de doleanțele și propunerile ei pentru educația clericală a studenților teologi și promovând o cultură teologică cu caracter teoretic și abstract, fără legătură cu realitățile din viața socială a parohiilor. Chiriarii nu aveau nici o posibilitate de a ține legătura sau de a exercita vreun control asupra pregătirii pentru preoție a studenților teologi.

De aceea, în anul 1948, prin noua organizare a învățământului de stat, învățământul religios trece pe seama Bisericii; tot atunci, vechea Facultate de Teologie de la Suceava (fostă la Cernăuți) se contopește cu cea de la Bucu-

restii, fiind transformate amândouă în actualul Institut Teologic Universitar, creat prin Decretul nr. 177 pentru regimul general al cultelor religioase, din 4 august 1948, și prin noul Statut de organizare și funcționare a Bisericii Ortodoxe Române. La aceeași dată, și fosta Academie Teologică Andreiană din Sibiu, devenită din 1942 Institut de Teologie, se transformă în actualul Institut Teologic din Sibiu.

O eră nouă începe de acum în istoria învățământului nostru teologic superior; trecut pe seama Bisericii, el stă sub îndrumarea și controlul Sfântului Sinod, în frunte cu Patriarhul Țării, fiind reglementat prin dispozițiile unui Regulament special al învățământului teologic, conform căruia viitorii preoți sunt crescuți și educați avându-se în vedere condițiile vremii și nevoile de azi ale Bisericii, mai ales în contextul prefacerilor revoluționare ale societății românești de după al Doilea Război Mondial. Păstrându-și caracterul și nivelul științific universitar, învățământul teologic capătă o nouă orientare, mai practică și mai realistă decât până atunci, urmărind să promoveze și pregătirea teologică a viitorilor preoți, dar și îndrumarea clerului pentru apostolatul social cerut de vremurile noi, prin cursurile de îndrumare pastorală și misionară a preoțimii noastre, care au fost înființate tot atunci și cad în sarcina Institutelor Teologice. Se creează, totodată, condiții materiale din ce în ce mai bune pentru funcționarea noului Institut, puse la dispoziția lui prin bunăvoința și generozitatea Ministerului (apoi Departamentului) Cultelor, care plătește salariile profesorilor și ale celei mai mari părți din personalul deservent, și prin chiriile Bisericii, care dau dotațiile pentru întreținerea localului și burse pentru studenții pe care îi recomandă și îi trimite la studii și a căror educație preotească o urmăresc și o îndrumă îndeaproape. Programa se îmbogățește cu discipline noi de studiu, care dau învățământului nostru teologic o orientare mai practică și un caracter de actualitate cum este, de exemplu, Catedra de îndrumări misionare și Ecumenism.

După o scurtă sălășluire în localul fostului Seminar Central, la începutul anului universitar 1949/1950 Institutul se mută în localul său propriu, cel din str. Sf. Ecaterina, unde funcționează și acum, dobândit prin bunăvoința conducerii de Stat de atunci.

Corpul didactic din anul 1949, când Facultatea dobândește noul ei nume de Institut Teologic Universitar, era următorul:

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

### *I. Profesori:*

1. Pr. Vladimir Prelipcean, *Studiul Vechiului Testament*; 2. Iustin Moisescu, *Studiul Noului Testament*; 3. Diacon N. Nicolaescu, (t 1977), *Studiul Noului Testament*; 4. Teodor M. Popescu, *Istoria Bisericească Universală cu noțiuni de Artă creștină și Patrologie*; 5. Pr. P. Rezuș, *Istoria religiilor și Teologie fundamentală*; 6. Nic. Chițescu, *Teologia dogmatică, simbolică și îndrumări misionare*; 7. Diac. O. Bucevschi, *Teologia morală*; 8. Pr. Petre Vintilescu, *Pastorală, Liturgică și Omiletică*; 9. Pr. Gr. Cristescu (t 1961), *Pastorală, Liturgică și Omiletică*; 10. Pr. Mihail Bulacu, *Catehetică și noțiuni de Pedagogie modernă*; 11. Pr. Liviu Stan (t 1973), *Drept canonic și administrație bisericească*; 12. Pr. I.G. Coman, *Patrologie și Patristică*; 13. Pr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Simbolică*; 14. Diac. Em. Vasilescu, *Studiul comparat al religiilor cu specială privire asupra celorlalte culte creștine*.

### *II. Conferențieri:*

1. Diac. Mircea Chialda, *Studiul Vechiului Testament*; 2. Diac. Vintilă Popescu, *Teologia dogmatică, simbolică și îndrumări misionare*; 3. Diac. Gh. Moisescu (f 1974), Conferențiar pe lângă Catedra de *Istoria Bisericii Române*; 4. Bartolomeu Popescu, Conferențiar pe lângă Catedra de *Catehetică și noțiuni de Pedagogie modernă*; 5. Dr. I. Negrescu (t 1971), *Limba slavo-rusă și istoria literaturii teologice slavo-ruse*; 6. Nicolae Lungu, *Muzică bisericească și ritual*.

### *III. Lectori:*

1. Pr. Atanasie Negoită, *Limba ebraică*; 2. Pr. D. Fecioru, *Limba elină*; 3. Diacon I. Pulpea (Rămureanu), *Limba latină*.

### *IV. Asistenți:*

1. Diac. Al. Ciurea, *Secția istorică*; 2. Pr. Haralambie Cojocaru, *Secția exegetică*; 3. C. Pavel, *Secția sistematică*; 4. Diac. Ene Braniște, *Secția practică*.

*Rector*; Diac. Prof. N. Nicolaescu

*Director al Internatului*: Diac. Prof. Em. Vasilescu

*Spiritual*: Mitropolit Efrem Enăceanu.

Toți aceștia creează o «ouă perioadă de strălucire a învățământului nostru teologic. Pe lângă manualele de învățământ și studiile teologice elaborate de ei, lor le revine meritul de a fi promovată, sub îndrumarea conducerii Bisericii, o teologie ecumenistă (editată mai ales în revista „Ortodoxia”) și

spiritul de apropiere și colaborare între toate confesiunile creștine și între popoarele lumii, participând ca delegați ai Bisericii noastre și ai teologiei românești la toate congresele, consfăturile și întrunirile interconfesionale ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor, ale Conferinței Creștine pentru Pace (Praga), ale Conferinței Bisericilor Europene ș.a.

În prezent, după ieșirea la pensie a cadrelor mai vechi, pe lângă unele cadre recrutate între timp (Pr. Nic. Șerbănescu, *Istoria Bisericii Române*; Al. Elian, *Bizantinologie*), funcționează ca profesori discipolii lor mai tineri:

1. Pr. Dumitru Radu, la Catedra de *Teologie Morala*;
2. Pr. Ion Bria, *Îndrumări misionare și Ecumenism*;
3. Pr. Dumitru Popescu, *Teologia Dogmatică*;
4. Pr. Constantin Galeriu, *Omiletică și Catehetică*;
5. Pr. Ștefan Alexe, *Patrologie și Literatură creștină postpatristică*;
6. Pr. Constantin Cornițescu, *Studiul Noului Testament*;
7. Emilian Popescu, *Bizantinologie*.

În calitate de conferențieri:

1. Diac. Nicu Moldoveanu, *Muzică bisericească*;
2. Diac. Petru David, suplinitor la Catedra de *îndrumări misionare și Ecumenism*.

*Lectori:*

1. Remus Rus, suplinitor pentru *Istoria religiilor*;
2. Cezar Vasiliu, suplinitor la *Patrologie și Literatură creștină postpatristică*;
3. Mihai Rădulescu, *Limbile franceză și engleză*;
4. Mircea Gheorghiu, *Limba rusă*.

*Ca asistenți:*

1. Pr. Nicolae Necula și Diac. Mihai Colibă (*Secția practică*);
2. Diac. Emilian Cornițescu (*Secția biblică, Limba ebraică*);
3. Pr. Viorel Ioniță (*Secția istorică și suplinitor al Catedrei de Istoria Bisericească Universală*);
4. Pr. Alexandru Stan (suplinitor al lectorului de *limbi clasice*)-,
5. Diac. I. Caraza (*Secția sistematică, suplinitor al lectoratului de Limba germană*);
6. Pr. Ștefan Sandu (*Secția sistematică*).

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

*Rector* (de la 15 decembrie 1980): Pr. Prof. Ene Braniște

*Prorector*: Pr. Prof. Dumitru Radu

Spiritual prim: (conferențiar) Pr. Ilie Moldovan;

Spiritual secund: (asistent) Pr. Nicolae Dură.

Toți aceștia se străduiesc să continue munca înaintașilor lor, unii dintre ei având temporar și funcții de răspundere în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor (Pr. Ion Bria), al Conferinței Bisericilor Europene (Pr. Dumitru Popescu), sau la comunități ortodoxe române de peste hotare (Pr. Ștefan Alexe la Baden-Baden).

\*

La acest popas aniversar fie-nc îngăduit să facem un scurt bilanț al activității Institutului nostru din prima sută de ani a existenței sale.

Precum este știut, puterea și mândria unei școli stă în valoarea *profesorilor ei*; aceștia îi dau viață, putere și strălucire, prin pregătirea, zelul și devotamentul lor în slujba instituției pe care o slujesc. Și în această privință, atât vechea Facultate de Teologie, cât și Institutul Teologic actual au cu ce se mândri. Cei mai mulți dintre profesorii lor au fost oameni cu o pregătire culturală multilaterală: teologică, filosofică, pedagogică, istorică, juridică și filologică. Din rândurile lor s-au recrutat mulți dintre ierarhii noștri de seamă, ca Silvestru Bălănescu (Episcop de Huși), Gherasim Timus, primul decan ales al Facultății (Episcop de Argeș), Pimen Georgescu (Mitropolit al Moldovei), Arhim. Ghenadie Enăceanu (Episcop la Râmnic), Vartolomeu Stănescu (Episcop de Râmnic), Irineu Mihălcescu (Mitropolit al Moldovei); doi dintre foștii profesori au urcat până în vârful piramidei ierarhiei noastre bisericești, și anume: Alexandru Mironescu (devenit Athanasie), Mitropolit-primat al României antebelice, și Prea Fericitul Iustin Moiescu, actualul Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române.

D-rul N. Nitzulescu era un renumit semitolog. Unii dintre profesori au fost mari cărturari și erudiți, reprezentanți iluștri ai culturii românești, ca Ghenadie Enăceanu și C. Erbiceanu (care, în 1897, a fost și suplinitor al Catedrei de Limba greacă de la Facultatea de Litere), deveniți pentru aceasta membri ai Academiei Române, și urmați de Athanasie Mironescu (membru onorar), Nic. Dobrescu (membru corespondent), Pr. Nic. M. Popescu și Grigore Pișculescu (cunoscut ca scriitor de prestigiu sub numele

de Gala Galaction). Printre cei dintâi profesori ai Facultății se numără cunoscuți militanți pentru răspândirea învățământului și a culturii în masele populare, directori de școli, de așezăminte de cultură și binefacere, ca Barbu Constantinescu, apreciat pedagog în vremea lui, și arhierul Calistrat Bărlădeanu (vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor); alții, din aceeași generație, ca Ghenadie Enăceanu, Gherasim Timus, Silvestru Bălănescu ș.a., au rămas memorabili și ca ajutători și sprijinitori ai Facultății, căreia i-au lăsat legate testamentare, donații, ajutoare și burse pentru studenți ș.a.

Cei din generația următoare acestora s-au distins în lumea universitară din vremea lor, prin prestigiul lor cultural și organizatoric, ca și prin servicii eminente aduse Bisericii și teologiei românești în momente importante din istoria ei. Astfel, C. Chiricescu a fost și prorector al Universității bucureștene (1 februarie-11 martie 1920), fiind propus printre cei trei eligibili pentru demnitatea de rector al Universității, și a jucat un rol decisiv în problema îndreptării calendarului la noi (1924). Profesorul Dragomir Demetrescu era doctor honoris causa al Universității din Atena, mare nomofilax al Patriarhiei de Constantinopol, senator (1902-1905) și în 1925 a fost delegat al Bisericii noastre pe lângă Patriarhia Ecumenică pentru recunoașterea Patriarhiei Române. Dr. V.G. Ispir a participat, în 1925, la Congresul de la Stockholm al „Creștinismului Practic”. Prof. I. Mihălcescu a fost delegat, în 1926, cu organizarea Facultății de Teologie de la Iași (Chișinău), care se înființa atunci, el fiind și primul ei decan (1926-1928). Unii au participat la primul și la al doilea Congres de Teologie Ortodoxă de la Atena, din 1936 și 1976, la conferințele teologice ale Bisericii noastre cu Biserica Anglicană de la București, 1935, și la toate congresele, conferințele interortodoxe și panortodoxe (Constantinopol, 1923, Vatoped, 1930, Moscova, 1948, Rodos, 1961, 1963 și 1964, urmate de cele de la Chambesy).

Generația precedentă și cea actuală de profesori au contribuit la activitatea ecumenistă a Bisericii pe plan intern (ecumenismul local) și pe plan extern, organizând în țară conferințe teologice interconfesionale și participând, peste hotare, ca delegați ai Bisericii și Teologiei românești, la toate conferințele interconfesionale, simpozioanele și congresele organizate de Consiliul Ecumenic al Bisericilor, precum și la dialogurile teologice bilaterale sau generale ale Bisericii Ortodoxe cu celelalte confesiuni creștine

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

Dintre contemporani, unii sunt doctori honoris causa ai unor universități sau institute străine de învățământ teologic superior (Pr. Liviu Stan, Pr. D. Stăniloae), alții au activat sau activează temporar în institute străine de studii ecumenice (Pr. Ioan Coman la Institutul de Studii Teologice din Tantour, 1972-1973, și Asist. Dan-Ilie Ciobotea, la Bossey). Studiile elaborate de unii dintre ei sunt traduse în limbi străine, făcând astfel cunoscută peste hotare teologia ortodoxă română (I. Mihălcescu, Pr. I. Coman, Pr. D. Stăniloae, Diac. N. Balca, Pr. Liviu Stan, Pr. Ene Braniște, Al. Elian, Emilian Popescu, Pr. I. Rămureanu, Pr. I. Bria ș.a.).

Trecând acum la *studenții* Facultății și Institutului Teologic, numărul total al celor titrați în această sută de ani se ridică la 5.653 licențiați și 114 doctori. Dintre ei s-a recrutat nu numai imensa majoritate a preoților Bisericii noastre din acest timp, ci și mulți dintre viitorii profesori din învățământul teologic superior și cel seminarial, dintre dregătorii marcanți ai administrației noastre bisericești, precum și oameni de cultură, pedagogi și profesori care au ilustrat posturi de muncă în cadrul școlii laice românești ca: Ilarion Velculescu (profesor și director al Școlii Normale de băieți din Câmpulung), profesorul și pedagogul M. Mihăileanu din Pitești, profesorul de istorie Pamfil Georgian, scriitorul Cristea N. Dimitrescu (Cridim), profesori universitari în învățământul de Stat (Pândelescu Olteanu - slavist, Virgil Căndea, Ioan Barnea - arheolog), Dan Zamfirescu, Alex. Duțu ș.a. Cu puține excepții, mai toți ierarhii noștri au fost și sunt titrați ai Facultății sau ai Institutului Teologic din București; dintre licențiații Facultății a făcut parte și al treilea patriarh al României, Fericitul întru adormire Justinian Marina (f. 1977), iar alți doi ierarhi de azi au fost și rectori ai Institutului (I.P.S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei și P.S. Episcop Antonie al Buzăului).

Studenții proveneau din toate provinciile românești și au dus de aici ideile învățământului teologic în toate locurile lor de origine. Printre ei au fost și mulți studenți și doctoranzi străini, din Bulgaria, Grecia, Albania, Serbia, Rusia, Polonia, Ungaria, Finlanda, Siria, Liban, Iordania, Etiopia, Kenia, India ș.a. Actualul patriarh al tuturor armenilor, S.S. Vasken I, născut și format în România, a urmat cursurile Facultății de Teologie între anii 1942-1943, iar tânărul episcop sârb Vasile Vadici din Australia este

licențiat al Institutului nostru. Dintre studenții străini au fost promovați șase doctori în Teologie până acum de Institutul nostru: doi etiopieni, un armean (Părintele Arhim. Zareh Baronian, Secretar și Vicar al Episcopiei Armene din România), doi libanezi (ambii profesori de teologie), și un pastor al Bisericii Reformate din Ungaria; unul dintre cei doi doctori etiopieni, Gîrma Wolde Kirkos, a fost de curând hirotonit episcop în patria lui. Toți aceștia au făcut cunoscută în țările lor de origine țara noastră, Biserica și Teologia românească, constituindu-se în adevărate verigi de legătură între Bisericile lor și Biserica noastră și promovând astfel țelurile ecumenismului contemporan, ceea ce au făcut, de altfel, și tinerii teologi români trimiși în ultima vreme de Biserica noastră la studii de specializare în diferite centre din străinătate.

Studenții de azi ai Institutului nostru ar trebui să rețină că, încă de la începuturile învățământului nostru teologic superior, dorința Conducerii Bisericii a fost în permanență ca studenții teologi să trăiască și să fie formați în internat, în „cea mai strictă disciplină bisericească și pedagogică” și ca studenții Facultății de Teologie să fie obligați să audieze, la Facultatea de Litere, Filosofie și Istorie, cursuri de limbi clasice (greaca și latina), Psihologie, Filosofie, Pedagogie și de Istoria Patriei și a literaturii românești, cursuri pentru care ei dădeau examene, ceea ce denotă interesul conducerii de atunci a Bisericii și a Facultății de Teologie pentru cultura generală și multilaterală a viitorilor preoți. Este de dorit să vedem și pe ucenicii noștri de azi manifestând mai mult interes și pasiune pentru însușirea unei astfel de culturi, măcar prin studiu personal și lectură particulară, care rămân temelii eterne ale culturii umane.

Iată, deci, într-o sumară dare de seamă, zestrea roadelor multiple și variate ale muncii de un veac a ostenitorilor de la vechea Facultate de Teologie bucureșteană, continuată astăzi de Institutul nostru teologic: câteva mii de preoți care și-au făcut aici cultura lor teologică și s-au format pentru preoție, risipindu-se apoi pe întregul întins al pământului românesc spre slujirea Bisericii și a Patriei; un neprețuit tezaur de scrieri, manuale didactice, studii, articole, cronici și recenzii, constituind laolaltă temelia solidă și trainică a culturii noastre teologice, de care beneficiem toți cei de azi și vor beneficia și generațiile viitoare; o altă serie de scrieri teologice și acțiuni pentru pro-



*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

movarea ecumenismului contemporan, a cunoașterii și apropierii reciproce dintre diferitele Biserici, confesiuni creștine și popoare ale lumii, ș.a.m.d.

În această atmosferă, Institutul Teologic Universitar din București pășește cu cinste și încredere peste pragul celor 100 de ani de existență, pentru a începe o nouă sută în mersul spre viitor.

La acest popas aniversar, se cuvine să ne aducem aminte, cu recunoștință și venerație, de înalta ierarhie a Bisericii care tot timpul a stat în ajutorul Instituției noastre. Evocăm cu grațitudine amintirea unor miniștri ai Cultelor, academicieni, bărbați de Stat și oameni de cultură, care au contribuit la înființarea și înzestrarea ei, ca: Mihail Kogălniceanu, Titu Maiorescu, V. A. Urechia, Vasile Conta, Gheorghe Chițu, Take Ionescu, Spiru Haret, Nicolae Iorga ș.a. Aducem elogiul nostru postum iluștrilor noștri înaintași, acelor falnici piloni ai zidirii noastre teologice, care au ostenit la acest altar al sacrei cunoașteri a lui Dumnezeu și au creat, prin pregătirea, competența și zelul lor, prestigiul acestei școli, făcând din ea vatră de lumină, dar și de iubire de Patrie.

Exprimăm și cu acest prilej omagiul nostru de respect, dragoste și recunoștință față de membrii Sfântului Sinod, în frunte cu Preafericitul Părinte Patriarh Iustin, fost profesor de prestigiu al Institutului, sub a căror oblăduire înțeleaptă și părintească grijă, școala noastră își desfășoară astăzi activitatea, îl asigurăm că vom munci și de aici înainte cu același zel, devotament și simț al responsabilității, pentru formarea slujitorilor Bisericii noastre și pentru promovarea studiului Teologiei.

Mulțumim tuturor celor ce cinstesc cu prezența lor acest popas sărbătoresc din viața centenară a Institutului nostru, și urăm celor ce vor veni după noi, profesori și studenți, ajutorul lui Dumnezeu, spor și roadă bogată în ostenele lor pentru continuarea muncii înaintașilor, pentru progresul Teologiei, pentru formarea viitorilor slujitori ai Bisericii strămoșești și pentru promovarea, prin scrisul, fapta și exemplul lor, a iubirii de țară și a idealurilor scumpe de pace, de dreptate socială și de propășire a Patriei și a umanității.

## **90 DE ANI DE LA RECUNOAȘTEREA AUTOCEFALIEI BISERICII ORTODOXE ROMÂNE ȘI 50 DE ANI DE LA ÎNFIINȚAREA PATRIARHIEI ROMÂNE\***

În primele zile ale lui noiembrie din acest an (1975) Biserica Ortodoxă Română a sărbătorit aniversarea a două dintre cele mai importante momente din ultima sută de ani a istoriei sale, și anume împlinirea a 90 de ani de la recunoașterea oficială de către Patriarhia Ecumenică, a autocefaliei Bisericii noastre (1885) și trecerea unei jumătăți de veac de la înființarea Patriarhiei Române (1925). Amândouă aceste evenimente istorice stau la temelia dezvoltării, a prestigiului și a cinstirii de care se bucură astăzi Biserica Ortodoxă Română, pentru că cel dintâi (autocefalia) însemna libertate deplină în organizarea și administrarea treburilor sale lăuntrice, fără nici un amestec sau control al vreunei autorități bisericești din afară, iar cel de al doilea (Patriarhatul) reprezenta suprema treaptă ierarhică la care putea fi ridicat întâistătătorul ei și titlul cel mai de cinste care i se putea acorda, potrivit pravilei canonice și tradiției consfințite în lumea creștină ortodoxă. Aceasta cu atât mai mult cu cât niciunul dintre cele două acte nu scoteau Biserica noastră din unitatea generală a Ortodoxiei, ci dimpotrivă, erau făcute de așa natură încât nu numai că păstrau și asigurau pe mai departe bunele raporturi cu Patriarhia tutelară de până atunci, ci erau menite să favorizeze și să promoveze unitatea dogmatică, de cult, canonică și de acțiune, cu toate celelalte Biserici Ortodoxe surori.

Atât recunoașterea autocefaliei, cât și înființarea Patriarhiei constituiau rezultatul unor eforturi și strădanii multisekulare, împreunate uneori cu

\* In rev. „Glasul Bisericii”, XXXIV (1975), nr. 11-12, p. 1125-1137.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

grele jertfe, ale credincioșilor, ierarhilor și voievozilor pământeni din trecut; ele reprezentau, totodată, încununarea unor drepturi și merite îndeobște recunoscute, de care Ortodoxia românească se învrednicise și până atunci în cadrul Ortodoxiei ecumenice; erau consecința logică și firească, inevitabilă, am putea spune, pe linie bisericească, a organizării de stat a poporului român, care își dobândise, după secole de lupte și de jertfe nenumărate, libertatea, independența și suveranitatea națională și în urma Războiului de Independență din 1877, iar după Primul Război Mondial (1918) izbutise să realizeze unitatea politică a tuturor românilor.

Să rememorăm deci, pe scurt, cu prilejul acestui popas aniversar, împrejurările istorice care au dus la dobândirea autocefaliei și la întemeierea Patriarhiei Române, pentru a vedea mai lămurit însemnătatea acestor acte și urmările lor în viața și activitatea Bisericii noastre.

În Ortodoxie, potrivit prevederilor canonului 34 apostolic, care orânduiește ca fiecare națiune să-și aibă protosul ei dintre episcopi, organizarea bisericească s-a făcut pe baza principiului etnic și a urmat în general evoluția organizării politice a popoarelor, ținând întotdeauna seama de împrejurările istoriei lor naționale, de situația lor geografică (Bisericile din Cipru și din Sinai), de caracterele etnice și de condițiile politice în care s-au format și s-au dezvoltat popoarele respective. Și deoarece creștinismul a luat ființă și s-a dezvoltat la început în cadrul întinsului Imperiu Roman, la organizarea ei Biserica s-a acomodat împărțirii teritoriale politice a Imperiului Roman (vezi can. 17 Calcedon și 28 Trulan) și, mai ales, cele făcute de împăratul Constantin cel Mare, care a împărțit întreg Imperiul în patru *prefecturi* (Orient, Iliric, Italia și Galia), acestea în *dieceze* (conduse de câte un vicar), diecezele în provincii sau *eparhii*, iar acestea în *parohii* (ТтаpoiKiai). Episcopii unei provincii (eparhii) se adunau în sinoade, care se țineau de obicei în capitala provinciei politice sub prezidența episcopului de acolo, care, având, între altele, și însărcinarea de a aduce la îndeplinire hotărârile sinodale, a căpătat cu timpul atribuții de conducere și jurisdicție peste episcopii din întreaga provincie și numirea de *mitropolit* (ἡιΤπο7i6\ic, = orașul mamă), iar teritoriul jurisdicției sale, numit la început *eparhie*, a devenit *mitropolie*.

La rândul lor, mitropolii din cuprinsul unei dieceze politice formau un ținut bisericesc mai mare, numit *dieceză*, *exarhat* sau *patriarhat*, având în

frunte pe mitropolitul din capitala diecezei politice, numit *exarh* sau *patriarh*. Așa s-au format în cursul timpului Biserici particulare independente, care er'au nu numai *autonome*, adică aveau ierarhie independentă și dreptul de a-și da legiuiri proprii, ci și *autocefale*, adică aveau conducere proprie și de sine stătătoare, nesupusă nici unei jurisdicții străine, fiind doar obligat să păstreze cu celelalte Biserici legătura unității de credință, de cult și de organizare, consultându-se în chestiunile comune de interes general bisericesc, pe care trebuia să le rezolve de comun acord, fie prin adunarea în sinoade, fie prin consensul unanim.

Patriarhatul era deci forma supremă de organizare bisericească. Cele dintâi Biserici autocefale organizate ca patriarhate sunt cele ale Romei, Constantinopolului, Alexandriei, Antiohiei și Ierusalimului (vezi can. 6 și 7 Sin. I Ec, 3 Sin. II Ec, 28 Sin. IV Ec. și 36 Trulan), bazate pe importanța politică și cea religioasă a orașelor de reședință. La acestea s-au adăugat cu timpul Bisericile autocefale naționale, constituite pe baza principiului etnic formulat de can. 34 apostolic și ridicate și ele la rangul de patriarhate, unele dintre acestea având o existență efemeră (ca cele de Ohrida, Târnova și Ipec), iar altele au fost temporar desființate și de curând reînființate (ca cel al Rusiei, cel al Serbiei și cel al Bulgariei). Autocefale sunt, de asemenea, și unele Biserici naționale care nu au fost ridicate la rangul de patriarhii, ci își păstrează organizarea și denumirea de *arhiepiscope* sau *mitropolie*, ca Arhiepiscopea Ciprului (can. 8 Sin. III Ec. și 39 Trulan), Arhiepiscopea Atenei și Greciei (din 1833-1850), Mitropolia Poloniei (recunoscută în 1925) ș.a.

Cât privește poporul român, e știut că el nu cunoaște un anumit moment cronologic al încreștinării sale, ci este creștin încă de la nașterea și formarea sa ca entitate etnică în bazinul carpatic și cel dunărean, unde sămânța Evangheliei creștine a fost aruncată de însuși Sfântul Apostol Andrei cel întâi chemat, care a propovăduit în Scitia, precum și de ucenicii și colaboratorii Sfântului Apostol Pavel, care au activat în Macedonia; ea a fost apoi cultivată și înmulțită de coloniștii romani aduși de împăratul Traian în Dacia cucerită de el la începutul veacului al doilea, ca și de negustorii și misionarii veniți din diferite părți ale lumii creștine de atunci, pe urma legiunilor romane, încât spre sfârșitul epocii persecuțiilor se constată în aceste părți numeroși martiri creștini, osemintele sfinte a patru dintre ei (Attalos,

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

Zoticos, Kamasis și Filippos) fiind de curând descoperite în martirionul subteran de la Niculițel, în Dobrogea; se constată de asemenea, tot atunci, existența unei episcopii, și anume cea a Tomisului (Constanța de azi), ai cărei titulari iau parte la primele sinoade ecumenice și se fac cunoscuți prin activitatea lor (ca Gherontie, care semnează în actele Sinodului II Ec), prin realizări cărturărești (ca Teotim), ori prin sfințenia vieții lor (ca Vetranio).

Dar condițiile istorice vitrege în care se plămădește și se formează poporul nostru și, îndeosebi, năvălirile popoarelor migratoare împart pe români în organizații statale deosebite, împiedicând, totodată, afirmarea lor mai puternică în istorie și organizarea lor bisericească unitară și independentă (autonomă), până în secolul al XIV-lea. Precum este știut, abia în a doua jumătate a acestui secol, împrejurări istorice mai favorabile fac posibilă constituirea celor două state românești feudale - cel al Țării Românești (Valahiei) și cel al Moldovei - și tot atunci se organizează, aproape concomitent, și cele două mitropolii române ortodoxe, sub tutela canonică a Patriarhiei din Constantinopol. Dar încă de atunci se pot constata documentar premisele de afirmare a unei independențe bisericești și semnele unei atenții deosebite, acordate ambelor mitropolii de către Patriarhia Ecumenică, din cauza rolului important pe care ele îl aveau pentru Ortodoxie în această parte a lumii creștine, unde Ortodoxia avea de luptat atât cu expansiunea crescândă a turcilor dinspre sud-est, cât și cu asalturile prozelitice ale catolicismului dinspre nord-vest.

De aceea, încă de la început, titulatura mitropolitului Țării Românești (Ungrovlahiei) cuprindea și atribuțiile de „exarh al întregii Ungarii și al Plaiurilor”. În această calitate, mitropolitul Ungrovlahiei era și reprezentant sau locțiitor al Patriarhului Ecumenic peste românii ortodocși de dincolo de Carpați, având deci dreptul de a hirotoni pe mitropolitul Ardealului, care primea de la el sfaturi și îndrumări în treburile mai de seamă. Dreptul acesta era cunoscut și recunoscut și de ceilalți patriarhi răsăriteni, precum vedem din cartea cu titlul *Sintagmation*, a patriarhului Hrisant al Ierusalimului, tipărită la București în anul 1715, în care citim că „Mitropolitul Transilvaniei, adică al Ardealului,... stă în legătură cu mitropolitul Ungrovlahiei, ca față de unul care are drepturi de Patriarh și de exarh”. De aceea, în Predoslovnia Cazaniei lui Coresi, tipărită la Brașov în 1581, judele Luca

Hrăjilă numea pe mitropolitul Serafim de la Târgoviște „arhimitropolit”, față de cel al Ardealului, „Luminatul Ghenadie”, care fiind subordonat celui dintâi, era numit, simplu, „marele mitropolit”.

La puțină vreme după întemeierea Mitropoliei Ungro-Vlahiei, și anume la 1382, mitropolitul ei primește, din partea Patriarhiei Ecumenice, și titlul onorific de „loçtiitor al Nicomidiei”, iar mai târziu și pe *cel* de „loçtiitor al Andrei”, adică al celor două dintre scaunele vlădicești din Asia Mică, ai căror titulari erau socotiți pe locul al treilea și al șaselea după Patriarhul Ecumenic, în lista scaunelor supuse jurisdicției canonice a acestuia. Dar un spor mai mare de prestigiu dobândește Biserica românească prin actul sinodal din 10 octombrie 1776, cu care Patriarhia Ecumenică acordă mitropolitului Ungro-Vlahiei titulatura de *loçtiitor al scaunului Chesareei Capadociei*. Chesareea Capadociei era pe atunci cea dintâi în rang dintre vechile mitropolii subordonate canonic Patriarhului Ecumenic și fusese ilustrată odinioară prin marea personalitate a Sfântului Vasile cel Mare, care, prin anii 373-374, purta corespondență cu conducătorii politici și bisericești ai Sciției Minor - guvernatorul roman Iulius Soranus și episcopul Vetranio al Tomisului — în legătură cu transportarea la Capadocia a moaștelor Sfântului Sava zis „Gotul”. Martirizat prin înecare în apele râului Buzău, la 12 aprilie 372. Titulatura de „loçtiitor al Chesareei Capadociei” amintea deci vechile legături dintre centrele bisericești microasiatice din sec. al IV-lea și cele ale strămoșilor noștri daco-romani de pe teritoriul României de azi. În tomosul sinodal se preciza că se acordă această titulatură ca un „titlu și privilegiu de cinste”, hărăzit mitropoliei românești, care trebuia să rămână „cu tărie neclintită și nemișcată” titularilor ei de totdeauna. În această calitate, arhipăstorul Ungro-Vlahiei ajungea deci întâiul mitropolit din ținuturile aflate sub jurisdicția canonică a Mării Biserici, iar la un eventual sinod local constantinopolitan, în lipsa Patriarhului, mitropolitul român rămânea de drept întâistătător, ca loçtiitor al celui dintâi scaun mitropolitan al Patriarhiei Ecumenice.

Poziția pe care mitropolii Tării Românești o aveau față de patriarhii de la Constantinopol și drepturile Bisericii noastre au fost definite mai exact în cursul secolului al XVII-lea, când, împotriva tendințelor de subordonare totală a acestei Biserici, manifestate de către unii ierarhi greci, la 15 iulie

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

1631, se ia de către sfatul Țării hotărârea ca „să nu mai fie volnic Patriarhul în Constantinopol să trimită în țara noastră nici mitropolit, nici episcopi, nici egumeni, ci acela pe care îl va alege sfatul și Țara, acela să păstorească, iar Patriarhul să-i dea numai binecuvântarea, *după cum a fost din veac*”. Acest drept tradițional făcea, desigur, pe mitropolitul Antim Ivireanul al Țării Românești să se adreseze, prin 1710-1711, Patriarhului Ecumenic Atanasie al VI-lea, protestând energic împotriva amestecului necanonic al patriarhului ierusalimitean Hrisant în treburile Bisericii noastre.

O poziție de adevărată autocefalie sau neatârnare de vreo patriarhie deținea îndeosebi Biserica Moldovei, poziție în sprijinul căreia se pot cita multe dovezi, începând chiar de la întemeierea Mitropoliei Moldovei, când moldovenii se opun categoric Patriarhiei de Constantinopol, care voia să le trimită un ierarh grec, dar a fost silită în cele din urmă să recunoască pe un ierarh pământean, propus de moldoveni, adică pe Iosif Mușat, fost episcop al Cetății Albe (1401). De aceea, prin actul sinodal trimis de împăratul bizantin Ioan VII Paleologul (f. 1448) voievodului Alexandru cel Bun și mitropolitului Iosif Mușat (c. 1415), Mitropolia Moldovei era scoasă de sub ascultarea oricărui scaun ierarhic ortodox, fiind așezată cu drepturi patriarhale. Așa se explică mențiunea din glava 391 din Pravila Mare a lui Matei Basarab, tipărită la Târgoviște în 1652, că pe atunci Mitropolia Moldovei nu era plecată „nici orhidenilor, nici țaringrădeanului”; afirmația este repetată, de altfel, și în *Descriptio Moldaviae* a lui Dimitrie Cantemir, unde se spune că mitropolitul Moldovei ocupă în Biserica Răsăriteană o poziție eu totul deosebită, pe care alți mitropoliți nu o iau. Căci el, deși nu are titlul de patriarh, totuși, nu este supus niciunui patriarh; și deși primește binecuvântare de la Patriarhul Constantinopolului, totuși, nu poate fi ales de acela, și nici scos din scaun, nefiind obligat, ca toți ceilalți mitropoliți, să aștepte ceea ce se numește aprobare din partea Marelui Biserici din Constantinopol (*Descr. Mold.*, part. III, cap. 2). În ianuarie 1752, un sobor bisericesc întrunit la Iași sub președinția mitropolitului Iacov Putneanul interzicea pe viitor alegerea vreunui mitropolit ori episcop străin de neam.

Ca și mitropoliții Ungro-Vlahiei, mitropoliții moldoveni au avut în titulatura lor atribuțiile de locuitori ai unor scaune mitropolitane microasiatice, ca cel de Masia și cel de Sevastia. Așa se explică pentru ce unii dintre

mitropoliții moldoveni de pe vremuri s-au bucurat de o cinstită și prețuire egală cu a patriarhilor, deși nu aveau de drept acest titlu. Astfel, în 1598, patriarhul Meletie Pigas scria mitropolitului Gheorghe Movilă al Moldovei că titularul scaunului Moldovei „fiind ridicat acum la treapta de arhiepiscop, are pentru această înaltă vrednicie (dreptul să poarte) mantia patriarhală..., cu patru râuri, care e rânduit numai pentru patriarhii scaunelor apostolice..., precum și cârja patriarhală”.

Merite mari și unanim recunoscute și-a agonisit Biserica Românească din ambele mitropolii de odinioară, prin milosteniile, daniile și ajutoarele date de voievozii, ierarhii și boierii români patriarhiilor răsăritene, sărăcite prin opresiunea turcească și prin scăderea numărului credincioșilor, precum și Locurilor Sfinte din Orient, mănăstirilor grecești din Sfântul Munte și din alte părți, care au beneficiat, până acum o sută de ani, de veniturile, considerabile, ale mănăstirilor închinete, din țările românești. Veacuri de-a rândul pământul românesc a fost locul de refugiu, de azil și de ajutor, al atâtor ierarhi și teologi greci din diferite centre, care găseau la noi scăpare, ajutor material și moral, teren de activitate și de desfășurare a posibilităților lor intelectuale, artistice sau organizatorice, iar uneori și loc de veșnică odihnă (patriarhii constantinopolitani Dionisie IV Seraglanul, Ioachim I ș.a.). Deseori se aflau prin părțile noastre câte doi sau trei patriarhi greci deodată. De ex., la înmormântarea domnitorului Antioh Cantemir al Moldovei (1707) au slujit toți cei patru patriarhi răsăriteni de pe atunci. Din cei 11 patriarhi care s-au succedat pe scaunul ecumenic în cursul secolului al XVI-lea, doar unul n-a ajuns să calce pe pământul ospitalier și darnic al țării noastre. Uneori se sfîntea la noi Sfântul și Marele Mir (Patriarhul ecumenic Pahomie I la Curtea de Argeș, în 1513). S-au făcut la noi chiar și alegeri și hirotonisiri de patriarhi pentru scaunele răsăritene, cum s-a întâmplat în 1645, când Paisie, egumenul mănăstirii Galata, a fost ales și hirotonit patriarh al Ierusalimului, în Biserica Sfinților Trei Ierarhi din Iași în 1639 Moldova a dat și un candidat la scaunul de patriarh ecumenic, în persoana vrednicului mitropolit Varlaam. E cunoscut apoi rolul de frunte pe care l-a jucat Biserica Moldovei la sinodul interortodox de la Iași 1642 unde s-a discutat și aprobat sobornic Mărturisirea Ortodoxă a lui Petru Movilă devenita apoi carte simbolică de căpetenie a întregii Ortodoxii.



*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

Este, de asemenea, îndeajuns de cunoscut rolul cultural de frunte pe care l-au jucat Țările noastre în lumea ortodoxă de după căderea Constantinopolului, prin adăpostirea cărturarilor greci și slavi refugiați la noi, prin tipărirea cărților de cult în limbile greacă și slavă, necesare popoarelor ortodoxe vecine, ba chiar și în limba arabă, pentru ortodocșii de limbă arabă din cuprinsul Patriarhiei Antiohiei, prin editarea la noi a numeroase opere de teologie, dintre care unele tipărite aici în ediții princeps (ca, de ex., Opera completă a arhiepiscopului Simeon al Tesalonicului, la Iași, 1683), iar pe timpul lui Constantin Brîncoveanu și al lui Antim Ivireanul se trimit chiar tiparnițe și meșteri tipografi români pentru creștinii din Siria (Alep) și din Georgia (Tiflis).

\*

Ca și la celelalte popoare ortodoxe din sud-estul Europei - și poate într-o măsură mai mare decât la acestea -, Biserica Ortodoxă Română din toate provinciile a fost de la început o Biserică națională, Biserica poporului român, care, în unanimitatea lui, a fost ortodox. Prin însăși tradiția și structura ei canonică, precum și prin întreaga ei activitate, Biserica Românească s-a integrat profund în viața națională, socială și culturală a credincioșilor ei, încât istoria ei este, de fapt, istoria poporului român însuși, cu care ea s-a identificat, pe care l-a susținut și ale cărui aspirații legitime spre libertate, independență și unitate politică le-a sprijinit. Ceva mai mult, în regiunile unde românii au fost în imposibilitate de a-și fauri un stat național, propriu și independent, cum a fost în Transilvania, lupta pentru apărarea și păstrarea legii strămoșești, adică a credinței lor religioase, susținută prin Biserică, a fost una din formele de luptă pentru păstrarea și afirmarea ființei și unității sale naționale, constituind suportul de nebiruit al dăinuirii și al prezenței noastre permanente pe aceste locuri și temeluind drepturile noastre suverane și imprescriptibile asupra teritoriului Daciei de altădată. Despărțiți, prin granițe politice silnice și nefirești, de frații lor de neam din Țara Românească și din Moldova, românii din Transilvania au rămas în neîntreruptă legătură cu aceștia, prin unitatea de credință, de cult și de organizare bisericească. Biserica strămoșească a fost altarul în jurul căruia românii de pretutindeni s-au adunat și s-au simțit frați, păstrându-și astfel conștiința unității lor de origine sau de neam, de limbă și de aspirații naționale, înainte de înfăptuirea

unității lor politice. E bine știut că, bisericește, românii ortodocși de peste munți au stat, cel puțin din *sec.* al XIV-lea înainte, sub jurisdicția canonică a mitropolitului Ungrovlahiei, care, precum am văzut, avea în titulatura lui și pe aceea de „exarh al întregii Ungarii și al Plaiurilor”, cu dreptul de a hirotoni pe mitropoliții Ardealului, iar titularii Episcopiei de Vad și Feleac, întemeiată în *sec.* al XV-lea de Ștefan cel Mare, stăteau în dependență canonică de Mitropolia Moldovei. Chiar în tratatul încheiat la 1595 între craiul Sigismund Bathory al Ardealului și Mihai Viteazul, care va zidi și o nouă catedrală mitropolitană la Alba Iulia, se prevedea menținerea Mitropoliei Ardealului în dependență de mitropolitul Țării Românești. Unitatea aceasta sufletească a românilor din cele trei provincii românești s-a menținut și prin cărțile de cult tipărite în Muntenia și Moldova, care circulau și în Ardeal, întreținând unitatea de limbă, ca și prin schimbul neîncetat de teologi, clerici, cărturari, tipografi (ca diaconul Coresi și Filip Maler moldoveanul), copişti de cărți (ca dascălul Ion Sturdza Moldovanul), zugravi ș.a., care treceau din Muntenia și din Moldova în Ardeal și activau acolo, ori invers.

Dar chiar și în Muntenia și Moldova, unde constituirea unor state naționale și independente a fost posibilă mai de timpuriu, organizarea și dezvoltarea Bisericii a mers paralel cu marile evenimente istorice care au dus, cu deosebire în cursul ultimelor două secole, la făurirea, întregirea și consolidarea statului românesc de azi. În mod firesc, toate aceste evenimente, care însemnau pași înainte spre realizarea unității politice, a independenței și suveranității noastre naționale, trebuia să-și găsească ecourile cuvenite și schimbările corespunzătoare și în structura organizatorică a Bisericii strămoșești. Tendința permanentă de emancipare bisericească totală, pe care am constatat-o la mai toți ierarhii noștri de odinioară, s-a manifestat și mai puternic în cursul secolului trecut, în urma unor evenimente din istoria Patriei, care au accelerat și au făcut necesară recunoașterea oficială a autocefaliei Bisericii Românești acum 90 ani în urmă (1885), obligând Patriarhia Ecumenică să sancționeze o stare de fapt.

Astfel, încetarea domniilor fanariote și revenirea domnilor pământeni la conducerea celor două state românești (1821), care constituia de fapt un pas important spre un început de autonomie politică pe plan intern, iar mai târziu unirea celor două Principate (1859), și unificarea vieții lor politice

«*Preoții Tai, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

(1862), făcea necesară o nouă organizare a Bisericii Românești, potrivit cu situația politică, nouă, a statului. Unirea celor două Principate într-un singur stat, la înfăptuirea căreia contribuiseră și oamenii Bisericii, aducea după sine juxtapunerea a două mitropolii cu drepturi și ranguri egale, cu aceeași vechime și importanță istorică, niciuna dintre ele neputând fi subordonată celeilalte. De aceea, sub domnitorul Ioan Alexandru Cuza, care și-a câștigat merite nepieritoare prin lupta sa pentru desăvârșirea autonomiei noastre politice și bisericești, s-a promulgat, în decembrie 1864, *Decretul Organic* pentru înființarea unei autorități sinodale centrale a Bisericii noastre, care însemna, de fapt, un pas mare spre autocefalie, deoarece sinodul creat atunci tindea către neatârnairea de orice chiriarhie străină.

Autocefalia deplină a Bisericii Românești fusese, de altfel, cerută oficial și categoric, pentru prima dată, încă dinainte de Unirea Principatelor, și anume în noiembrie 1857, prin Comisia bisericească instituită în sânul Divanului ad-hoc de atunci, care și-a însușit-o. Pe de altă parte, un impuls nou îl dădea luptei din Principate pentru autocefalie exemplul Bisericii surori din Ardeal, care, datorită meritelor și vredniciei marelui Andrei Șaguna, a izbutit să obțină, în 1864, reînființarea vechii Mitropolii a Ardealului, iar în 1868 recunoașterea autonomiei ei depline. De aceea, după *Decretul Organic* din 1864, autocefalia a fost de fapt consacrată legal de autoritatea politică a Statului, în art. 21 al Constituției Țării din 1866, care statornicea că „Biserica Ortodoxă Română este liberă de orice atârnaire străină, dar păstrează unitatea dogmatică cu Biserica Ecumenică a Răsăritului”, având „o autoritate sinodală centrală pentru reglementarea treburilor ei canonice și disciplinare”. Pe temeiul acestor principii constituționale s-a întocmit apoi *Legea Organică a Bisericii Ortodoxe Române*, promulgată în 1872, prin care mitropolitului Ungro-Vlahiei, ca unul care avea rezidența în capitala Țării, i se adăuga, la titulatura de până atunci, și cea de „Primat al României și președinte al Sfântului Sinod”, singura posibilă pe atunci pentru a exprima întâietatea lui onorifică față de mitropolitul Moldovei.

Cucerirea independenței naționale în urma Războiului ruso-turc din 1877-1878, la care oștirea română a luat parte activă și a avut un rol hotărâtor în dobândirea victoriei, a fost decisivă pentru eliberarea totală și definitivă a Bisericii Românești de sub tutela autorității Patriarhiei Ecumenice. însă din

1882, Biserica noastră se manifestă de fapt ca una de sine stătătoare, prin sfințirea pentru prima dată a Sfântului Mir de către sinodul arhierilor săi, în Joia Patimilor din acel an. După oarecare opoziție din partea Patriarhiei Ecumenice, un document memoriu, alcătuit de învățatul episcop Melchisedec al Romanului în numele Bisericii Românești, a avut darul de a convinge Patriarhia Ecumenică de dreptatea cauzei noastre, încât la solicitarea formală a mitropolitului-primat Calinic Miclescu, președintele Sfântului Sinod, la 25 aprilie 1885 patriarhul Ioachim IV răspunde favorabil, prin tomosul patriarhicesc, în care spune că, „găsind cererea Bisericii românești întemeiată, dreaptă și corespunzătoare cu așezămintele bisericești", o aprobă împreună cu sinodul său și „binecuvântează Biserica Ortodoxă Română, recunoscând-o autocefală și ocârmuindu-se de sine întru toate". Tomosul de autocefalie recomanda totodată și celorlalte Biserici ortodoxe să recunoască neatârnairea și autocefalia Bisericii noastre, ca o Biserică administrată de propriul ei sinod, prezidat de mitropolitul Ungro-Vlahiei și Primat al României, care era singură și suprema autoritate bisericească pentru rezolvarea treburilor ei interne.

Așa se ajunge, acum 90 de ani în urmă, după un șir de frământări, discuții și tergiversări, la înfăptuirea actului important pe care-l aniversăm acum, adică recunoașterea formală a autocefaliei prin care Biserica noastră dobânda o libertate deplină în mișcare, nestânjenită de vreo îngrădire din afară, dar își păstra totodată și bunele raporturi tradiționale cu Patriarhia Ecumenică, pe care Biserica noastră continuă să o respecte ca pe o autoritate morală, acordându-i o întâietate onorifică față de celelalte Biserici autocefale surori, în virtutea trecutului ei glorios din vremea de strălucire a Imperiului Bizantin și în amintirea ocrotirii materne acordate Bisericii noastre din epoca organizării ei în mitropolii și până acum aproape o sută de ani în urmă.

Autocefalia sau independența Bisericii noastre a constituit, de fapt, una din formele prin care s-a manifestat conștiința de sine a poporului român și afirmarea, pe plan religios, a dreptului său firesc la libertate și independență politică, dobândită după secole de luptă, suferințe și jertfe. Ea a permis Bisericii noastre să facă o cotitură hotărâtoare în activitatea ei internă și externă și să se manifeste ca o forță activă nu numai în viața poporului român de atunci înainte, ci și în relațiile ei externe cu celelalte Biserici Ortodoxe

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

și cu cele creștine, în general. Ea însemna totodată pasul ultim, necesar și hotărâtor, pentru atingerea treptei celei mai de sus în organizarea noastră bisericească, adică ridicarea Bisericii Românești la rangul de patriarhie. Lucru care s-a și întâmplat, în situația nouă a statului român de după Primul Război Mondial, care, prin jertfa celor 800.000 români căzuți eroic pe imensul front de luptă, ne-a adus, în 1918, realizarea granițelor firești ale Țării și unificarea politică a tuturor românilor într-un singur stat. Se înfaptuia atunci, de astă dată pentru totdeauna, visul multiseclar realizat vremelnic, cu trei secole și ceva mai înainte, de marele domnitor român Mihai Viteazul. Unirea politică a fost îndată urmată de cea bisericească, proclamată formal în ședința Sfântului Sinod din 30 noiembrie 1919; la 25 februarie 1920, prin hotărârea Congresului Național Bisericesc al Mitropoliei Transilvaniei, aceasta se unește cu Biserica din vechiul Regat. Unirea se consolidează prin unificarea organizației bisericești, prevăzută în art. 22 al Constituției din 1923 și realizată prin Legea de unificare a organizației bisericești și prin Statutul de organizare a Bisericii Ortodoxe Române din 1925.

Dar în noul stat românesc, reîntregit cu o populație sporită, Biserica Ortodoxă Română și-a mărit numărul credincioșilor și al eparhiilor. Ori, titulatura de Mitropolit-Primat a întâistătătorului unei astfel de Biserici nu mai corespundea nici la mărimea și importanța ei și nici tradițiilor de organizare din celelalte Biserici ortodoxe vecine, care, precum am văzut mai înainte, fuseseră toate ridicate mai mult la rangul de patriarhii. De altfel, ideea înființării unei patriarhii române fusese formulată și pusă în circulație încă din secolul trecut, mai întâi în Ardeal, unde prin 1853-1863, cu prilejul frământărilor pentru reactivarea și recunoașterea mitropoliei ortodoxe a Ardealului, s-a propus înființarea unei Patriarhii române cu sediul la Sibiu, prin analogie cu cea sârbească de la Carlovitz. La 9 aprilie 1882 s-a depus la Sfatul Țării de la București un proiect pentru Reforma Legii **Sinodale din 1872**, propunându-se, între altele, ca Mitropolitul-Primat să fie ridicat la treapta de Patriarh, iar Episcopia Râmnicului să fie făcută Arhiepiscopie cu scaunul la Craiova și cu titlul de Mitropolia Olteniei și a Noului Severin. Mai târziu, îndată după întregirea Țării de după Primul Război Mondial, prin 1918-1919, ideea înființării Patriarhiei Române a revenit stăruiitor în circulație, scriindu-se chiar broșuri care militau pentru aceasta, iar în 1923

profesorul ardelean Onisifor Ghibu propunea să se înființeze Patriarhia, <sup>cu</sup> ajutorul căreia se spera să fie aduși și uniții ardeleni la unitatea cu Biserica Ortodoxă Mamă.

Ideea ridicării Bisericii noastre la rangul de Patriarhat a fost tradusă în faptă în 1925. Prin hotărârea Sfântului Sinod din 4 februarie 1925, întărită prin legea de stat promulgată la 25 februarie același an, se înființează *Patriarhia Română*, prin ridicarea scaunului de Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Ungrovlahiei și Primat al României, la rangul de scaun patriarhal, titularul lui devenind astfel Patriarh al României. Urmându-se vechea datină, au fost încunoștințate despre aceasta și celelalte Biserici Ortodoxe, care au răspuns exprimându-și consimțământul și făcând urări frățești, în frunte cu Patriarhia de Constantinopol, care, în tomosul ei de părintească încuviințare, din 30 iulie 1925, spunea că, înțelegând hotărârea Bisericii noastre, nu găsește nicio piedică de nebiruit ci, „folosind cu bunăvoință iconomia de acum, își dă cu dragoste consimțământul și recunoașterea sa”. Iar anul acesta (1975), la 1 noiembrie, s-a împlinit exact o jumătate de veac de la festivitățile pentru investitura primului patriarh al României, Miron Cristea, fost până atunci Mitropolit-Primat.

Precum se vede, actul recunoașterii definitive a autocefaliei Bisericii noastre din secolul trecut, urmat de ridicarea ei la rangul de Patriarhat au fost consecințe logice și manifestări firești, pe linie bisericească, ale independenței și suveranității statului român. Îndeosebi înființarea Patriarhatului a constituit, pe de o parte, punctul final impus de evoluția istorică a vieții politice și bisericești a poporului nostru, iar pe de altă parte, începutul unei ere noi în viața Bisericii noastre. Ea era îndreptățită și chiar necesară, pentru multiple motive. O cerea, de exemplu, vechimea Bisericii noastre, de origine apostolică. O justifică rolul important pe care Biserica noastră l-a jucat în trecut și jertfele pe care poporul român le-a făcut pentru apărarea Ortodoxiei împotriva presiunii altor confesiuni. O impunea însemnătatea la care Biserica Românească ajunsese prin numărul mare de credincioși, prin numărul și mărimea eparhiilor ei (18 episcopii cu cinci mitropolii), prin clerul ei numeros și bine pregătit, prin mulțimea și importanța mănăstirilor cu veche tradiție monahală și viață duhovnicească bogată s.a.m.d. Cu un cuvânt, Biserica Românească ajunsese la o pondere însemnată în cadrul

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

Ortodoxiei, care o îndreptăța cu prisosință la rangul cel mai de sus al ierarhiei organizării bisericești, care este Patriarhia. Titlul de *Patriarh*, acordat întâistătătorului acestei Biserici, era necesar, ca un titlu ierarhic superior. Prin consimțământul dat de către celelalte Biserici Ortodoxe la înființarea Patriarhiei Române se recunoștea dărnicia și generozitatea poporului român și rolul de seamă pe care Biserica Ortodoxă Română l-a jucat în ajutorarea materială și morală a întregului Orient ortodox.

Prin înființarea Patriarhiei Române se adăuga un spor de putere și prestigiu nu numai Bisericii Românești, ci și Ortodoxiei în general, compensându-se astfel, măcar în parte, situația tristă a vechilor patriarhii istorice răsăritene, sărăcite și slăbite prin împuținarea credincioșilor și a posibilităților lor materiale, datorită opresiunii otomane și expansiunii arabilor musulmani. Pe deplin justificată prin trecutul ei istoric și cerută de prezentul ei, înființarea Patriarhiei Române era mai ales o necesitate ortodoxă pentru viitor. Ea constituia nu numai o recunoaștere a meritelor Bisericii Românești și o cinstire cuvenită, acordată drept-credincioșilor ei, ci și un câștig pentru Ortodoxia întreagă, care își sporea astfel puterile de lucru prin intrarea în rândul patriarhatelor a unei Biserici cu o mare vechime, cu un trecut istoric atât de meritoriu pentru creștinătate și cu o situație prezentă de mari posibilități și făgăduințe pentru viitor. Se întărea astfel prezența Bisericii Ortodoxe în strădaniile ei de a asigura o reprezentare mai largă și cu o lucrare mai eficace în cadrul Mișcării Ecumenice și de a dezvolta just și la nivel panortodox problemele și nevoile ei misionare, teologice, cultice, morale și disciplinare cele mai importante și mai presante.

\*

Înființarea Patriarhiei noastre era însă pentru Biserica Românească nu numai o formă de cinstire a meritelor și importanței sale și de încununare a îndelungatului său trecut de strădanii, lupte și jertfe pentru cauza Ortodoxiei, ci și un act care ne încărca cu mari obligații și răspunderi. Titlul de patriarh nu trebuia să rămână un simplu titlu onorific, o podoabă de formă pentru zile mari, ci ne obliga să fim la înălțimea cerută și să asigurăm o reală creștere a vieții noastre bisericești. Pe scaunul Patriarhiei Române s-au succedat până acum trei patriarhi. Primul titular, Miron Cristea, a stat în scaun până la 6 martie 1939, al doilea titular a fost Nicodim Munteanu.

După moartea lui (febr. 1948), a fost ales și înscăunat, la 6 iunie 1948, actualul Patriarh, Preafericitul Justinian, al treilea în ordine, care a depășit deja cu doi ani un sfert de veac în slujba Bisericii noastre ca Patriarh. În acești 27 de ani ai arhipăstoririi Sale s-au obținut realizări deosebite, în toate sectoarele vieții noastre bisericești, dinlăuntrul și din afară. Realizările sunt, îndeobște, cunoscute, încât vom aminti aici, pe scurt, numai pe cele mai de seamă: noua organizare dată Bisericii noastre prin actualul ei Statut de organizare și de funcționare (1948), reîntregirea Bisericii Ortodoxe Române din Ardeal prin revenirea de bunăvoie a fraților foști uniți la sânul Bisericii Mame (1948), reorganizarea învățământului teologic și a vieții mănăstirești, progresul activității editoriale și al culturii teologice, îndrumarea activității clerului și a credincioșilor spre țelurile nobile ale „Apostolatului Social”, repararea și restaurarea, cu concursul larg al Statului, a locașurilor de cult și, îndeosebi, a mănăstirilor și bisericilor monumente de istorie și de artă națională, realizarea unui „ecumenism local” prin contacte între conducătorii și reprezentanții tuturor cultelor religioase din Țară, menite să ducă la cimentarea unității sufletești a tuturor fiilor Patriei și la colaborarea în toate problemele de interes general pentru Patrie și pentru unitate, prima canonizare oficială a unor Sfinți români și generalizarea cultului Sfinților cu moaște la noi în Țară care aveau până aici doar cinstire locală (1955-1956), purtarea de grijă a Patriarhiei Române pentru comunitățile de români ortodocși de peste hotare, dar, mai ales, marile progrese făcute în domeniul activității ecumeniste desfășurate pe plan extern, atât în sectorul relațiilor interortodoxe, menite să ducă la întărirea unității și solidarității Ortodoxiei, cât și în sectorul relațiilor cu Bisericile Orientale Vechi (necalcedoniene), cu confesiunile neortodoxe apusene (Biserica Anglicană, Biserica Vechilor-Catolici și confesiunile protestante de diferite nuanțe), prin activitatea depusă în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, din care Biserica Ortodoxă Română face parte, și prin diferite alte mijloace.

Toate aceste împliniri și progrese se datoresc râvnei și calităților personale, excepționale, ale actualului Patriarh, ajutat de o conștiincioasă colaborare a membrilor Sfântului Sinod. S-a dat astfel Bisericii noastre puțința ca glasul ei să se facă mai bine auzit în soborul Ortodoxiei și al creștinismului mondial.



*«Preoții Tâi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

Ortodoxia întregă a câștigat putere și prestigiu, prin strângerea legăturilor frățești interortodoxe și prin acțiunea ei comună, în forurile, conferințele și congresele interbisericești. Prin toate acestea instituția patriarhală s-a verificat și și-a dovedit rostul și utilitatea în îndrumarea activității Bisericii noastre pe plan intern și extern, ea făcându-se astfel cunoscută și apreciată atât în lumea ortodoxă contemporană, cât și în creștinătatea întregă. În perspectiva celor 50 ani care s-au scurs până acum de la înființarea Patriarhatului, numeroasele și variatele progrese făcute de Biserica Ortodoxă Română sub conducerea celor trei Patriarhi, și mai ales a celui actual, ne îndreptățesc să afirmăm că Patriarhia Română și-a făcut pe deplin datoria și nu a dezmințit niciuna dintre nădejtile puse la înființarea ei. Ea a făcut tot ceea ce i-a stat în putință pentru progresul propriei Biserici, ca și pentru cauza comună a Ortodoxiei și va face și de aici înainte tot ceea ce e datorare și poate să facă pentru rezolvarea marilor probleme ale creștinătății și ale omenirii contemporane, cu bunăvoință și în spirit de perfectă egalitate între toate Bisericile creștine, de dragoste frățească și de conlucrare pașnică, împotrivindu-se la orice manifestare și pretenție de supremație sau întâietate, care au făcut totdeauna atâta rău și au fost atât de păgubitoare pentru cauza unității creștine și pentru lucrarea obștească a Bisericii universale.

\*

Cu prilejul acestui popas sărbătorec, prilejuit de aniversările amintitelor momente din istoria Bisericii noastre și a Patriei, se cuvine să ne aducem aminte, cu pietate și recunoștință, de toți aceia care, de-a lungul veacurilor, s-au ostenit în muncă fără preget și în luptă neînfricată, până la sacrificiul de sine, pentru apărarea drepturilor și libertății poporului român și ale Bisericii strămoșești. În cartea istoriei neamului și în mințile și inimile tuturor generațiilor de români care își iubesc cu adevărat credința, poporul și Patria, vor rămâne pe veci înscrise numele și pomenirea marilor voievozi, ca Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Constantin Brîncoveanu, a vrednicilor de cinstire ierarhi ca Antim Ivireanul, Ilie Iorest și Sava Brancovici, a drept-credincioșilor țărani ardeleni ca mucenicul Oprea Nicolae, care și-au săvârșit viața pentru apărarea legii strămoșești și a tuturor fraților noștri de neam și de credință care au căzut eroic pe câmpurile de luptă pentru apărarea și întregirea Țării.

PR. PROF. DR. ENE BRANIȘTE

Ne înclinăm cu respect în fața mormintelor primilor doi patriarhi ai României, care își dorm somnul de veci în pronaosul Catedralei Patriarhale din București. Înălțăm slavă și mulțumită lui Dumnezeu pentru ajutorul și ocrotirea pe care le-a dat poporului nostru în trecut și pentru bucuriile pe care le trăim astăzi, a căror dovadă recentă o reprezintă, între altele, mai ales reînființarea celor două vechi episcopii istorice, cea a Tomisului și a Bălgradului (Alba Iulia), care au avut, ca întreaga Biserică Ortodoxă Română, un rol atât de important în păstrarea unității religioase și în susținerea luptei pentru înfăptuirea unității politice a poporului nostru.

Aducem și cu acest prilej cuvenitul prinos de admirație, laudă și cinstire actualului nostru Patriarh, Prea Fericitul Justinian, prin a cărui înțelepciune, muncă și perseverență Patriarhia Română s-a ridicat la progresul și la prestigiul de care se bucură astăzi nu numai în Țară, ci și peste hotare. Acum, când pășim în al treilea pătrar de veac de existență a Patriarhiei Române, îl asigurăm de tot devotamentul nostru și rugăm pe Bunul Dumnezeu să-l păstreze încă mulți ani, în pace, cu sănătate și sporite puteri de muncă rodnică spre binele Bisericii strămoșești și al Patriei.

## DIN AMINTIRILE UNUI DASCĂL DE TEOLOGIE

### Smerit omagiu postum Patriarhului Justinian\*

Momentele de întâlnire cu oamenii mari lasă de obicei în suflete impresii și amintiri de neuitat. Scriitorul acestor rânduri face parte din generația celor care au avut norocul să fie contemporani cu de curând adormitul întâistător al Bisericii noastre, să-l cunoască mai îndeaproape și să conlucreze cu dânsul în diferitele laturi de activitate ale vieții noastre bisericești din timpul său, dar mai ales în problemele privitoare la învățământul și cultura teologică. Despre biografia sa, ca și despre uriașa sa activitate, cu bogatele ei înfăptuiri în ogorul sfintei noastre Biserici, s-a scris destul și se va scrie încă. De aceea am socotit mai util pentru cititorii acestei reviste să prezint aici câteva din impresiile și amintirile personale, prilejuite de întâlnirile, convorbirile și împreună lucrarea cu această personalitate excepțională. Ele vor contura, poate, mai precis decât obișnuitele articole și reportaje de reviste, câteva din trăsăturile de căpetenie ale *omului* care a fost defunctul nostru arhipăstor și îndeosebi ale chipului său sufletesc.

1. Era pe la începutul verii anului 1948. La trei ani după sfârșitul celui de al Doilea Război Mondial, țara își oblojea rănille, încă nelecuite, cu care ieșise din vâlmășagul înfricoșător al marelui război și noua ei conducere politică se sârguia să așeze temeliile reformelor și înnoirilor care aveau să ducă la progresul și prestigiul de care România, poporul și conducătorii ei se bucură azi în lume. Prin grija Sa providențială, bunul Dumnezeu trimitea atunci și Bisericii noastre pe conducătorul potrivit vremurilor, care trebuia

\* In rev. „Glasul Bisericii”, XXXVI (1977), nr. 4, p. 265-276.

să preia cârma ei în mâinile sale viguroase, spre a o conduce la liman de liniște și pace, printre stâncile amenințătoare ale frământărilor, dibuirilor și greutăților acestei epoci de răscruce istorică, pe care generația noastră a străbătut-o.

În ziua de șase a lui iunie din acel an, împreună cu profesorii de la fosta facultate de teologie din București, am luat parte la solemnitățile întronizării noului patriarh, tânărul ierarh Justinian Marina (nu avea atunci decât 47 de ani), chemat de la scaunul Mitropoliei Moldovei la cel al Patriarhiei române, după moartea celui de al doilea patriarh, Nicodim Munteanu. Era o zi însorită, cu lumină puternică, iar în văzduh pluteau miresmele teilor înfloriți. Marea biserică Sfântul „Spiridon cel Nou” din strada Șerban Vodă era înțesată de lume, iar pe dinafară mulțime de credincioși se înghesuia să vadă și să audă pe noul lor arhipăstor. Citisem prin revistele bisericești și auzisem despre multe din lucrurile minunate pe care tânărul și energicul ierarh le înfăptuise deja în cuprinsul Mitropoliei Moldovei, unde activase în ultimii ani, mai întâi ca vicar, apoi ca mitropolit de scaun. Dar nu-I văzusem încă până atunci. L-am putut vedea mai bine, din colțul absidei de nord a bisericii, unde se rânduise loc de ședere pentru dascălii înaltei școli de teologie.

După slujba Sfintei Liturghii și a Tedeumului care a urmat, tânărul ierarh a ieșit din sfântul altar și a fost condus spre marea strană arhierescă din dreapta naosului, unde a primit semnele investiturii sale cu noua demnitate. A urcat apoi treptele scaunului arhieresc și a rostit cuvântul de înscăunare, răspicat și cu un impresionant ton de hotărâre în glas. Închid ochii și chipul său trupesc de atunci îmi apare limpede în minte: de statură mijlocie, dar viguros și bine făcut, cu fața puțin smeadă, încadrată de o frumoasă barbă neagră, nas acvilin, frunte înaltă, sub care scânteiau doi ochi negri cu priviri pătrunzătoare, gesturi potolite și echilibrate, contrastând cu impresia de energie cutezătoare care se degaja din toată făptura lui înveșmântată în sacrele odăjdii și însemne ale supremei vrednicii în ierarhia bisericească a Ortodoxiei. Ii aud și acum glasul molcom, dar plin de hotărâre și siguranță, prin care răzbătea o arzătoare iubire de Patrie și Neam, rostind istoricul apel menit să ducă la reîntregirea Bisericii strămoșești, prin revenirea fraților ardeleni uniți pe atunci cu Roma: „Nu vă mai lăsați amăgiți! Fiți vrednici români,

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

ca și înaintașii voștri, care au păstrat cu viața lor tezaurul comun neamului românesc, toată legea și credința ortodoxă din liturghiile și slujbele Bisericii Ortodoxe, și care au murit cu nădejdea eliberării din jugul umilitor ai tiraniei, când acest tezaur va înlesni revenirea voastră într-o singură Biserică, într-o singură credință, temelie nezdruncinată neamului și patriei... Lăsați să biruiască în voi... dragostea voastră de neam și țară. Lăsați ca să-și ia nu numai răsplata cerească, ci și răsplata neamului, frumusețea morală a suferinței și statorniciei înaintașilor voștri în păstrarea Legii dreptei credințe, ce dă cântare comună stranelor bisericilor noastre. Înaintașii noștri și ai voștri au semănat cu lacrimi și umilințe sămânța mântuitoare a Evangheliei lui Hristos, pentru ca noi toți la un loc astăzi să secerăm cu bucurie roadele binecuvântate ale libertății religioase și naționale..." (*Apostolat Social*, voi. III, București, 1949, p. 139-140).

Noul patriarh dădea astfel glas uneia dintre cele dintâi și cele mai sfinte năzuințe ale Bisericii noastre și ale neamului românesc, care se cereau împlinite. Ea avea să se realizeze, într-adevăr, chiar în toamna aceluși an, la 21 oct. 1948, când „s-au rupt pecețile” și când, după 250 ani de lupte și suferințe, frații din Transilvania uniți cu de-a sila cu Roma s-au întors la sânul Bisericii mame, împlinind unitatea bisericească a Ortodoxiei românești și consolidând unitatea sufletească a Neamului.

2. La puțină vreme după instalarea sa, pe la sfârșitul lui iunie 1948, se zvonise că noul patriarh vrea să treacă pe seama Bisericii școlile de învățământ religios de toate gradele. Unii dintre profesorii de atunci ai fostei facultăți de teologie din Capitală, încadrată încă în Universitate, nu prea se împăcau cu această idee. De aceea, o delegație de profesori, din care făceam parte ca cel mai tânăr asistent, am mers atunci în audiență la Patriarh, pentru a ne prezenta și pentru a-l ruga să lase pe mai departe instituția noastră de învățământ în cadrul Universității. Ne-a primit în actuala sală de ședințe a Sfântului Sinod din palatul patriarhal, improvizată în biroul său de lucru, deoarece palatul nu fusese încă supus prefacerilor și înnoirilor care i-au schimbat în bine înfățișarea de atunci. După ce decanul de atunci al Facultății — regretatul Pr. Prof. P. Vintilescu a pledat cu măiestrie în favoarea cauzei pentru care venisem, a răspuns Patriarhul; l-am urmărit cu o deosebită atenție, căci îl

auzeam pentru prima dată vorbind improvizat. Vorbea pe un ton încet și liniștit, coborând uneori glasul și vorbind aproape în șoaptă, dar, deși așezat la oarecare distanță, auzeam perfect tot ce spunea, căci în sală se așternuse o liniște adâncă. Fără cuvinte meșteșugite și fără artificii de grandilocvență, cuvântul său de atunci ne-a impresionat și ne-a pătruns adânc în suflete, prin siguranța și hotărârea cu care își apăra vederile și convingerile, deosebite de ale noastre. A risipit, rând pe rând, argumentele cu care antevorbitorul susținuse aparentele avantaje ale menținerii facultăților de teologie în cadrul universităților și până la sfârșit ne-a convins pe toți despre foloasele trecerii învățământului teologic sub autoritatea și conducerea Bisericii. De altfel, cele ce au urmat curând după aceea au confirmat, *ipso facto*, poziția Patriarhului nostru, căci chiar în toamna aceluși an, prin noua lege pentru reorganizarea învățământului de Stat, școlile de învățământ teologic au fost trecute pe seama Bisericii. Cele două facultăți de teologie existente atunci (București și Sibiu) au fost transformate în institute teologice de grad universitar, seminariile și școlile de cântăreți au fost și ele reorganizate, ca și institutele, prin noul Regulament al învățământului teologic. S-au adăugat apoi noi forme de învățământ și de cultură a slujitorilor Bisericii: cursurile de îndrumare misionară și socială a clerului și conferințele de orientare. Toate acestea aveau să ducă la orientarea actuală a învățământului religios, a culturii teologice și a activității pastorale a preoțimii noastre, spre satisfacerea nevoilor actuale ale Bisericii și ale societății pe care ea este chemată să o slujească.

Când am ieșit din sala sinodală după audiența de care vorbeam, mă aflam, totuși, într-o inexplicabilă stare de confuzie sufletească și ziceam în mine însumi: „N-aș putea spune că patriarhul cel nou a vorbit frumos, după regulile clasice ale elocinței, pe care le-am învățat în școală, la Omiletică. Dar, cu toate acestea, ne-a convins și ne-a câștigat sufletește pe deplin pentru poziția sa în problema discutată. De unde izvorăște, oare, această forță de cucerire?” Aveam să constat și să mă încredințez mai târziu că Patriarhul nostru inaugura și cultiva, în toate împrejurările, un gen nou de elocință bisericească. Cuvântările sale nu străluceau prin meșteșugirile artei oratorice ori prin cuvinte alese și nici prin stridențele ori volumul glasului tunător, cu care unii vorbitori își închipuie că pot câștiga auditorii. Arhipăstorul nostru vorbea, chiar de la înălțimea scaunului patriarhal, tot așa cum vorbise și mai

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

Înainte credincioșilor săi de la Băbeni ori de la Râmnicu Vâlcea. Cuvântul său era totdeauna simplu și fără artificii stilistice ori verbale? Chiar în împrejurări solemne, când își citea cuvântările dinainte pregătite și scrise, le rostea în chipul cel mai firesc cu putință, fără nici un aer de solemnitate. Vorbea ca un părinte copiilor săi, dar cuvântul, liniștit viu și cald din gura arhipăstorului, mergea drept la inima păstoriților și de aici venea marea lui forță de convingere și de pătrundere în suflet.

L-am ascultat de multe ori vorbind și găseam, de fiecare dată, un aspect nou, vrednic de reținut, în cuvântările sale; uneori admiram tonul stăpânit și calm cu care vorbea, dominând totuși prin pasiunea reținută, care răzbătea din glasul său și care ținea trează neconținut atenția ascultătorilor; alteori admiram frumoasele comparații, pilde și fapte mărunte din viața reală, pe care știa să le presare, cu îndemănare, în cursul cuvântărilor; alteori mă lăsam furat de farmecul puterii de evocare cu care povestea amintiri din trecut ori frânturi din viața și activitatea personală. Cuvântările sale cele mai frumoase erau cele improvizate la moment, din nefericire prea puține din ele fiind stenografiate ori transcrise. Recitesc uneori cele tipărite în numeroasele volume din „Apostolat Social”, dar nu mai găsesc în ele căldura de viață pe care le-o dădea glasul stăpânit și convingerea puternică a celui ce le rostea.

Îmi amintesc bine, bunăoară, de ziua Anului Nou 1956. Fusesem rânduit să țin predica zilei la catedrala patriarhală, unde Întâistătătorul slujea de obicei la fiecare an nou (predica a fost tipărită în rev. „Glasul Bisericii”, an. 1956, nr. 1-2). După Liturghie, Arhipăstorul a adăugat la predica zilei cuvântul său de sfaturi și îndrumări părintești pentru anul care începea. Stând pe treptele din fața altarului, în dreptul ușilor împărătești, înveșmântat în odăjdiile arhieresti și cu toiagul arhipăstoresc în dreapta, Patriarhul a vorbit liber, cu obișnuitul său glas scăzut și liniștit, încheindu-și cuvântarea prin invocarea tradițională cu care moșii și strămoșii noștri își începeau de fiecare dată munca: „Doamne ajută!”. Credincioșii înghesuiți în biserica devenită neîncăpătoare l-au ascultat, neclintiți, tot timpul cât a vorbit, iar la ieșire, după Tedeum și Molitvele Sfântului Vasile, a căror citire a început-o Patriarhul însuși, credincioșii se îmbulzeau să-i sărute dreapta sau măcar să-i atingă veșmintele. Aproape pentru fiecare avea un cuvânt de mângâiere, de îndemn, de sfat ori de urări. Ii făcea plăcere să zăbovească mai ales lângă

copiii pe care mamele lor îi aduceau, de mână ori în brațe, să-i binecuvânteze; îi alinta cu delicatețea și duioșia cu care își crescuse, singur, pe cei doi copii ai săi, după moartea timpurie a soției, pe când era încă preot tânăr la Băbeni. Așa mergea, de fiecare dată, din biserică până la palatul patriarhal, urmat de soborul slujitorilor și grupul profesorilor care îl însoțeau în fiecare sărbătoare. După ce urca treptele de la intrarea principală a palatului patriarhal, se întorcea cu fața spre catedrală, binecuvântând încă o dată mulțimea credincioșilor ieșiți din biserică ori veniți înadins ca să-l vadă. După polihroniul intonat de soborul slujitorilor în marele hol al palatului, intra în biroul său de lucru, unde dezbrăca veșmintele arhieresti, iar uneori găsea încă puteri și răgaz pentru a acorda o audiență vreunui solicitator ori vreunei vechi cunoștințe venite de departe să-l vadă, ori pentru a pune la punct vreo problemă urgentă și importantă a Bisericii, cu careva dintre sfetnicii sau colaboratorii săi apropiați.

3. Pentru a pune bazele reorganizării învățământului teologic superior, Patriarhul a invitat profesorii celor trei institute teologice existente atunci (București, Sibiu și Cluj) la reședința sa din Dragoslavele, în două vacanțe consecutive de vară (1951 și 1952). Timp de o lună de zile, în fiecare din aceste două veri, profesorii au fost cazați în cele două vile puse la dispoziția Patriarhiei și li s-au creat condiții favorabile de lucru, pentru a pune la punct programele analitice ale disciplinelor de învățământ și pentru a începe redactarea manualelor unice, necesare pentru institutele teologice. Patriarhul însuși a rămas atunci cu noi în cea mai mare parte a timpului și a prezidat ședințele noastre comune de lucru, dându-ne directivele necesare pentru alcătuirea cât mai grabnică a manualelor și îngrijindu-se personal de asigurarea condițiilor celor mai bune de cazare, masă și recreație a teologilor prezenți.

La Dragoslavele, Patriarhul lucra până târziu noaptea, citind, rezolvând corespondența personală curentă și semnând actele de cancelarie mai importante, care i se aduceau din când în când de la Patriarhie, redactând cuvântări și mesaje, dând în grai nou vechea traducere românească a Cazaniei lui Nichifor Theotoke, pe care o folosim astăzi în biserici, ori meșterind la cele câteva cărți de slujbă la a căror diortosire a contribuit personal și pe



«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

care le-a tipărit apoi în ediții noi și îmbunătățite (*Evanghelia, Liturghierul* împreună cu Pr. Prof. P. Vintilescu, *Molitifelniculș.z*). Lumina din camera sa de lucru se stingea cea din urmă, ca și în palatul patriarhal din București. Ziua, în puținele momente de răgaz și recreație, pe care și le îngăduia, ne aduna în colective de lucru ori discuta, cu unii dintre noi, probleme de învățământ și de educație a studenților teologi, plimbându-se pe aleile din curtea și grădina vilei patriarhale. Avea un dar deosebit de a povesti lucruri din trecut ori amintiri din viața personală, pe care le presăra uneori cu glume și vorbe de haz, care dezvăluiau umorul românesc, sănătos și robust. În conversații era ceea ce francezii numesc un desăvârșit „causeur”, un interlocutor care plăcea când vorbea celorlalți, dar știa să și asculte, când trebuia. Avea o neasemuită putere de a turna în suflete nădejde, optimism, curaj și încredere în viitorul Patriei și al Bisericii. După o întrevedere și convorbire cu Dânsul, plecam totdeauna mai reconfortați, mai îmbărbătați și încrezători în viața și în succesul muncii noastre. Ii plăcea să audă, în momentele de destindere, glume, anecdote de bun-gust și vorbe de haz, pe care le savura cu explozii de râs molipsitor. Prezida mesele noastre comune cu o rară distincție de nobil amfitrion, îngrijindu-se de confortul și buna servire a oaspeților, întreținându-se cu ei și sârguindu-se să le susțină în permanență buna dispoziție.

Era atent și binevoitor față de toți profesorii. Într-o duminică din timpul șederii noastre la Dragoslavele, patru dintre ei au făcut o excursie pe muntele Cioara din apropiere, dar seara, la întoarcere, doi dintre aceștia s-au răslețit, apucând alt drum și rătăcindu-se, încât întunericul nopții i-a prins bâjbâind prin pădure. Ceilalți doi, întorși devreme la vilă, au înștiințat pe colegi despre cele petrecute, și, cum până spre ceasurile zece din noapte cei doi rătăciți nu ajunseseră acasă, Patriarhul, foarte îngrijorat, s-a oferit să meargă în fruntea noastră, cu torțe aprinse, în căutarea oilor pierdute. Din fericire, tocmai când plecam, cei doi au apărut, purtând pe hainele și fețele lor semnele luptei cu frunzișul pădurii pe care o străbătuseră și cu greutatea coborâșului anevoios prin întuneric. A fost o explozie de bucurie generală, dar cel mai mult s-a bucurat atunci, de întoarcerea fiilor risipitori, Părintele nostru duhovnicesc. Fericiti că totul s-a terminat cu bine și că urșii și lupii de pe muntele Cioara au rămas atunci flămânzi, ne-am așezat cu toții la

masă, care s-a prelungit până noaptea târziu, în manifestări de voie bună, compensând neliniștea și îngrijorarea de mai-nainte.

A doua zi ne-am despărțit, plecând fiecare la locul său de muncă, fiind deja epoca examenelor din sesiunea de toamnă, după care începeau cursurile unui nou an universitar. Mai toți plecau de acolo cu cea mai mare parte a manualelor unice de Teologie deja redactate. Cu completările și îmbunătățirile făcute ulterior acasă, cele mai multe dintre aceste manuale au și fost tipărite, treptat, prin râvna și cu purtarea de grijă atentă a Patriarhului, unele dintre ele apărând de curând în a doua ediție, îmbunătățită (ca cel de Istoria Bisericii Universale, cel de Noul Testament, cel de Patrologie). Mulți dintre autorii lor s-au stins din viață între timp; alții s-au retras la pensie, iar pușinii de atunci care au mai rămas în viață și în activitate (printre care și semnatarul acestor rânduri) se apropie și ei de crepusculul carierei lor, purtând în suflete nostalgia celor două vacanțe petrecute la Dragoslavele, unde s-a pus începutul manualelor universitare de Teologie, care constituie una dintre operele culturale cele mai de seamă ctitorite de Patriarhul trecut în lumea dreptilor.

A purtat toată vremea o grijă și o atenție deosebită față de Institutul nostru Teologic, față de profesori și studenți. Ori de câte ori putea, cinstea cu prezența și participarea sa activă festivitățile pentru inaugurarea cursurilor, pe cele de la serbările patronale ale înaltei școli de teologie (Sf. Trei Ierarhi, 30 ian.), pe cele prilejuite de diferite vizite ale unor personalități străine marcante etc. În primii ani de după inaugurarea cursurilor de doctorat de la Institutul nostru, își făcea timp să prezideze chiar unele comisii de la examenele de admitere și de la examenele anuale, dar mai ales la cele de admisibilitate pentru teza de doctorat. Cuvintele de sfat și îndemn părintesc pe care le adresa atunci studenților și doctoranzilor noștri sunt de neuitat. „Mă îndrept spre voi, cei ce vă pregătiți pentru nobila și sfânta misiune de slujitori și apostoli ai Mântuitorului Hristos... Vi se asigură aici condiții de studiu și de pregătire duhovnicească... Sunteți în acest templu al științei teologice pentru a vă însuși o puternică armură științifică și duhovnicească, pe care să o folosiți apoi în slujba Bisericii și a Patriei... Este știut de toți că nu orice tânăr, cu orice aptitudini, e potrivit pentru preoție. Pentru preoție se cer în primul rând unele calități înnăscute, din care nu trebuie să lipsească:

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

cucernicia, altruismul, iubirea aproapelui, stăpânirea de sine, smerenia, decența în vorbe și fapte, noblețea, generozitatea. Tânărul orgolios, pizmăreț, gâlcevitor, necumpătat, leneș, vicios, lipsit de demnitate, mincinos, gata de răzvrătire sau răzbunare nu are chemare pentru preoție, chiar dacă ar avea cele mai remarcabile daruri intelectuale. Tinerii cu chemare de sus aduc din familii simțăminte alese, ca: frica de Dumnezeu, iubirea de părinți și un cult discret pentru învățătorul și profesorul neuitat, pentru prietenul sincer, distins prin calități morale, râvna în cercetarea cuvântului dumnezeiesc al Sfintei Scripturi și lectura oricăror lucrări în legătură cu idealul ce arde în sufletul lui pentru preoție și identificarea cu ucenicii lui Hristos. Un tânăr cu chemare de sus aude în fiecare clipă cuvintele Mântuitorului: *Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, încât, văzând ei faptele voastre cele bune, să preamărească pe Tatăl vostru cel din ceruri* (Matei V, 16)... Folosiți timpul anilor de studii, ca să vă însușiți de la profesorii voștri *dreptarul științei și al adevărului* și, odată cu el, *duhul adevărului*, duhul dragostei, al smereniei, al credinței, al evlaviei și al chemării preoției..." (din cuvântul la deschiderea cursurilor Institutului Teologic din București, 18 oct. 1954, tip. în *Apostolat Social*, VI, 1958, p. 7-9).

Dorea Patriarhul nostru ca toți membrii corpului didactic al institutelor teologice să fie clerici, pentru ca să poată sluji Sfânta Liturghie în paraclisele institutelor și să se împărtășească împreună cu studenții lor, stimulându-i să se hirotonească și ei la vreme și să devină slujitori ai Bisericii strămoșești. Dar a înțeles pe aceia dintre noi care aveau motive speciale să rămână în starea de laicat și le-a acordat totdeauna stima și prietenia sa. De altfel, vorbea totdeauna cu respect și aprecieri favorabile despre competența și munca tuturor profesorilor și despre rezultatele ei pentru promovarea culturii teologice și pentru formarea clerului, mândrindu-se cu „profesorii mei”, cum obișnuia să ne alinte, când vorbea altora despre noi. Încheind cuvântul de la deschiderea cursurilor anului școlar 1954/1955 la Institutul Teologic din București, din care am citat mai înainte, Patriarhul spune, adresându-se profesorilor: „Mă adresez D-voastră mai la urmă, deși sunteți cei dintâi în prețuirea și dragostea mea și socotiți ca unii ce v-ați învrednicit cu adevărata chemare de la Dumnezeu, de *colaboratori ai Lui* și ați fost aleși din lume pentru cea mai sfântă misiune de *împreună-lucrători cu Dumnezeu*,

în pregătirea preoților Săi, încredințându-vă prin Hristos-Domnul, că *cel ce vă primește pe voi, pe Mine Mă primește, iar cel ce Mă primește pe Mine, primește pe CelceM-a trimis pe Mine* (Matei X, 40). *Cel ce vă ascultă pe voi, pe Mine Mă ascultă; și cel ce se leapădă de voi, de Mine se leapădă; iar cel ce se leapădă de Mine, se leapădă de Cel ce M-a trimis pe Mine* (Luca X, 16). Sunteți chemați de Dumnezeu la această sfântă misiune, cu asigurarea că prin D-voastră vorbește însuși Domnul nostru Iisus Hristos, Care vă spune: *Cel ce vă ascultă pe voi, pe Mine Mă ascultă.*

Așa privind misiunea D-voastră în pregătirea viitorilor preoți și îndrumarea actualilor slujitori ai Bisericii în misiunea lor, vă puteți bucura de roadele frumoase ale pastorației preoțimii noastre de care am amintit și care sunt în mare parte rezultatul muncii, al ostenețelor, al priceperii și al înțelepciunii D-voastră. Ați ostentat până acum în acest scop la catedră și la redacțiile revistelor Sfintei Patriarhii și ale Mitropoliilor, dobândind merite alese în acest veac de viață nouă. Acum, din nou începeți misiunea D-voastră de crainici ai cuvântului dumnezeiesc și gurile D-voastră, ca niște trâmbițe alese, vor răsună în panteonul științei teologice, încât eu voi putea exclama cu proorocul Isaia: *Pe zidurile tale, Sioane, eu am pus păzitori care nu vor tăcea nici ziua, nici noaptea* (Isaia LXII, 6), încredințați fiind că *cel ce păzește pe stăpânul său va fi preamărit* (Prov. XXII, 18). Dumnezeu să vă întărească puterile, ca pe ale vulturilor, pentru munca sporită în îndeplinirea nobilei și sfinte misiuni cu care v-a învrednicit' ' (*ApostolatSocial*, VI, 1958, p. 9-10).

O bucurie deosebită ne făcea Întâistătătorul Bisericii noastre când ne cinstea cu prezența sa la serbarea colindelor de Crăciun organizată de studenții noștri în fiecare an, cu puțin înainte de plecarea lor în vacanța sărbătorilor de iarnă. În anul când a fost pentru ultima dată în mijlocul nostru cu acest prilej sărbătorească, după concertul de colinde executat de studenți sub conducerea maestrului N. Lungu (azi pensionar) și a asistentului său Nicu Moldoveanu (azi titular al Conferinței de Muzică bisericească), a luat cuvântul înaltul Oaspete. A vorbit liber, dar am cunoscut că se documentase temeinic mai-nainte despre tema cuvântării. Ne-a grăit despre colinde, cum rareori am auzit pe cineva grăind așa de documentat, atât de clar și cu căldură, despre originea și vechimea colindelor religioase, despre conținutul, valoarea lor literară și importanța lor ca creații ale talentului artistic al

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

poporului nostru și ca expresii poetice ale credinței și vieții sale religioase. A încheiat cu îndemnul pe care îl făcuse și în alți ani studenților noștri și profesorilor de muzică, în astfel de prilejuri: să îndrăgească și să prețuiască la justa lor valoare colindele populare cu conținut religios-creștin, să le învețe și să le culeagă pe cele încă inedite, notându-le și adunându-le în repertorii corale, a căror tipărire făgăduia că o va asigura, pentru a putea fi transmise și urmașilor noștri, ca zestre spirituală prețioasă a neamului, moștenită de la strămoșii îndepărtați, în ea trăind peste veacuri sufletul, credința lor în Dumnezeu și iubirea lor de Țară.

4. Era autoritar, dar drept și bun în relațiile cu colaboratorii și cu subalternii. Aplica de obicei, cu rigurozitate, dispozițiile legilor și prevederile regulamentelor, dar la nevoie era îngăduitor și uman, știind să îndeplinească duritatea legii cu blândețea milei și dragostei creștine. Ținea foarte mult să vadă pe preoți îmbrăcați totdeauna în hainele lor preoțești. Nu ne cruța nici pe noi, profesorii, de aplicarea cu severitate a prevederilor regulamentare și a dispozițiilor patriarhale; când ne făceam, cu știință ori fără știință, vinovați de încălcarea lor, primeam muștrările orale convenite ori avertismente scrise. Dar nu ne supăram pentru aceasta, dându-ne seama că numai astfel se putea păstra, în Biserică, ordinea și disciplina care asigurau bunul mers al treburilor bisericești.

Când era cazul, Arhiepiscopul era plin de înțelegere pentru lipsurile, suferințele și necazurile oamenilor. La numirile, transferările ori promovările preoților ținea seama nu numai de criteriile regulamentare, ci, pe cât posibil, și de interesele familiale ale acestora. Ieșea uneori, seara târziu, să se plimbe singur pe aleile grădinii din jurul palatului patriarhal, pentru ca să se destindă înainte de culcare ori ca să se gândească mai în liniște la rezolvarea justă a unor probleme mai dificile ale grelei sarcini de conducere a Bisericii, a cărei grijă și răspundere o purta pe umeri. Dar rareori se întâmpla să rămână singur până la sfârșit, căci promenada îi era tulburată de apariția bruscă și neașteptată a vreunui solicitator, care îl aștepta, pândindu-l din umbră și îl acosta pentru a-i destăinui păsurile și dorințele neîmplinite de vămile inferioare, prin al căror purgatoriu trecuse zadarnic până atunci. Patriarhul asculta cu bunăvoință vrerile nepoștii săi interlocutori, neînregistrați

la biroul Părintelui N. Cazacu și, când era cazul, le făcea pe loc dreptate, ori îi trimitea, cu aviz favorabil, la consilierii de resort. De cele mai multe ori însă, convorbirile din timpul acestor audiențe nocturne alunecau de la obiectul lor direct la discuții despre viața interlocutorilor, despre unele stări de lucruri din Biserică pe care nu le cunoștea ori despre unele persoane care îl interesau în chip deosebit. Era unul din mijloacele prin care Patriarhul se ținea la curent cu realitățile din viața Bisericii, pe care sftnicii săi apropiați nu le cunoșteau ori nu aveau prilejul să i le comunice. Așa se explică, în mare parte, justețea deciziilor pe care le dădea și a măsurilor pe care le lua în unele ședințe de lucru cu consilierii săi și care făceau pe aceștia să se mire și să se întrebe de unde și cum poate Patriarhul să cunoască atâtea mărunțișuri din treburile bisericesti și să le descurce cu atâta înțelepciune, rapiditate și luciditate.

5. Ca profesor de Liturgică și Tipic, semnatarul acestor rânduri își îngăduie să recheme aici, din amintirile sale, pe acelea care sunt legate de una din cele mai intime și delicate laturi ale personalității Patriarhului defunct: cea de liturghisitor. L-am văzut adesea slujind în soboare mari de liturghisitori, în duminici și sărbători sau în diferite ocazii solemne, la catedrala patriarhală, la cele două paraclise patriarhale din Capitală (Bisericile „Sf. Spiridon-Nou” și „Domnița Bălașa”), la paraclisul Institutului Teologic („Sf. Ecaterina”) ori la alte diferite biserici din diverse localități. De câteva ori am avut chiar cinstea și bucuria rară de a sluji cu Preafericirea Sa, ca și alți colegi clerici ai mei, de obicei atunci când eram rânduiți să rostim predica la catedrala patriarhală, ori la Marea Denie din Joia săptămânii Sfințelor Patimi, când fiecare dintre profesorii-preoți care îl însoțeau erau poftiți să citească, pe rând, câte una din cele 12 Evanghelii, al căror șir îl începea Patriarhul însuși, cu marea Evanghelie de la Sfântul Ioan.

Îmbrăcat în sacrele veșminte arhieresti, în mijlocul preoților și diaconilor coliturghisitori, Patriarhul nostru, cu chipul său impunător, încadrat de barbă mare și pletele încărunțite de timpuriu, îmi amintea chipul venerabil al Sfântului Ierarh Nicolae dintr-o veche icoană a copilăriei mele și făcea o impresie de neuitat credincioșilor prezenți. Din clipa când diaconii îl îmbrăcau în odăjdii și când intra în slujbă, întâistătătorul nostru devenea

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbracă întru dreptate...»*

concentrat și aproape transfigurat, păstrând în tot timpul slujirii o atitudine demnă, de împăcare sufletească și de respect pentru cele sfinte. Avea gesturi cumpănite, mișcări încete, simple, dar firești și pline de o impunătoare demnitate. Rareori un zâmbet ușor și discret îi înflorește fața de obicei severă, dând răspuns la vreo întrebare ori încuviințând ceva din cele ce trebuiau făcute ori se făcuseră bine și cuviincios. Când observa ceva care nu-i plăcea, vreo greșală în rânduiala slujbei ori în comportarea slujitorilor, nu spunea nimic. Privea doar cu dezaprobare și blândă mustrare, dar ținea minte și la sfârșitul slujbei făcea observațiile de rigoare, dar cu delicatețe și tact.

Citea rugăciunile rar și răspicat, rară grăbire, pe tonul său potolit, dar cu convingere și pătrundere. Ecfonisele și formulele de binecuvântare care revin de regulă protosului la slujbele în sobor le cânta pe un recitativ de melodie simplă, aproape monotonă, cu glasul său potolit și niciodată forțat, dar care se auzea destul de limpede în tăcerea care se așternea atunci în biserică. Avea un simț muzical și un gust artistic deosebit, format încă din tinerețe, când era preot și învățător la Băbeni, unde organizase și instruisese personal un frumos cor bisericesc, care înfrumuseța slujbele sfinte săvârșite acolo. La fel a făcut și la Biserica „Sf. Gheorghe” din Râmnicu Vâlcea. Mai târziu, ca vicar și mitropolit la Iași și apoi ca patriarh la București, s-a îngrijit să aibă pe lângă sine echipe de clerici buni slujitori și coruri bisericești bine organizate, pentru a căror întreținere punea la dispoziție sume importante. Corala Patriarhiei a încredințat-o conducerii cunoscutului maestru dirijor și compozitor Nicolae Lungu, profesorul de Muzică de la Institutul Teologic din Capitală. Slujbele impresionante prezidate de Preafericirea Sa la catedrala patriarhală din București, înconjurat de vrednicii săi coslujitori, în acordurile armonioase și solemne ale Coralei patriarhale, vor rămâne neșterse mai ales în amintirea străinilor care au luat parte la ele, ducând faima cultului nostru bisericesc și a muzicii noastre liturgice polifonice până departe, peste hotare. Nu se pot uita clipele când Patriarhul binecuvânta pe credincioși cu dicherul și tricherul în mâini și cu ochii ridicați la cer, rostind: „Doamne, Doamne, caută din cer și vezi și cercetează via aceasta, pe care a sădit-o dreapta Ta și o desăvârșește pe ea!”. Fără să vreau, mi se părea că reînvie atunci în fața ochilor noștri chipurile venerabililor patriarhi ecumenici de odinioară, oficiind la Marea Biserică din Țarigrad, în fața

bazileilor bizantini și a curții lor imperiale, cu solemnitatea lor hieratică, în care i-au fixat pe pereții ctitoriei împăratului Justinian de la Ravenna pictorii celebrelor mozaicuri din al șaselea veac al erei noastre.

6. Mulțimea anilor (era născut odată cu veacul nostru), greutatea și grijile înaltei demnități purtate și munca neîncetată, de o viață întreagă, în slujba Bisericii și a Patriei, și-au pus urmele necruțătoare și pe chipul din afară al ultimului nostru patriarh. Precum zicea poetul, „*oboseala, slăbiciunea, toate relele ce sunt într-un mod fatal legate de o mână de pământ*”, nu au cruțat nici pe venerabilul arhipăstor, ci l-au îmbătrânit și i-au sleit, încetul cu încetul, frumusețea chipului și puterile trupești din tinerețe, lăsându-i însă neatins pe cele sufletești până în clipa din urmă. L-am văzut pentru ultima dată în viață cu puțin înainte de sfârșitul inevitabil, în ziua de duminică, 16 ianuarie, din acest an (1977), când i s-a înmânat de către Institutul nostru Teologic diploma de „doctor honoris causa”, titlu care fusese acordat, cu o zi mai-nainte, și unor personalități bisericesti ilustre din afara hotarelor țării. Simțindu-se slăbit, Patriarhul n-a putut lua parte la slujbă, rămânând în palatul patriarhal. După Liturghie, în sala sinodală a palatului patriarhal, bătrânul Patriarh a primit, cu modestie, titlul suprem prin care Institutul nostru cinstea și încunună - deși așa de târziu! - munca de o viață întreagă în slujba Bisericii și a culturii teologice românești. Noul doctor și-a citit apoi cuvântul de răspuns, în care a mulțumit profesorilor și a expus, în chip magistral, ideile, sentimentele și principiile care îl călăuziseră în activitatea sa, atât de gigantică, multilaterală și rodnică, depusă pe altarul slujirii lui Dumnezeu și a oamenilor. A prezidat apoi, cu distincția cunoscută, agapa din marea trapeză a palatului patriarhal dată în cinstea oaspeților străini, la sfârșitul căreia a vorbit și apoi ne-am luat rămas-bun, sărutându-i, cu respectul cuvenit, dreapta arhierescă de amfitrion primitor și amabil.

Nu aveam să-l mai văd decât spre sfârșitul lunii martie, când și-a dat obștescul sfârșit în spital, fiind adus apoi în catedrala patriarhală. Apucase să vadă grozăviile dezastrului de la 4 martie, care l-au amărât peste măsură și poate că i-au grăbit sfârșitul. Când am auzit dureroasa veste a trecerii sale din viața aceasta, m-a cuprins un simțământ de adâncă tristețe, pe care nu-l



*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbracă întru dreptate...»*

mai încercasem de vreo douăzeci de ani în urmă, când tatăl meu, învățător într-un sat argeșean, a trecut în lumea dreptilor și când m-am simțit pentru prima dată „orfan”, deși eram om în toată firea. Poate că toți credincioșii Bisericii Ortodoxe Române au încercat același sentiment de tristețe pe care îl simțiseră și moldovenii lui Ștefan cel Mare, în acel început de iulie al anului 1504, când, în dangătul jalnic al clopotelor de biserici, trupul ostenit de atâtea lupte al vajnicului voievod era coborât în cripta de la Putna, înfrățindu-se pe vecie cu pământul sfânt al țării pe care o iubise ca nimeni altul și o apăraseră cu atâta strășnicie, pentru a o lăsa urmașilor liberă și neatârnată.

Din ultima zi a lui martie 1977, trupul neînsuflețit al patriarhului Justinian Marina își doarme somnul de veci în sarcofagul de marmură așezat în nișa din stânga naosului bisericii Mănăstirii Radu Vodă din București, pe care a ctitorit-o a doua oară, prin lucrările de restaurare exterioară și de pictură nouă în interior. Deasupra sarcofagului străjuiește, pe perete, chipul său și al Sfântului Ierarh Calinic de la Cernica, unul dintre sfinții români canonizați oficial, în timpul arhipăstoririi și prin stăruința Patriarhului Justinian (1955). El își alesese aici locașul de veșnică odihnă a trupului până la a doua înviere. Și aici, ca și în atâtea alte sfinte biserici, zidite ori preînnoite și restaurate în timpul arhipăstoririi sale, amintirea patriarhului se va păstra cu cinste și recunoștință pentru tot ceea ce îi datorăm. Căci rareori un om și-a împlinit atât de strâns viața și lucrarea cu instituția pe care a slujit-o și căreia i s-a devotat integral, cu atâta dăruire, râvnă și energie. Întreaga istorie a Bisericii Ortodoxe Române din al treilea sfert al veacului nostru se confundă aproape cu aceea a vieții și muncii supremului ei conducător, cel de al treilea patriarh al Bisericii Ortodoxe Române. Nu se va putea vorbi niciodată despre evenimente și oameni din viața Bisericii noastre, în această epocă, fără să se pomenească de numele, personalitatea și lucrarea Patriarhului Justinian, care o domină, ca Ceahlăul pe crestele Carpaților Moldovei. La capătul unei vieți de osteneli și zbucium arhipăstoresc, el lasă în urma sa o Biserică întregită și bine organizată, cu un cler luminat, disciplinat și mobilizat în slujba Bisericii și a Patriei, cu biserici numeroase și bine întreținute, cu un învățământ teologic orientat spre satisfacerea nevoilor reale ale Bisericii și ale credincioșilor săi cu o activitate multilaterală și rodnică și un prestigiu deosebit, atât înăuntru, cât și în afară. În clipa când și-a dat sufletul, putea

PR. PROF. DR. ENE BRANIȘTE

spune ca și Sfântul Apostol Pavel ucenicului său Timotei, când își simțea sfârșitul aproape: „... .Eu de acum mă jertfesc și vremea despărțirii mele s-a apropiat. Lupta cea bună m-am luptat, călătoria am săvârșit, credința am păzit. De acum mi s-a gătit cununa dreptății, pe care Domnul îmi va da-o în ziua aceea, El, Dreptul Judecător, și nu numai mie, ci și tuturor celor care au iubit arătarea Lui" (II Tim. IV, 6-8).

Oamenii mari trăiesc de-a pururi în conștiința posterității, prin opera lor de muncă și jertfelnicie, prin sporul de bine, de lumină și de progres pe care îl lasă omenirii în urma lor. Patriarhul Justinian a murit cu trupul, dar amintirea lui va trăi necurmat în Biserica pe care a păstorit-o în cei aproape 30 de ani de patriarhat. Ca vechii poeți latini, Patriarhul putea spune pe bună dreptate: „Nu voi muri cu totul; mi-am înălțat un monument mai trainic decât bronzul" (Non omnis moriar, exegi monumentum aere perennius). Monumentul pe care și l-a ridicat singur este lucrarea sa, ale cărei roade se văd pretutindeni și care îi vor asigura neuitarea, admirația și recunoștința urmașilor.

Veșnică să-i fie pomenirea și Dumnezeu să-l odihnească în pace cu dreptii Săi, în veac!

# TIPARUL ȘI CARTEA BISERICESCĂ ÎN CEI CINCIZECI DE ANI DE PATRIARHAT (1925-1975)\*

## I. în timpul primilor doi patriarhi (1925-1948)

Încă dinainte de ridicarea Bisericii noastre la rangul de patriarhat exista un „Institut Biblic al Bisericii Ortodoxe Române”, înființat în anul 1922 și conceput ca un așezământ de „cultură și colportaj” pentru întreaga Biserică. Menirea lui, fixată prin statutele aprobate de sinodul de atunci al Bisericii, consta în „cercetarea, referirea și aprobarea... manuscriselor și a traducerilor” care solicitau tipărirea, precum și editarea a „cât mai multe lucrări de cuprins religios-moral”, între care, fără îndoială, trebuia să fie și Sfânta Scriptură, întreagă sau în părțile ei componente.

Până la reorganizarea lui în 1940-1941, activitatea acestui institut a fost destul de restrânsă și fără prea mare influență în domeniul tipăriturilor noastre bisericești. De altfel, el nici nu avea la început o tipografie proprie; abia în 1927 vechea tipografie a cărților bisericești a trecut în proprietatea Patriarhiei, ca tipografie a Institutului Biblic. De aceea, mai ales în timpul păstoririi primului patriarh, Miron Cristea (1925-1939), anumite cărți de cult, părți din Biblie, cărți de rugăciune și de pietate, cărți de predici ș.a. au continuat să fie tipărite în diferitele tiparnițe ale centrelor eparhiale, existente înainte de al Doilea Război Mondial, sau chiar în tiparnițe sau edituri particulare, fără ca tipărirea lor să fie reglementată de un plan editorial unitar și bine definit.

\* în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, XCIII (1975), nr. 11-12, p. 1421-1452.

O primă reorganizare a vechiului Institut Biblic și o încercare de a extinde activitatea și sfera lui de influență în câmpul tipăririi de carte bisericească s-a făcut în anul 1941, în timpul patriarhului Nicodim. În ședința Sfântului Sinod de la 5 noiembrie din acel an, s-a aprobat modificarea statutelor originare ale Institutului, dându-i-se o nouă denumire: „Institutul Biblic // de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române”, el fiind destinat să înfăptuiască unitatea de lucru a Bisericii în domeniul tiparului, să sintetizeze inițiativele eparhiale și să devină astfel un oficiu mai eficace de răspândire a culturii teologice printre credincioși. O comisie alcătuită atunci de Sfântul Sinod și alcătuită din Prof. Univ. I. Gh. Savin, Protosincol Firmilian Marin (viitorul mitropolit al Olteniei), Pr. Dr. D. Fecioru și Prof. LV. Georgescu a elaborat un vast și amănunțit plan editorial, fixându-se obiectivele lui, despărțămintele și sectoarele de lucru, între care, cum era firesc, intra tipărirea Bibliei și a Noului Testament, a cărților de cult public și de cult particular (cărți de rugăciuni, de imne și cântări), a predicilor și a cărților pentru îndrumarea religioasă și morală a credincioșilor<sup>1</sup>.

Planul editorial era, într-adevăr, bine conceput, vast și măreț. Realizarea lui însă n-a fost posibilă decât parțial, din pricina condițiilor defavorabile din timpul celui de al Doilea Război Mondial. Până la 1948 activitatea Institutului nu a putut cuprinde în sfera lui de influență și de control decât tipărirea cărților de slujbă și a Bibliei; celelalte compartimente ale cărții bisericești, de care ne vom ocupa în prezenta dare de seamă (cărțile de pietate și de cult particular, literatura predicatorială, cărțile de lectură religioasă pentru credincioșii laici etc), continuă să fie satisfăcute și după 1941, de către centrele tipografice eparhiale și de inițiative particulare.

O statistică exactă și completă, ori măcar o privire retrospectivă, de sinteză, asupra activității editoriale a Bisericii noastre din timpul păstoririi primilor doi patriarhi în sectoarele care intră în obiectivul articolului de față nu s-a făcut până acum, ea prezentând enorme dificultăți, din pricina mulțimii și diversității materialelor publicate în acea perioadă. Vom încerca, totuși, să semnalăm aici măcar producțiile cele mai de seamă din fiecare gen literar care intră în sfera preocupărilor noastre.

<sup>1</sup> Vezi „Buletinul Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române”, an 1(1941), nr. 2, p. 4-12.

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

1. *Tipărirea Bibliei și a Noului Testament.* Vom începe cu Sfânta Scriptură, a cărei editare și răspândire constituia, precum am văzut, obiectivul principal al preocupărilor vechiului Institut Biblic, încă de la înființarea lui<sup>2</sup>. Realizarea cea mai importantă în această privință, din perioada de care ne ocupăm, a fost traducerea și editarea *Bibliei din 1936*, apărută sub titlul *Sfânta Scriptură, adică Vechiul și Noul Testament*, tradusă după textul grecesc al Septuagintei confruntat cu cel ebraic, de un colectiv instituit de Patriarhia Română în 1930 și alcătuit din Nicodim Munteanu, pe atunci stareț la Mănăstirea Nemț (mai târziu mitropolit al Moldovei și apoi patriarh), și preoții profesori universitari Grigore Pișculescu (scriitorul Gala Galaction) și Vasile Radu. Apărută ca ediție oficială, de probă, a Bibliei, tipărită din inițiativa și sub controlul Sfântului Sinod, această operă monumentală, caracterizată ca un „document de mare însemnătate al evoluției și progreselor moderne ale limbii noastre literare”<sup>3</sup>, apărea la o distanță de 22 ani după cea dintâi ediție sinodală din 1914, umplând un gol imens în literatura noastră religioasă și satisfăcând o necesitate viu simțită de multă vreme.

Pe lângă un larg *Cuvânt-înainte*, cuprinzând lămuriri asupra Bibliei, semnat de patriarhul Miron, această Biblie oferea o traducere nouă, mult îmbunătățită față de cea din 1914 și înveșmântată într-o limbă românească adusă la zi și curățită de arhaisme, devenite neînțelese, ale vechilor ediții<sup>4</sup>. Din nefericire, noua traducere prezenta mari deosebiri în text față de Biblia sinodală din 1914, mai ales când era vorba de cărțile Vechiului Testament, pentru care traducătorii au luat ca bază textul ebraic masoretic, dar în uzul liturgic al Bisericii noastre, pentru textele psalmilor, al paremiilor și al altor lecturi vechi-testamentare folosite în cărțile noastre de cult, se încetățenise vechea traducere românească, făcută după versiunea grecească a Septuagintei. De aceea, încercările ulterioare de a înlocui traducerea veche a acestor texte, din cărțile de slujbă, cu cea nouă nu au dat rezultate.

<sup>2</sup> Nu intră în cadrul preocupărilor noastre diferitele ediții integrale ori parțiale ale Bibliei tipărite de Societatea Biblică și nici cărțile editate de fosta Biserică Greco-Catolică (unită) din Ardeal.

<sup>3</sup>T. Vianu, în cuvântul funebru la funeraliile academicianului Gala Galaction (10 martie 1971), în „Biserica Ortodoxă Română”, an. 1961, nr. 5-6, p. 521.

<sup>4</sup> A se vedea și Pr. Prof. H. Roventă, *Patriarhul Miron și Biblia*, în voi. „Închinare I. P.S. Patriarh Miron, cu prilejul împlinirii vârstei de 70 ani”, București, 1938, p. 60-62.

În 1938 se tipărește o altă ediție a Bibliei, din inițiativă laică, sub titlul *Biblia, adică Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului și a Noului Testament*, cuprinzând de astă dată numai traducerea a doi dintre cei trei traducători ai primei ediții (preoții Vasile Radu și Grigore Pîscul eseu). Era o ediție de masă (de birou), într-un format mai mare, greu de purtat și de folosit.

De aceea, în 1944, apare în Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, care fusese de curând reorganizat, a treia și ultima ediție a acestei Biblie (de fapt a doua a Sfântului Sinod), sub titlul „*Bibliasau Sfânta Scriptură*, după textul grecesc al Septuagintei..., prin osâr-dia înalt Prea Sfințitului Nicodim, patriarhul României". Ea reprezenta, de fapt, o reproducere stereotipică a Vechiului Testament din prima ediție (cea din 1936), precedată de o *Introducere* cuprinzând *Lămuriri asupra Bibliei*, semnată de Patriarhul Nicodim; dar textul Noului Testament în traducerea lui Gr. Pișculescu, din prima ediție, a fost înlocuit cu traducerea personală a patriarhului Nicodim Munteanu din ediția 1941 a Noului Testament (vezi mai departe), iar trimiterile din josul paginilor au fost verificate, îndreptate și adăugite de Prof. LV. Georgescu.

În 1936 apăruse, în tipografia Mănăstirii Neamț, *Biblia ilustrată. Locuri alese, însoțite de ilustrații de artă și lămuriri științifice*, de Nicodim Munteanu (pe atunci mitropolit al Moldovei) și Prof. Univ. I.D. Ștefănescu. Textele biblice selectate în această lucrare erau ilustrate cu reproduceri (în alb-negru) din pictura bisericească murală din epoca paleocreștină și bizantină, din icoane și miniaturi (96 planșe), a căror origine și descriere se dă în explicațiile de la sfârșitul cărții. Prin însăși structura și prin scopul ei, această ediție de Biblie era destinată unor cercuri restrânse de cititori, cu oarecare cultură artistică, precum și pictorilor bisericești, care găseau în ea o selecție, făcută cu competență, din cele mai autentice reprezentări ale momentelor și actelor de seamă din istoria biblică în arta picturii paleocreștine și bizantine.

Cât privește *Noul Testament*, în perioada de care ne ocupăm a fost editat și a circulat în patru traduceri deosebite. Cea dintâi în ordine cronologică se datorează profesorului Pr. Grigore Pișculescu (scriitorul Gala Galaction) și a apărut în 1927, ca ediție de probă, din inițiativa patriarhului Miron Cristea, cuprinzând și psalmii, în traducerea aceluiași; aceeași traducere s-a

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

tipărit pentru a doua oară în 1930, apoi a intrat, cu unele mici îmbunătățiri făcute între timp, în prima și a doua ediție a Bibliei, deja menționate, din 1936 și 1938.

A doua traducere a Noului Testament din această perioadă aparține patriarhului Nicodim Munteanu, care începuse să o tipărească încă din 1924, mai întâi în broșuri separate pentru fiecare Evanghelie, fiind de mai multe ori retipărită după aceea (ediția a treia în 1931, a patra, revizuită și adăugită, în 1937, retipărită în 1941). Redată într-o limbă românească mai populară decât cea din traducerea Pișculescu, această traducere cuprindea, în plus față de alte traduceri ale Noului Testament, o prețioasă introducere cu lămuriri asupra istoriei cărților Noului Testament, numirile și ordinea lor, limba în care au fost scrise, traducerile textelor ș.a., iar la sfârșit s-a adăugat o foarte utilă „Tabelă în care se arată cum se citesc Apostolii și Evangheliile în toate zilele anului”. Textul acestei traduceri a fost adoptat în a doua ediție sinodală a Bibliei, adică cea din 1944, înlocuind pe cea a Preotului Prof. Gr. Pișculescu din prima ediție (vezi în urmă).

A treia traducere a Noului Testament e rezultatul colaborării a doi dintre profesorii fostei Facultăți de Teologie din București: Pr. I. Mihălcescu (mai târziu mitropolit al Moldovei) și Teodor M. Popescu. Traducerea lor a fost tipărită în prima ediție de către Societatea Biblică Britanică în 1937, cuprinzând și psalmii în traducerea lui Nicodim Munteanu. Ea se distinge prin corectitudinea ei față de textul original grecesc, fiind mult utilizată de către teologi și clerici, mai ales în studiile lor biblice.

A patra traducere a Noului Testament din perioada primilor doi patriarhi a ieșit de sub pana fostului mitropolit al Ardealului, Nicolae Colan, pe când era episcop al Clujului. Ea a apărut în două ediții (1942 și 1945), ambele fiind tipărite la Cluj. Cuprinde un număr minim de trimiteri, dar se distinge prin frumusețea graiului românesc, plin de mireasmă biblică și totodată de farmec literar, note caracteristice scrisului traducătorului, care fusese profesor de studiu biblic și era membru corespondent al Academiei Române.

Ediții separate ale unor cărți din Vechiul Testament a publicat în această perioadă patriarhul Nicodim Munteanu pentru *Cartea Facerii* (la Mănăstirea Neamț, 1929) și pentru *Psaltire* (București, 1927, 1931 și 1943).

2. *Cărțile de cult.* După unificarea bisericească a celor două Principate, prin înființarea Sfântului Sinod în 1873, iar mai târziu prin unificarea Bisericii Ortodoxe Române din țara reîntregită de după Primul Război Mondial, urmată de înființarea Patriarhiei în 1925, cărțile de cult ale Bisericii noastre, tipărite mai-nainte în diferite centre eparhiale sau mitropolitane (București, Iași și Mănăstirea Neamț, Buzău, Râmnicu Vâlcea, Sibiu, Brașov ș.a.), au început să fie tipărite, de regulă, la București, în Tipografia Cărților Bisericești.

Tipărirea de ediții unice ale cărților noastre de cult pentru întreaga Biserică Ortodoxă Română devenise necesară mai ales după reîntregirea Țării (1918), pentru unificarea cultului și a limbii noastre bisericești (liturgice). Cele tipărite îndată după Primul Război Mondial (până la 1925) sunt foarte puține, din pricina lipsurilor firești de după război, dar nici cele de după înființarea Patriarhiei nu sunt prea numeroase în raport cu nevoile Bisericii din timpul primilor doi patriarhi. Ele au fost tipărite sub îndrumarea Sfântului Sinod, de către comisii de arhieriei, care nu fac nicio îmbunătățire sau revizuire de fond a textelor tradiționale, ci se mulțumesc în general să reproducă întocmai textele din edițiile de la sfârșitul secolului trecut și începutul secolului nostru, cu toate calitățile și defectele lor.

Astfel, *Sfânta Evanghelie* se tipărește în această perioadă, de aproape un sfert de veac, doar în două ediții, dintre care prima la 1928 (a șasea ediție a Sfântului Sinod) și a doua la 1941; în cea din urmă s-a introdus textul Noului Testament din traducerea patriarhului Nicodim și o înainte-cuvântare a acestuia, cu lămuriri istorice despre Sfânta Evanghelie.

*Apostolul* s-a tipărit, de asemenea, tot în două ediții: una în 1926, la tipografia din Mănăstirea Cernica (a cincea ediție a Sfântului Sinod), în care s-a reprodus prefața lui Veniamin Costache din ediția de Neamț, 1835, și alta în tipografia Cărților Bisericești din București, la 1940, cu binecuvântarea patriarhului Nicodim.

Tot în două ediții a apărut și *Liturghierul (Sfintele și Dumnezeieștile Liturghii...)*: una la Mănăstirea Cernica în 1927 (socotită ca ediția cincea a Sfântului Sinod), care reproduce întocmai edițiile anterioare, și alta la București în 1937, revizuită de Arhiepiscopul Irineu Mihălcescu-Târgovișteanul (pe atunci vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor) și Pr. Prof. Paraschiv Angelescu de la Academia de Muzică Religioasă de atunci. Tipărită într-un format și cu



«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

o literă mai mari decât cele obișnuite pentru această carte de ritual, această ediție a provocat unele discuții și controverse, din pricina unor inovații în traducerea textului și în rânduiala slujbei, ca de ex. introducerea miridei speciale pentru sfinții îngeri, ca prima dintre miridele celor nouă cete din Rânduiala Proscomidiei (p. 99)<sup>5</sup>.

O ediție separată, de format mic, a *Liturghiei Sfântului Ioan Gură de Aur* în aceeași traducere apăruse cu un an mai înainte (1936).

*Evhologhiul (Molitifelnicul)* a cunoscut și el numai două ediții: cea de la București, 1926 (*Evhologhiu bogat*), socotită ca a cincea a Sfântului Sinod și reprodusă fără schimbare după edițiile anterioare, și cea de la București, 1937, apărută cu binecuvântarea patriarhului Miron Cristea, revizuită de Pr. Prof. Univ. Nic. M. Popescu și cu podoabe executate de pictorul Gh. Russu. Traducerea textului, făcută într-o admirabilă limbă românească și orânduirea sistematică a cuprinsului din această ediție au rămas normative și pentru edițiile ulterioare ale Molitifelnicului nostru, până astăzi<sup>6</sup>.

În același an (1937) a apărut, în aceeași traducere revizuită, și *Aghiazmatarul*, care este de fapt un extras din Molitifelnic, cuprinzând numai slujbele Sfințelor Taine și ale ierurgiilor principale (ca, de ex., slujbele funebre, sfințirea apei ș.a.)<sup>7</sup>.

Mai des s-a tipărit *Ceaslovul (Orologiul)*, lucru care se explică prin faptul că această carte de slujbă era cerută și folosită nu numai de către slujitorii sfințelor altare, ci și de către credincioșii laici. Primele două ediții (socotite ca a șaptea și a opta ale Sfântului Sinod) au apărut între 1925 și 1935. A treia ediție (socotită ca a noua a Sfântului Sinod) a apărut la București în 1935, a patra (sau a zecea a Sfântului Sinod) în 1939 (*Ceaslov Mic*), iar a cincea în 1945. Cea din urmă, revizuită de Pr. Dr. D. Fecioruși Arhim. Dr. V. Vasilache

<sup>5</sup> A se vedea, de ex.: Diac. E. Braniște, *Observațiuni și propuneri pentru o nouă ediție a Liturghierului românesc*, București, 1945/1946 (extras din „Bis. Ort. Rom.”); Pr. Niță Mihai, *Erezie în Liturghie?*, în rev. „Sinaxarul”, an. I, nr. 8 (20 dec. 1940); Pr. T. Iordache, *O lacună în Liturghierul din 1931*, în aceeași rev., an. II, nr. 10 (15 aug. 1942), p. 2 ș.a.

<sup>6</sup> Pentru modul cum s-a făcut munca de revizuire a textului și unele observații utile pe marginea acestei cărți, a se vedea Pr. Nic. M. Popescu, *Diortosind Molitifelnicul*, București, 1938 (extras din „Bis. Ort. Rom.”).

<sup>7</sup> Un fel de *Aghiazmatar* a publicat Prof. C. Vladu la Caransebeș în 1943, dar sub titlul *Curs de Tipic preoțesc*, având binecuvântarea episcopului Veniamin Nistor de acolo.

(pe atunci predicator al catedralei patriarhale), împodobită cu gravuri și schițe reprezentând diferite biserici românești și mănăstiri monumente de istorie și de artă, selectate de Prof. I.D. Ștefănescu, rămâne până azi una dintre cele mai bune ediții ale Ceaslovului românesc din punct de vedere tehnic-tipografic. Din nefericire, atât în ediția din 1939, cât și în cea din 1945, textul psalmilor folosiți în rânduiala diferitelor slujbe zilnice a fost redat după traducerea patriarhului Nicodim din Biblia, 1936, care nu este potrivită peste tot stilului liturgic. Ediția din 1945 are în plus, față de cele anterioare, *Pravila celor ce se pregătesc pentru slujirea dumnezeieștei Liturghii și pentru cei ce voiesc să se împărtășească*, după ediții mai vechi (ca cea de la Brașov, 1835).

O ediție a Ceaslovului Mic se tipărise și la Sibiu în 1925, pentru eparhiile din Transilvania.

Ca și Ceaslovul, *Psaltirea* a avut cele mai numeroase ediții liturgice (șapte), din pricina circulației sale în rândurile credincioșilor laici. Ea s-a tipărit atât în vechea traducere din Biblia, 1914, la Cernica în 1926, apoi în tipografia Eparhiei Râmnicului, din Râmnicu Vâlcea în 1939, cât și în traducerile mai noi, și anume cea a patriarhului Nicodim (la Chișinău în 1927, la București în 1931, la Cluj în 1943 și din nou la București în 1948) și cea a preoților profesori Gr. Pișculescu și Vasile Radu (la București în 1929 în Editura Institutului Biblic), traducere care va intra în cuprinsul Bibliei din 1938 (vezi în urmă).

*OctoihulMare* s-a tipărit într-o singură ediție, la București în 1942, cu binecuvântarea patriarhului Nicodim și sub îngrijirea artistică a profesorului univ. I.D. Ștefănescu, iar *OctoihulMic* sau *Catavasierul*, care cuprinde numai cântările învierii celor opt glasuri pentru duminici și câteva din cântările principale ale sărbătorilor mari din cursul anului, s-a tipărit în trei ediții, socotite ca a VI-a, a VII-a și a VIII-a ale Sfântului Sinod, la Cernica în 1926, la București în 1934 (cu binecuvântarea patriarhului Miron Cristea) și la București în 1940 (cu binecuvântarea și revizuirea patriarhului Nicodim)<sup>8</sup>.

*Triodul* a fost imprimat în două ediții, socotite ca a IV-a și a V-a ale Sfântului Sinod: una la București în 1930 și alta tot aici la 1946. Aceasta

<sup>8</sup> Din inițiativă particulară s-a tipărit la Sibiu în 1927 un *Catavasier grecesc și românesc* (în tip. lui Gh. Klozius).

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbracă întru dreptate...*»

din urmă a adoptat textul din edițiile mai vechi de la Mănăstirea Neamț, dar pericopele biblice din rânduielile de slujbă le-a redat după traducerea din Biblia, 1944, iar sinaxarele au fost traduse din nou de Pr. Dr. D. Fecioru<sup>9</sup>, care a tradus din nou și Viața Cuvioasei Măria Egipteanca, sărbătorită în duminica a cincea din Postul Mare, viață tipărită de obicei la sfârșitul Triodului<sup>10</sup>. De ilustrarea și împodobirea cărții s-a îngrijit Prof. Univ. I.D. Ștefanescu, ajutat de arhidiaconul Firmilian Marin (viitorul mitropolit al Olteniei) și T.N. Manolache.

*Penticostarul* s-a tipărit o singură dată, la București în 1936 (ed. a V-a a Sfântului Sinod); s-a reprodus întocmai ediția anterioară (din 1924), îngrijitor al ediției fiind Pr. Paraschiv Angelescu.

Ca extras din *Penticostar* s-a tipărit aparte *Slujba învierii la Sfânta și Marea Duminică a Paștilor și întru toată săptămâna cea luminată*, la București în 1941 (ed. a IV-a a Sfântului Sinod), textul fiind cel din ediția *Penticostarului* din 1936.

*Mineiele* pe toate lunile s-au tipărit o singură dată, la Cernica între 1926-1929, ca a treia ediție a Sfântului Sinod; ele au reprodus textul neschimbat din ediția anterioară (București, 1908-1910), împreună cu înainte-cuvântarea din ediția *Mineielor* tipărite la 1846, de Neonil, starețul Mănăstirii Neamț<sup>11</sup>.

Dintre cărțile de slujbă mai mici s-au tipărit următoarele:

— *Arhieraticonul* cuprinzând Rânduiala tuturor hirotoniilor și hirotesilor, într-o singură ediție (a III-a a Sfântului Sinod), la București, 1926;

- *Carte de Tedeum*, în ediția a III-a a Sfântului Sinod, la București, 1940, cu textul revăzut și îndreptat de patriarhul Nicodim și mitropolitul Irineu Mihălcescu al Moldovei;

<sup>9</sup> Publicate și în broșură separată, cu titlul *Sinaxarele Triodului*, în rom. de Pr. D. Fecioru, București, 1946.

<sup>10</sup> Traducerea Fecioru a fost publicată și în broșură aparte, în 1937.

<sup>11</sup> Un fel de rezumat al *Mineielor*, într-un singur volum, cuprinzând cântările slujbelor de la sărbătorile mai importante din cursul întregului an bisericesc, s-a tipărit la Caransebeș în 1936, sub titlul *Antologhion sau flori alese duhovnicești în uzul teologilor și preoților cuprinzând serviciile dumnezeiești din duminicile și sărbătorile de peste an*, alcătuit de Pr. Prof. C. Vlad, cu binecuvântarea episcopului de atunci al Caransebeșului, Dr. Vasile Lăzărescu.

*Panihida* sau *Panahida*, cartea slujbelor funebre, în trei ediții: una la București în 1928 (a IV-a ediție a Sfântului Sinod), alta în 1938 (a V-a ediție a Sfântului Sinod) și ultima în 1948, sub patriarhul Nicodim. Aceasta din urmă a adăugat, în plus față de edițiile anterioare, Evangheliile ce se citesc la „Stâlpi” (cele 11 Evanghelii ale învierii care se citesc la Utrenia duminicilor), după traducerea lui Nicodim Munteanu, Evangheliile care vor intra și în cuprinsul edițiilor următoare ale acestei cărți de slujbă (vezi mai departe);

*Slujba sfințirii bisericii* s-a tipărit la București în 1927, sub patriarhul Miron Cristea, rânduiala de aici având în vedere mai mult practica obișnuită în eparhiile ardelenne;

*Rânduiala la prepararea, fierberea și sfințirea Mirului*, la București în 1942, reproducându-se textul aprobat de Sfântul Sinod în 1906;

*Prohodul Domnului nostru Iisus Hristos* (extras din Triod) s-a tipărit sub supravegherea Sf. Sinod în 1928, 1935, 1942 și 1945 (Editura Institutului Biblic și de Misiune), lipsa lui în ceilalți ani fiind suplinită de numeroase ediții tipărite din inițiative particulare;

*Rânduiala Doxologiei de așezare în scaunul de patriarh și de instalare a primului patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, Dr. Miron Cristea*, tipărită la București în 1925.

Vechiul *Tipic bisericesc*, tradus din grecește, pe la mijlocul secolului trecut, de Anton Pann și Pr. I. Călărășanu din București, a avut ultima sa ediție (a IV-a a Sf. Sinod) la Cernica în 1925<sup>12</sup>, iar în 1929-1930 s-a tipărit, la București, și ultima ediție bisericească (întrebuințată în cult) a vechii Cazanii a lui Varlaam, mitropolitul Moldovei (*Cazanii ce cuprind în sine Evangheliile tâlcuite ale Duminicilor de peste an și cu cazaniile sinaxarului praznicilor împărătești și ale sfinților celor mari de peste an*), reprodusă după edițiile anterioare (București, 1898 și 1911).

<sup>12</sup> După această dată, lipsa unei ediții oficiale a Tipicului bisericesc a fost suplinită în parte de numeroasele Tipice particulare, alcătuite de diferiți clerici buni bisericași și tipiconari din perioada aceasta, dintre care cele mai bune au fost cele de Icon. D. Lungulescu (*Manual de practică liturgică*, București, 1927) și de Arhim. Fotie Balamace, manual pentru elevii seminariilor teologice, dactilografiat în mai multe ediții, sub titlul *Explicațiuni la practica liturgică*.

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

3. în lipsa unei preocupări a autorității bisericești centrale pentru uniformizarea cântării noastre bisericești în această perioadă, tipărirea cărților de muzică bisericească (psaltică) pentru folosința cântăreților de strană a fost lăsată pe seama inițiativelor particulare. De aceea, tipăriturile de această natură au apărut în editura proprie a autorilor.

Cele mai multe cărți de muzică psaltică pentru folosința cântăreților de strană au aparținut vestitului cântăreț și profesor *I. Popescu-Pasărea*<sup>13</sup>, care a contribuit mult la simplificarea și românizarea muzicii noastre bisericești. În afară de lucrările acestuia, care au la bază pe cele mai vechi, ale lui Macarie Ieromonahul, Anton Pann și Dimitrie Suceveanu, și care au fost întrebuințate de către slujitorii bisericești din eparhiile Vechiului Regat aproape peste tot, mai amintim unele cu circulație mai restrânsă, ca cele de Ieromonahul prof. Amfilohie Iordănescu (*Buchet de Muzică psaltică*, București, 1934), V. Ojog (*Anastasimatarul sfintei monastiri Neamțu*, Neamț, 1943), Pr. Th. V. Stupcanu (*Anastasimatar*, București, 1926) și Arhidiacon A. Uncu (azi preot)<sup>14</sup>. S-au tipărit multe broșuri cu cântările Sfintei Liturghii pe melodiile tradiționale psaltice, transpuse pe note de muzică liniară, dintre care amintim pe cele de Prof. I. Croitoru<sup>15</sup>, Pr. Eugen Bărbulescu<sup>16</sup> ș.a.

Cântări ale Sfintei Liturghii, armonizate pentru corurile bisericești, au scris diverși compozitori, ca, de ex.: Gavriil Muzicescu (*Imnele Sfintei*

<sup>13</sup> *Colecțiune de cântări bisericești alese*, București, 1925; *Penticostarul*, București, 1924 și 1936; *Cântările Triodului*, București, 1925; *Cântările Vecerniei de sâmbătă seara*, pe cele opt glasuri, București, 1931; *Cântările Utreniilor de duminică pe cele opt glasuri*, 1929; *Liturghierul de strană*, București, 1925 și 1931; *Cântările Sfintei Liturghii după melodiile tradiționale pe notație psaltică și armonizate pe două voci*, pentru coruri bărbătești și școlare, 1933; *Catavasier*, 1927; *Noul Idiomelar*, 1933; *Podobiile celor opt glasuri*, după A. Pann, 1925, 1940; *Culegere de cântări bisericești ce se cântă de către preoți în sobor la diferite servicii bisericești*, 1940 (toate la Tipografia Cărților bisericești). Multe dintre aceste tipărituri au fost multiplicare și prin opalografier și folosite ca manuale de studiu la fostele seminarii teologice din acea perioadă.

<sup>14</sup> *Cântările sfintei și dumnezeieștei Liturghii*, București, 1943; *Antologhionul*, care cuprinde: Cântări la Vecernie, Utrenie, Liturghie, Botez, Cununie, sfințirea apei mici, Te Deum, înmormântare și cântări calofonice, București, 1947.

<sup>15</sup> *Liturghia psaltică omofonă pentru școală și popor*, București, 1940.

<sup>16</sup> *Sfânta Liturghie pentru copii și popor*, București, 1945 (în editură proprie).

*Liturghii pentru cor mixt și piano*, București, 1934), Gh. Cucu (*Cântările Sfintei Liturghii pentru trei voci egale*, București, f.a.), Prof. I. Gr. Danielescu (*Cântările Sfintei Liturghii*, compuse și aranjate pentru patru voci mixte, Buzău, 1930) ș.a.

Diferite cântări religioase, pentru uzul cântăreților și al credincioșilor, a publicat Pr. P. Chirică (*Imnuri religioase*, voi. II, Iași, 1933), Arhid. Prof. I. Mardale de la Râmnicu Vâlcea (*Cântări corale pe ambele muzici, pentru centrele parohiale și popor*, 2 voi., București, 1926, 1929) ș.a.

Pentru folosința corurilor bisericești și a cântăreților din eparhiile ardelenene au circulat lucrările compozitorilor Prof. Timotei Popovici de la Sibiu (*Cântările Sfintei Liturghii pentru cor mixt*, Sibiu, 1933), G. Dima<sup>17</sup>, Prof. Trifon Lugojan<sup>18</sup> și Prof. V. Petrașcu<sup>19</sup>, în Banat cele de renumitul I. Vidu (*Liturghia Sf. Ioan pentru cor mixt*, alta pentru cor bărbătesc, transpusă pe note de muzică orientală de Arhid. Prof. I. Mardale la Râmnicu Vâlcea, 1930), cele de Eusebiu Mandicevschi (mai multe liturghii, pe trei și patru voci).

4. Precum am văzut, tipărirea cărților de cult a constituit monopolul exclusiv al Bisericii, prin Institutul Biblic, încă înainte de 1948. Dacă pășim acum în domeniul cărților de pietate și de lectură religioasă pentru credincioșii laici, ca și în sectorul literaturii predicatoriale, catehetice și misionare din timpul păstoririi primilor doi patriarhi, cronicarul-bibliograf va fi oarecum derutat de amploarea activității editoriale desfășurate în aceste sectoare ale scrisului nostru bisericesc din perioada aceasta. într-adevăr, s-au tipărit atunci nenumărate cărți și broșuri cu conținut biblic pe înțelesul celor mulți, cărți de rugăciuni, acatiste, vieți de sfinți (dintre care unele însoțite de acatistele

<sup>17</sup> *Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur* pentru cor mixt, ed. a III-a, Cluj, f.a.; *Cântări liturgice pentru cor mixt*; *Cântări bisericești pentru cor mixt*, 2 voi., Cluj, 1930; *Cântări funebre* pentru cor mixt.

<sup>18</sup> *Cele opt glasuri la Vecernie*, pe note occidentale, Arad, 1927; *Cele opt glasuri la Utrenie*, Arad, 1927; *Cele opt glasuri la Liturghie*, aranjate pe note pentru o voce, Arad, 1927; *Irmoase și Pricesne*, Arad, 1927 ș.a.

<sup>19</sup> *Catavasier* (pe note de muzică occidentală); *Liturghia Sf. Ioan Gură de Aur pentru cor bărbătesc*; *Patruzeci și cinci de pricesne*, 1938; *Liturghia pentru cor mixt țărănesc* s a (toate la Cluj).

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

și paraclisele sau canoanele de rugăciune ale sfinților respectivi), catehisme, calendare și serii sau colecții întregi de volume și broșuri pentru lectura religioasă a credincioșilor, pentru povățuirea și îndrumarea lor creștinească pe căile virtuților morale ș.a.m.d. Dar numai o infimă parte dintre acestea au fost tipărite și difuzate prin Institutul Biblic al Bisericii noastre; cele mai multe se datorează unor inițiative particulare, fiind editate fie în tipografiile eparhiale din acea vreme, cu aprobarea și sub controlul ierarhilor respectivi, fie la diverse tipografii laice.

Printre cei care s-au distins prin activitatea lor multilaterală, fecundă și utilă în domeniul scrisului bisericesc pentru credincioși, în această perioadă, se cuvine să amintim, de la bun început, pe patriarhul cărturar Nicodim Munteanu cu tipografia lui de la Mănăstirea Neamț<sup>20</sup> și pe episcopul Grigore Comsa al Aradului.

a) În domeniul *cărților cu conținut biblic pentru lectura credincioșilor laici*, în afară de numeroasele cărticele de ediții separate ale Evangheliilor și altor cărți biblice, tipărite la Mănăstirea Neamț de către Patriarhul Nicodim, între care ultima ediție din *Mica Biblie cu icoane la îndemâna tuturor creștinilor* (Neamț, 1944, în col. „Ogorul Domnului”, voi. XXVII), vrednice de amintit sunt două încercări de a prezenta conținutul celor patru evanghelii canonice într-o istorisire unitară a vieții și activității Mântuitorului, dintre care una datorită arhimandritului prof. Iuliu Scriban (*Sfânta Evanghelie. Cele patru Evanghelii într-una singură*, cu scurte însemnări lămuritoare și tâlcuiri, f. 1. și an), iar alta Preotului Haralambie Popescu din București (*Sfintele Evanghelii într-una*, București, 1937). Ceva mai concisă și într-o expunere personală se prezenta *Viața Mântuitorului scrisă pe scurt...*, de Icon. Prof. C. Beldie (Galați, 1926). *Pildele Mântuitorului și Minunile lui Iisus* au fost repovestite, cu mult farmec literar, de către scriitorii Gh. D. Mugur și V. Voiculescu; ceva analog găsim în cărticica *Din pildele Mântuitorului*, de Pr. Iosif Trifa (ed. a IH-a la Sibiu, 1934). Cu un conținut lărgit se prezintă cartea intitulată *Sfânta Scriptură pentru popor, urmată de Viețile Sfinților, cuprinzând și rugăciuni folosite de fiecare creștin*, alcătuită de scriitorul I. Popescu-Băjenaru (București, 1929).

<sup>20</sup> A se vedea îndeosebi T.N. Manolache, *Contribuție la bibliografia I.P.S. Nicodim, Patriarhul României*, în „Glasul Bis.”, număr festiv (an. XV, nr. 13-18 din oct.-dec, 1945), închinat Patriarhului Nicodim cu prilejul împlinirii a 80 ani de viață, p. 196-232.

Trecând la *Viețile pilduitoare ale Sfinților*, acestea au constituit totdeauna o lectură aleasă și mult căutată în rândurile credincioșilor laici, având o mare valoare educativă. În această privință, în perioada de care ne ocupăm, trebuie să începem cu cele câteva traduceri diferite ale unor lucrări străine despre *Viața lui Iisus*, care au circulat mai ales între credincioșii Bisericii noastre cu un nivel cultural mai ridicat. Menționăm, dintre acestea, de ex., pe cea de teologul anglican *F Farrar*, tradusă de Patriarhul Nicodim (2 voi., Neamț, 1944, 1945)<sup>21</sup>, cea de cunoscutul scriitor italian *Giovanni Papini*, tradusă de Prof. Alex. Marcu (București, ed. a II-a în 1941), cea de scriitorul francez *Fr. Mauriac*, tradusă de Pr. Păsculescu-Orlea și A.I. Ghika (București, 1937) și cea de Mgr. *Em. Bougaud* (*Iisus Hristos*, trad. de C. Ceruleanu, București, ed. a II-a, 1943). Dintre încercările originale de a repovesti Viața lui Iisus - mai mult sau mai puțin izbutite — amintim pe cea de Prof. Sterie Diamandi (*Fiul lui Dumnezeu, Fiul Omului*, în 3 voi., București, 1942 ș.u.) și pe cea de Pr. Em. Copăcianu (*Viața lui Iisus*, București, 1943).

Cât privește *Viețile Sfinților* din cursul anului bisericesc, o serie aproape completă a fost prelucrată de scriitorul Al. Lascarov-Moldovanu, după vechea traducere din 1835 și publicată de el în șapte volume (București, 1934-1942), în editură proprie. Volume mai mari, cuprinzând mai multe vieți de sfinți istorisite pe scurt și pe înțelesul credincioșilor, au publicat Diac. Prof. D. Călugăru de la Sibiu (*Sfinți și Părinți ai Bisericii*, Sibiu, 1936) și Pr. Iuliu Hălmăgeanu de la Arad (*Viețile Sfinților, pe înțelesul poporului*, Arad, 1930). Numeroase vieți de sfinți, în broșuri separate, a publicat Patriarhul Nicodim, în tipografia de la Mănăstirea Neamțu<sup>22</sup>, Pr. Dr. D. Fecioru (*Viața Cuvioasei Măria Egipteanca*, trad. după Patriarhul Sofronie al Ierusalimului, București, 1937, tipărită și în Triod) ș.a. De multă circulație s-a bucurat și *Viața și minunile episcopului Calinic cel Sfânt al Râmnicului-Noului Severin, 1850-1868*, tipărită de D. Lungulescu, la Craiova în 1930, deci cu 25 ani înainte de canonizarea oficială a Sfântului.

b) Dintre *cărțile de pietate și de spiritualitate creștină*, mult gustate mai ales în rândurile viețuitorilor din mănăstiri și ale laicilor doritori de

<sup>21</sup> O altă trad. de Pr. P. Rădulescu, voi. I, Craiova, 1941.

<sup>22</sup> Ca, de ex.: *Viața Sf. Vasile și Anul Nou*, 1927; *Sf. han Gură de Aur*, 1928 și 1942; *Sf. Grigore Teologul*, 1928 și 1941; *Cuvioasa Melania Romana*, 1930 și 1941 ș.a.



«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

desăvârșire morală, se înscrie, la loc de frunte, prima traducere românească a vestitei culegeri de opere patristice intitulată *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii*, traducere datorită Pr. Prof. D. Stăniloae, în cele patru volume apărute la Sibiu între 1946-1948. Celebra operă de spiritualitate creștină, de origine apuseană, *Imitatio Christi*, atribuită lui Thomas a Kempis, s-a bucurat de mai multe traduceri diferite. Astfel, s-a retipărit mai vechea traducere a lui Gavriil Munteanu, în ediția a doua (la Neamț, 1927), sub titlul *Urmarea lui Iisus Hristos*<sup>23</sup> și au apărut și alte traduceri mai noi, sub diverse titluri, ca: *Urmândpe Domnul* (trad. de Pr. D.C. Vișan, București, 1927) etc.

S-au retipărit, de asemenea, în ediții noi, unele cărți de largă circulație din spiritualitatea ortodoxă, traduse mai înainte în românește, ca, de ex.: *Patericul ce cuprinde în sine cuvinte folositoare ale sfinților bătrâni*, retip. la Râmnicu Vâlcea, 1930 (ed. a III-a), după ediția mai veche a lui Anthim Petrescu-Botoșeneanu de la Iași, 1913; *Războiul nevăzut*, operă a Sf. Nicodim Aghioritul (trad. de Ierom. Nicodim Măndiță, 1937); *Oglinda omului dinlăuntru*, retip. de P. Toma Chiricuță la București în 1935 (după o veche tipăritură de Monahul Meletie); *Mântuirea păcătoșilor*, cartea monahului atonit Agapie Criteanul din sec. al XVIII-lea, tradusă în sec. trecut de monahul Chirii Lambrino din schitul românesc Prodromul de la Sf. Munte și retipărită (în a treia ed. rom.) de părinții monahi de la fostul schit Darvari din București (București, 1933, la Tip. Cărților Bis.); *Mângâietorul celor întristați, bolnavi și bătrâni*, în vechea traducere românească a arhim. Dionisie din veacul trecut, retip. de Pr. Toma Chiricuță la București, 1931 ș.a.<sup>24</sup>

c) *Cărți de rugăciuni* pentru folosința credincioșilor în cultul particular s-au tipărit puține în Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii; cele mai multe au apărut în centrele eparhiale și din inițiative particulare. Câteva dintre ele au fost alcătuite chiar de către cei doi patriarhi<sup>25</sup> sau de

<sup>23</sup> O altă ed. a acestei traduceri a tipărit, cu o prefață proprie, Pr. T. Chiricuță, la București, 1938, sub titlul *Urmarea lui Hristos*.

<sup>24</sup> A se vedea și Pr. Dr. I. Zugrav, *Literatura pioasă*, Cernăuți, 1940.

<sup>25</sup> *Carte de rugăciuni pentru tot românul*, de Patr. Miron Cristea, București, 1936; *Carte de rugăciuni* (ilustrată), alcătuită de Nicodim Munteanu, Mănăstirea Neamț, 1926, 1928, 1931, reed. la Institutul Biblic, București, 1941.

unii ierarhi de atunci<sup>26</sup>, iar altele de diferiți preoți și călugări<sup>27</sup>, unele dintre ele conținând și noțiuni de catehism<sup>28</sup> ori cântări bisericești<sup>29</sup>.

Același lucru se poate spune despre numeroasele *Acatiste* și *Paraclise* apărute în această perioadă și destinate folosinței slujitorilor bisericești și credincioșilor laici. Puține dintre acestea purtau girul și binecuvântarea Sfântului Sinod<sup>30</sup>; unele sunt tipărite cu binecuvântarea episcopilor eparhioți, promovând tradiții și rânduiele locale<sup>31</sup>, dar cele mai multe sunt datorite unor monahi pioși<sup>32</sup>.

d) În același fel s-a desfășurat și activitatea ierarhilor, a preoților și monahilor noștri - la care se alătură uneori și contribuția utilă a unor laici cărturari - pe *terenul îndrumării catehetice a credincioșilor Bisericii noastre*, urmărind instruirea lor în doctrină și morală ortodoxă și întărirea credinței strămoșești împotriva prozelitismului sectar. *Vechea Mărturisire Ortodoxă* a mitropolitului Petru Movilă cunoaște acum ultima sa ediție oficială (a Sfântului Sinod), la București, 1930, iar Pr. Ic. Iosif Țincoca de la Iași a

<sup>26</sup> *Carte de rugăciuni, pentru creștinii ortodocși*, de Episcop Dr. Gr. Comșa, Arad (mai multe ediții); *Carte de rugăciuni și cântări bisericești*, de același, Arad, 1931.

<sup>27</sup> De largă circulație s-a bucurat îndeosebi *Carte de rugăciuni pentru tot creștinul...*, culese din scrierile Sf. Părinți și din cărțile de slujbă bisericești și rânduite de Ierod. Firmilian (Marin) de la Sf. Patriarhie, București, 1937 (Bibi. „Albina”), retip. ulterior la Institutul Biblic.

<sup>28</sup> Ca de ex. *Micul catehism și Carte de rugăciuni pentru creștinii ortodocși*, îngrijită de Protos. Teofil Ionescu, București, 1938; *Carte de rugăciuni pentru toate trebuințele vieții*, de Pr. Prof. I. Tomescu, Râmnicu Vâlcea, 1928.

<sup>29</sup> Ca, de ex., *Carte de rugăciuni și cântări bisericești*, de Trifon Lugojan, Arad, 1931, ed. V, Arad, 1938.

<sup>30</sup> Ca, de ex., *Acatistul și Paraclisul Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu... și Canon de umilință către Domnul nostru Iisus Hristos*, date pe slovă nouă și grai îndreptat, cu binecuvântarea Sf. Sinod, de Protos. Firmilian Marin, București, 1938. Textul acestui Acatist și al Canonului vor intra în cuprinsul Ceaslovului din 1945 (vezi în urmă).

<sup>31</sup> Ca, de ex., *Acatistul Domnului nostru Iisus Hristos și Paraclisul Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu, după rânduiala din Eparhia Aradului*, cu binecuvântarea Episcopului Dr. Andrei Magieru, Arad, 1940; *Acatistier*, tip. de Episcopia Clujului, 1941, cu binecuv. Episc. Nicolae Colan ș.a.

<sup>32</sup> Ca, de ex., *Acatistier tipărit pentru folosul de obște al dreptcredincioșilor creștini*, editat la Cernica 1930, de călugării fostului schit Darvari din Capitală.

«Preoții Tai, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

tradus din rusește *Catechismul creștin ortodox* al mitropolitului Antonie al Kievului, care s-a tipărit la Mănăstirea Neamț în 1925, cu o prefață de Pimen (Georgescu), mitropolitul de atunci al Moldovei.

Dintre lucrările mai mult sau mai puțin originale, vrednice de amintit sunt în primul rând cele alcătuite de Patriarhul Nicodim<sup>33</sup> și de unii ierarhi erudiți ai epocii, ca Mitropolitul Irineu Mihălcescu al Moldovei<sup>34</sup> și Episcopul Dr. Gr. Comșa al Aradului<sup>35</sup>; mai numeroase sunt cele scrise de diferiți preoți luminați și călugări cu râvnă misionară, care expun pe înțelesul celor mulți învățătura Bisericii privitoare la credința ortodoxă sau la viețuirea creștinească a credincioșilor în general<sup>36</sup> și mai ales la punctele de doctrină a Bisericii atacate de neoproteștanți, ca, de ex., Sfintele Taine<sup>37</sup>, cinstirea sfinților în general<sup>38</sup> și îndeosebi a Maicii Domnului<sup>39</sup> ș.a.<sup>40</sup>.

e) Cu deosebire bogată și variată este *literatura predicatorială* publicată în această perioadă, cuprinzând volume și colecții de predici festive sau ocazionale, pastorale chiriarhale, cuvântări religioase, meditații și materiale omiletice pentru folosul predicatorilor, scrise ori rostite și publicate de diferiți ierarhi, preoți, călugări și chiar laici care predica cu aprobarea conducerii Bisericii. Genurile omiletice, conținutul și tematica acestor predici și cuvântări sunt extrem de variate: predici exegetice (omilii), predici tematice (cu conținut dogmatic, apologetic, moral, liturgic etc), predici

<sup>33</sup> *Ce să crezi și cum să trăiești? Adică miezul credinței și al moralei creștine*, Mănăstirea Neamț, 1929 și 1935.

<sup>34</sup> *Catechismul creștinului ortodox*, București, 1937, retip. la 1941 în Editura Institutului Biblic. A se vedea și alte lucrări de acest gen ale aceluiași autor, la Asist. Univ. Em. Vasilescu, *Bibliografia P.S. Arhiepiscopului Irineu Mihălcescu-Craioveanul*, în rev. „Studii Teol.” (seria veche), an. VII (1938-1939), Buc, 1939, p. 245-325 (și extras).

<sup>35</sup> Numeroase broșuri, volume și articole cu conținut antisectant.

<sup>36</sup> Ca, de ex., *Pravila bisericească*, de Ierom. Nicodim Sachelarie, Cernica, 1940 și *Crezul în chipuri și icoane*, de Arh. Gr. Leu-Botoșeneanu, București, 1932.

<sup>37</sup> *Tâlcuirea sfințelor taine*, de Pr. Dr. Nic. Terchilă, Sibiu, 1932; *Cartea de mărturisire*, culeasă de Monahul Gamaliil Păvăloiu, Neamț, 1940 ș.a.

<sup>38</sup> *Cultul sfinților. Venerarea și invocarea lor*, de Pr. Al. Constantinescu, București, 1928.

<sup>39</sup> *Maica Domnului*, de Pr. N. Bănățeanu, Câmpulung, 1933.

<sup>40</sup> Multe broșuri de acest fel au semnat și răspândit monahii Nicodim Mândiță și Toma Gherasimescu.

antisectare, predici festive (panegirice și aghiografice), cuvântări ocazionale (pareneze) la diverse ierurgii și împrejurări din viața bisericească etc. Dar nu totdeauna cantitatea presupune și calitatea. Lipsa unui control mai riguros al magisteriului Bisericii a făcut posibilă și apariția multor predici slabe, improvizate în grabă și fără prea mare valoare de conținut sau formă. Puține dintre volumele de predici publicate atunci ar mai putea servi ca izvoare de inspirație ori ca materiale auxiliare pentru predicatorii noștri de azi. Cele mai multe constituie un interesant document în care se reflectă fidel curente de idei care se încrucișau în viața intelectuală a Țării din acea perioadă, evenimentele de seamă din istoria Bisericii Române de atunci, aspectele și tendințele vieții religioase a credincioșilor noștri, preocupările și nivelul de cultură a clerului Bisericii noastre s.a.m.d.

În fruntea predicatorilor din înaltul cler se înscriu cei doi patriarhi, Miron Cristea<sup>41</sup> și Nicodim Munteanu. Cel din urmă s-a distins nu atât prin opera sa originală, de proporții restrânse<sup>42</sup>, cât prin numeroasele traduceri și prelucrări după diferiți predicatori ruși mai vechi, publicate mai ales în cunoscuta colecție de volume „Ogorul Domnului” sau „Semințe evanghelice pentru ogorul Domnului”, îngrijită de el<sup>43</sup>. Alături de cei doi patriarhi se înscriu apoi alți ierarhi cărturari, ca Mitropolitul Nicolae Bălan al Ardealului<sup>44</sup>, Episcopul Gr. Comșa al Aradului<sup>45</sup>, Episcopul Nifon

<sup>41</sup> *Cuvântări și predici*, București, 1928; *Predici despre diferite teme morale*, București, 1931; *Pastorale, predici și cuvântări*, voi. IV-VII, București, 1938/1939.

<sup>42</sup> *Cuvântări, pastorale și îndemnuri*, Neamț, 1940.

<sup>43</sup> *Cuvântări apologetice*, după Dr. Serghie, arhiepiscop de Vladimir, Neamț, 1932; *75 predici catehetice pentru popor* (Tâlcuirea Crezului, Tatăl nostru, Fericirile și cele 10 Porunci), după C. Stratilov, Neamț, 1932; *58 cuvântări la postul mare; Predici la sărbătorile împărătești și Cuvântări la sărbătorile Maicii Domnului și la duminici* toate după Inocențiu episcopul Odesei, Neamț, 1932 și 1933 ș.a.

<sup>44</sup> *Rămâneți întru dragostea Mea. Cuvinte de învățătură la praznicul învierii Domnului*, Sibiu, 1936; *Veniți la Mine. Pilde și învățături*, Sibiu, 1938 și diferite alte pastorale și cuvântări ocazionale.

<sup>45</sup> *Predici la sărbătorile bisericești*, Arad, 1925; *Veniți la Hristos. Predici la toate duminicile anului bisericesc*, 1926; *Credința care lucrează. Chemări către laici și fețe bisericești*, 1931; *Popasuri în via Domnului*, 1931; *Glasul pietrelor. Predici călăuzitoare pentru Ortodoxia activă*, 1931; *Brazde în ogorul Ortodoxiei. Cuvântări ocazionale și articole*, 1932; *Spre*

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

Criveanu al Râmnicului (apoi mitropolit al Olteniei)<sup>46</sup>, episcopul Grigore Leu-Botoseneanu<sup>47</sup> s.a.

Numeroși au fost cu deosebire predicatorii dintre preoții bucureșteni de enorie, care și-au publicat predicile rostite ori scrise, ca, de ex.: Pr. Toma Chiricuță de la Biserica Zlătari<sup>48</sup>, Pr. M.C. Ionescu de la Biserica Cuibul cu barză<sup>49</sup>, Pr. Dr. Gh. Paschia<sup>50</sup>, Pr. St. Iliescu de la Biserica „Sf. Nicolae-Șelari”<sup>51</sup>, Pr. Gh. V. Butnaru de la Biserica Domnița Bălașa<sup>52</sup>, Pr. Prof. Al. Constantinescu de la Biserica „Sf. Ilie-Rahova”<sup>53</sup>, Pr. C. Dron<sup>54</sup> ș.a. Printre predicatorii călugări care au activat tot în București s-au remarcat Arhim. Prof. Univ. Iuliu Scriban<sup>55</sup> și Protos. Teofil Ionescu<sup>56</sup>, iar printre preoții de parohie care au predicat în diferite alte centre din eparhiile muntene și moldovene merită să fie pomeniți, de ex., Pr. P. Chirică din Iași<sup>57</sup>, Pr. Ic.

zările veșniciei. Predici, cuvântări ocazionale și articole, 1933; *Darurile Duhului Sfânt*, opt predici dogmatice și morale, 1934; *Flori din grădina sufletelor* (predici și cuvântări), 1934; *Haina de nuntă. Predici misionare*, 1935; *De la leagăn până la moarte* (predici la Sfintele Taine și ierurgii), 1937 (toate la Arad, în Editura Episcopiei).

<sup>46</sup> *Pace pe pământ. Meditații religioase, însoțite de îndemnuri pastorale*, Huși, 1938; *Împărăția muncii. Cuvântări*, București, 1939.

<sup>47</sup> *Cuvântări ocazionale*, 1929.

<sup>48</sup> *Chemări de sus. Predici și omilii*, cu ilustrații, 1933; *Cunoști tu calea? Chemări către suflet. Predici și Omilii*, 1934; *Evanghelia tălmăcită pentru timpul prezent*, 1936; *Cred, Doamne, și mărturisesc* (în colab. cu Pr. I.D. Stănescu), 2 voi., 1940 (toate la București, în editură proprie).

<sup>49</sup> *Inima și suflet. Omiletica vremurilor noastre. Planuri și exerciții de predici*, 1927. *Secerișul este mult și secerătoripușini. Predici*, 1927; *Lumină lină. Material omiletic și catehetic*, 1938 (toate la București, în editură proprie).

<sup>50</sup> *Cer și pământ. Predici* (la duminici și sărbători), București, 1944.

<sup>51</sup> *Șoapte la radio*, București, 1929.

<sup>52</sup> *La inima Domnului. Predici*, București, 1938; *Coborâri în adânc* (meditații la evangheliile duminicale), București, 1943.

<sup>53</sup> *Adevăruri eterne. Zece predici*, București, 1928.

<sup>54</sup> *Daruri și adevăruri. Lămuriri la Evangheliile din duminicile de peste an*, ed. Ii-a, București, 1930.

<sup>55</sup> *Predici pentru popor*, ed. a IV-a, București, 1944.

<sup>56</sup> *24predici* (în două volume), București, 1938.

<sup>57</sup> *Pe urmele lui Iisus și ale Sfinților Săi. Predici*, voi. I, București, 1931.

I. Mălăescu din Târgu-Jiu<sup>58</sup>, Pr. Prof. I.C. Beldie din Galați<sup>59</sup>, Pr. D. Roman din Ploiești (apoi în București)<sup>60</sup>, Pr. A.C. Cosma din Focșani<sup>61</sup> ș.a. Dintre predicatorii bucovineni amintim pe O. Soroceanu<sup>62</sup> și Pr. Dr. Sit. Slevoacă<sup>63</sup>.

Foarte numeroși și deosebit de fecunzi în activitatea publicistică predicatorială au fost preoții ortodocși români din eparhiile ardelene, dintre care amintim, de ex., pe: Pr. Prof. N. Mladin (viitorul mitropolit al Ardealului)<sup>64</sup>, Pr. Prof. Dr. A. Buzdug<sup>65</sup>, de la Cluj<sup>66</sup>, Pr. Gh. Secaș<sup>67</sup>, Pr. V. Stoicanea<sup>68</sup>, Prot. A. Nanu<sup>69</sup>, Pr. Gh. Perva<sup>70</sup>, Pr. Dr. Gh. Litiu<sup>71</sup>, Pr. T. Ciceu (azi în București)<sup>72</sup>, Pr. T. Ciuruș<sup>73</sup>, Pr. A.I. Eftimie<sup>74</sup>, Pr. A. Lupșa<sup>75</sup>, Pr. I. Goron<sup>76</sup> ș.a.

<sup>58</sup> *Semințe creștine sădite în ogrorul românesc* (63 cuvântări ocazionale), Râmnicu Vâlcea, 1931.

<sup>59</sup> *Popasuri duhovnicești*, Galați, 1935.

<sup>60</sup> *Jertfa inimii. Predici. Meditații*, Ploiești, 1938.

<sup>61</sup> *Făclii pentru suflet. Cuvântări ocazionale*, Roman, 1936.

<sup>62</sup> *Predici festive*, Suceava, 1939.

<sup>63</sup> *Popasuri duhovnicești. Predici la toate duminicile de peste an*, Craiova, 1945 (unul dintre cele mai bune volume de predici duminicale din această perioadă).

<sup>64</sup> *Prin sbuciumul vremii. Predici* (rostite la catedrala mitropolitană din Sibiu), Sibiu, 1947.

<sup>65</sup> *Merinde pentru sufletele credincioase. Predici la toate duminicile anului bisericesc*, Cluj, 1934 (altă ed. la 1938).

<sup>66</sup> *Tâlcuirea Evangheliilor duminicilor de peste an*, 2 cărți, Sibiu, 1934 și diferite broșuri cu alte predici.

<sup>67</sup> „*Toată viața noastră lui Hristos-Dumnezeu să o dăm!*”. *Predici și îndrumări omiletice*, Sibiu, 1931.

<sup>68</sup> *Ramuri din Evanghelie*, Sibiu, 1937; *în slujba Domnului Iisus. Tâlcuiri biblice*, Sibiu, 1938.

<sup>69</sup> *în lumina harului*, Sibiu, 1939; *Tatăl nostru. închinarea românului*, Sibiu, 1941.

<sup>70</sup> *Cazanii pentru azi*, Arad, 1941.

<sup>71</sup> *Meditații la psalmul 50*, Arad, f.a.

<sup>72</sup> *Tălmăciri la Evangheliile duminicale de peste an*, Cluj, 1944.

<sup>73</sup> *Pilde de mântuire. Predici populare la sărbătorile Născătoarei de Dumnezeu și ale Sfinților*, Cluj, 1934.

<sup>74</sup> *Din fața sfântului altar. Predici*, Cluj, 1935.

<sup>75</sup> *Semințe duhovnicești*, Oradea, 1939.

<sup>76</sup> *Noua lege. Cuvântări despre Fericirile evanghelice*, Cluj, 1930.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

Deosebit de îngrijite în fond și formă se prezintă volumele de predici la duminicile și sărbătorile din cursul anului bisericesc alcătuite sau rostite de colective de predicatori, cum sunt și acelea editate de Arhiepiscopia Bucureștilor<sup>77</sup>, cele rostite la catedrala patriarhală din București<sup>78</sup>, la catedrala mitropolitană din Sibiu<sup>79</sup>, cele publicate în colaborare de predicatorii bucovineni<sup>80</sup> ș.a. S-au publicat, de asemenea, volume cu cicluri de predici aparținând unui singur gen omiletic ori grupate în jurul unei teme centrale, ca de ex.: predici în legătură cu viața creștină în familie<sup>81</sup>, predici cu caracter dogmatic și apologetic<sup>82</sup>, cuvântări la cununie<sup>83</sup>, la înmormântări (gen omiletic cu deosebire cultivat în eparhiile ardelenene)<sup>84</sup>, cuvântări către tineret<sup>85</sup>, predici liturgice<sup>86</sup> ș.a.m.d.

Bune de folosit și azi ca izvoare de inspirație și materiale omiletice auxiliare sunt traduceri din literatura predicatorială patristică și din diverse limbi străine, făcute în această perioadă, ca, de ex., volumul de *Modele de cuvântări bisericești*, publicat de Pr. N. Donos la Huși, 1927, o nouă tra-

<sup>77</sup> *Bucium, al dumnezeiescului grai. Predici rostite în fața microfonului*, București, 1940 (Bibi. „Apostolul”).

<sup>78</sup> De Arhim. Dr. V. Vasilache, publicate sub diverse titluri, între 1939-1943.

<sup>79</sup> *Bune-Vestiri. Predici*, de Pr. Prof. Sp. Cândeș și Pr. Zoisim Oancea, Sibiu, 1944.

<sup>80</sup> *Predici pentru toate duminicile și sărbătorile anului bisericesc*, de Pr. Dr. I. Vască, Pr. Dr. I. Tarnavski și Prot. O. Soroceanu, 5 voi., Cernăuți, 1927-1935 (predici în general slabe).

<sup>81</sup> Pr. V. Coman (actualul Episcop de Oradea), *Hristos în familie. Cuvântări pentru întărirea vieții creștine în familie*, Brașov, 1945.

<sup>82</sup> Ca, de ex., Pr. Prof. Ilarion V. Felea, *Duhul Adevărului*, ed. a II-a, Arad, 1943; *Religia iubirii*, Arad, 1946.

<sup>83</sup> Pr. Prof. Dr. A. Buzdug, *Duh și viață. Cuvântări la cununii*, Cluj, 1938; Pr. Dr. St. Cioroianu, *Un trup și un suflet. Cuvântări la cununii*, Arad, 1930; Arhim. Policarp Morușca, *Căsnicia creștină. învățături pentru miri*, Sibiu, 1927.

<sup>84</sup> Pr. Prof. Dr. A. Buzdug, *Doamne, mântuiește-ne, că pierim! Cuvântări funebre*, Cluj, 1937; Pr. Dr. St. Cioroianu, *Nu plânge! Cuvântări funebre*, Arad, 1930 ș.a.

<sup>85</sup> Dionisie Făgărășanu, *Tânărul, ție-ți zic. Scoală-te! îndemnuri creștine către tineret*, 2 voi., Sibiu, 1933, 1935.

<sup>86</sup> *Cuvântări liturgice*, de Mitrop. Nicodim al Moldovei (originale, traduceri și preluări), Neamț, 1933 (voi. VIII din „Ogorul Domnului”); Pr. Demian Tudor, *laudei. Predici liturgice*, Arad, 1945.

ducere la *Didahiile și Predicile* marelui predicator grec Ilie Miniat, datorită Preotului Dr. D. Fecioru (București, 1945), o nouă traducere, de același, a *Cuvântărilor la praznice împărătești* ale Sfântului Ioan Gură de Aur (București, 1942, în col. „Izvoarele Ortodoxiei”), traducerea *Omiliilor și Predicilor* lui Asterie al Amasiei, de același (București, 1946, aceeași colecție).

Un prețios material omiletic auxiliar pentru ilustrarea predicilor și o plăcută lectură religioasă pentru credincioși ofereau numeroasele cărți și broșuri cuprinzând *istorioare morale, povestiri și lecturi alese din Sfinții Părinți sau din diverși autori creștini*, prezentate pe înțelesul marilor mase de credincioși. De o deosebită valoare au fost, de ex., la vremea apariției lor, cele două volume cu titlul *Educația morală prin lecturi* (bucăți alese din scriitori români și străini), alese și rânduite de Pr. Prof. Univ. I. Mihălcescu și Asist. Univ. Emilian Vasilescu (București, 1934, 1936). Mult folosite erau, mai ales de către predicatorii din Ardeal, cele *O mie de pilde pentru viața creștină*, adunate de Episc. Dr. Gr. Comșa al Aradului (Arad, 1929)<sup>87</sup> etc. Un preot moldovean (T. Lăzescu) a scris *Izvoare pentru predicile și omiliile din duminici și sărbători sau expunerea omiletică și exegetică a textelor biblice* (voi. I: *Perioada Triodului și Penticostarului*, Roman, 1936). Mai amintim: *Puterea unui copil. Istorioare morale*, traduceri și prelucrări de Episc. Nifon Criveanu (București, 1927); *Haina pentru suflet. Povestiri morale din popor*, adunate și publicate de cunoscutul preot folclorist Gh. N. Dumitrescu-Bistrița (1931); *Mila cerului. Povestiri*, de Prot. A. Nanu (Sibiu, 1930); *Pilde și sfaturi duhovnicești*, de Pr. bucovinean Gh. Negură (2 voi., 1938); *Pilde creștinești*, de Pr. P. Savin (Galați, 1935); *Viața creștină în pilde*, de scriitorul Al. Lascarov-Moldovanu (ed. a II-a, București, 1937) ș.a.

f) Câteva bunepovățuiri liturgice publicate în această perioadă au umplut o nevoie real simțită în rândurile credincioșilor noștri. Și în această privință întâietatea o deține patriarhul-cărturar Nicodim Munteanu cu a sa *Călăuză a creștinului la biserică*, publicată la Mănăstirea Neamț în numeroase ediții (în 1941, ed. a XI-a) și cu explicări la *Sfânta Liturghie*, în trei părți (București, 1943). Un volum remarcabil prin mărimea lui și prin limpezimea

<sup>87</sup> 0 ediție anterioară (1928) cuprindea numai *Treisutecincizeci de pilde pentru predici și alte cuvântări*.



«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

expunerii a fost cel al Preotului C. Moisiu din București, cu titlul „*Să stăm bine, să stăm cu frică*”. *Povățuitor liturgic pentru preoți și popor* (București, 1941). Mai amintim: *Sfânta Liturghie explicată*, de Pr. Al. Constantinescu (București, 1934) și *Dumnezeiasca Liturghie meditată*, de scriitorul rus N. Gogol, în traducerea Preotului Marian Dumitrescu (Râmnicu Vâlcea, 1937).

îndreptarea calendarului în 1924 și opoziția stilistă au făcut să apară o întregă literatură de popularizare a problemei calendarului la nivelul de înțelegere al credincioșilor simpli. Lăsând la o parte lucrările cu caracter științific asupra acestei probleme (ca cele ale profesorilor C. Chiricescu și Pr. V. Gheorghiu), amintim câteva dintre cele mai reușite expuneri populare despre calendar și despre necesitatea îndreptării lui: *Lămuriri asupra calendarului*, de Patriarhul Nicodim (Iași, 1936); *Calendarul și Pascalia veche și nouă*, de Ierom. Nicodim Sachelarie (București, 1936); *Data Paștilor după calendarul îndreptat și tradiție*, de I. Fuiuagă (București, 1929); *Calendarul îndreptat este cel bun*, de Prof. Toma Culcea (București, 1937) ș.a.

g) Merită să fie amintite și câteva bune *îndrumătoare pastorale* pentru preoți, tipărite în această perioadă. Așa, de ex., în 1929 s-a tipărit la București ultima ediție a traducerii românești din vestita *Carte foarte folositoare de suflet* a Sf. Nicodim Aghioritul sau *Exomologhitarul*, atât de util pentru duhovnici, tradus la începutul secolului trecut de Grigorie și Gherontie<sup>88</sup>. Mai amintim *Călăuza preoților de mir*, de Pr. N. Roșescu (București, 1931)<sup>89</sup> și *îndemnuri pastorale. Scrisori către un preot*, de Pr. N. Hodoroabă (Iași, 1930). Sfaturi și sugestii pentru activitatea pastorală a preoților, venite din partea laicilor, au publicat și scriitorul Gh. D. Mugur (*Scrisori unui purtător de sutană și de cruce*, în voi. *Florile. Note și impresii*, București, 1928) și Prof. Univ. I. Simionescu (*Scrisori către un preot*, București, 1943).

h) Numeroasele pelerinaje la Locurile Sfinte care se tăceau în această perioadă, în grupuri sau individual, sunt descrise în câteva însemnări de

<sup>88</sup> Despre această carte vezi la Pr. P. Vintilescu, *Sposedania și duhovnicia*, București, 1937, p. 5 ș.u.

<sup>89</sup> De fapt, e o retipărire a cărții mitropolitului Athanasie Mironescu, „Sfaturi către preoți” (București, 1909), care și ea reprezintă o traducere și prelucrare după Teologia Morală de Saettle (vezi Pr. P. Vintilescu, *Preotul în fața chemării sale de păstor al sufletelor*, București, 1934, p. 42).

călătorie, care erau mult căutate și citite. Amintim dintre acestea, de ex., pe cele semnate de Pr. Prof. Gr. Cristescu (*Mai aproape de Tine, Doamne. Meditațiile unui închinător*, Sibiu, 1926), Pr. Gh. V. Butnaru (*Pe drumuri uitate și sfinte*, București, 1928) etc.

j) Un capitol important al tipăriturii de carte bisericească pentru preoți și credincioși l-au alcătuit *calendarele*, atât cele de perete, editate și răspândite regulat, în fiecare an, cât și cele în formă de carte, fie în format mic, de buzunar<sup>90</sup>, fie în format mare, de volum, publicate sporadic la unele eparhii, sub titlul de *Calendar*<sup>\*1</sup> ori *de Anuar*<sup>92</sup>.

k) Oricât de încărcat ar părea modestul bilanț al tipăriturii de carte bisericească din perioada 1925-1948, întreprins până aici, el este departe de a fi complet ori exhaustiv. O imagine mai exactă a producției de carte bisericească în această perioadă trebuie întregită cu indicarea numeroaselor „Biblioteci”, adică serii sau colecții de cărți, editate de către Institutul Biblic al Bisericii noastre, de către diferitele centre eparhiale și chiar din inițiative particulare și formate din un număr mai mare sau mai mic de volume ori broșuri cu conținut extrem de variat: părți din Biblie cu exegeza lor, lecturi religioase, povățuiri creștinești, materiale antisectare, povestiri și pilde morale, vieți de sfinți, rugăciuni și imne bisericești etc.

Iată câteva dintre bibliotecile sau colecțiile editate de Institutul Biblic și de diferitele centre eparhiale:

- „Biblioteca Institutului Biblic al Bisericii Ortodoxe Române” (din 1941 înainte);
- „Pagini alese din Sfinții Părinți” (texte patristice, traduse de Pr. Dr. D. Fecioru și tipărite în Editura Institutului Biblic, din 1941 înainte);
- Biblioteca „Apostolul”, editată de Arhiepiscopia Bucureștilor;
- Biblioteca „Veniți la Hristos”, editată de Arhiepiscopia Sibiului din 1938 înainte;

<sup>90</sup>Menționăm, dintre acestea, de ex.: *Calendar creștin-ortodox pe anul 1942*, întocmit de monahul Firmilian Marin și editat de Institutul Biblic (retipărit și în anii următori).

<sup>91</sup>Vezi, de ex., *Calendarul Arhiepiscopiei Bucureștilor pe anul mântuirii 1940*, cu date statistice, tip. la M-rea Cernica.

<sup>92</sup>Vezi, de ex., *Anuarul Mitropoliei Bucovinei, 1937; Anuarul Eparhiei Râmnicului Noului Severin*, din diferiți ani ș.a.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

- Biblioteca „Popasuri duhovnicești”, editată tot la Sibiu;
- „Biblioteca Creștinului Ortodox”, editată de Centrul Eparhial Arad, sub îngrijirea Episcopului Dr. Gr. Comșa (123 de numere cu conținut misionar, până la 1939);

- „Biblioteca religioasă pentru popor”, editată de Episcopia Râmnicului, la Râmnicu Vâlcea, între 1931-1938;

- „Biblioteca Eparhială a Episcopiei Dunării de Jos”, la Galați;

- Colecția „Cartea creștină”, editată de Episcopia Hușilor.

Dintre cele editate de diferiți clerici, amintim, de ex.:

- Biblioteca „Ia și citește!”, îngrijită de Pr. Prof. I. Popescu-Mălăiești și Pr. N. Runceanu de la Biserica „Sf. Vineri-Herasca” din București;

- Biblioteca „Mărgăritarele lumii”, serie de broșuri cu traduceri din literatura patristică și din cea universală, editate de Pr. V. Ionescu de la Biserica „Sf. Ioan Botezătorul-Pantelimon” din Capitală ș.a.

1. În sfârșit, multe și bune materiale pentru zidirea sufletească a clericilor și a credincioșilor cuprindeau și numeroasele *reviste bisericești*, centrale ori eparhiale, iar altele editate de diferiți clerici, cu aprobarea autorității bisericești.

Astfel, „Biserica Ortodoxă Română”, revista oficială a Sfântului Sinod, și-a continuat regulat apariția, iar dintre cele eparhiale amintim: „Apostolul” și „Glasul Bisericii” (la Arhiepiscopia Bucureștilor), „Îngerul” (a clerului din Eparhia Buzăului), „Renașterea” (a clerului din Episcopia Râmnicului-Noului Severin), „Păstorul creștin ortodox” (a clerului din Episcopia Argeșului), „Revista Teologică” (a Arhiepiscopiei Sibiului și Academiei Teologice din Sibiu), „Cronica Romanului” (a clerului din Episcopia Romanului), „Tomis” (revista Episcopiei Constanței), „Căminul” (organul cultural al Societății „Solidaritatea” a clerului din Eparhia Dunării de Jos), „Altarul” (a eparhiilor din Banat), „Candela” (revista Mitropoliei Bucovinei, până la 1946) ș.a.

Și-a continuat, de asemenea, apariția bătrâna foaie „Telegraful Român” de la Sibiu (înființată de Mitropolitul Andrei Șaguna la 1853), iar dintre revistele de cultură creștină editate efemer sunt vrednice de amintit, de ex.: „Raze de lumină” (revista Societății Studenților Teologi din București, între 1929-1938), „Fântâna Darurilor” (revistă de cultură creștină, editată de Pr. Toma Chiricuță din București), „Ortodoxia” (foaie duminicală de

zidire sufletească, la București), „Viața ilustrată” (revista de familie, a secției: FOR din Sibiu, sub direcția Prof. Dr. Nicolae Colan), „Creștinul ortodox (revistă săptămânală de îndrumare creștină, condusă de Episcopul Vartolomeiu al Râmnicului), „Lumină pentru toți” (revistă bilunară, editată de Episcopia Argeșului, cu binecuvântarea P.S. Iosif) > „Duminica Ortodoxă (foaie săptămânală a cercului de publicații religios-morale „Ia și citește”, la București), „Cultura” (revistă muzicală a Asociației Generale a Cântăreților bisericești din România, fondată de I. Popescu-Pasărea, la București) ș.a.<sup>93</sup>.

## II. Din 1948 până în 1977

Dacă în perioada de care ne-am ocupat până acum (1925-1948) instituția patriarhală nu și-a putut face simțită decât parțial prezența ei în problemele de interes general pentru întreaga noastră Biserică, situația se schimbă fundamental de aici înainte. Patriarhatul devine o instituție cu o prezență activă și o eficiență reală, iar influența ei se extinde și se resimte în toate compartimentele vieții noastre bisericești.

Schimbarea se produce și în sectorul tiparului și al cărții bisericești, care de aici înainte intră sub îndrumarea și controlul efectiv și exclusiv al Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă. Activitatea acestui institut se reorganizează și se reglementează cu precizie și amănunțime, prin artic. 159-162 din Statutul de organizare și de funcționare a Bisericii Ortodoxe Române și prin artic. 178 și urm. din Regulamentul Organelor Centrale din Patriarhia Română. El devine o instituție anexă a Patriarhiei Române, cu patrimoniu propriu, având ca scop: editarea, tipărirea și răspândirea

<sup>93</sup> Pentru identificarea altor autori și titluri, despre care nu s-a făcut aici pomenire, a se consulta cataloagele generale de publicații religioase din această perioadă, ca de ex.: *Bibliografie de cărți religioase, istorie bisericească și știință teologică*, publicat de Librăria editoare Pavel Suru, București, 1938; *Catalogul cărților teologice, religioase și morale* (de la Librăria „Cartea Românească”, alcătuit de N. Olteanu, București, 1939, extras din Catalogul general al Editurii Cartea Românească); *Catalog de cărți teologice, religioase, de propagandă și de slujbă, aflate la Librăria Teologică a Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române*, București, 1941 (extras din „Buletinul Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române”, an. I, 1941, nr. 2).

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

Sfintei Scripturi, a cărților de ritual, de învățătură ortodoxă și de rugăciuni a revistelor de știință teologică și de informare bisericească, precum și a literaturii pentru întărirea religiozității credincioșilor. Toate acestea se aduc la îndeplinire prin Sectorul de editură și de tipografie al Institutului.

O prevedere importantă a Statutului și a Regulamentului amintite a fost încadrarea tuturor tipografiilor eparhiale (inclusiv cele de la Cernica și Neamț) ca unități ale Sectorului de editură și tipografie, prevedere care face posibilă o mai eficientă organizare, supraveghere și îndrumare a tuturor tipăriturilor de la Centrele eparhiale prin instituția centrală a Institutului Biblic. De aceea, perioada păstoririi Preafericitului Patriarh Justinian se caracterizează, între altele, și printr-o intensă activitate editorială. Tipografia Cărților Bisericești din cadrul acestui Institut, tipografie care a împlinit de mult un veac de existență și al cărei local și utilaj a fost considerabil mărit și modernizat, mai ales începând din 1957-1958, satisface cea mai mare parte din nevoile de activitate editorială ale Patriarhiei Române, ale Mitropoliei Ungrovlahiei și ale Mitropoliei Olteniei. O altă parte din cerințele editoriale este acoperită de cele trei tipografii care activează în cadrul celorlalte centre mitropolitane: vechea tipografie de la Mănăstirea Neamț pentru Mitropolia Moldovei și Sucevei, cea de la Sibiu pentru Mitropolia Ardealului și cea de la Caransebeș pentru Mitropolia Banatului.

1. Păstrând aceeași ordine de enumerare a tipăriturilor ca și în perioada precedentă, vom începe cu *tipărirea Bibliei*, care — precum am văzut — constituie obiectivul nr. 1 al activității Institutului Biblic.

În anul 1968 a apărut o *ediție completă a Bibliei*, care are la bază pe cea din 1936 și 1944 (vezi în urmă), cu traducerea textului revăzută și îmbunătățită de o comisie formată din Prof. Univ. T.M. Popescu, Pr. I. Gagi, directorul Administrației patriarhale, și Pr. Prof. D. Radu. Ediția a apărut în condiții optime, pe hârtie specială (Bibeldruck), oferită de Societatea Biblică Britanică, prin arhiepiscopul Michael Ramsey, primatul de atunci al Angliei.

În 1975 a apărut a doua ediție a aceleiași Biblie, cu unele îmbunătățiri în traducerea textului, făcute de Pr. I. Gagi și în același număr de exemplare.

Un mare succes editorial constituie o nouă ediție din *Mica Biblie*, apărută în 1972 și tipărită sub îndrumarea directă și purtarea de grijă

a Preafericitului Patriarh Justinian. Această antologie de texte biblice, privind momentele de căpetenie din istoria mântuirii, conține aceleași pericope din mai vechea Mica Biblie, a patriarhului Nicodim Munteanu și Arhim. Iuliu Scriban în ediția ei din 1944 (vezi în urmă), dar cu textul din Biblia, 1968, pentru Vechiul Testament și din ediția 1972 a Noului Testament. Spre deosebire de Mica Biblie mai veche, care folosea ilustrații luate după mai multe albume occidentale de gravuri, aici s-a folosit o sursă unică pentru ilustrații, și anume lucrarea *Die Bibel in Bildern* (Biblia în icoane) a lui Iulius Schnorr von Carosfeld (Leipzig, 1860). Grija tipăririi corecte a textelor și a ilustrațiilor au avut-o Pr. I. Gagiu și Pr. Sabin Verzan, consilier patriarhal, pentru Sectorul de editură și tipografie al Institutului Biblic.

*Noul Testament cu psalmii* s-a tipărit în această perioadă de mai multe ori până acum (1949, 1951 și 1972). Ultima ediție retipărește textul Noului Testament din Biblia, 1968, și cuprinde un frumos *Cuvânt-înainte* al Preafericitului Patriarh Justinian, iar la sfârșit, după psalmi, s-a adăugat un *îndrumar (care arată) cum se citesc Apostolul și Sfânta Evanghelie de către slujitori și credincioși în toate zilele de peste an* (reprodus, cu unele mici restilizări, după ediția Noului Testament a patriarhului Nicodim, din 1941); cuprinde, de asemenea, o *Călăuză biblică* privind unele adevăruri de credință din Noul Testament sub formă de indice alfabetic, călăuză foarte utilă pentru preoții misionari.

2. Trecând acum la *cărțile de cult*, trebuie să precizăm de la început că acesta a fost sectorul cel mai productiv al activității de tipărire de carte bisericească din timpul păstoririi Preafericitului Patriarh Justinian.

În 1948, când actualul Patriarh a venit la cârma Bisericii noastre, multe dintre cărțile noastre de cult cele mai trebuitoare pentru slujitorii bisericești - Liturghierul, Molitfelnicul, Mineiele pe toate lunile, Octoihul, Triodul și Penticostarul - erau de mult epuizate. Cele mai multe trebuiau neapărat revizuite, nemaiputând fi repuse în circulație în forma din edițiile de până atunci. Așa era cazul, de ex., cu *Tipicul bisericesc*, tipărit ultima dată la Cernica în 1925, care, fiind alcătuit în primul rând pentru cântăreții de strană, era lipsit de îndrumările trebuitoare preoților de pa-

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

rohie<sup>94</sup>. La fel stăteau lucrurile cu cartea numită *Te Deum* sau *Doxologie*, ale cărei rânduieli de slujbă nu mai corespundeau cu noile orânduiri ale vieții de stat și cu realitățile vieții sociale din țară, de după al Doilea Război Mondial. Reîntregirea Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania în chiar anul de început al celui de al treilea patriarhat (1948) făcea și mai necesară tipărirea unor noi ediții corecte ale cărților noastre de slujbă, care să înlocuiască pe cele aflate până atunci în uz în fosta Biserică Unită din Transilvania și în care se strecuraseră inovații de tipic și modificări de limbă, cu tendințe catolicizante<sup>95</sup>.

Avându-se deci în vedere nevoia de uniformizare a rânduielilor slujbelor noastre bisericești și a limbii noastre liturgice, uniformizare care devine una dintre preocupările conducerii noastre bisericești, din inițiativa Sfântului Sinod și sub supravegherea directă a Preafericitului Patriarh Justinian s-a început, după 1948, o intensă activitate de diortosire a cărților noastre de slujbă și de retipărire a lor în noi ediții, revizuite și mai bune, activitate care se continuă neîntrerupt și astăzi și la care au contribuit cei mai buni cunoscători ai problemelor de tipic și ai limbii originale, grecești, a cărților ortodoxe de slujbă. Se numără printre aceștia înalți ierarhi, în frunte cu însuși întâistătătorul Bisericii noastre și cu regretatul mitropolit Tit Simedrea profesori de teologie (Pr. Nic. M. Popescu, T.M. Popescu, Pr. P. Vintilescu, Pr. D. Fecioru, Pr. Ene Braniște) și clerici cărturari (Pr. I. Gagiu, Pr. Dr. O. Căciulă ș.a.).

a) Păstrând ordinea de înșirare a cărților de slujbă, pe care am urmat-o pentru perioada precedentă, începem cu *Sfânta Evanghelie*, tipărită până acum într-o splendidă ediție, cea din 1964, reprezentând a VIII-a ediție sinodală a acestei cărți de cult, la care a trudit Preafericitul Patriarh însuși. Ca sursă a textului Evangheliei s-a luat traducerea Noului Testament făcută de Pr. Prof. Univ. Gr. Pișculescu (Gala Galaction) din ediția 1951, revăzută de Mitropolitul Tit Simedrea și Pr. Prof. Univ. Nic. M. Popescu. Prin îmbunătățirile pe care le-a adus textului, Preafericitul Patriarh Justinian a reușit pe

<sup>94</sup> A se vedea insuficiențele acestui Tipic la t Tit Simedrea, *Pe marginea unui proiect de Typicon*, în rev. „Mitropolia Olteniei”, an. 1957, nr. 7-8, p. 425-220.

<sup>95</sup> A se vedea mai ales Pr. Prof. Sp. Cândea, *Limba veche liturgică și inovațiile introduse în ea de fosta Biserică Unită*, Sibiu, 1954.

de o parte, să păstreze și tradiția graiului, statornicită de înaintași în diferitele ediții ale Evangheliei folosite în biserici la serviciile divine, iar pe de alta să înlătore nepotrivirile existente între traduceri din Biblie și diferitele ediții liturgice ale Evangheliilor<sup>96</sup>, apropiindu-se de textul Noului Testament în ultima sa traducere, folosită în chip curent în școlile de învățământ teologic și în lectura personală a clericilor și a credincioșilor noștri de azi.

Tot Preafericitului diortositor se datorează o redactare nouă, mult mai dezvoltată decât în vechile ediții, a Vieților celor patru Sfinți Evangheliști. În plus față de edițiile anterioare s-au adăugat Evangheliile care se citesc în zilele de pomenire a Sfinților Români canonizați în 1955 și 1956 (Sf. Ierarh Iosif cel Nou de la Partoș, Sf. Mărturisitori Visarion Sărai și Sofronie de la Cioara și Sf. mucenic Oprea, Sf. Ierarhi Iorest și Sava, Sf. ierarh Calinic Cernicanul și Sf. Mucenic Ioan Valahul). La sfârșitul cărții s-a adăugat *Evanghelistarul, adică cele 35 tabele calendaristice indicând șirul Evangheliilor din fiecare an, după data schimbătoare a Sfințelor Paști*. Cele 35 de tabele calendaristice pascale ale acestui Evanghelistar sunt puse de acord cu situația calendaristică actuală a Bisericii noastre, în care Sfintele Paști se serbează conform Pascaliei pe stil vechi, dar în rama calendarului îndreptat sau a stilului nou, adică între 4 aprilie și 8 mai st. n., corespunzând datelor 22 martie - 25 aprilie din calendarul pe stil vechi, folosit încă în Patriarhia Ierusalimului, Patriarhia Moscovei și cea a Belgradului. Atât adaptarea tabelelor și lămuririle tipiconale din fruntea lor, cât și lista datelor Sfințelor Paști din anii 1961-2118, adăugată aici, se datorează Preotului Prof. Ene Braniște de la Institutul Teologic Universitar din București.

împodobită cu admirabile gravuri (cadre marginale, stampe, icoane, frontispicii, inițiale și viniete datorate pictorului Iosif Keber) și tipărită pe o hârtie groasă, de bună calitate, această ediție a Sfintei Evanghelii reprezintă o operă de frunte a artei noastre tipografice din această epocă.

b) Un extras din Sfânta Evanghelie este filada intitulată *Evanghelia pentru Vecernia Sfințelor Paști*, cea dintâi în ordine cronologică dintre cărțile de slujbă tipărite în perioada de care ne ocupăm (1949). Ea cuprinde

<sup>96</sup> Despre acestea a se vedea îndeosebi t Tit Simedrea, *Evanghelia - carte liturgică m limba română*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an. 1958, nr. 11-12, p. 1112-1119.



«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

textul Evangheliei din Ioan XX, 19-25, care se citește la Vecernia din ziua Sfintelor Paști („A doua înviere”), în 12 limbi, conform obiceiului din Biserica noastră și din Bisericile grecești. Are textul în limbile: română, greacă, ebraică (aramaică), latină, paleoslavă, rusă, bulgară, arabă, franceză, germană, ungară și albaneză, toate transcrise în literele alfabetului latin și cu indicarea accentelor din cuvinte.

c) *Apostolul s-z* tipărit până acum în două ediții: una în 1960 și alta în 1974. Cu tipărirea celei dintâi s-a ostenit o comisie formată din preoții Ion Gagi, directorul Administrației patriarhale, și V. Ștefan, consilier patriarhal (azi la biserica românească din Baden-Baden), care au revizuit textul ediției anterioare (1940), luând ca bază traducerea din ediția 1951 a Noului Testament (vezi în urmă). Ediția aceasta se prezenta astfel mult îmbunătățită ca limbă față de cele anterioare. Fiind tipărită pe o hârtie de calitate superioară și în condiții grafice excepționale, având frumoase chenare marginale pentru fiecare pagină, frontispicii, inițiale și viniete, toate în culori, realizate de pictorul Iosif Keber, această ediție reprezintă, ca și Evanghelia din 1964, o reușită remarcabilă a artei noastre tipografice. Grija tiparului au avut-o Pr. Dr. O. Căciulă și regretatul V. Molin, conducătorul tehnic de atunci al Tipografiei Institutului Biblic.

Tot atât de izbutită se prezintă, din punct de vedere al tehnicii tipografice, și a doua ediție a *Apostolului*, adică cea din 1974. Textul pericopelor din această ediție a fost luat după Biblia din 1968, cu unele mici îmbunătățiri, datorite Părintelui I. Gagi, diortositorul cărții, iar împodobirea ei - ceva mai simplă decât cea a edițiilor anterioare - s-a făcut de către dl Vladimir Stoianov. Prin grija Părintelui Arhim. Teofil Niculescu de la Schitul Ialomicioara s-a umplut o lacună a ediției anterioare, adăugându-se, la locurile respective din șirul Apostolelor de la sinaxarul lunilor, pericopele de citit în zilele pomenirii sfinților români canonizați în 1955 și 1956 (15 sept., 21 oct., 11 și 24 apr. și 12 mai).

d) *Liturghierul* este până acum cartea de slujbă cu cele mai multe ediții (patru) tipărite în timpul păstoririi actualului patriarh: 1950, 1956, 1967 și 1974.

Prima ediție, apărută în 1950 (cu titlul tradițional: *Dumnezeieștile Liturghii*. ..) și menită să umple mai ales nevoile preoților reveniți din Ardeal,

a trebuit să fie tipărită mai în grabă, fără o diortosire mai temeinică, care de altfel nici nu era posibilă într-un timp așa de scurt. Grija tipăririi a fost încredințată mitropolitului pensionar Efrem Enăcescu, luându-se ca bază nu ultima ediție apărută până atunci (1937), ci cea anterioară, din 1927, care a fost retipărită întocmai, cu ușoare retușări de limbă, din care cea mai de seamă a fost dubla traducere a termenului grecesc din original (cuvânt aproape nelipsit mai ales din formulele de efonis ale rugăciunilor) prin *mărire* și *slavă* (*slavă* fiind totdeauna pus în paranteză)<sup>97</sup>. Preoții puteau astfel rosti, după preferință, unul sau altul din cei doi termeni, cel dintâi (de origine latină) fiind întrebuițat aproape exclusiv în eparhiile din Ardeal, cel de al doilea (de origine slavă) fiind folosit în celelalte eparhii. Pentru rest, noul Liturghier păstra încă din multele lipsuri și insuficiențe de fond și de formă ale edițiilor anterioare<sup>98</sup>. El a fost împodobit cu stampe și viniete ale pictorului Gh. Russu.

Epuizată în scurt timp după apariția ei, ediția din 1950 a Liturghierului a trebuit să fie înlocuită printr-o nouă ediție, care apare în 1956, sub un nou titlu<sup>99</sup>, fiind diortosită de însuși Preafericitul Patriarh Justinian și de Pr. Prof. P. Vintilescu (t iunie 1974). Din colaborarea fericită a celor doi diortositori a ieșit cea mai bună ediție a Liturghierului românesc din câte s-au tipărit până acum și poate cel mai bun liturghier dintre toate cele folosite în diferitele Biserici Ortodoxe autocefale. Experiența îndelungată de slujitor la sfântul altar a celui dintâi, dublată de competența de specialist a celui de al doilea, ne-a dat un liturghier care, păstrând caracterul arhaic specific limbii noastre bisericești, în textele rugăciunilor și ale imnelor, constituie de fapt o revizuire integrală a traducerii lor prin confruntarea cu originalele grecești,

<sup>97</sup> Despre acești doi termeni vezi mai ales Pr. Nic. M. Popescu, *Slavă sau mărire? Dior-tosind Molitfelnicul*, în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, an. 1937, nr. 7-10, p. 492-497 și Pr. Paraschiv Angelescu. S&fă/z'jtin'w. *Studiu de documentare liturgică*, București, 1939.

<sup>98</sup> A se vedea îndeosebi Pr. Prof. Ene Braniște, *Noua ediție a Liturghierului românesc în comparație cu cele anterioare. Studiu comparativ*, în rev. „Studii Teologice” an 1951 nr. 9-10, p. 563-580.

<sup>99</sup> *Liturghier, cuprinzând dumnezeiestile Liturghii ale Sfinților noștri Părinți: Ioan Gură de Aur, Vasile cel Mare, și Liturghia celor mai înainte sfințite, precum și rânduiala Vecerniei, Utreniei și dumnezeieștei Proscomidii și altele de trebuință la sfânta slujbă în biserică.*

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

înlăturându-se greșelile de traducere, limpezindu-se frazele și formulele cu înțeles obscur din edițiile anterioare și totodată adoptându-se o nouă formulare a învățăturilor de tipic, în care au fost adăugate toate îndrumările necesare mai ales pentru slujitorii începători, privitoare la rânduiala corectă și la ritualul sfințelor slujbe, care lipseau din edițiile de până aici.

Noua ediție fusese, de altfel, îndelung pregătită prin studiile anterioare ale Pr. Prof. P. Vintilescu și ale altora, în care fuseseră deja formulate propunerile de revizuire și îmbunătățire care și-au găsit aplicarea pentru prima dată în acest Liturghier<sup>100</sup>. Așa se explică buna primire de care s-a bucurat Liturghierul românesc din 1956 în cuprinsul Bisericii noastre<sup>101</sup>, precum și aprecierile favorabile ale specialiștilor din alte Biserici Ortodoxe<sup>102</sup>. De aceea el s-a epuizat repede și a fost nevoie de o altă ediție, care a apărut în cursul anului 1967, fiind a treia tipărită în această perioadă. Este de fapt o retipărire a ediției anterioare (1956), păstrând titlul, formatul și structura internă a acesteia, dar fiind revăzută cu grijă de aceiași diortositori, care au mai făcut unele mici îmbunătățiri și adaosuri mai ales în formularea îndrumărilor de tipic și în grafica tiparului, ținând seama de diferitele propuneri făcute între timp de către unii din clericii noștri<sup>103</sup>.

Cât privește ultima ediție apărută (cea din 1974), ea reproduce întocmai pe cea precedentă, cu aceeași însemnare de la sfârșit, în care se arată principiile de care s-au călăuzit diortositorii, pentru a da „un Liturghier întocmit cu

<sup>100</sup>Vezi, de ex., Pr. Prof. P. Vintilescu, *Contribuții Ut revizuirea Liturghierului român*, București, 1931; Același, *Însemnări pentru o nouă ediție a Liturghierului*, București, 1947; *Pentru o nouă ediție în pregătire a Liturghierului*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an. 1955, nr. 3-4, p. 295-310; Același, *Cartea numită Liturghier*, în „Studii Teologice”, an. 1959, nr. 9-10, p. 507-524. Cp. și Diac. E. Braniște, *Observațiuni și propuneri pentru o nouă ediție a Liturghierului românesc. Contribuție Ut revizuirea cărților noastre de ritual*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an. 1945, nr. 11-12 și an. 1946, nr. 4-6 și 7-9.

<sup>101</sup>Vezi, de ex., Pr. Prof. P. Procopovici, *Ediție nouă a Liturghierului*, în rev. „Mitropolia Ardealului”, an. 1957, nr. 5-8, p. 559-564; Pr. Paul Mihail, *Tiparul în ediția Liturghierului din 1956*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, an. 1957, nr. 10-12, p. 888-891.

<sup>102</sup>Vezi, de ex., Episc. Nicolae de Makariopol (Sofia), *Trei ediții noi ale Liturghierului* (în limba bulgară), în „Duhovna Cultura” (Sofia), an. 1960, nr. 6, p. 27-32.

<sup>103</sup>Ca, de ex., Pr. Romul Grecu, *Sugestii pentru o nouă ediție a Liturghierului din București 1956*, în „Mitropolia Ardealului”, an. 1958, nr. 5-6, p. 488-491.

migală, cu pricepere și cu dragoste pentru slujirea lui Hristos în adevăratu. duh al Ortodoxiei". împodobirea ediției a fost făcută de dl V. Stoianov Din punct de vedere al tehnoredactării este regretabil că, adoptându-se ur. procedeu obișnuit în tipăriturile laice de azi, s-au suprimat capetele de rînc în scrierea aliniatelor (cererilor) din ectenii și, spre deosebire de edițiile anterioare, s-a întrebuițat aceeași mărime de literă atât pentru textul ecteniilor. cât și al rugăciunilor citite în taină de către preot, încât din punct de vedere vizual acestea se confundă (vezi de ex. p. 106).

e) *Molitfelnicul (Evhologhiul)* a apărut până acum în trei ediții: 1950. 1967 și 1971.

Prima ediție, din 1950, apărută aproape concomitent cu LiturghieruL a fost reprodusă după ediția anterioară, din 1937, diortosita de Pr. PrOr. Nic. M. Popescu. Această primă ediție a fost tipărită, ca și cea precedentă, în bune condiții grafice, pe o hârtie de calitate și păstrându-se stampele și vinietele ediției model, datorate pictorului Gh. Russu<sup>104</sup>. Intre puținele modificări făcute în textul rugăciunilor din această ediție au fost cele din formulele ecteniei funebre din slujba înmormântării pruncilor, modificări care de altfel erau dinainte în uz în practica ruseasca („încă ne rugăm pentru odihna nevinovatului prunc X și pentru ca Domnul, după nemincinoasa-i făgăduință, să-l învrednicească cereștii Sale împărății...", în loc de „... și pentru ca să i se ierte lui toată greșeala cea de voie..." etc). Pentru a se micșora volumul cărții și a-l face mai ușor de purtat, în această ediție nu s-au mai tipărit rînduielele călugăriei (inclusiv slujba înmormântării călugărilor), care, nefiind necesare preoților de enorie, vor forma cuprinsul unei cărți aparte (vezi mai departe). Au fost, de asemenea, omise unele rînduiele de sfințire și tedeumuri din cuprinsul ediției 1937 (p. 481-509), dintre care unele nu mai erau actuale, iar altele vor intra în cuprinsul cărții cu titlul *Tedeum* (vezi mai departe).

Repede epuizată, ediția din 1950 a Molitfelnicului se cerea înlocuită cu alta nouă, care a apărut în 1965-1966. Luând ca bază pe cea precedentă, noua ediție reprezintă însă și o treaptă mai sus pentru îmbunătățirea

<sup>104</sup> Cp. și Pr. O. Căciulă, *Cartea de cult în ultimul deceniu (1948-1958)*, în „Glasul Bisericii", an. 1958, ar. 6-7, p. 566.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

acestei cărți de slujbă, prin diortosirea graiului rugăciunilor de către însuși Preafericitul Părinte Patriarh, căruia se datorează și întregirea cuprinsului cărții cu unele rugăciuni și slujbe de folos preoților. Astfel, au fost adăugate (la p. 535-616) mai întâi două dintre cele mai mult folosite *Acatiste* — cel al Domnului nostru Iisus Hristos și cel al Bunei Vestiri -, precum și cele două *Paraclise de rugăciune* ale Preasfintei Născătoarei de Dumnezeu, toate acestea fiind reproduse din ultima ediție a Ceaslovului (București, 1945, p. 232 ș.u.), cu ușoare retușări de limbă. La sfârșitul cărții (p. 617-620) s-au adăugat, de asemenea, două rânduieli de slujbă care apar acum pentru prima oară în cartea de cult Molitfelnicul: *Rânduiala binecuvântării și sfințirii crucii ce se așază la mormânt*, tradusă după Molitfelnicul sârbesc (*Trebnic*, Belgrad, 1956, p. 408-412)<sup>105</sup>, cu întregirea unor rugăciuni și îndrumări de tipic, și *Rânduiala la înfierea de copii*, luată (cu îndreptări de limbă) după o ediție mult mai veche a Molitfelnicului, tipărit la Chișinău în 1908.

Utilitatea unor astfel de slujbe, introduse acum în cuprinsul Molitfelnicului nostru este în afară de orice discuție, rugăciuni și rânduieli de acest fel, care să corespundă nevoilor și condițiilor noi ivite în viața religioasă a credincioșilor noștri și pe care preoții nu le găsesc în cărțile de slujbă de până acum, au fost adesea cerute și nădăjduim că edițiile viitoare ale Molitfelnicului vor pune la îndemâna preoților noștri și altele, tot atât de necesare, ca de exemplu: o rânduiala pentru binecuvântarea așa-numitei „nunți de argint” și a „nunții de aur”, slujba sfințirii cimitirului nou (care există deja în Molitfelnicele slave) ș.a.m.d.<sup>106</sup>. În schimb, pentru a nu se mări prea mult volumul cărții au fost lăsate la o parte rânduielile în legătură cu primirea la Ortodoxie a celor de alte credințe, care se aflau în ultimele două ediții ale Molitfelnicului (în ediția 1937, p. 534-572) și care vor fi acum tipărite într-o carte aparte (vezi mai departe). Grija pentru efectuarea îmbunătățirilor și adaosurilor tăcute de Preafericitul Părinte Patriarh a avut-o Pr. I.

<sup>105</sup> Ea se afla, de altfel, mai-nainte, în *Parohialnic-ul de Belgrad*, 1890, p. 408-412. Cp. recenzia noastră cu titlul *Ediții noi ale unor cărți de slujba în Bisericile Ortodoxe vecine*, în „Ortodoxia”, an. 1959, nr. 4, p. 628.

<sup>106</sup> Cp. studiul nostru, *Unitate și varietate în cultul liturgic al Bisericilor Ortodoxe autocefale*, în „Studii Teologice”, an. 1955, nr. 7-8, p. 443.

Gagiu, iar pentru împodobirea cărții s-au păstrat aceleași viniete și stampe ale pictorului Gh. Russu, din edițiile anterioare.

Ultima ediție, cea din 1971, poartă pe coperta interioară însemnarea: ediția a II-a, prima fiind socotită cea din 1965. Această ediție se datorează aceluiași ostenitor, diortositor al graiului și întregitor al cuprinsului fiind Preafericitul Patriarh Justinian, grija tipăririi corecte având-o Pr. I. Gagiu, iar împodobirea fiind făcută de dl Stoianov. În plus față de edițiile anterioare s-au adăugat, la capitolul cu slujbele înmormântării, două rânduri de Evanghelia ce se citesc la stâlpi (p. 252-272), luate din ediția anterioară a Panihidei, iar cele două rânduri adăugate la sfârșitul ediției anterioare (binecuvântarea crucii de pus la mormânt și rânduiala înfierii de copii) au fost mutate mai logic, cea dintâi la capitolul cu rânduielele slujbelor funebre (p. 281 și urm.) iar cealaltă la sfârșitul capitolului cu Rugăciuni și Rânduielele la diferite trebuințe (p. 437 și urm.).

f) Cartea de slujbă numită *Aghiazmatar* (extras din Molitfelnic) s-a tipărit și ea în trei ediții, concomitent cu cele ale Molitfelnicelor respective (1950, 1971 și 1971).

Este acum în curs de tipărire o nouă ediție a Molitfelnicului și Aghiazmatarului.

g) Un alt extras din Molitfelnic, care se tipărește acum, pentru prima oară, sub forma unei cărți aparte, este *Rânduiala primirii la Ortodoxie a celor de alte credințe*, apărută în 1966. Ea cuprinde rânduiala primirii la Ortodoxie a celor de credință mozaică, rânduiala primirii luteranilor, a calvinilor, a bapțiștilor și a altor neoproteștanți, rânduiala ungerii cu Sfântul Mir a ereticilor care se întorc la dreapta credință, rânduiala primirii catolicilor și Mărturisirea de credință dată în scris, în biserică, de către cei întorși de la schismă sau de la diferite eresuri. Toate acestea au fost retipărite după edițiile anterioare ale Molitfelnicului din 1937 și 1950.

h) Tot un extras din Molitfelnic alcătuiesc de fapt și *Rânduielele călugăriei și slujba înmormântării călugărilor*, care au fost tipărite, în 1951, pentru a doua oară, sub forma unei cărți aparte, independentă de Molitfelnic (96 p. de format octav)<sup>107</sup>, cuprinzând: rânduiala la facerea rasoforului, rânduiala

<sup>107</sup> Prima ediție a fost *Rânduiala tunderii chipului monahicesc*, tip. de starețul Calinic Cernicanul (viitor episcop al Râmnicului), la București, 1842.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

pentru cel ce vrea să primească schima, adică starea monahală, rânduiala schimei sau a chipului celui mic (intrarea în călugărie), rânduiala schimei celei mari, slujba înmormântării călugărilor și o scurtă învățătură cum să se înmormânteze arhieriei. Toate acestea, nefiind necesare preoților de enorii, ci numai viețuitorilor din mănăstiri, au fost scoase din Molitfelnic și tipărite în carte deosebită, textul lor fiind reprodus întocmai după cel din ediția 1937 a Molitfelnicului.

i) *Ceaslovul* a fost tipărit până acum în două ediții: una în 1970 și alta în 1973. Cea din 1970 a fost revizuită de Pr. I. Gagiu, care a luat ca bază ediția precedentă (1945), tăcând unele mici îmbunătățiri de limbă și adăugând, din *Ceaslovul Mare* de la București, 1895-1896, *Acatistul Sfintei Cruci* și cele ale următorilor sfinți: Cuv. Paraschiva, Sfântul Dimitrie, Izvorătorul de Mir, Sfântul Dimitrie Basarabov, Sfinții Arhangheli, Sfântul Mucenic Mina, Sfântul Nicolae, Sfânta Filofteia, Sfântul Spiridon, Sfântul Ioan Botezătorul, Sfântul Antonie cel Mare, Sfântul Gheorghe, Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava, Sfinții Apostoli Petru și Pavel, Sfântul Prooroc Ilie și Sfântul Mucenic Pantelimon.

A doua ediție (cea din 1973) reproduce exact pe cea anterioară.

j) *Psaltirea* s-a tipărit până acum în patru ediții: 1957 (1958), 1967 (1968), 1971 și 1975.

Textul primei ediții (1957, pe coperta interioară, iar pe cea exterioară, 1958) a avut ca temei vechea traducere a psalmilor din Biblia Sfântului Sinod tipărită în 1914 (făcută după Septuaginta), care era folosită și în cărțile de slujbă în a căror rânduiala intră psalmii biblici. Revizuită de o comisie formată din trei profesori, buni cunoscători ai limbii ebraice (Pr. VI. Prelipceanu și Pr. M. Chialda) și ai celei grecești (Pr. Dr. D. Fecioru) și șlefuită apoi în ultima formă de Mitropolitul Efrem Enăcescu<sup>108</sup>, adânc cunoscător și iubitor al limbii cărților noastre de cult, această traducere păstrează cu fidelitate mireasma bisericească a traducerii din Biblia 1914, făcând astfel legătura cu trecutul, dar a înlocuit termenii prea vechi, deveniți de neînțeles, și a limpezit locurile cu întorsături stilistice mai greoaie, apropiind astfel graiul Psaltirii de vorbirea curentă. Ea a fost tipărită în toate

cele patru ediții de până acum ale Psaltirii, adăugându-se, la sfârșit, *Paraclisul (al doilea) al Maicii Domnului* (facerea lui Teodor Lascaris, deosebită de *al doilea Paraclis* din Ceaslov și Acatistier). Supravegherea tipăririi a avut-o Pr. I. Gagiu, primele două ediții fiind împodobite cu stampe și viniete din cele ale pictorului Gh. Russu, iar celelalte fiind împodobite de dl V. Stoianov. La capitolul Pripelelor sau Mărimurilor din slujba Sfinților și a praznicelor cu Polieleu au fost adăugate Pripele sau Mărimuri noi, cu stihurile respective, pentru sărbătorile Sfinților Români, canonizați în 1955-1956; cele ale Sfântului Mucenic Ioan Valahul (12 mai) au fost adăugate numai în ultima ediție, ca și cele ale Sfântului Mucenic Haralambie (10 febr.), care lipseau din edițiile anterioare. Toate acestea s-au adăugat prin grija Pr. Prof. Ene Braniște și a Arhim. Teofil Niculescu de la Schitul Ialomicioara. De asemenea, în învățătura despre rânduiala citirii Psaltirii de la începutul cărții din ultimele două ediții (1971 și 1975) s-au făcut unele corecturi și adaosuri, la propunerile făcute mai dinainte de către Pr. Petre Constantinescu (pe atunci director al Seminarului din Craiova).

k) *Octoihul Mare* a apărut până acum în două ediții: una în 1952 (socotită ca a V-a a Sfântului Sinod) și alta în 1975 (a Vi-a a Sfântului Sinod).

Prima ediție e o reproducere stereotipică a ediției anterioare (cea din 1942), înlocuindu-se doar câteva dintre cuvintele mai vechi, care nu mai puteau fi păstrate.

A doua ediție (1975) are textul revizuit, după originalele grecești și edițiile românești mai vechi, de Pr. Prof. Ene Braniște, care, la sugestia unor viețuitori din mănăstiri și cu aprobarea convenită, a adăugat, după cântările învierii celor opt glasuri, o *învățătură de tipic despre rânduiala slujbei duminicilor*, reformulată după unele ediții mai vechi ale Octoihului (ca cea de Râmnic, 1811, și cea de București, 1859). Împodobirea ediției se datorează graficianului VI. Stoianov.

l) *Octoihul Mic* sau *Catavasierul* a apărut până acum în două ediții, amândouă revizuite de Pr. Prof. Ene Braniște: una în 1959 și alta în 1970. Amândouă poartă titlul: *Catavasier (Octoih Mic)*, care cuprinde: *rânduiala Vecerniei, a Utreniei și a Sfintei Liturghii, cu cântările învierii din duminici pe cele opt glasuri, podobiile celor opt glasuri, Polieleuși Mărimurile (Pripelele), Catavasiile praznicelor împărătești, svetilneleși stihurile Evangheliei (Voscresnele)*



«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

din slujba *Utreniei de duminică*, tipărit acum pentru a noua oară... Textele imnelor și ale rugăciunilor din rânduiala slujbelor cuprinse în carte au fost temeinic revizuite, prin confruntarea cu originalele grecești, cercetându-se și toate vechile traduceri, începând cu cea a lui Antim Ivireanul, din prima ediție a *Octoihului românesc* (Târgoviște, 1712) și până la cele mai noi. Au fost îndreptate greșeli de traducere, au fost limpezite textele cu înțeles mai întunecat, au fost înlocuiți termenii prea arhaici, ieșiți de multă vreme din folosința graiului bisericesc. Au fost îndreptate, de asemenea, greșeli tradiționale în formularea îndrumărilor de tipic, care se perpetuau de la o ediție la alta; au fost adăugate rânduielele unor slujbe care lipseau din edițiile anterioare și de care cântăreții de strană aveau nevoie (ca, de ex., *Rânduiala Miezonopticii de duminică*, p. 21-24 și *Rânduiala Liturghiei Darurilor mai-nainte sfințite*, p. 80-84). Au fost întregite rânduielele unor slujbe cu textele unor cântări schimbătoare pe care cântăreții trebuiau să le caute în alte cărți de slujbă (ca, de ex., *Heruvicele din Joia Mare și din Sâmbăta Mare*, axioanele praznicelor împărătești ș.a.). Unele cântări, care în edițiile anterioare erau tipărite ca piese izolate, au fost plasate la locul lor firesc din rânduiala slujbelor la care sunt folosite (ca, de ex., „*Binecuvântările învierii*” din rânduiala *Utreniei de duminică*).

Ca și în noua *Psaltire* din 1957-1958, la *Mărimurile* de la *Polieleul praznicelor împărătești* și al sfinților aleși au fost adăugate stihurile și stihirile pentru sărbătorile sfinților români canonizați în 1955 și 1956. S-a dat o formulare mai clară titlurilor diferitelor slujbe sau ale grupelor de cântări, care alcătuiesc cuprinsul cărții, iar îndrumările de tipic au fost considerabil îmbogățite, adăugându-se noi povățuiri la cele vechi (ca, de pildă, cele privitoare la ordinea cântării catavasiilor în întreg anul bisericesc), iar cele vechi au dobândit o formulare nouă, mai clară, mai precisă și cu indicații în plus pentru unele amănunte neprevăzute în edițiile vechi.

Textele psalmilor și ale stihurilor folosite în rânduiala *Vecerniei*, a *Utreniei* și a altor slujbe, au fost luate după traducerea ultimă din *Psaltirea*, 1957 (vezi în urmă), împodobirea cu frontispicii, icoane și viniete s-a făcut de pictorul Dimitriu-Nicolaide.

Ediția ultimă, din 1970, reproduce textul celei din 1959, cu unele mici îmbunătățiri făcute de diortositor și cuprinde, în plus, la cap. *Mărimurile*

Polieleului, stihirile și stihurile Sfinților Mucenici Serghie și Vach de la 7 oct. (p. 183-184), cele ale Sfântului Mucenic Haralambie de la 10 febr. (p. 201) și cele ale Sfântului mucenic Ioan Valahul de la 12 mai (p. 207), care lipseau din edițiile de până aici.

Pentru slujitorii bisericești din Ardeal a apărut la Sibiu în 1970, cu în-cuviințarea Sfântului Sinod și sub supravegherea I.P.S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, o altă ediție a *Octoihului Mic*, cu titlul *Octoihul Mic, care cuprinde: Rânduiala Vecerniei, Utreniei, Liturghiei, cele opt glasuri pentru duminici, podobiile, catavasiile, polieleul, pripelele, irmoasele, svetilnele și altele*. Pentru alcătuirea acestei cărți au fost consultate edițiile *Octoihului Mic* de Sibiu, 1918, Blaj, 1946, și București, 1970, precum și edițiile *Octoihului Mare* de București, 1952, textul psalmilor fiind luat din Biblia, 1968. La sfârșitul cărții s-au adăugat și părți din slujbele Sfinților Ardeleni, tipărite mai înainte în filade separate (vezi mai departe).

m) *Triodul a. fost* tipărit până acum în două ediții: una în 1953, reprodusă după cea din 1946, și alta în 1970. Aceasta din urmă, socotită ca a VII-a a Sfântului Sinod, e revizuită, după originalele grecești și edițiile vechi românești, de Pr. Univ. T.M. Popescu, dar păstrează aproape neschimbată structura și haina de grai a edițiilor precedente, Iară să se pună de acord cu practica actuală a slujbelor Postului Mare din bisericile românești, pentru unele amănunte neprevăzute în rânduielile de tipic din edițiile de până acum ale *Triodului* (ca, de ex., scoaterea Sfintei Cruci a Răstignirii din altar în naos, după Evanghelia a cincea la Denia celor 12 Evanghelii din săptămâna Patimilor). în schimb vechile *Capete ale lui Marco* (adică învățătura de tipic a lui Marcu, episcopul Idruntului) despre rânduiala slujbelor sfinților și praznicelor care cad în perioada Păresimilor au fost reformulate de Pr. Prof. Ene Braniște într-un grai mai limpede și puse de acord cu situația calendaristică actuală din Biserica noastră (cu calendar îndreptat sau stil nou și Pascale pe stil vechi).

n) Micul extras din *Triod*, care este atât de popularul *Prohod al Domnului nostru Iisus Hristos*, cuprinzând slujba Deniei din Vinerea Patimilor (Utrenia Sâmbetei celei mari), a fost tipărit aproape în fiecare an în timpul din urmă; de ex., în 1966 s-a tipărit a noua ediție din timpul arhipăstoririi de până acum a Preafericitului Patriarh Justinian, în obișnuitul format mic

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

de broșură, împodobit cu frumoase viniete, chenare și frontispicii datorite pictorului Gh. Russu, cântările principale fiind transcrise și pe note muzicale psaltice, după melodiile bisericesti tradiționale.

o) *Penticostarul a. apăiut* până acum în două ediții: una în 1953 și alta în 1973. Cea dintâi reprezintă o revizuire temeinică a textului față de edițiile anterioare, datorită distinsului cărturar care a fost mitropolitul Tit Simedrea. Acesta a confruntat textele cântărilor cu originalele grecești, îndreptând traduceri greșite, neclare sau eliptice din edițiile anterioare și uniformizând peste tot traducerea acestor cântări, care până aici apăreau într-un fel traduse în unele locuri și într-alt fel în altele. Traducerea revizuită a sinaxarelor din cuprinsul acestei ediții a fost tăcută de Pr. Prof. Nic. M. Popescu<sup>109</sup>.

Dar întrucât în această ediție au fost adoptate și unele cuvinte, expresii și întorsături stilistice noi, nepotrivite cu stilul limbii noastre liturgice, s-a încredințat preotului Prof. Ene Braniște sarcina de a revizui din nou textul imnelor și cântărilor din rânduiala slujbelor din Penticostar după textele grecești, slave și vechile ediții românești și de a adăuga, în rânduiala slujbelor, îndrumările de tipic trebuitoare pentru a pune cartea de acord cu practica actuală din bisericile românești. Noua ediție, revizuită potrivit acestor indicații, a apărut în 1973. În afară de îmbunătățirile cuvenite în traducerea textului rugăciunilor și cântărilor, ea cuprinde o reformulare mai limpede și mai completă a însemnărilor de tipic privitoare la rânduiala slujbei din noaptea învierii și din toată săptămâna luminată, precum și indicații noi de tipic asupra unor amănunte de ritual neprevăzute în edițiile de până aici (ca, de ex., cele privitoare la ridicarea Sfântului Epitaf de pe Sfânta Masă în ajunul înălțării Domnului, p. 268). Textul pericopelor biblice citite în cursul slujbelor din perioada Penticostarului (psalmi, paremii, apostole și evanghelii) au fost redată după traducerea din Biblia, 1968. Împodobirea ediției (foarte simplă) s-a făcut de către VI. Stoianov.

p) încă din 1971 a apărut *Slujba învierii pentru întreaga Săptămână Luminată*, cuprinzând același text și tipic îmbunătățit prin osteneala Pr. Prof. Ene Braniște, care se află în ultima ediție a Penticostarului. În plus față

<sup>109</sup> Atragem atenția că pe copertă s-a indicat greșit ediția a V-a, când de fapt această ediție este a VI-a a Sfântului Sinod (a V-a apăruse în 1936, vezi în urmă).

de edițiile anterioare, s-a adăugat la sfârșitul cărții (p. 131 și urm.) Sfânta Evanghelie care se citește în diferite limbi la Vecernia din Duminica Paștilor („A doua înviere”), tipărită mai înainte în broșură separată. Cu supravegherea tiparului s-au ostenit Pr. I. Gagiu și Prof. LV. Georgescu, iar împodobirea cărții a făcut-o VI. Stoianov.

r) La începutul celui de al treilea patriarhat (1948) *Mineiele* erau de mult epuizate. Din pricina greutăților și încetinelii lucrărilor preliminare de diortosire, tipărirea unei noi ediții (a IV-a a Sfântului Sinod) a început abia în 1954, cu *Mineiulpe ianuarie*, diortosit de Mitropolitul Tit Simedrea prin confruntarea cu textele originale; sinaxarele din cuprinsul acestui minei se prezentau și ele în traducere nouă, datorită Preotului Dr. O. Căciulă. În 1957 au apărut *Mineiele pe lunile decembrie și februarie*, ambele diortosite tot de Mitropolitul Tit Simedrea pentru textul cântărilor, iar Sinaxarele fiind revăzute de Pr. Dr. D. Fecioru (cele din Mineiul pe decembrie) și Pr. Dr. O. Căciulă (cele din Meniul pe februarie). După o întrerupere de zece ani (1967) au apărut *Mineiele pe lunile martie și aprilie*, cel dintâi fiind revizuit de Pr. Dr. O. Căciulă, iar al doilea de Prof. T.M. Popescu. În 1970 a apărut *Mineiulpe octombrie*, în anul următor *cel pe noiembrie*, în 1972 *cele pe mai și pe iunie*, în 1973 *cele pe iulie și septembrie*, iar *celpe luna august* în 1974.

În 1975 s-a retipărit *Mineiulpe decembrie* (ediția a V-a) și acum este sub tipar o nouă ediție a *Mineiului pe februarie* (ed. a V-a).

La cele mai multe dintre *Mineiele* acestei ediții s-a adăugat colaborarea Preotului Prof. Ene Braniște, prin adăugarea sau amplificarea unor slujbe, a unor rânduieli de tipic sau prin unele modificări în ordinea cuprinsului. Astfel în *Mineiele pe lunile martie și aprilie* s-au restilizat și adaptat la situația calendaristică actuală a Bisericii noastre îndrumările de tipic privitoare la rânduiala slujbei Bunei Vestiri și la sărbătoarea Sfântului Gheorghe. În *Mineiul pe aprilie* s-a introdus, pentru prima dată, slujba Sfântului Ierarh Calinic Cernicanul de la 11 aprilie (p. 88-106), întocmită în anul 1955 de către Mitropolitul Efreem Enăcescu și Pr. Prof. Ene Braniște, precum și slujba Sfinților Ierarhi Io rest și Sava, de la 24 aprilie (p. 225-243)<sup>110</sup>. În *Mineiul pe*

<sup>110</sup> Amândouă aceste slujbe fuseseră tipărite mai întâi în filade separate, încă din 1957 (vezi mai departe).

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

mai (p. 102-117) s-a adăugat, pentru prima oară, slujba Sfântului Mucenic Ioan Valahul, alcătuită de Pr. Prof. Ene Braniște, pe baza unui manuscris românesc adus de la Muntele Athos, de regretatul profesor Pr. Liviu Stan. În Mineiul de pe luna septembrie s-a adăugat, pentru prima dată, *Slujba Sfântului Ierarh Iosifcel Nou de la Partoș* (tipărită mai înainte în volumul despre *Mănăstirea Partoș*, editat de Mitropolia Banatului, Timișoara, 1971), la ziua 15; în Mineiul pe luna octombrie s-a adăugat, de asemenea, slujba sfinților români din Ardeal de la 21 octombrie<sup>111</sup>, iar slujba simplă (pe șase) a sfinților mucenici Serghie și Vach de la 7 oct. a fost dezvoltată în slujbă mare, ca a sfinților cu Priveghere, deoarece o parte din moaștele acestor sfinți se păstrează la noi în țară (azi în Catedrala mitropolitană din Craiova). În Mineiul pe noiembrie s-a modificat ordinea slujbelor din zilele de 24 și 25 noiembrie, așezându-se slujba Sfintei Mucenițe Ecaterina la 25 noiembrie, cum e în Mineiul grecesc și în calendarele noastre de perete (în edițiile anterioare era la 24 noiembrie, ca în Mineiul rusesc)<sup>112</sup>.

s) într-o înfățișare cu totul nouă a apărut cartea cu titlul *Panibida*, cuprinzând slujbele funebre și rânduielile tradiționale pentru pomenirea morților, extrase din *Molitfelnic*. Noua ediție, diortosită prin grija și oste-neala Preafericitului Patriarh Justinian, a fost tipărită în 1967. Ea este de fapt a șaptea dintre edițiile acestei cărți tipărite de Sfântul Sinod al Bisericii noastre până acum.

Noua ediție apare nu numai cu un titlu nou (*Panihidă, cuprinzând slujbele înmormântării, precum și alte slujbe ce se săvârșesc de către preot pentru cei răposați...*), ci și în condiții grafice cu totul superioare față de edițiile anterioare. Cuprinsul cărții a fost îmbogățit, adăugându-se, în plus față de ediția din 1948, rânduiala înmormântării preoților și diaconilor de mir (luată din *Molitfelnicul*, 1965-1966), rânduiala înmormântării călugărilor (luată din *Rânduielile călugăriei*, tip. la 1951), rânduiala binecuvântării și

<sup>111</sup> Și această slujbă fusese tipărită mai-nainte, în filadă separată.

<sup>112</sup> În 1956 a apărut la Arad, cu binecuvântarea episcopului de acolo, un fel de extras din Mineie, în volum unic, cu titlul de *Antologhion* sau *Cartea de rugăciuni și cântări bisericesti pentru duminici, sărbători și slujbele de peste an*, întocmită spre folosința preoților și a cântăreților bisericesti, de Pr. Ilarion V. Felea (455 p.). Cuprinde, la sfârșit, și câteva din ierurgiile principale: tedeumul, sfeștania sau sfințirea apei și slujbele funebre.

sfințirii crucii ce se așază la mormânt (luată din *Molitfelnicul chai* mai sus rânduiala ce se săvârșește pentru pomenirea morților la 3 zile, la 9 zile și la trei săptămâni de la ziua morții, ridicarea Panaghiei pentru cei răposat, (amândouă luate, cu unele restilizări, după cărticica *Rânduiala ridicăm Panaghiei*, tipărită mai de mult de Iacov Antonovici, episcopul Hușilor, în mai multe ediții) și 15 pericope evanghelice, adăugate sub titlul generai „Alte Evanghelii care se pot citi ca adaus și podoabă la stâlpi, precum și în drum spre locul de veci”.

Textele slujbelor și rânduielilor cuprinse în această ediție (cu excepția celor două luate din *Rânduiala ridicării Panaghiei*) au fost luate din ultima ediție a *Molitfelnicului* și poartă deci pecetea graiului îndreptat prin osteneala Preafericitului Patriarh Justinian, iar pericopele evanghelice de la sfârșit sunt luate din ediția ultimă a *Evangheliei* (1964), diortosită tot de întâistătătorul Bisericii noastre. Căutând să pună de acord rânduielile scrise din cărți cu practica de fapt, noua ediție a *Panihidei* răspunde, fără îndoială, unor nevoi adesea semnalate de către preoțimea noastră, fiind menită să contribuie la stabilirea unei uniformități, măcar relative, în domeniul slujbelor funebre și al rânduielilor pentru pomenirea morților din bisericile noastre.

t) Printre cele dintâi cărți de slujbă tipărite îndată după venirea Preafericitului Patriarh Justinian la conducerea Bisericii noastre se află cea cu titlul *Carte de Tedeum (Doxologii) la diferite prilejuri obștești*, apărută în 1950. Ea cuprinde slujbele numite cu termenul general, de origine latină, *Tedeum*, care reprezintă o creație proprie a Bisericii noastre, din a doua jumătate a secolului trecut<sup>113</sup>. Apărută de la început ca o carte separată, în diferite ediții (ca, de ex., cea de la Neamț, 1862, Buzău, 1869, București, 1879 ș.a.), *Tedeumul* fusese tipărit pentru ultima dată în această formă în 1940 (vezi în urmă). *Molitfelnicul* din 1937 a inclus, în cuprinsul lui, unele slujbe de genul *Tedeumului* (ca, de ex., *Rânduiala la începerea anului școlar*), la care ediția următoare a *Molitfelnicului* (1950) a renunțat.

Ediția din 1950 a cărții *Tedeum* reproduce, în general, cuprinsul ediției anterioare, din 1940, dar cu unele rânduieli noi și cu adaptările impuse de

<sup>113</sup> Vezi Arhim. Ghenadie Enăccanu, *Un sbornic. Istoria Te-Deumurilor in Biserica creștină și specialmintre în cea română*, în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, an. VIII (1864), nr. 11 și 12, p. 830-850 și 942-960.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

situațiile noi din viața politică și religioasă de după 1944. Așa, de ex., *Tedeumul pentru începerea anului școlar* a devenit *Tedeum la începerea catehizării sau a anului școlar la institutele de învățământ bisericesc* s.a.m.d.<sup>114</sup>.

O nouă ediție s-a tipărit în 1973, diortosită de Pr. I. Gagi. Ea reproduce în general cuprinsul și textul rânduielilor din ediția precedentă, omițând însă două dintre slujbele ediției precedente, și anume: *Rânduiala sfințirii unui vas plutitor* și *Rânduiala inaugurării unui monument comemorativ*.

u) *Înrudită cu slujbele din Cartea de Tedeum* este și *Rânduiala Doxologiei de așezare în scaunul de patriarh și de instalare canonică a I.P.S. D.D. Justinian Marina, al treilea patriarh al Bisericii Ortodoxe Române*, tipărită în fiadă aparte, în 1948. Amintim, de asemenea, tot aici și filada cu titlul *Doxologie. Slujba la deschiderea lucrărilor Conferințelor Internaționale Creștine*, tipărită cu binecuvântarea Preafericitului Patriarh Justinian, la 1967. Este prima carte de slujbă de acest fel, tipărită la noi, ca una dintre manifestările cultice ale activității ecumeniste ale Bisericii noastre din ultimii ani. Alegerea și orânduirea textelor, în limbile: română, engleză, germană și franceză, s-a făcut de către Pr. Prof. Ene Braniște și Pr. Dr. D. Fecioru (pe atunci consilier patriarhal la Secția de relații externe a Patriarhiei Române).

v) În anul 1960 a apărut noua Cazanie, sub titlul *Tâlcuirea Evangheliilor și Cazaniile duminicilor de peste an, alcătuite de Preafericitul Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române* (655 p. de format mare). După cum se arată mai departe, chiar în titlu, Preafericirea Sa a luat ca bază Colecția de predici duminicale intitulată *Kiriacodromion*, a vestitului predicator care a fost Arhiepiscopul Nichifor Theotoke al Astrahanului, de origine greacă, din sec. al XVIII-lea, predici traduse la noi încă de la începutul veacului trecut, de către Mitropolitul Grigorie al Țării Românești, fiind tipărite de Mitropolitul Dositei la 1801 și retipărite mai târziu de Mitropolitul Nifon la 1867.

Pentru fiecare duminică această valoroasă colecție omiletică are câte două predici: cea dintâi, cu caracter exegetic, cuprinde explicarea Evangheliei duminicale verset cu verset, sub formă de omilie, iar a doua, intitulată

<sup>114</sup> Un *Tedeum pentru pace*, întocmit probabil de către Episcopul de atunci al Oradiei (P.S. Valerian Zaharia), a apărut într-o ediție eparhială cu titlul *Carte de Tedeum pentru pace*, Editura Episcopiei Oradea, 1956 (32 p.).

*Cazanie*, este de fapt o predică tematică, dezvoltând un subiect de natură morală, dogmatică, liturgică ș.a.m.d., în strânsă legătură cu pericopa evanghelică a duminicii respective (de ex.: despre sărbători, despre credință, despre rugăciune, despre botez etc). Precum ne previne Preafericitul Patriarh, în frumosul „Cuvânt-înainte” din fruntea cărții, Preafericirea Sa s-a străduit - și a reușit - să nu se depărteze prea mult de textul autorului, cel din traducerea românească, păstrându-i, pe cât a fost cu putință, bogăția și frumusețea învățăturilor expuse, iar în ceea ce privește forma de expunere s-a străduit să păstreze tot ce s-a putut din mireasma graiului bisericesc și din farmecul limbii vechilor Cazanii, topite în limba vorbită astăzi (p. 6). Tipărită pe hârtie de calitate bună, *Cazania* incinta și ochiul cititorului, fiind împodobită cu frumoase chenare pe fiecare pagină, cu frontispicii, inițiale și viniete, toate în culori, datorită pictorului Josif Keber, precum și cu fotografiile de biserici românești din diferite părți ale țării, așezate pe spațiile libere de la sfârșitul fiecărei predici.

Atât prin bogăția și valoarea catehetică a conținutului ei, prin frumusețea de grai în care acesta a fost redat, ca și prin calitățile de ordin tehnic-tipografic în care a fost tipărită, noua *Cazanie* constituie o operă de mare valoare și utilitate practică, pusă la îndemâna slujitorilor bisericești, ca și un prețios mijloc auxiliar al activității lor predicatoriale și catehetice, desfășurată în cadrul cultului divin. Epuizându-se repede, ea a trebuit să fie retipărită în 1973, într-o nouă ediție, care este de fapt o copie fotografică a celei precedente.

w) De mare importanță și utilitate pentru preoți și credincioși este tipărirea unui cuprinzător *Acatistier* (volum de 476 p. în 8), care constituie de fapt prima ediție sinodală a unei astfel de cărți, tipărită ca o carte de slujbă a Bisericii. Apărut în 1971, acest *Acatistier* cuprinde nu mai puțin de 29 de acatiste, dintre care unele se găseau și în edițiile mai vechi ale Ceaslovului Mare (ca cea de București, 1895, și cea din 1970), iar altele se tipăresc acum pentru prima oară, ca, de ex., cel al Sfântului Ierarh Iosif cel Nou de la Partoș și cel al Sfântului Ierarh Calinic de la Cernica. La sfârșit sunt adăugate cele două Paraclise ale Maicii Domnului, cele trei Canoane de rugăciune (unul către îngerul păzitor, altul către Domnul nostru Iisus Hristos și altul către sfinții îngeri și către toți sfinții) și *Rânduiala Sfintei împărășanii*, luate



«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

din *Ceaslovul* tipărit în 1970. Adunarea, revizuirea și îndreptarea textului Acatistelor a fost făcută de Pr. I. Gagiu, iar tehnoredactarea și împodobirea cărții de dl Prof. LV. Georgescu și dl V. Stoianov.

x) Canonizarea sfinților români din 1955 și 1956 — act de epocală importanță în istoria vieții religioase a Bisericii noastre - a făcut necesară întocmirea și editarea vieților acestor sfinți și a slujbelor în cinstea lor. Acestea au fost tipărite la început în filade aparte. Astfel, în 1957 au apărut, concomitent, două filade separate, cuprinzând una *Viața și Slujba Sfântului Ierarh Calinic de la Cernica*, iar alta *Viața și slujba Sfinților Ierarhi și Mărturisitori Iorești Savași a Cuvioșilor Mărturisitori ai dreptei credințe Visarion Sărai și Sofronie de la Cioara și a Mucenicului Oprea din Săliște* (două slujbe deosebite). Slujba Sfântului Ierarh Calinic a fost alcătuită de regretatul Mitropolit Efrem Enăcescu și Pr. Prof. Ene Braniște de la Institutul Teologic din București, iar celelalte de un colectiv de profesori de la Institutul Teologic din Sibiu. Cea dintâi a intrat apoi în noua ediție a Mineiului pe aprilie (la ziua 11), iar celelalte au fost incluse și ele în mineiele respective, la zilele serbării sfinților (21 oct. și 24 apr.)<sup>115</sup>. Intre timp s-a definitivat și *Slujba Sfântului Ierarh Iosif cel Nou de la Timișoara*, care a intrat în cuprinsul Mineiului pe septembrie (la ziua 15), precum și *a Sfântului Mucenic han Valahul*, de la 12 mai, întocmită de Pr. Prof. Ene Braniște, care a intrat în cuprinsul ultimei ediții a mineiului respectiv (vezi în urmă, la cap. despre Mineie).

y) O comisie instituită de Sfântul Sinod, prezidată de I.P.S. Mitropolit Teoctist al Olteniei și formată din Preoții Prof. Ene Braniște de la Institutul Teologic din București, Al. Moisiu de la Institutul Teologic din Sibiu, P. Constantinescu (pe atunci directorul Seminarului din Craiova), Gh. Neda (pe atunci profesor la Seminarul din Caransebeș) și Pr. Dr. Leon Iftode din Craiova, au alcătuit noul *Tipic bisericesc*, aflat acum în curs de tipărire.

O altă comisie, prezidată de P.S. Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor Roman Ialomiteanul și alcătuită din Pr. Prof. Ene Braniște, Arhim. Dr. Benedict Ghiuș și Arhidiacon Evghenie Dascălu de la Catedrala patriarhală

<sup>115</sup> Cp. și Pr. Prof. Ene Braniște, *Cărți de cult tipărite între 1948-1968*, în rev. „Studii Teologice”, nr. 5-6 (la „Recenzii”) și în voi. „Douăzeci de ani din viața Bisericii Ortodoxe Române. La a XX-a aniversare a înscăunării P.F. Patriarh Justinian”, București, 1968, p. 562-576.

din București, lucrează în prezent la redactarea unui nou *Arhieraticon*, care va cuprinde, într-o redactare nouă și într-o singură carte, diferitele slujbe arhieresti, care se tipăreau până acum în filade separate, și anume Rânduiala Liturghiei arhieresti, hirotoniile și hirotesile, sfințirea bisericii și a obiectelor de cult (între care și a antimiselor), rânduiala pregătirii și sfințirii Sfântului și Marelui Mir s.a.

3. *Cărți de muzică bisericească*. În vederea uniformizării cântării noastre liturgice s-au tipărit până acum următoarele cărți de muzică bisericească, pe dubla notație (psaltică și liniară):

a) *Cântările Sfintei Liturghii*, în trei ediții: prima, însoțită de *Cântări la cateheze* (1951), de Conf. N. Lungu și Protodiacon A. Uncu, iar celelalte două însoțite de *Podobiile celor opt glasuri*, de Conf. N. Lungu, Pr. Prof. E. Braniște și Pr. Gr. Costea (1960, 1969);

b) *Vecernierul* (1953 și 1974), de Conf. N. Lungu, Pr. Gr. Costea și Prof. I. Croitoru;

c) *Utrenierul* (1954 și 1974), de Conf. N. Lungu, Pr. Gr. Costea și Pr. Prof. E. Braniște;

d) *Cântările din slujbele sfintelor taine și ale ierurgiilor principale*, de aceeași, în rev. „Studii Teologice”, 1964, nr. 1-2;

e) *Cântările din slujba Sfintelor Paști*, de Conf. N. Lungu, Pr. Prof. E. Braniște și Asist. Univ. Chirii Popescu, în rev. „Studii Teologice”, nr. 1-2, 1966. Aceeași comisie are gata și restul cântărilor Pentecostarului, cântările Triodului și ale Idiomelarului, care își așteaptă tipărirea.

Pentru uzul corurilor bisericești s-au tipărit mai multe volume, dintre care amintim:

a) *Liturghia psaltică. Vechile melodii bisericești tradiționale, transcrise pe notația liniară și armonizate pentru cor mixt*, de Conf. N. Lungu (1957). Aceași liturghie a fost armonizată și pe trei voci egale, în exemplare multiplificate prin litografiere, pentru uzul elevilor și studenților din școlile teologice.

b) *Cântările liturgice în stilpsaltic*, armonizate pentru cor mixt și pentru cor bărbătesc, de Pr. I. Runcu (1956).

c) *Cântările Sfintei Liturghii pe melodii psaltice pentru cor mixt*, de T. Teodorescu, în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, an. 1967, nr. 3-4.

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

d) *Cântările Sfintei Liturghii pentru cor mixt*, de Gh. Cucu, în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, an. 1970, nr. 3-4.

e) „*lubi-Te-voi, Doamne...*”. Culegere de cântări religioase corale (concerte sau chinonice), București, 1961.

f) Liturghii complete sau cântări izolate din slujba Sfintei Liturghii, armonizate pentru cor mixt, au compus și au publicat, în revistele noastre bisericești, și alți compozitori mai tineri, ca Diac. N. Moldoveanu (lector la Institutul Teologic Universitar din București), Prof. C. Drăgușin, Pr. D. Cârstoiu (dirijor adjunct al Coralei Sfintei Patriarhii) ș.a.

De curând (1975) a fost tipărită o frumoasă *Carte de cântări bisericești pentru credincioșii creștini-ortodocși* (150 p. format mic, de buzunar), alcătuită de Conf. N. Lungu și Pr. Prof. Ene Braniște. Cuprinde un scurt *Cuvânt înainte* (de Pr. Prof. E. Braniște), apoi cântările Sfintei Liturghii, pricesne și irmoase, tropare, condace și axioane (irmoase) la diferite sărbători, colinde și cântece de stea, cântări din rânduiala slujbelor de dimineață și de seară, cântări din rânduiala Sfințelor Taine și a ierurgiilor principale, având melodiile notate pe semnele muzicii liniare.

4. Pentru îndrumarea și ajutorarea preoțimii noastre în lucrarea ei pastorală, catehetică și misionară, s-au tipărit unele scrieri, între care se impune, în primul rând, monumentala operă cu titlul general *Apostolat social*, a Preafericitului Patriarh Justinian, din care au apărut până acum 11 volume, cuprinzând predici, cuvântări ocazionale, pastorale, moțiuni, prefete și diverse alocuțiuni rostite sau semnate de întâistătătorul Bisericii noastre în felurite împrejurări și ocazii din viața Bisericii.

În ordinea importanței se înscrie apoi *Învățătura de credință creștină-ortodoxă*, alcătuită de un colectiv de profesori de la Institutul Teologic din București (Pr. D. Stăniloae, Pr. E. Braniște, Diac. O. Bucevschi, C. Pavel) în colaborare cu Mitropolitul Tit Simeonia și tipărită de Sfântul Sinod în 1952, ca o carte simbolică a Bisericii noastre, menită să înlocuiască vechea *Mărturisire Ortodoxă* a lui Petru Movilă. Ea a fost retipărită în 1956 la Centrul mitropolitan din Iași, iar pentru folosința credincioșilor s-au făcut până acum mai multe rezumate ale ei, dintre care unul tipărit cu titlul *Catehismul creștinului dreptcredincios*, la Centrul mitropolitan din Sibiu (1956), reti-

părit apoi la Iași, iar altul sub titlul *învățătura creștină ortodoxă*, de Centrul mitropolitan Timișoara (1971, extras din rev. „Mitropolia Banatului”, an. 1971, nr. 1-3).

Este în curs de pregătire un nou *Manual de catehism* pentru folosința credincioșilor.

De o deosebită utilitate practică pentru preoțime este volumul cu titlul *Legiuirile Bisericii Ortodoxe Române* (București, 1953), conținând textul Statutului pentru organizarea și funcționarea Bisericii noastre, precum și al Regulamentelor pentru aplicarea Statutului, constituind un indispensabil cod al organismului eclesiastic și al disciplinei bisericești în condițiile vieții actuale.

Contribuții importante la lămurirea unor probleme de actualitate din viața și activitatea contemporană a Bisericii noastre cuprind și lucrările unor înalți ierarhi, purtând diverse titluri, ca, de ex.: *Osteneli chiriarhale*, de Mitropolitul Sebastian al Moldovei (Iași, 1954); *Biserica Ortodoxă Română una și aceeași în toate timpurile*, de I.P.S. Mitropolit Nicolae Mladin al Ardealului (Sibiu, 1968) etc.

*In domeniul literaturii predicatoarele* za. apărut până acum, ca auxiliare în activitatea omiletică a preoților, următoarele volume de predici și cuvântări, originale și traduceri:

a) Traducerea în românește a *Predicilor și Cuvântărilor* marelui predicator rus contemporan, Mitropolitul Nicolae Krutički, traducere făcută de Pr. Prof. Univ. Nic. M. Popescu și tipărită în trei volume la București, 1949, 1950, 1952.

b) *Ziua Domnului*, de scriitorul Pr. Prof. Gala Galaction (București, 1958), cuprinzând scurte meditații pe marginea Evangheliilor din toate duminicile de peste an.

c) *îndrumătorul pastoral al Bisericii Ortodoxe Române pe anul 1951*, întocmit de Al. Cerna Rădulescu și Pr. P. Petroșanu și editat de Arhiepiscopia Bucureștilor, cuprinzând, pe lângă obișnuitele indice calendaristice, scurte tâlcuiri ale Evangheliilor duminicale din tot anul și viețile pe scurt ale sfinților din fiecare zi a anului bisericesc ortodox.

d) *Iisus Hristos viața noastră*. Cuvântări, tâlcuiri și îndrumări, de I.P.S. Mitropolit Nicolae (Mladin) al Ardealului, Sibiu, 1973.

«Preoții Tai, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

e) *Cuvântări liturgice*, de P.S. Episcop Vasile Coman al Oradei, apărute în editură proprie, la Oradea în 1974. Un frumos volum, de 271 p. octav, cuprinzând 67 de predici cu conținut liturgic, dintre care unele cu caracter introductiv (nr. 1-8), altele referindu-se la doctrina dogmatică a Liturghiei ortodoxe (nr. 9-25), iar altele cuprinzând explicarea simbolică a rânduielii Sfintei Liturghii. În întregimea lui, volumul constituie un valoros ghid pentru modul cum preoțimea noastră poate aborda explicarea Liturghiei în predicile rostite în biserici.

f) „*Ieșit-a semănătorul...*”. *Predici la duminicile și praznicele de peste an pentru practica omiletică*, volum de 335 p. octav, editat de Arhiepiscopia Timișoarei, din inițiativa și sub îndrumarea I.P.S. Mitropolit Nicolae Corneanu al Banatului (Timișoara, 1974). Cuprinde o utilă colecție de predici la toate duminicile și sărbătorile din cursul anului bisericesc, alese dintre cele tipărite până acum în paginile revistei „Mitropolia Banatului”. Pentru unele duminici și sărbători volumul oferă predicatorilor mai multe predici, de autori diferiți, colaboratori ai revistei, cei mai mulți din cuprinsul Mitropoliei Banatului, iar câțiva din alte eparhii. Spre deosebire de volumul precedent, operă a unui singur autor, antologia omiletică editată de Arhiepiscopia Timișoarei prezintă o varietate de teme, forme stilistice și idei în predicile editate, provenite de la un mare număr de autori; preoții predicatori care citesc volumul au deci posibilitatea de a-și alege, după plac, un autor sau altul, ca model sau sursă de inspirație în predicile personale pe care le vor ține la parohii.

Utilă pentru predicatori, ca și pentru misionari, este și călăuză biblică cu titlul *Flori alese din grădina Sfintei Scripturi*, alcătuită de P.S. Valerian Zaharia, fost episcop al Oradei (Oradea, 1955). Cuprinde texte biblice în legătură cu diferite chestiuni de doctrină, morală și misiune creștină, orânduite în ordine alfabetică.

5. Sfântul Sinod al Bisericii noastre, în frunte cu Patriarhul ei, s-a îngrijit și de editarea cărților de pietate și de spiritualitate ortodoxă, menite să cultive adevărata religiozitate a credincioșilor laici, menținând-o în cadrul formelor oficiale ale cultului public al Bisericii și ferind-o de manifestări greșite, sectare ori superstițioase. În acest scop, s-au tipărit numeroase ediții

ale *Cărților de rugăciuni*, atât în Editura Institutului Biblic, cât și la mai toate centrele mitropolitane și chiar la unele centre eparhiale.

Cea mai cuprinzătoare dintre acestea a fost cea cu titlul *Carte de rugăciuni pentru tot creștinul*, cuprinzând rugăciunile de trebuință, cântările Sfintei Liturghii, însemnări de tipic și felurite povățuiri de folos obștesc. Alcătuită de regretatul mitropolit al Olteniei, Firmilian, ea are înaintea un cuprinzător „Cuvânt către cititori” al Preafericitului Patriarh Justinian. Cântările Sfintei Liturghii în stil psaltic au fost așezate pe note liniare de Prof. N. Lungu și Diac. A. Uncu. Cartea a fost împodobită cu iconițe și gravuri de pictorul Dimitrie Nicolaide, iar supravegherea tipăririi a avut-o regretatul profesor Diac. Gh. Moiescu (t sept. 1974). Tipărită în Editura Centrului mitropolitan al Olteniei în 1951-1952 (la Tipografia Institutului Biblic din București), ea a avut și alte ediții după aceea.

Mai amintim Cărțile de rugăciuni editate la Centrul Eparhial Oradea<sup>116</sup>, la Centrul mitropolitan al Ardealului<sup>117</sup>, la Centrul mitropolitan al Banatului ș.a.

Se află în curs de tipărire volumele VI și VII din *Filocalia* în traducerea Pr. Prof. D. Stăniloae, care vor completa pe cele patru volume publicate înainte de 1948 (vezi în urmă).

6. Pentru informarea străinilor asupra Bisericii noastre s-au tipărit diferite albume și volume-ghid în limba română și în limbile străine de largă circulație, între care amintim albumul de format mare *L'Eglise Orthodoxe Roumaine* (București, 1967) și voi. *Biserica Ortodoxă Română*, în limbile franceză, germană și engleză (ed. a II-a în 1968).

Pentru popularizarea frumuseților și a importanței monumentelor noastre de artă bisericească, aproape fiecare eparhie a tipărit și a difuzat, în rândurile largi ale credincioșilor noștri și ale turiștilor români și străini care vizitează monumentele bisericești din cuprinsul ei, numeroase broșuri monografice, pliante,

<sup>116</sup> *Carte de rugăciuni*. Culese, îndreptate și unele alcătuite din nou pe P.S. Episcop Valerian Zaharia, Oradea, 1955 (și alte ediții ulterioare); *Carte de rugăciuni*, tipărită cu binecuvântarea P.S. Dr. Vasile Coman al Episcopiei Oradea, Oradea, 1971.

... " P\*<sup>r</sup>! f ^*âduni*, tip. cu binecuvântarea I.P.S. Dr. Nicolae Mladin, mitropolitul Ardealului, Sibiu, 1974.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

albumes și fotografii în culori<sup>118</sup>. De o deosebită importanță în această privință și impunător ca mărime și condiții tehnice de imprimare și ilustrații în culori este frumosul album editat de Centrul mitropolitan al Moldovei și Sucevei cu titlul *Monumente istorice bisericesti din Mitropolia Moldovei și Sucevei*, Iași, 1974 (executat la Tipografia Institutului Biblic și de Misiune din București, 453 p., format mare, 417 pi. în culori și fot. alb și negru). Albumul cuprinde o prefață semnată de I.P.S. Mitropolit Iustin al Moldovei, o introducere generală de Prof. V. Drăguț și Conf. Univ. Dr. Corina Nicolescu și apoi istoricul și descrierea arhitectonică și picturală a 82 de monumente de istorie și artă bisericască din cuprinsul Mitropoliei Moldovei și Sucevei, în ordinea vechimii lor, la care au contribuit 14 autori (lista lor la p. 451). La sfârșit, volumul are un cuprinzător rezumat francez și o listă bibliografică, de aproape 200 de titluri de studii, monografii, articole și volume privitoare la istoria și arta monumentelor respective. În întregimea lui, acest volum constituie cea mai izbutită realizare a artei noastre tipografice de până acum, comparabilă nu numai cu lucrările similare realizate în editurile de stat de la noi, ci și cu cele străine.

7. Numeroase materiale de lectură religioasă, destinate slujitorilor bisericesti și credincioșilor laici, cu conținut foarte variat (doctrină, învățătură morală, îndrumări pastorale, tâlcuiri de texte biblice, materiale catehetice și omiletice, indicații tipiconale, informații și știri din viața bisericască) s-au publicat și în *calendarele informă de volum*, publicate anual de eparhiile ardelene, după 1948, sub diverse titluri: *îndrumător bisericesc* (la Arhiepiscopia Sibiului), *Almanah creștin-ortodox* (la Eparhia Oradea), *îndrumător tipiconal* (la Episcopia Aradului), *îndrumări tipiconale* (la Mitropolia Banatului) ș.a.

8. *Revistele bisericesti* constituie principalul mijloc de publicare a studiilor și articolelor de cultură teologică, de informare și orientare pastorală periodică a preoților și de difuzare a îndrumărilor Bisericii în rândurile credincioșilor noștri.

Din 1949 înainte, odată cu intrarea în vigoare a Statutului pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, Patriarhia Română

<sup>118</sup> Vezi câteva dintre cele publicate înainte de 1968, în artic. nostru *Preocupări și studii de Liturgică și de Istoria artei bisericesti*, în „Studii Teologice”, an. 1968, nr. 5-6, p. 452,

editează trei reviste centrale: *Biserica Ortodoxă Română*, *Studii Teologice* și *Ortodoxia*. Ele sunt prevăzute în articolul 199 din Statut, unde se precizează și specificul sau profilul fiecăreia.

Astfel, *Biserica Ortodoxă Română* este buletinul oficial al Patriarhiei Române (fostă revistă a Sfântului Sinod), care apare lunar, fiind totodată cea mai veche dintre cele trei reviste patriarhale (în 1975 a ajuns la al 93-lea an de apariție). Ea cuprinde mai întâi o parte oficială, în care sunt publicate știrile de interes general pentru întreaga noastră Biserică (hotărâri ale Sfântului Sinod, Circulare și dispoziții patriarhale, Regulamente bisericești etc), schimburi de telegrame și scrisori între Patriarhul ori Sinodul Bisericii noastre și întâistătorii celorlalte Biserici autocefale, comunicate, știri și reportaje privitoare la vizitele și relațiile externe ale Bisericii noastre și cele interortodoxe și intercreștine, ori despre participarea Bisericii noastre la activitatea organizațiilor creștine internaționale, știri privitoare la principalele evenimente din viața internă a Bisericii noastre, precum și studii și articole pentru orientarea teologică, pastorală, catehetică și misionară a preoțimii din întreaga noastră Biserică.

*Studii Teologice* este revista institutelor teologice din Patriarhia Română. Apare în 10 numere pe an (5 numere duble), fiind menită să promoveze în primul rând munca de cercetare și dezvoltare a studiilor de teologie. În ea se publică, în primul rând, studiile profesorilor de la cele două institute teologice ale Bisericii noastre și cea mai mare parte dintre lucrările de seminar ale doctoranzilor de la Institutul Teologic din București, fiecare număr încheindu-se cu „note bibliografice” sau scurte prezentări critice ale studiilor și articolelor de interes bisericesc și teologic apărute în literatura română sau în limbile străine.

*Ortodoxia* este revista trimestrială a Patriarhiei Române, care apare de patru ori pe an, fiind consacrată problemelor de interes interconfesional ori general creștin care se ridică astăzi și în care Biserica noastră este obligată să-și spună cuvântul. Ea cuprinde mai întâi studii și articole ale profesorilor de teologie asupra chestiunilor teologice discutate în cadrul dialogului ecumenic contemporan, asupra temelor de interes general ortodox care vor forma obiectul Sfântului și Marelui Sinod Ortodox, ori asupra relațiilor dintre creștinătatea ortodoxă și celelalte Biserici creștine, în contextul ecumenic actual.



«*Preoții Tai, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

O rubrică specială, „însemnări despre cărți și reviste”, informează pe cititori asupra unor studii și articole de reviste cu profil ecumenist, recent apărute în literatura teologică străină, iar în rubricile „Biserica și Viața” și „Note și comentarii” sunt redate aspecte ale actualității ecumenice și se precizează atitudinea, părerea ori poziția Bisericii noastre în problemele teologice ori sociale care preocupă lumea creștină de azi în general.

Toate cele trei reviste centrale se trimit la toate parohiile din cuprinsul Bisericii Ortodoxe Române din țară și peste hotare.

Pe lângă cele trei reviste centrale ale Patriarhiei Române, apar acum cinci *reviste mitropolitane*, câte una pentru fiecare mitropolie. Cea a Mitropoliei Ungrovlahiei apare cu denumirea „Glasul Bisericii”, continuând revista mai veche, cu același nume, a Arhiepiscopiei Bucureștilor, iar celelalte poartă fiecare denumirea mitropoliei respective. Ele apar în câte 12 numere pe an, în tiraje variind după numărul preoților și nevoile fiecărei eparhii, sub îndrumarea chiriarhilor locali și a Sectorului cultural de la Centrul Arhiepiscopiei respective (București, Iași, Craiova, Sibiu și Timișoara). Conținutul lor este destul de variat, punându-se însă accentul pe aspectele și nevoile vieții bisericești locale din eparhiile pentru care sunt tipărite. Se publică articole și studii de interes general bisericesc, menite să promoveze și să cimenteze unitatea de gândire și de acțiune a Bisericii Ortodoxe Române (uniformizarea cultului, aplicarea uniformă a regulamentelor și a dispozițiilor autorității bisericești ori a legiurilor de stat privitoare la cultele religioase etc), îndrumări ale centrelor eparhiale privind orientarea preoțimii în rezolvarea problemelor cu caracter local din activitatea lor pastorală etc. O bună parte din conținutul fiecărui număr din toate aceste reviste îl ocupă predicile și materialele omiletice, catehetice și misionare, puse la îndemâna preoțimii, iar unele din reviste publică studii și articole asupra monumentelor de istorie și de artă din eparhiile respective, scrise nu numai de teologi și clerici, ci și de specialiști laici în probleme de istoria artei și arheologie.

În unele dintre reviste se publică, de asemenea, articole și memorii asupra vieții și activității unora dintre personalitățile de seamă din trecutul vieții bisericești și culturale a fiecărei eparhii (figuri de ierarhi, călugări, preoți, profesori de teologie etc). Fiecare din aceste reviste publică și rubrici speciale cu *cronica* evenimentelor mai importante din viața bisericească a

eparhiilor respective (vizite chiriarhale, ședințe ale organelor reprezentative eparhiale ori mitropolitane, conferințe preoțești de orientare, sfințiri de biserici, decese etc), iar unele (ca „Mitropolia Ardealului” și „Mitropolia Banatului”) întrețin și interesante rubrici de *note și comentarii* asupra unor acte și evenimente recente din viața bisericească internă sau externă. În toate găsim și rubrici de *recenzii și note bibliografice*, în care preoțimea este ținută la curent cu aparițiile cele mai noi și mai interesante din literatura teologică românească și străină. În paginile unora dintre revistele centrale și mitropolitane au apărut și tezele de doctorat în teologie susținute până acum, în condițiile actualului Regulament al învățământului teologic, iar ca un specific al revistei „Biserica Ortodoxă Română” și al revistei „Glasul Bisericii” remarcăm și publicarea de material muzical (notări și transcrieri de melodii bisericești, compoziții și coruri religioase, de diverși autori).

Amintim că la Centrul mitropolitan din Sibiu, pe lângă revista „Mitropolia Ardealului” (care continuă vechea „Revistă Teologică”), se editează încă bătrâna foaie bisericească, „*Telegraful Român*” (înființată de Mitropolitul Andrei Șaguna în 1853), care apare de două ori pe lună.

Menționăm și revistele bisericești ale Ortodoxiei românești de peste hotare: *Credința* (The Faith), revista Arhiepiscopiei Misionare a românilor ortodocși din America (apare la Detroit); *Altarul* (The Altar), a parohiei ortodoxe române din Londra; *Candela*, a parohiilor ortodoxe române din țările scandinave; *Almanahul Parohiei Ortodoxe Române din Viena* (publicat anual) și altul al Parohiei Ortodoxe Române din Londra, cu apariție sporadică.

Prin tematica lor foarte variată, prin seriozitatea și temeinicia cu care sunt tratate problemele abordate, prin valoarea și prestigiul colaboratorilor, revistele noastre bisericești constituie astăzi unul dintre mijloacele principale de informare a preoțimii noastre, de promovare a culturii teologice și de îndrumare a vieții religioase a credincioșilor noștri.

9. Multe povățuiri creștinești cuprind și *calendarele bisericești de perete*, tipărite și răspândite în fiecare an în parohii, precum și *pastoralele chiriarhale*, adresate clerului și credincioșilor, care se citesc în fiecare biserică la praznicul Nașterii Domnului și la cel al învierii și care se tipăresc atât în foi separate, cât și în revistele bisericești mitropolitane.

*«Preoții Tai, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

\*

Bilanțul bibliografic de până aici e departe de a fi complet. El îngăduie însă să se vadă bogăția și varietatea activității editoriale și publicistice a Bisericii Ortodoxe Române din domeniul cărții bisericești în perioada ultimului patriarhat. De la revistă până la carte, sub diversele ei forme — manuale didactice, volume de erudiție teologică (inventariate în alt articol din acest volum), broșuri de popularizare a învățaturii dogmatice și morale a Bisericii în rândurile credincioșilor, albume, pliante și ilustrate puse la îndemâna turiștilor români și străini care vizitează monumentele noastre bisericești de istorie și de artă, cărți de slujbă necesare slujitorilor bisericești, volume de predici și de materiale omiletice și catehetice, calendare sub diferite forme, cărți de pietate și de rugăciuni pentru folosința credincioșilor ș.a.m.d. —, totul arată multilateralitatea și diversitatea preocupărilor conducerii noastre bisericești pentru informarea preoțimii noastre și pentru ridicarea nivelului ei cultural, ca și pentru îndrumarea vieții religioase și morale a credincioșilor noștri. Sunt roadele unei munci editoriale bine gândite și inteligent dirijate, pusă în slujba Bisericii de către înalta ierarhie strânsă în jurul actualului patriarh, care a știut să mobilizeze, să antreneze și să pună la muncă organizată și rodnică toate personalitățile culturale de care Biserica noastră dispune la ora actuală, de la ierarhii și profesorii de teologie până la ultimul preot de sat, tuturor dându-li-se posibilitatea să-și aducă contribuția la sporul cultural al Bisericii strămoșești. În toate străbăte, ca un fir roșu, ceea ce ni se pare a fi caracteristica predominantă a acestei vaste și multilaterale activități editoriale a Bisericii Ortodoxe Române de azi: legarea teologiei de viață, integrarea cât mai profundă a clerului și a credincioșilor în lupta omenerii de azi pentru dreptate socială, pace și progres, precum și definirea și afirmarea din ce în ce mai puternică și mai demnă a pozițiilor proprii Bisericii noastre în cadrul creștinătății ortodoxe și al întregii lumi creștine.

Prin caracterul practic și de actualitate al tematicii, modului de tratare și conținutului publicațiilor noastre bisericești din perioada ultimului patriarhat, teologia românească a fost legată mai strâns de viață, de nevoile Bisericii, ale slujitorilor și ale credincioșilor ei. Căci teologia ortodoxă n-a fost niciodată o simplă filosofie religioasă sau doar o învățătură pentru ea

însăși, ci pentru viața duhovnicească a creștinilor, cu aspectele ei speciale și deosebite de la epocă la epocă și de la o Biserică autocefală la alta<sup>119</sup>.

De aceea, revistele centrale ale Patriarhiei Române, ca și toate celelalte publicații ale Bisericii noastre fac o bună impresie în cercurile bisericești și teologice ale celorlalte Biserici Ortodoxe și chiar în cele protestante, care se exprimă adesea cu aprecieri elogioase și felicitări la adresa conducătorilor și colaboratorilor acestor reviste<sup>120</sup>.

Dacă în perioada de păstorire a primilor doi patriarhi se publică mai mult în unele sectoare, ca cel al literaturii predicatoriale, de pildă, în perioada păstoririi actualului patriarh cantitatea este compensată prin calitate. În locul publicațiilor numeroase și mărunte, deseori divergente, lipsite de un plan unitar și de o idee coordonatoare, fără legătură cu nevoile reale ale Bisericii și ale vieții credincioșilor, azi se publică materiale mult superioare celor din perioada precedentă din punct de vedere calitativ și se desfășoară o activitate editorială de carte bisericească bine organizată după un plan unitar și adaptată nevoilor Bisericii și realităților vieții contemporane, cu un caracter mult mai util, mai actual și mai practic, de un real folos clerului și credincioșilor.

Dar sunt unele sectoare ale activității editoriale de carte bisericească din timpul actualului patriarhat unde producția depășește mult pe cea corespunzătoare din perioada precedentă, nu numai din punct de vedere calitativ, ci chiar cantitativ. Așa e, de ex., în sectorul cărților de cult, în care, față de perioada precedentă s-au tipărit în ultimii ani mai multe cărți de slujbă, în ediții mai numeroase, toate revizuite temeinic în conținut și formă și aduse în concordanță cu practica liturgică actuală din bisericile românești.

Activitatea publicistică a Sectorului de editură și tipografie al Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române este din ce în ce mai bine

<sup>119</sup> Cp. Prof. T.M. Popescu, *Un deceniu de activitate editorială*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an. 1958, nr. 5-6, p. 474.

<sup>120</sup> Vezi câteva aprecieri la T.N. Manolache, în artic. *Presăși tipăriturile religioase sub regimul de democrație populară*, în „Mitropolia Olteniei”, an. 1954, nr. 7-8, p. 349-350 și Diac. I. Bria, *Revistele bisericești - mijloc de integrare a Teologiei în preocupările actuale ale Bisericii*, în voi. „Douăzeci de ani din viața Bisericii Ortodoxe Române. La a XX-a aniversare a înscăunării P.F. Patriarh Justinian”, București, 1968, p. 393-396.

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

îndrumată și cu roade deosebite. Iar impulsul și exemplul dat de la centru, de către actualul Patriarh, a fost urmat și a rodit cu îmbeșugare în celelalte tipografii ale editurilor din Centrele mitropolitane care funcționează azi, unde s-au tipărit lucrări remarcabile, cum este recenta retipărire a Psaltirii în versuri a lui Dosoftei (Mănăstirea Neamț, 1975) sau colecția de predici de diverși autori, editată de curând de Mitropolia Banatului și pomenită mai înainte.

Prezentul bilanț bibliografic al cărții noastre bisericești, prilejuit de Semicentenarul Patriarhiei Române, are și sensul unui pios omagiu adus atât ostenitorilor din trecut pe acest tărâm de activitate a Bisericii, cât și celor din prezent, de la întâistătătorul Bisericii noastre, Preafericitul Părinte Patriarh Justinian, și până la cei din urmă smeriți lucrători din tipografiile noastre, care, prin priceperea, munca și râvna lor, au adus la îndeplinire un program editorial menit să fie cel mai prețios auxiliar și cel mai util instrument cultural și misionar pus în slujba Bisericii și a țelurilor ei nobile.

## **ACTIVITATEA BISERICII ORTODOXE ROMÂNE ÎN CADRUL ÎNTÂLNIRILOR INTERCREȘTINE: VIZITAREA BISERICII ANGLICANE DE CĂTRE PREOȚII PROFESORI D. STĂNILOAE ȘI ENE BRANIȘTE\***

Pe temeiul acordului intervenit între Prea Fericitul Patriarh Justinian și Grația Sa Dr. Michael Ramsey, Arhiepiscop de Canterbury, Primatul Angliei și Mitropolit, între alte mijloace menite să promoveze cunoașterea reciprocă și strângerea legăturilor dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Anglicană au fost prevăzute și schimburi de profesori de teologie între cele două Biserici. În cadrul acestor schimburi, Institutele noastre teologice au primit în cursul anului trecut (1968) vizita profesorilor Henry Chadwick de la Queens College din Oxford și Owen Chadwick de la Universitatea din Cambridge. Din partea Bisericii noastre au fost desemnați PP. CC. Preoți Profesori D. Stăniloae și Ene Braniște de la Institutul Teologic din București să țină conferințe la unele colegii teologice anglicane.

Conform programului stabilit, această vizită în Anglia a avut loc între 18 și 31 ianuarie a.c. În timpul vizitei, cei doi profesori români au fost însoțiți de doctoranzii în teologie români aflați la studii în Anglia: Pr. Lucian Gafton (cântăreț al bisericii ortodoxe române din Londra) și Ierom. Antonie Plămădeală. Prima parte a vizitei a coincis cu săptămâna rugăciunii pentru unitatea creștină (18-25 ianuarie), care anul acesta a fost organizată cu mare grijă de către toate confesiunile creștine reprezentate în Anglia, prin oficierea de servicii religioase solemne în marile catedrale londoneze. De aceea, în primele patru zile cât au rămas în Londra (18-21 ianuarie), cei doi

\* în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, LXXXVII (1969), nr. 1-2, p. 139-144.

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

teologi români au avut prilejul să asiste la câteva din aceste servicii divine și să asculte unele din cuvântările ținute.

Duminică, 19 ianuarie au vizitat marea catedrală anglicană *Westminster-Abbey*, unde au asistat la serviciul Liturghiei („Cina Domnului”) după ritul anglican, iar în cursul după-amiezii au vizitat capela ortodoxă română din vechea biserică St. Dunstan. În seara aceleiași zile, cei doi profesori români au asistat la serviciul de seară („Evening Prayer”) de la *City Temple*, catedrala anglicanilor congregaționiști, unde a vorbit Grația Sa, Dr. M. Ramsey, Arhiepiscopul de Canterbury.

În dimineața zilei de luni, 20 ianuarie, profesorii români au făcut o scurtă vizită la Ambasada Republicii Socialiste România din Londra, unde au fost primiți de atașatul cultural. În seara aceleiași zile, cei doi profesori români au asistat la serviciul Vecerniei oficiat în catedrala romano-catolică, unde a vorbit I.P.S. Arhiepiscop Atenagora, exarhul Patriarhiei Ecumenice pentru Europa Occidentală.

Etapa următoare (21-24 ianuarie) a vizitei s-a desfășurat la *Oxford*, unde cei doi profesori români au fost oaspeții Colegiului *Saint Stephen's House*, unul dintre cele douăzeci de colegii universitare care funcționează în vestita cetate universitară engleză. Încă din prima zi a sosirii lor la Oxford, PP. CC. Prof. D. Stăniloae și E. Braniște au fost întâmpinați, între alții, de Rev. A.M. Allchin, un reputat teolog anglican și un bun cunoscător și prieten al Ortodoxiei, care a însoțit pe oaspeții români în vizita la Mănăstirea de călugărițe numită *Comunitatea întrupării* (Community of the Incarnation) din *Fairacras* (lângă Oxford). Două din călugărițele de la această mănăstire învață limba română, cu ajutorul doctorandului Remus Rus de la Oxford, dorind să vină în România, într-un schimb de experiență cu două călugărițe ortodoxe dintr-o mănăstire de la noi. După vizitarea localului mănăstirii, în fața întregii comunități, conducătoarea mănăstirii a salutat venirea celor doi teologi români, iar Pr. Prof. D. Stăniloae a răspuns, făcând un elogiu al vieții monahale în general și scoțând în relief unele dintre trăsăturile spiritualității monahismului ortodox român.

În seara zilei de 21 ianuarie, într-una din sălile colegiului-gazdă, în fața studenților și a profesorilor colegiului au fost rulate trei filme românești puse

la dispoziție de către Ambasada Română din Londra, iar Pr. Prof. E. Braniște a dat explicațiile necesare la filmul despre bisericile de lemn din Maramureș, care nu este însoțit de informații în limba engleză, ca celelalte două.

În ziua următoare, după-amiază, a avut loc conferința Pr. Prof. E. Braniște despre *Problema evoluției și adaptării în cult, din punct de vedere ortodox*. La conferința rostită în limba franceză au participat, pe lângă profesorii și studenții colegiului, mai multe personalități teologice și clericale din oraș, printre care P. Cuv. Arhim. Kallistos Ware (englez trecut la Ortodoxie), profesor de studiul Bisericilor Răsăritene la Universitatea din Oxford și distinsă figură a clerului ortodox din Anglia. După conferință unii dintre ascultători au pus diferite întrebări în legătură cu subiectul tratat, la care conferențiarul a dat răspunsurile cerute.

În seara aceleiași zile a fost organizată în cinstea celor doi profesori români o recepție la casa „Sfinții Grigorie și Macrina”, care este locul de adunare a ortodocșilor de diverse naționalități (români, ruși, greci etc.) și a prietenilor lor de diferite confesiuni din Oxford. Înăuntrul acestei case este amenajată o frumoasă capelă ortodoxă, al cărei slujitor permanent este P. Cuv. Arhim. Kallistos Ware; ca preot, acesta se află sub ascultarea canonică a Patriarhiei de Constantinopol, care l-a și hirotonit, dar la sfintele slujbe pomenește și pe Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei al Moscovei, întrucât credincioșii ortodocși de aici, în majoritate ruși, păstrează în general legăturile canonice cu Patriarhia Ortodoxă Rusă din Moscova. Întreaga casă este, ca și paraclisul, împodobită cu icoane de cel mai bun stil ortodox, între care și unele românești. La recepție au luat parte un mare număr de personalități ortodoxe de toate naționalitățile, precum și unii reprezentanți de seamă ai clerului și ai teologiei anglicane și catolice din localitate, printre care menționăm pe Vicarul Episcopiei anglicane din Oxford, Venerabilul C. Witton Davies de la Christ-Church din Oxford, Profesorul de filozofie Mittchel, Rev. Prof. Robert Murray de la Colegiul Catolic din Heythrop, Arhim. Kallistos Ware, Rev. A.M. Allchin, Rev. Allen, Principalul Colegiului St. Stephens House ș.a. în cuvinte cordiale, Rev. Allchin a salutat, din partea gazdelor, prezența celor doi oaspeți ai teologiei ortodoxe române. În cuvântul de răspuns, Pr. Prof. D. Stăniloae a subliniat spiritul ecumenic, care este atât de puternic în Anglia și care adună la un loc, în caldă prietenie, pe



«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

reprezentanți ai atâtor Biserici și naționalități diverse, uniți prin dragostea comună în Hristos și prin voința de a se apropia cât mai mult unii de alții.

A doua zi, joi 23 ianuarie, însoțiți de Rev. Allchin, profesorii români au făcut o vizită la *Pusey-House*, un așezământ anglican care poartă numele întemeietorului său, celebrul inițiator al Mișcării de la Oxford, Edward Bouverie zis Pusey (1800-1882), care a imprimat unei părți a anglicanismului o direcție mai sacramentală de întoarcere spre tradiția creștină dinainte de Reformă.

În aceeași zi, oaspeții români au făcut o vizită la Colegiul iezuiților catolici *Heythrop*, unde fuseseră invitați de către Prof. Murray, prezent la recepția din seara precedentă. Colegiul, care este cea mai importantă școală de teologie catolică din Anglia, se află situat în mijlocul unui imens parc la circa 15-16 km depărtare de Oxford. Prof. Murray a primit pe cei doi profesori români și i-a condus în vizitarea colegiului și în special a imensei lui biblioteci, întinse pe cinci etaje ale clădirii noi a colegiului. Oaspeții au luat aici masa de prânz împreună cu profesorii și studenții colegiului, iar după masă au fost invitați în *Common Room*, unde au purtat convorbiri cu unii profesori dintre care mulți sunt teologi de renume mondial.

În după-amiaza aceleiași zile, Pr. Prof. D. Stăniloae a ținut prima sa conferință la colegiul din St. Stephen's House, vorbind în limba franceză despre *Caracterele specifice ale Ortodoxiei în comparație cu celelalte confesiuni creștine*.

În ziua următoare, vineri, 24 ianuarie 1969, înainte de amiază, a avut loc un seminar comun, la care cei doi profesori români au dat lămuriri suplimentare despre diferite puncte și aspecte ale doctrinei și liturghiei ortodoxe și despre putința lor de a răspunde la trebuințele religioase ale societății contemporane. Seminarul s-a transformat, de fapt, într-un frățesc colocviu despre Ortodoxie cu cei prezenți.

În aceeași zi, după-amiază, cei doi profesori români au plecat cu trenul spre colegiul anglican din *Mirfield*, un orașel din nordul Angliei, situat între Wackfield și York, unde, în două clădiri vecine din cuprinsul aceluiași vast parc, se află o mănăstire a obștii monahale anglicane numită *Comunitatea învierii* (The Community of Resurrection) și un colegiu pentru studenți teologi. Atât monahii, cât și studenții trăiesc o viață de reculegere, de studiu și de rugăciune, orele de rugăciune comună alternând cu cele de studiu.

Membrii comunității monahale sunt în general teologi de vază (acum câțiva ani în urmă au editat un volum colectiv, intitulat *Mirfield Essays in Christian Belief* care a apărut până acum în două ediții); mulți au lucrat sau se pregătesc să plece în misiunile anglicane din diferitele părți ale lumii, iar câțiva sunt episcopi în retragere.

La sosire, oaspeții au fost întâmpinați de către conducătorul colegiului, Rev. William Wheeldon și de Rev. Victor Sheerburn, fost episcop al armatei, retras aici la pensie, care cunoaște limba română și a vizitat de mai multe ori România. La Mirfield, oaspeții români au petrecut câteva zile de reculegere în comun, participând la serviciile divine zilnice din biserica mănăstirii și purtând interesante convorbiri cu membrii comunității monahale și cu studenții colegiului, foarte doritori să afle multe lucruri despre Ortodoxie și mai ales despre spiritualitatea ortodoxă, ca și despre Biserica și țara noastră. Unora dintre ei li s-au împărțit exemplare din ediția engleză a cărții despre Biserica Ortodoxă Română, editată de Patriarhia Română, precum și alte câteva materiale documentare despre țara noastră. În seara zilei de 24 ianuarie au fost vizionate și aici cele trei filme românești, proiectate la Oxford, iar Pr. Prof. E. Braniște a dat explicațiile convenite la filmul despre bisericile de lemn din Maramureș.

În ziua de 25 ianuarie, profesorii români au vizitat orașul *York*, cel mai important centru al Bisericii Anglicane din regiunea de nord a Angliei și sediul celei de a doua arhiepiscopii anglicane. Ei au asistat mai întâi la un impresionant serviciu al „Cinei Domnului”, oficiat în celebra catedrală construită în secolele al XHI-lea-al XIV-lea, una dintre cele mai mari și mai frumoase din Anglia, ridicată în locul alteia mai vechi, din epoca normandă, care, la rândul ei, fusese zidită pe locul unde legiunile romane, care își aveau sediul aici la începutul secolului al IV-lea, l-au proclamat împărat pe Constantin cel Mare. Zidurile castelului roman din secolul al IV-lea au fost descoperite de curând, la o mare adâncime sub temeliile actualei catedrale, prin săpăturile făcute pentru consolidarea turnului ei central, care amenința cu prăbușirea. Explicațiile asupra celebrului monument al artei și istoriei engleze au fost date de către decanul catedralei, Rev. Richardson Allen, fost profesor la Universitatea din Nottingham. După vizitarea catedralei, acesta a oferit oaspeților o recepție la casa bisericii, la care au luat parte mai

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

mulți slujitori ai catedralei și clerici anglicani din oraș, cu care profesorii români s-au întreținut asupra problemelor teologice de actualitate, asupra perspectivelor dialogului dintre Anglicanism și Ortodoxie și asupra Bisericii și teologiei ortodoxe române.

Au fost vizitate apoi și alte biserici istorice din oraș, vechiul fort militar din perioada normandă, muzeul orașului, în care se conservă o stradă întreagă cu casele și înfățișarea ei din secolele trecute ș.a.

În zilele de 27 și 28 ianuarie cei doi profesori au ținut la Colegiul din Mirfield al doilea rând de conferințe, cu care fuseseră programați. La 27 ianuarie, după-amiază, Pr. Prof. D. Stăniloae a expus *alte Aspecte ale Ortodoxiei* (tradiție, sobornicitate, libertate, deschiderea bucuroasă spre lume etc), iar la 28 ianuarie, dimineața, Pr. Prof. E. Braniște a vorbit despre *Caracterele specifice ale cultului ortodox în comparație cu cultul celorlalte confesiuni creștine*. Ambele conferințe, ținute în limba franceză, au fost urmate, ca și la Oxford, de întrebări și răspunsuri, primite cu mare interes de ascultători. Conducătorul colegiului, Rev. William Wheeldon, și-a exprimat dorința ca acest început de informare asupra Ortodoxiei să fie continuat, pentru ca „bucuria și entuziasmul” care umplu inimile ortodocșilor la Liturghie, și despre care vorbiseră cei doi conferențieri, să pătrundă și în anglicanism. Atât Rev. Wheeldon, cât și P.S. Episcop Sheerburn au propus schimbul între doi absolvenți ai colegiului din Mirfield și doi doctoranzi români.

Despărțirea de cei de la Mirfield a fost emoționantă. La plecare, superiorul mănăstirii, Rev. Hugh Bishop, o distinsă figură a comunității monahale de aici, a dăruit oaspeților români câteva cărți și le-a cerut, cu multă smerenie, binecuvântarea preoțească, pe care apoi și Preacuvioșia sa a dat-o teologilor români, la rugămintea acestora. Oaspeții au fost însoțiți până la gara cea mai apropiată de câțiva studenți ai colegiului.

Reîntorși la Londra, profesorii români au vizitat, în ziua de 29 ianuarie, câteva muzee și monumente mai importante (British Museum, Turnul Londrei, Galeriile Naționale de Artă ș.a.), iar la 30 ianuarie au făcut o vizită la Consiliul Relațiilor Externe al Bisericii Anglicane de la *Lambeth-Palace*, unde au fost primiți mai întâi de Rev. Canonic John Satterthwaite și Rev. Michael Moore, secretari ai Consiliului. Cel dintâi a elogiat țara și Biserica noastră, spunând că vizita Preafericitului Patriarh Justinian în Anglia a

trezit mare interes și că a lăsat o amintire neștersă în inimile londonezilor. Profesorii români au fost primiți apoi de Grația Sa, Arhiepiscopul Michael Ramsey, Primat al Angliei și Mitropolit, cu o impresionantă căldură și apropiere sufletească. Cei doi profesori români au exprimat cele cuvenite din partea Preafericitului Patriarh Justinian, mulțumind Grației Sale pentru că le-a dat prilejul acestei utile și interesante vizite și aducând omagiul teologiei românești marelui teolog, ecumenist și prieten al poporului român. Răspunzând, Grația Sa a rugat pe oaspeți să transmită Intâistătorului Bisericii noastre salutările sale frățești și și-a exprimat totodată satisfacția pentru vizita făcută de cei doi soli ai teologiei românești, cărora le-a oferit exemplare din publicațiile sale mai recente.

În seara zilei de 30 ianuarie, în cinstea profesorilor români a fost organizat un dineu la Clubul *Athenaeum*, care servește ca loc de primire oficială a oaspeților Bisericii Anglicane, de către membrii *Asociației Niceene*, înființată în 1925 pentru strângerea relațiilor dintre Biserică Anglicană și Bisericile Răsăritene. La dineu au participat Rev. Satterthwaite, Prof. Univ. Erik Mascall de la *King's College* din Londra, Dl. E.D. Tappe, profesor de limba română la Universitatea din Londra, Rev. Paternoster, superiorul unei mănăstiri de călugări anglicani din Londra, Rev. Fr. Campbell, superiorul așezământului mănăstiresc de la *St. Edward's House* ș.a. În toastul său, Rev. Can. Satterthwaite și-a manifestat, în termeni entuziaști, bucuria pentru succesul vizitei făcute de cei doi teologi români și a comunicat hotărârea Grației Sale Dr. Michael Ramsey de a invita din nou pe cei doi teologi români într-un viitor apropiat, pentru a face cunoscută teologia românească și în cadrul unor Universități engleze. Răspunzând în numele oaspeților, Pr. Prof. D. Stăniloae a evidențiat dragostea cu care ei au fost primiți și onorați pretutindeni și a mulțumit organizatorilor vizitei, exprimând speranța că începutul făcut prin acest prim schimb de vizite între teologii ortodocși români și cei anglicani va fi continuat și adâncit, pentru cunoașterea și pentru strângerea contactelor dintre Bisericile noastre.

În ziua de 31 ianuarie cei doi profesori români s-au întors cu avionul în țară.

Vizita celor doi profesori români în Anglia, ca și vizita anterioară a celor doi profesori anglicani în România, a constituit, într-adevăr, un prim și bun

*«Preoții Tai, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

pas pe calea inițiată de întâistătătorii celor două Biserici pentru cunoașterea reciprocă a acestor Biserici și pentru strângerea legăturilor frățești dintre ele. Pretutindeni oaspeții români au fost întâmpinați cu multă simpatie, iar conferințele lor au fost ascultate cu mare atenție și au trezit un profund interes în ascultători, care și-au dat seama că Ortodoxia și Anglicanismul au puncte de vedere comune, dacă nu chiar identice, asupra multor probleme doctrinare și practice de actualitate. Textele celor patru conferințe rostite, apreciate ca foarte valoroase, au fost reținute de Consiliul Relațiilor Externe al Bisericii Anglicane, spre a fi puse, ca material documentar, la îndemâna Comisiei Anglicane pentru studierea problemelor dialogului cu Bisericile Ortodoxe. Atât la Londra, cât și la Oxford oaspeții români au avut prilejul de a constata trăinicia spiritului ecumenist în Anglia și seriozitatea cu care a fost organizată acolo săptămâna inter-confesională de rugăciune pentru unitatea creștină. La simpatia generală de care se bucură în Anglia Ortodoxia, și mai ales Biserica Ortodoxă Română, a contribuit în mare parte și istorica vizită făcută de Preafericitul Patriarh Justinian în Anglia în iunie 1966, care a lăsat pretutindeni o amintire neștersă. Oaspeții români au avut, de asemenea, prilejuri numeroase să constate și bunele impresii lăsate de vizitele ulterioare făcute de alți doi ierarhi români în Anglia: P.S. Episcop Dr. Antim Nica, vicar patriarhal (august 1968) și P.S. Episcop Iosif Gafton al Râmnicului și Argeșului (septembrie 1968).

De altfel, o mare pante dintre profesorii, teologii și studenții teologi anglicani cu care cei doi profesori români au venit în contact și-au exprimat dorința de a veni în România și de a ne cunoaște la noi acasă. Mulți dintre aceștia, în urma convorbirilor purtate cu interlocutorii lor români, și-au exprimat satisfacția de a fi cunoscut pe doi reprezentanți ai unei Biserici Ortodoxe, Biserică despre care aveau până atunci idei și cunoștințe foarte vagi și adesea eronate și au mărturisit că „au multe de învățat de la Ortodoxie”, ceea ce demonstrează existența în cercurile anglicane a unei vii dorințe de a cunoaște Ortodoxia și, îndeosebi, fațeta ei românească. În acest fel, vizita celor doi profesori teologi români în Anglia s-a dovedit instructivă și utilă pentru cunoașterea reciprocă a celor două Biserici și constituie un început bun pe calea contactelor personale, care se cere continuată și lărgită în folosul apropierii și dialogului dintre Anglicanism și Ortodoxie.

## **ACTIVITATEA BISERICII ORTODOXE ROMÂNE ÎN ÎNTRUNIRI INTERCREȘTINE. AL DOILEA SIMPOZION ECUMENIC DE LA REGENSBURG (R.F. A GERMANIEI) (18-24 iulie 1970)\***

Conferința Episcopilor Catolici din R.F. a Germaniei a inițiat de curând, prin Secția pentru Bisericele Răsăritene a Comisiei sale ecumenice (condusă de Episcopul Dr. Rudolf Graber de Regensburg), în colaborare cu Comisia pentru problemele bisericești a Patriarhiei Ecumenice o serie de „simpozioane” sau întâlniri (dialoguri) cu caracter ecumenist, la care participă teologi din toate Bisericele Ortodoxe și din Biserica Romano-Catolică din R.F. a Germaniei, pentru discutarea unor probleme teologice de interes comun.

Primul simpozion a avut loc, în iulie 1969, la Regensburg (R.E a Germaniei), cu tema: *Euharistia — taina unității creștine*; al doilea a avut loc tot în Regensburg, între 18 și 24 iulie 1970, având ca temă generală pentru discuții: *Botezul și Confirmarea (Mirungerea) ca taine ale inițierii creștine*. Organizarea lui se datorează îndeosebi tânărului teolog german Dr. Albert Rauch, conferențiar la Institutul Politehnic și asistent la Facultatea de Teologie a Universității din Regensburg, ajutat de Dr. Ernst Chr. Suttner, asistent la Facultatea de Teologie a Universității din Wiirzburg.

Simpozionul din anul acesta a întrunit peste 60 de teologi, clerici și laici din Biserica Romano-Catolică din R.F. a Germaniei, din Bisericele Ortodoxe și din Bisericele Vechi-Orientale, la care s-au adăugat câțiva teologi protestanți

\* în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, LXXXVIII (1970), nr. 7-8, p. 674-677.

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

germani, cu titlul de asistenți. Dintre teologii catolici germani amintim pe: Karl Fliigel, episcop-vicar de Regensburg; Jean Rupp, episcop de Monaco; Prof. Dr. Johann Auer de la Facultatea de Teologie din Regensburg,- Dr. Hermenegild Biedermann, profesor de istoria și doctrina Bisericilor Răsăritene la Facultatea de Teologie a Universității din Wurzburg; Dr. Balthasar Fischer, profesor la Universitatea din Trier și director al Institutului Liturgic Catolic de acolo; dr. Johannes Madey de la Paderborn (specialist în istoria și doctrina Bisericilor Vechi-Orientale), Dr. Wilhelm Nyssen de la Koln (specialist în istoria artelor); Dr. Klaus Gamber, directorul Institutului Liturgic din Regensburg; Dr. Herman J. Vogt din Waldorf; Prof. Dr. Wilhelm de Vries de la Institutul Pontifical pentru Bisericile Orientale din Roma, Prof. Paul Wiertz (Sinzig am Rhein), Prof. Bernard Willeke din Wurzburg ș.a.

Dintre teologii protestanți germani amintim pe: Prof. Dr. Peter Meinhold de la Universitatea din Kiel și pe Pastorul Dr. Reiner-Friedemann Edel din Ludenscheid, ambii aparținând Bisericii Evanghelice-Luterane din R.F. a Germaniei.

Dintre Bisericile Ortodoxe, cea mai bine reprezentată numeric a fost Patriarhia Ecumenică și Biserica Ortodoxă a Greciei, prin Mitropolitul Jacobos, exarhul Patriarhiei Ecumenice pentru Europa Centrală; profesorii K. Kallinikos de la Halki, G. Galitis de la Tesalonic și Dr. Ev. Theodoru de la Atena; Dr. Stylianos Harkianakis de la Mănăstirea Vlatadon din Tesalonic (ca reprezentant al Institutului pentru Studii Patristice al Patriarhiei Ecumenice); câțiva arhimandriți greci reprezentând diferite parohii grecești din R.F. a Germaniei și doctoranzi în teologie, bursieri ai Universităților germane. Au avut câte un singur reprezentant: Patriarhia din Ierusalim (Arhim. Corn. Rodusakis), Biserica Ortodoxă Rusă (Prot. V. Borovoi, secretar ul-adjunct al Comisiei pentru „Credință și Constituție” a Consiliului Ecumenic al Bisericilor) și Biserica Bulgară (Prot. Nic. Șivarof, docent la Academia Teologică din Sofia). Biserica Ortodoxă Sârbă a avut doi reprezentanți (profesorii D. Dimitrievici și Dr. Blagota Gardașevici), de la Facultatea de Teologie din Belgrad, iar Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de Pr. Prof. Ene Braniște de la Institutul Teologic din București, Pr. Vasile Ștefan de la Baden-Baden și doctoranzii V. Mehedinți de la Heidelberg și I. Caraza de la Tiibingen.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

botezului ereticilor în antichitatea creștină; unitatea Bisericii în vechime și azi, unitatea tainelor de inițiere (Botezul, Mirungerea și Euharistia) în concepția și practica ortodoxă, motivele separării lor în teologia și practica liturgică apuseană; raportul dintre Botez, Confirmare și Euharistie din punct de vedere ortodox, catolic și protestant; ecleziologia catolică actuală după decretul *De Ecclesia* al Conciliului al II-lea de la Vatican; raportul dintre botez și pocăință; caracterul pnevmatologic, hristologic și trinitar al teologiei sacramentale ortodoxe în comparație cu situația din Biserica și teologia apuseană etc.

În ședința de dimineață, marți, 21 iulie 1970, s-au citit și discutat referatele principale: *Importanța ecleziologică a Botezului și a Mirungerii* (Dr. St. Harkianakis — Tesalonic), prezentând, în lumina teologiei patristice răsăritene, importanța și simbolismul Botezului și al Mirungerii ca fundamente ale Bisericii și unitatea inseparabilă dintre ele; și *Discuția despre botezul copiilor* (Prof. Dr. R. Meinhold - Kiel), prezentând concepțiile protestante (Luther, Calvin, Zwingli, Karl Barth) despre botez, confirmare și Biserică și făcând o apologie a valabilității botezului copiilor, pusă în discuție de unele secte neoprotestante.

În ședința de după-amiază s-au citit referatele: *Raportul dintre aspectul social (ecleziologic) și cel individual al botezului* (Prof. Dr. J. Auer — Regensburg); și *Recunoașterea reciprocă a tainelor, după hotărârile unor Biserici* (Prof. Dr. Blag. Gardașevici - Belgrad), a precizat punctul de vedere al Sinodului Bisericii Ortodoxe Sârbe privitor la problema recunoașterii Tainelor altor confesiuni, combătând un interviu al episcopului vicar Danilo de Belgrad (publicat în Revista croată „Glas Koncila”, din 9. XI. 1969), în care acesta susținea că Ortodoxia nu poate recunoaște niciuna din Tainele Bisericii Romano-Catolice.

Miercuri, 22 iulie participanții au făcut o frumoasă excursie pe valea Dunării, presărată cu multe vechi forturi romane, cetăți militare medievale și castele senioriale transformate azi în muzee sau case de odihnă.

Ședințele din ziua de joi, 23 iulie au fost consacrate discutării aspectului ritual-liturgic al tainelor de inițiere, pe baza referatelor: a) *Descrierea Botezului și a Mirungerii în ritul bizantin, cu referințe mai ales la deosebirile doctrinare și practice față de alte confesiuni* (Prof. Dr. Ev. Theodoru - Atena); b) *Botezul după ritul Bisericii Ortodoxe Copte din Egipt* (Episcopul Dr.



Anba Gregorios — Cairo); c) *Ritul botezului în Biserica sirienilor orientali sau nestorienii* (Dr. Joh. Madey - Paderborn); d) *Desfășurarea slujbei Botezului în ritul bizantin și explicarea ei* (Pr. Prof. E. Braniște); e) *Noile formulare ale slujbei botezului și confirmării în Biserica Romano-Catolică* (Prof. B. Fischer - Trier); f) *Ritul ungerii prebaptismale în Biserica Veche și în diferitele Biserici creștine de azi* (Arhim. Chrys. Saffris - Miinster).

Ședințele din ultima zi de lucru, vineri, 24 iulie, au fost închinată discutării aspectului pastoral, catehetic și misionar al problemei tainelor de inițiere în creștinismul contemporan, pe baza referatelor: a) *Analiza biblică și teologică a poruncii botezului de la Matei XXVIII, 18-20* (Prof. Nussner); b) *Misiunea creștină azi* (Prof. B. Willeke — Wiirzburg); c) *Activitatea misionară a Bisericilor Orientale, exemplificată prin misiunea Bisericii sirienilor orientali* (Prof. Dr. Wilh. de Vries-Roma); d) *Sfințirea lumii prin Biserică și trimiterea (îndreptarea) Bisericii către lume* (Asist. Christina Baron - Diisseldorf); e) *Chestiunea prozelitismului, cu referire la Matei XXIII, 15* (Arhipresbiter V. Borovoy - Geneva).

Caracterul practic și de actualitate al problemelor tratate în aceste referate a provocat multe și aprinse discuții asupra unor amănunte contingente, ca: problema existenței a două feluri de botezuri în Noul Testament (unul în numele lui Iisus și altul în numele Sfintei Treimi), concepția și sensurile noțiunii de misiune; raportul între misiune, prozelitism și activitate socială a Bisericii; sensul teologic al misiunii; necesitatea colaborării dintre diferitele Biserici și confesiuni în activitatea misionară creștină etc.

Seara, la ședința de închidere a simpozionului, Dr. A. Rauch a făcut o sumară privire retrospectivă a lucrărilor simpozionului și a importanței lui, anunțând că volumul dedicat primului simpozion din 1969 va apărea în curând sub titlul *Euharistia — semn al unității* și că referatele susținute la simpozionul al doilea vor fi, de asemenea, tipărite colectiv. Cele două referate susținute de Prof. Ene Braniște urmează să fie publicate: unul în volumul colectiv cu lucrările simpozionului, iar celălalt în revista „Ostkirchliche Studien”, editată de Prof. Biedermann la Wiirzburg.

Dr. A. Rauch a făcut, de asemenea, cunoscut că tema generală pentru al treilea simpozion ecumenic, care se va ține în 1971, va fi *Taina Pocăinței (Mărturisirii)*, tratată sub toate aspectele și implicațiile ei teologice.

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbracă întru dreptate...»*

Referatele prezentate s-au distins prin seriozitatea pregătirii, iar discuțiile s-au menținut permanent la un înalt nivel academic, manifestând interes și preocupări pentru analiza de amănunt și de profunzime a temelor. Discuțiile s-au desfășurat în spirit ecumenist, căutându-se mai ales puncte de contact și de apropiere între diferitele Biserici și confesiuni, în doctrina și practica lor sacramentală cu privire la Tainele inițierii creștine.

La atmosfera familiară și spiritul ecumenist în care s-au desfășurat lucrările simpozionului a contribuit și comuniunea în rugăciune, prin participarea zilnică la Liturgia săvârșită după diferitele rituri liturgice într-una din capelele improvizate în numeroasele săli ale Palatului Spindlhof.

De real folos pentru Ortodoxie a fost nu numai contactul direct între teologii ortodocși cu teologii apuseni, ci și cunoașterea și strângerea legăturilor între participanții ortodocși înșiși. Astfel în ziua de vineri, 24 iulie, la orele 14, a avut loc, la Palatul Spindlhof, o consfătuire a tuturor delegațiilor ortodocși la simpozion, inițiată și prezidată de I.P.S. Mitropolit Jacobos de Bonn. Cu acest prilej și în discuțiile care au avut loc după aceea s-a accentuat necesitatea strângerii legăturilor dintre ortodocșii de toate naționalitățile și limbile din diaspora și, îndeosebi, din R.E a Germaniei, prin întâlniri mai dese, prin contacte personale, prin schimb de publicații, de studenți, prin vizite și congrese teologice, pentru stabilirea unui punct de vedere ortodox comun în problemele ce urmează a fi dezbătute în cadrul Consiliului Ecumenic și la viitorul Sinod Panortodox.

Mulți dintre reprezentanții de frunte ai Bisericii și teologiei catolice și ai celei protestante, prezenți la simpozion, și-au exprimat dorința de a vizita și cunoaște mai îndeaproape Biserica și țara noastră. Menționăm dintre aceștia, de exemplu, pe profesorul luteran P. Meinhold de la Kiel, reprezentant de frunte al teologiei protestante contemporane și editor al revistei ecumeniste „Kyrios”.

## MOARTEA ȘI ÎNMORMÂNTAREA ARHIEPISCOPULUI TEOCLITOS AL ATENEI ȘI A TOATĂ GRECIA\*

Biserica Greciei a încercat de curând o mare durere prin trecerea la cele veșnice a Întâistătorului ei, Preafericitul Arhiepiscop Teoclitos al Atenei și a toată Grecia (| 8 ianuarie 1962).

1. *Date biografice.* Pururea-pomenitul arhiepiscop Teoclitos s-a născut în anul 1891, în istoricul orașel Dimițana din Arcadia, locul de origine al mai multor iluștri ierarhi greci, dintre care cel dintâi a fost neomartirul Grigorie V, patriarhul ecumenic ucis de turci în 1821 și așezat mai târziu în rândurile sfinților și ale eroilor poporului grec. Numele din mirenzie i-a fost Panaghiotis Panaghiotopulos. A urmat cursurile elementare și pe cele secundare în orașul natal, apoi s-a înscris la Facultatea de Teologie a Universității din Atena, pe care a absolvit-o cu succes la 8 oct. 1910.

Îndată după absolvirea Facultății a fost angajat funcționar la Casa Generală a Bisericii, dar nu după mult timp a îmbrățișat viața monahală. În septembrie 1914 a fost hirotonit diacon, de către Iacob, mitropolitul de atunci al Ftiotidei, iar la 8 septembrie 1917 a primit treapta preoției în Mănăstirea Damastas din eparhia Ftiotidei. După hirotonia în diacon și până în iulie 1923 a îndeplinit funcția de predicator al Mitropoliei Ftiotida. După aceea a fost numit prim-secretar al Sfântului Sinod al Bisericii Greciei, funcție în care a rămas până în octombrie 1924, când Sfântul Sinod, apreciind frumoasele sale însușiri și bogata activitate desfășurată până la acea dată, l-a înălțat la rangul de episcop-vicar al regretatului arhiepiscop de

\* în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, LXXX (1962), nr. 3-4, p. 311-314.

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

atunci al Atenei, Hrisostom Papadopulos, cu titlul de Stavropoleos. În martie 1931, episcopul Teoclitos a fost ales mitropolit al Calavritelor și Eghialiei, iar la 15 noiembrie 1944 a fost transferat la Mitropolia Patrelor, unde a păstorit, desfășurând o rodnică și bogată activitate, până la 7 august 1957. La această dată, ierarhia Bisericii Greciei l-a ales arhiepiscop al Atenei și a toată Grecia, în locul rămas vacant prin moartea arhiepiscopului Dorotei. Astfel, arhiepiscopul Teoclitos a ocupat Scaunul și vrednicia de întâistătător al Bisericii Greciei timp de aproape patru ani și jumătate.

Cu trei luni și ceva înainte de moarte a fost atins de o necruțătoare boală de inimă; cu toate îngrijirile medicale excelente care i s-au dat, în dimineața zilei de 8 ianuarie 1962, la orele 3 și 45, Arhiepiscopul Teoclitos și-a dat sufletul, în localitatea Varimpompi, unde se retrăsese, pentru refacere, cu câteva zile mai înainte.

2. *Omul și opera.* Regretatul arhiepiscop al Atenei lasă în urmă amintirea și pilda unui distins și mare ierarh. Înzestrat de la natură cu un temperament liniștit, cumpătat și înțelept, el a purtat totdeauna pe chipu-i ceva din seninătatea cerului dulcii Arcadii în care a văzut lumina zilei și a fost pururea cu zâmbet înflorit pe buze. A fost împodobit cu o cunună întreagă de virtuți, distingându-se mai ales prin bunătate și blândețe. Cu toate că se trăgea dintr-un neam care până la el nu dăduse clerici, a întruchipat la maximum atitudinea și calitățile unui vrednic slujitor al Bisericii. Din clipa în care a îmbrăcat haina călugăriei și apoi pe cea a preoției, a înțeles să nu-și trădeze misiunea, și a mers cu hotărâre și neabătut pe drumul ales de bună-voie, urcând treaptă cu treaptă spre postul cel mai înalt de conducere al Bisericii Grecești. Dar chiar după ce a fost înălțat la treapta arhieriei și apoi pe scaunul arhipăstoresc al Bisericii Grecești, el a rămas neschimbat: simplu la vorbă și la port, sobru, popular și fără emfază, întruchipând noblețea, înțelepciunea sufletească și adevăratul patriotism al poporului din mijlocul căruia s-a ridicat.

Ca predicator al Mitropoliei Ftiotida, s-a distins prin talentul său oratoric. E adevărat că nu s-a remarcat printr-o strălucită activitate cărturărească. Dar a avut în schimb suficiente și prețioase însușiri de ordin practic: o minte limpede și clarvăzătoare, simțul realității și o neobosită energie creatoare,

revărsată în atâtea înfăptuiri și realizări nobile în folosul Bisericii și al patriei sale, alături de care a stat neclintit în clipele cele mai grele, cum au fost cele din timpul celui de al Doilea Război Mondial. Și a făcut totul cu o modestie și o lipsă de reclamă, care măresc valoarea înfăptuirilor sale, rezolvând, cu liniște și siguranță, multe probleme dificile ale Bisericii. Lui i se datorează, de exemplu, reconstruirea din temelie a Mănăstirii Mega Spileon (Marea Peșteră) din Ahaia (eparhia Calavritelor), construcția unei frumoase biserici închinată Sfântului Andrei, din orașul Patras, precum și frumosul palat arhiepiscopal de marmură, din Atena.

Ca arhipăstor al Bisericii Eladei, arhiepiscopul Teoclitos a fost chemat să rezolve probleme serioase de organizare și administrare a acestei Biserici, pe care cei doi înaintași ai săi (Spiridon și Dorotei), în scurta lor trecere pe Scaunul arhiepiscopal, nu le putuseră rezolva, și care tulburau liniștea Bisericii. Pentru aceasta a pus în joc toată energia și priceperea lui de ierarh cu experiență și a luat o serie de măsuri, printre care cea mai importantă a fost cea privitoare la inamovibilitatea mitropoliților. Au urmat apoi măsuri menite să îmbunătățească situația culturală și materială a clerului de mir, care lăsa atât de mult de dorit și care a fost preocuparea de căpetenie și continuă a vieții sale ca mitropolit și ca întâistătător al Bisericii Grecești. A creat pentru aceasta noi școli pentru cultura preoților, a luptat și a obținut o salarizare mai omenească a clerului, asigurând totodată recrutarea de noi clerici și umplerea cu preoți a parohiilor care, de multă vreme, stăteau fără titulari și ai căror credincioși nu-și puteau satisface nevoile religioase. Pentru reînsuflețirea vieții religioase din enorii a creat un corp special de preoți predicatori sau misionari și a organizat „Serviciul Apostolic al Bisericii Grecești”, cu mai multe secții și subsecții de lucru, care au desfășurat până acum o rodnică și laudabilă activitate misionară, publicistică și culturală în folosul Bisericii.

E ușor de înțeles că, în drumul său, regretatul arhiepiscop n-a fost scutit de greutate, de împotriviri și de necazuri. A fost deseori crud lovit, dar a răbdat în tăcere, rămânând totdeauna netulburat în afară, demn și stăpân pe sine în toate împrejurările grele. La răutatea celor care l-au invidiat, l-au urât sau l-au criticat pe nedrept, el a răspuns numai cu bunătate, cu răbdare și zâmbet înțelept, împlinind astfel cu prisosință îndemnul Mântuitorului:

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

„Binecuvântați pe cei ce vă blestemă...”. Marea lui amărăciune a fost că a plecat din viață fără să fi făcut tot binele pe care voia să-l facă și, mai ales, pentru că nu și-a văzut încă realizată pe deplin năzuința de căpetenie a vieții sale: îmbunătățirea condițiilor de viață a preoților, mai ales a celor de la țară, alături de care s-a simțit tot timpul cu trupul și cu sufletul. Aceștia pierd în el pe cel mai bun și mai de încredere prieten și ocrotitor al lor din înalta ierarhie grecească.

Biserica Ortodoxă Greacă a pierdut în arhiepiscopul Teoclitos pe unul dintre cei mai înțelepți, mai buni și mai nobili întâistătători ai ei din ultima vreme, plecat în lumea dreptilor pe neașteptate și înainte de a-și fi împlinit întreg programul de lucru proiectat spre reorganizarea și înălțarea prestigiului intern și extern al acestei Biserici. Așa se explică durerea sinceră și unanimă care a cuprins întreg poporul grec la răspândirea știrii despre moartea protoierarhului lor iubit și care s-a manifestat cu prilejul funeraliilor și înmormântării.

3. *Funeraliile și înmormântarea.* Îndată după moarte, trupul neînsuflețit al arhiepiscopului adormit în Domnul a fost transportat la palatul arhiepiscopal din Atena și apoi depus în catedrala arhiepiscopală, unde mulțimile de credincioși, veniți din toate părțile Greciei, au adus veneratului lor arhipăstor decedat supremul omagiu de cinstire și de rămas-bun. Pelerinajul, început luni după-amiază, a continuat până joi dimineța, 11 ianuarie, când au avut loc funeraliile și înmormântarea. La orele 11 s-a oficiat în catedrala arhiepiscopală din Atena slujba înmormântării, de către un sobor de arhierei, prezidat de mitropolitul Gherman de Mantinia și de Kynuria, loțiitorul Scaunului arhiepiscopal. Au fost de față regele Paul al Greciei cu prințul moștenitor Constantin, reprezentanți ai Patriarhiei Ecumenice și ai altor Biserici Ortodoxe autocefale, președintele și membrii Consiliului de Miniștri al Greciei, conducătorii regiunilor, reprezentanți ai cultelor, deputați, corpul diplomatic, conducători politici și militari etc. Cuvântarea funebră a fost rostită, potrivit rânduielii Sfântului Sinod, de către Mitropolitul Dionisie al Serviilor și al Cozanei.

După aceea, rămășițele trupești ale arhiepiscopului Teoclitos au fost transportate și înhumate în cimitirul nr. 1 din Atena, alături de mormintele

PR. PROF. DR. ENE BRANIȘTE

celorlalți arhiepiscopi ai Atenei, mai dinainte adormiți în Domnul. înainte de coborârea în criptă a sicriului, dl Gr. Casimatis, ministrul învățământului public și al cultelor, a rostit, în numele Guvernului Greciei, următoarele cuvinte: „In clipa în care țarina Atenei primește cinstitele tale rămășițe trupești, guvernul țării îți aduce ultimul salut al poporului grec. Îți exprimăm din adâncul sufletului recunoștința patriei pentru tot ce ai făcut în viața ta pământească în folosul ei și al Bisericii, care și ea este trup din trupul eternei Elade. Veșnică să-ți fie pomenirea!”.

\*

Biserica Ortodoxă Română, cu toți credincioșii, clerul și ierarhia ei superioară, ia parte la durerea încercată de Biserica soră a Greciei, prin pierderea bunului ei întâistător, Preafericitul Arhiepiscop al Atenei și a toată Grecia, trecut acum în lumea veșniciei. Rugăm pe Bunul Dumnezeu să odihnească sufletul său în corturile dreptilor și să-i ridice vrednic urmaș la conducerea Bisericii Ortodoxe Grecești.

## **UNITATEA CREȘTINĂ ȘI PACEA LUMII PENTRU COLABORARE ÎNTRE CONSILIUL MONDIAL AL BISERICILOR ȘI CONFERINȚA CREȘTINĂ PENTRU PACE\***

*Religia creștină este o religie a păcii.* Obligația de a lupta pentru pace, pentru dobândirea și menținerea ei, este un principiu fundamental al constituției creștine înseși, fiind înscrisă chiar în Sfânta Evanghelie. Mântuitorul a fericit, între alții, pe „făcătorii de pace” și a interzis întrebuițarea forței, deci a războiului și a vărsării de sânge, cum a făcut în noaptea prinderii Sale, când spune celui care scosese sabia să-L apere: „Pune sabia la locul ei, căci cine scoate sabia, de sabie va pieri” (Matei XX, 52 și Ioan XVIII, 11).

Pe aceeași linie, Sfinții Apostoli recomandă pacea, pe care o socotesc ca un climat indispensabil pentru înflorirea împărăției lui Dumnezeu pe pământ, pe care voia s-o întemeieze noua religie, adică religia creștină: „Căutați pacea cu toată lumea” (Evrei XII, 14), sau: „Fiți în pace cu toți oamenii” (Rom. XII, 18), îndeamnă Sfântul Apostol Pavel; căci „împărăția lui Dumnezeu nu este mâncare și băutură, ci dreptate și pace și bucurie în Duhul Sfânt...; deci, dar, să urmăm cele ale păcii și cele ale zidirii unuia de către altul” (Rom. XIV, 17, 19).

De aceea, Biserica Ortodoxă, păstrătoare fidelă a tradițiilor vechii Biserici creștine de cult se roagă și azi, ca și totdeauna, în slujbele cultului ei public, „pentru pacea a toată lumea”. Pacea constituie unul dintre obiectivele constante și principale ale rugăciunii ortodoxe; nu există o altă cerere de



rugăciune mai ales și mai insistent afirmată în cultul ortodox decât cea pentru pace. Rugăciunea finală a Liturghiei ortodoxe (rugăciunea amvonului), cere, între altele, lui Dumnezeu: „pace lumii Tale dăruiește...”; și aproape că nu există imn liturgic sau rugăciune de cerere din cultul nostru, care să nu exprime această dorință fierbinte și unanimă *dupăpacea universală*, atât de necesară pentru progresul și fericirea omenirii<sup>1</sup>.

Nimic deci mai firesc și mai necesar decât prezența activă a Bisericii Ortodoxe Române în „*Conferința Creștină pentru Pace*” (*Christliche Friedenskonferenz*), organizație de înfrățire a Bisericilor și a confesiunilor creștine în lupta lor comună pentru apărarea păcii. Ea este o consecință firească a convingerii noastre că nu ne-am fi făcut pe deplin datoria sfântă de creștini adevărați, dacă, beneficiind noi înșine de binefacerile păcii, am asista nepăsători și cu brațele încrucișate la suferințele și nenorocirile pricinuite încă de războaie, în alte părți ale lumii sau am lăsa să vină peste noi grozăviile de nedescris ale unui al treilea război mondial. Suntem perfect conștienți că Biserica nu este un organism politic și că de soarta popoarelor și de politica internațională se preocupă și răspund conducătorii politici ai diferitelor popoare. Dar noi suntem mai puțin încredințați că, totuși, Bisericile creștine au de spus, prin glasul autorizat al reprezentanților lor, un cuvânt greu în această problemă existențială pentru viitorul omenirii și că, *unite*, ele constituie o forță spirituală care, propovăduind neîncetat pacea, pot influența în bine voința creștinilor de pretutindeni, aducându-le aminte de grozăviile războiului și ajutând astfel, în chip indirect, pe factorii politici de răspundere să caute și să găsească soluții pașnice și juste pentru rezolvarea conflictelor și a neînțelegerilor dintre popoare și state, de orice natură ar fi acestea.

Activitatea noastră în cadrul Conferinței Creștine pentru Pace nu reprezintă deci decât o prelungire și o lărgire, pe plan ecumenic-creștin, a activității rodnice și meritorii, pe care Biserica noastră, în frunte cu Preafericitul Patriarh Justinian și cu Sfântul Sinod, a desfășurat-o și mai înainte pe

<sup>1</sup>Vezi mai pe larg, la Prof. I.Gh. Savin, *Pacea lumii- imperativ al religiei creștine*, în „Ortodoxia”, an. XIII (1961), nr. 1, p. 144-150, și studiul nostru *Cultul ortodox ca mijloc de propovăduire a dreptei-credințe, a dragostei, a păcii și a bunei înțelegeri între oameni*, în „Studii Teologice”, an. V (1953), nr. 9-10, p. 626-642.

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

plan intern, prin participarea reprezentanților ei, clerici și mireni, la lucrarea diferitelor organizații obștești pentru apărarea păcii.

Este adevărat că Bisericele (confesiunile) creștine sunt divizate încă la ora actuală, pe chestiuni de doctrină (învățătură de credință), cult și organizare. Toate însă, indiferent de specificul sau diferențele confesionale, socotesc că le apropie și le unește obligația comună de a lupta împotriva războiului și a apăra pacea lumii. Și e îmbucurător faptul că Biserica Romano-Catolică, a cărei atitudine de rezervă și de expectativă de până acum în această privință era îndeajuns de cunoscută, se pare că manifestă acum o nouă orientare și o atitudine de mai multă înțelegere și bunăvoință de a colabora cu restul lumii creștine în rezolvarea marilor probleme de ordin social-politic și de interes general pentru întreaga omenire, cum este aceea a războiului și a păcii.

*Conferința Creștină pentru Pace*, care a luat naștere din inițiativa unui grup de clerici și teologi în frunte cu Prof. J. Hromadka de la Praga, este prima asociație creștină cu caracter interconfesional constituită exclusiv pentru apărarea păcii și ea se găsește pe linia învățaturii Sfintei Evanghelii și a împlinirii unui comandament specific creștin. Ea a luat ființă ca un organism interconfesional necesar, menit să înmănuncheze, să fructifice, să dirijeze și să extindă în toată lumea creștină strădaniile izolate ale diferitelor Biserici și confesiuni creștine de pretutindeni, legate între ele prin datoria comună de a lupta pentru apărarea păcii. În familia creștină organizată de ea, toate Bisericele participante vin cu drepturi și datorii egale, neexistând la niciuna dintre ele dorința sau intenția nemărturisită de a face prozelitism sau de a subordona, într-un fel oarecare, pe celelalte. Chiar dacă ea a avut la început, în chip necesar, un caracter limitat, regional, scopul ei nobil îi dă dreptul să năzuiască a-și lărgi și extinde treptat lucrarea, căpătând un caracter universal-creștin, prin aderarea la ea a tuturor Bisericilor și confesiunilor creștine din orice parte a lumii, iar nu numai din această parte a Europei. Convocarea, pentru iunie 1964, a celei de a doua Adunări generale a ei este deja semnificativă pentru limitele larg cuprinzătoare și pentru domeniul de activitate al Conferinței.

Tendința aceasta larg ecumenistă a Conferinței Creștine pentru Pace constituie, oare, o intenție de concurență sau de rivalitate cu Consiliul Ecumenic al Bisericilor? Fără îndoială că nu! Conferința Creștină pentru

Pace nu este, precum s-a pretins uneori, un organism, care ar căuta să se substituie sau să submineze, în această parte a lumii, activitatea Consiliului Ecumenic al Bisericilor, înființat mai înainte și privit deseori ca o expresie organizată a Apusului creștin protestant. Dimpotrivă, credem că amândouă aceste organizații creștine interconfesionale pot colabora, păstrându-și fiecare specificul, adică scopul sau obiectivul principal pentru care au fost create inițial: refacerea unității creștine (Consiliul Ecumenic al Bisericilor) și lupta pentru apărarea păcii (Conferința Creștină pentru Pace).

Fără îndoială, amândouă aceste țeluri sunt mari și nobile și ele merită deopotrivă să constituie idealuri și obiective vrednice de urmărit pentru întreaga lume creștină de azi. De altfel, într-o oarecare măsură, ele se întrepătrund în chip firesc, căci lupta comună pentru apărarea păcii presupune și reclamă apropierea sufletească a diferitelor fracțiuni creștine, constituirea unui front comun de luptă, pe deasupra diferențelor doctrinare și a intereselor strict confesionale sau prozelitice, care au separat ori au învrăjbit până acum diferitele confesiuni creștine sau care pot să le țină și astăzi departe una de alta. Este tocmai ceea ce urmărește în primul rând Consiliul Ecumenic, a cărui strădanie de căpetenie este să coasă la loc cămașa sfâșiată a lui Hristos, să refacă acea „Biserică una” - ΟἴκοΓfievιKr] EKKXnaia - Biserica a toată lumea, dinainte de schismă.

Refacerea acestei unități va aduce desigur, pe măsură ce ea va fi realizată, o contribuție de primul rang la statornicirea unei păci trainice și durabile, căci o lume creștină perfect unificată sufletește va însemna, în același timp, o zonă deplin pacificată a lumii și ne va scuti măcar de spectacolul trist al războiului dintre creștinii înșiși, care a însângerat de atâtea ori îndeosebi Apusul Europei.

Iată de ce nu vedem nici o incompatibilitate și nici un motiv de concurență sau de neînțelegere între cele două mari organizații creștine interconfesionale. Dimpotrivă, ele se completează și se pot susține și ajuta reciproc, deoarece împlinirea țelului principal al uneia contribuie indirect la realizarea obiectivului principal al celeilalte. Căci ideea de *unitate* este condiționată de cea *de pace*: unitate deplină și adevărată nu poate fi fără o pace reală, adică acea pace care este rezultatul firesc al dragostei, al înțelegerii și al respectului reciproc dintre oameni și popoare, al încrederii reciproce și al perfecte since-

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

rități, de o parte și de alta. Războiul, care este expresia supremă și organizată a urii și a răutății umane, poate învrăjbi chiar și popoare sau state între care există o unitate formală, fie ea de natură politică ori chiar religioasă, adică între grupe de indivizi și popoare care aparțin aceleiași religii (confesiuni) sau aceleiași organizații statale, cum s-a întâmplat, de exemplu, în cele două războaie mondiale, când state și popoare ortodoxe, catolice sau protestante, s-au găsit în ambele tabere adverse, sau cum se întâmpla în războaiele civile dinăuntrul aceluiași stat (războiul nedrept împotriva kurzilor din Irakul de azi) sau în conflictele dintre state diferite cu populații aparținând aceleiași religii sau confesiuni (ca, de ex., în conflictul armat de frontieră dintre Maroc și Algeria sau în cel dintre Arabia Saudită și Yemen).

Simpla unitate religioasă sau națională nu este deci o cheazășie sigură sau un obstacol de netrecut împotriva izbucnirii urii și a războiului rece sau chiar a celui armat, căci ea se poate destrăma ușor dacă lipsește iubirea și spiritul de concordie, de bunăvoință, de înțelegere și de pace, bazat pe iubire și pe respectul reciproc. Climatul sufletesc de pace și de frățietate umană, de colaborare internațională, înlăturarea totală a războiului și rezolvarea pașnică a diferendelor, a neînțelegerilor și a conflictelor dintre oameni și popoare — țeluri pentru care luptă Conferința Creștină pentru Pace — sunt condiții *sine qua non* și alcătuiesc singurul fundament necesar și trainic, pe care se poate clădi și consolida ideea unirii sau a unității religioase, pentru care luptă îndeosebi Consiliul Ecumenic al Bisericilor. Și acesta constituie un merit incontestabil al Conferinței Creștine pentru Pace, care, precum am spus, servește indirect și cauza scumpă a unității creștine, chiar dacă nu o afișează ca atare.

Dar ceea ce este, pentru ecumeniști, obiectiv principal, pentru Conferința de la Praga reprezintă doar un mijloc de lucru; unitatea creștină nu este urmărită aci ca un scop în sine, ci doar ca o platformă comună, necesară pentru urmărirea unui obiectiv mult mai larg, care depășește granițele creștinismului. Într-adevăr, problema ecumenistă se limitează numai la lumea creștină, cu mozaicul ei pestriț de Biserici, confesiuni, secte și asociații religioase etc. Problema păcii privește însă întreaga omenire, nu numai pe cea creștină, ci și pe cea aparținând altor religii (culte), pe indiferenți, pe necredincioși etc. Ecumeniștii se străduiesc, pe de o parte, să găsească

soluții, mijloace și căi pentru cultivarea, accentuarea și promovarea a ceea ce îi apropie și îi unește *pe toți creștinii*, de orice nuanțe ar fi ei; iar pe de alta, să lupte pentru atenuarea, ștergerea și înlăturarea a ceea ce îi desparte în bisericuțe sau tabere vrăjmașe, ori indiferente una față de alta; membrii Conferinței Creștine pentru Pace urmăresc să strângă toate aceste bisericuțe într-un front unic de luptă pentru realizarea unui țel nobil și comun, care este nu numai al întregii lumi creștine de azi, ci al întregii omeniri: apărarea păcii și curmarea definitivă a războiului, care sfâșie și nefericește nu numai pe creștini, ci și pe mozaici, pe mahomedani, pe budiști și pe brahmani etc.

Din punctul acesta de vedere, trebuie să recunoaștem că obiectivul principal al Conferinței Creștine pentru Pace are o sferă mult mai largă și un caracter mai universalist decât cel al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, pentru că, deși Mișcarea aceasta este pornită din lumea creștină, roadele binefăcătoare ale lucrării ei pot influența în bine și lumea necreștină de pretutindeni. Conferința tinde să îmbrățișeze, în sfera ei de activitate, tot pământul sau, cel puțin, întreaga lume creștină. Conferința Creștină pentru Pace face deci, pe plan religios-creștin, ceea ce face, pe plan laic, *Consiliul Mondial al Păcii*, cu deosebirea că acesta organizează strădaniile pentru pace ale luptătorilor din întreaga lume, indiferent de convingerile lor religioase sau politice, având deci în sânul său și reprezentanți ai celorlalte religii, în afară de cea creștină.

»

Este adevărat că, în ultimele lui congrese și adunări, plenare și regionale (parțiale), Consiliul Ecumenic al Bisericilor a luat în considerare și problema apărării păcii. Dar ea rămâne totuși o preocupare secundară a Consiliului, care se pierde printre celelalte multiple preocupări ale sale, iar nu una principală sau centrală. Eforturile principale ale membrilor săi se vor îndrepta și mai departe spre elucidarea problemei sale majore, esențiale sau centrale: refacerea unității creștine. Iar dificultățile de căpetenie, pe care ecumeniștii le au de înfruntat, sunt, de exemplu: deosebirile doctrinare (dogmatice și organizatorice dintre diferitele Biserici sau confesiuni, zelul confesional și prozelitic al unora dintre cultele creștine, orgoliul național al reprezentanților unor Biserici, interesele și ambițiile personale ale unor vârfuri conducătoare bisericești, care sfâșie încă această unitate sau o împiedică și o îngreuiază, și așa mai departe).

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

Nimic din toate acestea nu intră însă în preocupările directe și exprese ale Conferinței Creștine pentru Pace. Membrii acestei Conferințe spun: fiecare confesiune creștină este chemată să-și dea contribuția ei la pacificarea lumii, care interesează nu numai pe creștini, ci și pe mahomedani, pe mozaici, pe budiști și brahmani ș.a.m.d. De aceea nu ne interesează diferențele doctrinare dintre confesiuni, căci acestea nu pot împiedeca pe niciun creștin, din orice confesiune ar fi el, să absenteze de la datoria sfântă a luptei pentru pace. În marea familie creștină, pe care noi năzuim s-o organizăm, fiecare poate să vină cu specificul său confesional de acasă și să-l păstreze; ceea ce importă e calitatea noastră, a tuturor, de creștini, de închinători ai aceluiași Hristos — împăratul Păcii, și aceasta este de ajuns spre a ne simți frați și tovarăși de luptă într-o cauză vitală pentru destinul și viitorul întregii omeniri.

Orizontul acesta supraconfesional și larg creștin al țelurilor Conferinței Creștine pentru Pace se vede limpede și din natura temelor dezvoltate în lucrările ei. Așa, de exemplu, între problemele care vor forma obiectul dezbaterilor celei de-a doua Adunări mondiale creștine pentru pace nu figurează chestiuni strict teologice sau doctrinare, ci numai probleme ideologice, morale și social-politice, ca: libertatea și dreptatea, egalitatea umană și demnitatea, personalitatea și societatea, autoritatea morală și cea a forței, biserica și lumea, sensul și misiunea vieții umane etc, deci probleme care, deși vor fi fundamentate teologic-creștin, depășesc, de fapt, cadrul strict teologic și religios și interesează pe om, în general, indiferent de apartenența lui religioasă sau confesională.

Prin natura țelurilor și a problemelor ei, Conferința Creștină pentru Pace este obligată să intervină, într-o măsură mult mai mare decât Consiliul Mondial al Bisericilor, în viața socială și în problemele de politică internațională care frământă lumea contemporană și care tulbură încă pacea universală, ca, de exemplu: problema coexistenței pașnice dintre popoarele și statele cu concepții politice și organizații statale diferite, problema germană, problema colonialistă, problema statelor noi și a conflictelor de frontieră, problema dezarmării totale și generale, problema ajutorării statelor noi și a popoarelor slab dezvoltate din punct de vedere economic și cultural ș.a., Conferința Creștină pentru Pace se străduiește să creeze climatul sufletesc favorabil și spiritul de bunăvoință, de concordie și de colaborare pașnică,

necesar pentru rezolvarea tuturor problemelor, pentru înlăturarea tuturor piedicilor și greutăților care mai stau în calea realizării unei păci juste, trainice și durabile, pe tot pământul.

Fără îndoială, Conferința Creștină pentru Pace poate servi și ea, în chip indirect, ideea unității creștine, chiar dacă nu acesta este țelul ei direct sau principal. Înăuntrul unei asemenea organizații interconfesionale, ideea apropierii, a înțelegerii, a respectului reciproc și a strângerii legăturilor dintre diversele facțiuni creștine poate face, vrând-nevrând, progrese importante, prin climatul sufletesc de colaborare și înfrățire în lupta pentru o cauză comună, pe care ea îl creează între reprezentanții Bisericilor participante. Căci e imposibil ca oameni care luptă cot la cot, pe același front ideologic și însuflețiți de un țel comun, să nu caute să se cunoască mai bine unii pe alții, să uite ceea ce îi desparte și să se apropie sufletește, treptat, să strângă din ce în ce mai mult legăturile reciproce, pentru a fi și mai uniți și a învinge.

E de la sine înțeles că aceasta nu constituie o imixtiune în treburile Consiliului Ecumenic al Bisericilor, cum au pretins oameni de rea-credință sau insuficient informați. Dimpotrivă, activitatea Conferinței Creștine pentru Pace poate aduce un aport prețios lucrării acestui Consiliu și de aceea, aceste două organizații creștine interconfesionale nu se exclud, ci mai degrabă se completează una pe alta, ele fiind chemate, prin însăși misiunea lor în lume, să colaboreze strâns între ele. Salutăm deci, cu toată bucuria, hotărârea luată de către Conferința Creștină pentru Pace, încă din 1961, de a delega membri din partea ei, care să ia și să mențină legătura strânsă și permanentă cu Consiliul Ecumenic al Bisericilor, pentru discutarea și rezolvarea problemelor care sunt comune celor două mari organizații creștine interconfesionale.

Iată pentru ce Biserica Ortodoxă Română n-a socotit o incompatibilitate între cele două organizații creștine interconfesionale (Consiliul Ecumenic al Bisericilor și Conferința Creștină pentru Pace), care nu se exclud, ci se completează una pe alta; dimpotrivă, ea a socotit că nimic nu o împiedică nici pe ea, ca pe oricare alta dintre Bisericile creștine, să participe și să colaboreze cu amândouă aceste organizații creștine interconfesionale, aducându-și contribuția ei atât la cauza universală a păcii, cât și la cea general-creștină a unității, care pentru noi sunt deopotrivă de importante și de scumpe și a căror realizare, precum am văzut, este, în fond, strâns legată una de alta.

## **VIZITA FĂCUTĂ BISERICII ARMENE DIN U.R.S.S. DE CĂTRE O DELEGAȚIE A BISERICII ORTODOXE ROMÂNE\***

Între poporul român și cel armean s-au stabilit, de veacuri, puternice și strânse legături, prin grupurile de armeni refugiați din țara lor de origine pe teritoriul de azi al Patriei noastre, din diverse cauze, începând de la sfârșitul veacului al XIII-lea și primii ani ai secolului al XIV-lea. Ei au găsit aici o primire binevoitoare și ospitalieră, bucurându-se de o largă toleranță și libertate, specifice sufletului românesc. Pentru nevoile lor religioase și pentru organizarea lor bisericească s-a întemeiat, încă din 1401, o episcopie armeană cu sediul la Suceava, mutată în vremea din urmă la București, penultimul ei episcop fiind actualul catolicos și patriarh suprem al tuturor armenilor, Sanctitatea Sa Vasken I (Balgian), născut și crescut în România. Sanctitatea Sa este nu numai figura bisericească cea mai importantă a Armeniei de azi, ci și un mare prieten al poporului român și al Bisericii Ortodoxe Române, pe care a vizitat-o și după alegerea Sa în scaunul patriarhal din Ecimiadzin, aflat în Republica Sovietică Socialistă Armeană. La rândul Său, Preafericitul Patriarh Justinian a vizitat până acum de două ori Biserica Armeană (în 1958 și 1966), contribuind astfel la menținerea și consolidarea vechilor legături dintre cele două Biserici, menite să ducă la refacerea unității religioase a creștinătății răsăritene de dinainte de secolul al V-lea.

Pe linia acestor legături și preocupări ecumeniste, o delegație a Bisericii noastre a vizitat, între 16 și 24 mai 1972, Biserica Armeană din Uniunea Sovietică (Catolicosatul Ecimiadzin), răspunzând invitației Sanctității Sale

\* în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, XC (1972), nr. 5-6, p. 498-504.



Catolicosul Vasken I. Delegația a fost formată din I.P.S. Mitropolit Nicolae Corneanu al Banatului, P.S. Episcop Antim Nica-Târgovișteanul, vicar patriarhal, și Pr. Prof. Ene Braniște de la Institutul Teologic din București, având ca însoțitor și interpret pe P. Cuv. Arhim. Zareh Baronian, slujitor al bisericii armenie din Capitală și secretar al Eparhiei armenie din România.

La sosirea pe aeroportul din Erevan (capitala Armeniei Sovietice), delegația a fost întâmpinată de către PP.SS. Episcopi Husik Santurian al Eparhiei armenie din Azerbaidjan (cu sediul la Baku) și Komitas Ter Stepanian al Eparhiei Araratului (cu sediul la Erevan), P. Cuv. Arhim. Arsen Berberian, șeful Serviciului Relațiilor Externe din Administrația Catolicosatului și P. C. Pr. Masis Kalustian, profesor la Academia teologică din Ecimiadzin. Primii trei dintre aceștia au și însoțit mai peste tot delegația, în timpul vizitei sale.

În cursul dimineții de 17 mai, delegația a fost primită, cu multă bucurie și dragoste, de către Sanctitatea Sa Catolicosul Vasken I, la reședința sa din Ecimiadzin, centrul cel mai important al vieții religioase, bisericesti și culturale a armenilor.

Membrii delegației au fost găzduiți la vila patriarhală din Erevan, destinată mai ales pentru cazarea oaspeților din străinătate. Programul vizitei, alcătuit de însuși Sanctitatea Sa Catolicosul Vasken, a cuprins în primul rând vizitarea unor instituții bisericesti și vechi monumente ale artei religioase armenie, care se păstrează până astăzi pe pământul Armeniei Sovietice, începând cu *catedrala patriarhală din Ecimiadzin* și continuând cu bisericile *St. Ripsima* (din anul 618) și *St. Gaiani* (din anul 630), ambele lângă Ecimiadzin, constituind exemplare reprezentative ale arhitecturii clasice armenie, *St. Sarkis* (Serghie) din Erevan (biserică parohială din secolul al X-lea, în curs de restaurare, unde e și sediul Episcopiei de Ararat) și biserica din satul *Oșagan* (lângă Erevan), unde se păstrează mormântul Sfântului Mesrob Maștoț, creatorul alfabetului armean și ctitorul culturii armenie. Dintre vechile mănăstiri armenie păstrate până azi a fost vizitată mai întâi cea numită *Kegarth*, formată dintr-un complex de biserici și paraclise săpate în stânca unui munte, între secolele IV-X; denumirea de „Kegarth” înseamnă, în armeană, *suliță* sau *lance*, pentru că aici s-a păstrat multă vreme capătul suliței cu care Mântuitorul a fost împuns pe crucea răstignirii (trecută acum în muzeul de obiecte bisericesti din Ecimiadzin). Tot aici se află și mica

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

peșteră în formă de paraclis, în care a pustnicit multă vreme însuși Sfântul Grigorie Luminătorul. O altă mănăstire vizitată a fost cea de la *Khor Virab* (la circa 30 km sud de Erevan, lângă granița cu Turcia, nu prea departe de biblicul Ararat), mănăstire din secolul al VII-lea, cu ziduri de incintă din secolul al XVII-lea; dedesubtul uneia din cele două biserici de aici se păstrează temnița subterană în care Sfântul Grigorie Luminătorul a stat închis mai mulți ani, înainte de creștinarea armenilor (a se vedea pentru aceasta viața lui, în sinaxarul zilei de 30 septembrie din *Mineiul* ortodox). Dintre vechile biserici armene, ruinate astăzi, au fost vizitate ruinele impresionante ale mării biserici numită *T<sup>h</sup>vardnoț* (lângă Ecimiadzin) din secolul al VII-lea, fostă catedrală temporară a patriarhilor de Ecimiadzin, dărâmată în secolul al X-lea.

Toate aceste biserici și mănăstiri sunt construite exclusiv din piatră, care se găsește din abundență în Armenia, armenii excelând dintotdeauna în arta arhitecturii și sculpturii în piatră și marmură, în care au creat opere nemuritoare. Numeroase sunt, mai ales, crucile masive de piatră ori din marmură, împodobite cu o minuțioasă și splendidă sculptură ornamentală, care se găsesc ori în interiorul bisericilor, ori independent de ele (ca vechile noastre cruci sau troițe memoriale din piatră și din lemn, așezate la răscrucile drumurilor). Multe dintre acestea, provenind din secolul X și cele următoare, au fost transportate din diversele părți ale Armeniei și așezate pe aleile din curtea reședinței patriarhale din Ecimiadzin, prin grija Sanctității Sale.

Dintre obiectivele mai importante din punct de vedere arheologic, istoric și cultural ale Armeniei Sovietice, au fost vizitate: vechea cetate *Erebuni*, din anul 781 înaintea erei creștine, în jurul căreia s-a format orașul Erevan de azi; *Muzeul de Istorie al orașului Erevan*, în care s-au depozitat și expus mai ales obiectele găsite în săpăturile de la cetatea Erebuni și *Muzeul de Istorie Națională al Armeniei*, care cuprinde piese arheologice de mare vechime și valoare istorică, între care o imensă tablă de marmură, adusă de la poalele muntelui Ararat, pe care se află săpată o inscripție de la împăratul roman Traian, supranumit aici „Dacicus” (învingătorul dacilor), inscripție din epoca expediției lui Traian împotriva părților (anul 114), când Armenia a fost transformată în provincie romană. Tot în Erevan delegația a putut vedea

PR. PROF. DR. ENE BRANIȘTE

vestitul *Centru de Cercetări Paleografice al Armeniei*, numit *Madenatharan* (în armeană — depozitul de cărți), care cuprinde circa 40.000 manuscrise și documente istorice în limba armeană din secolele V-XVII, strânse din toate țările prin care s-au risipit armenii, dintre care unele sunt împodobite cu minunate miniaturi, iar altele conțin traduceri armene ale unor opere din literatura clasică greco-romană și din literatura patristică, ale căror originale s-au pierdut (ca de exemplu *Cronica* lui Eusebiu al Cezareei). Complexul arheologic de la *Garni* (un sat la aproximativ 30 km nord-vest de Erevan) constituie unul dintre cele mai interesante grupuri de monumente din istoria veche a Armeniei. Aici se află un templu roman, construit în cinstea zeului Mitra în anul 66 al erei noastre și dărâmat de un cutremur în secolul al XVII-lea; el se află acum în curs de restaurare totală. Lângă el se văd ruinele unei vechi fortărețe romane din secolul I dinaintea erei noastre și ale vechiului palat de vară al regilor armeni, contemporan cu templul și dărâmat odată cu el. Tot acolo se văd încă urmele unei biserici creștine din secolul al VI-lea, dărâmată și ea odată cu celelalte monumente.

A fost vizitat, de asemenea, monumentul măreț și impresionant, construit în 1965, pe o colină care domină întreg orașul Erevan, în amintirea celor 1.500.000 de armeni masacrați pe pământul Armeniei turcești, în timpul Primului Război Mondial.

Ca și la noi, Statul însuși a luat asupra sa (prin Direcția Monumentelor Istorice de la Consiliul de Miniștri al R.S.S. Armene) grija pentru reconstrucția, restaurarea și conservarea monumentelor de istorie, de artă și de arheologie de interes național (ca, de exemplu, restaurarea templului roman de la Garni și conservarea ruinelor bisericii Zăvardnoț, amintite mai înainte), iar grija pentru restaurarea și întreținerea în bună stare a vechilor bisericii și mănăstiri folosite încă în cult a fost lăsată Bisericii, ajutată și cu substanțiale subvenții de la stat. Catolicosul însuși se îngrijește personal de această problemă, inițiind, dirijând și realizând până acum câteva lucrări remarcabile în acest domeniu, ca, de exemplu, restaurarea catedralei patriarhale din Ecimiadzin, organizarea Muzeului de artă bisericească de pe lângă catedrală, repunerea în funcțiune și utilizarea cu mașini moderne a tipografiei bisericești a Catolicosatului, amenajarea și mobilarea actualei reședințe patriarhale din Ecimiadzin, restaurarea bisericilor Sf. Sarkis din Erevan, Sf.

*«Preoții Tai, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

Ripsima și Sf. Gaiani de lângă Ecimiadzin, a mănăstirilor Kegarth și Khor Virab, construirea unui local nou pentru stăreție și a unei case de oaspeți la mănăstirea Kegarth ș.a.

În seara zilei de 20 mai și în dimineața zilei de 21 mai delegația a asistat, împreună cu Sanctitatea Sa Catolicosul Vasken, la slujba Rusaliilor, oficiată în catedrala patriarhală din Ecimiadzin (armenii din Catolicosatul Ecimiadzinului sărbătoresc Pastile și celelalte cu dată schimbătoare odată cu catolicii, pe stil nou). Spre sfârșitul slujbei, Sanctitatea Sa a vorbit credincioșilor armeni și turiștilor veniți în catedrală și în împrejurimile ei, prezentând delegația Bisericii noastre și amintind vechile legături frățești dintre Biserica Armeană și Biserica Ortodoxă Română. Răspunzând în numele delegației, I.P.S. Mitropolit Nicolae a transmis Sanctității Sale, clerului și credincioșilor armeni salutul frățesc al Preafericitului Patriarh Justinian, al clerului și al credincioșilor Bisericii noastre, mulțumind totodată pentru călduroasa primire făcută delegației și elogiind strădaniile Sanctității Sale Catolicosul Vasken și ale colaboratorilor săi de a reînvia gloria de odinioară a Ecimiadzinului, de a reface unitatea bisericească a armenilor răspândiți în toată lumea și de a promova țelurile Mișcării ecumenice pentru unitatea creștină.

La masa oficială care a urmat după aceea, dată de Sanctitatea Sa Catolicosul Vasken în cinstea delegației la palatul patriarhal (Veharan), au participat, între alții: Dl. Sarkis Gasparian, președintele Comitetului de Stat pentru Cultele religioase din Republica Unională Armeană; D-na Balgian, mama Sanctității Sale Catolicosul Vasken, PP. SS. Episcopi Husik Santarian al Azerbaidjanului și Komitas Ter Stepanian al Araratului; P. Cuv. Arhim. Arsen Berberian, șeful Serviciului relațiilor externe din Administrația Catolicosatului; P. C. Pr. Hovhannes Marukian, rectorul Academiei teologice; profesorii Academiei. În cuvântarea ținută în cadrul acestei mese, Sanctitatea Sa a evocat legăturile strânse pe care, pe când era episcop al Eparhiei armene din România, le avea cu Preafericitul Patriarh Justinian, în persoana căruia — spunea Sanctitatea Sa — „am găsit nu numai pe un bun conducător de Biserică, ci și pe un bun prieten ai Bisericii și al poporului armean... Sunt convins de utilitatea acestor vizite reciproce și doresc ca ele să continue, să adâncim legăturile dintre Bisericile noastre, să adâncim sensul ecumenismului și să ne rugăm împreună pentru pacea a toată lumea”.

Luând cuvântul, Dl Președinte Sarkis Gasparian a spus, între altele: „Nu cred să exagerez când spun că poporul român, așezat în centrul Europei, reprezintă unul dintre focarele culturii latine cele mai importante din răsăritul acestui continent. Îmi este cunoscut și mă impresionează foarte mult felul cum poporul român își afirmă valorile sale naționale și individualitatea sa etnică”. Vorbind în continuare despre faptul că Sanctitatea Sa Vasken I s-a născut și s-a format în România, Dl Gasparian spunea: „Noi credem că nu orice țară poate să dea un patriarh așa de bun al armenilor... închin paharul în cinstea celor de față, pentru progresul poporului român și al României”.

Răspunzând la cuvântările ținute de gazde cu acest prilej, I.P.S. Mitropolit Nicolae Corneanu a mulțumit pentru cuvintele elogioase la adresa delegației române, a Preafericitului Patriarh Justinian și a poporului român.

În ziua de 22 mai 1972, delegația a făcut o vizită oficială la Comitetul de Stat al R.S.S. Armene pentru Cultele religioase, unde a fost primită, cu multă amabilitate, de Dl Președinte Sarkis Gasparian și Dl. Vicepreședinte Suren Cvahnian. Vorbind din partea delegației, I.P.S. Mitropolit Nicolae a spus, între altele: „Suntem bucuroși să vedem cu ochii noștri de câtă libertate se bucură poporul armean în cadrul Uniunii Sovietice. Am venit aici cu dorința de a promova legăturile noastre multiple și străvechi cu poporul armean și cu toate popoarele Uniunii Sovietice...”. În cuvântul său de răspuns, vorbind despre amintirile frumoase pe care le-a păstrat din timpul primei vizite a Preafericitului Patriarh Justinian în Armenia (în mai 1958), Dl Președinte Gasparian (care avea și atunci aceeași funcție) a spus: „Mă bucur de vizita acestei delegații a Bisericii Ortodoxe Române, deoarece o socotesc ca fiind importantă nu numai pe linie bisericească, ci cred că ea va contribui și la strângerea legăturilor dintre popoarele noastre; căci popoarele noastre au aceleași țeluri, iar țelurile popoarelor sunt și ale Bisericii și clerului ei, mai ales când e vorba de apărarea păcii în lumea întreagă”.

Sanctitatea Sa Catolicosul Vasken I și-a creat mari merite și prin impulsul nou dat învățământului teologic al Bisericii Armene, prin reorganizarea Seminarului și Academiei Teologice din Ecimiadzin, care funcționează tot în curtea reședinței patriarhale de aici. Academia are în prezent 40 de studenți, dintre care aproximativ 1/3 sunt veniți de peste hotare (trei dintre aceștia sunt din România), repartizați pe șase ani de studii, în două cicluri:

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

unul mediu (Seminarul) și altul de nivel superior (Academia). Predau nouă profesori, clerici și laici. Unul din acești profesori, Dl Gaidzag Atanasian, venit din România, traduce în limba armeană, din însărcinarea Sanctității Sale, *Manualul de Patrologie* redactat de Pr. Prof. Onorar I.G. Coman, spre a fi tipărit pentru uzul clericilor și al studenților teologi armeni.

În seara zilei de 20 mai 1972, Academia Teologică din Ecimiadzin a organizat un festival în cinstea delegației, care a fost onorat cu prezența Sanctității Sale Catolicosul Vasken I. Au mai luat parte PP. SS. Episcopii Husik și Komitas; P. Cuv. Arhim. Arsen Berberian; P.C. Pr. Hovhamnes Marukian, rectorul Academiei Teologice și profesorii Academiei; Pr. Aghan Baliozian, din Patriarhia armeană a Ierusalimului, care studiază la Universitatea din Erevan; Pr. Vozkan Kalusian din Australia ș.a. în cuvântul de salut, adresat delegației de către Pr. Rector Marukian, acesta a făcut un scurt istoric al legăturilor vechi și frățești dintre poporul român și cel armean și dintre Bisericele noastre.

După ce a făcut, apoi, o sumară expunere asupra organizării actuale a învățământului teologic al Bisericii Armene, vorbitorul a dat cuvântul P.C. Prof. Ene Braniște, care a ținut prima din cele două conferințe ale sale, intitulată *Aspecte și preocupări actuale din viața religioasă a Bisericii Ortodoxe Române pe plan intern și extern*. În cadrul festivalului artistic care a urmat, unul dintre cei trei studenți armeni din România a recitat, în românește, din poeziile lui Eminescu („învierea”), iar altul din versurile religioase ale Sfântului Grigorie de Nareg (unul dintre marii sfinți și poeți religioși ai Armeniei, din secolul al X-lea), într-o splendidă traducere românească făcută de Sanctitatea Sa Vasken.

La sfârșitul festivalului, P.S. Episcop Antim Nica, vicar patriarhal, a făcut o scurtă, dar cuprinzătoare expunere despre organizarea învățământului teologic din Biserica Ortodoxă Română de azi și a mulțumit studenților pentru frumosul festival artistic oferit delegației. Parafrazând cuvintele cunoscutei poezii „Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie”, din care recitase unul dintre studenții armeni, P.S. Episcop Antim a încheiat: „Noi dorim Armeniei un viitor de aur și prin secolii a ei mărire”.

Marți, 23 mai, orele 7 seara, Pr. Prof. Ene Braniște a ținut, tot la Academia Teologică, a doua conferință, despre *Bazele liturgice comune între*

*Biserica Ortodoxă Română și Biserica Armeană.* Ambele conferințe au fost ascultate cu mult interes, cea de a doua fiind urmată de discuții, provocate de întrebări puse de ascultători. Textele ambelor conferințe au fost reținute de Sanctitatea Sa Vasken I, spre a fi publicate în revista Catolicosatului („Ecimiadzin”), în traducerea armeană făcută de P. Cuv. Arhim. Zareh Baronian. În traducerea aceluiași s-au tipărit până acum, în aceeași revistă, două dintre cele patru conferințe ținute acolo de către Pr. Prof. I.G. Coman în cursul lunii octombrie 1971, celelalte două urmând să apară în traducerea armeană făcută de Dl Prof. Gaidzag Atanasian.

O bună impresie au făcut membrilor delegației studenții Academiei Teologice din Ecimiadzin, atât în timpul festivalului organizat de ei în cinstea delegației noastre, cât și la slujba divină din catedrala patriarhală, la care ei au participat activ, în ajunul și în ziua Rusaliilor. Atenția, disciplina și seriozitatea cu care au executat programul festivalului, cu care au ascultat cele două conferințe ținute de Pr. Prof. E. Braniște și cuvântările ținute în prezența lor, dar mai ales desăvârșita disciplină, seriozitate și corectitudine cu care au executat cântările liturgice din timpul serviciului divin al Vecerniei și al Liturghiei Rusaliilor, au fost ireproșabile.

Primirea călduroasă, făcută delegației Bisericii Ortodoxe Române de către Sanctitatea Sa Catolicosul Vasken I, precum și atenția și grija frățescă pe care atât însoțitorii permanenți ai delegației, cât și clericii și credincioșii armeni din centrele vizitate au arătat-o delegației în tot timpul vizitei sale, au impresionat profund pe membrii delegației. Programul zilnic al vizitei, întocmit personal de către Sanctitatea Sa, a dat posibilitate membrilor delegației să vadă atât monumentele cele mai importante ale artei bisericești armene, cât și aspectele cele mai caracteristice ale vieții religioase și culturale armene de azi, învățământul teologic, realizările vieții economice, științifice și industriale ale Armeniei etc. S-a înlesnit și prilejuit membrilor delegației luarea de contact cu personalități laice marcante din viața politică și culturală a Armeniei. Toți aceștia au primit cu multă amabilitate pe membrii delegației și au ținut să exprime atât omagiul lor de recunoștință poporului român pentru serviciile pe care i le-a adus poporului armean în trecut, cât și prețuirea pe care poporul armean de azi o acordă Bisericii pentru rolul ei important în istoria națională și culturală a Armeniei.

*«Preoții Tai, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

În tot cursul vizitei, membrii delegației au avut prilejul să constate vrednicia, talentele, munca harnică și solidaritatea națională a poporului armean, precum și remarcabilele realizări și progrese obținute, în toate domeniile vieții sale. S-a putut constata, de asemenea, respectul, prețuirea și dragostea de care se bucură în întreaga Armenie Sanctitatea Sa Catolicosul Vasken I, nu numai din partea clerului și a credincioșilor armeni, ci și din partea organelor de Stat ale Armeniei, care apreciază strălucitoarele sale calități de conducător bisericesc, de patriot și de activist pe tărâmul ecumenismului.

Din partea lor, membrii delegației Bisericii Ortodoxe Române au făcut tot ce le-a stat în putință ca, prin cuvântările ținute, prin discuțiile neoficiale purtate cu diverse personalități bisericești și civile, ca și prin întreaga lor comportare, să reprezinte cu cinste Biserica Ortodoxă Română și poporul român, ducând mesajul său de pace, de prețuire și de dragoste Bisericii Armene, întâistătorului, Clerului și credincioșilor ei, pentru promovarea legăturilor tradiționale dintre Bisericile și popoarele noastre.

Un merit deosebit în reușita acestei vizite a avut P. Cuv. Arhim. Zareh Baronian, însoțitorul delegației Bisericii Ortodoxe Române, care, datorită perfecte cunoașteri atât a limbii armene, cât și a celei române, precum și datorită simpatiei personale de care se bucură din partea compatrioților săi de la Ecimiadzin, a fost de un mare folos delegației, ca translator și ghid.



## GÂNDURI ȘI ÎNSEMNĂRI DESPRE CARTE SI CITIT\*

„Cercetați Scripturile, căci...  
în ele aveți viață veșnică...”  
(IoanV, 39).

În ultimele zece zile ale lunii decembrie se organizează în toată țara *Decada Cărții*. Zece zile în care obiectul preferat și răsfățat al atenției și al interesului tuturor va fi *cartea*. Vom trăi deci o adevărată sărbătoare a cărții. O inițiativă fericită și laudabilă. Nimic mai potrivit decât un praznic al cărții, adică zile anumite, în care oamenii să-și arate, mai mult decât în restul timpului, respectul, prețuirea și dragostea pe care se cuvine să le acordăm cărții, acest minunat instrument de cultură, simbol și purtător de lumină și totodată prieten, binefăcător și educator al omenirii.

Biserica ia parte, cu toată bucuria, la acest omagiu festiv adus cărții de către prietenii și prețuitorii ei. La temelie credinței creștine și pe altarele bisericilor noastre, la loc de cinste, stă o *carte*: Sfânta Evanghelie, pe care noi o cinștim ca pe cea mai sublimă dintre toate cărțile, cartea care, mai mult decât toate celelalte, ne învață iubirea de Dumnezeu și de oameni. Dar ceva din respectul sacru cu care noi înconjurăm această *carte a cărților*, se răsfrânge, într-o oarecare măsură, și asupra tuturor cărților bune, a acelor cărți care ne luminează mintea, eliberându-ne de robia ignoranței, a credințelor greșite, a prejudecăților și a superstițiilor, cărțile care ne îmbogățesc cunoștințele și ne înobilează inima, ne întăresc voința în lupta pentru înfăptuirea binelui,

\* în rev. „Glasul Bisericii”, XV (1956), nr. 12, p. 725-732.

«*Preoții Tai, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

ne îndeamnă să ne iubim Patria, să prețuim și să cultivăm munca, cinstea, dreptatea și pacea...

Aducem deci și noi cuvenitul prinos de laudă și cinstire a cărții, prin modestele însemnări care urmează.

„Iubiți cartea; ea înaripează mintea și inima cu sentimentul dragostei față de lume, față de om” - spunea undeva marele Maxim Gorki. Și pe bună dreptate. Căci cartea este cel dintâi și cel mai accesibil mijloc și instrument de educație, de cultură și de progres. În lungul drum evolutiv, pe care omenirea l-a străbătut de la sălbăticie, primitivism și întuneric spre civilizație, progres și lumină, care își are partea ei de contribuție și merite incontestabile, îndeosebi astăzi, cartea este mult mai ieftină, mai puțin costisitoare și mai la îndemâna oricui, ca și radio-ul, cinematograful, școala, gazeta și revista, care, de altfel, nu sunt decât tot forme mai noi și periodizate ale cărții. Cartea nu-ți cere nici bani prea mulți ca s-o ai și nici zile sau ore anumite ca s-o citești; te poate însoți oriunde și o poți citi oricând și totdeauna cu folos. Singurul lucru pe care ți-l pretinde este doar puțină râvnă ca s-o deschizi și apoi atenție și răbdare ca s-o urmărești. Precum spunea un episcop englez din sec. XII (Richard de Bury), cărțile sunt niște „profesori care ne instruiesc fără vergi sau cătușe, fără cuvinte aspre sau mânioase, fără să ceară daruri sau bani. Dacă te apropii de ei nu dorm, dacă-i întrebi nu-ți ascund nimic, dacă nu îi prețuiești nu se plâng niciodată, dacă ești ignorant nu pot să te ia în batjocură” (citată în *Cugetări și maxime pentru viață*, culese de Arhim. N. Criveanu, Râmnicu Vâlci, 1931, p. 37).

Invenția scrisului și a cărții a fost cea mai genială și mai utilă descoperire pe care a făcut-o omul. Ea a deschis drumurile omenirii către civilizație și cultură. Prin carte se acumulează, se păstrează și se transmite tuturor generațiilor, gândirea, știința, înțelepciunea și experiența oamenilor din trecut, roadele muncii celor mai buni fii ai omenirii, a talentelor, a geniilor, a descoperitorilor și deschizătorilor de noi drumuri în știință, în artă, în tehnică, în organizarea socială și așa mai departe. Cartea constituie un fel de memorie multimilenară a omenirii; în filele ei trăiește pentru eternitate și ni se descoperă de fiecare dată și fiecăruia dintre noi sufletul colectiv al oamenilor de odinioară, istoria trecutului cu toate penețele ei, minunile și frumusețile naturii și ale universului.

Căci cărțile trăiesc mai mult chiar decât monumentele și operele de artă cele mai trainice, pe care dintele necruțător al vremii le atinge mai curând sau mai târziu. Palatele și templele se prăbușesc în ruine, picturile și statuile se strică și se distrug. Dar cărțile, prin putința pe care o au, de a fi mereu reproduse și multiplicare, copiate sau retipărite în ediții noi, se păstrează peste veacuri. Mai ales cărțile bune sunt un fel de ființe de-a pururi vii, nemuritoare. Scriitorii mari nu mor. Ei supraviețuiesc prin opera lor, dincolo de termenul temporal al destrămării făpturii lor fizice, trecând în veșnicie datorită amintirii eterne și recunoscătoare pe care le-o păstrează generațiile de după ei. „Timpul are asupra cărților un singur efect, și anume acela că alege grâul de neghină, căci în literatură nu se poate menține decât ceea ce e bun” (S. Smiles, *Fii om de caracter*, în rom. de Al. Calistrat, Buc, f.a., p. 187). Timpul este marele judecător, estet și critic literar, care condamnă cărțile rele, dându-le la coșul de hârtii și consacră pe cele bune; acestea din urmă rezistă judecății oamenilor, ca aurul în cuptor și secolele trec peste ele fără să le îmbătrânească, fără să le atingă și fără să le știrbească ceva din eterna lor valoare.

Există oameni cărora le spunem „spiritiști”, pentru că ei doresc și pretind (sau au iluzia) că izbutesc „să cheme spiritele” celor dispăruți, prin anumite practici magice sau oculte. Noi cunoaștem însă un mijloc sigur și eficace de a ne pune oricând în legătură cu spiritele mari ale omenirii: acest mijloc este *lectura* sau cititul. Orele de lectură sunt, în general, prilejuri și momente de întâlnire și convorbire cu spiritele de elită ale omenirii. În filele cărților pe care le luăm în mână și le răsfoim dormitează sufletul autorilor lor, pe care noi îi evocăm, îi trezim din nou la viață și îi invităm la simpozionul intelectual prilejuit de lectura cărților lor. Opera lor scrisă este un fel de „voix d'outre tombes”, glas care ne vorbește de dincolo de morminte, prin graiul misterios și tăcut al slovelor scrise.

Cartea a fost încă de la început cel mai bun prieten, îndrumător și binefăcător al omului în strădania lui de a cunoaște lumea și viața și de a se ridica treptat spre luminișurile științei.

„Cartea dă oamenilor de azi învățătura și puterea oamenilor de ieri și-i cruța de osteneala de a lua iarăși munca și suferințele izbăvirii de la început. Neamurile care au cinstit cartea și au iubit învățătura stau în fruntea

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

neamurilor pe pământ, căci în întunericul muncii pământești ele au avut făclele aprinse și au descoperit drumurile și au sporit puterile. Înfrățuirile lor mărețe stau mărturie veacurilor, iar fiii acestor neamuri, izbăviți din întuneric și descătușați din lanțurile suferinței, binecuvântează viața" (G. Ionescu-Sisești, *Cartea*, în *Calendarul plugarilor*, pe 1923).

O colecție de cărți bune e o adevărată universitate. O bibliotecă echivalează cu un altar de muncă și de lumină. Strădania omului care scrie, gândește sau citește aplecat peste filele unei cărți este tot atât de nobilă, de rodnică și de utilă ca și a plugarului aplecat pe coarnele plugului sau a muncitorului harnic din uzine și fabrici. Lectura cărților este cheia fermecată care descuie fiecăruia din noi ușile fermecate ale palatelor fericirii din basme: „Oricine va avea cheia de aur care deschide ușa tăcută a bibliotecilor, va putea găsi în ele încurajare și mângâiere, odihnă și fericire. Vom transforma dar o bibliotecă, dacă ne servim bine de ea, într-un rai pământesc, într-o grădină a Edenului, fără nici o rezervă; căci totul ne este dezvăluit, până și fructul arborelui științei, pentru care, se zice, prima noastră mamă a sacrificat plăcerile paradisului. Aici pe pământ putem citi cele mai importante istorii, cele mai mișcătoare volume de călătorii și de aventuri, cele mai interesante povestiri, cele mai frumoase poeme, putem vizita pe oamenii de stat, pe poeții și filosofii cei mai eminenți din toate timpurile, putem profita de ideile celor mai mari cugetători și ne putem bucura de cele mai sublime creațiuni ale geniului omenesc" (John Lubbock, *Fericirea de a trăi*, partea I, Buc. 1900, p. 61). De aceea, un istoric și om politic englez din secolul trecut (Th. Macauley) spunea că ar prefera să fie sărac și să trăiască într-o cocioabă, dar cu o grămadă de cărți alături, decât rege căruia să nu-i placă a citi. Iar marele astronom John Herschel (f 1882) scria că, dacă i-ar fi îngăduit să-și aleagă un gust care să-l susțină în toate împrejurările vieții, care să fie pentru el un izvor nesecat de fericire și de bucurie, ocrotire împotriva tuturor relelor vieții și a dușmăniei oamenilor, ar fi ales gustul cititului. „Omul care are acest gust și care are și mijloace de a și-l mulțumi va fi, fără îndoială, fericit - afară numai dacă îi dați cărți rele de tot - căci intră dintr-odată în societatea cea mai aleasă a tuturor epocilor: se face cetățean al tuturor raselor și contemporan cu toate veacurile. Pentru el s-a creat lumea" (citată la John Lubbock, *întrebuințarea vieții*, trad. rom. în *Bibi. pentru toți*, p. 87).

Se spune că, odată, niște umili fierari dintr-un sat englezesc citeau romanul cu titlul *Pamela, sau virtutea răsplătită*, a scriitorului S. Richardson (creatorul romanului englezesc modern, din sec. XVIII). Cum terminau lucrul, începeau citirea. Veneau și vecinii să asculte. Romanul - destul de naiv - se încheie cu căsătoria a doi tineri virtuoși și simpatici, în urma multor peripeții și necazuri. Entuziasmul cititorilor la auzul acestui final triumfal a fost așa de mare, încât de bucurie au alergat și, suindu-se în clopotnița bisericii satului, au început să tragă clopotele drept mulțumire. Se citează de asemenea cazul unui nobil spaniol din sec. XVI, care, citind romanul cavaleresc *Amadis din Galia* (de Montalvo), când a ajuns la capitolul despre moartea eroului principal al cărții (*Amadis*, supranumit cavalerul leului), s-a îmbrăcat în haine de doliu cu întreaga familie.

Iată doar două exemple care demonstrează suficient puternica înrâurire pe care o poate exercita lectura cărților asupra spiritului nostru și marea ei contribuție la formarea caracterului și a personalității noastre. Cartea este, într-adevăr, o forță, cea mai nobilă și mai activă forță a spiritului omenesc. Cărțile mari și bune ascund în ele și pot dezvălui, ca niște vulcani, flăcări și pasiuni nebănuite, pot provoca sugestii fericite, germinează idei și gânduri geniale, pot dezvălui talente și energii latente, pot determina convertiri și renașteri. Antichitatea clasică greco-romană se putea mândri, chiar înainte de era noastră, cu unele cărți de acest fel, nemuritoare prin influența hotărâtoare pe care ele au exercitat-o asupra unor mari personalități ale istoriei, din timpurile mai noi. Între acestea se numără, de ex., *Viețile paralele ale oamenilor iluștri*, scrisă de istoricul și moralistul grec Plutarh (sec. I-II al erei noastre). Mai aproape de timpurile noastre, geniul poetic al marelui fabulist La Fontaine (sec. XVII), cunoscut în tinerețe prin lenevia lui, s-a trezit subit la auzirea unei ode de Malherbe, când el a strigat: „Și eu sunt poet!”. De aceea scriitorul italian Edmondo de Amicis (t 1908) spunea că soarta multor oameni a atârnat de faptul dacă în casa părinților lor au găsit o bibliotecă sau măcar o carte bună, care să le deschidă gustul de citit.

Dar sunt și cărți care au orientat și influențat nu numai personalitatea și soarta indivizilor izolați, ci au revoluționat gândirea și istoria lumii întregi prefăcând din temelie viața și modul de organizare ale societății omenești prin ideile mari, generoase, înnoitoare și progresiste, pe care le-au semănat

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

în lume. Prin scris și carte, mai mult și mai departe decât prin cuvântul vorbit, s-au răspândit în omenire ideile noi și revoluționare ale marilor deschizători de drumuri și făclieri ai progresului în toate domeniile vieții omenești. Cărțile celebre, capodoperele scrisului din diferitele epoci și laturi ale pământului, au inspirat, au zămislit și au patronat toate evenimentele de răscruce din istoria omenirii, toate marile prefaceri sociale, culturale și religioase, au deschis zări și luminișuri noi spre mai binele și fericirea oamenilor, în fruntea unor astfel de cărți, care, după cuvântul Mântuitorului, „au aruncat foc pe pământ” (Luca XII, 49), stă cu cinste *Cartea Cărților*, adică *Sfânta Scriptură* sau *Biblia* („Cartea” prin excelență), cartea de căpătâi a creștinismului; operă dumnezeiască și omenească în același timp, cine ar putea spune ce a însemnat ea pentru cultura și civilizația modernă?

Pe urma ei vin cărțile inspirate, direct sau indirect, din duhul ei și care au grăbit pașii omenirii spre forme de viață mai bune și mai drepte decât cele dinainte. În rândul acestora se poate număra, de ex., *Contractul social* al lui J.J. Rousseau, care a influențat enorm evoluția organizării sociale a Europei de la sfârșitul secolului al XVIII-lea înainte. Reînvierea Boemiei la sfârșitul secolului XVIII-lea se datorește unui breviar profan de cântece și poezii populare (vezi Gh. Mugur, *Florile. Note și impresii*, Buc, 1928, p. 68), iar *Discursurile către națiunea germană* ale filosofului J. Fichte (t 1814), rostite în clipe grele pentru poporul german, au trezit simțul de unitate națională al germanilor, despărțiți până atunci în stătulețe și au grăbit formarea puternicului stat german unitar de mai târziu.

Pe scurt, precum spunea scriitorul politic francez L. Bonald (sec. trecut), „de la Evanghelie până la *Contractul social* (al lui Rousseau), cărțile au fost acelea care au provocat revoluții” (citată la S. Smiles, *Fii om de caracter*, p. 201).

Dar sunt cărți și cărți. În vastul ogor al scrisului universal au semănat, mai ales de când tiparul a devenit mai lesnicios, nu numai slujitorii binelui, ci și argații lui satan, care, la adăpostul largii libertăți și toleranțe a scrisului, au aruncat, pe furiș, sămânța cea rea a neghinei. Și dacă toate cărțile influențează, într-o măsură mai mare sau mai mică, spiritul nostru, nu toate ne influențează în bine. Omul este, în parte, sau tinde să devină, ceea ce citește. După cum trupul nostru se resimte de calitatea hranei pe care o consumăm, tot așa și sufletul nostru - sub întreitul său aspect de intelect, simțire și

voință — se va resimți de calitatea lecturilor cu care îl hrănim. Cărțile bune inspiră idei înalte, simțiminte alese și atitudini nobile; ele dirijează mințile, inimile și voințele cititorilor spre țelurile sublime imprimare de autorii respectivi. Dar sunt și cărți rele, proaste, slabe sau mediocre din punct de vedere al conținutului, ca și al formei, care pot avea o influență nefastă sau negativă asupra spiritului nostru; lectura unor astfel de cărți va forma suflete mediocre și meschine sau, în cel mai bun caz, va rămâne nulă, fără nici un profit pentru cititor.

Primejdia stă în faptul că unele dintre aceste cărți, scrise de autori talentați, pot fi atrăgătoare prin temele lor palpitate și forma lor literară fermecătoare, exercitând o puternică atracție mai ales asupra tineretului de ambele sexe, și făcând astfel o serioasă concurență cărților bune. Așa, de ex., *Suferințele tânărului Werther*, de Goethe, provocaseră o adevărată epidemie de tristețe, melancolie bolnăvicioasă și sinucideri, în rândurile tineretului german din vremea autorului. Nu mai vorbim de *cartea marfa*, cartea ajunsă unealtă de îmbogățire a autorului sau a editorului și librarului, și scrisă exclusiv în acest scop, ca de ex.: romanele polițiste (gen Sherlock Holmes) sau de aventuri (ca cele din Colecția 15 lei), literatura decadentă, imorală și obscenă a unor scriitori ca Pitigrilli sau a unor condeieri americani de azi, literatură care constituie deliciul și imboldul la desfrâu, viciu, nebulie și crimă, ale gangsterilor și ale oamenilor de nimic din America.

Parafrazând o cunoscută zicală („Spune-mi cu cine te însoțești, ca să-ți spun cine ești”), un cărturar al nostru scrie: „Spune-mi ce citești, ca să-ți spun cine ești!” (C. Radulescu-Motru). Poți judeca gustul, nivelul și preferințele unui om tot atât de bine după felul cărților pe care le citește, ca și după calitatea prietenilor cu care se înconjoară. Trebuie să ne alegem deci cărțile, după cum trebuie să ne alegem și prietenii: să căutăm tovarășia celor buni, nu a celor răi. „Oamenii își descoperă înrudirea spirituală tocmai prin dragostea lor pentru aceeași carte, întocmai după cum se împrietenesc două persoane care admiră pe o a treia” (S. Smiles, *op. cit.*, p. 185). Cartea rea e un rău tovarăș și sfătuitor; cartea bună e un bun și adevărat prieten. „Cărțile bune fac parte dintre cei mai buni prieteni, deoarece înalță gândurile și mână strădaniile personale spre ținte superioare, fiind totodată un mijloc de apărare contra înclinațiilor nedemne... Ele înalță, întăresc și

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

eliberează spiritul, îl feresc de apucături comune, produc o stare de cinstită bună dispoziție și liniște, îl formează, îl cioplesc și îl umanizează" (S. Smiles, *op. cit.*, p. 200). Ba încă filosoful român Vasile Conta obișnuia să spună că o carte bună poate înlocui o prietenie, dar un prieten nu totdeauna poate înlocui o carte bună.

Odinioară cărțile erau rare, scumpe și greu de procurat, iar cititul constituia un lux sau o profesie a unei mici minorități sociale. Astăzi, cartea a devenit un bun comun al poporului, la îndemâna oricui vrea să citească și să se instruiască. Se scrie și se tipărește enorm de mult, în toate domeniile scrisului și ale culturii. Dar ușurința tiparului și ieftinătatea slovei tipărite, care ne îmbie din toate vitrinele și bibliotecile, devine câteodată pentru cititorul neprevenit o greutate, iar nu o înlesnire, căci îl pune în situația celui pierdut în coridoarele nenumărate, infinite și complicate, ale unui labirint, din care nu știe cum să iasă. Greutatea pentru noi, cei de azi, nu mai constă deci în găsirea sau procurarea cărților, ca altădată, ci în alegerea lor. Cărți sunt multe, pe când orele noastre disponibile pentru citit sunt așa de puține, încât ar fi o crimă față de noi înșine să le pierdem și pe acelea, citind orice ne cade în mână. Nu trebuie să citim orice și la întâmplare. Pentru ca profitul nostru să fie maxim, e necesară deci o selecție, o alegere a cărților care merită să fie citite și a cărora lectură se soldează pentru noi cu un real spor și câștig în educația, instruirea sau dezvoltarea personalității noastre. Lectura trebuie îndrumată, călăuzită, planificată. Dar despre alegerea cărților bune de citit vom vorbi poate altădată.

Cartea nu trebuie să rămână în raftul librăriei sau al bibliotecilor; pentru ca să devină un instrument viu de cultură, ea trebuie folosită, citită, studiată, cercetată. Altfel, orice bibliotecă sau colecție de cărți rămâne un depozit mort, o comoară ascunsă, care nu folosește nimănui. Suntem departe de vremurile când proverbialul domn Kalinderu, administrator al domeniilor „Coroanei”, interzicea cu strășnicie țăranilor de pe o fostă moșie regală să se atingă de cărțile frumos legate și rânduie în dulapurile căminului cultural de acolo, ca să nu le „strice”. Astăzi cartea este folosită pe o scară largă, nu numai la orașe, ci și la sate.

Dar odată cu cartea, trebuie să căutăm să răspândim și să promovăm și dragostea de carte și gustul de citit, căci acestea sunt temelia și chezașia



culturii. Să citim nu pentru a ne pierde timpul sau pentru a ne omorî plictiseala. Nu distracție, ci instrucție și educație trebuie să căutăm în în-deletnicirea cu cititul; să citim cu preocuparea și strădania de a ne instrui, de a ne cultiva, de a ne îmbogăți cunoștințele, spiritul și inima. Lucru care cere și puțin efort, atenție, încordare și concentrare a minții. Cărțile care se citesc cu ușurință și sunt agreabile la citit, dar care nu necesită niciun efort intelectual, nu ne aduc niciun folos, ba dimpotrivă, iar uneori cititul lor înseamnă pur și simplu o pierdere zadarnică de timp.

Valoarea și nivelul cultural al popoarelor, ca și al indivizilor, se măsoară, în mare parte, și după gradul de prețuire, atenție, și cinstire care se acordă cărții. Cu cât un om sau un popor stă mai sus pe scara culturii și a civilizației, cu atâta crește și stima și considerația lui față de carte, și dimpotrivă, omul de cultură simte nevoia de carte și de citit așa cum simte nevoia să mănânce și să bea. O zi fără lectură, pentru el e o zi pierdută.

Decada cărții este pentru noi toți, deci și pentru preoțime, un prilej nimerit și oficial de a ne arăta în chip deosebit dragostea și prețuirea pe care o acordăm cărții. Cartea nu trebuie să lipsească din nicio casă, căci o casă fără cărți este ca un trup fără suflet, spunea Cicero. Cu atât mai mult nu trebuie să lipsească din casa și din mâna sau preocupările zilnice ale preotului. Nu se poate concepe muncitor intelectual fără o cât de mică bibliotecă personală; este un instrument indispensabil de lucru și cea dintâi mobilă care se cuvine să umple casa noastră. Intre religie și originile scrisului și ale cărții există o strânsă legătură. Clerul creștin alcătuia odinioară, la noi ca și aiurea, singurul creator și mânuitor de carte. Preoțimea de azi trebuie să rămână în fruntea iubitorilor de carte. Să iubim cartea, atât pentru desăvârșirea noastră înșine, cât și pentru a răspândi lumina ei în popor. Cei doi ochi duhovnicești ai preotului, spunea cineva, sunt evlavia și știința sau cultura. Nici știință fără evlavie, dar nici evlavie fără cultură. Slujirea lui Dumnezeu nu se poate face prin ignoranță, ci prin contactul viu și permanent cu cartea, prin ridicarea neconținută a nivelului nostru cultural, prin luminarea minții, prin intensificarea preocupărilor intelectuale, prin lărgirea orizontului spiritual, pe care ți-o dă numai pasiunea cititului, la temelia căreia stă dragostea și cultul pentru carte. Numai așa vom putea fi și rămâne adevărați „luminători” duhovnicești

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

ai credincioșilor noștri, ținând pasul cu progresul cultural al vremurilor pe care le trăim.

Încheiem aceste gânduri și însemnări omagiale, ale noastre și ale altora, închinată cărții și cititului, cu îndemnul prin care, încă acum aproape trei sute de ani în urmă, bătrânul cronicar moldovean Miron Costin își încheia minunata sa Predoslovie la cartea *De(spre) neamul moldovenilor*. „Puternicul Dumnezeu, cinstite, iubite cititorule, să-ți dăruiască, după aceste cumplite vremi ale anilor noștri, cândva și mai slobode veacuri, întru care, pre lângă alte trebi, să aibi vreme și cu cetitul cărților a face iscusită zăbavă; că *nu iaste alta și mai frumoasă și mai de folos în toată viața omului zăbavă, decât cetitul cărților*. Cu cetitul cărților cunoaștem pre ziditoriul nostru Dumnezeu; cu cetitul laudă îi facem pentru toate ale Lui cătră noi bunătăți; cu cetitul pentru greșalele noastre milostiv îl aflăm. Din Scriptură înțelegem minunate și vecinice faptele puterii Lui, ea face fericită viața, ea agonisește nemuritor în Treime. însuși Mântuitoriul nostru, Domnul și Dumnezeul Hristos, ne învață zicând: *Ispiteaite pisanie, adecă: Cercetați Scripturile*. Scriptura depărtate lucruri de ochii noștri ne învață; cu acele trecute vremi să pricepem cele viitoare.

Cetește cu sănătate această a noastră cu dragoste osteneală..."

## LA MOARTEA LUI MIHAIL SADOVEANU\*

Poporul român a pierdut anul acesta pe trei dintre marii noștri scriitori. După Părintele Gala Galaction, decedat la 8 martie 1961 și urmat foarte curând de Cezar Petrescu, ne-a părăsit acum maestrul Mihail Sadoveanu. Decedat în ziua de joi, 19 octombrie 1961, în vârsta de aproape 91 de ani, marele scriitor a fost depus în cripta funerară de lângă teiul lui Eminescu de la cimitirul Belu; acolo, aproape de Eminescu, Coșbuc și Caragiale — cel mai mare prozator al nostru va dormi somnul de veci alături de cei mai mari poeți români și de cel mai mare dramaturg al nostru de până acum. Durerea care a cuprins întreaga țară la moartea sa ne-a făcut să ne plecăm frunțile cernite și a trezit în noi atâtea amintiri scumpe, legate de viața și opera marelui dispărut. Ca un modest omagiu pe care i-l aducem, vom încerca să amintim aici ce a însemnat Mihail Sadoveanu pentru atâția dintre noi și ce loc ocupă el în literatura românească și în viața culturală a țării din prima jumătate a veacului nostru.

E mult de când am pătruns pentru prima oară, cu sfială și încântare, în imensul paradis al literaturii sadoveniene. Încă de prin clasele primare, acum aproape 40 de ani, aflasem în biblioteca tatălui meu, modest învățător de țară, niște cărți de citire mai vechi, tipărite între 1911 și 1913, pe coperta cărora figura ca autor, în colaborare, și numele scriitorului M. Sadoveanu și care mă atrăgeau îndeosebi prin unele povestiri de ale lui, frumos ilustrate. Mai târziu, după 1925-1926, pe când eram elev la Seminarul din Curtea de Argeș, între cărțile „bune de citit” din biblioteca școlii, care mi-au căzut în mână, erau și câteva din cele scrise până atunci de Mihail Sadoveanu:

\* în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, LXXIX (1961), nr. 11-12, p. 1001-1017.

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

*Mormântul unui copil, Frunze'n furtună, Cântecul amintirii, Povestiri, Vremuri de bejenie, și altele*, care m-au cucerit și m-au fermecat, de la primele rânduri. Sadoveanu a devenit repede autorul meu favorit, ca și al tuturor colegilor de școală. Cărțile lui exercitau asupra noastră o adevărată fascinație; regăseam în ele, descrisă și povestită cu atâta farmec, lumea și viața simplă și modestă a oamenilor de la țară.

Când am citit, de pildă, înduioșătoarea evocare a lui *Domnu Trandafir*, învățătorul din copilărie al scriitorului, zugrăvit sumar în volumul *La noi în Vișoara* (1907), am recunoscut în el numaidecât pe cei trei smeriți dascăli sătești, care îmi pusese cei dintâi cartea în mână, îndrumându-mă pe cărările luminii. Moș Leontie Zoderul din *HanulAncuței* (1928), ca atâtea alte figuri de povestitori care apar în scrierile lui Mihail Sadoveanu, seamănă tare cu Moș Ion Olteanu, un bătrân hâtru și bun de glume, venit într-o zi din lumea largă și pripășit până la sfârșitul vieții lui pe lângă curtea bunicilor mei după mamă - care ne adormea, în serile copilăriei cu interminabile și fermecătoare povești... Dar oricare din eroii povestirilor lui Sadoveanu, pe care le sorbeam pe atunci cu nesăț, îmi amintea de oameni văzuți aieva în satul natal; iar *Dumbrava minunată*, din volumul *Neagra Șarului* (1922), în care se pierde Lizuca cea cu năsuc obraznic, nu se deosebea prea mult de „Crângul lui Marca”, din pădurea de la marginea satului, pe lângă care pășteam oile vara.

Am continuat deci să citesc aproape toate cărțile scrise de Sadoveanu înainte sau după aceea. Așteptam cu nerăbdare ceasurile de răgaz și tihnă, pentru a mă cufunda din nou în lectura lor atrăgătoare, care îmi procura atâtea delicii. Cât eram copil, mă înduioșa până la lacrimi destinul trist al nefericiților din *Dureri înăbușite* (1904), sfârșitul timpuriu al sărmanului copil din *Mormântul unui copil* (1906), sau moartea tragică a suavei *Duduia Margareta* (1908), care își curmă firul vieții tinere în fundul unui lac, din pricina unei iubiri nefericite. Plângeam cu amănții robi din *Bordeienii și alte povestiri* (1912), care trudeau din greu pe întinsul moșiilor boierești de odinioară. Mă înfioram la auzul cruzimilor și al viforelor ce se abăteau peste „săraca țară a Moldovei” în trecutele vremi, evocate cu atâta măiestrie în *Vremuri de bejenie* (1907), în *Șoimii* (1904), *mZodia Cancerului sau vremea Ducăi-Vodă* (1929), sau în *Nunta domniței Ruxanda* (1932). Admiram ero-

ismul simplu, dar măreț și atât de adânc uman, al curcanilor și dorobașilor din Războiul pentru Independență, zugrăviți în *Povestirile din război* (1905), și mă cutremuram de grozăviile marelui război din 1914-1918, evocat atât de sumbru în volumele *Frunze'n furtună* (1920), *Cocostârcul albastru* (1921) sau *Strada Lăpușneanu* (1921).

Mai târziu, am urmărit, cu palpație și cu îndreptățită febrilitate mărețele fapte de vitejie ale lui Ștefan cel Mare, aventurile tinerești ale năvalnicului său fecior Alixândrel cel cu sânge iute, sau isprăvile minunate ale bătaiosului Ionuț, cel mai mic, mai viteaz și mai lipicios dintre *Frații Jderi* (1935-1942), oameni de nădejde ai Măriei Sale Ștefan Vodă, în vremuri de cumpănă pentru țară. În același timp urmăream, cu încântare, pe maestru, pas cu pas, pe toate drumurile și coclaurile țării, prin munții, dealurile și văile, apele, șesurile și luncile străbătute de el, pe care eu nu le puteam vedea cu ochii, dar pe care el mi le așternea în față, zugrăvite atât de viu și de sugestiv, în *Oameni și locuri* (1908), în *Priveliști dobrogene* (1914), în *Depărtări* (1930), în *Valea Frumoasei* (1938) sau în atâtea alte cărți ale lui.

Și așa, an cu an, ființa mea sufletească a crescut, ca a mai tuturor tinerilor din generația mea, sub farmecul și îndrumarea scriitoricescului condei al maestrului Sadoveanu, din cărțile cărui am agonisit multe din câte cunosc astăzi despre oamenii, natura și trecutul patriei. Și o dată cu aceasta au crescut și sentimentele de iubire și de admirație, pe care i le-am acordat, fără rezerve, încă de la primul contact cu opera lui. Mai târziu am avut prilejul să-l văd de multe ori și i-am ascultat cu încântare glasul acela cu unice și inefabile mlădieri și rezonanțe muzicale care știa să povestească atât de frumos istorii vechi din vremuri de demult. Imaginea scriitorului care stătea atât de sus în inima și în închipuirea mea s-a completat în anii din urmă cu aceea a omului de omenie și a luptătorului de frunte pentru zidirea vieții celei noi și fericite, pe care o dorise atâta amar de vreme pentru obijduiții eroi ai cărților sale.

Iar acum, când și peste ochii săi albaștri și buni s-a lăsat asfințitul cel fără de sfârșit, personalitatea și opera sa uriașă se conturează și mai vie în sufletele celor care l-am cunoscut.

1. Mihail Sadoveanu rămâne și mai departe viu în amintirea și prețuirea noastră și a urmașilor, mai întâi ca *un mare scriitor*. Este, fără îndoială,

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

cel mai mare „artist al prozei românești” de până acum, așa cum a și fost caracterizat. Opera sa literară, vastă și variată, depășește în întindere pe a oricărui dintre scriitorii noștri. Lăsând la o parte încercările de început, din tinerețe, risipite prin revistele vremii de după 1897.

Din 1904, când apare dintr-o dată cu patru volume (*Povestiri, Dureri înăbușite, Șoimii și Crâșma lui Moș Precu*), și până la 1954, când scrie ultima sa carte tipărită (*Evocări*), Sadoveanu a îmbogățit tezaurul literaturii românești cu peste 100 de volume. Ediția ultimă și definitivă a acestor opere, supravegheată de autor însuși și tipărită între 1954 și 1959 cu *Note de Profira Sadoveanu*, alcătuiește o bibliotecă întregă, de 18 volume masive (fiecare având între 500 și 1000 de pagini), la care se adaugă un volum de Mărturisiri, publicat ulterior (1960) și cuprinzând parte din activitatea publicistică, risipită prin gazetele și revistele dintre 1897 și 1955. Opera literară a lui Sadoveanu constituie cea mai vastă, mai complexă și mai cuprinzătoare frescă și epopee în proză a patriei, a pământului și a sufletului românesc, în tot ce are el mai specific, mai autentic și mai permanent. În primul rând, Mihail Sadoveanu este scriitorul care a ridicat pe cele mai înalte culmi ale creației poetice genul descriptiv și pe cel narativ în literatura română. Nici unul dintre scriitorii noștri n-a cunoscut și n-a descris natura patriei mai complet, mai artistic și mai plastic ca el; am putea spune că opera lui reprezintă o adevărată geografie poetică a țării. În fermecătoarele sale descrieri și povestiri, el zugrăvește peisajul românesc integral, adică atât natura neînsuflețită, cât și pe omul legat indisolubil de ea. E cu neputință să desparți în opera sadoveniană pe om de firea înconjurătoare în care este încadrat, ca făcând parte integrantă din ea și care îi imprimă trăsăturile esențiale și caracteristice ale firii sale și ale felului său de viață. Titlul unuia din volumele sale: *Oameni și locuri* (1908), este semnificativ pentru corelația aceasta strânsă dintre om și natură în scrisul lui Sadoveanu; cele mai multe din operele sale alcătuiesc, adică, o prezentare artistică a oamenilor și a locurilor de pe întinsul pământului românesc pe care el l-a cutreierat de-a lungul și de-a latul și l-a cunoscut, ca nici un alt scriitor, în lunga sa viață. A îndrăgit și a descris îndeosebi munții, dealurile și plaiurile Moldovei și ale Ardealului, cu ciobanii, pădurarii și vânătorii lor, cu plutașii de pe Bistrița (vezi, de exemplu, volumele: *Neagra Șarului*, 1921, *Valea Frumoasei*,

1938; *Poveștile de la Bradu Strâmb*, 1943 ș.a.), și satele de munteni, cu firea, îndeletnicirile, traiul și trăsăturile lor de caracter, cu obiceiurile și deprinderile lor milenare, cu folclorul și civilizația lor străveche ș.a.m.d. (vezi, de exemplu, romanele: *Pastile Blajinilor*, 1935, *Baltagul*, 1930, caracterizat ca romanul folclorului românesc ș. a.). Nu mai puțin a cutreierat și a zugrăvit șesurile, văile râurilor și bălțile, mai ales pe cele din Dobrogea și din Delta Dunării, cu flora și fauna lor luxuriantă și infinit de variată și cu oamenii de prin partea locului, cu firea lor aspră și iubitoare de singurătate (vezi, de exemplu, volumele: *Priveliști dobrogene*, 1914; *Depărtări*, 1930; *Ostrovul lupilor*, 1941, și *Aventură în lunca Dunării*, 1945). A cercetat orașele, târgurile și satele care i-au ieșit în cale, cu poezia lor particulară și cu tipurile lor umane caracteristice, monumentele vechi ale Patriei (vezi, de exemplu, *Cetatea Neamțului*, în voi. *Oameni și locuri*, *Histria*, în voi. *Vechime*, 1940 s.a.), bălciurile și iarmaroacele din târguri și hramurile de la mănăstiri și biserici de sate, hanurile de la marginea drumurilor, unde intră în vorbă cu drumeții și căraușii poposiți acolo, ascultând de la ei mai cu osebire istorisiri ciudate despre oameni și întâmplări de demult, ca cele povestite de Comisul Ioniță la *Hanul Ancuței* (1928), sau de Moș Gheorghe Leonte din *Iarmaroacele Sfântului Ilie* (în voi. *Oameni și locuri*).

În descrierile și povestirile sale, Sadoveanu îmbrățișează și descrie, cu aceeași dragoste și înțelegere, nu numai pe oameni, ci și pe necuvântătoarele care trăiesc în preajma acestora (vezi, de exemplu, povestirile: *Căluțul*, din voi. *Ți-aduci aminte*, 1923; *Prietinul nostru Cezar*, din voi. *Poveștile de la Bradu Strâmb*; *Intrarea în viață a lui Nelu*, din voi. *Depărtări* ș.a.), ba chiar și pe sălbăticiunile care trăiesc în mijlocul naturii, pe care el le pune uneori să vorbească întocmai ca oamenii, în scrieri în care, într-un cadru natural real și specific românesc, se țin întâmplări de basm și feerie, ca, de exemplu, *Dumbrava minunată* sau volumul *Noaptea de Sânziene* (1934).

Oamenii care populează cea mai mare parte a operei lui Sadoveanu aparțin în primul rând lumii de la țară, pe care artistul, ca unul care descindea dintr-înșea, a cunoscut-o, a iubit-o și a cântat-o cel mai mult. „Eroii cărților mele — spune el însuși — făceau parte dintr-o lume puțin cunoscută, oameni simpli de la țară cei mai mulți, cu care petrecusem în peisagiile încântătoare ale Moldovei de miazănoapte. Ceteam cu ușurință în sufletul lor; îmi erau

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

dragi; sufeream și mă bucuram cu dânsii. Natura o vedeam prin ei. Pământul și soarele, codrii și apele le asociază cu cel mai adânc trecut, purtând povara persecuțiilor și a exploatării. Limba cu viața acestor frați, pe care îi simțeam venind spre timpurile noi în care scriam povestirile o învățasem de la ei". (Prefață la voi. 1 din *Opere*, ed. def, 1954, p. 5-6).

Omul din popor, din diferitele regiuni ale țării, fie că e muncitor de pământ, fie că e cioban, vânător, grădinar, pădurar sau pescar ș.a.m.d., este eroul principal al cărților lui Sadoveanu, înfățișat sub toate manifestările vieții lui grele din trecut. Marele prozator descrie viața de robie, de mizerie și de cruntă exploatare pe care o duceau cei ce munceau altădată pe moșiile boierești, neomenia, cruzimea și lăcomia marilor proprietari de pământ, ca și a arendașilor, a vătafilor și a vechililor de pe moșiile lor întinse (vezi, de exemplu, voi. *Dureri înăbușite, Bordeienii și alte povestiri*), putreziciunea morală a exploatare și familiilor lor {*Păcat boieresc*, din voi. *Mormântul unui copil; Prisaca de altădată*, din voi. *Cântecul amintirii* ș.a.), corupția și ticăloșia funcționării rurale și a oamenilor stăpânirii de odinioară (voi. *Un instigator*, 1912; *O mică cercetare*, din voi. *Cântecul amintirii* ș.a.), haosul, arbitrarul și birocrațismul care domneau pretutindeni în instituțiile publice {*Ghișeul*, din voi. *O întâmplare ciudată*, 1929 ș.a.) ș.a.m.d.

O mare parte din opera lui Sadoveanu este consacrată și lumii din orașele de provincie și din târgurile de odinioară. În romane cu caracter social, ca *Floare ofilită* (1905), *Însemnările lui Neculai Manea* (1908), *Apa morților* (1911) și *Locul unde nu s-a întâmplat nimic sau Târg moldovenesc*, din 1890 (1933), marele prozator descrie cu fidelitate, cu duioșie și compasiune, marasmul vieții mici-burgheze de la orașe, a funcționării mărunte și a târgoveților, drama vieților irosite și dezolarea vieții de provincie din orașele și târgurile de odinioară, în care orice elanuri de evadare spre nou și mai bine se ofilesc și mor înăbușite, într-o atmosferă lăncedă și apăsătoare, de nepăsare, de tristețe și de meschinărie.

Una dintre preocupările de predilecție ale lui Sadoveanu a fost să fixeze pe înaintașii și contemporanii săi în memorii folositoare posterității (vezi voi. *Mărturisiri*, 1960, p. 6). Din această preocupare a ieșit o bogată literatură de amintiri și evocări de oameni și de chipuri din trecutul apropiat; părinții scriitorului, unchii și bunicii de la Verșeni (vezi voi. *La noi în Viișoara*,



*Scrisori către un prieten*, 1907, și *Nada florilor - Amintirile unui pescar cu undița*, 1950), prieteni și tovarăși de joacă și de drumuri din copilărie și de mai târziu (vezi, de exemplu, voi. *Cele mai vechi amintiri*, 1955), colegi și profesori din anii de școală (ca, de exemplu, *Domnu Trandafir*, din voi. *La noi în Viișoara; Profesori la Iași acum 50 de ani*, în voi. *Anii de ucenicie*, 1944 ș.a.), tipuri umane caracteristice din Pașcanii, Fălticeni și Iașii de odinioară (vezi, de exemplu, voi. *Foi de toamnă*, 1916; *Umbre*, 1920 ș.a.). În amintirile, descrierile, evocările și povestirile acestea cu caracter memorialistic, pana vrăjită a scriitorului reînviază, cu o duioasă melancolie, o lume care nu mai este de demult și care ar fi pierit fără nici o urmă, dacă nu s-ar fi întâmplat s-o privească acum aproape o jumătate de veac în urmă ochii unui copil mirat, cum spune el însuși, în prefața la volumul *Focuri în ceață* (1942).

Amintirile și evocările acestea, pe lângă valoarea lor literară, au și una documentară, deoarece unele din ele schițează sau întregesc portretele multor personalități de seamă din viața politică sau culturală a țării — și îndeosebi a *Moldovei* — din a doua jumătate a secolului trecut și din primii ani ai secolului nostru: figura, devenită populară, a lui Cuza Vodă (vezi, de exemplu, *Cuza Vodă*, în voi. *Povestiri de sară*, 1910, și *Legenda lui Cuza Vodă*, în voi. *Foi de toamnă*, 1916), scriitori (M. Eminescu, I. Creangă, I.L. Caragiale, Șt.O. Iosif, D. Anghel, V. Miele, T. Demetrescu ș.a., evocați mai ales în voi. *Mărturisiri*), profesori, cărturari și artiști (M. Millo, G. Ghibănescu, G. Enescu, B.P. Hașdeu ș.a.). Uneori amintirile îmbracă forma de scrisori (ca, de exemplu, *Luna mănăstirilor*, în voi. *Foi de toamnă*).

Un grup distinct între scrierile de acest fel îl alcătuiesc volumele de amintiri și evocări în legătură cu Războiul pentru Independență (*Povestiri din război*, 1906), cu campania din 1913 și cu Primul Război Mondial, la care scriitorul a luat parte ca ofițer (*Frunze'n furtună*, 1920, și *Cocostârcul albastru*, 1921). Martor ocular al războiului și luptător activ pe front, el înfățișează patetic nu numai lipsurile, bolile și mizeria cu tot cortegiul de suferințe indescriptibile îndurate de ostașii noștri pe câmpurile de luptă, ci și dramele sufletești provocate de război, atmosfera de sumbră mizerie a satelor și dezmațul moral de la orașe, în care trăiesc „învârțiții” dinapoia frontului (vezi, de exemplu, romanul *Strada Lăpușneanu*, 1921, sau schițe și povestiri ca *învierea*, din voi. *Ți-aduci aminte, Teofile?*, și *Trenul fantomă*,

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

1932). La acestea se adaugă savurosul volum intitulat *Amintirile căprarului Gheorghiuță* (1906), ieșit din amintirile scriitorului în legătură cu vremea când și-a făcut stagiul militar în armata de pe vremuri, descrisă cu mizeriile, ciudățeniile și tipurile ei caracteristice, zugrăvite când cu umor și ironie, când cu revoltă și amărăciune.

Mai puține ca număr, dar tot atât de valoroase, atât din punct de vedere artistic, cât și documentar, sunt paginile strict autobiografice din scrisul lui Sadoveanu. În general el a scris foarte puțin despre sine. A prins însă, în pagini nemuritoare, clipe trecătoare și amintiri fugare din propria-i viață, mai ales din tinerețe, uneori sub forma de scrisori, ca în *Ți-aduci aminte, Teofile?*, sau în *Ceas al tinereții* (în același volum), în care evocă dulceața suavă a dragostei dintâi, alteori sub formă de schițe, istorisiri și mărturisiri, ca în volumele *Anii de ucenicie și Nada florilor*.

Dar Mihail Sadoveanu a fost atras mai ales spre trecutul istoric al patriei — îndeosebi al Moldovei, pe care l-a studiat, l-a cunoscut și l-a evocat ca nimeni altul, ducând la desăvârșire *genul narațiunii istorice*, atât sub forma lui redusă și concentrată, de nuvelă, cât și sub cea mai complexă, de roman. E semnificativ, din acest punct de vedere, că una dintre cele patru cărți cu care el apare pentru prima oară, în chip explosiv, pe scena literaturii românești, în 1904, este romanul istoric *Șoimii*, în care personajele centrale sunt domnitorul martir Ioan Vodă Armeanul al Moldovei și frații săi, Nicoară și Alexandru. Urmează apoi povestiri și romane istorice, ca: *Neamul Șoimăreștilor* (1915), *Zodia Cancerului sau vremea Ducăi-Vodă* (1929), și *Nunta domniței Ruxandra* (1932), istoria frumoasei fiice a lui Vasile Vodă Lupu, măritată cu cazacul Timus Hmelnițki.

Dar dintre toate figurile mărețe din istoria patriei, aceea care l-a obsedat cel mai mult pe Mihail Sadoveanu, a fost cea a marelui Ștefan, a cărui amintire plutește și astăzi peste întreaga Moldovă. Pe urmele acestuia a umblat Sadoveanu ani de-a rândul, plecându-se pe hrisoave, citind documente, zapise și cronici, descifrând inscripții de pe lespezi de morminte, din ruine și de pe peceti, pentru a contura mai precis și mai exact uriașa personalitate și cadrul istoric în care a trăit marele domn al Moldovei. De aci a ieșit întâi *Viața lui Ștefan cel Mare* (1934) și apoi *Frații Jderi*, în trei volume (1935-1942), cel mai vast dintre romanele sale istorice, în care figura

slăvitului voievod apare mai estompată și în chip fugar, lăsând pe primul plan poporul, din care răsar figurile dominante și isprăvile acelor neuitați *Oameni ai Măriei Sale* — dregători și sfetnici, răzeși, țărani și oșteni — care au stat alături de domnul lor în zile de grea cumpănă pentru țara Moldovei. Narațiunea istorică culminează cu ultima realizare sadoveniană de acest gen: *Nicoară Potcoavă* (1952), o reluare și amplificare a temei vechi din *Șoimii*, care prezintă într-o formă nouă, șlefuită ca un diamant din punct de vedere stilistic, figura centrală a viteazului Nicoară, domn pentru puțină vreme pe Scaunul Moldovei și reprezentant al poporului, care răzbună, prin el, pe asupritorii și trădătorii de țară.

Cine dintre cei ce l-au citit pe Sadoveanu n-a rămas fermecat de neîntrecutul său talent de povestitor și de marea sa putere de evocare a trecutului? A fost poate cel mai mare povestitor al poporului român. În el s-a dezvoltat și s-a manifestat la maximum, potențat prin studiu, observație personală și lectură, talentul înnăscut, de a povesti, al omului din popor. Era un adevărat mag al cuvântului, un vrăjitor care învia, cu bagheta lui fermecată, umbrele trecutului și le dădea glas, făcându-le să se miște în fața noastră ca pe un ecran, și să ne vorbească în graiul lor de altădată. Ii plăcea să afle cât mai multe și să vorbească mai ales despre vremurile de demult, când „țara era plină de alți oameni și umblau prin lume povești și istorii care astăzi nu mai sunt și care au pierit odată cu oamenii aceia” (*Cântecul amintirii*, 1909). Din te miri ce, închea o povestire. Fantomele trecutului nu prea îndepărtat sunt trezite la viață datorită amintirilor povestite la un pahar de vin de către bătrânii sfatoși adunați, de pildă, la *Crâșma lui Taica Pascali*, din vechiul București (voi. *Bordeienii...*), sau aiurea. „Acolo, spune, scriitorul, câteodată se întâmpla să fim de față când bătrânii, chemați de amintirile tinereților, deschideau parcă niște geamuri spre trecut și priveau fapte și întâmplări vechi; primeau în suflet adierile primăverilor și florilor uscate de aproape un veac. Vedeam și noi o clipă prin fereastra aceea Bucureștii de altădată în lumea lui... Și ascultam: mi se umplea sufletul de tristețe. Aveam simțirea unui om rătăcitor la vreme de noapte, care aude suspinările vântului ce se strecoară printre ruine. Poveștile trecutului de cele mai multe ori sunt melancolice” (*Crâșma lui Taica Pascali*, în *Opere*, ed. def., voi. V, p. 456).

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

Amintirea mamei nefericite, moartă de tânără, îi inspiră pagini duioase, ca *Printre gene*, în voi. *Cântecul amintirii*. Stă de vorbă cu un moș sfântos despre „domnitorul norodului” și despre urmele lăsate de el în amintirea țării și scrie bucata *Cuza Vodă* (în același volum). Dintr-o frântură de spovedanie auzită de la un cioban într-o noapte din copilărie, întregeste povestea adevărată și trista a unui mormânt uitat și părăsit, de pe malul apei Moldovei, în care zace închisă drama unei iubiri tragice (*Cântecul amintirii*, în volumul cu același titlu). Trage cu urechea la veterani, care-și deapănă amintirile de pe câmpul de luptă de la Grivița și Plevna, și scrie un volum întreg de *Povestiri din război*. Ascultă istorii bătrâne, povestite de către drumeții și căraușii poposiți la un han vestit de la drumul cel mare al Moldovei (pe care ți-l arată și azi orice om din partea locului, pe drumul dintre Pașcani și Roman), și scrie minunatele povestiri din *Hanul Ancuței*, care sunt, poate, cele mai desăvârșite realizări ale genului, nu numai în scrisul lui Sadoveanu, ci în toată literatura română.

Totdeauna evocarea trecutului este învăluită la Sadoveanu într-o undă de caldă duioșie, de blândă melancolie; citindu-l, te pătrunde, fără să vrei, un abur de tristețe și de nostalgie, „acea ceață ușoară, dulce poezie a trecutului și a lucrurilor fugare ale vieții...” cum zicea el însuși, vorbind despre marele scriitor rus Turgheniev (*Mărturisiri*, p. 414).

2. Dar Mihail Sadoveanu n-a fost numai un mare artist al prozei literare, ci și un bun critic de artă, un fin observator și judecător al vieții, un luptător social și un îndrumător cultural, al poporului. Paralel cu activitatea literară propriu-zisă (beletristică), concretizată în nenumăratele volume de schițe, nuvele, povestiri și romane cu caracter istoric și social, descrieri, amintiri și evocări, el a desfășurat o bogată activitate publicistică, de militant pe tărâm social, politic, artistic și cultural. În gazetele și revistele vremii a publicat, începând încă din 1897-1898 și până în ultimii ani ai vieții, numeroase eseuri filozofice, despre artă în general, despre conceptul de artă și menirea ei socială, însemnări despre oameni și scriitori, recenzii și critici literare, note și cronici sau comentarii, despre fapte și figuri din viața istorică, culturală și politică a țării, precum și articole cu caracter social-politic, în care își expune vederile democratice, atitudinea personală în diverse împrejurări

și momente și, mai ales, marea sa dragoste pentru poporul obijduit și permanenta lui preocupare pentru ridicarea culturală și materială a acestuia. O bună parte din articolele acestea au fost strânse și reeditate în volumul *Mărturisiri*, apărut în 1960. Precum spune Sadoveanu însuși, ele ne ajută să înțelegem mai bine pe omul asociat scriitorului, în diversele lui laturi de manifestare (*Mărturisiri*, p. 6). Ele conțin interesante și înțelepte reflexii despre mesajul social al artei și mai ales al literaturii, temeinice considerații de critică literară în legătură cu scriitori, cărți, reviste sau curente literare (ca cele despre marii noștri scriitori, despre clasicii ruși și, mai ales, despre literatura populară), precum și savuroase polemici împotriva adversarilor de opinii sau de atitudini literare, filozofice și politice.

3. În afară de marea ei valoare artistică, opera literară, și cea scriitoricească în general, a lui Mihail Sadoveanu are și un profund caracter social, ea fiind, în fond o expresie artistică a convingerilor și sentimentelor democratice ale autorului ei. Sadoveanu n-a scris doar de dragul artei pentru artă, pentru a face literatură „pură” sau numai pentru a-și etala talentul de scriitor. El a scris pentru că a iubit profund și sincer poporul cu care a fost înfrățit și a găsit în scrisul său singurul mijloc îngăduit pe atunci de a-l ajuta, de a denunța starea de mizerie materială și de înapoiere culturală în care îl țineau stăpânitorii, și de a lupta pentru ridicarea lui pe trepte mai înalte de cultură și de trai. Legat prin toate fibrele ființei sale de poporul în mijlocul căruia a trăit, pe care l-a iubit și l-a cântat cu atâta măiestrie în scrisul său, Mihail Sadoveanu a fost înainte de 23 August 1944, unul dintre scriitorii noștri care s-au menținut permanent și consecvent pe linia convingerilor și sentimentelor democratice. Militând, încă de la începutul activității lui literare și social-politice, mai ales pentru rezolvarea problemei țărănești, care a rămas totdeauna în centrul preocupărilor sale de scriitor și cetățean, el continua tradiția inaugurată de scriitorii noștri progresiști, desfășurând o impresionantă activitate publicistică, în acest sens, despre care am pomenit ceva mai înainte. Mărturiile prețioase ale atitudinii sale democratice și ale curajului său civic sunt mai ales articolele din perioada de pătrundere a fascismului la noi, în care el demască pe cei ce atentau la ultimele drepturi și libertăți cetățenești (vezi voi. *Mărturisiri*).

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

Așa se face că, atunci când a venit 23 August 1944, artistul-cetățean n-a fost surprins și nici n-a rămas dezorientat. Ca o coloană de granit, care rămâne în picioare în mijlocul dărâmurilor din jur, el a înțeles printre cei dintâi suflul vremurilor noi; a văzut netezindu-se înaintea lui tocmai terenul prielnic pentru împlinirea generoaselor sale idealuri de până aci.

Activitatea sa literară după 1944 reflectează tocmai aceste convingeri. „Arta noastră de acum trebuie să fie expresia nobleței muncii, biruința omului împotriva naturii ostile, ridicarea și îmbunătățirea sufletului colectiv într-o lume nouă de frăție și pace cu toate popoarele pământului”, scria el într-o *Scrisoare către un bătrân camarad* (în voi. *Mărturisiri*, pagina 500).

Volumele de nuvele și articole intitulate *Caleidoscop* și *Fantasii răsăritene*, ambele apărute în 1946, oglindesc procesul de căutare și dibuirile firești ale marelui bard pe drumul cel nou care avea să-l ducă treptat la clarificările aduse în conștiința sa de noile evenimente și stări de lucruri. Cu *Mitrea Cocor* (1949), *Nada florilor* (1950), *Clonț-de-fier* (1951) și *Aventură în lunca Dunării* (1954), în care reia problema lumii de la sate, privită însă prin noua perspectivă a luptei pentru făurirea unei vieți noi.

Privind înapoi, prin perspectiva nouă a vremurilor de azi, din înălțimea anilor mulți la care ajunsese, după o activitate scriitoricească atât de intensă, de bogată și de rodnică, bătrânul scriitor putea spune în 1954, mulțumit și împăcat: „Cât m-am întors în trecut, am fost împresurat de umbrele prietene ale personagiilor mele. Le-am ascultat din nou durerile fără alinare, nădejile fără izbăvire, mâniile înăbușite.

— Pace vouă, le-am zis; pace vouă, jertfe nemângâiate. Deasupra mormintelor voastre a răsărit soarele lumii noi; suferința și durerea voastră au răscumpărare în bucuria luminată a nepoților și strănepoților voștri. Suferința și durerea voastră au rodit floarea roșie a dreptății și a iubirii de oameni” (Prefață la voi. I din *Opere complete*, p. 6).

4. Privită în totalitatea ei, opera literară a lui Mihail Sadoveanu dinainte și după 23 August 1944, constituie cea mai vie, mai largă și mai multilaterală icoană a peisajului și a sufletului românesc, în toate aspectele și variantele lui. Ea înregistrează și fixează nu numai ceea ce e permanent în viața poporului nostru (înainte de 23 August 1944), ci și ceea ce e no-

utate, prefacere, progres (Comp. M. Gafița, Introducere la voi. XVII din *Opere*, p. 5-6).

Precum se adresa Sadoveanu însuși, într-o scrisoare, unor huligani, care în 1937 se apucaseră să facă autodafe din opera lui, care până atunci număra circa 70 de volume, — „în acele 70 de volume se găsește inima părinților și bunicilor voștri, se cântă cu dragoste ce e bun, frumos și original în alcătuirea noastră etnică, se slăvește frumusețea naturii și a fiecărui colț al acestui pământ... In ele aflăm mângâiere în necazurile de azi și nădejde în ziua de mâine...” (*Mic bilanț*, în voi. *Mărturisiri*, p. 253).

Opera lui Sadoveanu, variată și vastă cât țara întregă de la munte până la mare, este totodată și cea mai reprezentativ românească; ea îmbrățișează, adică, în chipul cel mai complet și oglindește în chipul cel mai fidel, mai veridic și mai artistic, tot ceea ce ne este propriu și deosebitor între celelalte popoare ale lumii: pământ, cer și apă, oameni, faună și floră, folclor, trecut și prezent... Dacă un străin care nu cunoaște nimic despre țara și poporul nostru ne-ar cere un autor român din care să se documenteze asupra a ceea ce am fost și suntem pe acest colț de pământ, nu i-am putea pune în mână altceva mai potrivit decât cărțile lui Sadoveanu. Tocmai de aceea, el este și autorul român din opera căruia s-a tradus cel mai mult până acum în multe limbi străine, nu numai după 1944, ci și mai înainte. Așa se explică și marele prestigiu pe care l-a câștigat acest „Ceahlău al literelor românești, cum a fost numit, în rândurile scriitorilor contemporani, și puternica înrâurire pe care a exercitat-o asupra multora dintre ei, mai tineri ca el, care l-au luat ca model, sau pe care el i-a îndrumat în începuturile lor literare.

Fecunditatea fără pereche, valoarea și puterea de viabilitate a operei lui Sadoveanu stă în rădăcinile adânci din care ea își trage sevă de viață, în poporul din mijlocul căruia a ieșit autorul ei. Acesta s-a socotit totdeauna un reprezentant al poporului, un glas al lui în fața lumii: „Mă simt al poporului meu până în cel mai afund trecut de suferințe; mă simt al prezentului prin cuvântul de progres și pace al generației mele; mă simt al viitorului, prin luptătorii tineri ce mă vor continua...” (din discursul rostit la Marea Adunare Națională, cu prilejul votării Constituției, 1952).

De asemenea, în răspunsul la ședința festivă a Academiei R.P.R. din noiembrie 1950, pentru sărbătorirea lui la 70 de ani de viață, Sadoveanu

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

spunea: „... Dacă tot ce s-a spus așa de frumos și de atingător despre opera mea este expresia unor adevăruri, dacă am izbutit să dau ceva neamului meu, apoi toate laudele pe care le primesc cu recunoștință, vreau să le întorc umiliților și ofensaților vieții, aceluia ce s-au petrecut ca frunzele și ca florile anotimpurilor și care totuși mi-au transmis depozitul sufletului lor, ca să-l pun în fața lumii nouă, mărturie pentru nedreptatea imensă pe care au suferit-o și pentru crima săvârșită asupra lor de către asupritori. Din umilință, durere, foame, boli sociale și mizerie fiziologică, acest popor abia acum s-a eliberat. Încredințarea mea că acestui popor i se cuvin toate laudele dumnezeoasă este desăvârșită și absolută. Eu nu  
>  
>  
sunt decât instrumentul durerii lui. Dacă am astăzi o bucurie, n-o am pentru laudele ce aduceți foilor pe care le-am înnegrit. Am bucuria că, exprimând sufletul acestui popor, am putut ajunge la ceasul izbăvirii lui” (în *Mărturisiri*, p. 496).

5. *Izvoarele de inspirație și de informație* ale scriitorului sunt în primul rând literatura cultă și cea populară.

Precum nota singur, în însemnările autobiografice *din Anii de ucenicie*, Mihail Sadoveanu a citit enorm de mult, încă de pe când era pe băncile școlii. Din literatura românească a studiat mai cu sete pe vechii scriitori, începând cu cronicarii, dintre care pe Neculce îl socotea maestrul său literar; Letopisețul acestuia îi era carte de căpătâi, care îi umplea sufletul de plăceri rare, ori de câte ori îl deschidea (*Mărturisiri*, p. 98). Dintre scriitorii mai noi pentru el, lăsând la o parte pe marele Eminescu, pentru care a avut un cult deosebit, prețuia mai ales pe Creangă, pe care îl socotea marele său învățător de literatură și care „nu e un biet scriitor popular, cum au spus unii, ci cea mai măiastră și mai artistică manifestare a poporului în literatura cultă” (*Mărturisiri*, p. 102).

Sadoveanu a citit apoi pe toți clasicii literaturii universale. Pe cei francezi (Balzac, Stendhal, Zola, Maupassant, Al. Dumas, A. Daudet ș.a.) îi citea în original, iar din unii a și tradus în românește (ca, de exemplu, *Povestiri alese din G. Maupassant*, 1907; H. Taine, *Despre producerea operei de artă*, 1910 ș.a.); pe ceilalți, în traduceri. Avea însă predilecție pentru marii scriitori ruși, pe care i-a citit în întregime și dintre care a prețuit mai ales pe I. Turgheniev



(din care a și tradus *Povestirile unui vânător*, 1954, în voi. „Clasicii ruși”, Ed. Cartea Rusă), pe Tolstoi, Gogol și Pușkin (vezi studiile și articolele închinat acestora, în voi. *Mărturisiri*).

O mare admirație a nutrit însă Sadoveanu pentru *literatura populară*, care a exercitat asupra sa o fascinantă înrâurire, ca tot ce era al poporului. „Poporul este părintele meu literar”, mărturisea el însuși (*Mărturisiri*, p. 197). Iar în discursul de recepție la Academia Română, în 1923, spunea: „Artiștii, cu fața în lumină nouă de auroră, trebuie să-și plece urechea spre trecut și spre popor și, mai ales la noi, spre popor... Oameni rari și ciudați ies din când în când de pe drumurile obștești și se răsleşc cătând cu ochii spre cer. Ca și ei odinioară, câte un păstor necărturar se înălța pe aripi de gânduri și de visuri, cântând sfios frumusețea veșnic schimbătoarelor lucruri și jalea scurtei și trecătoarei vieți. Aici e panteonul meu literar, simplu și rustic, fără podoabe, ca natura, însă măreț ca și dânsa. Simțindu-mă al acestui popor și al trecutului și ucenic al acestor mari înaintași, le închin lor clipa solemnă de acum, în care o adunare așa de aleasă pe ei îi cinstește în umila mea operă” (în *Mărturisiri*, p. 96, 102-103).

Dragostea pentru povești din vechime și pasiunea cu care citea în tinerețe cărțile populare (Esopia, Alexandria, Arghir și Elena, Genoveva de Brabant ș.a.) l-a făcut să le tipărească pe unele din ele în prezentări stilistice personale (ca, de exemplu, *Alexandria și Esopia*, E.S.P.L.A., în „Biblioteca țaranului muncitor”), și să le prelucreze pe altele în forme noi, dându-le un aer autohton, ca, de exemplu, *Măria Sa Puiul Pădurii* (1931), sau adaptarea românească a legendei apusene a Genovevei de Brabant, sau *Divanul persian* (1940), o repovestire personală a cunoscutei povești orientale *Istoria lui Sindipa Filozoful*.

În peregrinările lui dese prin toată țara, îi plăcea să asculte și să noteze, ca mai înainte V. Alecsandri, cântece vechi și bătrânești din popor, mai ales doine și balade auzite de la ciobani, de la lăutari, sau de la bătrâni și bătrâne din satele de munte. Multe din ele sunt absolut inedite și au rămas închise în mapele de note ale maestrului. Dar dintre toate, aceea care l-a încântat cel mai mult a fost *Miorița*, pe care el o socotea, pe bună dreptate, cea mai veche și mai strălucită expresie a geniului poetic anonim, al poporului; acțiunea romanului *Baltagul este* inspirată dintr-însa. O versiune inedită a

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

acestei celebre balade, mult deosebită de cea clasică, publicată prima oară de V. Alecsandri, a auzit-o și a cules-o el însuși de pe la muntenii de la Bradu Strâmb din Valea Frumoasei (în munții Sebeșului) și a publicat-o într-unui din numerele revistei „Carpați” din 1944, retipărind-o apoi în voi. *Mărturisiri* (p. 319-320. Vezi, tot aci, articolul *Ochiul care râde*, p. 243, și *Note de Profira Sadoveanu*, la voi. XVIII din *Opere*).

Cu aceeași dragoste s-a apropiat Sadoveanu de înțelepciunea poporului, depozitată în proverbele și zicalele populare, care intervin atât de des în vorbirea eroilor din cărțile sale, sau pe care el le notează, uneori cumulativ, în câteva din articolele și polemicile din activitatea lui publicistică (vezi, de exemplu, pe cele despre proști, din bucata *Păcat*, în voi. *Mărturisiri*, p. 276).

6. Tot poporului datorește Sadoveanu, în cea mai mare parte, și *frumusețile de stil și limbă*, ale operei sale literare.

Limba cărților lui Sadoveanu este limba poporului: o limbă curat românească, dar stilată și șlefuită prin influența limbii arhaice a cronicarilor și a vechilor tipărituri bisericești. Eroii săi moldoveni (cei mai numeroși) vorbesc, desigur, o limbă românească viu colorată de accentul și vocabularul dialectal al graiului moldovenesc, cu rezonanța lui molatecă și plăcută. Cei din celelalte regiuni ale țării vorbesc însă graiul specific al locului de baștină, ca, de exemplu, în *Mitrea Cocor*, unde se redă graiul muntean, conform cadrului geografic în care este plasată acțiunea romanului. Este remarcabilă, îndeosebi, marea atenție pe care Sadoveanu o acordă vocabularului select al eroilor săi. Cuvintele neromânești, de origine străină sau cultă, barbarisme și expresiile de jargon sau de mahala, ca și vorbirea savantă, pretențioasă, nu intervin decât rareori în proza lui Sadoveanu, puse în gura unor personaje distanțate de masa poporului. „Altfel, în general, scriitor și eroi își aleg cu grijă cuvintele și expresiile, folosind o vorbire colorată, plină de aleasă demnitate și decență, care exprimă bunăcuviința și omenia înnăscută a omului din popor. Limba aceasta, prin întorsăturile ei arhaice și prin comparațiile biblice care o colorează, are totdeauna rezonanțe muzicale și poartă amprenta Lecturilor asidue făcute de autor din vechile cronici și Cazanii, ca și din cărțile literaturii populare. Finețea manifestării verbale, umorul ei subtil, moderația plină de cuviință și de

discreție, fac din eroii cărților lui Sadoveanu exemplare de o înaltă ținută morală și de adevărată omenie (vezi T. Vianu, *înțelepciune și politețe*, în voi. *Literatură universală și literatură națională*, 1956, p. 239 și urm.).

7. La moartea lui M. Sadoveanu, Biserica Ortodoxă Româna participă la durerea generală care a cuprins țara și pentru motivul special că, în opera sa literară, marele scriitor a oglindit și unele aspecte din viața religioasă a poporului român. Așa, de pildă, Mihail Sadoveanu a cunoscut și a descris, în însemnările sale despre călătoriile făcute prin țară, vechile mănăstiri ale Moldovei, pe care le-a prețuit îndeosebi ca monumente istorice și de artă și ca vetre de cultură, din trecutul zbuciumat al patriei. Le-a vizitat pe toate, bătătorind cărările lor, încă de pe la sfârșitul secolului trecut, când era în liceu; dar le-a cercetat, an de an, singur sau însoțit de familie și de prieteni, mai ales după 1906, când s-a stabilit la Fălticeni. Dintre toate, cea mai dragă i-a fost Mănăstirea Neamțu — „Tebaidă a altor veacuri”, cum o numește el —, unde și-a petrecut o mare parte din timpul liber, în tinerețe cu prietenii scriitori (C. Stere, G. Ibrăileanu, D.D. Pătrășcanu, Gala Galaction ș.a.), iar mai târziu, și singur. În liniștea acestor locuri a scris multe din capodoperele sale literare, ca de exemplu *Demonul tinereții* (1928), în care cadrul geografic al acțiunii este tocmai mănăstirea cu împrejurimile și cu populația ei de altădată: călugări, ciobani, musafiri laici veniți la odihnă, pelerini și închinători s.a.

Cele mai multe dintre bucățile care alcătuiesc minunatul volum *Oameni și locuri* (1908) sunt însemnări de călătorie din plimbările făcute pe la diverse alte mănăstiri din Moldova (Rașca, Secu, Agapia, Probotă, Slatina ș.a.), al căror trecut l-a studiat și apoi îl evocă în splendide pagini. Despre zilele petrecute la mănăstiri își amintește totdeauna cu duioșie și nostalgie: „Cu doi-trei tovarăși aduceam laudă Domnului mirosind un fir de floare de departe, privind un cer strălucit de pe un vârf de măgură și ascultând de acolo cântarea clopotelor în văi” (*Luna mănăstirilor*, în voi. *Foi de toamnă*, ed. *Opere*, voi. VI, p. 342). Ca un fin intelectual și om de cultură, el prețuiește bătrânele locașuri de rugă mai ales pentru că în ele doarme trecutul. În ele „frumusețile sunt sporite de amintiri. Aici totul e stăpânit de ceea ce a fost și nu mai este. Mai mult, aici poți găsi și trecutul

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

însuși, dacă ești în stare să-l citești" *ibidem*). Iar Sadoveanu a fost unul dintre cei care au știut să „citească”. Povestirile lui din volumul *Vremuri de bejenie*, scrise în 1907, au luat ființă din lectura *cărții în manuscris despre Istoria sfintei mănăstiri Rașca*, de starețul de atunci al Mănăstirii Neamțu, Narcis Crețulescu, smeritul cărturar vlădică, pe care Sadoveanu l-a cunoscut și l-a evocat mai târziu în amintirile sale (vezi *Note de Profira Sadoveanu*, la voi. III din *Opere*, p. 585, și bucata *Un monah de odinioară*, în voi. *Foi de toamna*).

Dar arhiereul Narcis Crețulescu nu este singura figură de monah în scrisul lui Sadoveanu. Alături de acesta încă alți mulți călugări, pe care i-a cunoscut personal sau din auzite, apar zugrăviți cu păcatele sau cu virtuțile lor, în notele de drum, evocările sau amintirile scrise de el, fie sub numele lor adevărat, fie sub alte nume, date de autor: părintele Antonie de la Schitul Bourului (în voi. *La noi în Viișoara*), starețul Veniamin de la Rașca, fost cioban (*Mănăstirea Rașca*, în voi. *Oameni și locuri*), starețul Costandie de la Schitul Brătești (*La schitul Brătești*, în același volum), starețul Naftanail de la Neamțu, din romanul *Demonul tinereții* ș.a. Nu lipsesc din paginile lui Sadoveanu nici figurile — reale sau închipuite — ale unor vlădici și preoți de mir, dintre care unii plini de virtuți și de cinstea cu care îi înconjură poporul (ca, de exemplu, vlădica Amfilohie, mitropolitul din *Frații Jderi*; părintele Grigorie Lovinescu din Rădășeni, care apare în bucata *Rădășenii și sărbătorirea sfântului Mercurie*, din voi. *Oameni și locuri*; părintele Isidor, prieten bun al scriitorului, reputat ca îmblânzitor al sălbăticiei, care apare în bucata *Modoraș*, din voi. *Vechime*), alții ca toată lumea, dar prezentați într-o lumină simpatcă (ca popa Costică din Mițești, cel care l-a botezat pe scriitor și apare în *Rătăcirea cuconului Toderaș*, din voi. *Un instigator*, sau popa Nicoară din *Zodia Cancerului*, mare iubitor de vin mult și de petreceri sardanapalice), iar alții de-a dreptul odioși prin ticăloșia lor (ca popa Tănase din *Ion Ursu*, în voi. *Dureri înăbușite* ș.a.). *Cu o superioară artă și într-o lumină favorabilă este prezentată însă mai ales figura idealizată a bătrânei presviteră din romanul Nicoară Potcoavă, în capul căreia e condensată o întreagă comoară de înțelepciune, de cunoștințe empirice și de leacuri băbești, vechi credințe, obiceiuri și eresuri ale lumii rurale de altădată.*

Osebit de rolul important pe care l-a avut Biserica Ortodoxă și credința religioasă în trecutul poporului român, Mihail Sadoveanu relevă influența pozitivă pe care o poate avea și astăzi această instituție asupra credincioșilor ei, prin propovăduirea nobilelor sentimente de omenie, de bunătate și de iubire, prin care oamenii pot să împlânzească și să-și apropie nu numai pe semenii lor, ci și pe sălbăticiunile pădurilor; semnificativă este în această privință bucată *Modoraș*, din voi. *Vechime*, retipărită în voi. XV, ed. def. a *Opereilor*. încă dinainte de 1944, vorbind despre contribuția pe care creștinismul o poate da în lupta pentru apărarea păcii, marele patriot denunța și osânda cu tărie și curaj pe preoții inconștienți care binecuvântau războaiele, în loc să militeze pentru înlăturarea lor, așa cum s-ar fi cuvenit.

Omul care a întruchipat, în gradul cel mai înalt, însușirile bune ale poporului din care a făcut parte, dezvoltate prin muncă și cultură, scriitorul de geniu și neîntrecutul artist făurar de frumuseți, care a îmbogățit tezaurul cultural al țării cu opera literară cea mai voluminoasă din câte s-au scris până azi, patriotul luminat și progresist, nu mai este acum printre noi. Cât a trăit, înconjurat de admirația, prețuirea și cinstirea unanimă a contemporanilor, a privit viața drept în față cu o liniște imperturbabilă și cu o demnitate ireproșabilă, totdeauna consecvent cu sine însuși, fără compromisuri morale, fără tranzacții de conștiință și fără lașități; nu s-a temut nici în 1907, când poliția guvernului de atunci îi răscolea casa din Fălticeni, percheziționându-l ca pe un „instigator” al răscoalelor țărănești, nici peste treizeci de ani, când huliganii cu pistoale la brâu îi ardeau cărțile prin piețele publice. Un asemenea om nu putea să se teamă nici de moarte. S-a gândit de multe ori la sfârșitul inevitabil, pe care l-a întâmpinat fără frică, senin și calm, cu conștiința împăcată a omului care n-a trăit degeaba sub soare, ci și-a făcut pe deplin datoria... Căci el intrase în nemurire încă dinainte de „otrustul vieții”, prin opera care îi va înveșnici amintirea. „Desigur, și eu mă voi culca odată la fel cu cei de demult, într-un somn al neliniștii eterne. Și vor pluti peste pulberea mea aceiași cocori...”, scria el încă din 1940 (*Histria*, în voi. *Vechime*). Dar „tristeteii despărțirilor și mormintelor vechi și proaspete se suprapune o dulce mângâiere a înțelepților

«Preoții Tai, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

din veacuri, cu care ne simțim solidari: *Non omnis moriar* (Nu voi muri de tot)... Fericii cei care au putut adăuga o picătură de bine și de frumos la totalitatea vieții" (*Mărturisiri*, p. 212). Iar printre acești fericii, care vor trăi veșnic în inimile generațiilor ce vor veni, el poate fi așezat la loc de frunte. Ca scriitor, lasă posterității o operă literară de o întindere și de o valoare artistică și socială fără egal, iar ca om amintirea pilduitoare a unui cetățean și patriot luminat, care și-a iubit cu adevărat țara și poporul, luptând toată viața cu condeii și cu fapta, pentru luminarea și ridicarea lui la o viață mai bună și mai fericită. Peste tristețea amurgului care se apropia, el vedea, încă din viață, proiectându-se, mângâietoare, lumina bucuriei pentru împlinirea visului de aur pe care îl urmărise o viață întreagă: „*Puțină vreme încă și glasul-mi se va stinge...*, a suspinat adânc melancolicul nostru poet Grigore Alexandrescu. În ce mă privește, astăzi, nu mai mă înfioară perspectiva trecerii mele. Mă simt trăind și în generația ce mă va urma; glasul meu se va amesteca cu al celor care vor trăi îmbunătățiți și liberi, participând la progresul unei umanități purificate și alinate. Cei pe care i-am cunoscut robi triști se vor veseli, copiii veacului viitor vor zâmbi vieții", scria el încă din 1950 (*Mărturisiri*, p. 482).

Bătrâne rapsod fără de seamă al poporului și al frumuseților patriei, în clipa când trupul tău coboară în pământul pe care l-ai iubit și l-ai cântat așa de frumos, îți închinăm aceste cuvinte ca un pios omagiu și prinos de admirație și de recunoștință pentru toată comoara de frumuseți pe care ai semănat-o în noi, prin slova nepieritoare a cărților tale. Prin ele ne-ai învățat să ne cunoaștem și să ne iubim Patria și Poporul, ca pe atâția alții dintre milioanele de români și de străini, care ieri te-au citit, te-au admirat și te-au îndrăgit, care azi te regretă și te plâng și care mâine te vor citi mai departe cu nesaț, pomenindu-ți numele cu respectul datorat de cei vii marilor dispăruți. Primește deci mulțămirea de la ei, acum când pleci, așa cum cândva vom pleca și noi, în lumea umbrelor. Ca și în odele lui Horațiu, ai fi putut spune și tu înainte de moarte: *Exegi monumentum aere perennius*. Iar pe mormântul tău s-ar cuveni săpat, ca epitaf, versul marelui poet rus Pușkin:

„Mă va iubi poporul în veac, ani după ani,  
Căci nobile simțiri cu lira mea i-am dăruit,

PR. PROF. DR. ENE BRANIȘTE

Căci libertatea într-un secol crâncen am slăvit  
Și milă am cerut pentru sărmani"

*{Mărturisiri, p. 428).*

Adăugind această mică floare la imensa jerbă cernită, pe care țara întreagă  
o așterne la catafalcul și pe mormântul tău, ne întrebăm cu tristețe: Când  
se va mai ridica, dintre fiii acestui popor, un altul ca tine?

Dormi în pace!

## **RĂSCOALA DIN 1907 REFLECTATĂ ÎN LITERATURA EPOCII\***

Dramaticul eveniment al răscoalelor țărănești din 1907 a marcat în istoria poporului nostru un moment sumbru, care s-a consemnat adânc deopotrivă în documentele și în literatura timpului. Toate conștiințele cinstite ale societății noastre de atunci au vibrat dureros și și-au exprimat sentimentele într-o atitudine comună de indignare și protest împotriva conducerii țării și de solidaritate și compasiune față de țărănimea răsculată.

Ziarele și revistele epocii au publicat atunci pagini zguduitoare, care reflectau aspectele unei realități sociale aproape incredibil de nedrepte. Situația țărănimii române, ajunsă în cel mai critic moment al istoriei sale, a fost analizată și privită în raport strâns cu evenimentul răscoalei. Se desprinde astfel, din ce s-a scris atunci, caracterul ei anarhic, spontan și general, ca o expresie a culminării suferințelor care nu mai puteau fi îndurate. Ceea ce se subliniază însă mai ales, cu multa revoltă și durere, este totala lipsă de înțelegere a guvernanților țării față de popor, poporul celor șase milioane de atunci, dintre care, precum remarca I.L. Caragiale în articolul său „1907”, cinci milioane erau țărani. Această lipsă de înțelegere s-a manifestat în brutalitatea cu care guvernanții au înăbușit glasul disperat al țărănimii mânate la revoltă de sărăcie și foame; în loc de dreptate și pâine aceștia le-au dat gloanțe, bătaii și schingiuri.

Scriitorii timpului fac un necruțător rechizitoriu evenimentelor și oamenilor, explicând - ceea ce de altfel era evident - de ce au izbucnit aceste răscoale, cum s-au desfășurat și cum s-au rezolvat. Solidaritatea scriitorilor cu



țărâtimea răsculată este exprimată în pagini de proză și în versuri, deopotrivă lirice. Lirismul lor răzbate din tonul efectiv exclamativ, vehement, din stilul oral al paginilor scrise în majoritate la persoana întâia, dând literaturii acelei epoci un caracter de colocviu uriaș, la care fiecare avea ceva de spus și mai ales ține să spună cu convingere și cu fermitate, spre a lămuri o problemă gravă, care trebuie neapărat bine înțeleasă.

Răscoalele țăranilor din 1907 n-au izbucnit din senin. Cauze adânci și dureroase le explică. Aceste cauze sunt consemnate și în literatura secolului al XIX-lea, începând cu boierul patriot Dinicu Golescu, în cunoscuta *Însemnare a călătoriei mele* și continuând cu romanele sociale *Ciocoii vechi și noi* de Nicolae Filimon, *Brazi și putregai* de N. Xenopol, *Viața la țară* și *Tănase Scatiu* de Duiliu Zamfirescu, precum și în poeziile cu temă socială scrise de poeții Cezar Bolliac, Vasile Alecsandri, George Coșbuc, Al. Vlahuță și alții. Exploatarea crâncenă a țăranimii, sărăcia și lipsa de pământ sunt subliniate în operele literare ale acestor scriitori; aceleași cauze le vom regăsi, ca explicație a răscoalelor din 1907, și în literatura de la începutul secolului al XX-lea, când situația țăranimii nu se schimbaseră cu nimic față de cea din secolul al XIX-lea, ci, dimpotrivă, ea se agravase și mai mult.

„Țărâtimea se găsea într-o situație grea, având un standard de viață foarte coborât. Pricina de căpetenie era lipsa de pământ, repartitia defectuoasă a proprietății... Era o izbitoare disproporție: peste un milion de țărani stăpâneau mai puțin pământ decât câteva mii de proprietari mari. Se adăuga apoi sistemul nenorocit al arendărilor, foarte mulți dintre latifundiari nelucrându-și direct pământul, ci dându-l pe mâna arendașilor, în bună parte străini, care aveau interesul să scoată cât mai mult de pe moșii. De aici o exploatare neomenoasă a țăranilor, socotindu-li-se ziua de muncă la un preț redus, luându-li-se în schimb dobânzi cămătărești la avansurile pentru hrană, sporindu-li-se dijma (până la una din două) și nu arareori făcându-li-se măsurători nedrepte. Administrația locală cointereseată era de partea arendașilor”<sup>1</sup>.

CC. Gmrescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor*, București, 1972 (Edit Albatros), p. 578-579.

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

Aceste date consemnate obiectiv în manualele de istorie națională sunt confirmate în literatura epocii ca într-un veritabil document, în rechizitoriul lui I.L. Caragiale din pamfletul „1907, din primăvară până-n toamnă” și în tot ce scriitorii contemporani ai evenimentelor au publicat. Prezentând situația împărțirii pământului în România anului 1907, Caragiale arată că, din șase milioane de locuitori, cinci milioane erau țărani plugari, unii cu pământ foarte puțin, din care cauză erau nevoiți să lucreze pe pământurile proprietarilor mari și mijlocii. Ceea ce îngreua munca țăranului era însă faptul că el nu putea lua pământ direct de la proprietar, ci numai prin intermediul arendașului: „Dintre proprietarii mari și chiar dintre cei mijlocii, foarte puțini își cultivă singuri domeniile; cei mai mulți, foarte mulți, și le arendează în bloc la cine dă mai mult. Arendașii rearendează apoi în porțiuni, la țărani. Aceștia lucrează din primăvară până-n toamnă, din revărsatul zorilor și până-n răsăritul stelelor; iar toamna, potrivit învoielii, țăranul îi cară întâi arendașului partea acestuia la hambar sau la gară, și numai în urmă are voie să-și ridice și el partea ce i se cuvine și lui”. Menționând aceste amănunte, Caragiale subliniază condițiile grele, pentru țărani, ale subarendării: „Țăranii nevoiași, peste iarnă, când nu au de lucru și nu pot produce în genere nimica, având nevoie de bani, fac împrumuturi, cu camătă, mai mult sau mai puțin infamă, tot de la arendași, rămânând a se răfui la socoteala din toamna viitoare”.

Cu multă compasiune reflectează Caragiale la situația dramatică în care sunt puși țăranii, care, adesea, „după o muncă de opt luni, se văd datori pe anul următor. Și iar vine o iarnă aspră peste tristele și umilele lor vetre, și iar rugăminți cu căciula-n mână pentru un nou împrumut... Și așa mai departe...”. Printre cauzele care au contribuit la înrăutățirea situației țăranimii, Caragiale demască sistemul politic-administrativ și cultural. Partidele politice, liberalii și conservatorii care se succed la cârma țării, nu urmăresc rezolvarea intereselor naționale, ci numai a intereselor personale: „împărțită în două bande, mai nesocotite decât niște seminții barbare în trecere, fără respect de lege, rară milă și omenie, fără frică de Dumnezeu - această oligarhie legiferează, administreează, calcă astăzi legile pe care le-a făcut ieri, preface mâine legile făcute azi, ca poimâine să le calce și pe acelea, fără spirit de continuitate și fără altă sistemă decât numai

împăcarea momentană a exclusivelor ei interese, pentru perpetuarea sacrei organizațiuni numită aici democratice".

Cu sarcasm și amară ironie, Caragiale reflectează: „Asta în țara românească se numește, cu tot seriosul, sistemă democratică... Și oligarhia asta semicultă sau, în cel mai bun caz, fals-cultă, pe cât de incapabilă... pe atât de lacomă la câștiguri și onoruri, își arogă puterea întreagă a statului; cu o crudă și revoltătoare neobrăzare, ea tăgăduiește țăranilor (imensei mase, supusă și cuminte, producătoare a avuției naționale), sub pretextul ignoranței și lipsei lor de maturitate politică, orice drept de amestec, fie măcar pur consultativ, la cârmuirea intereselor lor, la dirijarea destinului lor".

Înfierând pe acești conducători și sistemul politic, Caragiale dezvăluie aici și o altă față întunecată a realităților de atunci din țara noastră, și anume lipsa oricăror drepturi politice al țăranimii oprimate. Lupta formală dintre partidele politice, denunțată și ironizată de Caragiale în comediile și schițele sale, este subliniată și în acest pamflet. Izbucnirea răzcoalelor țăărănești fiind o amenințare egală pentru reprezentanții celor două partide, aceștia s-au înfrățit subit în fața primejdiei comune. Conservatorii, care se aflau la putere, simțind că nu vor putea face față situației, cedează conducerea șefului liberal, care, după cum remarcă ironic I.L. Caragiale, „a primit zdrobitoarea sarcină a puterii numai cu condiția ca facțiunea conservatoare și majoritățile ei să promită concursul fără nici o rezervă... Au urmat, în Camere, duioase scene teatrale... în publicitatea românească, foarte înclinată la ocaziuni mari către nota sentimentală, astfel de exhibițiuni se numesc *scene înălțătoare*. Toată lumea a plâns, miniștrii de azi, miniștrii de ieri, deputați, senatori, publiciști, reporteri și tribune publice; și-n fața lumii acesteia atât de emoționate, doi mari între mari fruntași, un conservator și-un liberal, s-au strâns în brațe cu efuziune și s-au sărutat solemn, spălând cu lacrimi fierbinți tot trecutul - care, ce-i drept, cam avea nevoie de spălat: în căldura luptelor de până ieri a celor două facțiuni, primul nu numea pe-al doilea decât *trădător de neam*, iar acesta pe *zcdzfiul lui Belzebut*. Răzcoalele făceau deci o minune: trădătorul de neam de până ieri se preschimbase în salvator al patriei...".

Relatând aceste crude realități, Caragiale constata cu revoltă prăpastia care există între popor și guvernanții săi lipsiți de orice simț de răspundere și de patri-

«Preoții Tâi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

otism". „Între masa poporului și clasele stăpânitoare este (cine ar putea tăgădui?) o prăpastie de interese și de sentimente pe care aceste clase n-au știut-o umple încetul cu încetul, ba chiar și-au dat toată osteneala s-o sape cât mai adânc".

Continuând să acuze și să denunțe, cu sufletul plin de obidă, pe acești conducători, vinovați de toate nenorocirile țării, Caragiale caracterizează răscoala din 1907 ca un adevărat război civil: „Așadar, nu ne aflăm în fața unor dezordine pe care un guvern fusese incapabil să le astâmpere, iar altul, cu mai multă autoritate și cu mai mult spirit politic, se biziua să le-năbușe; ne aflăm în fața războiului civil al maselor producătoare - sătule de prea îndelungata nesocotire a lor în cârmuirea intereselor publice - contra oligarhiei uzurpatoare - prea numeroasă și prea scumpă pentru a mai putea fi întreținută, prea cinică pentru a mai putea fi suferită".

Analizând cu atâta claritate realitățile social-politice ale epocii și desprinzând din ele atât de logic cauzele răscoalelor țărănești, Caragiale este cu atât mai surprins de iresponsabilitatea și lașitatea „oligarhiei politice", cu cât aceasta nu numai că nu-și recunoaște vinovăția, dar caută chiar un vinovat „de undeva", pe care sâ-l tragă la răspundere: „în Camere cât și prin organele oficioase, guvernul declară sus și tare că răscoalele sunt fapta Unti mâini Streine de undeva". Caragiale consideră, dezgustat, că, prin această manevră, „oligarhia dă semne de curată demență: își închipuie ca sorginți ale dezastrului fel de fel de conjurațiuni anarhiste, din Barcelona sau Peterson, din Honolulu - mai știm de unde? Nu mai vede nicăieri decât instigatori, nu mai visează, ull IM caută, nu mai gândește decât să găsească pe instigatori...". Acuzând deschis, Caragiale conchide ironic, dar profund revoltat: „Nu le vine politicienilor noștri să creadă că dezastrul este urmarea fatală a sistemii lor politice, și-i caută explicația la kilometri departe, când, dacă ar fi în stare să se uite bine, ar putea-o găsi sub vârful nasului. Trebuie numaidecât să fi fost o vrajă care să fi dezlănțuit, așa chiar din senin, un uragan, să fi fost neapărat instigatori, ca să se fi răsturnat o lume întreagă, liniștită pân-adineauri, într-o clipă cu josu-n sus! Ca baba chioară punând tingirea pe pirostria șchioapă: când se răstoarnă tingirea-n foc, se crucește baba, și scuipe și caută-n spuză urmele Necuratului - care i-a răsturnat hiertura!"<sup>2</sup>. De altfel, reluând într-o fabulă povestea babei cu hiertura, Caragiale spune în morală:

<sup>2</sup>I.L. Caragiale, *Opere*, ESPLA, voi. III, București, 1952, p. 179-193.

„Spre mângâiere-adeșori  
Ne trebuiesc instigatori”<sup>3</sup>.

Analiza cuprinzătoare a realităților din România anului 1907, pe care o face Caragiale în acest pamflet, este atât dovada unei înalte conștiințe patriotice, cât și a cunoașterii și a înțelegerii lucide a evenimentului și determinantelor lui. Nici un alt scriitor al epocii n-a cuprins, atât de sintetic și integral, realitățile dureroase ale vremii, din țara românească de atunci. Fiecare dintre ceilalți scriitori a surprins adevărul, dar nu ne-a lăsat despre el decât imagini disparate, fragmentale. De aceea, pamfletul lui Caragiale are valoarea incontestabilă a unui adevărat document de consemnare istorică exactă a faptelor, după toate rigorile științifice, însuflețit însă de pulsația vie, omenească, pe care literatura o dă faptelor trăite. Este un adevărat rechizitoriu liric, străbătut de aceeași căldură a sentimentelor care se desprind din toate scrierile literare generate de acest zguduitor eveniment.

Caracterizând acest pamflet, scriitorul Gala Galaction nota în *Jurnalul* său, la 21 noiembrie 1907, următoarele: „Isprăvii de citit notele lui Caragiale: 1907, din primăvară până-n toamnă. Iată un om care vede situațiunea țării noastre mult mai bine... decât atâția alții... Gândesc ca și Caragiale și chiar mai mult decât el că vina pleacă de departe și din foarte multe părți. Tabloul pe care-l face Caragiale acestei îndurerate țări e tocmai astfel cum îl știu și îl văd eu - ce zic! Cum îl știm și-l prea știm cu toții!”<sup>4</sup>.

Cauzele răscoalei, consemnate în pamfletul lui Caragiale, sunt realist surprinse și în numeroase poezii, semnate de cei mai mari poeți români de atunci și de mai târziu, ca: Al. Vlahuță, G. Coșbuc, Oct. Goga, Șt. O. Iosif, D. Anghel (A. Mirea), precum și în folclor. Astfel, o cronică în versuri, semnată A. Mirea (pseudonim al poezilor D. Anghel și Șt. O. Iosif), sub titlul *Scrisoarea deschisă a unui melc*, exprimă compasiunea față de țărănimea crunt exploataată:

„întreaga energie a robilor sărmani  
În depărtate porturi s-a preschimbat în bani,  
Și ei, după risipa de gesturi inutile,  
Rămân cu deznădejdea.

<sup>3</sup> Același, *op. cit.*, p. 121.

<sup>4</sup> Gala Galaction, *Jurnal*, voi. I, București, 1973 (Edit. Minerva), p. 579.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

Continuând, cronica arată că ceea ce îi mai rămânea bietului țăran după ce îl jecmăneau boierul și arendașul îi lua fiscul:

„Și-uitam pe receptorul ce-aleargă în buestru  
Să puie, cât e vreme, pe ce-a rămas sechestru".

Făcând aluzie la „instigatori", explicație invocată de guvernanți ca fund cauza răscoalei, autorii răspund cu ironie:

„Nu-s un sociolog, ci un observator,  
N-au taină pentru mine palatele burgrave<sup>5</sup>  
Și pe țăran de-asemeni l-am urmărit de-aproape.  
Nu-s înzestrat eu, oare, cu două telescoape?  
N-aș fi văzut eu, spune, pe-acel instigator  
Care aruncă-n holde, cu duhul rău, neghină?  
Dar n-am văzut nimica din cele ce se spun,  
Ți-o jur solemn, o, Mircea! Pe casa mea rurală,  
Să se sfărâme-n hârburi măiastră mea spirală,  
De-a fost măcar vreo umbră a vreunui căpcăun!".

Concluzia neagă categoric:

„Nu căutați aiurea și altora pricină!  
Că nu e nici N. Iorga, nici G. Coșbuc de vină,  
Ci Sărăcia cruntă, eterna sărăcie!"<sup>6</sup>.

Aluzia făcută aici la Coșbuc vizează poezia *Noi vrem pământ!*, care fusese scrisă în 1893 și care în 1907 era considerată ca o instigație la răscoală, iar autorul ei ca instigator. Cât privește pe N. Iorga, al doilea la care se face aluzie aici, era și el acuzat de instigație la răscoală, datorită atitudinii sale de vehementă demascare a oligarhiei politice, în articolele publicate în ziarul său *Neamul românesc*. Inspirat de aceleași sentimente scria atunci și M. Sadoveanu povestirea sa *Un instigator*, cu aceeași temă, a instigatorilor care trebuiau imaginați ca pricinuitori și responsabili morali ai răscoalelor.

Folosind alegoria, poetul G. Coșbuc scrie în 1907 fabula cu rezonanțe biblice intitulată *Parabola semănătorului*, în care demască exploatarea țăranelor și jefuirea muncii lui:

<sup>5</sup> Burgrave = feudale.

<sup>6</sup> A. Mirea, *Scrisoarea deschisă a unui melc*, în „Caleidoscopul lui A. Mirea", București, 1956 (Col. Bibi. pentru toți), p. 8-12.

„Că oameni răi, aduși din multe locuri,  
De-acel presimt ce mân-un lup flămând  
Spre-alți lupi venind cu bici și cu batjocuri,  
Bătură omul și-al lui grâu l-au dus  
In lacomul ponor al lor, în docuri.  
El, bietul, încrezut în Cel-de-sus,  
In caldul prier își va-ncinge brâul  
Să semene din nou, precum ai spus...  
Ei iarăși vor veni să-i prade grâul”<sup>7</sup>.

Expresiile „bietul”, „amar” ș.a., folosite în graiul viu al poporului, exclamațiile și interogațiile reflectă participarea afectivă a poetului, solidaritatea lui cu țărănimea exploatată și revolta împotriva regimului exploator.

Tot sub forma alegoriei realizează și poetule/. *Vlahuță* tabloul întunecat al vieții social-politice din România, în cunoscuta sa poezie 1907. Personajele poeziei, *Minciuna și Adevărul*, prezintă regelui în imagini antitetice situația țării. Minciuna, cum era și firesc, descrie imaginea fericirii hiperbolice pe care o trăiește țara:

„Ce țară fericită, maiestate!...  
Se lăfaiește gureșa Minciună...  
Ia uită-te, pământul ce-mbrăcat e...  
Cresc flori pe unde calci, și râde firea.  
Tu -mparți norocul numai cu privirea,  
Încăi țărani zburdă pe la sate!...”.

Imaginat ca un străin zdrențuros, Adevărul sosește și el la palat, ca emisar al suferințelor poporului:

„Țara, maiestate,  
E-n durat greu. Tu nu-i auzi suspinul.  
Lingușitorii înalță imnuri proslăvirii tale  
Și fac să n-auzi cântecul de jale  
Cu care-și adorm foamea prăsitării...”.

Rechizitoriul pe care Adevărul îl face regelui e direct și necruțător:

„Nu ți-ai iubit poporul, maiestate!

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

Sau nu l-ai înțeles - și e tot una.  
De sus și până jos s-a-ntins Minciuna -  
Ea leagă și dezleagă-n țară toate...  
Afla-vei tu vreodată  
Cumplita vremilor destăinuire?"

Prăpastia dintre guvernanți și popor precum și lipsa de înțelegere a problemelor lui, de care vorbea Caragiale în pamfletul *1907, din primăvară până-n toamnă*, este remarcată și în poezia lui Vlahuță:

„... .Că Adevărul a fost dat afară  
Și slugile l-au îmbrâncit pe scară,  
Firește, de la sine se-nțelege”<sup>8</sup>.

Alegoria din poezia *1907* a lui Vlahuță este de fapt transpunerea în versuri a unei alte alegorii, în proză, cu titlul „Auri sacra fames”, scrisă de același autor și în același scop, de a demasca aspectele tragice ale vieții țaranului român<sup>9</sup>.

Un alt scriitor, I.C. Vissarion, în poezia *Odată și acum*, folosește versul popular pentru a comenta aceeași tristă realitate a vieții țăranimii române, care în 1907 ajunsese mai crâncenă decât în vremurile de băjenie ale năvălirilor străine:

„Astăzi însă, frățioare,  
E urgie și mai mare;  
Azi n-avem turci și pașale,  
N-avem domni si haimanale,  
N-avem greci și arnăuți  
Numai pă jafuri făcuți.  
Ci-avem neamul de ciocoi,  
Ce își zic români ca noi!  
Ce-au făcut legi peste legi  
De cu nimic nu te-alegi”.

E denunțată și aici fiscalitatea apăsătoare:

<sup>8</sup> Al. Vlahuță, *1907*, în „Antologia poeziei românești”, București, 1957 (col. Bibi. pentru toți), p. 76-81.

<sup>9</sup> Al. Vlahuță, *Auri sacra fames*, în voi. „Nuvele, schițe, articole”, București, 1959 (Col. Bibi. pentru toți), p. 205-206.



„Bir pe sare, bir pe soare,  
Bir pe cele roditoare;  
Bir pe muncă, bir pe apă,  
Din muncă nimic nu-ți scapă,  
Netaxat, necerut plată”.

Alături de fisc, învoielile agricole, grele și nedrepte, duc la sărăcirea țaranului; e un alt aspect subliniat și aici:

„Sărut mâinile, cocoane,  
Dă-mi și mie trei pogoane,  
Să le pui porumb în parte,  
C-a venit luna lui marte!  
Si ne dă si noi muncim  
învoiala s-o-mplinem  
Birurile să le dăm,  
Si s-avem ca să mâncăm!  
Nouă luni de muncă grea,  
Ne-alegem cu pulberea;  
Că dăm dijma pă jumate  
Din pogoanele luate;  
Secere si arătură  
Muncă, zile, cărătură.  
Numai bunul Dumnezeu  
Știe chinul nostru greu!”.

Exasperați de atâta nedreptate și exploatare, țăranii ajung la hotărârea răskoalei, ca la singura cale de rezolvare a răului:

„Noi cu toți ce suferim  
Trebuie să ne unim  
Că dacă nu ne-om uni  
Neamul ni-1 va prăpădi.  
Să ne unim, frățiori,  
Să scăpăm de-asupritori!”<sup>10</sup>.

<sup>10</sup>I.C. Vissarion, *Odată p acum*, în „Gazeta țăranilor” din com. Mușătăști-Argeș, an. XV, 11 febr. 1907, republicat în „Documente literare 1907”, București, 1957 (Bibi. pentru toți), p. 34-37.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

Prevestirea răscoalei ca singura cale de salvare a țărănimii încheie și poezia lui N. Rădulescu-Niger, *Zi de socoteală*, scrisă în aceeași epocă:

„Or fi legi, dar ele-s numai  
Pentru cel bogat și mare,  
Și nu mai ajung la mine,  
Cu putere de-apărare.  
Cât o ține? Cât oi duce-o?  
Știe Domnul! Teamă-mi este,  
Că o zi de socoteală  
O să vie fără vestei”<sup>11</sup>,

în anul 1905, literatura română se îmbogățește cu un nou volum de versuri, care venea să afirme strălucit numele tânărului poet ardelean, Octavian Goga. Cunoscător profund, ca și George Coșbuc, al vieții satului, poetul Oct. Goga realizează o adevărată monografie rurală, în care reliefează, în tablouri întunecate, viața mizeră a truditorilor pământului. Semnificative sunt poeziile: *Noi*, *Plugarii*, *Clăcașii* și altele. Așa, de exemplu, în poezia *Un om*, publicată în martie 1907, în revista „Viața românească” din Iași, el descrie viața trudită, de mizerie, a proletariatului agricol, pe care o va zugrăvi mai târziu și poetul G. Topârceanu, în cunoscuta sa *Balada morții*. În poezia lui Goga, țăranul fără nume, „un om”, moare singur și sărac, după ce muncise o viață întreagă pe pământul altora. Ii plânge de milă o vecină, o bătrână care îl veghează la căpătâi și-i rânduiește înmormântarea creștinească:

„Numai o babă milostivă  
îți străjuie la căpătâie,  
Și pe cărbunii din jertfelnic  
Așază boabe de tămâie.  
De pe blidar un biet opaiț  
își joacă para tulburată  
Pe fața strânsă sub bărbie  
C-o legătură-mprumutată.  
încet, s-apropie de tine

<sup>11</sup> N. Rădulescu-Niger, *Zi de socoteală*, în rev. „Apărătorul săteanului”, București, an. I, nr. 17 din 15 oct. 1906, reproduș în „Documente”, p. 32.

Și-ți pune-un ban în mâna slabă,  
Ii tremură durerea-n gene  
Și-ncepe-a plânge biata babă...  
Vai de norocul tău, vecine,  
De ce-ai mai fost pe lumea asta?"

Și în mintea bătrânei se derulează imagini dureroase din viața celui pe care îl bocește:

„S-abat în mintea ei bătrână  
Frânturi din rostul tău pe lume,  
Cum doi băieți ți-s slugi, departe,  
Și nu le-ai mai știut de nume.  
Din trei feciori ce-aveai, războiul  
Ți l-a-ngropat pe cel mai mare,  
O fată-i moartă de rușine,  
Nevasta ta — de supărare”.

A doua zi, „un popă-n grabnice tropare” îl va înmormânta „și poate nimeni nu va plânge”. Doar sapa rămasă lângă șură, inutilă acum, îl va jeli prin intervenția lirică a poetului:

„De lângă șură, răzimată,  
Te va privi muncita sapă.  
De-ar ști vorbe surata bună,  
Amar te-ar prohodi la groapă:  
O viață-ntreagă-am fost tovarăși,  
In ploi și-n arșița de soare,  
De truda palmei tale aspre  
Eu m-am făcut strălucitoare.  
Sclipirea mea spune rușinea  
Și jalea care mă purta.  
M-ai frânt de glia tuturorora,  
Dar n-am săpat moșia ta!”<sup>12</sup>.

Creațiile folclorice consemnează cu aceeași valoare de document cauzele care au declanșat răscoalele: lipsa de pământ, învoielile agricole neomenoase,

<sup>12</sup> O. Goga, *Poezii*, Edit. pentru Literatură, București, 1963, p. 108-110.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

exploatarea crâncenă, ca în următoarea baladă populară: .Arendașii sunt prea răi / Nu vrea să știe de noi / La noi una, la ei trei / Că ne lua una si una / La tot pogonu găina! / Când mergeam la socoteală / Mai datoram înc-o vară. / Ce să mă fac, frățioare, / Că mi-e gândul la pogoane / Că-mi mor copiii de foame"<sup>13</sup>.

Cauzele răscoalelor țărănești din 1907 vor fi aprofundate și redată în analize ample în literatura dintre cele două războaie, reprezentată strălucit prin romanul *Răscoala* de Liviu Rebreanu, precum și în literatura scrisă după al Doilea Război Mondial, îndeosebi prin pana lui T. Arghezi, care scrie poemul *1907*, și a lui Zaharia Stancu, în romanul său *Desculț*. Acești scriitori pun accentul pe lipsa de pământ ca o cauză generatoare a tuturor suferințelor țărănimii, care, disperată, va ajunge la răscoală.

Izbucnirea răscoalei, desfășurarea ei și înăbușirea ei sângeroasă au impresionat profund pe scriitorii vremii, care și-au manifestat cu mânie protestul împotriva clasei conducătoare, a moșierimii și a politicienilor socotiți vinovați de dezastru. În toate gazetele s-au scris atunci reportaje înflăcărâte, vehemente, explozive. S-au scris poezii, povestiri zguduitoare, pagini de jurnal și chiar piese de teatru. Astfel, scriitorul I.C. Vissarion ne-a lăsat o dramă intitulată *Lupii*, în care arată crâncena exploatare a țărănimii de către boier și arendaș, ajutați de aparatul de stat local (primar, notar, jandarm). Aceștia asupresc sângeros pe țărani care se zbat în cea mai neagră mizerie. O scenă, care va fi preluată de L. Rebreanu în *Răscoala*, o aflăm aici, și anume în învinuirea unui țăran care ar fi furat niște mălai de la boier spre a-și hrăni copiii muritori de foame. Țăranul e închis în ocnă, iar soția îi moare în acest timp de tuberculoză. În actul al IV-lea drama prezintă creșterea tensiunii în sat în primăvara anului 1907, când mișcările țărănești cuprinseseră aproape toată țara. În sat răscoala nu izbucnește, dar datorită pârii boierului, care fugise la oraș, țărani, deși nevinovați, sunt împușcați fără milă de armata trimisă la cererea boierului<sup>14</sup>.

Când asupriții n-au mai putut răbda, răscoalele au cuprins țara, ca un uragan pornit să nimicească totul în cale. O frescă plină de expresivitate a răscoalelor o zugrăvește Al. Vlahuță, în finalul poeziei *1907*:

<sup>13</sup> *Răscoala din 1907*, în „Meșterul Manole. Balade populare românești”, Bibi. pentru toți, voi. III, București, 1967, p. 324.

<sup>14</sup> I.C. Vissarion, *Lupii*, București, 1915.

PR. PROF. DR. ENE BRANIȘTE

„Dar ce e, Doamne, vuetul acesta?  
Ce-i freamătul acesta, care crește?  
Se zguduie pământul și mugește  
Ca marea, când o zguduie tempesta”.

Imagini apocaliptice redau caracterul anarhic al răscoalei, mânia și ura cu care răsculații au pornit să sfarme o lume clădită pe minciună:

„Se-nalță flăcări, brațe disperate,  
Spre ceru-ntunecat, pustiu și rece,  
Năpraznic vântul nebuniei trece  
Și spulberă noianul de păcate.  
In vaiete se prăbușește-o lume  
Clădită pe minciuni. Dar ce mânie!”.

Hiperbole metaforice marchează dimensiunile răscoalei:

„Cum șuieră cumplita vijelie... Genune,  
Puhoi de ură ce zăgazu-și frânge!”<sup>15</sup>.

În aceeași tonalitate se reliefează tabloul corespunzător și în poezia lui Vasile Jurist, intitulată tot *1907*:

„Spăimântător, fierbând, își iau avântul  
Din patru părți furtuni răzbunătoare!  
Și fac și jaf și trăznet de topoare  
Cutremură din temelii, pământul.  
Amenințând, s-apropie ca vântul.  
In chipul foamei nemaicruțătoare  
Norodul cere muncă și ogoare;  
Dar plumbi fierbinți îi nădușe cuvântul”<sup>16</sup>.

Poetul Octavian Goga zugrăvește înfiorat tabloul răscoalei, declanșată de „oceanul de ură” al celor ce „mii de ani tăcură”. Metafore, personificări și hiperbole sunt mijloacele artistice preferate de acesta, ca și de toți aceia care, cutremurați de zguduirile răscoalei, au văzut în ea chiar infernul pe pământ:

<sup>15</sup> Al. Vlahuță, *1907*, în *„Antologia poeziei românești”* (Bibi. pentru toți), voi. III, București, 1957, p. 76-81.

<sup>16</sup> Vasile Jurist, *1907*, în rev. „îndrumarea”, Iași, an. I, nr. 7, oct. 1907, reprodus în voi. „Documente”, p. 209.

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

„Azi s-a aprins oceanul tău de ură  
Azi limbi de foc despică aurora,  
Pierzarea astăzi își întinde hora  
>  
Și despletită urlă-n băătăură”<sup>17</sup>.

Precum am văzut, I.L. Caragiale numește răscoala „război civil”; la rândul lui, O. Goga o zugrăvește tot ca pe un război al maselor de țărani muncitori:

„S-a început războiul tuturor  
Azi strigă-acei ce mii de ani tăcură  
Dezlănțuita patimii arsură  
Azi prăpădește-n trăznete Gomora”.

Solidaritatea poetului cu țărănimia atât de greu încercată e mărturisită în versuri lirice, străbătute de suferință și revoltă:

„Bieți munți bătrâni! Voi gemeți azi de jale...

V-aș prăvăli azi, munte peste munte,  
Intre pământ și cer v-aș face punte,  
Să n-aud plânsul fraților departe!”<sup>18</sup>.

Precum s-a văzut deja, răscoala din 1907 a avut un caracter anarhic, spontan și general. Ea a izbucnit în același timp în diferite puncte ale țării și s-a întins cu repeziciune, cuprinzând toată țara. Datele istoriei consemnează următoarele: „...Arenzile moșiilor crescuseră mult; crește, în proporție, și exploatarea țărănimii. Nemulțumirea sporind, se ajunse, în martie 1907, la o adevărată răscoală. Tulburările începură în partea de miazănoapte a Moldovei, unde arendașii erau puternici... Din nordul Moldovei, de la satul Flămânzi — numele însuși e caracteristic —, focul se întinse repede și în restul țării, maximum de violență atingându-1 în județele Vlașca, Teleorman, Olt și Dolj. Multe conace sunt devastate și incendiate; în unele locuri s-a ajuns și la omoruri. Guvernul — veniseră între timp la putere liberalii - dădu ordin armatei să intervină; s-au dat adevărate bătălii, ca de pildă, la Băilești, Moțăței, Bralova, Caraula și Vârtop; în județul Dolj s-a tras și cu

<sup>17</sup> O. Goga, *Versuri*, ESPLA, București, 1957, p. 146.

<sup>18</sup> O. Goga, *Cain*, în voi. „Versuri”, ed. cit., p. 144-146.

tunul. Represiunea înăbuși răscoala; câteva mii de țărani, însă numărul lor nu s-a putut preciza, plătiră cu viața încercarea de a-și îmbunătăți soarta"<sup>19</sup>.

Aceste date obiective le aflăm consemnate și în literatura timpului și în folclorul inspirat din tragicele evenimente. Iată conținutul unei doine, care reflectă caracterul anarhic al răscoalelor și înăbușirea lor sângeroasă:

„Anu nouă sute șapte,  
Pă luna de-i zice mane  
'Cepu lumea să se revolte  
Cu topoare la spinare  
Și cu furci la suptioare,  
Să-l omoare pă ciocoi,  
C-a supt sângele din noi.  
Da țăranu ce făcea  
Plugu-n căruță punea  
Și la câmp că se ducea,  
Ara țăranu unde vrea  
Pe la nimezi de diseară  
Venea boieru călare.  
- Da ce faci tu, măi Ioane?  
- Am venit să ar cucoane!  
Da boieru ce făcea?  
Fo două gîrbace-i da  
Și pă fugă să punea.  
Mare revoltă era,  
Armată-n sat că venea  
Pe țărani că mi-i bătea  
Mulți-din ei să omora"<sup>20</sup>.

O baladă populară oltenească menționează și unele din localitățile în care au avut loc răscoale și în care represiunea a fost crâncenă.

„Foaie verde de-arțaraș,  
Anu nouă sute șapte

CC. Giurescu și Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, p. 578-579.

*Flori alese din poezia populară. Poezia lirică*, București, 1967 (Bibi. pentru toți), p. 58.

*«Preoții Tai, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

Când au fost bătuți la spate  
Cu bețe, funii udate,  
Of, ce fapte blestemate!  
Foaie verde de-artăraș  
De sus a venit răvaș  
A-nconcentrat călărași  
Foaie verde trei alune,  
Și i-a trimis prin comune  
Ca să-și bată joc de lume.  
Pe care cum îi prindea,  
Îi bătea si-i canunea  
Și la pușcă-i trimitea,  
Și-i vedeai pe toți căzând  
Tot ca iepurii din crâng.  
Foaie verde trei lămâi,  
Vre-o zece-cincisprezece mii  
I-a băgat prin pușcării

Când a fost pe la Pătule  
Oameni din comuni vecine  
Ii punea sute la rând  
Gloanțe de război trăgând.

Când a fost la Băilesti  
Stai în loc să te jelești  
Și pe urmă te gândești  
Cincizeci de case la rând  
Le-a bombardat la minut.  
Foaie verde de trei boji  
Sărman de județul Dolj

Căci a fost județ cu jale  
Omorâți prin bombardare



Foaie verde peliniță,  
Mare grijă la Sălcuța".

Se arată, în continuare, cum țăranii împușcați sunt aruncați în gropi comune sau lăsați pradă păsărilor:

„Foaie verde și-o lalea  
După ce că-i împușca,  
O groapă mare făcea  
O sută cincizeci băga  
Până groapa se umplea  
Mulți pe-afară rămânea  
Și ciorile-i ciocănea  
Cu carnea lor să hrănea  
Până osu rămânea  
Că nimenea nu-ndrăznea  
Să se ducă ca să-i ia  
Că soldații foc trăgea.  
Foaie verde și-o lalea  
Sărmană Caraula,  
A fost mare jale-n ea  
Într-o sfântă duminică!  
Că armata când sosea,  
Cu boieru să vorbea  
Tunurile le-așeza  
Casele le bombardă".

Sunt consemnate, realist și cu amănunțime, modalitățile de schinguire și reprimare a țăranilor, răz bunări și atrocități. Vinovați sau nu, țăranii sunt adunați la primărie, cercetați și bătuți.

„Li bătea / Până-i făcea / De spunea / Ce nu știa".

Aleși la întâmplare, erau apoi împușcați:

„Treizeci tineri alegea / Și cot la cot îi lega / Pe șosea-n vale-i lua / ...  
Căpitanul ce făcea? / ... Pe oameni la rând punea / Și la soldați comanda, /  
Foc de salbă-n ei trăgea".

Răz bunarea exploataților și ura fără margini împotriva țăranimii răsculate e consemnată prin acțiunile lor inumane, continuate chiar și după încetarea represiunii:

«*Preoții Tai, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

„Foaie verde matostat  
Dacă primaru-a aflat  
Că asediu s-a iertat  
Cu boieri s-au învățat  
Și soldați cu ei au luat  
Și prin sate au plecat  
Fără să fi cercetat  
Cine este vinovat.  
Foaie verde și-o smicea  
Și la care cum mergea  
Gaz pe case arunca  
Cu chibritu scapără  
Și foc mare s-aprindea  
.. Ardea, frate, casele  
Cum ard lumânările  
Când se fac deniile.. ”<sup>21</sup>.

În literatura cultă se vor consemna, ca și în folclor, realități similare. Martorii oculari ai evenimentelor le-au notat în însemnări zilnice care au valoarea unor adevărate documente vii. Asemenea date găsim, de ex., în *Jurnalul lui Gala Galaction*, publicat abia în 1973. Sunt confirmate aici datele consemnate de istorie, de folclor și de întreaga presă a vremii asupra războaielor, privind cauzele care le-au determinat, localitățile în care au izbucnit, regiunile cuprinse, desfășurarea lor neorganizată și represiunile inumane. Scriitorul, martor atent, puternic afectat de tot ce se întâmpla, notează, aproape zi de zi, întâmplările aceluia martie 1907, de la începutul până la finele lor. Astfel, în ziua de 7 martie nota: „în nordul Moldovei se petrec evenimente grave... Sate numeroase, din câteva județe, s-au aprins de focul răzvrătirii și al devastării. Pricini nenorocite și adânci le-au smuls din atitudinea lor lung răbdătoare și le-au dat brânci peste curțile arendașilor (...) și peste târgușoarele moldovenești. Sărmanii, ca să-și iasă din sărite, a trebuit ca răbdarea lor să roadă și să străpungă vasul ei de aramă. Și-au luat ciomegile, și-au luat furcile și au tăbărât pe cei ce li se par a fi nenorocirea lor. Au dreptate! O dreptate disperată, oarbă, jalnică”.

<sup>21</sup> *Răscoala din 1907*, în voi. „Meșterul Manole...”, p. 323-329.

Plin de compătimire față de țărănimea împinsă de disperare la răscoală, Gala Galaction este impresionat de sângele care s-a vărsat, ajungând la convingerea că „dacă este cineva de vină în această gravă și tristă conjuncțiune, apoi este boierimea moldovenească. În capul acelor boieri și boiernași... ar trebui îndreptată toată furia țăranilor exasperați!”. Fără îndoială, apariția acelei clase intermediare a arendașilor exploatare s-a născut în primul rând din cauza comodității și a lenei acestor boieri, care socoteau că era mai simplu și mai comod să primească o arendă de pe moșie decât să se ocupe personal, tratând direct cu țărănimea muncitoare problemele legate de munca pământului lor. Gala Galaction urmărește desfășurarea răscoalei, notând că numai în zece zile ea s-a întins vertiginos și a cuprins toată țara: „Incendiul din Moldova de miazănoapte arde înainte și se întinde”. La 19 martie: „Iată un interval de zece zile, pe care l-au umplut în biata noastră țară devastări, incendii și snopi de leșuri omenești! Drama din Moldova în Muntenia s-a prefăcut în fioroasă tragedie. Răzvrătirea a izbucnit aici cu o furie înzecită... muntenii au pus mâna pe proprietari și pe arendași și i-au omorât în multe feluri... Dar nu numai casele, patul ele și capetele arendașilor au căzut sub incendiul, ci — lucru și mai jalnic și negru la înțeles — țăranii noștri au măcelărit, au schingiuit și vitele boierești. Un uragan de nebunie și de dezastru a suflat peste câteva județe și duhul lui s-a pornit tocmai din Teleorman, județul meu... Roata focului nimicitor... s-a plimbat prin tot județul și a trecut apoi în Vlașca, unde a stat locului”.

Scriitorul notează mai departe că, paralel cu răscoala, a început și represiunea: „Dar unde a stat, dogoarea și mânia au fost și mai mari. Puteri militare au înconjurat pe rebeli și îndârjirea lor au măsurat-o cu o moarte crâncenă. Acolo, ceva mai înainte, răzvrățiții omorâseră un locotenent și schilodiseră un căpitan. Răzbunarea - dacă răzbunare a fost — a fost disproporționată. Trei sate mari au ispășit, sub șrapnele, sângele celor doi ofițeri. Dar să fi fost numai atât! Cu cât să se fi umplut cupa expiațiunii noastre! Nu! Șarpele anarhiei lovit în cap la Hodivoaia, Vieru și Stănești, a plesnit cu coada și și-a vărsat inelele până în Mehedinți”.

Folosind un stil metaforic și reflecțiile exclamative, Gala Galaction exprimă via sa participare la nenorocirea ce cuprinsese țara. Închipuită ca un șarpe, răscoala se întinde și cuprinde cele mai îndepărtate regiuni: „Județul

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbracă întru dreptate...*»

Olt, județul Romanați, ceva din Vâlcea, ceva din Gorj, Doljul și Mehedinții au tresărit în convulsii revoluționare. În Dolj s-au repetat ororile din Teleorman și din Vlașca ale represiunii...".

Scriitorul găsește o motivare comportării violente a țăranilor în răscoale, scoși din răbdare de „crimele și nelegiuirile acestei societăți”, atât de mari încât „ați scos din răbdări pe Dumnezeu” și-i compătimizește, numindu-i adevărați martiri: „Sângele vărsat la țară e sânge de martir”. Dimpotrivă, scriitorul nu poate găsi nicio scuză claselor dominante, a căror comportare față de popor depășește orice limită, atingând nu nebunia, ci scelerăția. „Trecând peste unele forme fioroase, în care izbucnește răzbunarea poporului, ajungi să-ți spui, când te gândești care sunt și cum sunt stăpânii apărați cu tunuri și cu puști, că reprimarea răscoalei țărănești este cununa scelerateței”.

Cu revoltă și dispreț caracterizează scriitorul pe aceia care au poruncit reprimarea sângeroasă a răscoalelor, numindu-i „drojdie și gunoaie”: „Dar ce să aperi la noi, pentru cine să verși sânge omenesc? Oroare! Pentru matroanele adultere de pe Calea Victoriei și de la Șoseaua Kiseleff, pentru drojdia și gunoaiele de la Cafeneaua Capsa?”. Cu totul îndurerat și dezgustat de evenimentele la care a fost martor, Gala Galaction concludă în însemnările sale de la 7 aprilie 1907, deci la o lună după începerea răscoalelor: „Răscoalele țărănești au fost potolite cu carabine și cu gârbaciul. Soldații - contrar temerilor ofițerești - au împușcat și au snopit pretutindeni. Cumnatu-meu, care a fost pe câmpul jalnicei victorii, mi-a povestit la înapoiere-i fapte ca de pe vremea turcilor, dacă nu și mai rele. Dar ce să mai mărturisesc despre toate acestea! Le veți găsi narate în memoriile secrete ale cine știe căruia dintre contemporanii mei, care, mai înzestrat, mai inimos ca mine, va răstigni, urmași răzbunători, sub ochii noștri indignați nedemnitățile, crimele și ororile putredei mele vremi!”<sup>22</sup>.

Într-adevăr, autorul acestor rânduri avea dreptate! „Nedemnitățile, crimele și ororile” acelei „putrede vremi” n-au rămas uitate, nici necunoscute și mai ales fără perspective! Căci destui scriitori și cronicari contemporani le-au narat în memoriile lor, care n-au rămas „secrete”, ci au fost publicate, pentru ca lumea să ia cunoștință de ele și să le judece. Așa, de ex., scriito-

<sup>22</sup> *Jurnal*, p. 556.

rul, foarte tânăr pe atunci, *Mibail Sadoveanu*, martor și el al evenimentelor relatează următoarele: „în ziua aceea de mart 1907 ieșisem la priveală, în lungul drumului care vine din satul R. Gazetele de dimineață erau pline de vești dramatice asupra răscoalei plugarilor. Pâlcuri de soldați patrulau și păzeau marginile târgului". În discuțiile pe care le înregistrează, unul dintre țărani comentează: „Muncesc toate zilele vieții, dintru răsăritul soarelui până-ntr-amar și strâng cu amar lan lângă lan ca să dobândesc o bucățică de pământ pentru feciori... Pământul, cucoane, e mare amar și mare durere pentru noi. Țăranului, dacă i-i lua pământul, dă-i în cap cu buzduganul și-l omoară, că nu mai are pentru ce trăi! Așa, aceia, cucoane, care s-au sculat și au pus mâna pe par, numai de amar și de nevoie s-au sculat".

Prin cuvintele țăranului, Sadoveanu dădea o explicație și în același timp o justificare a răscoalei, cum au făcut atunci și mai târziu toți scriitorii cinstiți și cu dragoste față de popor. Comentând el însuși, cu amărăciune, întreaga atmosferă a aceluia dramatic moment, Sadoveanu scrie: „Țara era în flăcări, mii și mii de muncitori de pământ agitau brațele ca niște ghiare și cereau cu glasuri răgușite și amenințătoare o dreptate nedeslușită ori urlau o răzbunare întunecată”<sup>23</sup>.

În multe pagini ale literaturii scrise atunci se redau amănunțit aspecte crâncene din răscoale și mai ales din modul cum au fost înăbușite. Iată, de ex., relatările unui personaj din sceneta „Călăii” de I. Neagu-Negulescu, subintitulată „Scena de la 1907” și publicată în acel an, în revista „România Muncitoare”. Sceneta are două personaje principale: Cănuță și Moise. Moise, fost ostaș mobilizat în vremea răscoalelor, în Oltenia, povestește lui Cănuță despre întâmplări și fapte la care n-a fost numai martor, ci și participant activ. „Am fost niște ucigași blestemați... Ne ieșeau înaintea oamenilor, cu mâinile goale, cu piepturile desfăcute, cădeau în genunchi și ne strigau: Fraților, nu ne împușcați, căci vrem dreptate, ci nu moarte...”. Deși înfiorați de milă, spune povestitorul, soldații nu șovăiau să-i ucidă la poruncă: „Dați foc!”. „Ne trezeam în vaetul celor împușcați și-n vijelia de țipete a celor ce-și luau lumea-n cap, fugind peste câmp... Și de-acolea ține-te goană după lumea

<sup>23</sup> M. Sadoveanu, *În ziua aceea de mart 1907*, în „Opere”, voi. VI, ESPLA, București, 1956, p. 200-206.

«*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*»

însăpăimântată, luând în vârful baionetelor pe care cum i-ajungeam. Dar cavaleria... Femei, copii, bătrâni, totul era frământat în picioarele cailor.

Relatarea continuă cu alte aspecte înspăimântătoare: „...Prin satele *cucerite*, cum ziceau ofițerii, avea oricine voie să facă tot ce-i era pe poftă... Turcii în păgânia lor, n-ar fi făcut altfel... Și când ți-oi mai spune că venea câte-un ordin să dăm satului foc să arză cu lume cu tot?... Adus-au tunurile de trăgeau în sate, cum spunea neică Niță... că trăgeau în Plevna... La Plevna vor mai fi avut aceia vreun chip de scăpare din focul ghiulelelor, aicea, însă, ba... Pentru că tunurile aruncau valuri de foc în sat și pe margine s-aținea cavaleria se unde se ivea vreun fugar, îl străpungea din fuga calului cu șpanga"... Și povestea continuă cu relatarea altor grozăvii. În satul Viașu din ținutul Severinului arendașul reclamase că țăranii îi dăduseră foc la niște pătule cu porumb. Un pluton de soldați cu doi ofițeri, după ce sunt copios ospătați de arendaș, pornesc în patrulare pe ulițele satului, noaptea, și, fiindcă nu găsesc decât niște bătrâni, îi ridică pe aceștia și-i duc la conac. Aici, „i-au judecat, i-au schingiuit în bătai, smulgându-le părul, barba, punându-le ouă fierte la subțioare, vai de mama lor”, ca să mărturisească cine au dat foc la pătule. Pentru că n-au aflat nimic de la ei, au hotărât să-i împuște.

Aici povestirea ne dezvăluie și alte aspecte, și anume acte de solidaritate ale soldaților cu țăranii răsculați. Sergentul Sireteanu, care trebuia să comande plutonul de execuție a celor 18 bătrâni, conștient că aceștia sunt nevinovați, preferă să se împuște. El lasă un bilet căpitanului: „Domnule căpitane, m-ați osândit să fiu călăul unor bătrâni nevinovați. Dar nu mai pot. Am făcut destule blestemății din porunca dumneavoastră; de astă dată nu mai pot. Acum, vă rog, primiți jertfa sângelui meu și dați iertare bătrânilor, căci sunt nevinovați”. Citind biletul, căpitanul îl rupse în bucăți, trânti un toc de cismă în capul mortului și porunci: „Luați bestia asta și-o aruncați în groapa de la cimitir”. Apoi comandă plutonul de execuție, împușcându-i pe bătrâni. Același personaj relatează cazul sergentului Oprea Gheorghe, care, de asemenea, refuză să tragă în țăranii dintr-un sat în care fuseseră arse armatele boierești. Sătenii ieșiră cu pâine și sare să întâmpine armata, strigând: „Fraților, să nu ne împușcați, căci vrem dreptate, nu moarte... Noi mergeam asupra-le cu gândul morții și ei, bieții, căutau să ne primească împărătește...”. Căpitanul îi soma să se retragă și apoi porunci să se tragă

în ei. Atunci sergentul Oprea își aruncă arma, strigând: „Domnule căpitan, eu nu trag în frații mei...”. Sergentul fu arestat pe loc, trimis la închisoare și, făcându-l scăpat, l-au împușcat pe drum<sup>24</sup>.

Același scriitor relatează scene asemănătoare în povestirea „O concentrare”. Un accent deosebit care intervine acum în literatura răscoalelor și pe care îl evidențiază mai ales scriitorii de după 23 August, este consemnarea prezenței muncitorilor de la oraș, influența acestora asupra ostașilor și alianța cu țărănimea răsculată. Spre barierele unui oraș se îndreptau țăranii răsculați. Ei sunt întâmpinați de armată, însoțită de un procuror, un inspector și o delegație de mari negustori din oraș. Somați să se retragă și să se împrăștie, țăranii nu se supun și înaintează ținând în față un steag alb. Deși obligat să poruncească „Foc!”, căpitanul este atât de impresionat de spectacolul acesta încât își duse batista la ochi. Negustorii intervin pe lângă comandanții armatei și pe lângă procuror să nu-i împuște pe țărani, garantând chiar pentru ei că nu vor acționa, iar aceștia, după discuții și făgăduieli, se retrag. Povestitorul, un rezervist concentrat, relatând întâmplarea, adaugă că unii dintre concentrați au fost surprinși să afle de la unul din acești muncitori că salvarea țăranilor se datora lor.

— Credeți, oare, că de-ați fi tras în țărani, mai s-alegea ceva de „centru”? Țăranii nu știau, dar noi știam că erați numai un batalion. Ce-ați fi putut face numai un batalion la un oraș ca al nostru răzvrătit? Noi, numai noi cei din port, și vă întreceam în număr... Stăteam adunați devale... Pe la barriere aveam iscoadele noastre. Un foc și era destul. Negustorii ne cunosc. Mai avut-au de-a face cu noi. Magaziile lor erau în mâinile noastre. Cuvântul dat era: „Foc la barriere, foc la magazii... Acum pricepeți, camarazi, de ce-i cuprinsese milă de țărani pe negustori la barieră...”<sup>25</sup>.

Cauzele răscoalei din 1907, reflectate în lirica timpului, sunt tot atât de plastic ilustrate în proza publicată atunci. Lipsa de pământ, viața mizeră plină de umilințe, exploatarea crâncenă, toate aceste cauze revin obsesiv sub pana fiecărui scriitor cinstit.

În povestirea *Furtună Veteranul*, scriitorul I.I. Mironescu relatează cu durere dramaticul destin al unui erou din 1877, care este acuzat ca fiind

<sup>24</sup> \. Neagu-Negulescu, *Călăii. Scenă de la 1907*, în „Documente...”, p. 156-169.

<sup>25</sup> I. Neagu-Negulescu, *O concentrare*, în „Documente...”, p. 194-202.

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

cap al răscoalei și adus să dea socoteală în fața comandantului militar venit la cercetare în satul lui Furtună. Îmbrâncit cu brutalitate în fața maiorului, se înfățișă veteranul, „un țăran cu pletele albe ca fuiorul, boțit și ruginit la față ca toți țăranii, c-o mustață groasă, sură, cu niște sprâncene stufoase, subt care se mișcau doi ochi cu priviri tăioase. Purta la piept cinci decorații prinse de sumanu-i rupt și-n frunte avea un semn de arsură, o zburătură de glonț, feroasă pomenire din ziua atacului de la Grivița". Însemnele eroismului acestui veteran nu impresionează pe anchetatorii săi, care, având de apărut alte obiective ca: averea celor sus puși, situația proprie ș.a., iar nu libertatea pe câmpul de luptă, îl înfruntă cu superioritate, cu dușmănie și cu cruntă mânie: „Auzi? Capul răsculaților! Dacă-i așa... atunci să-i dăm pedeapsa care i se cuvine. Să-i dați bătaie, să mi-l întrebați, de aia i-a dat medalii patria recunoscătoare, ca să iasă la drumul mare în fruntea răilor și a tulburătorilor? Să mi-l pișcați cu fierul înroșit, să aflu și el că noi avem legi după care ne conducem, că trăim în țară civilizată, că nu-i nimeni de capul lui...". Și anchetatorul continuă, revărsând asupra eroului și a țăranimii o ploaie de invective pline de dispreț: „...Bețivanilor și leneșilor... tâlhari ce sunteți, dădurăți iama la curtea boierească și gândeați să vă faceți parte din averea și din munca altuia?! Ce? V-a-nebunit șederea, trândăvia și băutura și v-ați apucat de prădat, tâmpiților?”.

În răspunsul său, decent și cuviincios, dar ferm, Furtună Veteranul sintetizează minunat cauzele care au dus la răscoale, înfierând pe adevărații vinovați: „Noi, da... Trăiți, domnule maiur... Drept îi c-am înnebunit, dar nu de bine și de ședere, cum ziceți dumneavoastră, ci de-amar și de nevoie!... De bine nu mai înnebunim noi, țăranii! Pe noi e răul și sărăcia de pe lume!... Că de jaful nemilosului am rămas muritori de foame, ne-au rămas copiii dezbrăcați și flămânzi în puterea iernii... De ani de zile muncim vara întregă pe lanurile boierești, muncim ca niște salahori și noi și nevestele și copiii noștri, și, pe an ce trece, ne găsim tot mai înglodați în datorii, de-am ajuns să ne vindem și icoanele, plătind gloaba boierului!... Ne-am tot plâns, ne-am tânguit... jalbă peste jalbă am trimis, lăcrămație am făcut până și la măria sa vodă, dar auzitu-ne-a cineva? Datu-ne-a cineva dreptate? Or fi ele legi și pravilă, cum ziceți și dumneavoastră, or fi... nu tăgăduiește nimeni; dar pentru noi, țăranii, când avem dreptate, nu stă scris



la pravilă, și când stă scris la pravilă n-avem dreptate!". Furtună Veteranul demască și acuză: „... Acum ne-au auzit toți, până la vodă; ne-au auzit și-au împânzit tara cu oști, nu înspre ocrotirea noastră, a celor obijduiți, că noi de blestăm suntem și trăim săraci întrucât ne vedeți. Zicând, își desfăcu sumanul în lături, arătându-și prin găurile largi ale cămeșii zdrențuite un trup negru ca pământul".

Câte un glas izolat, înălțat chiar din rândul opresorilor, are luciditatea să recunoască drama vieții țaranului român: „E drept că nu-i numai beția pricina pierzării și a îndobitocirii, ci mai mult decât orice îi ruinează munca trudită din cale afară și mizeria în care trăiesc de când se trezesc pe lume și până ce mor, rosti cu jumătate de gură locotenentul Opreanu". Maiorul intervine admonestând pe îndrăznețul ofițer și continuă rechizitoriul, amintind veteranului că, pentru cinstea lui de militar, țara i-a dat medalii, iar el le-a nesocotit. Cu ironie și blazare replică veteranul: „Ba zău, nu m-am gândit, căci nici n-ai chip să te gândești... Să fii acoperit din cap până-n picioare cu medalii, să ți se verse peste tine toată cinstea țării și a măriei sale, dar dacă pânțelele ți-i gol, lihnit... geaba vodă... geaba țară!... Foamea dă de-a dreptul. Parcă medaliile țin de foame? Ce folos de cinste multă, dacă udătura nu-i și faina s-a gătat!". Descumpănit o clipă de răspunsul țaranului, maiorul își revine subit și cuprins de „un val de mânie", se repede și smulge decorațiile de pe pieptul eroului: „Dacă nu le știi prețui, mizerabile, și nu știi cinsti decorațiile țării, atunci dă-le jos, mișelule, nu le terfeli ca un nevrednic ce ești!". Dâr și zguduitor e răspunsul pe care îl dă Furtună celui ce îl umilise călcând în picioare și ultimele vestigii ale valorii și jertfei lui: „Trăiți, domnișorule - avânta Furtună, trăgându-se cu hotărâre un pas înapoi și privind țintă în ochii comandantului - bateți-mă, spânzurați-mă, omorâți-mă de-acum înainte, dar drept vă spun că, de când sunt, multă foame am îndurat, aspră nevoie am tras, dureri multe am avut, prin grele cumpene am trecut, dar... de cinstea măriei sale nu m-am lepădat. Cât am fost de nevrednic și de păcătos, la piept am purtat-o treizeci de ani de zile. Așa mi-a fost mie drag, să am și eu cu mine, în orice loc, un semn dat de vodă Carol precum c-odată ș-odată am fost și eu un om acătării... Și mai aveam eu un dar de la vodă... o goarnă! Dar mi-a luat-o preceptoriu zălog... pentru un rest de parale. Era goarna cu care am sunat atacul, când

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

rămăsesem singur-singurel dintre gorniști la suișul unei redute: îmi curgea sângele gârla peste ochi, peste nas, peste goarnă, din locul ist cu semnul de pe frunte, și eu sunam să-ndemne leatul vrăjmaș la deal... sunam de mi s-a dus pomina până la urechea măriei sale și pentru aceea cu poruncă domnească mi-a dăruit trumpeda cu care m-a împlinit zapciul și medaliile pe care mi le-ați aruncat dumneavoastră la cinstea tălpilor! îi eram dragi lui vodă atunci — urmă țăranul cu duioșie, lăsându-și privirile în pământ — dar acum se vede că i s-a urât și lui de noi, și v-au trimis să ne luați și cât ne dăduse!".

Durerea veteranului, redată printr-un glas singular, devine în finalul povestirii un glas colectiv, simbolic pentru starea generală a întregii țărănime de atunci: „Grele zile am ajuns și de jălit suntem!”. Dar pentru ca neomenia și spiritul obtuz al unor asemenea reprezentanți ai aparatului de stat, cum erau anchetatorii lui Furtună Veteranul, să nu se desmintă, scriitorul arată și care a fost sfârșitul judecății eroului: „Pe înnoptate... afară, încolo, la marginea satului, pe un câmp bătut de viscol, în fulgerul unui foc de salvă... se mai zări odată chipul acela uscat, cu ochii mari, scânteietori, ai lui Furtună Veteranul și-n detunătura puștilor căzu trăznit, grămadă, gornistul care, singur-singurel, mai rămăsese în picioare sunând vrăjmaș atacul... la un suiș de deal... la șaptezeci și șapte!"<sup>26</sup>.

De altfel, atitudinea lui Vodă și a guvernanților țării față de eroii Războiului de Independență se văzuse foarte curând după acel război. Chiar în 1878 Vasile Alecsandri scria un poem dureros, intitulat *Eroii de la Plevna*, închinat luptătorilor care pecetluiseră cu vitejia și cu sângele lor independența de stat a României și care, întorși mutilați de pe câmpurile de luptă, au fost repede uitați de către guvernanții de la putere, care profitau acum de situația câștigată prin jertfele anonimilor soldați. Plin de revoltă, poetul acuză pe guvernanți și deplânge starea jalnică a acestor eroi ajunși cerșetori în zdrențe<sup>27</sup>.

Acest rechizitoriu pe care V. Alecsandri îl făcea cu aproape 30 ani înainte de răscoală conducătorilor țării, acest tablou sumbru al situației foștilor ostași, constituia o previziune a sfârșitului trist al eroului Furtu-

<sup>26</sup>LI. Mironescu, *Furtună Veteranul*, în „Documente...”, p. 170-177.

<sup>27</sup>V. Alecsandri, *Eroii de la Plevna*, în voi. „Poezii”, a doua tipăritură, cu introducere, biografie, notițe, indice și glosar de Gh. Adamescu, București, 1927, p. 326-328.

nă la 1907 și al altora ca el. Așa se explică de ce s-au ridicat, atât în anul răscoalelor, cât și după aceea, destule glasuri care să înfiereze și să denunțe neomenia și ingratitudea celor de la cârma țării. Toată presa timpului, ziare și reviste ca: „Neamul românesc” (N. Iorga), „România muncitoare” (condusă de Gh. Bujor), „Viața românească” (Iași), „Adevărul” (C. Miile, București), „Sămănătorul” lui Al. Vlahuță, „Viața literară și artistică” (Lia Hârsu, București), „Ramuri” (Elena Farago, Craiova) ș.a., au publicat articole fulminante, în care scriitori și gazetari curajoși, mânați de înalte sentimente patriotice, denunță și acuză. Aceste proteste sunt străbătute de un puternic lirism, datorită intervențiilor afective evidente în exclamațiile și interogațiile retorice, în intervențiile directe, în replicile explozive. Astfel, în povestirea *Rătăcirea din Stoborâni*, scriitorul Spiridon Popescu, autorul nuvelei *Moș Gheorghe la expoziție*, demască lăcomia exploatatorilor, alianța lor cu aparatul de stat și abuzurile comise în timpul răscoalelor. Răscoalele nu i-au învățat nimic pe exploatatori, dimpotrivă le-au intensificat neomenia. După iureșul răscoalelor, proprietarii din Stoborâni reclamă că țărani, în timpul răscoalei, le-au jefuit hambarele, luându-le produse de cea mai bună calitate: „grâu-bob mare, curat; săcară rusească; orz-orzoaică; fasole bob rotund etc”. Ei pretind să se cerceteze gospodăriile țăranilor, spre a le strânge de pe unde li se părea că le-au ascuns aceștia. Când soldații din compania care ocupase satul nu găsesc nimic din cele reclamate, ci numai produse de calitate inferioară, boierii se mulțumesc să le ia și pe acestea, cu toate că, evident, nu erau ale lor. Relatând faptele, scriitorul exclamă cu sarcasm: „N-au ce face! Cum s-a întors lumea pe dos, de ce adică nu s-ar fi schimbat și grânele de groaza răscoalei?!... Dacă-i așa, ce să te mai uiți la scânciturile unuia și ale altuia, cum că grânele sunt din munculiță mâinilor lui? Ia-i tot ce găsești, de-a rândul!”<sup>28</sup>.

Comentând situațiile din țară după răscoală, C. Miile înfierează aceste abuzuri, denunțându-le în articolul său *Nebun ce sunt*, publicat atunci în ziarul „Adevărul”, al cărui redactor era: „E desigur nebunie ca să nu aplaud la ce se întâmplă acum, reacțiunea grozavă de la sate, să nu aprob invadarea

<sup>28</sup>Spiridon Popescu, *Rătăcirea din Stoborâni*, fragmente în voi. „Documente...”, p. 237-267.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

în cătune a arendașilor cari, având forța armată în dosul lor, cu bande înarmate, jefuiesc pe locuitori, îi silesc să le înapoieze ce au fost luat ori nu au fost luat, transformându-se ei în parte și judecător"<sup>29</sup>. Articolul constituie și un rechizitoriu general împotriva crimelor săvârșite de cârmuitorii țării în perioada înăbușirii răscoalelor țărănești, deși ei erau vinovați de izbucnirea ei: „O clasă care n-a făcut nimic pentru a împiedica izbucnirea grozavă de azi și care, acum când ea a izbucnit, nu a știut să se rețină în marginile riguroase ale represiunii, ci și-a dat drumul urii de clasă, trecând peste legi și umanitate și socotind pe sătean — oricine o fi el — vinovat ori nevinovat, mai rău decât pe un câine!”. Acești guvernanți sunt „vinovați de crima de asasinat”, căci nu s-au limitat numai la „salvele date contra răsculaților”, ci și „după potolirea răscoalei, acolo unde nici n-a fost luptă cu armata, oameni, vinovați ori nevinovați”, au fost ridicăți de acasă, duși la marginea satului și împușcați sub ochii nevestelor, ai copiilor și ai mamelor lor. După potolirea răscoalelor „au împușcat oameni nevinovați și ne judecați... au ucis bătrâni de peste optzeci de ani și oameni aproape copii”.

Aceste dureroase constatări sunt confirmate și în cuprinsul unor schițe și povestiri scrise atunci, ca: *Măcar o lacrimă*, de Paul Bujor, *Intr-un sat*, de Lia Hârsu, *Din vremea revoltelor*, de M. Sadoveanu, *Epilogul răscoalei*, de I.C. Vissarion, *Inimă zdrobită*, de I. Neagu-Negulescu, *Domnul deputat*, de V. Demetrius, *Zori roșii*, de C. Miile ș.a. Cităm ca exemplu rechizitoriul împotriva politicienilor acuzați de asasinarea țăranilor, din reportajul *Dosarul*, de Radu Faur: „Revoltele trecuseră, dar numărul morților creștea neîncetat. Pentru ce? Și din ordinul cui? Pentru ce în Olt, de pildă, douăzeci de oameni erau duși între puști, în cimitir, puși să sape douăzeci de gropi, așezați în rând cu spatele la groapă și împușcați? Pentru ce pe la prefecturi oamenii erau bătuți până ce medicul — onoare lui! — socotea că-i de ajuns, apoi erau lăsați cu o drojdie de viață în trupurile lor sfărâmate, să plece și să cadă, unul câte unul, morți pe grămezile de pietriș din marginea șoselei către satul lor? Pentru ce o mie de astfel de asasinate... când revoluția se stinsese?”.

<sup>29</sup> *Nebun ce sunt!*, de C. Miile, în rev. „Adevărul”, București, an. XIX, nr. 6327 din 4 apr. 1907, reprodus în voi. „Documente...”, p. 49.

Rechizitoriul continuă, arătând că din anul răscoalei rămăsese un dosar voluminos păstrat la ministerul de interne. Ministrul Ionel Brătianu l-a ascuns ca să-l poată folosi în acuzarea continuă a țăranilor după represiune, în scopul intimidării lor. „După ce a ucis unsprezece mii de oameni drepti și voioși, după ce a stârpit fermentul de primenire socială și națională de la țară, de ce nu i-ar mai ucide încă o dată pe acești oameni a cărora voce mai poate indirect să se ridice din dosare, din care curg și azi picăturile sângelui din 1907”<sup>30</sup>.

Cruzimea represiunii răscoalei este demascată și de M. Gh. Bujor în articolul *Destul*. Cităm: „Satul este acum un câmp de luptă căzut în stăpânirea învingătorului; învingătorul este militarul înarmat și crud; învinsul e veșnicul învins de astăzi și de ieri: țăranul. Învingătorii se poartă întocmai ca într-o țară cucerită, nici o considerație, nici o milă, nici o pășare față de nimeni și de nimic: vinovat și nevinovat, simplu muncitor, învățător sau preot, toți împărtășesc aceeași soartă, căci toți au acea mare vină: sunt țărani”, îndurerat și plin de mânie, autorul exclamă: „Atâta cruzime, atâta batjocură, atâta furie sălbatică în reprimarea răscoalelor înspăimântă și uimesc țăranimea întreagă”. El relatează apoi cazul unui preot dintr-un sat din Vaslui, care, îngrozit de modul cum erau torturați țăranii, aleargă la căpitanul-șef al grupei ostașilor trimiși pentru reprimare, îi căzu în genunchi și îl rugă cu lacrimi în ochi să înceteze: „Nu mai chinuiți pe oameni. Ajunge atâta pedeapsă!”. I s-a răspuns pe scurt să plece, dacă nu vrea să fie bătut și el. De altfel, aflăm din alte reportaje și povestiri că nici preoții n-au fost cruțați; un astfel de caz povestește scriitorul I. Neagu-Negulescu, în nuvela *Popa Preda*.

Continuând protestul din reportajul *Destul!*, M. Gh. Bujor concludă, cu adâncă indignare: „Urgia aceasta, urgie a stăpânilor, și nu a lui Dumnezeu, trebuie să înceteze. Dar mai presus de toate, în numele civilizației, în numele muncii desconsiderate, în numele demnității omenești, în numele solidarității umane, în numele acelor milioane suferinde și batjocorite, strigăm indignați guvernanților noștri: - Destul!”<sup>31</sup>.

<sup>30</sup> Radu Faur, *Dosarul*, în rev. „Facla”, București, an. III, nr. 8, 25 febr. 1912, reprodus în voi. „Documente...”, p. 308-309.

<sup>31</sup> „Documente...”, p. 44-46.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

Ideea surprinsă de M. Gh. Bujor, a înstrăinării totale de popor, apare aproape în toată literatura legată de răscoale în epocă și mai târziu. C. Miile repetă, în altă formă, ceea ce spunea și M.Gh. Bujor: „Sătenii țării românești sunt socotiți mai rău decât negrii din mijlocul Africii, pe care-i pedepsesc europenii civilizați, prin foc și prin sabie”<sup>32</sup>. Este, de altfel, ideea pe care, adresându-se regelui Carol, o formulă ca un reproș poetul Al. Vlahuță în poezia „1907”: „Nu ți-ai iubit poporul, maiestate! / Sau nu l-ai înțeles și e tot una”<sup>33</sup>. Dar și mai pregnant reliefează acest trist adevăr poetul Tudor Arghezi în marele său poem *1907*, scris în 1955. Vehemența cu care poetul înfierează pe acești guvernanți, numiți de el cu dispreț „ciocoi”, se accentuează în finalul poemului unde îi prezintă ca pe niște străini care poartă un război cu alt neam:

„Au câștigat ciocoi războiul lor cu țara  
Și s-au ales plugarii cu morții și ocară.  
Sus inimile sterpe! Trăiască putregaiul!  
Sărbătoresc se-ntinde în București alaiul  
Și ne-ngropați, pe drumuri, ucișii zac dovadă  
Că cine mai cârtește, ca și ei va să cadă.  
Trăiască și guvernul și brava lui armată  
Că-mpușcă la comandă pe mamă și pe tată.  
Ați cucerit-o țara după amar și chin  
Cu sabia și tunul, ca un pământ strein.  
Că de streină țara deși vi-i gura plină,  
De ea, n-aveți ce zice, v-a fost și vi-i streină”<sup>34</sup>.

Făcând bilanțul tragicelor întâmplări, la patru ani după răscoale, N.D. Cocea constata cu amărăciune, în pamfletul *1907*, că starea țăranilor nu s-a îmbunătățit cu nimic: „Patru ani și parc-ar fi trecut patru veacuri. Cine-și mai aduce azi aminte de miile de țărani care-au mușcat pământul în ceasul morții, care-au plătit cu viața lor o clipă de speranță..., care-au căzut de atunci mai flămânzi, mai deznădăjduiți și mai goi sub călcâiul jandarmului,

<sup>32</sup> C. Miile, *Nebun ce sunt!*, în voi. cit., p. 47-48.

<sup>33</sup> Al. Vlahuță, *Poezii, 1880-1917*, București, 1927, p. 50.

<sup>34</sup> T. Arghezi, *1907*, București, 1955 (Editura Tineretului), p. 107-109.

în lanțurile iobăgiei seculare. Guvernul s-a schimbat, altul i-a luat locul, dar cui să-i pese de năzuințele acestuia? Ce-i pasă d-lui Marghiloman dacă robii de pe moșiile boierești crapă de foame... Ce-i pasă d-lui Take Ionescu de durerile obscure din depărtarea satelor... Ce-i pasă d-lui Brătianu de această țărănime stupidă și umilită?"<sup>35</sup>.

Poetul Tudor Arghezi, tânăr pe atunci, își exprima și el compasiunea față de țărani uciși în răscoale. Articolul *Hristos a înviat*/evocă, într-un stil metaforic, sărbătoarea învierii din anul 1907, care n-a mai fost atunci o sărbătoare a bucuriei, ci a durerii: „Pastele românesc s-a roșit în anul acela în sânge adevărat... Hristoșii azvârliți în pământ, în 1907, dorm încă, dorm somnul cimitirelor de care sărbătorile fug...”. Scriitorul nu se lasă însă copleșit de scepticism. Sărbătoarea învierii lasă să se strecoare în sufletul său o speranță, o încredere în viitor. Conștient că jertfa celor uciși, aparent zadarnică, nu va rămâne totuși fără roade, el continuă: „O speranță infinită ne deschide porțile ferecate până acum ale sufletului, în care scoboară luminile cele mai felurite... E adevărat... Hristos înviază!”. Prin tradiționala urare creștinească a Paștilor, cu care conchide, Arghezi vrea să sugereze trezirea conștiinței țaranului român la speranța unei vieți noi care trebuia să vină.

Această perspectivă optimistă se desprinde și din alte scrieri ale vremii; ea va fi conturată însă cu deosebire tot de Arghezi, peste 50 ani, în pamfletul său *1907*. Lupta țăranilor nu putea să se sfârșească în 1907; ea trebuia să se continue până la izbânda finală. De aceea, perspectiva necesității acestei lupte rămânea mereu ca o amenințare pentru clasa exploatare. În protestul lui M. Gh. Bujor din articolul „Destul!”, scris în aprilie 1907, avertismentul era dur: „Trebuie să înceteze chinuitoarea priveliște ce se ridică înaintea ochilor noștri un popor întreg trântit la pământ și bătut. Nu se gândesc guvernării noastre că toate acestea nu se vor uita și că, mai târziu, când țărani vor deveni o forță conștientă și organizată, o forță politică, vor căuta să-i tragă la răspundere și amarnică le va putea fi pedeapsa?”<sup>36</sup>.

Convins că țărănimea nu va renunța la dreptate și va relua într-o zi lupta, N. D. Cocea afirmă, în finalul articolului *1907*: „In zarea posomorâtă

<sup>35</sup> N. D. Cocea, *1907*, în voi. „Documente...”, p. 306.

<sup>36</sup> M. Gh. Bujor, *Destul!*, în voi. „Documente...”, p. 46.

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

nu se arată niciun ochi de lumină, nicio rază de speranță, niciun semn de mântuire, afară doar de posibilitatea, de siguranța repetării unui alt 1907"<sup>37</sup>.

Ca o poruncă răsună în versul lui Panait Cerna necesitatea împlinirii dreptății pentru ca jertfa să fie răscumpărată:

„Dispară-o lume, tron de tron să ardă,  
Dar nici o lacrimă, să nu se piardă  
Din plânsul și din sângele vărsat!"<sup>38</sup>.

Cu același îndemn încheie și A *Mirea* (Șt. O. Iosif și D. Anghel) poezia 1907:

„Sângele vostru vărsat ne rămâie de-a pururi ca pildă.  
Toți să fim gata de jertfa și preț să nu punem pe viață  
Care-asfințește cu noi, ci pe-aceea ce încă mijește  
Și-oricât de aspru Calvarul ar fi — să urzim viitorul  
Astăzi, că nimeni nu știe ce-aduce ziua de mâine!"<sup>39</sup>.

Poeții au dat expresie literară nădejzii că o lume nouă se va naște din jertfa țăranilor uciși:

„Hecatomba-ntinsă pe câmpie  
E-un sfânt prinos pe-altarul Libertății  
în pragul lumii noi ce va să vie"<sup>40</sup>.

Răscoala din 1907 s-a reflectat în literatura românească atât în epoca respectivă, cât și în literatura dintre cele două războaie mondiale și după 23 August 1944. Scriitorii români cei mai cinstiți și mai talentați au dedicat acestui eveniment opere remarcabile din punct de vedere documentar și literar. Din epoca dintre cele două războaie mondiale reținem marile creații epice inspirate din aceeași temă, reprezentate prin romanele *Răscoala*, de Liviu Rebreanu, și *1907* (în trei volume), de Cezar Petrescu. Reflectând evenimentul, acești doi mari scriitori, ca și cei dinaintea Primului Război Mondial, au redat, cu un viguros realism, cauzele răscoalei, etapele desfășurării ei, precum și trăsăturile ei caracteristice (spontaneitatea, generalitatea și lipsa de organizare); nu mai puțin impresionant sunt înfățișate aspectele

<sup>37</sup> N. D. Cocea, *1907*, în voi. „Documente...”, p. 306.

<sup>38</sup> P. Cerna, *Zile de durere*, în „Poezii”, București, 1953 (Biblioteca pentru toți), p. 90.

<sup>39</sup> A. Mirea, *1907*, în „Caleidoscopul lui A. Mirea”, București, 1956, p. 138-142.

<sup>40</sup> Vasile Jurist, *1907*, în voi. „Documente...”, p. 209.



represiunii sângeroase a răscoalei. Dar autorii celor două romane nu au reușit, totuși, să întrevadă și perspectiva ei revoluționară, deși ideea încrederii într-o lume de dreptate care trebuia să vină, este exprimată prin cuvintele țăranului Lupu Chirițoiu, din romanul lui Liviu Rebreanu: „N-a sosit încă ceasul dreptății, cucoane Grigoriță, dar trebuie să sosească odată ș'odată, că lume fără dreptate nu se poate!”<sup>41</sup>.

Perspectiva revoluționară se va contura limpede în literatura de după 23 August, în operele care au reluat tema privită în lumina situației noi din țară, și anume romanele *Desculț dt Zaharia Stancu* și *Zorii robilor* de Em.V. Galan și în marele poem *1907*, al lui T. Arghezi, deja amintit mai înainte. Redând momentele principale ale răscoalei și caracteristicile ei, aceste opere reliefează ideea, sesizată și în unele scrieri din vremea răscoalei, a legăturii dintre țăranimea răsculată și clasa muncitoare, precum și calea de adevărată rezolvare a problemei țăărănești, prin ridicarea țăranimii la o revoluție organizată. În această revoluție se vor uni forțele de luptă ale tuturor celor ce formează poporul muncitor, de la sate și orașe, sprijiniți de astă dată și de armată, conștientă că locul ei e alături de popor, nu de exploatorul lui. Cu deosebire expresiv în această privință este „Epilogul” poemului *1907* al lui T. Arghezi:

„Dreptatea, deocamdată înfrântă, tot mai cere  
Răspлата măsurată pe muncă și durere,  
Dar sub cuvânt că unul are un simț și-o minte  
Și altul brațe grele, vorbirea asta minte,  
Când spune că stăpânul, mai mare, se cuvine  
Să ia tot rodul zilei, sleindu-te pe tine.  
Nu vreți, nici astădată nu vreți? Atunci se schimbă  
S-a isprăvit tocmeala. Vorbim o altă limbă.  
Așa, pe neștiute, pe la un miez de noapte,  
Răspunde din bordeie alt Nouă-sute-șapte,  
Mai chibzuit, mai crâncen, nu lănced ca o turmă.  
Să nu cumva să fie, vedeți, și cel din urmă  
Că poate și armata în slujbă la ciocoi,  
Trezită la dreptate, va fi atunci cu noi!”<sup>42</sup>.

<sup>41</sup> Liviu Rebreanu, *Răscoala*, București, 1955 (ESPLA), p. 526.

<sup>42</sup> T. Arghezi, *1907*, p. 109.

*«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»*

Privită în această perspectivă, răscoala țărănească din 1907 avea să-și împlinească țelurile abia după 23 August 1944, când puterea a fost luată din mâna exploataților și a venit la cârma țării poporul muncitor, astăzi stăpân pe soarta sa, pe care și-o făurește singur, an de an, tot mai luminoasă și mai bună, așa cum o doreau și o visau martirii cauzei țărănești de acum 70 de ani. În clipa cea mai din urmă a truditei lor vieți ei au cuprins cu brațele lor, ca într-o supremă îmbrățișare, pământul scump al patriei, pe care l-au iubit chiar când nu era al lor, l-au apărat cu piepturile lor în vreme de primejdii și războaie, l-au muncit cu sudoarea brațelor lor în vremuri de pace și și-au amestecat oasele lor cu țarina lui, după moarte. Fie-le somnul lin și eternă să rămână în sufletele urmașilor amintirea jertfei lor pe altarul dreptății sociale!

## Cuprins

Prefață.....	5
XII. Studii de teologie pastorală.....	9
Preoția și chipul preotului după Sfânta Scriptură.....	11
Vocația (chemarea) pentru preoție.....	37
Preotul de azi ca liturghisitor. Lipsuri și scăderi, cauzele lor, mijloace de îndreptare.....	62
„Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...” (Ps. 131, 9). Despre viața morală a preotului.....	83
Viața lăuntrică a preotului. Importanța ei în pastorație și mijloace pentru cultivarea ei.....	102
Câteva din virtuțile necesare preotului ca păstor și om.....	125
Viața interioară și trăirea religioasă a preotului pe drumul desăvârșirii.....	140
Datoriile preoțimii în lucrarea de consolidare a reîntregirii Bisericii Ortodoxe Române și mijloace pentru împlinirea lor.....	165
Preotul și preoția creștină în gândirea și trăirea Preafericitului Patriarh Justinian.....	183
Mijloace și metode de lucru în activitatea pastorală și misionară a preoțimii de azi.....	211
Legăturile preotului cu credincioșii.....	227
Sfaturi și îndrumări pentru duhovnici în vechile cărți românești de învățătură pentru preoți.....	241
Din înțelepciunea și experiența duhovnicilor de odinioară.....	257

XIII. Panegirice.....	2«t
La Sfântul Dimitrie Basarabov.....	287
La Sfântul Dimitrie Basarabov.....	293
La Sfântul Nicolae.....	299
La o sută de ani de la moartea Sfântului Calinic Cernicanul (t 11 aprilie 1868-11 aprilie 1968).....	306
Din activitatea Sfântului Calinic Cernicanul, Episcopul Râmnicului-Noului Severin (1850-1868) în perioada Unirii Principatelor.....	316
La Sf. Ierarh Calinic Cernicanul (11 aprilie).....	325
Aspecte și momente din activitatea Sfântului Ierarh Calinic de la Cernica.....	332
XIV. Predici.....	349
Predică la Anul Nou.....	351
La Praznicul Nașterii Maicii Domnului (8 septembrie).....	357
La Duminica Rusaliilor.....	363
La Sfânta Treime (în Lunea Rusaliilor).....	370
La înălțarea Sfintei Cruci (14 septembrie).....	376
La Duminica a XVII-a după Rusalii (a Cananeencei).....	382
La Duminica Vameșului și a fariseului - despre mândrie și smerenie.....	388
La Duminica a doua din Postul Mare.....	394
La Duminica a treia din Post (a Sfintei Cruci).....	399
Predică la Duminica a V-a după Paști (a Samarinencei) (Ioan IV, 5-42).....	403
La Duminica a V-a după Paști (a Samarinencei) - despre caracterul spiritual al cultului creștin ortodox.....	409
La Duminica a XXVI-a după Rusalii — despre altruism și egoism.....	416
La Duminica a XXIV-a după Rusalii.....	422
La Duminica a XXVIII-a după Rusalii.....	428
Predică la Duminica a XXIX-a după Rusalii sau a leproșilor..... (Luca XVII, 12-19).....	435

«Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...»

La Duminica a XXX-a după Rusalii.....	442
La Duminica a XXXI după Rusalii.....	448
La Duminica dinaintea Nașterii Domnului - despre pregătirea venirii Mântuitorului.....	452
XV. Predici tematice și studii omiletice.....	651
Iisus plânge.....	459
Credința prin fapte.....	463
Sfințirea vieții noastre.....	469
Gânduri despre viață, moarte și nemurire, în lumina Sfintei Scripturi.....	473
învățăminte din predica patristică pentru predica de azi. însemnări pe marginea unei cărți.....	482
îndrumări către preoți privitoare la datoria și modul de a predica...495	
Traduceri românești din scrierile omiletice ale Sfântului Vasile cel Mare.....	520
XVI. Necrologuri.....	5 3 5
Preotul Prof. Grigorie Cristescu (necrolog).....	537
Preot Profesor Petre Vintilescu (necrolog).....	544
Preotul Profesor Dr. Petre Vintilescu.....	555
XVII. Activitatea internă și externă a Bisericii Ortodoxe Române.....	561
Cuvânt la centenarul Institutului Teologic Universitar din București (24 nov. 1981).....	5 6 3
90 de ani de la recunoașterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române și 50 de ani de la înființarea Patriarhiei Române.....	576
Din amintirile unui dascăl de teologie. Smerit omagiu postum Patriarhului Justinian.....	593
Tiparul și cartea bisericească în cei cincizeci de ani de patriarhat (1925-1975).....	609
Activitatea Bisericii Ortodoxe Române în cadrul întâlnirilor intercreștine: vizitarea Bisericii Anglicane de către Preoții Profesori D. Stăniloae și Ene Braniște.....	668

PR. PROF. DR. ENE BRANIȘTE

Activitatea Bisericii Ortodoxe Române în întruniri intercreștine. Al doilea Simpozion Ecumenic de la Regensburg (R.F. a Germaniei) (18-24 iulie 1970).....	676
Moartea și înmormântarea Arhiepiscopului Teoclitos al Atenei și a toată Grecia.....	682
Unitatea creștină și pacea lumii pentru colaborare între Consiliul Mondial al Bisericilor și Conferința creștină pentru pace.....	687
Vizita făcută Bisericii Armene din U.R.S.S. de către o delegație a Bisericii Ortodoxe Române.....	695
Gânduri și însemnări despre carte și citit.....	704
La moartea lui Mihail Sadoveanu.....	714
Răscoala din 1907 reflectată în literatura epocii.....	735

BIBLIOTECĂ MJMJL-]